Kt 167
Fr 46

C.5.
C.1.

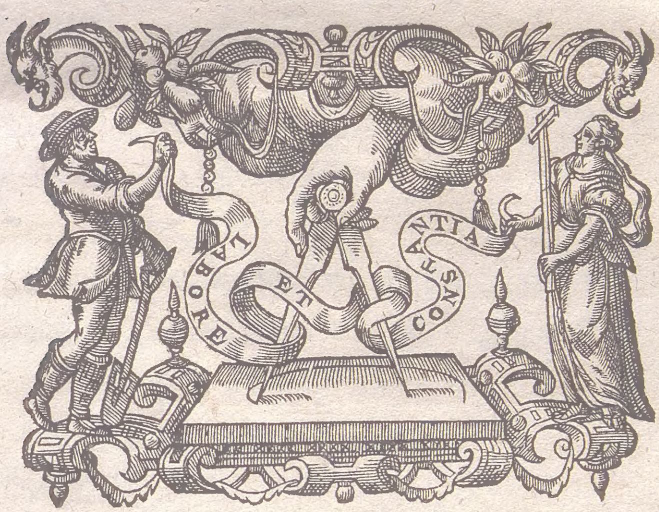
R 59
4/2

Est 167

nº 46

DE VARIA REPVBLICA, SIVE COMMENTARIA IN LIBRVM IVDICVM,

Benedicto Aria Montano Hiſpalenſi
Deſcriptore.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.
M. D. XCII.

Del Collegio de la Compª de JSs de Sevilla

AD
SANCTISS. MATREM
ECCLESIAM ROM. CATHOLICAM,
EIVSDEMQVE PONTIF. MAX.
ET MINISTROS OMNES,

Benedicti Ariæ Montani Præfatio.

POST primam antiquiorum vatum partem, hoc eſt, Ioſuæ hiſtoriam, nunc ſecundam quoque explicatam exhibemus, cui vetus nomen, IVDICES, iam pridem factum, hactenus celebratũ conſtat: Verum ac viuum exemplum tam rectè ac bene, quàm malè ac perperam inſtitutæ Reip. & vtriuſq; generis euentorum; qualia ex diuinæ prouidentiæ iudicio expectari conueniat. Atque hunc laborem, vti ceteros omnes, in ſacris libris enarrandis poſitos, non proprij aut priuati vllius commodi, compendij, nominíſve cauſa, ſed communis ac publicæ vtilitatis, quo ardemus, incenſo ſtudio ſuſceptum, & hac in parte exantlatum, vni tibi, ſacroſancta mater Ecclesia, dicamus. Namque Deo ſpirituum omnium auctori vnico, ac per illum tibi nos noſtraque omnia deberi agnoſcimus, & vtrique probari exoptamus. quin diuina ex benignitate, atque ex tua, ſponſum & caput proprium imitata, probatum iri ſperamus,

& nobis promittimus; magis adeò ſedulitatis nomine, quàm rei ipſius; quæ ſi vt noſtra cenſeatur, quàm exigua æſtimatione digna ſit, ſatis agnoſcimus: ſin verò vt minimi diſcipuli, atque ex puſillo grege poſtremi, & omnia quę nobis ſunt aut inſunt, Deo accepta referentis; extra omnem inuidiam candidis ac probis, Chriſtianæque ſimplicitatis amatoribus, nos pro modulo noſtro ſatisfeciſſe confidimus. detrahendi verò atque eleuandi quibuſcumque animus fuerit, copiam liberam, quantũ ad nos attinet, permittimus: vt qui perpetuò hac mente fuerimus futurique ſimus, vt nulli noſtræ conſulamus gloriæ, nulli alienæ vllo pacto inuideamus aut inſidiemur; omnibus autem hominibus, itidemque nobis, illud diuinæ ſapientiæ beneficium exoptemus, perpetuóque voto poſcamus; quod vbi contigerit, contentionis, inuidentiæ, aut arrogantiæ nullus relinquetur locus à Deo edoctis, & extra omnem ignorationis, ambiguitatis, controuerſiæ, atque ſimultatis, æmulationisque ſuſpicionem, in perfectiſſimi ac ſimpliciſſimi veri cognoſcendi lumen ex tenebris ac mortis vmbra traductis. Datum Hiſpali in receſſu noſtro, Idibus Decembris, cIↃ. IↃ. XC.

B. ARIÆ

B. ARIÆ MONTANI HISPALENSIS IN LIBRVM IVDICVM COMMENTARIVS.

בעורה יהוה

ITA natura comparatum eſt poſt primam illam humani generis labem, vt nulla reſpublica ſine lege teneri & ſine Magiſtratu gubernari poſſit. Namque vitę huius mortalis cùm priuatos tramites, tum publicas communeſque vias lex munit, cuius rectum vſum, æquabilemque conſuetudinem curare, Magiſtratuum munus officiumque eſt. Niſi enim, qui hoc legitimè curet, adſit aliquis (vt hominum ingenium eſt ad pernicioſæ libertatis inſolentiam promptum) cum primis leges contēnuntur, deinde verò ſilent ac dormiunt, demumque obliuione contritæ iacent: poſt hoc autem phas atque nephas miſcentur; & in exitialem licentiam, ex licentia in perniciem, humana ſoluitur vita. S.S.E. In diebus illis non Infer. 21.
erat Rex in Iſrael; & vnuſquiſque, quod ſibi rectum videbatur, hoc faciebat. »

Triplex autem conſtituendi Magiſtratus forma omnium regionum, nationum, ac ſeculorum exemplis obſeruata eſt, atque ſingularum formarum decoris & commoditatis periculum variis euētibus eſt factum, adeò verò variis, vt, cùm à ſapientiæ ſtudioſis diu quæſitum controuerſumque fuerit, quodnam ex illis generibus, cæteris planè præſtaret, iudicium tamen ex illorum ſententiis hactenus maneat incertum. Secus verò dicendum fuerit, cùm ex diuinis oraculis, in quibus verum conſtat, ratio hæc petatur. Sed hæc diſputatio nec loci nec otij huius eſt; ſatis autem fuerit, ſingularum huiuſmodi formarum nomina ac modos indicare,

care, quæ ad horum commentariorum explicandum argumentum oportuna arbitramur.

Prima itaque gubernationis forma popularis eſt, ſæpe à Græcis Demarchia, ſæpius Democratia dicta, cùm populus ſua ſponte viuit & agit, vel ipſe ſibi miniſtros & Magiſtratus vltro optatos ad arbitrium legit & creat, & cùm libuerit, derogat aut abdicat: quem morem apud populum Rom. aliquando ſeruatum legimus;

Iuuenalis Sat. 10. ——*Qui dabat olim*

Imperium, faſces, legiones, omnia.

Atque hanc ferè formam ij qui apud Germanos Heluetiorum Circuli appellantur, bis illac peregrinantibus nobis tenere viſi ſunt.

Secunda verò forma, quam Græci Ariſtocratiam vocant, iis in locis obtinetur, in quibus res non per populum vel Magiſtratus populi prenſatione creatos, verùm per optimates ſeritur, conſtituitur & geritur; qualis Venetorum nunc ſtatus eſt.

Tertium autem communiſſimum atque vſitatiſſimum genus definitur, cùm rerum ſumma omnis penes vnum Principem eſt, ſiue is Rex, ſiue Imperator, ſiue Dictator perpetuus, ſiue Dux, ſeu quocumque nomine, pro loci, temporis ac linguæ ratione, ſalutetur: quæ forma notiſſimo iam cunctis Græco verbo Monarchia dicitur. Atque horum trium generum exempla apud varios authores illuſtria reperiuntur; in ſacris verò antiquorum temporum libris longè illuſtriſſima: quippe cùm Iſraëlitæ omnibus his formis variè vſi, commoda atque incommoda ſingulorum manifeſtis experti ſunt periculis, qualia ad poſteritatis memoriam ac doctrinam, diuini Spiritus conſilio & au-„ thoritate, literis mandata ſunt, ſcripta inquam propter nos, „ in quos fines ſeculorum deuenerunt. Atque ſuperioribus illis duobus voluminibus, maiore videlicet legis totius à

Moſe

Moſe conſcriptæ, & minore altero per Ioſuam concinnato, non tam Reipub. ſumma aliqua, quàm inſtitutio tradita nobis videtur. Quippe Moſes vltra magni Vatis munus, quod præteritis & futuris temporibus indicandis expleuit, Legiſlatoris quoque officio functus, qualem populum, quales populi magiſtratus & miniſtros eſſe oporteret, definiebat, exponebatq́ue genti ſuæ, certas promiſſaſq́ue ſedes nondum poſſidenti, cuiq́ue nec agri, nec vrbes, nec fines, nec paſcua, nec vicini aut finitimi erant. Ioſuæ verò præcipuus labor in deducendo populo, hoſtibus bello ac pugna pellendis, locis occupandis, hæreditatibuſq́ue diuidundis conſumptus eſt, quibus in rebus ille vir optimi, prudentiſſimi, piiſſimi atque innocentiſſimi & integerrimi Imperatoris expreſſit imaginem. Iam verò Iſraelitis in promiſſa antè, ac iam accepta regione habitantibus, & Reip. populiq́ue formam planè obtinentibus, cuiuſmodi ſtatus porrò fuerint, & duobus iis quos explicare aggredimur, & quatuor proximis narrantur libris: oſtenduntur q́ue tria illa gubernationis genera fuiſſe alio atque alio tempore apud Iſraelitas, varium in ſingulis commodorum & incommodorum euentum expertos, pro diuinæ legis ac diſciplinæ vel obſeruatæ vel neglectæ forma & vſu. demum verò illud ad legentium vtilitatem conficitur; nullum ex illis generibus ineptum aut inutile eſſe, dummodo diuinorum præceptorum atque inſtitutorum normis ac regulis fuerit informatum: vbi verò conditio hæc diſciplinaq́ue deſideretur, nullum tutum, nullum apprimè vtile, nullum beatum ac ſtabile planè eſſe poſſe. S.S.E. Niſi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificāt eam. Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam. Tanti refert à Dei præſcripto ac verbo vel duci vel abduci, per quod omnia facta ſunt, & ſine quo factum eſt nihil, quod factum eſt. Vt enim naturæ omnis author

Pſal 26.

&

& conſeruator Dei ſermo eſt, ita etiam publicarum priuatarumque rerum doctor, inſtitutor, aſſertor & columen eſſe probatur. S. S. E. En propono in conſpectu veſtro hodie benedictionem & maledictionem. Benedictionem, ſi obedieritis mandatis Domini Dei veſtri, quæ ego hodie præcipio vobis; maledictionem, ſi non obedieritis mandatis Domini Dei veſtri, & receſſeritis de via quam ego nunc oſtendo vobis, & ambulaueritis poſt Deos alienos, quos ignoratis. Itaque bene aut ſecus conſtitutæ Reipub. rationes & exempla ex ſacris libris petenda ſunt; ex quibus quales nam vtramq. partem exitus maneant, viuis oſtenduntur imaginibus. Atque huius tertij voluminis, in quo popularis & optimatum gubernationis continetur ſumma, nos interpretationem aggreſſuri, diuinam opem ex more implorabimus.

Deut. 11.

Humani rector generis veraxq́; Magiſter,
Æternum cuius gloria firmat opus;
Da, tua ſimplicibus monumenta probare volenti
Noſſe mihi, certo dicere & indicio.
Nam ſine te inſana eſt miſeri prudentia mundi:
Te monituſq́; tuos qui tenet, ille ſapit.

PRIMI

PRIMI AC SECVNDI CAPITIS ARGVMENTVM.

Eos, qui declaratum ſibi expulſioneque damnatum hoſtem expellere ſtudent, auxiliarem Dei manum præſentem cognoſcere & laudare hiſtoria indicat: Eos verò qui à diuini Spiritus præceptis ac monitis deſciſcunt, atque ex humano conſilio fœdere cum hoſtibus paciſcendo compendium facere ſtudent, magnum ſibi malum parare, nullamq́ue huiuſmodi culpæ excuſationem habere, præſertim non obſcuris, ſed manifeſtis Dei monitis ac reprehenſionibus obiurgatos.

CAPVT PRIMVM.

POST mortem Ioſuæ conſuluerunt filij Iſrael Dominum, dicentes: Quis aſcendet ante nos contra Chananæum, & erit dux belli?

POSTQVAM *Iſraelitis à Deo monitis ac promotis tantum locorum, agrorum atque vrbium occupatum eſſet, quantum illi qui tunc viuebat populo ad habitationem & culturam ſatis ſuperq́; eſſe putabatur; ea quæ ſupererant promiſſæ regionis ſpatia, non vnicæ tantùm expeditionis impetu, ſed maturè ac paulatim expugnanda reſtabant, ad futuræ etiam numeroſæ ſobolis commoditatem & vſum. Interim verò, ne cultore prorſus deſerta loca ſylueſcerent aut vaſtarentur, hoſtis ita ſinẽdus erat, vt hoſtiliter tamen tractaretur, hoc eſt, vt extermiŋ damnatus haberetur, & nunquam in amicitiam admiſſus, pium populum peſtifera ſuperſtitionum atque morum conſuetudine contaminaret, nec ſibi vnquam ex fœdere perpetuas cõceſſum iri ſedes arbitraretur, ſed magis in metu ſemper & ſuſpicione poſitus, Iſraelitas horreret, & ſe, ſuaſq́; vrbes vt tueretur, armis operibuſq́; muniret; qua re Iſraelitæ minimè deſides aut negligentes redderentur, ſed continuandis bellis tam diu ſe exercerent, quoad hoſtis omnino pulſus, regionem rebus omnibus oportunis inſtructam, & populi ſancti religionem nullo commercio violatam relinqueret. Quàm diu enim bella atque inimicitiæ gerebantur cum Gentibus, magnas non modò ſtudiorum & morum, ſed religionis etiam ſimultates retineri neceſſe erat. Atque huius obſeruationis ſumma ratio ex ipſa diuina lege petenda fuit, in qua ſcriptum eſt:* Ecce ego Exodi 23.
» *mittam Angelum, qui præcedat te, & cuſtodiat in via, & introducat in* »
locum quem præparaui. Obſerua eum, & audi vocem eius, nec contemnen- »
dum putes, quia non dimittet cùm peccaueris, & eſt nomen meum in illo. »

» *Quòd ſi audieris vocem eius, & feceris omnia quæ loquor, inimicus ero*
» *inimicis tuis, & affligam affligentes te: præcedetq́ te Angelus meus, & in-*
» *troducet te ad Amorrhæum, & Hethæum, & Pherezæum, Chananæum,*
» *& Heuæum, & Iebuſæum, quos ego conteram. Non adorabis Deos eorum,*
» *nec coles eos: non facies opera eorum, ſed deſtrues eos, & confringes ſtatuas*
» *eorum; ſeruietisq́ Domino Deo veſtro, vt benedicā panibus tuis & aquis,*
» *& auferam infirmitatem de medio tui. Non erit infœcunda nec ſterilis in*
» *terra tua: numerum dierum tuorum implebo. Terrorem meum mittam in*
» *præcurſum tuum, & occidam omnem populum ad quem ingredieris, cun-*
» *ctorumq́ inimicorum tuorum coram te terga vertam, emittens crabrones*
» *priùs, qui fugabunt Heuæum, & Chananæum, & Hethæum antequam*
» *introeas. Non eÿciam eos anno vno, ne terra in ſolitudinem redigatur, &*
» *creſcant contra te beſtiæ. Paulatim expellam eas à conſpectu tuo, donec au-*
» *gearis, & poßideas terram. Ponam autem terminos tuos à mari rubro vſq́*
» *ad mare Palæſtinorum, & à deſerto vſque ad fluuium. Tradam in manibus*
» *veſtris habitatores terræ, & eÿciam eos de conſpectu veſtro. Non inibis*
» *cum eis fœdus, nec cum diis eorum. Non habitent in terra tua, ne fortè pec-*
» *care te faciant in me, ſi ſeruieris diis eorum; quod certè tibi erit in ſcanda-*
lum. Itaq́ Iſraelitis, quamquam ſuas vrbes tutò poßidentibus, tamen quoad cæteræ omnes hoſte expellendo protinus expugnarentur, perpetua bellicæ diſciplinæ meditatio exercitatioq́ reſtabat: id quod primi illi patritÿ maioresq́ natu, qui Ioſue vita functo ſuperſtites fuerant, probè tenentes obſeruarunt; non in vnicā tantùm expeditionē parati, verùm continuatis bellis operam daturi. Atque primam illam Ioſue duce inuaſionem, quoad ſatis loci omnibus iis, qui tunc viuerent, oportuni occuparetur, omnibus totius gentis copiis pariter coniunctis fieri oportuit; &, quod conſentaneum fuerat arbitrari, propugnationem omnium incolarum viribus & opibus fœderatis ſuſceptum iri, vt certè euenit: quod ita vt fieret, diuino oraculo fuerat imperatum. Nunc verò illa opum atque potentiæ mole iam fracta ac penè dißipata, interiectisq́ iam per diuerſa loca Iſraelitis, per quos eiuſmodi fœderatio & communicatio interturbari poſſet, res ita gerēda erat, vt, quamquam Dei iuſſu ac miraculo cum primis niteretur (id quod Iſraelitis perſuaſum certumq́ eſſe debuit) apud Gentes tamen, quæ non ſolùm diuinæ efficientiæ, ſed humanæ etiam induſtriæ ac virtuti plurimum tribuere ſolēt, Iſraelitarum fortitudinis opinio, quæ primis illis bellis facta fuerat, perpetuis ſucceßibus confirmaretur ac duplicaretur etiam, cum magna admiratione induſtriæ, quæ fortitudinis caput eſſe creditur. Conſilium igitur fuit, vt ſingulæ tribus finitimos ſibi, id eſt, ſua in ſorte degentes hoſtes oppugnarent. Siquidem diuiſus hoſtis minori negotio ac labore impeti debellarique poterat, quàm ſi coaleſcere ſineretur. Vnaquæque verò hoſtiū pars vbi victa eſſet, ei tribui, à qua vincebatur, gloriam augebat; ex eoq́ in omnē terram fama permanabat, Iſraelitas vnà coniunctos, inſuperabiles fore, cùm ſeiunctos

iunctos etiam vincere non eſſet. Quòd ſi vna ſuperaretur ab hoſte tribus, vndecim tamen integras adhuc conſtare, ſingulas quidem nec ignauas, nec deſides; omnes verò ſimul coniunctas vehementer metuendas. Atque hoc pacto hoſtium animos perpetuò conſternatos fore conueniebat. Quamobrem primum hoc ex diuino monitu conſtitutum fuit, vt ſuæ à ſingulis tribubus ad bellum gerendum ſuſciperentur partes. Verùm quænam ex omnibus expeditionum initium factura eſſet, nondum illis (vti res ipſa docet) ex ſingulari Dei reſponſo declaratum fuerat; itaque oraculum petere expediuit, diuinumq́; de ea re conſiliũ ſummo Sacerdote interprete rogari. Hoc autem curatum eſt ritu illo arcano, quem in VRIM *&* THVMIM *ſacrum conſtitutumq́; eſſe, & ſoli Sacerdoti maximo patere Deus voluit. Quamquam enim Ioſue, quo tempore rem geſsit, vatis etiã officio ac munere fungeretur ſæpiſsimè, vt qui Moſis ſpiritum Deo donante acceperat, atque ipſe etiam Deum compellans, oportuna reſponſa referret; tamen ab initio, cùm Magiſtratus & miniſtrorum ratio in Arabiæ montibus conſtituta fuit, illud cum primis ſancitum decretumq́; eſt, vt nihil magni ac noui Rempub. ſpectantis negotij vel obiretur, vel deponeretur, niſi Deo primùm per Sacerdotis procurationem conſulto. quod quidem præceptum viuente etiam Ioſue viguit & valuit, vt in ſortibus ducendis manifeſtè oſtenſum fuit. Huiuſmodi verò mandati ac iuris Pontifici adſcribendi illa fuit lex: Tolle* Num. 27.
Ioſue filium Nun, virum in quo eſt ſpiritus; & pone manum tuam ſuper „
eum: qui ſtabit coram Eleazaro ſacerdote & omni multitudine, & dabo ei „
præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ, vt audiat eum omnis „
ſynagoga filiorum Iſrael. Pro hoc ſi quid agendum erit, Eleazar ſacerdos „
conſulet Dominum. Ad verbum eius ingredietur & egredietur ipſe, & „
omnes filij Iſrael cum eo, & cætera multitudo. Itaque Ioſue, quamquã du- „
ctus diuino Spiritu, quamquam publicis authoramentis à Deo atque à Dei miniſtro Moſe ornatus, & manifeſta authoritatis ac muneris traditione amplificatus, quamquam porrò ſingularibus Dei allocutionibus appellatus & monitus, tamen ſummum Sacerdotem agnoſcendi & obſeruandi, &, cùm opus eſſet, conſulendi lege tenebatur. Ipſe, inquit diuina lex, ipſe quem tot partibus amplificandum ſuſcepi, amplificatumq́; oſtendam, quem non rarò vt Prophetam alloquar, ad verbum Eleazari ingredietur & egredietur. Quod ſi ipſe ſic acturus eſt, & omnis Iſrael cũ eo, & cætera multitudo eodẽ modo aget. Duobus itaq; muneribus Ioſue præditus, altero vaticinandi, populi deducendi ac gubernandi altero, quod ad Propheticum officiũ pertinebat, cùm ipſemet diuina reſponſa ſæpè acciperet, non iubebatur Sacerdotem conſulere: quod verò gubernationem ſpectabat, vbi quicquam magni atque ardui conſilij incidiſſet, Pontificem petere ex religione debuit. Illo autem vita ac muneribus defuncto: quamquam gubernandæ rei ius & authoritas ad ſucceſſores deferretur legitimè, tamen ſingularis illa vaticinandi prærogatiua non omnibus gubernatoribus à Deo data eſt; ſed ea authoritas

ad publicarum rerum vſum apud Sacerdotem hæſit; quem nunc petentes Iſraelitæ, conſuluerunt Dominum: Quis aſcendet ante nos cõtra Chananæum, & erit dux belli? *Non de ſingulari aliquo capite atque omnibus tribubus imperaturo Duce conſulitur hoc loco Deus, verùm de ea tribu quæ inſtaurandi in Chananæos belli initium factura erat, vt ex reſponſo, ex re ipſa, atque ex Hebraica lectione apertè declaratur:* Quis aſcendet nobis ad Chananæũ initio ad præliandũ cum eo? Ad Chananęum, *eum videlicet, qui nondum expugnatus pulſusq; fuerat. Namque, vt ſæpè iam legimus, omnis illa regio, quamuis multis regnis antea diuiſa eſſet, vnico nomine Chananæa, ab vno Chanaano, totius gentis quondam parente, dictitabatur.*

Dixitque Dominus, Iudas aſcendet: Ecce tradidi terram in manibus eius.

DIVINA *reſponſa, quocumque loco, quocumq; tempore, quocumq; pronuntientur miniſtro, quamquam oratione aliquando varient, ſententiis tamen ac rebus perpetuò ſibi ipſa conſtant. Apud Ægyptum moribundus* Geneſis 49. *ille ſenex, diuinusq; vates, ita de Iudæorum tribu vaticinatus fuerat. Manus tua in ceruicibus inimicorum tuorum: adorabũt te filij patris tui. Catulus leonis Iuda: ad prædam fili mi aſcendiſti: requieſcens accubuiſti vt leo, & quaſi leæna: quis excitabit eum? Idem etiam alia elocutionis forma Mo-* Deut. 32. *ſes, peregrinationis ac vitæ ſuæ fini proximus, prædixerat: Audi Domine vocem Iudæ, & ad populum ſuum introduc eum. Manus eius pugnabit pro eo, & adiutor illius contra aduerſarios eius eris. Omnia hæc quiſquis diligenter expenſa intellexerit, tertio hoc reſpondentis Dei oraculo cõfirmata præſtitaq; cognoſcet. Nam quod Iacob dixerat, Manus tua in ceruicibus inimicorum; & Moſes interpretatus declarauerat, Manus eius pugnabit pro eo; hoc Deus euenturum eſſe ait, dũmodo ipſe non ſegnis otióve torpens ceſſet, ſed, diuino fultus promiſſo, hoſtes expugnaturus petat.* Ecce tradidi terram in manu eius. *Quod verò à Iacobo dictum eſt, Adorabunt te filij patris tui; illud ſignificabat, in rebus gerendis omnibus Iudam primas laturum, quas hoc in reſponſo à Deo datas, & à fratribus conceſſas videmus. Atque omnia hæc volentis Dei conſilio ac propoſito Iudæ conſtitura, & ex hoc vno ſperanda ac petenda fonte, vaticinium indicabat: Audi Domine vocem Iudæ, & ad populum ſuum introduc eum. idem verò declarauit hoc loco reſponſum Iſraelitis relatum,* Iudas aſcendet. *Præterea regionem mõtanam ac totius terræ illius editiſſimam, Iudæis tum ad expugnandum, tum ad habitandum ceſſuram, verbum tertiò iam repetitum oſtendit: Ad prædã aſcendiſti fili mi; & quis aſcendet nobis primus; & Iudas aſcendet. Primam enim illam partem inuadi voluit Deus; quæ, quòd mõtibus frequens erat, cæterarum omnium tanquam arx videbatur: hanc verò niſi priùs occupandam diuina prouidentia tradidiſſet, ex cæteris locis pulſi hoſtes petere ac munire ſibi poſſent, non ita facilè poſtea fundendi, præſertim ſi*

præſi-

præſidia ſibi opportunè conſtituere ſinerentur. Demum Iudæis Dei conſilium & propoſitum faceſſentibus certum fore diuinum auxilium, prædixerat Moſes: Adiutor illius contra aduerſarios eius eris. & idem hoc promittitur oraculo : Ecce tradidi terrā in manibus eius. *Atqui huiuſmodi felicitatem perpetuò experti laudabunt, quicumque iuſsis ac monitis Dei parentes, quamuis maxima atque difficillima ſubierint negotia. Animaduertendum verò eſt, in hoc aliisq́ huiuſmodi reſponſis effatum ſimul atque iuſsionem contineri: quorum alteri fides, alteri verò obſequium ab hominibus debetur. Eſt autem effatum, ſiue promiſſum hoc in loco appellare placeat,* Ecce tradidi terram in manibus eius: *iuſsio verò illa,* Iudas aſcendet. *Non enim caperet Iudas terram, niſi Deus traderet. hoc primum fidei fundamentum iactum oportuit: verùm illi non traderet Deus otioſo, ceſſanti, aut negligenti, ſed alacriter ſatagenti. Iam verò vtriuſque virtutis periculum Iudæ ſtudio atque conatu ipſo factum eſt, cui libenter & intrepidè bellum fuit quàm primum ſuſceptum, adeoq́ fidenter, vt ad gloriæ & commodorum partem vicina ſibi & chariſsima tribus fuerit inuitata.*

Et ait Iudas Simeoni fratri ſuo, Aſcende mecum in ſortem meam, & pugna contra Chananæum, vt & ego pergam tecum in ſortem tuam. Et abiit cum eo Simeon.

BELLVM *hoc à Iuda magna fide fuiſſe ſuſceptum, res ipſa indicat, nullius cunctationis aut exceptionis mentione facta, & euentus apertè declarauit: atque illud etiam confirmat, quòd ille nihil hæſitans, verùm certiſſima ſpe fultus, vicinam Simeonis gentem ſibi ſociam adſciſcit, non ſolùm victoriæ ex illo bello reportandæ certus, verùm etiam illius quam Simeon poſtea ſuo tempore aſſecuturus erat :* Vt & ego pergam tecum in ſortem tuam. *Victorem atque adeò integrum vnà cum ſocio ſe ex illo bello redditurum Iudas credit, & pari fide atque ſtudio fraternas quoque partes adiuturum pollicetur. Cùm autem ab initio cōſtitutum fuerit, vt ſingulæ tribus finitimos hoſtes, ac permixtos ſorti ſuæ, inuaderent atque expugnarent; cur Iudas Simeonem ſecum deducendum curaret, in cauſa fuit antiqua & vetus amicitia, inter has tribus iam inde à primis parentibus conflata & culta, cum communione ac ſocietate periculorum commodorumq́ omnium, adeò vt non modò coniunctas regiones ambæ tribus fuerint ſortitæ, verùm in ipſo Iudæ latiùs patente agro, ac veluti intra proprium ſinum incluſas vrbes obtinuerit Simeon. Quamobrem hunc fidei, virtutis, ac felicitatis ſuæ ſocium nunc etiam habere Iudas vult, idem (vt par erat) officium ſe repenſurum pollicitus. Hanc adeò rationem ipſa nobis lectio indicat, quòd, cùm cæteræ tribus omnes Iudæ quoque fratres eſſent, huic tamen ſingulari charitatis coniunctionisq́ pacto fratris nomen fuerit adſcriptum:* Et ait Iudas Simeoni fratri ſuo. *Magno ac probando exemplo ſocietatis nunquam deſerendæ, ſed officiis omnibus fouendæ & excolendæ: quæ coniunctis animis mutuatisq́ opibus facilitatem, alacritatem, & felicitatem generat, & ad-*

uerſariæ parti terrorem incutit, opinionemq́ ſerit inſuperabilis fortitudinis. Nec verò in Simeone minor quàm in Iuda fides & virtus ſpectatur: qui & fratri & ſibi ſuas regiones debellatum iri credidit, & charitatem ſuam officio promptè ac ſedulò faciendo oſtendit. Non enim ille fratri quicquã reſpondiſſe, verùm ſe ipſum continuò pro reſponſo præbuiſſe narratur.

Aſcenditque Iudas, & tradidit Dominus Chananæum & Pherezæum in manus eorum, & percuſſerunt in Bezec decem millia virorum.

FIDEM *diuino reſponſo habitam, certiſſimum euentum conſecutum fuiſſe, verſus hic oſtendit; qui totius geſtæ rei ſummam complexus, diuinis effatis credere manifeſto boni ſucceſſus exemplo docet. Vt, inquit, Iudas promiſſo diuino animatus, nihilq́ hæſitãs, hoſtem ſibi expugnandum continuò petiuit, nullaq́ locorum difficultate detentus aſcendit, atque ipſum cum primis regni caput aggreſſus eſt: ita veracem agnouit Deum, cuius præſidio ac beneficio victoriam eſt adeptus. id verò quemadmodum geſtum, expeditum, confectumq́ fuerit, mox diſerta narratione exponitur.*

Inuêneruntque Adoni Bezec in Bezec, & pugnauerunt contra eum, & percuſſerunt Chananæum & Pherezæum.

CONIVNCTARVM *Iudæ ac Simeonis copiarum conſilium, Chananæum Principem illum non potuit latêre, præſertim fortem, ſtrenuum, & cautum, atque ex finitimi hoſtis vicinitate in ſuſpicione & cura poſitum, ſibiq́ ipſi per excubias & exploratores haud ignauè proſpicientem. Oportet enim bellicæ rationis non modò ſtudioſum propter timorem, ſed peritiſſimum etiam ex longo vſu fuiſſe eum, à quo ſeptuaginta, vt minimum, Reges antè fuerant ſuperati & capti. Is igitur vel diu ante Iudæ inuaſionem, vel eodem tempore quo inuaſum iri ſe intellexerat, propugnatione deliberata & conſtituta, præſidium comparauerat ex duabus gentibus loci ac ſanguinis affinitate ſibi propinquis, Chananæa & Pherezæa: quod præſidium intra regiæ vrbis mœnia collocatum, firmiſſimum propugnaculum fore putauerat. Nam locus natura regioq́ opere munitus, copioſo etiam ſtrenui propugnatoris apparatu, omnibusq́ opportunis inſtructus rebus, validiùs propugnari, & obſidionẽ diutius ferre valet, atq́ opportunitates obſeruare ad inuadendum vel turbandum hoſtem. Quamobrem Princeps ille, cui nomen non proprium, ſed ex dignitate ac dominatione factum, Adoni Bezec erat, collectis ſtrenuorum virorum Chananæorum & Pherezæorum auxiliaribus copiis, venientis hoſtis impetum in vrbe ſua expectare & ſuſtinere conſtituit: cætera autem oppida non tanti fecit, dummodo maximum ac firmiſſimum ſuæ ditionis præſidium tueretur. Hoc autem conſilium ex bellicæ artis ratione & illi, & iis, quos ſibi aſciuerat, probatum fuit. Contrà verò Iudas, diuini promiſſi fide innixus, minoribus ac infirmioribus locis contemptis, conficiendæq́ quàm celerrimè rei cupiditate ac ſpe impulſus, caput ipſum initio petendum ſibi propoſuit, hoc eſt, regionis Principẽ, quem quæ-*

ſitum

ſitum inuenerunt in Bezec: atque hoc pacto duo maxima propugnationis firmamenta, Principem, & regiam vrbem, eadem opera tanta celeritate atq; alacritate inuaſerunt, vt occiſis Chananæorum ac Pherezæorum decem millibus, quorum ſummam proximè tenebamus, Principem ipſum ad fugam coëgerint.

Fugit autem Adoni-bezec, quem perſecuti comprehenderunt, cæſis ſummitatibus manuum eius ac pedum.

NON *ſatis eſſe vincere, ſed oportere ſcire victoria vti, prudentium ac ſtrenuorum virorum præceptis & exemplis declaratum eſt. Sæpè enim eos quos fugientem hoſtium ducem (maximè verò quem latibula aut ſubſidia non longè habere conſtaret) inſequi piguerit, pœnituiſſe comperimus. Accidit autem hoc vel ex ignauia, vel ex imperitia, vel ex contemptione Ducis, vel ex cupiditate aut ſocordia militum, qui laborem refugientes, vel prædæ inhiantes, diducuntur, & moras trahunt, adeò vt hoſtis fuga ſuæ interim ſaluti conſulere, &, vt ille aiebat, inter fugiendum de inſtauranda pugna cogitare poſsit: id quod ſummo belli duce capto vel occiſo agere non licet. Igitur Iudæ quamquam parta iam ex tot millibus hoſtium victoria, regeq; fugato, nulla tamen de diripienda ſpoliandaq; vrbe cogitatio incidit; ſed fide fultum illud conſilium perſtitit inſequendi hoſtium Principem, quoad capere contingeret, ex oraculo illo,* ECCE tradidi terram in manibus eius. *Namque ex illo promiſſo Regem etiam, terræq; caput in ſuas manus tradendum ſperare phas fuit: atque id ipſum agere oportuit, quod ſecundo euentu confirmatum eſt, capto videlicet Principe. Cui comprehenſo, ex bellici iudicij ſententia, manuum ac pedum digiti præciſi fuêre; non omnes quidem, ſed pollices tantùm, qui ceterorum firmiſsimi, vſuq; commodiſsimi, & ſignificatione habētur honeſtiſsimi; in opprobrium ignauiæ ac fugæ. Minimè enim decet Principem fugere, regnumq; ſuum deſerere, ſed vel ditionem dignitatemq; ſuam tueri, vel propugnando ac dimicando defendere; atque ita vel vincere, vel capi, vel fortiter occumbere oportet, paſtoris optimi exemplo, qui animam ſuam pro ouibus ponit propriis. Sunt verò manuum ac pedum extremi digiti ij, qui, quòd polleant, pollices Latinè dicuntur, fortitudinis ac virtutis ſymbola, vt in libro Ioſeph inſcripto docebamus: ijdem Hebraicè* BOHENOTH *appellati, ex ſimili etiam Latinæ ſignificationis verbo. Euenit autem, vt, quod bellici iudicij conſuetudine factum erat, diuina ſententia confectum ex ipſius Principis confeſsione intelligeretur.*

Dixitque Adoni-Bezec: Septuaginta Reges, amputatis manuum ac pedum ſummitatibus, colligebant ſub menſa mea ciborum reliquias: ſicut feci, ita reddidit mihi Deus. Adduxeruntque eum in Ieruſalem, & ibi mortuus eſt.

PROVIDENTIÆ *ac iuſtiſsimi iudicij Dei exempla quàm plurima & illuſtriſsima opportunis temporibus edi ſolere, ijs conſtat, qui vel vitæ ac rerum longiore vſu, vel attentiore ſacrarum ac prophanarum hiſtoriarum*

lectio-

lectione, ſapientiæ partem aliquam conſecuti ſunt. Ex huiuſmodi exemplis vnum etiam in Principe hoc ſtatutum, & ad poſteritatis memoriam literis cõſignatum fuit; quo manifeſtè docemur, nullam quamuis minimam mortalium actionem diuinum iudicium latêre aut effugere poſſe; imò quàm ſæpiſſimè hominum quorundam facinora, in aliorum contumeliam peracta, ſimili pœnarum genere iudicari ac redargui. Simul etiam indicatur qualis nam ſuperbiæ, arrogantiæ, faſtus, ac luxuriæ, inſolentiæq́; exſpectandus ſit exitus. Oportet enim opulentum, ſuperbum, ac ſecundis rerum ſucceſsibus elatum fuiſſe exiſtimare Principem illum, cui ſeptuaginta Reges in pugna capti fuerint: id quod non vnico prælio factum arbitramur; verùm, ſicuti res indicare videtur, variis temporibus, aliis atque aliis manuum conſertionibus: eundem verò inſolentem crudelemq́; euaſiſſe, excogitatum ac toties vſurpatum opprobrij & contumeliæ genus, omnibusq́; à ſe captis Regibus impoſitum declarat, famoſo atque audientibus omnibus deteſtando exemplo, quo victor fortitudinis ſuæ, & Regum quos vicerat, ignauiæ ac dedecoris, aſsiduum quotidie ſpectaculum præberet. Oblitũ quoq; humanitatis omnis credere licet eum, qui menſæ tempore, cùm ex labore membra, animum verò ex curis releuari ac refici natura voluit, tamen illa magna magnorum hominum miſeria vſque adeò delectaretur, vt ludi ac ioci materiam duceret, tot Reges, manibus ac pedibus reſectis, pollicibúſque præciſis, decidua ciborum fragmenta, ac proiectas reliquias, in canum vel ſimiarum morem, feſtinè tenere, & contentioſè colligentes ac deuorantes ſpectare. Ad hæc quem nam luxuriæ epularúmque modum illi fuiſſe credendum eſt, cuius menſæ reliquiæ ſeptuaginta Regibus alendis eſſe potuere ſatis? Atqui omnia hæc Deum nec ignota, nec impunita præteriſſe, tandem ipſe pœnis dandis declarabat Tyrannus manifeſta prouidentiæ confeſsione. Quippe qui regno atque honore amiſsis, pollicibus præciſis, propriæ conſcientiæ impulſu, ſui ipſius ſupplicij præco eſſe, atque exempli in ſe editi præconium ita claudere coactus eſt : Sicut feci, ita reddidit mihi Deus. *Hebraica verba omnia grauiſsima ſunt, atque ex legali ac forenſi ſermone petita. Dei etiam nomen* ELOHIM *hoc loco appellatur, quod prouidentiæ ac iudicij ſpectare rationes iam ſæpius docuimus. Intellexit nempe Tyrannus hic, Iſraelitis victoriam diuino beneficio, ſibi verò pœnas diuino conſtare iudicio: nec tamen vitam, quamquam illa conditione miſerrimam, diu prorogare potuit; ſed conſcientiæ propriæ faſtidioſa ægrimonia vulnerum (quæ aliàs non erant letalia) dolorem adeò exacerbauit, vt mortẽ non multo pòſt attulerit homini capto, et à victoribus deducto ad caſtra quæ in Ieroſolymorum obſidionẽ poſita fuerunt. Deductus autẽ fuerat ad exemplum promulgandum, tum victoriæ Iudæis ex Dei ope ac volũtate partæ, tum iuſtiſsimi iudicij Dei omnibus patefaciendi iis quibus Tyranni illius inſolentia & ſuperbia nota fuerat. Iam verò primum in hac expeditione victoriarũ initiis ſecundis rerum ſucceſsibus auctum promotumq́; fuiſſe, hiſtoria declarat.*

Oppu-

Oppugnantes ergo filij Iudæ Ieruſalem, ceperunt eam, & percuſſerunt in ore gladij, tradentes cunctam incendio ciuitatem.

D I V I N I *conſilij ac iudicij iam diu aduerſum Chananæos pronuntiati ſatellitem ſeſe Iudæ tribus præbet, munitiſsima illa vrbe vaſtata, quæ totius regionis caput erat. Nam fidētes Iudæi illi Dei promiſſo,* Ecce dedi terram in manibus eius, *vrbem aggrediuntur & inuadunt; habitatoribusq́ ferro interfectis, mœnia ædificiaq́ cætera igni incendunt. Erat verò Ieruſalem magna vrbs, cui, poſt interiectā vallem, vicinus aſſurgebat mons Sion, firmiſsimæ arcis præſidio inſignis: qui locus eodem tempore captus non fuit, quòd non ad Iudæ, ſed ad Biniamini ſortem pertineret, cum parte etiam populi ſecundùm arcem habitantis. Itaq́ altera pars, Ieroſòlyma, inquam, quæ antea capta non fuerat, Iudæorum adſcripta tribui, nunc primùm expugnata, capta, & incenſa fuit: deinde verò cætera Chananæorum loca pari felicitate ſuperata ſunt & expugnata.*

Et poſtea deſcendentes, pugnauerunt contra Chananæum, qui habitabat in montanis, & ad meridiem in campeſtribus.

P O S T *Bezec expugnatam, quidquid à filiis Iudæ petitum eſt, debellatum planè fuiſſe narratur, ad fidei efficacitatem ſignificādam. Namque vbi diuino promiſſo ac præcepto fides obſeruatioq́ adhibetur, non multum refert magnúmne an paruum ſit quod initur negotium, multis an paucis humanis viribus & opibus conficiendum ſuſcipiatur: nam demum oportunè conficitur & perficitur volentis ac promittentis Dei virtute ac numine, quia non eſt impoſsibile apud Deum omne verbum. Id verò quàm certum exploratumq́ ſit, rerum à tribu Iudæ geſtarum narratione paulo altiùs repetita demonſtratur. Primo enim loco ea commemorantur, quæ tribus illa coniunctis copiis geſſerit, nempe Bezec expugnatio, victoria de Principe reportata, Ieroſolymorum cædes & incendium, cæterorum deinceps locorū omnium, quacumque in parte ſitorum, ſiue in montano & arduo, ſiue in plano campeſtriq́ tractu. Nam difficillima quæq́ primùm inuaſa & feliciter confecta fuerunt, vt Bezec & Ieruſalem, in editis naturaq́ munitis montibus poſita: ex qua ad alias omnes vrbes, quamquam non mediocri ex parte montanas & aſperas, tamen deſcendendum fuit, idq́ breui admodum tempore, vt nec tempeſtatum varietas (quæ alio atque alio modo in editioribus ac frigidioribus, atque in planis aridioribus calidioribusq́ regionibus pugnare cogit) quicquam illis negotij exhibuerit, quo minùs omnia feliciter atq́ celeriter caperentur.* Qui habitabat in montanis, & ad meridiem in campeſtribus. *Iam verò his poſterioribus bellis in ſumma narratis, priora omnia recenſentur quæcumq́ Iudæ tribui adſcribi iure poſſunt, cum comparatione cæterorum quæ ab aliis tribubus vel ſuſcepta ſunt, vel ſuſcipi & confici facilè potuere, eadem tamen fide, qua Iudæi niterentur, inſtructis & animatis; aliàs enim nihil pari ſucceſſu euenire poterat.*

Lucæ 1.

Pergenſque Iudas contra Chananæum, qui habitabat in Hebron (cuius

(cuius nomen fuit antiquitus Kiriath-Arbee) percuſſit Seſai & Ahiman & Tolmai. Atque inde profectus, abiit ad habitatores Debir, cuius nomen vetus erat Cariath-Sepher, id eſt, ciuitas literarum. Dixitque Caleb: Qui percuſſerit Cariath-Sepher, & vaſtauerit eam, dabo ei Axam filiam meam vxorem. Cumque cepiſſet eam Othoniel, filius Chenes, frater Caleb minor, dedit ei Axam filiam coniugem: quam pergentem in itinere monuit vir ſuus, vt peteret à patre ſuo agrum. Quæ cùm ſuſpiraſſet, ſedens in aſino, dixit ei Caleb: Quid habes? At illa reſpondit: Da mihi benedictionem: quia terram arentem dediſti mihi, da & irriguam aquis. Dedit ergo ei Caleb irriguum ſuperius, & irriguum inferius.

IN *ſuperiore proximo libro ea omnia bella narrata ſunt, quæcumq; Ioſue ſummo Duce, & publicam rem curante, geſta fuerant. Oportuit enim id ita ſcribi, tum ad optimi Ducis virtutem & præſtantiam ſignificandam, ſine cuius vel conſilio vel monitu, vel voluntate ac munere denique, memorabile nihil actum eſt; tum etiam ad hiſtoriam ſuis temporibus aptè & commodè diſtinguendam. Itaq; omnium rerum à Calebo Ghathnieleq; confectarum cauſas, modos, extremosq; exitus, cum cæteris memoratu dignis circumſtantiis, illo in libro legebamus, &, quatenus licuit, perſpicuè exponebamus. Atqui eadem illa hoc loco repetita eſſe, nonnulli ex lectoribus interpretibusq; mirati, rationibus excuſare laborant, nō ſatis iudicio noſtro idoneis, imò neque poſtulandis, dummodo auctoris hiſtoriæ huius pernoſcatur conſilium, ab omni pugnantiæ vel repetitionis nota alienum, atque eò ſolummodo intentum, vt vel vnico Iudæ tribus cum aliis comparato exemplo, rerum Fide duce gerendarum cognoſcatur felicitas, & Spes omnibus confirmetur credentibus optimi euentus in quouis negotio, quamuis natura ſua difficillimo, tamen ex Dei voluntate ac iuſsione ineundo & explicando. Quamobrem, vbi quid quantumq; ab omni Iudæorum tribu, Simeonitis coniuncta, quàm celerrimè peractum fuerit, hoc libro narratum eſt: quid etiam & quantum initio ab eiuſdem tribus non omnibus, ſed quibuſdam viris Fide ac Spe incenſis, breuiſsimè etiam fuerat confectum, commodè recenſetur; vt id demum oſtendatur apertè, non temporum, non naturæ rerum difficultate, ſed hominum ipſorum vitio ſtare, quo minùs maxima quæq; à Deo promiſſa & iuſſa præſtentur, & plenè cumulateq; conſtent. Eſt itaq; huius loci ſententia, nulli mirū videri debere, ſi Iudas Simeone adſcito, Bezecam cum Principe ſuo, Ieroſolymam munitiſsimam, omnesq; alias Chananæorum in ſua ſorte ſitas vrbes, tam montanis quàm campeſtribus locis, tanta celeritate & felicitate expugnaſſe narretur, cùm non minores victoriæ non multo antè eidem tribui contigerint, ſingularibus ac propemodum priuatis opibus tum Calebi, viri iam ſenis, cuius virtuti maxima, fortiſsima, & celeberrima, antiquis nouisq; fortitudinis nominibus commendata Hebron vrbs, cum tribus horrendis Principibus expugnata ceſſerit; tum etiā Ghath-*

nielis

nielis ætate longè minoris, cui propoſito ſolummodo vnius puellæ ſine dote coniugio, dos ipſa quæſita fuit, vrbem non minùs difficilem, nec minoris fortitudinis fama antiqua ac veteri celebrem, bello atque armis inuadenti & obtinenti. Singularum itaq; partium & vocum narrationis huius explicationes, ex Commentariis noſtris in Ioſuen petere lectori, ſi placeat, licebit; hîc tantùm ſatis fuerit, rationem recenſitæ hiſtoriæ indicare. Quæ verò illa quoque narratio ſubtexitur, de irriguis locis Axæ arte à patre impetratis, eodem etiam refertur, videlicet partem non modicam agri, natura & cultorum induſtria fertiliſſimi, non minore facilitate Calebo ad donandū conſtitiſſe, quàm Kiriath-Arbagh: quæ cùm nondum capta eſſet, tamen optimo viro dotis nomine capienda proponebatur. Perinde enim duo irrigua loca, ſuperius & inferius, filiæ ſuſpiranti donata ſunt, ac ſi pomorum caniſtrum, vel florum donaretur calathus. Hanc verò felicitatis rationem ipſa narrationis concluſio indicat: Dedit ergo irriguum ſuperius, & irriguum inferius. *Irriguum tantummodo poſtulanti, duplex irriguum datum eſt. Itaq; omnia hæc eò pertinent, vt pernoſcamus quantum vnica tribus, dum promiſſis iuſſisq; diuinis fidem & obſequium præſtabat, aſſecuta ſit. Nō enim ea tantùm occupauit, quæ ſibi ſatis abundeq; magna & commoda eſſent, atque etiam quæ Simeoni fratri porrigi poterant; ſed alia quoque amicis & hoſpitibus iuuandis, alendis, fouendisq; idonea.*

Filij autem Cynei, cognati Moyſi, aſcenderunt de ciuitate Palmarum cum filiis Iuda in deſertum ſortis eius, quod eſt ad meridiem Arad, & habitauerunt cum eo.

CONNEXIONEM *hiſtoriæ huius, & rationem quamobrem Recabitarum mentio hoc potiſſimùm loco inducta fuerit, ſatis apertè indicaſſe nobis videmur. Illud etiam addemus, huius gentis honeſtam olim nō ſolùm commemorationem, verùm etiam tractationem ſemper fuiſſe, idq; tum patris ipſorum Iethrus merito, tum eorundem quoque fidei ac virtutis ex paterna diſciplina perpetuæ obſeruatæ ergô. Fuiſſe verò Iethro, Moſis ſocero, plura nomina (vt multis etiam aliis antiquorum) frequenti teſtimonio nouimus. Namq; hoc loco Kini commemoratur nomen; apud Ieremiam verò* Ierem. 35. *idem Recab appellatur, cuius poſteri ex antiqua gentis conſuetudine non vrbes aut domos, verùm tentoria habitauêre, pecoribus armentisq; alendis intenti, atque religionis & commerciorum communione amicitiæq; officio Iſraelitis coniuncti. Hi initio cùm exiguo numero adhuc eſſent, hoc eſt, quo tempore Iſraelitæ, Iordane tranſmiſſo, terram inuaſere, eam partem ponendis tabernaculis optarunt, quæ ſecundùm Ierichontis agros latiùs porrecta extendebatur in dictione vrbis, cui nomē Vrbs Palmarum fuit, ex illarum arborum copia impoſitum. Poſt diuiſam etiam inter Iſraelitas hæreditatem, illum locum huic Cynæorum familiæ omnium tribuum calculis conceſſum manſiſſe, lectio ipſa indicat. Sed Iudæorum tribus ingenio & conſuetudine liberalior, eademq; ad amicitias fouendas promptior, vbi ſatis ſuperq; ſibi*

atque Simeonitarum partibus loci definiuit, ſpatia vrbibus vacua & pecuariæ rei curandæ opportuna, Cinæorum genti proſpexit, atque hoc pacto amicorum commodis, atque ſuæ etiam ipſius ſecuritati conſulendum duxit. Non enim in vltimis Iſraelitarum terminis Cynæus ita commodè degere poterat, vt intra vnius tribus agrum, vbi locus ad vitæ genus aptus erat, videlicet deſertum, ſiue ſolitudo nullis vrbibus aut oppidis occupata, quæ Iudæis ipſis vrbium cultoribus nulla ex parte prodeſſe poterat, cæterùm poterat obeſſe, vel multo ac vario ferarum genere procreando, vel hoſtibus nonnullis locum ad habitationem patefaciendo, vel ad prædas & graſſationes cōmoditatem creando; quas res Iudæis citra perpetuum negotium atq; ſumptum vitare aut impedire non erat; amicis verò illa loca tradere, vtriq; parti vtile atque honeſtum eſſe, multis nominibus iudicabatur: atque tractum illum ex hoc tempore vſque ad Saulis Regis ætatem habitatum fuiſſe intelleximus. Namque Rex ille, incenſis vndique ac latè flagrantibus Palæſtinorum bellis, gentis huius tutelæ ac ſalutis rationem habendam duxit, regiamq; curam & grati animi officium erga illos oſtendit, vtpote quos de Iſraelitis iam inde à Moſis exilio bene ſemper nouerat promeritos. Itaque Iudas in expeditione illa ſibi atque amicis commodi oportuniq; loci ſatis magnam copiam fecit, deinde verò fidem Simeoni datam perſoluendam cenſuit.

Abiit autem Iudas cum Simeone fratre, & percuſſerũt ſimul Chananæum, qui habitabat in Sephat, & interfeceruunt eum: vocatumque eſt nomen vrbis Horma, id eſt, anathema.

IVDÆ *fides tam fratri data, quàm Deo habita, his porrò commendatur narrationibus, felicibusq; geſtarum rerum ſucceßibus prædicatur: præclaro exemplo promißi officij, opportuno tempore vltrò tribuendi, quod nunquam ei etiam à quo tribuitur, inutile euadit. Siquidem Iudas adiuuando Simeone fratre ſecuritatem ſibi quoque parabat ex hoſtibus iis quos è fraterna ſorte pepuliſſet. Atqui nomen illius regionis primæ vrbi mutatum rei geſtæ magnitudinem indicabat, & monumentum ad poſteritatis memoriam conſtituebat. Namque anathematis ſiue deſolationis verbum idem illi vrbi ac Ieroſolymis factum docebat. Atque illud animaduertendum eſt, interpretationem verbi cum exponente oratione, vel ex margine in contextum irrepſiſſe, vel ab interprete Latino ad ſententiæ ſignificationem addi aliquando: cuius generis alias complures voces in ſacris libris, præſertim iis in quibus hiſtoriæ narrantur, reperire eſt. Hæc igitur à Iuda & Simeone geſtarum rerum initia progreſſus habuere ſecundos.*

Cepitque Iudas Gazam cum finibus ſuis, & Aſcalonem atq. Acaronem cum terminis ſuis.

Fertilitas ſoli. Felicitas gentis. Culpæ exitus.

HAS *vrbes, atque harum vrbium agros, vt fertiles & cultoribus ac propugnatoribus frequenteis, ita etiam commemoratione dignos, pari felicitate cum ſuperioribus Iudas expugnaſſe & occupaſſe dicitur; quas vrbes ipſorum poßidentium culpa amiſſas, & in Palæſtinorum poteſtatem poſtea*

redactas

redactas legimus. Fuerunt verò tres non apud eos tantùm qui Aſiam incolebant, ſed apud Græcos etiã & Latinos valde celebres, Gaza, Aſcalon, & Accaron, *ipſis etiam nominibus commendatæ; quæ nomina nos aliàs interpretabamur. Harum verò tantarum victoriarum planè explicata cauſa, earum calamitatum & iacturarum, quæ poſtea vice verſa acciderunt, culpam arguit.*

Gaza, Aſcalon, & Accarõ inſignes.

Fuitque Dominus cum Iuda, & montana poſſedit: nec potuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundabant.

NOSTRI *in exponendis ſacris libris inſtituti illud proprium cum primis fuit, ſingulorum locorum, quæ offendere aliàs poſſe viderentur, difficultates ita complananda ſententia mollire, vt vel nullus vel perquam exiguus quæſtionibus & controuerſiis alendis relinquatur locus. Verùm enimuerò nonnullæ lectionum partes, vel propter orationis breuitatem, vel propter ſacræ linguæ ſtylum, quem Latina verſio imitari perſæpè conatur, eius generis deprehenduntur eſſe, vt, ſi non quæſtione, tamen interrogatione ſaltem egeant, ad eam difficultatem indicandam, in quam vel alij fortaßis interpretes incurrerint, vel ſimplex lector, niſi moneatur, delabi facilè poſſit. Ex his autem vnus nobis occurrit locus, in quo cùm omnia quæ à Iudæorum tribu ſuſcepta ſunt bella, felicißimè confecta fuiſſe narrentur, illud tamẽ ſubiũgitur:* Nec potuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundabant. *Nam ſi illa omnium de montanis locis victoriarum vera, vnica, & manifeſta cauſa fuit, quòd fuerit Dominus cum Iuda; num Dominus idem vel non potuit, vel noluit, vel demum deſiit cum Iuda eſſe, quòd hoſtes plana tenentes loca* falcatis *curribus abundabant? An ne Deo fauenti ac fouenti falcati currus obeſſe potuerunt, quo minùs Iudæorũ res promouerentur, magis quàm montana & aſpera loca, atque illarum gentium & vrbium, quas expugnatas legimus, virtus, induſtria, artes & munitiones? Verùm enimuerò dubitatio hæc duobus modis prorſus tollitur: altero videlicet, rerum ipſarũ natura & vi conſiderata; altero verò, lectionis contextu penitiùs inſpecto, tametſi nulla adhibeatur ſacræ linguæ cognitio. Namq; hac adhibita, planißimus apparet huius loci ſenſus. Primùm igitur meminiſſe oportet animaduerſionis illius, quam in Ioſuæ libro explicabamus cùm de ſingularum tribuum hæreditatibus ageretur, in qua apertè ſacra lectio indicabat, multa ab Iſraelitis non fuiſſe debellata, quæ debellari debuiſſent & potuiſſent, nec minori negotio quàm cætera conſtitiſſent; in cauſa verò fuiſſe exiguam ipſorum fidem, magnam ignauiam, & improbam pecuniæ cupiditatem; quamquam ipſi alias prætexuerint cauſas, quas tamen diuinæ virtutis magnitudo, & eorũ, quæ capta fuerant, locorum exẽplum vanas & confictas arguebant: demumq; illud conficiebatur, hominum culpæ nimirum adſcribendum, quidquid ex Dei promißis requiri aliquando poſſe videretur. Idem autem ipſum hoc loco Spiritus ſanctus, qui illius & huius libri primus atque vnicus auctor eſt, agit, idemq; docet; atque ex illa*

Interpretationis facilitas & perſpicuitas.

Negotiũ interpreti quid faciat.

Lingua ſacra.

Infelicis ſucceſſus origines.

diſputatione opportuna argumenta promit ad hãc euertendam exceptionem, aptiſsimoq́ vtitur ſchemate, quod Rhetores Mimeſin vocant. Deinde verò argumentationem ex contentione ſeu comparatione ſtruit (quam Dialectici noſtri A minori ad maius dicere ſolent) eãdem repetitis confirmat exemplis. Mimeſis. *Atqui mimeſis hæc cauſam quidem continet, eam tamen minimè certam aut veram; ſed ex hominum commento ac prætextu ad diſsimulandum vel cauendum ignauiæ & exiguæ fidei crimẽ inuentam. Erat enim illorum promptum ac tritum reſpõſum, ſi quis peteret, cur nam hoſtis is, qui planam incolebat regionem, nõ fuiſſet pulſus? Quia, inquiunt, falcatis curribus abundabat. Hanc vulgarem atque ex humanæ imbecillitatis argutia productam rationem idem auctor, qui argumentando iugulaturus eſt, ex aduerſariorum perſona pronũtiat: nec verò opus fuit illud addere,* Quia dicebãt, *vel reſpondebant, vel excuſabant; ſatis enim in huiuſmodi actionibus fuerit, alterius partis orationem ipſam referre, cum varietate quadam pronunciationis voce aut geſtu facta; quam ſi quis nõ audiat, ſed ſcriptam reperiat, iudicio atque animaduerſione vt excipiat, conſentaneum fuerit. Complura autem diſputationum huiuſmodi exempla in ſacris libris, & apud exteros* 1.Cor.6. *etiam auctores, paſsim reperire eſt. Vt illud, Omnia mihi licent: quod Apoſtolus ex perſona hominis culpam defendentis refert: ex ſua verò illud ſubiungit, Sed non omnia expediunt. & illud ex querela eius qui ſub lege mi-* Rom. 7. *litat, necdum Chriſti virtutem & efficacitatem agnouit: Infelix ego homo, quis me liberabit à corpore mortis huius? cui Paulus ipſe, vt Chriſtianæ virtutis atque gratiæ compos, ita reſpondet: Gratia Dei per Ieſum Chriſtum. Huic affine illud apud prophanos auctores obſeruatur:*

Horat. in arte.

-Pictoribus atque Poëtis
Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.
Scimus, & hanc veniam petimuſque damuſque viciſſim,
Sed non vt placidis coeant immitia, &c.

Atq́ illud apud Poëtam, totidem ferè partibus ac modis huic perſimile,

Æneid.1.

-Méne incepto deſiſtere victam,
Nec poſſe Italia Teucrorum auertere Regem?

Hæc propoſitio eſt: cauſa verò illa ex defendentis perſonæ imitatione,

Quippe vetor fatis.-

Argumentatio autem ex contentione ita ſtruitur:

-Palláſne exurere claſſem
Argiuûm, atque ipſos potuit ſubmergere ponto,
Vnius ob noxam & furias Aiacis Oilei?
Ipſa Iouis rapidum iaculata è nubibus ignem,
Diſiecitque rates, euertitque æquora ventis.
Illum expirantem transfixo pectore flammas
Turbine corripuit, ſcopuloque infixit acuto.
Aſt ego, quæ diuûm incedo regina, Iouiſque
Et ſoror & coniux, vna cum gente tot annos

Bella

Bella gero. & quiſquam numen Iunonis adorēt
Præterea, aut ſupplex aris imponat honorem?

Ex hac rerum & perſonarum comparatione, atque ex conſecutis porrò calamitatibus ac detrimentis Troianorum, conſequitur, Iunonem non fuiſſe fatis prohibitam, ſed aliam fuiſſe cauſam quamobrem gens illa non periret funditus, id eſt, vt Poëtarum ipſorum Theologiam referamus, Dei mitius conſilium, & inſignem gentis, in primis verò Ducis ipſius pietatem, quam Poëta plurimis in locis commendat. Atque hoc totum diſputationis exemplum in hunc locum ad artem patefaciendam tranſtuliſſe non pigebit.

Prima itaque ex Rhetoricis obſeruationibus reperitur hac in oratione mimeſis: Quia falcatis curribus abundabant. *Hebraica lectio ſic habet,* Quia currus ferrei illis, *in vſu erant videlicet; vtpote quem vſum locorum admittebat planities: itaque nullam aliam præter curruum facultatem illis præcipuam præſtantiam defenſor culpæ adſcribit. Hanc verò rationem, ex hominum metu atque commēto productam, vanam eſſe, ipſo huius carminis initio diuinus arguit Spiritus:* Fuit Dominus cum Iuda, & montana poſſedit: nec potuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundabant. *Hebraicè ſic:* Et fuit Dominus cum Iuda, & expugnauit montem illum, quòd non ad expugnandum habitatores vallis, quia currus ferrei illis. *Argumentatio hæc planiſsima fiet, ſi ex poëtica atq; oratoria diſpoſitione ad dialecticum referatur modum, orationis membris trāſpoſitis, vt illud:*

Quippe vetor fatis, Palláſne exurere claſſem, &c. *In hanc formam:*

Quòd non ad expugnādos habitatores vallis, quia currus ferrei illis. Et fuit Dominus cum Iuda, & expugnauit illum montem, *ſiue,* & montana poſſedit. *Cuius argumentationis pondera ſic examinanda ſunt. Earum difficultatum quæ in bellis faciendis maximæ habentur, illæ, quas locorum ac temporum natura affert, longè duriores eſſe deprehenduntur iis, quas hominum ars vel induſtria inuenit. Nam quæ ingenio ac labore tantùm conſtant, ingenio etiam laboreq; pari vel tolli prorſus, vel molliri poſſunt. Verùm vbi humanæ vires, locorum, ſoli atque cæli natura fultæ, adiutæ atque additæ exercentur, tantum homo homini, quantum arti natura præſtat. Atqui ex locis ad bellum gerendum comparatis, montana difficillima habentur multis nominibus, præcipuè verò ad expugnationis oportunitatem, tum quòd aſcenſum arduum habeāt, quem ordinibus diſtinctæ acies vincere non valent (neceſſe enim eſt, vel temerè diſperſa, vel in anguſtum coacta hominum ſerie conſcendi) tum verò quòd faciliùs & commodiùs aggreſſor hoſtis impeti, offendi, ac retardari poteſt ex ſuperiore loco, non ſolùm à ſtrenuis, propugnandiq; peritis, ſed ab imbecillioribus & rudioribus, atque adeò à mulieribus & pueris, præſertim habitandi, aſcendendi, deſcendendi, anfractusq; petendi vſu exercitatis. S. S. E. Quare acceſsiſtis ad murum vt prælìaremini? an ignorabatis quòd multa deſuper ex muro tela* »
mittan-

2.Reg. 11. *mittantur? Quis percuſsit Abimelec filium Ierobaal? nónne mulier miſit*
,, *ſuper eum fragmen molæ de muro, & interfecit eum in Thebes? Illud*
2.Reg. 5. *etiam ex hoc genere eſt: Non ingredieris huc, niſi abſtuleris cæcos & clau-*
,, *dos, dicentes: Non ingredietur Dauid huc. Hactenus argumentationis pro-*
,, *poſitio explicata eſt. cui deinceps aſſumptio ſubiungitur: Iudas vrbes maxi-*
mas in montibus poſitas, natura atque opere munitas, cum habitatoribus ſuis, bello etiam ſtrenuis, Deo propitio vicit, ſuperauit, & poſſedit: conſequitur ergo, eundem plana loca, quæ tantùm arte, eaq; non valde expedita, (cuiuſmodi eſt ferreus currus) defendebantur, potuiſſe quoque debellare & poſsidere. Nam ferrei currus tum ipſa ſua mole graues impeditiq; ſunt, & equis indigent, quadrigis videlicet, vel vt minimum bigis, aliàs vſui inhabiles futuri: equi verò etiam cùm ſingulares exercentur, nimium delaſſari ſolent, nedum vbi bini aut quaterni coniūcti ſeſe mutuo impediūt & fran-
Iſaiæ 31. *gunt. S. S. E. Et Ægyptij homines ſunt, & non Deus; & equi eorum caro, & non ſpiritus. Igitur ſi Iudæa tribus hanc gentem debellare non potuit, id accidit, vel quòd Deum à ſe abalienauerat, vel quòd arte ac viribus minus valebat: ſed poſterius hoc arripi non poteſt; quippe cùm iis qui ex montanis ad plana pugnandi cauſa deſcendunt, materia & induſtria afferri poſsit, qua curruum hoſtilium copia impedita & implicata contemnatur.*
Ioſue 17. *S. S. E. Tranſibis ad montem, & ſuccides tibi atque purgabis ad habitan-*
,, *dum ſpacia, & poteris vltrà procedere, cùm ſubuerteris Chananæum, quem dicis currus habere ferreos, & eſſe fortiſsimum. Itaque ex humanæ etiam diſciplinæ militaris definitionibus cōſtat, eos, qui ex ſuperiore loco inferiora expugnāda adorti fuerint, longè commodiùs ac faciliùs expugnare poſſe. Quamobrem non fuiſſe ferreos currus impedimento, quo minùs plana loca à Iudæis caperentur, aperta argumentatione colligitur; ex eoq; intelligitur, veram cauſam huius rei fuiſſe alienationem ſingularis prouidentiæ Dei ob diffidentiam, ignauiam, animiq; fracti metum, quem fortaſse ſtulta aliqua opinio incuſſerat firmitudinis curruum illorum, quorū efficaciam hi nondum fuerant experti; ſicut nec Ioſephitæ antea, cùm Ioſue Duci illud excu-*
Ibidem. *ſarent; Non poterimus ad montana conſcēdere, cùm ferreis curribus vtan-*
,, *tur Chananæi, qui habitant in terra campeſtri: quos Ioſue eo, quod proximè referebamus, reſponſo cōfutauit. Ita metus ex opinione, ex metu diffidētia, ex diffidētia Dei ſeſe ſubducētis neglectio profecta eſt: ex Dei neglectione, timoris & ignauiæ incrementa conſequuta, locū aliàs captu non difficilem, difficillimum reddiderunt illis, quibus montana omnia debellata ceſſerant, Duce ac propitio Deo, bellatore ſummo, locorumq; omnium, tam ſublimium*
Amos 4. *quàm depreſſorum, expugnatore ſtrenuiſsimo. S. S. E. Quia ecce formans*
,, *montes, & creans ventum, & annuncians homini eloquium ſuum, faciēs*
,, *matutinam nebulam, & gradiens ſuper excelſa terræ: Dominus Deus ex-*
,, *ercituum nomen eius. Igitur argumentationis totius ad enthymema reducta ſumma hæc eſt, Chananæos, qui ferreis curribus in campeſtri loco vtebātur,*

non

non fuiſſe à Iudæorum tribu expulſos, cui nuper, propitio ac præeunte Deo, montes illi adeò magni & excelſi, totq́ difficultatibus inexpugnabiles, habitatoribus interfectis, ſubacti, occupati, ac poſſeßi fuiſſent. Nullam verò aliam certam cauſam afferri poſſe huius in Iuda exceptionis, quàm alienationem neglectionemq́ Dei, qui eos, quos promouendos ſuſceperit, quocumque ex loco, vel magnis vel exiguis copiis, tamen victores producit. id quod altero etiam in eadem gente, aduerſus eoſdem hoſtes, in difficillimis locis facti periculi exemplo confirmatur.

Dederuntque Caleb Hebron, ſicut dixerat Moyſes: qui deleuit ex ea tres filios Enac.

EORVM *qui Deum ſibi per fidem & obſeruantiam conciliatum obſequio retinere ſtudent, virtutis ac felicitatis in gerendis bellis, obtinendíſque victoriis, exemplum aliud hoc verſu apponitur; vt argumentatio, quæ per enthymema facta eſt, inductione quoque roboretur, adiuncta etiam rei amplificatione per incrementum. Nam ſi res rei, locus loco, perſonæ perſonis conferantur, longè maior ac durior videri poſſet prouincia, quæ Calebo optanti volentiq́ vltro non ita pridem decreta fuerat, viro ſeni, octogenario inquam, ſoli, ſuorum tantùm familiarium opibus armisq́ adiuto. Fuit autem illius prouincia Hebron, toties totq́ nominibus decantata; quam ille, quia fide ex diuino promiſſo concepta animatus, perpetuis quadraginta annis perſtiterat, non modò ſuperatam in ſuam poteſtatem redegit, ſed tribus etiam fratribus concordia, potentia, & antiquæ auitæq́ fortitudinis opinione celeberrimis interfectis, eorumq́ familiis & opibus deletis, vacuã expeditamq́ reddidit. Cumq́ vnius maximi & ſtrenuißimi viri cura, opera & felicitate magnæ res confici, magna & multa conſeruari, & integra ampliſsimaq́ regna teneri, eademq́ omnia eodẽ deficiente peſſundari & euerti perſæpe ſoleant; quantum ne præſidij Hebroni fuiſſe exiſtimandum eſt in tutela atque virtute tergeminorum fratrum, ex famatißima Enachitarum familia illo tempore ſuperſtitum, ita vt Geryonis tricorporis victi laus, Herculi ſuo à Poëtis adſcripta, huic veræ Calebi virtuti ac præſtantiæ longo interuallo inferior iudicetur. Quòd verò exemplũ hoc, ad inductionem illatum, illis verbis pronunciatum ſit,* Dederuntque Caleb Hebron, ſicut dixerat Moyſes; *ad duo tempora referendum eſt: alterum quidem cùm Calebus de iure ſuo ex Moyſis declaratione coram Ioſue actionem inſtituit, Hebronemq́ ex lege ſibi adſcribendam euicit; id quod magnum argumẽtum fuerat fidei ac virtutis viri illius, qui rem tantam, tamq́ arduam, ſibi non modò optaſſet, verùm etiam poſtulaſſet, exemplumq́ eſſe oportuit Iudæorum tribui, nihil vt dubitaretur aut metueretur, vbi Dei promiſſum vel iuſſum conſtaret. Alterum verò tempus fuit, cùm, cæteris Iudæorum familiis ſua ſingulis loca adeuntibus, Hebronis ager omnis Calebo in vſum ceßit. Namque ea res fidei Dei reſponſis habendæ admonere contribules debuit, & dubitatione omni ſublata, ad maximam quamq́ hæreditatis ſuæ partem, Fide*

Fides.
Obſeruãtia.

duce, adeundam, ſi mens non læua illis fuiſſet. Nam igitur quid quantumq́; Iudæ tribus, vel communicatis coniunctiſq́;, vel priuatis opibus, propter fidem atque obſeruantiam aſſecuta fuerit; quid rurſus ob fidei defectum atq; ignauiam infectum reliquerit, abunde declaratum eſt. Deinceps autem quid aliis etiam tribubus propter eaſdem cauſas vel contigerit, vel requiſitum fuerit, ſigillatim porrò exponitur.

Iebuſæum autem, habitatorem Ieruſalem, non deleuerunt filij Beniamin: habitauitque Iebuſæus cum filiis Beniamin in Ieruſalem vſque in præſentem diem.

Iebuſæi. IEBVSÆORVM *gens magnam regionis eius partem incoluit, in qua Ieruſalem metropolis ſita erat. Sed cùm in hæreditatum partitione alteram Ieroſolymorum portionem, cum adiacente ſibi vicorum, oppidorum, & vrbium numero Iudæis, alteram verò Beniaminitis adſcripſiſſet ſors; Iudæi ex ea vrbis parte quam ſibi expugnauerant, atque adeò ex ſua regione Iebuſæos omnes pepulerunt, præter eos qui ad Sionis arcis munitionem ſeſe receperant. Nam nec Sion vſque ad Dauidis tēpora capta fuit. At verò Beniaminitæ in occupata à ſe vrbis ac regionis parte Iebuſæos, qui ex bellis ſuperfuerant, manere ſiuerunt, tributi nimirum cupiditate inducti: atq; hoc pacto vtrique Hieroſolymis manſerunt. Fuerat autem à Beniaminitis regio ſua à tempore Ioſuæ habitata, cum parte vrbis illis aſſerta. Sed ea pars, quam Iudæis tribuerat ſors, nondum fuerat ab ipſis vendicata, vſque ad hanc expeditionem. Itaq; hoc loco nihil de iis quæ per Beniaminitas occupata fuerant, narratur; ſed ea tantùm notantur, quæ illis ob negligentiam & cupiditatem tributi defuere: ideoq; nihil hiſtoria hæc cum iis quæ apud Ioſuam leguntur, pugnat.* Vſque in præſentem diē. *Ad eius, qui hanc hiſtoriam conſcripſit, ætatem referenda ratio eſt. Atque iis de Beniaminitica tribu commemoratis; quidnam duæ tribus ex Ioſepho prognatæ, rerum geſſerint, quid ſingulæ ex illis familiis, quod factum oportuerat, omiſerint, indicatur.*

Domus quoque Ioſeph aſcendit in Bethel, fuitque Dominus cum eis. Nam cùm obſiderent vrbem quæ priùs Luza vocabatur, viderunt hominem egredientem de ciuitate, dixerúntque ad eum: Oſtende nobis introitum ciuitatis, & faciemus tecum miſericordiam. Qui cùm oſtendiſſet eis, percuſſerunt vrbem in ore gladij, hominem autem illum, & omnem cognationem eius dimiſerunt. Qui dimiſſus, abiit in terram Hithim, & ædificauit ibi ciuitatem, & vocauit eam Luzam, quæ ita appellatur vſque in præſentem diem.

Promiſſa fides. QVAMDIV *Ioſephitæ ſuarum rerum ex Dei promiſſo ac monitu ſatagebant, incrementa magna, feliceſq́; fidei ac diligentiæ ſuæ euentus habuerunt, veriſſimumq́; experti ſunt oraculum illud:* Gen 49. *Filius accreſcens Ioſeph, filius accreſcens, & decorus aſpectu.* Deut. 33. *& illud quoque: Quaſi vnigeniti tauri pul-*

pulchritudo eius, cornua rhinocerotis cornua illius, in ipſis ventilabit gentes vſque ad terminos terræ. Hæc ſunt multitudines Ephraim, & hæc millia Manaſſæ. » » » *Huiuſmodi reſponſorum atque promiſſorum veritatem ſpectat oratio illa,* Fuitque Dominus cum eis: *eſt enim hæc totius orationis explicandæ propoſitio. Cùm, inquit, Ioſephitarum gens, Dei oraculis atque promiſſis fulta, Bethelam expugnatura conſcendit, fidem obſeruantiamq́ erga Deum ſuam oſtendit, quem veraciſſimum & efficaciſſimum agnouit, felici ac breui ſucceſſu citra vllum ferè negotium ac laborem, præter eum quem inter aſcendendum montem poſuit; hunc verò adeò facilem fidei alacritas reddidit, vt nec ſenſiſſe dicenda ſit. Itaq; cùm primùm aſcẽdit, Deum ſibi, quem precibus exorauerat, propitium experta eſt. Rei verò conficiendæ ratio ac ſeries illa fuit:* Cùm obſiderent vrbem, quæ priùs Luza vocabatur. *Principio conſilium illis inſedit vrbem illam capiendi, in qua diuinorum beneficiorũ, tam ſibi quàm parentibus olim ſuis collatorum, monumentum conſeruarent, illo propagando, & perpetuo appellando nomine, quod à Iacobo fuerat olim impoſitum, & à poſteris illius tantùm domeſtica commemoratione vſurpatum. Nam locus iam inde à principio ab incolis propter nucum copiam & elegantiam, Luza fuerat ſemper dictus. Eſt enim* Luza. *Luz Hebraicum nomen arboris eius, quæ Latinis, variata paululum voce,* לוז *Nux dicitur. Arabes eandem plantam, præfixo articulo, Alloz vocant: Hi-* Nux. Alloz. *ſpani Pharmacopolæ exiguos nucum fructus Allozas dictitant. Itaq; parentheſis illa,* (Quæ priùs Luza vocabatur) *conſiliũ indicat Ioſephitarum, qui, quo tempore vrbem illam inuasêre, quàm primùm captam, illuſtri illo nomine ſalutare & initiare decreuerant, quo nomine à Iacobo ſacratam acceperant. Hoc igitur conſilio firmato, atque ipſo nomine inter eoſdem appellato, auſpicati vrbem obſident.* Viderunt hominem egredientem de ciuitate. *Atqui obſidio illa non ambibat totum locum, vrbisq́ ſitum, ſed eam partem quæ aditu & expugnatu minùs fore videretur difficilis. Nam quæ loca montanum ſitum occupant, difficiles alicubi acceſſus habent, quos vel ſubire non ſit, vel nullis, præterquam incolis, notos eſſe contingat. Hæ verò* Loca edita. *regiones magis tritæ ſunt, naturæ artis adiuncto præſidio: in cæteris verò partibus tutandis maior ars atque induſtria ponitur. Sed quamquam hæc ita habeant, ſtrenui pugnatoris cura eſt, nullam partem negligere, aut præ-* Pugnatoris artes. *termittere inexploratam. Perſæpe enim accidit, vt vnde minùs expectetur, commoditas occaſioq́ offeratur aliquid vel agendi vel cauendi, cuius prætermiſſæ perpetuò pœniteat. Verùm huiuſmodi cura paucis & ſtrenuis dari debet, qui nec propter multitudinem prodantur, nec ſe inuicem impediant, nec facilè ab obſeſſis conſpici, ſentiri, deprehendíve poſſint. Hi vulgaribus militiæ vocabulis exploratores aut excubiæ dicuntur, quorum pars loca ex-* Exploratores. *ploranda ſuſcipit; alij autem noctu atque interdiu partitis horis vigilant, ſtationesq́ tuentur proprias, & ſignis conſtitutis, vbi quicquam obſeruauerint, oportunè indicant; vulgò ſpias, centinellas, & recognitores, & guar-*

שומרים dias hoc genus miniſtrorum vocant; Hebraico vero ſermone SOMRIM,
id eſt, cuſtodes, ſiue obſeruatores vocitantur. Atqui huiuſmodi cuſtodum
ſiue obſeruatorum induſtria ac ſimulatione facilè decipi potuit homo, pacis
cauſa illos acceſsiſſe ratus, quippe quorum honeſtam, humanam, benignamq́;
orationem audierat: Oſtende nobis introitum ciuitatis, & faciemus
tecum miſericordiam. Hebrææ voces amicitiam humanitatemq́; præfe-
runt. Nec verò ille aliquid laboris adire, nec aliud agere rogatur, quàm vt
vrbis aditum indicet, ſiue (vt Hebraicè eſt) videre faciat. Oportet autem il-
lum aliqua ex parte prodiiſſe, quæ ciuibus tantummodo nota eſſet; hanc verò
laboris ac negotij vitandi, & cauendi tumultus cauſa, ſibi tantùm oſtendi
poſtulabant, idq́; non abſque officij promerendi promiſsione, ſuo exoluenda
tempore. Faciemus tecum miſericordiam. quo dicendi tropo, beneficium
conferendum ſignificatur, quod vel grati animi memoria exoluitur; idq́; ad
benignam hominum inter ſe conſuetudinem & collocutionē perſæpè vſur-
patur, vt apud Latinos, Gratiſsimum mihi hoc, tibi verò non inutile fore
polliceor. Gallicè, Ie vous le remercieray. Itaq́; quamquam ſæpè oratio hæc
certum præmium beneficiúmve polliceatur reapſe præſtandum, maximè
cùm à Deo, vel potentioribus viris enunciatur, tamen non rarò ad gratam
& humanam officij recordationem refertur. quod quidem humanitatis ge-
nus magis quàm magnum aliquod præmium, quale poſtea adeptus eſt, homo
ille ſpectaſſe nobis videtur; vtpote qui nullum cum illis periculum, nullum
laborem ſubierit, ſed aditum ſolùm indicauerit cuſtodibus iis, quos vel pacis
vel priuati negotij cauſa veniſſe exiſtimabat. Hoc ſignificāt verba, Qui cùm
oſtendiſſet. Hebraicè verò ſimpliciter, Et videre eos fecit [certum] ad-
itum vrbis. Poſt indicationem aditus, non ampliùs comitatus eos fuiſſe vi-
detur, nec illi eodem præſente quicquam egiſſe aut occepiſſe; verùm, dimiſſo
homine, rem ad ſuos detuliſſe; qui, conſtituta hora ingreſsi, percuſſerunt
vrbem in ore gladij. Hoc ad gerendæ rei dexteritatē & felicitatem perti-
net. Quippe Dei beneficio hominem aditus indicem nacti, & cuſtodum
tantùm officio adſciti, nulloq́; negotio potiti vrbis, vrbanos omnes, nemine
repugnante, confecerunt.: intellexeruntq́; hominem illum ſibi non ſine nu-
minis prouidentia ſingulari obuiam factum, morem geſsiſſe, cui cuiuſq́; fa-
miliæ omni, & ex grati animi officio, & ex beneficij promiſsi amplificatio-
ne, atque ex boni euentus interpretatione, denique ex Dei indicio, parcen-
dum conſulendumq́; eſſe cenſuère. Nam fides vel hoſti hoſtiliter agenti pro-
miſſa ſeruanda creditur; nedum ei, cuius opera in grauiſsimo negotio com-
modè, oportuneq́; fueris vſus. Nec verò præmium ab illo ſibi debitum poſtu-
latum, ſed ab omni Ioſephitarum magiſtratu vltro collatum, & cumulatè
amplificatum narratur. Hominem autem illum, & omnem cognatio-
Misericordia. nem eius dimiſerunt. Polliciti quidem fuerant miſericordiam illi homini
Beneficium. factum iri; quo verbo, tam Latino quàm Hebraico, plus etiam, quàm de-
Gratus animus. beatur, promittitur; nullum enim vel maximi beneficij exemplum eſt, quod
benigna

benigna miſericordiæ amplitudine non contineatur. Dilatat namque miſericordia ſinum, manum, ac brachia vltra omne promeritum. Quamobrem humanæ atque ingenuæ artis eſt, quidquid beneficij nomine promiſſum fuerit, liberali interpretatione, quàm maximè fieri poſſit, producere. Itaq; quamquam vni homini fides data fuerit beneficij opportunè conferendi; Faciemus tecum miſericordiam; *hanc non anguſtis terminis claudi oportere Ioſephitæ cenſuerunt, ſed eò vſque extendi, quoad contingere ſignificatio perquam ciuiliter poſſet. Etenim ſi vel vnuſquiſpiam ex illius hominis familia & cognatione à beneficij communione exciperetur, verbis illis,* tecum miſericordiam, *non abundè ſatisfactum eſſe videri poſſet; quãquam id nec debebatur hominis officio, nec promiſſi nomine exigi poſtularique poterat. Satis namque illi clementer ſecum actum videretur illa tempeſtate, ſi vel vnico, vel vnà cum vxore & natis incolumibus, exire liceret. Verùm datæ fidei benignitatem, atque diuinæ etiam clementiæ imitationem decuit, benemerenti homini omnem etiam cognationem ſeruare & condonare, comprobato præſertim eiuſdem conſilij ac facti exemplo & præiudicio, non multis antè annis cum Rahabæ Ierichuntinæ mulieris domo ac familia facto. Nec verò hos, quibus parcitum fuerat, nudos deſpoliatos, vitaq; tantùm contentos, dimittere ſatis viſum fuit; ſed familiaris copia rei, atque omni ſupellectili inſtructos, nulliusq; commodi, præterquam loci ad habitandum, egentes, adeò vt opportunum ſitum nactis facile fuerit vrbem condere, non vicum aut pagum, vel villam, vel oppidulum aliquod, ſed vrbem, quæ ſoli ac cæli natura conſimili, & nomine eodẽ relictæ patriæ, deſiderium non modò leniret ac minueret, verùm prorſus etiam adimeret, conditione in melius honeſtiusq; mutata atque amplificata. Nam qui in patria antè obſcuro forſitan loco, & gradu ferè extremo, ſaltem non adeò conſpicuo ac nobili fuerat, vtpote qui exploratoribus, ſolus ex vrbe ac ſingularis prodiens, occurrerat; nunc iam deinceps nouæ condendæ vrbis, patrijq; tuendi nominis author princepsq; dicatur; quiq; viuens ac ſentiens patriæ patris honorem ac titulum adeptus, memoriam authoritatemq; ſuam poſteritati mandauerit. Magnæ quippe laudi, imò felicitatis admirationi quondam apud Gentes dabatur, prima vrbis cuiuſpiam ieciſſe fundamenta: ex qua ratione, tam præclara ac frequens Mineruæ, Aſſaraci, Cadmi, Romuli ac Remi apud poëtas & hiſtoricos, commemoratio emanauit: & celebratiſſima illa Phœnix mulier grauiſſimæ orationis, coram ſe ab hoſpitibus confectæ, initium illud ſingulare audiebat:*

Miſericordiæ interpretatio.

O Regina, nouam cui condere Iuppiter vrbem,
Iuſtitiaque dedit gentes frenare ſuperbas.

Sed in ſacris etiam hiſtorijs Iairus, & alij oppidorum vrbiumq; conditores, patres & inſtauratores multa cum laude recenſentur. Hac itaq; hominis, atque rei huius commemoratione, diuinum iudicium, certiſſimaq; prouidentia, humanum officium, grati animi exemplum, & liberale miſericordiæ ac

Vrbium cõditores.

benignitatis monumentum, compluresq́ aliæ huius generis rationes indicantur; & rerum præterea ac temporum mutationes, varietates, ac vices

Locorum nomina.

obſeruantur, atque antiquitatum ſtudioſi adhibendæ ad veritatis inueſtigationem, diligentiæ admonentur; ne incognita pro cognitis (quod non rarò accidit) habeantur, néve rerum, locorum, ac perſonarum diſcrimina ex nominum ſimilitudine confundantur, erroremq́ pariant, qui vero iudicio obeſſe aliquando poſſit. Atqui ſi qua maximè diſciplinarum pars, tempo-

Antiquæ veritatis ſtudium. Geographia. Chorographia. Topograph.

rum cauſa, errorem admittere poteſt; ea præcipuè eſt, quæ in orbis terræ atque locorũ ſitu cognoſcendo ac deſcribendo verſatur, quæq́ Græco vocabulo Geographia dicitur, cuius partes chorographia ac topographia ſunt. Huic enim vni, præter cætera diſciplinarum genera, temporum cum primis interualla atque iniuriæ, rerum, quæ ſub cælo fiunt, inconſtantia, gentium tranſmigrationes, mutationes regnorum, atque linguarum diuerſitas, aſſiduam varietatem turbationemq́ adferũt: in qua diſtinguenda qui ſtudium ponere conſtituit, non parum deſudare, vero tamen inuento, atque ex anti-

Variorum locorum nomen idem.

quitatis tenebris eruto, vehementer gaudere ſolet. Cauſa igitur quamobrem varijs locis idem nomen impoſitum ſit, eadem præſertim lingua, non caſui ſemper, ſed plerumque conſilio adſcribenda eſt, aut ex ſimilitudine, aut ex deſiderio alterius loci, aut ex vtraque ſimul ratione orto: ita etenim noſtra ætate contigit, in recèns reperta orbis terræ parte, eadem locorum, prouinciarum & vrbium nomina audiri, quæ Hiſpanis illuc migrantibus, vel negotiorum cauſa nauigantibus, chara, grata, vel etiam ex patrij ſoli imitatione ac deſiderio deprompta fuerint, Noua Hiſpania, noua Gallecia, Granata, Trugillum. A Carthaginenſibus quōdam in Bethici maris littore Carthago condita & nnncupata, idem hactenus nomen retinet: nec tamen hæc illa Carthago eſt, Romani quondam nominis, atque totius orbis imperij æmula.

Carthago. Granata.

Exiſtimo autem Granatam, Illiberorum celeberrimum hoc tempore cõuentum, à Palæſtinis, Machometi inſanientem doctrinam ſecutis, idem nomen fuiſſe factum, quod in Palæſtinæ Syriæq́ regionibus non vni loco inerat.

רמון

Rimon. Namque ita appellatur vrbs illa tam Hebraicis quàm Arabicis hiſtoricis: ſignificat autem Rimon idem quod Hiſpanorum vulgo Granada. In Bethica etiam prouincia, non procul à Luſitaniæ antiquis finibus, duo

Almendral. Almendralezo. Luza.

oppida ſunt, frumenti fertilitate illuſtria, Almendral, & Almendralezo, quorum alterum ex altero & colonos & nomẽ deduxiſſe videtur. Sic etiam ex eo facto, quod hac in hiſtoria narratum eſt, euenit, vt ex antiqua Luza profecti homines, vrbem in Hethæorum regione conderent, patriæ nomine appellandam, cùm prioris Luzæ nomen ab expugnatoribus Ioſephitis ex-

Bethel.

ſtinctum, atque in Bethelæ vocem deinceps mutatum fuerit. Itaq́ cùm audierimus ante horum ætatem Luzæ nomen, ad priorem illam; poſt horum

Synonyma loca.

verò occupationem, ad poſteriorem fuerit referendum: atque ita nulla in hiſtoriis cum prophanis tum ſacris nominum horum Bethelæ & Luzæ, rerúmve turbatio aut pugnantia timebitur; quod vt animaduerteretur, hiſto-

ria

riæ author cauit: Quæ ita appellatur vſque in præſentem diem; *cùm altera illa iam non ampliùs Luza ſimpliciter, ſed vel Bethel, vel Luza olim dicatur. Deinde verò illius recentioris Luzæ nomen Ioſephitis victoriæ ex Dei beneficio obtentæ, & ciuibus ipſis Luzenſibus à Ioſephitis conceſſæ, ſalutis monumentum perpetuum fuit. Hactenus Ioſephitarum felicitas ex fide & obſequio profecta commemorabatur: iam verò deinceps quid in illis ob neglectionem & ſocordiam, atque adeò ob auaritiam requiſitum fuerit, indicatur.* Felicitas, fides, & obſequium.

Manaſſes quoque non deleuit Bethſean & Thanac cum viculis ſuis, & habitatores Dor, & Ieblaan, & Magedo cum viculis ſuis: cœpitque Chananæus habitare cum eis.

NVLLVM *fortunæ numen eſſe, etiã prudentiores illi ex Gentibus intellexerunt, qui verum Deum non rectè coluerant: inter quos illud à quodam pulchrè dictitatum celebratur, Vnumquemque ſuæ fortunæ fabrum eſſe. Namque totius alicuius vel gentis, vel vrbis, vel latiùs propagatæ familiæ calamitas non aliunde quàm ex hominum ipſorum vitio vel culpa hauriri ſolet, qui perſæpè non ita purè ac diligenter ſuarum rerum rationes componunt, quin fæcis non nihil, imò non parum relinquant, ex cuius neglectione primùm, deinde etiam contagio, in miſeriam demum peſtemq́; incidunt. Chananæorum gens hoſtilis, inimica, infeſta, prorſuſq́; vitanda Iſraelitis omnibus, Dei indicio atque præcepto declarata fuerat, omniq́; commercij & conſuetudinis communione alienata, quæcumque ex Chanaani familia, quæcumque pars eſſe diceretur. Verùm enimuerò Iſraelitis magna religionis interdictiq́; huius neglectio admiſſa, magnam labem demum intulit. Nam ſingulæ ferè tribus vicinorum ſibi Chananæorum partem lege tributi indicta, ſuis in locis atque vrbibus viuere permiſit præter ius atque phas; quæ res quem exitum habuerit, ſuo poſtea indicabitur loco. Cùm Ioſephitæ omnem ſibi adſcriptam regionem cultoribus primis pellendis, expugnare & occupare debuiſſent, idq́; quàm diu egerunt, feliciter aſſequuti fuerint; tamen Manaſſes primogeniti Ioſephi tribus, complures vrbes, & eaſdem præclaras, cum totis agris intactas reliquit; quarum vel nomina ipſa terræ fertilitatem & commoditatem indicant. ea ſi quis cognoſcere velit, noſtros in Ioſuam Commentarios petat. Quod verò additur,* Cum viculis ſuis, *id ſignificat, non ſolùm eos hoſtes, qui in vrbibus concluſi fuerant, relictos fuiſſe, ibidemq́; vel anguſtiſsimè vixiſſe, vel artibus tãtùm, manuúmque operis intentos & incumbentes, vitam pauperem, & ad nouandas res ineptam, traduxiſſe, cuiuſmodi aliquando cõditiones victarum gentium ciuitatibus imponi ſolebãt, qualeſq́; nunc etiam Romæ, Venetiis, & aliàs non vno in loco Iudæis ferri videmus, quorum cophinus, fœnumq́; ſupellex. non itaq; in hunc modum hoſtes tractatos fuiſſe ſignificat hiſtoria; imò contrà, libertatem illis factam, habitandi etiam vicos villaſq́; omnes vrbibus adiacentes, & eadem omnia colendi, idq́; magna frequentia, non antiquorum*

Fortuna. Ruina publica. Victarũ gentium conditiones. Iudæi huius tempeſtatis. Iuuen. ſat. 3.

modò

modò cultorum, ſed plurium etiam ex iis qui ex aliis vrbibus eiecti, nullam hactenus habuerant certam ſedem: ita vt vrbes hæ ſatis antea celebres, hoſtibusq́; multis refertæ, nouo adiuncto cultore ampliores factæ excreuerint.

יאל *Hoc nobis Hebraica oratio apertè indicat, vſurpato verbo* IAAL, *quòd deliberationem, conſilium, animi ſententiam, & inceptionem ſignificat, Latinè*

Cœpit verb. Teret. And. *autem legimus, Cœpitq́; eadem ſignificatione vt illud: Nam inceptum amentium non amantium eſt, quidquid peperiſſet, decreuerunt tollere.* Habitare

Habitare. cum eis. *Ex Hebraico, Habitare in terra. quæ verba, vt in illa lingua vſurpantur, omnem colendi & habitandi commoditatem vſumq́; indicant, eademq́; Iſraelitarum aduerſum Cananæos indulgentiam arguunt, aduerſus hoſtes, nimirum legibus primùm ſacris, deinde omnium inimicitiarum ingratiis capitales declaratos, ita vt futurorum poſtmodum malorum ſemina ipſi ſibi Iſraelitæ non ſolùm ſurgere & grandeſcere ſiuerint, ſed vltro etiam ſparſerint, iecerint, & fouerint, quamuis multis antea præceptis & animaduerſionibus, vt ne facerent, commoniti eſſent. Atqui rerum ratio*

Periculum amans. *naturaq́; poſtulat, vt, qui periculum amat, in eodẽ pereat: cæterùm qui cùm cauere potuiſſet, non cauit, imò aluit, amaſſe redarguendus eſt. Atque hanc redargutionem ſuo tempore opportunè citandam, Spiritus ſanctus hoc ipſo in loco præfigens pronunciat.*

Poſtquam autem confortatus eſt Iſrael, fecit eos tributarios, & delere noluit.

OMNIVM *omnino Iſraelitarum ſumma culpa hoc breui verſiculo arguitur; quod ad hoſtium illorum rem rationemq́; pertinet; cuius Hebraica*

Et fuit. *verba ſic Latinè ſonant:* Et fuit, cùm confortaretur Iſrael, ponebat quidem Cananæum ad tributum, ſed tollere non ſuſtulit illum. Et fuit, *quod Latinè dici poteſt, Perſæpe profectò euenit, vt collata ſibi diuinitus aduerſus Cananæos fortitudine ac præſtantia abuſus, hoſtem, quem tollere exturbareq́; poterat, quietè viuere permiſerit, impoſita tributi conditione contentus; imò hoc ſtudioſè agens, vti res ipſa docet. Atque hæc omnium Iſraelitarum communis mens, & vna ſententia fuit, quam nonnulli etiam largioribus quoq́; conditionibus auxere, tãtum abeſt vt correxerint. Nã &*

Ephraim etiam non interfecit Cananæum, qui habitabat in Gazer, ſed habitauit cum eo.

CVM *nulla hîc tributi mentio, vt apud alias tribus, fiat; ſuſpicio nobis*

Fœdus. Commercij ius. *ex re ipſa incidit, Iſraelitas amicitiæ & commerciorum fœdus cum iſtis egiſſe, penè pro ſociis habitis citra omnem tributorum exactionem, id quod Hebraici ſermonis formula quoque ſubindicat:* Et ſedit Cananæus in medio eius in Gezer. *quæ dicendi formula in ſuperioribus exceptionibus*

Sedere in medio. *non fuerat vſurpata. Sedere autem, ſiue habitare in medio populi vel gentis cuiuſpiam, idem ſignificat, quod quietè, tranquillè, & æquabili iure com-*

4. Reg 4. *munem vitam agere, vt illud: In medio populi mei ego habito. Itaque cùm tributi conditio non explicetur, ſed habitatio tantùm in medio fuiſſe indicetur;*

dicetur, ſingularem æquabilémque his Chananæorum vrbibus habitandi copiam factam interpretamur.

Zabulon non deleuit habitatores Cetron & Naalol, ſed habitauit Chananæus in medio eius, factuſque eſt ei tributarius.

CONDITIONIS *mixtæ genere vſus eſt Zabulon cum harum vrbium habitatoribus: quos cùm delere poſſet, in amicitiæ gratiam adſciuit, exceptione tantùm tributi definita: ita vt vnum illud Iſraelitis omnibus erga finitimos, vel potiùs confines hoſtes commune fuerit ſalutis videlicet conſilium, cæterùm in conditionibus non eadem omnibus ratio fuerit obſeruata, ſed vnicuique ſua ex priuato arbitrio; perinde quaſi nullum de hac re certum monitum aut præceptum conſtitiſſet, quibus tamen, vt indicabamus, certum, grauiſſimum, & commune fuerat. Iam verò & illa diuini iuris omni loco atq; tempore obſeruanda norma neglecta fuit his, videlicet: Non facies quod bonum videbitur in oculis tuis. Quamobrem & ab his & ab illis ad varias conditiones deſcenſum eſt, inter quas etiam illam turpiſſimam Aſſeritarum tribus ferre potuit.* Conditio mixta. Tributum. ,,

Aſſer quoque non deleuit habitatores Acco & Sidonis, Ahalab, & Achazib, & Helba, & Aphec, & Rohob: habitauitque in medio Chananæi, habitatoris illius terræ, nec interfecit eum.

INDIGNÆ *huius conditionis cauſam ipſo narrationis fine, hiſtoriæ ſcriptor exponit. Potuit, inquit, ac debuit initio Aſſer Chananæos omnes intra ſortis ſuæ agrum comprehẽſos interficere ac tollere. S.S.E. Non eſt alius vt Deus rectiſſimi: aſcenſor cæli auxiliator tuus: magnificentia eius diſcurrunt nubes, habitaculum eius ſurſum, & ſubter brachia ſempiterna eÿciet à facie tua inimicũ, dicetq;, Contere. Habitabit Iſrael confidenter & ſolus. Hanc Dei iuſsionem & voluntatem cùm ſequi initio noluerit Aſſer, eò turpitudinis redactus eſt, vt, quod aliàs aliæ Chananæorum ciuitates ab Iſraelitis aliis beneficÿ loco acceperant, Aſſer tamen ſibi optauiſſe, ambiſſe, ac rogaſſe videatur, nimirum vt inter Chananæum habitare liceret; ita vt regionis nomen Chananæo integrum eſſet, non apud alias gẽtes modò, verùm apud Iſraelitas etiam. Atque ita profectò euenit. Nam Græcis & Latinis omnibus maritima illa regio atque ora, quæ ab occaſu nauigantibus occurrit, nuſquam Iſraelitarum vel Aſſeritarum, vel alicuius tribus nomine dicta legitur, ſed aliis atque aliis nominibus, à Chananæorum incolarum gente acceptis, nuncupatur, nunc Phœnicia, nunc Syria, ſiue Syria Palæſtina, ſiue Palæſtina tantùm, interdum Panchaia, non rarò à celeberrimis illis vrbibus Tyro & Sydone, Sidonia vel Tyria regio. Igitur quàm turpiſſimè ſibi conſuluit Aſſer, qui cùm Chananæum interficere, atque è regione penitus tollere poſſet, non interfecit tamen, ſed penè integrum atque incolumem ab initio reliquit, vt non multo pòſt perinde atque dominum tulerit, ſaltem nulla nec nominis parte, nec habitationis commoditate imminutum.* Habitatorem illius terræ, *quæ & vſu & nominis appellatione Aſſeritis cedere* Deut. 33. ,, ,, ,, Phœnicia. Panchaia. Sydon. Tyria.

 debue-

debuerat & potuerat. Verùm opprobrio huic Aſſer ipſe cauſam anſamq́; dedit, quippe qui non interfecit eum. Iam verò cùm infamis hæc & ignominioſa conditio aliis omnibus tribubus diſplicuiſſet, nec magis tamen fortiter illis agere in animo inſediſſet, pactiones quædam nonnullis probatæ fuêre, vt minùs incommodæ, minúſve inutiles, quæ tamen legis præcepta obſeruaturis damnoſæ ſimul ac probroſæ videbantur. Nimirum,

Conditiones variæ.

Nephthali non deleuit habitatores Beth-ſemes & Beth-anath, & habitauit inter Chananæum habitatorem terræ: fueruntque ei Beth-ſamitæ & Bethanitæ tributarij.

Exemplum vicinum.

QVANTI *referat extremi vel decoris vel dedecoris vicinum habere exemplum ad publicos & priuatos mores componendos aut corrumpendos, innumeris locis à Spiritu ſancto arguitur: ex quibus hîc vnus minimè obſcurus eſt; quo Nephthali ſuum crimen deriuare videbatur comparatione maioris culpæ, nimirum Aſſeritarum, qui & tributum, & nomē integrum Chananæis reliquerant, cùm ipſi de nomine regioni promiſſæ dando nihil ſoliciti, tamen tributi exigendam exoluendamq́; ſibi penſionem alicunde proſpexêre. Atqui nephas non paruum vel leue fuerat, nomen quod ex Dei conſilio ac iuſſu ad ipſius gloriam mutari oportuerat, integrum Chananæo, cum habitationis etiam iure, permittere. Scriptum namque fuerat: Surge,*

Nomina regionibus mutanda. Ioſue 1.

» *& tranſi Iordanem iſtum, & omnis populus tecum, in terram quam ego da-*
» *bo filiis Iſrael. Omnem locum quem calcauerit veſtigium pedis veſtri, vobis*
» *tradam, ſicut locutus ſum Moyſi, à deſerto & Libano, vſque ad fluuium ma-*
» *gnum Euphraten: omnis terra Hethæorum vſque ad mare magnum contra*
» *ſolis occaſum erit terminus veſter. Nec verò ab omnibus iis, quos diripere ac delere potuiſſent Nephthalitæ, tributum exegêre: imò quod ad Chananæum hoſtem in genere attinet, eandem cum Aſſeritis conditionem egêre; ſed tantùm Beth-ſemitas & Beth-anathitas, gentem videlicet aliam ab iis qui communi nomine Chananæi dicebantur, ad tributi pactionem admiſere; ita vt qui hoc nomine honeſtè ſibi conſuluiſſe videbantur, tamen ignauè ac turpiter fecerint, quippe qui nec duas illas vrbes expugnare & occupare voluerint, quod perfacile factu eſſet, nempe habitatoribus nullo pacto per vicinum Chananæum defenſis. Hanc adeò gentis huius exceptionem, nomina ipſa Beth-ſemitarum, & Beth-anath ſignificant, quos à Chananæis lectio diſtinguit. Quamquam enim duodecim illas antiquas à Chamo deductas nationes, de quibus in ſacro Apparatu diſſerebamus, Chananæorum nomen complectatur, tamen iis præcipuè hoc nomen hæſit, qui maritimam ſiue occiduam terræ illius partem incoluêre. S. S. E. Chanaan autem*

Chananæi, Beth-ſemithæ, Bethanath.

Gen. 10. » *genuit Sidonem primogenitum ſuum, Hethæum & Iebuſæū, Amorrhæum*
» *& Gergeſæum, &c. & paulo pòſt: Factiq́; ſunt termini Chanaan venien-*
» *tibus à Sidone Geraran vſque ad Gazan, donec ingrediaris Sodomam &*
» *Gomorrham, Adaman & Seboim vſque Laſa, & cæt. Itaque duæ illæ vrbes, Beth-ſemes, & Beth-anath, vel ad Palæſtinos aliunde oriundos*

perti-

pertinebant, vel, ſi Chananæis affines erant, Chananæorum tamen illorum habitatorum terræ nomine non cenſebantur. Hos tributarios tantùm ſibi Nephthalitæ fecerunt; cum Chananæis verò aliis ad eandem, quam Aſſeritæ, pactionem venerunt. Atque hoc modo Aſſeritis præſtare ſibi perſuadebant; quòd illis nulli, ſibi verò nonnulli tributarij relicti eſſent. his indulgentiis, vel potius his maximis Iſraelitarum negligentiis, hoſtilis potentia ac vis, Deo ita iudicante, adeò creuit, vt non leuia nec breuia Iſraelitis negotia deinceps porrò faceſſerit.

Arctauitque Amorrhæus filios Dani in monte, nec dedit eis locum vt ad planiora deſcenderent: habitauitque in monte Hares, quod interpretatur teſtaceo, in Aialon & Selabim.

D A N I T I S *ſpatia, quæ ſorte contigerant, ſatis ampla atque varia, cæli ſoliq́ ingenio fertilia & pulchra; tamen impetu ab Amorrhæis facto, contracta ſunt: ita vt tenente planiora loca hoſte, fortiterq́ propugnante, altiora tantùm & aſperiora, atque adeò anguſtiora relicta fuerint; nec verò illa omnia, ſed quæ tam citò non potuêre Amorrhæi occupare, inferioribus muniendis & colendis intenti. Namq́ non multo pòſt & montem inuaſerūt, ſtudio atque animo expugnandi ac pellendi prorſus Danitas; duoq́ in montanis locis præſidia primùm cœpta munierunt, vt habitare atque colere poſſent: nempe Aialon & Selabim, ita vt in nimium iniquas anguſtias Dani tribus cogeretur, ex campeſtri primùm regione in montem ſeſe recipere coacta; deinde verò & illic inuaſa, ac duabus frequentibus & celebribus vrbibus priuata, atque vlteriùs etiam ad internecionē vſque premenda, niſi Dei prouidentia & virtute ab excidio defenderetur. Nam cùm Deus vllam illa tempeſtate tribum perditam nollet; Ioſephitis, Dano atque Amorrhæo vicinis, curam animumq́ addidit, ad hoſtes illos, fratri ſuo Dan infeſtiſſimos, reprimendos. Arctauit, Hebraicum verbum, premere, cogere, compellere, & in anguſtias redigere ſignificat, vt in illo verſu bis vſurpatum oſtenditur: Clamor filiorum Iſrael venit ad me, vidiq́ afflictionē eorum, qua ab Ægyptiis opprimuntur.* Habitauitq. in monte Hares. *Ad Amorrhæum referimus verbum Habitauit, quod Hebraica lectio apertè explicat (ille) habitare in monte Hares, quo verbo conſilium & inceptum, imò factum etiam indicatur: illud verò, quod interpretationis vſu additum eſt,* Quod interpretatur teſtaceo, *nec lectionem turbat nec variat. Quemadmodum verò huic Danitarum calamitati à Deo proſpectum fuerit, ſubiunctum carmen declarat:* Arctare.

Et aggrauata eſt manus Ioſeph, & factus eſt ei tributarius.

L O C O R V M *propinquitatem, tutelam Danitis eſſe Deus voluit, qui Ioſephitas ad ferendum fratribus auxilium incitauit, felici ſucceſſu hoſtem impetentes, atque etiam pulſuros vel exciſuros omnino, niſi ſuarum rerum perperam nimiúmque ſtudioſos tributi exigendi cupiditas, potiùs quàm hoſtium abolitio, aut fratrum amplificatio, afficeret. Cauſa autem & opor-*

tunitas conſeruandi tributum, & exigendi ab Hemorrhæis, ex locorum propinquitate facta eſſe, ab hiſtoriæ ſcriptore indicatur.

Fuit autem terminus Amorrhæi ab aſcenſu ſcorpionis, petra, & ſuperiora loca.

H Æ C *loca omnia Ioſephitarum agris vicina fuiſſe, ex ſortium diuiſione apud Ioſuam facta didicimus. Quamobrem tributi ab hiſce exigendi auctoritas conſeruata fuit, præſidiis in confine conſtitutis, per quos Hemorrhæus in officio contineretur, non ſine ſumptu & cura Ioſephitarum, qua carere cõmodius faciliusq́ multo fuiſſet; idq́ longè honeſtiſsimũ & vtiliſsimũ tam Danitis quàm Ioſèphitis, imò & Iſraelitis omnibus euaſiſſet. Nec verò omnibus Hemorrhæis tributum imperatũ fuiſſe arbitramur, ſed iis tantùm qui confines Ioſephitis vrbes habebant Aialon & Selabrin in monte ſitas: quas cùm vi antea cepiſsent, non amiſerunt rurſum, ſed pactione accepta retinuerunt, cum illis communicato agro, adnotatis tamen finibus vſque aſcenſum ſiue cliuum ſcorpionum dictum, & petram ſiue rupem inſignem. quibus ex ſingularibus narrationibus omnibus illud arguitur, iuſſum à Deo de hoſtibus pellendis, vario conſilio, nec vno aberrandi modo ab Iſraelitarum tribubus fuiſse prætermiſsum, & quamquam varias ob cauſas diductis, vnum tamen crimen eſſe admiſsum diſcedendi à Dei lege atq́ inſtituto, velut ſyluis, vbi paſsim*

Horat. 2. Serm. Sat. 3.

Pallantes error certo de tramite pellit.
Ille ſiniſtrorſum, hic dextrorſum abit: vnus vtrique
Error, ſed variis illudit partibus.

CAPVT SECVNDVM.

ASCENDITQVE Angelus Domini de Galgalis ad locum flentium.

S V P E R I O R E *proximo capite, Iudæorum ac Ioſephitarum felicem in hoſtibus vertendis, expoliandis, interficiendis, & pellendis contemplabamur ſucceſsum, tam diu ſecundum ac certum, quàm diu ipſorum fides & obſequium conſtitit, adiunctis harum virtutum comitibus ac teſtibus, votis & precibus. Vidimus etiam cæteros omnes Iſraelitas vel ex negligentia & ignauia, vel ex auaritia hoſtibus parcentes, aut etiam indulgẽtes, perperam ſibi conſuluiſse, eiuſq́ rei culpam ex temeritate & contumacia commentando definiebamus. Id verò ne noſtro ingenio vel commento tribuatur, hæc ad Iſraelitas facta denunciatio declarabit apertiſsimè. cuius duæ ſunt partes; promiſsorum ac beneficiorum Dei commemoratio, & exprobratio prauitatis atque contumaciæ ipſorum: ex quibus illud conficitur, Deum ſibi ſemper conſtitiſſe, cõſtiturumq́ ſemper; ipſos verò Deo & ſibi defuiſſe, ſuisq́ ipſorum cõſiliis, ſtudiis, & factis calamitatem omnẽ ſibi fuiſſe molitos. Quiſnam verò obnunciationis huius miniſter fuerit, cùm à multis curioſè quæſitum ſit, à nemine tamen commentatorum aſſeueranter eſt indicatũ. Certè*

Conſilium infelix vnde.

Promiſſa & beneficia.

Cõtumacia humana.

opor-

oportere eſſe ſpiritum aliquem ex iis qui in miniſterium propter hominum vtilitatē mitti ſolent, non ſatis oſtendit nomen Angeli, quod, vt diuus Gregorius cum aliis ſacris interpretibus ediſſerit, non naturæ, ſed muneris nomen eſt, tamq́ hominibus quàm ſpiritibus bonis & cacodæmonibus tribuitur. Haggæus enim nuncius Domini aduocatus eſt, & vnus ex Sacerdotum titulis Domini exercituū Angelus celebratur. Atque locorum à quo & ad quem adnotatio, cum adiuncto verbo aſcendit, *hunc Angelum ſiue nuncium hominem fuiſſe declarat, atque inter homines agentem in Gilgal ſiue Galgalis antè verſatum, indeq́ ad certum locum editū cum Dei mandatis veniſſe. Nam ſi ex cælo mitteretur Angelus hic, non aſcendiſſe, verùm deſcendiſſe diceretur. Sunt qui hunc Plineam Eleazari filium Sacerdotio illa etiam tempeſtate fungentem eſſe dixerint; quod tamen nullo certo confirmant argumento: atqui Phinees non in Galgalis, verùm in edito oppido Gabaath, apud Ephraitas domicilium poſuerat. Certè nominis indicandi nulla neceſſaria cauſa fuit, cùm res ipſa non ex dicentis nomine & gratia, ſed ex muneris ac mandati auctoritate fidem poſtularet. Muneris autem auctoritas adeò certa apud ipſos Iſraelitas tunc fuit, vt certo titulo, atque graui appellatione ſit ſignata; Aſcendit Angelus Domini, nuncius Domini; quem verè nuncium Domini eſſe conſtabat. Atque huic titulo locorum ac temporis adnotatio ad rei certitudinem & confirmationem addita fuit,* De Galgalis. *Ex quo apparet, illū Iſraelitam fuiſſe, qui non aliunde, quàm ex ipſis regionibus Iſraelitarumq́ agris, ex eodem illo loco in quo promiſſa à Deo beneficia accepturi Iſraelitæ ſe ipſos ſacro circumciſionis ritu initiauerant. Quo loco quoniam initium poſſeſsionis faciendum erat, fidē ſuam Deus illo effato liberauit: Hodie abſtuli opprobrium Ægypti à vobis. Vocatumq́ eſt nomen illius Galgala, vſque in præſentem diem. Fueruntq́ filij Iſrael in Galgalis, & fecerunt phaſe quartadecima die menſis ad veſperum in campeſtribus Hiericho, & comederunt de frugibus terræ die altero, azymos panes, & polentā eiuſdem anni. Defecitq́ Manna poſtquam comederunt de frugibus terræ, nec vſi ſunt vltrà illo cibo filij Iſrael, ſed comederunt de frugibus præſentis anni terræ Chanaan.*

Angelus. Nuncius. Galgala.

Conſilij itaq́ diuini fuit, vt inde mitteretur nūcius, vnde beneficia cœpta fuerant, quorum ipſa obnunciatio in commemorandorum initium ducta fuerat. Illud etiam hac voce, De, vel Ex, vel A, ſignificatū Spiritus ſanctus voluit, quod aliàs non vno in loco dicebamus, hoc eſt obnunciationis ipſius argumentum. eundem namque eſſe vocum harum ſenſum in ſacris ſermonibus, qui apud Latinos præpoſitionis Propter, multis in locis eſt obſeruatum: vt, Dominus de Sion rugiet, de Ieruſalem dabit vocē ſuam. nec verò vſurpatio hæc Romano in ſermone ignota eſt: vt,

De, Ex, A. Propter.

De re communi ſcribæ magna atque noua te
Orabant hodie meminiſſes Quinte reuerti.

Itaq́ veniſſe nuncium Dñi de Galgalis, & illum illinc profectū, & illius loci ratio-

rationem acturũ ſignificat. namq́ hoc oratio ipſa declarabit ipſo in exordio: & illius loci teſtimonium opportunum valde erit ad probandam conſtantiam & veritatem Dei in præſtandis promiſſis, rurſus etiam ad Iſraelitarum improbitatem atque adeò perfidiam arguendam. Locus verò ad quem nuncius ille miſſus fuerit, certo antea nomine non exprimitur, ſed ex rei

אל הבוכים *atque tempeſtatis occaſione tunc notiſſima indicatur, Hebraicè* ELHABOCHIM, *Adflẽtes, quod interpres noſter vertit* Ad locum flentium; *indicauitq́ apertè, non eſſe loci ipſius nomen antiquum, ſed è re nata exponi debere. Videntur enim Iſraelitæ miſeriarum ſenſu, atque hoſtium importunitate preſſi, eò loci conueniſſe, ſuã calamitatẽ deplorantes; quod facere ſolent ij*

Exodi 2. *qui in anguſtias redacti ſunt. cuius rei illud exemplum eſt: Poſt multum*

„ *verò tẽporis mortuus eſt Rex Ægypti, & ingemiſcentes filij Iſrael propter*

„ *opera vociferati ſunt, deſcenditq́ clamor eorum ad Deum ab operibus. atq́ hoc exemplum eadem orationis formula, qua hic quem nunc commentamur verſus, conſcriptum eſt. Poſtquam igitur ſuam calamitatem agnoſcere, atq́ communi luctu lamentari cœperunt Iſraelitæ, à Dei prouidentia oportunè admoniti ſunt, tam bonorũ diuinitus acceptorum, quàm malorum ſuo ipſorum ſtudio & negotio ſibi ipſis comparatorum. Et ait:*

Eduxi vos de Ægypto, & introduxi in terram pro qua iuraui patribus veſtris, & pollicitus ſum vt non facerem irritum pactum meum vſque in ſempiternum; ita dumtaxat, vt non feriretis fœdus cum habitatoribus terræ huius, & aras eorum ſubuerteretis: & noluiſtis audire vocem meam. cur hoc feciſtis?

Comparatio. COMPARATIONE *& contentione rerum ipſarum, & actionum vtriuſque partis, omnis de officio diſputatio commodiſſimè diſcerni ſolet. Cuiuſmodi argumentandi ratio ſacris Vatibus, & Pſalmorum auctori fa-*

Malach. 1. *miliaris admodũ eſt. vt, Dilexi vos, ait Dominus: & dixiſtis, In quo dile-*

„ *xiſti nos? Nonne frater fuit Eſau Iacob, & Iacob dilexi, Eſau autem odio*

„ *habui? &c. Ad hunc igitur eundem argumentandi modum, præſentem reprehenſionem Deus inſtituit, ſuam illis in promiſſis miſericordiam, in beneficiis conferendis veritatem, & in vtraque parte conſtantiam commemorans, illorumq́, aduerſum quos agit, dementiam, contumaciam, & rebel-*

Stultitia. Contumacia. *lionem exprobrans. Atque ſuorum beneficiorum narrationem non longiùs nunc repetit, quàm ab eo tempore cùm Iſraelitæ apud Ægyptios miſeram omnino ſeruitutem ſeruiebant: cuius conditionis cogitationem ſi perpetuam conſeruarent, non certè conſecutæ poſtea libertatis felicitate abuſi fuiſſent. Atqui exordium nullum in hac oratione auditur, vtpote quæ manifeſtam expoſtulationem & reprehenſionem continet; ſumitur autem principium ex ipſo Iſraelitarum luctu: oportet enim illos (vt hominum moris eſt) inter lamentandum ſuæ calamitatis authorem Deum appellaſſe, conqueſtoſq́ ſæpè illud repetiiſſe, ſeſe à Deo in calamitoſa tempora fuiſſe deductos; ita vt, quantum poſſent, culpam à ſe remouentes, vel ad rerum humanarum in-*

conſtan-

conſtantiam, vel ad mutatam erga ſe Dei voluntatem, illius miſeriæ vſum referrẽt. Hoc ita habere, Nuncius hic diuinis mandatis negat; illudq́ grauiſsimè ſtatuit, Deum illis ſemper bonorum authorem & fuiſſe & cõſtare, ſuarum verò miſeriarum officinam ab iiſdem fuiſſe conſtructam. Principio manifeſtiſsimum eſſe, illos quondam in Ægypto oppreſſos fuiſſe grauiſsimè, indeq́ nec ſua virtute, nec alia vlla quàm Dei miſericordia & ope fuiſſe erutos; ob eamq́ rem nihil ipſis cum Ægyptiorum, nec cum horum ſimilibus gentibus conſuetudinis, aut commercij, aut fœderis fuiſſe oportere; ſed omnem rerum ſuarum rationem ad vnum Deum referri debere, etiam ſi nihil præterea beneficij, meliориſq́ conditionis ex ſingulari Dei prouidẽtia contigiſſet, nedum cùm illud longè illuſtrius atque commodius eodem Deo authore obtigiſſet: Introduxi in terram, quam iuraui patribus veſtris. „ *Iam ad antiquiora nomina ratio recurrit, & longiùs repetitum requirit* „ *officium. Non nouum, inquit, fuit, nec ipſo temporis articulo natum, illud beneficium in vos à Deo collatum, ita vt nouam aliquam mutationem in Deo argueret; ſed iam olim definitum, & conſtitutum, atque cum patribus veſtris iuriſiurandi ſanctitudine ac fide pactum: quod vt ab illis creditũ & obſeruatum antea, ſic à vobis acceptum fuit. Atque patres quidẽ veſtri promiſſo tantùm accepto, nondum etiam præſtito, in officio pietateq́ perſtiterunt, ad ipſum vſque conſtitutum tempus, quo vos, illis iam vita functis, quæ expectata fuerant, ex me accepiſtis: oportuerat autem vos officium præſtare veſtrum tanto diligentiùs, quãto maiori debito obligatiores; ſiquidem illi promiſſum tantùm acceperant, vos rem ipſam accepiſtis.* Dedi enim vobis terram, pro qua iuraui patribus veſtris. *Illis non dedi, ſed pollicitus ſum, & tamen illi crediderunt promiſſo, & ſeſe mihi in obſequium tradiderunt: vos verò à patrum veſtrorum fide & pietate nimium degeneraſtis, qui doni per me præſtiti compotes facti, tamen perpetui poſseſſores eſſe noluiſtis. Atqui ego in veſtram cauſam promiſeram, & illi propter vos optauerant. Quod verò nunc excipere, aut obijcere, & conqueri veſtris de miſeriis poteſtis, id nihil omnino eſt: nimirum humanarum mutationem rerum, vel temporum decurſionibus, vel mea authoritate & voluntate factam: & quidem temporum interualla non tanta fuerunt hactenus, vt à vobis vllo modo excipi poſsint; maximè cùm nihil præter voluntatem prouidentiamq́ meam, vel quàm longiſsima tempora mutare valeant. Reliquum autem eſt, vt ad meam voluntatem & efficientiam iſta calamitas à vobis referatur. Id verò duplicem rationem habere poteſt: vel quòd ego ipſe vltro vos premere voluerim variationis ac mutationis rerum ſtudio; vel quòd in culpa fueritis, quamobrem iſta rerum mutatio meo ex iudicio euenerit. Atqui me non vltro hoc egiſſe, nullo veſtro demerito irritatum; illud manifeſtum & firmiſsimum apud vos argumentum eſſe poteſt: nempe dictũ promiſſumq́ à me vobis ipſis factum, ac penè recens, quod mentibus hærere debuit veſtris.* Et dixi vt non facerem irritum pactum meum vſque in

Promiſſum donum.

ſempi-

ſempiternum. *Hoc pactum non idem illud exponimus, quod cum patribus fuerat initum; ſed id, quod cum ipſis illorum nepotibus, hæreditatem aditu-*
Deut. 28. *ris, paulo ante inuaſionem firmatum eſt. S. S. E. Conſtituet te Dominus*
„ *in caput & non in caudam, & eris ſemper ſuprà & non ſubter: ſi*
„ *tamen audieris mandata Domini Dei tui, quæ ego præcipio tibi hodie;*
„ *& cuſtodieris, & feceris, ac non declinaueris ab eis, nec ad dextram,*
„ *nec ad ſiniſtram; nec ſecutus fueris deos alienos, neque colueris eos.*
Huiuſmodi dictum atque promiſſum non ſemel ipſis Iſraelitis terram ingreſſuris repetitum eſt. Hebraicus verſus hoc loco habet: Et dixi vt non facerem irritum pactum meum vobiſcum. ſic etiam Chaldaicè atque Græcè legimus. ita vt ad hanc poſteriorem pacti cõfirmationem à nobis indicatam, ſit referenda oratio: ex qua manifeſtè conſequitur, calamitatem hanc nec ex obliuione, nec ex mutatione, cui nulla cauſa ſubſit, eſſe factã. Nec enim Dei conſilium mutatur vnquam, nedum mutetur promiſſum certis verbis fa-
Pactum. *ctum, & confirmatum.* Pactum meum vobiſcum. *Quod ego nec irritum feci, nec facio. Cùm verò pactum inter duas partes fiat, cumq́; alteram partem immutabilem eſſe conſtet; ſi quid ex pactionis materia requiratur aliquando, neceſſe eſt id ex alterius partis opera eſſe profectum: maximè verò, cùm eiuſmodi res fuerit, quam alterius partis defectus, vel culpa aliqua corrumpere poſſit. Atqui in pactione illud definitum prædictumq́; apertè fuerat, fore, vt ſi illius terræ, quæ Iſraelitis contingebat, antiquis incolis parceretur, aut indulgeretur; Iſraelitis indulgentibus, & à præſcripta diſcedentibus lege, maxima & publica eſſet expectanda calamitas. S. S. E. Terro-*
Exod. 23. „ *rem meum mittam in præcurſum tuum, & occidam omnem populum ad*
„ *quem ingredieris, cunctorumq́; inimicorum tuorum terga vertam; emittes*
„ *crabrones priùs, qui fugabunt Heuæum, & Chananæum, & Hethæum,*
„ *antequam introeas. non eijciam eos à facie tua anno vno; ne terra in ſolitu-*
„ *dinem redigatur, & creſcant contra te beſtiæ. Paulatim expellam eos de con-*
„ *ſpectu tuo, donec augearis, & poſſideas terram. Ponam autem terminos*
„ *tuos à mari Rubro vſque ad mare Palæſtinorum, & à deſerto vſque ad flu-*
„ *uium: tradam in manibus veſtris habitatores terræ, & eijciam eos de con-*
ſpectu veſtro. Omnia hæc ſeſe illorum cauſa facturum receperat Deus; quæ quidem, compluraq́; alia beneficia, perpetua illis fore promiſerat: Et dixi, vt non facerem irritum pactum meum vobiſcum. *Verùm enimuerò illis vt hæc propria certaq́; manerent, illa ſiue lex, ſiue conditio, in eodem ipſo pa-*
Ibidem. *cto expoſita erat: Non inibis cum eis fœdus, nec cum diis eorum: non habitet*
„ *in terra tua: ne fortè peccare te faciant in me, ſi ſeruieris diis eorum; quod*
„ *tibi certè erit in ſcandalum. Huius conditionis poſtremum hemiſtichium Iſraelitas, vbi cum Gentibus fœdus inire iuuerit, ſuum ſibi malum parituros apertè declarat. Quod certè, inquit, erit tibi in laqueum, ſiue offendiculum. Hoc eſt, tute tibi hoc pacto anſam ad calamitoſos euentus præbebis: tu tibi tuæ conditionis, quam res ipſa afferet, author eris. Quamquam enim*

Deus

Deus vt naturæ author, princeps & gubernator, quidquid ſub cælo ſit, etiam peſſimum ac turpiſſimum; non quatenus tale eſt, ſed quatenus naturæ opus eſt; efficere creditur, ac dicitur: (materialiter, vt ſcholæ verbis rem exponamus) tamen vt culpa vitioq́ dari poſſit, illi minimè addicitur; (quod ſcholis formaliter dici ſolet.) S.S.E. Omnia per ipſum facta ſunt; & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt. id eſt, quidquid irritum & vanum vitioſúmve euenit, ſine ipſo tale factum eſt. Nam ſi quis in alienæ ſegetis aruo carduos & paliuros aut lolium ſerat; quidquid infelicitatis & ærumnæ inde eueniat, non agri domino arationiſq́ miniſtro, non denique naturæ efficacitati, ſed ipſius, qui hæc mala ſemina ſparſerit, malitiæ & peruicaciæ adſcribitur. S.S.E. Domine, nónne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo? & quomodo nata ſunt ziZania? Reſpondenſq́ dominus agri, ait; Inimicus homo hoc fecit. ſic ille corruptorum morum notator, auarum patrem improbiſſimæ auaritiæ authorem filio ſuo eſſe, arguebat. Dei authoritas. Materialiter Formaliter. ›› ›› ››

——Hæc ego nunquam Iuuen. ſat. 10.
Mandaui puero, dices, nec talia ſuaſi.
Mentis cauſa malæ tamen eſt, & origo penes te:
Nam quiſquis magni cenſus præcepit amorem,
Et læuo monitu pueros producit auaros:
Et qui per fraudem patrimonia conduplicare
Dat libertatem, & totas effudit habenas:
Et te contempto rapitur metiſque relictis.

Huiuſmodi diſtinctionum atque exceptionum formis diſputando in hac oratione Deus vſus, ipſos Iſraelitas ſuum, quod nunc lamentantur, malum ſibi molitos, diſertè arguit. ſe enim nunquam à conſilij atque promiſſi conſtantia diſceſſiſſe, primùm oſtendit; verùm ipſos & illi, & ſibi ipſis defuiſſe, & hoſtium rebus non modò conſuluiſſe, verùm & indulſiſſe, demõſtrat. Cur hoc feciſtis? *hoc, inquã, quod nunc factum deploratis, cur vos ipſi feciſtis? & cùm feceritis, quidnam exitum admiramini? vos me inconſulto, imò me diſſuadente, atque adeò prohibente & repugnante, id cõſilij cepiſtis, & perfeciſtis.* & noluiſtis audire vocem meam. *cur hoc feciſtis? Hebraicè ad verbum:* Quid hoc feciſtis? *Appoſitiſſimo tropo ſimulat, ſe rem confectam nunc, velut ignotam ſibi, interrogare: vt omnino ab eo cõſilio ſe alienum fuiſſe oſtendat: & clementiam orationis formula, incuſationem & poſtulationem, præterea & ironicam permiſſionem exprimit. Videte, inquit, quidnam vos ipſi feceritis; namq́ id per vos ratum certumq́ futurum eſſe exiſtimare licet. Neque enim par eſt, tanto conſilio & conſenſu, tam publicè, imò contentioſè eſſe à vobis factum, monitis iuſſiſq́ meis poſthabitis, & mutari infectumq́ reddi: nec, ſi maximè id velitis, corrigere iam veſtra virtute poteſtis: quandoquidem vos ipſi hoſtibus veſtris ad præſentem potentiam, & futuram præſtantiam quoque, auxilium, opem, ſubſidiúmque vltro tuliſtis. Ego illos vobis inimicos hoſteſq́ declaraui, & hoc nomine*

E pellen-

pellendos & perdendos tradidi, meum ad eam rem auxilium certum polli-citus: vos verò, definitionibus ac iuſsis meis contemptis, illos vobis amicos optaſtis & feciſtis; amicos igitur ſeruate: nam quos vos fœdere vobiſcum iunxiſtis, ego non delebo. hoc volueram, hoc ipſum per vos fieri caueram, in veſtram cauſam: vos aliud conſilij capientes, meum corrigere voluiſſe videmini; & nunc itaq; vt voluiſtis, vtq; confeciſtis, habetote; &, quem ex ea re vobis exitum prædixeram, expectate. Contemptio præceptorũ. *Hanc diuinæ obſeruandæ exceptionis contemptionem, magnorum malorum cauſam Iſraelitis fuiſſe, & Vates hic Dei nomine pronunciat, & regius etiam incuſando cõmemorat.* Pſal. 106. *Et diſtinxit in labiis ſuis; non diſperdiderunt gentes, quas dixit Dominus illis. Atqui in primis & communibus diuinarum præceptionum ac legum principiis illud grauiſsimum ſtatuitur, Dominum Deum non eſſe tentandum. Tentatio autem huiuſmodi initur, vbi quis periculum facere ſtudet in Dei* Tẽtatio Dei. *conſtantia ac veritate: hoc eſt, videre num quæ ſemel nefaria, infauſta, vitioſaq; Deus pronunciauerit, placere probariq; illi aliquãdo poſsint: an quæ vetuerit, tamen minimè vitanda cenſeat: an quæ facienda iuſſerit, negligi, aut minui etiam facilè patiatur: demum, an Dei iudicium voluntasq; mutetur. Atqui hoc vel cogitare nefas omnino eſt, nempe vt humanum ingenium, aut peruerſum iudicium ea corrigat, & mutanda cenſeat, quæ diuina ſapientia definierit, & pronunciauerit. Huiuſmodi autem nefaria opinione incitati Iſraelitæ, quæ de tota obtinendæ hereditatis ratione præſcripſerat Deus; ciuili quadam, vt ipſi rebantur, moderatione expectanda cenſuerant: nimirum ſatis eſſe, hoſtes ita vincere, vt publicæ vtilitati ſeruire cogerent. Eſt enim illud humanæ ſapientiæ iudicium, in ſpeciem plauſibile:* Iudicium hominum. Horatius.

Vendere cùm poſſis, captiuum occidere noli.
Seruiet vtiliter, ſine paſcat durus, aretque:
Nauiget, ac mediis hiemet mercator in vndis;
Annonæ proſit, portet frumenta penuſque.

Quod quidem conſilium vt nonnullis in locis probari poteſt, vtq; diuinis etiam præceptionibus, cùm de bello aliis gentibus indicẽdo agitur, probatum eſt, ita rurſus certis, & à Deo decretis cauſis & opportunitatibus, omnino repudiandum fuit, omni vtilitatis opinione atque ſpe poſthabita. Voluerat enim Deus, gentes illas, omni iam ſcelerum crimine flagrantes, extingui prorſus ac deleri, idq; negotij & curæ Iſraelitis ad conficiendum dederat; adiuncto facultatis promiſſo, & direptionis atque occupationis poſſeſsioniſque illarum regionum authoritate præſcripta. Huic Dei conſilio, iudicio, & iuſſui illi cùm defuerint, ſibi ipſis omnino defuerunt. illam enim de hac re Deut. 6. *legem ſatis aperta expoſitione declaratam acceperant: Non tentabis Dominum Deum tuum, ſicut tentaſti in loco tentationis. Cuſtodi præcepta Domini Dei tui ac teſtimonia, & ceremonias, quas præcepit tibi: & fac quod placitum eſt, & bonum in conſpectu Domini; vt bene ſit tibi, & ingreſſus poſsideas terram optimam, de qua iurauit Dominus patribus tuis, vt dele-*

ret

ret omnes inimicos tuos coram te, ſicut locutus eſt. & profectò omnia hæc ,,
illis præſtiterat Deus, niſi mens læua, humanumq́ ineptè atque impiè initum conſilium obfuiſſet. Quid hoc feciſtis? *vos pacta cum illis feciſtis; quæ ego cùm non fecerim, mutabo minimè. Seruate ergo atque vrgete factum veſtrum, quod veſtris, hoc eſt gentium moribus tranſactum, minimè arbitrabimini reſcindendum. Hæc huius diuini nuncij expoſitio interpretando apta videbatur. Verùm enimuerò apud complures ſacrorũ ſcriptorum narratores legentibus nobis, gentes has in Iſraelitarum exercitationẽ fuiſſe à Deo relictas; perplacuit quidem cauſa & expoſitio; quæ tamen non citra diſtinctionem excipienda viſa eſt. Nam antequam Iſraelitæ cum gentibus his paciſcerentur, nullam amicitiam contrahere permiſſi ſunt: imò perpetuum bellum ad internecionem vſque gerere iuſſi, nulloq́ illorum vel potentiæ vel opum, vel artis bellicæ aut induſtriæ metu terreri; fidere verò Dei tutela & verbo, quo illis pauorem perpetuò iniectum iri, fuerat promiſſum.*
Auferet Dominus à te omnem languorem; & infirmitates Ægypti peſſimas, quas nouiſti, non inferet tibi, ſed cunctis hoſtibus tuis. Deuorabis ,, Deut. 7.
omnes populos, quos Dominus Deus tuus daturus eſt tibi. Non parcet eis ,,
oculus tuus, nec ſeruies diis eorum, ne ſint in ruinam tibi. Si dixeris in ,,
corde tuo, Plures ſunt gentes iſtæ, quàm ego, quomodo potero delere eas? noli ,,
metuere, ſed recordare quæ fecerit Dominus Deus tuus Pharaoni & cun- ,,
ctis Ægyptiis: plagas magnas quas viderunt oculi tui, & ſigna atque por- ,,
tenta, manumq́ robuſtam, & extentum brachium, vt educeret te Dominus ,,
Deus tuus. Sic faciet cunctis populis, quos metuis. Inſuper & crabrones ,,
mittet Dominus Deus tuus in eos, donec deleat omnes, atque diſperdat, qui ,,
te fugerint, & latêre potuerint. Non timebis eos, quia Dominus Deus tuus ,,
in medio tui eſt. Deus magnus & terribilis, ipſe conſumet nationes has in ,,
conſpectu tuo paulatim, atque per partes. Non poteris eas delere pariter, ne ,,
fortè multiplicentur contra te beſtiæ terræ. Dabitq́ eos Dominus Deus ,,
tuus in conſpectu tuo, & interficiet illos, donec penitus deleantur. Tradetq́ ,,
Reges eorum in manus tuas, & diſperdes nomina eorum ſub cælo: nullus ,,
poterit reſiſtere tibi donec conteras eos. ſculptilia eorum igne cõbures, &c. ,,
Ex qua lectione manifeſtè apparet, illos Dei poſthabito iuſſu, proprio atque humano conſilio inductos, amicis ac tributariis, quàm hoſtibus, iſtis populis vti maluiſſe, ideoq́ ſingularem illam erga ſe Dei curam & prouidentiam abalienaſſe; qui quidem humanæ ſuperbiæ ac temeritatis perpetuus exitus, omnibus in ſeculis fuit quàm ſpectatiſſimus. S. S. E. Non permanebit Spi- ,,
ritus meus in homine, quia caro eſt. Hoc igitur ſuum conſilium populo per ,,
Angelum Deus aperit.

Quamobrem nolui delere eos à facie veſtra, vt habeatis hoſtes, & dij eorum ſint vobis in ruinam.

TOTIVS *antè habiti ſermonis, atque explicatæ accuſationis peroratio eſt, qua fœderis author ſe immunem à fœdere præſtando, ipſorum vitio &*

culpa, factum confirmat: atque adeò illos ſuo conſilio permiſſum deinceps iri, declarat. Ego, inquit, vobis hos hoſtes & eſſe & haberi iuſſeram, penituſq́ mea virtute per vos deletum iri receperam, nomine hoſtilitatis, & inimicitiarum perpetuò à vobis gerendarum. Nunc verò cùm pro inimicis amicos, pro hoſtibus haberi & eſſe ſocios vobis, manifeſtè deprehēſum fuerit; ipſe pactum ſubdicam meum, veſtros vobis amicos ex animi ſententia colendos relinquam: nam quos vos contra conſilium iuſſumq́ meum ſaluos eſſe voluiſtis, vel eo nomine ego non delebo. hoc tamen exitu prædicto, quem vobis, dum leges ferrem, ſubinde inculcaueram, iſtos iſtorumq́ ſuperſtitionis cultum & imitationem magno vobis malo futuram, iſtos ſpinoſos & calamitoſos admodum; iſtorum verò deos pernicioſiſſimos experturis. Hebraicè ſic legimus: Etiam dixi, non expellam eos à facie veſtra; & erunt vobis in TSIDIM, & dij eorum erunt vobis in captionem. *Vocabulum* TSIDIM, *ex variarum thematum affinitate, captatores ſiue venatores, atque ineſcatores, & arctatores ſeu anguſtiatores ſignificat: ideóque variè à variis Græcis ac Latinis interpretibus exponitur, omnibus tamen verbi vim conſecutis. Eſt enim figurata oratio, ex venatorum tranſlatione deſumpta; qua ſignificatur, Chananæorum populos omnem curam operamq́ poſituros, in Iſraelitis ad vanorum deorum culturam vel pelliciendis, vel impellendis; quibus nulla nec certior, nec præſentior calamitas ac ruina afferri poſſit: quemadmodum auibus & feris accidit, vbi in laqueos vel in retia impulſio, ſiue inductio facta fuerit. Voluiſtis, inquit, vobis hoſtes iſtos incolumes relinqui, per me incolumes modò relinquentur; qui tamen omni ſtudio & opera id agent, nimirum, vt vos in ruinam & exitium impellāt. Vobis: non mihi. namque ego non mihi, ſed vobis proſpiciens, hoſtes hos declaratos haberi volueram; vtpote nimium infenſos infeſtoſq́ futuros, ſi incolumes eſſe viſum foret: viſum eſt autem vobis incolumes relinqui oportere. Igitur vos vobis veſtrum malum alere & fouere voluiſtis. non igitur eos delebo, mihi nil quicquam nocituros; quos vos vobis perniciem magnam allaturos manere non ſolùm paßi eſtis, ſed vltro etiam, procurato ſancitoq́ fœdere, voluiſtis. Atque ex hoc aliiſq́ locis manifeſtè docemur, eos qui præter voluntatis diuinæ præſcriptum, vitæ actionumq́ ſuarum quamuis ſpecioſam rationem, quocumque nomine pactoq́ inierint, in ſuam ipſorū perniciem iuſtißimo Dei iudicio relictum iri, vti ille aiebat:*

Humanæ miſeriæ ratio.

Horatius.

Quid facias illi? iubeas miſerum eſſe libenter.

Pſal. 74.

» *Quis enim inuitum ſeruare laboret? S.S.E. Et non audiuit populus meus*
» *vocem meam, & Iſrael non intendit mihi. & dimiſi eos ſecundùm deſideria cordis eorum; ibunt in adinuentionibus ſuis. Si populus meus audiſſet*
» *me, Iſrael ſi in viis meis ambulaſſet; pro nihilo forſitan inimicos eorum hu-*
» *miliaſſem, & ſuper tribulantes eos miſiſſem manum meam.*

Cùm loqueretur Angelus Domini verba hæc ad omnes filios Iſrael, eleuauerunt vocem ſuam, & fleuerunt. & vocatum eſt nomen

nomen loci illius, locus flentium, ſiue lachrymarum: immolaueruntque ibi hoſtias Domino.

QVINAM *in hoc diuinis verbis facto iudicio rei conſtituti fuerint; quis reorum vultus, quæ mens extiterit; quales demum futuri exitus ſpes aut coniectura capi poſſet, his duobus verſibus declaratur. Nimirum totius tum accuſationis, tum iudicij reos factos & conuictos Iſraelitas omnes; quos pietatis officium ſtudioſiſsimè colere, & facere debuiſſe, vel ipſum Iſraelis appellatum nomen docet. Namque vt illi apud homines, apud cæteras inquam gentes, dignitatem, authoritatem, decus, remq́ omnem ſuam publicam priuatamq́ tuerentur: non proprium, humanum, ſibiq́ ipſis excogitatum, non ex aliarum nationum moribus exemplisq́ deductum; ſed Dei protectoris, propugnatoris, cuſtodis & vltoris conſilio vti debuerint, ita vt verè potentes cum Deo dici poſſent: & tamen ratio hæc ab omnibus non communiter modò, ſed tributim quoque ac ſingillatim inuerſa, perturbata, deſertaq́ fuerat.* Verba hæc ad omnes filios Iſrael. *Namque verba rationeſq́ quibus oratio hæc inſtructa fuerat, omnes communiter omnium tribuum homines tetigerant: qui tamen anguſtiati atque conuicti, nullam veræ atque ſapienter inſtitutæ pœnitentiæ, mutatiq́ prudenter atque efficaciter conſilij ſignificationem confecêre; ſed humanæ tantùm ſtultitiæ exemplum prodidêre, fletu quodam & eiulatione communiter ac populariter perturbati, puerorum inſtar, qui obiurgantis patris monita ac reprehenſiones, non tam ex animi mutatione, quàm ex obiurgatione dolentes, plorare ſolēt. Eſt enim huiuſmodi vulgaris, inconſtans, & parum efficax reſipiſcentia, hominum corruptorum moribus explorata; quos non tam peccati dolor verus, quàm pœnarum & ſupplicij metus mouet; non tam dedecoris ac turpitudinis odium, quàm opprobrij offenſio ac tædium ſubit. atque hoc quod in illo antiquo Iſraelitarum populo viſum eſt, noſtro, hoc eſt Iſraelis, quē verè Iſraelē eſſe oportebat, exemplo pluſquam aſsiduo quotidie referimus: dum monentis, vel obiurgantis, vel increpantis, aut etiam corrigentis Dei verba & flagella ſentimus quidem, & lugemus; cauſas verò ex nobis ortas non præſcindimus, nec per noſtrum patimur ſcelus, iracunda Deum ponere fulmina. Hoc autem ex eo fit, quòd prauis ac falſis accliuis humanus animus meliora recuſat; ſeq́ ſuaq́ omnia non ex præſcripto Dei conſilio ac iuſſu, ſed ex proprio ſenſu atque arbitrio gerere conſtituit: quamquā id non ſine quadam pietatis ſpecie agat, qua quidem non ſolùm ſibi blandiri ac placere, ſed à Deo ſalutem, pacem, felicitatemq́ omnem ſententia ac voto impetrare, atque adeò emere, ſibi perſuadeat. S.S.E. Clama, ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo ſcelera eorum, & domui Iacob peccata eorū. Me etenim de die in diem quærunt, & ſcire vias meas volunt; quaſi gens quæ iuſtitiam fecerit, & iudicium Dei ſui non dereliquerit: rogant me iudicia iuſtitiæ, & appropinquare Deo volunt. Quare ieiunauimus, & non aſpexiſti? humiliauimus animas noſtras, & neſciſti? Ecce in die ieiunij*

Reſipiſcētia inconſtans.

Eſaiæ 58.

 veſtri

„ *veſtri inuenitur voluntas veſtra, &c. Atqui hic mos, hæc minimè aptæ pœnitentiæ ſpecies ab Iſraelis filiis illis, carnis tantùm ſenſum referentibus, inita hoc loco narratur: qui audita illa diuina per vatem reprehenſione atque minitatione, lachrymas tantùm, & popularem fletum effudère, atque ad externa ſacrificia factitanda animum adiecere; conſilij verò ex vera pœnitentia mutandi nullam, vt res ipſa indicat, rationem habere viſi ſunt. Hebraicæ orationis verba ſic numerata Latinè reddimus, explicandæ ſententiæ cauſa:* Et fuit, vt locutus eſt nuncius Domini verba hæc ad omnes filios Iſrael, & extulerunt ipſe populus vocem ipſorum, & fleuerunt. *Nomine quidem & appellatione filiorum Iſrael, allocutionem factam lectio ſignificat: perorationis autem euentum non ad Iſraelis, ſed ad populi nomen refert: vt promiſcuam & vulgarem, nec modo rationeq́ tractatam rem indicet. qualia omnia ferè ſunt, quæ populi concurſu atque impetu aguntur, quamcumque in partem ea referantur, ſiue in lætitiam, ſiue in mœſtitiam, ſiue in gratiam, ſiue in odium; quippe multorum capitum bellua vulgus aptè dicitur. Hoc autem maximè in religionis, aut etiam ſuperſtitionis rebus ſpectatur, cùm imitatione, contentione, æmulatione, atque interdum temeritate ac tumultu magis, quàm certo conſilio, aut ſapientum iudicio ac monitu, populus agitur. Huiuſmodi quoque illius apud Satyricum notationis exemplum eſt:*

Vulgi ingenium.

Iuuen. ſatyr. 6.

Ergo hic præcipuum ſummumq́ue meretur honorem,
Qui grege linigero circundatus & grege caluo,
Plangentis populi occurrit latrator Anubis.

Hoc genus planctum atque fletum hoc in loco notatum intelligimus; Extulerunt vocem ſuam. *pluraliter legendum,* ſuam: *vt popularem eiulatum, tumultuoſum certè, atque ritè inſtitutæ pœnitentiæ ponderibus vacuum fletum intelligamus. Cuiuſmodi & ille deſcribit:*

Hor. Epod.

O quantus inſtat nauitis ſudor tuis,
Tibiq́ue pallor luteus;
Et illa non virilis eiulatio
Et preces aduerſum ad Iouem;
Ionius vdo cùm remugiens ſinus
Noto carinam ruperit!

Perſ.

Hunc popularem planctum, vt ieiunium aliàs quod Eſaias notabat, ſacrificiorum procuratio popularis etiam conſecuta eſt: quòd eo modo Dei auriculas emendas ſibi populus putaret. Cùm tamen ſacrificiorum ſtudium, quamuis frequens, citra animorum atque morum probatam inſtitutionem exercitationemq́, ingratum ſibi eſſe Deus ipſe Iſraelitis declarauerit. Debent namque ſacrificia illa externa ſacrificantum antea pectus contritum atque humiliatū cor Deo primùm probare. S.S.E. Audi popule meus, & loquar;

Pſal. 49.

» *Iſrael, & teſtificabor tibi. Deus Deus tuus ego ſum. Non in ſacrificiis tuis*
» *arguam te; holocauſta autem tua in conſpectu meo ſunt ſemper. Non acci-*

piam

piam de domo tua vitulos, nec de gregibus tuis hircos. Quoniam meæ ſunt ››
omnes feræ ſyluarum, iumenta in mille montibus, & boues. Cognoui omnia ››
volatilia cæli, & pulchritudo agri mecum eſt. Si eſuriero, non dicam tibi; ››
meus eſt enim orbis terræ, & plenitudo eius. Nunquid manducabo carnes ››
taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo? Immola Deo ſacrificium lau- ››
dis, & redde altiſsimo vota tua; & inuoca me in die tribulationis; eruam te, ››
& honorificabis me. Sacrificium laudis in hoc atque in vltimo Pſalmi huius ››
verſu, idem quod confeſsionis ſacrificium eſſe interpretamur, cùm homo miſeriam propriam agnoſcit, & benigni Dei erga ſe iram, confeſsionis veræ munere placat, atque miſericordiam poſtulatione ac voto conciliat. illic iter, ››
quo oſtendam illi ſalutare Dei. ››

Quin damus id ſuperis, de magna quod dare lance — Perſ. ſat. 2.
Non poſſit magni Mæſſalæ lippa propago?
Compoſitum ius, faſque animi, ſanctoſque receſſus
Mentis, & incoctum generoſo pectus honeſto.
Hæc cedo, vt admoueam templis, & farre litabo.

Ita illos ploraſſe quidem, & ſacrificia factitaſſe legimus; mentem verò mutaſſe, aut initum cum Gentibus fœdus perrupiſſe, non legimus: vtpote quibus turpe & à Gentium moribus & iure alienum videretur, damnoſum etiam duceretur, fœdera reſcindere; conſultiusq́ putaretur, eadem retinere ac ſeruare; Deumq́ ſacrificiis faciendis placare, quaſi ille mutare conſilium poſſet; atque coactus etiam ſacrificiis mutare deberet; iſti verò ſuũ conſilium non deberent mutare. Hac iudicij peruerſitate plerumque viuitur. S.S.E.
Cùm occideret eos, quærebant eum, & diluculo veniebant ad eum. Et re- Pſal. 77.
memorati ſunt, quia Deus adiutor eſt eorum, & Deus excelſus redemptor ››
eorum eſt. Et dilexerunt eum in ore ſuo, & lingua ſua mentiti ſunt ei; cor ››
autem eorũ non erat rectum cũ eo: nec fideles habiti ſunt in teſtamẽto eius. ››

Mobilis & varia eſt ferme natura malorum, — Iuuen.
Cùm ſcelus admittunt, ſupereſt conſtantia; quid fas
Atque nefas, tandem incipiunt ſentire peractis
Criminibus; tamen ad mores natura recurrit
Damnatos, fixa & mutari neſcia. quiſnam
Peccandi finem poſuit ſibi, quando recepit
Eiectum ſemel attrita de fronte pudorem?

Nihil verò aliud ab illis inſigni notatione dignum factitatum fuiſſe, præter ſacrificia ex illo plorandi & eiulandi tumultu conſecuta; nomen ipſum ad poſteritatis memoriam, & rei geſtæ monumentum loco impoſitum, apertè indicat: quod quidem nomen non illius nuncij conſilio aut iuſſu, nec ſapientis cuiuſpiam monitu, ſed ipſius turbæ lugentis arbitrio factum videtur; namq́ Hebraicè multitudinis numero verbum atque nomen etiam pronunciantur: Et vocauerunt nomen loci illius, flentes; & ſacrificauerunt ibi Domino. *vt quod illis viſum ſatis fuerat, (hoc eſt flere & ſacrificare)*

care) iam curatum eſſe, loci nomen teſtaretur. teſtatum autem eſt, atq; poſteris illud demum indicauit: nempe Deum obiurgandò ac monendo ſuas apud illos partes plenè egiſſe; illos verò apud Deum ſuas, quas oportuit, egiſſe minimè. Superioris autem narrationis, tam quæ nunciationem, quàm quæ nunciationis argumentum ſpectat, cauſam omnem à principio ſubiunctis verſibus expoſitam Spiritus ſanctus voluit.

Dimiſit ergo Ioſue populum; & abierunt filij Iſrael vnuſquiſque in poſſeſſionem ſuam, vt obtinerent eam.

Commodũ priuatum. Ex *priuati commodi ſtudio & cura, publicarum rerum neglectionem; atque ex hac, religionis veræ contemptionem, demum calamitatem ſummam oriri, omnibus omnium ætatũ exemplis, & ſapientum obſeruationibus exploratum eſt. Atque hãc maximorum malorũ cauſam eſſe, quòd ab illa communis officij curatione, quam diuina beneficentia ex ſe ad imitandum proponit, & frequentibus præceptis commendat, ad diuiſionẽ & diſſenſionem, vtilitatis priuatæ cauſa, deſciſcitur.* Beneficentia Dei. *Ex quo fit, vt humani generis acerrimo illi hoſti aditus locusq; detur oportuniſſimus, ad res hominum non publicas modò, ſed priuatas etiã, perdendũ. Id quod illuſtriſſimo illo nuptialis conuiuij, à conuiuis repudiati, exemplo, per Ieſum vitæ Magiſtrũ enarrato, facilè cognoſcitur.* Conuiuium nuptiale. *Atque ratio hæc hoc loco nobis exponitur: nimirũ quamobrem Iſraelitæ in illã mentem impulſi fuerint, vt fœdus cũ Gentibus inire, quàm bellũ gerere maluerint, quòd ſingulæ tribus vt poſſeſſionũ peculiarẽ ſortem, ita hoſtiũ etiam partitionẽ ſibi obtigiſſe arbitratæ, dum componendis augendisq; priuatis rebus operã nauare inſtituunt; finitimorũ hoſtium bellum nec excipere, neq; ſuſcipere volunt, imò quibuſuis cõditionibus declinare optãt. Oportuit enim ſingulos non ſolùm finitimos, verùm etiam remotiores hoſtium numero concluſos expugnare, & profligare primùm: id quod coactis coniunctisq; opibus, omni Iſraelitarum populo facillimum foret, eam rationem ſecuto, quam Deus author, promiſſor, & propugnator præſcripſerat:*
„ *Non timebis eos, quia Dominus Deus tuus in medio tui eſt, Deus magnus*
„ *& terribilis: ipſe conſumet nationes has, in conſpectu tuo, paulatim & per*
„ *partes. non poteris eas delere pariter, ne fortè multiplicentur contra te be-*
„ *ſtiæ terræ. Dabitq; eos Dominus Deus tuus in conſpectu tuo: & interficiet*
„ *illos, donec penitus deleantur. Itaq; verſus hic, earũ quæ narratæ ſunt rerum, quæq; narrabuntur deinceps, cauſam indicat. Nempe quòd Iſraelitæ, poſtquam à Ioſue in illo celeberrimo concilio dimiſſi ſunt, ſinguli in ſuas regiones diuertentes, propter priuatarũ rerum ſtudium & curam, non ſolùm illud Dei de perdendis hoſtibus iuſſum ratũ ac firmum noluerint; ſed officium omne, quod pietatem in primis, quodq; ipſius gentis communẽ ſocietatem, decus & ſplendorẽ ſpectabat, breui tẽporis interuallo neglexerint. Quæ continua perpetuaq; hominũ peruerſitas, atque maximorum malorum cauſa fuit, ex diuinæ voluntatis (in qua humana felicitas poſita eſt) obſeruantia in priuatum propriumq; ſingulorũ conſilium & ſtudiũ. Verbum præteritum,*

dimi-

dimiſit, *plus quàm perfecti Latini vim obtinet. Ioſue quidem populum dimiſerat omnẽ; vt vnaquæque tribus vxores, liberos, reliquamq́; imbellẽ familiã ſuis in ſedibus locaret: idq́; cõmodè hactenus & non importunè fieri poterat, ſi exemplo eorũ, qui cis Iordanem degere optauerant, impedimentis ſemotis, qui bello apti, & Iſraelitarum nomini atque decori tuendo idonei eſſent, coactis copiis ad profligandũ delendumq́; hoſtẽ ſummo ſtudio incumberent, diuini promiſſi exemplũ præſens certũ atque efficax experturi. Verùm enimuero filij Iſrael, qui ad eam rem vocati informatiq́; fuerant, vt potentis cũ Deo viri nomen conſeruarent,* Abierunt vnuſquiſque in poſſeſſionem ſuam, vt obtinerent eam. *Apertè ſatis indicatur ſtudium & conſiliũ filiorum Iſrael id fuiſſe, nimirum frui paratis, & belli laborem tædiumq́; declinare:* Vt obtinerent eam. *ſiue, vt Græci ex Hebraico verbo reddiderunt,* Ad poſſidendum terram. *ſtudiũ omne fuit terrã poſſidere, mortaliſq́; vitæ cõmodis ex terræ vſu proſpicere. ea res & hoſtium bellum cũ fœdere ſanciendo mutare ſuaſit, & cæteros pietatis veræ cultus tantum ſuſcipere & curare, quantũ ad terræ poſſeſſionem cõmodè ac facilè vrgendam conferre poſſe videretur, adeò ad terrenarũ humanarumq́; rerũ amorem Iſraelis filij degenerant. O bone Ieſu Chriſte, humanæ ſalutis author,* Myſterium. *quid non nobis hoc loco de tuis, de noſtriſq́; rebus, moribus, atque ſtudiis putandum occurrit? Sed noſtrum teneamus commentationis modum.*

Seruieruntque Domino cunctis diebus eius, & ſeniorum qui longo poſt eum vixerunt tempore: & nouerunt omnia opera Domini, quæ fecerat cum Iſrael.

FELICISSIMOS *cum primis eos eſſe, qui ſua ſponte ſaperent,* Felices qui. *antiqui cordatiq́; viri iudicauere; ac proximo quidẽ loco eos felices dictitarunt, qui ex aliorum conſilio aut exemplo ſaperent: illos autem penitus miſeros* Heſiod. in operib. *fore cenſuère, qui nec ſua ſponte ſaperent, nec ſapientum vterentur conſilio. De primo hominum genere dictum eſt: Beatus vir qui non abiit in conſilio* Pſal. 1. *impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit; ſed in lege Domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Secundum verò genus ita Deo ſibiq́; maiorũ diſciplinam gratulatur: Deus auribus noſtris audiuimus, patres noſtri annunciauerunt nobis opus,* Pſal. 43. *quod operatus es in diebus antiquis, &c. Tertium porrò ſic notatur genus: Timor Domini principium ſapientiæ. Sapientiam atque doctrinam ſtulti* Prou. 1. *deſpiciunt. Vſquequo paruuli diligitis infantiam? & ſtulti ea quæ ſibi noxia ſunt, cupient? Comedent igitur fructus vitæ ſuæ, ſuiſq́; conſiliis ſaturabuntur: & auerſio periculorũ interficiet eos, & proſperitas ſtultorũ perdet illos.*

Priuatorum commodorum cupiditate inducti Iſraelitæ, nimium iam vltro deſipuerant; verũtamen grauiſſimorum quorundam virorum, qui ex veteri republica ſuperſtites adhuc fuerant, authoritate in pietatis cultu, ſaltem rituali, atque in melioris politiæ diſciplina continebantur. his porrò è viuorũ numero ſublatis, poſteritas omnis inſaniuit: atque in omne nefas

inducta, religionis ſpeciem ſi quam retinuit, eam non ex Dei præſcripto atque noto indicio & conſilio, non ex ſapientum reſponſo aut monitu, ſed ex vulgari gentium aliarum vel imitatione vel contentione procuranère. Atqui populus maiorum authoritatem plerumque ſequi conſueuit: qui ſi boni ſapientesq́ contigerint, bene habet; ſin verò contrà, peßimè. Vnde fit, vt miſerorum Reipub. temporum culpæ maxima pars in optimatibus, ducibus, ac magiſtratu reſideat. Hos enim pietatis, virtutis, ac ſapientiæ omnes magiſtros antiſtitesq́ reliquo populo eſſe, atque ideo certæ diſciplinæ præceptis, inſtitutis, exemplisq́ abundare oportet: ſed humanæ prauitatis error exiguo temporis interuallo maiores etiam ad priuatarum rerum ſtudium, deinde ad ambitionem, atque rerum publicarum negligentiã vel corruptelam, luxu demum ac voluptatibus colliqueſcentes traducit. S. S. E. Væ qui conſurgitis manè ad ebrietatem ſectandam, & potandum vſque ad veſperam, vt vino æſtuetis. Cithara & lyra, & tympanum & tibia & vinũ in conuiuiis veſtris; & opus Domini non reſpicitis, nec opera manuum eius conſideratis. Propterea captiuus ductus eſt populus meus, quia non habuit ſcientiam: & nobiles eius interierunt fame, & multitudo eius ſiti exaruit. Duo verò magna rerum publicarum adiutamenta & ornamenta, atque veræ felicitatis capita, apud Iſraelitas intra non multos annos extincta, tenebroſis & calamitoſis Reip. temporibus initium feciſſe, ſacra lectio indicat: nempe ſeniorum virorum authoritatem, grauitatem, & curam certa diuinarũ rerum atque veræ pietatis notitia inſtructam. Namque in bene conſtitutis ciuitatibus magnum momentũ ad res foris ac domi gerendas canities habet, ea præcipuè quam iuris, legum, pietatis, atque æquitatis omnis peritia ornat, quámque antè actæ vitæ tum exempla, tum experimenta communiunt. S. S. E. Corona dignitatis ſenectus quæ in viis iuſtitiæ reperietur. Atqui Ioſue non teſtis modò, ſed miniſter etiam fuerat partis maximorum beneficiorum, quæ Iſraelitarum populo diuinitus fuere collata: teſtes etiã fuerant ij, qui Ioſue ſuperſtites eandem ſacræ diſciplinæ rationem obſeruabant, & aßidua exemplorum notorum commemoratione populum inſtruebant, atque hac doctrina imbutum, in officio, quoad id curare ac pro virili præſtare poterant, continebant. Atq́ idem hoc loco oratio illa, Qui longo poſt eũ vixerunt tẽpore, *ſignificat; quod aliàs Latinè dicitur, ſuperſtites alicui viuere. Hanc enim ſignificationẽ cùm Hebraica lectio oſtendit, tum reiipſius ratio manifeſtè declarat: ſiquidẽ ex Ieptheæ legationis teſtimonio cõputatis temporibus, non plures quàm ſeptẽ & viginti anni à Moſis obitu ad primum Iudicem vſq́ obſeruantur; quo ſpatio ſatis breui, & Ioſue, & qui eũ ætate atq́ rebus geſtis comitati fuerant, apud ſuperos eſſe deſierunt. Hi autẽ & legis diuinæ compotes, & totius maximi illius beneficij, quo Iſrael à principio ad ſuã vſq́ ipſorũ ætatem affectus, auctus, ornatus, amplificatuſq́ fuerat, rationẽ ſeriemq́ tenebant; ad hancq́ normã populũ inſtruentes, Remp. gubernabãt. His verò ſublatis, continuò mala diſciplina deprauari populus cœpit.*

Ducũ culpæ euentus.

Ducũ partes.

Iſaiæ 5.

Senectutis authoritas.

Prou. 16.

Dam-

Damnoſa quid non imminuit dies? Horatius.
Ætas parentum peior auis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitioſiorem.

Et nouerant omnia opera Domini, quæ fecerat cum Iſrael. *Non ſolùm ea exempla, quæ tempore Ioſuæ edita fuerant, ſed hiſtoriā omnē rerum, videlicet, deductum populum, fluuium diuiſum, ſolem hærentem, Reges occiſos, & proxima quæ ornandi atque amplificandi Iſraelis cauſa Deus effecerat, à principio vſq; obſeruatam, cogitatā atque cognitam hæc verba ſignificant. Hebraicè namque, atq; Chaldaicè, & Græcè in hanc formā hæc pronunciantur:* Qui viderunt, ſiue nouerunt omne opus Domini magnum, quod fecerat Iſraeli. *Verbum verò Hebraicum,* viderant, *cū Latinis & Græcis interpretibus pro cognouerant accipimus; ſeruata tamen videndi ac ſentiendi ſignificatione Latina, ad Chriſti myſteria, cùm Deus voluerit, aperienda. Quamquā verò nonnulli ex iis, qui poſt Ioſue populum inſtruebant, ea quoque vidiſſent, quæ ab Ægyptiacæ calamitatis atque ſalutis tempore acta factaq; fuerant, totis ſexaginta ac ſeptem annis: (quippe non plures ab exitu effluxerant) non tamen ea omnia magnum illud opus conficiūt, quod Deus in Iſraele ornando amplificandoq; apparauit. Ita fit, vt, cùm populus vel ſua ſponte, vel ſeniorum defectu aut negligentia, legitimam Dei cognitionem abiecerit, ad ignauiam & vitia omnia prolabatur, vel ipſe ſibi religionis colendæ formas fingat, ex opinionis materia magis, quàm veræ ac probandæ rationis iure conſtantes. Atq; hoc ipſum arguit humanarum rerum viciſſitudinem & inconſtantiam, ac teſtamenti veteris imbecillitatem,* Teſtamentū vetus. *quæ cultores ſuos, propter deſideratum in ipſis Spiritum diuinum, nec perfectos efficere, nec in illo ipſo cultu, quòd figuris & imaginibus atque externis ritibus exhibebatur, diutius conſeruabat; niſi quantum Reſpub. melioribus vteretur ducibus ac magiſtratibus, quorū ſtudio atque authoritate res agerentur. Longè autem aliter cum noui Teſtamenti hominibus actum eſt,* Teſtamentū nouum. *quicumque recepto Chriſto poteſtatem obtinuerunt vt fierent filij Dei. S. S. E. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & feriam domui Iſrael, &* Ierem. 31. *domui Iuda fœdus nouum: non ſecundùm pactum quod pepigi cum patribus veſtris, in die qua apprehendi manum eorum, vt educerem eos de terra Ægypti: pactum quod irritum fecerunt, & ego dominatus ſum eorum, dicit Dominus. Sed hoc erit pactum quod faciam cum domo Iſraël poſt dies illos, dicit Dominus. Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam: & ero eis in Deum, & ipſi erunt mihi in populū. Et non docebit vltrà vir proximum ſuū & vir fratrem ſuum, dicens, Cognoſce Dominum; quia omnes cognoſcent me à minimo eorum vſq; ad maximum, aït Dominus: quia propitiabor iniquitati eorum, & peccati eorum non memorabor ampliùs. Verùm hæc modò non ab omnibus paſſim capiuntur, nec capi ab huius ſeculi ſapiētibus poſſunt: quæ nos ſimplicioribus ac exiguo gregi,*

nunc tantiſper indicantes, cognoſcenda relinquimus, illuc reuerſi, vt obſeruemus permagni referre, qualibus miniſtris populus vtatur, interim dum dies illuceſcit, & Lucifer in hominum cordibus ex alto oritur. Atqui breue admodum fuiſſe temporis interuallum illud, quo Iſraelitæ, ſenioribus ac ſapientioribus procurantibus, pietatis cultum legitimum ſeruauerint, & Ioſuæ & aliorum, qui ſuperuixerunt, monitis obtemperarint, ſubiuncta lectio ſignificat:

Mortuus eſt autem Ioſue filius Nun, famulus Domini, centum & decem annorum.

MINISTER *ille, dux, imperatorq́; optimus, cuius opera Deus terrena promiſſa Iſraelitis præſtiterat, in officio ſuo conſtans perſeueransq́;, vitam cum morte commutauit, paucis poſt Moſis obitum annis, viginti octo ad ſummum. Neque enim inter Ioſue & ſocios comitesq́; illius pluribus quàm octo & viginti annis locus patet. Erat autē Ioſue Ægyptiacæ ſalutis tempore annos quadraginta, aut plures etiam natus; Harabici itineris circuitiones & ambages quadraginta etiam conſumpſere annos: qui ſuperant ad centeſimum ac decimū, Ioſuæ & ſociis, hoc eſt, Eleazaro Sacerdoti, & aliis ex ſapientibus ac bonis viris tribuuntur. Mortuum autem legimus Ioſue illum filium Nun, nomine, titulo, atque munere famuli Dei iure conſeruato & adſcripto; cùm illa ætas nihil vlteriùs præſtaret, quàm famulorum Dei decus & pretium; nihil enim ad perfectum perduxerat lex. At verò noui Teſtamenti probatis miniſtris, præſtantius multo atque gratius amicorum & filiorū cognomen accreuit. S. S. E. Iam nō dicam vos ſeruos, quia ſeruus „ neſcit quid faciat dominus eius; vos autē dixi amicos, quia omnia quæcum„ que audiui à Patre meo, nota feci vobis. Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi „ vos, & poſui vos, vt eatis, & fructum afferatis, & fructus veſter maneat: „ vt quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis. Tantum autem differt inter Ieſum Filium Dei, & inter Ioſue filiū Nun; qui tamen optimi ſerui munere, honore, atq; vita defunctus, in propriæ regionis agro monumentum ſepulchrúmque obtinuit, diuinorum promiſſorum conſtantiam & veritatem, atque fidei etiam ſuæ memoriam, ad poſteritatem omnium ſeculorum propagaturus.*

Ioſuæ gubernationis anni.

Famulus Dei.

Antiquorū tēporū laus quanta.

Nouum tempus.

Ioan. 15.

Monumentum Ioſuæ.

Et ſepelierunt eum in finibus poſſeſſionis ſuæ in Thamnath-ſare, in monte Ephraim, à Septentrione ad plagam montis Gad.

Sepulchra.

SEPVLCHRORVM *cura omnibus ferè nationibus antiqua eſt, ex innato hominibus immortalitatis amore; quam cùm non omnes, quonam pacto nanciſci poßint, intelligant; variis tamen affectant rationibus, vt certè corporum & oßium, aut cinerum cuſtodia, ſepulchris, ſtatuis, titulis, molibus, atque ædificiis aliis erigendis, nummis cudendis, hiſtoriarū & poëtarum narrationibus, innumerisq́; aliis monumentis, vtcūque conſequi ſtudent. Quæ res cùm ipſis viuentibus atque ſentientibus curanda putatur; tum hæredibus atque amicis, aliisq́; quibus defuncti vita nomen carū gratumq́;*

tumq́; fuerit, inter officij munera numeratur. Verùm præter has rationes, omnibus ferè Gentibus cõmunes, alia potior iis, quibus vera religio cognita fuerit, probatur, quæ ex reſurrectionis corporũ fide ac ſpe repetitur. Æquum enim viſum eſt, ea membra certo loco ſeruanda reponere, quæ immortalis animi, ſuumq́; corpus demum repetituri domiciliũ fuerant. Atq; hinc ſanctorum virorũ oſſa, cineres, et partes cæteræ, quas vulgò reliquias dicimus, & cuſtodia & aſſeruatione atque honore digna, piè ſentientibus exiſtimantur. Multæ itaq; ſunt cauſæ, propter quas de Ioſuæ ſepulchro ac ſepultura mentio in hac ſacra hiſtoria facta fuit. Quòd vir & memoria & honore digniſsimus, eo in loco ſepeliendus duceretur, qui & viuẽti habitatus, & vita functo occupatus, ipſius fidem & promiſſorum Dei conſtantiã non ſolùm ſuis contribulibus, ſed aliis etiam tribubus, vicinis, & finitimis, perpetuum exemplum teſtaretur: ideoq́; in finibus poſſeſsionis ſuæ ſepultus dicitur, atque adeò in montibus Ephraim, quæ etiam montis pars eſt verſus Auſtrum, vt ex Gaas montis Boreali parte conſpici ſepulchri locus, viſiq́; poſſet. Atque hactenus humani honor officij optimo atque de Repub. bene merenti viro à viuis ac ſuperſtitibus decretus eſt, nulla verò poſteris eorum officiorum parte auctus: quæ officia nunquam intermitti vel deſiderari fas fuerat, nempe verum pietatis colendæ ſtudiũ, ipſius viuentis, & iam etiam morituri verbis & exemplis tantopere commendatum: neque enim Prophetæ ſanctiq́; Dei miniſtri, quamquã vita iam functi, quod ad doctrinam, diſciplinam & admonitionem, cui dum viuerent, operam nauarunt, quamuis mortui fuerint corpore, tamen moriuntur aut ceſſant beneficio. S.S.E. Habent Moſen & Prophetas, audiant illos. Atque breuiter de cõmemorato Ioſuæ ſepulchri loco, vt ad illa tempora referre viſum eſt, explicare ſatis fuerit. Illud verò nobis pro ſeculi noſtri vſu ſignificandum videtur; ſacram hiſtoriam magnum ſemper diſcrimen indicare inter veteris Teſtamenti miniſtros, qui ſerui plerumque appellantur, vtpote nec veræ animorum ſalutis auctores, nec procuratores; & inter Ieſum Chriſtũ, Teſtamenti noui ſummum ſingularemq́; Pontificem, & procuratorem, atq; adeò auctorem, cuius poteſtati Pater omnia, mortem, vitam, cælum, terram, regnum, iudicium, & quidquid ad æternam hominum felicitatem facit & pertinet, plenè tradidit: Cæteri verò ante illum omnes ſeruilis atque figuratiui negotij miniſtri interpretesq́; fuerunt, atque hunc omnes reſpexerunt, verum, vnicum Dei Filium, æterni fœderis legatum verum ſolumq́; auctorẽ, vitæq́; principem & compotem, & ſibi ipſi tenendæ, ponendæ, recipiendæ, atque aliis communicandæ: quem mortis vinculis detineri impoſsibile erat. S. S. E. Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Notas mihi feciſti vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo. Licebit namq; nobis de Ioſue, hoc eſt, de miniſtro illius veræ, per vmbram & figuram tamen allatæ antiquo populo ſalutis, id quod D. Petro de Dauide dicere, hoc eſt, Ioſue nec vitam nec ſalutem ſpiritualẽ hominibus aliis attuliſſe, vtpote quam nec ipſe ex ſe haberet,

Reſurrectio corporum.

Sanctorum reliquiæ.

Lucæ 16.

Miniſtrorũ diſcrimina.

Pſal. 15.

ſed in æternæ vitæ atque reſurrectionis corporum ſpe diem ſuum obiiſſe, corruptionemq́ vidiſſe; idque manifeſtè teſtari ipſius ſepulchrum, quod in monte Ephraim ad Septentrionem montis Gaghas multis poſtea ſeculis viſebatur.

Omniſque illa generatio congregata eſt ad patres ſuos: & ſurrexerunt alij, qui non nouerunt Dominum, & opera quæ fecerat in Iſrael.

Virg. Geor. 1

Vidi lecta diu, & multos ſeruata per annos
Degenerare tamen, ni vis humana quotannis
Maxima quæque manu legeret; ſic omnia culpis
In peius ruere, ac retrò ſublapſa referri:
Non aliter quàm qui aduerſo vix flumine lembum
Remigiis ſubigit, ſi brachia fortè remiſit,
Atque illum in præceps pleno rapit alueus amnī.

Spiritus timoris Domini. Opinionis ſpiritus.

SINGVLORVM *quidem ſeculorum frequentibus exemplis compertum eſt, vnde ſpiritus timoris Domini diſceſſerit, eodē opinionis ac priuati conſilij ſpiritum, diuina atque humana omnia turbantem, ſuccedere. Atqui Spiritum Domini nullo pacto apud eos conſiſtere, qui carnis & ſanguinis improbam & peruerſam viam inſiſtunt; æterni Verbi reſponſo declaratum eſt.* (Gen. 6.) „ *Non permanebit Spiritus meus in homine, quia caro eſt. Igitur Ioſua, veteris pacti fideli miniſtro, è viuis ſublato, cæteriſq́ bonis ac ſapientibus illius ætatis viris non multo pòſt etiam deſideratis; noua ætas cœpta eſt. Illa quidem argentea fuerat; ſed quæ ſecuta eſt, plumbū quidem aut æs, primùm; deinde ferrum eſt imitata moribus. Iam verò quinam fuerint illi, qui generationis nomine cōprehenduntur hoc loco, ex ſuperiori expoſitione cognoſcimus, nempe ſeniores eiuſdem cum Ioſua æui, qui nouerant opus Domini* (Generatio.) *quod fecerat cum Iſrael, ex quorumq́ vita ratio ſumitur ad tempeſtatē illam indicandam.* (דור) *Namq́ nomen ipſum ſacræ linguæ* DOR, *pro quo Latinus interpres generationē, hoc, & aliis in locis reddit, à verbo* DAR *deductum, quod peregrinari, habitare, & ſtruere ſignificat, ſolet ad eos tātùm referri, qui tempore certo quopiam aliis hominibus gubernandis aut ducendis incumbunt: ita vt plerūque videamus hoc nomen* DOR *ad inſigne aliquod caput referri; quòd obſeruari oporteat eos, qui temporum rationē fuerint ſubducturi. cuius rei exempla multa ſunt, vt illud:* (Matth. 1.) *Omnes itaq́ generationes*
„ *ab Abraham vſq́ ad Dauid, generationes quatuordecim; à Dauid vſque ad*
„ *tranſmigrationē Babylonis, generationes quatuordecim; à tranſmigratione*
„ *Babylonis vſque ad Chriſtum, generationes quatuordecim. Totidē quidem numeratis illuſtribus viris, ſuæ vnoquoque ætatis ductore, hic numerus à Matthæo confectus eſt. Cùm itaq́ ex temporum à Ioſue ad primum vſque Iudicē ſupputatione, vix triginta, vt diximus, anni Ioſuæ ætati tribui poſſint; nomen generationis ad illos tantummodo viros pertinere arbitramur, qui illuſtri notatione paulo ſuperiùs indicabantur; qui nouerint opus Domini,*

mini, &c. Namque vt de tota illa gente, quæ ab Ægypto profecta in Chana-
næam regionē deuenerant, exponatur hoc nomen, natura rei minimè fert:
neque enim tot hominum millia, ſeptuaginta ferè annis extincta fuiſſe dici
poſſunt. His & illud accedit, arcanæ linguæ orationem duobus articulis no-
tificatiuis ornari, quæ ſingularem certamq́; rem aliquam, cùm vſurpantur,
indicare ſolent, in hanc formam: Et etiam omnis illa generatio, illa, illa
congregata eſt ad patres ſuos. Quin & illud, congregari ad patres ſuos, Congregari ad patres.
non vulgariter de turba promiſcua dici ſolet; ſed de iis, qui & paternā pie-
tatem viuentes ſectati imitatiq́;, fidem & ſpem morientes paternæ ſimilem
retinuerunt; & eodem loco poſt mortem repoſiti ſunt, vbi ipſorum parentes,
futuram expectantes ſalutem, manebant. Itaq; viris illis, illa inquam gene-
ratione, illis populi ducibus ad patres ſuos commigrantibus, noua hominum
morumq́; facies extitit, ab illa priore longè diſsimiliū. Qui non nouerunt
Dominum, & opera quæ fecerat cum Iſrael. Verbum, Surrexerunt, vt
iam ſæpius in aliis Cōmentariis docebamus, non ſolet vulgo, vulgaribus, aut
plebeiis hominibus, ſed illuſtribus, atque ad agendas gerendasq́; cùm domi,
tum foris res natis, vel conſtitutis tribui; videlicet Sacerdotibus, Prophetis,
Regibus, & Magiſtratibus. atq; hoc modo tum locos alios, tum illum explica-
bamus: Inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta. Quam-
obrem & verbum hoc noſtram expoſitionem comprobat. nam qui ſurrexe-
runt, pari poteſtate iis qui perfuncti iam fuerant, pollere dicendi ſunt; diſ-
pari tamen probitate, virtute, ac pietate, vtpote qui non nouerant Deū. Non
qui Dei nomen aut ignorarent, aut negarent; imò fortaſsis qui frequenter
prædicarent & repeterent; verùm qui non ea ratione colerent, qua, ſi rectè
noſſent, colere debuiſſent; colerent autem ſuo ipſorum modo, ſibi excogitato
ad ſuum ſibiq́; optatum vſum. Quicumque enim hoc modo Deum diuinasq́; Cultus non rectus.
res colit, non ſolùm negligere & offendere, ſed non noſſe etiā dicendi ſunt.
Neque enim Deum cognoſcit, qui aliter quàm oporteat cognoſcit, alitérque
quàm ſit fas colit. Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in Matth. 7.
regnum cælorum; ſed tantùm qui facit voluntatē Patris mei qui eſt in cæ-
lis. Confitentur quidem (ait Paulus) ſe noſſe Deum, factis autem negant, Tit. 1.
cùm ſint abominati & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi. Iſti
quidem & nomen Dei ore quidem vſurpabant, quod vel ipſum retentū &
ambitiosè iactatum, Iſraelis nomen declarat: verùm qua ratione Dei no-
men venerari & colere; qua item Iſraelitici nominis dignitatem, quæ ſine
Deo conſtare non poterat, conſeruare deceret; hoc agere omnino neglexerāt,
obliti prorſus magni illius operis, quod fecerat cum Iſrael. Chaldæus para-
phraſtes egregiè, vti ſolet, huiuſmodi orationes explicat, Qui non noue-
runt ad timendum ab ante Dominū. Igitur neque ipſi viderant facta Dei,
nec intellectu etiam fuerant contemplati: nec pietatis colendæ ſtudiis pro-
bauerant. ſic etiam aliàs ſæpè, noſſe, idem, quod cognoſcendo probare, fouere,
atque curare ſignificat; vt, Quia nouit Dominus viam iuſtorum. &, Amen Pſal. 1.

dico

dico vobis, neſcio vos. Quòd ſi vera diſciplina cognoſcendi colendíque Dei ab iſtis neglecta deſertaq́ fuerat, conſequitur illis religionis ac vitæ inſtituta non ex certa ratione, qua Iſraelis doctrina continebatur; ſed ex conſuetudine tantùm, atque ex aliarum imitatione, comparatione, & contentione gentium, fuiſſe inita. Ita enim non rarò accidiſſe nouimus, vt populus, cùm ex politiæ (vt ipſe dicere ſolet) ratione, ſine religione viuere non poßit; religionis normam vel ſibi ipſe comminiſcatur, vel ex vicinis aut finitimis, atq́ etiam ex remotis nationibus aduehat; vel ſuam quoque à maioribus acceptam, externo quidem ritu, minùs tamen certo aut conſtanti, atq́ adeò à diuini Spiritus ſanctitudine alieno, retineat. S. S. E. Eo quòd appropinquat populus iſte ore ſuo, & labiis ſuis glorificat me, & timuerunt me mandato hominum, & doctrinis. Ex his ignorationis tenebris quidnam oriri aut ſperari poßit, attendamus, nimirum tenebrarum opera, iniuriæ, impietatisq́ omne genus, ad idolomaniæ vſque inſaniam.

Religio popularis.

Eſaiæ 29.

Feceruntque Iſrael malum in conſpectu Domini, & ſeruierunt Baalim.

SÆPE *iam aliàs lectorem admonuimus, ſacræ hiſtoriæ ſcriptores earum rerum, quas continuata longaq́ ſerie narrare inſtituunt, ſummam priùs explicare & generatim dicere ſolere, in qua cauſæ atque euentorum rationes, & quæcumq́ vtilitatem eorum, quibus hæc ſcribuntur, ſpectant, continentur. Nec enim hæc ad nudam hiſtoriæ cognitionem, ſed ad doctrinam narrantur, ideoq́ & rerum cauſæ & vitia & modi tractantur, quæ in exemplar, vel in exemplum etiam, ad poſteritatis conformanda, vel damnāda, vel reformanda tempora, proponuntur. Eſt autem omnium huiuſmodi narrationum ſumma illa ratio; Dei in primis erga humanum genus beneficentiam, gratiam, curamq́ oſtendere, atque in eos qui fidē pietatemq́ coluerint, certißimis ſemper conſtitiſſe exemplis, declarare: rurſus etiam cōmonſtrare, omnium humanarum miſeriarū cauſam non aliunde quàm ex ipſis hominibus naſci, qui à diuini conſilij ratione ac præſcripto deſciſcentes, ad priuatarum cogitationum commenta & figmenta, atque adeò ad vitia & ſcelera, demumq́ ad impietatem delapſi, Deum, quem beneficum benignumq́ proſpectorem habere neglexerint, iuſtum ſeuerumq́ iudicem & vltorē experiri coguntur. Hanc rationem toto hoc capite ad finē vſque ſi tenuerimus, quæ deinceps legentur omnia, certo ordine facilíque negotio explicabimus. Certè hactenus cuncta Iſraelitis proſperè proceßiſſe videbamus; verùm deinceps magna rerum ac temporum varietate vſos intelligemus: cuiuſmodi rerum mutationem, cùm ad publicā fortunam humanæ atque inſanientis ſapientiæ conſulti referre ſoleant, ad certam & conſtantem Dei prouidentiam referri debere, noſtri nobis authores, diuino Spiritu dictante, declarant. igitur nec ſecundarum rerum, quas antea cognouimus, cauſam ex Ioſuæ virtute ac felicitate quærendam; nec eorum quæ deinceps variè eueniſſe narrabuntur, ex deſiderata principum ac ductorum vel probitate, vel*

Scripturarum vſus.

feli-

felicitate definiendam eſſe, docemur: ſed vtriuſque rationis auctoritatem vnicæ Dei prouidentiæ tribuendam; cauſam verò ſiue opportunitatē aduerſarum quidem rerum, vel culpæ, vel impietati hominum; ſecundarum verò, pietati ab ipſis diligentiùs cultæ adſcribendam. Nam ne quiſpiam Ioſuæ virtuti præterita optima quæq; exempla attribueret; manifeſtè indicat nobis author, aliud in cauſa fuiſſe, nempe Deum à populo cultum omnibus diebus Ioſuæ, & ſeniorum, qui nouerant omne opus magnum quod fecerat Dominus cum Iſrael: atque ad hanc normam cultus ratio omnis dirigebatur. Idem etiā ea, quæ deinceps narrabuntur, declarant & confirmant: quandoquidem facilè oſtenditur, non defuiſſe optimos, fortiſſimos ac piiſſimos viros poſterioribus etiam ætatibus, quorum tempore nec omnia proſpera, nec omnia aduerſa populo euenerint. Quamobrem non tam quid viri illi vel publicè vel priuatè præſtiterint, ſed quem ad modum populus ſeſe geſſerit, obſeruandum eſt; quem Deus vel corruptum & perditum de prauitate deducere, vel emendatum & correctum iuuare & fouere curauerit. Itaque nulla aſtris, aſtrorumq; efficientiis, nulla caſui, fortunæ nulla, denique nulla priuati cuiuſquam viri vel felicitati, vel virtuti ad rerum publicarum varietatem, vis & auctoritas eſt; ſed vnius Dei, cuncta iuſtiſſimè gubernantis, prouidentia & virtus locis temporibusq; cunctis conſtans atq; præſens aſſeritur. Cauſa autem quamobrem ea, quæ poſthac porrò narrabūtur, adeò varia, præteritisq; non rarò diſsimillima euenerint, illa nimirum eſt; quòd fecerunt filij Iſrael malum in conſpectu Domini. *Indignitas ac deformitas rei omnibus nominibus. Primùm, quòd filij Iſraelis, quos paterni tituli amplitudinē pietate fortiter colenda tueri oportebat, contra ius, contra fas, contra proprium decus, malum fecerint. Hebraica oratio notificatiuam vocem vocabulo,* mali, *adiungit, vt omne genus mali, idq; grauiter admiſſi, intelligamus. Hanc etiam adnotationem interpretes Græci obſeruarunt, addito articulo, quo ſermo Latinus caret;* τὸ πονηρόν. *Verùm quia nec mala ſub ratione mali admitti primùm, nec repentè quemquam turpiſſimum eſſe videmus; ſed morum ac vitæ corruptione, recti ſpecie, hominum animos plerumque decipi, atque ita paulatim prauitatis erroribus imbui; adiunxit ſcriptura,* In conſpectu Domini. *quod non ſolùm ſignificat publicè ac palàm admiſſum malum, ſed malum eiuſmodi fuiſſe, quod tametſi honeſtum aut vtile, aut aliqua recti ſpecie commendabile, & plauſibus humanis excipiendum, aut aliàs tolerabile fuerit; tamen in oculis Domini, quibus recta tantummodo ac vera probantur, malum erat. Duo enim in vniuerſum malorum genera ſunt, quæ magnam apud Deum offenſionem habent: alterum vitiorum ac ſcelerū caterua, ſua ſponte turpis, complet; quæ tamen quamuis publicè priuateq; admittantur, ſuam tamen deformitatem non ita celare aut diſsimulare poſſunt, vt non vel aliqua ex parte hominibus, atque adeò ipſis etiam, quibus ſuſcipiuntur, fœda turpiaq; appareant. Nam nec ſcelerum prauitatem natura omnino celari patitur, nec ita*

Iſrael.

Recti ſpecies fallax.

Malorum genera.

humanas mentes, etiam eorum quibus vera religio ignota eſt, ita deſerit Deus, vt à turpis atque honeſti diiudicanda ratione prorſus alienas eſſe ſinat. Rom. 2. ,, *S.S.E. Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt: huiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium illis reddente cõſcientia ipſorum, & cogitationum inter ſe inuicem accuſantiũ, aut etiam defendẽtium. Id quod ab ipſis etiam ipſorum, qui lege carent, ſapientibus aperto teſtimonio declaratur.* Iuuen. ſat. 13. ——Cur tamen hos tu

Euaſiſſe putes, quos diri conſcia facti
Mens habet attonitos, & ſurdo verbere cædit,
Occultum quatiente animo tortore flagellum?
Pœna autem vehemens, ac multo ſæuior illis,
Quas aut Cæditius grauis inuenit, aut Rhadamanthus,
Nocte dieque ſuum geſtare in pectore teſtem.

Alterum verò malorum genus eſt, quod opinionum à Dei veritate alienarum variis commentis, atque ſtudiis, humana ſuperbia, & proprij commodi cupiditas cùm ſibi finxerit & conflauerit, virtutis, probitatis, atque etiam pietatis nominibus conſecrat, & magna contentione defendere, tueri, atque amplificare conatur. Simulatio. *Quod in priuatis moribus, ſimulatio ſiue hypocriſis; in publicis verò, ſuperſtitio plerumque dicitur:* Superſtitio. *quamquam & ſuperſtitio ad ſingularia quoque capita pertineat. Atque hoc peccatum fœdius, grauius, maiorisq́; periculi plenum cenſetur, eo quòd cum diuina ſapientia impudentiùs contendat, & ſanctitatis perſonam induere, geſtare, atque obijcere vſq; adeò audeat, vt laudem etiam præripere, & virtutis veræ palmam & plauſum ſibi vni deferri poſtulet. Atque hoc genus in duas formas partiri ſolẽt. altera eſt, cùm ea quæ aliàs turpiſſima vitia ſunt, virtutis ementita ſpecie ac fuco occultantur, ita vt qui iſtis contaminatiſſimi introrſum cognoſcantur, tamen viri boni ac ſancti videri, haberi, diciq́; poſtulent. de quibus ſcriptum eſt:* Matth. 7. ,, *Qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem* ,, *ſunt lupi rapaces. & illud ab exteris:*

Iuu. ſat. 2.

Vltra Sauromatas fugere hinc libet, & glacialem
Oceanum, quoties aliquid de moribus audent
Qui Curios ſimulant, & Bacchanalia viuunt.

Horatius. *&* -Vir bonus eſt quis?
Qui conſulta patrum, qui leges iuráque nouit,
Quo reſponſore, & quo cauſæ teſte tenentur,
Quo multæ magnæque ſecantur iudice lites.
Sed videt hunc omnis domus, & vicinia tota
Introrſum turpem, ſpecioſum pelle decora.

Atqui, vt ille dicebat; -rectiùs ergo
Et magis ingenuè Peribonius: hunc ego fatis
Imputo, qui vultu morbum inceſſuque fatetur.
Horum ſimplicitas miſerabilis, &c.

Namq;

Namque hi, cùm ſuorum vitiorum deformitate ipſi ſibi diſplicuerint, à pœnitentia non longè abſunt, atq; ex conſequenti, curationem & optabunt, & quærent. de huiuſmodi autem ſcriptum eſt: Amen dico vobis, quia pub- „ Mat. 21.
licani & meretrices præcedent vos in regnum Dei. Venit enim ad vos Io- „
annes in via iuſtitiæ, & non credidiſtis ei: publicani autem & meretrices „
crediderant ei; vos autem videntès nec pœnitentiã habuiſtis poſtea vt cre- „
deretis. Ex eo nimirum, quòd hi ſuam ſibi iam iuſtitiam confinxerãt, quæ ex propriæ ſapientiæ artibus, veræ iuſtitiæ viæ, quã Ioannes inſtiterat, aduerſabantur, ſpecie quidem pietatis, vt Paulus ait, verùm à pietatis virtute, & vera cuſtodia longè remoti: cùm hominibus onera importabilia alligantes imponerent, à quorum pondere ferendo immunes tamen ipſi eſſe vellent. Itaque dupliciter peccatur hoc pacto; tum quòd vitia, virtutis ſpecie tecta, & ipſos actores cum ſpectatoribus decipiunt; tum verò, quòd pro vera ſanctitate & pietate, ſuperſtitio, aut inutilis aliàs occupatio, inſipienti populo venditatur. Atque aduerſus vtrumque hoc vitium, illud per Vatem pro-
nuntiatum eſt: Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum; ponentes „ Eſa. 5.
tenebras lucem, & lucem tenebras; ponentes amarum in dulce, & dulce in „
amarum. Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis „
prudentes: qui iuſtificatis impium pro muneribus, & iuſtitiam iuſti au- „
fertis ab eo. Nec enim putandum eſt, Iſraelitas hos, qui Ioſuæ ſæculo ſucceſ- „
ſerant, nomen Iſraelis tenẽtes, conſultò vitia & ſuperſtitionem ſuis nominibus conſcribere, ac palàm profiteri voluiſſe.

Nemo repentè fuit turpiſſimus, — Iuu. ſat. 2.

ait ille; ſed acuto atque ingenioſo commento ac prætextu, vel Reip. vel vicinorum gratiæ conciliandæ cauſa, vel etiã æmulatione atq; contentione aliarum gentium, multa admiſiſſe, quæ honeſtis vocabulis atq; expoſitionibus & vtilia, & commoda, & ſpecioſa ipſis ducerentur; atque hoc pacto prauorum docili vulgo perſuadere poſſent: cuiuſmodi & illud infelix conſilium inceptumq; fuit, de Rege optando & conſtituendo, Samuelis tempore. Quamobrem diuina hæc narratio non ſimpliciter malum illos feciſſe ait, ita vt mali ſeruato nomine illis fuerit ſuſceptum: ſed malum in conſpectu Domini; ſiue, vt Hebraicè legimus, in oculis Domini. *quod aliàs in ipſorum oculis & iudicio probari fortaſsè potuit. Verùm enimuerò nulla Iſraelitis hoc nomine defenſio prodeſſe potuit, quibus, authore Deo, huiuſmodi tentandis,* — Malum in conſpectu Domini.
nouandis, aut ineundis rebus, quamuis probabilibus, cautum fuerat. Et nũc „ Deut. 4.
Iſrael audi præcepta & iudicia quæ ego doceo te, vt faciens ea, viuas, & in- „
grediens poſſideas terram, quam Dominus Deus patrum veſtrorum datu- „
rus eſt vobis. Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo. „
Cuſtodite mandata Domini Dei veſtri, quæ ego præcipio vobis. Oculi ve- „
ſtri viderunt omnia quæ fecit Dominus contra Beel-phegor, quomodo con- „
triuerit omnes cultores eius de medio veſtri; vos autem, qui adhæretis Do- „
mino Deo veſtro, viuitis vniuerſi vſq; in præſentem diem. Scitis quòd do- „

„ *cuerim vos præcepta, atque iuſtitias, ſicut mandauit mihi Dominus Deus*
„ *meus. Sic facietis in terra ea, quam poſſeſſuri eſtis, & obſeruabitis, & im-*
„ *plebitis opere. Hæc eſt enim veſtra ſapientia & intellectus coram populis.*
„ *& aliàs: Cuſtodi præcepta Domini Dei tui, & teſtimonia, & ceremonias,*
„ *quæ præcepit tibi, & fac quod placitum eſt, & bonum in conſpectu Domini,*
„ *vt bene ſit tibi, & ingreſſus poßideas terram optimam, de qua iurauit Do-*
„ *minus patribus tuis, vt deleret omnes inimicos tuos coram te, ſicut locutus*
eſt. Itaq; voces illas, In conſpectu Domini, *ſic interpretamur, non modò apertè & palàm factũ eſſe malum: ſed quantũlibet aliàs probabile aut excuſabile videri poſſet id quod admiſſum eſt, ſi humanæ ſapientiæ cæcutientibus oculis cerneretur, Deo tàmen nefarium iudicatum fuiſſe, & hominibus etiam, quicumque diuinorum effatorum ponderibus ad rerum iudicandam rationem vterentur; quibus quidem effatis neglectis, aut ſiniſtra interpretatione contaminatis, ad omnem errorem, ad varia vitia, ad perditiſſimum malorum præcipitium miſeri homines traducuntur, vt hic etiam obſeruamus. Namq; hi, quòd præter fas, præter fœdus cum Deo ſancitum, amicitias ac fœdera commerciaq; cum vicinis nationibus coniũxerint, malum admiſere. Neque enim ex illa conſuetudine aliud quàm vitiorum imitationem ſperare poterant: id quod ſæpius moniti admonitiq; fuerant, ne tentare auderent. Quam profectò rationem Lacedæmonij videlicet tenentes, ciuibus ſuis peregrinationem & vagationem ſancitis legibus vetuerũt.*

Peregrinationis vſus & abuſus.

Nam promiſcua aliarum gentium conſuetudo & familiaritas, quamquam cordatioribus (qui rari admodum ſunt) nonnihil ad prudentiæ vſum conferat, ſicut Vlyßi contuliſſe dicitur; populo tamen reliquo, ac vulgaribus ingeniis, cuiuſmodi magna hominum pars eße deprehenduntur, morum magis corruptelam, quàm virtutis experimenta aliqua molitur. Vt de eiuſdem Vlyßis comitibus ac ſociis Poëtæ concinunt:

Horatius Epiſt. 2.

Sirenum voces, & Circes pocula noſti:
Quæ ſi cum ſociis ſtultus cupidusque bibiſſet,
Sub domina meretrice fuiſſet turpis & excors,
Vixiſſet canis immundus, vel amica luto ſus.
Nos numerus ſumus, & fruges conſumere nati,
Sponſi Penelopes, nebulones, Alcinoïque
In cute curanda plus æquo operata iuuentus,
Cui pulchrum fuit in medios dormire dies, &
Ad ſtrepitum citharæ ceſſatum dicere curam.

BAGHAE. בעל

Huius notæ malum & crimen primum poſtquam Iſraelitæ admiſerant, in omnia deinceps iniuſta, nefaſta, vitioſa, ac dira inciderunt, vſq; adeò vt etiã ſeruirent Baalim. Diximus ſæpius aliàs, nomen Hebraicũ BAGHAL, *quod dominij ſiue poteſtatis rationem indicat, poſſe Latinè commodè verti, numen; ſiquidem à nuendo & nutu hoc nomen ſignificationem ſortitur: vſurpariq; Hebraicum illud, non modò ad deorum vim, ſed ad principum*

etiam

etiam & maritorum poteſtatem declarandam, atque adeò etiam ad omnem artis peritiam & facultatem, imò ad poſſeſsiones quoque rerũ externarum, cuiuſmodi ſunt ſeruitia, operæ, domus, fundi, argentum, aurum, & quæcumque ſub hominum poteſtatem redigi poſſunt. Cùm verò ad hæc humana verbum refertur, auctor ſiue auctoritas Romano ſermone exponi poteſt. Atqui antiqui, magni, vt videri voluerunt, naturæ rerum obſeruatores & cultores, ex Poëtarum inſaniente ſapientia inducti, vltra vnicum Deum, quem ab antiquiſsimis cognitum & cultum acceperant, aliis etiam mundi cæliq́; partibus, quas perpetuas eſſe, atq; ad cæterarũ rerum procreationem, conſeruationẽ & extinctionẽ etiam conferre poſſe putauerant, numen ineſſe canebãt, cultumq́; propterea vel ipſi tribuebãt, vel, vt alij tribuerẽt, ſuis carminibus efficiebant: impoſitis nominibus, quibus res illæ, aliàs inanimes aut ſimplices, per marium vel feminarum notas diſtinguerentur, iuxta ſingularum linguarum vſum. ſic Latini tempus, Saturnum; temporis patrem, Cælũ; Iouem, aërem ſuperiorem; inferiorẽ verò, Iunonem; Aquã, Tethidem; aquarum locum ampliſsimum, Oceanum; Solem, Phœbum; Lunam, Dianam; atq; ex aſtris alia atque alia variis nominibus conſecrarunt. Demum huiuſmodi ſapiẽtiæ, craſſæ tenebræ per omnia cæleſtia, terreſtria, ac marina, ingeniorum petulantium ſtudio, omni ferè mundo, ſua antea ſimplicitate ſatis lucenti & claro, circumfuſæ fuerunt, vſqueadeò, vt quicumque de hac re ex profeſſo diſſerere voluêre, longam magis quàm benignam materiã ad ſcribendum ſibi datam intellexerint; qua de re nos etiam poëtices aliquando ſtudioſi plura legimus, quàm hîc referre vacet, aut libeat. Igitur Iſraelitæ, ſiue quòd Gentium conſuetudine ad eaſdem cum illis excolendas diſciplinas allicerentur, ſiue ad faciliorem rerum inter ſe & amicitiarum culturam rationes has opitulaturas ſibi ducerent; ſiue etiam ad publicarum rerum atq; ciuitatum ornamentum, demum ad populũ lætitia & ludis feſtis releuandum & retinendum; ſiue omnibus his nominibus pariter inducti, certè errorem ſuxerunt, vt & iis rebus, quas à Deo olim ad naturæ miniſtrationem factas acceperãt, & animas ineſſe crederent, & diuinos honores tribui debere ducerent. Atqui & error ex alienis doctrinis quondam imbibitus, à nonnullis ex Hebræorũ doctoribus, qui doctrinæ nomine celebres habentur, nondum exſputus eſt. Hi enim, quamquam nullum aſtris cultum decernãt, animam tamen ipſis adſcribunt, maximè qui aſtrologiam profitentur.

Deorum inuehendorũ origo.

Agricolæ priſci fortes, paruoque beati,
Condita poſt frumenta, leuantes tempore feſto
Corpus, & ipſum animum ſpe finis dura ferentem,
Cum ſociis operum, & pueris, & coniuge fida,
Tellurem porco, Syluanum lacte piabant,
Floribus & vino Genium, memorem breuis æui.

Horat. 2. Epiſt. 1.

Huiuſmodi morem ritusq́; ſecuti Iſraelitæ, iis rebus, quæ naturæ perpetuam vim aliquam obtinere putabantur, religioſum officium, ac diligentẽ cultum tri-

Rerũ naturæ cultus.

tribuerunt. Itaque hoc loco Baalim, ſiue numina illa indicari arbitramur, quibus ad vitæ naturæq́; vſum & gubernationem numen ineſſe exiſtimatur; vt Solem, Lunam, aſtra, & ventos fortaßis, & anni temporisq́; momenta certa, quas horas poëtæ cum Græcis vocant, atque ea demum omnia
,, *quæ in ſermone ſacro, cæli militia vocitantur. S.S.E. Extendam manum*
,, *meam ſuper Iudam, & ſuper omnes habitantes in Hieruſalem, & diſper-*
,, *dam reliquias Baal & nomina æditu orum cum ſacerdotibus, & eos qui ad-*
,, *orant ſuper tecta militiam cæli. Conſideranti itaque Iſraelitarum res, atq́; eidem de prouidentia diſputanti, tria præcipuè inquirenda ſeſe offerent; quibus vbi quid reſpondeatur, inuentũ fuerit, cauſam omnem à prouidentia ſtare conſequitur. Eſt autẽ prima quæſtio Iſraelitis, cur viuente Ioſue tam proſperè omnia euenerint: an id ipſius ducis vel virtuti vel felicitati adſcribendum fuerit. Huic hiſtoriographus cumulatè ſatisfacit, docens videlicet, illam proſperitatem ad Deum, tanquam ad verum authorem, eſſe referendam, cuius iußis & legibus quàm diu Iſraelitæ ſuas res publicè priuateq́; geßere, ſecundas conſtanter experti ſunt, quoad illis non defuere viri probi atque pÿ, qui & Dei beneficia commemorarent, & pietatis officia perſuaderent. Proxima verò huic erat quæſtio, cúrnam illis, poſt illorũ optimorum virorum ætatem, plurima aduerſa ac dura, nonnulla meliora, ſed tamen omnia varia & inſtabilia acciderint. Hanc verò manifeſta reddenda cauſa facilè diſſoluit author: nempe quòd illi à pietatis cultu & obſeruantia degenerantes, crimen crimini cumulauerint; atque ita ſibi ipſis malum auxerint varia incrementi acceßione: ita vt hac etiam parte prouidentia valde aſſeratur, cuius munus illud inter cætera eſt, reddere vnicuique ſecundùm opera ſua. quo enim deterior quiſque fit, hoc ſibi grauius molitur malum. Atqui iſti initio malum coram Domino feciſſe arguuntur; deinde etiam & numinibus hoc nomine ac titulo cunctis inſeruiiſſe; atque in eam demum inſaniam incidiſſe, vt à vero, certo, ac tutelari ſibi patribusq́; ſuis notißimo Deo deſciſcẽtes, totos ſeſe vicinarum gentium impiis de diis, deq́; religione opinionibus atque erroribus fouendis commiſerint: atque adeò cùm vnicum Deum, verum, beneficentißimum, ſimplicißimum, prouidentißimum, ac perfectißimum colere, aliisq́; colendum prædicare debuerint; furioſa temeritate ac dementia deprauati, deos atq́; deas, ex hoſtilibus gentibus petita numina, ſibi ſacrauerint. hoc eſt quod ſubiungitur:*

Iſraeliticarũ rerũ animaduerſio.

Prouidẽtia.

Ac dimiſerunt Dominum Deum patrum ſuorum, qui eduxerat eos de terra Ægypti: & ſecuti ſunt deos alienos, deos quoque populorum, qui habitabant in circuitu eorum: & adorauerunt eos, & ad iracundiam concitauerunt Dominum.

GRAVISSIMIS *oppoſitionibus & comparationibus Iſraelitarum crimen amplificatur. Nam paternæ religionis obſeruatio ſancta eſſe illis debuit, quibus & patres boni viri & ſapientes fuerant. Quòd ſi Iſraeli nomen atq́; decus non ex gentium illarum diis, verùm ex illo vero, quẽ Abra-*

hamus,

hamus, Iſaacus, Iacobus, & horum poſteri coluerant & publicè prædicauerant, emanaſſe noſcebatur, peruerſiſſimo iudicio ab iſtis, Iſraelis retento nomine, alij adſciſcebantur dij: maximè verò, cùm cæteræ gentes quamobrem deos ſuos colerent, vel nullam cauſam, vel ad Iſraelitas nihil attinentem, reddere poſſent. Diuinam enim naturam cùm ex veris, propriis, & certis principiis, humanæ mentis ratio demonſtrare non poſſit, ex effectis tamen atque ex vtilitate commodoq; diuinitus percepto probari poſſe, omnes ferè gentium omnium ſapientes docuere. Inde autem factum eſſe intelleximus, vt ſinguli eos ſibi deos præficerent, à quibus iuuari ſe putarent: qua in re maxima eſſe potuit, maximaq; apud alios atq; alios falſitas fuit; dum ea quæ vnius naturæ effecta eſſent, alij adſcriberentur; dum etiam quæ ad ſupremum autorem referri oporteret, ad inferiores & adminiſtras referrentur vel res, vel cauſas. His illud adiungitur, quòd quædam ex metu, quædam ex opinione, nonnulla ex gratia & fauore, atque otioſo poëtarum ſtudio conſecrata numina legimus. Dei cognitio.

Non inciſa notis marmora publicis, Horat Car. lib. 4. 8.
Per quæ ſpiritus, & vita redit bonis
Poſt mortem ducibus; non celeres fugæ,
Reiectæque retrorſum Hannibalis minæ;
Non incendia Carthaginis impiæ,
Eius qui domita nomen ab Africa
Lucratus rediit, clariùs indicant
Laudes, quàm Calabræ Pierides: neque
Si chartæ ſileant, quod bene feceris,
Mercedem tuleris. Quid foret Iliæ,
Mauortisque puer, ſi taciturnitas
Obſtaret meritis inuida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Æacum
Virtus, & fauor, & lingua potentium
Vatum diuitibus conſecrat inſulis.
Dignum laude virum Muſa vetat mori;
Cælo Muſa beat. Sic Iouis intereſt
Optatis epulis impiger Hercules.
Clarum Tyndaridæ ſydus ab infimis
Quaſſas eripiunt æquoribus rates.
Ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

Igitur ſiue ex hominum ingenio & ſtudio, ſiue ex aliqua vtilitatis vel naturæ conſideratione, vel opinionibus producta ratione, gentes illæ ſuos ſibi finxiſſent deos; tamen illis nihil commune eſſe potuit cum Iſraelitarum populo, cui nullus fictus falſusq; deus, imò potius verus, vnicus, efficientiſſimus erat, non illis electus aut optatus, ſed volens vltro ipſorum patribus & maioribus oblatus olim, ac non multo antè manifeſtiſſimis beneficiis probatus,

tus, videlicet, ſalutis primùm & libertatis ex Ægyptiaca ſeruitute datæ, atq; amplitudine maxima cumulatæ, cum acceßione conceſſæ prouinciæ, ab ipſis illis populis, populorumq; diis, diuina vi ac valida manu ereptæ, ita vt populorũ dij nihil ad ſuos cultores liberandos aut propugnandos valuerint, nec ſeſe Iſraelitis vel metuendos, vel ſuſpiciendos præbere potuerint. Atque ita per ſummam amentiam non vnũ tantùm, ſed plurima ſcelera iſtis fuere ſuſcepta; nimirum Deo proprio, certo, cognito, probato, beneficentißimo, ſingulari erga ſe prouidentia atque efficientia celebratißimo, noua recẽtiaq; Deorum commenta mutantibus; atque adeò inimicarum ac barbararũ gentium mores paterno ſenſui, iudicio, atq; exemplo præponentibus: ita vt cùm Iſraelitæ dictitarentur, ſi verum excutias, nihil minùs quàm Iſraelitæ appellari diciq; mererentur. Hac profectò maxima perditißimaq; ſui ipſorum contaminatione, Ad iracundiam concitauerunt Dominum. *Id quod ex Gentium conſuetudine facilè euenturum Moſes prædicens, ne omnino admitteretur, prouido vetabat carmine: Dominus ſolus dux eius fuit, & non erat cum eo Deus alienus. Conſtituit eum ſuper excelſam terram, vt comederet fructus agrorum, vt ſugeret mel de petra, oleumq; de ſaxo durißimo. Butyrum de armento & lac de ouibus, cum adipe agnorum & arietum, filiorum Baſan, & hircos cum medula tritici, & ſanguinem vuæ biberent meracißimum. Incraſſatus eſt dilectus, & recalcitrauit; incraſſatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem ſuum, & receßit à Deo ſalutari ſuo. Prouocauerunt eum in diis alienis, & in abominationibus ad iracundiam concitauerunt. Immolauerunt dæmoniis & non Deo, diis quos ignorabant. noui recentesq; venerunt, quos non coluerunt patres eorum. Deum qui te genuit dereliquiſti, & oblitus es Domini creatoris tui. Vidit Dominus, & ad iracundiam concitatus eſt, quia prouocauerunt eum filij ſui & filiæ. Neque enim parum momenti habet femineum ſtudium in iis promouendis vel deterendis vel immutandis rebus, quæ religionem ſpectare videntur. Prima enim antiquißima illa omnium hominũ mater Eua fuit, quæ timorem atq; religionem erga Deum profiteri viſa eſt. De fructu, inquit, ligni quod eſt in medio paradiſi, præcepit nobis Deus, ne comederemus, ne tangeremus illud, ne fortè moriamur. Rurſus verò eadem à Dei iuſſu & cultu prima diſcedens, diſceßionem quoque viro perſuaſit. Vidit igitur mulier quòd bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectuq; delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit. Deditq; viro ſuo, qui comedit. Atque muliebre hoc vitium prudentißimè contemplatus Moſes, feminas quoq; in illo diſceßionis crimine inuoluit. Prouocauerunt, inquit, filij ſui & filiæ. Vſq; adeò enim ſexus ille diuinæ laudis appetens ex illa prima degeneratione euaſit, vt cùm à modeſtia (quæ optimam quamq; maximè decet) diſceſſerit, non modò aurum, argentum, monilia ſibi aliàs carißima, ad ſuperſtitionem vltro donata impendat; (ſicut in aurei vituli exemplo innotuit) ſed deorum numerum augeri cupiat, & iis vel matres, vel ſorores, vel*

[Margin notes: Deut. 32. — Feminarum pietas. — Feminea inconſtãtia. Gen. 3.]

vel filias adſcribi ſtudeat. Namq; poëtas in feminarum gratiam dearũ collegia conſecraſſe arbitramur; quamuis & hi, & horum interpretes, ad naturæ rationem omnia ferè quæ de diis fabulati ſunt, referre laborent: tamen omnia commenta prorſus fuêre eorum, qui cùm Deum cognouiſſent, non ſicut Deum adorauerunt; imò potiùs, Deæ à poëtis ſacratæ. Rom. 1. ››

Dimittentes eum, & ſeruientes Baghal & Aſtaroth.

QVID *nomen Baghal ſignificet, iam hîc ſuperiùs & non vno aliàs loco expoſuimus; verùm de Aſtaroth nihil nos hactenus ſcribere meminimus, nec nũc plura ſcribemus, quàm quæ ad rem indicandam ſatis eſſe videbuntur; plura, vt ſperamus, dicturi cùm hoc argumentũ paulo altiùs repetemus. Diximus nomen Baghal, poſſe Latinis numen verti; verùm non ita latè omnia, quæ Latini nominis vi continentur, ſignificare Baghal, ex eo docemur, quòd nomen hoc de feminis nunquam Hebraicè dicitur, cùm tamen numinis nomen feminis quoq; tribui apud Latinos nihil vetet, vt illud:* Aſtaroth.

———& quiſquam numen Iunonis adoret Virg. Æneidos 1.
Præterea, aut ſupplex aris imponat honorem?

Verumenimuerò ne ſuis etiam ſacris titulis & appellationibus feminarum, quæ cultu atq; adoratione dignæ haberentur, collegium careret, cùm Baghal tantùm maribus conueniret, propter incumbendi ſignificationem, quam in ſe continet; commune nomen in illa Chananæorum lingua inuentũ eſt, quod & vni & pluribus deabus adſcribi poſſet, idq; ſingulari numero GHASTHERETH; *plurali verò,* GHASTHAROTH, *pronuntiatur, à verbo* GHASSAR *deductum, quod ditari, & locupletari, ac propriè beari ſignificat. Atq; ita Latinè pro Ghaſtheret, beatam; pro Ghaſtharoth, multitudinis numero beatas reddere poſſumus. namq; beandi & beati vocabulis, diuitiarũ & felicitatis ſummam omnem; atq; beatitudinis ſiue beatitatis nomine, bonorũ omnium ſtatum aggregatione perfectũ ſignificari Latini voluerũt. vt:* Beare.

Nil admirari propè res eſt vna Numici, Horatius Epiſt. 1.
Solaque quæ poſſit facere, & ſeruare beatum.
&, Eſto beata, fumus atque imagines Hor. Car. lib. 4.
Ducant triumphales tuum.
&, ———quidquid ſcripſere beati.

Et apud Comicum: O factum bene! Pol beaſti me. *Igitur quas in deorũ numerum relatas eſſe ſtulta illa antiquitas voluit, Ghaſtharoth, hoc eſt, beatas vocauit, latiori & ad plures referendo verbo, quàm illud Latinorum* ALMA; *quod tametſi deabus adiungatur, non omnibus tamen tribuebatur, niſi iis quæ minimè ſteriles haberentur, vt Iunoni, Cereri, Veneri, ac Telluri. Hinc autem illud etiam docemur, nomen Ghaſthereth, ſiue Ghaſtharoth, quamquam vni cuipiam, aut pluribus etiam certis deabus adſcriberetur: non tamen propriũ cuiuſquam nomen eſſe, ſed epitheti vim obtinere, etiam cùm nullũ proprium pronunciaretur nomen. potuit enim iis deabus, quæ in ſingulis locis colerentur, id epithetum proprÿ nominis vicem, vel antono-* Alma.

 maſticè

maſticè, vel ſingulari & publica omnibus notatione vſurpari; vt apud nos nomen virginis, nulli proprio nomini adiunctum, præcipuo quodam excellentiáq; iure, ſanctiſsimam Ieſu matrē Mariam indicat; cùm tamen & multæ & ſanctæ virgines in Chriſtiana religione celebrentur. Atque vt obiter antiquarum rerum hiſtorias luce aliqua iuuemus, ſilentio præteritum nolumus, hoc idem nomen eſſe quod apud nonnullos tum Græcos, tum Latinos ſcriptores legimus, Aſſyriorum quandam deam commemorantes, Aſtharten per ipſos vocitatam; qui ſanè vt ex antiquis rebus multa ignorabant, ſic etiam in Orientalium gentium tum referendis verè hiſtoriis, tum pronunciandis rectè nominibus, negligentiores erant, maximè cùm certis carerent literis, quibus ea, quæ gutture tantùm pronunciantur (qualia nulla ipſi imitabantur) poſſent referri. in hac enim pronunciandi parte, ſubiectæ tantùm vocales ab iſtis vſurpantur; aut, quod non minùs improprium eſt, pro gutturali ע, g, proferunt, ſic pro עמורה Gomorrham, pro בועז Booz, pro יעקוב, Iaacob ſonant: atq; ita pro עשתרת Aſtharten dicunt, quam nonnulli certam ſingularemq; Aſſyriorum deam eſſe exiſtimabant; nonnulli verò eandem eſſe Venerem exponebant, nomen Aſtarthis idem quod ἀφροδίτης ſignificare opinati: cùm, vti diximus, & commune ſit nomen, & beatam ſiue felicem ſignificet, & pluralem admittat numerum, vt BAGHALIM. *ſed ad inſtitutum reuertamur. Quale Iſraelitici nominis decus, qualis rerum ac religionum permutatio fuit, Dominum relinquere, & Baghal & Aſtharoth, hoc eſt, numini ac beatis deabus ſeruire!*

Virgo.

Iratusque Dominus contra Iſrael, tradidit eos in manibus diripientium, qui ceperunt eos, & vendiderunt hoſtibus qui habitabant per gyrum, nec potuerunt reſiſtere aduerſariis ſuis.

EX *antecedentibus cauſis, hoc eſt, ex maxima Iſraelitarum impietate, atq; affectata veri ignoratione ac deſertione, quid expectandum eſſet iis, qui diuinam prouidentiam in humanis factis pro iuſti iudicij ratione vel præmio probandis, vel pœna mulctandis attendunt; nempe id cum primis quærendū erat, an iudicij conſequens forma cautionibus ac prædictionibus Moſe interprete expoſitis reſponderet; an ipſis iiſdem inquam miniſtris, quæ iam propoſitæ à Deo fuerant minæ, certo euentu veræ conſtantesq; ſentirentur euadere. Namque, vt iam paulo ſuperiùs referebamus, amicitia cum hoſtibus coniungenda prohibiti fuerant Iſraelitæ, ea lege atq; prædictione, vt ſi ſecus agerēt, quos amicos ſibi reddere ſtuduiſſent, infenſiſsimos inimicos, iudice & impietatis vltore Deo, experiri cogerentur. Id autem euentu ipſo firmatum hiſtoria commemorat, concitatos videlicet animos eorum, quos vicinos, atq; fœdere coniunctos optauerant, inter quos fuêre Cuſan, Riſghataim, Eglon, & Siſara, eoſq; viribus ac potentia ad Iſraelitarum direptionem & vaſtationem fuiſſe auctos.* Tradidit eos, *non caſu, non virtute hoſtili, ſed Dei iudicis voluntate in direptionem traditos. cuiuſmodi verò direptio illa fuerit, Hebraico verbo* SOZZIM *declaratur, quod ſimul rapere,*

שוסים

pere, peſſumdare, & conculcare ſignificat. huic affinem ferè ſignificationem verbum Latinum vaſtare habet. Quod verò adiungitur: Qui ceperunt eos, & vendiderunt; *verbũ* Ceperunt *cũ ſuperiori verbo* Diripientium, *eſt coniungendum:* Vendiderunt *verò ad Deum referendũ eſt, à quo traditi & venditi fuerunt, vt iis ſerui tributariiq́; eſſent, quorum tributa victoriæ omni & internecioni, atq; conſecuturæ inde pari tranquillitati prætulerant. Significanter autẽ indicantur iï, quibus venditi fuerint; videlicet* hoſtibus qui habitabant per gyrum, *vt euentus prædictioni, & pœna culpæ conuenirent. His illud ſubiungitur diuinæ vltionis & caſtigationis argumentum;* Nec potuerunt reſiſtere aduerſariis ſuis. *Vaſtationem, direptionẽ, calamitatemq́; hanc omnem non à longiùs remotis, ſed ab iis ipſis, quos amicos optauerant & exiſtimauerant, allatam, diuinæ vltionis, certæq́; prædictionis ac ſingularis prouidentiæ opus eſſe fateri oportet, iis etiam rerum & euentuum obſeruationibus adiunctis, nempe quòd* nec potuerunt reſiſtere aduerſariis ſuis. *iï, qui paulo antè nullos hoſtes timere, nullos non fundere, perdere, profligare, nullas vires, copias, opes, potentias, artes magnorum populorum, multorumq́; Regum non euertere ſolebant, tamen nunc iam non à tantis, tam multíſve hoſtibus, imò ab illorum reliquiis, nulla pugna non vincuntur, ſuperantur, franguntur, & peſſumdantur, ſiue intra ſuos agros inuaſi eſſent, vbi incolæ propter locorũ notitiam & vſum, atque propter domorum & coniugum liberorumq́; amorem, & audaciùs, & firmiùs obſiſtere ſolent. Tamen* reſiſtere non potuerunt. *Hebraicè,* Et non potuerunt iam ſtare ad facies hoſtium ſuorum. *non factum ab hoſtibus in ſe impetũ frangere, immò nec ſuſtinere potuerũt. quod verò additur* Iam, *ad certæ prouidentiæ conſiderationem tẽdit; qui in cunctis olim præliis ſuperiores euaſerant, iam nunc contrà in cunctis franguntur & funduntur. nã aliàs vbi inter finitimos, atq; etiã inter eos qui remotiores viuunt, contentio, æmulatio, ſimultas, atq; inimicitia pacem turbat, nonnunquam altera pars, rurſus verò altera vincit; interdum verò dubio, vt Latinè dicimus, Marte pugnatur, Deo orbis moderatore ita rem temperante, dum neutram partem omnino perire, neutram prorſus inſoleſcere oportet. Verùm hîc adeò manifeſtè ſeſe ira Dei oſtendebat, vt nullum irruentium hoſtium impetum ſuſtinere Iſraelitæ poſſent. Quin & ſi, vt fieri ſolet, mutato conſilio, & bellicæ diſciplinæ artibus noua tentata ſorte, ipſi in hoſtes hoſtiumq́; agros irruere primi tentarent, tamẽ illud experiebãtur, quod ſubiunctũ eſt:*

Sed quocumq; pergere voluiſſent, manus Domini ſuper eos erat, ſicut locutus eſt & iurauit eis, & vehementer afflicti ſunt.

NON *ita pridem, cùm terram occupaturi & expugnaturi hoſpites & locorum ignari veniſſent, nullam pugnam non feliciter pugnauerant, ad quam vel illi euocauiſſent, vel euocati eſſent; atq; hic perpetuus victoriarum ſucceſſus illos duce & conſeruatore propugnatoreq́; Deo rem gerere probabat: nunc verò contrà iam non hoſpites, ſed cultores locorum, pugnæ & bel-*

landi non imperiti, nec ignari rerum, morum, & conſiliorum, quibus valere hoſtes poſſent; tamen ſiue inuadantur, ſiue ipſi in hoſtes inuadant, iniquum pariter exitum habent, manifeſto argumento, Quòd manus Domini ſuper ipſos eſſet *in malum, ſiue in mala, vt Hebraicè atq; Græcè legimus. Chaldaicus paraphraſtes ita vertit, In omni loco quo exiere percuſſio ante Dominum, fuit in eis in malum, ita vt nulli alij rei, quàm Dei vltoris voluntati ac iudicio iuſtiſſimo, conſtantiq; ſibi prouidentiæ, ſuperiores ſemper hoſtium partes adſcribere poſſent, quippe hæc cum prædictionibus maximè conueniebant. quarum quia magnum eſt ad omnem de prouidentia diſputationem argumentum, hic repetere in vtramuis partem non pigebit.*

Leuit. 26. „ *Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea cuſtodieritis, & feceritis ea; dabo vobis pluuias temporibus ſuis, & terra gignet germen ſuum, & pomis arbores replebuntur. Apprehendet meſſium tritura vindemiam, & vindemia occupabit ſementem; & comedetis panem veſtrum in ſaturitate, & abſq; pauore habitabitis in terra veſtra. Dabo pacem in finibus veſtris, dormietis, & non erit qui exterreat: auferam malas beſtias, & gladius non tranſibit terminos veſtros. Perſequemini inimicos veſtros, & corruẽt coram vobis. Perſequentur quinque de veſtris centum alienos, & centũ de vobis decem millia, &c. & paulo inferiùs: Quòd ſi non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, ſi ſpreueritis leges meas, & iudicia mea contempſeritis, vt non faciatis ea quæ à me conſtituta ſunt, & ad irritum perducatis pactum meum: ego quoque hæc faciam vobis. Viſitabo vos velociter in egeſtate, & ardore, qui conficiat oculos veſtros, & conſumat animas veſtras. Fruſtra ſeretis ſemẽtem, quæ ab hoſtibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hoſtibus veſtris, & ſubijciemini ijs, qui oderunt vos: fugietis nemine perſequente. Itaq;,* Sicut locutus eſt, & iurauit eis, vehementer afflicti ſunt. *Atq; hactenus primam de prouidentia interrogationem abſoluimus; nunc verò ſecundam quemadmodum diuina ſcripta excipiant, attendamus.*

Suſcitauitque Dominus iudices, qui liberarent eos de vaſtantium manibus.

DEI *aduerſus Iſraelitas iuſtiſſimam iram non ita initio exarſiſſe, quin benigniſſima erga eoſdem miſericordia intercedendo perſæpe ſedaret, hiſtoriæ author Spiritus ſanctus declarat: vrgebat enim ſemper diuina benignitas propoſitum ſuum, de Iſraele ad magnum illud de ſalute orbis conſilium inſtruendo & adornando. Quamobrem nunquam iratus adeò fuit, quin* Quæſtio 2. *miſericordiæ (vt Vates canebat) recordaretur. Erat autem ſecunda in hoc genere quæſtio, cur poſt illam priorem caſtigationem tam variè actum cum Iſraelitis fuerit, vt iam victores ab hoſtibus, iam victi euaderent. Hanc ex rerum ac temporum varietate allatam ita diſſoluit author, vt oſtendat voluntatem quidem Dei in illis ad ſanam mentem reducendis, atq; in eiſdem fouendis & ornandis conſtantem fuiſſe ſemper; verùm ipſos magna officij*

faciendi & pietatis colendæ inconſtantia, immò frequenti violatione, impedimento ſibi fuiſſe, quo minùs perpetuo Dei beneficio eſſet vtendum: demum quidquid mali, quocumque tempore ac loco accidiſſet, eoſdem ſibi ſua temeritate, ſtultitia, & impietate fuiſſe molitos. S. S. E. Perditio tua ex te „ Oſe. 13.
Iſrael, tantummodo ex me auxilium tuum. Hæc igitur huius verſus, atque „
eorum qui ſubiungentur, ſimplex explicatio eſt: nempe Deum clementiſsima caſtigatione aduerſus illos fuiſſe vſum, conſuluiſſeq́ iſtorum calamitati ac ruinæ, ducibus optimis, atq́ ſapientia & fortitudine auctis, in populi liberationem & ſalutem ſubinde mittendis; nihilominus tamen illos ſeſe à ſanitate abalienaſſe, itaq́ medicinam reſpuentes tamen optimi medici ac patris vindicisq́ iudicio & ſententia vapulaſſe. Quos iudices hîc Latinè dicimus, ſummæ rerum gubernatores exponere poſſumus, Chaldaico verbo, NECADIN, *inſtruente.*

Sed nec eos audire voluerunt, fornicantes cum diis alienis, & adorantes eos. Citò deſeruerũt viam per quam ingreſſi ſunt patres eorum: & audientes mandata Domini, omnia fecere contraria.

IMPROBISSIMVS *ille opinionis & priuati conſilij ſpiritus, qui ab initio mundi hominum mentes occupare cœpit, nihil aliud perpetuò agit, quàm vt à Dei iuſſu & doctrina alienatas ad varia ſtudia traducat, de vnico illo recto obedientiæ tramite pulſas, in priuatam, ſingulisq́ optatam viam diductas perturbet, atq́ hoc pacto à Dei vita quàm longiſsimè exulare faciat. Conſtans profectò ſibi, perpetuum ac certum eſt Dei propoſitum erga humanam naturam, quam ad ſuam imaginem & ſimilitudinem Deus effinxerat; conſtans erga Iſraelem ſuum ornandum, promouendũ, & amplificandum: ſed Iſrael à vocatione ſua nimiũ degenerans, qui magni boni ex diuino beneficio compos fuerat, bonum & malum ſcire præoptat; atq́ ita Dei præceptum pactumq́ tranſgreſſus, magnum ipſe ſibi molitur malum, tanta auiditate & inſania, quanta ſolent impudicæ feminæ, eam, quam honeſtis propriisq́ viris debent, fidem deſerentes, in turpes concubitus atque adulteria inſanire, quibus non tantùm optima conſilia ac monita reijciuntur, ſed commoda omnia poſtponuntur, pericula & incommoda contemnuntur, præ libidine atque impotentia amoris, quo in furorem illum præcipites rapiuntur. cuiuſmodi illud exemplum eſt:*

[Conſilij priuati ſpiritus. — Dei propoſitum. — Iſrael.]

Nupta ſenatori comitata eſt Hippia ludum, — Iuuen. ſatyr. 6.
Ad Pharon, & Nilum, famoſaque mœnia Laxi,
Prodigia, & mores vrbis, damnante Canopo.
Immemor illa domus, & coniugis, atque ſororis,
Nil patriæ indulſit, plorantesque improba natos,
Vtque magis ſtupeas, ludos, Paridemque reliquit.
Sed quamquam in magnis opibus, plumaque paterna,
Et ſegmentatis dormiſſet paruula cunis,
Contempſit pelagus; famam contempſerat olim,

 Cuius

Cuius apud molles minima eſt iactura cathedras.
Tyrrhenos igitur fluctus, lateque ſonantem
Pertulit Ionium conſtanti pectore, quamuis
Mutandum toties eſſet mare; iuſta pericli
Si ratio eſt, & honeſta, timent, pauidoque gelantur
Pectore, nec tremulis poſſunt inſiſtere plantis.
Fortem animum præſtant rebus, quas turpiter audent.
Si iubeat coniux, durum eſt conſcendere nauim.
Tunc ſentina grauis, tunc ſummus vertitur aër.
Quæ mœchum ſequitur, ſtomacho valet, illa maritum
Conuomit, hæc inter nautas & prandet, & errat
Per puppim, & duros gaudet tractare rudentes.

HIS *verſibus, quamquam prolixiùs, tamen quia inſanam earum, quæ à coniugali fide ad adulteria prolapſæ ſunt, mulierum impotentiam depingi intelleximus, ad huius loci explicationem, vti libuit: quòd huiuſmodi effrenatam alienos, neq; veros Deos adſciſcendi & colendi libidinem Iſraelitis exortam, primæuæ linguæ verba ſignificent:* Fornicantes cum diis alienis, & adorantes eos. *Omne diuini cultus genus, quod ſcholaſtico vocabulo* λάτρεια *dici ſolet, hoc verbo,* Adorantes, *in hoc loco ſignificatur. Atqui natura rei ratioq; apertè docet, Iudicum apud illos ſermones, publicè ac priuatè habitos, duobus præcipuis fundamentis fuiſſe innixos: videlicet, commemoratione & admonitione virtutis, maieſtatis, ſapientiæ, & efficacitatis Dei; qui cùm omnia gubernaret, tum ipſis ſingulari beneficentia ac prouidentia ſeſe agnoſcendum, amandum, colendumq; exhibuerit, tamq; multis ac tam præclaris ſignis, portentis, ac miraculis primùm patrem, doctorem, Regem, denique Deum probauerit; iam verò idem, præſentibus inferendis calamitatibus, officium ac munus præſtaret optimi patris ac medici, qui liberos, quos aliàs fouerit, tamen inſania laborantes, virgis, minis, vocibus, terroribus, interdumq; monitis curare, & ad ſanam mentem reducere tenderet. Hoc prius fundamentum, Iudicum & præfectorum orationibus ſubſtratum eſt; illud verò alterum, minùs quidem graue ac ſolidũ natura ſua, verùm hominibus, qui humanæ ſapientiæ magis interdum quàm diuinæ rationibus ad agendum impelli ſolent, mouendis non leuiter opportunum adiũgebatur, nempe paternorũ exemplorũ, quæ pleriq; omnes in vita vitæq; actionibus imitari atq; ſequi ſolent:* Magnis cùm ſubeat animos auctoribus, *vt ille inquit. Sed iſti tamen cum primis Dei timorem reſpuentes, à parentibus etiam ſuis degenerare voluerunt. Iudex quidem cùm homo eſſet, atq; diuinæ legis illius figuratiuæ & ſcriptæ miniſter tantùm, populi animum mutare & informare virtute ſua non poterat; punire etiam, hoc eſt, occidere & vlciſci totum populum, ac genus Iſraeliticum illo ſcelere communiter contaminatum, non valebat: monere tamen, hortari, arguere, increpare, incuſare, atque adeò certis minis, ac diuinæ iræ denunciationibus perterrefacere, maiorum ſuorum antiquis recentibusq; exemplis propoſitam ſuaſionem*

Adorare.

Sermonum Iudicum capita.

Iuu. ſat. 10.

nem confirmare poterat, veſtigiaq́ parentum adhuc integra & conſeruata indicare; cùm non ita multi anni intereſſent inter ipſos & ipſorum patres, qui primi in illam regionem à Deo deducti fuerant. Citò deſeruerunt viam, per quam ingreſſi fuerant patres eorum. *Sceleris grauitas, temporis acceleratione augetur. Namque longa interualla in rebus humanis nonnihil vitij facere ſolent, maximè incuria ac neglectione eorum qui publicis præſunt rebus, quorum intereſt, morum ac legum ſanctitatem curare & inſtaurare. Cùm verò his non ceſſantibus, tamen populus officium deſerit, vel importuniſſimæ obliuionis, vel immanis & furentis dementiæ, vel affectatæ improbitatis, & nefariæ impudentiæ indicium eſt.* Citò deſeruerunt viam, *notam, tritam, probatam, & exploratã, non ab alienis aut ignotis, verùm,* per quam ingreſſi fuerant patres eorum. *Illorum enim communis atq́ vnica fuerat cura, in omni tum cõmunis tum priuatæ vitæ conſilio, à propoſitis & ſancitis legibus, atque à fœderis cum Deo pacti rationibus, nõ diſcedere.* Et audientes mandata Domini, *omnia, quæ rectè inita ſecundo probabãtur exitu. Ita exponimus orationẽ hanc,* Audientes mandata Domini, *vt hanc viam eſſe interpretemur ab horum patribus obſeruatam. Hebraicè enim facilè cognoſcimus hanc poſteriorem partem anterioris eſſe expoſitionem, ſic:* Receſſerũt citò ex via illa, quam ingreſſi fuerant patres eorum, ad audiendum præcepta Domini. *Deinde verò ex Antitheſi, iſtorum impietas comparata oſtenditur:* Omnia fecere contraria. *Apta ac diſtincta expoſitione Latinus interpres vſus, Hebraici Idiotiſmi non ſimplicem ſignificationem paucis etiam verbis reddidit. Nam Hebraicè eſt,* Non fecerunt REN. *atqui vox* REN, *& ſimilitudinis, & rectitudinis habet ſignificationem. Latinè duabus ad minimum vocibus reddi poteſt: Ita & rectè, ſiue aptè & concinnè, ac firmiter. Quæ omnia cùm ab his præſtita oportuerit, videlicet vt ex diuinorum præceptorum norma, & præſcripto, noto, conſtanti, ac certo, omnia cùm priuatè, tum publicè conſtituerentur & agerentur; tamen omnia contrà acta & facta arguantur: itaque adiuncta verbo negatio, omnia aufert, quæ vocis* REN *ſignificatione comprehenduntur. Græca oratio ita vertitur:* Declinauerunt citò ex via, quam ingreſſi fuerant patres eorum, vt audirent mandata Domini: non fecerunt ſic. *Pergit porrò hiſtoriæ author Spiritus ſanctus initam de prouidentia perpetuam demonſtrationem aſſerere; illudq́ ſemper vrget caput, Deum & miſericordiæ ſuæ probationi, & Iſraelitarum vtilitati, per commoda ſæpiùs, interdum verò per incommoda conſuluiſſe: illos verò contrà miſeriam & calamitatem ſibi ipſis fuiſſe perpetuò molitos.*

Cumq́ue Dominus iudices ſuſcitaret, in diebus eorum flectebatur miſericordia, & audiebat afflictorum gemitus, & liberabat eos de cæde vaſtantium.

NON *propter iſtorum meritum, aut propter eximiam virtutem, ac vitæ*

in melius correctionem; ſed propter propriam clementiam & miſericordiam, ſalutis & refrigerij beneficium illis præſtitum eſſe docet; verũtamen, vt ab improbis, & ſui propoſiti corruptiq; animi tenacibus, non rectè exceptum, nec commodè conſeruatum. Cauſam itaque reddit, quamobrem Iſraelitarum res iam pereuntes, ac ferè perditæ reſtituerentur; miſericordiam videlicet Dei, oppreſſorum gemitu & lamentatione excitatam. Tandem, inquit, magno calamitatum pondere preßi Iſraelitæ, non gemere ac lamẽtari non poterant, atque interim eam pœnitentiæ viam inibant, quæ magis metu quàm moribus optaretur; verùm ea re Deus ita flectebatur, vt per creatos & auctos, atq; Spiritu ſuo animatos miniſtros, quos iudices Latinè interpretamur; illis foris ſecuritas præſtaretur; domi verò ius diceretur, & pietatis ac virtutis veræ ſtudium ſuaderetur, cuius legitima atque conſtanti obſeruatione, ipſorum publica ſalus libertasq; ſtabiliri poſſet: verùm illi, id quod noſtris etiam ſeculis pudendo magis quàm dolendo ſpectaculo viſitur, ad vomitum reuerſi, & vitiis cumulum addebant, & miſeriarum nullum admittebant modum. Huius expoſiti à nobis verſus verba, vt ex primæua lingua, cui etiam Græca accinunt, Latinè expendere poſſumus, expendamus.

Restitutionis cauſa.

Iudices.

Et cùm cõſtitueret Dominus illis iudices illos, & erat Dominus cum iudice illo, & ſeruabat illos de manu hoſtium ſuorum omnibus diebus iudicis illius: quia pœnitebat Dominum propter gemitum ipſorum, à facie affligentium eos, & opprimentium eos. *Multa nobis hiſce indicantur verbis, illa verò cum primis obſeruanda miſericordia videlicet Dei, quem gemitus permouerent eorum, qui tamen, vt rectè reſipiſcerent, non permouebantur ipſi. Deinde authoritas ad res & bello & pace gerendas, quæ nec ad iudices plures, nec ad illorũ quempiam, ſed omnis ad Deum refertur. Attentiùs igitur conſiderandum eſt, quàm ſibi ſimilis diuina miſericordia prouidentiaq; erga homines perpetuò conſtet: mox etiã ſpectandum quàm leue, quamq; boni conſilij negligens, & mali cõtrà pertinax humanum ingenium ſit, propter illum, regnantem in hominum membris ac mentibus, proprij conſilij ac vitij appetitum, quo prima hominum copia naturaq; impulſa fuit, nemine cogẽte, verùm opinionis priuatæ ſpiritu ſuadente.*

Miſericordiæ conſtantia.

Poſtquam autem mortuus eſſet iudex, reuertebantur, & multo faciebant peiora, quàm fecerant patres eorum, ſequentes deos alienos; ſeruientes eis, & adorantes illos. Non dimiſerunt adinuentiones ſuas, & viam duriſſimam, per quam ambulare conſueuerant.

Optimvm *eſſe Reipub. ſtatum, cùm non ex metu, aut hominum authoritate ac reuerentia, non ex iudicij ac pœnæ formidine, ſed Dei timore, & vnico virtutis amore recta ab hominibus capeſſuntur, & exercentur; manifeſtius eſt, quàm vt demonſtratione indigeat: idq; omnibus, cùm ſapientum aliorũ, tum verò diuini Spiritus ſententiis confirmari & ſuaderi audimus. Initium ſapientiæ, & plenitudo ſapiẽtiæ, & corona ſapientiæ eſt,*

timere

timere Dominum. Qui timet Deum, faciet bona; & qui continens eſt iuſtitiæ, apprehendet illam. Oderunt peccare boni virtutis amore. *Sed quamquam hæc optima, rectiſsima, & cõpendioſiſsima ad rectè viuendũ via ratioq́ ſit; tamen cùm ab hac deflectitur, illa non incommoda adeò eſt, vt ineunda non ſit, videlicet, cùm optimorum Reip. miniſtrorum exemplo & authoritate homines à maleficio deterrentur, & ad innocẽtiam, vitæq́ emendatæ vſum reuocantur, ſiue id ex metu, ſiue ex æmulatione, ſiue ex præfectorum imitatione, ſiue deniq́ ex conſuetudine fiat. nam hoc pacto, tum fieri poteſt, vt nonnulli ad verum virtutis ac pietatis ſtudium ſeriò incendantur, tum verò alij à peruerſis moribus publicè abſtinentes, & Reip. faciem minùs contaminent; & punitionem, quæ ex publico ſcelere conſequi ſolet, non ita accelerari faciant. Permagni igitur intereſt, quibus præfectis publicæ res vtantur, quibus artibus præfecti inſtructi populorũ ſaluti conſulant. Solent enim optimi quiq́ religionem cum primis colendã curare, populos ferendis vel inſtaurandis legibus emendare, moribus ornare, ex eaq́ re non ſolùm publicam calamitatem, cùm nulla culpa eſt, non metuere licet; verùm etiam aliquando contingit, vt imminentem, ob præteritorũ temporum ſcelera, animaduerſionem & pœnam, optimorum Principum cura, opera, & procuratio vel omnino deprecetur, vt Moſis exempla oſtendunt; vel valde imminuat; vel longiùs etiam in poſterum differat, vt ex Ioſuæ hiſtoria maniſeſtè docemur. S.S.E. Hæc dicit Dominus: Ecce ego adducam mala ſuper locum iſtum, & ſuper habitatores eius, omnia verba legis quæ legit Rex Iuda: quia dereliquerunt me, & ſacrificauerunt diis alienis, irritantes me in cunctis operibus manuum ſuarum: & ſuccendetur indignatio mea in loco hoc, & non extinguetur. Regi autem Iuda, qui miſit vos vt conſuleretis Dominum, ſic dicetis: Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Pro eo quòd audiſti verba voluminis, & perterritum eſt cor tuum, & humiliatus es corã Domino, auditis ſermonibus contra locum iſtum, & habitatores eius: quòd videlicet fierent in ſtuporem & in maledictionem, & ſcidiſti veſtimẽta tua, & fleuiſti coram me, & ego audiui, ait Dominus: idcirco colligam te ad patres tuos, & colligêris ad ſepulchrum tuum in pace, vt non videant oculi tui omnia mala, quæ introducturus ſum ſuper locum iſtum. Itaque orandum in primis, ne integri ſaníque mores populo deſint: deinde, vt nunquam optimis præfectis deſtituatur Reſpublica.*

Eccli. 15. Magiſtratus. Exodi 32. 4 Reg. 22.

Tutus bos etenim rura perambulat,
Nutrit rura Ceres, almaque Fauſtitas,
Pacatum volitant per mare nauitæ,
Culpari metuit fides.
Nullis polluitur caſta domus ſtupris,
Mos, & lex maculoſum edomuit nefas,
Laudantur ſimili prole puerperæ,
Culpam pœna premit comes.

Horatius lib. 4. od. 5.

Multo faciebat peiora, quàm fecerant patres eorum. *Hebraica oratio in ſchematicῶ pronunciatur*, Corrumpebant præ patribus ſuis. *Viam, inquit, pietatis & morum multo magis, quàm patres ipſorum, contaminabat, inſolentiùs & impudentiùs multo agebant.* Sequentes deos alienos. *Hoc erat primum in mente vitium, animo ac ſtudio ferri in propriæ ſibiq́ optatæ & confictæ religionis formam.* Seruientes eis. *Thure, farre, altaribus, templis, delubris, puluinaribus, aris, lucis, & titulis conſtitutis; hoſtiis mactandis, atq; omnis cultus generibus variis frequentandis, ludis etiam celebrandis.* Et adorantes. *Capitis, membrorum, ac totius corporis habitu ac geſtu, vario ritu, quo vel metus, vel ſupplicatio, vel ſuſpectio, vel deuotio, & deniq; omnis erga diuinam naturam animorum affectio ſignificatur. Hebraicè*, Ad inclinandũ ſeſe illis. *Quo habitu ex cæteris omnibus, quicũq; per varios hominum ritus ſpectari ſolent, nullus maiorem animi, vt ita loquamur, ſubmiſsionem indicare poteſt: quod Latini dicunt, proſterni ad pedes. Eſt autem cùm de religione agitur, habitus hic ſupplicantium, & ſeſe abijcientium, miſericordiam ac delicti veniam petentiũ, omnibus ferè Gentibus cõmunis; atq; habitus huiuſmodi, frequentiſsima in ſacris libris mentione notabilis, atque adeò apud vanorum deorum cultores, quos Iſraelitæ imitati eſſe arguuntur.*

Tibull. lib. 1. Elegia 2.

Num Veneris magnæ violaui numina verbo,
Et mea nunc pœnas impia lingua luit?
Num feror inceſtus ſedes adiiſſe Deorum,
Sertaque de ſanctis diripuiſſe focis?
Non ego ſi merui, dubitem procumbere templis,
Et dare ſacratis oſcula liminibus.
Non ego tellurem genibus perrepere ſupplex,
Et miſerum ſancto tundere poſte caput.

Huiuſmodi etiam habitu & geſtu vana Gentium numina, & monſtroſa feminarum dearum figmenta, venerari ac colere Iſraelitas, hoc eſt, potẽtem cum Deo populum, non puduit. Eſt autem hæc commemoratio, quædam criminis per incrementum amplificatio, qua illi conuincuntur non dimiſiſſe adinuentiones ſuas, ſiue, vt Hebraicum verbum habet, opera ſuperſtitioſa ſua, nec viam, quam duriſsimam author cognominat; vel propter exitum, quem duriſsimum eſſe & miſerrimum non ſemel ſenſerãt; vel propter propoſiti pertinaciam, quam interpres noſter eleganter declarat: Per quã ambulare conſueuerant. *Nam ex frequentatione aſsidua viarum ſolum tritum duratumq́ redditur, atq; omni aliàs creſcentium plantarum, herbarum, & florum amœnitate priuatur. Eſt autem viæ nomen, cùm ad animum transfertur, ad conſuetudinem moriſque ſignificationem apprimè accommodatum. Vt, Vias tuas demonſtra mihi, & ſemitas tuas edoce me. & apud Latinos:*

Via. *

Pſal. 24.

Iuu. Sat. 10.

Et pater ergo animi felicis credit auaros,

Qui

Qui mirantur opes, qui nulla exempla beati
Pauperis eſſe putant, iuuenes hortatur, vt illam
Ire viam pergant, & eidem incumbere ſectæ.

Quem verò viæ iſtius frequentatio exitum habuerit, ſubiuncta expoſitio declarat:

Iratusque eſt furor Domini in Iſrael, & ait: Quia irritum fecit gens iſta pactum meum, quod pepigeram cum patribus eorum, & vocem meam audire contempſit.

DEVM *non iraſci, niſi maxima & iuſtiſſima ratione, qualem oportet eam eſſe, quæ iuſtiſſimum & integerrimum, atq; aliàs patientiſſimum iudicem commouere, & ad animaduerſionem, vel ad ſupplicium de improbis ſumendum excitare poſſet, iam ſæpius in ſacris libris obſeruauimus, & in commentariis non vno loco indicauimus. Deus iuſtus iudex, fortis, & pa-» tiens, nunquid iraſcitur per ſingulos dies? Nec verò neceſſe nũc fuerit ſub-» tiliùs diſputare, quemadmodum huiuſmodi animi affectiones Deo ſimpliciſſimo, & ab omni perturbatione alieniſſimo, tribuantur; cùm hæc & à philoſophis, & à ſcholaſticis theologis diſtinctè explicata ſint, & à nobis opportuno loco tractata; & nemini, qui pietatis notitia imbutus eſt, vt exiſtimamus, ignorata. Omnibus namque iam illud vulgatum protritum eſt, huiuſmodi verba, quæ ex humano ſenſu vſurpantur, non affectum, ſed effectum Deo adſcribere. Verùm iam iræ cauſas, multis partibus ac circumſtantiis auctas, expendamus. Hebraicum ſchema ſic habet:* Et exarſit naſus Domini. *Nam nulla totius oris pars citiùs & apertiùs iram, iratumq; hominem indicat, quàm naſus, quo incenſus in corde ſpiritus efflatur, atq; totum deinde corpus commouet; maximè verò eorum, qui naſo vel breuiore vel anguſtiore ſunt; hi enim facilè irritantur: irritati autem nec expleri mentẽ, nec conſiſtere queunt, præcipuè ij, qui indocti vulgaresq; habeantur.*

Dei ira. Naſus.

———Quorum præcordia nullis
Interdum aut leuibus videas flagrantia cauſis,
Quantulacumque adeò eſt occaſio ſufficit iræ.

Iuu. Sat. 13.

Quare Deum, quem non ita frequenter, nec leuibus cauſis, ad vltionẽ properare, ſacri nobis auctores prodiderunt, & natura ipſa vſusq; oſtendit; naribus ampliſſimis Hebraica carmina depingunt, quoties illorum verborum vice Latinus interpres longanimem vocat. Domini *verò nomen illud myſticum, quatuor literis conſtans, ad humanæ ſalutis, atque miſericordiæ rationem plerumque appellari, trecentis exemplis iam oſtendimus. Grauem verò oportet eſſe cauſam, quamobrem Domini illius miſericordis, clemẽtis, ac ſalutaris naſus ira aduerſus Iſraelem, ſibi electum, auctum, & ornatum, incenſus fuerit: grauem profectò & multiplicem. Primùm, quòd Iſrael, qui totum id quod erat, cum ſuo etiam nomine ac titulo, Domino acceptum referre debuerit, tamen à Domino deſciuerit. Deinde, quòd pactum violauerit, irritumq; effecerit; pactum autem non nouum, nec obſcurum, ſed cum*

Dei nares ampliſſ. Longanimis

Pactum Dei.

patribus ſancitum, & omnibus quas Dominus ſuſceperat conditionibus firmatum. Denique, quòd nec ipſo pacto pactiq́ tempore per Prophetas edocti, nec poſtea ſæpius moniti, admoniti, & obiurgati, tamen Domini vocem audire voluerint: ſed per ſummam improbitatem & ſuperſtitionem, aliarum gentium moribus ac ritibus, magis adeò ex imitatione quàm ex perſuaſione, obſecuti fuerint. namque à Gentibus ipſis ad ſua colenda numina inuitatos non legimus, multo autem minùs ab illorum diis ad ſuum cultũ vocatos, quos conſtat habere quidẽ os & collum, verùm nec ore loqui, nec gutture clamare poſſe: Deum autem, qui nec os, nec guttur habet, illos per Prophetas certiſsimis ſignis, & illorum patres publica voce fuiſſe allocutum.
Et vocem meam audire contempſerunt. *Atq́ ex hoc aliisq́ locis quàm plurimis docemur, omnia Dei beneficia ex miſericordia, omnia rurſus ab eodem leuiter, vel grauiter conſtituta ſupplicia ex iuſtiſsimo iudicio proficiſci. Audimus nunc Dominum allegantem pactionem ſuam legitimè ſancitam, & à ſe obſeruatam, ab illis verò perturbatã: allegare monitiones, admonitiones, & obiurgationes, atque obteſtationes, ab iſtis neglectas, & contemptas. Fuerat autem pactũ, quod ad hanc rem attinet, huiuſmodi: Quòd*

Pactum Dei. Exodi 23.

" *ſi audieris vocem eius, & feceris omnia quæ loquor, inimicus ero inimicis*
" *tuis, & affligam affligentes te: præcedetq́ te Angelus meus, & introducet*
" *te ad Amorrhæum, & Hethæum, & Pherezæum, Chananæumq́, & Hæ-*
" *uæum, & Iebuſæum; quos ego conteram. Non adorabis deos eorum, nec co-*
" *les eos: non facies opera eorũ, ſed deſtrues eos, & confringes ſtatuas eorum.*
" *Seruietisq́ Domino Deo veſtro, vt benedicam panibus tuis, & aquis, &*
" *auferam infirmitatẽ de medio tui. Non erit infœcunda nec ſterilis in terra*
" *tua, numerum dierum tuorum implebo. Terrorem meum mittam in præ-*
" *curſum tuum, & occidam omnem populum ad quem ingredieris. Cuncto-*
" *rum inimicorum tuorum coram te terga vertam, emittens crabrones priùs,*
" *qui fugabunt Heuæum, & Chananæum, & Hethæum, antequam introeas.*
" *Non eiiciam eos à facie tua anno vno, ne terra in ſolitudinem redigatur, &*
" *creſcant contra te beſtiæ. Paulatim expellam eos de conſpectu tuo, donec au-*
" *gearis, & poſsideas terram. Ponam autem terminos tuos à mari rubro vſ-*
" *que ad mare Palæſtinorum, & à deſerto vſq́ ad fluuium. Tradam in ma-*
" *nibus veſtris habitatores terræ, & eiiciam eos de conſpectu veſtro. Non in-*
" *ibis cum eis fœdus, nec cum diis eorum. Non habitent in terra tua, ne fortè*
" *peccare te faciant in me, ſi ſeruieris diis eorum: quod tibi certè erit in ſcan-*
" *dalum, &c.*

Atqui hoc pactum adeò ſtudioſè perturbauerant Iſraelitæ, vt non contenti primùm tributorum pactione, cum iis tranſegere, quos delere funditus debuerant, pro perpetuis inimicitiis, amicitiis, & conſuetudinibus ſtudioſè ambitis vti præoptauerint, & illorum ſeſe ſceleratis ſacris cõmunicauerint, atq́ in omnem idolomaniæ ſuperſtitionem auidiſsimè incubuerint. Ita cùm Dominus illorum hoſtes ſibi etiam pro hoſtibus habendos receperit, nũc tam ambitioſè in amicitiam adſcitos, ſibi ex vi pactionis, quam

iſti

iſti perruperant, hoſtes haberi, nec perdi oportere: imò vt vel ſuo malo reſipiſcant, illis optatos amicos ac vicinos relinquendos eſſe: vt, qui amicitias & ſocietates, more Gentium, vtilitatis nomine colẽdas eſſe duxerint, cuiuſmodi iſtarum amicitiarum fides vſusq́; eſſe ſoleat, experiantur.

Et ego non delebo gentes, quas dimiſit Ioſue, & mortuus eſt.

D V Æ *(quod ad Gentes attinet) pactionis partes ſiue conditiones fuerãt; altera, ne amicitiæ cum Gentibus vllo pacti genere, ſiue propter vtilitatem, ſiue aliam ob cauſam inirentur, ſed perpetuæ inimicitiæ vſq; exercerentur, interim dum aucto Iſraelis populo, vicinæ omnino delerentur reliquiæ: altera verò, ne etiam per id tempus, quo hoſtium reliquiæ durarent vllæ, illorum ſuperſtitionum communicatio admitteretur. Cùm verò prior pars ab Iſraelitis contra diuina conſilia, iudicia, iuſſumq́; perturbata fuerit, atq; ex Gentium ſapientia & prudentia (quam conſilium ſtatus nunc etiam dicere Gentes ſolent) in amicitiam vocati fuerint, ij quos perpetuos hoſtes duci haberiq; oportuerat: eam rem ita improbat Deus, vt Iſraelitas gentem iam ſibi appellatos, quòd Gentium morem probaſſe cognoſceret, ad eos exitus relegauerit, qui ex huiuſmodi gentium ſocietatibus exſtare ſpectarique ſolent: quæ gentes nulla certa fide innixæ, vel vtilitatis opinione, vel potentiæ metu tantùm fulcirẽtur; hisq́; tibicinibus ſubductis, continuò magna cum alterius vel vtriuſq; partis pernicie corruunt. Atque hæc huius decreti diuini ſimplex atque ſequax explicatio eſt: Nolo, inquit, eas gentes ego delere, quas Ioſue, cùm moreretur, nondum expugnatas eo conſilio reliquit, ne vaſtata regione, cultoremq́; deſiderante, feræ ſuccederent. Quandoquidem iſta etiam gens non propterea, ſed propter tributi vtilitatem, & potẽtiæ ad opportunos vſus ſocietatem ſinendas, imò conſeruandas & fouendas cenſuerit. Atque hoc eſt, quod legatus ille diuinus inter orandum prædixerat: Cur hoc feciſtis? quamobrem nolui eos delere, &c. Erat autem altera pactionis pars, vti commemorauimus, ne vllo modo harum gentium colerentur dij. Atqui initio, cùm pacta fœderaq́; inirentur, vero ſimillimum eſt, Iſraelitas inter ineundæ pactionis cauſas nullam de alieno cultu feciſſe mentionem, imò nihil ſibi minùs in animo eſſe profeſſos, quàm eiuſmodi impietatẽ admittere, tantum tributa, commercia, atque ad ſummum ſubſidia mera crepuiſſe, idq́; initio poſt firmatas pactiones acriter curaſſe & cauiſſe, ne ſcilicet religiones contaminarentur. Quod tamen ſtudium quantum durare potuerit, facilè cerni, atque ex prima huius capitis parte etiam cognoſci poteſt.* Seruierunt, *inquit*, Domino cunctis diebus Ioſuæ, & ſeniorum, qui ſuperſtites illi fuerant, & nouerant omnia opera Domini, quæ fecerat cum Iſrael. *Namque illa tempeſtate ſingulæ tribus cum vicinis paciſcebantur, hoc tantùm contentæ, nimirum agendis & conſeruandis ſuis rebus, componendisq́; domibus, & vrbibus ornandis, agris viritim aſſignandis, oppidis condendis. Vbi iam illa cura imminui, & commodorũ vitæ vſus iucundior per ſecuritatem contingere cœpit, ad vitia & ad luxum, atque adeò ad genus*

Sapientia Gentium. Status conſilium.

Otia publica

omne deliciarum paulatim prolabi humanum ingenium more ſuo occepit.
Exod. 32. *Antiquum quippe & vetus illud eſt, quod in lege ſcriptum de Iſraelitis, à*
1 Cor. 10. *D. Paulo in exemplum vitandi otij relatum fuit: Sedit populus manduca-*
„ *re, & bibere, & ſurrexerunt ludere.*

Horatius lib. 2. Ep. 1.

Cùm primùm poſitis nugari Græcia bellis
Cœpit, & in vitium fortuna labier æqua;
Nunc Athletarum ſtudiis, nunc arſit equorum;
Nunc tibicinibus, nunc eſt gauiſa tragœdis;
Marmoris, aut eboris fabros, aut æris amauit;
Suſpendit picta vultum mentemque tabella:
Sub nutrice puella velut ſi luderet infans;
Quod cupidè petiit, maturè plena reliquit.
Quid placet, aut odio eſt, quod non mutabile credas?
Hoc paces habuere bonæ, ventique ſecundi.

Eadem etiam incommoda Romanis ex cauſa ſimili accidiſſe legimus.

Iuu. Sat. 6.

Vnde hæc monſtra tamen, vel quo de fonte requiris?
Præſtabat caſtas humilis fortuna Latinas
Quondam, nec vitiis contingi parua ſinebat
Tecta labor, ſomnique breues, & vellere Thuſco
Vexatæ duræque manus. ac proximus vrbi
Hannibal, & ſtantes Collina in turre mariti.
Nunc patimur longæ pacis mala: ſæuior armis
Luxuria incubuit, victumque vlciſcitur orbem.

Igitur deſideratis iis, quorum tempore terra illa ab hoſtibus expugnata, non ipſorum artibus, viribus, & ſtrenuitate, ſed vnica Dei virtute, ipſis in vſum conceſſerat, atque recenti adhuc diuini beneficij memoria poſsidebatur & colebatur; in aliam ætatem deuentum eſt hominum, qui non nouerāt Dominum, & opera quæ fecerat cum Iſrael: atque hi non contenti communicatione Gentium, quoad commerciorū ac tributorum vſus pateretur, vlteriùs etiam progreſsi ſunt, ad ſuſcipiendas nimirum earum gētium religiones; quæ quoniam deorum ac dearum cultibus conſtabant, ludis, choreis, carminibus, veſtitu atq; apparatu vario, aliisq; ritibus colendæ, pro populorum, poëtarum, & ſacrificulorum arbitrio & ingenio, iocundæ ac populares magis ducebantur, quàm ſimplex illa, à patribus Iſraelitis obſeruata, in qua nihil addere, aut imminuere fas erat ritibus iis, qui à Deo inſtituti, certam quandam referebant rationem earum rerum; vel quæ olim ad Iſraelis vtilitatem editæ, vel poſtea ad amplificationem expectandæ eſſent. Sed poſtera (vt vidimus) ætas multo faciebat peiora, quàm patres eorū; nam patres alteram pactionis diuinæ partem, poſteri verò vtramque perturbarunt, ſeruientes diis, & adorantes illos. Atque ita paterna quidem fides in altera tantùm parte imminuta fuit; & tamen altera, quæ ſupererat, perdito filiorum periculo, atque exemplo turbata, omnino euaſit. hæc adeò illius, quam lectio nobis indicat, cauſæ expoſitio conſecutioq; nobis fit.

Vt in ipſis experiar Iſrael, vtrùm cuſtodiant viam Domini, ſicut cuſtodierunt patres eorum, & ambulauerunt in eam, an non.

DVPLEX, *vti diximus, fuerat pactionis conditio: altera de pellendis hoſtibus; altera verò de ſuperſtitione Gentium vitanda. priorem quidem patres omiſerant, poſteriorem ſibi manſuram profeßi: in qua filij periculo faciendo tentati, infideliſſimi & perditiſſimi deprehenſi fuere, vtpote qui non ſolùm initas à parentibus cum Gentibus amicitias conſeruarunt, ſed peiora quàm patres eorum fecerunt, via Domini, veráque religionis forma, & pietatis veræ ſtudiis deſertis, impiam Gentium ſuperſtitionem profeßi. Atque expoſitionis eius, quæ hactenus tractata eſt, ſumma illa, quæ mox ſubiungitur, concluſio ſtatuitur:*

Dimiſit ergo Dominus omnes nationes, & citò ſubuertere noluit; nec tradidit in manus Ioſuæ.

HVIVS *carminis vt rectus atque ſequax percipiatur ſenſus, poſterior pars exponendi cauſa priori prælegenda eſt, cuiuſmodi obſeruatio in iis, qui pedibus ligata oratione vtuntur, frequens admodum eſt. Vt,*

Diſce docendus adhuc, quæ ſentit amiculus. *Sic autem paraphraſticῶs nobis oratio contexitur. Nationes igitur, quas Dominus nec citò ſubuertere voluit, nec tradidit in manus Ioſuæ, dimiſit. Prius decretum fuerat, etiam vtraque pacti conditione Iſraelitis manente, ne citò gentes illæ omnes ſimul expellerentur, ob regionis vaſtitatem vitandam; ſed vt hoſtium numero habitæ, paulatimq́; detritæ, tandem extinguerentur. Verùm id Ioſuæ tempore fieri, etiam ob viri ætatem, non contigit. Nam is breui poſt occupatam regionem vitæ curſum confecit. Relictæ igitur ſunt ea cauſa, quam Deus exceperat; relictæ inquam hoſtili nomine ac lege, vti explicatum eſt. Illa verò lege Iſraelitis contempta, effectum eſt, vt à Deo etiam non delerentur alia ratione, hoc eſt, ad faciendum periculum fidei & obſeruantiæ Iſraeliticæ. hæc cùm fefellerit, in ipſorum, per quos ſeruati fuerant, perniciem dimißi ſunt. Dimißi verò, id eſt, non afflicti, nec conſternati, nec perterrefacti à Deo, vt antea; ſed ſuis ingeniis, artibus, conſiliis, viribus, & opibus liberè vti permißi, vt hoc pacto ipſi, qui conſeruati ab Iſraelitis fuerant, ipſos vehementer affligerent, per quos viui incoluméſque regnabant. Duo autem verba in hanc enarrationem à Latino interprete vſurpata ſunt,* Relinquere, & dimittere, *pro duobus etiam in ſacra lingua obſeruatis,* SEAR, & NAHHAH, *Alterum ſimpliciter relinquere, alterum remittere, & quietem præſtare ſignificat. Namque antea Deus Gentes tantùm reliquerat, hoc eſt, reliquas eſſe iuſſerat, vt tam diu viuerent, quoad ab Iſraelitis funditus perderentur. Sed illas Iſraelitæ & viuere, & manere, & ſibi conciliari optarunt: quamobrem Deus eoſdem non manere ſolùm, ſed quieſcere, ſecurè agere, & ſibi conſulere permiſit. Itaque verba illa,* Non tradidit in manus Ioſuæ, *non cauſam indicant; ſed certam expoſitionem habent, & ſignificationem communem earum omnium gentium, quas in* Horatius.

amici-

amicitiam receperant Iſraelitæ. earundem inquam, quas nec citò deleri, nec tempore Ioſuæ debellari Deus voluerat. Atque hanc expoſitionem vt planiùs demonſtret, ipſarum gentium & vrbium recenſitis nominibus, expolit author, vt proximo accipiemus capite.

CAPVT TERTIVM.

HÆ ſunt gentes, quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Iſraelem, & omnes qui non nouerant bella Chananęorum.

LECTIO *hæc ſuperiori adnexa, explicationis lumen adhibet. Declarat enim, has omnes gentes, quas cùm Iſraelitæ diuina ope facilè perdere potuiſſent, tamen ſaluas & incolumes eſſe maluerunt, fuiſſe per Deum non ſolùm incolumes, ſaluasq́; relictas, ſed viribus, opibus, conſiliisq́; ſuis permiſſas: atque ita oſtendiſſe Iſraelitis, quantum bello armisq́; valerent, dum non ſibi cum Deo, ſed cum hominibus pugnandum eſſet. Nam antea quî ſcire poterant Iſraelitæ aut harum gentium virtutem ſentire, & cognoſcere, quas non ſuo arcu aut gladio, non ſuis viribus & conſiliis, ſed vnica Dei voluntate & efficacitate, atque infinita virtute, ſibi expugnatas traditasq́; videbant? quam felicitatem cùm ſibi perpetuam eſſe Iſraelitæ noluerint, bellorum artes, & conſilia, atque eorum exitus ſemper ſibi infelices experiri coacti ſunt.* Quas Dominus dereliquit. *Hebraicum verbum,* quieſcere ſiuit. *ſecuritate videlicet permiſſa, & terrore illo ſublato, quo antea conſternabantur, dum intelligerent non illis cum Iſraelitis, verùm cum Iſraelitarum Deo negotium eſſe. Namque hoc pacto, & animo & viribus defecti, nihil præſtare poterant, nec ſibi quicquam promittere, aut ſperare. S. S. E.*

1.Sam. 4. „ *Dixeruntq́; [Palæſtini] Quæ nam eſt hæc vox clamoris magni in caſtris*
„ *Hebræorum? Et cognouerunt quòd arca Domini veniſſet in caſtra: timueruntq́; Philiſtiim, dicentes, Venit Deus in caſtra: & ingemuerunt, di-*
„ *centes, Væ nobis: non enim fuit tanta exultatio ab heri & nudiuſtertius: væ*
„ *nobis. Quis nos ſeruabit de manu deorũ ſublimium iſtorum? hi ſunt dij, qui*
„ *percuſſerunt Ægyptum omni plaga, in deſerto, &c. Igitur huiuſmodi terrore ſublato, nihil non aggredi, nihil ſibi non promittere potuerant gentes illæ, maxime verò aduerſus imperitos, bellandiq́; rudes, quibus nulla à maioribus ſuis militaris diſciplina tradita fuerat, qua ſeſe tueri poſſent; ac, ſi nunc primùm accipienda erat, non ab aliis, quàm hoſtibus ipſis magiſtris eam accipi neceſſe fuit. Qua in re quantum præſtare hoſtes poſſent, & ratio ipſa docebat, & exitus demum oſtenſurus erat; nimirum qui potentes olim belloq́; fortiſſimi fuerint, armis inſtructi, locis muniti, &, quod ad victoriam plurimum valet, non populari tumultu ad pugnam prodire ſolerent: ſed maximorum ducum conſiliis, & authoritate, dexteritate, atque nota iam & celebri felicitate vti conſueuiſſent. Itaque iam ea cauſa gentes hæ ſecurè agere (Deo ita permittente) cœperunt,* vt erudiret in eis Iſraelem. *Eruditione*

tione experimenti,quod periculo nunquam caruit. Hebraicum, Chaldaicum & Græcum verba tentationem omnia ſignificant. Vt videlicet tentaret in eis,cuiuſmodi vel amicitias, vel inimicitias iſtarum gentium erga ſe ſuſtinere Iſraelitæ poſſent. nam ſi amicos retinerent,periculum erat communionis in religione,ſiue potiùs ſuperſtitione; ex quo manifeſta Dei offenſio naſceretur. Sicut prædictum ipſis antea fuerat: Non habitent in terra tua, ne forte peccare te faciant in me, ſi ſeruieris diis eorum; quod certè tibi erit in ſcandalum. Sin verò conuerſis ſtudiis inimicos haberent, Dei, quem offenderãt,præſidio ac tutela deſtituti,vel pati omnino,ac perferre infeſtiſſimos; vel, ſi dimicare pararent, duris ſuſcipiendis partibus cum magno ſuo malo, longoq́ mali vſu,belli artes diſcere cogebantur: vtpote qui imperiti ac rudes cum ſtrenuis,ac fortibus etiam & opulentis,ferrum ac manus conferre debebant. & tamen ipſi non nouerant bella Chananæorum. *neſciebant quales viri in bello eſſent, quibus animis, quibus armis pugnam committerent, quantum ſeſe ad prælia ineunda, quibus verbis accendere ſolerent. S.S.E. Confortamini & eſtote viri Philiſthiim,ne ſeruiatis Hebræis, ſicut & illi ſeruierunt nobis; confortamini & bellate. Ita qui nullo ſuo ſtudio, paruo negotio,magno Dei præſidio hoſtes pellere, & quietem ſibi parare poterant, quia ſaluis hoſtibus, & ſibi in amicitiam conciliatis, ſecuritatẽ primùm quæſierunt,ac deinde illorum religiones ſuperſtitionesq́ æmulati, Dei iuſſa contempſerunt; in magnam curam & laborioſa bellorum ſtudia incumbere, ipſis hoſtibus magiſtris, magno ſuo incommodo,coacti ſunt.*

Experimentum periculoſum.

Exodi 23.

Et poſtea diſcerent filij eorum certare cum hoſtibus, & habere conſuetudinem præliandi.

HEBRAICÆ *orationis ſenſum Latinus interpres reddidit:verborum numerum Græci conſectati ſunt hoc modo*; Verùm propter generationes filiorũ Iſrael,vt doceret eos bellum, verùm qui ante ipſos nõ cognouerunt ea. *Hebraica ſic Latinè ſonare poſſunt*: Tantummodo vt ſcirent generationes filiorum Iſrael cùm docerent ipſos præliũ; tantummodo qui antea neſcierunt. *Linguæ vſus illam nobis verborũ conſecutionem ſententiamq́ efficit: Hoc,inquit, Iſraelitarum generationibus defuerat; nimirum bellorum artes & negotia doceri; nimirum quæ antea ignota fuerant:nam primi non brachiis,non arcubus,aut armis, non artibus aliis,ſed tantùm Dei præſidio,conſilio, & iuſſu hoſtes fuderant, regiones ceperant,vrbes occupauerant, prædas & ſpolia retulerant, agros colere, & ſecuritate frui, idq́ perpetuum propriumq́ ſibi ex Dei beneficio conſtituere poterant; nullis iam hoſtibus relictis, cum quibus poſteritati pugnandum eſſet. Nunc verò poſthac & ſibi, & poſteris omnibus negotium compararunt militiæ diſcendæ, quæ ſine præliis & aſſiduis pugnarum exercitationibus diſci nequeunt: verùm id quibus quantíſque præceptoribus atque inſtigatoribus diſcendum ſit, ſtatim declarabitur. Atque hunc verſum* κατὰ σαρκασμὸν *legendum pronunciandumq́ cenſemus.*

Quinque ſatrapas Philiſtinorum, omnemque Chananæum, & Sidonium, atque Heuæum qui habitabat in monte Libano, de monte Baghal Hermon, vſq ad introitum Emath.

N o n *cum vno aut altero, nec cum paucis tenuibus, aut inopibus, nec cum imbellibus, nec vno loco tantùm ſibi negotium machinati Iſraelitæ arguuntur: ſed cum quinque Palæſtinorum ſatrapis, quos populorum copiæ opulentos, nobilitas potentes, concordia munitos, felicitas alacres effecerat. Nam hi quinque Aſcalonem, Gazam, Azothum, Gathan, Ghekro, inſignes vrbes, cum ſuis agris, vt aliàs legimus, occupauerant, & ſatis ſuperq́; Iſraelitas exercere vel hi quinque tantùm valuiſſent. verùm præter hos, complures alij fuere hoſtes, & ſtrenuiſsimi, & infenſiſsimi, per quos à labore numquam ceſſarent Iſraelitæ; Chananæus, qui antiquitate firmus ſtabilisq́; in regione ſua manſerat; Sidonius, cuius opes terra mariq́; illuſtres erant; & duriſsimum Heuæorum genus, in montibus educatum, & ſoli natura, atq́; operibus munitũ; in monte inquam non ſterili, nec infelici, ſed omnium totius orbis montium fertilitate & pulchritudine eximia celeberrimo, Libano videlicet, cum ſuis ramentis & continentibus locis.*

Palæſtini.

Chananæi.

Libanus.

Dimiſitque eos, vt in ipſis experiretur Iſraelem, vtrùm audirent mandata Domini, quæ præceperat patribus eorum per manum Moyſi, an non.

T o t i v s *anthypophoræ ſiue occupationis, per multos antea verſus diſcuſſæ, breuis hæc ſumma periodúſve eſt: in prima illa per Ioſuam facta inuaſione ac debellatione, has gentes omnes fuiſſe quidem relictas, nõ ad exercitationem bellicam, eamq́; perpetuam primùm, ſed ad conſeruandam regionem, à ferisq́; defendendam, quam paulatim Iſraelitæ, ſi ſancitam Moſe miniſtro Dei legem ſeruare vellent, debellare atq́; occupare facilè poſſent, incolis non amicorum ac ſociorum, ſed hoſtium nomine habendis tractandisq́; Qui quamuis multi, fortes, & longè lateq́; diſsiti eſſent, minimo tamen negotio diſperdi potuerunt; manẽtibus videlicet diuinæ pactionis condicionibus. Verùm enimuerò Iſraelitis longè ſecus exiſtimantibus res acta eſt, quibus interdicta gentium iſtarum amicitia & ſocietas, accepto per Moſen mandato diuino potior fuit.*

Itaque filij Iſrael habitauerunt in medio Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Heuæi, & Iebuſæi.

O m n i s *oratio antithetis conſtat, ad amplificandam rei indignitatem; filios enim Iſraelis à cæteris nationibus moribus, conſuetudine, & omni ſocietate alienos eſſe oportuit, ac decuit; maximè verò à Iebuſæis, Chananæis, & reliquis gentibus, quorum vita apud ipſos diuinis legibus & monitionibus vehementer vituperata improbataq́; fuerat. Deinde non ſolùm vt nationes alias longiùs remotas haberi illos par fuit, ſed vt hoſtes, animo ac ſtudiis diſcordes, ſibiq́; omnino infenſos; ſaltem infidos, vti res ipſa demum docuit.* Et tamen habitauerunt in medio illorum. *Eſt autem hæc*

perpe-

perpetua ferè elocutio Hebraico ſermoni familiaris, cùm ſecuritatem, concordiam, amicitiam, pacem, conſuetudinem, & familiaritatem indicari vſu venit. quod vel illo exemplo oſtenditur: Ecce (inquit Eliſeus) ſedulè in omnibus miniſtraſti nobis, quid vis vt faciam tibi? numquid habes negotium, & vis vt loquar Regi, ſiue Principi militiæ? Quæ reſpondit: In medio populi mei habito. Hoc igitur pacto Iſraelitæ in medio iſtorum habitare optarunt, idq; tanto tamq; contento ſtudio egerunt, vt, ne aliquando illam familiaritatem diſciſſum iri metuerent, non ſolùm vita & negotiorum communione, ſed neceſſitudinum etiam vinculis aſtringerent. 4 Reg. 4.

Et duxerunt vxores, filias eorum; ipſique filias ſuas filiis eorum tradiderunt: & ſeruierunt diis eorum. Feceruntque malum in conſpectu Domini, & obliti ſunt Dei ſui, ſeruieruntque Baalim & Aſtharoth.

NVLLA *in gentium omnium ſocietatibus maiora pignora ſunt, quàm coniugum ac liberorum communes neceſſitudines; nullaq; maius momentum ad rectam vel prauam morum inſtitutionem habent, quàm domeſtica & quotidiana conſuetudo.* Coniugia.

Sic natura iubet: velociùs ac citiùs nos
Corrumpunt vitiorum exempla domeſtica, magnis
Cùm ſubeant animos autoribus. Iuuen. ſat. 10.

Atq; hinc fit, vt vel nullo pacto, vel vix fieri poßit, vt liberi apud prauos parentes educati, domeſticam illam diſciplinam non referant moribus.

Scilicet expectas, vt tradat mater honeſtos Ibidem.
Aut alios mores, quàm quos habet? Vnus & alter
Forſitan hæc ſpernat iuuenes, quibus arte benigna
Et meliore luto finxit præcordia Titan.
Sed reliquos fugienda patrum veſtigia ducunt,
Et monſtrata diu veteris trahit orbita culpæ.

Iam verò quis neſciat, magnam religionum confuſionem eſſe, cùm eadem in domo alter coniugum alia atq; alia numina ſibi habenda colendaq; putat? Quandoquidem diſcordia hæc non domibus tantùm, ſed totis populis ac gentibus ruinæ cauſas afferat.

Inter finitimos vetus atque antiqua ſimultas,
Immortale odium, ac nunquam ſanabile vulnus
Ardet adhuc, Combos & Tentyra, ſummus vtrique
Inde furor vulgo, quòd numina vicinorum
Odit vterque locus, cùm ſolos credat habendos
Eſſe Deos, quos ipſe colit.

Quamobrem quicumque huiuſmodi gentes & populos hac neceßitudine ſibi conciliare curant, de religionum ac rituum communione cum primis paciſci ſolent. Sicut ſcriptum eſt: Non poſſumus facere quod petitis, nec dare ſororem noſtram homini incircumciſo, quod illicitum & nefarium eſt apud nos. Sed in hoc valebimus fœderari, ſi voluerí- Gen. 34. Conſuetudinis vinculũ religio.

„ *lueritis ſimiles eſſe noſtri, & circũcidatur in vobis omnis maſculini ſexus.* „ *Tunc dabimus & accipiemus mutuò filias veſtras ac noſtras, & habitabi-* „ *mus vobiſcum, erimusq́; vnus populus. Atqui vero ſimillimum conſentaneumq́; eſt, eos, qui primi aliorum connubia ambierint, religionum etiam conditionem primos ſubire, ſicut & ex eadem obſeruare licet hiſtoria. Sic* „ *enim princeps ille ciuibus perſuadebat ſuis: Viri iſti pacifici ſunt, & volunt* „ *habitare nobiſcum; negotientur in terra, & exerceant eam, quæ ſpatioſa &* „ *lata cultoribus indiget. Filias eorum accipiemus vxores, & noſtras illis da-* „ *bimus. Vnum eſt, quod differt tantum bonum, ſi circumcidamus maſculos* „ *noſtros, ritum gentis imitantes. Itaque neceſſitudinum appetentiam morum ſimilitudo atque religionum ſocietas conſequitur.*

Horatius. lib. 3. Od. 6.

Fœcunda culpæ ſecula nuptias
Primùm inquinauere, & genus, & domos.
Hoc fonte deriuata clades
In patriam populosque fluxit.

Id verò ita etiã Iſraelitis eueniſſe intelligimus: Et ſeruierunt diis eorum. *Atque hinc demum malum omne penitus in Iſraelitarum animos & populos perrupiſſe, adeò, vt oblitos etiam Dei ſui, Baalim & Ghaſtaroth ſeruire non puduerit. hoc loco vocabulum Aſteroth, quod beatas ſignificat, idem explicat quod de* GASTAROTH *expoſueramus hactenus. Totius culpæ longè lateq́; patentis ſumma deſcripta eſt: quæ narrandis ſingulorum temporum hiſtoriis deinceps explicabitur.*

Iratusque contra Iſrael Dominus, tradidit eos in manus Chuſanraſathaim Regis Meſopotamiæ, ſeruieruntque ei octo annis.

PRIMA *ſingularis Iſraeliticorum temporum hiſtoria à poſtremis illis viris, qui Ioſue ſuperſtites fuerant, recenſenda eſt; namque illis deſideratis, in omnem licentiam Iſraelitæ conceſſere, ad ſanctam illius diſciplinam mutandam, vſq; ad religionis etiam proditionem; ita vt Domini obliti, vanis deorum dearumq́; cultibus operam inſolenter darent. Primos Aramæos ſiue Syros, impetu in Iſraelitas facto, victores euaſiſſe legimus; quod quidẽ amicitiæ cum Chananæis & Palæſtinis inutiliter initæ primum periculũ fuit. Namque terminus Iſraelitis ad habitandum præſcriptus, vltra Euphratem fluuium non dilatabatur. Verùm cùm omnis potentia inuidiam, inuidia verò ſuſpicionem apud homines pariat; primi ÿ, qui vltra Euphratem habitabant, ſiue ex metu, ſiue ex odio, ſiue etiam ex dominandi imperiumq́; dilatandi cupiditate, tranſmiſſo amne Iſraelitas inuaſerunt, & expugnatos ac debellatos non ſolùm ad tributa ac vectigalia ſoluenda, ſed ad publicã etiam ſeruitutem ſeruiendam addixerunt. Apertè autem exponit author quemadmodum illa Iſraelitis calamitas venerit, nempe quòd traditi fuiſſent à Domino, ipſorum videlicet impietate offenſo. Fuit autem Regi illi nomẽ Chuſan, ſatis ſuo ſeculo celebre: Cognomen verò Reſathaim, ſiue Riſghathaim, videtur vel patriæ, vel muneris publici cauſa factum. Nam ſi Hebraicũ eſt,*

vt

vt ex pronunciatione exiſtimari poteſt, geminam improbitatem Latinè vertere poſſumus; atq; ita vt Ægyptios Reges, ex officio vlciſcendæ & coërcendæ licentiæ Pharaones; Aramæos etiam illius prouinciæ Reges, geminæ improbitatis vindices dictos exiſtimare poſſumus. Namque Riſghah improbitatem eius, cuius in iudicio peior cauſa eſt, ſignificare, permultis Hebraicæ lectionis exemplis obſeruauimus, & docere poſſumus. Duobus autem potiſſimùm generibus, omnis regiæ iuriſdictionis ratio concluditur; altero quod ciuiles, altero verò quod criminales, quas vulgò dicimus, cauſas continet. Iurisdictionis genera. *Vtriuſq; autem generis iudicem ac vindicem illum Regem appellatũ fuiſſe, nobis etiam Chaldaicus Paraphraſtes indicare videtur, qui nimirũ Chuſam* HHOBAIA *interpretatur. HHobaia verò Chaldaicè culpas ſiue debita ſignificat. Sunt qui loci nomen fuiſſe opinentur; ſed nos aliorum ſententias non numeramus, noſtram tantùm indicare contenti.* Seruieruntq; ei octo annis. *Deo, quamuis irato, tamen miſericordiæ numquam immemori, & Iſraelitas caſtigare, non perdere volenti, ſeruitutis, quæ longiſſima aliàs eſſet, tempus contrahere placuit. Animaduertenda tamen eſt orationis ſacræ formula Antithetis conſtructa, quam Chaldaici Græciq; interpretes imitantur:* Et ſeruierunt filij Iſrael. *Qui Deo tantùm ſeruientes, nulli alij ſeruire coacti eſſent: tamen quia vero Domino ac Deo ſuo cum ſummo honore ſeruire noluerant, magno cum nominis ſui dedecore ac probro in ſeruitutem venerunt.* Chuſan Riſghathaim octo continuis annis. *Eam verò ſeruitutem non propria virtute aut potentia aut dexteritate, nõ vicinorum Chananæorum opibus auxiliiſq; reiecerunt; ſed*

Et clamauerunt ad Dominum, qui ſuſcitauit eis ſaluatorem, & liberabit eos, Othoniel videlicet, filium Cænez, fratrem Caleb minorem.

SERVITVTIS *duriſſimæ ac iam longiùs protractæ inualeſcentiſque ſenſu impulſos clamaſſe intelligimus, non qui viriliter pœnitẽtiæ conſilium inierint, ſed qui miſeriarum ſpectaculo clementem ac miſericordem Deum lenire ſtuduerint, nomine illo ſeſe appellantes, quod à Deo quondam impoſitum, ſemper vendicandum aſſerendumq; eſſe ſperabant. Hebraicè, Chaldaicè, atq; Græcè eſt:* Et clamauerunt ad Dominum filij Iſrael. *Ita vt nomẽ illud,* filij Iſrael, *ſignificatione, ſiue, vt Logici loquuntur, connotatione non careat. Fuerat enim huiuſmodi clamoris argumentum; nempe Iacobum olim indignis modis apud Aramæos in Meſopotamia exceptum, à Domino fuiſſe liberatum, & ex ſeruitute dura Laban in libertatem aſſertum, atq; egregiè ornatum & auctum, magnoq; Iſraelis cognomento amplificatum; nunc verò eiuſdem viri filios, & nominis atq; gloriæ hæredes, in Aramæorum poteſtatem redactos, ſeruitutem ſeruire tanto cognomento indignam, incolumi eodem Domino, & cognominis illius authore tanto. Ita autem non illorum merito, ſed miſericordia tantùm, atq; promiſſi ſui, (quod Iſraelis cognomine ſignificatur) fide commotũ Dominum, illis ſeruatorem*

excitaſſe hiſtoria refert. Semper enim nominum atq; verborum inter ſe relationes, oppoſitiones, habitudines, figuræq; omnes obſeruandæ ſunt. Et ſuſcitauit Dominus filiis Iſrael ſaluatorem, & ſeruari fecit eos. *Ita Hebraicè, vt verbũ,* ſeruari fecit, *ad Dominum ipſum referri poßit. namque nomen Othoniel, accuſandi caſu Hebraicè legimus, coniunctum cum verbo* ſuſcitauit, *per Appoſitionem figuram. Hunc autem Ghathnielem adhuc ſuperſtitem fuiſſe nihil prohibet, vtpote Calebo fratre natu minorem, hoc eſt, ætate imparem, cùm nihil obſtet Calebum vnum ex iis, qui Ioſuæ ſuperſtites fuerant, inter ſeculi illius poſtremos diem obiiſſe vltimum; neque verò longum poſtea interuallum fuerat, nimirum octo, aut ſummũ nouem decémve annorum. Hunc verò quamuis aliàs ſtrenuum & fortem, atque Dabiris iam pridem captæ gloria inſignem, tamen nec robur, nec conſilium proprium ad tantæ rei vel cogitationem impulit, ſed ipſe Dominus excitauit ſeruatorem: excitatum autem, hoc eſt, animo atque corpore confirmatum, atque omnibus ſapientiæ ac fortitudinis partibus, quæ in magno duce exiguntur, inſtructum intelligimus.*

Fuitque in eo Spiritus Domini, & iudicauit Iſrael. Egreſſusque eſt ad pugnam, & tradidit Dominus in manus eius Chuſan-Reſathaim Regem Syriæ, & oppreſſit eum.

" NISI *Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædi-*
" *ficant eam: niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam. Manifeſtum diuinæ erga Iſraelitas prouidentiæ illud exemplum inter alia fuit, quod hac tempeſtate editum legimus. Quippe illos quos vincere aliàs multi magniq; Reges, quamuis plurimis coniunctis copiis, non potuerant, vnus non ita potens Meſopotamiæ princeps, à Deo traditos, in ſuam poteſtatem redactos, octo integris annis ſeruire coëgit; rurſus verò exiguo admodum tempore idem vnius viri virtute oppreſſus, amittere coactus, atq; in libertatem redactos, totis quadraginta annis, nec retentare quidem auſus eſt. Hæc omnia temporum, locorum, ac perſonarum pondera ſi ſimul collata* Prouidentia ſingularis. *expēdantur, Dei ſingularem prouidentiam legentibus omnibus apertè probabunt. Eum autem quem tantæ rei gerendæ miniſtrũ eſſe Deus voluerit,* Spiritus. *quibus artibus, quibusq; rebus ipſe inſtruxerit, vnũ illud nomen,* Spiritus,
1 Cor. 12. " *ſignificat, quem ex effectis ſanctum intelligemus. S. S. E. Diuiſiones gra-*
" *tiarum ſunt, idem autem Spiritus; & diuiſiones miniſtrationum ſunt, idem*
" *verò Deus, qui operatur omnia in omnibus; vnicuiq; autem datur manife-*
" *ſtatio Spiritus ad vtilitatem, &c. Igitur eiuſdem ſpiritus efficientia ad duo præcipua munia obeunda, & ſtrenuè, grauiter, atque feliciter exercenda, Othoniel auctus fuit, ad populum Domini intra regionis fines iudicandum, & gubernandũ, & ad eundē bellica virtute ex hoſtium tyrannide liberandum.* Iudicare. *Hoc eſt, quod per expoſitionem legimus,* Et iudicauit Iſrael, *legibus ac moribus, qualibus eam gentē viuere oportuit, inſtauratis.* & egreſſus eſt ad pugnam, *vltro ipſe hoſti bellum illaturus, nihil veritus vel conſuetæ iam*

ſerui-

ſeruitutis iugum depellere, vel ferocem hoſtem, quem antè & ferre dominum ſiue tyrannum, & formidare ſoleret, bello laceſſere, & laceßitum aggredi, atque fundere, & obtenta iam ſeruitutis poſſeßione priuare. & oppreſſit eum, *ipſe ſolus, nullius alterius vel Principis vel gentis ſubſidio adiutus, nec per dolũ, aut fraudẽ, nec vllis aliis artibus, ambagibus, aut pactis vſus, ſed manu armisq́ ex diuino auxilio præſtantibus. Hebraicè,* Et roborata eſt manus eius ſuper Chuſan Riſgataim. *quo ſchemate non vnius prælij aut pugnæ tantùm compotem, victoremq́ euaſiſſe illum intelligimus; ſed ita hoſti oppreſſo metum terroremq́ inieciſſe, vt nunquam deinceps Iſraelitarum res turbare, imò nec tentare quidem licuerit. Nomen verò Chuſan ſignificanter hoc loco appellatur, ad comparationem virtutis Ghathnielis, qui ſolus tantum hoſtem non modò fuderit, ſed oppreſſerit etiam, atq; ita generi populoq; ſuorum tranquillitatem otiumq́ fecerit.*

Quieuitque terra quadraginta annis, & mortuus eſt Othoniel filius Cenez.

PACIS *atque otij vſum hominibus, qui rectè vitam inſtituere, & bonis artibus operam nauare ſtudent, vt vtilem & commodum apud ſacros profanosq́ ſcriptores laudatum ſcimus, atq; ad veræ religionis cultũ à Deo promiſſum ſæpe legimus. Et erit in nouißimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur ſuper colles, & fluent ad eum omnes gentes; & ibunt populi multi, & dicent: Venite, & aſcendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias ſuas, & ambulabimus in ſemitis eius. Quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Ieruſalem. & iudicabit Gentes, & arguet populos multos: & conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces: non leuabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur vltrà ad prælium. Domus Iacob venite, & ambulemus in nomine Domini. Itaq; otij copia, cùm in bona ſtudia animus intenditur, & optabilis quidem, & expetenda creditur.* Pax. Iſaiæ 2.

Otium diuos rogat in patenti
Prenſus Ægæo, ſimul atra nubes
Condidit Lunam, neque certa fulgent
Sidera nautis.
Otium bello furioſa Thrace,
Otium Medi pharetra decori,
Groſphe non gemmis, neque purpurâ venale, nec auro.

Horatius lib. 2. Otium.

At verò innata hominibus nequitia, & erroris ac ſtultitiæ pertinax mens, otij commoditatem in deſidiæ, libidinis, deliciarum, atque omnium demum licentiam ſcelerum dare ſæpe ſolet. S.S.E. Incraſſatus eſt dilectus, & recalcitrauit. Incraſſatus, impinguatus, & dilatatus, dereliquit Deum factorem ſuum, & receßit à Deo ſalutari ſuo. Prouocauerunt eum in diis alienis, & in abominationibus ad iracundiam concitauerunt. Ita otium, Deut. 32.

quod

quod probandi vſus cauſa expetendum aliàs ducitur, vbi ad corruptelam malæ conſuetudinis anſam dat, improbari contrà ſolet.

Catull. lib. 1

Otium Catulle tibi moleſtum eſt,
Otio exultas, nimiúmque geſtis,
Otium Reges, ſimul & beatas
Perdidit vrbes.

Quadraginta annorum otium, quo Iſraelitarum regio fruebatur, à primis Othonielis diebus recēſendum eſt: nam cùm primùm ille hoſtem ſuperauit, pacem & quietem populo parere cœpit, atq; ſacras publicasq́; res omnes ita moderari, vt ſe viuo nihil nouarum rerum Iſraelitæ publicè agerent; qui tamen, mutationis auidi, illius temporis auſteram diſciplinam faſtidire cœperunt, ac priorum malorum obliti, in deteriora ſe per luxuriem atque libertatem coniecerunt.

Addiderunt autem filij Iſrael facere malum in conſpectu Domini: qui confortauit aduerſus eos Eglom Regem Moab: quia fecerunt malum in conſpectu eius.

Verborum obſeruatio.

PRÆTER *relationes & antitheta, quæ magnam ad exaggerendas res vim habere ſolent, ſingulorum etiam verborum ſignificationes expendere atq; animaduertere operæprecium fuerit. Iam illud turpe eſt, quòd homines, quicumq; illi ſint, maleficij arguantur; grauius verò, quòd Iſraelitæ eiuſmodi notam ſubeant; longè verò turpiſſimū, omninoq́; criminoſum, quòd idem in conſpectu Domini agant; nec verò contenti fuerint præteritorum illorum ſcelerum exemplo, cuius cauſa in ſeruitutem Syris dati fuerint, niſi etiam quietis illius temporis diſpendium, flagitiorum numero & magnitudine compenſarēt, vel ſuperarent magis. Sic enim interpretamur verbum* addiderunt, *vt non modò repetita crimina, & præteritis illis aucta, ſed longè etiam maiora turpioraq; interpretemur. Quamobrem caſtigationis cauſa, aliorum etiam ſibi vicinorum hoſtium non potentiæ, ſed ſæuitiæ atq; dominationi concedere coacti ſunt: & qui primos illos longiùs diſſitos, atq; ideo minùs ſibi imminentes, ſenſerant, nunc vicinos, atq; finitimos, neq; à generis ſui neceſſitudine alienos, infeſtos inſtantesq; patiuntur adeò, vt qui ex propriis & certis hoſtibus atq; inimicis, amicos fœderatosq́; reddere in ſuū malum ſtuduerint, tanta rerum varietate, primùm eos, quos non timerent Aramæos, longiùs poſitos, deinde, quos ob affinitatē minimè ſuſpectos haberent, Moabitas & Amonitas, contra gentium morem atq; conſuetudinem publicaq; exempla, in ſe concitatos & infenſos, pertinaciterq́; infeſtos experiantur. Namque Moabitas & Amonitas Loto patre, Abrahami nepote, prognatos, auxilio potiùs & ſubſidio, quàm exitio fore ſperare potuerāt Iſraelitæ. Sed huius inſperatæ ſortis cauſa facilè cognoſcitur, nimirum,*

Moabitæ. Amonitæ.

Quia fecerunt malum in conſpectu eius; *Hebraicè,* in oculis Domini. *Quid enim monſtroſum eſſe magis potuit, quàm Iſraelem ab eo Deo deſciſcere, cuius ope, voluntate, & dono ipſe Iſrael effectus dictusq; fuerat?*

Iſrael.

Nunc

Nunc ergo iuſtiſſima animaduerſionis forma eſt, vt ab iis, quos minùs metuerint, opprimantur, eodem domino iudice ac vindice, à quo exiguæ regionis Rex confortatus, conſilio, robore, ac dexteritate auctus eſt, auxiliaribus etiam copiis inſtructus.

Et copulauit ei filios Amon & Amalech. abiitque, & percuſſit Iſrael, atque poſſedit vrbem Palmarum.

S I *regionis ſitus, ſi magnitudines, ſi gentium copias & opes comparemus; mirabimur profectò Moabitarum Regis audaciam, qui exigui populi princeps, tam latè patentem Iſraelitarum prouinciam vel tentare inſtituerit. Namq; vt maximæ odij atq; æmulationis offenſionisq; cauſæ extitiſſent, quæ Egloni illam cogitationem inijcerent, vt Iſraelitarum res attritas vel labefactatas cuperet: tamen, vt ipſe id aggrederetur, difficillimum erat ſeſe ſuasq; opes æſtimanti, niſi Deus ipſe iudex & vltor, impari aliàs futuro Principi, animum, conſilium, opesq; addidiſſet; quibus inſtructus, in bellum prodire, & cognatis ac ſociis opem ſibi ferendam perſuadere poſſet. Hæc adeò ſignificatio eſt illius verbi,* Confortauit aduerſus eos, *ſiue, vt Hebraicè eſt,* aduerſus Iſraelem. *qua nominum ac verborum collatione, ſingularem Dei in hac re prouidentiam declarari cognouimus: nõ enim aduerſus aliam gentem, ſed aduerſus Iſraelem, quocum aliàs manũ conſerere minimè fuiſſet auſus, niſi à Deo & animatus, & conſilio roboreq; firmiſſimo auctus: atq; ita initi belli felicem euentum ſortitus, capta videlicet Hierichũte, Palmarum aliàs dicta vrbe, prima totiùs regionis, & quondam regia, multisq; rebus iam olim nobilitata, palmarum videlicet copia, & balſami ſingulari felicitate, illi tantùm loco in omni ferè terrarum orbe conceſſa, in qua vrbe præſidiis locatis, parta ſibi victoria totos octodecim annos Rex ille fruebatur, oppreſſorum videlicet Iſraelitarum ſeruitute, eaq; inclemente adeò, vt ad miſeras preces, atq; ad vota recurrere demum Iſraelitæ cogerentur.*

Prouidentia ſingularis.

Hiericho Palmæ Balſamum.

Seruieruntque filij Iſrael Eglon Regi Moab decem & octo annis. & poſtea clamauerunt ad Dominum, qui ſuſcitauit eis ſaluatorem vocabulo Aioth, filium Gera, filij Iemini, qui vtraque manu pro dextera vtebatur. Miſeruntque filij Iſrael per illum munera Eglon Regi Moab.

D O M I N I *eſſe ſalutem ac benedictionem ſuper populum ſuum, diuinus Vates canere ſolet; illud pulchro epiphonemate ſignificans, eum populum, qui in diuinæ tutelæ præſidio lateat, præter hominum ſpem, vltra aliarum gentium ſortem, ex victo victorem, ex miſero felicem, ex attrito & exhauſto præſtantem ac beatum euadere poſſe. Id quod multis variisq; exemplis apud Iſraelitas probatur; qui perſæpe imbecillium & inopum, nonnumquã etiam impeditorum virorum opera, ex magnis calamitatibus leuati ſunt. Animaduertere verò eſt, quibus verbis hoc loco ſalus hæc facta depingatur. Primùm Iſraelitas dura ſeruitute oppreſſos clamaſſe ad Dominum, miſericordiæ fontem, intelligimus; clamoris autem argumenta ex duobus locis pro-*

ducta fuiſſe, videlicet Domini & Iſraelis nominibus appellandis. nec enim accidit vt Dominus Iſraelem ſuum non tueatur, modò Iſraelem ſe ille præſtare ſtudeat, & conetur. Deinde verò ex illis miſeris & calamitoſis Iſraelis filiis, quendam ſingulariter, etiam ineptum & impeditum, fuiſſe à Domino ſuſcitatum, atq; ex humili conditione, vel ex ipſo terræ ſolo ſublatum & euectum, ad ſalutem & libertatem populo afferendam; ita vt, quo grauior cauſa oppreſſionis antea fuerit, eo maior Domini luceat miſericordia. Oppreſſæ fuerãt primùm Iſraelitæ ob ſcelera: cõſtitutus eſt ſeruator Ghathniel, per quem, oppreſſore oppreſſo, in libertatem aſſerti fuêre. nunc poſt aucta prima ſcelera, & cumulo ac turpitudine exaggerata, cùm rurſus clamauerint, liberantur, hoſte non oppreſſo tantùm, ſed occiſo. ita vt ſecũdus hic rectè ſeruator appelletur, magis adeò mirandus, vtpote qui, niſi excitatus, & animo, conſilio, ac dexteritate auctus à Deo eſſet, id quod effecit, vel tentare minimè aliàs fuiſſet auſus. Et quoniam tota deſcriptio ſingularis prouidentiæ rationibus abundat, præcipuis verbis expenſis exponenda nobis eſt. Nominis, cognominis, ac generis notatio non ſolùm ad veritatem firmandam, remq; ex ordine cognoſcendam, atq; ſuæ tribus laudibus adſcribendam, refertur; ſed eò etiam pertinet, vt clariùs diuinæ prouidentiæ lumen eluceat, cùm id de quo agitur, iis perſonis, modis, ac rebus geſtum deſcribatur, quibus minùs ſperari potuit gerendum, imò quibus vt efficeretur, nihil humanum conſilium optare poſſet impeditius. Solent Principes qui alienas regiones & vrbes bello armisq; oppreſſas, & occupatas, per vim & potentiam tenent, omnia cauere, quæcumque conſilio prouideri poſſunt, ne iis videlicet qui oppreſſi ſunt, vlla nouandarum rerum vel copia, vel facultas, vel anſa, vel occaſio permittatur. Atq; ideo arma in primis vel ſubducunt, vel omnino detrahunt viris vel ingenio, vel gratia, vel virtute ac dexteritate præſtantibus; ne vllus in Repub. locus relinquatur, ne vllus ad bellum pateat aditus, proſpiciunt: vnde perſæpe conditionum & familiarum mutationes oriuntur, melioribus videlicet vel omnino ſublatis, vel ad extremam inopiam redactis; humillimis contrà quibuſque Reipub. præfectis. Hi verò vt ſuum tueantur locum, niſi tyranni gratia & ope ſtudioſè conſeruata, aliorumq; oppreſſa dignitate, fieri non poſſe arbitrantur. Atque hinc eſt, quòd ij magis apud tyrannum fouentur, qui à ſuſpicione longiùs abeſſe creduntur. Horum quidẽ ex numero, quod ad ſpeciem attinet, Aioth, ſiue, vt ſua lingua vocabatur, Ahoudus, erat, à quo nullas ſibi fieri inſidias Eglõ metuere potuit, ipſius nimirum partibus & facultatibus perpenſis: quippe, quod genus natalesq; ſpectat, vir hic, cuius hiſtoriam exponimus, ex minima tribu erat. Sicut cùm ſe ipſum Saul coram Samuele dimittens extenuaret, allegabat: Nũquid non filius Iemini ego ſum, de minima tribu Iſrael? in qua etiam tribu nullus viro huic, aut ex publico munere & officio, aut ex paternæ familiæ imaginibus, ſplendoris ac dignitatis locus contigerat, vtpote ex eorum ordine appellato, qui ſuo tantùm nomine continerentur. quo nomine nihil de ſe magnifi-

Principum opprimentiũ conſilia.

Iemini.
1. Sam 9.

cum promitteret, nempe AHHOVD. *quod ſi vel vnicum, vel ſolitarium interpreteris, humilitatem profectò hominis ex nomine argues; ſin verò lætitiam, iocunditatē, non triſte quicquam aut metuēdum augureris, imò magis ad comitatem referas, cùm ridiculum aut ridendum dicere nolis. Iam verò quo patre natus homo fuerit (cuius matris nulla mentio fiat, ex eadem nimirum tribu exiſtimandæ) nomen ipſum declarat,* GERA, *quod vel peregrinum, vel ruminantem exponere licet. Atqui apud magnates principesq́ viros, & ferè vulgi omnis iudicium, ſi non ignominiæ, at extremæ humilitatis genus eſſe ducitur, ſi quis nomen tantùm tueatur ſuum. Sic ille:* אחור Nomē ſimplex.

Vos humiles, inquis, vulgi pars vltima noſtri, Iuueñ. ſatyr. 6.
Quorum nemo queat patriam monſtrare parentis.
Aſt ego Cecropides.

Itaq; nec viri nomen, nec familia, nec genus, ex ijs erant, quæ à tyranno excipi metuiq́ poſſent: longè verò minùs illius partes, & artes, aut virtutes, quarum nullum antea narratur editum exemplum; immò nullus mitti potuit, à quo minùs cauendum ſibi Eglon duceret, quamuis inermis, qui nec ſi arma haberet, capere aut exercere poſſe putaretur; vtpote qui dextera impeditiſsimus eſſet, ſiniſtra pro dextera vteretur. Hunc enim in modum Latina lectio exponenda eſt ex Hebraicæ ſignificationis, Chaldaicæq́ interpretationis vi. Namq; Latinus, Græcum verbum ἀμφοτεροδέξιον *imitatus, expoſuit,* Qui vtraque manu pro dextera vtebatur. *Verùm dextera nemo pro dextera vtitur, cùm ipſa dextera ſit; nec ſiniſtra pro dextera, quæ ſiniſtra eſt; quamquam expeditiſſimè aliàs exerceatur. quòd ſi quis vtraque pariter vti poteſt, ex vocabulo Græco ambidexter dici ſolet. iam verò Hebraicus ſermo ita noſtrum* AHHODVM *depingit,* AIS ICTER IAB IEMINO, *virum obturatum, ſiue inutilem manu dextera ſua. Hoc vocabulum ſic Chaldaicus explicat,* GEBAR GEMID, *vir contractus in manu ſua, dextera inquam. Italicè* ſtropiato *dicitur. Hunc, quia ita Iſraelitarum tempora ferebant, atq; ita tyranni metus exigebat, muneris, non vectigalis, nec tributi, ſed potiùs doni, in gratiam deferendi nuncium Iſraelitæ delegauerunt. Nam vectigalia atq; tributa per quæſtores aut procuratores ſuos exercere exigereq́ Principes conſueuere. Munera verò, quæ vltro ipſis prabētur, per ciues mitti ſolent, quorum vel gratia maior, vel ſuſpicio minor eſſe poßit; ideoq́ ſignificanter in narratione hac adnotatur:* Miſeruntque filij Iſrael per illum munera Eglon Regi Moab. *Totius legationis argumentum, rationémque omnem breuiter complectitur oratio hæc, ſiue ea ratio in tabulis contineretur ſcripta, ſiue conceptis verbis de præſenti exponeretur ſermone. Indicat enim quid, à quibus, ad quem, & per quem mittatur.* EGLONI MOABITARVM REGI, ISRAELIS FILII PER AHOVD GERÆ F. IEMINITEM VIRVM, DEXTERA SVA IMPEDITVM, MINHA REGIÆ GRATIAE ERGO MITT. CVR. *Atqui* MINHA, *Munus gratiæ cauſa delatum ſignificat, quo nomine & ſimpli-* Munus.

 ciſſi-

ciſsimum atque placidiſsimum ſacrificij genus dicitur, cuius in Leuitico ratio, modus, ac materia exponitur. Itaque hoc nomine, atq; huiuſmodi conſilio AHHOVD *delectus nominatusq; fuit ab Iſraelitis, nihil minùs quàm ſalutem & libertatem, huius opera ſibi partum iri cogitantibus; legantibus, inquam, ſingularem ſingulari nomine virum, ex minima tribu, atq; ipſum quidem non ſolùm inermem, cum comitibus inermibus, ſed propè etiam mancũ. Itaq; quod ad humana conſilia, tum ad victi ac dediti populi vitandam ſuſpicionem, tum etiam ad Regis victoríſque ſecuritatem, nihil, quod vtriuſque partis referret, cogitari prudentius, commodiusq; agi potuit. Verùm enimuerò Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt.*

Pſal. 93. " *Atque idem* AHHOVDVM, *ad ſalutis afferendæ rationẽ inutilem aliàs iudicatum, & ad res ſtrenuè gerendas, minimè, vt putare vulgus poſſet, natura comparatum, ita animo inſtruxit, conſilio ac prudentia firmauit, & corporis viribus, ac dexteritate, agilitate, & alacritate auxit, vt in tyranni necem, & populi ſui liberationem intentum, feliciſsimo ſucceſſu amplificauerit. Eodem enim tẽpore, quo ille à ſuis publicè mittebatur; eodẽ, inquam, occulta illabentis in ſe fortitudinis ſpiritus virtute cõmunitus incitabatur: qui diſsimulata ea, quæ diuinitus in ſe demiſſa erat, gratia, legationẽ ſuſcepit, & quemadmodum etiam Dei mandatum faceſſeret, agere ſeriò occepit.*

Qui fecit ſibi gladium ancipitem, habentem in medio capulum, longitudine palmæ manus; & accinctus eſt eo ſubter ſagum in dextro femore.

OMNIA *hæc, quæ ad diuini conſilij expeditionem faciebant, tectè ac diſsimulanter ab* AHHOVDO *parabantur, nullo conſcio hominũ; ideoq; ſibi feciſſe is dicitur. Iam verò, quòd Hebraicè nomen ipſum hoc loco repetitur,* Fecitque ſibi AHHOVD, *myſterio apud nos minimè vacat. namq; vt ſimplicitatem aliàs nomen illud indicabat, vt à nobis iam fuit expoſitũ; ita rurſus alia ſignificatione, ex eodem verbo obſeruata, ſingularem & acutum virum, atq; adeò perſpicacem nominabat. Effecitq; Deus, vt cuius nomen tyranno ad ſecuritatẽ, immò ad contemptionẽ potiùs rapi vſurpariq; potuerat, ipſe ſibi, ſuoq; conſilio expediendo, dignũ atque aptum præſtaret.* AHHOVD *inquã ille ſimplex, iam nunc* AHHOVD *perſpicax acutusq; à Deo effectus, gladiũ ſibi excudi iuſsit, quod nec faber ipſe in alium quàm in ſuum priuatum vſum huiuſmodi forma curatũ ſuſpicari poterat. Nã breuitas cum primis ipſa gladij, nullã nec cominus, nec eminus pugnandi commoditatẽ præferebat; deinde verò forma anceps, in tanta breuitate inepta dexteræ homini, ac ad ſiniſtræ miniſteriũ habilior videbatur, atque non ad alias res ſcindendas, quàm eas, quarũ familiaris quotidianusq; vſus indigeret.* Longitudinis palmæ manus. *Menſurarũ nomina & rationes non ſibi perpetuò omnibus in linguis reſpondent: ex quo effectũ eſt, vt veri inueniendi cauſa eum laborem complures ſuſceperint, obſeruandi atq; examinandi ex libris, monumentis, veſtigiis ac reliquiis aliis antiquorum, ea quæ ad certam ponderum,*

Menſurarũ nomina.

derum, & menſurarum, numorúmque tractationem pertinerent; magis adeò rebus ipſis, quàm interpretum authoritati tribuentes: atq; ita de Græcis Latinisq; huiuſmodi rationibus libri ſatis multi noſtro ſeculo editi ſunt, & quotidie nouis animaduerſionibus aucti & correcti eduntur. Nobis quidem in Apparatu ſacro, quæ ad huiuſmodi argumentū ex ſacris chartis explicandum conducet, breuis quædam ſumma facta eſt, quæ Græcorum ac Latinorum quoque diſputationibus nonnihil afferre luminis poßit. Iam verò huius pugionis, ab AHHOVDO *prudenter comparati, magnitudo quanta fuerit, ſi certa Hebraici nominis ſignificatio habeatur, conſtabit ſanè. Atqui Græci interpretes pro Gomed Hebraico* σπιταμὴν *reddidere, quæ menſura duodenûm digitorum eſſe dicitur, quantum aperta extenſaq; manus à pollice ad minimum vſque digitum metitur; quem Latini, vti Budæus ait, dodrantem dicere ſolent. atque hoc modo Latinum verſionis vulgatæ vocabulum ex illo Græcorum conuerſum accipiendum eſt. Hiſpani hunc palmū dicunt, quibus & Itali quoque conſentiunt. Quamquam & hi aliud huic menſuræ imponant nomen,* Spanna, *Græco ſatis affine. Verùm an hæc ipſa exactè menſura cum Hebræorum* GOMED *conueniat, non planè dignoſcere poſſumus, cùm Hebræi ferè omnes Chaldaicum nomen* GARMIDA *ſecuti,* EMAH, *cubitum interpretentur, præter Iarchium, qui Teutonico vocabulo perperā pronunciato & ſcripto,* dum elana, *pro* duin elen *vertebat, id eſt, duas vlnas, quo nihil minùs aptū verti potuit. Neq; enim tam longum eſſe ferrum potuit, quod ad illam rem ſapienter à viro illo comparabatur; id quod vſus ipſe mox eſt indicaturus; nec etiam vnius cubiti menſura conuenit, cùm nihil frequentius ac vulgatius in ſacris libris paßim reperiatur, quàm nomen* AMAH *pro cubito, pro quo non erat cur hîc* GOMED *ſubſtitueretur. Atqui nobis, more noſtro huius vocis vſurpatio apud ſacros authores obſeruantibus infrequens admodum reperta eſt, duobus inquam, ſolummodo exemplis; altero in hac ipſa lectione, qua manifeſtè menſura quædam, eáque certa ſignificatur: altero apud Ezechielem, qua breuißimæ* Ezech. 27. *ſtaturæ homines (quales Pygmæi eſſe traduntur) à Vate numerantur. Sed & Pygmæi, qui erāt in turribus tuis, pharetras ſuas ſuſpenderunt in muris tuis per gyrum. Ipſi compleuerunt pulchritudinem tuā. id quod Latinus interpres vertebat; in Pygmæi. Hebraicū nomē* GAMADI *adiectiuū à* GOMED *eſt, cuius videlicet corpus* GOMED, *non excedit. Porrò Pygmæi, ſi qui eſſe di-* Pygmæi. *cūtur homines, palmo maiores quidē, ſed cubiti mēſurā nō dicūtur attingere.*

Ad ſubitas Thracum volucres nubemque ſonoram Iuu. ſat. 13.
Pygmæus paruis currit bellator in armis,
Mox impar hoſti raptusque per aëra curuis
Vnguibus à ſæua fertur grue. Si videas hoc
Montibus in noſtris, riſu quatiere; ſed illic
Quamquam eadem aſſiduè ſpectentur prælia, ridet
Nemo, vbi tota cohors pede non eſt altior vno.

Gomed. *His coniecturis eò deducimur, vt aſſeramus* GOMED *non cubitum, verùm communi palmo longiorem eſſe menſuram, ad pedemq́ accedere; ita fiet vt acies quidem gladij palmi modum non exceſſerit, vna tamen cum capulo (quod noſter adiunxit interpres) vel totum Gomed pedi propè æqualem conficiat. Anceps autem parabatur gladius, vt faciliùs in viſcera impactus penetraret. Namque Abhoudus diuinitus inſtructus non ſolùm de facinore præclariſſimo, ſed de obeundi facinoris modo quoque cogitauerat, vt ſumma taciturnitate rem ipſam ſecum deliberatam, nemini homini indicarit, verùm vnico authore, impulſore, conſcioq́ Deo, faceſſerit. Rarò enim, vel nunquam adeò contingit, vt quæ in maximos Principes ineuntur*
Ecclеſ. 10. *conſilia, ab iis, à quibus minùs timeas, conſcius non prodantur. S.S.E. In*
» *cogitatione tua ne detrahas Regi, & in ſecreto cubiculi tui ne maledixeris*
» *diuiti: quia & aues cæli portabunt vocem tuam; & qui habet pennas, an-*
» *nunciabit ſententiam. Itaque non modò conſilium & propoſitū, ſed omnem rem adeò diſsimulauit, vt nemo conijcere aut ſuſpicari quicquam poſſet: namque & gladium ipſum non tantùm celauit, ſed vbi minimè ab ipſo geſtari poſſe crederetur, hoc eſt, dextro latere, quo ipſe propè mancus erat, ſubtexit.* Subter ſagum. *Hebraicum verbum* MAD. *omne veſtimenti genus, tam regium quàm populare, ſignificat; atq́ ita Abhoudum iis veſtibus indutum prodiiſſe exiſtimamus, quæ hominem, munus Regi deferentem, decerent. Huiuſmodi quidem veſtes nomine Latino ſagi hoc loco indicantur. Iam verò tantam, tamq́ ſapienter initam rem, quemadmodum vir ille confecerit, audiamus.*

Obtulitque munera Eglon Regi Moab: erat autem Eglon craſſus nimis.

NIHIL *omnino in legationis initio factum, aut nihil actum quod non ſummam ſimplicitatem ſecuritatemq́ præ ſe ferret. Nam cùm ille conſilium celauiſſet ſuum, ita non ſolùm aulicos, ac regiæ familiæ miniſtros omnes fallere potuit, ſed comites etiam ſuos, nihil tale opinantes, quieto animo ac vultu ſimpliciſsimo, ſecum officium facere, hoc eſt, munera deferre, coràm exponere & explicare, accepturis ac ſeruaturis Regis miniſtris tradere iuſsit, ipſe imperterritus conſtanti pectore & vultu rem omnem agens, atque hoc nomine admiſſus, qui munera Eglon Regi Moabitarum deferret. Verbum Latinum* Obtulit, *ex Hebraico* KARAB *redditum eſt. Significat autem* KARAB, *non ſolùm offerre, ſed propè etiam admouere, coramq́ apponere. hoc vt ita faciendum eſſet, ex ipſa Regij corporis opportunitate habilitatéque*
Obeſitas corporis. *euenit, quæ pinguis adipaliſq́ erat, minuſq́ agilis ad ſeſe in omnes partes flectendum, aut conuertendum. cuiuſmodi quæcumque eſt, vel cubitu, vel ſeßione potiùs quàm vllo alio gaudet habitu. Atque ea etiam res ad præclarum inceptum perficiendum commodam ſe etiam adiunxit, ideóque hoc loco opportunè indicatur.*

Cum-

Cúmque obtuliſſet ei munera, proſecutus eſt ſocios qui cum eo venerant.

D V A S *res vnico verbo noſter interpres complectebatur. Nam proſequimur eos qui præceſſere. Atque ita factum hoc narratur, quod Hebraicè ſic enunciatum eſt:* Cúmque finiſſet offerre munus, dimiſit populum, portatores muneris.

Nec enim vllum ſecum ipſe ſocium duxerat aliquo nomine aut titulo collegam, nec alio ſingulari nomine notum, ſed ex popularibus, ac medio vulgo, quotquot ſatis eſſe potuerunt ad portanda vaſa, atque ea omnia quæ munus Regi dignum complebant: ita vt ad eam rem illorum opera vtendum eſſet, ipſe ſolus mandata curaret, atq; ita in nullam omnino ſuſpicionem venire poſſet; cùm præcipuè ipſe ſolus præmiſſis comitibus decederet primùm, ac mox etiam quaſi aliquam partem, quam oblitus fuerat, mandati denuo recordatus, rediret. Deinde etiam vt ſolus periculum ſubiret, denique regreſſus, & ingreſſus, atque egreſſus tandem, minùs obſeruari ſentiriq; poſſet: itáque notanter confuſum populi nomen Hebraicus ſermo hîc habet, quod etiam ſingulari expoſitione diſtinguit, vt populares & è medio vulgo captos fuiſſe indicet, nec plures quàm ferendi muneris rationes ac ſarcinæ exigerent; atque eoſdem muneribus mandatisq; expoſitis præmiſſos, ipſum nuncium proſecutum fuiſſe ait.

Et reuerſus de Galgalis, vbi erant idola, dixit ad Regem: Verbum ſecretum habeo ad te ô Rex. Et ille imperauit ſilentium. Egreſſiſque omnibus qui circa eum erant.

S O L V M *rediiſſe Hebræa lectio ſignificat, idq; propter eas, quas indicabamus, cauſas, vt commodiùs faciliusq; confecta re, ſeſe expeditiùs in fugam proriperet. Nec antea reuerſus eſt, quàm ad Gilgalis lapidicinas vſque perrexiſſet, vbi videri poſſet loci opportunitate perditam caſu mandati memoriam repetiiſſe. Quod verò legimus,* Vbi erant idola; *Hebraicè habet,* Et ipſe regreſſus eſt à dolatis, quæ iuxta Gilgal. *Gilgal notiſsimi loci nomen fuit, loci inquam terminum aut finem vel prouinciæ, vel agrorũ præſcribentis. quòd verò ſculptilia vel dolata interpretamur, fieri potuit, vt eſſent lapides, quales in agrorum confinibus figi ſolebant, virorum fama dignorum imaginibus, capite aut humero tenus ſculptura referentes, in aliquam vel effigiem, vel figuram elaborati, vt conſultò atque in termini indicium monumentumq; conſtituti, atque ideo ſacri haberentur. vulgatiſsima namq; hæc ſacrandorum finium ratio antiquis gentibus fuit.*

Termine, ſiue lapis, ſiue es defixus in agro Ouid. Faſt.
Stipes, ab antiquis tu quoque numen habes.

& ille: Nam veneror, ſeu ſtipes habet defixus in agro, Tibul. Eleg. 1
Seu vetus in triuiis florida ſerta lapis.

Siue hoc ſculptilis vel idoli nomen ſignificet; ſiue, quod Chaldæus interpres exponit, dolatoria, hoc eſt, lapidicinæ potiùs fuerint, vbi ad varios ſculpturæ ædifi-

ædificiorumq́ vſus lapides exciſi fißique eruebantur; certè locum inſignem intelligimus, non longè à regia Eglonis vrbe diſtantem, à quo reuerſus Abboud, facilè Regi perſuadere potuit, ſibi aliquam mandati partẽ memoria excidiſſe, eamq́ repetitam expoſiturum ſeſe, ab ipſis Gilgad ſculptilibus rediiſſe; quam cùm ideo non leuem fore exiſtimaret Rex, quòd illi iam vrbe profecto, iamq́ parte viæ perambulata redeunti, grato labore vt officiũ fieret non prætermittendum intelligeret; auidè audire cognoſcereq́ optauit, maximè quòd propoſitionis forma graũe rem, & ad regij muneris aut ſplendoris rationes pertinentem, ſignificaret; atq́ adeò ipſi tantùm Regi, vt Regi, committendam. Verbum ſecretum habeo ad te ô Rex. DEBAR, *nomen Hebraicum omnem rem & rationem ſignificat, quæ dici poßit; cuius tamen diſtinctio adiunctis circumſtantiis dignoſcitur; vt hoc loco, cùm Abboud rem arcanã planeq́ regiam, Regiq́ tantùm conſcio dignam, ſecluſisq́ arbitris cognoſcendam, ſibi vni creditam, nec per literas, nec per alium nuncium, nec per regij etiam conſilij miniſtros exponendam; ſed,* mihi ad te. *Cùm verò Rex ita propoſitam rem, nec vllo modo ſibi diuinatam, vt fieri in incertis ac repentinis huiuſmodi exemplis ſolet, maiorem etiam grauioremq́ putaſſet, & quàm citißimè atq́ expeditißimè cognoſcere cupiiſſet; nulla ex parte vel minima ſignificatione indicari antè voluit, quàm ij ſemouerentur omnes, quicumque adſtabant; ne vllo modo in aulicorũ, vel in populi aures quicquam promanaret. Namque in iis conſiliis ac rebus, quæ ad regium ſtatum pertinere creduntur, maximã commendationem occulti arcaniq́ obſeruatio habet; cuius primas partes ſibi ipſis Reges vindicant. hoc eſt, quod hoc loco ſignificatur:* Et ille imperauit ſilẽtium. *Rex ipſe Abboudum tacere iußit. Hebraicè eſt,* Et dixit, Tace. *Sic etiam Græci interpretes verterunt* σιώπα. *Quamquam Chaldæus ex eodem verbo* ZZALIQ, *hoc eſt, aſcende, poſuerit, certè vtrumque ſignificatur Hebraica voce* HAZZ. *Atque vtrumque pariter Regem iubere voluiſſe, ac iußiſſe arbitramur, vt Abboud ex humiliori loco Regem compellaſſe, Regem illi acceſſum & ſilentium vnà imperaſſe intelligamus.* Egreſſiſque omnibus qui circa eum erant. *Hebraicè,* Et egreſſi ſunt omnes ſtantes iuxta eũ. *Aulicæ diſciplinæ atque obſeruantiæ exemplum refert hiſtoricus. Reges enim Gentium dominantur eorũ, nec quemquam ex familiaribus ſe coram ſedere permittũt. Porrò familiares Principum ſic vel nutus horrent, vt audita tantùm voce Eglon, qua Abboud tacere aſcendereq́ iubebatur, ipſi vltro ceſſerint, & ad communicandam ſecretò rem locum vacuum facerent. quod modeſtiæ atque obedientiæ officium fuit, non ignotum viro tantum facinus animo voluenti, atque prudenter maturanti.*

Arcana regia.

Aulicorum obſeruãtia.

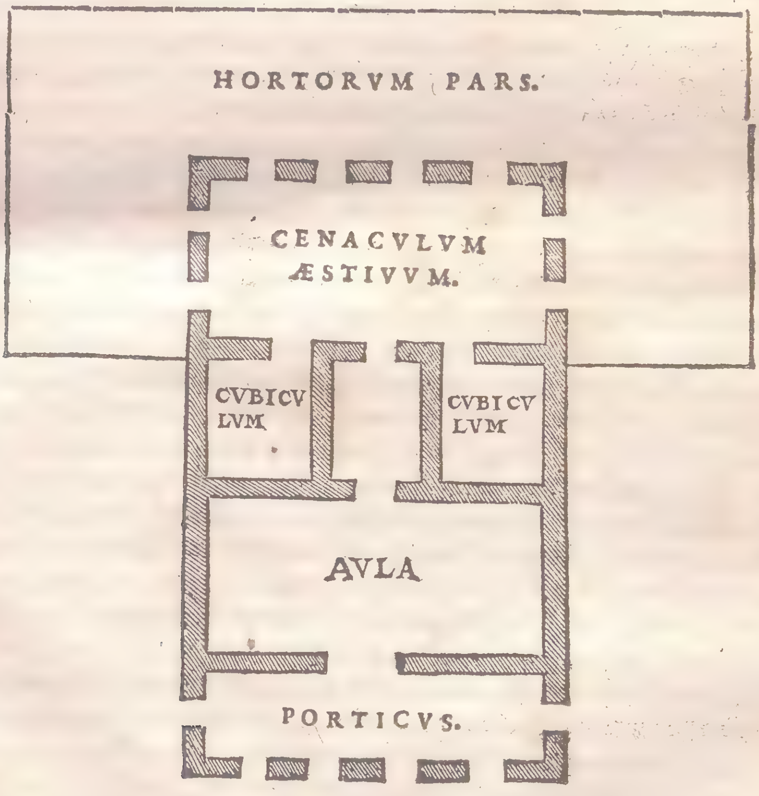
Ingreſſusque eſt Aod ad eum. Sedebat autem in æſtiuo cænaculo ſolus. Dixitque, Verbum Dei habeo ad te. Qui ſtatim ſurrexit de throno.

V*T opportunitatem ex hora atque ex loco etiam Abboudo paratam, atque*

rem

rem omnem ex diuina prouidentia ab initio ad ſinem vſque maturatam & confectam intelligamus, partes etiam regiarum ædium, in quibus hæc geſta ſunt, author diligenter deſcribit; namque ad facultatem cuiuſque rei efficiendæ, atq; ad eiuſdem facti fidem, loci atque temporis commoditates plurimum conferunt. Igitur omiſſis aliis illius domus partibus, quæ ad noſtrum nihil nunc attinent inſtitutum; earum, quas author indicat, ratio & forma nobis opportunè eſt deſcribenda. Poſt aream domus porticus, ſiue columnis ornata, ſiue interrupto muro conſtructa fuit: huic adiuncta aula, quæ Hebraicè MIZZDRONA *dicitur: vltra quam etiam cenaculum æſtiuum adibatur, idq́; tribus ad minimum partibus liberas ventorum auras, refrigerationis cauſa, admittebat. huic cenaculo ſecreta cubicula adſtructa erant, in quæ Rex, vel quieti vel corporis vſibus vacaturus, poterat ſecedere; atque hæc loca ita Regi priuatè inſeruiebant, vt nec populo paterent, nec famulis etiam regiis, niſi ipſo volente, adirentur. Atqui rationi huic, ipſarum partium Ichnographia lucem non iniocundam afferet.*

Ædium Regiarũ pars.

Igitur cùm Rex ſilentium feciſſet, familiares, cæteriq́; omnes quicumque adſtabant, non modò cenaculum, ſed conclaue etiam anterius vacuum reliquerunt;

querunt; poterat enim ſermonem altiùs miſcentium vox facilè à conclaui audiri: quare in porticum, tertium à cenaculo locum, ſecedendum fuit. Quod enim Latinè legimus, Sedebat autem in æſtiuo cenaculo ſolus; *non de ea ſolitudine, quæ illa hora contigit, interpretamur; namque ea iam ex ſuperioribus conſtat verbis,* Egreſſis omnibus, &c. *ſed ad conſuetudinem referendum eſt Regis, illo eodem loco ſæpe aliàs ſecedere ſoliti, omnibus familiaribus excluſis: ita enim euenit, vt nec nouum nunc videretur, ſi ipſe ſolus ibidē manſiſſet; nec adeò impatiens moræ familiarium ingredi volentium feſtinatio eſſet. Hebraicè ſic hæc deſcribuntur:* Et Ahhoud venit ad eum, & ille ſedens in ſuperiori cenaculo refrigerationis, quæ ipſi priuatim. *Gallicè ſic dicitur ex verbo:* Ce que eſtoit ſon retraict. Dixitque, Verbum Dei habeo ad te. *Integro atque conſtanti animo vir omnia maturè obſeruata ſectabatur, quæ ad incepti ſui commoditatē, opportunitatem, atq; exitum demum optatum conferre iuuareq; poſſent. Quoniam verò ſedentis Regis habitus minùs ad pugionē excipiendū opportunus videbatur, quòd viſceroſum hominis corpus ſolium occuparet totum; ſoliū verò tribus partibus concluſum, cæteriſq; ornamentis munitū, anteriorem tantùm partem, & hominis ventrē ac pectus expoſita relinqueret; viro itaq; rem expedituro, & ſiniſtra vſuro, quæ in oppoſitū quippiam rectè extendi non poterat, ſubitū conſilium ſubiit compellandi Regem authoritate nomineq; Dei, cui ſtatim aſſurrecturū ſperabat. Hebraicè,* Verbum Dei mihi ad te. *Vt hominē vel religione ac metu perculſum, vel admiratione ac lætitia turbatum, loco moueri cogeret; magnā ſibi rem ait communicandā, non ſuo conſilio ſuſceptam, ſed Deo authore mandatam, tantiq; nominis obſeruantia, & diligenti attentione dignam. Quod initium vbi Rex audiuit, venerationis habitu proſecutus eſt. Conſultò autē Ahhoudus non Dei nomen appellauit, quod Iſraelitarū generi peculiariter ſacrum ſanctū habebatur; ſed id quod Gentibus omnibus, quæcumque diuinæ naturæ terrarū orbē ſubeſſe credūt, venerarentur,* ELOHIM, *Dei Regis, gubernatoris ac moderatoris mundi totius.* Qui ſtatim ſurrexit de throno. *Ahhoudum vt Rex auditurus, in ſolio ſederat; nunc cùm ſe non vt Regem, ſed vt hominē Dei gubernatoris nomine compellari intelligit,* Verbum Dei ad te; *ex ſolio regio vt homo aſſurgit, demum vt homo moritur, atq; vt vnus è Principibus concidit.*

Extenditque Aod ſiniſtram manum, & tulit ſicam de dextero femore ſuo, infixitque eam in ventrem eius.

TANTAM *in agendo prudentiam, in conficiendo præſentis animi conſtantiam, maturitatem, dexteritatemq;, tamq; opportunū ex ſententia ſucceſſum, vt nemo qui audiret, ad diuinam virtutem & auctoritatem referre dubitaret, diligenter ac minutim enarrari Spiritus ſanctus voluit. Pingamus Regem, quamuis maximum tyrannum, quamuis aliàs ignauum; qualis tamen hic non erat, ſed ſtrenuus, & totius Iſraelitarum gentis quondā victor, & tunc etiam imperator, atque dominus; rurſus etiam tyrannicidam*

quem-

quempiam deligamus ex iis qui hoc nomine celebres habentur, quem niſi vnũ ex familiaribus, atque longa conſuetudine notis, ab omniq́; ſuſpicione alienum aliàs quæramus; nullũ profectò inueniemus, qui ſolus eiuſmodi facinus ſuſcipere audeat. Coniurationis arcana cum primis ſtatuenda ſunt: modus, ratio, forma & opportunitas quærenda; adiutoribus & conſciis fidendũ; potentia & gratia maiorum & procerum vilioris populi tumultibus proſpiciendum; cuſtodibus & adiutoribus ad euaſionem vtendum: atque iis, aliiſq́; multis magno conſilio multoq́; labore comparatis, etiã maxima in tyrannũ antè concitata inuidia; tamẽ non rarò conatus omnes irriti redduntur, infecta omnino re: & nonnunquam etiam accidit, vt vel ipſo Regis ac tyranni vultu, rem iam aggreſſus homo terreatur, animumq́; demittat, atq́; ſeſe conſcioſq́; prodat. Nunc verò cùm nihil huiuſmodi artium aut partium in ſuſcepto per Ahhoudum facinore indicare poſsimus; hominẽ ſcilicet vnicum, priuatũ, imbellem aliàs, atque ad omnem armorum vſum ineptũ exiſtimatũ: quid niſi diuinam planè efficientiam agnoſcere debemus, Dei videlicet conſilium & opus, qui vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt?

Tam validè, vt capulus ſequeretur ferrum in vulnere, ac pinguiſſimo adipe ſtringeretur: nec eduxit gladium, ſed ita vt percuſſerat, reliquit in corpore, ſtatimq́ue per ſecreta naturæ alui ſtercora proruperunt.

ANIMI *promptitudinem, virtutémque percutientis manus diuinitus auctam, ex ipſa etiã maxima conficiendæ rei celeritate & facilitate probare licet. nempe vnico temporis momento, vnico ictu, ſubito dolore, ac inteſtinorum omniũ repentina perturbatione, fieri non potuit, quin mens ita concideret, ſenſumq́; opprimeret, vt nec ad gemitum tempus copiámve reliquerit. Quod verò hîc legimus Latinè*, Sed ita vt percuſſerat, reliquit in corpore; *explicationis cauſa ab interprete eſt additum. illud verò*, Statimq́ue per ſecreta naturæ, &c. *ſic Hebraicè legimus*, VAIESSE HAPARSEDONAH. & exiuit: H parſedona. *Atqui ſemel tantùm hoc vocabulum*, parſedona, *in ſacris repertum libris, non mirum ſi negotium interpretibus faceſſerit, ita vt Latinis ſtercora, Chaldæus cibum, Græcus porticum redditum ſit. Eſt autem non ſimplex verbum, ſed compoſitum, vt videtur, à* PERES, *quod ſtercus aliquando ſignificat, aliquando verò diuiſionem ſiue ſeparationem: & addita voce* SEDONA; *ita vt non ſimpliciter ſtercus videatur ſignificare, ſed inteſtinum ipſum, quo cibi excrementa ſecedunt. Exiſtimamus autem, poſt gladium in intima ventris demerſum, proximam pelli apertæ inteſtini partem cum reticulo, ſiue diaphragmate craſſo prodiiſſe, atq́; id in primis ita vulnus obturaſſe, vt nec ea parte reſpirationi exitus eſſet, vt in penetrantibus vulneribus eſſe ſolet; ideoq́; euenîſſe vt homo, ſenſu omni priuatus, repẽtè concideret. Namq́; eatenus Ahhoudus vulneris à ſe facti exitum expectauit; & cùm inteſtinum læſum prodiiſſe videret, confectum hominem intellexit. In antiquis Hiſpanis verſionibus,* פרשדונה

quæ cum Hebraici ſermonis forma valde conueniunt, *legitur*, Y ſalio la tripa. *Iam verò quæ ſequuntur omnia integritatem animiq́ præſentiam planè diuinitus conſtantem depingunt.*

Aod autem clauſis diligentiſſimè oſtiis cenaculi, & obfirmatis ſera, per poſticum egreſſus eſt. Seruique Regis ingreſſi, viderunt clauſas fores cenaculi, atque dixerunt: Forſitan purgat aluum in æſtiuo cenaculo.

Ex *cenaculo æſtiuo, ſiue refrigeratorio, in Aulam ſiue* Mizzdronan *exitus erat: inde verò in porticum. Ahhoud autem conſtanti animo, vt qui Deum authorem dextrumq́ haberet, hominis occiſi caſum expectauit; deinde verò portæ, per quam Aulam ſiue conclaue egreſſus eſt, valuas coniunxit; & quia interiùs etiam claudi apeririq́ poſſe vidit, ita obfirmauit ſera, vt nec aperiri ſine claue poſſent, nec ſuſpicionem dare obſerationis ab hoſpite curatæ. Hebraicè ita actio hæc deſcribitur*: Et exiit Ahhoud in Misdronan, & concluſit valuas cenaculi in vſque ſe, & obſerauit. *Primùm non vnam tantùm valuam, qualium apud Germanos vſus eſt frequentiſſimus, ſed plures, minimùm duas, fuiſſe intelligimus; quam rem maioris moræ fuiſſe oportet, quàm ſi vnica valua eſſet: deinde verbum,* in vſq. ſe, *non feſtinantem, nec turbatum, ſed ſedatum, atq́ conſtantem animi virum indicat, cuius ſignificationem verbi Chaldæus interpres bene expreſſit*, In facie ſua clauſit. *ita vt quemadmodum claudi, recteq́ firmari ianua poſſet, ſenſu atque mente cognoſceret priùs, atq́ ita etiam perficeret, non qui valuas poſt ſe traheret aut impelleret: nam cùm duæ eſſent, non ita obfirmari poterant, ac ſi vna tantùm ſimplexq́ fuiſſet. oportuit alteram primùm vecte peſſuloq́ firmatam, alteri in qua ſera erat excipiendæ retinendæq́ conſtare. Quæ omnia ab Ahhoudo aptata comparataq́ fuêre. atq́ ita hæc Latinus interpres pulchrè ſignificauit*: Clauſis diligentiſſimè oſtiis cenaculi, & obfirmatis ſera. *Quod verò additur*, per poſticũ, *ſic accipimus per eã partem egreſſum, qua in porticum prodibatur, eandem nimirum qua & familiares, illo quàm primùm egreſſo, ad dominũ recurrebant. Nam ſic hæc Hebraicè narrantur*: Et ille exiuit, & ſerui eius intrarunt, & viderunt; & ecce valuæ cenaculi clauſæ. Atque dixerunt, Certè operit ille pedes ſuos in cubiculo cenaculi. *Vultus, habitus, atque inceſſus* prodeuntis Ahhoudi, *ſerenus ac ſimplex, ſibiq́ cõſtans, nihil minùs illis cogitandum dedit, quàm quod acciderat. Ideoq́ illo exeunte, illi ingreſſi, id quod eſſe potuit, aliasq́ ſæpe factũ erat, tunc etiã fieri exiſtimãtes, conquieuerũt; namq́ id cogitantibus aliud agere, inciuile prorſus inofficioſumq́ duceretur. Hæc omnia ita ex Dei conſilio comparabantur, qui facit mirabilia magna ſolus.*

Expectantesque diu donec erubeſcerent, & videntes quòd nullus aperiret, tulerunt clauem; & aperientes, inuenerunt dominum ſuum in terra iacentem mortuum.

Existimantibvs *quidem id quod narratum iam eſt, aliquantulum*

tulum expectare par fuit: verùm vbi diutius portæ concluſæ manebant, negligentiæ ac ſecuritati nimiæ tribuendum erat, nec dominum ſuum adire, nec quicquam ampliùs curare. Hanc negligentiam apud fidos Regis ſeruos pudorem conſequi oportuit: quamobrem quæſita claue, ac poſtulata per cubiculi miniſtros, apertiſq́ foribus, inopinatũ & tragicum planè ſpectaculum patuit domini ſui, in terra iacentis mortui. *Quam profectò famulorum perturbationem, admiratione ac dolore permixtã, impedimentum etiam attuliſſe intelligimus, atq; conſiliũ retinuiſſe cogitandi tunc ſubitò de vltione, præſertim cùm mortuus dominus iacensq́ in terra videretur; mortis cauſa atq; modus tunc primùm ignoraretur, vbi nullũ adhuc occiſionis argumentum conſtaret. ſiquidem vulnere illa parte facto, corpori obeſiſſimo non tantum effundi cruoris potuit, quin omnis ipſius iacentis, & veſtimentorum regiorum diſtentione operiretur. Raræ namque in ventre venæ ſunt, eæq́ exiguæ, ſanguinis parum continentes; in obeſis verò corporibus longè tenuiſſimæ ac frigidiſſimæ: ex quo fit, vt ſanguinis materia in adipẽ conuertatur. quamobrẽ hæc omnia ſecum conferenda ab Hiſtorico deſcripta ſunt.*

Aod autem, dum illi turbarentur, effugit; & pertranſiit locum idolorum, vnde reuerſus fuerat.

HEBRAICVM *vocabulum*, HITMAHAMHAM, *turbationem magnam, & conſilÿ inopiam atq; ſtuporem vel ipſa pronunciatione & coniugatione ſignificat: ita enim perturbati fuiſſe videntur, vt principio nihil de nece, aut de occiſore cogitarint, quem illo die ſedatum, inermem, & mancum viderant: deinde cùm cadauer etiam tolleretur, vulnus quidem videri potuit; qui verò latebat pugio, non fuit ſtatim deprehẽſus. opertus quippe erat omaſo; ac prodeuntis inteſtini parte vulneris apertio occupabatur; ita vt aliis putari poſſet ex ſolio concidentem dominum, ipſius corporis mole, & venarum ac muſculorum, quæ in ventre ſunt, debilitate, cutiſq́ tenuitate ruptum crepuiſſe; aliis verò aliud. atque hoc eſt*, HITMAHAM, *ſeipſos cogitationibus, vocibus, opinionibus, ac ſententiis & verbis confundere ac turbare. Interim Medici accedere potuerunt, examinari vulnus, & demum pugio deprehẽdi. tam diu autẽ turbatio hæc durauit, quoad Ahhoudo ex omni vrbis ac loci illius proſpectu excedere ſpacium fuit. Erat autem proſpectus ad collem, vel montem vſq; illum, quem iam antea deſcribebamus; atque hoc totum interuallum, quod vrbi proximum eſſet, ciuibus & viatoribus frequens eſſe potuiſſe, ex ſitu conÿcere licet; quamquam illa diei hora, nempe vigente æſtu, non ita multi offendi poterant. vtcumque ſit, ex orationis figura verborumq́ vſu intelligimus, Ahhoudũ à domo atq; vrbe regia ad vſque illum locum, quà proſpici ex vrbe, vel hominum frequentiæ occurri potuit, nihilo celeriori quàm iter agentis greſſu, viam eſſe permenſum; vt qui intellexit expectationem primùm famulorum, mox etiam turbationẽ eatenus eſſe duraturam: atq; ita porrò confectum à ſe facinus diſſimulaſſe, vt nec viatoribus, ſi quibus occurreret, vllam ad ſuſpicandum anſam datam exiſtimemus.*

Verbum autem Latinum, Effugit, *idem nobis quod,euaſit, ſignificat hoc loco. Euaſio verò non ſemper fugam arguit. Hebraicè ita hæc diſtinguuntur:* Et Ahhoud euaſit, dum illi ſeſe interturbarēt; & ipſe tranſiit dolatilia, & euaſit in Seghirath. *Huic lectioni & Græca pariter cum Chaldaicis accinunt. duo autem termini conſtituuntur totius viæ ad euaſionem vſq; integram confectæ, vnum autem continuum euaſionis tempus. id verò fuit, dum illi ſeſe interturbarunt; quod adeò longum extitit, vt interim euadere ipſe poſſet: atque hactenus propoſitio; deinde verò viæ factæ diſtinctio eſt, duabus diuiſæ terminis.* Et ipſe tranſiit dolatilia primùm. *hoc eſt, rectam viam primùm inſtitit, non vt qui fugeret, ſed vt qui iter idem rediens haberet, quod aduenięns fecerat, quiq; præcedentes ſequeretur comites: vbi verò locum illum pertranſiit, ne, ſi rectà tenderet, vel indicari ab occurrentibus poſſet, vel ab inſectantibus inueſtigari. Demum vbi ad eum locum peruenit, vbi nullus in vrbem illā proſpectus eſſet; de via in arbuſta deflectens, ad locum* Seghirath *dictum diuertit, quem locum in Iſraelitarum ditione* Seghirath. *ſitum fuiſſe res ipſa docet. Eſt autem loci nomen,* Seghirath, *quem Latinè arbuſtetum dicere poſſumus, ex natura, vti videtur, impoſitū, quòd ea regio, arbuſtorum denſitate confertiſsima, proximo oppido & lignorum & vocabuli copiam daret; atque ita non ſolùm ad euaſionis terminum, ſed ad opportunitatem etiam viæ, quam euadendi cauſa Abhoudus inſtitit, ſignificandam, nomen ab Hiſtorico appellatum eſt: poterat enim ille etiam ſi ab inſectatoribus vrgeretur, cùm vnicus eſſet, inter arbuſta latêre; aut in dextram vel ſiniſtram diuertens, vel retro etiam reuertens, euadere faciliùs, quàm ſi per patentem campum viam teneret.*

Vſus. *Quæ verò in hiſtoriæ huius lectione obiter obſeruanda duximus, illa ſunt: nullum humanū, vel publicè vel priuatè ſuſceptum, crimen à Deo impunitum relinqui, vbi opportuna pœnitentia non antea expiauerit. S. S. E. Do-*
„ *minus patiens & multæ miſericordiæ; auferens iniquitatē & ſcelera, nul-*
„ *lumq; innoxiū relinquens. Qui viſitas peccata patrum in filios in tertiam*
„ *& quartam generationem. Deinde verò nullam tyrannidem diuturnā eſſe poſſe; ſed quæ firmiſsima videntur & ſecuriſsima, per vim occupata, atque per iniuriam oppreſſa regna, ſubitæ ac repentinæ ruinæ obnoxia eſſe, iudice*
Lucæ 2. „ *atq; vltore Deo, qui deiecit potentes de ſede, & exaltauit humiles. Demum nulli priuato licere integrúmve eſſe, tyrannū occidere, niſi cui certa & manifeſta Dei virtus auctoritasq; conſtet; quæ cùm multis minimè conſtite-*
Pſal. 126. „ *rit, infelici ſucceſſu res eſt perſæpe tentata. S. S. E. Niſi Dominus cuſtodie-*
„ *rit ciuitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam. Vanum eſt vobis ante lucem ſurgere, &c. Quamobrem & Dauidem impij, ac ſibi immeritò infeſtiſsimi inimici Saulis, nullo negotio occidendi, oblatā non ſemel occaſionem prætermiſiſſe nouimus, quamuis à comitibus monitum, diuinæ etiam auctoritatis*
1 Reg. 24. „ *nomine ſuadentibus. Et dixerunt ſerui Dauid ad eum: Ecce dies de qua lo-*
„ *cutus eſt Dominus ad te; Ego tradam tibi inimicum tuum, vt facias ei, ſicut*

pla-

placuerit in oculis tuis. Surrexit ergo Dauid, & præcidit oram chlamydis „
Saul ſilenter. Poſt hæc percuſſit cor ſuum Dauid, eo quòd abſcidiſſet oram „
chlamydis Saul, dixitq; ad ſeruos ſuos: Propitius ſit mihi Dominus, ne fa- „
ciam hanc rem Domino meo, chriſto Domini, vt mittam manum meam in „
eum; quia chriſtus Domini eſt. Viuit Dominus, quia niſi Dominus percuſ- „
ſerit eum, aut dies eius venerit vt moriatur, aut deſcendens in prælium per- „
ierit; propitius ſit mihi Dominus, vt non mittam manũ meam in chriſtum „
Domini. Et confregit Dauid viros ſuos ſermonibus, & non permiſit eos, vt „
conſurgerent in Saul. At neq; Ahhoudi facinus in exemplum opponẽdum „
eſt ab eo, qui ſeſe tot humanis partibus deſtitutũ, tot rurſus diuinis inſtru-ctum, atq; ad gerendam rem incitatũ & conſtitutũ probare non poßit; eum verò qui probauerit, nec in hanc diſputationem, nec in noſtram deliberationem caſurum arbitramur. Nec enim quiſquam qui rem hanc confectam ex ordine cognouerit, conſilio, copia, viribus & artibus humanis iure eſt adſcripturus; ſed Dei vnius voluntati, ac iudicio, & virtuti, qui Eglonem impium, & graui ſeruitute Iſraelitas plus iuſto prementẽ, vlciſci; &, vt Dauidis vtamur verbo, percutere volens, vt ſuum planè conſiliũ & opus oſtenderet, eum ſuſcitauit miniſtrũ, cuius notis antea artibus aut partibus, eiuſmodi quidquam tribui non poterat. Hic igitur diuino auctus atque animatus Spiritu, mandatam ſibi rem maturè confectam, conſequentibus etiam actionibus prudenter ac feliciter promouit. Exemplorũ examen.

Et ſtatim inſonuit buccina in monte Ephraim: deſcenderuntque cum eo filij Iſrael, ipſo in fronte gradiente.

TANTAM *animi conſtantiam, laborisq; patientiam, & victoriæ firmandæ pertinaciam, quiſquis ad virtutem diuinam non retulerit; is planè ſuarum ipſius, hoc eſt, humanarum virium modum, immò imbecillitatem potiùs, minimè agnouiſſe dicendus eſt. Ahhoudus is, qualem iam depingebamus, nulla ſuſcepti laboris vel requie, vel intermiſſione quæſita, tam multis horis in opere, cura ac negotio perdurat; dum munus Regi defert, dum mandatum expoſiturus redit, dum Regem conficit, dum longis interuallis, per aperta perq; denſa loca, in oppidum euadit, atq; ex eo loco in montoſa, aſpera, & ſalebroſa conſcendit; dum non contentus vel ſolo greſſu viam facere, vel, quæ vix bene viam ambulantibus edi poſſunt, vocibus magnis, clamoribúſve ſuos aduocare, niſi buccina inter eundum ſonet, tanta contentione ac vi, vt belli ſigno dato, Ephraitas variis ex oppidis, vrbibus, atq; vicis, ex agris etiam breuiſſimo tempore coactos, ipſe dux bonus atq; miles anteeat.* Et ſtatim inſonuit. *Hebraicè eſt,* Et fuit cùm iret ille, & clangebat buccina in monte Ephraim. Perſeuerantia.

Eum verò non ad montis radices, aut ex loco inferiore tantùm ſonuiſſe, illa duo verba indicant; In monte Ephraim; *&,* Deſcenderunt cum eo filij Iſrael ex monte, & ipſe ante illos. *Porrò fidem, pietatem integram, atque animi præſtantiam, ſtudium, curam, omnes veræ fortitudinis partes*

vire

viro diuinitus inſtructo ineſſe, omnia hæc ſimul obſeruata oſtendunt, ſimul etiam cum cupiditate magna ſalutis populo ſuo afferendæ.

Qui dixit ad eos: Sequimini me, tradidit enim Dominus inimicos noſtros Moabitas in manus noſtras.

Ducis partes

FORTIS *militis, & ſapientis ducis perſonam, ſibi à Deo impoſitam, Abhoudus muneribus officiiſq́; omnibus gerit, qui hactenus tyrannicidam eadem auctoritate ac virtute prudenter atq; feliciter egerat. Principio igitur Iſraelitas buccinæ ſono conuocatos cogit, nunc verò coactos alloquitur, atq; ad hoſtem conficiendum & coercendum oratione animat & firmat, breui quidem oratione, ſed efficaci, duabus partibus conſtante, nempe adhortatione & ratione, in qua omnes perſuaſionis nerui ſunt. Atq; habendi ſermonis finis erat, auditores ad pugnam capeſſendā inducere. Id verò initio ipſo dicendi faciendum proponit:* Sequimini me. *Hebraicè;* Inſequimini poſt me. *Nullum deliberationi locū conſtare iam poſſe ſignificat, neq; rem ipſam pati moras, ſed dicto citiùs inchoandam, certiſſima boni euentus concepta ſpe atque fide, nullius cogitatione periculi, quod tantum abeſt vt timendum ſit, vt ipſe non modò tentandum ſuadeat, ſed vltro etiam præcedens ſubire velit, vtpote qui firmiſſimo Dei præſidio fidat; quamobrē illos ſequi, ſe verò ipſum primum periculo obÿcere velit. Neq; verò illos ad pugnā ad ſe vocari ait, ſed ad victoriæ vſum tātùm, hoc eſt, ad cōſternatos, fractos, & victos hoſtes perdendum.* Inſequimini poſt me. *Verbum ab iis, qui fugientem inſequi contingere & capere ſtudent, ſæpiſſimè vſurpatum. Pugnæ totius caput iam petitum atque oppreſſum indicat, idq́; Dei voluntate & virtute; ſua verò ipſius opera, qui nunc etiam parta victoria vti velit. Hæc totius propoſitionis atq; exhortationis ſententia ſumma eſt; quam quia ſuis neruis rationibuſq́; inſtrui ac firmari oportuit. firmiſſimis argumentis confirmat: primùm à copia, facultate, & opportunitate; deinde à cauſa, honeſtate, atque vtilitate productis: quæ in hoc orationis genere maximam vim ad perſuadendum habent. Atque facultas & opportunitas ipſo illius rei gerendæ authore petitur, qui non id iubet vt res bello tentetur, ſed vt confecta iam in exitum ducatur extremum: vtpote qui ipſe vicerit & fregerit hoſtes, fractoſq́; peti ac perdi velit.* Tradidit enim Dominus. *Hebraicè pro* enim, *eſt* KI. *atque hæc vocula & affirmationi & rationi pariter miniſtrare ſolet. ac ſi dicamus, certum quippe eſt hoſtes iam victos, à Domino Iſraelitarum Deo traditos, nullo negotio vobis conficiendos; atque ita vnum hoc Dei nomen appellatum, facultatem & honeſtatem declarat. Deinde verbum* Tradidit, *copiam & opportunitatem non prætermittendam oſtendit; eandem verò copiam ipſis nunc, quibus ſuadetur, eodem Domino auctore conſtare.* In manus veſtras. *quas manus, dummodo fideles viriq́; eſſe, & vobis atq; ipſi non deeſſe velitis, abundè ſatis potentes hodie experiemini. nam quantum illis ſpiritus, virtutis, roboriſq́; victis & fractis detraxit, tantum vobis cōceſſurus aucturuſq́; eſt. Veſtras namque manus, veſtram operam in*

כי

huius

huic rei conficiendæ admouere vult. Conſequens autem eſt, vt quas illis vires ademerit, ſit vobis aucturus; nec verò fas eſt, ea, quæ Dominus per vos facta vult, veſtra vel negligẽtia, vel ignauia, vel perfidia omitti: præſertim cùm veſtra maximè agatur res, veſtræq́; libertatis ac ſalutis hoc præcipuè referat. Non enim vos ad iuſtorum vel piorum, vel vobis etiam amicorum hominum perniciem, ſed ad hoſtium, duriſſima ſeruitute vos opprimẽtium, vltionẽ productos vult Deus. Inimicos noſtros, inimicos veſtros. *Ipſum profectò inimici nomen abundè odioſum ſua ſponte eſt, & quamcumq́; vel petendam, vel tentandam vltionem ſuadet, nedum perſuadeat oblatam & certam. Atqui ex naturæ ratione, atque ex Gentium more bellum cũ hoſte inimicòque publico gerere, non licere modò, ſed & oportere putatur. Hanc enim ſatis honeſtam ſui in Troianos odij Iuno, Æolum ad vltionem hortabunda, indicaſſe videtur:* Gens inimica mihi Tyrrhenum nauigat æquor. *Atque notanter Abhoudus dixit, inimicos veſtros, ad perſuaſionis firmamentum. Nam ſi Deus inimicos, eo nomine quòd inimici ſunt, non Dei ipſius inquam inimici, ſed veſtri, vobis tradidit, vos traditos vbi neglexeritis, aut timueritis, ſeruariq́; malueritis; venturæ ab ipſis in vos calamitatis authores vos præbebitis. Hebraicè & Chaldaicè* veſtros *legimus, facilè verò ex* ὑμῶν, *Græci ſcribæ* ἡμῶν *ponere potuerunt, quam lectionem Latinus interpres in his libris præcipuè videtur ſecutus. Atqui pronomen* noſtros, *pluraliter, ſecundæ etiam perſonæ vim ſignificationemq́; præſtat. Id quod in ſecundæ perſonæ pronomine non obſeruatur. Vt autem certior promiſſi fides eſſet, ipſum inimicorum nomen expreſſit, Moabitas. Alij namq́; iam publicè & palàm hoſtes fuerant, Iſraelitis infeſti, vt Meſopotamij non ita pridem; alij multo antè inimicitiam aperuerãt, vt Amalechitæ; alij conceptam tegebant, & diſſimulabant, vt Idumæi; alij verò grauiſſimum decoquebant odium, vt Chananæi; quamquam hi Iſraelitis ob ſancitas pactiones fideles putarentur: verumtamen omnes hi hoſtes erant, præter Ægyptios, & gentes alias longiùs diſſitas. oportuit igitur Prophetam hunc dati ſibi mandati fidem certo hoſtium nomine indicato firmare, ad eorum apud quos agebatur confirmandos animos, atque ad perpetuum diuinæ virtutis ac veritatis, vaticinijq́; ſui ſtatuendum exemplum. Nam ſi Aſtrologorum more modoq́; hoſtes tantùm diceret, quamquam illi ipſi Moabitæ illa tempeſtate non premerentur, reſq́; ex animi ſententia non ſuccederet; tamen, qua dictum defendi poſſet, euaſio reſtabat; hoſtes ſe dixiſſe multos, variosq́; eſſe illis hoſtes, hos quidem non deditos; tamen reſtare alios qui expugnarentur: tentandos omnes, donec ſucceſſus effata declararet. Namque huiuſmodi tripodum, quercuum, & adytorum oracula, & aruſpicum reſponſa, & Chaldæorum prædictiones fuiſſe accepimus. Verùm quæ à Deo prædicuntur, omnium ſimpliciſſima, certiſſima, atque apertis ſignis, imò nominibus, ſingulariter excepta eſſe ſolent, abſque vlla omnino ad eludendum anſa, vel ad euadendum lubricitate, abſque ambagibus vllis.* Inimicos veſtros Moabitas.

Inimicus.

Bellum qui cũ gerendũ.

Virg. Æn. 1.

Pronominum vſus.

Hoſtes & inimici populi.

Aſtrologorũ prędictiones.

Reſponſa Dei.

hos, quos hactenus oppreſſores habuiſtis, quorum vim & moleſtiam nunc experimini, non tantùm tributis ac vectigalibus, aliiſq́ ſeruitutibus vexati, ſed vrbibus & agris priuati veſtris, quæ illi occupata tenent; hos non in futurum tradendos, verùm iam à Deo victos, vobiſq́ traditos annũcio: ita vt vincere non ſit opus, victos inſequi, perdere, & expoliare liceat. Præter hãc faciendæ fidei rationẽ, ad augendam etiam, præſentium calamitatum ſenſu ac recordatione, inuidiam, opportuniſsimè notatũ eſt hoſtium nomen Moabitas. *Namque illi, quòd duriſsimo impoſito iugo inpræſentiarum imperararent, odioſiſsimi atq́ execrabiles habebantur, atque ita breui quidem, ſed efficaciſsima oratione, bonus Dei legatus perorauit, perorationiq́ ſui ipſius exemplum adiunxit, qui primum ſe in viam daret, & rem conſilio atque opera gerere inciperet, inceptamq́ conficeret.*

Deſcenderuntque poſt eum, & occupauerunt vada Iordanis, quæ tranſmittunt in Moab, & non dimiſerunt tranſire quempiam.

NON *fuerat Abhoudi conſilium, Moabitas omnes perdere; neq́ enim id à Deo in mandatis acceperat; ſed Iſraelem labore, ſeruitio, & cura, quibus illa tempeſtate opprimebatur, ſoluere; idq́ præſtari poterat confectis ac de medio ſublatis iis, per quos ſeruitutem ſeruire cogebantur. Atqui principes ij, qui alienas regiones armis debellatas in ſeruitute atq́ obedientia retinere ſtudent, nullum maius aut commodius ad eam rem compendium facere poſſunt, quàm ſi præſidiis ea præcipuè loca muniant, ex quibus opportunus ſibi; apertúſque ſemper in deditam prouinciam aditus exituſq́ pateat, iidemq́ Gentibus ipſis victis, aut earum ſociis, aut auxiliaribus copiis, ſint omnino præcluſi. huiuſmodi verò loca ſunt, montium tranſitus, viarúmque anguſtiæ; ſed marini portus, & fluuiorum vada, omnium maximè opportuna habeantur: nam qui hæc occuparint, tum mediterranearum omniũ, tum exterarum, quæcumque in prouinciam deduci, deferri, aſportariq́ poſſunt, copiarũ ac rerũ arbitri dominiq́ habentur. Aliàs enim diuiſa per ſingulas vrbes præſidia, præterquam quòd infiniti ſunt ſumptus, infirmiſsima prorſus, & perpetui multiplicisq́ negotij plena ſunt. Curant igitur ij, qui dominandi periti habentur, vt vada, portus, atque exitus omnes per præſidiarios milites cuſtodiantur, atque huius cauſa rei, proximam vadis vel portubus vrbem, operum atque militum propugnaculis inſtructam firmant: ita, vt ipſi, quamquam deditæ prouinciæ partem ſemper occupent ac frequentent, caput tamen & pedes velut vinclis ligata teneant. Atqui Moabitæ, Æglone duce ac Rege, hoc ipſum cauerant, opportuniſsima atque vadis Iordanis proxima Palmarum vrbe occupata, fortiſsimorumq́ gentis ſuæ ducum ac militum deductis præſidiis confirmata, quo & ipſis fluuij, vadorum, tranſmiſſionumq́ copia ſuppeditaretur; aliis verò, niſi ex ipſorum arbitrio, nulla fieret. Igitur prudentiſsimus, atque Dei beneficio fortiſsimus Abhoudus, vt traditos iam ſibi præſidiarios Moabitas vlciſceretur, Iordanis vada quàm primùm intercludenda curat, vt & præſidiariis fugæ, & auxiliaribus tranſ-*

Loca munita.

Viarũ præcluſio.

tranſmiſsionis facultatem prorſus adimeret. Et non dimiſerunt tranſire quemquam, *vel ex iis, qui citra fluuium in præſidio erant, vel ex iis etiam qui ex Moabitarum proximis agris & vrbibus auxilium opemq́ Palmenſibus militibus ac ducibus, & ipſis Iſraelitis negotium afferre poterant.*

Sed percuſſerunt Moabitas in tempore illo circiter dcecm millia, omnes robuſtos & fortes viros; nullus eorum euadere potuit.

REM *præclarè, feliciter, vtiliter, atque commodè, maximaq́ celeritate (quæ præcipua in agendo pars eſt) geſtam, hæc nobis temporis, numeri, atq́ conditionum adnotatio indicat. Nihil enim potuit aut ſapientiùs inſtitui, aut commodiùs & feliciùs expediri, quàm vt extincto hoſtium capite, nerui omnes, quibus gentis illius virtus roburq́ conſtabat, inciderentur: quibus omnibus ſublatis, reliquum vel aulicorum atque ciuium, vel ruſticorũ mercatorum, cerdonumq́ imbelle vulgus nihil opus erat peti, ſua ſponte ceſſurum, atq́ metu, ſtupore, & ignauia intra ſuos ſe fines cõtenturum.* In tempore illo, *Hebraicè*, In opportunitate illa, *cùm maximè illud expediebat fieri; Gallicè apti verti poteſt*, En ceſte meſmes ſaiſon. *Namque, vt diximus, in omni expedienda, conficienda tum belli, tum domi re, magnum momentum maturitas, opportunitas, & celeritas habet. Atque in eodem tempore poſt occiſum Regem decem millia hoſtiũ non gregariorum interficere, rem omnem prorſus conficere fuit, non gregariorum (inquam) militum, ſed omnes viros fortes & robuſtos. Hebraicè*: Omne adeps, & omnem virum virtutis. *quorum tranſlatione verborum vtraque belli ſignificatur pars, atque vtraq́ ſelectiſsima indicatur. Conſtat enim militia omnis ducibus, & militibus. duces non tantùm ſtrenuos & manu promptos, ſed etiam potentia, opibus, conſilio, atque dexteritate valentes eſſe oportet; milites verò robuſtos, & ad agendum paratos celeresq́ laudamus. altera igitur pars ita deſcribitur*, Omne adeps, *Hiſpanicè*, Toda la nata, *& omnẽ virum virtutis; de militibus hoc dicitur, ita tamen vt eadem enunciatione duces etiam includantur. nam ex Hebraicæ linguæ Dialectica ratione, prius vniuerſale ſignum poſteriore etiam colligitur. Atqui ex eiuſdẽ linguæ idiotiſmo intelligimus, eos quoque qui militum tantùm partes tuerentur, adeò fuiſſe præſtantes, vt & ſinguli etiam duces eſſe poſſent: quippe qui viri primùm, quod in præſtantiæ laude ſatis magnificum nomen eſt; atque huic cognomẽto poſſeſsiuum adiungitur virtutis*, Omnem virũ virtutis, *ſiue omnes viros fortes; nomine enim* HHAIL, *pro quo Latini virtutem reddere plerumque ſolent, omnes ſtrenui viri partes comprehenduntur: quod apud Latinos fortis vocabulum perſæpe etiam præſtat, vt*: Ennius & ſapiens & fortis & alter Homerus. *Ex his itaque tot tantisq́ ducibus ac militibus nullum euaſiſſe, hiſtoria ſacra narrat, nec dimicatione, nec fuga ſibi ſalutem conſulere potuiſſe. Ita per oppreſſos nuper, nunc verò tam repentè victores feliciter geſta res, non hominum conſilio & viribus, ſed diuinæ efficientiæ, dubio procul adſcripta eſt: quam conditionem quoniam nullo modo Moabitæ*

Occaſio. Maturitas.

Militia.

Virtus. חיל

Horatius Ep. 2. lib. 2.

negare poterant, auctore Deo conſtare vel inuiti, imò victi & triſtes ſubire coacti ſunt.

Humiliatusq́ eſt Moab in die illa ſub manu Iſrael, & quieuit terra octoginta annis à prælijs.

MOABITÆ *ſuam antea victoriam an alienæ vel hominum, vel deorum, quos ipſi colerent; vel; vt verè debuerunt, vnius Dei Iſraelitarum virtuti tribuerint, nec ſcire ex hiſtoria poſſumus, nec laboramus: certè illos nolente Deo Iſraelitarum res labefactare non potuiſſe, primùm cognouiſſe oportuerat: quod ſi tunc, propter victoriæ inſolentiam, non intellexerant; at nunc victi, atque intra vnum tantùm diem confracti, Rege interfecto, optimis & fortiſsimis quibusq; gladio occiſis, præſidiis occupatis, vadis & viis ad omnem opem vel expectandam, vel porrigendam, interclufis, non potuerunt non agnoſcere, ſeſe non humana tantùm, ſed vltra humanam ſortem potēti manu oppreſſos & confractos, hoc eſt, manu Iſraelis, potentis cum Deo viri, cuius virtus in ipſo Deo ſemper conſtaret, Iſraelitis, cùm opus eſſet, affuturo. Ita notanter interpretamur nomen, quod ab hiſtorico notanter appellatum eſt, qui non dixit ſub manu filiorum Iſrael, vel ſub manu Ahhoudi & Ephraitarum, quorum copias præcipuè Ahhoudus coegerat; ſed ſub manu Iſrael, qui tunc Iſraelis partes, & nomen tuebatur ſuum, cùm non ſua (hoc eſt humana) ſed accepta à Deo virtute rem gerebat. Quandoquidem Iſrael potentem cum Deo ſignificat. Atque ita eadem die, huius tantæ virtutis efficientia confracti ceſſerunt, non qui omnino perirent; nec enim hoc Dei conſilium, nec Ahhoudi animus fuit; ſed iugo fracto hoſtes in metu continere, regioni ac genti ſuæ pace ac ſecuritate parta. Hæc ſignificatio eſt verbi* Humiliatus. humiliatus *apud Latinos hoc loco, in quo Chaldæus,* fracti ſunt, *vertit, cuius verbi ſignificationem, qui conſecutus eſt euentus, exponit.* Et quieuit terra octoginta annis à prælijs: *illud* à prælijs, *quietis rationem explicat. Namque ab eo tempore quo Iſraelitæ Moabitis manus dederant, hoc eſt, totis decem & octo annis, ante ſalutem Ahhoudo miniſtro ac duce partam, vſq; ad finē vitæ ducis ac iudicis ipſius, nullo ab externis viciniſq; hoſtibus prælio laceſſiti ſunt: atque ita numerandi ſunt octoginta anni, quod ſubducta* Lib. Daniel. *temporum ratione eſt à nobis in Apparatu ſacro indicatum.*

Poſt hunc fuit Sangar filius Anath, qui percuſſit de Philiſthiim ſexcentos viros vomere; & ipſe quoque defendit Iſrael.

HVIVS *viri facinus illuſtriſsimum, cui nullum vmquam apud alias gentes vel editum, vel fictum, atque poëticis commentis decantatum, æquari poſſit; manifeſtum diuinæ efficientiæ, ſingularisq́; prouidentiæ argumentum fuit; ita vt quamquam nihil ampliùs ille præſtiterit, quàm vnicā populi propugnationem, tamen illud abundè efficax fuit ad hoſtes reprimendos, quoad ipſe Sangarus dux iudexq́; rem geſsit, quem exiguo tempore duraſſe, ipſa annorum ſupputatio indicat. Neq; enim vltra annum populo illi præfectum antiqui ſcriptores autumant; ſi quid vlteriùs produxerit temporis,*

poris, id ad Deboræ ætatem eſt referendum. Igitur Ahhoudo illo, qui & populum in diſciplina, & hoſtes in metu continuit, vita muneréq; perfuncto, rurſus Iſraelitarum vulgus licentiùs viuere, aberraréq; cœpit: quamobrem Palæſtinis aditus ad graſſationes atque infeſtas inuaſiones patefactus eſt, ita correptionis cauſa permittente Deo; cuius virtute effectum eſt, vt vnus Sangarus inuadentium Palæſtinorum turmas, ſexcentis vno tempore, vnicáque dimicatione occiſis, repreſſerit, adeò vt ſalutis datæ auctor & miniſter audierit. quam tamen ipſorum Iſraelitarum culpa non longā eſſe paſſa eſt; quippe quos continuata, vt mox indicabitur, ſcelera maiori ac diuturniori animaduerſione dignos reddiderint. Ideo non legimus hoc in loco, verbum vel iudicādi, vel deducendi, vel gubernandi huic viro adſcriptum; ſed tantùm fuit, *quod breuem illius opem adminiſtrationemq; fuiſſe ſignificat. Atque rem ipſam breui ac repentino temporis momento confectam, ipſe apparatus declarat; nempe ſtimulus quo bubulci aratoresq; ad boues domandos atque inſtituendos vtuntur. Nam ſic interpretamur vocabulum,* vomere, *quod noſtra verſio, Græcū fortaſſe ἀροτρόποδι imitata, poſuit. Hebraicum enim verbum,* MALMAD HABAKAR, *inſtructorium boum Latinè ſonat; eſtq; id armorum inſtrumentiq; genus, quod diximus, quodq; Chaldæus interpres,* PERAS THORAIA, *ſtimulus boum interpretatur. Nec verò ignauos aut timidos aliàs fuiſſe illos, quos Sangarus interfecit, nomen ipſum & genus ſatis declarāt,* viros de Philiſthiim. *Libet autē hoc loco id referre, quod apud veteres Iſraelitarum ſcriptores obſeruatum adnotatumq; legimus: nullam videlicet fuiſſe tribum, quæ ortū ex ſe publicum Iudicem vel Regem prædicare non poſſit, præter vnam Simeonitidem, cui propter nefarium Zamri ſcelus, honorem hunc negatum autumant; adeò quippe libidinis turpia ac probroſa exempla Deo eſſe creduntur inuiſa. Ghathniel Keneſi filius, Iudæ tribui adſcribitur, Ahhoudus Biniaminitis, Debora & Barach ex monte Ephraim & ex Kades Nepthali, Gedeon cum Abimelech filio ex Manaſſe, Tholagh Puæ filius ex tribu Iſſachar, Iairus ex Hauoth-iair ex Manaſſe, Iephte etiam ex iis qui Gilghadam vltra Iordanem incolebant, Abſanus Bethlehhemites Iudæus erat, Elon Zabulonites, Gidghon Ephraites, Samſon verò Danites, Eli & Samuel ex Leuitica tribu. Reges verò qui nā ex Biniamin & Iuda extiterint, Saulis Dauidisq; familia indicant. Ex Ephraim verò Ieroboamus, ex Manaſſe Iehu Namſij filius; Sacerdotum verò tiara regiis coronis, & vnctionibus minimè minor exiſtimanda eſt.*

Stimulus.

Iudices ex ſingulis tribubus.

CAPVT QVARTVM.

ADdideruntque filij Iſrael facere malum in conſpectu Domini poſt mortem Aod.

HVMANÆ *malitiæ ac nequitiæ impotentia, vbi metu, quo compeſcitur, exolui cœperit, continuò ad damnatos recurrit mores,*

——— fixa & mutari neſcia. nam quis
Peccandi finem poſuit ſibi, quando recepit
Eiectum ſemel attrita de fronte pudorem?
Quiſnam hominum eſt, quem tu contentum videris vno
Flagitio? *Cùm itaque Ahhoudi præfectura, quæ totos ſexaginta duos durauerat annos, longa atq; imbecilla viri ſenecta, poſtremis iam vitæ menſibus langueſceret; is qui iam illa tempeſtate valebat populus, ætate iunior, atq; inſolentior, præteritarum, ſalutis primùm, deinde ſeueritatis ac diſciplinæ obliuione, aut inſolenti potiùs faſtidio ac ſatietate affectus, in veterem recidit inſaniam; iiſdem ipſis diebus, qui Ahhoudi vitæ atque adminiſtrationis poſtremi numerati ſunt. ſic enim interpretamur verba illa,* Addiderũt facere malum poſt mortẽ Ahhoud. *quippe eodem adhuc viuente, pelliculã veterem retinentes, vulpinos mores iam reuocare cœperant, quos, vita defuncto viro, licentiùs etiam audaciusq; referre ac promouere ſtuduerũt. Hebraicè hæc poſtrema verſus pars ita habet;* Et Ahhoud mortuus eſt, *ea ſignificatione quam diximus: vix dum Ahhoudus è viuis deceſſerat, cùm illi totos improbitatis atque licentiæ ſinus pandere cœperũt; quæ quidem, vt apparet, aliasq; demonſtrabitur, cauſa fuit, quamobrem & Palæſtinorum manus in illos impetum facere cœperit, & allata à Sangaro ſalus minùs diuturna euaſerit.*

Temporum & morum mutatio.

Et tradidit illos Dominus in manus Iabin Regis Chanaan, qui regnauit in Aſor.

NON *humanis viribus aut artibus, verùm Dei irati ac vindicis voluntati, horum animaduerſionem adſcribere monemur, illa oratione:* Et tradidit illos Dominus. *Hebraicum verbũ,* Vendidit, *verti poteſt. Quippe nonnihil operæ ac laboris à Chananæis poſitum eſt in Iſraelitarum debellatione. id quicquid quantumq; fuerit, etſi longè maius; imò maximum fuiſſet, nihil tamen profeciſſet ad gentem illam ſuperandam, quã Dei vnius beneficio ac præſidio inuictam antea perſtitiſſe, imò cæterarum omnium victricem, iidem ipſi, qui nunc victores euaſere, ſenſerant; ſed vt prædictionibus, admonitionibusq; euentus conuenire oſtenderetur, verbum idem vſurpatum eſt.* " *Quomodo perſequebatur vnus mille, & duo fugarent decẽ millia? Nonne ideo quia Deus ſuus vendidit eos, & Dominus concluſit illos?* " *Non enim eſt Deus noſter vt dij eorum, & inimici noſtri ſunt iudices. Itaque animo his detracto, illis adiecto; his pauore immiſſo, illis ſublato; Iſraelitas in manum illius Regis vendidit, quem à Ioſuæ tempore ex Hhaſor*

quon-

quondam pulſum incommodo ac damno accepto paupertas reddebat, nunc in victos, atq; ſub iugũ miſſos grauiùs etiam vlturum. Atqui non hũc eũdem fuiſſe Iabinũ Regem, quem Hhaſora vrbe debellata & incenſa captũ, Ioſue iubente occiſum legimus, res ipſa declarat; verùm prognatum quempiam ex illius Regis ſtirpe, qui cum familiæ ac gentis ſuæ reliquiis ſiluam quãpiam inacceſſam occupauit, quam caſtellis, molibus, munitionibusq; opportunis ſeptam, ſibi aliisq; profugientium nationum populis, ad vitæ, regni, atque commerciorum vſum comparandam curauit, patris adhuc vel aui illius, qui à Ioſue fuerat occiſus, retento nomine Iabin, ſiue id propriũ gentilitiúmve fuerit, ſiue officij ac muneris, quo gentis illius Principes præcipuè ex veterum more cognominarentur: vt Hieroſolymorum Principes, Melchiſedech & Adoniſedek; Ægyptiorum, Pharaones primùm, deinde Ptolemæi; & Romanorum, Cæſares appellati ſunt. Namque Iabin idem ſignificat, quod intelligentiæ & prudentiæ perpetuæ compos. Cuiuſmodi virtute eos præſtare oportet, qui imperij clauum tenent. Regum tituli varij.

Habuitque ducem exercitus ſui nomine Siſaran: ipſe autem habitabat in Aroſeth-gentium.

FACVLTATIS *ad gerendam rem prima & potiſſima pars Iabino fuit, animus à Deo excitatus, & additus. Cui ſtrenui etiam Ducis opportunitas cum ingenti hominum armorumq; copia & apparatu acceſſit, vtpote qui nongentis ferreis curribus in expeditionem prodire poſſet: præter cæteras peditum cateruas, atque equitum turmas. Magna ſiquidem & ad oppugnandum & ad expugnandum, atq; etiam ad propugnandum in ferreis falcatiſq; curribus vis erat: quorum vſum cognoſcere qui velit, Vegetium, Frontinum, Leonemq;, antiquos militaris diſciplinæ magiſtros, legat. Hharoſeth-gentium, quantum ex nomine adiunctoq; interpretari licet, non vnam quandam ſimplicem vrbem, ſed multis partibus cõſtantem ciuitatem fuiſſe intelligimus. Namque* HHARAS, *à quo Hharoſeth dicta eſt, ſilueſcere, denſari, putare, cogitare, artibus operã dare, & plura huiuſmodi ſignificat. Exiſtimo autem ex concurſu & confluentia gentium illarum, quæ ab Iſraelitis, Ioſue Duce, pulſæ fuerant, conflatam fuiſſe ciuitatem pluribus conſtantem oppidis, ac pagis, & viciniis, ſiue iis longiori interuallo diſſitis, vt olim in Hiſpaniæ parte, quæ Luſitanos à Bethicis dirimebat, Arocitana ciuitas erat variis oppidis inſtructa, ex quibus nunc Mora, Arocium, & Ilex, quam vulgò Enzinam ſolam dicunt, cuius ciuitatis adhuc veſtigia documentaq; manent, agris atq; ſiluis compaſcuis, quæ hodieq; Contienda appellantur: ſiue conciuibus non nimis longè inuicem diſtantibus huiuſmodi ciuitas conſtiterit, cuius exemplum Luſitanorum regia Vlyſſipone præbet, magna proſpectantium hoſpitum admiratione. Vtrouis modo illam, quam nunc deſcribimus, ciuitatem ſitam fuiſſe exiſtimemus; certè magnam, frequentem, pluribuſq; gentibus & familiis habitatã, natura operibuſq; munitam, bellandi peritia & facultate inſignem, multis ac variis artibus, iiſdemq;*

Currruum vſus.

Arocitana ciuitas.

Vlyſſipo.

iiſdemq́; elegantibus celebrem, quales architectura, ſculptura, pictura, aulæorum textura, & acupictura, quam recamaturam dicimus, & aliæ omnes quæ ſub Hharas, hoc eſt, fingendi ac cogitandi vocabulo indicari poſſunt. Quamobrem Chaldæus interpres ciuitatis nomen exponendũ potiùs, quàm exprimendum duxit. In munitione arcium gẽtium. *Vbi Latinè in ver-*
1 Sam.23. „ *ſione vulgata legimus: Porrò Dauid erat in deſerto Ziph in ſylua. & rur-*
2 Paral.27. *ſus de Ionatham ſcriptum eſt, Vrbes ædificauit in montibus Iuda, & in*
„ *saltibus caſtella & turres. Idem nomen* HHARASSAH, *in exemplari viſitur, pro quo Latinus ſyluam, & ſaltum reddidit.*

Clamaueruntque filij Iſrael ad Dominum: nongentos enim habebat falcatos currus, & per viginti annos vehementer oppreſſerat eos.

HVMANAE *vitioſitatis improbitas eò nequitiæ perſæpè procedit, vt*
Prou.20. „ *non niſi grauiſſimis remediis curari ſe patiatur, S.S.E. Liuor vulneris cu-*
„ *rabit mala, & plagas penetralium ventris. Numquam Iſraelitæ vel Sangaris tempore, vel primis annis, in quibus à Iabino oppreſſi laborauerant, ad medicum recurrere cogitarunt; numquam ſibi parcere ſtuduerunt, donec iam omnibus artibus, auxiliisq́; humanis deſperatis, ad ſummam redacti miſeriam, oculos in cælum tollere demum cœpere, ad Ægyptiæ oppreſſionis exemplum totos annos viginti duram ſeruitutem perpeſſi. Non videtur Iabinus tyrannidis initio tanto apparatu, tantoq́; molimine bellico inſtructus fuiſſe: ſed poſtea proſpero rerum ſucceſſu, copiisq́; ſuorum adauctis, atque Iſraelitarum ære omni tributis vectigalibusq́; aſſiduè imperatis exhauſto, tantum opum congeſſiſſe, vt ſuum ſibi regnum, omnibus ad confirmandum commodis atque artibus inſtructus, tueri poſſet: libertatisq́; ſpem oppreſſis adimere, tum nouis operis, nouisq́; tributis augendis, tum præſidiis firmiſſimis ponendis, quibus in metu atque obedientia Iſraelitæ continerentur. Hoc ſignificare nobis videtur rationalis vocula,* enim; *Clamauerũt, inquit, filij Iſrael ad Dominum, cùm iam Iabinus poſt præfectum rebus bellicis Siſaram, nongentos currus ferreos, qui, quocumque ducerentur, firmiſſimi præſidij inſtar haberent, ſibi inſtruxiſſet, inſolenti atque duriſſima dominatione in victos & ſubactos vſus.*

Necdum etiam cauſæ irarum ſæuique dolores
Exciderant animo; manet alta mente repoſtum
Dedecus amiſſi, damna atque iniuria regni,
Et genus inuiſum, ſtragesque necesque ſuorum.

Itaque diuturno duriſſimæ ſeruitutis ſenſui, longè maioris miſeriæ metus adiunctus fuit, poſtquam tyranni potentiam & vim tanto molimine cõfirmari compertum eſſet. Eadem verò opportunitas & illis ad implorandum, poſcendum ex Deo auxilium, fidem ac ſenſum excitauit; & ad diuinæ prouidentiæ probanda exempla commodiſſimum tempus attulit. ea enim res auctoritati efficientiæq́; Dei apertiſſimè tribuitur: quæ ex extremis miſeriis

&

& calamitatibus, ex turbulentiſſima tempeſtate ad quietem & tranquillitatem ſubitò transfertur. nulloq́ tempore humani conſilij ſtultitia apertiùs arguitur, quàm vbi ea, quæ ſummā videbantur vim habitura, repentè confracta corruunt, idq́ exiguo aut nullo ferè eorum, quos fouere Deus velit, negocio. Igitur quo tempore Iabin exercitu magno, Duce ſelectiſſimo, armis, copiis, & apparatu tanto firmum ſibi regnum, & imperium in Iſraelitas promittebat, omnia exiguo tempore vidit euerſa, atque ſuos armis ferroq́ cadentes. id verò quemadmodum confectum ſit, attendendum.

Erat autem Debora prophetis vxor Lapidoth; quæ iudicabat populum in illo tempore.

OMNIA *hæc iam ſua ſponte diuinam efficientiam indicant. Namque vtriuſque partis deſcriptio & pictura oculis ſubiecta, & humanæ ſuperbiæ vanitatem, & contrà humillimorum, ſeſeq́ Deo totos permittentium hominum declarant felicitatem. Quamquam autem huius rari exempli ratio, & cauſa, atq́ ſeries in ipſa narratione à principio non repetatur, facilè tamen nobis, ex temporum ac rerum opportunitatumq́ comparatione, cognoſci poſſe videtur, fundamentum in Dei prouidentia iacientibus. Vero namque ſimillimum eſt, Iabinum ex anteactorum temporum memoria & obſeruatione curaſſe, quantum in ſe eſſet, & cauiſſe ne quiſquam magnus, fortis, ac ſapiens vir publicis rebus & cauſis cognoſcendis apud Iſraelitas præficeretur, maluiſſeq́ omnino illos confuſis ac populariter conſtituendis iudiciis, ea quæ ad ſuas priuatas leges pertinerent tractare, quàm totum populum Ghathnielis, aut Abhoudi, aut etiam Sangaris, cuiuſpiam, vt antea, conſilio duci, ac virtute gubernari. Sin minùs id fieri commodè poſſet, optaſſe potiùs vt viliſſimus, ineptiſſimus, ſaltem ad bellum inertiſſimus aliquis deligeretur, à quo nihil omnino ſibi eſſet metuendum, maximè tam copioſo parato exercitu, per ſtrenuiſſimumq́ Ducem gubernando; cum quo negotium, ſi quod fortaſſis offerretur, priùs eſſet habendum quàm ſecum: Itaque noluit intra Iſraelitarum terminos præſidia, vt Moabitæ, collocare; ſed exercitum inſtruere, atque præſtantibus curruum propugnaculis, iiſdémque pro temporum opportunitate mobilibus, munire.*

Prouidentia

Tyrannorũ conſilia.

Prudens futuri temporis exitum
Caliginoſa nocte premit Deus;
Ridetque, ſi mortalis vltra
Fas trepidat. *S. S. E. Qui habitat in cælis, irridebit eos: & Dominus ſubſannabit eos. Ille autem qui ſapientes in ſua ſapientia venator prudentiſſimus capere ac deturbare ſolet; ſapientes inquam mūdi huius; Iabini callidum ſic eluſit conſilium. Feminam Iſraelitidem, probam aliàs & honeſtiſſimam quidem, feminam tamen, Prophetico ſpiritu ita auxit, vt iuri apud populum dicendo idoneam declarauerit; multis ſapientiſſimiſque reſponſis diu ac variè perſpectam; quæ vltra omne muliebris ſortis exemplum, illam gubernatione populi dignam prædicabāt. Cui etiam laudi multæ*

Horat. lib. 3. Carm.

„ Pſal 2.

Mulier Iudex.

O acce-

accedebant, quæ Iabinum non ſolùm ad intercedendum illius muneri non mouebant, immo ad nihil potiùs deligendum hortabantur; vt mulieris modeſtia, ſimplicitas, ſolitudo, vacuitas eorum omnium, quæ nouandarum rerum ſuſpicionē recipere poſſent, atque ita populo, cui iura dicere neceſſe erat, iudex conſtabat, qualem & ad muneris vſum, & ad tyrānidis ſecuritatem non modo probari, ſed optari vltro etiam, foueri, & conſeruari conſultiſſimum tyranno videretur. Iam verò omnia hæc, quæ in mulierem illam conuenerant, ex ipſa hiſtoriæ lectione adnotare libet. In tempore illo. *Hebraicè* BAGHETH HAHI. *duplici ſingularitatis notatione conſtricta oratio, opportunitatem & commoditatem indicat maximam. Tempus hoc loco pro opportuna ad rei cuiuſpiam vſum commoditate accipimus, vt Latinè dici ſolet, in tempore venire. Sic Poeta dixit:*

Tempus.

Georg. 1. ——— Meſſiſque diem tempuſque ſerendi.

Georg. 3. *&,* Tempore non alio catulorum oblita leæna
Sæuior errauit campis.

Illa tempeſtate. *Salluſtius, Illa tempeſtate, frequenter in hanc ſignificationem vſurpat: Gallicè,* En ce ſaiſon icy. *Illo eodem tempore, quo Iabinus tyrannidem tanto apparatu firmabat, Iſraelitica res domi etiam ita humilis atq; proſtrata iacebat, quod ad humanam gloriæ ac potentiæ faciem ſpectat, vt vnius feminæ auctoritate, & opera, officioq; gubernaretur, cuius ad id agendum virtus perſpecta iam fuerat; vtpote prophetico ſpiritu auctæ, ſacrarumq; legū cognitione diuinitus inſtructæ. cùm verò prophetarum miniſteria multa variaq; ſint, (aliorum namque munus eſt, præterita, præſentia, futuraq; exponere; aliorum verò, ſui temporis tantùm res indicare ac docere; omnium verò commune officium eſt, populo pœnitentiæ ac pietatis ſtudium ſuadere) hæc nihil, quod ad futurum tempus pertineret, protuliſſe dicitur; ſed ea diuinitus accepta prædicare, quæ ſua ipſius tempeſtate opportuna eſſent. hoc eſt, quod ex illa ſingulari expoſitione,* vxor Lapidoth, *intelligimus. Quamquam enim pleriq; omnes cōmentatores illam viro, Lapidoth nomine, nuptam fuiſſe putent, & à viro ſuo poſt vaticinij acceptum ſpiritum ſeiunctam dicant; tamen ſingularis Hebraici ſermonis forma, aperta nominis interpretatio aliud nobis ab hiſtorico ſignificatum indicat. primùm,* ISSA, *non ſemper Hebraicè relationem ad virum coniugémve continet, vt vxor & coniux apud Latinos, cùm potiùs nomen abſolutū ex primæua inſtitutione ſit, vt apud Latinos mulier, quamquam nonnumquam relatiui officium ſubeat, vt vir apud Latinos. Dicitur enim* SARA ESSETH *Abrahami, vt à Virgilio* Vir gregis ipſe caper *dicebatur: cùm tamen hîc ſexum præcipuè, ſecundo loco virtutem atq; virilitatem indicet; tertio verò loco accidit, vt pro marito vſurpetur. ſic apud Hebræos* NEKEBAH *in omni animantum genere feminam ſignificat:* ISSA *verò abſolutè feminam hominem indicat, vocabulo à primo generis parente impoſito: qui cùm ad vitæ communionem, atq; ad propagandi generis facultatem, datam ſibi adiutricem gratulatur, Hæc, inquit, vocabitur*

אשה

ISSAH,

ISSAH, *quia de* ISS *aſſumpta eſt. quod Latinus interpres ita vertebat: Hæc vocabitur virago, quia de viro ſumpta eſt. Itaque* ISS, *in ſacra lingua* איש *ex humano genere virum prima impoſitione ſignificat, idq́; propriè; per ſimilitudinem verò ad alias animantes nonnumquam trāsfertur. Ex naturæ verò præstantia non rarò nomen hoc ad ſingularem virtutem ſignificandam vſurpatur, in quacumque id arte appareat. Sic Noë vir iuſtus, & vir* Gen. 6. *agricola: & Ioſeph vir prudens & ſapiens; & Eſau vir venationis dictus.* Gen. 8. Gen 41. *Tertium porrò ad cõiugij rationem transfertur, vt: Sub viri poteſtate eris.* Gen. 4. Coniux. *Idem omnino & huius vocis* ISSAH *vſus, ijſdemq́; modis diſtinctus in ſacra lingua obſeruatur, quæ primùm mulierem; deinde mulierem aliquo nomine celebrem; tertio verò loco ad virum relata vxorem ſignificat. Sic Abraham, Noui, inquit, quòd pulchra ſis mulier, hoc eſt, eximiæ pulchritudinis. &, Mulierem fortem quis inueniet? dixit Salomon,* ISSAHHAIL, *egregiæ virtutis mulierem ſignificare volēs, qualemq́; ipſe mox depingebat. Atq́; hunc ſecundùm huius vocabuli vſum hoc loco nobis oblatū exponimus: quo quemadmodū celeberrimæ illi feminæ Prophetidis primùm, deinde iudicantis auctoritas tributa fuerit, doceamur: nēpe quòd eſſet mulier* Lapidoth. *Lapidoth feminino ac maſculino genere in ſacris libris inuenitur, vnde & Græcorum atq́; Latinorum, Lampas, deſumptū credimus; eadem quippe huius vocabuli in his tribus linguis ſignificatio eſt accenſæ tædæ, aut ignis, lucis, aut ſplendoris. Atque ita quo tempore Deus in Sina leges laturus primùm auditus eſt, tonitruis atq́; lapidim, hoc eſt, ſplendoribus fulgoribusq́;, ſuam eſt teſtatus præſentiam. Quamobrem Deboram mulierem Lapidoth, hoc eſt, diuinis imbutam & illuminatam ſplendoribus interpretamur; ita ipſius auctoritatē ex prudentiſsimis ac planè diuinis reſponſis, & populo & populi vicinis probatam intelligimus. Quòd verò Lapidoth femineo genere pronūcietur, ad id referre poſſumus, quòd huius vaticiniorum exempla inferiori, quàm aliorum magnorum Prophetarum, ordine eſſe viſa fuerint: vt quæ non ad præteritum ac futurum porrò tempus protenderentur, qualia Moſis complura fuiſſe nouimus; ſed ſuam tantùm ætatem, ac tempeſtatis illius conditionem ſpectarent. Atque vxoris nomen, à Latino interprete poſitum, ἀναλογικῶς accipiendum eſt. Sic ſacras virgines, Chriſti ſponſas vocamus. Sic Moſis vxor virum ſuum, ſanguinum ſponſum appellabat. Igitur ex nomine primùm, deinde ex illuminationibus, hoc eſt, reſponſis diuinitus acceptis, ſatis illuſtria auctoritatis documenta ſanctæ illi mulieri, ad ſuadendum populo officij ac pietatis veræ ſtudium, atque etiam ad ius dicendum, cùm nemo eſſet tanta ſapientia vir, cùmq́; per ea tempora tyranni potentia præſtantem inſignemq́; virum iudiciis publicis præeſſe minùs fortaſsè pateretur. Id quod etiam ex circumſtantiis aliis arguitur, quibus hoc munus ab illa exercitum & adornatum deſcribitur.*

Et ſedebat ſub palma, quæ nomine illius vocabatur, inter Rama & Bethel in monte Ephraim: aſcendebantque ad eam filij Iſrael in omne iudicium.

LOCVS, *tempus, & cætera omnia, manifeſtam illius ſanctæ feminæ vitæ & adminiſtrationis rationem ab omni ſuſpicionis genere alienam publicè probabant. Quis enim aduerſus illius decus atque honeſtatē quicquam fingere auderet, cuius ſapientia & ſanctitas diuinis illuminationibus commendata & comprobata erat, cuius ſtudiū vel in ſuadenda hominibus virtute ac pietate, pœnitentiaq́ postulanda, vel in dirimendis iudicādisq́ cauſis conſumebatur, idq́ non intra priuatos parietes, vel occulto aliquo aut obſcuro loco, ſed palàm in edito ſitu, in monte Ephraim, ſub palmeto, quod docenti, atque iudicia exercenti vmbram præbebat, ipſi & confluenti populo communem? Quis porrò in tanta tamq́ aperta conuenientium hominum ſimplicitate, aut coniurationem, aut inſidias, aut aliquid huiuſmodi ſtrui aduerſus tyrannum poſſe diceret? Itaque hoc tempore & actionibus, tum mulieris ipſius probitati, tum Principis ſecuritati, tum etiam populi iudicia adituri commoditati, egregiè conſultum fuerat.* Sedere. *Ideo illa ſedere dicitur, quòd huiuſmodi habitus docentibus atq́ ius dicentibus conueniat. S. S. E.* Pſal. 1. „ *In cathedra deriſorum, ſiue peſtilentiæ non ſedit.* Pſal. 118. „ *Etenim ſederunt Principes, & aduerſum me loquebātur.* Prou. 30. „ *&, Nobilis in portis vir eius, cùm ſederit cum ſenatoribus terræ.* „ *Muneri igitur ſuo vacaſſe illo habitu ſignificatur: deinde à populo nihil illinc petitum, præter iudicia, quæ publicè dicebantur ſine vllo tumultu, à femina, in medio ferè totius regionis perpetuùm conſidente. hoc eſt, quod expoſitio ipſa ſignificat:* Aſcendebant ad eam filij Iſrael in omne iudicium. *Huius tantùm rei cauſa aſcendebant, iudicij inquam, eaq́ iudicij exceptione ac definitione, qua ipſi filij Iſrael erant. Neque enim, ſi quiſquam aduerſus tyrannum, tyrāniq́ miniſtros cauſæ quippiam haberet, ad eam aſcendere poterat. Eiuſmodi namque cauſas, quæ vel ſimilis argumenti partes, atque Reipub. rationem ſpectarent, non ad Deboram, ſed ad Regem referri cautum erat. Ita adnotamus verba hæc pro formali, ſiue in ſenſu compoſito, vti dialectici loquuntur. Porrò loci ſitus, vltra manifeſtam expoſitamq́ omnibus actionum rationem, quam indicabamus, commoditatem quoque, opportunitatemq́ acceſſus, atq́ conuentus vndiq́ celebrandi ſignificat. Nam Principum ac Iudicum habitatio, in extremo aliquo regionis angulo aut termino conſtituta, populis incommoda eſſe deprehenditur. Appellatam autem fuiſſe palmam illam inſigni ac celebri Deboræ cognomento, hiſtoricus ait. idq́ tum ad illius temporis facultatem & opportunitatem, tum etiam ad proſperitatis memoriam aptiſſimè factum innuit. Palmam verò non vnicam tantùm arborem, ſed plures fuiſſe exiſtimamus, ad iudicis ſedem, & conuenientis populi hoſpitiū commodè cōparatas. Nam ſacra lingua ſingulari nomine eiuſdē generis plura ſignificare ſolet, vt quercum Manri. & fuit illi ouis, & bos, & camelus. Sic Latini etiam:*

Quis

Quis multa gracilis te puer in roſa? &, quercus & ilex.
Multa fruge pecus, multa dominum iuuet vmbra.

Horatius lib. 1. Od. Epiſt. 1. 10.

Hic igitur & iudicis, iudicando; & vatis, populum monendo, officium illuſtris illa mulier Debora exercens ſedebat, ſicut in primo ac ſecundo huius libri capite edocti ſumus: Cumq́ Dominus iudices ſuſcitaſſet, in diebus eorum flectebatur miſericordia, & audiebat afflictorum gemitus. Fuit autem elegans, & virtuti atq́ præſtantiæ, laborumq́ aſsiduitati, atque publicæ rei in muliere ſtudio apprimè conueniens nomen Debora in ſacra lingua, quod admirabili illi volatili impoſitum eſt, quam Latini apem dicunt. neſcimus autem vnde Latinum nomen deductum fuerit; nam quæ à Grammaticis affertur etymos, obſcura ac ridicula eſt. certè Debora ex inſigni & egregio, præter cæteras animantes, apibus inſito ſenſu, nomen factum interpretari licet. DABAR *verbum atque nomen in illa lingua, verbum, rem, ſententiam, rationem, ratiocinationem, cognitionem, & omnia quæ intellectu comprehendi poſſunt, ſignificat: & niſi Debora femininum eſſet, humano ingenio penè par apiculæ adſcriberet: cuius adeò tenuis ac paruæ animantis incredibilem in cognoſcendo agendoq́ vim, abſolutiſsimo opere Latinus poëta perſecutus eſt. Hactenus de Prophetidis nomine, patria, auctoritate, munere & officio, quæ opportuna videbantur, expoſuimus. Nunc verò deinceps ſingulare beneficium, per hanc Iſraelitarũ genti diuinitus allatũ, intelligemus.*

Debora. דבורה Verg. Geor. 4.

Quæ miſit, & vocauit Barac filium Abinoem de Cades Nephthalim, dixitque ad eum: Præcepit tibi Dominus Deus Iſrael, Vade, & duc exercitum in montem Thabor, tolleſq́; tecũ decẽ millia pugnatorũ de filiis Nephthalim, & de filiis Zabulon.

HVNC *virum quamquam Deboræ coniugem fuiſſe, ab eademq́ propter prophetiam ſeparatum vixiſſe, multi putauerint; nobis tamen, qui nec opinionum vim nec pondus, aut numerum cenſere ſolemus, non euincunt: tametſi Barac & Lapidoth, ſignificatione affinia eſſe dicantur vocabula; Barak enim fulgur ſignificat; verùm nominis genus & numerus diſpar, hæc conuerti confundiq́ non patiuntur. Huic accedit, quòd nulla coniugij huius vel mentio, vel obſcura etiam ſignificatio, non in hac hiſtoria modò, ſed nec in ſacris libris, aliàs obſeruari potuerit: cùm, ſi id eſſet, nihil cauſæ erat, cur non indicaretur, quemadmodum in aliis huiuſmodi narrationibus paſsim vel indicari, vel apertè etiam explicari ſolet. Itaq́, vt quæ legimus, ea tantùm exponamus; Deo Deboræ conſilium aperiente ſuum, ad illam aduerſus Siſaram expeditionem inſignis quidam vir delectus eſt, cuius cum primis, & proprium & paternum nomen felicis auſpicij rationem præferebant. Barak fulgur, qualia cælitus demitti ſolent, maximæ celerrimæq́ & præcipuè ſplendentis naturæ, quæ non ſolùm in mediis denſiſq́ lucet tenebris, ſed ne à clariſsimæ diei lumine vincitur; quæq́ & expectantiũ oculos præſtringens, ſenſum animúmque commouet, & impiorum præcipuè*

Barak.

mentes perturbat, quos à prouidentiæ confeßione aliàs abalienatos, omniaq́ naturæ efficientiæ tribuentes, nulla ex ijs, quæ ſenſum mouere ſolent, res magis turbat, in metúmve impellit, quàm fulgorum præſentißima lux & fax.

Horatius lib. 1. Od. 34.

——Namque Dieſpiter
Igni coruſco nubila diuidens,
Plerumque per purum tonanteis
Egit equos volucremq́ue currum;
Quo bruta tellus, quo vaga flumina,
Quo Styx & inuiſi horrida Tænari
Sedes, Athlantæusq́ finus
Concutitur: valet ima ſummis
Mutare, & inſignem attenuat Deus,
Obſcura promens, &c.

Huiuſmodi repentinam celerrimamq́ calamitatem in Iabini regno ac rebus, ducis à ſe delecti nomen portẽdere; ipſi verò Iſraelitarum populo eiuſdem viri ac nominis obſeruationem, ad auctorem ſuum relatam, fauſtam feliceműq credi atq́ haberi, voluit Deus. Nam celerem quidem, præſentißimam, atq́ efficacißimam illam vim eſſe Barak nomen ſignificabat: eandem verò filiam Abinogham eſſe conſtabat, hoc eſt, à decoro, iucundo, pulchro, atque dulcißimo patre auctoreq́ profectam. Quamobrem & viri & patris nomina, in narratione appellanda, Spiritus ſanctus ſcriptori dictauit. Atqui Deboram & Barakum ex alia atque alia tribu fuiſſe, vtriuſque habitationis locorum nomina indicant. Verùm vt res planè diuina probaretur, Prophetis ipſa curauit, vt per paucißimos expediretur, ideoq́ Barakum certiorem fecit mandati ſibi à Deo ad ipſum dati, cuius illa ſumma erat, vt nullo ſtrepitu, nullo vel tumultu, vel apparatu præmiſſo, conuocatis ad ſe in Thabor vicinum montem decem tantùm millibus hominum, ex adiacentibus Nephthali ac Zabulonis tribubus, religionis, & reſponſi, atq́ iußi Dei nomine, in ſuam ipſorum, & totius Iſraelitici populi ſalutem ſibi adeſſe perſuaderet. Conſtat autem mandati ad ipſum, & ſermonis ab ipſo ad conuocatos faciendi argumentum, diuinæ virtutis auctoritate, & Iſraelitici nominis commemoratione atque interpretatione.

Pręcepit tibi Dominus Deus Iſrael, Vade & duc exercitum in montem Thabor. *Hebraicè ad verbum ſic habet:* An non præcepit Dominus Deus Iſrael, Vade, & induces in monte Thabor, & ſumes tecum decem mille viros, ex filiis Nephthali, & ex filiis Zebulum. *Siue hoc ipſum,* An non præcepit, &c. *fuerit mandati expoſiti initium, ſiue aliud quoduis; certè ſermonis formula hæc magnam rei aſſeuerationem in ſacra lingua habet. Sic Ioſue Deus alloquebatur, Nónne præcepi tibi? eſt ergo orationis illa ſententia, rem, quæ nunc apparabatur, non ex humano cõſilio, ſed ex voluntate iuſſuq́ Domini proficiſci, Domini, inquam, qui primum illius magni nominis documentum, ſalute afflictißimo apud Ægyptios populo*

aſſe-

afferenda dederit S.S. E. Ego Dominus, qui apparui Abraham, Iſaac, & „ Exodi 6.
Iacob in Deo omnipotente: & nomen meum Adonai non indicaui eis. „
Pepigiq́; fœdus cum eis, vt darem terram Chanaan peregrinationis eorum, „
in qua fuerunt aduenæ. Ego audiui gemitum filiorum Iſrael, quo Ægyptij „
oppreſſerunt eos, & recordatus ſum pacti mei. Ideo dic filiis Iſrael: Ego „
Dominus educam vos de ergaſtulo Ægyptiorum, & eruam de ſeruitute, „
ac redimam in brachio excelſo, & iudiciis magnis. Huc eũdem Dominum, eiuſdem nominis documenta & exempla iam ſæpius deinde conſtituta, repetiturum denuo & confirmaturũ, eiuſdem Iſraelis, cuius ſeſe Dominum ac Deum ipſe appellaret, cauſa mandatum hoc dediſſe: quod idem etiam Iſraelis nomen tueri & promouere pararet. Namq; Iſrael, virum ſignificat, qui non humana potentia & ope, ſed fide in Deum nixus, & diuina gratia inſtructus, nõ ſolùm aduerſus homines potentes atq; violentos, qualis Eſau fuerat, ſtrenuum ſeſe luctatorem præbuit; ſed aduerſus Deum valentem præſtitit. Itaq; idem ille maximus & potentiſsimus, Iſraelisq́; ſuſceptor efficaciſsimus, Deus Iſraelem exiguo hominum numero, & hoſtium comparatione exiguum, Iſraelem tamen tueri firmareq́; volens, hos, quos coniungi iuberet ad efficiendã rem, non vt neceſſarios, & maximè idoneos coëgerat, ſed ad opportunitatem & occaſionem hoſtis in pugnam pertrahendi vocarat. Ad hanc autem orationis huius ſententiam verbũ Latinum, induces, *facit ex Hebraico,* MASSACHTHA. *Nec enim numerus ille, hoſtili exercitui omnibus rebus & commodis prorſus impar, aliter ad rem tantam gerendam cogi poterat, quàm perſuaſione atq; expoſitione diuinæ voluntatis. Itaq; verbum,* Duc, *idem hîc valet, quod ab eodem compoſitũ* Induc. *quod huiuſmodi ſignificatione Latinis vſurpari ſolet.* Semper, vt inducar, blandos offers mihi vultus. (Israelis Deus.) (Duc.) (Lib. 1. Tibul. 6.)

De filiis Nephthali & de filiis Zabulum.

Qui cùm Baraki domui proximi præter cæteras tribus eſſent, faciliùs, breuiùs, atq; expeditiùs, minoriq́; cum rumore ac tumultu conuocari poterant. Atq; hoc pacto efficiebatur, vt nec Iſraelitæ cæteri turbarentur, aut commouerentur, priuſquam res geſta, victoriaq́; expedita eſſet; nec fama ad Siſaram Iabinumq́; deferretur: aliter bello atq; ſibi cõſulturos, ſi totis agris totaq́; regione turbari, certiores fieri contingeret; aliter verò ſi illis copias alicubi locorum cogi, per quempiam nunciaretur. iubetur autem in Thabor montem eos, quos conuocaturus erat, deducere, vt omnes ad expediendam rem commoditates, vnius huius loci occupatione, ſibi compararet. Eſt enim Thabor in medio totius Iſraeliticæ regionis poſitus, idemq́; omnium illius tractus montium editiſsimus; vnde & nomen accepit, quod Latinè Vmbilicus *dici poſſet. Quamobrem copias ad prouocandum hoſtem cogenti, vel cogere ſimulãti duci, nullus commodior optari potuit ſitus, quàm is, qui cùm longè conſpicuus eſſet, & adiutricibus copiis, ſi iiſdem opus eſſet, longè videri poterat, animumq́; addere ad aſcenſum, cùm conſtaret Ducem & exercitum potiore vti loco, & hoſtibus etiam proſpectus, opinionem facere maioris* (Thabor.)

numeri,

numeri, quàm quæ plana repræſentarent loca, ac metum inducere maiorem, atque ad ſibi maturiùs proſpiciendum cogitationem curámque inijcere, ita vt certè euenit.

Ego autem adducam ad te in loco torrentis Ciſon Siſaram principem exercitus Iabin, & currus eius, atque omnem multitudinem: & tradam eos in manu tua.

PRIMA *atque præcipua Barako inducendi ſuos, atque in monte retinendi cura atq; opera committitur: cætera verò ſibi expedienda ac peragenda ſuſcipit Deus. Atqui omnis bellici negotij ratio venationis inſtar habet, ex quo fit, vt primus antiquiſſimusq; bellorum author, cuius fama per totum increbuit terrarum orbem, venatoris maximi cognomen titulumq; obtinuerit. Quamobrem vt captationis & venationum, aucupiorumq; artibus & exemplis res omnis agitur; ita etiam eiuſdem ſtudij vocabulis, militaris diſciplinæ ratio explicatur. Qualia vocabula ipſe Deus, qui Reges, Regúmque minas, ac tyrannorum conſilia, ſtudia, conatusq; ridet, nunc vſurpat.* Ego autem. *Sapientis venatoris nomine ac ritu.* Adducam ad te. *Hebraicè idem verbum eſt, quod proximè, inducere, exponebamus. Solent autem luporum, leonum, cæterarumq; animantium cæde ac rapina viuentium, venatores obijciendam feris prædam certo, edito, atq; longè notabili loco proponere, & interdum ligare, vt bouem, aut capream, aut pecus aliud quodpiam, ſiue id viuum, ſiue mortuum, pro venationis ratione ſtatui expediat. Compertũ quippe habent, feras, ſimulatque vel proſpectus, vel vox, vel odor contigerit, eò loci accurſuras, magna videlicet faciendæ prædæ auiditate ac ſpe inductas. Simile hoc in tempore exemplum ſibi in Siſaram paratum indicat Deus, dum vndecim mille viros in Thaboris montis cacumine collocari, & velut prædam prouocando atq; inducendo exponi vult. Nam cùm primùm Siſara, ſtrenuus aliàs atque impiger Dux, & bellicæ artis, ſi quis illo tempore, maximè peritus, ſubditorum & oppreſſorum hominum exercitum, quem fama opinioq; maiorẽ vero locutura erat, intellexiſſet; coniurationem, atq; iugi repulſionem interpretatus, ea celerrimè prouiſurus expediturusq; erat, quæ hoſtium incepto quàm citiſſimè interrupto, minori negotio victoriam predamq; promittere poſſent. Nihil autem conſultiùs ea tempeſtate properandum videbatur, quàm obſidendo in mõtis cacumine exercitui perfugia omnia munire & obſtruere, & auxilijs omnibus, quæ expectari poterant, aditum præcludere. id verò commodiſſimè fiebat Valle Ciſon, quæ monti adiacebat, occupata curribus, copijs & bellicis impedimentis munita, laqueorum, caſſium, atq; retium vicem præbentibus, qualia obiecta & intercepta præda, minimè euitare valeret. Atque ita feram immanémque belluam illam, prædæ atque cædi intentam & inhiantem, ſapientiſſimus venator Deus ipſis oppreſſis ac vallatis frangendam perdendamq; tradidit.* Et tradam eos in manu tua. *Hebraicum pronomen ſingulare eſt, caputq; indicat ipſum.* Tradam eum, *Siſaram videlicet.*

Bellum, venatio. Gen. 10.

Dixitque

Dixitq́ue ad eam Barac: Si veneris mecum, vadam: ſi nolueris ire mecum, non pergam.

Certissimvm eſſe Dei ad ſe mandatum, non dubitauit Barak, quòd videlicet non ſua, ſed diuina virtute rem conficiendam promittebatur; verumtamen eos quos inducere iubebatur, non facilè credituros, officiumq́ facturos veritus eſt: vtpote varij ingenij vulgus, & ſeruili oppreſſione atq́ labore fractos, & maximæ hoſtium potentiæ opinione conſternatos, niſi præſentis Dei mandatum id eſſe, doceri contingeret. hoc autem commodiſsimè fieri poſſe exiſtimabat ipſius Prophetidis præſentia, cuius iam cognita perſpectaq́ authoritas, ad perſuadendum populo plurimum valitura crederetur. Ideo ſeſe non prorſus negaturum, ſed eo pacto iturum & facturum recipit, vt ipſa etiam eat, fidem cum primis ipſius actionibus verbisq́ firmatura, & populo animum præſens additura, credenti maiorem præſentioremq́ ipſis diuinæ prouidentiæ efficientiam affore, rémque omnem feliciùs euenturam propter Prophetidis cùm conſilium, tum meritum, tum etiam precationes & vota.

Quæ dixit ad eum: Ibo quidem tecum, ſed in hac vice victoria non reputabitur tibi: quia in manu mulieris tradetur Siſara. Surrexit itaque Debora, & perrexit cum Barac in Cades.

Dvplex omninóque illuſtre, atque omnibus imitandum cùm conſilij, tum obſequij exemplum, hoc reſponſo atque facto Debora præſtitit: quippe quæ Ducem, quem à Deo delectum nouerat, vocãtem ſecuta eſt. non tamen interea eundem, quid ex illa re conſequeretur, non edoctum reliquit. Namq́ homines qui ad virtutem atq́ ad rem gerẽdam nati comparatíve ſunt, illud in primis curent, ne quid molliter, effeminatè, atq́ ignauè, denique ne quid indecorè ab ipſis fiat, quod gerendarun rerum dignitatem gloriamq́ imminuat. nonnulli etiam, ob nomen, atque ob titulos apud populum obtinendos, magnas arduáſque res aggredi auſi ſunt: qua in re laudis ſocium non facilè patiuntur, quamquam aliàs fortes boníque habeantur.

Ipſa quidem virtus pretium ſibi, ſolaque latè
Fortunæ ſecura nitet, nec faſcibus vllis
Erigitur, plauſuque petit clareſcere vulgi,
Nil opis externæ cupiens, nihil indiga laudis,
Diuitiis animoſa ſuis, immotaque cunctis
Caſibus ex alta mortalia deſpicit arce.
Hanc tamen inuitam blandè veſtigat, & vltro
Ambit honor: docuit toties à rure profectus
Lictor, & in mediis Conſul quæſitus aratris.

Claudian. de conſulat. Theod.

Aut igitur ſua ſponte magni viri ad magnas gerendas res mouentur, aut diuini mandati authoritate excitantur. Atqui illi quidem laudis atque famæ magis, quàm vtilitatis publicæ ſtudio impelli ſolent:

Gerendarũ rerum impulſiones.

Bellorum exuuiæ, truncis affixa trophæis

Iuuen. Sat. 10.

Lorica, & fracta de caſſide buccula pendens,
Et curtum temone iugum, victæque Triremis
Apluſtre, & ſummo mærens captiuus in arcu,
Humanis maiora bonis creduntur: ad hæc ſe
Romanus, Graiusque, ac Barbarus induperator
Erexit, cauſas diſcriminis atque laboris
Inde habuit. tanto maior famæ ſitis eſt, quàm
Virtutis; quis enim virtutem amplectitur ipſam,
Præmia ſi tollas? —— *Qui verò non proprio conſilio ac ſenſu, ſed Dei iuſſu ad capeſſenda magna negotia aguntur; ij quidnam Deus iubeat, & quemadmodum factum expeditumq́ velit, omnino curāt, ſuæ prorſus vel gloriæ vel famæ ſecuri; quo in numero atq́ exemplo Moſes & Ioſua, cæteriq́ ſancti diuinitus conſtituti Duces ac miniſtri fuerunt. Verùm enimuerò quod ad populi iudicium attinet, horum vtrorumq́ acta ex euentu probari notaríve ſolent: Namq́ vulgus, iniquus plerumque iudex, inuiduſq́ alienæ laudis arbiter, vbi nullo metu coërcetur, ad licētioſam loquacitatem apertum campum nanciſcitur, debiliori parti plerumque fauet; eáque maximè celebrat, quæ natura ſua obſcuriora ſunt. hoc nobis Dathan & Abiron, & Coraitarum factio apertiſsimis teſtimoniis declarant. Quibus niſi diuina vltio eueſtigio interceßiſſet, mobilis vulgi gratia magna breui tempore conciliaretur. Iam enim illud percrebreſcebat, non vni Moſi tantummodo diuini Spiritus auctoritatem conſtare. Huiuſmodi igitur vulgi iudicium, ne non ſibi prædictum poſtea Barak dicere poſſet, ex Deboræ, ſimpliciſsimæ & candidiſsimæ vatis, monitu expectandum audit. Nihil, inquit, moræ in me vſquam erit, quo minùs in iſta expeditione tibi morē geram; cùm ſciam illam ex Dei mandato parari, te miniſtro atque Duce eſſe conficiendam: ſed quòd me vltro tibi non obtulerim comitem, in cauſa fuit, quòd nouerim Deum authorem rem hanc à ſe conficiendam, tua vnius opera expeditam voluiſſe, idq́ publicè communiterq́ omnibus conſtare, & affirmari poterat, ſi tu, me monēte, tantum onus capeſsiſſes. Nemo enim eſſet, qui in rei geſtæ cauſis, modis, & ſucceſsibus enarrandis vllum aliud, quàm Dei efficientis, atq́ tuam vnius operam nauātis, nomen laudis cauſa vſurparet. Atque ita & diuinæ voluntati, & tuæ dignitati pariter conſultum foret. Nunc, verò cùm me tibi ſociam optaueris, eueniet quidem vt hoſtes tibi à Deo perdendi tradantur, quod & ipſi ſentient, & tuam virtutem diffiteri non poterunt; at verò noſtratum, hoc eſt, Iſraelitarum commune & vulgare iudicium, auctoritatem cum primis & efficacitatem totius gerēdæ rei, victoriæq́ obtinendæ, Deo adſcribet; miniſtrationis verò & operæ impendendæ, atq́ ſedulitatis præconium, feminæ potiùs mihi, quàm tibi viro impertiri ſtudebit, atq́ illud frequenter prædicabit,* Quòd in manu mulieris tradetur Siſara. *Hebraicè ſic legimus:* Quòd in manu mulieris vendet Dominus Siſaram. *Itaq́ magis vt tuam laudem obſcuret, quàm vt Dei nomen celebret, dicet nihil tuo, aut viri cuiuſquam nomini arrogandum*

Num. 16.

gandum eſſe, cùm planè opus ipſum nulla humana, ſed vnius Dei virtute cæptum & expeditum & confectum fuiſſe, vel ex hoc probetur, quòd in manu mulieris non victus, ſed venditus fuerit Siſara. Deinde illud etiam publicè iactabit populus, ſe non tibi aut virtuti tuæ fidiſſe, ſed mulieri Prophetiſſæ, cuius præſentiæ & ſententiæ ſeſe committens crediderit. huiuſmodi igitur de te rumor ſparſus, tuam laudem atq; famam imminuere contendet. Hebraicè ad verbum hæc ſic leguntur: Et dixit, ire, ibo tecum, verumtamen nõ erit decus tuum ſuper viam quam tu ambulas; quòd in manu mulieris vendet Dominus Siſaram. *Non tantùm poſt euentum, ſed ab ipſo etiam incepti itineris exordio, Barako laudem ſubducendam prædicit: cùm populus ſe iter illud, non Baraki virtutem, ſed feminæ Vatis auctoritatem ſecutum, agere prædicaturus eſt, in cuius feminæ manus hoſtium Dux à Deo vendendus crederetur. Ita verò ſapientiſſima illa Prophetiſſa ſuum ſermonem reſponſumq; pronunciauit, vt totius poſtea ſucceſſus, extremiq; euentus rationi conſentaneũ probaret. Namq; id etiam nobis interpretibus ſignificabat, fore, vt non malè omnino obloqueretur populus, cùm demum id eſſet euenturum, vt feminea opera atq; diligentia Siſara incitatus & prouocatus ad bellum, femineo conſilio per Barakum atq; per Iſraelitas fuſus, demum feminea periret manu: atq; ita omnis tum cæpti, tum euentus fama, poſt diuinam efficacitatem, ad feminarũ operam referretur. Hæc vbi Barako Debora apertè prædixit, id obſequium quod poſtulata fuerat, libens præſtitit.* Surrexit itaq. Debora, & perrexit cũ Barac in Cades. *Qua in re ſinceriſſimus optimi viri animus apparuit, qui dum Reipub. ſuæ quàm optimè atque feliciſſimè conſultum vellet, ſuam ipſius gloriam minimè curabat, & præuiſum populi de ſe iudicium cumulato beneficio vincere, quàm calliditate præuertere malebat: ingratum eſſe vulgus, nec ipſi nouum, nec ignotum erat; non ideo tamen bonos viros ab officio deterrendos eſſe ſciebat. Quamobrem deliberato conſilio, diuinum mandatum cum Debora capeſſit.*

Qui accerſitis Zabulon & Nepthalim, aſcendit cum decem millibus pugnatorum, habens Deboram in comitatu ſuo.

CLAMORE *excitatas duas illas tribus, primæua linguæ lectio declarat. Illud enim primùm egit, vt duæ illæ tribus ad eam rem ſe nominatim vocatas intelligerent. Neque verò omnes illarum tribuum viros coëgit, ſed decem mille tantùm ſeſe ſequi iuſſit, idque omni diuini mandati authoritate fieri docebat, præſente atque aſſerente Debora, cuius oratione & populo animus, & Duci, quem ipſa ſequeretur, fides confirmabatur. Deinde verò, quemadmodum ex Dei prouidentia res omnis ad ſucceſſum inſtructa comparatáque fuerit, ſingularis hiſtoriæ repetitione ſcriptor docet.*

Haber autem Cinæus receſſerat quondam à cæteris Cinæis fratribus ſuis, filiis Hobab cognati Moyſi, & tetenderat tabernacula vſque ad vallem quæ vocatur Sennim, & erat iuxta Cades.

CONFICIENDÆ *rei opportunitatem & commoditatem multo antè à Deo creatam docemur, ita vt multa eueniant, quorum cauſam cùm ignoremus, nec in hanc neque in illam partem iudicari æquum ſit, quoad tempus ipſum ſententiam vltro pronunciet. Hiſtoriæ igitur ſumma hæc, nobis paulo altiùs quàm breuiſſimè repetita, ſic habet. Iethro qui idem Hobab dicebatur, Moſis quondam ſocer, ex Madian domum transferens, in Iſraelitarum ſocietatem genero perſuadente commigrauit: huiusq́; filij, dum terra ab Iſraelitis occuparetur, paſcendi cura atq; vſu viuentes, nullas vrbes vel ipſi condere, vel ſibi dari volentes, ad habitationis paſtionisq́; commoditatem, Palmarum vrbi vicina loca, ſibi iam à principio optata, ad eam vſque tempeſtatem tenuerunt, cùm à Moabitis expugnata terra, præſidij nomine Palmarum vrbs occupata fuit. Eo enim tempore, omnis illa gens cum tentoriis, gregibus, armẽtisq́; ſuis, ad Iudææ tribus agros ſeſe recepit; ibiq́; eam tenuit partem, quæ* KAIN *ipſis patrium cognomen Cinæis dedit. Horum verò complures familiæ erant, ex variis Hobab filiis progenitæ, ex quibus vnus* HHEBER *dictus: qui vel aperta, vel ſimulata diſſenſione, à cæteris non multo antè diſcedens, in vallem ſeſe receperat, à Cades non longè iacẽtem, qui ex duabis paludibus notiſſimis & perpetuis* THSAGHANAIM, *notationem nomenq́; habuit. Sic enim nomen hoc Chaldæus paraphraſtes, & antiqui illius linguæ ſcriptores interpretantur. Erat enim paſtorum vitam artémque exercentibus, & ad paſturæ, & ad adaquationis vſum aptiſſimus locus.*

Iethro. Hobab.

Nunciatumq́ue eſt Siſaræ, quòd aſcendiſſet Barac filius Abinoem in monte Thabor.

RELATI *hoc loco nuncij breuitas omnem rei ſeriem indicat. Nuncij verò authorem quamquam hiſtoria non indicet, tamen ratio ipſa facilè coniectandum præbet, nimirum quempiam ex ijs, qui per ſingulas tribus à Iabino, tributi exigendi cauſa, fuerant cõſtituti, vel exploratores aut indices, quos opportunis in locis occultos ac diſſimulatos, Principes, ac maximè tyranni, vndique mutandarum rerum perpetuo metu alere ſolent; vel alium quempiam, qui Principis gratiam aucupari cuperet. quiſquis ille fuerit, certè rem exactè cognitam retulit, nomine cum primis & genere expoſito, ex quo & tribus atque familiæ ratio cognoſci potuit; deinde verò loco & actione, aſcenſione videlicet in montem; quæ deliberationem & ſtudium gerendæ rei arguebant. Nam quòd vir genere, nomine, ac familia notus, ex propria tribu ſolus profectus; aliarum tribuum numerum non exiguum repẽtè coëgiſſet, ſuſpicionem dabat maiorum copiarum, ſecretò apud ſuos contribules, atque apud alios vndique deliteſcentium, quæ poſt occupatum iam montem,*

tem, opportunè eruptura eſſent: cùm mons Thabor ad eam rem fuiſſet petitus, qui totius regionis medius locus, iſq́; editiſsimus, erat: Porrò his copiis, atq; huic incepto conſilium non defuiſſe, immo maximum conſtare, ſimul compertum erat, cùm illa etiam femina, quæ publicam adminiſtrabat rem, Ducē ſecuta eſſe diceretur: neq; enim id celari poterat, quod palàm factum, vulgo prædicandum erat, Siſaram à Domino in manus feminæ tradēdum. His etiam accedit feminæ authoritas, propter prophetiæ ſpiritum. Tria autem illa ſunt, quæ in ſtrenuiſsimo Duce præcipuè ſpectari ſolent, conſilium, facultas, & felicitas. vt ille canebat: Ducis partes

Te copias, te conſilium, & tuos Hor. 3. Od.
Præbente diuos.

Hæc autem omnia Barako conſtare exploratum compertumq́; erat, pugnatorum copias cùm iam apertè eductas, tum poſt occupatum montem quamprimum armandas, vt credi conſentaneum erat; conſilium verò præter ſingulare ducis ipſius, quem vel nomen ipſum perſpicax atque præſens repreſentabat; maximum eſſe quoque exiſtimandum erat feminæ, cuius in gubernandis populis ſapientia perſpecta eſſet, cuiusq́; vitæ ſanctitas & integritas diu multumq́; probata, vaticinandi etiam officio ac dono confirmabatur. Atque ita Baraki felicitatem populo indubitatam exiſtimari par erat. Hæc omnia prouidentia & cōſilio, dexteritate atque celeritate maxima, præuerti ac frangi expedire ſibi perſuaſit Siſara, dum ſeſe præſertim viribus & armis longè præſtare intelligeret: quod verò felicitatem ſpectaret, ab omnibus diis quoque ſuis non defuturam ſibi opē ſperaret. Namque hæc apud Gentes de diis iudicia erant, vt pugnaturis vel ſui aduocari, vel alieni conciliari crederentur: atq; de hac ratione certos ritus inſtitutos obſeruatosq́; legimus; cumq́; ſemel illis ſucceſsiſſet, vt iam pridem Iabino ſucceſſerat, experiri atq; tentare denuo non dubitabatur, maximè cùm nec augures ſacrificuli, diuinatoresq́; deeſſent, qui pro Principum atque Ducum ſtudio & præterita interpretarentur, & futura promitterent. Huiuſmodi igitur auſpiciis diligentiam celeritatemq́; ſummam adiungendam ducens Siſara, adiacentem monti fluuium & vallem quamprimum occupauit.

Et congregauit nongentos falcatos currus, & omnem exercitum de Haroſeth ad Torrentem Ciſon.

MILITARI *atque venatoria prouidentia nihil potuit ſapientiùs à Siſara curari, quàm vt falcatis curribus, quibus aſcendi mons non poterat; & hoſtibus, qui pauci admodum erant, fuga interciperetur; & auxiliaribus copiis omnis ad montem aditus acceſſusq́; præcluderetur: ita illis omni commeatu omniq́; auxilio priuatis, vel certa deditio, vel nulla ſalus expectanda, quin deſperatis in currus incidendum, vel in eodem monte pereundū eſſet: aliis verò vel quies omnino optanda, vel tentare volentibus, coniuncta cum calamitate pernicies ſubeunda. Atqui Regis etiam, ſapientúmque omnium, qui Regi inſeruiebant, auctoritatem atque ſententiam, huiuſmodi*

Siſaræ conſilio & facto non defuiſſe manifeſtè docet loci, vnde expeditio profecta eſt, adnotatio; De Aroſeth-gentium. *In quo etiam maxima Ducis alacritas & celeritas oſtenditur, qui ex Aroſeth-gentium profectus, tam multos graueſq́ currus, tamq́ copioſum exercitum, cum cæteris bellicis impedimentis, non ſolùm breui tempore apparauit & inſtruxit, ſed priùs etiam ad illam deduxit vallem, quàm maior auxiliariorum numerus, iis qui montem conſcenderant, adiungi poſſet. Attamen huiuſmodi omnia, & quæcumque alia maxima hominibus videntur, quemadmodum irridere, eluderéq́ Deus ſoleat, multis exemplis edocti ſumus.* Pſal.2. *S.S.E. Dominus Deus ve-*
Exod.14. *ſter pugnabit pro vobis, & vos tacebitis.*

Dixitque Debora ad Barac: Surge, hæc eſt enim dies in qua tradidit Dominus Siſaram in manus tuas; en ipſe ductor eſt tuus.

Fides. BREVISSIMA *quidem, verùm efficaciſſima oratione pium & fidelem Ducem vates ad hoſtium ſtragem hortatur, iacto cum primis fundamento in fide, cuius virtute & efficientia, nihil tam arduũ eſſe poteſt, quod non conficiatur feliciſſimè: atque victoriam non futuram modò pollicetur, ſed iam etiam partam præſentemq́ affirmat, eamq́ non humanis viribus & artibus, per quas illum hoſtium exercitum illo loco atque tempore ſuperari difficillimum, immo impoſſibile fuerat; verùm Dei virtute copias illas cum Duce ſuo iam victas, animoq́ conſternatas, ac prorſus perditas eſſe, ait: ita vt nihil reliquum ſit præter victoriæ vſum, hoc eſt, præter hoſtium internecionem, quam non niſi ipſius Baraki manu & opera peragi Deus velit, cuius deinceps apud hoſtes metus, & apud ſuos gerendarum rerum auctoritas eodem die confirmanda ſit: quamobrem & promiſſo ſiue reſponſo fidem, & mandato diligentiam ſedulitatémque adhiberi oportere ait, omni cunctatione, expectatione, aut deliberatione prorſus amota.* Surge quamprimum. *nihil enim iam aliud opus eſſe ad conficiendam rem, quàm vt is, per quem peragenda à Deo eſt, ſurgat. Namque illi ſurgenti hoſtes, vtpote iam animo perditos, ceſſuros, imò & quàm citiſſimè terga verſuros ait. Hæc officij faciendi ſumma ratio erat: fidei verò diuino reſponſo habendæ illud caput,* Hæc eſt dies in qua tradidit. *Eadem ipſa die non tradendum, ſed traditum ait, vt indicare magis rem atque exhibere, quàm promittere videatur. id verò quemadmodum fieri potuerit, aſſeuerando declarat:* En ipſe ductor eſt tuus. *Hebraicè ad verbum:* Nónne Dominus prodiit ad facies tuas? *non proditurum, ſed iam prodiiſſe ait: in eamq́ ſignificationem verbum vſurpat præteritum.* Ad facies tuas. *Antequam tu vel prodieris, vel etiam prodire iuſſus fueris, exiit, inquit, ille, omnia, quacumque incedendum tibi erit, indicaturus atque expediturus loca. Itaque tanti ductoris & iuſſum & facta te quàm primùm ſequi oportet, aliàs non rectè aut tibi, aut populo conſulturum.*

Deſcen-

Deſcendit itaque Barac de monte Thabor, & decem millia pugnatorum cum eo.

D V C I S *atque populi etiam fidem hiſtoria nobis indicat, cuius virtutis præſidio quicumque præditi fuerunt antiqui, maxima quæq; aggredi nō dubitauêre. Narrat enim, Barak, audito reſponſo, dicto citiùs deſcendiſſe, atq; eiuſdem deſcenſum populum ipſum, quamuis exiguo numero, nempe decem millium tantùm virorum, fuiſſe eueſtigio ſecutum. Quos niſi ſimilis cum Barako fides armaſſet, inſtructóſque animaſſet; profectò vel locus ſuperior tam diu retineretur, quoad vel maiora copiarum adiuuarēt auxilia, vel alia quærendæ ſalutis ratio aliud agere hortaretur: nunc verò victoriæ, atq; adeò ſingularis erga ſe Dei prouidentiæ, ac præſentis efficientiæ perſuaſos, nec metus, nec locus, nec hoſtium copiæ, nec armorum atque curruum proſpectus à deſcenſu cunctatos retinent.* Decem millia pugnatorum cum eo. *Hebraicè,* Decem mille viri poſt eum. *Illi, quamquam exiguo numero, nec, ſi hoſtibus compararentur, aut exercitus, aut pugnatorum nomine dicendi, tamen totidem ſe viros præſtituri deſcenderunt: idq; poſt Ducem, cuius & fidem, & ſtudium, ac pietatem ritè ſunt imitati. Siquidem illa in rebus bene agendis rectiſsima ratio eſt, vt Dux, certi iam conſilij compos, præeat; miles verò, non vt conſultor, ſed vt operæ atque expeditionis miniſter ac ſocius, obſequatur.* Fides.

Perterruitque Dominus Siſaram & omnes currus eius, vniuerſamque multitudinem in ore gladij ad conſpectum Barac, in tantum vt Siſara de curru deſiliens, pedibus fugeret.

V T *victoria hæc præſentem atq; ſingularem Dei opem tum Iſraelitis ipſis, tum hoſtibus atque cæteris nationibus oſtenderet, actum eſt, vt hoſtis non priùs animo deſtitueretur, quàm Barakus, qui primus, vti Dux, in illos impetum fecit, deſcendiſſet. quamprimum autem ille ſeſe conſpiciendum præbuit, gladio armiſq; agere cœpit; ita omnes perterriti & turbati, confuſis ordinibus, curribus, equis & equitibus conterritis & exanimatis, perditi ſunt, vt ab Iſraelitis nullo negotio cæſi & confoßi, & ſuis ipſorum armis, atque turbatorum curruum mole, impetu, ac trepidatione conciderent. cùm verò currus etiam perterritos legamus, equos curribus adnumeremus oportet, vt Dei efficientia & opus omni ex parte declaretur. Nam tam exiguo pugnatorum numero tot inſtructi atque exercitati equi, tantuſq; exercitus non facilè aliàs terrerentur & frangerentur. Quòd ſi primæ acies, quæ deſcendentium impetum ſuſtinere debuerant, ſua in ſtatione laborarent; tamen mediæ ac poſtremæ equitum atque peditum phalanges, prælij feruore nondum ad ipſas accedente, ſua loca tueri, cæteris præſidio, auxilio, atq; exhortationi eſſe poterant, niſi qui rem verè conficiebat Deus, omnes idē momento fractos perditoſq; redderet.* Omnes currus, vniuerſamque multitudinem. *Hebraicè,* Omnem exercitum. *Nec potuit illa tanta turbatio & confractio aptiùs depingi, quàm priuata ac ſingulari narratione conſilij*

atque

atque euentus Siſaræ: qui muneris officiíque immemor, cùm ſe Principem exercitus eſſe ſciret, ſibi vni tantùm proſpiciendũ duxit, nulla vel amittendi exercitus, vel proprij honoris atq; decoris cogitatione cunctatus, quin ſalutem fuga quæreret, idq; pedes, quo faciliùs & ſeſe expedire; &, ſi euadendi opportunitatem nanciſceretur, latitare poſſet: ratus hoc pacto hoſtem fallendum, curru nimirum, qui certis inſignibus notabilis eſſet, in aliam; ſe verò in aliam vſq; partem fugiente, atque inſequentis currum hoſtis impetũ declinante. Pedibus fugeret. *Hebraicè,* Et fugit in pedibus ſuis. *Nemine iuuante, nemine, præter ſuos ipſius pedes, vel comite vel ſocio, vel conſcio aut teſte fugæ; ita vt qui currum fugientem viderent, Ducem in curru quoque eſſe exiſtimarent, atque ita quidem ille Barachum effugeret.*

In pedibus ſuis.

Et Barac perſequeretur fugientes currus, & exercitum vſque ad Aroſeth gentium, & omnis hoſtium multitudo vſque ad internecionem caderet.

NARRATVR *Barachus fide animatus, & victoriæ ſucceſſu alacrior effectus, numquam ab incepto deſtitiſſe, donec & res ex animi ſententia confecta, & hoſtium in fugam conuerſorum manus omnis ad internecionem vſq; cæſa eſſet. Idq; tanta animi virtutis atq; operæ contentione factum dicitur, vt nec longa via, nec laboris tædium, nec hoſtilis regionis atque ciuitatis magna frequentia, Regis auctoritate & præſidiis conſiliíſque munita; nec vlla prorſus humanarum rerum cogitatio, victores atque inſequentes retinere, morari, aut impedire potuiſſet, quin* Barac perſequeretur fugiẽtes currus & exercitum. *Namque optimi conſilij fuit, totum exercitum (quem Duce non carere credibile erat) inſequi, totumq; conficere, nulla ratione habita ſingulorum, ſi qui fortè declinantes elaberentur; cùm tamen, præter vnum Siſaram, veluti pecudes lupum aut leonem fugientes omnes, omnino conſilij expertes, latibulum tantùm petere intenderent: nec, quamuis multis paſſim ſtratis & cæſis, reliqui vel dimicare, vel in varias partes ſeſe diuidere, atque hoc pacto inſectantium turmas deriuare, & ſi non omnes, tamen aliquos fortaſſe ſtragem effugere poſſe cogitarent; ita illos Deo turbante, nullumq; euadere ſinente.* Vſque ad internecionem cadere. *Hebraica oratio Latinam explicat,* Non reliquus fuit vſque ad vnum. *Negatio, vti Dialectici obſeruarunt, cùm orationi præponitur, omnia prorſus negat. Ne vnum quidem relictum ait. At verò Siſaran ipſum, tanti exercitus tantum Ducem, iam pluſquam muliebriter pauentem, turpiſſimeq; fugientem, quis exitus exceperit, audire operæprecium fuerit.*

Siſara autem fugiens peruenit ad tentorium Iahel vxoris Aber Cinæi. Erat autem pax inter Iabin Regem Aſor, & domum Aber Cinæi.

Aditus & exitus obſeruatio.

INTER *bellicas curas vna, eademq; minimè poſtrema, ſed ad militarem prudentiam cum primis laudata, illa eſt, prouidere quemadmodum extrema, quæ anceps pugna obijcere non rarò ſolet, pericula faciliùs atque celeriùs*

riùs declinari effugiq́ poſſent; ideoq́ rem aggreſſuris, pugnamq́ capeſſentibus, non tantùm de inuadendi hoſtis opportunitate, ſed etiam, ſi in anguſtias ventum fuerit, de euadendi ratione cogitandũ eſt. Imprudentiæ namque ac temeritatis eſſe dicitur, aditum diligenter quærere, exitum verò locorum atque rerum negligere. Atque huiuſmodi curæ ac prudentiæ laus fortiſsimis & ſtrenuiſsimis in re gerenda viris adſcribi ſolet. hoc enim nomine Dauid non modò Sauli vt ſtrenuus probari, ſed etiam timori eſſe cœpit. S. S. E. Et fecit eum tribunum ſuper mille viros, & egrediebatur & in- 1.Sam.16.
trabat in conſpectu populi. In omnibus quoque viis ſuis Dauid prudenter „
agebat, & Dominus erat cum eo. Videt itaq; Saul quòd prudens eſſet nimis, „
& cœpit cauere eum. Omnis autem Iſrael & Iuda diligebat Dauid; ipſe „
enim ingrediebatur & egrediebatur ante eos. Quamquam verò Siſara, „
propter metum ingentemq́ animi turbationem, quemadmodum fugientis exercitus copiæ cogi, & ſeſe recipere, atque ita periculum vel euadere, vel imminuere poſſent, minùs cogitauerit; rationem tamen, qua ſibi vni ſalutem fugiendo conſuleret, non oblitus fuiſſe videtur. ea autem ratio hoc pacto ineunda ſibi ducebatur, vt latibulum quàm proximum peteretur, quò breuiſsimo itinere tam à ſuorum, quàm ab hoſtium multitudine declinanti, fugiendum eſſet. Subiit autem proximam eſſe Hebberi Cinæi domum, apud quem, vtpote Iabino Regi obſequentem, & pacis legibus addictum, ſeſe recipiendi atque occultandi locus conſtare poſſet. Namque, vt ſuperiùs legebamus, Hebberi familia non longè à Thaboris radicibus, in valle ſecundùm Cades tentoriis figẽdis conſederat. Solent autẽ eiuſmodi tentoriorũ habitatores, quibus amplior contigit res, ita familiam collocare, vt vxoribus & viris, liberis & ſeruis, alia atque alia ponantur tabernacula. Sic aliud Abrahamo, Saræq́ aliud, item duabus Iacobi vxoribus Racheli atque Liæ ſingularia tabernacula, non longis tamen interuallis diſsita, fuiſſe nouimus. Atqui minùs prudens, atque planè metu perturbati Siſaræ conſilium fuiſſe, ipſa res, atque narrationis adnotatio declarat. Primùm, quòd ille non Hebberi, ſed Iaelis tentorium rectà petierit, ratus apud mulierem tum miſericordia, tum obſeruantia, atque etiam Regiæ iræ metu, & ipſius fugientis auctoritate effectum iri, vt cõmodiùs ac tutiùs apud ipſam latêre poſſet. His etiam addendũ eſt, exiſtimaſſe illum, nemini ſuſpicionem fore latibuli apud feminam quæſiti, cùm potiùs viri domus petenda eſſe, omnibus credi poſſet. Erat autem Iabino, vt Aſoris Regi, non alio nomine aut iure cum Hebbero pax, vt quibus in rebus atque rationibus Haſoris vrbis, aut Regis cõmodis conſulendũ eſſet, vtraque ex parte conſideretur: quippe cùm ij fortaſsis agri, in quibus Hebberi greges paſcebantur, ad illius vrbis ditionem pertinerent. Iam verò cum Iabino, vt Haroſeth-gentium Rege, cumq́ gentium illarum rebus, nihil Hebbero commune, aut alio nomine ſanctum fuiſſe, hiſtoria indicat: ita vt ſi inter Haroſenſem & Haſorenſem, ſub eodem Rege tamen, alio atque alio iure degentes ciuitates ſimultas aut bellum incideret, Haſo-

 renſium

renſium partium Hebberum eſſe oporteret. Atqui Haſor ex antiqua iam occupatione non ita legitimè atque Haroſethan ad Iabini regnum pertinere manifeſtum erat. Quandoquidem Haſora, quæ olim Iabinorum regia dicebatur, à Ioſua expugnata, atque Rege propter coniurationem interfecto, incenſa fuerat; deinde verò Iſraelitis reſtituta in ſortem ditionemq́; ceſſerat. Itaque ipſa ciuitas, & belli & antiquæ occupationis ac poſſeſsionis iure Iſraelitica cum ditione ſua propriè cenſebatur: quamquam eadem illa etiam tempeſtate Iabino tyrannidem in Iſraelitas exercenti, & antiquũ titulum Regis Haſor renouare & reuocare ſtudenti, parêret. Turbatis autem de integro rebus, Hebber, qui & Iſraelis fidem profitebatur, & vt Haſoris ciuis cenſebatur, Iſraelem tyrannidis iugum detrectantem ſequi par erat; id quod imprudentior Siſara minùs animaduertit, atque ita ſubito metu, ac nimia trepidatione turbatus, dum amicum cogitat, legitimum hoſtem adit; deinde illud etiam præteriit, quòd quamquam cum Haſoris tunc oppreſſæ Rege Iabino, Hebberi domui, in Haſoris cenſu numerandæ, pax eſſet, Iabino quidem apud Haſoram agenti aut regnum gubernanti parêre, adeſſeq́; Hebber, quatenus pacis legibus exceptum fuerat, tenebatur; Iabini verò, vt Iabini domus iiſdem legibus (vti narratio indicat) minimè ſancita erat. Inter Iabin Regem Haſor, & domum Heber Cinæi. *Atque ita hoc nomine Iabini apud Haroſethan conſtitutæ domui, ſiue familiæ, ſiue aulæ, nulla certa Hebbero debebatur fides, ne dum ipſius exercitus Duci; vtpote Iſraelitarum manifeſto infeſtiſsimoq́; hoſti, ac iam nec erga ipſum etiam Regem fideli, ſed ignobili atque turpi fuga Regis exercitũ partesq́; deſerenti & mutanti, conſulendum ex pacto eſſet. Quid quòd nullius vnquam exempli fuit, vt quæ inter Reges atq́; Principes viros pactiones conflantur, eædem illorum Principum vxores, niſi aliàs nominatim eodem iure, certisq́; verbis comprehenſas, obligent. Itaq́; vltra Dei etiam, hominem punire & vlciſci parantis, voluntatem; mulierem illam, nullo violato iure, in hoſtem prudenter fortiterq́; ſe geſsiſſe intelligimus: Siſaram verò ſeſe ad hoſtem imprudẽter, ad mulierem verò imprudentiùs recepiſſe arbitramur; quem, vt ſummum Ducem & bellicis artibus præditum, huiuſmodi pactionum leges non ignoraſſe oportuit.* Ioſue 11.

Egreſſa igitur Iahel in occurſum Siſaræ, dixit ad eum, Intra ad me domine mi, ne timeas.

Belli conſilia & curæ. BELLO *aduerſus legitimum hoſtem declarato & exardeſcente, ſtratagemata omnia, quæcumque ingenioſè & acutè iniri poſſunt, nulla proditionis turpitudinisq́; nota & infamia, non minùs quæruntur & exercentur, quàm in ferarum venatione, aut in aucupio, quæ vocibus ſimulandis, laqueis tendendis, foueis occulendis, & omni inſidiarum genere, nouisq́; excogitandis artibus paratur & conficitur, ita vt quicumque ſeſe hoſti commiſerit, illius arbitrium voluntatemq́; ſubeat, oportet: niſi priùs fides certa data conflataq́; ſit, quam etiam inter hoſtes ſeruandam ſanctamq́; eſſe, iura* Fides Gentium.

omnia

omnia ſtatuère. Verùm de hac fide cùm hîc diſſerendi locus nō detur; aliàs,
Deo propitio, noſtrā ſententiā explicabimus. Nam quod nunc exemplū in-
terpretamur, ad belli artes, & prudentiā peritiamq́; potiùs, quàm ad fidem
referendū eſt. Potiſsima enim conficiendi belli pars in arte, prudentia, atq;
mente ponitur: minoris verò momēti eſt manuum armorumq́; exercitatio,
quamquam hæc etiam ad conficiendam rem exigitur, & comparatur. Vſu
autem ſæpiſsimè venire videmus, vt quiſpiam minori manu, maiori verò
conſilio, magnas pugnas, maximaq́; prælia vincat, copioſiſsimos exercitus
fundat, & perdat: contrà verò, vt rectè ac ſapienter inita conſilia maximis
imprudentiorum copiis ſuperentur, rariſsimè accidit. Hanc bellicæ artis po-
tiſsimam partem ſacra lingua, THAHHABVLOTH vocat, quod ver-
bum Latinus interpres noſter aliàs gubernacula, aliàs verò diſpoſitionem
interpretatur. S. S. E. Cogitationes conſiliis roborantur, & gubernaculis ,, Prou. 20.
tractanda ſunt bella. & alio loco: Quia cum diſpoſitione initur bellum, & ,, Prou. 24.
erit ſalus vbi multa cōſilia ſunt. Idem etiam Salomon de eadem re: Vbi non ,, Prou. 11.
eſt gubernator, populus corruet. Quibus in locis verbum hoc THAHHA- ,,
BVLOTH, conſtanter vſurpatum legimus, atq; id prudentiæ virtutem ſpe-
ctare eodem definiente docemur: Audiens ſapiens ſapientior erit, & intelli- ,, Prou. 1.
gens GVBERNACVLA poſsidebit. Atq; hanc partē militaris diſciplinæ, ,,
vocabulo στρατηγήματα à Græcis dictam, Latini ſagaces curas appellarūt.

Nil Claudiæ non perficient manus, Horatius 4.
Quas & benigno numine Iuppiter Od.
Defendit, & curæ ſagaces
Expediunt per acuta belli.

Iam verò huius cauſæ ratio,
temporis, rerum, ac perſonarū ſtatus conditionesq́; componentibus & exa-
minantibus, facilè ſeſe nobis cenſendam iudicandamq́; aperiet. Atque Siſa-
ra primùm non Principis aut Ducis perſonam ſuſtinens, verùm hoſtis, vi-
ctus ac turbatus & inermis, impotenti fuga ſalutem ſibi quærens occurrit,
ſeſe cuiuis obuio dediturus, modò in Barachi manus non incidat, quamcum-
que etiam ſeruitutis conditionem optaturus: ita vt ſalutis cauſa de mulieris
tabernaculo petendo anxiè cogitarit; mulieris autem, non ea tempeſtate ſibi
vllis pacis legibus coniunctæ, ſed ex hoſtium potiùs, vt iam diſſeruimus,
numero. Atque idem iam à muliere excipitur victrici parti adſcripta, in
ipſoq́; belli æſtu; quæ non minùs atque vir quiſpiam, fortis, & conſilio &
animo valens, victum & fugientem vel vi, vel arte capere ſtudet; verùm
armis eodem momento deſtituta, nec conſilij nec ſagacis curæ impotens, ho-
minem vti capiat, & dominum vocat, & oratione inducit, ſecurumq́; face-
re ſtudet. Ingredere domine mi. Hebraica ſic ex verbo hanc actionem ex-
plicant: Diuerte domine mi, diuerte ad me, ne timeas. Imprudens ho-
mo eluſus, in laqueum à Deo paratum ſeſe coniecit, dum credit, ſui nunc
priuati, victi, ac fugientis, mulieri hoſtili cōſtare rationem; quæ nuper Du-
cis, atque imperij Regis, cui ipſa paruerat, miniſtri conſtiterat; atque hac

 mente

mente non ſolùm vocanti credidit, ſed vt minori atque obſecuturæ, vti mox exponemus, imperauit: tantum abeſt vt ſupplicauerit.

Qui ingreſſus tabernaculum eius, & opertus ab ea pallio.

ILLE *ſe ſibi non modò conſulturam, ſed parituram, obſecuturam, ac penè ancillam reperiſſe exiſtimabat: illa verò mancipium ſibi deditum, atq; tantùm non ligatum ducebat, quem pro arbitrio prudenter aliud credentem pallio opertum ligabat. Nihil enim minus iuris mulieri nunc in illũ erat,* Rahab. *quàm Rahabbæ quondam in exploratores fuerat, quos domi concluſos, & lino tectos vel prodere, vel perdere, vel ſeruare potuit. quamobrem mox ſeruatos & debiti admonuit, & iuriſiurandi lege ad vicis rependendæ conditiones obligauit. Integrum autem eſt victori, victum vel interficere, vel ſibi in ſeruitutem retinere, ſi modò bellum iuſtum legitimumq; fuerit.*

Vendere cùm poſſis, captiuum occidere noli.
Seruiet vtiliter, ſine paſcat durus, aretque,
Nauiget, ac mediis hyemet mercator in vndis,
Annonæ proſit, portet frumenta penuſque.

Itaq; nulla lege prohiberi mulier potuit, quo minùs traditum ſibi atque captum mancipium, bello ipſo æſtuante, conficeret: quod ſeruatum in illa re ſibi vtile, multis autem nominibus nõ inutile modò, ſed ſibi atque Iſraelitarum populis pernicioſiſſimum eſſe poſſe, ſciebat. Atqui ſumma iuris, atque cardo omnis in eo verſatur; quòd hoc prælium Dei, non hominum erat, quod effugere cupiens Siſara, victus iam atque perditus, in eam incidit quam Deus ad illam rem parauerat, Deboræ prædictionem manifeſto exitu confirmaturus. Hæc autem omnia prophetidis cantico indicantur. Pallium autẽ quo Siſara opertus dicitur in muliebris indumenti ac mundi genere ponitur: quod aliàs, cùm de veſtimentis, Deo volente, diſſeremus, explicandum eſt. Iam verò cùm exercitum ſine vlla Iſraelitarum clade cæſum & perditum fuiſſe intellexerimus; quemadmodum etiam Dux ipſe ab incolumi femina interfectus fuerit, audiamus, diuini iudicij, ſingulari cum prouidentia coniuncti, exemplum agnituri.

Dixit ad eam, Da mihi obſecro paululum aquæ, quia ſitio valde.

Turbatio. Inſolentia. HOMINIS *terrore ac metu turbati, naturæq; ſuperbiam & inſolentiam nunc celantis, nunc verò promentis, ac demum inſanientis animum & ſenſum, duæ quæ referuntur orationes indicant: altera quidem, modeſtè aquam poſcentis, deprecatiua voce adiuncta; altera verò, imperantis, & ſui ſeruandi rationem formamq; præſcribentis, quæ mox ſubiungetur.*

Quæ aperuit vtrem lactis, & dedit ei bibere, & operuit illum.

INTEGRO *conſtantiq; animo ſuum Iagheli conſilium initum, atq; diuinitus etiam promotum, ea quæ antè deſcripta ſunt, his etiam adiunctis,* Lactis ad ſomnum efficientia. *declarant. Namque id illa ſemper egit, vt hominem mæſtum, turbatum, atq; laſſum, naturali ſomno opprimeret, perpetuò deinceps ſepeliendum. Ideóque illum primùm iacere iuſſum pallio contexit, vt ſummoto lumine, ex laſſitudine*

dine ac mærore caloreq́ expreſſus humor ,faciliùs conſopiret; ſed ſoporem maximè accelerauit lactis potus, cuius vis quòd humidior craßiorq́ ſit, fumos facilè exhalans,caput non ſecus atque vinũ tentat, & humore atq́ ſpiritu oppletum occupat, domireq́ cogit: idq́ maximè in biliosis,aut febre laborantibus efficitur.quamobrẽ vtrisque, & caput dolẽtibus, lactis vſu medici interdicunt. Cuius quidem periculi euitandi cauſa,ego,cùm Hiberniam pertranſirem,vini aut ceruiſiæ vice (à quibus potibus ſemper abſtinui) natura calidior, & valetudine tunc nõ ſatis recta,aquas,alioqui per totam inſulam ad potum inutiles,vtpote minerales,lacte miſcens combibebam: quod & potui,& medicinæ commodum poculum nactus ſum, vt neque diſpoſitis equis currens ſomno interturbarer , nec aquæ viroſiore efficientia læderer. Idem etiam per id tempus in Angliam cùm primum adnauigaſſem, curare cœperam; verùm cùm illius regionis aquam, incolarum magis neglectione, quàm vſu improbatam comperiſſem:purã bibere malebam,temperantiùs tamen,quàm ſi Hiſpanicam, aut Gallicam,aut Germanicam nactus fuiſſem. Sed ab hoc excurſu ad inſtitutum redeamus. Hippocr. aphor.

Dixitque Siſara ad eam : Sta ante oſtium tabernaculi , & cùm venerit aliquis interrogans te,& dicens,Numquid hîc eſt aliquis? reſpondebis , Nullus eſt.

SENTENTIA *quidem ex Latina lectione apertißima eſt , atque eadem efficietur , vt Hebraicorum verborum, aliàs propter germanam energiam minimè prætermittendorum , obſcuritas declaretur.*

Adſta, inquit , oſtio tabernaculi , & erit , ſi vir venerit , & rogauerit te , & dixerit, Eſtne hîc vir ? & dices, Minimè.

Ille quidẽ ſatis pro imperio ſibi loqui videbatur,eamq́,quã dominam agnoſcere debebat, veluti ancillã in ſui cuſtodiã conſtituendã putabat; ſed reapſe nobis vaticinatus magis,atque id quod futurũ imminebat,prolocutus videtur.Id quod verba ſingula expendentibus,penitiusq́ examinantibus, facilè intelligitur : atque illius profectò aliud cogitantis oratione quid facto opus eſſet, feminã diuinitus monitã intellexiſſe putamus. Nam vel ex eo tẽpore, quo ille viuens ſentiensq́ in illius tabernaculũ ſeſe contulit , imò potiùs ex quo relicto exercitu turpiter aufugit,non immeritò viri nomen amiſiſſe iudicari poterat, nedum poſtmodum occiſus vir eſſe inficias iretur : itaque illa per quã fortiter curauit, vti interrogata, virũ intus eſſe,verè negare poſſet.

Tulit itaque Iahel vxor Abner clauum tabernaculi , aſſumens pariter & malleum: & ingreſſa abſconditè, & cum ſilentio,poſuit ſuper tempus capitis eius clauum, percuſſumq; malleo defixit in cerebrum vſque ad terram : qui ſoporem morti ſocians defecit , & mortuus eſt.

TOTIVS *actionis plena deſcriptio , animi conſilium & conſtantiã in muliere declarat ; perſonæ verò ipſius & adiuncti, hoc eſt, viri, cuius vxor erat, appellatio, ſtudium, voluntatem & officium ſignificat. nempe quòd ab-*

ſentis viri ratione habita, eum occidere ſtuduerit, quem mariti ſui amicis, ſociis, atque religionis nomine fratribus hoſtem, & inimicum, atque ideo vltione dignum eſſe ſciebat; cùm verò nihil intra ſuum tentorium armorum haberet, quo rem conficeret, conſilio tamen, & prompta, quali in repentinis rebus mulieres vti plerumque ſolent, cogitatione, ipſa ſibi arma quàm citiſsimè comparauit, vno ex clauis aut paxillis ferreis, quorum in tentorio ad continenda vela vſus eſt, quæſito, atque eodem tanta mallei vi per tempora impulſo, vt vnico ictu hominis caput transfoſſum, & terræ confixũ fuerit. Cur verò vel in ipſo momento, quo petitus primùm fuit ille, nihil ſenſerit, nec doloris ac mortis vi, vt accidere ſolet, ſeſe volutans diſtorquénſve commouerit; duo in cauſa fuiſſe docemur. alterum quidem fuit præſens ſopor, qui lactis adiumento ſenſum obruerat; alterum verò, illa quæ ſomnum præceſſerat laſsitudo, quippe quæ & corporis vires, & animi ſenſum ſatis ſua ſponte debilitauerat, ipſúmque altiùs dormire coëgerat. ita exponimus verbum poſterius, defecit; *& prius illud,* ſoporem morti conſocians. *Hebraicè namque ſic ad verbum:* Et ipſe ſopitus, & laſſus, & mortuus eſt. *Coniunctio autem hoc loco cauſæ index eſt, vt ſæpe aliàs in ſacro ſermone.*

Et ecce Barac ſequens Siſaram, veniebat: egreſſaque Iahel in occurſum eius, dixit ei; Veni, & oſtendam tibi virum quem quæris. Qui cùm intraſſet ad eam, vidit Siſaram iacentẽ mortuum, & clauum infixum in tempore eius.

BARAKI *ſtudium ex fide profectum, & Dei veritatem hic verſus manifeſtè probat. Namque Barak, qui ſibi eadem die Siſaram in manus dandum, aienti vati crediderat; inter hoſtes quàm diligentiſsimè quæſitum, & nec in proprio curru, nec inter occiſos repertum, aufugiſſe ſuſpicatus; ſummo ſtudio non quærendum aliis commendauit, ſed ipſe, qua parte declinaſſe arbitratus eſt, magna contentione inſequi voluit, videlicet Domini promiſſum ſua etiam pro parte ratum certúmque probaturus. Tanta verò ille in hoſte quærendo, requirendo, & ſectando animi promptitudine, & curſus celeritate valuit, vt Iahelis adhuc recens & calens facinus penè contigerit. hoc autem vox illa,* & ecce, *ſignificat, quam Latini Poëtæ extemplo interpretari ſolent.* (Ecce, Extemplo.) *Atqui mulier illa eodem ſpiritu, quo hoſtem incitata confecerat, intellexit etiam, illum eundem, neminem præterea, à Barak quæri. Quamobrem viro occurrens, tentorium ſubire perſuaſit, quæſitum hoſtem traditura.* Virum quem quæris. *Hebraicum nomen, is,* (איש) *virum, & ſingularem ſignificat. certum, inquit, quendam magni nominis virum, quem tibi quæſitum ſcio, ipſa indicabo, ita vt neque vlteriùs diſcurrendum ſit, nec timendum, ne, dum alius offertur, ille, quem quæris, elabatur. Eundem, inquam, ipſum tuis oculis videndum commonſtrabo, ita vt quod hactenus credideris, & ſperaueris, modò oculis iam ſubiectum, & ſenſu, reapſeque perceptum obtineas. Igitur Barak nihil moratus, nihílque*

de re ipſa hæſitans, Iabelis tabernaculum ingreſſus, apertè edoctus eſt, quemadmodum Deus fugientium ſeſe curſus & impetus frangere & cohibere poßit, idémque humilia tollere, ac ſuperbiſſima quæque repentè deprimere ſoleat.

Humiliauit ergo Deus in die illo Iabin Regem Chanaan coram filiis Iſrael.

CHALDÆVS *paraphraſtes verbum,* Humiliauit, *ex re ipſa, vt ſolet, interpretatus eſt,* Fregit, *eadem ſignificatione qua apud Poëtam idem verbum vſurpatum explicatúmque legimus:*

——Fracti bello fatisque repulſi Æneid. 2.
Ductores Danaum. *Niſi quod illi fatis, nos Dei voluntati & efficientiæ euentum adſcribimus, niſi etiam quis cum Seneca* Fatum Poëticum. *Fatum diuinam voluntatem interpretari ſtudeat. Quamquam verò Iabini, Chananæorum Regis, res eadem die non proſus deletas legamus, quippe cuius adhuc regnum, & illa celebris ciuitas ſupererat: adeò tamen labefactatas intelligimus, vt Iſraelitis deinceps libertas & victoria non ſolùm conſtiterit, ſed auctior indies atque promotior euaſerit: illi verò nec certa vlla ſalus, nec quies, nec calamitatum intermiſſio ad exitum vſque fuerit reliqua. Ingens igitur illius diei victoria fuit, cùm Regi & regno celeberrimi Ducis & inſtructiſſimi exercitus iactura facta, ingens etiam ſalus Iſraelitis allata eſt.*

Qui creſcebant quotidie, & forti manu opprimebant Iabin, Regem Chanaan, donec delerent eum.

EX *illo felici victoriarum initio, proſperi indies Iſraelitis, Dei voluntatem ſecutis, gerendæ rei ſucceſſus contigiſſe narrantur, atque ita ſeruitutis antè actæ vltio creuiſſe dicitur; vt continuato bello Iabinus demum conſumptus, de medio ſublatus, Chananæorum regnum, atque vitam pariter amiſerit, ita vt nullus deinde Iabinus extiterit, aut ex illius gẽte quiſquam qui vel Iſraelen infeſtaret, vel Chananæis imperaret. Hanc ſententiam ſacer ſermo ſic exponit:* Et procedebat manus filiorum Iſrael, procedere & dureſcere aduerſus Iabinum Regem Chanaan, quo ad exciderint Iabinum Regem Chanaan. *Iſraelis filiorum appellatio, Dei promiſſa* Iſrael. *& veritatem ſpectat: Chananæorum verò Regis repetitum nomen, eodem etiam pertinet, quippe Chananæorum calamitas & pernicies Iſraelitis non modò promiſſa, ſed in mandatis etiam fuerat commiſſa. Quamobrem euentus ſucceſſúſque omnes, non eorum, qui ſuperiores euaſerunt, virtuti; ſed malo victi populi merito, atque Dei vltoris voluntati & præſidio, ſunt adſcribendi. Porrò Iabinum in torrente Ciſon funditus perditum, exciſſumq́; Pſaltes inter canendum commemorabit.* Pſal. 82.

CAPVT

CAPVT QVINTVM.

CEcineruntque Debora & Barac filius Abinoem in illo die dicentes.

Gratulationes & ſupplicationes.

ANTIQVVM *& vetus, atque planè legitimum pij populi officium eſt, cùm primùm bellicæ res ex animi ſententia ſucceſſerint, Deo immortali, tutelari & propitio, certis verbis & carminibus ſupplicationem decernere, gratulationem ex rei geſtæ argumento factam celebri conuentu habere. Id autem officium hoc loco ac tempore à Debora vate ſeruatum hiſtoria commemorat: ita tamen exponenda, vt carmen ipſum à prophetide compoſitum; carminis verò votiui gratulatorijq́; decretum, ab ipſa pariter cum Barako, iam tum exercitus Duce & populi Principe, fuiſſe de more factum. Quod verò actionem pronunciationemq́; ſpectat, certo tempore ac loco verſus aliquos intercalarium modo, vel ab ambobus, vel à pluribus decantatos intelligimus; hiſtoriam verò ipſam, canticiq́; corpus ſuis membris & partibus ab inuentrice concinnatum fuiſſe. Huius autem carminis exemplar, illuſtriſſimumq́; exemplum in triumphali illo Moſis & Mariæ cãtico intueri licet; cuius artem ex eodem profectam ſpiritu, vates hæc noſtra ſecuta videtur.*

Poëticæ orationis genus & ſtylus.

Quod verò ad commentarium explicationemq́; facit, nulli dubium eſt, ea quæ certo carminis genere, atq; ſublimiori orationis magisq́; Poëtico ſtylo deſcripta ſunt, breuibusq́; verbis magnam complectuntur ſententiam, difficiliores explicatus habere, ſi quis ad medij & cõmunis ſermonis normam reuocare omnia conetur: cùm magnum inter hæc dicendi genera diſcrimen ſit; alterum videlicet, quod proprijs magis, familiaribusq́; verbis, ijſdémque ad vulgarem loquendi formam conſtructis, conſtat: alterum verò quod præter ſententiarum frequentiam, breuibus periodis coactam, verborum etiam ſplendentium delectum, conſtructionis varietatem & inuerſionem (vnde

Verſus.

verſus nomen Latinis factum eſt) troporum, ſchematum, & figurarum variarum exornationem poſtulat. Quamobrem commodius, conſultius, atque opportunũ magis eſſe obſeruatum eſt, ea, quæ numeris ac pedibus cõſtructa, Poëticoq́; charactere diſtincta in alia lingua leguntur; dum alteri linguæ communicanda ſuſcipiuntur, ſacrarum muſarum opem, hoc eſt, conficiendi

Carminum interpretatio.

carminis copiam Dei dono acceptam, ad hoc munus petere & implorare, curareq́; vt quàm aptiſsimè id per interpretis ingenium, & linguæ in quam transferendum fuerit opus, facultatem, ſententiarum cum primis pondera quàm fideliſsimè expenſa reddantur. Deinde etiam ſchematum exornationumq́; elegantiæ, ſi non omnibus ad amuſsim coloribus (id quod difficillimum fore nonnulli exiſtimant) tamen ad exemplar, quantum fieri poſsit, alludentibus exprimantur. Illud verò difficillimum, nimisq́; religioſum à compluribus iudicatum eſt, vt ſingulorum in exemplari lingua verborum certa ratio apud alteram linguam in carmine etiam habeatur. Quod quidem quamquam nos à nullo interprete acriter exegerimus, tamẽ dum ſacra

carmina, à Spiritu ſancto ſuis verbis dictata, Latina facere ſtudebamus; ſancita nobis ipſis lege obſeruare eniſi ſimus: quali verò ſucceſſu id egerimus, magis ex aliorum iudicio cognoſcere, quàm ex noſtro ſtudio prædicare optamus. Certè dū Dauidis Pſalmos hac religione atq; cura redderemus, quatuor pietate inſignium, & noſtra ætate in ſacris libris ac linguis exercitatiſſimorum virorum, plauſum minimè captatū, ſed vltro liberaliter candideq; datum excitauimus, Andreæ Maſij, Franciſci Raphelengij, Ioannis Harlemij, & Georgij Stenij; quibus & ſincerum Chriſtophori Plantini iudicium quoque acceſſit. Eandem igitur rationem religionemq; hoc etiam loco ineuntes, Prophetidis huius gratulatorium carmen, vt faciliùs & breuiùs explicare poſſemus, Latinè pro tempore etiā cantare inſtituimus: quod ſi pro vertentis ingenij tenuitate, canentis voce, & numerorum varietate auditori cuipiam minùs placuerit; noſtrum tamen ſtudium, vt minimè diſpliceret, fuiſſe prædicamus: illudq; perſuaſum cupimus, nihil à nobis noſtri cauſa ſuſceptum; ſed omnia ad Dei laudem, atque ad lectoris vtilitatem experiundo fuiſſe tentata.

Qui ſponte obtuliſtis de Iſrael animas veſtras ad periculum, Benedicite Domino.	*Vltoris IÆ, & vindicis hoſtium* *(Seſe libentem cui populus duci* *Nuper ferebat) dedicatis* *Carminibus celebrate laudes.*

GRATVLATORII *huius carminis exordium è duobus capitibus potiſſimùm naſcitur: alterū eſt, diuinæ primùm voluntatis ac virtutis conſideratio: alterum verò, populi à Deo delecti animus & ſtudium. vtriuſq; enim capitis concordia, victoria illa parta fuit: cuius tamen vt authoritas omnis Deo tribuitur; ita etiam plena laus integraq; gratia debetur. Nam & ille vlciſci hoſtes voluit, atq; idem ipſe Iſraelitas ad eam rem fortes animoſoſq; effecit. Conſtat itaq; exordium partitione, & propoſitione, quæ totius carminis cauſam complectitur primam, hoc eſt, laudem gratulationémque Deo habendam, qui & vlciſci hoſtes voluit, & vltionem paucorum Iſraelitarum opera parauit. Hæc prima exordij pars eſt, qua Iſraelitæ omnes ad gratulationis officium appellantur. Quæ etiam in ſpeciem diuiſa, mox amplificatur profeſſione officij à ſe faciendi, cuius etiam ſpectatores ac teſtes, præcipuos quoſque ex populo conuocat.*

Audite Reges, auribus percipite Principes: Ego ſum, ego ſum quæ Domino canam, pſallam Domino Deo Iſrael.	*Audite Reges, vos quoque Principes* *Attentiores, ac mihi ſubdite* *Aures, canenti celebranda* *Geſta Dei, monumentáque IÆ.*

SAPIENTIS *beneq; inſtituti conſilij eſt, vt quicumque alios ad honeſtum aliquod ſtudium inuitat & incitat, eiuſdem ſtudij atque exercitationis exemplum in ſe ſtatuat; ſuaq; in primis opera quod honeſtū eſſe clamat, capeſſendum comprobet. Sic Dauid vbi mundū hunc, mundiq; partes omnes ad diuinas laudes celebrandas vocauiſſet, ſe ipſum in eiuſdem officij partem*

 ventu-

Pſal. 103. „ *venturum pollicebatur. Sit gloria Domini in ſeculum ſeculi: lætabitur Do-*
„ *minus in operibus ſuis. Qui reſpicit terram, & facit eam tremere: qui tan-*
„ *git montes, & fumigabunt. Cantabo Domino in vita mea: pſallam Deo*
„ *meo, quàm diu ſum. Iucundum ſit ei eloquium meum; ego verò delectabor in*
Domino. Sic etiam Poëtæ ſtudium nomenq́; ſuum cũ aliis recenſeri volunt.

Virg. Ecc. 6.

Nunc ego (namque ſuper tibi erunt, qui dicere laudes
Vare tuas cupiant, & triſtia condere bella)
Agreſtem tenui meditabor arundine Muſam.
Non iniuſſa cano, ſi quis tamen hæc quoque, ſi quis
Captus amore leget: te noſtræ Vare myricæ,
Te nemus omne canet.

Noſtra itaq; Debora, quæ iudiciis exercendis, atq; vatis munere obeundo, primas illo ſæculo obtinebat: Barakum populi hactenus Ducem, ac deinceps Iudicem gubernatoremq́; vnà futurum; & cum illo omnes, qui diuina tangerentur religione, Reges, Principes præterea, procerésque omnes, quorum exempla plebs facilè ſequi imitariq́; ſolet, ſpectatores, teſtes, auditoresq́; appellat officij à ſe faciendi, hoc eſt, diuinarum laudum quas canere inſtituit: quos vt auditores, ita etiam plauſores, acclamatores, imò & ſui imitatores eſſe percupit. Audite. *ſuã canentis vocem ab ipſis attẽtè atq; ſtudiosè audiri poſtulat: nec audiri tantùm vocis verborúmque ſonũ, ſatis eſſe dicit, niſi etiam interno eadem ſenſu percepta recondantur, alteq́; animum motura, mentemq́; affectura inſideant. Hæc enim nobis ſchematis illius ſignificatio eſt,* Auribus percipite. *quam eandem ſententiam Ieſus Chriſtus clamans*
Marci 4. „ *ita pronunciabat: Qui habet aures audiendi, audiat. Latini autem ſic eundem ſenſum exprimere volunt:*

Horatius Epiſt. 1.

Eſt mihi purgatam crebrò qui perſonet aurem.

Perſ. Sat. 5. &:

Cultor enim iuuenum purgatas inſeris aures
Fruge Cleanthea: petite hinc iuuenesque ſenesque
Finem animo certum, miſerisque viatica canis.

Ego ſum, ego ſum. *repetitio illa pronominis, certum, conſtans, atque deliberatum ſtudium perſonæ profeſſæ indicat, vt apud Latinos:* Me, me, adſum, qui feci.——— *atque huc etiam alludit illa celebris Poëtarum figura:*

Verg. Æn.

Tibull. lib. 1

Ille ego, cùm triſti morbo defeſſa iaceres,
Te dicor votis eripuiſſe meis.

Sic Debora ſeſe ſuamq́; apud Principes & populos adhuc vatis & iudicis perſonam tenere atq; agere profeſſa, vtroq; munere ad laudes Dei celebrandas induci ſignificat: quas cùm ipſa concinuerit, cæteros omnes imitari conſentaneum fuerit. Domino canam. *Voce atq; cantu Deum miſericordem, illo ſacroſancto nomine appellatum ſe laudaturam ſignificat: atque huic nomini eas etiam laudes adiuncturam, quæ Domini ſingularẽ erga Iſraelem patrem, Iſraelisq́; genus prouidentiam & benignitatem prædicent. hoc eſt, quod ſubiungit,* Pſallam Domino Deo Iſrael. *Inter canere, & pſallere*

illud

illud hoc loco differre intelligimus, quòd canere, vocem ipſam, & cantũ voce numeriſq; conſtantem ſignificet: pſallere verò verba cum vocibus atq; numeris ad ſententiam argumentumq́; referat. ita vt, Dialecticorum noſtrorum more loquendo, canticum, ipſam cãtandi actionem; pſalmus verò ſubiectum, ſiue obiectum indicent, duobus verbis Hebraicis, Sir, *&* Mizmor: *in quorum vſurpatione, multa ac varia adnotauimus, hîcq; aliqua breuiter indicare operæprecium eſſe ducimus. Primùm, quòd verbũ* SIR *nuſquam à nobis, quamuis diligenter obſeruantibus, cum accuſandi caſu conſtructum inueniatur, ſed cum datiuo ſemper: cùm* ZAMAR *rarò datiuo, frequenter verò accuſatiuo iunctum ſit. Nam dicitur, Pſallam nomen Domini, &, Pſallam nomini Domini; ſed hoc rariùs multo, vti diximus. Cãtabo te, hoc eſt cum verbo Sir; nunquam: cantabo tibi, paßim legimus. Deinde, quòd cantici nomen cõmune eſt ad omnia carminum genera, cuiuſcumque argumenti ea ſint, ita vt Elegiam, Threnos, & Næniam etiam complectatur; vt ex illo patet loco: Cuius omnes cantores atq; cantatrices vſque in præſentem diem Lamentationes ſuper Ioſiam replicant. Quod Hebraicè apertius multo eſt. Ad huiuſmodi ſignificationem,* ZAMAR *vocabulum nuſquam, quod ſciam, vſurpatur: deinde verò quòd ex verbo* Sir, *Cantorum cantatricumq́; nomen factũ eſt, quod ſolùm canendi ſignificat munus; in qua ſignificatione nullum ex* ZAMAR *factum comperimus, ſed tantùm inſtrumenti cuiuſdam muſici, quod ſonitum fidibus pulſandis reddebat: denique quòd* MIZMOR, *hoc eſt, Pſalmus, anthori ſuo adſcribi ſolet in poſſeßionis vel acquiſitionis caſu, vt Pſalmus Dauid, Pſalmus Aſaph; cuiuſmodi exẽpla nulla in* Sir, *ſiue cantico Hebraicè lecta meminimus (Nam illud Canticum Canticorum Salomonis, alio modo ſua in lingua enuntiatur.) Ita vt canticum, ad canendi ſolùm munus; pſalmum ad condendi & concinnãdi artem atque ad ſcientiam argumentumq́; referamus. Atque hæc nobis prolixiùs, & vſq; ad doctiorum lectorum faſtidium fortaßè tractata ſunt, à quibus tamen, indoctiorum, hoc eſt, noſtri ſimilium cauſa, æquitatem patientiamq́; impetrare cupimus; vel illud etiã poſtulare, vt cùm nos (qui nullã diligentiam in ſacris libris explicandis à nobis non debitam arbitramur) in huiuſmodi Grãmaticis minutiis hæſitãtes, offenſi fuerimus, deſpecti & contẽpti prætereamur; & ſi quæ ſuo palato gratiora aptioraq́; reperiri poterunt, percurrendis qui ſubſequentur verſibus, petantur: vel alij etiã æqui cenſores audiantur, quibus nullus vmquam in ſacræ Grammatices obſeruationibus labor pœnitendus videtur. Eſt igitur ea in hac verborum repetitione Deboræ ſententia, miſericordis atque Iſraelitarum tutoris & gubernatoris Dei laudes non ſolùm ſibi canendas, verùm compoſito ab ipſa carmine concelebrandas, audientibus Regibus ac Principibus. Atque hactenus exordium ex propoſitionis, cauſæ, & attentionis poſtulandæ locis petitum; cui carminis genus, & qualitas, atque etiam conditoris authoritas acceſſerunt. Huic autem exordio narratio adiungitur, rerum temporúmque partitio-*

Canticum. Pſalmus.

2. Paral. 35. ››

זמר
שיר

titionibus, ac notis diſtincta. cuius ſingulæ partes expoſitæ, conſequentem laudem gratulationémque promerentur.

Domine, cùm exires de Seir, & tranſires per regiones Edom, terra mota eſt, cælique ac nubes diſtillauerunt aquis.

Seghira celſis montibus arduam,
Agróſq; Idumes iam pede concito
IAS relinquentem te, ab imo
Terra pauet tremefacta fundo.
Quin & beatas qui ſuperum tenent
Sedes, polorum pondere maximo
Axes laborantéſq; nubes
Roribus aſſiduis madebant.

NARRATIONIS *principio paulo altiùs repetito docet, Iſraelitarum populum ipſum ſibi commeruiſſe, quo minùs illa admiranda, ſingularis, atq; hoſtibus tremenda Dei tutela continenter ac perpetuò, vt ab initio cæperat, deduceret, ita vt niſi miſericordia illa Dei clementiaq́; inſtaurandum ſuſciperet, maximæ miſeriæ continuæq́; calamitatibus ad internecionē vſq; vexarent. Atqui argumentationis, quæ totius narrationis argumentū ſummamq́; complectitur, duo capita ſunt, alterum videlicet, in quo prouidentia illa, ſingularisq́; Dei tutela erga Iſraelitas, omni orbi teſtata, illuſtris manifeſtaq́; fuit, affirmatur. Atque hoc caput Inductione Rhetorica, tāquam oſſibus neruiſq́;, conſtans, admirationis exornatione abſoluitur, quæ Dialecticis rationibus in hunc modum reſolui poſſunt: Domine, te quondam Iſraelis tutandi cauſa fortem, efficacem, terribilemq́; præbuiſſe, mundus hic omnis, ſingulæq́; mundi partes teſtantur. Id quod nec memoria recoli, nec verbis commemorari ſine admiratione poteſt. Similis argumentatio, atque ſimilis ferè admirationis ratio illa apud Poëtam eſt;*

Daphni, tuum Pœnos etiam ingemuiſſe leones
Interitum, monteſque feri ſyluæque loquuntur.

Atque propoſitionem Inductione fulcit, commemorationeq́; ſignorū in cælis & in terra editorū eo tempore, quo ereptum ex Ægypto populum Deus per Arabiæ ſolitudines, atq; per Idumææ montes tractuſq́; deducebat; cuius tēporis memoria omnibus poſtea ſeculis celebrata fuit. Nec verò homines ſolùm Iſraelitarūq́; hoſtes omnes illa tēpeſtate permotos ac terrefactos fuiſſe ait, ſed cælum etiam ac terram motibus, tremoribus, imbribuſq́; intempeſtiuis ſingularem, vt ita loquamur, Dei præſentiam, & peculiarē illius de Iſraelitis curam fuiſſe teſtatos. Quod verò narratur: Terra mota eſt, cælique ac nubes diſtillauerunt aquis, montes fluxerunt, *&c. vel ad Poëticam rationem referendum eſt, qua omnes mundi partes, cælum, nubes, ac montes laboraſſe, atq; ex labore inſudaſſe ſignificantur: vel, quod magis nobis probatur, veram reſpicit hiſtoriam; quæ quamquam in Exodi libro non ita ſingillatim explicata fuerit, hoc tamē in loco opportunè expoſita eſt: ita vt & poëſim ex vero factam credamus. Nam tametſi imbrium pluuiarumq́; mentio non fiat, motuum tamen, fulgetrorum, tonitruum, & terræ tremoris*

aperta

aperta narratio eſt: atque adeò aquarum ex rupibus erumpentium, quas illo hemiſtichio intelligimus: Montes fluxerunt, *&c. Itaque & cum illis hoc carmine decantatos imbres quoq; deſcendiſſe credimus. Quamquam & illud ad aſſerendā carminis veritatem ſatis ſuperq; fuerit, meminiſſe cunctis diebus, quibus in ſolitudine vagatum eſt, cæleſtem rorem cibo illi admirando, qui Man appellabatur, fuiſſe ſubſtratum.*

Montes fluxerunt à facie Domini, & Sinai à facie Domini Dei Iſrael.	*Concuſſa celſis culmina montibus* *IAM tremebant, quem colit Iſrael,* *Et Sina, magni teſtis IÆ,* *Aſſiduis liquefactus vndis.*

HIC *verſus ad priorem argumentationis partem relatus, explicatusq; eſt in antecedentibus; continet autem Inductionis partes, hoc eſt, terram, & firmiſſimam terræ partem, montes videlicet, in quibus Sina cum primis appellatur vt teſtis, imò vt theatrum illius actionis, quam Deus adhibuit, cùm ſe Legiſlatorem publicè præberet. Iam ex hac Inductione illud ſine vlla dubitatione confirmatur, Iſraelitas in ſingulari quondā Dei tutela conſtitutos, propter tutoris prouidentiam & virtutem, non ſolùm hoſtibus fuiſſe formidabiles; ſed cælo, terra, atq; mari turbatis ac tremefactis, intactos incolumesq; euaſiſſe, elementis omnibus cedentibus, & quaſi Dei voluntati de populo illo educando, ornando, & amplificando applaudentibus. Huc autem illud Rachabæ teſtimonium pertinet, quod argumentationis huius complexionē comprobat: Noui quòd Dominus tradiderit vobis terram; etenim* „ Ioſ. 2.
irruit in nos terror veſter, & elanguerunt omnes habitatores terræ. Au- „
diuimus quòd ſiccauerit Dominus aquas maris ad veſtrum introitū, quan- „
do egreſſi eſtis ex Ægypto; & quæ feceritis duobus Regibus Amorrhæo- „
rum, qui erant trans Iordanem, Seon & Og, quos interfeciſtis. Et hæc au- „
dientes, pertimuimus, & elanguit cor noſtrum, nec remāſit in nobis ſpiri- „
tus ad introitum veſtrum. Dominus enim Deus veſter ipſe eſt Deus in cæ- „
lo ſurſum, & in terra deorſum. Atque huc vſque prius argumentationis „
caput eſt, qua illud conficitur: Deo Iſraelitarum res ſuſcipiente & fouente, neminem hominem perturbare potuiſſe. Iam verò alterum caput ſubiungitur, cuius argumentatio oppoſitum inducit. Ea verò ex contradictoria propoſitione adſtruitur, vnde etiam oppoſita colligitur ſententia.

In diebus Samgar filij Anath, in diebus Iahel quieuerunt ſemitæ: & qui ingrediebantur per eas, ambulauerunt per calles deuios. Ceſſauerunt fortes in Iſ-	*Dum Ghanathidem Samgara conſulem* *Audit docentem prouidus Iſrael,* *Non auſus eſt notos viarum* *Intrepidus peragrare calles.* *Iaghele quamuis incolumi, breues* *Villæ atq; pagi ruſticáq; oppida* *Abſente mœrebant colono,* *Et ſolito viduata cultu:*

raël, & quieuerunt, donec ſurgeret Debora, ſurgeret mater in Iſraël.

Donec benignam lætior Iſrael
Matrem, & videret ſurgere me ducem,
Et iura dicentem & futura
Tempora (vatis opus) canentem.

SIMILI *ſuperiori Inductione, oppoſitis tamen propoſitione & aſſumptione, contrariam argumentando rationem pronunciat, hoc pacto: Atqui Sangaris & Iaghelis temporibus Iſraelitarum res afflictæ admodũ atque incommodæ fuerunt: apparet igitur illas eaſdem ſingulari illa & illuſtri diuinæ prouidentiæ tutela fuiſſe deſtitutas. hæc argumentationis ſumma eſt: cuius propoſitionem aſſumptio Inductionis velut enumerationis officio firmat. Namq; ſtatum cõmemorat, in quem Reſpub. illa proximis antè temporibus deuenerat, non ſolùm eũ in quo duriſſimè ageret ante Sangaræ præfecturam; ſed ipſa etiã Sangaræ, atq; adeò ipſa Iahelis ætate, cùm meliùs ac leuiùs habere viderẽtur, tamen anguſtæ adeò, iniquæ, atq; oppreſſæ erãt res, vt neq; viarũ publicarum vllus eſſet vſus, propter hoſtium infeſtationes & latrocinia atq; graſſationes: nec pagorũ, villarum, fundorũ, & priuatorum agrorum, propter culturæ defectum, vlla commoditas vtilitasq; conſtaret. Nam quamquam Sangar ſtragem aliquam hoſtiũ fecerit, nullam tamen aut inſignẽ victoriam adeptus eſt, aut magnam populo ſalutem attulit, eo quòd illam ſuam ſingularẽ prouidentiam, tantis antè totq; argumentis oſtenſam, rurſusq; ob populi malum meritũ ſubductam, nondum Sangaræ tẽpore inſtauratam Deus oſtendiſſet. Meminit autẽ & Iaghel (cuius virtute & opera Siſara modò fuerat occiſus) vt oſtendat, illius præſentis atque illuſtriſſimæ ſalutis conſilium non antea explicari cœptum, quàm vaticinij officio per ipſam huius carminis concinnatricem præſtito prædictum, declaratum, & commendatum fuiſſet; vt hac ratione euentus cum prædictione concordans, non ad caſum, ſed ad voluntatẽ authoritatemq; referretur Dei, qui & prædici rem iuſſit, & Ducem eligi mandauit, & Iaghelem conſilio, animo, & virtute, ad inſignem conficiendæ rei partem inſtruxit. Huiuſmodi argumentationis genere, ad oppoſitam rerum conditionem ſignificandam, & Latinus Poëta vtebatur:*

Virg. in Daphni.

Vitis vt arboribus decori eſt, vt vitibus vuæ,
Vt gregibus tauri, ſegetes vt pinguibus aruis,
Tu decus omne tuis: poſtquam te fata tulerunt,
Ipſa Pales agros atque ipſe reliquit Apollo.
Grandia ſæpe quibus mandauimus ordea ſulcis,
Infelix lolium & ſteriles dominantur auenæ;
Pro molli viola, pro purpureo Narciſſo,
Carduus, & ſpinis ſurgit paliurus acutis.

Deboræ munus.

Donec ſurgeret Debora. *Hebraico verbo* KAMTHI *in prima perſona, ſuũ munus non caſu aut fortuitu, ſed conſilio efficientiaq; Dei, ſibi initum fuiſſe ſignificat, munus inquam publicum, idq; duplex, vaticinij videlicet, atque iudicij & gubernationis, in quorum munerũ ratione & explicatione*

ver-

verbum KAM *ſcriptoribus ſacris; Latino autem interpreti*, ſurgere, *frequentiſſimè vſurpatur: vt, Inter natos mulierũ non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta. & , Surrexit interea Rex nouus, qui non nouerat Ioſeph. Atqui prius munus, hoc eſt, propheticum, ſui proprij nominis alluſione ſignificatum eſt. Nam Debora, apis Latino correſpondens nomini, ex verbo* DABAR *factum adnotabamus. Significat autem* DABAR, *ratione ſermoneq́ vti, & verba concipere, eadem etiam pronunciare. vnde* DABAR *nomen duplici longa vocali, per excellentiam Dei Verbum illud vnigenitum dicitur: dicitur etiam eiuſdem Dei verbum ita pronunciatum, vt audiri hominibus poſſit; atque adeò humanæ ſalutis Euangelium, Verbum quoque dicitur. quarum ſignificationum exempla illa ſunt: Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Qui timuit verbum Domini de ſeruis Pharaonis, fecit confugere ſeruos ſuos. Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbum. Sunt complura alia, ad quæ ſignificanda verbum transfertur; verùm hæc velut illuſtria ac præcipua nobis vſui nunc ſunt, ad efficaciã nominis* DEBORA *hoc loco appellati ſignificandam. Donec ſurrexi ego vates, cui Dei verbum creditum, cuiq́ bonus nuncius apparatæ, iam iamq́ efficiendæ à Deo ſalutis mandatus eſt. Iam verò nos aliàs docere meminimus, nomen* NEBI, *quod Prophetam ſiue Vatem interpretari ſolemus, idem quod elocutorem, ſiue effatorem ſignificare; cùm* NABAH *verbum nulli Latino ſimplici aptiùs, quàm fandi ſiue effandi voce, explicari exiſtimemus: ex quo Fatum Latinis nomẽ eſt, quod doctiſſimi Poëtarum interpretes veteres, id quod Deus effatur, eſſe exponunt.* Surgeret mater in Iſrael. *Hebraicè in prima perſona verbũ eſt, vt in ſuperiori membro; quod & carminis & ſermonis ratio poſtulat, atq́ ita Chaldaicus paraphraſtes interpretatur. Latina verſio Græcum interpretem imitatur. Matrem autem ſeſe appellat, tum propter charitatem, qua Iſraelitas tanquam filios complectebatur; tũ propter iudicandi regendiq́ munus, quod Dei voluntate ſuſceptum piè ac ſedulò exercebat, incenſoq́ ſtudio ac ſummis votis Iſraelem ad bonam frugem receptum cupiebat, & quemadmodũ id fieri poſſet, ſermonibus habendis, iudiciisq́ exercendis, monitis conſiliiſque repetendis, curabat. Namque optimarum matrum huiuſmodi vota officiáque eſſe ſolent, ex quibus magnæ amicitiæ petuntur exempla.*

קם — „ Matth. 11 — „ Exod. 21 — דבר — Verbum. — „ Ioan. 1. — „ Exod. 9. — „ Marci 4. — נבי — Propheta. — Fatum. — Mater.

Quem damnoſa Venus, quem præceps alea nudat,
Gloria quem ſupra vires & veſtit, & vngit,
Quem tenet argenti ſitis importuna, fameſque,
Quem paupertatis pudor & fuga, diues amicus
Sæpe decem vitiis inſtructior, odit, & horret:
Aut ſi non odit, regit, & veluti pia mater,
Pluſquam ſe ſapere, & virtutibus eſſe priorem Vult, *&c.*

Hor. 3. Od.

Huiuſmodi benigno affectu, huiuſmodi incenſo ſtudio, ac ſedulo officio ſeſe inſtructam ſurrexiſſe ait, atque matris perſonam non iis tantùm, quas commemo-

memorauimus, partibus & muneribus; verùm etiam initio ipſo ſalutis, Dei efficientia afferendæ, per ſe, tamquam per matrem, edito; quæ prima Ducem appellatum adſciuerit, prima hoſtem ſuperandum declarauerit, prima ſe viæ commiſerit, omninóque matrem ſeſe præſtiterit Iſraelitis, atque adeò Duci ipſi, dicenti, Si veneris mecum, vadam; ſi nolueris venire, non pergam: Ibo, inquit illa; ſed in hac vice victoria non reputabitur tibi, quia in manu mulieris traditur Siſara.

Noua bella elegit Deus, & portas hoſtium ipſe ſubuertit: clypeus & haſta ſi apparuerunt in quadraginta millibus Iſrael.

IAS nouis tunc conſiliis tulit
Author ſalutem, preſſus vbi Iſrael
Firmas fideli claue portas
Præſidium ſibi curat vnum.
Nam ſcuta & haſtã, millia quinquies
Deducta in octo quamlibet Iſrael
Gentem recenſeres, ad vſus
Non poteras reperiſſe belli.

VARIAM *multarum rerum & vocum ſententiam, vnius carminis ſiue ſtrophij periodo comprehenſam, totidem verbis explicat, apud alias linguas difficilem & obſcuram: Chaldæus Paraphraſtes, Græci & Latini interpretes paraphraſticôs exponere maluerunt; quamuis alius & alius aliam atq; aliam verborum ſignificationem tradiderint, quæ verba nobis, ita vt ſunt, preſſè arcteq; reddere non piguerit.* Elegit Deus nouæ tunc ipſis portæ: ſcutum ſi videretur & lancea in quadraginta millibus Iſrael. *Magna Iſraelitarum oppreſſio carmine hoc deſcribitur, amplificaturq; argumento à deſtinatis ſumpto. Non tantùm enim villæ & pagi, agrorúmque vicinia vaſtata deſertáque fuiſſe narrantur; ſed in vrbibus etiam ipſis, in quas incolæ ſeſe omnes præ metu receperant, omnis defenſionis, propter armorum defectum, commoditas opportunitasq; fuiſſe negatur, quòd ab hoſtibus ablata fuerant: quandoquidem apud quadragena virorum millia, vix ſingula ſcuta ſingulaq; tela reperiri poterant. Namque hæc ratio victoribus olim commodiſſima viſa eſt, ad victos oppreſſosq; in metu & ſeruitute continendos: atque in huiuſmodi etiam tempora Iſraelitas aliquãdo incidiſſe,*
1 Sam. 13. *Regum hiſtoriæ auctor commemorat: Porrò faber ferrarius non inueniebatur in omni terra Iſrael: cauerant enim Philiſtiim, ne fortè facerent Hebræi gladium aut lanceam. Atque ea etiam tempeſtate, qua canticum hoc deſcribit, eadem conditione Iſraelitas oneratos fuiſſe, argumento ſunt Samgharis & Iahelis facta, quorum alter, boum ſtimulo ſexcentos; altera, clauo & malleo Siſaram confecit, non libenter ijs armis vſuri, ſi commodiora expeditioraq; apud ſe haberent. igitur, deficiente in omnibus vrbibus armorum vel ad defenſionem vel ad offenſionem copia, vnicum conſilium præſidiumq; reſtabat in murorum portarumq; tutela, cuſtodibusq; ad portas collocandis: non qui defendere quidem, ſed qui excubias agere poſſent. Huiuſmodi exemplũ nos, cùm primùm in Hiberniã adnauigãtes noctu peruecti eſſemus, apud*

apud IOHHOLAN *in portu ſitam vrbem conſpiciebamus, eodem nimirum inducti non per portã, ſed comitibus ex nauigio adiuuantibus, & vrbanis ex ſuperiori loco manum porrigentibus, murum conſcendentes; quam difficultatem partim ciuilia cum Anglis bella, partim etiam mutua inſulariũ latrocinia attulerant. Atque vt figura hæc, & hic vrbium habitus magnam oppreßionem ſeruitutemq́ depingit; ita rurſus patentes portæ, armorumq́ facultas & copia, aliquando etiam & murorũ neglectio, victoriam atq́ ſecuritatem indicant. ad quam etiam rationem illud pertinet: Abſque muro habitatur Ieruſalem, præ multitudine hominum & iumentorum in medio eius. Quam etiã deſcriptionis formã externi poetæ imitari ita ſolẽt:* Hiberniæ ſtatus, „ Zachar. 2. „

——Signa ego Punicis
Affixa delubris, & arma
Militibus ſine cæde, dixit,
Direpta vidi, vidi ego ciuium
Retorta tergo brachia libero,
Portasque non clauſas, & arua
Marte coli populata noſtro. Horat. lib. 3. Od.

Ab hac igitur calamitoſa miſerrimaq́ conditione adeò oppreßi Iſraelitæ, ſuis aut artibus aut viribus minimè poterant liberari, niſi vt omnino liberarentur, noua bella inſtituentis Dei clementia benignitasq́ efficeret; qui tunc in ipſo magnæ oppreßionis articulo ſeſe propitiũ liberatoremq́ præbuit. Nomen noua, *Hebraicè* HHADASSIM, *ita conſtitutum eſt, vt neutro genere à Latinis exponi poßit, & maſculino atq́ etiam feminino: ita vt dicere poßimus,* Elegit Deus noua, *ſubaudio bella, cum interprete noſtro.* Elegit nouos deos, *nempe Iſrael, vt Græci interpretantur, Chaldaicum homeliaſten potiùs hoc loco, quàm paraphraſten vocandum ſecuti. Atque ita explicationes vtriſque interpretibus aptari conſentaneum erit. Verùm ſi carminis ratio & ſtructura, ſi diſpunctionis obſeruatio, ſi poeticæ elocutionis figura conſulendæ ſunt, orationis diſpunctio ita diſtribuetur:* Elegit Deus, nouæ tunc illis portæ: ſcutum ſi videbitur haſta, in quadraginta millibus, in Iſrael. *Atque hoc modo diſtinctio facilior explicatu fuerit.* חדשים

Cor meum diligit Principes Iſrael, qui propria voluntate obtuliſtis vos diſcrimini, benedicite Dominum.

Quicumq́ chartis ponitis Iſrael
Et bella & annos, vosq́ libentiùs
Quos plebs videtq́ auditq́ ſummos,
Noſter amátq́ animus monétq́.
Vnus dicato carmine, & omnibus
Ducendus IAS *laudibus, vnicus*
Dux ille nobis, & ſalutis
Et placidæ genitor quietis.

TANTÆ *victoriæ atque quietis decus, laudem, & gratulationem tum hymnis & verſibus canendis, tum etiam hiſtoriis proſa & carminibus compoſita oratione vni Deo authori referenda eſſe prædicat, ad eámque rem*

eos omnes hortatur & incitat, qui ſcribendi & canendi arte præditi fuerint: quos pari ſecum ſtudio in hoc argumentum omnes incumbere optat. Cùm, inquit, hoc manifeſtũ ſit, ea tempeſtate, qua nobis hæc ſalus (qua nunc recenti vtimur) parta eſt, nullam nobis nec bellici conſilij opem, nec humanæ virtutis facultatem, imò nec armorum copiam conſtitiſſe; conſequẽs omnino eſt, fateri, vnius Dei præſidio nos fuiſſe à tanta miſeria vindicatos. Principes Iſrael. *Hebraicum nomen ſcribas, conſtitutores, & deſcriptores ſignificat, quorum ſententiis ſcriptis populus iuuatur ac ducitur. hos præcipuè ad partes vocat & officij à ſe faciendi; & curandi etiam, vt à populo, apud quem gratia authoritateq́ valent, idem fiat.* Qui propria voluntate, &c. *Hebraicè,* Qui voluntate in populo valetis. *vos, inquam,* benedicite Domino, *propter ſalutem: vtpote quibus ad ſtudia atq; ad artes veſtras Reipub. vtiles exercendas, & locus, & tempus, & honeſtum otium diuina virtute factum eſt.*

Qui aſcenditis ſuper nitentes aſinas, & ſedetis ſupra in iudicio, & ambulatis in via, loquimini.	*Vos & nitentes quos aſinæ vehunt,* *Et vos, cathedras qui ſapientiæ* *Pulſo decoratis timore,* *Quiq; viam peragrant loquentes.*

HIS *qui præcipuas colerent artes, atque contemplationi & carminibus vacare gauderent, ſuperiùs numeratis, eos etiam adiungit ad gratulationem vocatos, qui cæteris muniis & vitæ partibus, cùm ad priuatã, tum ad publicam rem agendam & promouendam, ſeſe dedidere; nempe mercatores, & ſapientes, quos practicos dicimus, vti iudices in vrbibus & oppidis conſtitutos, peritos atq; cõſultos iuris, demum eos omnes, qui vel negotij, vel animi cauſa iter faciunt. Namque hoc genus omne hominum belli tempore in metu ac mærore iacet; pace autem & ſecuritate parta maximè gaudet, ſtudiisq; fruitur ſuis.* Qui aſcenditis ſuper nitentes aſinas. *In aſellorũ genere præcipua Aſiaticorum laus eſt; quibus non tantùm plebeios, ſed etiam nobiliſsimos homines vehi ſolitos legimus, vt Balghamum, & Prophetas complures, & Abedon Iſraelitarum iudicem, qui habuit quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes, aſcendentes ſuper ſeptuaginta pullos aſinarũ. Eſt enim vehiculi genus placidioris mollioriſq́ ſeſsionis, quàm cætera iumenta quæ ſeſſorum membra duriori concuſsione exercent. Atqui mercatores, quorum vita permutationis cauſa in peregrinatione itineribusq́ plerũque conſumitur, aſellis ad iter faciendum vſos conſentaneũ eſt, præcipuè verò non ita magna ſpatia peragraturos, ſed quæ intra regionis terminos cõcluderentur. Namque maiora itinera, vt ab Iſmaelis terra ad Ægyptum vſq;, camelis plerũque conficiebantur. A Chanaan verò ad Ægyptum aſinis frumentandi cauſa confici poſſe, Iſraelis filij docuerunt. Aſinas verò nitentes poëtico epitheto ſignificanter vates inſigniuit, hoc eſt, albo colore inſignes, longeq́ conſpicuas, quòd is color omniũ optimus & pulcherrimus exiſtimetur; niſi propter ſuperbiam candoris fumum (vt Vitruuius ait) conciperet: lætitiæ*

[Margin: Aſellus Aſiaticus.]
[Margin: Num. 22. 3 Reg. 13. Inferiùs 12.]
[Margin: Albus color.]

verò

verò & exultationis apud mercatores ſignum erat, candidiorum aſinarum vſus, quibus aliàs non ſecuris nec pace vtentibus, vel nullæ inibantur viæ, vel non conficiebantur iis iumentis quæ longè conſpici notariq́; poſſent; ſed atris & cinereis, quales colores mæſta & luctuoſa tempora poſtulant, quiq́; inſidiatores fallere magis poſſent, iis qui non viis, ſed tramitibus diſsimulatè occulteq́; egrediebantur. Tertio demum loco omnes communiter ad diuinarum laudum celebrationem & frequentationem appellantur; qui quacumque cauſa, quocumq́; modo, ſiue curribus, ſiue equis, ſiue pedibus iter ingrederentur, memores videlicet metus atq́; inſidiarum, quibus nuper impediri, atque ab itinere inſtituendo retardari neceſſe fuerat, & mutatæ iam deinceps in plenam ſecuritatem ſortis vſura lætos, vtpote quibus viam non ſolùm tutam, ſed minùs etiam, propter carmina & cantus, lædentē pergere contingat, idq́; beneficio Dei, cuius nomen & laudes, vnicum carminibus, atq́; miſcendis per viam ſermonibus argumentum eſſe Vates iubet. Et ambulatis in via, loquimini. *Hebraicè,* Ambulantes per viam, meditamini. *Qui, inquit, non ita pridem vel nulli voſmet viæ committere audebatis; vel, ſi propter vſum iter facere cogeremini, tamen tramitibus taciturni ſilentesq́; egrediebamini; nunc iam liberè ac tutò publicam viam progreſsi, carmina, verſus, cantusq́;, qualia tranquillum hoc poſtulat tempus, meditamini, & concepta canite. Ita interpretamur hoc loco verbū* meditamini, *vt,*

Omnia quæ Phœbo quondam meditante beatus
Audiit Eurotas, iuſſitque ediſcere lauros. Virg. Ecl. 6.

Vbi colliſi ſunt currus, & hoſtium ſuffocatus eſt exercitus, ibi narrentur iuſtitiæ Domini, & clementia in fortes Iſrael. Tunc deſcendit populus Domini ad portas, & obtinuit principatum.

Iam nec ſagittæ, nec hominum ſonus
Lymphas petentum de puteo ſtrepunt;
Sed gratulantum vox in IAE
Dona boni reſonet canentum.
Deſerta muris quamlibet oppida
Fretus frequentet lætus & Iſrael,
Per rura & agros, perq́; apertas
Tutus eat redeátq́; portas.

SECVRITATEM, *libertatem, & otia populo reſtituta, antè actæ tempeſtatis comparatione agnoſci, eámque ſalutem Deo auctori benefico, ac ſeruatori, omnibus modis acceptā ferri præcipit. Quandoquidem antea magno tumultu turbatis agris, non mercaturam arteſq́; cæteras exercere, imò neq́; per vias ingredi Iſraelitæ audebant; ſagittariis & calonibus etiam ipſis omnia loca clamore & ſtrepitu complentibus; ſed nec in locis muro carentibus degere eſſéve poterant, nec clauſarum vrbium portas egredi: nunc verò illis in locis, quæ minimè tuta erant, & eſſe, & agere, & ibidem iuſtitias beneficiaq́; celebrare Dei, qui Iſraelem ex tam turbulenta tempeſtate in tantam traduxerit tranquillitatem. Hæc Hebraici carminis figura eſt, Antithetis poëticis eleganter ac verè concinnata. cuius ſententiam verſio noſtra refert, ſecuritatis illius explicata cauſa:* Vbi colliſi ſunt currus, & hoſtiū

ſuffocatus eſt exercitus. *Hanc orationem interpres noſter Latinus ex illis verbis paraphraſticως reddidit*: A voce ſagittantium inter haurientes ibi dabunt iuſtitias Domini, iuſtitias pagi ſui in Iſrael. Tunc deſcenderunt ad portas populus Domini. *Eadē verò verba in hanc ſententiam Græci interpretes exponebant*, Vocem pulſantium inter lætantes, illic dabunt iuſtitiã Domino: iuſti confortati ſunt in Iſrael. Tunc deſcendit in vrbes eius populus Domini. *His manifeſtum fit, vtroſq; interpretes paraphraſi ac periphraſi hoc loco vſos, nobis etiam aditum reliquiſſe ad Hebraicam poeſim vtcumque ex verbo reddendam. Iam verò primam hanc carminis partem, in qua omnis laus ad vnum Deum referenda ſuſcipiebatur, ſui cum primis, deinde Baraki Ducis officÿ commendatione abſoluit prophetis.*

Surge, ſurge Debora, ſurge, ſurge, loquere canticum; Surge Barac, & apprehende captiuos tuos fili Abi-noem.	*Surge dicato Debora carmine,* *Et vota lætis dic age dic modis:* *Barace tu ſurge, atq; captos* *Abinodes age victor hoſtes.*

TRIVMPHALIS *atq; gratulatorÿ carminis artem, numeroſq; omnes epinicium hoc prorſus implet, atq; ita rem rei, ſententiámque ſententiæ adnectit,* Primum ne medio, medium ne diſcrepet imo.

Lingua ſancta. *Quòd ſi nulla alia ex multis cauſa eſſet, vel vna hæc me mouere debuit, vt optarem neminem hominem, qui ſacris litteris operã dare ſtuderet, ſanctæ linguæ expertem eſſe, ne videlicet huiuſmodi à Spiritu ſancto dictatorum carminum ſuauitate ſenſuq; fraudari dolerem: quam ſi quis, vti nos, alia quauis lingua vertendo imitari conetur, tamen longè aliud ſibi promittere poterit is, qui ipſum authorem ſua verba (vt ille aiebat) reſonãtem audierit.*

Inductio. Complexio. *Ex Inductione, qua præteritorum temporum incommoda præſentibus comparata commodis demonſtrabantur, Complexio, quæ totius argumentationis caput fuerat, facta eſt; deberi laudem & gratiam Deo, tantorum beneficiorum authori, atque ad ipſam commemorandam ſe primam prodire, cæteróſque omnes prouocare quicumque ſalutis vel compotes, vel conſcÿ, vel expectatores extiterint; quibus prouocatis, rurſum ſe munus officiumq; ſuũ prouehere velle ait, atque inceptum iam carmen ad finem ducere: quam quidem ad rem, ſe ipſam quater compellando excitat; eodem verbo ſæpius repetito, quo debitum ſtudiumq; ſuum, atque animum & conſilium impenſiùs probet.* Surge, ſurge. *Hebraicum verbum* GHVRI, *quater eodem verſu pronunciatur ad excitationis incrementum, cuius ſignificatio non tam ad corpus, vt Latinorum* SVRGE, *quàm ad animum refertur.*

Surgere. *Namque ad eos excitandos vſurpatur, qui vel ſomno vel mæſtitia oppreſſi, vel deſidia & negligentia tardi, vel ceſſatione detenti ſunt; maiori efficacia quàm Latinorum poetarum, eia, age, & quæcumque huius notæ ſunt. Itaque hoc verbo ſibi ipſi ſponte currenti, tamen ſtimulos admouet ad canendum, atq; ad præeundum ÿs, quos ad partes tamquam choreæ ductrix vocabat. Hæc verò repetitio*

petitio dici poteſt eiuſdem verbi pondus, & momentum, eiuſdem ſententiæ augentis. Atque vt ſeſe ad vatis officium, hoc eſt, ad Dei laudes cõmemorandas incitat: ita etiam Barakum ad ſuum quoque, hoc eſt, ad earundem laudum adiuuandam materiam appellat, alio vſurpato verbo KVM: *quod propriè corporis habitum ſignificat, & ad animum transfertur. Namq; vt illa ſuas partes, quamuis eodem loco conſiſtens, tamē incitata mente agere poterat: ſic ille ſuas rurſus, non quieto corpore, ſed animi & corporis ſimul promptitudine, & alacritate, atq; expeditione peragere iubetur. Atq; vt ſæpius aliàs adnotabamus, verbum hoc,* ſurgere, *ad Regum, Principum, Ducum, victorum, triumphātum, Prophetarum ac Iudicum actiones, ſingulari notatione vſurpatur. Surge, inquit, Barak, officium facturus tuū, & mihi materiam ſuppeditaturus ad carmen amplificandum, enumeratione rerum à Deo tua opera geſtarum. Perge tu, inquam, ad victoriam tuam exercendā, captiuosq; tibi à Deo traditos maiori ſemper copia auge. Nam beneficiis diuinis maioribus, maioribusq; vti ſemper velle, pios homines decet, & ſeſe paratos, promptos, præſtoq; præbere, ad ea agēda, quæ Deus acta voluerit. Ita fiet, vt, dum tu Dei geſta officio obſequioq; tuo promoues, ego & Deū ipſum authorem, & te miniſtrum, & eiuſdem expeditionis adminiſtros omnes canendo commemorem. Atq; in hac excitatione duplici nomine vir appellatus eſt; altero proprio, Barak; altero patronymico, filius Abinogham, non ſine adnotatione vtriuſque ſignificationis à nobis ſuperiùs explicatæ: vt ſui nominis paterniq; memor, & ſeſe vt fulgur in ea victoria gereret; & victoriæ euentu populo decori iucunditatiq; eſſet. Opportunè autem illos commemorans laudat, qui in illam à Deo datam victoriam operas ſuas contulerunt: iis rurſus incuſatis & reprehenſis, qui laborem illum perexiguum, magniq; fructus feracem ſubterfugerant, vtpote qui & Deo cum primis & legibus, & religioni, & patriæ, atque adeò ſibimetipſis defuerint.*

Saluatæ ſunt reliquiæ populi, Dominus in fortibus dimicauit.	*Tum liberatis iam penitus viis,* *Bellator inſtat multus, & horridus* *Pugnas minatur; ſed potentes* *Eligit, & probat almus* IAS.

SALVATÆ ſunt. *Hebraicè;* Tunc deſcendit reſiduum ad fortes populus. *Declarat victoriam non pugnatorum multitudine aut copia conſtitiſſe, ſed Dei efficientia, & paucorum, qui ſeſe Deo obſequentes præbuerant, fortiſſimorum animo virorum opera, inermium quidem, ſed quibus Deus & animum auxerit, & arma ſuffecerit. Nam poſt victoriā partam, poſt hoſtes in fugam verſos, magnamq; partem cæſos, tunc vbi nullum periculū inſtare poſſe cenſebatur, ſcilicet confertis agminibus populus accurrere ſatagebat, otioſa iam & ſuperuacanea alacritate: quippe ſine iſtis iam ſalus omnis parta erat.* Dominus enim in fortibus dimicauerat. *Hebraicè,* Dominus præcelluit mihi in fortibus. *Rem, inquit, omnem Dominus non per multos, ſed per paucos fortes, animoq; præſtantes confecerat.*

Ex Ephraim deleuit eos in Amalech, & poſt eum ex Biniamin in populos tuos ô Amalech: de Machir principes deſcenderunt, & de Zabulon, qui exercitum ducerent ad bellandum.

Virtute functus protinus Ephraim,
Olimq́ fratri Beniamino additus,
Deducet vltrices cateruas,
Perdet & Hamalechi furorem.
Præcepta doctus ponere Machirus,
Et ſcriptor ingens, & calamo bonus,
Zebulus his iungentq́ turmas,
Præliáq́ impauidi ſubibunt.

Saulis victoria.

OCCASIONE *ſapienter captata, reportandam à Saule de Amalechitis victoriam vaticinatur; quos fractos quidem Ioſue quondam, verùm non penitus perditos; quos demum deuotos internecionisq́ damnatos Moſes reliquerat. Opportunè autem hanc victoriam, nondum partam, tamen certam commemorat, vt ex comparatione officiorum eos reprehendat, qui cùm iuuare ſuos fratres poſſent, tamen neglexerunt, indicatura e veſtigio quínam illi fuerint. Eſt autem hoc genus comparationum ad arguendum efficaciſsimum, cùm à minori ad maius in vtramuis partem, vel laudis, vel vituperij, fit comparatio, vt:*

Comparationes. Virg. Eclog. 10.

Quæ nemora aut qui vos ſaltus habuere puellæ
Naiades, indigno cùm Gallus amore periret?
Nam neque Parnaſi vobis iuga, nam neque Pindi
Vlla moram fecere, neque Aonia Aganippe.
Illum etiam Lauri, illum etiam fleuêre myricæ,
Pinifer illum etiam ſola ſub rupe iacentem
Menalus, & gelidi fleuerunt prata Lycæi,
Stant & oues circùm, noſtri nec pœnitet illas:
Venit & Vpilio, tardi venere bubulci,
Vuidus hyberna venit de glande Menalcas,
Venit & agreſti capitis Syluanus honore
Florentes ferulas, & grandia lilia quaſſans:
Pan Deus Arcadiæ venit, quem vidimus ipſi
Sanguineis ebuli baccis minioque rubentem.

Huiuſmodi comparationis exemplis oſtendit Debora, ſolere amicos amicorum res non otioſè ſpectare, ſed officioſè iuuare; nedum tribus omnes, quæ commodam operam præſtare fratribus potuerunt, præſtitiſſe vltro oportuerit; præcipuè cùm de publica & communi ſalute ac libertate ageretur: cumq́ huius generis exempla non tantùm eadem ipſa tempeſtate à fortibus & piis fratribus edita fuerint, ſed minori etiam cauſa olim edendo expectentur: videlicet quo tempore Biniaminica tribus Dux belli conſtituta, aduerſus Amalechitas exercitum in expeditionem eductura eſt, nulla id ex aliis tribubus detrectante, immò & Iudæ tribu, cuius in bellicis rebus prærogatiuæ ſortitio deferebatur, in illo tamen bello minoris tribus imperium ſecutura. Atq́ tota hæc noſtra expoſitio ipſo ſacræ hiſtoriæ loco fundamentum agit.

1 Sam. 15. *Præcepit itaq́ Saul populo, & recenſuit eos quaſi agnos, ducenta millia peditum,*

ditum, & decem millia virorum Iuda &c. Chaldæus autem paraphraſtes „ *hunc locum ſic interpretatur: Ex domo Ephraim ſurrexit Ioſue filius Nun quondam, & iniuit bellum in domo Ghamalek. poſt eum ſurrexit Rex Saul ex domo Biniamin, & occidit domum Ghamalek, & iniuit bellum in reliquis Gentibus. Hæc verò propoſita exempla quinam officioſè imitati fuerint, qui verò contrà neglexerint, ſubiunctis cõmemorantur verſibus:* De Machir Principes deſcenderunt. *ij à quibus bellica exercitatio minùs expectari, minusq́; exigi potuiſſet, tamen ſuas in eam officij partem operas contuliſſe laudantur: non tantùm iuuenes, & robuſti viri bello apti atque aſſueti, ex Machiri ac Zabulonis gente venerunt; ſed ſapientes & ſtudioſi, qui literis & publicis normis, qui paci ac togæ opportunis cognoſcendis, deſcribendis, & præcipiendis rebus operam nauant; illi etiam deſcenderunt: & ex Zabulon quoque mercatores, qui diuitiis familiariq́; rei augendæ & conficiendæ incumbunt, & longis rationibus componendis vacant. Verbum* MEHHOKKIM, *quod in Machiri commemoratione vſurpatur, Principes in iis, quas expoſuimus, artibus ſignificat.* מחקקים *In Zabulonis verò mentione duo verba coniuncta* MOSCHIM, & EBESEBET, *protrahentes in ſtylo, ſiue in radio interpretari licet. eſt autem ſtylus ſiue radius, Geometrarum, Arithmeticorum, atq; Coſmographorũ inſtrumentum.* Stylus. *quod de ſcriptoribus minùs propriè vſurpatur: ad quam ſignificationem illa apud Latinos exempla referuntur:*

Nec qui Abaci numeros & ſecto in puluere metas — Perſ. Sat. 1.
Scit riſiſſe vafer———
In medio duo ſigna, Conon, &, quis fuit alter? — Virg. Eclog. 3.
Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem,
Tempora quæ meſſor, quæ curuus arator haberet.

Zabulonitæ qui in littore maris habitabant, & in ſtatione nauium vſq; ad Sidonem pertingentes (ſicut Iacob teſtamento prædicens, deſtinauerat) eam vitæ & artium partem præcipuè excolebant, quæ maritimis atq; emporiorum vicinis in locis frequentari ſolent. Erant autem Tyrus atque Sidon celeberrimum totius Orientis emporium. Tyrus, Sidon. *Atque ita verba illa ex Hebraico reddita,* Protrahentes in ſtylo, *eandem nobis ſignificationem referunt, quam Latini Poëtæ verſus illi:*

Romani pueri longis rationibus aſſem — Hor. Poet.
Diſcunt in partes centum diducere: dicat
Filius Albini, ſi de quincunce relicta eſt
Vncia, quid ſuperat? poteras dixiſſe, triens. heus,
Rem poteris ſeruare tuam. redit vncia, quid fit?
Semis. at hæc animos ærugo, & cura peculi
Cùm ſemel imbuerit, ſperamus carmina fingi
Poſſe linenda cedro, & læui ſeruanda cupreſſo?

Res quidem ipſa experientiáque docet, eos qui familiari rei per negotia augendæ, atque mercaturæ ſeſe dediderint, non ſolùm literarum ſtudia aſpernari,

nari, ſed à bellicis laboribus & curis abhorrere. Nam hæc tria vitæ genera plurimum inter ſe differre, antiqui authores obſeruauerunt.

Hor.lib.1. Od.29.

——Quis neget arduis
Pronos relabi poſſe riuos
Montibus, & Tiberim reuerti:
Cùm tu coemptos vndique nobiles
Libros Panæti, Socraticam & domum
Mutare loricis Iberis,
Pollicitus meliora, tendis?

Sed hic author duorum tantùm generum, hoc eſt literarum & militiæ ſtudia comparauit; ille verò tertium etiam complexus eſt. ——At nunc,

Iuuen.Sat. 14.

Poſt finem Autumni, media de nocte ſupinum
Clamoſus iuuenem pater excitat: accipe ceras,
Scribe puer, vigila, cauſas age, perlege rubras
Maiorum leges, aut vitem poſce libello.
Sed caput intactum buxo, nareſque piloſas
Annotet; & grandes miretur Lælius alas.
Dirue Maurorum attegias, caſtella Brigantum,
Vt locupletem aquilam tibi ſexageſimus annus
Adferat: aut longos caſtrorum ferre labores
Si piget, & trepido ſoluunt tibi cornua ventrem
Cum lituis audita, pares quod vendere poſſis
Pluris dimidio; nec te faſtidia mercis
Vllius ſubeant ablegandæ Tiberim vltra.

Mirari profectò hoc loco ſubit, vti ſæpiùs aliàs, magnum Spiritus ſancti artificium, qui vati huic duobus ferè verbis omnem ſententiam elegantiſſimè dictauerit, quam alij authores, ingenio atq; arte præditi, tam multis verſibus vix expreſſère. Atq; hunc ipſum locum ſic Græci interpretes reddiderunt: Ex me Machir deſcenderunt ſcrutantes, & de Zabulon potentes in ſceptro ſcribæ. *Chaldæus verò paraphraſtes ita expoſuit:* Ex domo Machir deſcenderunt ſignati in bello, & ex tribu Zabulon ſcribentes in calamo numeratoris. *Ita laudationis huius ſententia colligitur, videlicet ex his quæ commemorantur tribubus, non ſolùm eos, qui vſu atque exercitatione bello apti erant; ſed eos etiam, quorũ ſtudia à bello abhorrerẽt, in auxilium fratribus ſuis, communi religionis atq; gentis Reipublicæq; ſuæ cauſa, vel potiùs pietate, concurriſſe. Quibus etiam alij deinceps, eiuſdem officij nomine commendandi, adnumerantur.*

Duces Iſſachar fuêre cum Debora, & Barac veſtigia ſunt ſecuti, qui quaſi in præceps ac barathrum ſe diſcrimini dedit, diuiſo contra ſe Ruben,	*Iſacarenſes Deboræ principes* *In monte ſecum fert comites libens,* *Barachus in vallem ſecutum* *Hunc populum videt, atque ducit.* *Diſſentientis pectora Reubeni*

ben, magnanimorum reperta eſt contentio.

Quis non malarum deſtrat artium?
Quis hos doloſæ mentis vſque
Liberet, opprobrióq; fraudis?

EORVM *qui officium fecerunt, cum iis qui deſeruerunt, exempla comparantur, omnibusq; rerum & actionum deductis & penſatis partibus, alterorum ſtudia probatione & laude; alterorum verò fraudes vituperatione excipiuntur. Cecinerat proximè præcedentibus Machiritarum & Zebulonenſium concordiam: quorum quamuis diuerſæ artes, tamen ad communem huius belli cauſam magna animorum conſpiratio fuit. Nunc verò Iſacarenſium rationem probat, qui in eandem expeditionem prodeuntes, inter ſe diuiſi quidem fuêre; ita tamen diuiſi, vt ex diuiſione, magna animorum tum fortitudo, tum communio conſtantiaq; probari poſſet. Namq; hi cùm exercitui illi duo eſſe capita intellexiſſent, alterum Deboram, conſilij quidē Principem & matrem, atq; adeò prophetiden, feminam tamen, & ad res manugerendas minùs idoneam; alterum verò Barakum, cuius opera & labore conficienda res erat; inito conſilio, nobilitas omnis Deboræ in monte conſeruandæ, tutandæ, atq;, vbi opus eſſet, quamcumque in partem iuuandæ, ſeſe ſociam dedit: ita vt paucorum, tamen fortiorum, numerus obſequio, ſtudio, & opera Principi feminæ adeſſet. Cæteri verò omnes, qui numero longè plures erant, Ducem alterum, id eſt, Barakum, ad rem conficiendam ſecuti ſunt. Namque illic animi conſtantia, fide, & virium præſtantia in quemcumque euentum; hîc verò apud expeditionis miniſtrum, multitudine magis opus erat, quò tam multis hoſtium turmis conficiendis, iugulandis & confodiendis, idonea militum ac ſatellitum ſufficeret manus. Ita effectum eſt, vt in hoc bello Debora Regis locum tenere videretur, quam ideo Principibus ſummisq; virorum ordinibus ſtipari decuit; Barakus verò Imperatoris, ſummíve Ducis partes ageret, quas expeditiorem militum manū ſequi oportuit. Ex his omnibus apparet, quantam culpam ſuſtinere debeant ij, quorum nec vlla conſpiratio, nec diuiſio vlla ad hanc cōmunem cauſam vtilis fuerit: in primíſque Reubenitæ accuſantur, qui hac eadem tempeſtate cùm in auxilium fratrum conſpirare & conuenire debuiſſent, tamen diſſediſſe atque diſcordaſſe arguuntur, ex quo tamen dißidio nulla ad publicam vtilitatem auxilij pars allata fuerit. ita fit, vt nec culpa vacent Reubenitæ, nec mali doli ſuſpicione elabi poßint; iamq; ipſi vltro ab aliis tribubus diſſederint, vel domeſtica inteſtináque dißidia propterea vel mouerint, vel ſimulauerint, vt fratribus auxilium ſubſidiumq; poſtulantibus, ciuilis ſeditionis metum laboremq; excuſarent. hunc nobis ſenſum facit hemiſtichium illud:* Diuiſo contra ſe Ruben, magnanimorum reperta eſt contentio. *Quam orationem interpres noſter paraphraſticῶς ex illis paucis verbis reddidit, quæ Hebraico carmine in hunc modum transferri poſſunt:* In diuiſionibus Reuben, magnæ ſtatutæ cogitationes cordis. *Poſtrema hæc verba Græci interpretes in hanc ſententiam reddidêre:* In diuiſio-

T nibus

nibus Ruben magnæ indignationes cordis. *Chaldæus verò Paraphraſtes ita exponebat*; In ſemine Reuben multi inſidiatores cordis.

Quare habitas inter duos terminos, vt audias ſibilos gregum? diuiſo contra ſe Ruben magnanimorum reperta eſt contentio.	*Inter quietos quid iuuat ordines* *Ceſſaſſe? numnam ſibila vt audias* *Paſtoris & vocem? maligni* *Tene animi caruiſſe culpa?*

ANTEA *ab animo, animiq́ impulſu; nunc à loco & ſitu, Reubenitæ deſerti officij accuſantur. Siquidem temporibus duris, quibus de communis ac publicæ rei ſalute agitur, nullam vel loci, vel negotij, vel priuati muneris excuſationem admitti probaríve oportet. Quamobrem eleganti redargutionis figura, id eſt, interrogatione, premuntur Reubenitæ, quòd cæteris ad auxilium communiter ferendum excitatis, atq; vigilantibus, officiumq́ facientibus, ipſi tamen, perinde atq; ſi nihil aliud quod agerent haberent, in otio ſecurè degerent; gregibusq́ paſcendis, vel potiùs contēplandis vacarent: ita vt per Ironiam dicantur ſedis illius vſum ſibi gratum optatumq́ in hāc tantam rem probaſſe, vt gregum balatus & paſtorum ſibila audirent, neque aliud ſibi dari negotij cogitaſſe. Ex qua etiam ratione, deſertionis maliq́ doli arguuntur, ſuperiori videlicet hemiſtichio repetito. Hunc verò verſum Chaldæus paraphraſtes luculenter interpretatus eſt*: Quare reditis ex exercitu belli, ad ſedendum inter terminos, ad audiēdum legationem, ad ſciendum manum exercitus vincentem in prælio, vt ſitis cum eo? Baracho vos dicētes, Tui nos; & zzizzaræ vos dicentes, Tui nos; num ita rectum vobis ad faciendum domus Reuben? nónne cognouiſtis, quòd ante eum apertæ cogitationes cordis? *Igitur excuſationis argumenta cùm ex loco lociq́ importunitate ducta, tum ratione ipſa officij ac debiti, tum etiam aliorum comparatione infringit. Præcipuo quodam iure arguitur tribus illa, & reprehenditur, vtpote quam natura & ordine cæterarum omnium primam, præcipuas etiam in laboribus ac periculis pro omni generis nominisq́ Iſraelitici gente partes ſubiiſſe decuerat oportuerátque; præſertim cùm nulla ex iis, quæ remotiores etiam à Biniaminitis & Zabulonenſibus regiones erant, tale quid excuſauerit, quo minùs fratribus in auxilium veniret.*

Galaad trans Iordanē quieſcebat, & Dan vacabat nauibus; Aſſer habitabat in littore maris, & in portubus morabatur.	*Iordanis vltra flumina Gilghedus* *Sedem tenebat; Danica nauibus* *Plebes morabatur; marinis* *Portubus Aſſerius vacabat.*

SI *dicas, inquit, ô Reuben, te vltra fluuium habitantem, atq; à prælij loco nimium remotum, non potuiſſe tanta celeritate & res tuas componere, & fratribus ſuppetias ire; ipſis profectò vicinorum exemplis redargutus condemnabere. Nam Manaſſenſium dimidia tribus vltra Iordanem etiam, non*

ſecus

ſecus atq; tu, habitabat; illi verò negotia & ſtudia priuata communi fratrum cauſæ poſthabuere. Iam hic locus præcedentibus verſibus expoſitus eſt: De Machir Principes deſcenderunt. Danitica verò gens, quæ maritima loca incolebat, longiusq; etiam abeſſe videbatur, tamen ſuas partes agere ſtudebat, hoc eſt, nauibus inſtructis curare, ne per mare vel hoſti ſubſidiũ pararetur, vel fuga pateret. ſimilis quoq; Aſſeritarum genti in portubus ſeruandis cura atq; opera ponebatur; ita vt nulla tribus fuerit, quæ vel vocata, vel non vocata, huius tempeſtatis diebus in otio atq; ignauia deſederit, præter vnicam Reubenitarum gentem. ſed præcipuam laudem Zabulon & Nephthali ſibi iure vſurpabunt; qui nihil morati, ſeſe periculo obiecerunt, quamquam nihil tunc de auxilio ab aliis exſpectando cogitauerint. Suprà.

Zabulon verò & Nephthalim obtulerũt animas ſuas morti in regione Merome.

Deuota morti pectora Zabulo
Nephthalienſi cum populo dabat,
Atque eminentis celſa montis,
Culmina non trepidi ſubibant.

OMNIBVS rerum numeris fortitudinem pietatemq; ſuam duæ illæ tribus probaſſe cõmemorantur; quòd non compulſæ, ſed vocatæ; non ad monſtratam iam victoriam, ſed ad creditam tamen; non ad fuſum hoſtium exercitum, ſed ad integrum inuadendum; nec ſperatis, nec promiſſis ceterorum fratrum auxiliis aut ſubſidiis; verùm ſoli, exiguoq;, pro rei gerendæ magnitudine, numero, inermes, &, ſi rerum quidẽ ratio humanis calculis expendatur, veluti ad necem deducti, tamen vltro, volentes, alacresq; prodierint, ſeſeq; pro religione, pro omni Repub. atque omni gente Iſraelitarum deuouerint: nec occulto & ad inſidias opportuno loco conſtiterint; ſed in editiſſimo totius agri regionisq; monte; cùm ex ceteris tribubus alij vel ceſſauerint prorſus, vt Reubenitæ; alij verò, fracto atq; effuſo hoſtili exercitu, nulla periculi opinione retardati, acceſſerint. Atque huius verſus poſtrema verba Hebraica GHAL MEROME SADE, duplicem nobis indicant ſignificationem, cõſultò à Vate (vti ſæpè aliàs in ſacris carminibus obſeruauimus) concinnatam: alteram interpres noſter indicauit quidem, nec tamen omnino expreſſit, nimirũ quòd vocabulum MEROME, non ſimpliciter poſitũ intelligeret, quamobrem integrã Hebraicam vocẽ reliquit. deducitur autem vox hæc à verbo RVM, quod altũ eſſe, excellere, præcellere, præſtareq; interpretari Latinè poſſumus. Ita MEROMEI plurale nomen, excelſa, & excellentes præſtantesq; dicere poſſumus, & ad loca pariter, atq; ad viros referre. SADE verò à SADAD, ſiue SVD verbo producta vox, plenitudinem, copiam, abundantiam, integritatem, & quæ ad hoc genus referuntur, vertere licet; eoq; fit, vt pro agro Latinorum vſurpetur, quòd præcipuam rerum ad vitam degendam opportunarum copiam agri ſuppeditent. Hinc etiam SADAL, epitheton Deo fortiſſimo attributum, deriuatur, quod plerumq; interpres noſter omnipotentem interpretatur; nos verò Hiſpanicè abbaſtado dicere ſolemus. & quoniam commodè nunc indicare hoc poſſumus, voces

רום

שד

שדי

Sat. *illas* SAT, *&* SATIS, *Latinus frequentiſſimè vſurpatas, ex hoc ipſo antiquiſſimo primæuæ linguæ verbo* SAD *natas arbitramur. Igitur duplex nobis elucet in his verbis ſentẽtia: altera, Zabulonitas & Nephthalitas, vltro ſeſe periculo pro ſalute publica offerentes, conſpicuũ fortiſſimæ virtutis ſpectaculũ edidiſſe, conſcẽſo videlicet editiſſimo totius regionis loco, hoc eſt, Tabore monte: altera verò, quæ huic etiam adiungitur, eoſdem omniũ fortiſſimorum, & nomine ac fama præſtantium, exemplum eodem officio longè ſuperaſſe: ita vt duabus expoſitionibus coniunctis, illud conficiatur:* Obtulerũt animas ſuas morti in regione altitudinum, ſiue in editiſſimis agri vel regionis, idque ſupereminentes præſtantia, *vltra eminentiſſimos præſtantiſſimosq́ antiquorum. Perſtat autem in Reubenitis deſerti officij inſimulandis, comparatione non modò cæterarum tribuum, ſed hoſtilium etiam gentium contentione.*

Venerunt Reges, & pugnauerunt; pugnauerunt Reges Chanaan in Thane iuxta aquas Maggedo, & tamen nihil tulere prædantes.

Coniuncta Regum bella iuuet manus
Quos miſit atrox æmula Chanaan.
Hos nullus argenti ad pericla
Egit amor, ſtudiúmve prædæ.

CHANANÆORVM *Regum animos, ſtudium, curam, & operã commendare ideo videtur, vt ex illorum comparatione hos omnes impenſiùs reprehendat, qui Zabulonitis & Nephthalitis debuiſſent adeſſe, tamen defuerant. Nam Chananæi Reges Iabinienſes partes ſecuti, ſuas copias ad illud bellum contulere; neq́ verò id mercede conducti fecerant, nec prædæ ſpe ſuſceperant; ſed tantùm vt vicinum Principem, tyrannidem ſuam conſeruare cupientem, ſeruarent. Porrò hi nec numerum tantùm hoſtium auxerant, nec ſpectatores otioſos ſeſe præbuerant: ſed operam ſuam ſedulò ſocius præſtiterant pugnando, idq́ non ſemel, ſed in Thaghanach primùm, atque etiam apud aquas Maghedo, loci oportunitate ad pugnam captata, cùm flumen pro muro haberent, cuius præſidio à tergo fidentes, manum cum Iſraelitis fortiter conſerere tentarunt.*

Pugnauerunt, pugnauerunt Reges Chanaan in Thane, iuxta aquas Maggedo, & tamen nihil tulere prædantes.

Hos nempe vidit Thaghnaca ferre opem
Genti ſuorum: vidit & acriter
Deprælіantes: hóſq́ largo
Purpureo Megidon cruore.

REPETITIO *verbi,* pugnauerunt, *amplificationem ſtudij ſignificat. hoſtes illos narrat non ſemel, nec vulgariter pugnaſſe; imò non tantùm peditum equitumq́ turmas, ſed ipſos etiam Reges promptam manũ operamq́ in prælio poſuiſſe, ait.* Pugnauerunt Reges Chanaan. *Cùm rarum exemplum ſit Regum, aliorum cauſa pugnantium manumq́ conſerentium; eorumq́ ſatis commodum auxilium exiſtimetur, ſi conſilio & potentia auctoritateq́ deducti milites vtantur; & tamen hi pugnaſſe memorentur, vt populo*

pulo in fugam verſo & pudorem retinerent, & animos reuocarent, atque augerent, & tamen nihil tulerint prædantes: hinc comparatio ſumitur & argumentum ad Reubenitas notandos, quos etiam oportuit auxilium fratribus attuliſſe; propter communem ſalutem, atq; etiam prædæ ſpem, nõ parua profectò meritorũ præmia laturos ex tanti belli tantiſq; multorum ſpoliis hoſtium. Verumenimuero nec iſtorum, nec omnium quicũque abfuere, abeſſeq; potuere, defectus, incommodi aut moræ aut difficultatis quicquã attulit, quo minùs inſignis hæc victoria integra, plena, opima, atq; celerrima, breuiſſimo tempore iis conſtaret; qui vocati affuerunt, magis adeò vt fidem ſedulitatemq; ſuã probarent, quàm vt ipſi rem conficerent: hoc eſt, vt exigua inermium manus tantas hoſtiũ copias, tamq; inſtructas, profligaret ac perderet. Verùm ſtudiũ quidẽ eorum qui ſeſe Deo pios obſequenteſq; præbuere, officij nomine probatũ eſt: res verò horum quidem opera, quamuis exigua, Deo volente virtutemq; ſufficiente, geſta confectaq; fuit. Namque

De cælo dimicatum eſt contra eos, ſtellæ manentes in ordine & curſu ſuo aduerſus Siſaran pugnauerunt.	*Inſtructa certos aſtra per ordines* *Inſanientem & cædere* ZZIZZARAN, *Et viſa pugnare, & ſuperbas* *Sternere humi, ſine clade, turmas.*

TANTAM *hoſtium ſtragem tanta celeritate editam, nulli alij, quàm ſingulari Dei prouidentiæ, adſcribi poſſe ait, qui cæleſtis militiæ virtutem in impiorum exercitu perdendo exercuerit. hæc ſimul & poëticè canuntur, & verè affirmantur; eoq; pertinent, vt victoria miraculo parta fuiſſe declaretur. Nec enim magna virtus, niſi à maiori, ſuperari poteſt; nec inſtructæ ordinibus apparatúque munitæ copiæ, niſi ab inſtructioribus firmioribuſq; funduntur. hoſtium copiæ magnæ valdéque inſtructæ fuerant: conſequitur igitur (cùm nullæ in terris tunc ſimiles apparerent) ab iis fuiſſe diſſipatos hoſtes, quæ ordines ſuos firmiſſimè conſeruant, & efficaciſſimè exercent, hoc eſt ab aſtris, quæ ſeſe omni tempore, Ducis ac Principis Dei dicto parentes præbent. Sicut ſcriptum eſt: Qui numerat multitudinem ſtel-* „ Pſal. 146.
larum, & omnibus eis nomina vocat. Non in fortitudine equi voluntatem „
habebit, nec in tibiis viri beneplacitum erit ei. Beneplacitum eſt Domino ſu- „
per timentes ſe, & in eis qui ſperant in miſericordia eius. Atq; hac etiam „
ratione amplificatur crimen eorum, qui illi ſacro bello cùm intereſſe debuiſſent, non interfuere tamen; quando cælorum etiam virtus obſequium Deo ad illam rem præbuerit: nec verò cæli tantùm, ſed inferiora quoque loca, vt flumina & ſitus ipſe & hoſtibus optata perniciem quoque attulerint.

Torrens Cyſon traxit cadauera eorum, torrẽs Cadumim, torrens Cyſon: conculca anima mea robuſtos.	*Chiſon cruentis vorticibus tumens* *Voluebat vrgens rapta cadauera.* *Dicebat huic torrens Kedumim,* *Agmina contegimus potentum.*

MAXIMAM *hoſtium illo in bello conturbationem, ſtragem & cladem, fluminibus illis Chiſone & Cadumino factam, carmen hoc indicat. Cui*

Pſal. 52. " *etiam illud à Pſalte decantatum adſtipulatur: Fac illis ſicut Madian & Siſaræ, ſicut Iabin in torrente Cyſon. Atq; hunc quidem locum, munimenti cauſâ ſibi optatum, hoſtes incommodiſſimũ experti fuere. Eſt enim locorum ratio in bellicis commoditatibus cum primis commendata: atq; in eo genere præcipuam partem fluminum opportunitas ſibi vendicat, cùm ad alia multa, tum ad firmitudinem ex eo latere exercitui, propugnaculi à natura dati vſu, ſibi ſtatuendã, atq; etiam ad propriorum militum fugam coërcendam, animumq; confirmandum. vtpote quibus illa parte effugere minimè licet, aut eodem loco vincendum, aut pereundum ſit, niſi virtus adſit, qua per medios irrumpatur hoſtes. Legendi de hac re Vegetius ac Frontinus. Verùm omnia hæc nihil prodeſſe, imò magis etiam obeſſe iis, quos Deus victos perditosq; voluerit, illuſtria in ſacris prophanisq; hiſtoriis exempla declarant.*

Loca ad bellum.

Flumina.

Pſal. 3. " *Quippe ſalus Domini eſt, & ſuper populum tuum benedictio tua. Euenit autem, vt perterrefacti hoſtes, partim ſeſe fluminibus, euadendi cauſa, committerent; partim etiam inſtantium & propellentiũ impetu, præcipites darentur; præterea & ipſorum fluminum alueis immerſi, & vndis rapti ac prouoluti, perirent: hoc autem pacto & flumina, & vndæ, atq; adeò natura omnis, Dei bellum promoueret. Hebraicũ carmen decenti tranſlatione rem deſcribit:* Flumen Chiſon verrit eos. *Quæ verò verſum hunc claudunt verba,* Torrens Cyſon conculca anima mea robuſtos; *ita ex Hebraico reddi etiam poſſunt,* Torrentem Cyſon calcabis anima mea fortitudine. *Atque hoc exponi tribus modis poteſt, in eandem tamen ſententiam. Vel quòd ipſos hoſtes in flumine ſtratos, ſibi conculcatu faciles fuiſſe dicat; quod Latina noſtra, hoc eſt, vulgata, verſio innuit: vel quòd affirmet, flumen illud hoſtibus elabi volentibus vadum tranſitumq; negaſſe; ſibi verò, hoc eſt, Deboræ & victrici parti, ſeſe calcandum peruadendumq; præbuiſſe, inſtar quondam rubri maris, atq; Iordanis fluuij, ita vt non timidè aut temere, ſed fortiter atq; potenter, conſtantiq; animo, non minùs in flumine quàm in ſicco ſolo, pugnatum fuerit ab Iſraelitis: vel quòd poëticè inducatur fluuius ipſe ſuas etiam partes agens, atq; commemorans, ſeq; ipſum ad iuuanda Dei bella hortatus dicat:* Conculca anima mea fortiter Dei hoſtes. *Nam Hebraico idiotiſmo idem ſignificat* anima mea, *quod* ego ipſe. *Bis autem repetitum huius fluuij nomen, maximam ſtragis partem in ipſo editam indicat: quamobrem huius tantùm fluminis mentio à Pſalte facta fuiſſe videtur. Iam verò quemadmodum non opportunitate, vel aquarum vi & impetu tantùm, ſed ipſa etiam natura & virtute, flumina hæc pariendam victoriam iuuerint; deinceps Vates exponit:*

Vngulæ equorum ceciderunt fugientibus impetu, & per præceps ruentibus fortiſſimis hoſtium.	*Tunc præcalentis quadrupedis furens* *Feruor ſalutis concidit vngulas;* *Clamor, tumultus, vox cadentum,* *Et fremitus ſonitúſque equorum.*

DECLARAT, *quemadmodum id, quod hoſtes ſibi commodum opportunumq;*

tunumq́ fore putauerant, importunum atq; exitiale demum ſenſerint; nimirum quòd equorum vngulæ, impotenti furoris, curſus, atq; laboris vi calentes, cùm primùm aquas ſubiere, fiſſæ atq; hiantes, equorum curruúmque vſum inutiliſſimũ bellantibus dominis reddiderint: atq; ita tum aquis impeditis, tum dolentium equorum hinnitu & ſono, tum etiam cadentium, oppreſſorum, & vulneratorum clamore, magna ineuitabilisq́; ipſis clades & pernicies, animorumq́; turbatio ad exitium vſque acciderint. Ceciderunt. *Hebraicum verbũ caſus cauſam indicat,* Contuſæ ac fiſſę ſunt. HALMV. *quod Græci cõſequi volentes* ἀπεκόπησαν *deſcripſerunt. Hactenus remotiora auxilia earũ tribuũ, quæ huc cõcurrerant; atq; etiã cæli & ſtellarũ, deinde etiam proxima, aquarũ, fluminum, & loci in quo pugna commiſſa fuerat, cõmemorata, & ad laudem etiam appellata, atq; ad diuinæ gratulationis partes vocata ſunt, reprehenſis culpatisq́; iis, qui cùm venire potuiſſent ac debuiſſent, tamen ceſſare deprehenſi fuerunt, quibus nulla interuallorũ aut negotiorũ exceptio admittenda cenſebatur. Nunc verò longè grauiùs ac duriùs deteſtandam eſſe ait eorum negligentiam, vel deſidiam, ſiue malitiam potiùs, qui cùm proximi & pugnæ & loco fuiſſent, in otio tamen atque ignauia torpentes, vel malæ mentis vitio laborantes, ab illius expeditionis communione ſeſe abalienarunt.*

Maledicite terræ Meroz dicit Angelus Domini: maledicite habitatoribus eius. Quia non venerunt ad auxilium Domini, in adiutorium fortiſſimorum eius.

Magno Merozæ dedecore indite
Infame nomen (ſic iubet Angelus
IÆ) & malignam deuouentes
Ingerite mala probra in vrbem.
Namq; illa & Iæ prælia vindicis,
Et dimicantum robora fortium
Spectabat, at nec his, neq; vllo
Subſidio veniebat IÆ.

QVOD *reprehenſione & nota aduerſum Reubenitas, atq; illorum ſimiles ceſſatores, agendum antea decerneret, nec tamen duriùs etiam illos inſectaretur; in cauſa fuit excuſatio aliqua vel interualli, vel diſsidij, ſaltem inepta; cuiuſmodi cùm nullã Merozitis ſuppetere poſſe intelligat, maledicta & probra, atq; imprecationũ verba adhibenda cenſet; idq́; non ſua tantùm ſententia, ſed diuino monitu fieri ſuadet, ac iubet. Namque hi nec longè aberant, nec vllo impedimento ab auxilio ferendo detinebantur; præcipuè cùm bellum illud Domini eſſe ſcirent, & per fortiſſimos fideq́; conſtantes viros geri intelligerent, quibus militibus, cuiq́; Duci non adeſſe, impietati magis, quàm timiditati adſcribendum eſſe arbitratur: ideoq́; grauiori etiam opprobrio damnandos, traducendosq́; ſtatuit.* Dicit Angelus Domini. *Quamquam canticum omne hoc, prophetico ſpiritu dictatum & pronunciatum credi oporteat; tamen ſi maximè quis argumenta ſenſaq́; ipſa à Deo profecta; canentis verò Vatis affectibus & verbis, orationibus, atque adeò ingenio elaboratam, ornatamq́; eſſe exiſtimet; hanc tamen partem, qua de Me-*

rozæ

rozæ crimine; atque etiam proximam, qua de Iabelis fortitudine agitur, & rebus & verbis ipſis planè diuinitus dictatas, exceptasq́, Vates affirmat: quapropter omni ſtudio prorſus obſeruandas docet. Atq; hæc expoſitionis figura cùm in omni orationis genere, tum verò in poëtica elocutione, ad confirmandam amplificandámque rem, ponderis ac momenti quàm plurimum habet. Vt illud:

Iuu. Sat. 8.

Quod modò propoſui, non eſt ſententia; verùm
Credite me vobis folium recitare Sibyllæ.

Itaque probra & maledicta hæc, quæ Merozitis inferri non ſemel præcipit, non ſuo priuato odio, verùm diuino conſilio ac iudicio profecta affirmat, Dicit Angelus Domini. *Vt Poëtæ in grauiſſimis rebus Muſas Apollinéſque ſuos auctores falsò laudant: ſic vates hæc diuinæ voluntatis miniſtrum Angelum, cantici huius dictatorem veriſſimè profitetur. Siquidem „ multifariam multíſque modis olim Deus per Angelos ad Patres locutus „ eſt in Prophetis.*

Poëtica allegatio.

Heb. 2.

Benedicta inter mulieres Iahel vxor Abner Cinæi; & benedicatur in tabernaculo ſuo.

Hebri benignam Iaghela coniugem
Non deſinendis dicite laudibus,
Quas nulla degens per vagantes
Vſq; domos mulier reportet.

C ÆTERIS *omnibus, qui voluntatem operamq́; ſuam ad illam ſacram expeditionem contulerant, ad laudum & gratulationis cõmunionem in genere appellatis, ſingularem prærogatiuam vni Iabeli feminæ adſcribit, cuius vt opera & virtus poſtremam victoriæ manum impoſuiſſe videtur; ita etiam nomen ſingulariter celebratum eſt, atque ad carminis & laudationis finem conſultò dilatum. eadem videlicet auctoritate, qua deteſtationes ac maledicta in Merozam dici iubebantur: hoc eſt, auctoritate & iuſſu Angeli Domini. atque vt illorum culpæ, huius feminæ officium oppoſitum eſt; ita & illarum precum acerbitati, laudis & commendationis huius dulcedo opponitur. Comparantur autem perſonæ, perſonis; conditio, conditionibus; & obligationi, vt ſic loquamur, obligatio. Merozitæ quidẽ & incolæ erant, communem cum cæteris populis Rempub. ſortiti, & viri, & multi: ſed tamen ad auxiliũ Domini venerunt minimè. Iabel autem femina fuit vnica; nec incola, ſed hoſpes; nec certam ſedem habens, verùm quam pro commodo ſuo mutare poterat, atq; etiam eodem loco retinere; vtpote quæ Aber Cinæi vxor eſſet, cui gratia amicitiáque cũ Iabino conſtabat: & tamen non leuem aut ſimplicẽ, nec vulgarem operam præſtitit; ſed quæ cum magno ſtudio admirabilem fortitudinem probet. Id quod facti expoſitione continuò declarabitur. Quòd verò præ cæteris mulieribus laude atque cõmendatione hanc dignam eſſe ait, non ad vniuerſum feminarum genus, ſed ad ſuum tantùm conditionis ac loci ordinem referimus; hoc eſt, ad eas quæ eandem vitæ formam colerent, in tentoriisq́; per agros habitarent, aut vagarentur; quarum nulla tantum facinus, tanta dexteritate ac felicitate, peregiſſe memoratur: ideoq́;*

ideoq́; nulla tantis laudibus præmiisq́; digna cenſenda eſt. Nam ſupremam vltra omnes mulieres laudem & gratiam, ſummúmque decus vni Mariæ, perpetuæ Virgini, Ieſu Chriſti matri, adſcribi Deus voluit. Hanc explicationem tum res ipſa ratioq́; veriſsimè ſuggerit; tum etiam ſacri ſermonis ſimplex lectio interpretatioq́; docet. Benedicetur præ mulieribus Iaghel vxor Heber Kenei. *præ mulieribus*, In tabernaculo benedicetur. *præ mulieribus, ait, in tabernaculo degẽtibus, eodẽ orationis tropo quo ille dixit,* Fortiſſima Tyndaridarum. *Atq; hanc de feminæ illius virtute ac laude ſententiã, ſtrenuè, fortiter, ac piè geſtæ rei narratione & expoſitione cõfirmat.* Maria virgo mater. Horat. 1. Serm. 1.

Aquam petenti lac dedit, & in phiala Principum obtulit butyrum.

Lac dulce plenis largiùs vtribus
Lympham petenti ſufficit, & virum
Cremore permulcens inerti
Cauta premit, ſepelitq́; ſomno.

STVDIVM, *voluntatem, & induſtriam, atque omnem animi attentionem, excogitatæ ſubitò atq; expeditæ actionis deſcriptio indicat: opportunitatem autem hominis affectione natam, Dei prouidentiæ adſcribendam docet. Quòd hoſtis quamprimum feſſus cubuit, aquam petierit; quòd illa, cùm aquam præbere poſſet, lac tamen dederit, cuius vis ſopire magis, quàm ſitim extinguere poſſet: quod tamen cùm laſsis non ita conueniat, vtpote quibus ventriculi calor, ſi vehementior æquo eſt, exuri lac, caputq́; tentare faciat; ſi minor, aceſcere cogat: tamen illa adeò prudẽter præbuit, vt recuſare ille non potuerit, nimirum laſſus, mœſtus, turbatus, & qui animi dolorem & timorem quocumque modo preſſum imminutumq́; vellet, maximè verò dulciori potu allectus, lactis inquam pinguiſsimi, ex quo nulla butyri ſecreta fuerat pars.* In phiala Principum. *In diſputatione de re vaſaria, de toto hoc genere diligentiùs diſſeremus, Deo votis annuente. Latinus interpres Chaldæum paraphraſten ſecutus eſt. nos phialam hoc loco coriaceum vas intelligimus, quod vt largiùs epotaretur, plenum à Iahele propinatum eſt.* Principum, *id eſt, quæ valentes potores deceret.* ADIRIM, *fortes & potentes propriè ſignificat; atque ad Principes per analogiam transfertur. hoc loco verbum pro argumenti ratione exponendum eſt. Nam fortes etiam dici ſolent qui aliàs acres potores appellantur. vt illud:* Hipocrat. Aphor. Lac. Phiala.

Siccat inæquales calices conuiua ſolutus
Legibus inſanis, ſeu quis capit acria fortis
Pocula, ſeu modicis humeſcit lætiùs.

Horat ſerm. lib. 2. ſat. 8.

Siniſtram manum miſit ad clauum, & dexteram ad fabrorum malleos: percuſſitq́. Siſaram, quærens in capite vulneri locum, & tempus validè perforans. Inter pedes

Acto ſiniſtra fortiter in caput
Clauo, miniſtrum dextera malleum
Impingit altè, & comminutum
ZZizzareum cerebrum tutudit.
Confixus inter femineos pedes
Anguſtiori concidit in ſolo,

 ruit,

ruit, defecit, & mortuus eſt, voluebatur ante pedes eius, & iacebat exanimis ac miſerabilis.

Et ſeſe contorquens iniquum
Exiguus ſpacium metitur.

T ANTÆ ſuperbiæ exitum quiſquis attentiùs contemplatus fuerit, ſeſe diuinæ ac potentiſsimæ manui modeſtiſsimum deditiſsimumq́ permittere, conſultiſsimum ducet. Conſtat autem deſcriptio hæc collationibus rerum & perſonarum, temporum, inſtitutorum, affectionum, ſtudiorũ, apparatuum, actionum, ac demum euentuum, quibus hominum vanæ cogitationes Deo
Pſal. 2. „ *non modò ridiculæ, verùm odioſæ etiam oſtenduntur. S. S. E. Qui habitat*
„ *in cælis irridebit eos, & Dominus ſubſannabit eos. Tunc loquetur ad eos*
„ *in ira ſua, & in furore ſuo conturbabit eos. Huiuſmodi exempla ſapientiores inter Gentium populos ad vitæ modeſtiam, actionúmque temperantiam hominibus obÿcere ſolent.*

Iuu. Sat. 10.

Expende Hannibalem: quot libras in duce ſummo
Inuenies? hic eſt, quem non capit Africa Mauro
Perfuſa Oceano, Niloq́ue admota tepenti.
Rurſus ad Æthiopum populos, alioſq́ue Elephantos,
Additur imperiis Hiſpania, Pyrenæum
Tranſilit. oppoſuit natura Alpemq́ue, niuemq́ue;
Diduxit ſcopulos, & montem rupit aceto.
Iam tenet Italiam; tamen vltrà pergere tendit.
Actum, inquit, nihil eſt, ni Pœno milite portas
Frangimus, & media vexillum pono ſuburra.
O qualis facies, & quali digna tabella,
Cum Getula ducem portaret bellua luſcum.
Exitus ergo quis eſt? ô gloria, vincitur idem
Nempe & in exilium præceps fugit, atque ibi magnus
Mirandusq́ue cliens ſedet ad prætoria regis,
Donec Bithyno libeat vigilare tyranno.
Finem animæ, quæ res, humanas miſcuit olim,
Non gladij, non ſaxa dabunt, non tela, ſed ille
Cannarum vindex, ac tanti ſanguinis vltor
Annulus. I demens, & ſæuas curre per Alpeis,
Vt pueris placeas, & declamatio fias.

Longè autem obſcurius, humilius, & probro propius huius, qui nunc commemoratur, ſummi Ducis exemplum, quàm Hannibalis eſt. Nam quòd ille fuga primùm ſalutem ſibi conſuluerit, quòd tentata poſtea, & tandem deſperata ſuarum inſtauratione rerum, ipſe ſibi ſuo annulo mortem concierit; exitus ille vtcumque hominis eſt, hominis verò, iuxta ſuam ipſorum diſciplinam, & ſententiam, atrocis fortíſque animi, qui nulli alÿ præterquam ſibi ipſi cedere voluerit. Namque olim, quod naturæ lege admittere non licet, vt ſibi quiſquam manus inferat, tamen nonnullorum opinione hominum,

minum, ignominioſæ vitæ, aut inimicorum inſolentiori, inſultationi, anteponendum cenſebatur. vti ille cantabat:

Audire & magnos iam videor duces, Hor.2.Od.1
Non indecoro puluere ſordidos,
Et cuncta terrarum ſubacta,
Præter atrocem animum Catonis.

Verùm de hoc argumento diſſerendi locus ac tempus aliàs dabitur. Nunc verò ad iſtius magni Ducis ignobilem exitum commentando conuerſi, dicimus hanc habitus, caſus, & mortis deſcriptionem conſultò à ſacra Vate factam, humanæ gloriæ ac ſuperbiæ retundendæ cauſa. Nemo enim vir non huiuſmodi mortem pudendam ducet, vt qui tanto hodie exercitu, tanta falcatorum curruum multitudine, crudeliſſimum exitium Iſraelitis minatus afferre ſe putabat, illo tanto apparatu in ignominioſum vitæ ſuæ finem prodiiſſe arguatur, quippe qui non vt homo, ſed vt ſus potiùs lacte & ſomno ebrius, ante feminæ pedes impacto temporibus paxillo prouolutus ceciderit, & exſpirauerit. Componere quidem Poëtæ ſolent huiuſmodi magnorum virorum exitus, ſiue tragica ſiue ſatyrica oratione, dum vitæ miſeriā ad humanarum mutationem rerum indicare volunt. quale illud nunc occurrit:

Incolumi Troia Priamus veniſſet ad vmbras Iuu. Sat.10.
Aſſaraci magnis ſolennibus, Hectore funus
Portante, & reliquis fratrum ceruicibus, inter
Iliadum lachrymas, vt primos edere planctus
Caſſandra inciperet, ſciſſaque Polyxena palla.
Si foret extinctus diuerſo tempore, quo iam
Cœperat audaces Paris ædificare carinas.
Longa dies igitur quid contulit? omnia vidit
Euerſa, & flammis Aſiam ferroque cadentem.
Tum miles tremulus poſita tulit arma tiara,
Et cadit ante aras magni Iouis, vt vetulus bos,
Qui domini gladiis tenue ac miſerabile collum
Præbet ab ingrato iam faſtiditus aratro.
Exitus ille vtcumque hominis, ſed torua canino
Latrauit rictu, quæ poſt hunc vixerat vxor.

Atqui huius feminæ miſerabiliſſimi exitus exemplum ab authoribus poſitum, longè vincitur illo, quod in ſacra hiſtoria de Iabino tam multis narratur verbis: Inter pedes eius ruit, defecit, & mortuus eſt, voluebatur ante pedes eius: iacebat exanimis & miſerabilis. *Hebraicè ſic*, Inter pedes eius incuruatus genu eſt, cecidit, vbi curuatus genu eſt. *Ibidem*, cecidit [mente] abreptus. *Quibus verò armis percuſſus perierit, ad ignominiæ amplificationem, non diſſimulandum Vates duxit. Clauo nimirum transfixus, temporibus plaga non etiam ferro inflicta, ſed ligneo malleo, quo lini contuſores vtuntur.* Ad fabrorum malleos. *Hebraicum nomen* HALMVTH, *id lignum quod deſcribimus ſignificat: atq; expoſitionis cauſa ad-*

iunctum eſt poſſeſſiuum GHAMALIM, Laborantium, *quòd videlicet eiuſmodi arte, illius domus familia exerceretur. Nec enim qui agris peruagabantur, otioſè agere poterant; nec aliis agriculturæ partibus vacare, niſi iis quæ cum vitæ ratione conuenirent: cùm nec hortos, nec vineta colerent, ſed pecuariæ rei, vel frumentis & lino, atque eiuſmodi (quæ plus quàm annuas non poſtulant curas) operam dare ſolebant. Atq; ad hanc rationem exponendum eſt nomen* fabrorum, *ab interprete noſtro redditũ pro* GHAMELIM. *Igitur huius hominis cataſtrophe, grauiſſimum exemplum præbet mortalibus, ad ſuperbiam, ambitionem, & humanam gloriam fugiendam; maximè verò ad impietatem, improbitatemq́; omnem vitandam: vt quæ magno apparatu, molimine, atque labore nihil demum pariant, præter infelices miſerrimosq́; exitus, cum magna ipſorum authorum ignominia, magnoq́; ſui generis, atq; eorum præcipuè, quibus cari ſunt, dolore, pudore, atq; dedecore, quæ etiam non leuis infelicitatis pars, imò grauiſſima omnino hominibus habetur. Siquidem*

Iuu. Sat. 10.

Bellorum exuuiæ, truncis affixa trophæis
Lorica, & fracta de caſſide buccula pendens,
Et curtum temone iugum, victæque triremis
Apluſtre, & ſummo triſtis captiuus in arcu
Humanis maiora bonis creduntur: ad hæc ſe
Romanus, Graiuſque, ac Barbarus Induperator
Erexit; cauſas diſcriminis atque laboris
Inde habuit: tanto maior famæ ſitis eſt, quàm
Virtutis: quis enim virtutem amplectitur ipſam
Præmia ſi tollas? patriam tamen obruit olim
Gloria paucorum, & laudis tituliq́ue cupido
Hæſuri ſaxis cinerum cuſtodibus, ad quæ
Diſcutienda valent ſterilis mala robora fici:
Quandoquidem data ſunt ipſis quoque fata ſepulchris.

Qualem ergo euentum impij huius hominis ambitio, ſuperbia, & crudelitas habuerit, ex eiuſdem fuga & nece cognouimus; quantum etiam doloris ac dedecoris parentibus, cognatis, amicis, atque omni ſuæ genti impreſſerit, exſpectatione ac votis cum exitu ipſo comparatis metiri licebit.

Per feneſtram reſpiciens vlulabat mater eius: & de cœnaculo loquebatur: Cur moratur regredi currus eius? quare tardauerunt pedes quadrigarum illius?

Fixo è feneſtris lumine Zzizzaræ,
Immota mater proſpicit in vias,
Et cantat expectans moratos
Iam nimium queriturq́; currus.

OPORTET *iuuenem adhuc fuiſſe Zzizzaram, vtpote quem mater ſuperſtes anxiè exſpectaret: cuius vota quanta qualiaq́; fuerint, ipſa mulieris oratio indicat, nimirum victoriæ celerrimæ, atq; opimis ſpoliis, diuiteq́; preda glorioſiſſimæ: quam cùm vltra opinionem tardari videret, materno af-*

fectu

ſectu & amore impatiens iam accuſabat; nihil tamen minùs, quàm infelicitatem cogitans: ita vt differri magis, quàm turbari ſuam lætitiam quereretur. adeò aliàs certam ſibi nati virtute ac felicitate ſpem ipſa conceperat. Atque exſpectantis matris affectus ipſo habitu & ſitu indicatur, quòd ea ex feneſtra in agros viáſque proſpiceret, ídque tam breui poſt filij diſceſſum tempore. quæ deſcriptio inſignem illam, à Latino Poëta decantatam, exſpectationem longè ſuperat:

Vt mater iuuenem, quem Notus inuido — Hor. lib. 4. Od. 5.
Flatu Carpathij trans maris æquora
Cunctantem ſpatio longiùs annuo
Dulci detinet à domo:
Votis ominibusque & precibus vocat,
Curuo nec faciem littore demouet, &c.

Non tanto ex deſiderio, quoniam deſiderare nimium eſſet tempeſtiuum, matris omnia ſibi ſecunda pollicitæ, verùm tanto ac maiori etiã affectu feruentis illa oratio interrogatioq́ effluebat. Hebraicum carmen proſpectionis locum bis cõmemorat, Per *HAHALON* ſpectabat & canebat mater Zzizzaræ, per HAESNAB, *&c.* HHALON. *commune nomen eſt omnibus aperturis, queis lumen in domum admittitur, præter portam.* ESNAB *verò bis tantùm in ſacris ſcriptis repertum, certæ alicuius formæ ad proſpiciendum commodè locum ſignificat: quod Latinus interpres, in Salomonis Cantico, cancellos dixit. Atq; ex hac voce* Eſnab; *ſi noſtram de linguarum affinitate coniecturam ſequamur; Latinum nomen* Feneſtra *factum videtur. Nam ſi vltimam ſyllabam, quæ ad claudenda quàm plurima nomina communis eſſe ſolet, demamus (quippe ter, tera, tra, trum, tantùm ad compoſitionem Latinis adſcitæ fuerunt, vt magiſter, pater, frater, dextera, ſiniſtra, dextrum, theatrum, &c.) relinquetur nobis* FENES. *hinc exceptis vocalibus, conſtabunt litteræ tres* FNS. *quòd ſi tenuem in craſſiorem, vti ſæpiùs fit, vertamus, fiet,* SNF, *& per metatheſin* FNS, *quæ adiunctis vocalibus,* FENES, *faciunt: atq; ita noſtrorum feneſtram confectã arbitramur. vtcumq; ſit, duo loca fuiſſe intelligimus, ex quibus mater exſpectatum iuuenem non proſpiciens modò, ſed proſpectans operiebatur; facitq́ repetitio & locorum mutatio ad affectuũ amplificationem, oſtenditq́ illam non ex vno loco, ſed ex alio atque alio, vnde variæ viæ diſpici poterant, exſpectaſſe, aſpectaſſéque frequentiùs. Hiſpanicè,* Por ventanas, por corredores miraua. *& canebat. canticum querelæ admixtum vox* THEIABEB *ſignificat, qualem philomelæ, atque eiuſmodi auibus Latini poëtæ adſcribunt. Atq; exiſtimare quidem poſſumus huiuſmodi canticum, quæ & à Zzizzaræ matre conquerendo, & ab aliis mulieribus reſpondendo canebantur, ſortium ſuperſtitione non vacaſſe. Namq; huiuſmodi auguriorum captatione omnis illa Gentium antiquitas abundabat; maximè verò ea res à mulieribus obſeruabatur. tale illud exemplum exſtat:*

Ter, tera, Latinorum.

Auguria.

Tib. Eleg. 3. Delia non vſque eſt, quæ me cùm mitteret vrbe,
Dicitur ante omnes conſuliſſe Deos.
Illa ſacras pueri ſortes ter ſuſtulit; illi
Rettulit è triuiis omnia certa puer.
Cuncta dabant reditus; tamen eſt deterrita nunquam,
Quin fleret, noſtras reſpiceretq́ue vias.

A quo ritu matris huius querelam non alienam eſſe arbitramur. Idq́; etiam ipſa quæ ſubiunguntur carmina, perſonarum etiam collationis ratione obſeruata, indicare nobis videntur.

Vna ſapientior cæteris vxoribus, eius hæc ſocrui verba reſpondit.

Illi viciſſimq́; omina feminæ
Docti peritæ carminis accinunt,
Quæcumque præſtantes maritos
Vſque manent, memorantq́; voto.

PRINCIPI *mulieri, atque ſummi Imperatoris matri, plures alias nobiles etiam feminas, quarum viri Ducem in bellũ ſecuti fuerant, adfuiſſe conſentaneum eſt, omnéſque dominæ exſpectatione ſimili, pro ſuo quamque pignore, laboraſſe oportuit. Inter eas autem non defuiſſe aliquas, quæ ſortium, auguriorum, atque ominũ callentes artem; illo ipſo tempore, cum matre exercerent. Has Debora ſapientiores appellat, quòd & augurandi, & canendi cæteris peritiores eſſent, atque aliis etiam ſortes ducerent. Namque ſtudium hoc nonnullis nobilioribus feminis non vulgariter aut ſegniter quondam fuiſſe cultum, vel illo teſtimonio cognouimus:*

Iuu. ſat. 6. Illius occurſus etiam vitare memento,
In cuius manibus, ceu pinguia ſuccina, tritas
Cernis ephemeridas, quæ nullum conſulit, & iam
Conſulitur: quæ caſtra viro patriámque petente
Non ibit pariter numeris reuocata Thraſilli.
Ad primum lapidem vectari cùm placet, hora
Sumitur ex libro: ſi prurit frictus ocelli
Angulus, inſpecta geneſi collyria poſcit.
Ægra licet iaceat, capiendo nulla videtur
Aptior hora cibo, niſi quam dederit Petoſiris.
Si mediocris erit, ſpatium luſtrabit vtrumque
Metarum, & ſortes ducet, frontemq́ue manumq́ue
Præbebit vati crebrum poppiſma roganti.
Plebeium in circo poſitum eſt, & in aggere fatum.

Quod verò Latinus interpres Vnam ex vxoribus, *vtpote cæteris ſapientiorem, ſocrui reſpondiſſe interpretatus eſt; id ad rei rationem ſingulariter explicandam feciſſe videtur: quandoquidem non omnes pariter reſponſum idẽ & cogitare, & edere potuerint; ſed nunc hæc, nunc illa ſuas partes agebant. Hebraicum certè Deboræ carmen illas viciſſim reſpondiſſe declarat, huiuſmodi ferè verbis:* Sapientes Principum eius reſpondebunt, etiam ipſa reddit dicta ſua ſibi. *Chaldæus verò paraphraſtes*: Sapientes præci-

puorum eius reſpondebant ei, etiam ipſa in ſapientia ſua referebat ad dicendum eis. *Græci verò interpretes eandem ſententiam ſic reddidere:* Sapientes Principum illius reſponderunt ad illam: illa autem reſpondit in verbis ſuis. *Omnia hæc eam, quam commemorauimus, ducendarum dicendarúmque ſortium rationem ſignificant: quid verò certi illis ſuæ retulerint ſortes, audire iam licet.*

Forſitan nunc diuidit ſpolia, & pulcherrima feminarum eligitur ei, veſtes diuerſorum colorum Siſarę traduntur in prædam, & ſupellex varia ad ornanda colla cõgeritur.

Ceſſare mater nil queritor, grauis
Quos præda dulci detinet à domo,
Ac diuidendi multa opimis
In ſpoliis ſtudium retardat.
Huic vna virgo, aſt huic detur altera;
Huic purpurarum ſit geminus nitor,
Auriq́; ſplendentiſq; lanæ
Dona duci repetita cedant.
Iam iam decorum duplice Zizzaram
Currus reducet munere purpura.
Iam colla fulgentemq́; gemmis,
Puniceo & varium colore.

PRÆCIPVÆ *atque optimæ prædæ caput, captas in bello virgines olim fuiſſe, hiſtorici, & poëtæ ferè omnes commemorant, atq; eam partem primam in diuiſionem veniſſe, proq́; bellatorum ordine, loco, & meritis diſtributam; nimirum iunioribus primo loco gratiſsimam, quòd militaris feruor & ardor cum nequitia atq; petulantia veluti coniunctus eſſe videatur: vnde etiam Martem Veneri addictum non indoctè fabulabantur antiqui. Atque omnis quidem Homeri Ilias ex hoc argumento profecta eſt: quam Latinorum Pindarus breuiſsimis complectitur carminibus:*

Ne ſit ancillæ tibi amor pudori
Xantia Phoceu. priùs, inſolentem
Serua Briſeis niueo colore
Mouit Achillem.
Mouit Aiacem Telamone natum
Forma captiuæ dominum Tecmeſſæ,
Arſit Atrides medio in triumpho
Virgine rapta.

Hor. lib. 2. Od. 4.

Idem etiam ad Iccium ſic ſcribit:

Lib. 1. Od. 29.

Icci beatis nunc Arabum inuides
Gazis, & acrem militiam paras
Non antè deuictis Sabeæ
Regibus, horribilique Mœdo
Nectis catenas. quæ tibi virginum
Sponſo necato barbara ſeruiet?

Atque hoc prædæ genus pro meritorum iure diſtributum, præmiũ apud Homerũ appellatur. Igitur tum Zizaræ mater, tum aliæ etiam augurandi peritæ,

peritæ, & Duci & Ducis comitibus bene ominatæ felicem, fauſtam, fortunatamq́ illorum reditus moram, interpretabantur, vtpote natam ex occupatione tum prædam, tum cætera diuidendi ſpolia, quæ non ſolùm magnitudine & copia, ſed elegantia atque æſtimatione præſtarent: adeò vt nō vna tantùm ex optimis puellis, verùm plures ſingulis addicendæ eſſent: maximè verò ipſi Imperatori & ſelectiſsimæ & formoſiſsimæ deligendæ. Atque hunc huius carminis ſenſum ex verborum ſignificatione interpres noſter expoſuit, quòd Hebraica verba, poëtico ſtylo concinnata, obſcuriora cognoſceret. Nonne inuenient, diuident prædam, vterum vterorum par capiti viri fortis. *Singulis, inquiunt, ſtrenuis militibus vna atq; altera virgines concedentur. Quod Latini Poëtæ nomine virginum, Hebraicè voce* RAHHAM, *id eſt, vteri canendo ſignificant, integram videlicet puellam, & ætate atq; pudore commendabilem. Proximo verò loco vaſorum veſtiumq́ omniū ratio in ſpoliis habebatur, quibus veſtibus victores & nitere, & cognatos, amicos, alióſque ſibi charos donare ſolebant. Hinc illud à Dauide in*
2 Sam 2. „ *elegia deſideratū lugebatur. Filiæ Iſrael, ſuper Saul flete, qui veſtiebat vos*
„ *coccino in deliciis: qui præbebat ornamenta aurea cultui veſtro. Hoc verò genus poſterior carminis huius pars commemorat, & cauſam quoque fuiſſe ait, quamobrē Zizzara cum ſuis diutius moraretur; verùm eam morā prædæ atq; ſpoliorum præſtantia & magnitudine compenſatum iri auguratur.* Veſtes diuerſorum colorum, &c. *Hebraicè*: Spolium tincturarū Zizzaræ, ſpolium tincturarum acu intertextum, tinctura bis intertexta

Purpura. ceruicibus ſpolij. *Summam in veſtibus laudem purpura olim adepta eſt, nunc nullis hominum (quod ſciam) vſu nota, maximè verò dibapha, hoc eſt, iterum infecta cōmendabatur, cui ſi auri argētiq́ pictura intexta eſſet, quibus barbari Principes vſi fuere, nihil pulchrius ſpectabiliusq́ eſſe credebatur: namque aurum, argentum, & quæ geſtari non ſolent cætera omnia, ad ſpoliorum copiam & diuitias referuntur, quæ non adeò ſpectanda circumferre victores conſueuere, atque illa, quibus corpora domúſque ornantur. Cuiuſmodi illa ſunt, quæ Satyricus commemorat:*

Iuuen. Sat. 8

Plena domus tunc omnis, & ingens ſtabat aceruus
Nummorum, Spartana chlamys, conchylia Coa,
Et cum Parrhaſij tabulis, ſigniſque Myronis
Phidiacum viuebat ebur, nec non Polycleti
Multus vbique labor, raræ ſine Mentore menſæ.
Inde Dolabella eſt, atque hinc Antonius, inde
Sacrilegus Verres, referebant nauibus altis
Occulta ſpolia, & plures de pace triumphos.

Summarum autem deliciarum nomine quondam amandi primùm copiam & commoditatem humana laſciuia, ſecundo verò loco pretioſarum veſtium affluentem vſum commendabat.

Ferreus

Ferreus ille fuit, qui, te cùm poſſet habere, Tibull. Eleg. 1.
Maluerit prædas ſtultus, & arma ſequi.
Ille licet Cilicum victas agat ante cateruas,
Ponat & in capto Martia caſtra ſolo,
Totus & argento contextus, totus & auro,
Inſideat celeri conſpiciendus equo:
Quid Tyrio recubare toro, ſine amore ſecundo
Prodeſt, cùm lachrymis nox vigilanda venit?
Nam neque tunc plumæ, nec ſtragula picta ſoporem,
Nec ſonitus placidæ ducere poſſet aquæ.

Atqui ſummæ felicitatis augurio cantatrices illæ mulieres, & Zizzaræ Imperatori in primis, & comitibus, atq; cæteris qui ſtrenuè ſeſe in illo bello geßiſſent, & amoris & ornatus copioſam facultatē atq; materiam hariolabantur, nimirum puellas lectas, veſtimētorumq; precioſorum multiplicem variumq; vſum. namq; hæc hoſtilium votorū ſumma fuerat, illi perſimilis: Dixit enim inimicus, Perſequar, & cōprehendā, diuidā ſpolia, implebitur Exod. 15.
anima mea: euaginabo gladium meum, & interficiet eos manus mea. Huius »
tanti voti exitum cognoſcere operæpretium fuerit. Flauit ſpiritus tuus, & »
operuit eos mare, ſubmerſi ſunt quaſi plumbum in aquis vehementibus. Hu- »
iuſmodi euentis, humanæ ſuperbiæ atque inſolentiæ magna conſilia notanda tradere ſolet ille cæli ac terræ Iudex gubernatórque Deus, quod ſumma cū veneratione admirationeq; exemplū laudare, perpetuumq; optare, atque piis modeſtisq; hominibus fauſta omnia rurſus precari ſolent Vates.

Sic pereant omnes inimici tui Domine; qui autem diligūt te, ſicut ſol in ortu ſuo ſplendet, ita rutilent.	*Hoſtes vt IAS ſic pereant tui,* *Aſt qui piorum te numerus colit,* *Præſtantis vt ſolis fideli* *Lumine præniteant ab ortu.*

NON *tam notandi modo, quàm prædicendi tempore futuro hæc Hebraicè enunciantur, atq; hac ratione improbitatis, malitiæ, fraudis humanæ impudentia deprimitur; contrà verò ſimplicitatis, modeſtiæ, & pietatis candore ad optimi exitus ſpem corroboratur, promißione videlicet æquißimi iudicij Dei, agnoſcētis piorum viam, & impiorū exſecrandum iter demum* Pſal. 1.
perdituri. cuius rei exemplum tum aliàs ſæpè, tum hoc loco apertū atq; illuſtre ſtatutum eſt, cùm magna, ambitioſa, glorioſaq; Iabini & Zizzaræ vota & conſilia, turpi, ignobilißimo, & pudendo euentu, obſcuroq; exitu damnata ſunt. Qui ſic, inquit Vates, & optant, & agunt, atq; Deo bellū ita inferre parant; qui ſic denique inſaniunt, ſic etiam peribunt. Rurſus verò qui nihil aliud quàm Deum ſuū amant, nihil optant, nihil ambiunt, nihil præcipuè aliud ſibi aut agendū, aut ſperandū, aut petendū ducunt; hi, quāquam magnis calamitatū tenebris obruti oppreßiq; videantur, tamen exitus habebunt illuſtrißimos, felicißimos, atque amplißimos, quales videlicet ſuo in ordine ſol ortus tum maximè ſortitur, cùm per mediam æſtatem ſublimem ſigniferi locū occupauerit, hoc eſt, cùm primū Cancri gradū tenet. Ita ſimi-

litudinem hanc ex Hebraici carminis verbis exponimus: Sicut exire ſolem in virilitate ſua. *Hoc autem tunc fieri videmus, cùm altiſſimũ locum ſupra terram ſol occupat, quem Augem Aſtrologi nominant.* Quieuitque terra per quadraginta annos. *Summa annorum capita, in ſacris hiſtoriis interdum citata, vbi ad certa nomina referuntur, efficiunt vt quadraginta hos annos ab huius tempeſtatis initio computemus; hoc eſt, ab illis tẽporibus, quibus Iſraelitarum res Iabini tyrannide occupari & proteri cœperant. Atq; ratio hæc & à multis examinata, & à nobis in Apparatu ſacro breuiter ac dilucidè ſubducta eſt; ita vt viginti ferè annis, quibus Debora & Barakus Reipub. clauum tenuere, à vicinis & finitimis gentibus, quamuis inuidentibus, nihil bellorum illatũ Iſraelitis fuerit, diuina videlicet prouidentia ac tutela fretis, quam certam totoq; illo tempore perpetuam, illis experiri contigit, propter optimi viri, ſanctæq; feminæ authoritatem; quorum altera ſacræ diſciplinæ ſtudia docebat, alter verò ſacrarum legum ſanctitatem moribus, & iure, atque iudiciis ſartam tectámque curabat.*

Solis locus ſupremus.

Annorum ratio.

CAPVT SEXTVM.

FEcerunt autem filij Iſrael malum in conſpectu Domini, qui tradidit eos in manu Madian ſeptem annis.

DEI *in Iſraelem ornandum & amplificandum, atque ad æternæ ac promiſſæ felicitatis præmia promouendum, conſtantem ſemper certamq; fuiſſe voluntatem; ipſos tamen Iſraelitas illum felicitatis curſum, atque terrenæ etiam beatitatis vſum, ſua ipſorum culpa & noxa ſibi identidẽ interrupiſſe, totius huius libri argumentũ eſſe dicebamus, quod multis deinde narrationibus exponeretur. Atque hanc illius loci declarationem afferebamus, videlicet: Cumq; Dominus iudices ſuſcitaret, in diebus eorum flectebatur miſericordia, & audiebat afflictorũ gemitus, & liberabat eos de cæde vaſtantium. Poſtquam autem mortuus eſſet iudex, reuertebantur, & multo faciebant maiora, quàm fecerant patres eorũ; & ſequebantur Deos alienos, ſeruientes eis, & adorantes illos. Non dimiſerũt adinuentiones ſuas, & viam duriſſimã per quã ambulare conſueuerant. Hanc perpetuæ prouidentiæ, & conſtantis Dei tum iudicij tum miſericordiæ doctrinam, omnibus ſeculis in exemplum ſtatuendam, ſuperiores narrationes comprobabant: quam etiam conſummauit ætas illa, quæ poſt Prophetidis Deboræ, Barakiq; Ducis obitũ mox defluxit. Nam qui ſalutem & miſericordiam, clementiamq; Dei, quicũque illa ætate iam grandiores natu viderant, vel illis viginti annis, quibus pax durauit, vita defuncti fuêre, vel ſi qui ex ſeniorũ turba ſuperſtites adhuc relicti erant; ij iuniorũ ſtultitia, temeritate & inſolentia contempti, diſciplinã illam optimorum præſidum magis adeò corrumpi dolebant, quàm colendam cõmendare poterant. Ferè enim euenire videmus, vt hominibus*

Suprà 2.

ad libidinem licentiamq́ procliuibus, ſeuerioris cenſuræ tempus, vbi diutinum videri cœperit, vitioſam offenſionem, faſtidium, ſatietatemq́ afferat. cuius profectò rei nec rara nec obſcura exempla, noſtra patrumq́ memoria, Romanæ ciuitatis varij tumultus edidere: quotieſcumque videlicet grauis aliquis ac ſeuerus, virtutisq́ veræ rigidus cuſtos Pontifex decedit. Nam niſi quàm primùm eaſdem ſuſcepturus partes, maturo Patrum conſilio & conſenſu, delectus quiſpiam ſuccedat; nemo modeſtis ſedatisq́ moribus eſt, qui in Vrbe ſibi manẽdum exiſtimet: adeò inſolenter, adeò temerariè atque iniuſtè vulgus agere ſolet iis diebus, quibus interregnum (vt ſic loquamur) durat. Igitur Debora & Barako deſideratis, Iſraelitarum filij, poſteritasq́ mox inſecuta, cùm incluſa & in prima ætate compreſſa & conſtricta fuiſſet, ſe totam ſubitò ad omnem improbitatẽ impietatemq́ profudit, idq́ publicè & palàm, contra ius, contra phas, contra Iſraelitici nominis integritatem & ſanctitatẽ, in oculis Domini. quamquam enim ſeſe illi Iſraelis filios & appellarent, & iactarent, tamen nihil minùs agebant, quàm vt nominis illius virtutem Deo probarent, quemcumque illi ſtudiis, rebus, actionibusq́ ſuis colorem dare ſatagerent. Nec enim Deus nominibus ducitur inanibus, nec fucis coloribúſve delectatur aut capitur, cuius oculi æquitatẽ vident, atque res ipſas non ex ſpecie, ſed ex natura cognoſcunt, agnoſcuntq́. S. S. E. Vidit Dominus, & ad iracundiam concitatus eſt, quia prouocauerunt eum filij ſui & filiæ. Igitur cùm ea ab Iſraelis filiis magno ſtudio admiſſa eſſent, quæ oculis Domini praua damnataq́ iudicabantur, hoc eſt, ea omnia quæ Iſraelitis vetita cum primis fuerant, vt iniuriæ tum priuatæ, tum publicæ, morum peruerſitas omnium, atque adeò ſuperſtitioſi vanorum deorum cultus, quos humanum ingenium magna prauitate libentiùs, quàm veri Dei pietatem ſuſcipere ſolet, caſtigatione ſeſe dignos præbuere, quãobrem Deum non modò auerſum, ſed infenſum ſenſere; cuius iudicio, Madianitarum crudelitati permiſſi ſunt, imò traditi etiam eo modo, quo ſontes ad pœnam tortoribus tradi ſolent. Qui tamen nec ipſo caſtigationis initio, nec etiã grauiùs indies inflictis pœnis reſipuere, adeò vt totis ſeptem annis torti ac fatigati, tamen in crimine ac impietate perſeuerauerint. Primus autem huius capitis verſus & delicti, & pœnarum ſummam continet, quæ mox ſubiecta expoſitione explicatur.

Popularis licentia ex boni Principis defectu.

Et oppreſſi ſunt valde ab eis: feceruntque ſibi antra, & ſpeluncas in montibus, & munitiſſima ad pugnandum loca.

Principio *illos à Madianitis hoſtibus, non procul diſſitis, petitos & bello oppreſſos fuiſſe intelligimus, atque horum crebris & frequentibus inuaſionibus vexatos, & moleſtiis affectos, ſæpiusq́ ſpoliatos, vrbibus & oppidis relictis, antra primùm ſibi feciſſe, ſupernè lumen ex feneſtris admittentia, & incluſorum cuſtodũ atq́ ſpeculatorum proſpectui opportuna; ex quibus aduenientis hoſtis turbæ procul videri & denunciari poſſent populo ſibi fuga conſulturo: quam etiam ob rem ſpeluncæ in montibus quæſitæ*

compa-

comparatæq; fuere; quibus latebris, vti feræ à venatoribus exagitatæ, cum prolibus & viliſſima iam ſupellectile ſeſe hoſtium metu occultarent. In eas profectò difficultates & miſerias incidunt, qui Dei clementia, benignitate, & ſingulari prouidentia vti neſciunt: imò qui preſſi etiam & caſtigati, non magis reſipiſcūt quàm belluæ, quæ ex paſcuis & ſyluis exagitatæ, montoſa arduaq; loca & præcipitia petunt; & quæ canes & venatores adſcēdere difficiliùs poſſint. Pſal. 103. „ *S.S.E. Montes excelſi ceruis, petra refugium erinaceis. Tria locorū genera ſibi illos ad præſidium paraſſe legimus: alterum illa lingua* MINHAROTH *dicitur; latibula ſiue ſpeluncas dicere poſſumus, non adeò amplas, verùm cuniculorum modo productas, certisq; locis lumen supernè accipientes; quæ quidem ſpeculandi magis, quàm latendi cauſa paratæ videntur; cuiuſmodi in arenariis cryptis, non longè ab Vrbe, ab antiquis relictæ hodieq; viſuntur. Alterum verò genus fuere* MAGHAROTH, *capaciora antra, vel fornices ſaxis ſtructæ aſperis, qualis noſter hic, in quo nunc ruſticamur, ſeceſſus habet, partim naturæ opificio factas; partim, vti coniectamus, hominū labore (quo tempore in his locis Sarraceni degebant) amplificatas & cōmunitas. argumento enim ſunt, ſupellectilis teſtaceæ ac fictilis veſtigia, pariter & humana oſſa, quæ iiſdem in antris aliquando defoſſa conſpiciuntur. Tertiū verò curæ genus Iſraelitis fuit* MATSEDOTH, *munitiones operibus, muris atq; ſaxis, non ad habitationis, verùm ad defenſionis vſum, conſtructa opera, quæ mole lapidum ad nocendum adſcenſuros hoſtes impedirent. huiuſmodi in Rhethiis alpibus difficiles tranſitus, opere & natura inſtructos, vidimus. Atqui laborum huiuſmodi omnium monumenta, ad proſperitatis etiam memoriam manſiſſe dicuntur, quæ miſeram, ærumnoſamq; admodū Iſraelitarum illius tempeſtatis conditionē teſtarentur, non ſine ipſorum probro, qui Dei præſidio, in quo tutiſſimè ac munitiſſimè latere potuiſſent, relicto, id per ſummā prauitatem negotij ſibi dabant, quod Iſraelitarum nomine indigniſſimum erat, quiq; cùm Deo, nedum cùm hominibus præſtantes præbere ſeſe debebant, metu, terrore, & ignauia affecti, poſtrema omnia ad latendum remedia tentarent. Omnia hæc ſingulari verborum ſignificatione & iunctura, oratio ipſa cùm Latina, tum Hebraica indicat:* Fecerunt ſibi filij Iſrael [*illas notas*] MINHAROTH, quæ in montibus, & [*illas notas*] MAGHAROTH, & [*illas notas*] munitiones. *Expoſitio autem*, quæ in montibus, *omnia genera complectitur, atq; ex pluribus nominibus, quibus editiora terræ loca declarantur, vnū hîc vſurpatum eſt* HARIM, *quod aſperioris & ſitus & formæ montes ſignificat, in quibus varia plantarum, mineralium, lapidum, & glebarū natura eſſe ſolet. ad idemq; videtur nobis alludere, quod paulo antè citatū eſt: Montes excelſi ceruis, montes excelſi filiis Iſrael. Hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo Iſraele, cuius fidei virtutem & præſtantiā nec homines, nec* Gen. 33. *Angeli, quamuis tentantes, quondam frangebant, quiq; nihil ſibi ſine Deo agendum, nihil propitio ſibi Deo metuendum vel cogitabat, vel referebat.*

Latibula. Arenariæ cryptæ Romæ. Aracenenſis rupes. Rhetiæ alpes.

S.S.E.

S.S.E. Deus qui paſcit me à iuuentute mea vſque in præſentem diem, Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis. ,, Gen. 48. ,,

Cumque ſæuiſſet Iſrael, adſcendebat Madian & Amalek, cæterique Orientalium nationum.

NON *longè diſsitis, nec remota origine ab Iſraele diſtantibus nationibus (quales Chananæi fuerant) ſed vicinis ferè, atq; ex eodem Abrahamo, antiquo patre, prognatis, direptioni & ludibrio Iſraelitas fuiſſe indicat hiſtoria. Namq; Madianitæ, ex Abrahamo & Chetura vxore; Amalecitæ verò Eliphazen, Eſau (quem vnicum fratrem Iſrael habuit) ex filio nepotem, patrem laudabant. Cùm verò Iſraelitica felicitas magnam his omnibus mouiſſet inuidiam, ad impetus, incurſiones, & vaſtationes opportunitatem attulit impietas, quæ à Deo abalienatos, faciliùs perdendos vaſtandosq; tradidit. Atque temporum quidẽ ſic ſeries habet, vt principio in ipſos populos hominesq; Iſraelitas debacchatum fuerit, vſq; ad oppidorum deſertiones, & montiũ difficillimorumq; locorũ ſalutis cauſa vſurpationes, quas proximo antè verſu relatas exponebamus. Deinde verò, cùm deſertis oppidis & vrbibus, neglectisq; vinetis & hortis, ac cæteris cõmoditatibus, quæ perpetuam poſtulant curam, vni tantùm frumentariæ rei ſibi comparandæ Iſraelitæ operam darent, quòd illa breuiori tempore abſoluitur, nimirũ ſex, aut ad ſummum octo menſium, in illis regionibus videlicet, quæq; laborẽ ac culturã eo tempore maximè exigit, quo hoſtilia bella minùs metui poſſunt, hoc eſt, ſub Autumni finem ad ipſam vſque brumã; hoc ſibi vnicũ vitæ ſubſidium Iſraelitæ magno labore parare moliebantur, quem etiã caſſum atque irritum demum experiri coacti ſunt. Quandoquidem fructus ſpem, quam ſegetes & ſata promittebant, vaſtabundus hoſtis importuna & infenſa irruptione & vagatione prorſus adimebat: vtpote non vnus, nec rarus, nec breui impetu nocens, verùm linguis & moribus varius, turba frequentiſſimus, & nocendi auidiſsimus, nulloq; metu aut negotio ab inferendo dãno prohibitus, magnoq; ad lædendum conſenſu coniunctus, magnoq; molimine in Iſraelitarum calamitatem incumbens. Id quod hiſtoricus hic ſacer rei geſtæ imagine non tam audientium auribus, quàm legentium ſubiecta oculis, exactiſsimè deſcribit.* Madian. Amalec.

Et apud eos figentes tentoria, ſicut erant in herbis, cuncta vaſtabant, vſque ad introitum Gazæ: nihilque omnino ad vitam pertinens relinquebant in Iſrael: non oues, non boues, non aſinos.

NON *veloci ac temerario aliquo breuique impetu illos irruere ſolitos ait, ſed* Figentes tentoria, *diutiúſque hærentes apud illos, non ſtatim ineunte vere, ſed cùm altiore culmo ſurgentes ſegetes lacteſcentem iam fructum oſtendiſſent. Namque minori damno ſata primùm virentia, imò vtiliter aliquando, maximè in fertilioribus agris, tonderi poſſe, ruſtici operis magiſtri docuerunt:*

Virg. Geor. 1.

Quid, qui ne grauidis procumbat culmus ariſtis,
Luxuriem ſegetum tenera depaſcit in herba
Cùm primùm ſulcos æquant ſata.——

Igitur eo tempore, quo iam ſegetes fructuum annonæq́; ſpem promittere poterant, quã Hebraicus ſermo I E B V L, *vocat, hoſtis varius, magno ad damnum inferendum conſenſu, non equis tantùm excurſurus, verùm diu hæſurus, vtpote qui ad eam rem tentoria cum familiis afferret, veniebat; & quidquid in omni Iſraelitarum regione ad Gazam vſq;, hoc eſt, ad ipſa Palæſtinorum, infenſiſſimorum etiam hoſtium, confinia ſatum cultumq́; excreuerat; tum propriis ipſorum equis, camelis, bobus, & cæteris iumentis immiſſis vaſtabant; tum etiam pedibus, & liberis vagationibus ita conculcabant, vt nihil omnino miſeris Iſraelitis ad vitam alendã relinquerẽt. Quibus tamen cùm inter montes aſperioraq́; loca aliquid pecudum armentorũq́; paſtioni opportunum ſupereſſet, poterant quidẽ vel ſuos ouium caprarumq́; greges, vel paucas admodum boues aut aſellas, vendendi, atq; annonam mutandi cauſa alere; interim dum illa hoſtium collectio, quæ agros vaſtabunda occupabat, diſcederet. Verùm neq; hoc quidem pacto quicquã Iſraelitæ proficiebant, qui non ſibi, ſed hoſtibus, dum abire liberet, quidquid aluerant direpturis & abacturis, curatum & alitum demum lamentabantur. Itaque illi alienis laboribus armenta ac pecora propria abundè paſta reducebant, & adiectione etiam eorum, quæ ab Iſraelitis paſcerentur, auctiora agebant; vt nulla vitæ etiam ferarum ritu traducendæ ratio, & opportunitas aut copia, Iſraelitis relinqueretur; non oues, quarum lacte & carnibus veſci; non boues, quorum vendendorũ pretio frumenta ſibi cõparare; non aſini, quorum dorſo vel à remotioribus regionibus aliquam humani cibi partem Iſraelitæ quærere poſſent: vt quondã ipſorũ patres, anguſtiſſimis publicæ famis temporibus, ex Ægypto dicuntur aſportaſſe, Quod verò Latinè legimus,* nihilq́ue omnino ad vitam pertinens relinqueretur in Iſrael; *omnia ciborum & fructuũ, plantarum, olerum, leguminum, & ſimilium rerum genera, quibus vtcumque viuere homines poſſunt, complectitur, excipitq́; tantùm gramina iumentorumq́; paſcua, & pecorum, quæ ab hoſtibus minimè vaſtabantur, ſed ad diſceſſus vſque tempus Iſraelitarum pecoribus & armentis paſcendis relinquebantur; quæ demum paſta, ipſorum hoſtium direptioni ac prædis ceſſura eſſent.*

Ipſi enim & vniuerſi greges eorum veniebant cum tabernaculis ſuis, & inſtar locuſtarum vniuerſa complebant, innumera multitudine hominũ & camelorũ, quidquid tetigerãt, deuaſtantes.

N O N *vt ſibi tantùm rebúſq; ſuis prodeſſent, veniebant, ſed vt Iſraelitis impenſè nocerent. hoc ſignificat expoſitio illa,* Quidquid tetigerant, deuaſtantes. *Hebraicè ex verbo,* Et veniebant in terram, ad deuaſtandam eam. *Nocendi, damníque inferendi, atque populandi animo & ſtudio acti eſſe commemorantur. Demum Iſraelitæ hoſtibus vndiq; exteriùs cincti, ac*

preſſi;

preſſi;interiùs verò oppreſſi,atq; rerum omnium, quibus ali vita poteſt,non ſolùm difficultate, verùm extrema prorſus inopia & egeſtate affecti ſunt.

Humiliatusque eſt Iſrael valde in conſpectu Madian.

HOMINVM *non tam ſpiritu quàm ſenſu degentium ingenium, hoc verſu ad viuum depingitur, qui belluarum more ac modo, inopia, eſurie ac fame magis, quàm vel beneficiis, vel aliis artibus miteſcere coguntur; aliàs enim, dum rerum copia ſuppetit, maxima non ſolùm inſolentia (nã id quidem vulgare vitium eſt) ſed inſipientia adeò inſaniunt; vt nec Deum, bonorum omniũ authorem, curent; nec ſe etiam ipſos agnoſcant. S. S. E. Incraſſatus eſt dilectus, & recalcitrauit, incraſſatus, impinguatus & dilatatus; dereliquit Deum factorem ſuum, & receſſit à Deo ſalutari ſuo. Igitur malis quæ proſperitate fulciuntur, tenuantia remedia præcipuè conuenire, ipſa medicandi ars ratioq; docet. Motui quies, quieti motio, exinanitioni repletio, repletioni exinanitio, inquit Hippocrates. Sicut ſcriptum eſt: Et hæc neſciuit, quia ego dedi ei frumentum, & vinũ, & oleum, & argentũ multiplicaui ei, quæ fecerunt Baal. Iccirco conuertar, & ſumã frumentũ meum in tempore ſuo, & vinum meũ in tempore ſuo, & liberabo linum meum & lanam meã, quæ operiebant ignominiam eius. & nunc reuelabo ſtultitiam eius in oculis amatorum eius, & vir non eruet eam de manu mea, & ceſſare faciam omne gaudium eius, ſolennitatem eius, neomeniam eius, ſabbathum eius, & omnia feſta tempora eius, & corrumpã vineam eius, & ficum eius, de quibus dixit, mercedes hæ meæ ſunt, quas dederunt mihi amatores mei: & ponam eam in ſaltum, & comedet eam beſtia agri. & viſitabo ſuper eam dies Baalim, quibus accendebat incenſum, & ornabatur inaure ſua, & monili ſuo, & ibat poſt amatores ſuos, & mei obliuiſcebatur, dicit Dominus. Ita igitur ſubducta paulatim primùm ſecundarũ rerum affluentia, deinde verò ſublata prorſus copia, macer effectus, viam ad ſanitatem redeundi Iſraelitarum populus à Deo edoctus eſt: quippe poſt vaſtatam omnino regionem, humiliatus eſt valde in conſpectu Madian. Hebraicum verbũ* DAL, *attenuationem ſignificat, antithetumq; eſt illi, incraſſatus, impinguatus, & dilatatus. Oratio verò,* in conſpectu Madian, *eiuſdẽ in illa lingua ſignificationis eſt, cuius in Latina,* opera Madianitarum. *Quamobrẽ & paſtorem ſuum verum agnoſcere, & pecudum iumentorumq; inſtar ad balatus & mugitus, hoc eſt, ad miſerabiles preces recurrere coacti ſunt. ſicut in huius rei exemplum olim ſapienter à Niniuitarum Regibus & Principibus conſultũ fuiſſe legimus: Homines & iumenta & boues & pecora non guſtent quicquam, neq; paſcantur, & aquam non bibant, & operiantur ſaccis homines & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, & conuertatur vir à via ſua mala, & ab iniquitate, quæ eſt in manibus eorum. In hunc igitur modum ex inſolentia ad meliorem mentem, atque ad humilem locum redactus Iſrael,*

Copiæ vitiũ.

Deut. 32.

Hippocrat. aphoriſ

Oſeæ 2.

Ionæ 3.

Clama-

Clamauit ad Dominum, poſtulans auxilium contra Madianitas.

DVORVM *verſuum orationes Hebraicas vna tantùm breui periodo interpres noſter complexus, reddit. Namq; ex Hebraico ita exprimere poſſumus:* Et attenuatus eſt Iſrael valde à faciebus Madian, & clamauerunt filij Iſrael ad Dominum. Et fuit cùm clamauerunt filij Iſrael ad Dominum ſuper cauſas Madian. *Prior verſus Iſraelitarum rerum cataſtrophen attingit, dum oſtendit, Iſraelitarũ ſenſum non antè permotum fuiſſe, quàm omnis illa inſaniæ conceptæ materia expurgaretur; ægrotumq́; corpus ex magno vitio ad ſummam eſſet attenuationem redactum. Namque*
Hippocrat. *in medicis præceptis eſt: Non pura corpora quanto magis nutries, tanto magis lædes. Primùm itaq; materiam, quæ malo alimenta ſuppeditaret, detrahi*
Redundantiæ curatio. *oportuit, vt lethargicus æger ſentire incipiens, medicinam ſibi fieri optaret & poſceret. Neq; enim medici opera renuentem & auerſantem remedia*
Hipocrat. libro 2. *ægrũ ſanare poteſt; vt in artis ſuæ initiis curandi peritiſsimi tradunt. Non*
Aphor. 1. *ſolùm, inquit, medicum ſeipſum præſtare oportet, opportuna facientem, ſed*
Oſeæ 5. *ægrotum ipſum, & adſtãtes, & quæ exteriùs etiam ſunt. S.S.E. Cùm ſa-*
,, *nare vellem Iſrael, reuelata eſt iniquitas Ephraim, & malitia Samariæ,*
,, *quia operati ſunt mendacium, &c. Igitur detracta omni fouendi alendiq́; vitij materia, per quam venis neruisq́; occupatis & oppletis Iſraelitæ lethargo laborantes non dolebant; tandẽ excitati ſentire, atq; dolentes demum clamare, medicumq́; ſuum, malorum omnium expulſorem notiſsimum, implorare & appellare cœperunt. Quod verò deinde repetitum poſteriori verſu ſubiungitur,* Et fuit cùm clamauerunt filij Iſrael ad Dominum, ſu-
Prouidentia per cauſas Madian; *magnam rerum connexionẽ breui oratione obſeruandam indicat: in primis autem diuinam prouidentiam, ſingularibus miris q́; *
Pſal. 45. *modis, opportuno idoneoq́; tempore ſeſe probantem, laudat. S.S.E. Deus no-*
,, *ſter refugium & virtus, adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos*
Pſal. 9. ,, *nimis. Et factus eſt Dominus refugium pauperi, adiutor in opportunitati-*
,, *bus, in tribulatione. Deinde illud animaduertendum verſus hic cõmendat; ſaluberrimã eſſe hominibus Dei caſtigationem, quibus eum ſenſum affert,*
Caſtigatio diuina. *vt pœnitentiam veram excitet. huiuſmodi verò opportunam pœnitentiam bonos ſemper habuiſſe euentus, maximè autem cùm oppreſſorum hominum dura & calamitoſa tempora diuinam clementiam mouent; clementia verò*
,, *iuſtitiam mitigat, & miſericordiam ciet. S.S.E. Et ſperent in te, qui no-*
,, *uerunt nomen tuum, quoniam non derelinques quærentes te Domine. Por-*
Dei clementia. *rò nomen Dei noſſe dicuntur, qui illius naturam ſalutarem, benignam, miſericordem, pacis potiùs quàm afflictionis ſtudioſam eſſe intelligunt.*
Hier. 29. ,, *S.S.E. Ego ſcio cogitationes quas ego cogito ſuper vos, ait Dominus, cogi-*
,, *tationes pacis, & non afflictionis, vt dem vobis finem & patientiam. Et*
,, *inuocabitis me, & ibitis, & orabitis me, & ego exaudiam vos. Quæretis*
,, *me, & inuenietis, cùm quæſieritis me in toto corde veſtro, & inueniar à*
,, *vobis, ait Dominus. Quamquam verò caſtigationem publicam, diuino iu-*
dicio

dicio decretam & permiſſam, ſalutis rationes exſpectare cognouerimus; illam tamen iis, per quos exercetur, non impune vmquam ceßiſſe obſeruauimus: maximè verò quibus odio nocendi cupiditas ſuſcepta fuerit, tum vlciſcenda cùm animaduerſionis exceſſerit modum, humanitatisq́ ſenſum ſuperauerit. Nam quæ huiuſmodi fuerit, iniuriæ culpam vitare poteſt minimè. Porrò iniuriam publicam publicè impunitam euadere diuina iuſtitia non patietur. Id quod pluribus exemplis oſtenſum diuina oracula iuſtiſſimum conteſtantur. S. S. E. Væ Aſſur, virga furoris mei & baculus ipſe Iniurioſorũ exitus.

eſt: in manu eorum indignatio mea, ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, vt auferat ſpolia, & diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem quaſi lutum platearum: ipſe autem non ſic arbitrabitur, & cor eius non ita exiſtimabit, ſed ad conterendũ erit cor eius, & ad internecionem gentium non paucarum. Itaq; cùm ad eum locum hominum, per quos caſtigatio decreta fuerit, inſolentia immanitasq́ deuenerit; calamitas per hos allata tum caſtigationis nomen exuit, & contumeliæ, iniuriæ, & afflictionis, atq; huiuſmodi grauißima nomina accipit, tum clementis ac miſericordis Dei viſcera tangit, iram mouet, iuſtitiam appellat, atq; vltionem poſtulat. S. S. E. Vidi afflictionẽ populi mei in Ægypto, & clamorem eius audiui, propter duriciem eorum qui præſunt operibus; & ſciens dolorem eius, deſcendi, vt liberem eum de manibus Ægyptiorum. Quamobrem ſignificanter admodum hiſtoriæ huius author Spiritus ſanctus ſcribendum dictauit: Humiliatusque eſt Iſrael valde in conſpectu Madian. *Vt enim humiliaretur, ſiue attenuaretur illis calamitatibus ferendis, Dei, populum ſuum obiurgare volentis, cõſilio permiſſum fuerat, & eatenus probari potuit, quatenus ij, per quos res gerebatur, ſeſe Dei miniſtros præſtarent; non autem priuati odij, ſuarumq́ cupiditatum affectibus ducerentur. nam cùm huc ventum eſt, & caſtigationis modum attenuatio exceßit; is ipſe exceſſus eos, qui miniſtri tantùm eſſe debuerant, authores habuit. Vtrumque ſignificatur illis verbis,* Valde, & In conſpectu Madian; *ſiue, vt Hebraica ſonãt,* A facie Madian. *Cuiuſmodi verborum ſtructura voluntatem authoritatemq́ appellatis perſonis adſcribit, vt ex illis exemplis apertè oſtenditur: A facie iræ indignationis tuæ, quoniam eleuans alliſiſti me; &, A facie Domini mota eſt terra, à facie Dei Iacob. id eſt, Domini voluntate atque authoritate hæc facta ſunt. atque ita Iſraelitæ traditi quidem fuiſſe dicuntur à Domino in manum Madian, vt caſtigarentur; verùm vt valde, vltra humanitatis ſenſum, hoc eſt, vt immaniter tractarentur, hoc ex illorum feritate, & effrenata petulantia, atque victoriæ inſolentia effectum eſt: cuius rationis ſumma in ipſo narrationis initio, id eſt, primo capitis huius verſu, breuiter poſita fuit:* Fecerunt autem filij Iſrael malum in conſpectu Domini: qui tradidit illos in manu Madian ſeptem annis, & oppreſſi ſunt valde ab eis: *ex quibus & opprimentium malitia atq; immanitas; & ipſorum qui opprimebantur proter-*

Eſaiæ 5.

Exodi 5.

 uitas,

uitas, arguitur. Illorum quidem, qui in afflictos, calamitoſos, atq; exſpoliatos numquam ſibi ſatis videbantur ſæuire: iſtorum verò, qui cùm à Deo caſtigarentur, immo curarentur, non antè reſipiſcere cœperunt, quàm exhauſti omnino attenuatiq; eſſent. verùm horũ potior pars fuit, quæ quamuis ſeram, tamen pœnitentiam tulit, & diuinam miſericordiam commouit: non quòd illi propter ſuam virtutem ſalute digni eſſent, ſed magis propter extremam miſeriam, clementiam ſibi appellatam conciliarent iudicis optimi, maximi, & clementiſſimi, qui ſummam iniuriam ſummè odit, ſeueriſſimeq; vlciſcitur. Diximus autem ſæpiùs aliàs, clamoris, atq; clamare verba, in extremis iniuriis ſignificandis frequenter vſurpari. vt, Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus eſt, & peccatum eorum aggrauatum eſt nimis. Deſcendam, & videbo vtrùm clamorem qui venit ad me, opere cõpleuerint; an non eſt ita. & illud, quod ſuo loco obſcuriùs aliquanto oſtenſum, nunc citatum explicatu facile erit: Exſpectaui, vt faceret iuſtitiam, & ecce clamor. Significat itaque clamor, eiulatus, preces, fletus, deteſtationes, imprecationes, & voces ad Deũ ab iis profectas, qui acceptarum iniuriarum ſenſu ac dolore impellũtur. Cuius rei exemplum illud apertum eſt: Ecce merces operariorum, qui meſſuerunt regiones veſtras, quæ fraudata eſt à vobis, clamat; & clamor eorum in aures Domini Dei ſabaoth introiuit. Atqui hoc loco ac tempore, Iſraelitarum clamor orationem ſiue ſupplicationem Deo factam continebat: ea verò duobus potiſſimùm argumentorum locis petita fuerat. alter quidem fuit, paterni nominis commemoratio, in qua promiſſorũ diuinorum continebatur ſumma. Non quòd illi ſeſe, virtutem, probitatem, pietatemq; ſuam commendarent, cùm potiùs his partibus, ob propriam culpã deſtitutos agnoſcere & fateri debuiſſent; ſed quòd ad paternum ex diuino beneficio olim factum nomen confugerent, cuius nominis aſſertorem atque vindicem Deum credebant, & appellabant. hoc eſt, quod priore argumenti huius parte indicatur: Et fuit, cùm clamauerunt filij Iſrael ad Dominum, *authorem videlicet, cuſtodem & conſeruatorem nominis, gentisq; illius. Atque hæc diuinæ fidei implorandæ ratio, antiqui ipſorum parentis Iacobi exemplo nitebatur, qui inſectati ſe Eſau fratris inſolentiæ, tum præteritæ memor, tum futuræ metuens, Deum ſibi auxiliarem & vindicem appellabat: Erue me de manu fratris mei Eſau; quia valde eum timeo, ne fortè veniens percutiat matrem cum filiis. Tu locutus es, quòd bene faceres mihi, & dilatares ſemen meum ſicut arenam maris, quæ præ multitudine numerari non poteſt. Huiuſmodi itaque argumentationis exemplo vſi Iſraelitæ, & initium, & colorem deprecationi ſuæ muniebant: quòd, cùm Iſraelis eſſent filij, arenæ maris numero pares ex promiſſo diuino futuri, tamen ita miſeris modis premerentur & attenuarentur, vt penè eſſent ad internecionem redacti; idq; adeò non ab alienigenis omnino, extraneisq; hoſtibus; quales Chananæi Palæſtiniq; erant: verùm à conſanguineis & cognatis Madianitis, ab Abrahamo ex Ketura prognatis, perinde*

Margin notes: Clamor (beside "ſimeq; vlciſcitur"); Gen. 16. (beside "ba, in extremis"); Eſaiæ 5. (beside "oſtenſum"); Iacobi 5. (beside "eſt: Ecce merces"); Gen. 32 (beside "xiliarem").

*perinde atque Iacob olim ab Eſau fratre inſidiis petebatur. atque hic alter
argumentorum locus fuit ad opem implorandam, rerum ſuarum, inquam,
calamitatumq́; breuis expoſitio, cum commemoratione authorũ ad indigni-
tatem miſeriæ augendam. Intelligebant nimirum illi, Dei vindicis iudi-
cium, in Iſraelitarum rebus à tanta iniuria liberandis, non forè otioſum.
Atque hæc ſententia nobis illorum verborum eſt:* Super cauſis Madian.
Namque in huiuſmodi ſacris narrationibus, argumentorum tantùm ſedes Argumentorum loci.
*indicare hiſtorici conſueuere; quarum explicatio ex ſingulorum verborũ ra-
tionibus petenda eſt, idq́; cum primis Dialecticæ artis negocium fuerit, in* Dialectica.
*qua præcepta ad hanc rem, quamquam obſcuriori oratione, tamen apta tra-
duntur, etiam apud noſtrates ſcholarum cultores cùm Dialecticos, tum
Theologos: quorum illi verba pro formali, ſiue (vt breuiùs loquuntur) for-* Pro formali.
maliter exponenda docent: hi verò eandem rationem, compoſiti ſenſus no- Compoſitus ſenſus.
*mine indicant. Quamquam verò hanc Iſraelitarum deprecationem ex il-
lius Iacobeæ ſupplicationis imitatione inſtitutam dixerimus; tamen vno
etiam argumenti loco defectam deprehendimus, nempe earum, qui orabant,
perſonarum commemoratione, cum expoſitione vel ſuorum meritorum, ſiue
officiorum, vel ſaltem certa & ingenua grati animi ſignificatione, quam
accepta iam antea beneficia poſtulare videntur; demum ſi nihil horum ſit,
confeſſionem tamen propriæ culpæ indignitatisq́; minimè deeſſe oportuit,
cum pœnitentiæ & correctionis in poſterum profeſſione. Neque enim ſatis
rectè oratio texitur, abſq́; aliqua orantis ipſius ratione, quæ vel officia com-
memoret præterita, ſi non rebus ipſis, ſaltem animo atque ſedulo ſtudio præ-
ſtita; vel futura in poſterum polliceatur; qualia illa ſunt: Docebo iniquos* Pſal. 50.
vias tuas, & impij ad te conuertentur. Atqui Iacobus ille, populi huius pa- »
ter, cùm quondam ſimilem ferè his cauſam peroraret, ſui ipſius mentionem Iacob.
*oportuniſſimè faciebat, eam videlicet qua ſuam profeſſus tenuitatem, ſe
quicquid eſſet omnino acceptum Deo referebat. Deus patris mei Abraham,* Gen. 32.
Deus patris mei Iſaac, Deus, qui dixiſti mihi, reuertere in terram tuam, »
& in locum natiuitatis tuæ, & bene faciam tibi: minor ſum cunctis miſe- »
rationibus tuis, & veritate tua quam expleuiſti ſeruo tuo. In baculo meo »
tranſiui Iordanem iſtum, & nunc cum duabus turmis regredior. Dauid, »
quòd nihil in cauſa quod prætenderet, habebat; tamen dolorem, pudorẽ, pec- Dauid.
*cati agnitionem, animi pœnitentis, conſilium & ſtudium in melius muta-
turi, profeſſionem præferebat. Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco,* Pſal 50.
& peccatum meum contra me eſt ſemper. Tibi ſoli peccaui, & malum co- »
ram te feci, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris. »
*Atqui populus hic oppreſſionem illam deprecatus, hac omnino ſupplicatio-
nis parte imminutus videtur, in qua cùm nihil haberet coloris, quo ſeſe Deo
commendaret, præter parentum nomen, filij Iſrael, quod promiſſorum diui-
norum continebat ſummam; debuit ſaltem, vel acceptorum quondã à Deo
beneficiorum memoriam confeſſione & gratulatione renouare, vel propriæ*

culpæ atque impietatis nuda ac ingenua agnitione, miſeriam ſibi caſtigationis nomine allatam, iuſtam fateri, miſericordiſq́; Dei implorare clementiam. Verùm illi magnam calamitatis ſuæ immanitatem, vel omnem prorſus, vel maxima ex parte, hoſtium ſæuitiæ magis, quàm ſuis ſceleribus adſcribentes, Iſraelis patris nomen tantùm iactabāt, quod ab hoſtibus illis tam crudeliter vexari atque deprimi, indignum cenſebant; atque Dei iudicio & vltioni eam cauſam totam committere ſtudebant. Verùm enimuero miſericordis Dei propoſitum de conſeruanda gente illa, promiſſorum à ſe antiquis Patriarchis factorum cauſa, opportunum auxilium cùm iam ferre ſtatuiſſet, quæcumque illis ob longam, conſuetudineq́; auctam ignorantiam deprecantibus in oratione defuerant, benignè vltro repræſentauit, ſatiſq́; habuit, illos illa magnæ inſcitiæ tempeſtate eò deueniſſe, vt dolorem ſentientes, & medicum exoptarent, & exoptatum appellarent. Namq́; inſanientibus, curari velle, ſanitatis initium ducitur; & ſapientia prima, ſtultitia caruiſſe eſt. Quamquam verò non ea, qua par eſt, obſeruantia ruſticioribus ægrotis appelletur medicus; tamen medicæ artis eſt, tam ruſticos quàm ingenuos ægrotantes, dum ſalus omnino non fuerit deſperata, curare. Atque hanc benigniſſimi ac fideliſſimi medici rationem cum populo illo, quamuis ſæpiùs recidente, Deum tenuiſſe, diuina carmina declararunt. Non diſperdiderunt gentes, quas dixit Dominus illis. Et commixti ſunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & factum eſt illis in ſcandalum. Et immolauerunt filios ſuos, & filias ſuas dæmoniis: & effuderunt ſanguinem innocentem, ſanguinem filiorum ſuorum, & filiarum ſuarum, quas ſacrificauerūt ſculptilibus Chanaan. & infecta eſt terra in ſanguinibus, & contaminata eſt in operibus eorum: & fornicati ſunt in adinuentionibus ſuis. Et iratus eſt furore Dominus in populum ſuum; & abominatus eſt hæreditatem ſuam. Et tradidit eos in manus gentium; & dominati ſunt eorum, qui oderunt eos. Et tribulauerunt eos inimici eorum, & humiliati ſunt ſub manibus eorum; ſæpè liberauit eos: ipſi autem exacerbauerunt eum in conſilio ſuo, & humiliati ſunt in iniquitatibus ſuis. Et vidit cùm tribularentur, & audiuit orationem eorum. Et memor fuit teſtamenti ſui, & pœnituit eum, ſecundùm multitudinem miſericordiæ ſuæ, & dedit eos in miſericordias in conſpectu omnium qui ceperant eos. Atqui omnium ferè, quæ de Iſraelitarum calamitatibus leguntur, hiſtoriarum illa ſumma argumentumq́; eſt: illos ſuis ſibi ſceleribus malū omne molitos, nequitia & proteruia auxiſſe; clementia ac miſericordia Dei, ad pœnitentiam identidem reuocantis, ab extremo exitio conſeruatos; demum promiſſorum diuinorum cauſa ſæpè ſæpiùs liberatos, interim dum publicæ ſalutis, toti orbi per illius gentis regem futurum afferendæ, optatum ſperatumq́; tempus exiſteret. Sicut ſcriptum eſt; Perditio tua ex te Iſrael: tantummodo in me auxilium tuum. Igitur cùm Iſraelitæ à Madianitis oppreſſi, tandem ſentire, medicinamq́; ſuo malo poſtulare cœpiſſent: ſalutare ſoſpitis Dei tum conſilium, tum etiam auxilium

Medicinæ artis benignitas.

Pſal. 105.

Iſraeliticarū hiſtoriarum ſumma.

Oſeæ 13.

lium opportunum atque celerrimum habuerunt; miſſo cum primis monitore, à quo ſui mali certam cauſam rationémque edocti, de cætero ſapientiùs cogitare atque agere diſcerent.

Qui miſit ad eos virum Prophetam, & locutus eſt: Hæc dicit Dominus Deus Iſrael, Ego vos feci conſcendere de Ægypto, & eduxi vos de domo ſeruitutis, & liberaui de manu Ægyptiorum, & omnium inimicorum, qui affligebant vos: eiecique eos ad introitum veſtrum, & tradidi vobis terram eorum.

NIHIL *quippiam ex iis quæ ad Iſraelitarum gentem fouendam, conſeruandam, ornandam, amplificandam, atque adeò à calamitatibus liberandam proſpici, conſuli, parari, agi, atque fieri opportunum eſſet, à Deo prætermiſſum fuiſſe, ſacræ omnes teſtantur hiſtoriæ; idq́ hiſtoriarũ author, Spiritus ſanctus, certiſſimo ſermone indicare in loco ſolet. S. S. E. Mittebat autem Dominus patrum ſuorum ad illos per manum nunciorum ſuorum, de nocte conſurgens, & quotidie commonens, eo quòd parceret populo, & habitaculo ſuo. Antiquum itaque obtinens Deus, illi, quã modò deſcriptam legimus, Iſraeliticarum rerum tempeſtati auxilium ſalutemq́ allaturus, ne quiſpiam eam aliunde, quàm diuina ex prouidentia, allatam interpretari vnquam poſſet, monitorem cum primis nuncium inſtruxit, qui vera atque aperta oratione populi inſaniam indicaret, & mali totius certam cauſam, principio altiùs repetito, aperiret. Huius verò nuncij miniſtrum, vtpote pro tempore vnius tantùm breuis animaduerſionis cauſa electum, ſacra hiſtoria certo nomine non indicauit, ſed virum fuiſſe dicit voce Hebraica monoſyllaba, Is, quæ & virum, & ſingularem, & virtute præditum ſignificat, quem ad horam prophetico ſpiritu diuinitus inſtructum fuiſſe intelligimus ex ipſo verborum contextu:* Et miſit Dominus virum Prophetam ad filios Iſrael. *Cùm illi communi filiorum Iſraelis nomine, & publica cauſa clamauiſſe dicerentur, intelligimus totius populi conſenſu & conſilio deprecationem illam fuiſſe pronunciatam, & vota publicè ſuſcepta. Atque ita Eccleſiaſticam actionem fuiſſe interpretamur, conuentu videlicet vno atq́ altero, aut etiam pluribus, magna virorum mulierúmque frequentia actis. Eodem igitur tempore quo Deus publicè eſt appellatus, partes acturum, hoc eſt, reſponſum diuino redditurum nomine, virum ad frequentem conuentum delegauit, qui cauſam ageret, non ſingularem cuiuſpiam vel capitis, vel tribus, vel illius tempeſtatis tantùm; ſed totius Iſraelis, commemoratione acceptorum à Deo beneficiorum, & ingrati atq́ impij ipſorum erga Deum ſuum animi & ſtudij: tota autem nuncij ratio conſtat expoſitione perſonarum, eius videlicet à qua, & eius ad quam nuncius eſt miſſus, cùm declaratione etiam authoritatis eius qui mitteretur: qui non alienam à ſe referendam, ſed veluti præſentis Dei orationem ſibi dictatam pronunciaret.* Hæc dicit Dñs Deus Iſrael. *Quidquid (inquit) proponã, non à me ex Dei ſententia tantùm, citra ipſius orationem, concinnatum; ſed ita, vt dixero, diui-*

Dei cura & ſedulitas.

2. Paral. 36.

Monitor diuinus.

איש

Eccleſiaſtica actio.

nitus dictatum recitari credite. Quandoquidem verò vos, Iſraeliticā perſonam gerentes, Deum appellaſtis; eundem, vt nominis iſtius authorem atq; tutorem, illum iam vobiſcum de officiis agentem, & certantem auditote, vt cauſa expoſita pernoſcatis, vtri nam partes ſuas vel officiis actionibúſque ſuſtinuerint; vel negligentia, alióve vitio deſeruerint; vóſne, qui Iſraelis filij nominari diciq; vultis; an Dominus, qui ſeſe ſingulari prouidentia & cura, erga Iſraelem à ſe delectum & nominatum, futurum eſſe pollicitus eſt. Namq; vos in veſtra oratione & exclamatione vtrumque nomen vſurpaſtis, & Domini miſericordis, in voſq; beneficentiſsimi; & Iſraelis, qui cum Deo potens eſſe iuſſus, & potuit, & debuit eſſe. Nihil autem quicquam in iſta veſtra oratione, vel ex parte veſtra allegaſtis, præter nomen hoc, quod valde ab hoſtibus vexari, & labefactari conquerebamini. Verùm enimuerò huius cauſæ rationem omnem his verbis explicandam mihi Dominus ipſe credidit: quam vos attētiſsimis auribus atq; animis audire excipereq; oportet; vtpote grauem atq; expedientiſsimam, ex parte perſonæ orantis, Domini inquam Dei, prouidentis & gubernatoris: atque etiam ex parte perſonæ cuius res agitur, nempe Iſraelis, hoc eſt, veſtri ipſorum, quos omnium hominum præſtantiſsimos dicere poſſet, quiſquis ſpectaret cum comparatione cæterarum gentium, quas Deus, vti Deus, quidem regit, gubernat, & moderatur, caſtigat, & tuetur pro ſuæ prouidentiæ conſilio; vti Dominus verò,
Deut. 4. *id eſt, vti ſingularis illius nominis compos, non eſt hucuſque proſecutus. Ne-*
» *que enim eſt alia natio tam grandis, vt habeat deos appropinquantes ſibi,*
» *ſicut Deus noſter adeſt cunctis obſecrationibus noſtris. Itaque cauſa quam vates hîc Dei nomine ac verbo perorat, in iudiciali genere verſatur; & ad coniecturalem definitiuamq; conſtitutiones pertinet, hoc modo:* Ego vos feci conſcendere de Ægypto, & eduxi vos de domo ſeruitutis, & liberaui de manu Ægyptiorum, & omnium inimicorum, qui affligebant vos, eiecique eos ad introitum veſtrum, & tradidi vobis terram eorum. *Orantis conſilium propoſitumq; eſt, inquirere primùm vtrānam perſona officia & partes ſuas aptè egerit, atque ex ea re vtriuſque nominis rationem definire. Atqui Deus ſuam cauſam non latentibus aut obſcuris coniecturis, verùm ampliſsimis manifeſtiſsimiſque beneficiis declaratam firmat; quorum formæ omnes & circumſtantiæ, quinque capitibus expoſitis & explicatis concluduntur. Primum caput eſt, Iſraelitas, duriſsima ſeruitute oppreſſos, libertatem à ſolo Deo accepiſſe: quo munere ac beneficio nihil ſuauius bonis & ingenuis contingere poſsit.* Ego vos conſcendere feci. *Neque enim veſtra, aut vllius mortalis virtute, iugum illud depellere potuiſſetis, niſi ego ipſe vos liberarem, atque de ergaſtulo eductos conſcendere facerem: ipſe tempus ſtatui exeundi, ipſe viam vobis muniui. Igitur duo beneficia fuêre, quòd educti eſtis de domo ſeruitutis, quodq; ex inuiſa regione conſcendere feci. tertium verò caput, quòd ſeruitij conſuetudine longa confracti, nec dominorum metum exuere poteratis. Nam quamuis educti, atq;*

Iudicialis cauſa, coniecturalis ſtatus ac definitiuus.

Beneficia Dei.

ex

*ex Ægypto iam profecti, maximè tamen conſternato & fracto animo fui-
ſtis, cùm inimicos, hoc eſt, dominos antea veſtros, ponè ſequentes, vobiſque
iam infeſtiſsimos fore exiſtimatos videretis. S. S. E. Cumq́; perſequeren-* Exodi 4.
tur Ægyptij veſtigia præcedentium, repererunt eos in caſtris ſuper mare. ,,
omnis equitatus & currus Pharaonis, & vniuerſus exercitus erant in ,,
Pihahhiroth contra Bethaphon. Cumq́; appropinquaſſet Pharao, leuantes ,,
filij Iſrael oculos, viderunt Ægyptios poſt ſe, & timuerunt valde, clama- ,,
ueruntq́; ad Dominum, & dixerunt ad Moſen; Forſitan non erãt ſepulcra ,,
in Ægypto, ideo tuliſti nos, vt moreremur in ſolitudine. quid hoc facere ,,
voluiſti, vt educeres nos de Ægypto? Nonne iſte eſt ſermo, quem loqueba- ,,
mur ad te in Ægypto, dicẽtes, Recede à nobis, vt ſeruiamus Ægyptiis? mul- ,,
to enim melius erat, ſeruire eis, quàm mori in ſolitudine. Ita manifeſtũ eſt, ,,
*nullam de dimicando aut reſiſtendo cogitationem illis illo tempore fuiſſe,
immo nullam ſalutis, humanis viribus aut artibus querendæ, ſpem inſediſſe
genti illi, tam de ſe actum conclamatumq́; eſſe exiſtimanti; vt omnis illius
victoriæ laus vnius Dei beneficio tribuenda ſit: quod & Moſes monitor,
illos ad ſpem reuocabundus, affirmabat. Nolite timere, ſtate, & videte ma-* ,,
gnalia Domini, quæ facturus eſt hodie; Ægyptios enim, quos nunc videtis, ,,
numquam vltrà videbitis vſq́; in ſempiternum. Dominus enim pugnabit ,,
pro nobis, & vos tacebitis. hoc eſt, quod à ſe illorum cauſa factum, in hac ,,
oratione commemorat Deus: Et liberaui vos de manu Ægyptiorum.
*Quartum verò caput eſt, illos non tantùm ab Ægyptiis, verùm ab omni-
bus hoſtibus, qui vel in itinere ſeſe infeſtos infenſoſq́; præbuerant: vel pro-
miſſam regionem, hoc eſt, ſuas ipſorum ſedes & patrias defenſuri, in Iſra-
elitarum exitium conſpirauerant, vltore atq́; propugnatore Deo, fuiſſe ſal-
uos incolumeſq́; ſeruatos.* Et omnium inimicorum qui affligebant vos,
*vt Amalechitarum, Amorrhæorum, & Baſanenſium primùm, demum
etiam Chananæorum omnium. S. S. E. Qui percuſsit gentes multas, & oc-* Pſal. 134.
cidit reges fortes, Seon regem Amorrhæorum, & Ghog regem Baſan, & ,,
omnia regna Chanaan: & dedit terram eorum hæreditatem Iſrael populo ,,
ſuo, &c. Quintũ porrò diuinorum beneficiorũ caput fuit, non ſolùm Cha- ,,
*nanæorum gentes pulſas ceſsiſſe, verùm illarum vrbes, agros, diuitias, ſpo-
lia omnia, ruſticam, domeſticam, vrbanamq́; rem, in vſum poſſeſsionemq́;
fuiſſe Iſraelitis conceſſa ac tradita. S. S. E. Quoniam memor fuit verbi* Pſal. 104.
ſancti ſui, quod habuit ad Abraham puerum ſuum. Et eduxit populũ ſuum ,,
in exſultatione, & electos ſuos in lætitia. Et dedit illis regiones gentium, & ,,
labores populorum poſſederunt. Hæc verò beneficia quonam pacto in illos ,,
collata fuerint, idem Pſaltes adiuncto verſu declarabat: Vt cuſtodiant iu- ,,
ſtificationes eius, & legem eius requirant. Hac itaq́; priore orationis parte, ,,
*ſuam cauſam à ſe omnibus modis firmatam ſtare, Deus probauit, dum nihil
excipiendum reliquerit, quod in Iſraelis Deo atque* IEHVEH *requiri
poſsit, non virtutem, non voluntatem, non conſtantiam: namque hæ tantis,*

tam

tam diuturnis, & ſæpiùs inſtauratis exemplis teſtatiſſimæ fuerant. Igitur cùm idem Deus ille ſemper eſſet, cuius ſingularem in ſe prouidentiam omni in loco, periculo, ac beneficio præſentem ſibi experti fuiſſent Iſraelitæ; ea tempora, quæ nunc dura aduerſaq́; videbantur, non Madianitarum, aut gentis cuiuſpiam egregiæ vel virtuti, vel felicitati, (quæ nulla aduerſus eos, quos Deus foueret, eſſe valeréve poterat) verum alij potiùs cauſæ tribui oportuerat: hoc eſt, Dei iudicio, à quo in eam miſeriam incidere permittebantur. Igitur cùm Deum ſua ſponte immutabili conſilio eſſe noſſent, eundemq́; omni opportuno tempore Iſraelis patronū, paſtorem, defenſorem, tutorem, atque amplificatorem fuiſſe intelligerent; diuinandum inquirendumq́; fuerat, num quid in Iſraele deſideraretur vel deeſſet, quamobrem illius perpetuæ felicitatis curſus, tam turbulentæ tempeſtatis procella interciperetur. Quod ſi diuinādo inquiſiſſent, inueniſſent profectò, agnouiſſentq́;, ſeſe in culpa cauſaq́; eſſe earum miſeriarū, in quibus verſati laborabant: non autem vel Dei ſponte obliti negligentiam, vel magnam aliquam Madianitarum virtutem & potentiam, cum potentiaq́; coniunctam crudelitatem, quæ nullæ in Madianitis natura eſſe potuerant, maiores quàm in Ægyptiis cæterisq́; hoſtibus, à quibus Dei vindicis beneficio liberati olim fuerant. Atqui huiuſmodi cauſam, ſi, vt par fuerat, agnouiſſent, ſua in deprecatione confeſſi, pœnitentiaq́; ducti, pronunciaſſent; quandoquidem nihil aliud, quod ad ſe attineret, allegationis cauſa haberent; ſaltem Iacob patrem imitati, indignitatem manifeſtarent ſuam. Vtq́; ille dixerat; Minor ſum cunctis miſerationibus tuis, & veritate tua quam expleuiſti ſeruo tuo: dicerent etiam illi, quod ad culpam agnoſcendam, miſericordiam & fidem implorandam faceret; Quoniam iniquitatem noſtram nos cognoſcimus, & peccatum noſtrum contra nos eſt ſemper. Ecce veritatem dilexiſti. & huiuſmodi proferrent alia, quæ illos nō adeò inſanire, ſed morbum malumq́; ſuum ſentire declararent: quod cùm ab illis minimè fuerit præſtitum; poſteriori orationis parte indicatum Deus voluit.

Gen. 32. Pſal. 51.

Et dixi, Ego Dominus Deus veſter, ne timeatis Deos Amorrhæorum, in quorum terra habitatis: & noluiſtis audire vocē meam.

ALTERA *certaminis pars ad comparationem hoc loco affertur, qua Iſraelitarum gens cauſa cadere cogitur: ſiquidem Deus partes ſuas ſeſe vltro profeſſum abunde præſtitiſſe, rebus ipſis demonſtrauit, idq́; nemine cogente, immo nec monente, egiſſe ait; qua in re ſuam curam, vigilantiam, voluntatem, ac benignitatem probauit, oportuniſſimis quibuſq́; ac maximis beneficiis vltro conferendis: contrà verò Iſraelitarū res rationesq́; ſeſe habuiſſe, qui officium ſuum; quod non ſolùm breui præceptionum ſumma edocti, ſed ſæpius etiam vt ſeruarent moniti & commoniti fuerant; tamen omnino peruerterunt, atque adeò prætermiſſum neglexerunt. Erat autem officij æquiſſima ratio, vt illi ſeſe totos ei Domino traderent, cuius tantam, tamq́; ſingularem prouidentiam fuerant experti, dignúmque ſeſe tanto Principe*

popu-

populum exhiberent. Nam cùm nullus populus ſine religione, religioniſque ſtudio & exercitatione conſtare poßit; religionis autem ratio eò tendat, vt homines Deo ſuo ſimiles, probabiléſque reddat: eam optimam, veram, & ſanctißimam religionem eſſe oportet, quæ Dei, quem coluerit, naturam rectè cognoſcendam, & voluntatem apertè intelligendam obſeruandámque tradiderit. Namque vt ille ſapienter canebat: Religionis ratio.

Heu primæ ſcelerum cauſæ mortalibus ægris, Sili. Ital.
Naturam neſcire Deûm. *Qui enim naturam ignorat, quemadmodum ea purè coli poßit, ignoret neceſſe eſt. Atqui ceteræ gentes præter Iſraëlem, quæcũque illis tempeſtatibus fuere, diuinam naturam humanis arbitriis ac documentis definitam, variè, incertè, inconſtantérque colebant, prout ducebantur euntes, atque Poëtarum doctas ingenioſeq́ compoſitas ſecuti fabulas, innumerabiles errorúmque plenas vias tenentes, ſuis, quos colere credebant, diis ſeſe ſimiles reddebant, ludis, iocis, pompis, atque adeò impudentißimis moribus & ſtudiis operam dantes, ſacrificiis plerumque nefariis, ſaltem ineptißimis, vanitate mera tempus, rem & animum conſumentes. At verò Iſraël ſingulari beneficio veri Dei naturam, & legitimum cultum edoctus, frequentißimíſque oraculis & exemplis inſtructus fuit. S. S. E. Qui annunciat verbum ſuum Iacob, iuſtitias & iudicia ſua „ Iſraël: Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis. „ Igitur quo tempore Deus illis ſeſe Dominum gubernatorémque probabat, viam deinde rationémque ſui cultus tam externis ritibus, quàm internis animorum ſtudiis tenendam indicabat, ſeſeq́ cũ nullo alio ex iis, quos pro diis gentes colerent, componendum, comparandum, aut coniungendum, nedum permutandum declarans. S. S. E. Locutus eſt Dominus ad Moſen, dicens: Loquere ad omnem cœtum filiorum Iſraël, & dices ad eos: Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum Dominus Deus veſter. Nolite conuerti ad idola, nec deos conflatiles faciatis vobis. Ego Dominus Deus veſter, &c. quæ illo loco, lege omni in breuem ſummam redacta, exponuntur. Ad quem locum hæc, quam nunc explicamus, oratio referenda eſt. Namque vbi Latinè legimus,* Ne timeatis deos Amorrhæorum, *Hebraicum verbum* THIREV *(pro quo timere, ac metuere; interpres noſter ſæpè reddit) maximè affine eſt alteri verbo* THIREV, *cuius prima pars per i breuem ſcribitur, ſignificanti idem quod videre, reſpicere, rationem habere, obſeruare, & huiuſmodi alia, quæ ad obſeruationem referri poſſunt. Atque hoc verbo, quod obſeruationem, rationem, & inſpectionem, ſimul etiam timorem, & metũ ſignificaret, vſus hoc in loco Deus, duo ſimul monita cõplexus eſt, quæ ad vtramque ſignificationem referenda ſunt. Alterum quidem, id quod modò citabamus: alterum verò illud; Caue diligenter, ne obliuiſcaris Domini, qui edu- „ xit te de terra Aegypti, de domo ſeruitutis. Dominum Deum tuum time- „ bis, & illi ſeruies, ac per nomen illius iurabis. Non ibitis poſt deos alienos „ cunctarum gentium, quæ in circuitu veſtro ſunt: quoniam Deus æmulator „*

Pſal. 147 · Leuit. 19. · תִירְאוּ תִּרְאוּ · Deut. 6.

Z *Dominus*

„ *Dominus Deus tuus in medio tui, nequando iraſcatur furor Domini Dei*
„ *tui contra te, & auferat te de ſuperficie terræ. Atque hoc loco timoris ac timendi vocabulum pro religionis ſenſu, affectu, & ſtudio accipimus, in qua ſignificatione & à Latinis eleganter vſurpantur. Vt,*

Sili. Ital. Primus in orbe Deos fecit timor. *& illud;*

Hor lib. 2. Sat. 3. Quóne malo mentem concuſſa? timore deorum.

Igitur Iſraëlitas, quem, & quemadmodum colere, & à quibus animum mentémque abalienare oporteret, non verbis modò, ſed etiam rebus & beneficiis edoctos, identidémque admonitos, tamen ab hac diſciplina volentes deſciuiſſe arguit Deus: Et noluiſtis audire vocem meam. *illos non coactos, ſed ſponte à perenni conteſtatáq; virtute Iſraëlis degeneraſſe affirmat.* Audire. *Obſequium & ſtudium hæc vox hoc loco ſignificat; vt in illo,*

Audire.

Qui habet aures audiendi audiat: & illud apud Latinos;

Horat. ſerm. lib. 1. Sat. 2.

Nemo adeò ferus eſt, qui non miteſcere poſſit,
Si modò culturæ patientem commodet aurem.

Peroratio ſignata.

Atque hactenus oratio conſtructa, aperta, & explicata eſt; adeò vt perorationem ſua ſponte ſeſe explicantem pronunciari non opus fuerit; ſed tantùm iis pronunciatis, ex quibus neceſſariò conſtare & conſequi peroratio poſſet, ipſorum, aduerſum quos agebatur, æſtimatione epilogus cogitandus relinquitur. Erat autem huius actionis ſcopus, inuenire cauſam, quamobrem Iſraëlitæ miſeris modis opprimerentur. Illis quidem cauſa ad Dei neglectionem, & ad Madianitarum potentiam & immanitatem referebatur: Deo autem vera ac certa cauſæ inueniendæ ratio propoſita eſt, atque duabus argumentationis partibus concinnata; ex qua tamquam per enthymema deduci complexio poſſet. Iſraëlitarum oratio per coniunctionem conſtructa eſt hoc modo: A Madianitis opprimimur, & à Deo negligimur: verùm vtriuſque partis ratio non fuit adiuncta. atque ita vulgari modo argumentandi concluſum eſt, Deum eſſe clamoribus prouocandum ad Madianitas vlciſcendos. Dei verò actione altera orationis ab Iſraëlitis coniunctæ pars, vtpote minùs apta, reiecta eſt, videlicet, Madianitarum potentia illos opprimi, cùm id antea commemoratis beneficiis planè fuerit redargutum. Neque enim Madianitæ vel Ægyptiis, vel aliis olim hoſtibus, potentiores erant; à quibus tamen hoſtibus, Dei prouidentia & efficacia, Iſraelitæ liberati, erepti, & ſeruati fuerant: quare illos in cauſa inuenienda paralogizare apparet, ac non cauſam pro cauſa vſurpare. Nam qui coniunctiuã pro conditionali ſumit, mendosè colligit, & in abſurdum atque incredibile delabatur neceſſe eſt. Vt hi delapſi ſunt, intelligentes Madianitarum potentia nimia, coniuncta cum Dei neglectione, ſeſe vexari atque opprimi; niſi fortè aliquid abſurdius etiam cogitarint, dubitantes num Madianitarum potentiæ felicitas aliqua accederet, quæ Dei auxilium impediret. quæ quidem non ſolùm abſurda, ſed planè inſana atque impia cogitatio eſſet. Verùm enimuerò remota iam & reiecta Madianitarum potentiæ allegatione à cauſæ definitione;

nitione; argumentandi rationem ab illis inſtitutam corrigit Deus, docétque aſſumendam fuiſſe conditionalem, ab ipſo quondam firmatam, eamq́; duplicem: nempe aientem alteram, alteram negantem: vtramque enim in pactione quondam prædictam & denunciatam nemo inficias ire poſſit. Atque vt apertiſſima hæc fiat res, pactionis ſummam referre non pigebit. Ego Dominus Deus veſter, nolite conuerti ad idola, nec deos conflatiles faciatis vobis. & rurſum: Non ibitis poſt deos alienos cunctarum gentium, quæ in circuitu veſtro ſunt. Quoniam Deus æmulator Dominus, Deus in medio tui: nequando iraſcatur furor Domini Dei tui contra te, & auferat te de medio terræ. Ex vtraque oratione illud efficitur, fore, vt Iſraelitæ Domini Dei efficientiam & virtutem experirentur quidem, eam tamen non vno modo ſemper, ſed vel in ſuam ipſorum ſalutem & amplificationem; vel rurſus in ſuam miſeriam & caſtigationem. nam ſi præſenti ſemper memoria, atque legitima obſeruantia Deum, vt ſui quondam ex Ægypto liberatorem, colerent; perpetuò ſibi propitium & conſeruatorem habituri eſſent. ſin verò, illius obliti, ad ſuperſtitionis inſaniam procliues, religionis veræ iudicium adulterarent; non abſentem nec negligentem, ſed æmulatorem, ſed acrem ac diligentem animaduerſorem, atque adeò vltorem eſſent habituri. Igitur cùm vtriuſque cōditionis aſſumptum ab ipſis fuerat peruersè obſeruatum, cauſa etiam ſuarum calamitatum vltro ab ipſis allata eſt. & vt in ſummam argumentatio colligatur, non Dei neglectio, non Madianitarum potentia vel felicitas, ſed ipſimet ſibi malum pepererunt. id per quosnam allatum fuerit, nihil refert, ſiue per Madianitas, ſiue per alios quoſuis, dummodo illud conſtet, Dei æmulatoris iudicio & auctoritate allatum. S. S. E. Si erit malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit: quia non faciet Dominus Deus verbum, niſi reuelauerit ſecretum ſuum ad ſeruos ſuos Prophetas. Atque ita hoc loco Deus, vt iuſtificetur in ſermonibus ſuis, & vincat cùm iudicatur; conſilium iudiciumq́; ſuū huic Prophetæ, ad hanc cauſam actionemq́; appellato, expoſuit, eidémque ad Iſraelitas referendum credidit, aſſeueraturo, veram ſuarum calamitatum cauſam fuiſſe, quòd illi in conditione atque pacto non manſerint. Et noluiſtis audire vocem meam. *quæ me vobis pietatem obſeruantibus Dominum, Deum, conſulentem, fauentem; rurſus verò reiicientibus æmulatorem, & iudicem, acremq́; animaduerſorem fore declaraueram. Atque conficitur, illos culpa ſua, iudicióq́; Dei, in eas, quibus vrgebantur, anguſtias compulſos eſſe: vnde non, niſi ex vnius Dei clementia, miſericordia, & bonitate, educi poſſent: vt omnia quæ ſibi aduerſa acciderent, ſibi ipſis; quæ verò ſecunda ac felicia, Deo auctori accepta referrent. Igitur hactenus dolentibus atque ſentientibus Iſraelitis, medicúmque verum appellantibus, non ſolùm conſilio & monitu, expoſitioneq́; morbi & cauſæ, verùm auxiliis etiam, & remediis efficaciſſimis, adeſſe Deus benignè voluit. S. S. E. Ipſe autem eſt miſericors, & propitius fiet peccatis eorum, & non diſperdet eos. Et abundauit vt auerteret iram ſuam,*

Leuit. 19. / Deut. 13. / Prouidentia in vtrāque partem. / Amos 3. / Pſalm. 77.

" *& non accendit omnem iram ſuam. & recordatus eſt, quia caro ſunt. ſpi-*
" *ritus vadens, & non rediens.*

Venit autem Angelus Domini, & ſedit ſub quercu quæ erat in Ephra, & pertinebat ad Ioas patrem familiæ Ezri. Cúmque Gedeon filius eius excuteret, atque purgaret frumenta in torculari, vt fugeret Madian.

PROPHETAM *illum, cuius modò orationem commentabamur, Phineam Eleazari filium, Aaronis nepotem, fuiſſe, nonnulli ex interpretibus tradunt, coniectura ducti longiſſimæ vitæ viri, qui Dauidis etiam ætate exſtitiſſe commemoratur. Atque hunc eundem hoc loco Gedeoni viſum eſſe; illicq́; Prophetæ, hîc verò Angeli, ſiue nuncij Domini nomen obtinere; quod Prophetis etiam tribuitur; vt Aggæo, Domini Angelo nuncupato. Verùm nos dum inſtitutum noſtrum tenemus, neque illius Prophetæ nomen ex ſacra lectione confirmare, neque huius nuncij alium, quàm ex natura numeróque cæleſtium ſpirituum ſtatuere poſſumus. Igitur poſt expoſitam iam Iſraelitis publicè ſuarum rerum calamitatis cauſam; ſalutis rationem initurus Deus, Angelum, quem illius populi procurandæ ſaluti præfecerat, ſalubrem nuncium allaturum delegat; qui ſediſſe dicitur, hoc eſt, conſtitiſſe, quoad à Gedeone conſpiceretur. Namque huius etiam ſignificationis verbum eſt id, pro quo interpres noſter modò ſedere, modò habitare reddit. Vt,*

Propheta Angelus.

Sedere.

Pſal. 83. " *Beati qui habitant in domo tua Domine. Idem verbũ illic vſurpatur, cùm tamen præter ſacerdotem ſummum, & Regem in ſacro tẽplo nemo ſederet. Verùm hîc ſedendi ſiue cõſiſtendi habitus voluntatẽ & ſtudium, atque certum rei ſeriò & curandæ & agendæ propoſitum ſignificat: quo tropo Deus, cũ populi Rex, gubernator & protector deſcribitur, ſedere dicitur. Vt, Qui*

Pſalm. 79. " *regis Iſrael, intende; qui deducis velut ouem Ioſeph. Qui ſedes ſuper Che-*
" *rubim, manifeſtare coram Ephraim, Beniamin & Manaſſe. Excita poten-*
" *tiam tuam, & veni, vt ſaluos facias nos Domine. Conuerte nos, & oſten-*
" *de faciem tuam, & ſalui erimus. Ex qua etiam tropi ratione illa apud*

Lucæ 4. *Euangeliſtam exponimus; Et ipſe ſedebat docens. & , Vidit hominem ſe-*
Matth. 28. " *dentem ad telonium. &, Angelus Domini reuoluerat lapidem ab oſtio*
" *monumenti, & ſedebat ſuper eum. à qua ſignificatione ſtudij ac ſeriæ voluntatis, non longè abeſt verbum idem à Latinis aliquando vſurpatum: vt,*

Iuuenal. Sat. 8.

——— populi frons durior huius,
Qui ſedet, & ſpectat triſcurria patritiorum.

Igitur qui iam Iſraelitas, reſponſo illo per Prophetam relato, conuerterat Deus, hunc faciem ſuam, eo modo quo ſeculis illis commendabat, in ſalutem oſtenſurus, Angelum à ſe miſſum, ſedentis habitu ſtatuit, eundemq́; ei conſpectum viro volebat, quem ſalutis illius miniſtrum parauerat. Sub quercu quæ erat in Ephra. *ex glandiferarum arborum natura vni generi*

אלה Elah *in ſacra lingua nomen factum eſt, cui Latinorum Ilex affine vocabulum ſortita videtur. verùm genera hæc plantarum latioribus nominibus,*

Quercus Ilex.

δρυὸς

δρυὸς & quercus, Græci Latiníque interpretes declarant. nam quercus quamquam ſpeciem quandam plantæ ſignificet, quam Itali Quercia, *Belgæ* Eycke, *Hiſpani* Roble *dicunt; tamen generis ratione interdũ init, vt:*

Glandiferas inter curabant corpora quercus. Lucret. 5.

Atque iam aliàs certis exemplis oſtendebamus, nomina huiuſmodi plantarum, animalium, & lapidum, in ſingulari numero multitudinem ſæpè ſignificare. Vt, Abſcondita ſub quercu, quæ erat in Mambre. Sicut & apud Latinos: Singularis pro plurali. Geneſ.

Contemplator item, cùm ſe nux plurima ſiluis Verg. Geor. 1
Induit in florem, & ramos curuabit olentes. *& illud:*
——ſi quercus & ilex Horat. epiſt. lib. 1.
Multa fruge pecus, multa dominum iuuet vmbra.

Atque ita hoc loco quercum pro querceto accipimus, quod in illo loco, cui Chananæũ nomen GHOPHRA *fuit, denſioribus plantis conſtabat; quamquam ipſe Angelus vnam quampiam ſibi ad ſedendum delegiſſet, vnde citiùs commodiusq; à Gedeone conſpiceretur. Quo autem in ſtatu Iſraelitarum eſſent illa tempeſtate res, apertè exiſtimare licet ex huius viri ſtudio, actione, habitu, & geſtu, qui cùm & familiæ nobilitate inter primates eſſet, & propria virtute inter Iſraelitarum fortiſſimos, vel ipſius Angeli ſalutatione & compellatione cenſeretur; tamen offenſus eſt, ea agens, quæ victi ac triſtes ad vitam anguſtiſſimè tuendam agere ſolent: hoc eſt, victum ſibi qualemcumque parans, idq; feſtinatione ac trepidatione multa, ex metu & ſuſpicione propinqui iam & inſtantis hoſtis. Hæc nobis ita cenſenda, loci, temporis, & cauſæ notationes exhibent. Nam cùm tritici manipulos ab illo in torculari excuſſos legimus, intelligimus hoc eo tempore factum, cùm iam ſegetes maturari cœpiſſent quo tempore Madianitæ populabundi aduentare ſolebant, atque adeò iam non longè abeſſe putabãtur, vt ex ipſo hiſtoriæ contextu indicabitur, atque ex huius verſus verbis:* Vt fugeret Madian. *Hebraicè ſic:* LEHANIZZ MIPENEI MADIAN. Ad faciendum fugere à facie Madian. *Quæ oratio indicat illum pro viribus ad aliquã frumenti, aliàs ipſis perituri, partem Madianitis aduenientibus præripiendam, quantum id fieri poſſet, feſtinantem, quoad hoſtis iam conſpiciendum ſe præberet: nam tunc conſilium erat, cum parato ſibi victu ſe, patrem, ſuosq; omnes in illa prærupta & tutiora loca recipere.* A facie Madian. *conſpecto iam hoſte. Hactenus ille virtute atque dexteritate ſua præſtare poterat. Parum autem oportuit eſſe tritici, quod tanta feſtinatione ac trepidatione compararetur ab vno viro, non opportuno ſolis æſtu maturum; ſed grauidis ac virentibus ariſtis, citiùs quàm par eſſet, demeſſum, atque breuiter leuiterq; exſiccatum; nec tritura in area, ſed excuſſione in torculari vineæ purgatum, vbi numquam triticum terendum quiſpiam ſuſpicari poſſet; nec in aperto ac libero loco, ſed inter vineta & querceta, vbi hoſti fortè aduenienti aggreſſus difficilior, vni verò viro, regionis incolæ ac perito, elabendi op-*

portunitas facilior eſſe poſſet. in has adeò anguſtias illorum publica priuataq; res coniecta erat. Oportet autem Gedeonem hæc agentem non ſecurum, aut ita intentũ excuſsionis operi fuiſſe, quin ſubinde reſpiciendi & circumſpiciendi cura admoneret. Quamobrem Angelus ſedendi aut conſiſtendi habitu, hoſtilis perſonæ ſuſpicionem ſuſtulit. Nam ſi hoſtis quiſpiam acceſſiſſet, nuſquam profectò aut conſiſteret, aut ſederet, ne eiuſmodi mora viro ad effugiendum ſpatia daret; ſed, quantum fieri poſſet, vel clàm ponè, vel ſubito impetu è regione adortus negocium faceret, aut vim afferret. Nec obſeruatoris illa ſpecies, aut inſidiatoris erat: immo cuſtodis potiùs amici, vel ſaltem non inimici, atque adeò monitoris & indicis, aut eiuſmodi officioſi hominis; ita vt à ſedente ſibi cõſpecto nihil timere vir cordatus ac fortis potuiſſet: ſecus verò ab eo qui improuiſus adeſſet. atque hæc non ambiguam ſignificationem præferebant, Dei iam populo ſuo proſpicientis, & compoſitioni atque quieti publicarum rerum præuidentis: vbi illum diuinum nuncium eſſe conſtaret. Cætera porrò verba, quæ ad loci deſcriptionem & notationem adduntur, vltra ſitus rationem, quæ opportunè in hiſtoriis induci ſolet, ad viri familiam & tribum, atque etiam ad illius familiæ diſciplinam non latenter ſignificandam, pertinet. Namque vt manifeſtum in primis fieret, illum virum paratæ iam ſalutis miniſtrum à Deo eſſe delectum, non tantùm eundem Angelus allocutus eſt, ſed conueniendi tempus & locum etiam præſcriptum voluit in paterno agello, eo tempore, quo ipſe de patris domo ab hoſtibus ſeruanda agitaret. quod etiam officium Deo probatum conſtat miſſo

Lib. Miſdras

Angelo, qui non modò nũcium, ſed cuſtodem ageret: id quod antiqui Homeliaſtæ opportunè adnotandum cenſuerunt. Iam verò ad perſonarum explicandam rationem, in quánam tribu Gedeon conſcriptus decuriaretur, obiter indicatum eſt, patris appellato nomine Ioas; qui in Manaſſe tribu, Iſraelitarum familiæ caput duxq; erat, quem oportet præter ceteros Iſraelitas antiquæ & veræ pietatis reliquias familiari diſciplina conſeruatas retinuiſſe, quæ quo minus publicè ac palàm excolerentur, temporum ac morum publica malitia & peruerſitas, maiorq; peiorum potentia, ac vis impediebat, id quod quam primùm per oportunitatem declarari licuit, liberè ac ſapienter declaratum eſt, vt ex narrationis contextu poſtea oſtendetur. Optimè autem interpres noſter inter vertendum familiæ vocabulum induxit, ſine quo Latinis obſcurior aliquanto locus hic eſſet, atq; adeò Hebraicè etiam ſcientibus; tribuum tamen diſtributiones minùs attentè recenſentibus. namq; Hebraicè in hanc formam hæc leguntur: ſub quercu quæ in Ghaphra, quæ ipſi Ioas ABIHAGHEZRI.

אב

atq; AB, patrem Latinè ſignificat, cui aliquando iota adiungitur ad cõpoſitionem, vt ABSALOM, &, ABISALOM; vel ad poſſeſsionẽ; ſiue, vt logici loquuntur, ad relationem. vt etiam ipſe eſt ABICHENAN. quamobrem euenire poſsit, imò eueniſſe notauimus, vt nonnulli hoc loco Ioas viri cuiuſpiam, nomine GHEZER, patrem fuiſſe exiſtimarent, atque vtrumque nomen ſubſtantiuæ ducerent

formæ,

formæ, quod tamen patronymicum verè eſt, adiectiuorumq́ ſeruat Hebraicorum formam, à nomine, ABI-GHEZER, *qui in filiorum Manaſſe numero ſecundus recenſetur. S.S.E. Cecidit autem ſors tribui Manaſſe, ipſe enim eſt primogenitus Ioſeph. Machir primogenito Manaſſe patri Galaad & Baſan, & reliquis filiorum Manaſſe iuxta familias ſuas, filiis Ezer, & filiis Helek, & filiis Eſriel, &c. ex huiuſmodi primitiuis Abighezer, Gerſon, Kehhath, patronymica ſua Chananæus ſermo hunc in modum deriuat,* HAGHEZRI. HACHEHHATHI. *noſtra pronũciatione Ghezræum, Gerſonæum, Kehhatæum ſonare poſſumus, cùm Latini aliàs patronymicis omnino careant, præter vnum Saturnium, cognomẽ à Virgilio vſurpatum, quod patronymici vim antiqui Grammatici obtinere aiunt. Igitur cùm hũc Gedeonis patrem Ioaſum ex Abi Eghezeri poſteris eſſe hiſtoriographus docere vellet,* ABIHAGHEZRI *cognominauit, in eaq́ familia primas tenuiſſe ſignificauit: Latinus verò interpres, idem etiam ſignificaturus, patrem familiæ* EZRI *tranſtulit, vt Eghezeritarum, ſiue Abighezritarum vnam ex Manaſſenſium familiis intelligeremus: quod & nos fuſiùs explicare non piguit, vt in hoc, & multis aliis locis minimè futurum importunum. Nec verò hæc antiqui patris appellatio myſterio, ad rem ipſam referendo, caret. ſiquidem* ABIGHEZER, *patrem auxilij, auxiliũ paternum, patris mei auxilium ſignificat, ita vt ab ipſa prima impoſitione, Iacob ex huius filij proſapia auxilium omni genti futurum portendiſſe videatur: idq́ hoc loco ac tempore præſtitum fuiſſe, hiſtoriæ author indicet. Iam verò narrationem perſecuturi, cùm intelligamus Angelum tam diu exſpectaſſe, quoad à Gedeone, aliàs operi ſtudioſè intento, conſpectus rogaretur: tamen non eſt antea rogatus, quàm ipſe vltro virum compellaret. quod nos partim ex operis feſtinatione & ſtudio, partim etiam ex quadam pro tempore ſecuritate factum exiſtimamus, cùm eo habitu ac vultu viſus fuerit Angelus, quo nullæ inimicitiæ, aut inſidiarum, vel periculi ſui commoueri poſſit ſuſpicio. Atq́ etiam fieri potuit, vt ipſe quoque ab eo, quem è regione ſedentem conſpiciebat, vel ob modeſtiam, vel ob admirationem aliquantulum hærens, primam vocem audire cuperet, quam demum audiuit benignæ, ſuauis, & efficacis ſalutationis interpretem. Namq́ antè viſum fuiſſe Angelum, quàm allocutum, ſubiunctus declarat verſus:*

Ioſue 17.
Patronymica.
Myſterium nominis.

Et apparuit ei Angelus Domini, & ait: Dominus tecum vir fortiſſime.

SVPERIOR *verſus Angelum veniſſe, conſediſſe, & exſpectaſſe narrauit; hic verò à Gedeone viſum auditumq́ fuiſſe exponit. Nam verbum* apparuit, *in ſacra lingua paſſiuum eſt, à radice* RAAH, *quæ videre, conſpicere, contemplari, & obſeruare ſignificat; vt interpretari poſſimus:* Et viſus eſt ei Angelus Domini, & dixit ei: Dominus tecum GIBOR *virtutis. Nominis* GIBOR *ſignificationem vno atque altero loco in cõmentariis Ioſue exponebamus: cui in iis, quas nouimus, linguis nullum aptari commo-*

Apparere. ראה
גיבור

commodiùs poſſe dicebamus, quàm antiquum Hiſpanicum Barragan. *ita vt ſalutatio hæc Hiſpanis verbis ſonare poßit*: El Señor contigo Barragan de Valentia. *Longè autem grauius eſt dicere*, Barragan de Valentia: *quàm ſi dicamus* Varon de Valentia, o Varon Valiente. *atque* HHAIL *nomen ad omnem virtutem, quæ ſtudio ac meditatione augeri poteſt, ſignificandam vſurpatur. vt fortitudo apud Latinos; quæ cùm vna ex quatuor primis officiorum parentibus ſit, tamen omnium officiorum formam vt genus appellando complectitur. vt;* Strennus & fortis cauſiſq. Philippus agendis Clarus. *Sic etiam in noſtra verſione, mulierem fortem legimus. Verùm cùm idem nomen, nomini* GIBBOR *additur, propriè eam virtutem, quæ in bellicis rebus ſtrenuè gerendis ſpectatur, intelligimus. Sic Poëta:*

חיל — Fortitudo. — Horat. Sat. — Ouid. Met. lib. 14.

Occidit à forti (ſic Dij voluiſtis) Achille. *Atque ita Iudas cognomento Machabæus fortißimus appellatur. Vt verò ſalutationis ſententiam apertiùs cognoſcamus, verborum conſtructio examinãda eſt. Nam cùm verbum non expreſſum fuerit, ad præſens vel ad futurum tempus referri oratio poteſt: ita vt quæ expreſſa pronunciataq́; ſunt verba, integrum ſenſum componant, formaliter, vti Dialectici; ſiue in ſenſu compoſito, vti Theologi loquuntur. idemq́; eſt dicere,* Dominus tecum vir fortiſſime, *ac ſi diceretur, Tu vir es fortißimus, eo quòd Dominus tecum eſt: atq; ideo tuam iſtam propriam fortitudinem ipſe præſens inſtruit, auget, promouet, ſucceßibus ſecundat. vel etiam illud ſignificat,* Dominus tecum *futurus eſt, qui te virum fortem inſtruat, & promoueat, quiq́; fortitudinem iſtam maximis gerendis rebus amplificet. Atqui hanc poſteriorem rationem Angelus; Gedeon verò priorem tenuiſſe videtur, qui admiratus ſe illa tempeſtate, illa rerum trepidatione omnium, illo in metu, atq; illa feſtinatione, &* GIBOR *& fortem appellari, cùm nihil rei præclaræ egiſſet, atq; id tantùm ſtuderet, quemadmodum ſe patriſq́; ſui domum aliqua victus vel exigua & ſimplicißima portione, ab hoſtibus non vi, ſed fuga eripere, & in vita tueri poſſet: & non tantùm illis nominibus ſalutari, verùm audire etiam, Dominum ſecum eſſe, qui fortitudinem illam ſuam curaret, & augeret. quod quemadmodum cum præſenti rerum ſtatu conuenire poſſet, admiratus, reſpondit:*

Obſecro Domine, ſi Dominus nobiſcum eſt, cur ergo apprehenderunt nos hæc omnia?

EVM, *qui ſe alloquebatur, non Angelum, verùm Prophetam quempiam eſſe, Gedeon tunc primùm ſalutatus exiſtimauerat, eundem videlicet, aut eiuſdem ordinis, cum illo, qui nuper Iſraelem incuſaturus exſtiterat. Nam cuius naturæ certè eſſet, ante colloquij finem non videtur cognouiſſe. Igitur non humanam, ſed ex Deo profectam atq; per vatem pronunciatam ſalutationem, pro præſenti rerum facie, interpretatus, quemadmodum certam propriamq́; definire poſſet miratus, dilemmate excipiendam duxit: quod argumentationis genus ad verum extricandum magnam obtinet vim. ſed id faciliùs nobis Latinè explicandum dabitur, ſi orationis Hebraicæ ſimplicitas*

Dilemma.

citas Romanis verbis vtcumq; reddatur. In me Domine mi, & eſt Dominus nobiſcum, & cur inuenit nos hæc omnis? *Latinus verò ſic:* Mihi ne Domine;&eſt Dominus nobiſcũ;cur nam igitur hoc omne nos offendit? *Quod Latini interpretes plerumque vertere ſolent* Obſecro, *in ſacra lingua legitur* B L. *Cuius ſignificationem exponentes, quid Latinum,* Obſecro, *hoc loco valeat, declarabimus. Atqui ſalutationẽ non ſimplicem, verùm duplicem ſibi factã intellexit Gedeon; altera parte, quæ ſuam ſingulariter perſonam; altera verò, quæ omnem Iſraelitarum Remp. attingeret. Nam ſi tantùm illud audiiſſet,* Dominus tecum, *ſingulari nomine, atq; munere Dei ſeſe ornatum intelligeret; verumenimuero cùm elogium additum cogitaret* G I B O R fortitudinis, *eam rem in totius Reip. ac populi vtilitatem cedere interpretatus eſt. Namque nemo eſt, qui ſua vnius cauſa* Gibor *vel eſſe, vel cognominari viſus fuerit, cùm id & virtutis & cognomenti ei inſit, qui vel malorum depulſione magnorum, vel aliàs rebus præclarè ad publicam vtilitatem in bello aduerſus hoſtẽ geſtis, clarus inſignisq; euaſerit. quamobrem illam ipſe ſalutationis expoſitionem excepit, nempe Dominum magnã illi populo ſalutem ipſius ſalutati ope atq; opera præſtare. quod quemadmodum conſtare affirmaretur, ſeſe minimè aſſecutum planè mirari, ideoq; cupere omnino doceri, quemadmodum id cum ipſo rerum vſu ſtare poſſit. Nam cùm ipſe nihil tanto elogio dignum egerit; nec quicquam in Repub. ſua præter anguſtiam & calamitatem videat: quorſum illa ſalutatio euadat, minimè intelligere ſeſe ait, cùm audiat ſe* Gibor fortiſſimum *appellari, cuius nullum fortitudinis exemplum in publica commoda editum exſtet: cùm etiam audiat eam fortitudinem Iſraelis cauſa ex Domini munere & authoritate conſtare, qui præſentem ſeſe populo probet. Atque omnia hæc cum præſenti rerum ſtatu an aptè cohæreãt, ſibi nondum eſſe oſtenſum, idq; vt oſtendatur deſiderare ſe ſignificat; & priorem quidem ſalutationis partem ad ſe pertinentem, tanquam ſibi notam & exploratam, breuiter expedit; non negatione, ſed admiratione excipiens:* In me Domine mi. *Ac ſi Latinè diceret, Sic aduerſum me loqueris, cùm ipſe mihi conſcius ſim animi, mentis, atq; roboris proprij, qui magna trepidatione nunc id ago, vt me meosq; fuga ab hoſtibus eripiam; quod verò publicam Iſraelitarum rem ſpectat, cui præſentem, propitium, & fauentem Dominum eſſe aſſeris; id vt à viro ſapienti ac veraci, quem nihil otioſè proponere decet, doceri curo & rogo.* Et eſt Dominus nobiſcum, & cur inuenit nos hæc omnis? *Diſertiſſimam argumentationem inſtituit Gedeon, ad ſalutationis conſtantiam & veritatem inquirendam, inuento medio firmiſſimo, & argumento ad oppoſitum deducto. Medium autem eſt nomen illud* IEHVEH; *quod, preterquam quod diuinam naturam ſignificat, efficacem, immo efficientem etiam, & agentem indicat, atq; iis præcipuè exemplis ſeſe probantem, quæ malorum depulſionem, bonorum conciliationem, felicitatis inſtructionem oſtendunt. namque hoc nomine ſeſe ipſe appellandum indicauit, cùm de*

Obſecro.

 publica

publica libertate ac ſalute populi, cum antiquis vatibus ageret. S. S. E. Ego

Exodi 6. „ *Dominus qui apparui Abraham, & Iſaac, & Iacob in Deo omnipotente,*
„ *& nomen meum* IEHVEH *non indicaui eis. Pepigiq́ fœdus cum eis, vt*
„ *darem eis terram Chanaan, terram peregrinationis, in qua fuerunt aduenæ. Ego audiui gemitum filiorum Iſrael, quo Ægyptij oppreſſerunt eos, &*
„ *recordatus ſum pacti mei. Ideo dic filiis Iſrael: Ego Dominus educam vos*
„ *de ergaſtulo Ægyptiorum, & eruam de ſeruitute in brachio excelſo, & iudiciis magnis. Aſſumam vos mihi in populum, & ero veſter Deus: & ſcietis, quòd ego ſum* DOMINVS *Deus veſter, qui eduxerim vos de ergaſtulo Ægyptiorum, & induxerim vos in terram, ſuper quam leuaui manum,*
„ *vt darem eam Abraham, Iſaac, & Iacob, daboq́ illam poßidendam vobis. ego* DOMINVS. *Qua oratione quid huius nominis* DOMINVS, *ſiue* IEHVEH *titulo ac ratione, hominibus à ſe delectis præſtare poſſet, atq; vellet; Deus luculenter expoſuit, nempe ſalutem, libertatem, ingenuitatem, hæreditatem, poſſeßionem, quietem, regnum, felicitatémque omnem*

Rerũ copia vmbræ. *etiam temporalium, quas vocant, rerum, quæ futurarum æternarumq́ vmbræ erant. eaq́ omnia eiuſdem nominis, quo exponi cœpta ſunt, authoritate demum confirmauit: Ego* DOMINVS. *quæ totius tabulæ atque legationis quædam veluti ſubſcriptio fuit. Iam verò Gedeonis argumentatio ad Dialecticam formam inſtituta ſic habet: Quibuſcumq; DOMINVS adeſt, ſalus, pax & felicitas eſt. Nobis nec felicitas, nec pax, nec ſalus eſt: quid ergo nobis* DOMINVM *adeſſe ais? Huius argumentationis propoſitio, quam maiorem vocant, ex nominis ipſius etymo, ſatis in ſacra lingua noto, atq; expoſitione diuina, ſuperiùs nobis citata conſtat. quam expoſitionē nulla exceptione diminuendam, alia etiam apud eundem vatem Moſen aſſeueratione confirmauerat Deus; qui vatem de certa legationis authoritate rogantem, ſic edoctum confirmatumq́ dimiſit:*

Exodi 3. „ EGO SVM QVI SVM. *ſic dices filiis Iſrael:* QVI EST, *miſit me ad vos. Dixitq́ iterũ Deus ad Moyſen: Hæc dices filiis Iſrael, Dominus Deus patrum veſtrorum, Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob miſit me ad vos. hoc nomen mihi eſt in æternum, & hoc memoriale meum in generatione & generationem. Vade & congrega ſeniores Iſrael, & dices ad eos: Dominus Deus patrum veſtrorum apparuit mihi, Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob, dicens: Viſitans viſitaui vos, & vidi omnia quæ acciderunt vobis in Ægypto: & dixi, vt educam vos de afflictione Ægypti in terram Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Hæuæi, & Iebuſæi, ad terram fluentem lacte & melle. Itaq; locus vnde argumentum Gedeon petiuit, ex eorum*

Locus à cõiugatis. *genere eſt, qui intra rem ipſam eſſe dicuntur, vocaturq́ à coniugatis, non tantùm nomine, ſed re etiam. Confirmata primùm propoſitione, atq; confeſſa & pro manifeſta habita, aſſumptum ex oppoſito deductum ſtabilit. Eſt autem aſſumptum: Nobis nec pax, nec felicitas, nec ſalus eſt. quod ex Enthymematis feſtinatione non pronunciauit quidem, verùm ex contrariis ac*

repu-

repugnantibus, quò tandem deueniendum erat, non docere modò, ſed firmare etiam tendit: Cur apprehenderunt nos hæc omnia? *Hebraicum interrogando ſignum* LAMAH *Latinæ orationi, Quî ſit, aptè conſentit, vt,* Quî fit Mæcenas, vt nemo quam ſibi ſortem, &c. *Quî ſit igitur vt omnia hæc, ſiue, vt Hebraicè legimus, omnis hæc nos offenderit? Femininum genus illa lingua pro neutro, quo caret, vſurpat. vt: Vnam petij à Domino, & hanc requiram. ita omnis hæc, rectiſſimè interpres noſter vertit,* Omnia hæc. *fieri autem nequit, vt felicitas & miſeria ſimul, eodem tempore, eodemq; loco conſtet, cùm altera alteram expellat; nec verò ſe felicitate carere tantùm, atq; in medio quodam vitæ loco cōſiſtere, ſed miſeriis abundare ait. Namq; fortaſſis populis aliis accidere poſſit, vt ſi non felicitate, parco tamen tenuiq; vitæ genere vtendum ſit, victu ſibi per laborem ſudoremq; parato; nullis tamen hoſtium vexantibus vel terrentibus; nullis id, quod labore partum ſit, diripientibus. Verumenimuerò ſe non felicitatis carentia tantùm, verùm calamitatis variæ ſenſu, ac dolore multiplici laborare aſſeuerat; quamobrem verbis vtitur, non quæ priuationem, ſed quæ rem habitumq; (vt Phyſici loquuntur) ſignificant:* Inuenerunt nos hæc omnia. *Atque aſſumptum hoc argumento alio, præterquam præſentis experimenti ſenſu, probare noluit; quamobrem pronomen demonſtratiuum protulit,* hęc. *Nam quæ præſenti ſenſu percipias, ratione confirmare ſuperuacaneum fuerit, cùm maxima ſecundùm naturam euidentia ad ſenſum, & ad tactum, vt Hippocrates docet, fit. Eſt autem oratio in coniecturali Rhetorum ſtatu; quæritur enim an* DOMINVS *populo adſit: definitur ſtatus eorum, quibus adeſt. Is cum præſenti confertur; præſenti rei atque apertæ nulla coniectura exigitur, ſed indicatio ſatis ſuperq; eſt,* hæc. *Demum non ſimplici, ſed vario ac multiplici miſeriarum genere ſe, populúmque ſuum premi, ait Gedeon.* Omnia hæc, *ſiue* Omnis hæc. *conficitur itaq; argumentatione grauiſſima ex multis anthitetis, vt miranda atque difficilis Gedeoni, illius ſalutationis relinquatur explicatio,* DOMINVS tecum vir fortiſſime. *Quandoquidem præſens publicarum priuatarumq; rerum ſtatus, cum felicitatis vſura, quam* DOMINVS *iis, quibus adeſt, præſtare ſolet, apertè pugnare videatur. Iam verò exceptionem omnem, quæ propoſitioni dari poſſet, remouere Gedeon ſtudet. Nam ſi quis diceret non ſemper iis, quibus Deus nomen illud ſuum* IEHVEH *probat, ſalutem felicitatemq; eſſe, id profectò tum à pronunciatis, tum à præiudiciis atq; experimentis, ac demum ab authoritate diuina, cui maximum ad fidem faciendam pondus momentúmque tribui debet, depellitur.*

Femininum genus. Pſal 26.

Felicitas. Miſeria.

Vbi ſunt mirabilia eius, quæ narrauerunt patres noſtri, atque dixerunt: De Ægypto eduxit nos DOMINVS?

NOMEN DOMINVS, *ſiue* IEHVEH, *ſecundùm formam & annotationem accipiendum hoc loco eſt, ſiue (vt vulgato Dialecticis vocabulo vtamur) formaliter; atq; in ſenſu qui compoſitus dicitur. Sic enim cùm dicimus*

cimus Regem iubere, regium iuſſum edictumq́ interpretamur, vt ad munus & perſonam, non ad hominem, authoritas atque efficacitas referenda ſit. Iam verò argumentatio à præiudiciis ſic inſtituitur: Quod ſemel à Deo ex certa ratione profectum eſt, id Deo (in quo nulla mutatio eſſe poteſt) perpetuum propriúmque ſit oportet, atque vt ex eadem etiam ratione proficiſcatur, cōſentaneum eſt. Sed Dominus, vti DOMINVS, *hoc eſt,* IEHVEH, *patres noſtros de Ægypto magnis iudiciis eduxit. ergo ſi idem Dominus hoc eodem nomine nobiſcum eſt, aliter nobiſcum agi, quàm nunc agitur, oporteret. atqui laborioſiſſimè nobiſcum agitur: ergo Dominus nobiſcum eadem ratione, qua ſeſe* IEHVEH *probat, nō eſt; hoc eſt, qui ſeruare poſſit, & velit vt poſſit, inficias iri non poteſt; vt velit, mihi adhuc incompertum eſſe ipſa rerum aperta facies vult. Nam in tam perſpicuis rebus nec argumentatio quærenda, nec etiam coniectura capienda videtur; ſed præſentis affirmationis probatio ex præſenti etiam ſenſu & experimēto exigenda eſt.* Vbi igitur ſunt mirabilia eius? Vbi, *inquit,* iſtius nominis IEHVEH *virtutis atque efficientiæ exempla apud nos, qualia apud maiores noſtros fuere? Acutiſſimè ac ſapientiſſimè hoc etiam loco à collatione duorum locorum arguit; altero, efficientis cauſæ; altero verò, eius rei quæ circa effectus verſatur. Eiuſdem argumentationis genus à coniunctis dicitur. Nam cùm efficiens cauſa ſuam exſerit vim, euentū aliquod exſtare oportet. Sol quidem & lucere, & illuminare, & calefacere poteſt; eamq́ vim perpetuò apud ſe obtinens, iis probat, quibus elucet. Igitur cùm terræ atque maris pars altera illuſtrata calidaq́ conſpicitur, ſol adeſſe, vimq́ ſuam ei parti cōferre ac præſtare cognoſcitur: quòd ſi vtraque hæc deſiderentur, ſolem abeſſe eueſtigio arguunt. Efficientis cauſæ virtus perpetua illis verbis affirmatur,* Mirabilia eius, *eius propria, non aliena, aut aliunde petenda; ſed eius, qui, qua ratione* IEHVEH *eſt, eadem in ſalutem eorum, quos ſeruare tuerique velit, mirabilium efficax authorq́ eſt: itaque illum poſſe non ambigo; adeſſe verò & velle, non video: nam* Vbi ſunt. *veluti ſi quis ei parti, quæ nec illuſtrata nec caleſcens fuerit, ſolem adeſſe negauerit. Atque huius argumentationis rationem, ſiue confirmationem, ex illo diuino Moyſis carmine, quod cùm Gedeon vir bonus ac pius, nec ſacræ legis immemor, animo ac mente recoluiſſet, petiiſſe nobis videtur:* Deut. 32. *Foris vaſtabit eos gladius, & intus pauor, iuuenem ſimul ac virginem, lactentem cum homine ſene. & dixi, Vbínam ſunt? ceſſare faciam ex hominibus memoriam eorum. & paulo inferiùs: Quomodo perſequebatur vnus mille, & duo fugarent decem millia? Nónne ideo quia Deus ſuus vendidit eos, & Dominus concluſit illos? Concluſit, hoc loco idem quod, emptori tradidit, interpretamur. Atqui is qui vendit, quam vendit rem, à ſe abalienare dicitur. Atque idem argumentum, quod ex præiudiciis deductum obſeruabamus, à pronunciatis, hoc eſt, à veriſſimo & grauiſſimo antiquorum teſtimonio, non quidem auditu, ſed viſu ac ſenſu comprobato, corroboratur.* Quæ narrauerunt patres noſtri, atque

dixe-

dixerunt. *Verbum* ZZAPEVRV, *& narrare, & enumerare ſignificat, & ad vtramque ſignificationem ſimul hoc loco facit, indicatq́; non vnum aut ſimplex, ſed multa ac varia Dei ſalutaris miracula patribus (quorum grauiſſima auctoritas eſt) fuiſſe ipſis enumerata, & ſingula etiam longius narrata & commemorata ſæpiſſimè; eaq́; omnia eò pertinuiſſe, vt ſalus illa ex Ægyptiaca ſeruitute ac miſeria, miſericordis Dei voluntate ac virtute conſtitiſſe agnoſceretur. Cuiuſmodi exempla cùm inpræſentiarum deſiderentur, Deum ab ipſis alienatum, iter illud antiquum flexiſſe, & contrarium modò ire videri, arguunt.* ספר

Nunc autem dereliquit nos Dominus, & tradidit in manu Madian.

TOTIVS *argumentationis commodiſſimis è locis petita complexio, eſt ab oppoſito conſequentis ad antecedentis oppoſitum deducta, conditionalis antecedentis propoſito atque deſtructo ſigno. cuius argumentandi formæ nonnulla exempla huiuſmodi apud Poëtas leguntur:*

Paſtor Ariſtæus fugiens Peneia Tempe, Virg. Geor 4.
Amiſſis (fama eſt) apibus morboq́ue fameq́ue,
Triſtis ad extremi ſacrum caput adſtitit amnis,
Multa querens, atque hac affatus voce parentem:
Mater Cyrene, mater, quæ gurgitis huius
Ima tenes, quid me præclara ſtirpe Deorum
(Si modò quem perhibes pater eſt Tymbræus Apollo)
Inuiſum fatis genuiſti? aut quò tibi noſtri
Pulſus amor? quid me cælum ſperare iubebas?
En etiam hunc ipſum vitæ mortalis honorem;
Quem mihi vix frugum & pecudum cuſtodia ſolers
Omnia tentanti extuderat; te matre relinquo.

Pugnantium ſecum aduerſis frontibus compoſitione & comparatione, acerrimæ huiuſmodi argumentationes conficiuntur, quibus vel antecedens non conſtare; vel, ſi conſtet, cum repugnanti vnà conuenire euincatur. vt:

Sub Rege Medo, Marſus, & Appulus Carm lib. 3. Od. 5.
Anciliorum, nominis, & togæ
Oblîtus, æternæque Veſtæ,
Incolumi Ioue, & vrbe Roma?

Hoc eſt quod Gedeon nomine illo ſalutari appellato cōficere & euincere ſtudet, mirabile & nouum eſſe, Iſraeliticum populum IEHVEH *tutela ac ſingulari prouidentia muniri, & tamen in hoſtium manum traditum acerbiſſimè vexari; quin potiùs id ſibi magis conſentaneum videri, vt relicti atque hoſtibus à Deo traditi dicendi ſint: non quidem permiſſi, ſed in miſeram illam ſeruitutem traditi ac dati. Qua in exquiſitione, ab euentis cauſa & conſilium ponderatur. Enthymema verò ita conficitur, vt conſequens antecedenti præponatur, quod ad poſteriorem argumentandi rationem facit: nam ad priorem, hoc eſt, ad naturæ ordinem, quamquam rectè hoc in lo-*

co colligat Gedeon, tamen hanc collectionem non antè inſtituit, quàm à poſteriori, id eſt, à re & euentis ratiocinatus eſt. priùs quidem ſic egit: Si Dominus nobiſcũ eſt, cur ergo apprehenderũt nos hęc omnia? *declarandã priorẽ partem expoſitione & exemplis, atq; præiudiciis pronunciatiſque maiorum; poſteriorem autem, re atque euentis oſtendit. nunc verò priorem illam refellit, oppoſitámque conſtituit:* Dereliquit nos Dominus. *Atque cauſam hanc, ſiue conſilium & factum ex euentu ponderauit:* Et tradidit in manu Madian. *Quæ expoſitio illius quæſiti eſt,* Cur apprehenderũt nos hæc omnia? *Nam quæ in priori argumentatione cõfusè enunciabantur; in hac poſteriori, quæ & ſummam & expolitionem prioris continet, apertiùs & pleniùs exponuntur. Vt illud:*

Hora. Epiſt. lib. 1. Ep. 1.

Bellua multorum es capitum; nam quid ſequar, aut quem?
Pars hominum geſtit cor ducere publica: ſunt qui
Fruſtis & pomis viduas venentur auaras.

Ita ſeriò omnia obſeruata & expenſa antè Gedeoni fuerant, quæ diuinæ tutelæ rationem ſpectare videbantur: vt quamuis repentinæ ſalutationi, tamen quid tam grauiter & artificiosè obiiceret, in promptu habuerit. Sed de huiuſmodi ſacris argumentandi rationibus proprio loco, ſi Deus votis annuet, diſſeremus.

Reſpexitque ad eum Dominus, & dixit: Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Iſraël de manu Madian. ſcito quòd miſerim te.

QVAMQVAM *eligendorum ad Reip. vtilitatem miniſtrorum libera & integra Deo optio ſemper ſit, ſicut ſcriptum eſt; Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos; vt eatis, & fructum afferatis: tamen virtutem aliquam in iis, qui delecti optatiq; fuerint, non rarò obſeruauimus, quam Dei virtus efficacitasq; auctam, ad munus rectè atque feliciter obeundum promouerit. Omnes enim eorum, quibus Deus olim miniſtris à ſe, nullo hominum ſuffragio, delectis vſus eſt, indices euoluenti, cõplures in quibus laude dignum aliquid inuenias, obſeruare eſt: & neſcio an vnus & alter ab hac obſeruatione excipiatur, vt impius ille Iſcariotes Iudas, quem tamẽ electionis tempore vel dexteritatem ad loculorum & viatici rationem expediendam, vel ſedulitatem initio probaſſe par eſt, quando connumeratus inter Apoſtolos, & miniſterij illius ſortitus eſt ſortem: quãquam ipſe cupiditate auaritiaq; corruptus, ſeſe ſuo ſcelere Epiſcopatu abdicauerit. S. S. E. Nónne vos duodecim elegi, & vnus veſtrum diabolus eſt? Neque enim inficias imus, morum virtutisq; propriæ in miniſtris ſanctimoniam à miniſterij ipſius ſanctitate eſſe diuerſam, poſſeq; improbum hominem vel ſacro, vel aliàs publico miniſterio rite ac legitimè fungi; quod vel Balaam, Iudas, & Cayphas manifeſtis exemplis docebunt: verùm in iis optionibus, quæ vni Deo tribuuntur, aliquid tamen apud optatum delectumq; fuiſſe, plerumque obſeruauimus, cuius ratio optanti habita fuerit, ſiue id vis aliqua vel à natura inſita, vel induſtria & labore parata ad rem agẽdam; ſiue, quod potiſſimum*

& commendatione digniſſimum eſt, animi mentiſq; probitas, & pietatis ſtudium arbitremur. Ita Abraham, quamquam in illa vanarũ religionum perturbatione natus & educatus, cùm tamen illo ſuo in ſæculo vir aliàs bonus & ſanæ mentis eſſet, multarum gentium pater, & credentium exemplar cõſtitutus eſt. Ita Paulus, qui ex veri ignoratione, diſcipulorum Chriſti acerrimus delator exſtiterat, tamen ob ſtudium atque amorem pietatis, quam ipſe ſibi cultam cupiebat, & illo modo cultum iri cenſebat, ab illis tenebris ad lucis magnæ prædicationem delectus euaſit. Electio ad miniſteriũ, & electi partes. *taceo Samſonem, Moſen, Samuelem, & cæteros, qui pietatis ſtudium proprium ab ineunte ætate probauerant: taceo feminarum omnium ſanctiſſimam, Mariam, cuius modeſtia ſumma ad ſummum matris Dei honorem euecta eſt. S. S. E. Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ; cuiúſque exemplum cæterorum omnium, qui delecti fuerint, exempla & commendat, & ſuperat. Atque illud nobis ſtatuendum oſtendit, nullam partem ex iis, quas in hominibus variis varias eſſe oportet, ad diuinæ electionis opportunitatem videri aptiorem, quàm modeſti animi ſtudium, ad Dei primùm laudem, deinde ad hominũ publicam vtilitatem propenſum. Nam cætera omnia quæ ad agendarum facultatem rerum pertinent, quamquam in his, qui diliguntur, requiſita & deſiderata, tamen Deus ipſe ſufficit ac præſtat: animi verò ſtudium, & voluntatis mentiſq; opportunam propenſionem ab ipſis, quos eligit, poſtulare ſolet: vt ex diui Pauli vocatione manifeſtè animaduertimus, illud reſpõdentis: Domine, quid me vis facere? Dicebamus autem hanc rationem plerumque obſeruatam ita conſtare, vt quæcumque his diuerſa exempla indicabuntur, vel communem obſeruationem nõ interturbare, vel occultiore iudicio etiam comprobari poſſe intelligamus. S. S. E. Omnia in menſura, numero, & pondere diſpoſuiſti.* „ Sap. 37. *Hæc obiter nos adnotare Gedeonis, viri optimi, exemplum hoc loco monebat: qui tametſi inter gentis ſuæ corruptos mores illo tempore conflictatus verſaretur; tamen antiqui Reip. illius feliciſq; ſtatus non ignarus, & diuinæ efficacitatis notitiam habebat, & magnorum olim Dei beneficiorum memoriæ recordationem repetens, eiuſmodi ſuis temporibus deſiderabat exempla, atque ſanæ pietatis erga Deum, & curæ erga publicam ſalutem ſpecimen, pronunciata oratione probauit. Huiuſmodi verò officia ſibi grata eſſe, Deus ipſe re atque munere primùm, deinde verò verbis declarauit: re quidem, quòd virum reſpexit; verbis autem, quòd illum auguſtè ſanctèq; appellatum, illis, quas parabat, tantis rebus gerendis præfecerit.* Vade, *inquit,* &c. *Latinum verbum, Reſpicere, cùm ex Hebraico* PANAH *trãſfertur,* פנה *complures ſignificat actiones, quarum exterior explicatio in faciei oculorumq; habitu ac geſtu cognoſci; interpretatio verò, ex ſubiecti ſermonis materia, rationeq; peti ſolet. Vnum autem genus eſt, quod ad fauorem probationemq; refertur; &, cùm Deo tribuitur, propitium ipſius nomen ſignificat. Cuius exempla illa occurrunt: Reſpiciam vos, & creſcere faciam; multiplicabimini, & firmabo pactum meũ vobiſcum.* „ Leuit. 26. *&, Reſpice ad orationem* „ 3. Reg. 8.

ſerui.

" *ſerui tui, & ad preces eius, Domine Deus meus. Namque ipſe reſpiciendi habitus, quocumque ſubeatur conſilio, attentionem volūtatemq́; indicat: atq; ita Deum Remp. reſpicere, dicebat Cicero. ſemper enim verbum* PANAH, *ſenſus atque animi intentionem, certumq́; conſilium ad eam rem, cuius cauſa pronunciatur, ſignificat. Atque huiuſmodi geſtu & Gedeonem, intuente Angelo qui Dei partes agendo ſuſtinebat, Deus ipſe ſpiritu & animo, & opportuna ad gerendas res virtute inſtruxit, & auxit; atque ita repentè expeditionem maturare iuſsit.* Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Iſraël de manu Madian: ſcito, quòd miſerim te. *Quamquam ex primo illo alloquio atque iuſſo quantū ſibi virtutis atque felicitatis additum fuerat, non intellexerit Gedeon; tamen re vera iam auctus adornatusq́; euaſerat, quippe qui fide in Deum præditus antè erat, quæ primum fundamētum eſt cæterarum omnium virtutum, quæcumque vel ad propriam vniuſcuiuſque, vel ad publicam multorum vtilitatem diuino dono hominibus contingere poſſunt. Nam de diuino* IEHVEH *nomine tam ſapienter diſſeruiſſe, antiquas diuinorum beneficiorum hiſtorias memori mente recoluiſſe, patrum teſtimonia citaſſe, illum illarum rerum omnium fide inſtructum teſtabantur. Quippe qui manifeſtè confiteretur, Deum efficacem eſſe ad ſalutem populo afferendam, atque ſuam prouidentiam, ſingularemq́; erga Iſraelitas curam eiuſmodi magnis beneficiis probare ſolitum, poſſe etiam nūc, & perpetuò renouandis exemplis comprobare, ſeſeq́; diuinam virtutem in dubium minimè vocare; voluntatem verò hoc tempore requirere, quam tamen is qui ſe alloquebatur, præſentem ſignificabat. Quamquam verò virtutes omnes, quæcumq; in homine laudari poſſunt, auctorem primū Deum agnoſcant; S.S.E. Quid habes, quod non accepiſti? &, Si accepiſti, quare gloriaris, quaſi non acceperis? tamen vna fides, quæ prima omnium ad omnem pietatis partem exigitur, præcipuo quodā nomine hominibus attribuitur: vtpote quæ, tametſi in intelligendi vi ſita ſit, tamen voluntatis imperio ac nutu inducitur. S.S.E. Captiuātes intellectum in obſequium fidei. Nulla autem animi pars, ſiue vis, magis propria hominis eſſe dicitur, quàm voluntas, quæ alio nomine arbitrium à Latinis dicitur. nam cæteræ partes vel cum inferioribus naturis communes nobis ſunt, vt ſenſus cum brutis; vel cum ſuperioribus, vt intellectus cum ſpiritibus incorporeis: optandi verò libera perpetuò vis, hominum propria eſſe videtur, atq; ita quæcumq; ex optione proficiſcūtur actiones peculiari quodam modo ac iure hominibus adſcribuntur. Ex eaq́; re euenit, vt laudis atq; culpæ rationes ad eam tantùm partem, quæ optionis cōpos eſt, referantur. Nam quæ naturæ opus tantùm ſunt, vel aliunde exteriùs collata accedunt, in vituperationis aut commendationis albo antiqui ſapientes non ſcripſerunt. cuiuſmodi in animo, perſpicax ſenſus, beatum ingenium; in corpore, robur, forma, membrorum agilitas; in externis, diuitiæ, atque opes & potentia: quæ omnia ſua quidem ſponte & natura bona dici poſſunt; bonum autem eum, cui contingunt, vt non ſemper ef-*

Fides. 1. Cor 4. Voluntas.

ſectum videmus, ita non neceſſariò appellandum iudicamus. At verò quæ ex nobis ipſis magis propriè proficiſcuntur, qualia ſunt intellectus, volũtas, conatus, ea ſi rectè exerceantur, laude; ſin verò prauè, culpa digna habẽtur. In religionis verò pietatiſq́ rationibus, primas fidei deferimus, cuius ope, intellectui, vti dicebamus, voluntas imperat. S. S. E. Audi Iſrael: Dominus » Deus tuus, Deus vnus eſt. » Audiendi enim verbo obſequiũ obedientiamq́ ſignificari conſtat. atque viuam efficacemq́ fidem charitas, per dilectionem operata, comitatur. Porrò fides ea vi eſt, eaq́ efficacitate diuinitus prædita, vt hominis animum maximarum, ac planè diuinarum, naturæq́ modum longiſſimè ſuperantium, tum actionum, tum rerum capacem compotémque efficiat, atque (vt vno & verbo, & exemplo rationem abſoluamus) cũ Deo potentem reddat, imbecillum aliàs, & de ſe nihil promittentem, immo ſeſe humillimis atque extremæ notæ hominibus comparantem, adeò vt quæ naturæ negata ſunt, ea vni fidei virtuti diuinitus cõceſſa videantur. ſic emortuorum virorum, ſic ſterilium feminarum fecunditatem, ſic in communi totius terrarum orbis inundatione & vitam, & ſalutem promiſſam præſtitamq́ ſcimus, ſic inter alienas nationes præſentem tutelam, & perpetuam prouidentiam adfuiſſe; huic, in mediis fraternæ inuidiæ incendiis ſecuritatem; huic maria aperta itineris vſum præbuiſſe; huic in vaſta ſolitudine victum ſuppeditatum; huic hoſtes victos ac fuſos ceſſiſſe: denique huic virginei atque integerrimi vteri Deo authore donatum nouimus, huic, inquam, illud præconium tributum: Beata quæ credidiſti, quoniã perficientur ea quæ dicta ſunt tibi à Domino. Vt verò eò redeat oratio, vnde digreſſa eſt; illud in ſumma repetendum, cùm ea omnia quæ vel bona dici, laudariq́ poſſunt, nõ ſine numinis authoritate & ope hominibus conſtẽt, fidem virtutẽ vnam eſſe, quæ in veræ pietatis rationibus & primas obtinet, & præcipuo quodam modo hominis arbitrio tribuitur, in eaq́ virtute opportunitatem eſſe, maximas atque diuinas planè res tum excipiendi, tum agendi, ex Dei efficientia ſuam vltro communicantis volũtatem. S. S. E. Deficiet me tempus narran- » tem de Gedeon, Barac, Samſon, Iephte, Dauid, Samuel, & Prophetis: qui per » fidem vicerunt regna, operati ſunt iuſtitiam, adepti ſunt repromiſſiones, » obturauerunt ora leonum, exſtinxerunt impetum ignis, effugauerũt aciem » gladij, conualuerunt de infirmitate, fortes facti ſunt in bello, caſtra verte- » runt exterorum. Huiuſmodi fidem iuſto examine in Gedeone probatam virtutem ſuam Angelus appellabat. Vade, *inquiens*, in fortitudine tua hac. *Hebraicè*, BECHOHHACHZEH, *in hac ipſa tua virtute. Nam* CHOAHH, *in ſacra lingua & virtutum genus omne, & vim atq́ robur, & vnam ex quatuor virtutibus, quæ in magnis rebus gerendis ſpectatur, ſignificat: quam Latini etiam fortitudinem vocant: quibus idem etiam nomen ad omnem virtutem transfertur. Vt,*

Exod. 6. · Geneſ. 13. · Lucæ 1. · Hebr. 11. · Horat. epiſt. lib. 2.

Strenuus & fortis, cauſiſque Philippus agendis Clarus, *&c.*

Fuerat autem Gedeonis hæc vnica oſtenſa ac declarata fortitudo, nempe, Fi-

des. nam qui illa tempeſtate in metu, ſuſpicione ac trepidatione illud tantùm ſatagebat, quemadmodum ſemotiore, tutioréque, ac minùs peruio loco reductus, annonæ ſimpliciſſimæ atq; immaturæ copiam aliquã ſibi, patriſq; domui magna feſtinatione pararet, mox periculum atque hoſtium impetum fuga declinaturus; tamen ſalutationem illam, quæ Dominum ſibi adeſſe declarabat, ita excepit; vt Domini virtutem & efficacitatem maximam, propriam, æternam, certamq; iis, quibus ipſe vellet, conſtanter ſe credere, affirmaret: voluntatis verò à ſalutante indicatæ ſignificationem tãtùm requirere. Hanc duplicem reſponſionem, duplici etiam oratione diuinus nuncius exceptam, & ſibi probari, & ſecundo numine promoueri declarauit. Vade in fortitudine tua hac. *In iſta, inquit, quam profiteris, & oſtendis fide de Domini virtute & efficacitate, deq; illius virtutis antiquis exemplis, in iſta eadem ito quamprimùm; non diſſimilia in Iſraelis ſalutem, pro temporum locorumq; ratione, exempla per te edenda viſurus, & huic atque pòſt venturis ſeculis probaturus. quod verò ad volũtatis, quam modò requiris, ſignificationem attinet:* Scito quòd miſerim te. *Cùm nullum verbum otioſum vnquam fuerit, eſſéve poſſit, tuq; te miſſum, ad eamq; rem delegatũ audias, eadem fide & certam voluntatem eſſe intelliges; & tibi omnia, quæ ad rem peragendam opportuna fuerint, præſtanda credes. Hebraicè huiuſmodi tropo hæc enuntiantur: Nónne miſi te? Cuius orationis in certiſſimis aſſeuera-*

Interrogatio in ſacris.

tionibus frequens vſus eſt. Nam quæ ita rogantur, vt à rogato negari non poſſint, ea pro exploratis haberi oportet. Atque hæc interrogatio confirmationis vim obtinet, illudq; iuſſum ſpectat, Vade. *Nam ſatis eſt Deũ dixiſſe, vt ea, quæ fieri minimè poſſe videntur, fiant: quippe qui ſolo verbo & mundum, & omnia quæ intra mundum ſunt, in lucem ediderit. S.S. E. Ipſe dixit, & facta ſunt; ipſe mandauit, & creata ſunt. Statuit ea in æternum & in ſeculum ſeculi: præceptum poſuit, & non præteribit. Illo igitur verbo, Vade, & liberabis Iſrael, meam de ſalute Iſraelitarum, tua opera atque iſtius fidei virtute, voluntatem tibi indicatam ita declaro, vt non poſſis te non iuſſum dicere; cùm verò iuſſus fueris, eadem fide iuſſum meum, vti pignus ad conficiendam rem præſtantiſſimum, apud te retinebis: quippe quod à me iubetur, decretum certúmque eſſe oportet.*

Pſalm. 32.

Qui reſpondens ait, Obſecro, mi Domine, in quo liberabo Iſrael? ecce familia mea infima eſt in Manaſſe, & ego minimus in domo patris mei.

MAXIMORVM *donorum, munerum, & beneficiorum Dei fidem capacem eſſe, atque ad magnas gerendas res virtutis diuinæ compotem fieri ſolere dicebamus. verùm enimuerò non ſemper neceſſe eſt, eum qui fide præditus fuerit, ea omnia cognoſcere atque intelligere, quæ ad cõficiendam rem opportuna commodáque eſſe poſſint, donec quemadmodum id expediendum ſit, edoceri contingat: imò plerumque videmus eos, qui ad magnas res deliguntur, ſuæ primùm electionis admonitos non dubitare quidem de Dei vir-*

virtute atq; efficacitate, quem ſolũ omnia perficere poſſe credunt; ſed tamen modum, rationemq; conficiendæ rei rogare, cùm ea vulgaribus & humanis, aliaſq; iam exploratis viribus aut artibus, fieri non poſſe conſtet: ex qua interrogatione demum euenit, vt non ſolùm conſilium, & incepta ipſa, ſed modi, rationes, ac formæ (quæ à diſputantibus media dici ſolent) vni Deo authori tribuenda ſint, atque ita opus ipſum totum numini adſcribatur; vt (ſicut D. Paulus de hoc genere diſſerens ait) non glorietur omnis caro. Ita legimus Abrahami vxorem anum, non quidem dubitaſſe de promiſſo filio, verùm de inſolito inauditoq; conceptus exemplo hærentem, animóque cogitantem, omniáque in ſe viroq; ſuo fecunditati iam repugnantia cognoſcentem, riſum tenere non potuiſſe, non quæ promiſſum rideret, ſed ſe potius Saræ riſus. ipſam rei tantæ ſibi præſtandæ rationem ignorare, atque admirari illo riſu Moſis excuſatio. confiteretur. Ita Moſes ſe viribus, eloquio, & ceteris artibus ad eas, quæ ſibi imponebantur, peragendas partes, minùs natura ſua inſtructum agnoſcẽs, onus recuſabat. Credebat quidem ille, Deum promiſſa præſtare poſſe; verùm quòd ſe agendis rebus tantis imparem intelligeret, ſuam excuſans inopiam dicebat: Obſecro Domine, non ſum eloquens ab heri & nudiuſtertius: & ex ,, Exod. 4. quo locutus es ad ſeruum tuum, impeditioris & tardioris linguæ ſum: ita ,, vt ſeſe minùs quàm antea idoneum fateretur, donec rem omnem nõ ex ſua, aut aliàs naturali virtute, vel ex humana induſtria, ſed ex Dei efficacitate expeditum iri edoctus eſt, dicente ad eum Domino, Quis fecit os hominis? ,, aut quis fabricatus eſt mutum & ſurdum, videntem & cæcum, nónne ego? ,, Perge igitur, & ego ero in ore tuo, docebóque te, quid loquaris. Sic feminarum ,, omnium ſanctiſsima, virginumq; præſtantiſsima, cùm ſeſe eo modo, Mariæ interrogatio. quo tunc habebat, integritate, inquam, ſumma præditam, tamen illo eodem, quo ſalutabatur, tempore concepturam audiret; inſoliti, numquamq; aliàs auditi exempli admirabunda modum rogans, edocta eſt, omnem illius maximi Lucæ 1. miraculi efficacitatem penes Deum eſſe, id in illa efficere volentem, cuius cauſa & ipſa inter mulieres feliciſsima prædicaretur; & quod ex illa natum eſſet, ſanctum, Deiq; appellaretur Filius. Atque hæc omnia eò pertinent, vt huiuſmodi interrogationum & hæſitationum quamplurima exempla, non ex fidei defectu, ſed ex modi ignoratione, atque ſuæ ſingulorum tenuitatis confeſsione, proficiſci interpretemur, apud quoſdam ex electis obſeruata. Zachariæ verò exemplum, quod obiici nunc poſſet, lõgiorem, quàm hic locus capit, tractationem poſtulat, qui etiam de ratione conficiendæ rei dubitans, tamen & reprehẽſionem, & animaduerſionem iure ſubiit. Oportuit enim virum ſacerdotem nulla hæſitatione teneri eius rei, quam iam olim Abrahami ſeculo factam nouerat. Igitur Gedeonis exceptio nullam illi fidei laudem detrahit, quod ad diuinam virtutem & efficacitatem pertinet; ſed modum, rationemq; conficiendæ rei quæſitam indicat. Neque enim ille Deum rem confecturũ vel dubitabat, vel inficiabatur; ſed ex demandãtis oratione modum difficillimum, immo ſecundùm naturam impoſsibilem,

admiratus rogabat: quippe cùm audiſſet, Vade,& liberabis Iſrael de manu Madian:& ſcito quòd miſerim te: *ad eam rem magno apparatu, hominumq́; armatorum frequenti manu opus eſſe arbitratus, & ſeſe, quem nominatim miſſum intelligebat, tum aliis Iſraelitarum tribubus, familiis, & viris, tum hoſtilis exercitus immenſitati comparans, modum alium doceri cupiebat ab eo, quem ipſe minimè idoneum commodumq́; tenebat. Atq; ita inquit:* Obſecro, mi Domine, in quo liberabo Iſrael? *Sacræ linguæ idiotiſmum hoc loco obſeruatum ita ex verbo reddimus: In me, Domine mi, in quo liberabo Iſrael? Nomen* ADONAI, *quod rogatione hac præfatus eſt Gedeon, orantis obſeruantiam indicat: nec Deo tantummodo, ſed hominibus etiam laudandis ſalutandíſque acclamari ſolet. Nec enim hactenus ille vel Deum, vel ſpiritum alium cœleſtem ſecum colloqui intellexerat; verùm magnum aliquem virum, ac ſummum quidem Prophetam quempiam exiſtimabat: qualem illum eſſe intellexerat, quo verba faciente, omnis Iſraelitarum gens reprehenſa fuerat. Huiuſmodi igitur perſonam reuerẽs, primùm rationem vel ſibi planiùs exponi, vel aliàs temperari molliriq́; poſtulat, Hebraico tropo, idem ſignificante quod Latini dicere aliquando ſolent, Parciùs iſta. Nam & ſeſe, virtutemq́; ſuam tantis rebus conficiendis minorem; & iiſdem intelligendis, mentem cogitationemq́; ſuam longè imparem eſſe fatetur, cum expoſitione veriſſima ſui, ſuorúmque contribulium ſtatus. Eſt igitur exceptionis ſententia eiuſmodi: Mihíne ita loqueris Domine mi, qui & propriæ imbecillitatis atque tenuitatis, & meorum etiam, per quos res agenda eſſet, extremæ inopiæ conſcius ſum? Si quidem tu mihi imperas, vt ipſe eam, & liberem Iſrael, idq́; futurum affirmas: igitur vel ego ſolus ire iubeor, vel cum iis, qui in noſtram familiam conſcripti ſunt; noſtriq́; vexilli aut ſigni nomine recenſentur. Atqui iÿ & numero, & viribus, cæterorum contribulium tenuiſſimi ſunt, & præterea quantuli qualesq́; ſunt, aliis ex patris mei domo, vel patri, inquam, vel fratribus pareant, potiùs quàm mihi, vtpote qui poſtremus minimusq́; ceterorum omnium habear, & ſim. Itaque nec ipſimet ſponte ſequentur, nec vocantem audient, nec, ſi vtrique conueniamus, tamen id efficere, præſtaréque poterimus viribus noſtris, quæ ſi cum aliis conferantur contribulibus, vel cum tribubus aliis, longè minores eſſe deprehendentur. Aut igitur aliter tu me de hac re compellato, vel rationem doceto, quemadmodum id fieri poſſit, vt ego vel ſolus, qui in domo patris mei minimus ſum; vel cum iis, qui nobis addicti recenſentur, liberare poſſim Iſrael:* Ecce familia mea minima eſt in Manaſſe. *Tantarum rerum conficiendarum facultati quatuor obiicit Gedeon, quarum exceptio cum humanis rationibus & experimentis contenderet; tribum ſuam; ex eadem tribu eorum qui familiæ ſuæ adſcripti erant partem vel turmam; ſuam itidem familiam; demumq́; propriam ipſius perſonam. Omnesq́; has partes omnibus modis extenuatas, ad tantum ſuſcipiendum opus minimè idoneas eſſe cõtendit. Atque duplici comparatione vſus tum ſui cum ſuis; tum verò*

ſui

ſui ſuorúmque cum hoſtibus; humanè id, quod iuberetur, præſtari ſibi non poſſe indicat; ſi quid verò præſtandum ſit, ad Dei voluntatem & efficacitatem reuocat. Atqui viri huius patrem Ehibar in ſua tribu fuiſſe, oratio ipſa indicat.

Dixitque ei Dominus, Ego ero tecum, & percuties Madian quaſi virum vnum.

IMPOSITVM *ſibi munus duplici oppoſitione excipiebat Gedeon, propriæ opis tenuitate, quòd nimirum ipſe ſingularis, atq; ſuorum omnium poſtremus eſſet; & hoſtilium copiarum ac virium magnitudine, quæ manifeſta cùm eſſet, indicari non poſtulabat. Vtramque verò exceptionem Angelus auertit, indicans ad eam rem, quæ pararetur, non humanis, verùm diuinis rationibus, modis, atque viribus vtendum eſſe. Quippe omnia ita conſtituta erant, vt qui ſe ſolum ac ſingularem rem conficere iuberi exiſtimabat, ipſius qui ſecum loqueretur auxilium experturus certiſſimum, & hoſtem, quem multiplicem validumq; putabat, ſingularem tamen atque pauidum, conſilij viriumq; impotem reperturus eſſet. Ais tu vnicum virum pluribus præſtare difficillimum eſſe; atq; ita quidem res habet: verùm hac in conflictione ita res conſtituenda eſt, vt hoſtis vnum; ego ac tu duos agamus viros. Atqui duos vni præſtare, conſentaneum eſt. Itaq; deinceps te non ſolum ac ſingularem, nec imbecillũ, vel inopem cum vnico ac ſingulari homine depugnaturum exiſtimato. Atque iam hac expoſitione magnum aliquid concipere, ſibiq; ex promittentis authoritate polliceri potuit, quandoquidem eum, quem ſibi adſtiturum audierat, non tantùm humana, verùm diuina virtute id effecturum intelligere par erat: quem tametſi nec Deum, nec Angelum arbitraretur, tamen Prophetam diuinitus miſſum putabat. Iam verò quæ diuina ope conficerentur, nulla, quamuis maxima, difficultate impediri interturbariue poterant. S. S. E. Tu es ipſe Rex meus, & Deus* Pſal. 43.
meus, qui mandas ſalutem Iacob. In te inimicos noſtros ventilabimus cor- „
nu, & in nomine tuo ſpernemus inſurgentes in nos. Non enim in arcu meo „
ſperabo, & gladius meus non ſaluabit me. Saluaſti nos de affligentibus nos, „
& odientes nos confudiſti. Igitur Gedeon ad eam rem, quam agere iubeba- „
tur, cùm non multis copiis indigere admonitus eſſet, duoſq; tantùm ſatis ſuperq; futuros ad vnum conficiendum virũ, Dei iam promiſſum agnoſcens, atque ex ſermonis figura rationem ſubducens, iamq; ad credendum commotus, id quod ſibi proponeretur promiſſum, vt nouum atq; ſingulare, ita certum, conſtans, omni dubitandi exceptione ſemotum eſſe cupiens, in hunc modum popoſcit.

Et ille: Si inueni gratiam coram te, da mihi ſignum, quòd tu ſis, qui loqueris ad me. Nec recedas hinc, donec reuertar ad te, portans ſacrificium, & offerens tibi.

SI, *vt Latinè oratio hæc ſonat, exponenda eſt, vix cohærentem ſententiam nobis exhibebit. Namque audienti ac videnti, ſuperuacanea poſtulatio*

eſſet ſigni, quo is qui loqueretur, ſeſe loquentem eſſe probaret. huius autē orationis obſcuritas primæuæ linguæ idiotiſmo illuſtranda videtur: Si inueni nunc gratiam in oculis tuis, & facies mihi ſignum, quòd tu loqueris. Ne quæſo recedas ex hoc, quoad redeam ad te, & proferam munus meum, & apponam ad facies tuas. *Propheticum atq; planè diuinum illud de vincendis hoſtibus promiſſum interpretatus Gedeon, familiari atque grata communione ſibi confirmari poſtulat, antiquo more vſus eorum, qui vates, reſponſi referendi cauſa petitos, munuſculo quopiam allato, ſalutare conſueuere. non qui diuina vel myſteria, vel miniſteria mutare, aut emere muneribus putarent, ſed qui vatis voluntatem & gratiam ex benigna acceptione probari poſſe, arbitrarentur. Nam cùm magnus quiſpiam vir ab eo, qui ſe obſeruantiæ nomine adit, munuſculum, quo ipſe aliàs minimè egeat, accipit: ſuæ erga donantem facilitatis ſpecimen humaniſſimum præbet. Sic aliquando Saul, cùm de Samuele vate adeundo à comite ſuo moneretur, ſibi nihil in promptu eſſe, quod munuſculi obſeruantiæq; ergô viro Dei proferendum eſſet, excuſabat: demum verò exigui, quod cōtigerat, argenti certior à comite factus, conſilium laudatum exſecutus eſt. Optimus, inquit, eſt ſermo tuus, veni, eamus. In hunc igitur morem atque modum, promiſſum illud ab eo, quem Dei Prophetam arbitrabatur, factum, confirmatum, certum, ratumq; euaſurum ſperabat Gedeon, ſi obſeruantiæ munuſculum pari facilitate atque benignitate exciperetur; qua colloquium cœptum abſolutúmque fuerat. Equidem, inquit, tuum iſtum humaniſſimum & benigniſſimū ſermonem, vltro ad me habitum, quo tantum Dei erga nos beneficium indicaſti, munuſculo ex me exſpectando atque excipiendo confirmatū velim; quod ex tanti promiſſi gratulatione debita profectum, voluntatem aduerſum me tuam probabit. Atque orationis argumentationiſq; conſtructio ſic nobis paraphraſticōs explicanda eſt: Si eadem, inquit, gratia ac facilitate, qua magnum iſtud ſignum mihi pollicitus es, præſtiturum te confirmare vis, munuſculo parumper à me exſpectando, atque benignè ſuſcipiendo, probare potes. Maximum quidem ſignum diuinæ erga nos voluntatis ac miſericordiæ, victoria iſta quam promittis, erit: id verò quo credam, atque conſtātiùs exſequar, te duce auxiliatoreq; edendum prædicas: atque ita me tibi comitem eligis, & appellas. æquum igitur fuerit, te à comite militeq; tuo inuitari, & munuſculo, exiguo illo quidem, verùm grati & obſequentis animi ſtudiiq; indice, coli ſinere. Itaque non poſtulat hoc loco victoriæ ſignum, ſed volūtatis atque conſtantiæ verborum illorum, quibus ſe ad illud ſignum diuinitus edendum, vt comitem adminiſtrumq; appellari audierat. id autem cùm ſummo ſtudio atque ardente animo Gedeon optatum popoſcerit, magna eius, qui ſecum loquebatur, liberalitate obtinuit.*

Munuſcula vatibus.

1 Sam. 9.

Qui dixit, ego præſtolabor aduentum tuum.

Ex *Hebraico*, Ego ſedebo, quoad tu redeas. *Dicebamus munuſculi exſpectationem & acceptionem, ad gratiæ, voluntatis, atque facilitatis argu-*

men-

mentum à Gedeone optatam ac poſtulatam fuiſſe: eam verò non vt poſtulabat modò, ſed cumulatiùs impetratam, reſponſum ipſum indicauit. nam qui munuſculum operiri rogabatur, ſeſe id quod ille agere vellet, libenter exſpectaturũ, nec tempus præfixurum reſpondit; ſed veluti obſequio vſum, agendi ſpacium, oportunitatemq́, quãtam is, qui ſeſe rogabat, cuperet, præbiturum, omni alia vel negotij vel diſceſſus cogitatione interim prætermiſſa. Poſtularat quidem Gedeon breuem exſpectationem, quàm citiſsimè excurſurum & officium feſtinaturum ſeſe hac deprecatione ſubindicans, Ne quæſo recedas hinc. *Nam qui alterum hoc modo interpellat, feſtinationem ſuam ciuiliter pollicetur. non, inquit, in mora ero tibi, dum modò officiolum à me exſpectare tibi placeat, tantiſper dum propero. Ille verò non tantùm exſpectare, inquit, verùm, vt tuam actionem mihi magis probari intelligas, ſedere etiam placet, quoad ipſe & eas, & tuam rem commodè agas, non importunè etiam cùm redieris, rediturus. Siquidẽ ſedendi habitu inter alia multa, quæ in ſacro Apparatu doceri indicabamus, attentionem etiam, atq; animi erga dicentes agentéſve conciliationem ſignificat: vt, Maria ſedens circa pedes Ieſu audiebat verbum, &c. Sic apud alios authores:* Sedere. Lib.Hierem. Lucæ 8.

Conſedere duces, ſurgis tu pallidus Aiax. *& ab hoc non alienum illud eſt:*

Dicite: quandoquidem in molli conſedimus herba. *Atque nobis aliquandò vſu venit, vt cùm multa peregrinationibus noſtris narratione Philippum Regem meum, ſemotis arbitris, nos audientẽ laſſum iam exiſtimantes, vlteriùs tenere vereremur, benignè iubentem progredi, atque ad audiendi commoditatem maioremq́ nobis narrandi opportunitatem ſcamnum ſibi poſcere, ac de integro ſedere conſpiceremus.* Virg.

Ingreſſus eſt itaque Gedeon, & coxit hœdum: & de farinæ modio azymos panes: carnemque ponens in caniſtro, & ius carnis mittens in ollam, tulit omnia ſub quercu, & obtulit ei.

M V N V S *à ſe ad ſtudium ſuum, atque accepturi veritatem, probandum, ſingulari verbo* M I N H A H *vocauit Gedeon, quo propriè munera illa ſignificantur, quæ vel grati animi officio, vel ineundæ, conciliandæ atque retinendæ gratiæ cauſa donantur; ſiue ea Deo, ſiue magnis obſeruandisq́ viris, ſiue amicis præbeantur. Deducitur autem nomen ex verbo* N A N H A H. *quod quieſcere, conſolari, gaudere, placidè agere, atque huiuſmodi gratæ ſignificationis verbis Latinis reſpondet. Exiſtimo autem, vt aliàs aliquando annotaui, Latinorum munus à voce* M I N H H A H *defluxiſſe, quod certè ex tribus principibus elementis duo retinet, M, N, Latinorum pectore denſiſsimam illam aſpirationem H H. minimè exprimente. Igitur bonum, gratum, atque fidelem hoſpitem agens Gedeon, quas illo ſeculo atque illa tempeſtate lautas, & commodas exiſtimabat epulas, diligenter parauit. Nouimus apud Homerum regia conuiuia aßis capris celebrata. Quieto atque tranquillo tempore vſus Abrahamus hoſpites rogatos, atq; benignè annuentes, bene excepit, non auibus captis, non piſcibus vrbe petitis; ſed vitulo, lacte ac* מנחה נוח Conuiuia priſca.

butyro,

butyro, laganis ex ſimila confectis, quæ placentarum vicem ferrent: Gedeoni verò, cui, inter montes vitam vtcumque tuenti, nec vitulorum, nec agnorum copia fuit, nec ad aucupium ſuppetebat otium, ſed ex capris qui montanis aſperiſq; locis aluntur, qui vni hoſpiti, mentem magis quàm munus exiſtimaturo, ſatis eſſe poſſet; fercula nullis ornata macellis contingere, ſed illis ſimillima, quæ honeſtis olim frugalibúſque viris placuiſſe accepimus, quarúmque exempla legimus.

Iuu.Sat.11.

De Tiburtino veniet pinguiſſimus agro
Hœdulus, & toto grege mollior, inſcius herbæ,
Necdum auſus virgas humilis mordere ſalicti,
Qui plus lactis habet, quam ſanguinis, *&c.*

Secunda verò illi cura panis fuit, qui vt quàm recentiſſimus apponeretur, ex farinæ Epha, id eſt, ſatis tribus, celebri & frequente in ſacris rationibus menſura, in furno decoctus eſt; nullo fermento adhibito. nam interim dum hœdinæ carnes decoquebantur, eiuſmodi etiam expediri panis potuit, qui ſi fermentandus eſſet, tantam celeritatem non ferret. Atque hoc loco conuiuatoris tum fidem, tum ſtudium laudare oportet, qui promiſſam à conuiua & hoſpite exſpectationem gratiæ nomine interpretatus, non obuium quemque cibum, ſed pro temporis ac loci opportunitate optimum gratiſſimúmque diligenter curauit, ſpatiumq; ſibi tantum ex fide ſurripuit, quãtum ad commodè parandum ferculum opus erat. Ferculum verò ipſum non temere aut incomptè, non negligenter obiecit, verùm pro ratione atque vſu mundè atq; eleganter comportare apponereq; ſtuduit; carnem ponens in caniſtro, non ſine lancibus aut diſcis, quibus eſuro apponere inſtituebat, & ius carnis immittens in ollam, quo calidius, temperatius, ac mundius in patina deinde effuſum miniſtraret: mappæ autem minimè ſordidæ curam illi viro non neglectam, epulæ ipſæ demonſtrant, & locus quo conuiuium inſtruere conſtituebat. Subter quercum. *ſubter querceta, quæ elegantis tecti atque vmbræ vſum ferrent. Huiuſmodi hoſpitalitatem magno humanitatis exemplo probatam, nũquam ſatis laudare atque cõmendare Apoſtoli ſibi vidẽtur, propoſito atq; indicato exitu honeſtiſſimo, vt, qui homines inuitatos exiſtimauerint viri, Angelos demũ ſibi ſuſceptos experti fuerint. Agnoſcere etiã ſubit Dei benignitatem, qui cùm humanorũ vel officiorũ; vel munerũ nihil indigeat, tamen pietatis atque fidei exemplis adeò delectatur, vt Angelos ſuos, ditiſſimos atque beatiſſimos cæleſtis regiæ miniſtros, piorum hominum hoſpites agere, & ſeſe ad humani exiguiq; officioli gratiam & probationem comparare accommodareq; iubeat, propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis. Hinc igitur euenit, vt Gedeon hoſpitij illius breuiſſimi probatum munus ex euentu cognoſceret, quippe qui ſuas epulas non modò conuiuæ (quem hominẽ putauerat) vſu ipſo placuiſſe, ſed cæleſtibus ſpiritibus, atq; adeò ipſi cælorũ ac terræ Domino, ſuperorumq; Regi gratã iucundamq; hoſtiam euaſiſſe; & non hominẽ, ſed Angelum ſibi conuiuio exceptũ fuiſſe intellexerit.*

Hoſpitalitas

Rom.12. Heb.13. 1 Petri 4.

Hebr.1.

Cui

Cui dixit Angelus Dei: Tolle carnes, & azymos panes, & pone ſupra petram illam, & ius deſuper funde.

Q V A M *ſapienter, promptè, ac diligenter piorum hominum ſtudia & conatus à ſupernis miniſtris inſtruantur & adiuuentur, exempli huius exacta conſideratione docemur: atque illud verum perpetuumq́ experimur, quod ab Apoſtolo pronunciatum eſt: Diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum, iis, qui ſecundùm propoſitum vocati ſunt ſancti.* Rom.8. *Exiguum quidem, verùm ex magno, pio, atq́ ſtudioſo animo profectum munuſculum Gedeon hoſpiti appoſuerat, ſatis lætus futurus, ſi acceptum, guſtatum, gratumq́ eſſe vſu ipſo cognoſceret: verùm id officium, quod à ſe ad Deũ tranſferretur dignum eſſe oſtendit Angelus: non qui ipſe ederet, aut edentis ſpeciem præberet, qualem apud Habrahamum quondam Angeli præbuerant; ſed qui ex appoſito munere hoſtiam Deo ad apponentis vtilitatem prouideret, ipſumq́ apponentem eius ſacrificij miniſtrum inſtitueret. Namque ſacrificandi miniſterium ſoli hominum generi demandatum ſacra præcepta exemplaq́ teſtantur. Quamobrẽ appoſita fercula, quæ ad hoſtiæ vſum deſtinata Angelus voluit, non ipſe tetigit, aut aræ impoſuit (quippe qui nõ hominis illa ſua legatione, ſed Dei vicem perſonamq́ ſuſtineret) verùm aræ inſtar viuum lapidem inſtituit, in eoq́ hoſtiam futuram collocari iuſsit, ita vt carnes & panis hoſtiam, ius verò carnium libamen eſſe iuberet. Atque hoc pacto legationem ſuam planè diuinam, ſe verò legatum mortali vice maiorem, hoc eſt, Angelum, Deiq́ virtute & efficientia inſtructum oſtenderet. Iubet itaq́ carnes in lapide frigido poni, iubet ius infundi, quod iam ex mora tepidum ſaxi frigore citiùs frigeſceret. quo etiam exemplo Elias in Carmelo monte vſus, diuinam virtutem apertiùs comprobabat. Atque hoc loco adnotandum eſt, Angelum Dei ſignificantiùs appellari non quidem* I E H V E H, *ſed* E L O H I M; *cùm alias plerumque Angelus* I E H V E H, *hoc eſt, Dei Iſraelitis ſingulariter cogniti (vt aliàs exponebamus) dicatur. id verò nobis ob eam rem factum videtur, quòd cùm ſacrificiorum Iſraeliticorum ritus certo loco, id eſt, intra tentorium lege ſancitum, peragi iuberentur, atque hoc ſacrificium ex iis eſſet, quæ pro tempore aliquando ſingulariter fieri conceſſa ſunt; altare illud quod ab Angelo inſtituebatur, non ſub ſingulari* I E H V E H, *hoc eſt, Dei Iſraelitis ſingulariter cogniti & culti; ſed ſub* E L O H I M *nomine ad horam ſacraretur, Dei, inquã, totius mundi ac cæli Domini, Principis, Præſidis, atque Gubernatoris, cuius cælum ſedes, cuius pedum ſcabellum terra eſt, cuiq́ omnis orbis templum conſtat, atque vbique locorum ſeſe coli & iubere poteſt, & admittere, ſicut ſcriptũ eſt:*
A ſolis ortu vſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus, & in Malach.1.
omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio mũda, quia magnum "
eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum, & vos polluiſtis "
illud, &c. Et quidem Gedeonis æuo veram ſacrificandi rationem Iſraelitæ "
contaminauerant, ſicut & poſtea Eliæ tempeſtate contaminatam legimus.

 Cumq́

Cumq́ in huiuſmodi tempora deuentum eſſet, vt ſibi mundæ gratæq́ hoſtiæ, prouidentiæ ſuæ oſtendendæ cauſa, immolarentur; ipſe locum diligens prouidebat, qui totum cælorum ac terrarum orbem ſibi authori Principíque Deo conſecrauit: nec ita tabernaculi ſanctitatem exceperat, vt pro tempore non hunc vel illum diligere poſſet locum, interim etiam dum illa ſecula durabãt, quibus Iſrael ſecundùm carnem ipſum Deum IEHVEH *titulo ac nomine* Ioan. 4. *manifeſtis illis, & futurorum vmbram referentibus, ſacris colerent: quoad* » *hora illa veniret, quando nec in monte Garizim, nec in Ieroſolymis adore-* » *tur Pater, ſed veri adoratores adorent Patrem in ſpiritu & veritate. Atq́ hoc ſemel opportunè tetigiſſe ſatis fuerit, ad diſputationem indicandam de huiuſmodi priuatis ſacrificiis, quæ (vti Iſraelitæ authores concedunt) ad horam inſtituebantur; Latini, pro tempore dicere ſolent, vti:*

Virg. Eccl.

Nunc te marmoreum pro tempore fecimus: at tu,
Si fœtura gregem ſuppleuerit, aureus eſto.

Aliàs autem diſſeremus, quando, quo pacto, quóve ritu, quóque authore huiuſmodi ſingularia ſacra fieri liceret.

Cumque feciſſet ita.

VT *boni officioſiq́ conuiuatoris eſt, ea quæ contingunt libenter, ſedulò ac mundè ponenda curare; ita etiam boni gratiq́ conuiuæ eſt, hilari animo conuiuium celebrare, atque ſingulas, vti aiunt, guſtu ipſo & vſu, quamuis menſæ breuis, honorare dapes. Rurſus verò nihil omnino guſtare, aut ſuperbo dente malè ſingula tangere; faſtidioſi & ingrati conuiuæ eſt, qualem* Iuuen. Sat. Attic. *boni frugaléſque viri improbarunt;* ——Ergo (*inquit ille*) Superbum
Conuiuam caueo, qui me ſibi comparat, & res Deſpicit exiguas.

Moleſtum potuit hoc modò atq́ inciuile videri Gedeoni, nihil omnino ex ferculo ſuo conuiuæ illi guſtatum fuiſſe, ſed contrà ſe eadem & in ſaxo ponere, & ius effundere iuſſum; niſi iam fides, quam ex dicentis authoritate conceperat, mentem illuſtrare cœpiſſet, atq́ myſterium in actione illa ſubeſſe indicare; nam qui tam diu hærentem ac munus exſpectantem expertus fuerat, ſibi conciliatum & beneuolum impenſiùs crediderat: iam verò נוח *ipſa verba, quibus monebatur, & inſtruebatur, ſacrum quid atque gratum ſonabant*, Accipe carnes & azymos panes, & pone ſupra petram.
Ponere. *H*ANAHH. *idem verbum ex quo* MINHHAH *deductum nomen docebamus, quod & munus, & ſacrificium ſignificat.* Pone, *inquit, vti mu-* Azymus. Fundere. *nus atque ſacrum. Latinè religioſo iam vocabulo dici poſſet,* Offerto. *Deinde nomen azymorum eodem tendebat, cùm aliàs panem dicere ſatis fuiſſet. Præterea verbum,* Funde, *legitimum quoque ſacrorum commemoratione erat. His demum vultus habitúſque iubentis addebantur; quæ non ad faſtidium, ſed ad gratiam & ſtudium referenda fuerunt, viro & ſacrarum rerum gnaro; & iam illum, qui ſe alloquebatur, Dei vatem, atque adeò omnia conſultò ac ſeriò agentem credenti: quamobrem nulla cunctatione omnia ex præſcripto curata atque acta fuere: atque ita ſacra facien-*

facientis munus magna ſedulitate atque pietate ſubitum, mox verò deinceps felici exitu probatum fuit.

Extenditque Angelus Domini ſummitatem virgæ quam tenebat in manu, & tetigit carnes & panes azymos. Adſcenditq; ignis de petra, & carnes & azymos panes conſumpſit. Angelus autem Domini euanuit ab oculis eius.

V T *qui hactenus Gedeoni propheta quiſpiam eſſe videbatur, nunc deinceps humana vice maior natura, hoc eſt, ſpiritus crederetur; hoc ſignum diuina virtute atq; efficientia editum interpretamur. Audierat quidem vir Iſraelitarum rerum reſtitutionem à miniſtro vero, eodem qui ſeſe alloquebatur, futuram; eum verò hominem exiſtimauerat diuino vaticinij atque etiam fortitudinis dono auctum, qui vnà ſecum rem eſſet acturus. ex his cogitationibus fide animatus, promiſſi exitum optabat; & eum, qui ſecum de hac re ageret, nomine Prophetæ & amabat, & humanè atque piè excipiebat. hac fide atque hoc ſtudio illud amplius obtinuit, vt eum, qui ſeſe alloqueretur, Angelum Domini eſſe certior fieret. Siquidem ſignum hoc non ſalutis promiſſæ ac futuræ, ſed naturæ atque veritatis eius qui cũ agebat, interpretamur. Quippe ex omnibus earum rerum, quæ videri ſentiriq; poſſunt, generibus nullum præſtantiæ, efficientiæ, ac præſentiæ ſuæ oſtendendæ ac manifeſtandæ cauſa familiarius, quàm ignem apud antiquos vſurpare* Ignis. *voluit Deus (magna profectò ſignificatione, quam nunc explicare non vacat) ita vt in antiqua omni hiſtoria imitandi ignis poteſtas & facultas Satanæ, atque ipſius miniſtris omnibus, nulla fuiſſe permiſſa videatur. Atqui duplicis ignis in antiquioribus ſacris lectionibus mentio fit. alterius quidem communis huius, qui caloris efficientia vel in bituminis, ac ſulphuris, oleiq; natura latet; vel ex duro ſilice aut ferro, aut aliàs denſiori ligno vel aſſere excuditur, cuius obtinendi copia & ars nulli mortalium negata eſt. quod & ipſi etiam externi authores cognouerunt:*

Vt varias vſus meditando extunderet artes Ver. Geor. 1
Paulatim, & ſulcis frumenti quæreret herbam,
Et ſilicis venis abſtruſum excuderet ignem.

Alterius verò ignis frequens commemoratio eſt, qui nulla humana opera aut arte, nulla communi ac vulgata naturæ efficientia incenditur; ſed ſponte ac repentè ardere incipit, nec tamen certa, ac perpetua, inuariabiliq; efficientia eſſe conſpicitur. lucet quidem ille & maximè & puriſſimè, ſi cum noſtro hoc igni comparatur: cætera verò non ex perpetua conſtanteq; norma, vt naturæ elementa omnia, ſed ex conſilio arbitrioq; efficere comprobatur; quandoquidem interdum repentè exſtans ea vrit, atque abſumit, quæ ſibi aſſumenda videtur optaſſe; vt cadauera ab Abrahamo in terram ſtrata: interdum verò etiam tenuem atque vſu facillimam materiam, qualis ſpinarum, ſenticeti, atque ruborum eſt, occupatam, diuq; incenſam, tamen illæſam tandem relinquit; cuiuſmodi ſpectaculum Moyſi omnem philoſophandi

Gen.15. *facultatem aliquando adimebat, viro in omnibus humanis Ægyptiorum*
Exod.3. *diſciplinis apprimè docto, tamen in huiuſmodi exemplo ad ſtuporem vſque hærenti; nonnumquam verò iucundam, gratam, atque opportunam lampadis ac lucis vſuram, ſine vlla aliàs moleſtia hominibus confert, quod & Iſ-*
Pſal. 77. *raelitarum exercitui per totas quadraginta annorum noctes contigit. Atq; huius generis igni præſentiam efficiẽtiamq; ſuam veluti familiari quodam*
Deut.4. *ſigno antiquis ſingulariter comprobari, & agnoſci Deus voluit. S.S.E. Et*
» *acceßiſtis ad radices montis, qui ardebat vſque ad cælum, erantq; in eo te-*
» *nebræ & nubes & caligo. Locutusq; eſt Dominus ad vos de medio ignis:*
» *vocem verborum eius audiſtis, & formam penitus non vidiſtis, &c. Non*
» *vidiſtis aliquam ſimilitudinem in die qua locutus eſt vobis Dominus in*
» *Horeb, de medio ignis: ne fortè decepti, faciatis vobis ſculptam ſimilitudi-*
» *nem, aut imaginem maſculi vel feminæ, ſimilitudinem omnium iumento-*
» *rum quæ ſunt ſuper terram, vel auium ſub cælo volantium, atq; reptilium*
» *quæ mouentur in terra, ſiue piſcium qui ſub terra morantur, &c. Atque huiuſmodi ignis non humana opera, aut vulgata naturæ vi contingentis, verùm diuina planè ac ſingularis exempli efficacitate producti ſanctam perpetuamq; in templo, ſacriſq; faciendis, atq; lucernis conſeruandis copiam eſſe Deus voluit: grauemq; vltionem minatus, & præſenti etiam exemplo molitus eſt, iis qui alienũ ab hoc ignẽ in ſacra inferrent. Nã ſicuti Deus alij naturæ diuinos deferri honores non patitur; ita nec ignis hic, quem ſibi vel ſociet, vel comparet, aliũ præterea admittit ignem; vt hac ſimilitudine illud*
Deut.4. *veriſsimum conſtantiſsimumq; euadat: Caue ne quando obliuiſcaris pacti*
» *Domini Dei tui, quod pepigit tecum, & facias tibi ſculptam ſimilitudinem*
» *eorũ quæ fieri Dominus prohibuit, quia Dominus Deus tuus ignis conſu-*
» *mens eſt: Deus æmulator. Atq; huius generis ignis, à ſingulari Dei efficientia exſtantis, natura aliquando pabulo ſuppeditata procuratus, & hoc pacto ad multos vſq; annos conſeruatus eſt, ex legitimo ſacrorũ rituum præ-*
Leuit.6. *ſcripto. S.S.E. Ignis autem in altari ſemper ardebit, quem nutriet ſacerdos,*
» *ſubiiciens ligna manè per ſingulos dies; & impoſito holocauſto deſuper ad-*
» *olebit adipes pacificorũ. Ignis eſt iſte perpetuus, qui nũquam deficiet in altari. De cuius vſq; ad humanæ ſalutis tempora conſeruatione & vſu, priuata diſputatione, Deo annuente, narrabimus. Nonnũquam verò repentè vel de cælo deſcẽdens, vel ex inferioribus obortus, vim efficientiamq; ſuam certis in rebus partim exurendis tantùm, partim abſumendis etiam admira-*
Leuit. 10. *bilem indicauit. Alterius quidem effectus exemplũ illud fuit: Egreſſuſq;*
» *ignis à Domino deuorauit eos, & mortui ſunt coram Domino. vocatis au-*
» *tem Moyſes Miſaele & Eliſaphan, filiis Oziel patrui Aaron, ait ad eos: Ite*
» *& tollite fratres veſtros de conſpectu ſanctuarij, & aſportate extra ca-*
» *ſtra. Confeſtimq; pergentes tulerunt eos, ſicut iacebant, veſtitos lineis tu-*
» *nicis, & eiecerunt foras, vt ſibi fuerat imperatum. Alterius verò hoc quod Gedeone præſente atq; teſte editum legimus.* Aſcenditque ignis de petra,

& carnes azymóſque panes conſumpſit. *Miraculum cum primis magnum, nec id vel naturæ vel caſus vi, ſed ſingulari Dei efficientia præſtitum, & locus & modus declarant, cùm ſaxum natura ſua frigidum, atque infuſo iure humidum frigidiusq́ redditũ, nec vllo graui ictu percuſſum, ſed baculo admoto leuiter tactum, non ſcintillas ignis, quod fortaſſe fieri poſſet, ſi grauem alterius duriſsimi corporis plagam accepiſſet; verùm ignem adeò magnum protulerit, qui & carnes & azymos fermentatis frigidiores panes breuiſsimo tempore abſumpſit. Atque hoc pacto & Deum ſibi cõuiuam fuiſſe, & munuſculum ſuum in ſacrificium abiiſſe Gedeon intellexit. Perſimili etiam argumento Dauid aliquando ſacrũ pro publica ſalute faciens, ſibi litatum eſſe cognouit. S. S. E. Et ædificauit ibi altare Domino: obtulitq́* „ 1. Par. 21
holocauſta & pacifica, & inuocauit Dominum, & exaudiuit eum in igne „
de cælo ſuper altare holocauſti. Iam verò vbi diuinæ legationis à ſe obitæ, ſa- „
tis certiorem Gedeonem feciſſet Angelus, admiratum, atq́ omni cura de rei magnitudine cogitantem, ſubitò etiam diſcedens reliquit. Euanuit ex oculis eius. *Euaneſcere, verbum, quo interpres noſter nõnumquam vtitur, non* Euaneſcere.
Latinæ ſignificationis vim hoc loco obtinet, qua vinum aut ſalſamentũ vetuſtate euaneſcere, & augurum ars vetuſtate & negligentia euanuiſſe dicitur. Namque hoc modo, qui ſua natura corrumpi non poteſt Angelus, euaneſcere etiam minimè potuit; ſed idem nunc verbum hoc ſignificat, quod repentè diſceſsiſſe, atque ex conſpectu viri ſublatum fuiſſe, dicere Latinè poſſemus. Hebraica oratio & Græca etiam verſio rem aperiunt. Abiitq; Angelus Domini ex oculis eius. *Verùm quid ſit ex oculis abire, Chaldæus paraphraſtes planiſsimè docuit:* Adſcendit, *è regione oculorum eius. id verò eiuſdem ſententiæ eſt, atq́ illud apud Lucam: Et videntibus illis, eleua* Act. 1.
tus eſt. Nam poterat terga vertente Gedeone Angelus diſcedere; eodemq́ reſpiciente, non videri, neq́ ſciri, quánam vel quò diſceſsiſſet, vtrùm currẽdi celeritate magna conſpectum effugiſſet, an intra terram delituiſſet, an inter vineta aut fruteta, an aliò ſeſe abdidiſſet: verùm vt cæleſtis declararetur nuncius, vidente viro, verſus cælum (vt ita loquamur) euolauit ab oculis eius, non à tergo aut occipite, ſed à conſpectu ipſius admirantis & pauentis. Nec verò hoc loco prætermittendum eſt, virgam qua, poſt appoſitum munus, lapidem ab Angelo tactum legimus, ſacra lingua, MISGHENETH *dici, quod ex verbo ſuſtentaculũ, fulcimentum, ſiue Latiniùs bacillum dici poteſt. Atqui bacillum quo ambulantis greſſus iuuantur, quòd dextera te-* Lib. Ioſeph.
neri atque premi ſoleat, vimq́ innitentis excipiat, authoritatis atque efficientiæ ſymbolum eſſe, alia etiam, præter hoc, exempla declarant, virgæ illius, Moſe geſtante, mirificæ: & baculus etiam, quem Eliſeus famulo mi- Exod. 4.
nùs credenti, pueri ad vitam reuocandi cauſa, commodauerat. ad quam 3 Reg. 3.
etiam rationem illud pertinet: Virgam virtutis tuæ mittet Dominus „ Pſal. 109.
ex Sion.

Videnſque Gedeon, quòd eſſet Angelus Domini, ait: Heu mi Domine Deus, quia vidi Angelum Domini facie ad faciem.

Ex *comparatione humanæ infirmitudinis cum diuina virtute, atque ex religioſo timore nata fuerat antiquis opinio, ſuperiorum ſpirituum ſpeciem mortalibus oculis citra mortis diſcrimen videri non poſſe: cõuenire quidem aliquo modo hominum animis cum cæleſtium ſpirituum natura, atque cognationem quandam inter vtrumque genus eſſe; verùm quàm diu corporis huius terreni carcere incluſa humana detineretur mens, ſuperiorum naturarum cõgreſſum ferre non poſſe putabatur; quòd ſi id aliquando eueniret, corporis & animi diſſolutio proximè inſtare credebatur, quòd anima iam ſuperioris ſpiritus vim & efficientiam ſecuta, ſuoq́ loco mota, ad ſeparatorum ſpirituum conſuetudinem aduocari, vel educi potiùs exiſtimaretur, eo* Magnes. *modo, quo ferrum magnetis efficacitate, atque potenti principeq́ in illo genere vi, rapi videmus. Ita autem hæc ratio & opinio illis nata creuerat, vt, cuiuſcumque oculi huiuſmodi ſpectris ferirentur, niſi morte eueſtigio ſubſequente opprimerentur, inſigni miraculo, aut ſingulari Dei beneficio ſtatueretur adſcribendum. huius rei cauſa Iacob loco, in quo cum Angelo col-*
Geneſ. 32. „ *luctatus fuerat, nomine Phanuel impoſito, gratulabũdus dicebat: Vidi Do-*
„ *minum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea. Huius etiam rationis*
„ *illud hoc in libro inferiùs legendum exemplum fuit: Statímque intellexit*
Iud. 13. „ *Manuẽ Angelum Domini eſſe, & dixit ad vxorem ſuam; Morte morie-*
„ *mur, quia vidimus Dominum. & huiuſmodi exceptionis nomine illud à*
Exodi 24. „ *Moſe annotatum videtur: Nec ſuper eos qui procul receſſerant de filiis Iſ-*
„ *raël, miſit manum ſuam; videruntq́ Deum, & comederunt ac biberunt. Simili igitur opinione imbutus Gedeon, viſum Angelum quàm primùm obeundæ ſibi mortis cauſam fore interpretatus, pauere, timere, deprecariq́ cœpit:* Heu Domine Deus. *Vox, quam ſua ille lingua vſurpauit, & ſuſpirij & deprecationis index eſt,* AHAH. *Eadem quæ à Ieremia impoſitum ſibi vaticinandi, & populum arguendi onus ac munus detrectãte, vſurpata fuit.* AHAH, *Domine, neſcio loqui. Duobus autem nominibus pronunciandis & diuinam naturam, vt Iſraëlitis peculiari notam ratione ac prouidentia obſeruatam, & eandem vt totius mundi rectricẽ gubernatricemq́ appellabat. Deprecor, inquit,* IEHVEH ELOHIM. *quídnam hoc eſt, quam ob rem ego* IEHVEH *Angelum* facie ad faciem, *apertè hiſce mortalibus oculis viderim, cùm vel nuncius aliàs afferri mihi idem poſſet, vel voce audienda, vel ſpectro aut vaticinio intra animum oſtendendo, vel ita vt ipſi hominem quempiam, non Angelum, mihi conſpectum fuiſſe crederem? Namq́ in huiuſmodi euentibus ipſa animi humani cogitatio, metum; metus verò, moleſtiam; moleſtia, morbum; morbus afferre mortem poteſt.*
Geneſ. 18. *Quamobrem Sara quamquam conuiuas illos tres ad ſe diuertentes vidiſſet, audiſſetq́; tamen, quia viros à Deo miſſos exiſtimauerat, non timuit, ſed riſit potiùs, ac ſibi nuncium gratulata, id, quod nunciabatur, proprium certumq́*

tumq́ peroptauit. Hebraica oratio orantis diſceptationem indicat, & cauſam poſtulantis quamobrem ita ſibi viſus & agnitus fuerit Angelus. ex verbo ſic verti poteſt: Deprecor Domine, Iſraëlitarum patrone, ac Princeps beneficentiſſime, atq́ Deus iudex æquiſſime & ſapientiſſime, quid quamq́ ob rem Domini Angelum his mortalibus oculis te authore vidi? Quam deprecationem ita Deus benignè excepit, vt eiuſdem Angeli, iam è conſpectu quidem ſublati, nondum tamen nimium remoti, voce virum metu omni liberatum, in ſpem magis ac magis inductum confirmauerit.

Dixitque ei Dominus, Pax tecum: ne timeas, non morieris.

EIVSDEM *Domini, cuius authoritate fungebatur Angelus, nomine, etiam appellatur; qui opportuniſſima primùm ſalutatione, viri animum recreare atque reficere, deinde iuſſu ac monitu ſtabilire, poſtremò confirmare intendit. Namque in huiuſmodi perturbationibus ſedandis, eius, qui cum agitur, mentem ac volũtatem primùm indicari expedit. quæ cùm certa propitiaq́ intelligitur, ad attentionem parandam & ad perſuaſionem efficacitatis plurimum habet. Hanc voluntatis oſtenſionem ſalutatio illa continet,* Pax tecum. *ſiue, vt illius linguæ idiotiſmo dicitur, Pax tibi. Ac primùm nomen fauſtiſſimum* SALOM, *pro quo Latinus interpres pacem plerumque reddit, omnem ſalutis, ſanitatis, quietis, concordiæ, ac, vt vno verbo concludamus, perfectionis continet ſummam: id quod nullum nec Græcum, nec Latinum vocabulum ita amplè ac propriè complecti obſeruatur. Iam verò huiuſmodi pax illi ipſi Gedeoni indicitur:* Pax tibi. *Quidquid vidiſti, ad pacem bonorumq́ ſummam referas licet, idq́ tibi contingere exiſtimes: tantum abeſt vt mortem tibi portendi metuas, deinde ſacrum ipſum, quod conuiuij nomine appoſueris, gratum, atque in tuam vtilitatem acceptũ probatúmque interpreteris. ita fit, vt duobus vocabulis,* Pax & tibi, *geminam enunciationem ſubeſſe intelligamus. Curandarũ autem animi affectionum ratio diuina planè hoc loco oſtenditur; quemadmodumq́ in repentinis perturbationibus expedienda ſit, docetur. Namq́ de vitiis diutiùs hærentibus alia fortaſſe opportunior diſputatio erit; eorum verò affectuum, qui repentino breuiq́ impulſu exſiſtere ſolent, atque ita animo nocere poſſunt, contrarium quidem remedium adhibendum eſt, idq́ quàm breuiſſimè ac celerrimè fieri poſſit, antequam prior ille, ſiue pauor, ſiue dolor, ſiue ſtupor incumbens inſideat. Veluti ſi corpori cuipiam ſubita ignis flamma correpto priùs aquam infuderis, quàm carbones aut torres eos, qui incenderant, detrahas, meliùs profectò ac celeriùs incendium, imò & calorem auertas; idq́ in omni medicinæ, etiam naturalis, parte vtiliter curabitur, ſi repentinũ malum admoto quàm primùm remedio præuertatur. Cœperat iam Gedeon mortis opinione atque pauore laborare, ſed præſenti vitæ atque ſalutis promiſſo per Angelum reuocatur,* Pax tibi; *quæ prima vox viri animum ad vitæ cogitationem reduxit: deinde verò concepta periculi opinione liberauit;* Non morieris. *Cauſam itaq́ vitæ ac ſalutis primùm docetur, pacem videlicet ſibi al-*

latam

latam & firmatam, ex qua poſterior enunciatio, quæ complexionis obtinet vim, cõſequitur: Non morieris. *Atque hoc pacto Enthymematis huius ratiocinatio conſequitur: Cuicumq; diuina pax affertur, mors non incumbit: atqui diuina tibi affertur pax; non igitur morieris. Illud etiam prætermittendum minimè ſeſe hoc loco indicat: medicinam à Deo rebus iis fieri, quæ ſanitatem propriè continent, quibus allatis & admotis, morbus ex conſequenti effectu depellitur: cùm vice verſa naturalis atq; humana (vt ſic loqui liceat) medicina ab ægritudinis detractione ad ſanitatis reuocationẽ inſtitui ſoleat: quamobrem paulatim vt procedat, neceſſe eſt. In cæteris nãque rebus, quæ Deus non ſunt, vita & ſanitas non natiua, hoc eſt, non ex propria natura, ſed ex maioris efficientiæ cõmunicatione eſſe poſſunt. In Deo verò, qui maximè efficax efficiensq; eſt, ſanitas ac vita propria ac perpetua ſimpliciſſimaq; conſiſtit. S. S. E. In ipſo vita erat. &: Ego ſum via, veritas, & vita. Hinc adeò factum videmus, vt in ſanatione etiam corporũ, abſolutum ac præſentiſſimum, atque adeò ſubitum effectũ diuina virtus probet. Cuius rei exemplorum & antiquioris & noui Teſtamenti libri pleni ſunt. Sic Naaman Syrus, quamprimùm in Iordanem deſcendens lauit, lepra mundatus eſt, non quidẽ ſingulari fluminis natura aut virtute, cuius aqua Amnæ & Pharphari Damaſci fluminibus non cenſebatur præſtare; ſed diuini verbi, à Vate præcipiente pronunciati, virtute. Sic femina totos duodecim annos deſperata medicis fluxione laborans, Ieſu veſtimentis ſemel cõtactis, confeſtim ſe à plaga ſanatam, liberato ac refecto corpore, perſenſit. & ſtatim » Ieſus in ſemetipſo cognoſcens virtutẽ quæ exierat de illo, conuerſus ad tur» bam, aiebat, Quis tetigit veſtimenta mea? Hæc latiùs hoc loco annotãda duximus, illius ſalutationis admoniti ſerie,* Pax tecum, ne timeas, non morieris. *qua voce Gedeon fretus, animatus, atque magis etiam in ſalutis publicæ ſpem confirmatus, animum atque ſtudium ad gratulationem adiecit.*

Medicina diuina. — Medicina naturalis. — Vita. — Naaman. — 4. Reg. 5. — Mat. 5.

Ædificauit ergo ibi Gedeon altare Domino, vocauitq; illud, Domini pax, vſque in præſentem diem. Cumque adhuc eſſet in Ephra, quæ eſt familiæ Ezri.

ANTIQVÆ *atque probatiſſimæ maiorum ſuorum pietatis exemplum hoc loco ac tempore ſibi inſtaurandum Gedeon curauit, non tamen id priuato ipſius conſilio tantùm, ſed diuino monitu ac iuſſu egiſſe dicitur. Abraha» mus quondam Chananææ regionis poſſidendæ promiſſo accepto, altare Do» mino, qui apparuerat ei, eodem loci ædificauerat: Iacob apud Berſabath di» ctum puteum gratulabundus idem fecit: quod pòſt etiam ſecundum Luzam repetiit. verùm illi, quamquam non citra monitum conſiliúmque Dei ſuas aras ſtruendas curauiſſent; tamen ſuis tẽporibus liberiùs fortaſſe, quocumq; loco eſſent, curare id poterant, nulla certi loci excepti aut prohibiti lege, qualem poſterioribus ſeculis interprete Moſe Deus ediderat. Quæ huiuſmodi ararum priuatis ædificiis cauerat, nec tamen eadem omnino vetauerat, quo minùs vel ad præſentis alicuius, atq; obſeruandæ rei monumentum, vel ad*

Gen. 12. — Gen. 25. — Aræ priuatæ

aliam

aliam opportunam pietatis actionem, nouæ aræ non quidem perpetuis ſacrificandi vſibus, & instituerentur, & vnica imbuerentur hoſtia. Huiuſmodi aram & Helias ad tempus ædificaſſe dicitur: huiuſmodi etiam Gedeon nunc inſtruxiſſe narratur, ad memoriam ſempiternam diuini in ſe ſuóſque beneficij, dicato atque impoſito nomine, commemorandi: quod antiquorum monimentorum genus inter prima atque præcipua monimenta, apud omnes nationes cenſebatur. Cumque adhuc eſſet in Ephra, quæ eſt familiæ Ezri. *Hanc rurſus huius partem ad altare à Gedeone instructum explicando referimus, qua authoris teſtimonium ſignificatur, indicantis, quo loco altare illud ſuo tempore adhuc viſeretur; nempe eodem, quo Gedeon ab Angelo cõuentus ac ſalutatus fuerat, intra paternum Abighezeritæ Ioaſi agrum. Namque Hebraica ſic ex verbo verti poſſunt:* Et ædificauit ibidem Gidghon altare Domino, & vocauit illud, Domini pax, vſque in diem hanc. adhuc illud in Gaphra Abihaghezri. *Domini* IEHVEH *veri Iſraëlitarum Dei nomini ac numini dicatam aram ſignificat: quæ cæteras ab Iſraëlitis vanè ac ſuperſtitioſè conſecratas damnaret. atque hanc aram quamquam in monimentum, vti diximus, institutam, non tamen priuato ipſius instituentis conſilio, ſed monitu ac iuſſu Dei poſitam & conſeruatam, adiuncta expoſitio indicat.*

Nocte illa dixit Dominus ad eum: Tolle taurum patris tui, & alterum taurum annorum ſeptem: deſtrueſque aram Baal, quæ eſt patris tui; & nemus, quod circa aram eſt, ſuccide.

IAM *aliàs non ſemel docebamus, moris eſſe ſacrarum hiſtoriarum ſcriptoribus, rerum ſummam initio proponere, deinde verò certa continuatione ac ſerie explicare: eamq; rationem lectori diligenter eſſe tenendam. Ex quo obſeruationis genere hoc etiam exemplum eſt, quo aræ ſuperiùs appellatæ ratio, cauſa, modus, locus, atque authoritas exponitur. illius diei ſubſequente nocte, vani cultus ac ſuperſtitionis opportunitatem & materiam Gedeone miniſtro ſublatam voluit Deus; quippe qui ad ſalutem populi, iam ſingulari atque præſenti, vt ita dicamus, prouidentia expediendam & præstandam accedens, regionem, qua ipſe ingrederetur, expiatam volebat: atq; expiationis initium ex propria Gedeonis familia profectum eſt, iubente Deo;* Tolle taurum patris tui. *Vero ſimile eſt, plures Gedeonis patri fuiſſe tauros, nec illam familiam, quæ in montes recepta colere agros, vt antè, liberè non poſſet, armentis & gregibus, quæ montanis loci ali poſſunt, caruiſſe; ſed hunc taurũ à Ioa Gedeonis patre ſacrificio aliquãdo faciendo deſtinatũ fuiſſe intelligimus, atq; illius nomine iã notũ illisq; ſimilem, quos Poëtæ depingunt:*

Si res ampla domi ſimiliſque adfectibus eſſet, Iuu. Sat. 12.
Pinguior Hiſpulla traheretur taurus, & ipſa
Mole piger, nec finitimis nutritus in herbis:
Læta ſed oſtendens Clitumni paſcua ſanguis
Iret, & à magno ceruix ferienda miniſtro.

Igitur taurum priuato nomine à Ioa deuotum, atq; illis vanis, quæ colerentur, numinibus dicatum, ad veri Dei cultum traduci Deus iubet, eidemq́; alterum iungi, qui eodem, quo ipſi Madianitarum potentiæ ceſſerant, anno ortus fuit, atque, vti res ipſa indicat, ad ſeruitutis illius finem mactandus conſeruabatur, ſiue is publico ſumptu, ſiue ſingulari etiam Ioæ cura ad eam rem paſceretur. Hæc interpretatio eſt illius alterius tauri annorum ſeptem, quibus annis illi à Madianitis fuerant oppreßi, vt ex huius capitis initio intelleximus. Atqui tauri, qui viui ad legitimum vſum traduci poterant, ſeruantur quidem, quoad ea, quæ impia omnino atque ſuperſtitioſa erant, diruerentur, nimirum ſtatua numini illi vano poſita, & lucus eiuſdem numine iam diu & dicatus & cultus. quippe his nomen impoſitum ita iam increbuerat, vt tolli minimè poſſet, niſi rebus ipſis dirutis atque ex medio ſublatis: quoad enim & ſtatua & ara & lucus manerent, Baalis, cui ſacrata fuerant, nomine appellabantur. Vt lucus & ara Dianæ, & Martis lucus apud Poëtas celebrantur. Tauro autem priori, quamquam ad victimam ſeruato, nullum adhuc nomen, præterquam poſſeſſoris, fuerat. Taurum patris tui, *ſiue, vt Hebraicè eſt,* qui patris tui, *videlicet & eſt, & dicitur. Alter verò taurus ad illius oppreßionis finem, vt videtur, ſeruatus, nomen ab annorum numero tenebat; hic verò cùm ſeruitutis finem ad victimæ vſum exſpectaret, ei numini, à quo ſalus afferretur, mactandus erat: iure igitur Deo, calamitatis illius depulſori, feriendus.*

Victima. Lucus.

Horat. Art. poet. Iuu. Sat. 1.

Et ædificabis ibi altare Domino Deo tuo in ſummitate petræ huius, ſuper quam antè ſacrificium poſuiſti, tolléſque taurum ſecundum, & offeres holocauſtum ſuper ſtruem lignorum, quæ de nemore ſucciderís.

MATERIAM, *tempus, & locum ſacrificij pro tempeſtatis illius vſu ſingulari quadam ratione mutata conſpicimus. verùm id reſponſo & oraculo, ac monitu Dei iubentis, vti dicebamus, afferendæ Iſraëlitis ſalutis, & mutandarum cauſa rerum regionem expiari, atq; pro vſurpata ſuperſtitione, pietatis antiquæ legitimum ritum inſtaurari. Altare itaque ædificare iubet non eodem loco, in quo Baghalis antè viſeretur ara, ſed illo eodem qui peracto ſacro atque cæleſtis ignis virtute abſumto, litatum fuiſſe Gedeoni probauerat. Eidem, inquit,* IEHVEH *Deo gubernatori præſidiíq; tuorum, cui tu nuper litaſti, & arã eodem loco ponito, & hoſtias mactato, nõ vnam tantùm, ſed & ſecundum taurum illum, idq; curabis, atque compones ſuper ſtruem lignorum, quæ de nemore ſucciderís. atque ita attentionem cum diligentia curaq; coniunctam adhibere iubetur Gedeon. Nec enim tumultuariè temereq; poterant illa fieri, quæ tanta ratione atque ſerie curanda erant, excidendus lucus, vetus ara repudianda & diruenda, noua* IEHVEH *vero Deo ſacranda, ſaxis viuis citra omne cementum conſtruendis & firmãdis, ita vt ad poſteritatis memoriam manere duraréque poſſet, inuocato eiuſdem Dei nomine; deinde gemini ducendi erant tauri, alter qui paternam familiam;*

liam; alter verò, qui totam Iſraëlitarum gentem, certo ritu ſtatuti, mactati atque incenſi, expiarent, idq́; peragendum lignis ex illo luco exciſis, atque in ſacrum vſum cõportatis & ſtructis. Omnia hæc, antequã populari atq; vulgari tumultu cognita impediri poſſent, ſapienter ac maturè ſibi præſtanda multùm celer atque fidelis Gedeon, diligenter curauit: qui cùm ſecundum taurum ſtatuere atque incendere iuberetur; alterum, cui hic ſecundus accederet, ſibi etiam mactandum eſſe intellexit. nam ſecundus, nomen ex connexorum ordine cùm ſit, primum etiam ſibi adſciſcit, quippe non aliter dici ſecundus poſſet; atque ita & ſibi, paternæq́; domui, & omni etiam genti, duplici illa victima litandũ eſſe intellexit. his etiam illud arcani accedit, quòd nomen S E N I, *pro quo Latinè ſecundum dicimus, & vocem & ſignificationem valde affinem habet cum* S A N A, *quod Latinis detracta prima litera,* A N V S *eſt. vtrumque enim &* S E N I, *&* S A N A, *quod repetere iterare ve ſignificat, deducitur: vnde arbitramur illi tauro, qui à primo illius miſeræ tempeſtatis anno ad libertatis aliquando futuræ gratulationem deſtinatus videbatur, epithetum factum fuiſſe* S E N I: *quod & ſecundũ, & annuarium vtcumque Latinè pronunciare licebit, hoc eſt, annorum teſtem atque indicem: qui antiquus & annoſus diceretur, ſi diuturniorem etiam miſeriam ætate & annis ipſe æquaret. Namque in ſacrificiorũ hoſtiarumq́; tum materia, tum ritu, varia ac multiplex olim, etiam apud Gẽtes, ratio obſeruabatur, pro rerum ac temporum definitione atque vſu. Ita taurus, quòd armenti pater & violentior natura ſit, dominationem ac potentiam ſignificabat; & bellorum, tempeſtatum, atque tyrannidis deprecandorum cauſa immolabatur. cuiuſmodi myſteriorum exempla Poëtas diligenter attenteq́; legenti cognoſcere eſt:*

Secundus. Connexa ordinata.

שני
שנה

Hoſtiarum materia & virtus.
Taurus.

Iuu. Sat. 12.

Sed procul extenſum petulans quatit hoſtia funem
Tarpeio ſeruata Ioui, frontemq́ue coruſcat,
Quippe ferox vitulus templis maturus, & aræ,
Spargendusq́ue mero, quem iam pudet vbera matris
Ducere, qui vexat naſcenti robora cornu.
Si res ampla domi, ſimilisq́ue adfectibus eſſet,
Pinguior Hiſpulla traheretur taurus, & ipſa
Mole piger, nec finitima nutritus in herba:
Læta ſed oſtendens Clitumni paſcua ſanguis
Iret, & à magno ceruix ferienda miniſtro.

Atque Horatius pro componenda inter fratres diſcordia petulantiorem iuuencam ſibi ad ſacrificium paratam eſſe dicebat: ———At vos

Epiſt. lib. 1.

Seu calidus ſanguis, ſeu rerum inſcitia vexat,
Indomita ceruice feros, vbicumque locorum
Degitis, indigni fraternum rumpere fœdus,
Paſcitur in veſtrum reditum votiua iuuenca.

Atque ita antiquis rituum legibus, quibus hoſtiis, cuiq́; Deo immolandum, cui maioribus, cui lactentibus, cui maribus, cui feminis, cautum fuiſſe legimus.

Cic. de leg.

mus. Ad huiuſmodi itaq; myſticarum rerum genera illi duo referebantur tauri; alter priuata Ioæ, alter verò publica Iſraëlitarũ dedicatione deuotus. Hos autem ſibi vni, vt vero atq; vnico malorũ depulſori, ſalutisq; authori deſtinari, atque ſacrari incendiq; Deus iubet, idq; eodem loco, quo præſentiam atque voluntatem ipſe ſuam nuper probauerat; vtpote certo iam atque manifeſtis documentis conſecrato: quod ſibi iniunctum maturè ac fideliter faciundum Gedeon curauit.

Aſſumptis Gedeon decem viris de ſeruis ſuis, fecit ſicut præceperat ei Dominus: timens autem domum patris ſui, & viros illius ciuitatis, per diem noluit facere, ſed omnia nocte compleuit.

Virtutes, Fides, Prudentia.

A D *ea, quæ ad pietatem ſpectant, ſeriò ac diligenter peragenda, atque ab improbiſſimorum hominum malitioſa obtrectatione & inſidiis vindicãda, prudentia opus eſſe, huius viri ſancti exemplum docet. quippe non in omnibus, quæ ad Deum pertinent, actionibus miracula exiguntur; virtutum verò opportuna exercitatio ſemper exigitur, cùm virtutes à Deo profectæ Deiq; miniſtræ ſint, quarum dux fides, prudentia verò moderatrix eſt, quæ & res, & rerum tempora ac loca peruidere, atque ad optatũ exitum ſapienter appoſiteq; aptare ſolet. Nouerat Gedeon populi illius vulgare & corruptum ingenium, atque ſuperſtitioſos nimis mores: nouerat etiam fraternæ familiæ naturam: hos pro tauro ab ipſis iam deſtinato, illos pro ſuo etiã tauro, atque pro numinis luco & ara propugnaturos intellexerat. Quod igitur facere iubebatur, cùm non iuſſus eſſet pugnando, ſed quietè, diligenter, ac maturè facere, noctu ſibi peragendum cenſuit: ad eam verò rem decem ex ſeruis ſuis, quorum fidem, taciturnitatem, ac diligentiam antè probauerat, delegit. Atque hunc numerum ad Eccleſiam conſtituendam, ſacraq; publica peragenda legitimum eſſe, ex antiquis ac ritualibus definitionibus cognouerat; tempus verò proprium nocte fore, ex prudenti exceptione, atque tempeſtatis, qua iactabatur, vſu ac ratione, cognouit. Decem igitur his viris aſſumptis, lucum ſuccidit, aram demolitur, tauros ducit, mactat, & incendit, atque rem omnem vnius noctis, nempe vernæ, ſpacio expedit. Namque vere iam cedente hæc acta eſſe, ex demeſſi nuper tritici obſeruatione affirmare licet, quod regionibus illis ſecundo, aut ad ſummum tertio ab æquinoctio menſe demeti ſolet.*

Eccleſia.

Cumque ſurrexiſſent viri oppidi eius manè, viderunt deſtructam aram Baal, lucumque ſucciſum, & taurum alterum impoſitum ſuper altare, quod tunc ædificatum erat.

N O V A R V M *rerum admiratorem, atque ad ſuperſtitionem nimiùm propenſum vulgus, tam inſperato & notabili ſpectaculo non ſolùm commotum, ſed vehementer fuiſſe turbatum, credibile eſt: cùm ex huiuſce generis minoribus multo exemplis magnas turbas cõcitatas, immo & magnas tragœdias excitatas legendo cognouerimus. Variis autem nominibus populus ille offenſus & permotus, atque ad vltionis cupiditatem impulſus fuiſſe dicitur,*

dicitur, idq́; publicè ac tributim, vt ex vocabulo viri, quod Hebraico ANASSIM *reſpondet, adnotare licet. eſt autem* ANASSIM, *idem quod viri omnes ac ſinguli. Prima autem offenſio ad violatæ religionis crimen relata eſt,* Deſtructā aram Baghal. *numinis, inquā, ſanctitatem contemptā, maieſtatem ſpretā, ornamenta imminuta. Namq; arā tanto nomini ſacratā, artificiosè conſtructā fuiſſe oportet, non ſimplicē, qualem ſibi ſtatui verus Deus poſtulauerat. Alterum crimen eſt, lucū ſucciſum, qui nō ſolùm ad religionis cultū, ſed ad loci vrbisq́; ornamentū, & ad amœnitatē longè proſpiciētibus iucundā, atq; eodem ſuccedentibus gratam & ſanctam, excultus fuerat. Tertium porrò crimen*, Et taurum alterum impoſitum. *Iam cæteris criminibus hoc adiunctū, & damnum & cum damno metū afferebat. Namq; hoſtia illa maiori, quæ in oppreſsionis depellendæ finem dicabatur, ſublata, atq; alij Deo dicata, Numen ipſum, cui primùm deſtinabatur, offenſum iniquumq́; ipſis reddendum augurari in promptu iis erat, qui eiuſmodi ſuperſtitioſis artibus fidem haberent. Iam verò eam, quæ ſacrilegium illud conſecutura erat pœna, non priuatam aliquam, vel perſonam vel familiam, ſed cunctum populū correptura eſſe metuebatur, cùm culpa totius populi eſſe videretur, cuius ſumptu ac ſtudio taurus ſecundus ſiue annalis alebatur, & neglectione, aut minùs diligenti cura nunc ſublatus, & alij numini immolatus eſſet. Addebatur etiam his culpis, publicæ authoritatis contemptæ & ſpretæ iniuria: nam ſi alter tantùm taurus, qui à Ioa priuato conſilio dedicatus fuerat, raptus & immolatus deprehenderetur; ea iniuria ab vna familia accepta, ab eadem duceretur vlciſcenda; nunc verò ſecundo tauro ſublato, publicam authoritatem imminutam publicè vindicandam eſſe, populus omnis tributim cenſuit. Ideoq́; cùm duo tauri ſublati eſſent, ſuus tantùm à populo requiritur, & religionis violatæ crimen conflatur, atq; contentionis æmulationisq́; inter numina periculum denunciatur. nimirum tauro altero, qui numini ſuo in propria ara immolandus deſtinabatur, nunc alterius numinis cultui in noua recentiq́; ara immolato. Quamobrem alterius, ſiue ſecundi, ſiue annalis, tauri ratio ac mentio à populo habetur.*

Viri. אנשים

Dixeruntq́ue ad inuicem: Quis hoc fecit? Cumq́ue perquirerent authorem facti, dictum eſt: Gedeon filius Ioas fecit hæc omnia.

TVMVLTVOSAM *populi admirationem atq; trepidationem, incertam vagamq́; ſuſpicionem illam, quæ huiuſmodi exemplorum initiis oriri ſolet, aliis aliud ſignificantibus, ſingulisq; & culpam & periculum declinare ſtudentibus, oratio illa indicat,* Dixeruntq́ue ad inuicem. *Nam qui rogat & quærit, facti ignorationem prætendens, crimen declinare videtur. Atq; ita initio alij alios percontabantur,* Quis hoc fecit? *non caſu, ſed conſilio factum, orationis verba indicant, Hebraicè ſic habentis,* Quis fecit *τὸ* DABAR. *hoc* DABAR *& conſilium & rem omnem & verbum ſignificat, & vtrumque etiam interdum complectitur, vt hoc loco.* Quis (in-

quit) fecit rem hanc, *quæ nunc in ore omniũ verſatur? eam profectò non ſine certo conſilio atquę magno molimine factam conſtat, cum magna contemptione ſermonis, ac famæ ex hoc facto orituræ. Itaque de facto & facti definitione nulla omnino quæſtio, nulla inter populum dubitatio fuit; ſed cura omnis in authore vel diuinando, vel quærendo ponebatur: id quod cùm nemo palàm exponere affirmareq́ auderet, ad ſecreti iudicij diligentiam & induſtriam deductum fuit:* Cumq́ue inquirerent authorem

דרש. facti. *Hebraica duo verba* DARASSV VAIBAKESSV, *ſic Latinè*

בקש. *verti poſſunt; Et ſcrutati ſunt, & inquiſiuerunt. alterum ad verborũ, alterum ad rerũ examinationem & æſtimationem refertur: coniecturis namq́ & indiciis ex omni ſermonum genere, ex facti natura, ex perſonarum opinione, ex conſiliorum obſeruatione, ex vſu demum atq́ ex varia ſuſpicione multorũ, deinde verò ex antecedentibus & conſequentibus factis, dictis, habitibus, aliisq́ argumentis, ex interrogatione diligenti teſtiũ, vel eorum qui indicare aliquid poſſe viderentur, ex temporis notatione, ex facti veſtigiis, denique ex collatione comparationeq́ horum omniũ, vt facti author ſciretur, effectum eſt. Nec verò occultari res poterat, cuius periculũ ad omnem populum vt pertinere putabatur; inquiſitio etiam attinebat, maximè religionis opinione intercedente: & iis qui facti expertes erant, publicè ac priuatè agentibus & inquirentibus, vbi tot præcipuè conſcij erant, nimirum ſerui decem, quorũ opera res peracta fuerat, nec ideo ſic occultari poterat vt nihil omnino vel ſermonis, vel alterius indicij in medium dimanare poſſet. Nam cùm vnuſquiſque de ſe ſeruisq́ ſuis, quot eſſent, quid eadem nocte egiſſent,*

Remotio argumentoſa.

vbínam fuiſſent, & profiteri, & poſſet teſtari: vel ex vno à remotione petito argumento cõiectura primùm capi, deinde inquirendo deduci, demumq́ de facto ſtatui potuit: id quod verba ipſa indicant: Gedeon filius Ioas fecit hæc omnia. *Hebraicè ſic:* Gedeon filius Ioas fecit verbum hoc.

דבר *nam* DABAR *Hebraicum nomen, & verbum ſignificat, & rem omnem, præcipuè verò inſignem ac memoratu dignam. Itaque res ipſa ſuſpicionem inijcere potuit authoris ſui, nempe neminem alium illud aggredi & conficere potuiſſe præter Gedeonem, vtpote qui à Baalim cultu alienus eſſe cognoſceretur, & à patre eiuſdem mentis atq́ animi educatus eſſet, familiamq́ aleret ſuis moribus perſimilẽ; cùm cæteri omnes illius aræ, quæ diruta erat, atq́ numinis in eadem conſecrati, ſuperſtitioſiſſimi cultores eſſent. his acceſſit loci notatio, ipſius nempe altaris, in ſaxo dicati apud paternũ prædium, comportatarumq́ eodem atq́ exuſtarum arborũ carbones, victimarumq́ cineres, multaq́ alia, tum à re ipſa, tum à deſtinatis ad rem argumenta, quibus facti author prodebatur; præter rumores ex ſuſpicione natos, ac præter teſtimoniorum ab aliis atq́ aliis datorum confirmationem. Itaque Gedeon vnus facti author affirmatur, non tamen ſine paternæ diſciplinæ nota,* Gedeon filius Ioas.

Et

Et dixerunt ad Ioas: Produc huc filium tuum vt moriatur: quia deſtruxit aram Baal, & ſuccidit nemus.

HEBRAICA, *Chaldaica, & Græca publicè, & communi populi totius tumultu ac ſermone, ad ſupplicium poſtulatum fuiſſe Gedeonem declarant. ſic enim legimus:* Et dixerunt viri ciuitatis. *Cunctus populus, & ſinguli ex vrbe illa. Nec verò illũ iudicio ſiſti, ſed iam ab ipſis damnatum, ad necem rapi volebant, tamquam ſententia communiter iam pronunciata ob duplex crimen: alterum quidem religionis, vt illi criminabantur, per magnũ nefas violatæ,* Quia deſtruxit aram Baal. *Alterum verò eiuſdem notæ, atque etiam damni cum magna iniuria & ignominia populo illati,* Et ſuccidit nemus. *Hebraicè, Chaldaicè, & Græcè,* Nemus quod apud illam erat. *Ita ex vnius orationis verbis multa crimina diuiduntur. Aræ namque deſtructio vnum genus eſt, idq́ue vel verbis ipſis grauiſſimum, quod conſtanti audacia, & magno numinis contemptu admiſſum arguitur; non enim contaminaſſe, aut confregiſſe, aut caſu vel impetu aliquo alio violaſſe notatur, ſed deſtruxiſſe, funditusq́ue euertiſſe arguitur; deinde in eiuſdem numinis contemptum data opera, ac pertinaci ſtudio lucum ſacro loco vicinum, atque eidem dicatum, penitus excidiſſe. Dignum igitur damnatumq́ue eſſe pœnis per totum populum ſumendis, qui & numen à cunctis cultum violaſſet, & communis voti atque cultus publici nomine diu altum & conſeruatũ lucum excidiſſet. Huiuſmodi iudiciorum à tumultuante populo editorum exempla paſſim legendo reperimus, non ſolùm in ſacris libris, quale illud eſt; Nos legem habemus, & ſecundùm legem noſtram debet mori, quia Filium Dei ſe fecit; ſed in prophanis etiam lectionibus, immo & non ita pridem per omnem Galliam, ac Lutetiæ præſertim, edita audiuimus. Verùm quantum ad huius generis tumultus ſedandos, atque iudicia corrigenda, optimorum virorum conſtantia, authoritas, oratioq́ue valeat; ſubiuncta Ioæ reſponſio docet.*

Tumultuantis turbæ ſententia.

Quibus ille reſpondit: Numquid vltores eſtis Baal, vt pugnetis pro eo? Qui aduerſarius eſt eius, moriatur antequã lux craſtina veniat. ſi Deus eſt, vindicet ſe de eo qui ſuffodit aram eius.

VVLGI *atque popularis tumultus inſolentia non ſolùm ex conſilio ac iudicio (ſi modò cõſilium ac iudicium dici poteſt, nullo defendente antè ſententiam pronunciari, quàm crimen ſuis conuictum, ac definitum rationibus diiudicaretur) ſed etiam ex verborum ac nominum petulanti & odioſa appellatione agnoſci poſſet: quippe cùm illi patrem adorti, non Gedeonem, ſed filium poſtularunt, quo maiore illato dolore turbatum vexarent: nec id ad cauſam dicendam vel agendam ab ipſis, ſed ad capitis pœnas crudeliter ſumendas, poſtulari.* Filium tuum, vt moriatur. *Quanta autem animi fortitudine ſceleratus ille ac repentinus populi impetus à Ioaſo compreſſus primùm, ac deinde quanta dexteritate ac prudentia vltionis ardor reſtinctus fuerit; operæprecium erit cognoſcere. Namque ſtrenuus atque grauis vir*

intre-

intrepido primùm vultu, & conſtanti corporis habitu conſiſtens, nihilq́; hæſitans orationem habuit, & ſententiarum pondere & verborum modo efficacem, qua ſe non ſuam, vel filij, ſed Numinis eius, quod ab illis vindicabatur, cauſam meliùs agere ac defendere oſtendit: atque inuidiam omnem illius criminis à ſe filioq́; ſuo, quem nec nominauit quidem, ad illius tumultus authores tranſtulit. Atqui coniecturalis huius cauſæ ſtatus, vtpote diligenter iam tractatus, hoc loci à Ioa nulla ratione tentatus eſt. Non enim negari iam permittebatur, quod tantopere à populo inquiſitum, ac propè deprehenſum fuerat: quod ſi negaretur, Gedeonis partes debilitari in promptu erat, tamquam confeßi iuſtam contra ſe actionem, ſi factum ſibi adſcribi poſſet. Quam ob rem defenſio alia via expedienda fuit; vt videlicet, facti vel inficiatione vel confeßione prætermiſſa, in aliud prorſus conſilij atq; orationis neruos intēderet Ioas, quo actionis illius ius omne populo adimat, oſtendatq́; illos ea quæ hactenus egerint, agere quidem potuiſſe, vt, dum à ſe ſibi quiſque facinoris illius ſuſpicionem amouere ſtuderet, verum authorem omnes inquirerent, quem deprehenſum aut repertum tamen vel damnare, vel vlciſci, nec decenter, nec ſine numinis contumelia poſſent. Nam ſi hîc ageretur de populi re, tamen populus rei ſuæ iudicem ſeſe præbere non poterat. defenſorem in præſenti re exhibere fortaſſe poterat, aut populari & ſeditioſo feruore vindicem & vltorem: vt ille aiebat,

Publica cùm lentas non tulit ira moras. *Atqui nihil ſibi actione hac à populo repeti manifeſtum erat: quippe in illo facinore tria primùm enumerata fuerant, videlicet ara diruta, lucus exciſus, annalis ſiue ſecundus taurus occiſus & exuſtus. hoc poſtremum ad populum præcipuè pertinere videri poſſet, cuius cura, conſilio, & ſumptu taurus ille numini deuotus alebatur. Atq; ſi quid populi nomine poſtulari potuit, hoc vnum fuerat, quod tamen duplici de cauſa non videtur fuiſſe poſtulatum; altera quòd non maiori iure populus taurum ſuum requirere poſſe cenſebatur, quàm Ioas ſuum, cui plus damni, vnico tauro ablato, quàm populo, vnico etiam perdito, fuerat illatum: ille verò iacturam ſuam maiorem ferebat, nec capitis crimen ob eam rem tentandum cenſuerat: minùs ergo populo id curandum credebatur, cui impar damni ratio, cuiq́; id quod perdere videbatur, ex alio vel armento vel agro, eiuſdem ætatis inuento boue, reparari poſſet. Altera cauſa, quòd iam conſtaret taurum illum non furto abactum, ſed* IEHVEH, *antiquo ac certo Iſraelitarum gentis Deo, fuiſſe immolatum, quem non ita publicè remouerant, & ablegauerant illius tempeſtatis Iſraelitæ, vt non Deum ſuum etiam dicerent, tametſi* BAGHAL, *hoc eſt, numini alteri vel priores, vel pares, vel ſecundas ſaltem deferrent. Atque ideo quamquam tria illa initio admiſſa offendiſſent,* Deſtructam aram Baal, & lucum ſucciſum, & taurum alterum impoſitum ſuper altare, quod tunc ędificatum erat: *tamen ex tribus illis duo iſta in crimen vocant, atq; ad vltionem poſtulant,* Quia deſtruxit aram Baal, & ſuccidit nemus quod apud illud, *vt Hebraicè*

braicè eſt. itaq; cauſam à ſe non de ſuo ipſorum damno, ſed de numinis vel contemptione, vel contumelia ſuſceptam iactant, eamq; iam ſibi damnatam contumeliam ſeſe animaduerſuros profitētur. Hunc iudicij atque orationis impetum, animi primùm conſtantia, & vultus atq; totius corporis moderatione & grauitate, deinde etiam ſapienter initæ defenſionis virtute, à Ioa compreſſum, narratio ipſa & verborum exemplum indicat. Atq; animi & corporis vultus conſtans, & intrepidus habitus illa expoſitione oſtenditur: Quibus ipſe reſpondit. *quam expoſitionem Hebraica verba apertè explicant:* Et dixit Ioas omnibus iis qui ſteterunt ſuper eum. *inſtantibus, inquit, ſibi, ita obſtitit.* Numquid vltores eſtis Baal? *Quæstio hæc multiplex cùm ſit, in ſuas partes diuiſa, ſingulares efficit quæſtiones, quas in verbis ipſis latentes commentatori eruere operæprecium fuerit. Eſt autem totius orationis ſcopus, depulſio actionis eius, quam ſibi populus arrogabat. Cuius hæc breuiter ſubducta ſumma eſt; Rationem illam nec rectè, nec ſapienter, immo nec, vti exiſtimabatur, piè à populo eſſe initam: quippe cùm ita natura comparatum, ita iure ſanctum, ita etiam moribus receptum ſit, vt ne quis in Rep. ſuarum partium terminos modoſq; excedat; quicumque verò exceſſerit, in culpa eſto. atqui populū hunc alienas omnino partes ſuſcepiſſe, atq; ex conſequēti vel temeritatis, vel improbitatis, vel, quod grauius multo fuerit, impietatis pœnas ſibi eſſe commeritum. Siquidem populus populariter coactus, & tumultuoſo fremitu irritatus, nullius cauſæ iudicē agere poteſt; cùm ſint iudices qui de cauſis omnibus reſpondere, & ſtatuere, ex iure poſſint, ac debeant. Iam verò populū ſeſe in hac cauſa non iudicem præſtitiſſe, manifeſtū eſt. quippe qui nec diem reo dixerit, nec denunciarit crimen, nec defenſionis copiam fecerit, nec etiam vel feſtinam ex quacumque criminis æſtimatione ſententiam in iudicio pronunciauerit, immo qui cauſam illam non ſuam, ſed* BAGHAL, *id eſt,* NVMINIS, *eſſe affirmarit, cui vel iniuriam, vel contumeliam recenti atq; preſenti potiùs facto illatam, populus clamaret: reliquum ergo erat, vt populus in illa re vel dimicatorem pro numine, vel ſeruatorem ſeſe præſtare oſtenderet; quemadmodū fit, cùm quiſpiam ab alio vel diripitur, vel de poſſeßione deturbatur, aut aliàs grauiter oppreſſus læditur, accurrere ſolent cùm amici, tum opitulatores alij, quorum dimicatione ab oppreſſo iniuria propulſetur, afferaturq; ſalus. itaq; populus nec accuſatoris partes in hac re agebat, vtpote qui non accuſare hominem, ſed rapere ad necē ſtuduiſſet; nec etiam iudicis, cùm cauſa indicta damnaſſet. Reliquum itaq; erat, vt illo impetu ac tumultu depugnatorem, ſiue potiùs dimicatorem ageret. Namq; hoc ſignificat verbum Chananæū à Ioa dictum, identidemq; repetitum,* RIB. *ſæpè aliàs in contentionibus, rixis, ac dimicationibus vſurpatum: cuius plurima exempla ſunt; vt, Facta eſt rixa inter paſtores gregum Abraham & Lot. &, Ne quæſo ſit iurgiū inter me & te, & inter paſtores meos & paſtores tuos, fratres enim ſumus. quo in loco Rixam & iurgiū pro verbo* RIB *reddidit interpres. Atq; huiuſmodi iurgia*

ריב Rixa. Iurgium.

gia vel inter pares animo atq; viribus exſiſtere ſolent, vt inter paſtores illos, quos in exemplum protulimus; atque hoc pacto rixa dimicatioq; Latinè dicitur: vel inter impares, ita vt altera pars alteram viribus & impetu preſſam peſſumdare ſtudeat; & tunc non propriè rixa, ſed oppreßio, ſiue iniuria dicenda eſt, vt ille aiebat:

Iuu. Sat. 4. ——Miſeræ cognoſce præmia rixæ.
Si rixa eſt, vbi tu pulſas, ego vapulo tantùm.

Quòd ſi interim debiliori parti auxilium vel ab amicis, vel aliàs oppreßi vicem miſerantibus afferatur, ad dimicationis rationem redit res; & ad eos qui depugnant relata, rixa dicitur; ad eum verò cui auxilium affertur, ſalus eadem appellatur. Sanè huius verbi vim multis verſibus ſacer vates
Pſal. 34. " *expoſuit: Iudica Domine nocentes me, expugna impugnantes me. Appre-*
" *hende arma & ſcutum, & exſurge in adiutorium mihi. Effunde frameam,*
" *& conclude aduerſus eos qui perſequuntur me. Dic animæ meæ, ſalus tua*
" *ego ſum. Confundantur & reuereantur quærentes animam meam, &c. quæ illo in carmine producuntur, cuius initium eſt:* RIB IEHVEH RIBENI: *quod Latinè diceremus, Rixare Domine rixam meam, expugna impugnantes me. In dimicationem pro me deſcẽdito. Iam verò verbi ſignificatione cognita, Argumentationis vis atq; efficientia facilè declaratur. Si vos, inquit Ioas, rixæ ſtudio in hanc veniſtis cauſam, id altero ex duobus nominibus factũ ſit oportet, aut dimicationis cum Gedeone non de veſtris, ſed de* BAGHAL *dignitate ac rebus; aut ſalutis ipſi* BAGHAL, *vtpote à Gedeone oppreſſo, afferendæ. Vtrumque autem & officio veſtro &* BAGHAL *nomine ac numine indignum eſſe conſtat. Primùm, vti videtur, hæc cauſa nõ furti aut rapinæ eſt, ſed, vt res ipſa indicat, contentionis inter duos; alterum quidẽ Gedeonem, qui* BAGHAL *ex agri ac religionis poſſeßione, altari euerſo & luco exciſo, pellere voluiſſe putandus eſt: alterum verò* BAGHAL, *qui dignitatem poſſeßionemq; ſuam tueri, atq; vim ſibi illatam vlciſci curabit. Hoc ita cùm ſit, nec veſtrarum partiũ, nec* BAGHALIS *dignitatis authoritatiſq; fuerit, vt illius vos defenſionem, tamquam dimicatores ineatis: primùm quòd ab illo ad hanc rem numquam vel vocati, vel appellati fueritis: deinde quòd tantus hominum ac populi numerus hominem vnicum ad dimicationem prouocetis: egregiam verò laudem, tametſi victoria potiti fueritis, relaturi ſcilicet. longè autem æquius ac dignius eſt, vt eam curam* BAGHALI *ipſi relinquatis, vicem ſuam, ſi modò* BAGHAL *eſt, vlturo, & nomen decuſq; non deſerturo ſuum. Namq; alias dedecori adſcriberetur, vnum Numen cum homine vno, à quo ſpoliatus fuerit, non dimicare, & magni populi frequentiam ad ſuas res aſſerendas vel appellare, vel vltro ſeſe offerentem vindicem pati; cùm homo ipſe non populum, ſed Numen ipſum petiiſſe, & exſpoliaſſe conſtet: quòd ſi ipſe ſuas res non dimicet,* BAGHALIS *titulum ac nomen nec iure mereri, nec virtute retinere poteſt; longè etiam minùs, ſi vos ei, non vt dimicatores, verùm vt oppreſſo*

ſerua-

ſeruatores adeſtis. Hæc, quam hactenus deſcripſimus, expoſitio eſt depulſionis illius à Ioa inſtitutæ, duabusq; partibus conſtantis; quarum altera nō alterius expolitio, ſed noui argumenti explicatio fuit: quod Latinè legimus, Numquid vltores eſtis BAGHAL, vt pugnetis pro eo? *ex ſuæ ipſius linguæ verbis ita Latinè ſonabit:* Numquid vos dimicabitis ipſi BAGHAL: numquid vos ſeruabitis illum? *Argumentationem inſtituit à repugnantibus & abſurdis, atque adeò ab indecoro facto: cuius præcipua vis in nominis Baghal ratione & expoſitione oſtenditur. Cuius ſignificationem iam ſæpe aliàs docebamus, ius, imperium, poteſtatemq;, facultatem atq; efficacitatem continere, deduciq; à verbo Baghal, quod præſtare, ſuperare, poſſe, poteſtatem exercere, efficereq; ſignificat; atque ad hanc rationem Latinorum Numen referendum dicebamus, à nuere verbo factum nomen. Iam verò argumentatio ſic à Ioa initur: Baghal nomen ius, poſſeſſionem, & vim & facultatem, atq; adeò imperium & authoritatem ei, cui impoſitum eſt, attribuit, ita vt ipſe nullius hominis tutela egeat, quin potiùs iis à quibus colitur, tutelarem, vindicem, vltorem, & aſſertorem ſeſe præbeat, ſi modò Baghal nomen authoritatemq; tueatur, ita vt vos illius virtute ſeruari ac defendi, res veſtrasq; in tuto eſſe, non autem illum illiusq; res veſtra dimicatione aut ope aſſeri par ſit. Aliàs verò nec ipſe nomen illud, nec vos numen illud habebitis, quod ſibi ipſi præſtare nihil poſſit, veſtroq; auxilio ad ſuam ſalutem indigeat. Nam ſi vno homine ſuas deſtruente res, dimicare non vult; cur vos, quæ ille negligit, tanto ſtudio & conatu vlciſcenda curatis? Sin verò vult, & non poteſt, cur Baghal appellatur, cùm minimè Baghal ſit, atq; ex conſequenti nec vobis colendus? Iam verò virtutis efficiētiæ atq; authoritatis illius, ab vnico homine (quem vos altaris ac luci deſtructorem accuſatis) vnius noctis ſpatio factum eſt periculum, quod illi etiam æquali temporis interuallo, iuſta ac manifeſta animaduerſione propulſari poteſt. atque hoc quidem pacto ſuum ille decus, ſuum inquam numen, vobis palàm probabit, & nullo veſtro negotio auxilij vobis, cùm opus fuerit, afferendi facultatem confirmabit. Iam illud primùm vobis ita affirmantibus compertum eſt, vnum eſſe hominem, qui contentionem cum BAGHAL inire auſus fuerit, atq; rixantis cum BAGHAL cognomen trahere cœperit, ſi vos illum vlciſcimini, an BAGHAL vel ſit, vel vlciſci ſuam rixam poſsit, minimè compertum erit; ſi verò vel æquali, vel maiori etiam temporis ſpatio, hoc eſt, vnius diei atq; noctis ſpatio, ille ſuum impugnatorem vlciſcetur, & ſe ſibi vobisq; ſalutarem confirmabit: quamobrem* Qui aduerſarius eſt ei, moriatur antequam lux craſtina veniat. ſi Deus eſt, vindicet ſe de eo qui ſuffodit aram eius. *Latina hæc verſio ex præcedenti commentatione explicata eſſe iam videtur, ſi ad vnam tantùm perſonam duo pronomina referantur, hoc ſenſu: Aſſertionis huius, quam Baghalem expedire decet, argumentum illud manifeſtum eſto: pœna videlicet capitis diuinitus illata ei, à quo numinis maieſtas, authoritasq; læſa, & ara diruta fuerit:*

Argumentū ab abſurdo & pugnāti.

idq́; fiat , antequam lux craſtina veniat , vt non ad naturam , vel ad alium caſum, ſed ad certum numinis conſilium , mors ex præſcripto oblata referatur. Hæc, vt diximus, huius naſtræ verſionis expoſitio ſatis ſequax apertaq́; fuerit. Verùm Hebraica lectio duo pronomina ad duas perſonas referre videtur; hoc pacto: Qui vltor fuerit illi, moriatur vſque manè: Si ELOHIM *ipſe vlciſcatur ſe,* quia demolitus eſt aram ipſius. *Primùm non contēdit eum morte dignum non eſſe, qui numinis maieſtatem & authoritatem non contempſerit modò, ſed læſerit etiam: imò maturo ac manifeſto ſupplicio afficiendum cenſet, quo ſupplicio numinis authoritas atque veritas comprobetur: id quod non fiet, ſi quiſpiam vel publicè, vel priuatè partes illas vltionis cauſa ſuſceperit. Nam qui id egerit, quo minùs authoritas diuina Baghali eſſe pernoſcatur, obſtabit: ſiquidem ex ea re illud eueniet, vt non numen ſibi, ſed homo numinis vicem vltus eſſe palàm dictitetur. Quam quidem ob rem, Numinis maieſtatem aſſeri debere non inficiatur Ioas; illud tamen contendit, eam aſſertionem nec aptè, nec decenter, priuata vel publica hominum opera fieri poſſe: quippe cùm nullū hactenus iuſſum aut mandatum Numinis alicui hominum ad eam rem factum exſtet: nullum etiam vel exemplum, vel argumentum virtutis, aut efficacitatis illius numinis apud illos conſtet. Nunc verò periculi faciendi oblatam eſſe opportunitatem, qua numquam commodiùs vti Baghal poſſit, atque hoc tempore; idq́; fiet, ſi aræ ſuæ demolitorem quàm citiſſimè interimens, nefarium, ſacrilegum, atque impium declarauerit. Hoc enim pacto & ſe ſuis atque cultorum ſuorum rebus prouidere oſtendet, & honores etiam ſibi, ampliores quàm hactenus, tribuendos arrogabit. Atque ita Hebraicè ſcientibus (quibus etiam*
אשר יריב לו *vt Latinis conſultum volumus) illa prior huius orationis pars* ASSER IARIB LO, Qui dimicabitur illi, moriatur vſque manè, *ſic à nobis explicatur: Huius facinoris declarandi atque vlciſcendi terminus ad craſtinam vſque diem definiatur, ea tamen lege atque omine; vt, ſi quiſpiam hominum ſeſe numinis huius vltorem ac dimicatorem præbere voluerit; vel numine ipſo irato atq; infenſo moriatur, idq́; intra idem temporis ſpatium. Oportet enim eum pœnas ſubire grauiſſimas, qui numini, quo minùs authoritas dignitasq́; ſua aſſereretur, impedimento fuerit. Atque verbum illud,* moriatur, *vel ad exſecrationem, atque prærogatiuū malum omen, quod in religioſis comitiis valere antiquorum vulgus credidit: vel ad terrorem damnationis & minas referri poteſt, Ioa ducis ac principis in tribu ſua viri partes agente, atque temerariæ popularis iudicij ſententiæ intercedente. Quandoquidem nulla lege vetitum antea fuerat, ne Baghal aræ euerterentur; immo contrà, vt omnino eiuſmodi aræ cum ſuis ſimulacris, ſtatuis, atq; adeò cum omni vanorum Deorum nomine perderentur, Dei veri lege, per Moſen pronunciata, decretum imperatumq́; fuiſſe conſtabat. Vtramuis orationis huius explicationem quo minùs adhibeamus, nihil obſtat: quamquam priorem cum re ipſa, cum loco, ac tempore, cumq́; orantis viri ſtudio*

&

& inſtituto cohærere arbitramur. Namque totius huius controuerſiæ caput ex præſenti facto petitum, illud eſt: Aræ Baghal authoritas ac dignitas vindicanda aſſerendaq́ ſit. Quam controuerſiam ita orator hic tractat, vt authoritatem omnem aſſerendam non inficiaretur: verùm nō omnibus permiſſum eſſe ait, alienam cuiuſque dignitatem tueri; minimè verò vulgo id concedendum: ſed ſingulis ſuam authoritatem conſtare, ad ſeſe ſuaq́ defendendum; diuinamq́ dignitatem eius, qui in dubium vel in periculum vocetur Baghalis, non eſſe hominum, ſed potiùs ipſius, qui periclitetur, defendere atque aſſerere. Nunc iam periculum fieri dignitatis & authoritatis Baghal, cuius aram qui demolitus fuit, numen etiam impugnare, nec cum hominibus, verùm cum Baghale ipſo R I B, *id eſt, dimicationem inſtituiſſe viſus eſt. Oportere igitur Baghalem, nomen numenq́ ſuum tueri volentem, hoc eſt, Domini atque præſtantis, ſeſe ipſum in ſua re Baghalem præbere & probare. Hac vna quæſtione de Baghalis nomine abſoluta, altera ſuſcipitur abſoluenda*: Si Deus eſt, vindicet ſe de eo qui ſuffodit aram eius. *Ex Hebraico ſic, explicationis cauſa, orationem miſcebimus; Si* E L O H I M *ipſe* I A R E B *illi, quia demolitus eſt* aram ſuam. *Sæpè iam aliàs admonuimus,* E L O H I M *nomen, diuinæ naturæ adſcribi ea ratione, qua humanarū rerum cognitio, iudicium, gubernatio, atque adeò prouidentia omnis Deo tribuitur: ita vt, cùm pronunciatum auditur, Dei iudicis, vindicis, gubernatoris, atque hominum rebus prouidentis, & omnia hæc pariter præſtantis ſignificationem animo audientis repræſentet. Atqui prouidentia cum iudicio coniuncta non ſolùm in honeſtis hominum actionibus promouendis, ſed in turpibus & nefariis, atque indignis vlciſcendis ſpectatur. Nam ſi quiſpiam iudex factam alicui iniuriam debitis pœnis non proſequatur, iudicis profectò nomine & munere ſeſe præbuerit indignum. Nec verò quiſpiam ſeſe iudicem probare cōfirmareq́ poteſt, niſi, occaſione data, muneris authoritatisq́ ſuæ documentum, atque etiam officij exemplum re ipſa perſpicuum ſtatuerit. Atqui nullo tempore id commodiùs opportuniusq́ ſtatui poſſe, quàm cùm ipſa iudicis & gubernatoris dignitas ſingulari facinore tentata eſt. Oportere igitur illum, ſi modò aliorum iudicum vindicem, & iniuriarum propulſatorem ſeſe eſſe oſtendere, ac declarare iuuet; ſuæ ipſius dignitatis periculum, ſupplicio de tentatoribus ſumendo, perrumpere, atque hoc pacto & ſeſe iudicem, & humanis rebus prouidentem probare, atque formidandum colendumq́ hominibus confirmare. Namque aliàs ſi diuina, hoc eſt, propria, nō curabit; quomodo humanorum cognitionem & curam ſibi, tamquam Deo, arrogare poterit? Iam verò certam rem eſſe, quæ diuinam authoritatem ac dignitatē propriè ac ſingulariter exſpectet, qua re aſſerta & vindicata, diuinos honores ipſi vltori aſſeri conſentaneum fuerit: eam autē rem aram illam eſſe, quam tentator demolitus fuiſſe dicitur: eandem igitur Baghali, tamquam Deo, diuinitatem ſibi arrogaturo, & proponendam & permittendam eſſe. Siquidem Luci, quamuis Deo dicati, exciſio diuinitatis exploranda,*

אלהים

Iudicis partes.

plorandæ, non vſque adeò idonea materia fuerat: quoniam huiuſmodi lucorum vſus non ſolùm ad diuinos honores, ſed etiam ad populorum & locorum ornamenta, ad hominum oblectamenta & commoda, inductus eſt, atq; adeò non diis tantùm, ſed hominibus interdum dicatos, & hominum titulis ac hominibus diſtinctos lucos nouimus: atq; ita Dianæ lucum & aram, Martis lucum, Albanos tumulos atque lucos, & Piſonis lucum legimus. At verò aram vlli præterquam Deo poni, fas & iura omnia vetuerunt. Quam ob rem non luci exciſi nunc, ſed propriam, hoc eſt, aræ ſibi dicatæ iacturã & cauſam vlciſcendam, atque certo, maturo, & ſingulari iudicio abſoluendam, idq; intra præſcriptum tempus, nempe diem vnum, noctu etiam, ſi libeat, vt facinori vltio reſpondeat, diuinitatem ſuam aſſerturo Baghali relinquendã cẽſuit Ioas: idq; in hac ſentẽtia, quæ perorationis etiã vim obtinet, vnius aræ mentionem fecit. Si deus eſt, vindicet ſe de eo qui ſuffodit arã eius. *hoc primum ille agat, ſe vt Deum iudicem, gubernatorem, prouidentémque eſſe oſtendat illo documento, nempe animaduerſione in eum tantummodo ſontem, qui ſuffodit, quæ ſibi cum nullo homine cõmunis fuerat,* arã ſuam. *Hebraica vox* CHI, *relatiui & cauſæ officium ſortitur, eleganterq; exponendo ad vtramque rationem refertur. Meminerimus autem orationem conditionalem eſſe affirmatiuam, cuius poſteriore parte negata, conditionis negatio infertur: vt, Si Filius Dei eſt, deſcendat nũc de cruce, & credemus ei: quod ſi non deſcenderit, ſe nõ credituros aſſeuerabãt. ita Baghal, ſi deus eſt, vlciſcatur ſeſe ipſe quãbreuiſſimè; quod ſi non facit, arguatur Baghal nõ eſſe, potiusq; eum, à quo impugnatus fuerat, præſtantẽ eſſe diciq; mereri.*

Ex illo die vocatus eſt Gedeon, Ierobaal; eo quòd dixiſſet Ioas, Vlciſcatur ſe de eo qui ſuccidit aram eius.

QVALEM *Gedeonis facinus, atque patris actio exitum habuerit, verſus hic opportunè docet, nobiliſſimo narrato euentu, qui præter publicã vulgi exſpectationem ſecutus fuit, videlicet exploratæ, conuictæ, ac diiudicatæ vanitatis illius, qui vulgo Baghalis ſiue Numinis, atque Dei nomine mendosè colebatur; cuius cùm nulla præſtantia, nulla virtus, nulla facultas eo tempore, quo in periculum examenq; deducta eſt, apparuerit; non ſolùm nomen ſublatum de medio, ſed ab ipſo, cui antè impoſitum fuerat, ad illius impugnatorem cum victoriæ elogio, atq; inſigni appellatione traductum fuit. Nam omnis, quæ in illa actione tractabatur, cauſæ ſumma fuit: Gedeonem, Baghalis ara diruta, numen & authoritatem impugnaſſe, omnemq; præſtantiam, atque adeò vim & efficacitatem detrahere, imminuere, atque abrogare voluiſſe; hac mẽte rixã occepiſſe, ara cùm primis euerſa: atq; hoc pacto Rixantis cum Baghal vſurpaſſe nomen: quod ſi non impune ille tuliſſet, conſequebatur apertè, Baghale ſeſe præſtantem probare; & præter Baghalis nomen, illud etiam cognomen ſiue elogium ſibi arrogare,* IARVB, *hoc eſt, vindicis, authoritatem, inquam, dignitatemq; ſuam vindicantis & aſſerentis: ita adeò eueniret, vt qui antè* BAGHAL *dicebatur, hoc eſt, Dominus, ſiue*

præ-

præſtans, ſiue cõpos; IARVBAGHAL, hoc eſt, vindex BAGHAL, vindicationisq́ ſuæ compos ac præſtitor diceretur: cuius tamen virtutis cùm nullum argumentum exſtiterit, effectum eſt, vt ad Baghalis ignominiam, illiusq́ vanitatis æternam infamiam, idem nomen Gedeoni, qui Baghalis authoritatem oppugnauerat, ex vero ac merito adhæreret, iã deinceps poſthac IERVBAGHAL, hoc eſt, Baghalis vindici appellando: ita tamen vt IARVB impugnatoris ſignificationem apud Gedeonem conſeruet; quod ſi Baghali adſcribi potuiſſet, propugnatoris notione exponendum eſſet. Namq́ vocis IARVB Chananææ, idem ferè quod vindicis Latinis vſus eſt: vt Iarub ei tribuatur, qui impugnat; & ei etiam qui impugnata propugnat, & vlciſcitur. Sic enim & Romano ſermone, leges libertatis vindices; & Cato gladiatorum ac beſtiariorum vindex; & furiæ facinorum & ſceleris ſpeculatrices ac vindices dicuntur. Iam igitur cùm ſapientis Ioæ oratione BAGHAL ſuæ dignitatis vindex conſtitutus eatenus eſſet, ſi religio etiam illius præſentis penè confirmaretur exemplo: id exemplum, cùm nullum exſtiterit, IARVBAGHAL cognomen impugnatori, impugnationisq́ compoti Gedeoni, optimo iure arrogatum eſt; atque honoris illius Numinis falsò putati ac dicti religio omnis labefactata & abrogata, cum magno vſu eorum hominum, qui antea vano Numinis ac nominis illius metu premebantur. Huiuſmodi gloriæ ac laudis præconium Græco illi homini deferendum cenſebat Lucretius, qui vanas gentium de Deorũ natura opiniones, vanasq́ religiones redarguere, & impugnare primùm fuerat aggreſſus.

ירוב

Cicer. 3. de leg. & Q. fr. & 3. de nat. Deorum.

Humana ante oculos fœdè cum vita iaceret,
In terris oppreſſa graui ſub relligione:
Quæ caput è cæli regionibus oſtendebat,
Horribili ſuper adſpectu mortalibus inſtans:
Primùm Graius homo mortalis tollere contrà
Eſt oculos auſus, primusq́ue obſiſtere contrà.
Quem nec fama Deûm, nec fulmina, nec minitanti
Murmure compreſſit cælum: ſed eo magis acrem
Virtutem irritat animi, confringere vt arcta
Naturæ primus portarum clauſtra cupiret.
Ergo viuida vis animi peruicit, & extra
Proceſſit longè flammantia mœnia mundi:
Atque omne immenſum peragrauit mente animoque.
Vnde refert nobis victor, quid poſſit oriri,
Quid nequeat; finita poteſtas denique cuique
Qua nam ſit ratione, vtq́ue altè terminus hæreat;
Quare relligio pedibus ſubiecta viciſſim
Obteritur; nos exæquat victoria cælo.

Lucret. lib. 1

Verùm de cuiuſmodi religionum, ſiue ſuperſtitionum potiùs, impugnatione hæc debeant meritò concini, idem Poëta paulo pòſt aperto expoſuit exemplo. Magnum igitur Gedeoni decus illo dirutæ Baghalis aræ facinore arrogatum,

Explicatio ſententiæ Lucretianæ.

tum,

tum, magnam ſuperſtitionem hominibus repudiandam, veramq́ pietatem erga vnius Dei cultum, allatum carmen hoc, quod expoſuimus, declarat. Ex ille die vocatus eſt Gedeon, &c. *Detecta igitur, atque de medio ſublata erroris ac mali publici occaſione, hoc eſt, ſuperſtitionis vanitate turpiſſima excluſa, & materia etiam ſummota ac diſiecta, religione procurata & expiata, reconciliati iam populo ſuo Dei veri feliciſſimum, vt ſic Latinè loquamur, auſpicium habuit Gedeon, nouoq́ Ierubaghalis nomine, futuræ rerum in melius conuerſionis curam inſigni initio facto ſuſcepit. Nullũ enim agendis gerendisq́ rebus fundamentum firmum eſſe poteſt, quod præſenti Dei gratia voluntateq́ non innitatur.*

Igitur omnis Madian & Amalec, & Orientales populi, congregati ſunt ſimul, tranſeuntes Iordanem, & caſtrametati ſunt in valle Iezrael.

Sapiétia humana. Fides.

QVAM *timoris atque perturbationis materiam humani iudicij ſapientia definiret, victoriæ, ſalutis, atque libertatis felicem opportunitatem ſibi diuinitus allatam piorum animorum fides certiſſimè interpretatur. Iſraelitæ irruentium vaſtantiumq́ hoſtium inuaſionibus & populationibus afflicti, ad ſummamq́ inopiam redacti; atque adeò ad ſpeluncas & montium inacceſſibiles ſterilesq́ tractus, vitæ tantummodo tutandæ cauſa, coacti, nũc denuo meſſis tempore, tantarum copiarum iratos animos, atque horribiles impetus quónam pacto vel reprimere, vel refugere poſſent? maximè iis præceptis præoccupatisq́ locis, in quibus vlla ſpes eſſe potuiſſet, magnam manum propugnantium, induſtria, dexteritate, virtute atque contentione impediendi & propulſandi. Nam quæ difficiliora inuadẽtibus, faciliora propugnantibus eſſe putantur loca, tum fluuiorum vada, tum etiam montium fauces anguſtiæq́ ſunt, quæ cùm hoſtiles obtinuerint copiæ, cætera omnia ſibi iam capta promittũt. Hæc ratio eſt, quamobrẽ hiſtoriæ huius ſcriptor tantã gentium illarũ frequentiã coniunctis viribus firmatã, fluuioq́ impune tranſmiſſo opportuniſſimã vallẽ occupaſſe cõmemorat, vt, quæ mox narrãda erit, victoria vnius Dei beneficio authoritatiq́ tribuatur; nulla aliàs futura, ſi humanis viribus aut cõſiliis peteretur. Hoſtes, inquit, iam permulti, omnis Madian & Amalec, cæteriq́ Oriẽtales populi, ſiue, vt Hebraicè eſt, Orientis filij. Namq́ hi omnes tũ antiquæ cognationis, tũ vitæ militaris profeſſioni, tũ verò cõmuni aduerſum Iſraelitas, atq́ adeò hæreditaria inuidia inducti, cõiunctis viribus, copiisq́ coactis, in illius, quã oderant, gentis perniciẽ conſpirauerãt. Erãt verò Madianitæ ex Abrahamo & Chetura oriundi: Amalechitæ autem Eſau, ſiue Edonum ſuæ gentis authorem laudabant; vtpote ex Eliphaze & Thãna concubina prognati. Qui porrò Oriẽtis filij, ſiue Orientales populi appellantur, complurium familiarum nominibus Iſmaële patre deducti, regiones definiebant ſuas; in quibus Nabathæi primas obtinuere: hos certa ſerie alij ſequebantur, vt Chedarenſes, Adbedenſes, Mobſamitæ, Maſmaitæ, Dumatæ, & Maſſatæ, Hadadenſes, & Themates, Ieturei,*

Madian. Geneſ. 25. Amalech. Orientis filij.

Geneſ. 25.

Naphi-

Naphiſii, & Cedmatæ. Iſti ſunt filij Iſmaëlis, & hæc nomina per caſtella „
& oppida eorum, duodecim principes tribuum ſuarum. Habitauit autem „
ab Heuila vſque Sur, quæ reſpicit Ægyptum introeuntibus Aſſyrios. „
igitur cùm tantæ copiæ pari conſilio, eodemq́ ſtudio ſeſe ſimul coniũxiſſent, Iordanis vadis, nemine interturbante aut obſiſtente, traiectis, opportuniſſimum tum ad caſtra figenda, tum ad cæteras regionis partes variis excurſionibus infeſtandas, locum primùm occupauere, vallem videlicet Iezragheli vrbi adiacentem, cui diuinæ & incomparabilis fructuum felicitatis rariſsimo exemplo nomen factum fuerat; ita vt nec hærentibus annona deeſſet, nec excurrere, & prædas agere volentibus, ad comportandum locus commodior & auguſtior optari poſſet. His etiam loci atque nominis accedebat omen, quod ad omnes actiones, præſertim bellicas, Oriẽtis filij, auguriorum & huiuſmodi ſuperſtitionum celebres magiſtri, captare conſueuerant. Huiuſmodi itaque illa tempeſtate Iſraëlitarum publicæ rei, & hoſtium ſtatus erat, qui ſingulis narrationis huius verbis obſeruatus deſcribitur. Congregati ſunt ſimul. *magno ſtudio communiq́ conſilio.* Et tranſierunt. *Interpres noſter expoſitionis cauſa flumen nominauit*, Iordanem, *quem illo tempore exundare ſolitum ſacræ hiſtoriæ tradidere. ſed nec aquarum copia, nec vllo propugnantium obice, vel à tranſitu impediti vel repulſi fuerant hoſtes, nec aliàs etiam tranſmiſſo amne interturbati, quo minùs omnia loca liberè peruaderent; vſque ad occupandam Iezraghelis vallem in tribu Iudæ ſitam, lateq́ patente agro totius exercitus capacem. Hac verò veluti virtute, induſtria, atque dexteritate, ſibi iam parata rerum Iſraëliticarum poſſeſsione, cùm nullis humanis aut viribus, aut conſiliis deturbari ſe poſſe exiſtimaret hoſtis, diuinæ prouidentiæ & efficientiæ per pauciſsimos depugnatores, ac potiùs per vnius viri fidem, deturbatus, pulſus, eiectusq́ fuit.*

Iezraghel.

Nominum omen.

Iordanis.

Spiritus autem Domini induit Gedeon, qui clangens buccina conuocauit domum Abiezer, vt ſequeretur ſe.

SI *copiæ copiis comparandæ eſſent, cæteraq́ ad conficiendam rem opportuna conferrentur, temeritati magis, quàm audaciæ adſcribi potuiſſet, vnum virum, vnius tantùm, vinci ac fugere & latère aſſuetæ, familiæ ope aduerſus innumerabiles hoſtis copias, vincere ac diripere, prædari & exſpoliare doctas, multisq́ annis potẽtiam obtinentes, regionis propugnationem ſuſcipere: cuius incepti nuncius pergratus fortaſsis hoſti fuit, eã ſibi occaſionem dari exiſtimantis, qua fortioribus audacioribusq́ Iſraëlitarum confectis, cæteri ad extremam redigerentur ſeruitutẽ. Verùm enimuero certæ, veræ, atque ſolidæ victoriæ, & manifeſtæ opportunæq́ ſalutis authoritatem & facultatem, nec humanis viribus, nec armis, nec exercitationibus conſiliisve bellicis, nec vlli alij rei, pij, fideles, cordatiq́ viri tribuerũt, præterquam voluntati vnius Dei. Quia ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata* „ Pſal. 32.
ſunt. Dominus diſsipat conſilia gentium, reprobat autem cogitationes populorum; & reprobat conſilia principum. Conſilium autem Domini in æter- „

,, *num manet: cogitationes cordis eius in generatione & generationem. Bea-*
,, *ta gens cuius Dominus Deus eius, populus quem elegit in hæreditatem. De*
,, *cælo reſpexit Dominus, vidit omnes filios hominum. De præparato habita-*
,, *culo ſuo reſpexit ſuper omnes qui habitant terram. Qui fingit ſigillatim cor-*
,, *da eorum, qui intelligit omnia opera eorum. Non ſaluatur Rex per multam*
,, *virtutem, & gigas nõ ſaluabitur in multitudine virtutis ſuæ. Fallax equus*
,, *ad ſalutem; in abundantia autem virtutis ſuæ non ſaluabitur. Ecce oculi*
,, *Domini ſuper metuentes eũ, & in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius.*
,, *Vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame. Oculi igitur Domini, hoc eſt, ſingularis erga Iſraëlem prouidentia & voluntas, immenſi exercitus viribus, artibus & armis non ſufficere modò, verùm infinito interuallo præſtare, manifeſto exemplo comprobatur; id autem effectum eſt, virtute Gedeoni diuinitus communicata, virtute, inquam, tum cõſilij, tum roboris atque virium, cæterarumq́ partium, quibus ad rem vltra omne humanum exemplum conficiendam opus fuit. hanc adeò virtutem ſacer ſermo ſpiritum Domini appellat; quo nomine nihil poteſt dici aut aptius, aut ſignificantius ad perfectam efficacitatem indicandam. Namque ſpiritus præſtantia, carnis imbecillitati fragilitatiq́ opponitur. Vt, Et Ægyptus homo eſt, & non Deus; & equi eorum caro, & non ſpiritus. Omni enim ſpiritui & vis & promptitudo, & celeritas arrogatur; verùm Dei ſpiritui, incomparabili exceſſu, hæc atque alia omnia, quæ vim efficientiamq́ ſpectant, tribuuntur. Huiuſmodi ſpiritu, ſapientiæ, inquam, cõſilij, & fortitudinis non modò imbutum, ſed plenè inſtructum, animatum, & auctum, Gedeonem,*

Spiritus. Caro. Eſaiæ 31.

Induit. Eſaiæ 51.

verbum, Induit, *ſignificat. Vt illud, Conſurge, conſurge, induere fortitudi-*
,, *nem brachium Domini: conſurge ſicut in diebus antiquis, in generationi-*
,, *bus ſeculorum. Numquid non tu percuſsiſti ſuperbum, vulneraſti draco-*
nem? Chaldæus paraphraſtes loci huius vim breui expoſitione indicabat: Et ſpiritus fortitudinis à Domino induit Gedeonem. Cuius ille virtute & efficientia ſpiritus, non animatus tantummodo, ſed in victoriæ firmam ſpem adductus, ad rem quam maturrimè expediendam, cogitationem & operam omnem conuertit, atque ita belli ſigna buccinæ ſono edere cœpit, cuius buccinæ vſus ad bellicam tempeſtatem imperatus à Deo fuerat. ei verò expeditioni ſeſe primum proferens, familiæ ſuæ gentem felici nomine inſignitam adiunxit: Vocauit domum Abiezer, vt ſequeretur ſe. *ex Hebraico hemiſtichium hoc ſic Latinè ſonare poteſt:* Et clanxit buccina, & clamatus eſt Abighezer poſt illum. *quam narrationem ita exponimus, videlicet Gedeonem fortitudinis auctum ſpiritu, vltro primùm prodiiſſe, ſignúmq́, quod ex antiqua conſuetudine notum Iſraëlitis erat, buccina dediſſe, cõcurriſſe ex agris cum primis propinquos, hoc eſt, propriæ familiæ ac vicinitatis homines, nomenq́ Abighezer inter concurrendum frequentiùs repetitum vſurpaſſe; eo ſe mutuò ad familiaris ducis comitatum exhortatos: cùm Abi-*
" *ghezer paternum auxiliũ interpretari liceat, id illa appellatione ſignificãte,*

nempe

nempe oportere Abighezeritas omnes & Dei Patris omnium voluntario auxilio, & ſuo ipſorum nomini, generi, atque decori minimè deeſſe. Atque hoc exemplo cæteras confines tribus in eandem expeditionem commouere: quas dux ipſe vocandas eueſtigio curauit.

Miſitque nuntios in vniuerſum Manaſſem: qui & ipſe ſecutus eſt eum, & alios nuncios in Zabulon & Nephthalin, qui occurrerunt ei.

V ICINAS, *ac finitimarum tribuum gentes ad illam expeditionem celeritatis cauſa adſciſcẽdas curauit Gedeō, quibus & viri virtus & ſtudium, atq; certum iam ac deliberatum exemplum, facilè laboris partem ſuſcipiendam perſuaſit, animum addente cum primis fide ex denunciatione voluntatis Dei; quam per nuntios oportuit ſignificatam, cum narratione earum omnium, quæ præceſſerant, rerum, quam vero ſimillimum eſt fuiſſe perlatam. hoc eſt, de Baghalis ara diruta, numine oppugnato atque conuicto. Harum autem primùm mentio facta eſt, quæ proximæ omnium & expeditiſsimæ accerſiri potuerunt, & itineribus inſtituendis commodiſsimè aptari: videlicet Manaſſenſium, inter quos ipſa Abighezeritæ Gedeonis familia morabatur: & Zabulonẽſium & Nephthalitarũ, qui & ſibi in hoſtes iter agenti primi ſuppetias ferre poterant. Namque hoſtium caſtra ad Iezraghelam vrbem in Iſacharitarum tribu locata erãt. Illi autem tribui Manaſſenſium regio finitima ab occaſu adiacebat: Zabulonenſium verò & Nephthalitarum tribus ad ſiniſtram, hoc eſt Septẽtrionem verſus, patebant: ita, vt duobus lateribus ab Occaſu & Borea coactus hoſtis & petitus, vel Ortum verſus, vnde venerat, adigendus eſſet; vel, ſi in dexteram diuerteret, quinq; tribuum copias perruptum priùs iri exiſtimaret, quàm ſeſe ex Iſraëlitarum ditione expedire poſſet. Oportet Ioſue Geographicam rationem ad huiuſmodi loca explicanda rectè teneri; quam nos noſtris in ſacro Apparatu tabulis commodè exponere arbitramur: atque tabulas illas Commentariis hiſce adiunctas opereprecium inſpicientibus facturas putamus. Aptè itaq; Manaſſenſes Gedeonem ſecuti, Zabulonẽſes verò & Nephthalitæ obuiam ſeſe dediſſe narrantur; quando duæ illæ tribus Manaſſenſibus Ortum verſus euntibus Orientaliores erant.* Fides.

Dixitque Gedeon ad Deum: Si ſaluum facies per manum meam populum Iſraël, ſicut locutus es; ponam hoc vellus laneum in area. ſi ros in ſolo vellere fuerit, & in omni terra ſiccitas, ſciam quòd per manum meam, ſicut locutus es, liberabis Iſraël.

F IDEI *confirmandæ cum primis, & rei, quæ gerenda erat, apertiùs cognoſcendæ cauſa, ſecundum hoc ſignum poſtulatum interpretamur, diuerſum quidem ratione, & conſilio atque modo etiam à priore illo, quo tantam authoritatem perſonæ ſeſe alloquentis pernoſcere cupierat Gedeon. Quippe illud ita oratione exceptum fuerat: Si inueni gratiam coram te, da*

mihi ſignum, quòd tu ſis, qui loqueris ad me; nec recedas hinc donec reuertar ad te portans minha quod offeram tibi, atque illius muneris, grato admirabiliq́; modo accepti, argumento alloquentis ſeſe naturam, dignitatem, atq́; authoritatem humana maiorem eſſe intellexit Gedeon: *Heu mihi*, inquit, *mi Domine Deus, quia vidi Angelum Domini facie ad faciem*. demum verò ſpectrum illud ſuis ſalutare fuiſſe edoctus, iam de rei ipſius promiſſæ, hoc eſt, de ſalutis publicæ cōfirmatione cogitare agereq́; cœpit; & , vt in magnarum rerum mutatione Vates optare conſueuere, ſignum expetiuit, quo denunciatæ rei formam atque rationem pleniùs, commodiùs, certiusq́; doceretur. Itaque ſigno hoc non ad efficacitatis virtutisq́;, ſed ad voluntatis Dei cognitionem ſibi dari poſtulat Gedeon, quippe cui infinita Dei virtus, & efficacitas plena fide credita & confirmata fuerat, atque aperta confeſſione conteſtata, roganti nuper: *Vbi ſunt mirabilia eius, quæ narrauerunt nobis patres noſtri, atque dixerunt; De Ægypto eduxit nos Dominus?* hoc enim illi minimè in ambiguis latebat, nempe Deum iis, quibus bene vellet, ſalutem afferre, præſtare & conſeruare poſſe; illud verò ſibi non planè conteſtatum compertumq́; cenſebatur, Deum videlicet ſibi, contribulibusq́; ſuis, atq́; omni Iſraëlitarū genti propitium illa tempeſtate ſeſe præbere: atq́; ideo rogauerat: *Obſecro mi Domine, ſi Dominus nobiſcū eſt, cur apprehenderūt nos hæc omnia?* hanc igitur de voluntate Dei quæſtionē ſibi hoc experimento expeditam cupit, & orat, An ita ſeſe illis benignū ſit præbiturus Deus, vt ipſius orantis opera populum illum ad ſalutem ſit reducturus? atque expoſitionem confirmationemq́; expetit promiſſi illius: EGO ERO TECVM, ET PERCVTIES MADIAN SICVT VIRVM VNVM. Arbitramur autē priorem hanc ſigni partem & actionem prima illa nocte fuiſſe peractā, qua Baghalis aræ demolitionem, luci exciſionem, & taurorum mactationem Gedeon expediuerat: poſteriorem verò, quæ mox exponetur, partem proxima nocte, hoc eſt, copiis iam cogi cœptis, abſolutam conſtitiſſe. Atque ſignificationem, ſiue ſymbolum, arcanamq́; rationē, quod ad præſentem rem explicationemq́; attinet, exponemus. (Namque alia huiuſmodi myſteriorum ſublimior tractatio compotibus ſolidæ abſtruſæq́; ſapientiæ animis reſeruatur.) Sacræ

גזת צמר linguæ nomina, pro quibus Latinis vellus laneum reddimus, GIZATH TSAMAR, & idipſum quod Latinè dicimus ſignificant, & affini etiam notatione exciſionem ſiue tonſionem ſummitatis dici poſſunt. quippe eidem vtriuſq́; ſignificationis fontes obſeruantur. Voluit igitur Gedeon res eas explorandi ſigni cauſa optare; quæ ſuam ipſius modeſtiam, & populi ſui ſocietatem, & Dei voluntatem, & gentium aliarum diuerſitatem referrent. Principio autem ſeſe (quem in tota ſua tribu ac familia poſtremum fuerat

Vellus. profeſſus) velleris lanei, aliàs exciſi atque poſtremi, nomine & imagine ſi-

Ros. gnificauit; ros autem gratiæ & miſericordiæ atque benignitatis Dei ſymbolum eſſe & intellexit, & poſtulauit. cuius ſignificationis complura exem-

Iſaiæ 55. » pla ſunt, vt illud: *Quomodo deſcendit imber & ros de cælo, & illuc vltrà non*

non reuertitur, ſed inebriat terram, & germinare eam facit, & dat ſemen ſerenti, & panem comedenti; ſic erit verbum meum, quod procedit ex ore meo. non reuertetur ad me vacuum, ſed in omnibus, ad quæ miſi illud, proſperabitur. Itaq; ſeſe exiguum, ferè omnium ſuæ gentis poſtremum hominem, lanei velleris nomine & imagine deſcripſit; aream verò certum locum conſtituit, quod in miraculorũ ſignorumq; rationibus obſeruari frequenter ſolet: eum verò ſibi tunc optauit, in quo viſio ſibi contigerat, vt quemadmodum ipſe ſolus, cùm ab Angelo ſalutabatur, in area fuerat; ſic etiam ros, vni velleri eodem loco ſtrato infuſus, ſibi vni illius expeditionis facultatem diuïnitus donatam interpretaretur. Totam autem terram, gentes alias omnes exponimus, quibus nihil, quod cum conceſſa ſibi virtute pugnare contenderéque poſſet, commune futurum erat.

Factumque eſt ita, & de nocte conſurgens, expreſſo vellere concham rore impleuit.

CONDITIONEM *Deo gratam atq; euentu probatam prima huius verſus pars Hebraico ſermone indicat.* Et fuit CHEN. *Nam* CHEN *& rectè, firmiter, aptè, appoſitè, atque idem etiam quod ſic, ſiue ita, Latinis dici poteſt. Fuit, inquit, rectè atq; aptè, cùm à Gedeone optatum, tum à Deo præſtitum, id quod euentus declarauit, quem cætera carminis verba narrando exponunt: ita vt proximam coniunctionem expoſitiuæ, ſiue cauſalis vim hoc loco obtinere nouerimus.* Et de nocte conſurgens. *Nam cùm ille de nocte, ſiue ſummo manè, vt Hebraicè eſt, conſurrexiſſet, Hiſpanicè,* Y madrugo de mañana. *(quo ſermonis genere & fides, & cura, & ſtudiũ viri declaratur) non ſolùm vellus vdum ſenſit, verùm vſque adeò madidum, ac rore perfuſum inuenit, vt miraculi amplificandi, ſeq; in lætiſſima victoriæ ſpe confirmandi cauſa, quæſito vaſe, expreſſerit, atq; expreſſione, quæ ſuis tantùm curata fuit manibus, lagenam aquæ impleuerit, vellere, vt naturæ ratione intelligere licet, adhuc vdo manente. Concha genericum vaſis nomen, quod Latinus pro* ZZEPEL *Hebraico reddidit, Chaldaicus & Græci interpretes ſingulari figuræ capacitatiſq; notatione Lagenam expoſuere. Eſt autem Lagena ex maiuſculorum vaſorum ordine, è quibus olim vinum in conuiuia effundebatur largiùs, vt ex illis liquet verſibus:*

Concha. Lagena. (margin notes; Hebrew: כֵּן)

> Inuertunt Aliphanis vinaria tota
> Vibidius Balatroque, ſecutis omnibus imis.
> Conuiuæ lecti nihilum nocuere lagenis.

Hor. 2. Ser. Sat. 8.

Miraculum verò ex eo etiam amplificatur, quòd tanta humoris copia vnico vellere per omnem ferè noctem combibi contineriq; potuerit, perinde ac ſi nõ in rariſſimo ac tenuiſſimo lanæ corpore, ſed vel in dolio, vel in vtre fuiſſet excepta, ita vt nihil in terram etiam ſubiectam defluxiſſet. Quippe in omni terra ſiccitatem fore exceperat Gedeon, cuius exceptionem valuiſſe, huius verſus initium ſignificauit: Et fuit CHEN. *Atq; hanc optionis expoſitioniſq; ſuæ partem vbi iam abundè doctus euaſiſſet Gedeon; alteram etiam*

etiam edoceri cupit, quæ ad Iſraeliticarum rerum cum aliis gentibus comparatarum, ſingularem exitum atque ſtatum facerent.

Dixitque rurſus ad Deum: Ne iraſcatur furor tuus contra me, ſi adhuc ſemel tentauero ſignum quærens in vellere, oro, vt ſolum vellus ſiccum ſit, & omnis terra rore madens.

PERSONARVM, *quæ in ſacris lectionibus indicantur, obſeruatio & ad res planè cognoſcendas, & ad obiectiones diluendas commodiſſima ſemper habetur. Atque hoc loco Gedeonem vtraque in poſtulatione diuinũ nomen,* HELOHIM, *mente animoq́ appellaſſe, ipſe hiſtoriæ contextus declarat,*
Lib. Ioſeph. *cuius nominis rationes ad fabricam gubernationemq́ mundi, & ad humanarum rerum prouidentiam, atq; adeò ad gentium omnium totiusq́ habitabilis orbis imperium, & arbitrium referri, iam ſæpe aliàs oſtendebamus, & in Apparatu ſacro pleniùs diſſerebamus. Atqui prius ſignũ ex propriæ humilitatis conſcientia & agnitione à Gedeone poſtulatum ſignificabamus; qui cùm ſe tantæ rei agendæ imparem cognoſceret, illius ſalutis authoritatem omnem Deo, efficaciſſimo, atq; rerum omnium gubernatori vnicè ſupremo adſcripturus, voluntatis ſibi declaratæ ſignum, tamquam authoramenti ſui ſigillum, exoptabat. Quod perinde fuit, ac ſi quiſpiam à Principe ad rem, quæ ex ſola Principis authoritate proficiſcatur, agendam demandatus, legationis ſuæ confirmationem, vel obſignata tabella, vel annulo tradito, vel alio quopiam noto & indubitabili Principis ſigno poſtulet. cuius conſilij atque cautionis exempla apud Moyſen, alioſq́ diuini cõſilij legatos obſeruare eſt. Nunc verò cùm voluntatis erga ſe diuinæ certior factus fuerit, cur tamen nouum de integro ſignum repetierit, in cauſa fuiſſe arbitramur, animum ex fide atque lætitia geſtientem, & totam, quæ peragenda erat, rem quemadmodum exſpectare fas eſſet, cognoſcendi cupidum, qui hoc tamquam argumento rationem complecteretur omnem, atq; opportunè poſtea actionibus commodiſſimis exſequeretur. Igitur ſalutem opera ſua Iſraelitico populo diuinitus præſtandam, priori ſigno intellexerat; quid verò hoſtibus futurum eſſet, cognoſcere auebat, idq́ adeò doceri exoptabat poſtulabatq́, veniam cum primis petens, ſi fortè importuniùs audaciusq́ hæc ageret, quàm pro ſua tenuitate, proq́ Dei, quem orabat, maieſtate par eſſet. itaq; importunitatem ſuam ſedulitatis nomine excuſare ſtudet. Nam cùm Deum illo nomine* ELOHIM *compellaret, ipſa nominis notatione intelligere potuit, rem omnem, reiq́ exitum ipſi* ELOHIM *curæ eſſe: ſuarum verò partium fore, ſeſe ad agendam rem, verbo obſequentem præſtare. Verùm fide illa, qua interiùs calebat, imò feruebat, excitatus, & rem omnem animo antecapere expetens, à Deo (cuius erga fideles omnes benignitatem credebat) edoceri cupit & poſtulat, Abrahæ antiqui patris exemplum ſecutus; qui exactam diuini de improbis atq; probis iudicij rationẽ, eiuſmodi petita venia, acriùs etiam quondam exigere pergens obtinuit. Quod verò in veniæ præfatione*
Gen. 18. *legimus, Si adhuc ſemel tentauero ſignum quærens: Latinus interpres noſter*

ſter ex vnico verbo ÆNAZZEH tranſtulit: quod ſimplici Latina voce reddi non facilè poſſe intellexit. Atque verbum ANAZZ tentare, experiri, periculum facere, argumentum referre, ſigno certo, atque adeò miraculo etiam confirmationem poſtulare, ſignificat. Eſt etiam militare verbũ, quod ſignis & trophæis, atque eiuſmodi aliis vexillis, victoriæ gratulatione ponendis, vſurpari ſolet. Ex quo verbo nomen NEZZ deductum, ſignum, ar- נס
gumentum, vexillum, miraculum, atque ex tranſlatione documentum, periculum, experimentum, tentationem, & huiuſmodi plura ad hoc genus referenda, interpretari licet. nunc verò liceat nobis vnicum etiam verbum Latino ſono, ad huius loci explicandam ſententiam fingere; cuius ratio non ex Romani ſermonis vi, ſed ex noſtro vſu omnes has Latinas voces complectatur. hoc verò verbum placet illud eſſe, videlicet Significari paſſiua voce. Erit itaq; huius poſtulationis ſententia: Ne mihi, quæſo, Domine ſuccenſueris, ſi audaciùs ac importuniùs ſignificari me iterum poſtulem, hoc eſt, mirabili ſigno & argumento commonitum, de toto rei euentu edoctum atq; inſtructum, euadere cupiam & orem. Quòd ſi quiſpiam tentationis ſignificationem hoc verbo comprehenſam cognoſcere ſtudeat, quæratq́; an viro pio, atque diuinarum legum perito, Deum tentare fas fuerit, non ignaro aliàs prædictionis cautionisq́; illius, Non tentabis Dominum Deum tuum; hic Deut. 8.
longiorem de omni tentationis ratione diſputationem aut aliunde petat, ex variis antiquorum ſcriptis; aut à nobis, Deo opportunitatem præſtante, expectet; illa nunc interea diſtinctione contentus, videlicet, periculum virtutis atq; efficacitatis Dei, numquam ſine nefario crimine fieri; at verò certum voluntatis illius argumentum & ſignum à ſanctis viris perſæpe ſine offenſa poſtulari. Atque huc illud ſpectat, Reſpondens Moyſes ait, Non Exod. 4.
credent mihi, nec audient vocem meam: ſed dicent, Non apparuit tibi Do- »
minus. Dixit ergo ad eum, Quid eſt, quod tenes in manu tua? Reſpondit, »
Virga. Dixitq́; Dominus, Proÿcito eam in terram, &c. Totum hoc ſignum »
& illud alterum quod huic ſubiũctum legimus, de Moyſis manu repentè leproſa, atque eueſtigio ſanata; diuinæ voluntatis ac veritatis documenta, confirmationesq́; fuerunt. Nam de virtute atque efficacitate, nulla Moyſi aut Iſraelitis dubitatio tunc erat. Iam verò ſigni à Gedeone denuo exoptati cuiuſmodi ſit à coniectoribus facienda explicatio, operæprecium fuerit attendere. Vellus, vt in priori miraculo exponebamus, Gedeonem ipſum, ſiue Velleris significatio.
eundem, vti populi ducem, cum populo coniunctum exponere licet; eodẽ pacto atque modo, quo vellus pluribus lanæ partibus, atq; innumeris villis vnica pecudis pelle ortis conſtat. atque terræ nomine gentes iam expoſuimus, mil- Terra.
leq́; exemplis exponere poſſumus: vt, Omnis terra adoret te. Conſtat itaque ,, Pſal. 65.
ſibi hactenus vtrumque ſignum. Verùm rorem hoc loco ſudoris laborisq́; ſi- Ros.
gnificatione exponimus, quo cùm perfuſam terram omnem, vnico vellere excepto, poſtularet Gedeon: illud edoceri, exoptat, num victoria illa, quemadmodum ab Angelo indicata videbatur, magna cum inimicarum gen-

tium

tium calamitatè, nullo ſui ipſius aut Iſraelitici populi negocio atque labore, conſtitura eſſet. atq; hoc erat quamobrem ipſe, dum poſtulat, ſignificanti illo verbo ANAZZEH, *vſus eſt. Exoptabo, inquit, non modò voluntatis tuæ, ſed rei totius exſpectandæ ſignum ampliſſimum, quod non ſolùm exoptantem, ſed ſtudioſè etiam anxieq́; poſtulantem Hebraicæ orationis figura Gedeonem indicat.* Sit, quæſo, ſiccitas ſuper ipſum vellus ſolummodo, & ſuper omnem terram eſto ros. *Atque nomen* HHEREB, *pro quo Latinè ſiccitatem dicimus, litterarum inuerſione, cuius frequens in ſymbolis vſus eſt, quietem, latitudinē, amplitudinemq́; ſignificat. Nomen verò* TAL, *quod rorem interpretamur, affine maximè eſt verbis* TIL *&* TALAL. *quorum vtrumque proiectionem, deiectionem, commotionem, atque obumbrationem, & his proximam oppreſſionem ſignificat. Eſto, inquit, velleri quies & amplitudo; terræ autem omni ſolicitudo, anxietas, pauor, commotio, conturbatioq́; afferatur. Hanc Gedeonis poſtulationem ex pio erga Dei cultum, Iſraelitarumq́; ſalutem ſtudio profectam, Deo gratam fuiſſe, euentus ipſe comprobauit.*

חרב

Metatheſis.

טל

Fecitque Deus nocte illa vt poſtulauerat, & fuit ſiccitas in ſolo vellere, & ros in omni terra.

CERTVM *& ratum, omnibusq́; partibus conſentientem cum poſtulatione euentum, Latina noſtra interpretatio ſignificat,* vt poſtulauerat. *Hebraica verò oratio vnica vocula* CHEN *vtrumque componit, & comprobat, videlicet prædictionem, & euentum.* Et fecit Deus CHEN. *Fecit Deus. ita rectè, accommodatè, compoſitò atq; conſtanter omnibus his Latinis vocabulis vocula* CHEN, *& cætera quæ diſtinctè nominantur, eò pertinent, vt nec temerè, nec caſu, atque adeò nec certo naturæ exemplo, ſed diuino miraculo, atq; certo conſilio hæc facta eſſe exiſtimētur. non legimus, Et fuit ros nocte illa: ſed,* Fecit Deus, HELOHIM, *cuius prouidentia perpetua conſtansq́; eſt, ſingulari conſilio fecit, ita aptè & opportunè, vt ad nullam aliam cauſam referri poſſet res, nempe eadem illa nocte, qua nullus ros in omni terra fuerat, in vellus autem plurimus deſcenderat, eadem, inquam, nocte vellere ſicco, terra omnis rore perfuſa fuit: atq; ita pietate atq; fide præſtantis viri votis voluntatē ſuam Deus, ſignis edendis, attēperauit.*

כן

Pietas.
Fides.

CAPVT SEPTIMVM.

IGITVR Ierobaal, qui & Gedeon, de nocte conſurgens, & omnis populus cum eo, venit ad fontem, qui vocatur Arad. Erant autem caſtra Madian ad Septemtrionalē plagam collis excelſi.

Dux optimus.

OPTIMI *Ducis exemplum in Gedeone contemplari operæpretium in primis fuerit, qui ex diuinæ voluntatis cognitione auſpicatus, quod ſperandæ felicitatis argumentum certiſſimum fuerat, rem ipſam quàm maturrimè*

rimè aggredi, & perquam diligentiſſimè expedire ſtuduit, nulla temporis, locorum, atque copiarum ratione prætermiſſa. Principio namq; conuocatorum tribuum exercitum, certis ordinibus conſtitutum, mouiſſe dicitur, idq; ſummo manè eadem ferme hora, qua poſterius poſtulatum ſibi ſignum ratum intellexerat, quo maturiùs & expeditiùs in hoſtē imparatum nec opinantem irruere poſſet, cuius hoſtis caſtra ſibi ad dexterā, hoc eſt, ad Septemtrionalem plagam ab ortu atq; meridie venienti ſita eſſe cognouerat. Cœpta eſt autem res, felicis nominis ac tituli authoritate; nempe IERVBAGHAL, *eius inquam viri, qui* BAGHALIS *poteſtatem nuper expugnauerat, irritamq; reddiderat, vanumq; Numinis illius ex ſuorum animis metum & cultum ademerat. idem nunc porrò deinceps eiuſdem, cuius monitu & iuſſu illa fecerat, præſidio & mandato omnem hoſtium potentiam, quæ Baghalis etiam vocabulo ſignificatur, expugnaturus & fracturus, ſummo manè conſurgit, populumq; omnem, eos inquam omnes qui ſibi aderant, ſecum excitatum mouet: quos quoniam magis numero multos, quàm animo ac viribus, belliq; ſtudiis valentes delectus is, qui poſtea factus eſt, declarauit; hoc loco populi potiùs, quàm copiarum aut exercitus nomine hiſtoria appellat. Locus autem quo delectum factum legimus;* Fons HHARAD *dictus, qui Latinè tremoris, pauoris, metus, atque trepidationis fons dici poſſet, ſiue id nomen fonti antiquum fuerit, ex aquarum & riuulorum trepidatione inditum, cuius tamen mentionem nos antehac factam non recordamur; ſiue potiùs ab ea, quæ proximis verſibus narrabitur, hominum exploratione, nomen monumentumq; adhæſerit; ſiue opportunè res ipſa hæc cū fontis aquarumq; natura quadrauerit. In ſumma verò intelligimus, Gedeonē tempeſtiuè & commodè rem agere cœpiſſe; verùm quod attinet ad copias quas ducebat, nondum, quid expediret, conſtituiſſe; ſed monente Deo maturè edoctum, diligenter curaſſe. Loci autem, in quo hoſtis caſtrametatus erat, ex noſtris tabellis petenda deſcriptio eſt.* In valle ad Septemtrionalem plagam collis excelſi, *ſiue collis* HAMORE. *ita vt non antelucanum tempus modò, ſed collis etiam ſublimitas, quo minùs venientem Gedeonem proſpicere hoſtis poſſet, impedimento foret.* Populus.

Dixitque Dominus ad Gedeon: Multus tecum eſt populus; nec tradetur Madian in manus eius, ne glorietur contra me Iſrael, & dicat; Meis viribus liberatus ſum.

PROMISSI *ſui euentum adornare pergens Deus, eorum, per quos res ex conſilio ſuo gerenda erat, delectum in primis faciendum imperat, quandoquidem ſe cum Gedeone bellum confecturum, hoſteſq; tamquam virum vnum cæſum iri, fuerat pollicitus. Ne verò, quod ſingulari ſua prouidentia & voluntate atq; efficientia euenturum declarauerat, humanæ mentis peruerſitas ad propriæ glorıolæ oſtentationem raperet, atq; hoc pacto ſalutis ſuæ veram cauſam, hoc eſt, Deum ipſum abalienaret; excipi eos cum primis iubet, qui, ſi ducerentur, inutiles futuri, & tamen geſtæ rei laudem & gratu-*

 latio-

lationem, non Deo, ſed ſibi ipſis mendoſiſſimè arrogaturi erant. Nec enim Vulgi numerus. *imbelle & inutile vulgus præſtare quicquam ex ſe valet; obſtare verò, & impedire, atq; turbare nimiùm poteſt. Peruidere hoc rectè ex magnis ducibus quidam, qui non militum numero, ſed paucorum virtute freti, magnas perſæpe victorias ex copioſiſſimis hoſtium exercitibus reportarunt. Nunc verò negotium hîc nullum hominum eſſe Deus voluit; cuius ipſe ſibi curam authoritatemq́; omnem vendicabat. Atqui cùm tanta illa multitudo tãtùm populi nomen obtineret, tamen ex humanæ inſipiẽtiæ ſuperbia, rei rectè conficiendæ ſucceſſum non Dei nomini ac numini appellando, atq; in ſupplicationibus laudando, ſed ſuo ipſius nomini Iſraeli ambitiosè tum celebrando* Iſrael. *adſcriptura erat: Namq; Iſrael erga Deum, nedum erga homines potẽs exponitur; eſtq́; alia etiam eiuſdem interpretatio nominis, quæ cùm eodem tendat, tamen ad inſolentiam & iactationem flecti torqueriq́; poteſt: idẽ enim ſignificat, quod præſtans fortitudine: ad quam notationem diuina cautio alludit: Ne, inquit, ſeſe Iſrael nominis iactatione præſtantem prædicet, ſibiq́; ſalutis ſuæ authoritatẽ ambitiosè ac falsò arroget; cùm tamen vulgus iſtud, quamquam frequens, nihil minùs, quàm veram Iſraelis virtutem præſtare poſſit: quod vt apertè Gedeon ipſe cognoſceret, delectum ſemel atque iterum facere iuſſus eſt, vt ex magno numero ad pauciſſimos ratio redigeretur.*
Multus tecum eſt populus. *Hebraicè,* Multus populus apud te. *& rem aptè conficiendam meo conſilio, præſidio, atq; nutu prædixi, idq́; manifeſtum erit, cùm promiſſum euentu comprobauero,* Nec tradetur Madian in manus eius, *quem in tuam tradendum receperam,* ne glorietur contra me Iſrael. *Hebraicè,* ſupra me, *ne, me poſthabito, gloriam ſibi adſcribat, nomine Iſraelis identidem iactando: cuiuſmodi vſurpari ſolent nationibus nomina, cùm victoria quæpiam cõtigerit.* Eſpaña, Eſpaña; Francia, Francia; Italia, Italia: *perinde quaſi vel horum nominum efficientia, vel nationis virtute, ac nõ potiùs volũtate atq; prouidẽtia Dei, conficerentur omnia quæ vbiq; fiũt, fieriq́; poſſunt; nedũ ea conficiantur, quæ ad ſingularẽ diuinæ prouidẽtiæ probationẽ conſtituta initaq; fuerint, quale hoc quod illa tẽmpeſtate* Pſal. 77. „ *edebatur exemplũ, huiuſmodi gratulationibus celebrandũ. Hi in curribus,* „ *& hi in equis; nos autem in nomine Dei noſtri ſperauimus. Ipſi infirmati* „ *ſunt, & ceciderũt; nos autẽ ſurreximus, & erecti ſumus.* Meis viribus li- Manus. beratus ſum. *Hebraicè,* Manus mea ſeruauit me. *Manum pro virtute ac dexteritate arcano ſermone vſurpari, in libro Ioſeph docebamus.*

Loquere ad populum, & cunctis audientibus prædica: Qui formidoloſus & timidus eſt, reuertatur.

MAXIMAM *hominum partem ad res non modò arduas, verùm & ad faciliores etiam ſtrenuè agendas, inutilis atque imbellis vulgi nomine ac numero cenſeri, hoc exemplo docemur; in quo quamquam Iſraelis nomen multi profeſſi; quamquam ſibi præſentem propitiumq; Deum credere & ſpera-*

ſperare poſſent; quamquã animoſi & ſapiẽtis ducis authoritate & alacritate adiuti: tamen quia metum, formidinem, atq; pauorem minimè poſuerãt, ad iſtam expeditionẽ magis adeò ex cõtentione, & ex oſtẽtatione, quàm ex vera virtute concurrerant, nimirum ne timiditatis atque ignauiæ apud cæteros notam ſubirent; interim dum nullum imminebat periculum, ſeſe cum fortibus in numerum dedebant, quod vbi creari viderent, primi omnium terga daturi; atque fortioribus ad rem expeditiùs agendam impedimento futuri erant. Quamobrem præconis voce, huiuſmodi hominibus redeundi copiam denunciari Deus iubet: id quod vt honeſtiùs minoriq; cum dedecore fieret, ante poſteram lucem faciendum decernebatur. Namque hoc loco duo verba Hebraicè ſunt, quæ ad vnicum tantùm Latinus noſter interpres ex primæua lingua exponendum retulit. Reuertatur, *inquit, &* I T S A P O R de mõte Gilghad. *T S A P H A R, ſimplex verbũ, vnica ac ſimplici voce Latinus ſermo reddere non conſueuit: circumloquio tamen vtcumque exprimere poteſt, ſummo mane ſurgere, media de nocte, ante lucem expergiſci, antelucano tempore; & huiuſmodi aliis formulis. Hiſpanica lingua appoſitè* madrugar *dicit. Ne igitur ij, qui reuerſuri erant, aliis conſpecti vel inuidiam vel timorem pararent, néve ipſi ignominia notarentur; agniti, ſummo manè à monte Gilghad reuerti permittuntur; vbi non ita compoſiti & coniuncti pernoctare poterant, ac ſi in plano loco conſtitiſſent; atq; ita minùs ſentiretur eorum numerus, qui per noctis opportunitatem decederent. Hiſpanè dicere poſſumus,* Torneſe y madrugue del monte Gilghad: *Belgicè verò,* Hy komt s'morghens vroech wt. צפר

Acceſſeruntque de monte Gilghad, & reuerſi ſunt ex populo viginti duo millia: & tantùm decem millia remanſerunt.

I N *triginta duobus hominum millibus, inertis prorſus vulgi cenſuram viginti duo millia ſubiiſſe intelleximus, qui ſe prorſus, quamquam non voce, tamen re & animo timidos formidoloſosq; prodiderunt. fortaßisq; primi futuri eſſent, qui partæ à Deo victoriæ gloriam ſibi impudenter arrogarent; reliquos verò, quamuis maiori animo, minusq; formidoloſos ac timidos, perſeuerantia probare poterat, ineptiores tamẽ, nec ſatis ad expeditionis celeritatem idoneos, immo etiam non ſatis cõſtantes, demumq;, vbi ad manus deueniendum eſſet, ſponte ceſſuros poſterior delectus arguit.*

Dixitque Dominus ad Gedeon: Adhuc populus multus eſt, duc eos ad aquas, & ibi probabo illos: & de quo dixero tibi, vt tecum vadat, ipſe pergat: quem ire prohibuero, reuertatur.

M I N V S *periculi, incommodiq; minus ab iis, qui morbum ſuum vultu inceſſuq; fatentur, quàm ab iis, qui virtutis perſonam geſtantes, interno vitio laborant; exſpectari, atque timeri, multis in omni morũ genere exemplis obſeruatum eſt. Non enim tantum cauendũ videtur ab iis, quibus apertè diffidas, quantum ab iis, quibus mendoſè ac vanè confidas. Namque ab*

illis proditio nulla timenda, ab his verò nulla certa fides, nulla boni euentus ratio exſpectanda eſt. perinde verò eſt, an is, cuius conſilio & auxilio nos crediderimus, vel ementita virtutis ſpecie, vel occulta inertia obſit, vel temeritate etiam noceat. Gedeoni, diuini conſilij authoritate freto, decem millium virorum numerus, qui, cæteris abeuntibus, relictus fuerat, nō magnus quidē, verùm ſatis idoneus fortaſſis eſſe videretur ad rem faciliùs & expeditiùs agendam, dum modò omnes, quod profiteri videbantur, præſtare poſſent. Verumenimuero maximam etiam iſtorum partem, magis verecundia, quàm moribus officij ſpeciē præbuiſſe, iis, qui per tenebras receſſerant, non longè meliorem futuram, admirando Deus conſilio oſtendit, pariter vt humanam vanitatem argueret, & vt Gedeonem ſuum in fide atq; ſpe confirmaret, ſalutaris præſidij à ſua vnius authoritate exſpectandi. Quamobrem quoniam omnis ferè ille, qui aliquid eſſe videbatur, exercitus vulgaris & gregarius reapſe erat, à Deo, populi nomine, notatur. Adhuc populus multus eſt, duc eos ad aquas, & ibi probabo eos. *Verbum* TSARAPH, *quo hîc Spiritus ſanctus vtitur, à fullonibus & aurificibus tranſlatū eſt, cùm hi igne argentum; illi verò ſapone aut nitro, aliaq; materia, nomine* BORITH *ſignificata, ſeparatis ſordibus, veſtes purgant. Ideoq; appoſitiſſimè ad aquas purgandum populum illum deduci Deus iubet: quippe vti triticum, & alia grana atq; ſemina, quæcumque ſolidam naturæ ſuæ vim obtinent, in aquam, macerationis cauſa, quàm primùm coniecta fuerint, deſcendere ac ſubſidere ſolent; cætera verò quæ inania intus, carioſa aut leuia, virtuteq; carentia ſunt, quamuis pelle ac ſpecie extrinſecus bonis perſimilia videantur, tamen ſtatim innatant: ſic etiam ſolidæ virtutis atq; fidei momenta, in quibuſnam ex illo tanto hominum aceruo potiùs quàm numero experiri eſſet, aquarum examine indicari Deus voluit; indicari inquam Gedeoni, aliter de turba illa exiſtimanti. Ideoq; Hebraicè pronomen ſecundæ perſonæ adiūctum legimus,* Probabo tibi. *quod & Chaldaica paraphraſis, & Græca interpretatio obſeruauere. namque Deo ipſi, cui corda renesq; hominū & intima quæque aperta ſunt, non ſolùm examinati, ſed intus & in cute tam vtiles, quàm inutiles cogniti conſtabant.* Probabo tibi. *Chaldæus paraphraſtes militari verbo elegāter expoſuit, Deligam tibi; Hiſpanicè,* Eſmerartelos he. *vt nullus tibi relinquatur ſcrupulus, nullus cogitandi aut æſtimandi labor, nullus dubitandi locus, vtrùm vtiles an inutiles ducantur. Quod verò Latinè imperatiuo modo legimus, ad futuri ſignificationem & notationem referendum eſt: nam Latini interpretes facilè ex futuro Hebraico imperatiuum; & contrà ex imperatiuo futurum faciunt, cum nullo interim ſententiæ diſpendio, quamquam aliquando obſcuriori compendio id accidat. Sic itaq; ex Hebraico hæc Latinè ſonare poſſunt:* Demitte eos ad aquas, & ibi probabo ipſum tibi, & erit, quem dixero tibi, hic ibit tecum apud te, is ibit apud te: & omnis, quem dixero tibi, hic non ibit tecum, ipſe non ibit. *Et erit, affirmationis certiſſimæq; oſten-*

Populus.

צרף

Pſal. 27.

Et erit.

oſtenſionis oratio hæc in ſacris ſermonibus, dum præponitur, vim obtinet; Et ſcito rem ita futuram, vt, quem ego indicauero tibi iturum, is tibi tãtùm indicatus, tametſi nec vocetur, aut appelletur, vltro tamen apud te vnà, quamcumq; rem imperaueris, obiturus eat; quem verò non tecum iturum dixero, is, quamquam nominatim à te vocatus, tamen demum ibit minimè; quæſiturus namque eſt quónam pacto elabi, atque iter declinare, teq; deſerere poßit. hæc adnotatio illius reciprocationis eſt, Ipſe non ibit. *huiuſmodi diſcrimen eſt illarum vocularum*, ITHACH, *&* GHIMACH. *pro quibus Latinè*, apud te, *&* tecum, *vertimus. Nam ibi apud te, & mente, & ſtudio, & perſona: tecum verò perſona tantùm, ſeſe comitem præbere interpretamur. Quemcumque igitur tibi affuturum dixero, affuturum vltro ſcito, non à te vocatum, ſed à me indicatũ; quem verò nec tecum venturum notauero, non modò non tecum venturum, ſed nec venturum quidem certò ſcies; ideoq; quamprimum dimittendum curato. Quòd verò prior orationis pars plurali verbo pronunciata ſit*, Deduc eos, *ſiue*, Deſcendere eos fac: *poſterior verò ſingulari*, Ibi probabo eum; *eleganti ſermonis ſacri vſu, frequentibus obſeruato exemplis, communem quidem omniũ ad aquas deſcenſum, ſed ſingularem fortißimi cuiuſq; viri delectum ſignificat. huiuſmodi figura carmen illud conſtructum conſtat: Quique terrigenæ, & filij hominum, ſimul in vnum diues & pauper.*

אתך עימך

Pſalm. 48.

Cumque deſcendiſſet populus ad aquas, dixit Dominus ad Gedeon: Qui manu & lingua lambuerint aquas, ſicut ſolet canis lambere, ſeparabis eos ſeorſum: qui autem curuatis genibus biberint, in altera parte erunt.

STVDIVM, *ſolertiam, & alacritatem, atque in labore perferendo induſtriam eorum, qui ſeſe ad rem gerendã idoneos præbituri erant, illo examine cognoſcendam Deus indicabat. Quippe eos, qui inclinati tantũ aquas lambere magis, quàm ſorbere; ſitim reſtinguere magis, quàm explere, viſi ſunt; animum promptum, & ad agendam rem magis, quàm ad ſuam vel ſatietatem, vel voluptatem, attentum, atque adeò de illa victoria cogitantem præſtare, interpretari erat; contrà verò eos, qui vtroq; flexo genu in aquas, boum aut equorum inſtar, ſorbendo procubuerant, imbecillos, negligentes, atque affectionibus propriis intemperantiùs indulgentes, vel ſi non aliud, tamẽ nec ſtrenuos nec fortes, ſed inertes & pauidos arguere, & exiſtimare conſentaneum fuerat, ſiue ex peccatorum & ſcelerum conſcientia (quæ timidos ac trepidos ſemper, maximè verò in proximis periculis, homines reddit) ſiue, quod eodem euadit, ex fidei (quam promiſſo & mandato diuino haberi ſummam oportuit) defectu pauor, ac timor ille orıretur. Namque in huiuſcemodi temporibus præſente Dei verbo trepidare, ac timere, minùs credenti animo adſcribitur. S.S. E. Modicæ fidei, quare dubitaſti? Sunt ex ſacrorum librorum antiquioribus interpretibus qui illum, aquæ ex flumine bibendæ cauſa, pronum habitum, ſiue procubitum, ſuperſtitionem vanumq;*

Conſciẽtia.

Fidei defectus. Pauor.

Matt. 14.

 deorum

deorum cultum ſpectaſſe dicant: ſunt etiam qui proprij Genij, cuius in aqua conſpiceretur imago, adorationem & exoſculationē interpretentur. vtcumq; res fuerit, eò certè euadit, vt illorum fides & alacritas; iſtorum ignauia atque humilis & fracta timiditas dignoſcerentur.

Fuit autem numerus eorum, qui manu ad os proiiciente aquas lambuerant, trecenti viri: omnis autem reliqua multitudo flexo poplite biberat.

RATIONEM *eorum, qui Deo probandi eſſent, diligenter à duce Dei iuſſorum miniſtro obſeruatam fuiſſe, numeri nomen indicat. namque numerus ad numerantem potiùs, quàm ad numerata refertur, cùm ſingulæ diſcretæ ſeorſum res non antè numerus dici poſſint, quàm numeratæ fuerint. Quod verò in ſumma appellatur virorum nomen, & Latina interpretatione, & Hebraica voce exceptionem habet à vulgo, populo, & turba, præcipuè verò* AIX *nomen, quod virilitatem, præſtantiam, & ſingularitatem, atque adeò diſtributionem, peculiaremq; in vnoquoque obſeruationem ſignificat. Atque ad hanc rationem illa apud Poëtam diſtinctio alludere videtur:*

איש

Horat. Sat. Non quia.

——— quid oportet
Nos facere, à vulgo longè lateque remotos?

Quod vulgus vno tantùm verbo ab interprete noſtro conuolutum eſt; Omnis autem reliqua multitudo. *Ex Hebraico ſic Latinè ſonat:* Et omnis redundantia populi. *Ita vt iis detractis, qui certa virtute ſoli frugi à Deo indicati eſſent, cæteri ad impedimentorum magis, quàm ad ſubſidij rationem, in illa maturitatem & celeritatem poſtulante expeditione, referrētur.*

Et ait Dominus ad Gedeon: In trecentis viris qui lambuerunt aquas, liberabo vos, & tradam in manu tua Madian: omnis autem reliqua multitudo reuertatur in locum ſuum.

POLLICITVS *fuerat Gedeoni Deus, eos, per quos conficere parabat rem, ſe indicaturum, quod nunc opportunè pronunciato verbo præſtat, atq; ex ipſorum exſpectatione ad illam expeditionem idoneos oſtendit. Namque ipſi ſeſe & animo & ſtudio cæteris præſtare, & à vulgi numero longè remotos eſſe probauerant.* In trecentis viris, *Hebraicè,* In trecentis viro: *quo tropo virtus, fortitudo, ac dexteritas vnicuiq; ſingulariter adſcribitur,* in trecentis, *quorum ſinguli viri ſtrenui ſunt.* Qui lambuerunt aquas. *animo & cogitatione magis ad rem publica cauſa agendam, atque ad victoriam maturandam, quàm ad propriam ſitim aut cupiditatem explendam, nullo præterea metu pertentati aut cunctabundi.* Liberabo vos, *Hebraicè,* Seruabo vos, *ſiue, ſalute vos afficiam. Hæc altera promiſſi pars eſt, ſatis magna quidem, & quam ſibi ſufficere, meritò exiſtimare populus poſſet: vt hoſte penitus pulſo, iugum excuteret. atque ex temporis & apparatus, exercitusq; breuitate ſatis ſuperq; hoc videri poterat. Verū Deus qui plura, quàm petimus, aut intelligimus, præſtare poteſt, & ſolet, promiſſum ſuum amplificans adiecit:* Et tradam in manu tua Madian. *Victoriam non ex ho-*

ſtium

ſtium fuga modò, ſed ex internecione etiam reportandam pollicetur: id verò ſua vnius voluntate, prouidentia, atq; efficientia præſtandum eſſe, illo verbo declarauit, Et tradam. *Ego vincam, ego frangam; ego victum, fractum, & ſuccumbentem tradam.* Omnis reliqua multitudo. *Hebraicè,* Et omnis populus ibunt, ſinguli in locum ſuum. *Illos trecentos ſeponere atq; inſtruere, ſibiq; adiungere iubetur; aliis autem nihil omnino laboris indicere, ſed miſsionem dare, ſua nimirum ſponte ſigillatim ad propria loca, & munia redituris.* Reuertatur. *Hebraicè & Chaldaicè,* Ibunt: *Græcè eleganti verſione* ἀποτρέχετο, *recurret; tranſlatione ſumpta ex aquis, quas altiùs, quam ſponte manare contigit, quiſpiam educere conatus fruſtra ſollicitat, in ſuum demum locum refluxuras.*

Adſpice quos ſummittat humus formoſa colores;
Et ſciat indociles currere lympha vias.

Atque hoc ſacro exemplo docemur, non omnes homines omnibus agendis rebus idoneos ſeſe præbere; verùm paucorum cura & labore, quibus ignauia otiumq; odio fuerit, ſecuritatem & quietem cæteris parari poſſe; dummodo diligens percautusq; teneatur delectus: quo nomine indigna prorſus actio eſt, vel cùm vltro ſe offerunt omnes, vel cùm inuitæ, & à pugnando abhorrentes, comparantur copiæ. Delectus virorum.

Sumptis itaque pro numero cibariis & tubis, omnem reliquam multitudinem abire præcepit ad tabernacula ſua, & ſe cum trecentis viris certamini dedit. Caſtra autem Madian erant ſubter in valle.

ILLO *diuino reſponſo,* In trecentis viris liberabo vos, & tradam in manu tua Madian: *Gedeonem non modò victoriæ promiſſo confirmatum, ſed rei demum gerendæ rationem edoctum arbitramur. Etenim cùm audiret,* Liberabo & tradam, *efficiētiam omnem Dei futuram eſſe: cùm verò vlteriùs in manu ſua tradendū Madian cognouerit, totius pugnæ ſummam ad Dei Gedeonisq; nomina deducendam intellexit; ita vt Deus Gedeonis opera rem confeciſſe dicendus denique eſſet. nec hoc ſolùm ipſi indicatum exiſtimamus, verùm ſomnium etiam ipſum, quod mox opportunè narrabitur, ex quo etiam gerendæ imago rei expreſſa fuit. Atque ex conſequenti opportuni apparatus & commeatus, Deo monente, rationem tenuiſſe credimus: atque hæc omnia hiſtoriæ ſcriptori breuiter initio indicata, ad exitum vſque ipſum exponenda (vti aliàs fieri ſolet) fuiſſe dilata. Namque id vaſorum & tubarum copia à populo comparata, & trecentis viris nunc tradita, horumq; poſtea vſus, & prædictioni conſentaneus exitus iam nunc apertè declarare videtur.* Sumptis itaque pro numero. *Hebraicè,* Et ceperunt cibaria populi in manu ipſorum. *Ius æquitasq; poſtulabat, vt, qui ſuas res curaturi domum redibant, cibaria iis præberent, qui pro ſe iter laboremq; capeſſebant. Nec trecenti illi viri nimiùm multum cibariorum à populo ſumpſere: ſed quantum ſinguli expeditè portare ſecum poſſent.* In

manu ipſorum. *atque hoc pacto ſe plus labori, quàm voluptati indulgere, & victoriam breui ex diuina virtute reportandã eſſe credere, profeſſi ſunt.* Et tubis. *Argumentum hoc nobis eſt expoſitionis modò allatæ.* Abire præcepit. *Hebraicè,* Dimiſit in tabernacula ſua. *ſecuros, quietos eſſe iuſſit ſingulos, ſuasq́ res agere, nullo metu conterritos aut ſolicitos. hoc ſignifica-*
Pſal. 32. „ *re nobis tabernaculi nomen vſusq́ ſolet: vt, Si introiero in tabernaculum*
„ *domus meæ, ſi adſcendero in lectum ſtrati mei, &c. &, Elegi abiectus eſſe*
„ *in domo Dei mei, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum.* Et ipſe cum trecentis viris ſe certamini dedit. *Hebraicè,* Et in trecẽtos viros apprehendit. *Delectos, inquit, illos quaſi manu deductos ſibi comparauit. Hiſpanicè, tropus hic ſic vertitur:* Y de los trezientos hombres trauò. *vt ſibi vſui futuros, inſtructos armis, tubis, lampadibus, & lagenis, quæ in bellici vſus materia cenſeri ſolent; ſibi autem iam commoda ſingulari cõſilio intellexerat.* Caſtra autem. *Non otioſè tempus vllum à Gedeone conſumptum, lectio hæc docet, ſed magna celeritate delectum vnum atque alterum factum; eos qui delecti fuerant, armis, cibariis, & reliquo apparatu inſtructos, & ad ipſa propè hoſtium caſtra deductos; vnius noctis atq́ diei ſpatio hæc omnia peracta, tanta dexteritate, prudentia, celeritate, tantoq́ ſilentio, vt nihil interim vel ab hoſte prouiſum fuerit, nec præuentum quidem aut mutatum, vtpote adhuc in valle conſidente, & imminentis ſibi calamitatis ac turbæ ſecuro, atque adeò copiis fidenti ſuis. Indicat autem lectionis ratio ipſa, Gedeonem cum ſuis, monte iam conſcenſo, hoſtium caſtra quemadmodum ſita eſſent vidiſſe, atque ipſum etiam ab hoſte conſpectum, contemptum tamen fuiſſe, vtpote exigua admodum manu inſtructum aduerſum tantas hominum copias; nec tamen ab hoſte ipſo inuaſum, ſed exſpectatum potiùs in ipſa valle, vbi pauci à multis opprimi poſſent, contrà quàm eueniret, ſi ex*
Bellicum conſilium. *inferiori loco impeteretur. Fuit itaque bellicæ diſciplinæ conſilij, non moueri omnino ex loco; ſed quid exigua illa manus aggredi ageréve deſtinaret, operiri, atque cuſtodibus exploratoribusq́ conſtitutis attendere. itaque tota illa luce, ex quo Gedeon cum ſuis montem conſcendit, vtrimque conſpecti vtrique fuerunt: & hi in ſuperiore loco, illi in valle conſtiterunt.*

Eadem nocte dixit Dominus ad eum: Surge, & deſcende, quia tradidi eos in manu tua.

V N A *eademq́ opera & conſilium ſuum, & hoſtium ſenſum & conditionem, conficiendæq́ rationem rei, ipſorum hoſtium ſermone aperiendo, curauit Deus, vt hoc pacto quàm commodiſſimè & expeditiſſimè, ſine vllis offenſionibus, belli victoria conſtitueretur certiſſima. Nec nunc ille impetum in hoſtes facere, ſed, vt ſibi iam paratam, immo partam potiùs, victoriam cognoſceret, exploratorum more deſcendere iubetur. hoc ſignificat pronomen,* ad eum: deſcende, quia tradidi. *Deſcende docendus quemadmodum ipſe tradiderim tibi hoſtem iam fractum, animiq́ impotem: id quod ipſe, quamprimùm deſcenderis, cognoſces.*

Si au-

Si autem ſolus ire formidas, deſcendat tecum Phara puer tuus.

HVMANI *conſilij exceptionem omnem Gedeoni Deus anteuertit, vt qui ſe illius victoriæ omnibus nominibus authorem fore pollicitus fuerat. Poterat namque Gedeoni nimius immenſusq; videri exercitus ille, atque adeò maior quàm vt à ſe, explorandi cauſa, breui tẽpore ambiretur. Quamobrem vno puero comitatus deſcendere iubetur: vt partitus ambiendi exercitus labor breuiùs celeriusq; expediretur: nec tamen multos adhibere iuſſus eſt, ſed vnicum familiaremq; virum, cuius taciturnitatem & fidem explorauerat, cùm aliàs, plures ſi eſſent, non ita facilè mandata tenere poſſent, nec adeò attentè cauere, nec peragere ac dare operam, vt minimè ab hoſte prehenderentur, ac ne ſentirentur quidem. in Hebraico verſus hic ſic habet:* Sin vereris tu deſcendere, deſcende tu & Phara puer tuus ad caſtra. *Quatenus deſcenſuri ſint, docetur,* Ad caſtra, *inquit, vt non longè conſiſtatis, ſed ipſa vſque adeatis caſtra, & quid ibidem rerum agatur, quemadmodum ſeſe omnia habeant, pernoſcatis.* Puer *hoc loco, officij ac miniſterij magis quàm ætatis rationem ſignificat. Ita Ioſue Moſis puer, & tres illi Chaldæi Regis miniſtri, tres pueri dicuntur, ſic & apud Latinos interdum. Nam Tityrus, quem fortunatum ſenem Melibæus appellat, id ſibi reſpõſum ab Auguſto redditum canit:* Paſcite, vt antè, boues pueri, ſubmittite tauros. *& Horatiũ monitor ſuus Trebatius puerũ vocabat:* O puer, vt ſis vitalis metuo. *Hiſpanico, ac maximè Luſitanico ſermone, huiuſmodi miniſtros,* moços *vocamus.*

Puer. | Virgil. Eclog. 1. | 2. Serm. 1.

Et cùm audieris quid loquantur, tunc confortabuntur manus tuæ, & ſecurior ad hoſtium caſtra deſcendes.

INTER *maximi momenti res, quarum ad belli facilitatem imperatorem compotem eſſe oportet, illa cum primis opportuniſſima eſt, hoſtium facultates & conſilia pernoſcere. quã quidem ob rem, magni etiam ſumptus in exploratoribus atque indicibus fieri ſolent; quorum tamen indicia non ſemper vera ac certa deprehẽduntur. Hanc adeò rẽ Gedeoni, belli à ſe conficiendi miniſtro, conſtare omnino voluit Deus: vt qui ſe victorem promiſerat, hoſtes tam animo fractos, iamq; victos proderet, atque hoc pacto, exercendæ victoriæ opportunitatem præberet. non opus tibi ad hanc rem eſt alio exploratore, quàm te ipſo; nec alijs indicibus, quàm hoſtibus, qui quo animo, quo conſilio ſint, ipſi ſuo ſermone patefacient.* Tunc confortabuntur manus tuæ, *ad conficiendam rem, cuius conficiendæ rationem ex ipſorum verbis orationeq;, me interprete, cognoſces. Manuum enim confortatio facultatem ad gerendas res ſignificat, vt in ſacro Apparatu docebamus.* Et ſecurior ad hoſtium caſtra deſcendes. *Conſilio ſapienter ac prouidè percepto, factum maturare opus eſt, occaſionemq; arripere, maximè verò à Deo apertè datam, adiuncta etiam & expoſita peragendæ rei ratione. Hebraicè,* Et deſcendes in caſtris. *Antea iuſſus erat ad caſtra deſcendere, hoſtium ſermonem percepturus, ita vt neque vlteriùs prodiret quàm ad caſtra vſq; ipſa;*

Hoſtiũ conſilia explorare. | Lib de Idiotiſmis & Hiſtem.

nec aliud ageret, quàm illorum audire ſermones, quibus animum viréſque conciperet, ad victoriæ vſum opportunas; id autem vbi contigiſſet, quàm primùm ſuos euocare, atque in ipſa vſque media caſtra deducere. nec verò ipſe manum conſerere, aut hoſtem ferire iubetur, ſed deſcendere, in caſtriſq; ſeſe ſubſtituere: ex quo oraculo rem ſua ſuorúmque præſentia, non tamen vlla pugnandi opera, confectum iri intellexit.

Deſcendit ergo ipſe & Phara puer eius in partem caſtrorum, vbi erant armatorum vigiliæ.

DIVINI *verbi iuſſu animatus Gedeon, non debiliores caſtrorum partes petit, ſed eam, quã robuſtiſsimi ex hoſtibus armati occupabant. Hebraicè,* In partem quintatorum qui in caſtris. *Varia olim Orientalium arma fuiſſe, omnibus hiſtoriis declaratum eſt. Nam hi gladio, illi arcu, alij iaculis, nonnulli etiam ex curribus, alij ex equis, alij etiam pedites pugnabant: verùm firmiſsima bellici exercitus pars ea ſemper cenſebatur, qui bene armati dicuntur: cùm leuis armaturæ pedites, equitéſque, horum virtute atq; robore fulciantur. Quos verò Latini bene armatos, eos Hebraica lingua* HHAMVSSIM, *hoc eſt, ex verbo, quintatos vocat, ſiue quinque armorum generibus inſtructos. hæc nos ita numeramus, loricam, galeã, ſcutum, gladium & haſtã: niſi aliàs quintam armorum partem cum Homero ferrea tibialia eſſe velimus, haſta ex hoc reiecta numero. Ita igitur Gedeon ad hos vſque peruenit, qui cæteris, hoc eſt, ingenti aliorum armatorum, atque adeò omni hoſtium multitudini, firmiſsimo præſidio erant. hoc genus noſtri milites,* Cuerpo de guardia *vocant.*

Arma antiquorum.

חמושים

Madian autem & Amalec, & omnes Orientales populi fuſi iacebant in valle vt locuſtarum multitudo: cameli autem innumerabiles erant, ſicut arena quæ iacet in littore maris.

HOSTILIS *exercitus caſtrorumq; formam & ſitum, hoc verſu author deſcribit: tribus videlicet cõſtantem partibus, bene armatorum copiis; & cæterorum vel leuis armaturæ, vel imbellium multitudine, & impedimentis, ita vt è regione Iſraëlitarum firmiſsima pars, hoc eſt, quintati illi, præſidij locum tenerent: cætera vallis loca reliquum, tam bellatorum, quàm miniſtrorum atque imbecillorum, vulgus occuparent: quos demum camelorum multitudo innumerabilis vallabat.* Sicut arena. *Non ſolùm ad copiam, ſed ad ſitum etiam & formam, ſimilitudo hæc referenda eſt: namque vt littoreum maris tractum arenæ ſterilis facies, & color ab aquis ipſis, & à reliqua terra diuidere ac diſtinguere ſolet: ſic exercitus illius multitudinem camelorum copia circumfuſa continebat. Antiquo autem omnium linguarum ſymbolo, innumerabilis numeri vel immenſæ in littoris arenæ rationes ac nomina ad ſimilitudinem ſiue comparationem vſurpantur. Vt apud Poëtas Latinos:*

Numerus innumerabilis.

Catull lib. 1.

Quàm magnus numerus Libyſſæ arenæ
Laſerpitiferis iacet Cyrenis.

Oraclum

Oraclum Iouis inter æſtuoſi,
Et Batti veteris ſacrum ſepulchrum. *Et illud:*
Quem qui ſcire velit, Libyci velit æquoris idem   Georg. 2.
Noſcere quàm multæ fluctu voluantur arenæ.

Igitur maximas hoſtium copias non ſolùm ob multitudinem ſecuras; verùm etiam ex bellicæ diſciplinæ arte collocatas, impedimentis vallatas, & opportuno armatorum præſidio munitas fuiſſe, intelligimus.

Cumque veniſſet Gedeon, narrabat aliquis ſomnium proximo ſuo, & in hunc modum referebat quod viderat.

CERTA *Dei prouidentia, victoriæ facultatem rationémque omnem Gedeoni declarantis, tum ſomnium, tum ſomnij interpretationem opportuniſſimè comparatam lectio hæc indicat.* Cumque veniſſet Gedeon; *non antea, nec paulo pòſt, verùm eodē, quo ille aderat, tēpore iuſſus à Deo quid illi loquerentur audire, eodem puncto temporis. Verba Hebraica, ſic Latinè ſonant:* Et venit Gedeō, *& ecce vir attentè* narrans ſomnium ſocio ſuo. *Cùm primùm Gedeon venit, vir diligenter exactéque ſocio ſuo ſomnium narrare cœpit. Vox* AIX, *Hebraicè ſimplex, duobus nominibus Latinis hoc*   איש

 loco

loco æquatur; quidam, vir. quæ ſomnÿ narratorem non triuialem, aut obſcurum quempiam hominem, ſed certum atque notabilem virum, ex iis qui ſtrenui habebantur, & ex præcipuis illius armatorum ſtationis; quiq; non ex timore, aut ex leuitate, ſed ex vero ſomnium & excepiſſet, & exceptum exactè narraret: atque ipſa cum primis viri authoritas & oratio à Gedeone diligenter obſeruata fuit: qui ſeſe intra ipſa caſtra ex Dei iuſſu cōſtituens, narranti ita proximum collocarat, vt attentas aures præbere poſſet.

Vidi ſomnium, & videbatur mihi quaſi ſubcinericius panis ex ordeo volui, & in caſtra Madian deſcendere; cumque perueniſſet ad tabernaculum, percuſſit illud, atque ſubuertit, & terræ funditus coæquauit.

Q V I A *ex ſingulorum verborum ratione, ſomnÿ coniectura æſtimanda eſt, orationem Hebraicam vtcumque Latinè expendere, operæpretium eſſe ducimus.* Somnium ſomniaui, & ecce ſtrepitus, ſubcinericius panis ordeorum ſe ipſum conuolutans in caſtris Madian, & venit vſque ad tabernaculum, & percuſſit eum, & cecidit, & euertit eum in altum, & corruit [*illico*] tabernaculum. *Verborum repetitio*, ſomnium ſomniaui, *certum, atque ſibi conſtans eſſe ſomnium indicat: vox,* Ecce, *rem præſentem, & veluti ſenſibus expoſitam patentemq; affirmat. Vno autem nomine, ſiue participio* T S A L V L, *duo ſignificantur, panis ſub carbonibus coctus, & illius panis ſtrepitus, qui cùm ordeacea, atque ideo frigidiore & humidiore, quàm triticea, maſſa conſtet, caloris vi ſtrepere, atque aliquando exſilire conſpicitur: tanta autem illi à ſe per quietem viſus panis vi, ex calore concepta, actus narrabantur, vt (veluti fulmen ſolet) ſubito atque celerrimo vagatus motu, caſtra tentans & concutiens, ipſum vſq. tabernaculum, in caſtrorum medio ſitum, & armatis obſidentibus cuſtodientibúſque munitum, petens percuſſerit; hoc eſt, & calore incenderit, & plagæ impetu commotum deiecerit, funditusq; euerſum, atque in ſublime pulſum tandem proruerit. Hactenus ſomnÿ imago, ex rerum naturæ rationibus depicta, atque Gedeoni per ipſum qui ſomniauerat, quamquam arbitri inſcium, expoſita: cui etiam vt interpretatio conſtaret, diuinæ prouidentiæ conſilio effectum eſt.*

צלול

Reſpondit is, cui loquebatur; Non eſt hoc aliud niſi gladius Gedeonis, filij Ioas, viri Iſraelitæ. Tradidit enim Dominus in manu eius Madian, & omnia caſtra eius.

E x *oratione Hebraica*, Et reſpondit ſocius eius, & dixit; *certum, certoq; conſilio deliberatum reſponſum intelligimus: eiuſmodi namque verborum vſurpatio in Iobi ſermonibus & diſſertationibus familiaris narratori eſt. Prius verbum* I A G H A N, *animi cogitatum præcipuè; poſterius verò*, Et dixit, *diſertum effatum ſignificat. Vt autem ſomnium diuinitus illi factum, ſic ſomnÿ quoque interpretationem huic dictatam credimus;*

ויען Dicere.

quod

quod & nomina etiam adeò apertè diſtinctéq; expreſſa confirmant, vltra certiſſimam interpretis, omnem aliam coniecturam excipientis, aſſeuerationem. Non eſt hoc aliud, niſi gladius Gedeonis filij Ioas, viri Iſraelitæ. *Vndenam Madianitæ militi tam præſens atq; expedita nominum appellatio? unde tanta viri virtutis prædicatio,* Viri Iſraelitæ, *viri fortis & ſtrenui, qui velut Iſrael quondam ſuam omnem virtutem Deo, nominis authori ſui, acceptam retulit; ſic nunc hîc victoriæ omnis efficientiam Deo tribuit? vnde euentus prænotio? vnde demum authoritatis notitia?* Tradidit enim Dominus in manu eius. *expondere etiam atque æſtimatione verborum, hanc eandem coniecturam adſtruere poſſemus; nimirum ex* LEHHEM & HHEREB, SIGHOR. & GHIDGHON. *niſi aperta Dei expoſitio nos hac curioſitate liberaret. Iam verò hoc eſſe ex genere ſomniorum, quæ minantia à coniectoribus dicuntur, ipſa rerum actionumq; imago apertè declarabat, quam quidem ob rem ille & gladium dixit Madianitis calamitatem impendêre, nec effugi eam poſſe aſſeuerauit, maximè cùm iam hoc ipſum ſomnij narratio apertè explicaret, atque adeò diuinum comprobaret ſomnium ex illa parte; quippe ex antiqua coniectandi diſciplina, obſcura omnino ſomnia minimè conſentanea maieſtati deorum putabantur. Itaque vna aperta parte, alteram æſtimare coniectoribus perfacile fuiſſet; verùm Deus, vt ſomnium narratori, ſic explicatori, ad eam rem comparato, interpretationem ſuggeſſit. Ex deſcripta quoque ſymbolorum imagine & ſerie, conficiendæ ratio rei cogitari expendiq; in hunc modum potuit. Ante maturum triticeæ meſſis tempus, ordeum ab agricolis, panis ad cibum parandi cauſa, vſurpari ſolet. Namq; ordei ſeges tempeſtiuiùs atque citiùs flaueſcit, & nondum probè exſiccatæ manipulus demeſſus, clibano vel ſole ſemitoſtus, & molam ſubit, & farinam præbet, quæ in panem facilè ſubigitur, nec multo ad fermentandum, nec longiore ad coquendum tempore indigentem, cùm ſuper carbones, vel calido ſub cinere percoquere mulieres conſueuerint, eundemq; ad alendam familiam comparare, interim dum vel detriti in area ordei, vel maturi iam & demeſſi tritici ſuppetat copia. Atque huiuſmodi breui tempore, breuiq; labore & negotio expeditum panem, tumultuarium vocari memini, ſi non ad delicias, ad depellendam tamen ſaturandamq; famem ſatis idoneum. Atq; hac profectò imagine, tenui apparatu, breui tempore, leui negotio ac facili, Madianitarum exercitum expugnatum, fuſum, perditumq; iri, idq; ſe authore expediendũ, Deus & ſomniatori ſignificabat, & coniectori aperiebat. Iam verò ex verborum, quibus ſomnium narrabatur, æſtimatione, quænam res portenderetur, declarari potuit: ſiquidem ſpectrum ſibi viſum,* PANEM EX ORDEO VOLVI, ET IN CASTRA MADIAN DESCENDERE, *&c. Id quod Chananæorum, atq; adeò Iſraelitarum lingua is qui ſomniauerat expreſſit, quandoquidem vtriuſque, ſomniatoris videlicet atq; interpretis, à Gedeone exceptus fuit ſermo. Atqui panis illa lingua* LEHEM *hoc in loco dicitur. Huius autem*

Vir Iſraelita.

לחם חרב
שיעור
גדעון

Somnia minantia.

Ordeum.

Panis tumultuarius.

להם

etymologia ex verbo LAHHAM deducitur, cuius exempla omnia, quæ in ſacris conſtant libris, ad duo potiſſimùm ſignificationis genera, eaq; valde confinia, referuntur: alterum panis, vel potiùs cibi omnis, cuius vſu homines, animanteſq; aliæ nutriri aliq; poſſunt; alterum bello prælij ſiue inferendi, ſiue ſuſtinendi. namque hoc modo & actiua & paſsiua voce vſurpari

Præliari. ſolet, cùm verbum, præliari, Latinis actiuam tantùm ſignificationem obtineat. atque vulgare verbum, & militari ſermone frequentiſsimum, combatir, à verbi LAHHAM ponderibus non longè abeſt. Ex quo fit vt LEHHEM nomen à communi illa ſignificatione, quæ Latinis nominibus, PANIS & ESCARVM atque CIBORVM exprimitur, ad prælij, belli, victoriæ ac vaſtationis & internecionis, denique ad vulgaris Combate notationem non inuitum migret. Atq; rationis huius illuſtre exemplum à Ioſua atque Caleb, eadem oratione atq; concordi ſenſu, pronunciatum conſtat, qui Iſraeliticum populum ad promiſſam adeundam regionem, & pugnam intrepidè

Num. 14. „ cum hoſte conferendam aliquando hortati, Nolite, inquiunt, rebelles eſſe
„ contra Dominum, neq; timeatis populum terræ huius; quia ſicut PANEM
„ eos poſſumus deuorare.

quæ ratio ita ad verbum ex illorum lingua redditur: CHI LAHHMENV. Quia panis noſter illi ſunt. Quòd ſi, vt par eſt, nomen LEHHEM ad vtramque ſignificationem referamus, Chananæorum gentem belli atque victoriæ materiam Iſraelitis, non ſecus atq; eſcas, paratam, oratores illi affirmare voluerunt. Ex hac autem obſeruatione, quemadmodum ſomniatoris huius verba excipi interpretariq; conueniret, facilè à prudenti coniectore ſtatui potuit. Nam cùm viſum ſibi ille dixiſſet LEHHEM, quod altera facie panem, ſiue eſcas; altera verò prælium, pugnam, ſiue combate indicabat, vtra nam ex facie primùm hoc loco adnotandum eſſet vocabulum, ſubiunctum participium declarabat MITHHAPECH, pro quo interpres noſter, Volui, reddidit. Nos autem vtcumq; explicationis cauſa reddere poſſumus, conuerſum in ſe ipſum; ſiue ſua ratione verſum & peruolutum, Atque ita explicari ænigma potuit, LEHHEM conuerſum poſteriori facie ſibi primum viſum, hoc eſt, qua prælium, pugnam, & combate ſignificaret, deuolui magno impetu & breuiſsimo curſu in caſtra Madian. A verbo ipſo LAHHAM nomen MILHHAMAH deducitur, pro quo Latinus interpres plus quàm ducenties prælium & pugnam reddit. Ita igitur effectum eſt, vt ex verborum LEHHEM, SIHHOR eiuſdem cum illis nominibus HHEREB GIDGHON ponderis, ex materiæ parandæ, panisq; celeriter conficiendi imagine, atque adeò ex ipſorum vocabulorum notatione LEHHEM MITHHAPECH, hoc eſt, inuerſum, rotatum, & ſua ſponte peruolutum. His etiam motus loci atq; magnitudinum comparatio addenda, quorum omnium rationes à ſomniorum coniectoribus diligenter examinari didicimus, quaſi ſubcinericius panis ex ordeo, in exemplari lingua

צלול legimus, TSALVL LEHHEM SIGHORIM, ſtrepitus ſiue impetus, ſiue commotio ac tempeſtas panis ordeorum: Italicè ferè ad verbum vertimus, Fracaſſo

caſſo di pan d'orzo, *vnde ex ipſo nomine* TSALVL, *hoc eſt*, fracaſſo *apud Italos, magnam calamitatem deriuari interpres coniecit, eamq́ ab exigua aliàs manu, bello tamen & pugna, afferendam.* TSALVL LEHHEM, fracaſſo di pane, *& ex altera ſignificatione*, fracaſſo di cõbate. SIGHOR *verò nomen, vltra pondus nomini* GIDGON *æquale, quod ſuperiùs indicabamus, cuiuſque magna in lingua ſancta æſtimatio eſt, tempeſtatis, commotionis, ac trepidationis notationem habet, quod in illo verſu interpres noſter indicabat: Et in circuitu eius tempeſtas valida. Habet etiam quantitatis ſignificationem, ob eamq́ rem ſemini illi, quod Latinis ordeum dicitur,* SIGHOR *nomen in ſacra lingua factum affirmatur, quòd continuæ ſiue quantitatis, ſiue mẽſuræ aratione ſuſcipiẽdæ minima pars, & certiſsimum quaſi initium, in ſingulari ordei grano ſtatuatur. Atq́ ita non magna, ſed breui, certoq́ numero comprehenſa manu, res illa gerenda ſignificabatur, nimirum per ducem paucis, hoc eſt, trecentis viris comitatum: quæ ſumma cùm in monte conſpiceretur, facilè à Madianitis ex inferiori loco æſtimari comprehendiq́ potuit. Participium autem,* MITHHAPECH, *quod vltro peruolutum & conuerſum interpretamur, rem magna celeritate, alacritate, ac dexteritate confectam iri ſignificabat, tralatione ſumpta ab exercitatis viris, qui in altam atq́ aliam partẽ quàm celerrimè mouentur. Iam verò quòd tam exigua res, tanto impetu tantoq́ momẽto, tam magnam molem tentatura, cõmotura, atq́ euerſura adiret, ad ſublimem, planeq́ diuinam efficacitatem & virtutem, magis quàm ad naturalem quampiam rationem, referri oportere indicabat.* In caſtra Madian. *adeò magna ac ferè immẽſa, adeò ſapienter ex bellicæ diſciplinæ ratione, ac vſitata, & firmata, atq́ munita, magnaq́ cùm bellatorũ, tum etiam inſtrumentorũ multitudine inſtructa, ita vt magna ſpatia decurri, magnamq́ molem ſuperari ac perrumpi neceſſe eſſet, antequam ad tentoria perueniretur. Nihilominus tamen,* Cumque perueniſſet ad tabernaculum. *Hebraicè*, Et venit ad tabernaculum, *ita vt affirmationem ac celeritatem coniunctio ſignificet*, percuſſit illud, atque ſubuertit, & terræ funditus coæquauit. *Ex exemplari lingua ita poſſumus ad verbum reddere*, Et venit ad tabernaculum, & percuſſit illud, & euertit illud ſurſum verſum, & corruit tabernaculum. *Conficiendæ rei formam atque modum ipſa verborum connexio & conſtructio apertè ſignificabat. Nam cùm omnis illa Madianitarum & ſociorum multitudo ita conſtituta in valle fuiſſet, vt medium locum tentoria tenerent, atq́ hæc curribus & plauſtris munita primùm, camelis & impedimentis aliis in valli ſpeciem deinde cingeretur, panem illum, nulla impediente re, extrema quæque irrumpentem, & ad tentoria vſque celerrimo impetu pertingentem, atq́ inſtar earum rerum, quæ concepto incluſoq́ igne quieſcere non poſſunt, ſed vndique diſsilientes, omnia turbant; ita tabernaculum ipſum illius panis ſtrepitu & impetu peti, turbari, ex imoq́ in ſummum tolli, & euerti, ac ſubitò decidere, nulla tentorij vel forma vel* parte

Pſal. 20.
Quantitas.
שְׂעוֹר
Ordei granum.

parte retenta, viſerat ſomniator. Quod interpres noſter rectiſſimè explicans, Solo æquari *ſcripſit.* Tabernaculum *verò ſiue tentorium ſingulari numero pronunciatum, vel metonymicῶs excipiendũ eſt, perinde ac ſi vnus ille populus vnico tabernaculo contineretur, quod vnico tantùm impetu euertendum erat. Namque vnum tabernaculum pro pluribus, imò pro omni gentis vnius communione & ciuitate, in ſacris libris linguaq́ ſacra vſurpatur, vt in illis exemplis; Maneq́ conſurgens vades in tabernacula tua: & tabernaculum rectorum florebit: vtrobique ſingulari numero in exemplaribus legitur. Vſitatiſſima etiam huiuſmodi figura eſt, in omnibus appellatiuis compluribus; maximè verò iis quæ genus aliquod ſiue formam ſignificant, vt ouis, bos, equus, quercus, ilex, ficus, oliua, quæ ſingulari numero multitudinem ſignificant. Igitur coniector ille coniectandi artem illo tempore à Deo edoctus, ſomnij partibus cunctis diſcuſſis & expenſis, aptiſſimam adhibuit ſignificationem, qua Madianitis exitiũ diuinitus paratum, & quàm breuiſſimè celerrimeq́ adferendum pronunciauit.* Tradidit ei Dominus Madian, & omnia caſtra eius. *Illud etiam verbum, vtpote ex oblato diuinitus viſo prolatum, ad rei explicandam imaginem non prætermittemus,* Et euertit illud ſurſum verſum. *Namque hoc maximam turbationem, rerumq́ ſignificat inuerſionem, vt inferna ſummis, dextra ſiniſtris, & poſtrema primis miſcenda & confundenda, demúmque corruitura affirmaret, quod poſtrema narrationis periodo explicatum eſt:* Et corruit tabernaculum illud.

Tabernaculum.
Deut. 16.
Prou. 14.
Metonymia

Cùm audiſſet Gedeon ſomnium, & interpretationem eius, adorauit, & reuerſus eſt ad caſtra Iſrael, & ait: Surgite, tradidit enim Dominus in manus noſtras caſtra Madian.

In *ſacro exemplari narrationis initium ſic habet:* Et fuit, cùm audiſſet Gedeon narrantem ſomnium & fractorẽ illius, & procubuit. *Inſtructus illa fide Gedeon, quam promittentis antea Angeli dicto firmiſſimam habuerat, ex eadem Dei prouidentia & voluntate, rei ſibi traditæ, & penè iam obtentæ modum ac faciem præſentem intuetur. eſt enim fides ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium. Duos autem viros Gedeoni auditos ac perceptos fuiſſe auctor indicat,* Narrãtem ſomnium, & fractorem illius. *Verbum verò pro quo Latinè narrare legimus, in lingua ſacra eſt* ZZAPHAR, *quod & narrationem & numeri rationem continet: non enim confusè ac temere referentem, ſed ſomnium ſuum integrum omnibus membris ac partibus ſigillatim deſcribentem, conſtante rerum, actionum, atque adeò exitus ratione ac modo, audierat Gedeon, ita vt ſomniator ipſe veluti in iudicium deductus, rei à ſe viſæ fidelem teſtẽ agere iuſſus eſſet. Quamobrem cùm ſocio narrare occiperet, ita præfatus eſt:* Ecce ſomnium ſomniaui. *Qua oratione ſibi ſomnium non votis, curis, vel ſtudiis quæſitum, aut ex aliis naturalibus cauſis profectum, ſed diuinitus ad narrandum, veluti teſti oblatum fuiſſe indicabat. Quod integrum*

Fides.
Heb. 12.
כפר

adhuc

adhuc conſtare, vt à ſe referendum erat, verbis illis adnotabat: Ecce ſomnium. *Huius adnotationis par omnino exemplum ex Salomonis hiſtoria petemus. Quippe vbi Rex ille Deum ſeſe per quietem ita allocutum audiſſet:* 1 Reg. 3.
Ecce dedi tibi cor ſapiens & intelligens, in tantum vt nullus ante te ſimilis »
tui fuerit, nec poſt te ſurrecturus ſit, &c. Huius rei narratio illũ euentum »
habuiſſe declaratur: Igitur euigilauit Salomõ, & intellexit quod eſſet ſom- »
nium. Quod in exemplari lingua ſic ſcriptum eſt, vt ex verbo reddendũ ſit: Et euigilauit Salomon, & ecce ſomnium. ſimulatque experrectus ex ſomno eſt, ſomnium illud & certum & verum eſſe, & ſibi conſtare intellexit, vtpote qui ſe magna ſapientia inſtructum euaſiſſe cognouit. Atque ideo ſeſe ſtatim ad gratulationes & ſupplicationes inſtruxiſſe dicitur. Hunc itaque illius diuini conſilij ita deſcripti teſtem priorem vbi probè audiſſet Gedeon, fractorem *quoque illius audiuit. Singulari verò tranſlatione hoc loco diuinus Spiritus frangendi verbo eſt vſus, qui aliàs cùm de ſomniis, ſomniorumq́ interpretationibus, & coniecturis inſtituitur ſermo, verbum* PATHAR *perpetuò vſurpare ſolet, quo ſomnium ita explicari indicatur, vt non antè totius ſignificationis ſubducatur ſumma, quàm ſingularum partium pondera, numeri, atq́ rationes diligẽti & apta, veroq́ ſimili, atq́ ipſis etiam audientibus probanda obſeruatione examinentur. Atq́ hanc formam illa ſpectant exempla: Septem boues pulchræ, & ſeptem ſpicæ plenæ, ſeptem vbertatis anni ſunt. eandemq́ vim ſomnij comprehendunt: Septem quoque* Gen. 41.
boues tenues ac macilentæ, quæ adſcenderũt poſt eas; & ſeptem ſpicæ tenues, »
ac vento vrente percuſſæ, ſeptem anni venturæ ſunt famis. Quod autem »
vidiſti ſecundò, ad eandem rem pertinens ſomnium, firmitatis indiciũ eſt, »
eo quòd fiat ſermo Dei, & velociùs impleatur. Illud etiam: Et reſpondit Io- » Gen. 40.
ſeph: Hæc eſt interpretatio ſomnij: tres propagines, tres adhuc dies ſunt, »
poſt quos recordabitur Pharao, &c. Cætera omnia quæ ſimul collecta & ob- »
ſeruata, coniectandi authoritatem Ioſepho apud auditores illos firmaſſe dicuntur. namque ita ſubiungitur, Videns piſtorum magiſter quòd prudẽter ſomnium diſſoluiſſet, ait: Et ego vidi ſomnium, &c. Itaq́ verbũ PATHAR *ad eas ſomniorum vſurpatur interpretationes, quæ ſingulis adnotãdis, diſiungendis atq́ æſtimandis, rurſumq́ componẽdis membris fiunt, quod vulgo ſoluere ſiue diſſoluere ſomnium dici ſolet. Hiſpanis porrò prouerbij loco vſurpatum audimus,* Dezir el ſueño y la ſoltura, *atq́ affine quidem* PATHAR *voci eſt, & fortaſſe inde deductum Latinum verbum, Interpretari: namque ſeiũcta cõpoſitionis parte, Inter; vnde aliàs, Pretari, ſumpũ ſit; non facilè diuinare aut interpretari fuerit. Cùm autem huius (Gedeone audiente) enarrati ſomnij explicationem is, qui cum ſomniatore arbiter, atq́ à Deo interpres adhibitus eſt, non eadem, quæ in aliis fieri ſolet, ratione inierit, ſed præceptum latentis arcani ſenſum abſolutè affirmanterq́ pronunciauerit,* NON EST HOC ALIVD NISI GLADIVS GEDEONIS; *ex eo factum eſt vt non* PATHAR, *hoc eſt, ſoluendi, ſed* SABAR, *frangendi*

פָּתַר

gendi expedito verbo, hiſtoriæ huius author ſit vſus, quo ſolutionis moram fractionis celeritate præuentam ſignificaret, teſtimonium inde etiam Gedeoni confirmatum, ad iudicium de re ipſa faciendum, ſententiamq́ pronunciandam, vt mox ſubiungetur. Sic aliquando regionis expugnandæ auſpicium Alexandro iugerum funibus non moroſè ſoluendis, ſed celeriter incidendis captatũ, authores tradunt. Illud quoque annotatione digniſſimum, non prætermittendum duximus, quod ex exemplaris linguæ pondere reddebamus, Audiuit narrantem ſomnium, & fractorẽ illius. *Namq́ is à Deo in hanc formulam iuſſus fuerat,* Surge, & deſcende in caſtra: quia tradidi eos in manu tua. *Hæc prima iuſſionis pars & actionem & fidem Gedeoni commendabat: actionem,* Surge, & deſcende: *fidem ex promiſſo,* Quia tradidi eos in manu tua. *Promiſſi autẽ diuini ſingula verba expendenda fuerant, & locis temporibusq́ aptanda, vt euentus non ex alia quapiam cauſa, quàm ex promittentis voluntate ac virtute, exſpectaretur: id quod nos aliàs ſæpè indicauimus, & in magno opere, de miraculis agentes (Deo votis annuente) latiùs oſtendemus. Vt igitur promiſſum hoc non ſemel ſibi vni ac ſeorſum dictum, ſed adhibitis etiam teſtibus confirmatum, intellectum, atq́ ſumma fide exceptum, fortiter aggrederetur Gedeon, ſurgere ac deſcendere primùm in caſtra, & qui, quàm primùm caſtra tetigerit, ſermones miſceãtur, attentè audire iuſſus eſt.* Et audies quid loquentur. *Certis notationibus præfinitam actionem præcepit Deus temporis,* Venies in caſtra, & audies: *ſimul (inquit) atq́ eò perueneris, audies: nam non antè ſermo inchoabitur, quàm tu peruenias. Erit autem ſermo plusquam vnius.* Quid loquantur. *Atq́ adeò integrè ſermo te præſente & incipietur, & abſoluetur; ita vt plenam ſermonum ſententiam audiri, excipi, atq́ teneri integrum tibi ſit.* Quid loquantur, *totum id quod loquuntur: nihil præterea vel agere vel cogitare iubetur Gedeon, antequam deſcendat & audiat. nam quid poſtea facturus eſſet, monitus eſt:* Tunc confortabuntur manus tuæ. *ſiue ex verbo ſic:* Et poſtea confortabuntur manus tuæ, & deſcendes in caſtra, *&c. Hanc iuſsionem à Gedeone ſigillatim exceptam, initam, & peractã ita obſeruamus:* Et deſcẽdit ipſe, & Phara puer eius in partem caſtrorum, vbi erant armatorum vigiliæ, *ſiue*, in partem quintatorum qui in caſtris. *Cætera per parenthesim ducta, nimirum,* Madian autem, *&c. vſq́ ad* In littore maris. *deinde illud antecedentibus ſubiunctum:* Cumque veniſſet Gedeon, narrabat aliquis. *ex verbo ſic:* Et venit Gedeon, & ecce vir quidam narrans. *diligenter, attentè, & accuratè: nam hæc verbi præſentis* MEZZAPER *vis & ſignificatio eſt, qua ſimulatque ipſe eò peruenerat, inceptã narrationẽ interpretamur, conuenireq́ rem ipſam omni ex parte videmus.* Deſcẽde ad caſtra, & audies quid loquentur. *Nam quàm primùm eò veneris, loquentur. Cùm autem ille narratorem & fractorem ſomnij audiuiſſet, duos à Deo ſuæ de negotio illo voluntatis adhibitos fuiſſe teſtes, intellexit. Planè enim dignouit alte-*

alteram eſſe narrantis, alteram fractoris & orationem & vocem, atq; omnia hæc cum promiſſo monitoq; diuino quadrare: fieri enim non poterat, vt eadem omnino duorum de eadem re pronunciandi formula à duobus vſurparetur, niſi alter cum altero priùs communicauiſſet. S. S. E. Numquid ambulabũt duo pariter, niſi cõuenerit eis? (Amos 3.) Atqui Deus eadẽ nocte, ſemotis omnibus arbitris dixerat, Surge, deſcẽde in caſtra: quia tradidi eos in manu tua. Id verò Gedeon nemini, nec puero etiam ſuo, indicauerat; ſed ſimul atque excepit, in caſtra quàm citiſſimè deſcendit: ita vt, quamuis cuiquam hominum ipſe Dei promiſſum aperire voluiſſet, nemo tamen eadem nocte, illa hora, ad hoſtes rem potuiſſet deferre, niſi Deus ipſe, ſiue Angelus per quem miniſteria hæc peragebantur, & tamen illud ex ipſius hoſtis ore apertè, diſertè, atq; aſſeueranter pronunciatum, quàm primùm eò veniſſet, audiuit: Non eſt hoc aliud niſi gladius Gedeonis, filij Ioas, viri Iſraelitæ. Qua oratione ſomnium, quod ſingulis obſeruandis, librandis, & conferendis partibus diſſolui potuiſſet, tamen in Enthymematis formã fractum, ſententiam illam, vt argumentationis complexum prodidit. TRADIDIT ENIM DOMINVS IN MANV EIVS MADIAN, ET OMNIA CASTRA EIVS. Quam orationem eandem omnino eſſe cum illa, QVIA TRADIDI EOS IN MANV TVA, nemo inficias ire poterit, nullo prorſus differentem, niſi perſonarum prima ac tertia neceſſaria variatione, & explicatione pronominis illius quod Deus pronunciauerat, EOS: quod quemadmodum accipiendum eſſet, ſomnij ſerie indicatum eſt, & fractoris vocibus apertè declaratum. MADIAN & omnia caſtra eius. Igitur his duobus teſtibus, ſomniatore atq; fractore, attentè auditis & perceptis, rem ſibi non tantùm promiſſam, verùm traditam, & eadem hora expediendam apertè intelligens Gedeon, à gratulatione & adoratione primùm exorſus, nulla cunctatione faceſſiuit. ADORAVIT. ex verbo VAIISTHAHV, (וישתחוו) quem adorantis, gratulantis, & acceptum beneficium agnoſcentis habitum in Apparatu ſacro interpretabamur. (Lib. Hier.) Fuit autem ſanctiſſimus ac iuſtiſſimus eorum, qui pietatem colerent, mos, omnem de Dei volũtate notitiam quàm primùm acceptam adoratione & gratulatione, &, ſi tempus id admitteret, ſacris etiam peragendis proſequi. Sic Manue cum (Iud. 13.) vxore ſua, Angelo, à quo promiſſum acceperat, diſcedente, proni in terram cecidiſſe dicuntur. Atq; huc illud etiam pertinet, quòd Iacob lapidem, cui (Gen. 28.) indormiens, viſum de hominum ſalute intuitus fuerat, oleo infuſo, venerabundus in titulum, atq; adeò in Dei domum, cæliq; portam, aramq; conſecrauit. Quem morem & Gẽtium ſapientes imitatos fuiſſe, poëtarum omnium carmina, ac præcipuè Homeri ſingulæ ferè teſtantur paginæ. Huius itaq; officij rationem primam habuiſſe Gedeon, deinde verò mandati quam celerrimè faceſſendi curam & operam ſuſcepiſſe, ſignificatur duabus coniunctionibus, quæ magnam in ſacra lingua ſortiuntur adnotationis vim: Et adorauit, & reuerſus eſt ad caſtra Iſrael. Diuino ex promiſſo acce-

 perat

perat Gedeon victoriam illam ſibi traditam quidem, verùm opera ac diligentia adhibita obtinendam: tempus autem, quo id efficiẽdum eſſet, ex Dei primùm verbis ſic audierat: Et pòſt confortabuntur manus tuæ. *Cuius orationis illa ſententia eſt: Intelliges primùm quemadmodum ſe res habeat; idq́ ex eorum, quos audieris, ſermonibus obſeruabis: deinde verò animo iam inſtructus, & rem rationemq́ edoctus, confirmatusq́, quàm maturrimè factum ipſum occipies. Illud autem, poſtea, idem valere ac ſignificare cognouit, atq́ vocem tum primùm, quam interpres noſter Latinè rectè expreſſit, idq́ ex verbi iterum pronunciati pondere atq́ æſtimatione intellexerat. Nam Deus dixerat:* Tradidi in manu tua. *ſomnij quoque interpres eodem prorſus verbi tempore pronunciarat:* Tradidit Dominus in manu eius. *Quam quidem ob rem traditam iam victoriam, nulla omnino cunctatione differri oportere perſuaſus, tantùm manus tendere, atq́ ad accipiẽdum maximum illud beneficium confortare, ſuarum partium eſſe ducens, ad Iſraelis caſtra quàm primùm celerrimeq́ rediit. Eſt autem in illa oratione,* Confortabuntur manus tuæ, *tranſlatio ſumpta ab eo, cui magnũ aliquid, & pretio & pondere commendabiliſſimum, dono datur; cui is, qui donat, multam ad accipiendum, & ſuſtinendum, ac ferendum, vim in manibus eſſe & optat, & vult, atque adeò poſtulat. Vnde illa grati animi eſſe ſolet oratio, ſe ad ſuſtinendum beneficium parem non eſſe profeſſi. Namque hoc loco ac tempore nullam omnino pugnam Gedeon initurus erat, nihil ipſe laboris aut virium impenſurus, ad partam vſque victoriam, hoſtiumq́ fractorum fugam, quos iam tum inſequi, & ſectari, atque profligare facillimum foret. Namque eo tempore vel ignauiſſimus quiſque ex victore exercitu & animum & vires concipit, victoriaq́ ipſa augeri ſibi ſentit. His etiam accedit, quòd omnia tam breui tempore à Deo & promiſſa, & acta, & imperata obſeruauerat Gedeon. Nam paucas intra horas & promiſſum & iuſſum accepit, & ad caſtra deſcendere iuſſus, ſomnium & interpretationem audit, & poſt hæc manus confortare & apparare, atque rurſus deſcendere iubetur. Celeritatis & breuitatis indicandæ cauſa, alterum deſcenſum tantùm ſibi imperatum audierat, nulla aſcenſus mentione facta; vnde aſcẽſum tanta alacritate ſibi peragendum intellexit, vt ferè in operæ ratione & ſpacio non eſſet computandum: ita diligentes, attentos, atque eruditos diſcipulos ſuos fides reddit. Quòd verò diſtinctè* caſtra Iſrael *illa nominentur, quæ pauciſſimis (hoc eſt, trecẽtis tantùm) conſtabant viris, quæ quotánam pars æſtimari potuit, hoſtium multitudini comparata, vt caſtra dicerentur,* מחנים *id duplici ratione probamus. altera, quòd exemplaris linguæ vox* MAHHANEH, *à* HANAH *verbo deducta, non tam ad copias & numerũ, quàm ad locum ſitumq́ ſignificandũ vſurpatur: qua ratione Iacob loco, in quo Angelos viderat, nomen* MAHHANAIM *impoſuiſſe dicitur. quod Latinus interpres, vel aliquis potiùs ad marginem, interpretatus eſt, Id eſt, caſtra, atque ex margine in contextum demum interpretatio irrepſit. Significat*

verò

verò MAHHANAIM, *gemina caſtra, ſiue manſionem geminam. Nam aliàs perſæpe interpres noſter* HANAH, *caſtrametari & manere, &* MAHHANEH *manſionem vertit. Italicè*, Allogiar & Allogiamento *dicitur. Atque hoc modo, quamquam Gedeonis manus exigua eſſet, ſuum tamen* MAHHANEH, *ſuum caſtrum, manſionemq́ ſuam tenebat. Hiſpanicè militari vocabulo, ſitus cuiuſque hoſtium partis campus dicitur*, El campo de los Chriſtianos, el campo de los Moros. *ſed illud Iſraëlis nomen maiorem vim, arcanamq́ ſignificationem habet, quòd exiguas Gedeonis copias hoſtili, quamuis maximo, exercitui nō æquat modò, verùm quàm longiſſimè præfert. Nam Iſraël, Fortiſſimo Deo potentem, atque adeò præſtantem ſignificat: quod tunc Iacob inditum conceſſumq́ tulit, cùm obluctanti per totam noctem Angelo, intrepidè fortiterq́ reſtitit, & victoris decus, præmium atque monumentum illo elogio celebratum reportauit: Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuū, ſed Iſraël: quoniam ſi contra Deum fortis fuiſti, quanto magis contra homines præualebis? Igitur hoc ſenſu inſtructus Gedeon, ad Iſraëlis caſtra deſcendit, virtutem magis partium ſuarum ex diuini præſidij, atque ex nominis Iſraëlis fide, quàm ex numero metitus. Simul verò atque eò deſcendit, ait*: Surgite, tradidit enim Dominus in manus noſtras caſtra Madian. *Animatos iam fide atque ſpe, & ad omne Dei iuſſum, ac Ducis mandatum promptos cognouerat Gedeon, ex eo tempore quo delectum fecerat: quamobrem ad expeditionem nec longa mora (quam res minimè patiebatur) nec multis verbis incitandos, ſed breui oratione, eaq́ beneficij iam accepti magis quàm promiſſi indice, quàm primùm mouendos duxit. Non ait*, Surgite, *deſcendite pugnaturi; ſed*, Surgite, *capturi videlicet quos iam tradidit Dominus in manus veſtras, ille, Iſraelitis ſingulari prouidentia fauens & notus*, Dominus, *ille inquam miſericordiarū Pater*, Madian caſtra in manus veſtras tradidit. Veſtras *dicit, & boni ducis modeſtia vſus, ſuiq́ ingenij memor; & Iſraelis, cuius illi partes agebant, nomen veneratus. Ait verò Madianitarum caſtra ipſis tradita: qua notatione totum illum exercitum turbandum, fundendum, feriendum, demumq́ loco pellendum & fugandum, idq́ nulla ipſorū pugna, nullo periculo, nulla dimicatione, nulla denique opera conficiendum ſignificauit. Non enim dixit Madianitas, ſed* caſtra Madian. *Hiſpanicè*, Porque el Señor ha entugado el campo de Madian en vueſtras manos. *Quod profectò maximum miraculum, & ſingulare in orbe terrarum exemplum eſſet, poſſe tam validum & numeroſum, atque adeò tam impeditum, equis, curribus, & armis inſtructum exercitum repentè excitari, turbari, fundi, locoq́ pelli, atq́ id pauciſſimis oppugnatoribus, nimirum trecentis, iiſdemq́ minimè etiam pugnantibus. Namque hanc primùm victoriam partam facile deinde erat conuocatorum vndique populorum copiis perſequi, & ad internecionem vſque producere. Excitatos igitur ſuos magna celeritate, ſingularią prudentia inſtruxit, vtpote qui à ſomnij interprete diuinitus edo-*

Campo.

cto, ISRAEL, *vir fortis, ac prudens ignitusq́. Iſrael fuerat appellatus.*

Diuiſitque trecentos viros in tres partes, & dedit tubas in manibus eorũ, lagenasq́. vacuas, ac lampades in medio lagenarum.

SINGVLIS *partibus ſuum centurionem præfectum exemplaris lectio declarat.* RASSIM, *quod capita Latinè dicimus: verbũ verò* AHHATS, *partitionem cum ſerie atque inſtructione coniunctam ſignificat. Ita enim diuiſit Gedeon, vt vnicuiq́. parti ſuum caput præfecerit, ſuum ſeruandum ordinem, ſuum tenendum locũ imperauerit. Iam verò quale nam ad conficiendam rem ſtratagema prudentiſsimus, atque fidei documentis inſtructiſsimus vir inſtruxerit, cognoſcere operæprecium fuerit. Corneas cum primis buccinas ſingulis in manum dediſſe dicitur; hoc genus enim fuiſſe tubarum,*

שופר SOPHAROTH *nomen indicat; ſingulos deinde fictilia vaſa ſumpſiſſe,*

קדים *quæ Chananæis* KADIM, *Latinis antiquis Cadi dicuntur, interpréſque noſter lagenas nominauit. Horum enim vaſorũ magnam copiam eſſe oportuit illi maiori Iſraëlitarum manui, quæ primùm euocata confluxerat, ac demum dimiſſa, quæ & ſibi comportauerat cibaria, cum vaſis etiam continendæ aquæ aptis, cateruæ illi, quam Gedeon ſelegerat, reliquit.* Lampades

לפיד *verò, quas interpres noſter ex affini vocabulo* LAPIDIM *ſcripſit, cùm alia atque alia materia, & forma cõſtare potuiſſe, & ratio, & antiquarum obſeruatio rerum doceat: aliquando enim ex materia, vt ænea lampas, apud Iuuenalem: aliquando ex ipſo luminis vſu res hæc nominatur, vt in decurſu lampada tradere, pro vaſis, loci, ac temporis opportunitate. Ligneum torrem ſiue oleaginum, ſiue pineum, vel cupreſsinum, aut cedrinum, aut ex ſimili aliqua oleaginoſa arbore comparatum fuiſſe arbitramur, quod ignem accipere, fouere, ac diutiùs ſeruare poſſet, vento obluctante excitandum, augendúmque potiùs quàm extinguendum: eum verò arte etiam ex pice, oleo, cera, aut bitumine alio inductum, potuiſſe adiuuari nouimus; atq́. huiuſmodi multarum ad varios vſus rerum copia bellatorum exercitus inſtrui conſueuiſſe, ex militaris diſciplinæ libris didicimus, & ipſi etiam in noſtris mari & terra peregrinationibus videre ſolemus. Certè* LAPID, *flãmam ipſam ex igne conceptam, & lucentem propriè ſignificare, illud Abrahæ*

Geneſ. 15. „ *factum ſpectaculum docet: Cumq́. occubuiſſet ſol, facta eſt caligo tenebroſa,*

„ *& apparuit clibanus fumans, & lampas ignis tranſiens inter diuiſiones*

illas. Chaldæus interpres BEGVRAIA, *incenſa ſiue ignita explicuit. Atque ſex partibus potiſsimùm ſtratagema conſtabat, ſingulis in ſingulares vſus, omnibus autem eandem confecturis rem, hoc eſt, hoſtium turbationem, ingenti prouidentia comparatis. Primùm noctis tempus vſurpatum eſt, quod natura ſua magnam iis, qui incauti & inopinantes opprimuntur, dubitationem animi, incertitudinem, atque ex conſequenti turbationem, trepidationem, demumq́. ingentem incutit metum, cùm res ipſæ, quas horres, maiores vero atque aſperiores vel oſtentantur, vel exiſtimantur; vt in*

Ioſeph. & Hierem. lib. *ſacro Apparatu multis exemplis oſtendebamus, & apud exteros authores:*

Pauca

Pauca licet portes argenti vaſcula puri, Iuu. Sat. 10.
Nocte iter ingreſſus furias contumque timebis,
Et motæ ad lunam trepidabis arundinis vmbram.

Et illud: ——— Tibi pocula curſor Idem Sat. 5.
Getulus dabit, aut nigri manus oſſea Mauri,
Et cui per mediam nolis occurrere noctem,
Cliuoſæ veheris dum per monumenta Latinæ.

Quam quidem rationem prudentiſſimè cùm calluiſſet Abrahamus, victoriam de Regibus quatuor, quam ſibi ex fide in Deum pollicitus ipſe reportandam ſperauerat, hac ratione obeundam, pariendamq́ constituit. Numerauit expeditos vernaculos ſuos trecentos decem & octo, & perſecutus eſt „ vſque Dan, & diuiſis ſociis, irruit ſuper eos nocte, percuſſitq́ eos, & perſe- „ cutus eſt vſque Hobba, &c. Huius autem magiſtri diſcipulus & imitator „ Gedeon, trecentos ſibi inſtructos milites, tres in partes diſtributos, noctis opportunitate plures quàm totidem fortaſſe myriadas hoſti ducendos exiſtimandosq́ obtulit: nam temporum magnam occaſionem, ac præcipuam ferè eſſe, nemo cordatorum eſt, qui non fateatur. Omnia, inquit, Salomō tempus habent, tempus belli; & tempus pacis. quo loco ſingularum rerum atq́ actionum opportunitatem eſſe, ſapiens indicauit nomine Gheth toties vſurpato, quod non tempus in genere, ſed opportunum ſignificat tempus. Huic verò horrendæ, quam nox illatura erat, cogitationi, tot buccinarum, & cornuum tam creber, & frequens, aſperq́ ſonus, innumerabilis pugnatorum copiæ opinionem à ſomno repentè excitatis, turbatis, ac pauore perculſis, neceſſariò fuerat facturus, nimirum ſingulis buccinis tricenos ad minimum milites exiſtimaturis, eosq́ inſtructos, & ad rem gerendam promptos, vtpote quos tantum exercitum illo tempore, non niſi prudenti ac deliberato conſilio adortos, credere par eſſet: qua quidem opinione concepta, hoſtium animos frangi, ſenſumq́ turbari neceſſe erat, ita vt inter hoſtem & ſocium diſcernere nulli facile eſſet, inſidias vndique, periculum, & exitium ſibi vni impendere cogitanti, & euadere ſatagenti. Lampadum autem nocturnum ſpectaculum, præſertim ſomno experrectis, & clangore clamoreq́ vndique audito turbatis, repentè obiectum, & numerus credendus erat longè maior, & ſingulis luminibus centeni, vt minimum, pugnatores adſcribendi. Lumina verò ipſa non antè præuiſa, fractis eodem temporis momento, vno ſubitoq́ ictu cantharis, ampliora multo oſtendi conueniebat, & viciniora propter coactum intra vaſa aërem, quem flagrare neceſſe erat. adde quòd liberi etiam ignis, noctu lucentis, flamma circumiectum aërem certo ſpacio illuſtrat, & quam interdiu lucernam vix propiùs videres, noctu longiùs etiam proſpectam, ingentem facem reputes. Atque omnia hæc ad metum, terrorem, & pauorem hoſtibus incutiendum comparata ſunt: conſtat enim animalis virtutis facultatem, quas Latini vires, & Poëtæ robur dicunt, animi vel ſtatum, vel deiectionem conſequi, illiusq́ vel conſtantia valere, & augeri, vel

Genes. 14. Eccle. 3.

imbe-

imbecillitate labefactari, & perire, atque ſenſuum etiam vſum officiumq́; inuerti. S.S.E. Dabit ibi tibi Dominus cor pauidum, & deficientes oculos,

Deut.28.

» & animam conſumptam mœrore: & erit vita tua quaſi pendens ante te. » Timebis nocte & die, & non credes vitæ tuæ. Manè dices, Quis mihi det » veſperum? & veſperi, Quis mihi det manè? propter cordis tui formidinem, » qua terreberis, & propter ea, quæ tuis videbis oculis. Omnium verò ſtratagematis huius partium præſtantiſsima & efficaciſsima fuit, Teſſera, quam ex fidei arcano, atque adeò ex Dei conſilio acceptam, Gedeon centurionibus ac militibus dabat. Nam prudentiſsimus ac piiſsimus vir ex promiſſo ſibi iam facto, & ex ſomno, ſomniiq́; interpretatione, pauorem, animiq́; conſternationem hoſtibus illo tempore diuinitus eſſe iniecta cognouit, quando Deus nullam Duci huic pugnam ineũdam imperauerat ad Madianitarum euertenda caſtra; quin potiùs eadem ſibi iam tradita, toties ſua, & duorum illorum teſtium declaratione dixerat: id verò quod factum ambibat, ambitumq́; credebat, nullis armis factum cùm ſciret, intellexit pugnam à Deo, qui ſpiritus eſt, illorum ſpiritibus eſſe allatam, & vim omnem facultatemq́; internam hominum penitus victam profligatamq́; eſſe, idq́; actum iniecta cogitatione vel imagine per quietem viſa Dei pro Iſraëlitis pugnantis, & Gedeonis operarem peragentis: ex quo euenerat, vt, quod omnibus accidiſſet, duorum illorum virorum teſtimonio ſibi declaratum conſtaret. ob eámque rem iuſſus fuerat audire quid loquerentur. Nam quem duo teſtes pronunciarent ſermonẽ, cæterorum omniũ, qui eiuſdem rei notitiam tenerent, communem eſſe, interpretari oportuit. Duos autem illos conſilij atque promiſsi ſui teſtes ſat ſuperq́; eſſe voluit is, qui in omni cauſa duorum vel trium teſtium certam ratamq́; eſſe fidem iuſſerat.

Teſſera bellica.

Et dixit ad eos: Quod me facere videritis, hoc facite.

DELIBERATAM, *exploratam, certamq́; ſibi iam expediendæ rationem rei conſtare optimus Dux indicabat, & ſuo ipſius præituri exemplo animum ſociis confirmans, periculi omnis metum adimebat, ac manifeſtè ſignificabat pugnam illam non ipſorum armis, aut labore, & cõtentione, ſed verbi Dei virtute peractum iri, illud in memoriam reuocans: Pugnabit pro*

Exod.14.

» vobis, & vos THAHHARISSVM *tacebitis, ſiue quieſcetis: nã vtrumq́; verbum* HHARAS, *illo in loco ſignificat. Iam quid ipſe primus omnium facturus erat, declarat Gedeon, vt illi rem antè cognitam meditati opportunè & commodè agerent, & compoſitis partibus, atque ſpaciis concinnantes conſilio, ratione, ac modo expedirent ſe: id verò ne ſingulorum inuẽtione, vel additione, aut ceſſatione variari turbariue accideret, ſed conſtanter conuenienterq́; duceretur, prædictum illis voluit:* Quod me facere videritis, &c. *Sua ipſius lingua ſic monitio hæc habet:* Ex me videbitis, & ſic facietis. *Quo ſermone & attentionem, obſeruationemq́;, & imitationem ſui præcipit. Itaq; ſe primum omnia acturum indicat, atque hoc pacto non*

ſolùm actiones ipſas, ſed actionum tempora, modos, atque momenta ſibi iam conſtituta eſſe declarat.

Ingrediar partem caſtrorum, & quod fecero ſectamini.

Ex *verbo ſic*: Et ecce ego veniam in partem caſtrorum: & erit, ſicut ego faciam, ſic facietis. *Tribus illis à ſe præpoſitis centurionibus, ac per illos ſociis omnibus hoc imperabat: primùm vt ſe ad caſtrorum finem accedentem ſpectarent, & eodem modo tunc, quo ipſe acceſſiſſet, accederent, ſuasq́; ſinguli obtinerent ſtationes: prima enim ad gerẽdam rem explorandi, optandi, & occupandi loci cura eſſe debet. Ne, inquit, vos, cùm ad caſtra ventum erit, vel vlteriùs procedatis, vel gradum ſiſtatis citeriùs, ita omnes à caſtrorum medio quaſi æquis interuallis conſiſtemus. deinceps verò quidnam & quemadmodum ſit agendum, præſcribit.*

Quando perſonuerit tuba in manu mea, vos quoque per caſtrorum circuitum clangite, & conclamate, Domino & Gedeoni.

Ex *verbo ſic*: Et perſonabo in buccina ego, & omnes qui apud me, & perſonabitis in buccinis etiam vos circum omne caſtrum, & dicetis, Domino & Gedeoni. *Quidnam breuiſſimum illud præconium ſignificaret, eleganter ac breuiter Chaldæus paraphraſtes explicuit*: Et dicetis, Gladius occidẽs à Domino, & vicimus in manu Gedeonis. *Atque vt in omni rerum rationumq́; parte ſacrorum ſcriptorum exempla probatiſſima ſunt, ſic etiam in verborum, orationum, ac ſermonum vſu, pro tẽporum, & perſonarum, ac locorum opportunitate, quæ à diuino Spiritu prolatæ ſunt formulæ, & ſignificatione, & modo, atq́; ſono ſunt ſelectiſſimæ. Præconium illud noctu edendum erat in medio campo, atq́; ab excitatis primùm repẽtè, mox verò turbatis frequenter audiendum. Iam verò quæ per agros & ſiluas agentibus, aut etiam per mare nauigantibus emittuntur, longiùs aliquando percipiendæ voces & orationes, ſiue eæ ſalutationem, ſiue interrogationem, ſiue rei cuiuſpiam nunciationem, vel denunciationem, aut perſonarum compellationem contineant, non longas prolixasq́; in Homeliarum modum eſſe conuenit, ſed vt ille ait:* Formulæ ſacræ. Vocum clamorúmque ratio.

Eſt breuitate opus, vt currat ſententia, neu ſe Horat.Ser.x.
Impediat verbis laſſas onerantibus aures.

Namque aliàs quidquid longiori oratione proclamatur, à remotiori auditore percipitur minimè. Atq́; illud in huiuſmodi vocibus & clamoribus præcipuè obſeruãdum, vt nomina, vel nominum ſimilia vocabula potiùs, quàm verba, vſurpentur: nam verba & pluribus conſtant elementis, & temporum ac modorum animaduerſione, quæ omnia interiecto aëris ſpatio, & aliarum rerũ ſono vel vocum ſtrepitu impedita, turbata, & fracta, non rectè ab aliis percipiuntur. His etiam illud accedit, vt, ſi præconium vel clamor à pluribus edatur pariter, ſententiæ minus reddat, quo pluribus verbis conſtet. Quamobrem huiuſmodi breues voces in hiſce exemplis aptè vſurpantur:

pantur: Victoria, victoria, exinanite, exinanite: ſiue, vt illi pronunciabant, GHARV GHARV, Sacco ſacco, Sanctiago Sãctiago, Spaña Spaña, Francia Francia, ſpada ſpada, fuego fuego, à Dio à Dio, bõ viage bon viage, *& quæ plurima huius generis integræ ſententiæ præſtant vicẽ. Illud etiam diuturno ac frequente viarum & maris vſu adnotauimus, voces orationesq́; eas, quarum integram vim ad remotiores pertinere curamus, diuerſo temporum & accentuum exemplo, in aquis, atque in agris & ſiluis pronunciari. Nam quæ per agros volaturæ ſunt, vt remotiorum feriant aures, accentu in vltima, aut certè in penultima ſyllaba inſtrui ſeſe poſtulant. Id quod venatores ac paſtores obſeruantes, huiuſmodi canibus imponere ſolent nomina, Triſtán, Roldán, París, Polida, Lyciſca. In mari verò vel in maioribus lacubus, quanti Larius maximus, amœniſſimusq́; omnium Benacus, atque etiam in latioribus fluminibus, vti Rheno, Bethi, & Pado primam longiùs perueturæ vocis partem ſyllabæ longitudine tardiorem atque accentu ſolidiorem eſſe oportet, in hunc modum: O puer, O pater. Hanc verò vocalis curſus differentiam aëris medij, quà ſonus perfertur, varietate effici opinamur, quod in campo ſuperior aëris pars præſtet, nec impedita reſultet aut frangatur; atque ita emiſſæ voci liberum æquabilemq́; tractũ ad finem vſque concedat. Contrà verò in aquis humidioribusq́; locorum ſpatiis incubantis aëris vim ſublatis ex humore ſpiritibus propelli eleuariq́; cõſtat. ex quo fit, vt vocis impetus primus valeat, poſtremus verò facillimè retundatur. Atqui ex miſſilibus telis experimentum capere licet, ex quibus quæcumque per aërem traiicienda fuerint, ferri, vel cuſpidis, vel lapidis, vel momenti cuiuſpiam pondere anteriùs præmuniri poſtulant; cõtrà verò quæ aquas penetratura parantur, ita aptari ſolent, vt grauiora citeriùs ſint. Atque hanc rerum, ſonorum, ac vocum naturæ rationem illud ſpectare intelligimus, quod ad verſus in publicis ludis decantandos vel recitandos doctiores olim Poëtæ excogitaſſe feruntur.*

Telorum impetus.

Horat. art. poët.

Syllaba longa breui ſubiecta vocatur Iambus,
Pes citus, vnde aliquis trimetris accreſcere iuſſit
Nomen Iambeis, cùm ſenos redderet ictus,
Primus ad extremum ſimilis ſibi, non ita pridem,
Tardior vt paulo grauiorq́ue veniret ad aures,
Spondeos ſtabiles in iura paterna recepit.

Et illud:

Archilochum proprio rabies armauit Iambo,
Hunc ſocci cepere pedem, grandesq́ue cothurni,
Alternis aptum ſermonibus, & populares
Vincentem ſtrepitus, & natum rebus agendis.

Quamquam verò longioris orationis notam interdum commentando ſubeamus, & commentationis legem excedere exiſtimati, delicatis lectoribus faſtidio futuri eſſe videamur; tamen huiuſmodi rerum rationes, quæ vel ad vitæ vſum, vel ad variæ lectionis facultatem, vel ad orationis decorem con-

ferre

ferre aliquid poſsint, quando obiter legentes offendimus, ad diuini, ſapientiſsimi, omniaq́; ſcientis Spiritus laudem, pro ingenij noſtri tenuitate, nonnumquam indicare, interdum ſignificare, aliquando etiam apertiùs explicare curaturos nos profitemur, optimo iure perſuaſi, nobis non eſſe vitio vertendum, in maximo, profundiſsimo, & fœcundiſsimo rerum patre Oceano nauigantibus, hoc eſt, in ſacrorum librorum immenſa ſapientia laborē operamq́; nauantibus. Id quod Socratibus, Platonibus, Ariſtotelibus, Plutarchis, & magni nominis Philoſophis aliis, ac demum Euſthatiis, vnum humanæ ſcientiæ, eumq́; valde turbatum fluuium vadantibus, id eſt, vnicum Homerum legentibus magnæ datur laudi, dum diuinarum humanarumq́; Homerus. *rerum ſummam notitiam Poëtæ illi tribuere, acceptamq́; referre illis libet ac licet; cur nos decus honoremq́; tantum ad verum authorē, veræq́; ſapientiæ ac ſciētiæ poſſeſſorem poſtliminio reuocare vel pudeat, vel pigeat, & non potiùs oporteat & deceat leuem noſtram cymbam breuibus velis ac remis, illiusq́; ſpiritus ſecunda aura ducendo, illud identidem canentibus? Qui de-* ,, Pſal. 106.
ſcendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis, ipſi vide- ,,
runt opera Domini, & mirabilia eius in profundo. ,, *Igitur ad rem, de qua agitur, reuerſis, in illa à Gedeone comitibus data teſſera, non ſolùm grauiſſimæ & efficaciſsimæ ſententiæ ſignificatio incluſa eſt, ſed verborum etiam & vocum aptiſsima eſt ratio obſeruata, quæ & rem magnam magnis denunciaret vocabulis, & breui accommodaq́; pronunciatione in magno illo populorum, equorum, camelorumq́; tumultu, & in trepidationis ac fugæ ſtrepitu minimè interrupta remotiſsimorum etiam feriret aures.* LEIEH VEH VLGVIDON, *Iſocolos oratio eſt, geminis iiſdemq́; paribus cōſtans partibus.* LĔ IĔH VĒH. *prima ſemibreui, ſecunda breui, tertia longa* Accentuum Vis. *acutoq́; accentu prædita. Accentus autem acutus pronunciando vocem altiùs tollit, ac pronunciatione ipſa cælum petens, expeditionis illius authorem cæleſtem eſſe indicat, cæloq́; habitantem efficere, vt Gedeoni in terris tradatur victoria. Quamobrem alterum orationis membrū* ŬLGHĬDGHŌN, *tribus etiam metimur ſyllabis: prima ex accidente breui, vtpote vocali prima, quæ præcedenti adſpiratæ ſubiecta leuiùs & leniùs pronunciatur; ſecunda verò breui, eaq́; acutiori ſono audienda, Ghid; tertia producta, atque carmen concludente graui munita accentu, & quàm longiſsimè ſonantis literæ* N. *tinnitu adiuta. Omnia igitur hæc, & huiuſmodi quæcumque fuerint, vt diuino Spiritu cōſtituta primùm, ac deſcripta deinde fuere; ita nobis minimè negligenda, ſed ſtudioſè obſeruanda, magnaq́; reuerentia tractanda cenſemus.*

Ingreſſusque eſt Gedeon, & trecenti viri qui erant cum eo, in partem caſtrorum, incipientibus vigiliis noctis mediæ: & cuſtodibus ſuſcitatis, cœperunt buccinis clangere, & complodere inter ſe lagenas.

Ex *verbo*; Et venit Gedeon, & centum viri qui erant cum eo, in

partem caſtrorum initio cuſtodiæ ſecundæ. *Temporis opportunitatem ſingularem, maximeq́ idoneam, prudentiſsimè captam hiſtoria indicat, eam videlicet, qua exercitus iam ſomno oppreſſus, ac repentè excitatus, totus repentino terrore turbari confundiq́ facilè potuit. Nocturnum tempus quatuor partibus diuidere, bellorum duces, & vrbium gubernatores conſueuerunt; easq́ certis per loca conſtitutis cuſtodibus commendare: quod etiam à paſtoribus factitatum legimus. Atq́ ex hac ratione explicandum eſt quod apud Euangelij ſcriptores de vigiliis prima, ſecũda, & tertia legimus. Cùm nox antiquis, & mathematicis partitionibus duodecim contineat horas, tres primæ cuſtodem non poſtulabant, vtpote quas populus ferè omnis vigilãdo, vel confabulando, vel alia agendo tranſigat. Quæ verò has ſequuntur horæ tres; cuſtodes iam accipiunt ad medium vſque noctis: ſed cùm hi cõſtituuntur, multi adhuc per caſtra, & vrbes nondum ſopori indulgent, ac tum primùm plerique lectos & cubilia adeunt. Ab ipſo autem noctis medio ſecunda cuſtodia conſtituitur, quam & vigilantiſsimam, & attentiſsimam, atq́ ſuarum partium obſeruantiſsimam eſſe oportet, vtpote cui illud incumbat curæ, ne ſuorum quies aliquo intra caſtra agentium ſtrepitu rumpatur, néve ſecuritas hoſtili aliquo negotio, vel nocturno turbetur impetu; quòd illis horis omnes prorſus dediti ſomno, ac penè ſepulti ſint. hinc ad tertiam cuſtodiam tres memorantur horæ, cuius tertiæ finem quàm plurimi iam expergefacti ac vigilantes exſpectant. Peruenit autem ad caſtra Gedeon ipſo communi noctis conticinio, cùm omnes dormirẽt, præter eos, quorum intererat cuſtodiam ſtatis horis ponere, quos etiam tum ipſo conſtituendorum vigilum negotio & ſtudio opportunè occupatos offendit, ita vt nec ſe, nec ſuos accedẽtes his viſos, vel præſentitos intelligeret. Quod verò noſtra lectio habet,* Et trecenti viri; *interim dum ex alio codice non mutetur, ad deſcenſum ex monte referendum eſt. nam poſtquam ad vallem eſt peruentum, ſingulæ centuriæ ſuam, quam ambirent, caſtrorum partem petiuere, primamq́ Ioſue cum ſuo centurione occupauit.* Incipientibus vigiliis noctis medię. *Ex Chaldæi interpretis explicatione deſumpta verſio eſt. Nam in ſacra lingua certa vocabula ſunt, quæ explicari operepretium fuit.* In capite illius cuſtodiæ HATHICHONAH. *quo vocabulo ſtata, conſtituta, & certa cura, ac diligentia ſignificatur. initio inquit diligentiſsimæ attentiſsimæq́ cuſtodiæ. Quod verò ſubiungitur,* Et cuſtodibus ſuſcitatis, *non ſignificat cuſtodes eo tempore ſomno ſepultos: namque id præter muneris, temporis, atque officij rationem foret, precipuè in conſtitutæ cuſtodiæ initio ipſo, ſed à Gedeone, Gedeonisq́ centuria illud curatum indicat, vt cuſtodes, qui aliorum ſecuritati & quieti inuigilabant, primi compellati, ac reſpondentes, calamitatis è cælo ſibi allatæ denunciationem audirent; qua turbati & perterriti, cæteros, clamoribus & ſtrepitu excitatos, ipſi etiam ſua ex parte conturbarent. In ſacra lingua ſic legimus:* ACHEKEM ETHSOMRIM. *Nempe,* ſtare facere, ſtare fecerunt cuſtodes. *Non, inquit, fefellerunt cuſtodes,*

Vigiliæ nocturnæ.

Noctis horæ.

התלכונה

cuſtodes, ſed compellatos primùm attentos eſſe curauerunt, Dei ſententiam quamprimum audituros. Itaque primam vocem huiuſmodi auditam ex verborum pondere interpretamur, HASOMRIM ô CVSTODES, *toties repetitam, quoad illi huiuſmodi formula ſe attentos indicarent,* MAHHALAM, *Quid nam eſt? Tum verò oportuniſſimè* cœperũt buccinis clangere, & complodere inter ſe lagenas. *vtrumque eodem momento factitatum eſt à tribus centurionibus, vt repentino frequentiq́ ſono, atque tot hominum igniumq́ ſpectaculo conterriti, ſeſe iam oppreſſos putarent.*

Cumq́ue per gyrum caſtrorum in tribus ſonarent locis, & hydrias confregiſſent; tenuerunt ſiniſtris manibus lampades, & dextris ſonantes tubas: clamaueruntq́ue, Gladius Domini, & Gedeonis: ſtantes ſinguli in loco ſuo per circuitũ caſtrorũ hoſtilium.

CLANGENDI, *hydriasq́ frangendi initium centuriones primùm fecère: quod centuriæ ipſæ exemplo imitatæ ſunt. Atque ita quod exſpectabatur, euenit, vt hoſtes omnes improuiſa ſimul exterrerentur ſpecie.*

Omnia itaque caſtra turbata ſunt, & vociferantes vlulanteſq́ue fugerunt.

EXSPECTATI *euentus ſummam, promiſſo diuino, atque Gedeonis fidei ex æquo reſpondentem, hiſtoriæ author primùm indicat; quam deinde ſubiuncta momentorum & modorum ſerie, declarat ſic:*

Et nihilominus inſiſtebant trecenti viri buccinis perſonantes: immiſitq́ue Dominus gladium in omnibus caſtris, & mutua ſe cæde truncabant, fugientes vſque ad Bethleca, & crepidinem Abel Mehula in Tabath.

VNICO *verſu oratio hæc omnis clauditur, atque hoc pacto rem confectam exponit: Cùm primùm cuſtodibus per centuriones compellatis centuriæ ipſæ ſuas partes agere cæperunt, hoſtes omnes ſomno repentè excitati, & ſtrepitu, clangore, ac lampadum ſplendore attoniti, & perturbati, atque adeò præconij illius frequentia exanimati, Iſraelitas intra caſtra ipſa frequentiſſimos eſſe, & cædi operam dare, exiſtimarunt: ita vt præ metu, trepidatione, præ ſomnij, quod vix excutere valebant, impotentia, atque adeò præ mærore, maximè verò præ iniecto diuinitus in illorum animos pauore, vnuſquiſque vicinum ſibi hominem hoſtem eſſe putans, educto feriret gladio, atq́ ita alius alium peteret, & qui minùs valebat fugam capeſſens, ei, qui ſe præcedebat, hoſtis inſequutorq́ crederetur, ita pars magna ſuorum armis occiſa cadere, pars verò iſtorum gemitu, & communi totius exercitus clamore impulſa, in fugam ſe dedere, maximè autem poſtquam compluribus occiſis, aliiſq́ alios impetentibus communis clamor, quo illorum lingua, atq́ conſuetudine fuga indicebatur, inualuit. Nam ſic hæc narrationis pars ex verbo ſonat in præcedenti verſu:* Et conclamarunt [bellico clamore]

more] & fugerunt. *Prima cuſtodum compellatio fuit, deinde centurionum teſſera, quam centuriarum actio ſecuta eſt, mox hoſtium turbata dimicatio, & pugna, hanc communis clamor, clamorem eſt comitata fuga. Huiuſmodi clamor, qui non ſine tubarum, vel buccinarum, aut cuiuſpiam alius* תרועה *inſtrumenti ſono fiebat,* THERVGAH SEBER, *hoc eſt, fractionis,* שבר *vel fuſionis ſonitus vocatur, Latini honeſtiori vocabulo receptui canere dicunt. Atq; locorum hîc citata nomina fuſam, & palantem, vehementerq; turbatam, & maximæ conſternationis indicem fugam indicāt. Neque enim illi conferto agmine, ordinibusq; ſeruatis ſeſe recepiſſe dicuntur, quod ad bellicæ fortitudinis, & diſciplinæ decorem facere compertum eſt: dum quamquam loco pulſus exercitus, compoſito tamen cedit gradu, inſectantem à tergo hoſtem ſubinde reſpicit, atq; excipit, & nonnūquam etiam repellit, vel ſiſtere cogit. Nihil huiuſmodi tunc ſeruatum legimus, ſed diuiſum, fuſumq; exercitum, ac fugæ tantùm intentum, neq; quò, neque quà omnis ire poſſet, cogitaſſe, ſed quà latiſſimum fugiendi patebat ſpatium, diſiecti, nemo vel poſtremus vel in poſtremis eſſe vellet, ſinguliq; hoſtē à tergo exiſtimantes (nocturno præcipuè tempore & ante crepuſculum,) diductione ac partitione viarum & locorum fallere, ancipitem ſiſtere, & fugere demum ſatageret. Atq; ita alius aliò intendentes, ſpatiisq; diducti variis, in varia longeq; diſſita deuenêre loca, nimirum qui Serar contenderant, vſq; ad* Bethhalſitah, *alij verò aduſque crepidinem ſiue labium, hoc eſt, altum, & in fine præcipitem tractum* Abel. *Illi verò alij vſque ad* Tabath, *quæ loca ad varias tribus vel poſſeſſione vel vicinitate referuntur.*

Clamantes autem viri Iſrael de Nephthali & Aſſer, & omni Manaſſe perſequebantur Madian.

TOTVM *illud nocturnum tempus in diſperſa illa trepidatione ac fuga à Madianitis tranſactum res ipſa docet: quippe quoad tenebræ durarent, perturbatio ac terror creſcebat, & vnuſquiſque ſeſe inſequentem hoſtem ratus, vel gladio retinere, vel, ſi non poſſet, declinare curabat. ſed neque iam illuceſcente die vel metus, vel error deponebatur, maximè cùm tam multi deſiderarentur, quos in illa nocturna inuaſione cecidiſſe conſtabat, idq; opinio confirmabat cædis per Iſraelitas illatæ, quos vel ponè inſequi, vel in poſtremis occidendis operam dare putabāt: quamobrem vnuſquiſque iſtorum, quà potiſſimum dabatur opportunitas, fuga ſibi ſalutem conſulebat, partim ipſis viis atq; ſemitis, partim etiam auiis diducti tractibus. Vero autem ſimillimum eſt, eos omnes qui à Gedeone paulo antè dimiſſi ſuas repetiuerant domos, non adeò negligentes aut ſecuros, nō adeò etiam ignauos fuiſſe, quin, conſtitutis per certa opportunaq; loca exploratoribus, expeditionis illius exitum exſpectare conſentaneum eſſet, maximè verò cùm rem illam deliberato attentoq; conſilio, & propoſito confirmato, poſt delectum habitum à duce illo ſuſceptam & adornatam cognoſcerent, id quod non ſine fide agi intelligebāt, quāquam ipſi nō adeò forti cōſtitiſſent animo, tamē aliquid ef-*

fectum

fectum iri putabant. id verò in quámnam partem caderet, incerti, attentè & accuratè obſeruandum ſibi eſſe conſtituerunt. itaque collocatis opportunè ſpeculis, euentus, cuiuſcumque is foret, denunciatio commendata fuit. Cùm verò ſummo mane per lucis commoditatem ij qui in ſpeculis erant, Madianitarum exercitum fuſum, variiſq; actum locis, curſui atque fugæ intentum vidiſſent, extemplo victoriam pro Iſraelitis ſtare intelligentes, clamore & ſignis vicinas illas tribus Nephthali primam, & Aſſer proximam, & Manaſſenſes, ex quibus Gedeon erat, omnes ad confuſam illam metu, labore, ac longo curſu fractorum hoſtium fugam vrgendam, & prorſus opprimendam appellatas concitarunt. Hæc huius verſus explicatio eſt, qui ſic ex verbo reddi poteſt: Et clamatus fuit vir Iſraël ex Nephthali, & Aſſer, & ex omni Manaſſe. *Clamoris & conuocationis formula qualis fuerit, ipſo verſus refertur initio.* IS ISRAEL, *vir Iſrael, duobus nominibus conſtabat, quorum prius vim, fortitudinem, conſtantiam & efficacitatem, qualem ignis eſſe conſtat, ſignificatione ſua complectitur, pro quo quia auguſtius Latini non habent, reddere ſolent* VIR. *Quod etiam Cymbricorum acceptum lingua, arcana non caret ſignificatione, cùm & ſacra res & ignis ipſe illorum vocabulo* VIR *appelletur. Poſterius verò in hac formula nomen* ISRAEL *audiebatur, quod fauſtiſſimum & feliciſſimum eſſe Deus author voluit, & ipſi, cui primùm impoſitum fuerat, & iis etiam qui ab illius nominis dignitate non degenerarent, vtpote quod potentem valentemq; Deo ſignificare illo adiũcto elogio declaratum eſt:* Si cõtra Deum fortis fuiſti, *quanto magis contra homines præualebis? Quamobrem illius nocturni quondam certaminis exemplum illa nocte Iſraelitarum populo renouatum, non tamen Iſraelis contra Deum, ſed Iſraelis contra homines, ij qui in ſpeculis erant agnoſcentes, ſublato clamore* IS IISRAEL, IS IISRAEL, *perſonare cœperunt, vt omnium ferè gentium moris eſt, fauſtum aliquod nomẽ, ad confirmandos in bello animos, appellare.* Sanctiago, Sanctiago; Sainct Luis, Sainct Luis; Sint George, Sint George. *atque apud Græcos olim ἄρες, ἄρες. erat autem fauſtiſſima appellationis huius ſententia huiuſmodi:* VIR *eſt* ISRAEL, *qui cum Deo poteſt: virtutis autem illius exemplum præſens Iſraelitæ viri fortiter ac viriliter perſequimini. Atque hac felici compellatione animati illi omnes, quos ex Nephthalitica, Aſſeritica, & Manaſſenſium tribubus à Gedeone conuocatos antea nouimus, compluribus aliis adiunctis, victoriam aduerſus diſperſum atq; fuſum hoſtium exercitum ſectatos eſſe legimus. atq; hoc tempore Manaſſenſes maiori prodiiſſe copia dicuntur, nimirum palmæ contribuli ſuo Gedeoni diuinitus conceſſæ lætitia & gratulatione alacres omnes prorſus, nullo etiam ad pugnam ineptiore, qui tamẽ currere poſſet, excepto. Hoc enim adnotatio illa,* Et ex omni Manaſſe, *indicat. Intelligimus autẽ dimidiam Manaſſenſium tribum: hæc enim inter cæteras quæ Iordanem tranſierant, ditionem propriam ſortita eſt: nam dimidia altera citra flumen illud ſibi*

ſedes

[Margin notes: איש ישראל — Cymbricorum lingua. — Vir. — Gen. 32. — Adhortationum formulæ. — Manaſſes.]

ſedes optauerat. Atque loca illa, ad quæ Madianitæ fuſi diuiſiq́; fugam contendiſſe dicuntur, partim in his quæ commorantur tribubus, partim nõ longè diſſita erant, ita vt ab iis qui ex editiore obſeruabant loco, quemadmodum res procederet, proſpici commodè dignoſciq́; poſſet. Atq; hæc rerum ac temporum opportunitas & ratio cùm Gedeonem prudentem, & locorum illorum gnarum, præſertim verò diuino auctum Spiritu, minimè fugeret, in aliam conſultiſſimam cogitationem duxit, prouidendi videlicet vt Iordanis fluminis, & lacus illi coniuncti, vada ac portus à ſuis antè præcluderentur, quàm occupari à Madianitis poſſent.

Miſitque Gedeon nuncios in omnem montem Ephraim, dicens: Deſcendite in occurſum Madian, & occupate aquas vſque Beth-Bera atque Iordanem.

Militaris prouidẽtia.

IMPRVDENTIÆ *atque ignauiæ in bellica diſciplina adſcribitur, ſi quis dux locum quempiam inuaſurus, quà ſibi adeundum, quaq́; redeũdum fuerit, non animo antè capiat, & certo conſilio prouidens, collocatis cuſtodiis, communiat. Incertus namque belli euentus cùm ſit, & multis ac variis nominibus & rebus mutari in horas poſſit, nemo ita ſecurus vlteriora petere debet, vt ea quæ citeriùs fuerint, negligat, & non potiùs ſibi ad repetendum expedita, quàm hoſti ad occludendum intercipiendumq́; deſerta relinquat. Quippe ſi res bene ceſſerit, tamen à tergo libera ſibi omnia conſtare vtiliſſimum fuerit, tum ad multa alia, tum ad commeatus facultatem augendam, tum verò ad excurſiones, atq; adeò ad ſubſidia, vbi opus fuerit, adſciſcenda, ad omnem denique liberæ expeditionis vſum. Sin verò aduerſi quid inciderit; qua cõmodè, honeſtè, atq; opportunè, vel tutò ſaltem redeundum ſit, certorum conſtitutorumq́; locorum copia conſtet. Cuius generis in mari & lacubus portus, in fluminibus vada, & in montibus adſcenſus atq; deſcenſus, interiectæq́; valles & in publicis viis ſalebroſi tractus, crepidinesq́; ſunt. Nam quæ huiuſmodi offenduntur omnia, niſi maturè & diligenter prouideantur, inuadenti hoſti negocium facere ſemper; ipſis verò regionis incolis, & locorũ peritiſſimis, præſidij opportunitates afferre ſemper ſolent. Quamobrem inter cæteras eximiæ dexteritatis laudes illa quoque*

1 Sam. 18. *Dauidi duci magno non ſemel adſcribitur: Et egrediebatur & intrabat in*
„ *conſpectu populi, in omnibus quoque viis ſuis prudenter agebat. & illud:*
„ *Omnis autem Iſrael & Iuda diligebat Dauid: ipſe enim ingrediebatur &*
„ *egrediebatur ante eos. Sed cùm Madianitis, cæterisq́; Iſmaelis vel poſteris, vel ſociis, belli peritiam exercitationemq́; aſſiduam tamquam propriam il-*

Gen. 16. *lud etiam oraculum arrogauit: Ipſe erit ferus homo: manus eius contra omnes, & manus omnium contra eum: è regione omnium fratrum ſuorum figet tabernacula; mirari ſubit quanam imprudentia Iordanis vada ad inuaſionem tranſmittentibus, non ita munita fuerint, vt regreſſuris etiam conſtarent. Verumenimuerò ſi Iſraeliticarum rerum ſtatus & facies, qualis qualis illa tempeſtate eſſet, ex iis quæ ſuperiùs narrata ſunt, in memoriam*

reuo-

reuocetur, ob oculosq́; ſtatuatur, ſecuritatem iſtam Madianitis ex Iſraelitarum contemptione partã, intelligere in promptu fuerit. Nam qui eò ignauiæ, timiditatis, & imbecillitatis redacti fuerant, vt nec vineas, nec meſſes, nec vrbes, domosq́; proprias, ſed nec ſuas, ſuorumq́; animas tueri, ac defendere poſſent, adeò vt loca omnia, ex quibus vtilitas percipi aliqua poſſet, promiſcui hoſtium vulgi, puerorum, mulierũ, atque adeò iumentorum vagatione vaſtari impune viderent; quo animo, quo conſilio, quibus viribus, quibúſve armis, & copiis de interdicendis portubus, ac vadis cogitare poſſe, putandi eſſent? Itaq; Madianitæ longo victoriæ, & potentiæ, multoq́; ſemper vſu ſuperbientes, hoſtemq́; perpetuò contemnentes, omnia ſibi vt antea peruia fore rati, locorum aditus, & exitus præſidio munire ſumptuoſum, ſuperuacaneumq́; eſſe duxerant; quæ tamen contemptio, ac ſuperbia in ſui ipſorum exitij partem venit. S. S. E. Contritionem præcedit ſuperbia, & Prou.16.
,, *ante ruinam exaltatur ſpiritus. Igitur prudentiſſimus vir Gedeon cùm victoriam perſequi conſtituiſſet, intellexit hoſtes metu perculſos, atque animo conſternatos, quamuis variis partibus diſperſos, atq; palãtes, fugæq́; trepidatione, & impotentia errabundos, tamen ad euaſionem perpetuò intẽtos, opportuna aquis traijciendis loca fore demum petituros, quandoquidem Iſraelitarum regio omnis ea parte qua hoſtis fugiebat, ad mortuum vſq; pelagus, ſiue ad Aſphaltitem lacum, toto Iordanis alueo, & ab ipſo effectis duobus lacubus claudebatur, neq; vbique aut paſſim, ſed certis portubus, & vadis tranſmittendi concedebat copiam, quæ loca viciniſſimis Iſraelitarum, & opportuniſſimis præſidiis occupanda, præcludenda, & propugnãda commendauit. Atq; ita hoſtem inſequentium ponè Iſraelitarum turmis, & natura locorum, atque Iſraelitarum ſubſidiis interceptum, conficere decreuit. Id quod vt ex Dei voluntate profectum, atq; fide conceptum, prouidentique conſilio inſtructum: ita ex animi quoque ſententia ſucceſſit. Obiter verò adnotare libuit locum, cui nomẽ Beth-Bara in hac hiſtoria legimus factũ, eundem cum illo eſſe, qui in quibuſdam Euangeliorum Latinis codicibus Bethania dicitur. Hæc in Bethania facta ſunt trans Iordanem, vbi erat Ioannes* Ioan. 1.
baptizans. Beth-Bara ex etymo Frumentariam domum dicere poſſumus. videtur autem nomen hoc ex aquarum irriguarum opportunitate duxiſſe, quæ ad frumenti copiam loco aliàs vberi, maximas afferre ſolent commoditates. Ex huiuſmodi autem notatione inſigni in Hiſpania apud Turdetonos, oppido Talabera, vocabulum factum opinamur, quod ad certam ſacræ Talauera.
linguæ figuram redactum Talbar, ſiue Talbara ſonat, & frumẽti aceruum ſignificat, quòd ager ipſe omnis apprimè ſit frugifer. Fuiſſe autem Turditaniam ab Iſraelitis olim habitatam, aliàs narrabamus. Perpetuò autem in hac narratione Gedeonis fidem recolere, & obſeruare, & ad explicationis Fides.
facultatem, & ad pietatis exemplum expedierit. Namque omnia hæc, quæ à prudentiſſimo & fideliſſimo duce aguntur, & prouidentur, ad illa duo diuina dicta, tamquam ad caput, & agendarum rerũ primum fundamentum,

referuntur. Quia tradidi eos in manu tua, *hoc promiſsi: illud verò,* Tūc confortabuntur manus tuæ, *iuſsi & mandati nominibus percepta fuerant. dum igitur ipſos iam in manu tradi non ſolùm crederet, ſed experimento videret, illud diligenter curabat, & prouidebat, quemadmodum videlicet manus ad ampliſsimam hoſtium capturam, & perniciem confortarentur, atque huius curæ pars erat etiam in vadis, ac portubus ad fugientes vel capiendos, vel in ponè ſequentium arma reijciendos, expeditas manus opponere.*

Clamauitque omnis Ephraim, & præoccupauit aquas atque Iordanem vſque Beth-Bara.

N V L L V M *ex Ephraitis virum non conuocatum, nullum non alacriter expeditum accurriſſe, exemplaris linguæ lectio declarat :* Et clamatus fuit omnis vir Ephraim, & ceperunt aquas vſque ad Beth-Bara, & Iordanem. *Quamquam ſinguli ſuis ex domibus & locis prodiiſſent, primò tamen certum vnuſquiſque locum cogitauit, quò ſibi deueniendum eſſet. nam certa ad tranſmittendum loca, ſiue vada, atq; ipſis vicinis notiſsima erant. ita factum eſt quàm citiſsimè, vt in ſingulis & vadis & portubus ſatis idonea conſtitueretur manus, ad fugientes hoſtes vel capiendos vel repellendos, præſertim laſſos, turbatos, nec confecto agmine ſeſe recipientes, ſed diffusè ac temere fugatos. Hoc itaque ſignificant duo verba coniuncta, alterum ſingulariter, pluraliter alterum pronunciata. Iam qualiſnam huius ex fide profectæ induſtriæ fuerit euentus, attendamus.*

Apprehenſoſque duos viros Madian, Oreb & Zeeb, interfecit Oreb in petra Oreb, Zeeb verò in torculari Zeeb. Et perſecuti ſunt Madian, capita Oreb & Zeeb portantes ad Gedeon trans fluenta Iordanis.

E P H R A I T I S *vada occupare feſtinantibus, duos ex Madianitarum præcipuis ducibus fugientes, capere contigit. Namque hoc titulo inſignes in-*
Vir. *telligere oportet fuiſſe, quos Latinus interpres noſter viros nominat. Sacer*
שר *verò ſermo* S A R I M *appellat, quod nomen magiſtratus militaris præſertim eſt. Neque verò ambo eodem capti ſunt loco, ſed alter altero & captus & occiſus fuit: nempe Oreb in editiore aſperioreq́, vel deſcenſu, vel adſcēſu ſaxoſi ſitus, quod ideo illius linguæ conſuetudine Petra dicitur, eodem quoque loco occiſus, vitam, & nominis ſui monumentum, minimè honeſtum, reliquit. At verò Zeeb capiendi opportunitatem depreſſus & vndique collibus vallatus locus præbuit, vbi etiam ab Ephraitis interfectus, & ſuis opprobrium Madianitis, & interfectoribus reliquit gloriam. Quamobrem & Zeeb torcular propter loci formam, & rei geſtæ memoriam, perpetuo deinde ſermone dictitatum eſt. Significat autem Ghoreb Coruum, Zeeb verò Lupum Latinis; quæ nomina magnorum ducum feritati ac dexteritati apta, conſultò ab antiquis vſurpabantur, idq́ non citra auſpicij ſuperſtitionem, vt*

aliàs

aliàs commodiori diſputatione nos explicaturos ſperamus. Nec verò ab hac ratione nimium diſtare arbitramur Coruinorum, & Graccorum, Aquilinorum, Lupatiorum, & Luctatiorum, & cæteras his nominibus ac titulis celebratas familias. Ex his autem duobus nominibus, quantum coniectura conſequi poſſumus, Madianitarum linguam aut eãdem cum Chananæa, aut maximè illi affinem intelligimus. Quod verò vlteriùs narratur: Et perſecuti ſunt Madian, & capita, *&c. ex temporum, atq; rerum ratione ita contexímus; Gedeon cum centuriis ſuis, poſt miſſos ad occupanda vada nuncios, victoriam aduerſus Madianitas ſecutus eſt ad Iordanem vſque: cæteris etiam, qui vndique hoſtem fugatum vrgebant, idem ſtudium, labórque idem fuit Madianitas premendi, capiendi, & intercipiendi: inter quos Ephraitæ etiam egregiam nauauere operam, non ſolùm portubus & vadis occupandis, ſed duobus ſtrenuiſſimis ducibus occidendis, quorum capita hi Gedeoni, ante tranſmiſſum Iordanem, obtulerunt. Meminiſſe autem oportet orationem*, trãs Iordanem, *ad eam fluminis ripam referri, quæ Chananæorum quondam, deinde verò Iſraelitarum regionis extremus erat terminus, quæq; terram expugnaturo populo per inſigne miraculum occupata fuit: perpetuò enim illa notationis ratio, & ſignificatio in poſteris etiam ætatibus obtinuit; ex quo etiam illud eſt: „Terra Zabulon, & terra Nephthalim, via maris trans Iordanem.“* Et perſecuti ſunt Madian. *exemplar habet*, Et proſecuti ſunt in Madian. *quibus verbis conſtans & contentum inſequentium omnium ſtudium indicatur, cum communi ac mutua omnium incitatione, qualis in huiuſmodi alacribus & præſtãtibus inſectationibus, pro loci, temporis, rerum, ac ſermonum vſu, audiri ſolet.* EL MIDIAN, EL MIDIAN; *in Madian, in Madian: Hiſpani vociferantur* A ellos, à ellos; mata, mata: *Itali* Caccia, caccia; dai, dai: *Galli* Courage, courage; hardiment, hardiment.

Madianitarum lingua.

Trans Iordanem.

Matth. 4

CAPVT OCTAVVM.

DIXERVNTQVE ad eum viri Ephraim; Quid eſt hoc quod facere voluiſti, vt nos non vocares cùm ad pugnam pergeres contra Madian? iurgantes fortiter, & propè vim inferentes.

Ex *duorum à ſe occiſorum ducum ſucceſſu gloriabundi Ephraitæ ad arrogantiam primùm, deinde verò ad inuidiam Gedeoni concitandam proruperant, quæ ſemper ſummis & ſtrenuiſſimis in vnaquaque arte viris inſidiatur, atque eorum qui minus præſtant, minúſque valent, detractione interdum palàm, plerumque verò occultè ac diſſimulanter, & merita & laudem exſtinguere conatur. ex quo illud eſt*:

Romulus, & Liber pater, & cum Caſtore Pollux
Poſt ingentia facta, Deorum in templa recepti,

Horat. lib. 2. epiſt. 1.

Dum terras hominumque colunt genus, aſpera bella
Componunt, agros aſſignant, oppida condunt:
Plorauere ſuis non reſpondere fauorem
Speratum meritis. diram qui contudit hydram,
Notaque fatali portenta labore ſubegit,
Comperit inuidiam ſupremo fine domari.
Vrit enim fulgore ſuo, qui prægrauat arteis
Infra ſe poſitas: exſtinctus amabitur idem.

Gedeoni rem ſtrenuè, eamq́ ex iuſſo, præſcriptoq́ diuino gerenti communis omnium, maximè verò Eccleſiæ Dei fidelium hominum hoſtis, impedimenta obiicere molitur, quibus detento & animus remittatur, & victoriæ exſtinguatur ardor. Id verò oblata occaſione efficere parat, quæ cùm ad cōmunem tribuum omnium lætitiam, & gratulationem vſurpari debuiſſet, ad iurgij diſsidijq́ opportunitatem arripitur ab Ephraitis: vt ingenium hominum eſt ad res in deteriorem partem accipiendas vehementer procliue, atq́ ad iniquam excogitandam, adornandamq́ orationem plus nimio eruditum.

Pſal. 5. *S. S. E. Sepulchrum patens eſt guttur eorum, linguis ſuis doloſè agebant. ſiue, linguas diuidebant ſuas. Igitur illi, qui ſi forſan cum primis illis Gedeonis tribu proximis, vocati fuiſſent, vel ſeſe excuſarent, vel ſeriùs propter interuallum venirent, vel certè cæteros alacritate ac fide, & animo non anteirent: nunc ex occiſorum ducum euentu ſuperbientes, iniuriæ ſibi factæ querelā inſtituūt, quòd nō inter primos fuerint adſciti, nimirū qui vel ſoli bellum conficerent, & coniunctim, armati, atq́ conſilio & ordine compoſiti rem aggreſſi, plus etiā peregiſſent, plusq́ omnibus præſtitiſſent; argumento autem eſſe illorum à ſe occiſorum capita, quæ publicè oſtentarant, quos ipſi, quamquam poſtremi, quamquam non ad pugnam, ſed ad vada tantùm occupanda conuocati, tamen & inſecuti ſunt, & non vno loco captos occiderunt. Eſt ergo illa aduerſus Gedeonem inſtituta cauſa & querela:* Quid eſt hoc quod facere voluiſti, vt nos nō vocares cùm ad pugnam pergeres contra Madian? *In ſacra lingua ſic:* Et dixerunt ad illum vir Ephraim: quod verbum hoc feciſti nobis, ad non vocandū nos quando iuiſti ad prœlium Madian? *Primùm communem omnium, deinde priuatam ſingulorum virorum fuiſſe accuſationem, ſacri ſermonis forma docet,* Et dixerunt ad illum vir Ephraim. *Vnuſquiſque Ephraitarum ſibi cauſam arrogat, & iniuriam factam calumniatur, quam deinde communem facit, vt coniuncto ſtudio inuidiam declinet, atque in accuſatum reiiciat.*

Vulgi ingenium. *Tantus vulgi ad nocendū conſenſus eſt, tātaq́ ad periculum proprium declinandum ſolertia. Agitur autem & publicæ omnium, & priuatæ ſingulorum iniuriæ cauſa. Eſt autem cauſæ ſumma, ſeſe iniuria atque ignominia à Gedeone affectos, idq́ conſultò; quippe qui non ad præcipuam aduerſus hoſtes pugnam adſciti fuerint, ſed ad poſtremam operam, quæ vel ignauiſſimis demandari poterat, occupandi nimirum vada, fuiſſe miſſos, idq́ ſatis*

pro-

pro imperio, nunciis videlicet ad hoc iubendum expeditis. Quod quidem vltro & conſultò, dataq́ opera in ipſorum dedecus factũ accuſant, & inſtãt. Namq́ aliàs iniuria non eſſet, quæ ex certo conſilio non fuiſſet profecta. atq́ in hoc accuſationis vis conſtat omnis. Quod verbum hoc feciſti nobis? *Latinus interpres noſter ſignificationem illius nominis*, Verbum, *ad voluntatem rectiſſimè retulit. Tu vltro, atque deliberato conſilio, ratiocinationeq́ inſtituta nobis hanc gloriam inuidens ſubducere, tibiq́ atque Manaſſenſibus tuis arrogare cõſtituiſti. Habet autem duplicem diſtinctionem propoſitio per interrogationem hoc loco pronunciata, atque vtramq́ intẽdit & vrget. Prior eſt:* Quod verbum hoc feciſti? *Hæc ad Gedeonis priorem culpam refertur, qui quòd ſolus rem gerere, ſolus laudem ſibi arripere cogitarit, idq́ non ſine verbo, hoc eſt, conſilio, ſententia, & oratione, atq́ demum re, ita vt quod co[gi]taret, effecerit. Altera diſtinctio eſt nobis; tu tibi, inquiunt, feciſti verbum quod poſt hac vulgabitur, publicéque decantabitur. Nobis verò* verbum *etiam vltro, ſponte, & certo conſilio feciſti, quod ſemel emiſſum reuocari numquam poterit. Hactenus accuſationis propoſitio eſt, cuius confirmatio ex narratione facti petitur, atque adeò ex conſequenti narrationis forma*, Vt non vocares nos. *Huius confirmationis exceptio, quæ alicui facilè in mentem venire poterat, expoſitione adiuncta cauetur:* Cùm ad pugnam pergeres contra Madian. *Nam ſi dicas, nos fuiſſe in partem laboris adſcitos; primùm illud conſtat, nos non fuiſſe à te vocatos eo tempore, quo tu cum tuis contribulibus rem gerere cõſtituiſti, id quod conſtitueras egiſti*, Cùm ad pugnam ires. *ex exemplari*, Quando quidem certè iuiſti. *Tanta ac maior etiam vis eſt dictiunculæ*, CHI. *vocatos autem oportuit nos vt ſocios, & vt ad pugnam conficiendam te, tuisq́ non minùs fortes, & idoneos, & tamen non fuimus vocati: fuimus tamen iuſſi per miſſos nuncios, vt ad vada occupanda deſcenderemus, quod tu profectò non iuſſiſſes, ſi ſtatim fugientes hoſtes conſequi, retinere ac perdere poſſes: verùm quod ipſe non potuiſti efficere, hoc nobis demandabas, perinde quaſi nobis rerum à te geſtarum reliquias conficiendas committeres; quæ altera iniuriæ nobis illatæ pars, atque adeò altera verbi aduerſum nos à te excogitati & publicè euulgandi ratio eſt. Huius generis atque ſententiæ Ephraitarum accuſatio, confirmatioq́ fuit, cuius peroratio illa cõſequebatur, quam diuinæ gloriæ aduerſarius ad intercipiendam populi Dei victoriam vehementer cupiebat, nimirum*, Iurgantes fortiter, & propè vim inferentes. *Ex verbo ſic:* Et iurgabantur in eum cum vehementi vi. *Quæ oratio illos non ſolùm verbis, & oratione vehementer viro inſtitiſſe ſignificat, ſed voce, clamore, & minùs honeſtis etiam verbis compellato, anſas ad rixam, quam populari tumultu optabant, obtuliſſe: quæ tantum abeſt, vt illi prudentiſſimo, & integerrimo animo arreptæ fuerint, vt potiùs magna modeſtia, & blando, ac religioſo reſponſo refringerentur, illis nihil contrà conari valentibus.*

Verbum.

Quibus ille reſpondit: Quid enim tale facere potui, quale vos feciſtis? nónne melior eſt racemus Ephraim vindemiis Abiezer? in manus veſtras Dominus tradidit Principes Madian, Oreb & Zeb. quid tale facere potui quale vos feciſtis?

CONGESTAM *populariter in ſe calumniam, & accuſationem cùm ex voluntate & cauſæ expoſitione depellere nec ſpecies, nec tempus, nec vulgare ingenium permitteret, ſapientiſſima argumenti inuerſione prudentiſſimus vir placandã eſſe cenſuit. Poterat enim aliàs ſanctè iurare, ſibi numquam in mentem veniſſe vel gloriam ſibi vſurpari, vel illis inuidere; ſed quî placaretur vulgus gloriolæ appetens, atque adeò ſibi iam certæ, verùm Gedeonis inuidentia detractæ gloriæ perſuaſus? qui etiam hoc vnum ſibi argumentum vſurpauerat, ad calumniam confirmandam, quod negari non poterat, nempe ſe ad prælium eunti Gedeoni, non fuiſſe vocatos. Poterat ea quæ circa delectum acta ſunt, narrando excuſare: verùm neq; id quidem tumultuãtem ſedaret turbam, quàm primùm obiecturam ducis partes fuiſſe, fortiſſimos primùm, quales ipſi ſeſe tunc iactabant, aduocatos deducere, Dei autem conſilio quos deligi placeret deinde permittere. Nam ſi illi primi vocati eſſent, illi in delectum admitterentur, quando Deus alacres & animoſos deligi iuſſerat, quales ipſi ſeſe præſtitiſſent, qualéſque modò, quamquam poſtremum adſciti, imò iuſſi, præſtiterunt. Quam ob rem nullus ex iis locis quæ vel ad occupationem, vel ad inuerſionem patere tumultuanti populo poterat, prudentiſſimo viro ad ſui defenſionem occupatus fuit, ſed is ipſe ex quo accuſationem in ſe inſtitutam intellexit, ſapienter petitus & obtentus præſidio fuit ad depellendum inſanientis propè iam populi furorem & tumultum componendum.* Quibus ille reſpondit. *Ex verbo ſic:* Et dixit ad eos. אמר *Verbum* AMAR, *certæ & conſideratæ ſententiæ ſignificationem habet. illud verò,* Ad eos, *argumentum ad illos conuincendos & premendos oratori excogitatum indicat, quòd videlicet illorum emendaret errorem, qui quod pro ipſis ipſorúmque gloria vehementer faceret, iniuriæ ſibi illatæ nomine perperam interpretati in ſe coniicerent, cui quamuis illa quam ipſi accuſabant fuiſſet mens, tamen gratiam habere debuiſſent. ſermonem autem explicemus breuem quidem, verùm ſapientiſſimum tamen, & argumentationum neruis inſtructiſſimum, atque orationis elegantia ad temporis opportunitatem aptiſſimum.* Quid enim tale facere potui quale vos feciſtis? *Ex propriis orantis verbis ita legimus:* Quid feci nunc ſicut vos? *Non, inquit, nunc inficias ire volo quod vos ſi negauero minimè admiſſuros ſcio, me nimirum arrogandi mihi gloriam cauſa vos in pugnæ partem, quoniam fortes cognoſcebam, adſcitos haud voluiſſe. eſto ita vt vos obiicitis: verùm quantum mihi ex ea re gloriæ accreuerit, quantúmve vobis detractum fuerit, vos ipſi æſtimate, intelligetisq; profectò, nihil à me, veſtri ornandi ſtudio & voluntate, potuiſſe commodius opportuniusq; cogitari & comparari, tandemq; effici, quàm quod vos cõtemptionis cauſa factum cauſamini.*

Ego,

Ego, vt vos obiicitis, ſolus cum paucis ex meis pugnam ſuſcipere volui: ſuſcepi; non tamen pugnaui: neque enim nos vel gladium eduximus, vel ex hoſtibus quempiam interfecimus. nam quemadmodum res confecta fuerit, vos intellexiſſe oportuit: nec me narrare opus eſt, vos ad pugnam vocatos oportuiſſe. nos non pugnauimus, ſed ſtratagemate inuento hoſtes turbandos curauimus. conſequitur igitur, vobis nullam iniuriam, fraudem nullam factam, quorum ſtudium circa pugnam erat: nūc circa ſtratagemata, quæ non ex multorum fortitudine, ſed ex paucorum calliditate proficiſcūtur, id quod ego cogitaui (eſto, priuatæ gloriæ cauſa, vt vos obiicitis, cogitauerim) euenit, ſed num adſcribi mihi in factis poterit? in conſiliis quidem fortaßis adſcribetur, in factis nihil mihi hactenus arrogari poterit. vobis autem poterit magnum opus factúmque adſcribi, ſiquidem ipſe hactenus nihil feci veſtro comparandum facto. Quid fecimus ſicut vos? *Hactenus defenſionis propoſitio eſt breuibus, & pro tempore opportunis enunciata verbis, quæ tumultuantis populi aures tentaret, & voces clamoresq́; compeſceret, à ſui ipſius extenuatione, & aduerſarij amplificatione petita: huius verò confirmatio ex iis ſolùm locis producta, & eleganti tranſlatione adornata adiungitur,* Nónne melior eſt racemus Ephraim vindemiis Abiezer? *Comparationem geminam, perſonarum videlicet & rerum, vnica elegantißima tranſlatione ad propoſitionis confirmationem produxit orator. Fuit enim gemina etiam propoſitio perſonarum:* Quid ego ſicut vos? *Quid ego me vobis comparare velim, vt non tantùm non maior cenſear, ſed nec par quidem ſicut vos? Namq; huiuſmodi duplicem & multiplicem ſenſum ſimilibus orationibus contineri, qui ſacram linguam probè callet, facillimè animaduertit. Rerum autem geſtarum comparatio illo verbo excipitur,* Feci ſicut. *Quid ego ſum vobis collatus? aut quod factum meum veſtro cum facto componetur, cùm ego, quod ad pugnam attinet, fecerim nūc nihil? nam quid feci? itaque nullum mihi factum vendico, vobis autem factum concedo, & teſtor, ſicut vos qui feciſtis virtute & armis, quod ego nondum feci, quòd ſi maximè velim conſilium à me initum cum conſilij ſucceſſu facti nomine laudare, idq; veſtro facto comparare ſtudeam, nihil promouero.* Quid feci nunc ſicut vos? *qui eiuſmodi feciſtis rem, vt à me geſtam nemo vobiſcum componat.* Nunc ſicut vos, *ſicut nunc vos feciſtis. Certè quidquid agatur, quomodocumque mea cum veſtris comparentur modò, veſtris mea omnia & publicè & priuatè conceſſura conſtat. Nam ſi de gentis copiis & opibus, potentia, numero, & facultate inſtituatur collatio, cùm in has partes non mea tota tribus vocetur, ſed Iezreghitarum vnica familia, ex qua originem cognomenq; ipſe duco; namq; & ego, & pauci mecum ad hanc expeditionem venimus, non tota tribus mea; quis nam ambigat ſtultitiæ tributum iri ei, quiſquis vnicam vnius tribus domum ac familiam cum tota vna alia tribu componere compararéq; velit, nedum ei qui meam, hoc eſt, Iezreghiticam, cum omni Ephraitarum gente componat? Hanc calumniæ partem*

Senſus multiplex.

obiter

obiter frangere ac depellere ſtuduit Gedeon indecentiæ argumento; quod Logici ex abſurdo vocant. Siquidem aduerſarij hoc etiam ad exaggerandã viri arrogantiam callidè ſatis præſumpſerant, nimirum voluiſſe illum non tantum ſuæ Manaſſenſium tribui, quantum ſibi vni ſuæq; familiæ illam laudis illius materiam vſurpare, idq; in Ephraitarum deſpectionem & dedecus: atque hoc pacto contribulium etiam ſuorum inuidiam aduerſus illum incitabant, ideoq; inductas ad accuſationem perſonas, diuerſis pronominum numeris declarauerant. Quid hoc verbum feciſti nobis? *non dicunt feciſtis, cùm illum ſolum ſibi ſua vnius cauſa feciſſe accuſare intenderint, ſed feciſti; nec ex altera parte dicunt mihi, vt aliquem vel principem perſonam, vel familiam læſam querantur, ſed nobis; vt totius tribus offenſionem amplificent. idem verò & in narratione conformationeq; obſeruarunt.* Ad non vocandos nos, quando iuiſti ad pugnandum cum Madian. *Non vocandum nos cùm tu iuiſti; non enim perſonarum mutauere numerum, me & iuiſtis: itaque hanc culpam à ſe alieniſsimam ex conceſsis & confeſſis depellit Gedeon, oſtendẽs iniuriam fieri viro, communi ſenſu ſaltem minimè carenti, eam cogitationem criminari, quæ nec in vulgariſsimi cuiuſpiam hominis mentem cadere poſſet, vt vnius cuiuſpiam familiæ rationes cum integræ tribus ſplendore, opibus, & amplitudine, ad comparationem producat. quod ſi & communiter, & ſingulariter de nemine credi par eſt, quî fieri poſsit vt ipſi obijciatur? Quin, quod omnibus manifeſtum eſt, ita ipſe ſentiat, vt ſi ad numerum, ad copias, ad opes, atque adeò ad dexteritatem & alacritatem, deinde etiam ad regionis amplitudinem, glebæ vbertatem, ad omnia demum quibus regio genſq; aliqua commendari ſolet, comparatio fiat, vel racemum Ephraim toti Abighizeritarum, hoc eſt, ſuæ ipſius familiæ eſſe anteponendum. Iam verò admirandam viri ſapientiam aliqua ex parte contemplari libet, qui quamquam in rem, quam peragere ſatagebat, intentiſsimus, quamquam tumultuantis & ad iniuriam inſoleſcentis populi clamore & actione repentè inuaſus; tamen & orationem, & ſimilitudinem ex tempore, vt dici ſolet, inuenerit, quibus nihil breuius, nihil plenius, nihil ad retundendam in ſe coniectam calumniam firmius, nihil ad mulcendos furentis vulgi animos dulcius, maturius, & ad omnium ſenſum & palatum potuit inueniri aptius. Liceat quæſo nobis, ô ſtudioſe lector, in breuibus & ſignificantiſsimis ſacrorum authorum orationibus aliquam diligentiæ partem ponere, vel longè minorem iis, quæ Demoſthenis, Æſchinis, Ciceronis prolixarum, ſatiſq; ſuam artem oſtentantium orationum explanatoribus non licet modò, ſed magnæ etiam datur laudi. Nos tantum abeſt vt his à laboribus laudem venemur, vt niſi ſacrarum lectionum ſtudium tibi, vt vtiliſsimum eſſe nouimus, ita ſuauiſsimum probare cuperemus, vel ſententiam ipſam breuiter indicatam, tibi ipſi æſtimãdam relinqueremus (vti in Euangeliorum elucidationibus facimus) vel omnino hoc ſenilis iam & grauis ætatis, & aliorum cauſa occupatiſsimum vitæ tempus, quod ex pere-*

Eloquentia ſacra.

grina-

grinationibus atq; moleſtis curis furari poſſumus, nobis ipſis vel curandis, vel à varia legentium ſententia, non legentium contemptione, vtrorumque fortaßis inuidentia, & quorundam contentione ſubduceremus, verumenimuero puſilli condiſcipulorum in timore Dei gregis nos vnicũ ſtudium & ad vigilias impellit, & ad cætera omnia, quæcumque humanis ſenſibus dura cognoſcuntur, & formidantur, ferenda & deuoranda ad Dei gloriam exhortatur. Vindemiæ & racemorum nomina *Latinè ſcientibus, & neſcientibus etiam quid ſignificent, notum eſſe arbitramur: alterũ enim vel tempus decerpendis vuis maturum, ipſam in decerpendis & calcandis ad muſti vſq; repoſitionem poſitam operam repreſentat: alterum verò eam, quæ decerptas iam & aſportatas à dominis vuas conſequitur, vineæ repetitionem & racemationem per mulierculas, pueros, mendicos, & huiuſmodi pauperiores factam, interpretari facile eſt; de quibus in lege ſcriptum legimus: Si vindemiabis vineam tuam, non colliges ex ea racemos, ſed cedent* ,, Deut.24.
in vſus aduenæ, pupilli, & viduæ. ,, *Præter hæc nihil exiſtimo aliud his Latinis indicari nominibus, quorum, quod ad rem præſentem attinet, grauis atque decens, ſed ſimplex ac facilis eſſet ſententiæ explicatio. verùm nobis orantis ipſius verba ſingula obſeruantibus, adeò ſententiæ ratio & pondus creſcit, vt certa & breuis, qua hoc plenè Romanè ſcientibus reddi poßit, oratio non planè conſtet. quod Latinè nomen Racemi interpretatur, in ſancta lingua eſt* GHOLLOHT, *quod meditationes, cogitationes, conſilia animi,* עוללות
intentiones & conatus primùm, deinde pueros paruulos, & puerorum conſilia & ſtudia ſignificat, præter alia quæ ex vocum affinitate ſibi hoc nomen arrogat, ſignificat etiam racemos eos, qui poſt vindemiam (vti diximus) decerpuntur, atq; hoc, ſecundo ſignificandi modo, id eſt, per tranſlationẽ. Quod verò nos vindemiam dicimus, pro nomine BATSIR *eſt additum, cuius ſignificatio ad decerptionem, vindemiationem, ruptionem, inuaſionem, & nonnumquam etiam cogitationem, ſæpè ad munitionem, fortitudinem, & præſidium protenditur: iam verò quid duobus his nominibus ex tempore vſurpatis de ſe, ſuarumq; cum Ephraitis rerum comparatione, ipſe ſentiat, cæteros omnes ſentire credat Gedeon, ipſa tantùm ſignificationum obſeruatione explicatum videtur. Nempe ſi de perſonis, de viribus, de opibus, de conſiliis, de animorum cogitationibus agatur, Ephraitarum* GHOLLOHT, *hoc eſt, vel paruulos pueros, & horum hiſq; ſimilium conſilia, cogitationes, conatus, & intentiones, Abighezeritarum cogitationibus, inuaſionibus, irruptionibus, imò & firmißimis munitionibus, & præſidiis longè præſtare: ſi verò de gerenda re, atque rei geſtæ ſucceſſu comparatio inſtituatur, plus apud Ephraitas vel minima & poſtrema facta, æſtimationis, & momenti, atque felicis exitus habere, quàm apud Abighezeritas vel maxima, maximoq; ſtudio, conatu, ac molimine ſuſcepta & confecta, tantumq; vtriuſque partis inter ſe diſtare geſtas res, quantum de perſonarum & opum differentia ſit ipſe confeſſus, atque hoc non tantùm publico hominum iudicio*

 conſtare,

conſtare,ſed Dei etiam conſilio,vel hoc vno illorum facto fuiſſe manifeſtatum. Quippe quamquam illud ipſum,quod ſibi ab illis obiectum fuerat,concedatur adhuc,voluiſſe nimirum hoſtium inuaſionem, decerptionem, atque vindemiationem priuatæ laudis ergô ſuſcipi, atque illius expeditionis communione Ephraitas priuari,& voluiſſe inquam & confeciſſe,non tantum tamen ſibi ex omni à ſe confecta vindemia vel fructus perceptum, vel laudis fuiſſe obtentum, quantum Ephraitæ breuiſsimo tempore aſſecuti fuerint,duobus tantum racemis decerptis & reportatis, atque in medium productis,hoc eſt,duobus maximis & ſtrenuiſsimis,fortiſsimis,fama & nominum appellatione ac titulo celeberrimis ducibus,non quibuſlibet,ſed GHOREB ET ZEEB *interceptis,victis,& occiſis, quibuſcum vel totum reliquum pugnatorum vulgus non eſſet comparãdum, & ſi maximè ipſius Gedeonis virtute & armis fuſus, cæſus & trucidatus fuiſſet,cùm tamen ſuomet metu & pauore, terrore ac ſomno turbatus & conſternatus, mutuis gladiis & vulneribus ſeſe decerpſerit:ita vt quæ ab ipſo Gedeone vindemia curata fuerit, perinde facta fuiſſe videatur, atque ſi vindemiatoribus vineam adeuntibus,nondum tamen ingreſsis, ventus quiſpiam vehementiùs incitatus in vites irrueret,cuius flatu inualidiores, flaccidos, minúſq; probanda virtute ac natura præditos racemos decerpi,& cadere accideret, meliores,vberiores,& craſſo ac firmiſsimo pediculo viti hærentes, quos capitales agricolæ vocare ſolent,relicti à racematoribus poſtmodum decerpti referrentur. Atque ita concludit,ſuas familiæq; ſuæ laudes vndique examinatas, Ephraiticarum tum rerum,tum actionum ſplendore ſemper obſcuratum iri,idq; ipſum vel præſenti exemplo oſtendi. Deinde verò argumentationem ſuam interiectæ religionis authoritate & maieſtate corroborat, qua accuſationem ſui non tantummodo eleuat, ſed in aduerſarios etiam retorquet,ſibi ipſis ſuiſq; rebus minùs proſpicientes atque iniurios eſſe arguens, atque rem ipſam meliùs ab ipſo,quàm ab illis, cogitatam & perpẽſam oſtendens. Quippe cùm in humanis actionibus omnibus,quantumuis ab hominibus excogitatum aliquid & comparatum, omnibuſq; partibus ad optatos exitus adornatum fuerit; tamen euentum alium numquam ſortitur ab eo, quem diuina prouidentia decreuerit: id verò cùm in omni omniũ hominum actione & cogitatione,quorum cõmunis Deus eſt,qui res omnes gubernat, temperat & voluit,tum verò in Iſraëlitarum rebus,quibus Deus,idem ſingularis cuiuſdam prouidentiæ conſiliis,quæ nomine illo adorando* IEHVEH

Pſal.126. " *ſignificatur,proſpicit. S.S.E. Niſi Dominus ædificauerit domum,in vanum*
" *laborauerũt qui ædificant eam. Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem,fruſtra*
" *vigilat qui cuſtodit eam. Eſto itaque quod ſibi ab aduerſariis obiectum fuerit,in animo fuiſſe rei geſtæ illius laudem reportare, & illis in partem quidem concedere, tamen neque ſe pugnæ laudem aſſecutum, vtpote minimè cum hoſte congreſſum, ita ad eum ſtructum & iuſſum, neque illis laudis materiam fuiſſe ſubductam, imò repoſitam potiùs atque ſeruatam, à Deo*

ipſo,

ipſo, Iſraëlitarum tutore prouidentiſsimo, victoriam videlicet, & cædem duorum fortiſsimorum ducum, quæ ipſis vnà ſecum ad antecedentes actiones ad pugnam progreſsis, tamen numquam contingeret: neque enim quamquam omnes antè cum hoſte ſimul pugnarent, & victores euaderent, tamen victoriæ palma non ipſis tantùm fuiſſet tributa, ſed ipſi vt duci, & aliis in prælio ſociis, ſuæ, vt æquum erat, concederentur partes. Nunc verò hærentis ipſorum capitibus coronæ, & reportatæ de duorum ducum cæde gloriæ, tantum abeſt vt rationem quam oportet habere ſe declarent, vt pœnitere etiam videantur, atque adeò conſilij & beneficij ſingularis, ſibi ſua cauſa à Deo comparati, ſe non ſolùm immemores, ſed inſcios & incogitantes oſtendãt. In manus veſtras Dominus tradidit Principes Madiã Oreb & Zeeb: Quid tale facere potui, quale vos feciſtis? *Omnem à nobis ſuperiùs indicatam ſententiam confirmatio hæc in ſe continet: cuius primum & grauiſsimum argumentum à religione ſumitur, quòd illa victoria non caſu nata, non ab ipſis cogitata aut adornata, exquiſita & comparata fuerit, ſed à Deo oblata: deinde quòd non fuerit vulgaris, ſed apprime illuſtris, principibus Madian occiſis, qui totius exercitus atque adeò omnium hoſtium caput fuerãt. Namque à Madianitis opprimebatur Iſrael, atque hi alios populos magis in vaſtationis & prædæ, quàm in pugnæ partem conducebant. Antonomaſtixῶs verò ducum ipſorum nomina commemorantur, præpoſita & repetita dictione* ETH, *Ghoreb*, VEETH *Zeeb: non obſcuros aut minùs fortes quoſdam, ſed authoritate & virtute omnium præſtantiſsimos, coruum & lupum, quibus nomina ſua ob ſæuitiam, diligentiam, & induſtriam apprimè conueniebant. Hoc vobis ex Dei conſilio ac beneficio contigit, & tamen non Deo gratulamini, ſed mihi etiam ſuccenſetis, cui vel gratiam habere deberetis, quòd non vocati initio, demum eo tempore adſciti fuiſtis, quo hanc vobis paratam obtinere ſortem potuiſtis, ita vt nõ tantùm mihi, quod parũ eſſet; ſed, quod maximũ eſt, Deo, atque adeò vobis ipſis vos præbeatis ingratos.* Quid tale facere potui. *E genuinæ linguæ verbo ſic:* Et quid potui facere ſicut vos? *Quid ego parare mihi potui, quid paratum ſolus conficere, etiam ſi nõ quod feci, ſed quod facere optaueram, demum confeciſſem? neque enim ego maius quicquam facere poſſem, quàm exercitus principes pugnando captos occidere. At neque id facere potuiſſem, quippe cùm priùs cum exercitu pugnam conſerere neceſſe eſſet; quem ſi ego cũ meis vincerem copiis, tamen principes non ita citò caperem, qui vbi exercitum ſuum iam fuſum viderent, in fugam ſeſe dedituri erant. itaque nihil perinde atque vos facere potui. verùm fingite me id, quod vos feciſtis, facere potuiſſe & feciſſe; hoc eſt, potuiſſe ſolùm duobus iſtis principibus fugam intercipere, & vitam eripere, vt vos. Verùm potui ego id quod vos facere, hoc eſt, iſtam ſortem non Deo acceptam referre, gratulationeq́; publica ſtudioſè ac piè ſupplicare, vt vos nec refertis nec ſupplicaſtis, nec omnem Iſraëlitarum gentem, vt oportuit, ad eandem laudem Deo noſtro decernendam inuitatis?*

את

tatis? Hoc certè ego non potui, vt vos, cui alia mens profectò eſt aliáque ratio, in omnibus quæ Iſraëlem ſpectant euentibus ſingularem Dei prouidentiam agnoſcendi & adorandi. Et quid potui facere vt vos? *Sic defenſionem ſuam acutiſsimo dilemmate prudentiſsimus dux perorauit, vt aduerſariorum accuſationem confoderet ſuo ipſorum, vti dici ſolet, gladio.*

Quod cùm locutus eſſet, requieuit ſpiritus eorum, quo tumebant contra eum.

E ſacræ linguæ verbis ita: Tunc remiſit ſpiritus eorum deſuper eum, loquente illo hoc ipſum verbum. *Apertè ſignificatur, illos priore orationis parte, qua familiæ & opum præſtantiam concedebat Gedeon, non fuiſſe ſedatos; quippe cùm vulgus ob eam rem ſui maximam ac præcipuam rationem haberi oportuiſſe contenderet, & non habitam vlciſci conaretur: verùm poſt interiectam ab orante religionem, redargutamq́; aduerſariis incogitantiam, & ingrati animi culpam,* Loquente illo hoc ipſum verbum, *quo defenſionis conformatio & peroratio conſtabat;* remiſit ſpiritus illorum deſuper eum. *appoſitiſsima venti ac turbinis tranſlatione & ſimilitudine popularem illum tumultum hiſtoriæ author depinxit. vt enim ventus in vnumquempiam vel terræ vel maris locum conuolutus incumbēs, hic verticem, illic turbinem efficit, quibus vel nauem obruere, vel comprehenſum animal in terra turbare ac deiicere molitur: ita vulgus, vbi in iras populariter intumeſcit, ſeſe ipſum cæco impetu contorquens, nullam non feram & crudelem in eum, cui infenſus eſt, cogitationem ſuſcipit, quoad prudentiſsima optimi cuiuſpiam viri oratione ſedatus, & animos & nocendi ſtudium deponat.*

Populi tumultus.

Virg. Aen. 1.

Ac veluti magno in populo cùm ſæpè coorta eſt
Seditio, ſæuitque animis ignobile vulgus,
Iamque faces & ſaxa volant, furor arma miniſtrat;
Tunc pietate grauem ac meritis ſi fortè virum quem
Conſpexere, ſilent, arrectiſque auribus adſtant.
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

Viri boni lenis oratio.

Interpres noſter tumultus illius æſtum opportuno verbo ſignificauit, Quo tumebant contra eum. *Hoc autem exemplo, quantum boni ac pij viri grauitas & authoritas opinioq́; valeat, quantum lenis & matura eiuſdem viri efficere poſsit oratio, docemur. Docemur etiam quonam artificio is, qui ad populum ſedandum inſtituitur, ſermo ſit concinnandus, vtq́; leuiora primùm argumenta arripienda ſint, deinde verò ea quæ maioris momenti ſunt, quæq́; labantem auditorem in eam, quam intendimus, partem impellere poſſunt. Hoc igitur ſuperato iam oblatæ obiter domeſticæ ſeditionis certamine, ad vrgendam hoſtium fugam, victoriamq́; conſectandam, animum & conatum operamq́; conuertit Gedeon.*

Cumq́ue

Cumq́ue veniſſet Gedeon ad Iordanem, tranſiuit eum cum trecentis viris qui ſecum erant, & præ laſſitudine, fugientes perſequi non poterant.

STVDIVM, cura, & intentio ex fide profecta Gedeonis ducis, atq; delectorum ab ipſo ſociorum, nulla oratione apertiùs indicari potuere, quàm hac breuiſſima affectionũ tum corporis, tum animi deſcriptione. Horũ enim membra totius noctis vigilia, contento ſonandi buccinis, & clamandi vocibus labore, deinde perpetuo inſectandi hoſtis cauſa curſu, vehementer laſſa ac defatigata eſſe neceſſe erat, non ſecus atq; Eſau fuiſſe legimus, qui ob laſſitudinis ex venatu contractæ impatientiam, viliſſimi cibi auiditate turbatus, & primogenituram mutauit, & huiuſmodi ſtulto ſermone deſpexit: En morior, & quid mihi proderunt primogenita mea? Non minore profectò, aut leuiore corporis ac membrorum affectione, ſed maiore animi ſtudio ac fide, nobis hoc loco Gedeonis caterua depingitur eodem verbo, quo Eſau laſſitudo ac defatigatio depicta eſt. GHAIAPHIM: *extremæ defatigationis ex labore, fame, ac ſiti ſignificationem habet, vt in Pſalmo; Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi; terra* GHAIAPHAH *ſua lingua legitur. labore verò motus, & curſus, & laſſitudinem, & famem, & ſitim excitari vehementer, manifeſtum eſt, vtpote omnis priùs ſumpti alimẽti facultate, propter caloris vim & ſudorem, & vitalium ſpirituũ reſolutionem, vt medici philoſophantur, exhauſta, quam cibo ac potu opportuno reficere opus ſit: famem etiam vigilando, ac multo magis peruigilando augeri, vel vnus docere poteſt Hippocrates, qui vigiliam edacem appellat. Aqua, inquiens, edax, vigilia edax. Et tamen virorum illorum conſtantiſſimus nobis deſcribitur animus, qui præ victoriæ ſtudio nec famis, nec ſitis, neq; laſſitudinis, qua maximè laborabant, rationem habuerint: ita, vt necdum flumen traycerent, vel bibere, vel faciem manúſve refrigerare curauerint, quod vel temperatiſſimi non omitterent; ſed omnes eodem animo, eodemq́; ſeruato ordine, inſectando hoſti intenti, vadum tranſmiſerint & perrexerint. Hanc explicationem ad fidei & attentionis commendandum exemplum nobis ipſa ſuis, quibus primùm deſcripta eſt, verbis ſuppeditauit oratio, quæ ſic habet:* Et deuenit Gidghon Iordanem, tranſiens ipſe, & tercentum vir qui apud illum laſſi & perſequentes. *Mutatio verbi ſubita ex præterito in participium, & ſingularis numerus trecentis primùm viris adiunctus, deinde pluralis in participio repetitus, iis, qui ſacræ linguæ ſpeciem intueri proximè poſſunt, huiuſmodi repræſentant ſpectaculum. Eodem temporis momento, quo Gedeon flumen deuenit, & omnes pariter qui apud illum erant, trecenti inquam (ita vt ne vnus quidem ex numero vel ex ordine requireretur) deuenerunt; ipſo verò tranſmittente, omnes tranſmittunt, vnaq́; omnium mens, vna vox eſt* GHOBER, *tranſmittens, tranſmittẽs. Hiſpanicè & Italicè,* Paſſa, Paſſa. *Ipſe, inquit,* tercentum vir qui apud eum, *eodem quo ille animo & modo laſſi quidem, imò defatigati vehementer,*

Gen. 25.

Pſal. 142.

Hippocr. lib. 6. de morb. popular.

ter, & tamen perſequentes. ita vt coniunctio, Et, magnam aduerſatiuæ notationem, magnamq́ animi contentionem hoc loco indicet, vt etiam dici ſolet, laſſatus, ſed non ſatiatus. atq; ita pulchrè Chaldæus paraphraſtes explicuit: Quamuis fatigatiſſimi, ac inſectantes. *Interpres noſter, vt fatigationis indicaret vehementiam, ita ſcribebat:* Et præ laſſitudine, fugientes perſequi non poterant. *Niſi enim illos fides atque ſtudium incitaret & animaret, laßitudo omnino impediiſſet, atque ab inſectatione retinuiſſet. Nã ipſe non ſentit illos vmquã ceſſaſſe, vt ex narrationis conſtat progreſſu.*

Dixitque ad viros Socoth: Date obſecro panes populo qui mecum eſt, quia valde defecerunt, vt poſſimus perſequi Zebee & Salmana Reges Madian.

Ducis & militis partes.

Ex *verbo ſic:* Date obſecro KIKAROTH panes populo qui ad pedem meum, quia fatigati ipſi, & ego ſectans poſt Zebahh & Tſalmunagh Reges Midian. *Quæ propria bonorum militum, quæ ducis optimi ſint partes, huiuſmodi in ſacris hiſtoriis exempla commonſtrant: nempe illorum, ſatagere vt nec ſtudium, nec obſequium, nec opera in laboribus obeundis, ac rebus agendis requirantur: huius verò, curare diligentiſſimè, vt nihil illis deſit ex iis rebus, quas ad viuendi vſum, & ad laboris & officij facultatem comparari oporteat. Proſpexerat abunde ſatis Gedeon delectis à ſe ſociis commeatum, cùm illam euocatorum initio hominũ dimiſiſſet turbam; ſed nocturni illius ſtratagematis expeditio & feſtinatio nihil ex omni illa ciborum ac rerum copia, præter arma, & his additas buccinas, & cum torribus lagenas, ſumi permiſerat, neſcientibus quonam illa Dei pugna euaſura erat; tamen victoriæ certam fidem animo conſeruantibus, & cætera omnia diuinæ permittentibus prouidentiæ. Atq; hæc ipſa mens omnibus par & communiter conſtans, opportuna omnia agendi, & importuna tolerandi ſtudium incenderat, incenſumq́ fouebat, quamuis aliàs membrorũ & corporis laßitudo, & fames atq; ſitis impedimento eſſe poſſent: quod tamen hactenus feliciter peruicerant. Verùm Gedeonem magna rerũ omnium exercebat cura, victoriæ cumprimis ſectandæ, atq; etiam ſociorum laßitudinis leuandæ, & virium exempta fame vel imminuta reficiendarum; deinde etiam prouidendi, vt omnia hæc expeditißimè & facillimè agerentur, ſine vllo cuiuſpiam ex ſua gente mortalium periculo aut incommodo. Hæc illo in animo volutante ſuo, & nihilominus contento itinere victoriã perſequente, opportunè admodum Succotham, quæ prima citra Iordanem habitatio contigerat, ventum erat, ſi tempori atq; cauſæ habitatorum vel pietas, vel humanitas non defuiſſet. Atqui publicus ille diuinæ gloriæ, atque humanæ ſalutis hoſtis & aduerſarius, quod trans flumen ſæuitia Ephraitarum in Gedeonem exercenda efficere non potuerat, hîc humanitate ab huius oppidi incolis deneganda conficere moliebatur: nimirum Iſraelitarum victoria interturbata, hoſtibus ad euadendum & effugiendum opportunitates augere.*

gere. & profectò importuniſsimum atq; inhumaniſsimum horum hominum exemplum pluribus nominibus arguitur, quod ex ipſa ducis poſtulatione, atq; ex illorum reſponſione ſic notatur. Primùm ipſi non modò ex Lege (vt poſtea indicabitur) ſed ex humanitatis officio, atq; adeò ex naturæ ipſius impulſu, laſsis ac defatigatis communiſsimi cibi, hoc eſt, panis, communicatione famē depellere ij qui poſſunt, debent; præſertim iis, quos ſibi hoſtes non eſſe ſciunt. Cuius officij exempla antiqua complura apud hiſtoricos & poëtas omnes produci poſſunt; ſed illud grauiſsimum, ac Deo hominibusq; probatiſsimū ſatis fuerit, Melchiſedechi Regis ac Sacerdotis apud Solymos, qui Abrahamo, ex bello redeunti, panem ac vinum obtulit. vnde illud magno probro (quamquā id falsò) à reprehenſoribus Iobo dabatur: Aquam laſſo non dediſti, & eſurienti ſubtraxiſti panem. atque huiuſmodi culpam adeò grauem iudicio diuino cenſeri Lex docuerat, vt Iſraeliticorum munerum, & ſacrorum atq; ciuilium commodorum communicatione (quæ nulli aliæ genti negata in perpetuum fuerant) tamen Amonitis ac Moabitis in decimam etiam generationem fuerit interdictum. Quia noluerūt vobis occurrere in pane & aqua in via, quando egreſsi eſtis de Ægypto. Hinc illa vatū monita: Frange eſurienti panem tuū. Modeſtiſsimus itaq; dux, qui tempore illo oppidanis illius loci imperare plura ex belli iure potuiſſet, tamen poſtulationem ſuam adeò temperauit, vt non niſi cum magno crudelitatis atq; impietatis crimine refellere quiſquā poſſet: nihil enim aliud præter CHICHAR *panis exigebat. idq; adeò non nimis multum, ſed quod laſsis & eſurientibus famem eximeret; ideoq; non panem vel panes, ſed panis* CHICHAROTH *poſtulabat; quæ vox certum atq; publicum panis pondus ſignificat: de cuius ratione nos in ſacro Apparatu diſſeruimus, aliasq;, Deo duce, plura diſſeremus. Huiuſmodi namque nomina apud nationes, regiones, ac ciuitates publicè vſurpari ſolent, quibus & cibariorum materia, & quantitas dignoſcitur, vt in quibuſdam Hiſpaniæ regionibus* Hogaça, *panem ſignificat dūas cum dimidia ponderantem libras; qui & in aliis etiam locis, vt apud Turdetanos,* Quartal *dicitur. Romæ etiam nunc certa panis confecti forma & quantitas* Pagnota *vocatur. Apud Beticos* Arreldæ *nomen, ad carnes aut piſces tantùm relatum, vnciarum quatuor ac ſexaginta pōdus reddit. ita* CHICHAROTH *panis, non ſibi, ſed populo poſtulabat Gedeon, certo videlicet pondere, quantum populo paucis capitibus, hoc eſt, trecentis, numerando ad pellendam famem, viresq; reficiendas ſatis eſſet. Hiſpanicè diceretur ſic:* Repartid vnos quartales di pan à eſta gente. *Panem itaq; poſtulabat, eumq; pondere diſtribuendum, quod vix ſex centum librarum æquaret pondus, cùm ſingulis ſatis ſuperq; forent binæ libræ, maximè properantibus, & inter eundum eſuris, minimeq; eo loci quieturis. quod illa expoſitione ſignificatū eſt,* Qui ad pedem meum. *atq; hîc plura adnotanda illis & obſeruanda indicabantur: primùm rationem haberi oportere poſtulantis, hoc eſt, ducis, cui Deus & muneris illud conceſſerat, & victoriam præ-*

Iob 22.
„
Deut. 23.
Iſaiæ 58.
„
כיכר
Lib. Thubal Caim.

præbuerat, & animum ad inſectandos hoſtes auxerat: deinde ſociorum offi-cij, quorum fidei atq; operæ illa fuerat diuinitus commiſſa expeditio, quorumq́; diligentiæ magna debebatur gratulatio, vtpote numquam vlla difficultate, nec alterius rei cura aut cogitatione à ducis imperio, iuſſu, vel comitatu diſiunctorum; ſed adhuc in labore & itinere perſeuerantium, nec vel ad quærendum ſibi, quamuis eſurientibus, cibum diuertentium; quod milites nonnumquam facere ſolent, fame præcipuè impulſi. hi tamen neq; oppidum veſtrum ingreßi ſunt; nec vel verbo, vel exactione, vel ſimplici etiam petitione, cuiquam veſtrum iniurios, aut moleſtos, grauesq́; ſe præbuerunt. Sed mecum eſt ad pedem meum, *nec aliter quàm mitis & innocẽs grex*
Gen. 30. *paſtorem ſecutus; nam hac formula paſtores vti ſolent, qualis illa eſt: Modi-*
» *cum habuiſti, antequam venirem, & nunc diues factus es; benedixitq́; tibi*
» *Dominus ad introitum meũ. propriæ linguæ formula*, ad pedem meum. *Quæ ad diſcipulorum erga præceptorem ſtudium, obſeruantiam, & ſedu-*
Act. 22. *litatem ſignificandam tranſlata eſt. Nutritus ſum (aiebat Paulus) in iſta*
» *ciuitate ſecus pedes Gamalielis: Itaq; & humanitatis ob famem, & ciuilitatis ob numerum, atq; delectum, atque adeò reuerentiæ propter ducem, necnon & innocentiæ nominibus, vilis & communis panis certum pondus eximia modeſtia poſcitur, cũ affectu etiam,* Obſecro. *quibus omnibus, quamquam deberetur, tamen illa àddita ſunt, quæ non modò poſtulatum cibum, ſed ne poſtulatum quidem, vltro tamen producendum, & præbendum eſſe, conuincerent.* Vt poſſimus perſequi Zebec, *&c. ſiue, Et ego ſectans Zebec,* & Salmona Reges Madian. *Beneficio magno in omnem iam gentem collato, aliud etiam maximum ſe adiungere, moliri ait, capiendi, vel perdẽdi hoſtiũ Reges, quibus vel captis, vel interfectis, vel omnino fractis, toti gẽti ſecuritas parienda erat, atque pacis commoda omnia vrbibus & agris reſtituenda. Suum igitur officium, ſuum erga publicam libertatem ac tranquillitatem ſtudium Gedeon indicat, & pollicetur. Immo iam tum impendi affirmat ſponte atque opera ſua, quæ ab iis, quorum cauſa ſuſcepta eſt, adiuuari ſummo iure poſtulat. Non, inquit, hîc hærebo, quippe qui, donec fugientes hoſtiũ Reges aſſequar, conquieſcere non poſſum, ſed ſectari certus ſum (idq́; facio diligẽter)* poſt Zebbagh & Sſalmuna Reges Madian, *quibus omnino ſuperatis, quanta vobis oritura ſit felicitas, facilè videtis, neq; à vobis vel arma, vel copias, vel auxilia alia peto, quæ poſcere iure poſſem, à vobis, inquã, qui integri adhuc, & laboris atq; curſus expertes eſtis; quiq́; vel vltro pro his, qui mecum ſunt fatigati, ſuffici deberetis; tamen nihil aliud præter panem, qui ſociis meis fulciendis ſatis ſit, poſco; cæterùm laborem, curam, & operam, ac diligentiam omnem ad capiendos hoſtium Reges, ipſe tãtùm cum meis ſuſcipio, & poſiturum me profiteor, magna ſpe optimi ſucceſſus: namq; ideo nullis aliis ad hanc rem exſpectatis (ne quam moram facere cogar) ipſe ſolus cum meis inſequor. Cùm Reges nominauit duos, præter cætera quæ indicata iam ſunt, illud ſignificabat, ſe certo conſilio rem agere, vt qui*

norit,

norit, qua nam parte Reges fugam tetenderint, quippe quos primos omnium ſeſe recepiſſe par eſt, & antequam præcluderentur vada, flumen tranſmiſiſſe vero ſimillimũ fuerat, id quod per exploratores quoque cognoſcere ipſe potuit, ſed magis ex ſpiritu, & ex illius promiſſi fide, Tradidi eos in manus tuas. *ideoq; ait :* ſectans poſt. *nec ſectandi contentionem interrũpam, quoad præeuntes aſſequar. Igitur poſtulationis huius rationes, præter imperandi authoritatem, quam optimus vir prætermiſſam voluit, laboris antè actæ ſalutis publicè iam partæ, laſſitudinis & fatigationis pro tota gente ſuſceptæ ac perlatæ, nominibus iuſtiſſimis productæ ſunt: addito etiam promiſſo tolerandi laboris, reiq; ſtrenuè gerendæ ad abſolutã vſque victoriam, cum ſignificatione præſentis auxilij Dei, cuius promiſſorum fide hæc acta eſſent, & agerentur, quæ illi facili porrecto panis ſubſidio iuuare & poſſent, & deberent, cùm labores tantos nemo hominum, diuturno ieiunio debilitatus, perferre valeret. Quippe pane hominis cõfirmari cor, manifeſtum* Pſal. 103.
eſt, atq; illud cum primis prudenti in bello duci curandum commendatur.
S.S.E. Turbauit pater meus terram: vidiſtis ipſi, quia illuminati ſunt oculi 1 Reg. 14.
mei, eo quòd guſtauerim paululum de melle iſto: quanto magis ſi comediſſet »
omnis populus de præda inimicorum ſuorum, quam reperit; nónne maior »
plaga facta fuiſſet in Philiſthiim? Atq; huiuſmodi conſilio apud Homerum »
Achilles ab Vlyſſe admonebatur periculi certiſſimè exſpectandi, ſi populum ad pugnam ieiunum prodire iuberet, cuius orationis huic loco non ineptam partem deſcribere, atq; ex tempore Latinam facere non pigebit.

Τὸν δ᾽ ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεὺς, Il. τ.
Μηδ᾽ οὕτως ἀγαθός περ ἐὼν· θεοείκελ᾽ Ἀχιλλεῦ,
Νήστιας ὄτρυνε προτὶ Ἴλιον υἷας Ἀχαιῶν
Τρωσὶ μαχεσσομένους· ἐπεὶ οὐκ ὀλίγον χρόνον ἔσται
Φύλοπις, εὖτ᾽ ἂν πρῶτον ὁμιλήσωσι φάλαγγες
Ανδρῶν, ἐν δὲ θεὸς πνεύσῃ μένος ἀμφοτέροισιν·
Αλλὰ πάσασθαι ἄνωχθι θοῇς ἐπὶ νηυσὶν Ἀχαιοὺς
Σίτου καὶ οἴνοιο· τὸ γὰρ, μένος ἐστὶ καὶ ἀλκή·
Οὐ γὰρ ἀνὴρ πρόπαν ἦμαρ ἐς ἠέλιον καταδύντα
Ἄκμηνος σίτοιο δυνήσεται ἄντα μάχεσθαι.
Εἴπερ γὰρ θυμῷ γε μενοινάᾳ πολεμίζειν,
Αλλά τε λάθρῃ γυῖα βαρύνεται, ἠδὲ κιχάνει
Δίψα τε καὶ λιμὸς, βλάβεται δέ τε γούνατ᾽ ἰόντι.

Talia dicenti prudens reſpondit Vlyſſes:
Non ita, ſis quamquam (Superis par) fortis Achilles,
Ieiunos Troiam contra compellito Achiuos
Prælia Troianis ferre: haud non tempore paruo
Commiſſæ ducent certamen vtrinque phalanges.
Nam Deus ipſe dabit vires & robur vtriſque.
Nauibus ergo cauis iubeas vinoque ciboque

Expleri (hoc etenim confirmat robur) Achiuos,
Anne diem totum, donec ſol occidat, vlli
Ieiuno conſtare poteſt vis ferrea pugnæ?
Quamquam alacri animis ſtudiiſque ad prælia prompto
Pondere membra graui nutant, taciteque reſoluunt,
Debilitantque genu ſitis importuna fameſque.

Reſponderunt principes Socoth: Forſitan palmæ manuum Zebee & Salmana in manu tua ſunt: & idcirco poſtulas, vt demus exercitui tuo panes.

Conſilia ſtatus.

EARVM *conſultationum quæ Reipub. cauſa iniri ſolent, quæq; hoc tempore ſtatus conſilia magnifico titulo vocantur, exempla quàm plurima, imò omnia potiùs in ſacrorum librorum lectione & obſeruatione, pluribus locis opportunè poſita reperiuntur, nō tamen cuncta probata, aut ad imitationem propoſita cenſentur; ſed illorum partem eſſe, in quibus qui in commune conſulunt, rectum vidēt; partem rurſus, eamq; non modicam, in quibus peccatum fuiſſe, conſultando res ipſa atque euentus declarauerit: vtrūq; verò genus ad poſteritatis memoriam, hominumq; eruditionem & doctrinam, diuinus Spiritus literis mandandum curabat. Atque latiſſimus nobis hoc loco ſeſe campus aperiebat, ad totam hanc diſſerendam tractandamq; rationem, niſi ad ingenij tenuitatem noſtri temporis anguſtia, & commentationis ſuſcepta lex accederet, quibus retenti, quod cuperemus, efficere non valemus. Satis itaq; nunc fuerit, reſponſi huius ſententiam ſuis è locis productam oſtendere; primùm ex ordine authoritateq; eorum à quibus relatum fuerit; deinde ex cauſis, præceptis, atq; inſtitutis, è quibus fuerit petitum. Primùm Gedeon à viris Socoth panes petebat, non à mulieribus, ſed à viris, quos non ſolùm panes, verùm arma, atq; ſe ipſos etiam promptos auxiliatores Gedeonis commilitonibus præſtare oportuerat. Sed cùm huiuſmodi omnia, quæ publicè exigenda ſunt, optimatium conſilio facienda cēſeantur, optimates verò iniquo ferant animo, quicquam vel minimum in Rep. præter ipſorum mentem iuſſumq; agi; vtpote qui eorum, quæ agenda, quæq; cauenda ſint, rationes callere ſeſe profiteantur: effectum eſt, vt ad huius loci principes viros de Gedeonis petitione deferretur, ſiue hoc per alios viros curatum fuerit, ſiue principes ipſi vnà cum aliis, petente Gedeone, præſentes fuiſſent. quocumque modo hoc primùm inceptum fuerit, certè euenit vt de reſponſo reddēdo ab optimatibus, ſemota cæterorum virorum turba, conſultatio iniretur, iiſdemq; ponderibus res examinaretur, ac perpenderetur, quibus huiuſmodi magni conſules vti ſolent, atq; vt pondera in eandem iam illis perpetuò vſurpatam bilancem conijcerentur, bilancem, inquam, cuius altera ſtatera illa eſt,* Quod è Reip. commodo ſit. *quæ quidem ſententia & optima & vtiliſſima, atq; etiam honeſtiſſima ſua ſponte cùm ſit, tamen hominum ingenio, & priuato ſingulorum ſtudio, in hanc & in illam partem, ac plerumque in deteriorem, tamquam regula (vti dicitur) Lesbia flecti*

flecti ſolet, multis aliis iam excogitatis ſententiis, quibus hæc vel declarari, vel adnotari, vel ampliari, vel per opportunam interpretationem definiri poſſe dicitur. altera verò ſtatera: NE quid Reſp. detrimenti patiatur. *Atq; ad priorem conſultationis partem commoda omnia conferri ſolent, quæ ex propoſito argumento exſpectari poſſunt, in quibus minima honeſti haberi ſolet ratio. Quamquam enim totius humanæ vitæ cauſa ſecundùm naturam agentibus in vno honeſto ac decoro conſtituatur, certáque bonis omnibus illa conſtet ſententia:*

Summum crede nefas animam præferre pudori,

Et propter vitam, viuendi perdere cauſas: *tamen hominum moribus ita comparatum eſt iam, vt honeſtum ab vtili diſiungatur, & niſi vtrumque ſimul conſtare poſſit, hoc illi in rebus præponatur agendis, idq; magnifico Reip. nomine conſultiſſimum eſſe aſſeueretur; atq; hoc pacto, vbi opus fuerit, crudelitati miſericordia, improbitati æquitas, ac ſecuritati pietas cedere cogantur; oratio autem inueniatur qua hæc optimè, prudenter, & cum laude facta probari poſſint. quippe hanc præcipuam in huiuſmodi ſapientiæ profeſſoribus partē exiſtimari, vel ex illo carmine intelligere poſſumus: Diſperdat Dominus vniuerſa labia doloſa, & linguam magnificam,* Pſal. 12.
qui dixerunt, Linguam noſtram magnificabimus, labia noſtra à nobis ſunt: »
quis noſter Dominus eſt? Cùm, inquiunt, honeſtam orationem prætendere »
nouerimus; quis nobis aliter, quàm libuerit, agere imperabit? Igitur Succothēſes optimates conſilio prudenter, vt ipſis videbatur, & breuiter etiam inito, altera bilance, Quod è Reip. commodo fiat, *Gedeonis petitionem omni honeſti, pietatis & humanitatis atq; iuris ratione, quæ maximum habere potuit momentum, ſepoſita, tantumq; ad vtilitatem relata reponentes, inueniebant certè quidem Madianitas Gedeonis ſtratagemate & opera fuſos atq; fugatos fuiſſe illa nocte: verùm id non virtute vel armis, non copiis & certamine, ſed acuta quadam calliditate actum, tamen nondū fuiſſe peractum. Deinde videbant virum illum, illiusq; ſocios, qui rem aggreſſi fuerant, nec numero, nec viribus cum hoſte comparari poſſe, maximè nunc laſſos, & nocturno atque contento fatigatos labore; quibus qui exigebantur panes, magis ad vitam retinendam, quàm ad robur ſufficiendum prodeſſe valerent: nec vero ſimile eſſe, ab illis hoſtem ad extrema vſque inſectatum iri. Præterea diem iam eſſe apertum, quo & hoſti facultas fieret, oculis & animo inſectantium ſeſe capiendi, agnoſcendiq; tandem illius noctis turbationem ex Gedeonis dolo, atque ipſorum ſecuritate, incogitantia, ac ſomnolentia repentè comparatam fuiſſe; & ex conſequenti, iram atque animos reſumenti, in ſui inſectatores ſeſe conuertendi, & vlciſcendi crudeliſſimè doli, non ſolùm autem in illos, verùm in Iſraelitas omnes, maximè verò in eos, qui Gedeonis conatū aliqua ex parte iuuiſſent, præcipuè Regibus adhuc ſuperſtitibus duobus, quos nondum captos, nedum occiſos, fatebatur Gedeon. Atque ita bilanx illa parum continere ponderis viſa fuit. Rurſus verò*

ex altera parte in trutina ea omnia poſita ſunt, quæ ad ſententiam illam facere poßint: Ne quid Reſp. detrimenti patiatur. *Atque hîc minimam omnium cogitationem de panis impẽſa fuiſſe arbitramur, quæ populo omni, quamquam auariſsimo, nulla ferè fuiſſet, decem ad ſummum argenti ſiclorum; verumenimuero illud præcipuè in deliberationẽ venit, propoſitis duobus periculis, vtrum leuius cenſeretur, illud, grauiore declinato, ſubire. Iam primum illud conſtabat, Gedeonem ex ſuo ipſius genere illis non hoſtem, ſed ſocium eſſe, & fratrem; qui ſi maximè nunc repulſam pateretur, ſi maximè hoſtes, vt præferebat, peruinceret: placari tamen non magno negotio poſſet, inuenta oratione, atque arte excogitata, adhibitisq́; aliarum tribuum ſociis & conciliatoribus. ſin autem, vt vero ſimilius videbatur, quam intendebat minimè rem perageret, nihil quoque ipſis eſſet metuendus, quippe qui vel occidi vel capi poterat in pugna, vel, ſi euaderet, ſalutem ſibi magis fuga conſulere, quàm negatum panis ſubſidium vlciſci curaturus eſſet. At verò illud alterum maximè prouidendum erat, quidnam & quantum ab hoſte ſibi incommodi ac mali afferri poſſet. Cùm enim Reges nondũ captos Gedeon ipſe confeſſus fuiſſet: eosq́; ideo capiendi cauſa inſectari ſeſe iactaret; tamen adhuc liberos eſſe conſtabat. nec verò tam facilem ipſi illorum capturam fore exiſtimabant, atq; Gedeon ſibi promitteret: opus primùm eſſe eoſdem aſſequi, non ita iam diſiectos, atque præſidio & cohortibus deſtitutos interdiu, vt per noctem in illo tumultu fuiſſe acciderat: ſed iam collectis copiis ſeſe recipientes, & reficientes, ira atque pudore, & accepti per dolum damni impatientia furentes, militesq́; ſuos ad ignominiæ vltionem cum imprudẽtiæ exprobratione incitantes, porrò dimicaturos iterum fuſo exercitu, plurimis occiſis, vincere, ac demum capere, idq́; trecentis tantùm viris, eiſdemq́; laßis atque defatigatis, conficiendum eſſe, ſperandum magnis his & prudentibus Reip. ſuæ conſultis minimè conſentaneum videbatur. Quid, quòd necdum certum exploratúmque erat, Reges illos, Iordane iam tranſmiſſo, prȩteriiſſe vlteriùs. neque enim omnes, qui fuſi fuerant, vadum eodem tempore atque loco contingere potuerunt. Itaque non alienum à deliberatione erat, fingere Reges illos vel ambos, vel alterum, citeriùs adhuc relictos, ſeſeq́; coniunctis cateruis vel ad defenſionem ſui, vel ad Iſraelitarum offenſionem iam inſtruere, aut etiam inſtructos eſſe, ac vindictæ rabie actos in omnes paßim obuios ſæuituros, atq; iis maximè nocituros, quos Gedeoni ſuppetias quoquo pacto ac modo tuliſſe conſtaret; conſtare autem facilè poſſet, cùm res non clàm, nec in tenebris, vt nuper, ageretur, ſed publicè cognoſci poſſet, Gedeoni eò loci prætereunti ab oppidanis cibum & potum fuiſſe publicè ſuppeditatum, nec defore etiam, qui armis adiutum adderent, vt ad perniciem iratis principibus ac Regibus facilè cumulantur incitationes & cauſæ. Iam verò (quod non optandum quidem, verendũ tamen prudentibus erat) ſi vtrumuis eueniret, vt vel Reges vlteriùs progreßi, inita pugna Gedeonem ſuperarent; vel citeriùs adhuc vagati, ſeſe reficerent, atq; obuia quæque populabũdi*

vaſta-

vaſtarent, & iram vlciſci ſuam ſtuderent; eſſe magnam Succothanis non tantùm ſalutis, ſed maioris etiam gratiæ poſtulandæ & impetrandæ opportunitatem & cauſam, nempe docturis & probaturis, vel viliſsimum, & ad vitæ ſuſtentationem neceſſariſsimũ panis ſubſidium, quamuis armatis Gedeoni ac ſociis poſtulatum, quamuis ex naturæ ac humanitatis lege in extrema penuria vel alieniſsimo cuiq; minimè negandum, tamen illi numquam fuiſſe conceſſum; tantum abeſt, vt conſilio illius cùm de hoſtium inuadendis caſtris, tum de inſectandis fuerit vmquam communicatum, imò curatum potiùs ſatisq́; actum, vt quo maximè modo ab ipſis potuit, illius turbaretur & frangeretur impetus, hoc eſt, fame, ſiti, & laſsitudine propter negatum cibum augenda, atque ſtudio erga Madianitarum Reges, propter datam repulſam declarando: quod vel vnum ad animum deſpondendum Gedeonis ſocios impellere poterat, & Reges huiuſmodi officij ab oppidanis facti edoctos, in fidei aduerſum ſe opinionem, & in gratiæ ac regiorum munerum & priuilegiorum communicationem perducere. Ita igitur, quamquam breuiter, tamen ex humanæ atque ciuilis prouidentiæ argumentis, acutè & callidè iam deliberata re decretum illis fuit, Gedeonis petitionem admitti, ac probari citra Reip. detrimentum non poſſe; repelli verò poſſe Reip. commodo. quamobrem ex eadem conſularis ſapientiæ eloquentiæq́; ſchola, nimirum ex illo primo omnium in eadem ſchola principio & fundamento: Linguã noſtram „ magnificabimus, labia noſtra à nobis ſunt; reſponſum concinnatur adeò cal- „ lidum, vt quam iuſtam, æquam, & ſimplicem petitionem Gedeon probare putaretur, tamen iniquam, iniurioſam, & pernicioſam eſſe ipſis iudicatam euincere videretur, Reſponderunt principes Sochoth. *In originali lingua:* Et dixit principes Sochoth. *quo tropo conſilium ab omnibus communiter, principum & conſultorum nomine ac munere initum & cõſtitutum, vnicuipiam ex illis ad referendum cæterorum etiam nomine demandatum; nam quod vnus à pluribus delegatus refert, legantium omnium authoritatem repræſentat. quod verò hoc verbo,* Dixit, *notatur ab authore, illud eſt, quod aliàs iam ſæpiùs admonuimus, reſponſum videlicet animo ac mente agitatum ac deliberatum primùm, deinde etiam conſtitutum, ac demũ fuiſſe pronunciatum vnius ſermone, cui nemo ex aliis non adnuerit.* Forſitan palmæ, &c. *Omnium in eloquentiæ arte curarum maxima ac difficillima coloris inuentio eſt. Nam cæteræ facultatis huius partes cùm vel cauſæ natura & veritate nitantur, vel ex ornatus theſauro depromi poſsint, conſtare ſua ſponte, atque inquirentibus obuiam venire contingit. Colorem verò reperire, callidi magis & acuti, ad fingendumq́; prompti, quàm docti, & arte inſtructi ingenij eſſe cenſetur. Eſt autem Color, argumenti ac rationis inuentio, qua res quæ nec naturæ veritate, nec facti honeſtate probari poteſt, tamen fuco auditoribus facto defenditur, & propugnatur etiam. Cuiuſmodi illud, de adulteræ mulieris audacia atque ſolertia, appoſitiſsimum Satyrarum ſcriptor protulit.*

De colore.

Iuu. Sat. 6.

Sed iacet in ſerui complexibus, aut equitis, dic
Dic aliquem ſodes, dic Quintiliane colorem:
Hæremus; dic ipſa. Olim conuenerat, inquit, &c.

Atque hanc vt difficillimam, ita primam eſſe, quam diſcipuli doceri cupiãt artis partem, idem author aliàs ſubindicat:

Sat. 7.

Quis color, & quod ſit cauſæ genus, atque vbi prima
Quæſtio, qua veniant diuerſa parte ſagittæ,
Scire volunt omnes, mercedem ſoluere nemo.

Igitur decreta iam per Succothenſem magiſtratum Gedeoni danda repulſa, quemadmodum non ſolùm ſine malitiæ ſuſpicione, ſine aperta voluntatis auerſæ declaratione, ſed etiam cum inuidiæ atque iniuriæ expoſtulatione, imò accuſatione etiam renunciaretur, acutè valde atq; callidè excogitatum eſt, nec aliunde quàm ex ipſius Gedeonis oratione petitum. Duas ille dicendo rationes produxerat, quamob rem commilitonibus panes porrigi non ſolùm rogaret, ſed deberi etiam doceret: alteram laßitudinis extremæq; indigentiæ, quæ ad miſericordiam, atque ad legis iuſtitiam referebatur; alteram verò ſtudij, curæ, atque operæ, & contentionis ad inſectandos communes hoſtes, quod ipſorum, qui rogabãtur, augebat debitum: vtramque autem iſti coniũctam ſimul vnam faciunt, ex ipſa qua in dicendo ille vſus fuerat coniunctione anſis ad connectendum ſumptis. Dixerat ille: Quia fatigati ipſi, & ego ſectans poſt Zebahh & Tſalmuna. *Ex duplici itaq; quæſtione illi vnam conſtituunt ſummam quæſtionem; atque colore inducto, quæ pro Gedeone faciebant, aduerſus eũdem facere docẽtes, retorquent. Si tu, inquiũt, alteram nobis tantùm petitionis tuæ cauſam prætendiſſes, commilitonum videlicet tuorum extremam penuriam & laßitudinem, nulla alterius cauſæ aut conſilij mentione facta, quamquam & periculi noſtri pro temporis occaſione rationem haberi oportuiſſet; tamen ex miſericordia atque ex humanitatis lege facilè in tuam deſcenderemus petitionem. Verùm enimuero non eſſe hanc præcipuè cauſam, quamobrem panes illis dari poſtulaueris, tu ipſe manifeſtè indicaſti: ſed ſtudium tuum inſectandi duos iſtos, quos nominas Reges, atque ita tuam magis voluntatem per nos foueri & adiuuari, quàm iſtorum egeſtatem leuari cupis; ſiquidem tu ais, eos defatigatos eſſe, & te nihilominus ad inſectandos Reges intentũ, velle hos, quamuis laſſos, vtcumq; tamen refectos tecum perducere. Sed quid aliud iſtud eſt, quàm maximam hoſtium inuidentiam, & ſæuißimam Regum iram ſingulariter in nos incitare? quos vbi illi reſcierint, tibi iſtud conſilium perſequenti atq; apertè profeſſo, ſubſidium hoc, quamuis leue ac tenue, panis & commeatus tuliſſe; maiore etiam quàm te odio & indignatione proſecuti perdent omnino, atque regiæ iræ exemplum profectò ſtatuent, cùm ſeſe nominatim à te nobis declaratos intelligent. Itaque non ſolùm hoſtium numero ductis, verùm maieſtatis reis factis, crudeliſsimam te authore perniciem afferent. Quòd ſi illi iam capti eſſent, alia diiudicandi ac ſentiendi ratione ducerentur.*

tur, nos non magis quàm alios, quibus illi communes hoſtes eſſent, aduerſum ſe egiſſe, idq́; fortaßis tui, vel victoris exercitus metu coactos. Nunc autem cùm illi liberi ſint, & vel citeriùs adhuc relicti, vel vlteriùs progreſſi, non ſolùm nocere, verùm etiam extremam & crudeliſsimam perniciem afferre nobis poßint; profectò tu iniurium te præbes, qui panes non hoc nomine quòd viri fratres, ſed quòd exercitus tui ſunt, quem Reges iſtos inſectandi conſilio & propoſito tantùm perducere à nobis adiutum curas. Forſitan palmæ manuum in manu tua ſunt. *Omnes facultates ad efficiendum aliquid,* Manuum palmæ *ſignificationem ſortiuntur in ſacro ſermone. Duo nomina in ſacra lingua ſunt, eandem ſignificantia rem, diuerſo tamen vſu,* CAPH, & HHOPHEN, *vtrumq́; inferiorem, ſiue planam manus ſignificat ſuperficiem. Cuius quia duplex eſt vſus, capiendi videlicet & excipiendi, priorem illud* CAPH *indicat; poſteriorem verò* HHOPHEN. *quam aliquando palmam, interdum pugnum, nonnũquam volam interpres noſter dicit. Latina autem palma priori, vola autem poſteriori aptè cõuenire poſſunt. Eſtne, inquiunt, tibi ita occupata, atq́; adeò ſublata prorſus duorum iſtorum potentißimorum, quos nominaſti, Regum facultas & vis, vt nullo modo nocere nobis poßit? Quod ſi non eſt, cur nobis hanc iniuriam facis, vt ſingularem vltionem, & extremam calamitatem moliaris? Ita igitur qui pro officio gratiam referre cogitabat optimus dux, non ſolùm repulſam, ſed ingratiam & criminationem retulit; quo quid indignius grauiusq́; bonus, ac de aliis benemeritus vir pati poteſt? Et tamen illi ſibi plaudebant, eo tempore ſapienter conſuluiſſe, ac fucoſiſſimũ colorem ad repulſam reperiſſe, putãtes.*

Manus.

כף
חופן

Quibus ille ait: Cùm ergo tradiderit Dominus Zebee & Salmana in manus meas, conteram carnes veſtras cum ſpinis tribuliſque deſerti.

NVLLA, *vel minima etiam, in ſacris chartis oratio eſt, quæ multis atq́; grauibus pro rerum ac temporum ratione argumentis non ſcateat, ita vt potiùs credendum ſit ei, qui attentè legit, multa vel prætermitti, vel non videri, quàm curandum aliunde quicquam petere, quo ſacrarum orationũ vis & ornatus iuuari aliqua ex parte poſtulent. Summa itaque huius animaduerſionis ſententia eſt, ſacris orationibus nihil vſquam breuius, iiſdẽ etiam nihil melius, nihil plenius ac potius, nihil æquè bonum, nihil æquè eſſe plenum. Nos quæ argumenta commentando cognoſcimus, non omnia perſequimur; ſed partim explicare ſtudemus, partim verò indicamus, partim etiam prætermittentes, aliis tractanda relinquimus, qui & noſtrum laborem corrigere, & ſuum abſolutum præſtare meliùs norint. Omnem hanc à Gedeone ſuſceptam expeditionem atque curam diuina authoritate cõſtare, nemo iam inter Iſraëlitas erat qui non intelligere potuiſſet, vel ex eo tempore, cùm vir ille prima animi ſui documenta atque exempla protulerat; ſuperſtitione ſublata, viris ex alia atq́; alia tribu euocatis, delectu facto pauciſſimis*

Sacra eloquia.

apud ſe relictis. quòd ſi hæc non ſatis eſſent omnia, vel nocturnum illud ſignum tanti exercitus abſque vllo prælio fuſi, interfecti atque fugati, manifeſtam Dei efficientiam probauerat, quamobrem conſentaneum fuerat, credere reliqua eadem prouidentia durè per Gedeonem confectum iri, atq; adeò illius viri propoſitum & operam opportuniſsima quaq; re adiuuare, hoc eſt, Deo authori comitem obſequentemq; ſeſe vnumquemq; præbere, in ſuam ipſorum qui hoc agerent ſalutem. ſed quid non aduerſus certam & ſimplicem veritatem Dei, humanæ ſapientiæ malitia & ſtulta ingenioſitas inuenire, & obiicere poteſt? Et quidem illud redargutionis axioma à calliditatis
Gen. 2. „ *magiſtro ſerpente dictatum: Non morte moriemini, ſed, &c. altè nimis in*
„ *hominum inſedit animis, tenaciterq; hæſit. Ex quo magnam exceptionum*
Obiectionũ callidarum origo. *& argumentorum copiam malitioſà & impia cogitatio depromere ſolet. Certè Ephraitæ non tantum tribuerant primùm ſingulari prouidẽtiæ Dei, quàm Gedeonis arti & calliditati atq; ambitioni, ideoq; iniuriæ accuſationem intendere cœperant. (Atque vtinam nulla huiuſmodi malitioſæ interpretationis peruerſa exempla quotidie exſtarent.) Verùm Succothanenſes non ſolùm præſentis beneficij Dei fide abfuerunt, non ſolùm viro optimo, ac bene de omni Rep. merenti, iniurios infeſtosq; ſe præbentes defuerũt; ſed inuidia etiam & odio acti fuiſſe nobis videntur, quippe cùm deſerto officio iniquam orationem adiunxerint, qua ſeſe illius victoriam non optare, ſed auerſari facilè ſignificauerint: hoc modo ſibi cauere, & Madianitarum Regum gratiam venari poſſe arbitrati. Namque, vt videtur, Madianitæ ſuperioribus annis non magnum inferebant damnum iis, qui citra fluuium habitarent, niſi quantum iter agentes incommodi militari more afferrent, quod & ab amiciſsimis etiam accipi ſolet. Quippe hoſtium inſtitutum fuerat, agros omnes, qui vltra flumen Iſraëlitis incolerentur, populari, & eo-*
Sup. cap. 6. *rũdem armenta & pecora, dum reuerterentur, abigere. Adſcendebant (inquit hiſtoriographus) Madian & Ghamalec, cæteriq; Orientaliũ nationum, & apud eos figentes tentoria, ſicut erant in herbis, cuncta vaſtabant, vſque ad introitum Gazæ, nihilq; omnino ad vitam pertinens relinquebant in Iſraël. A deſperatæ huiuſmodi vaſtationis calamitate immunes prætermittebantur Succothani ac Phanuelitæ, atque horum vicini. quamobrem nec relicto oppido, in ſpecus & prærupta ſeſe, vti Iſraëlitæ cæteri, recipiebant, nec priuata cauſa hoſtem, perinde ac Iſraëlitæ alij, vel metuebant, vel oderant. Publicæ enim calamitatis verus ſenſus perpaucos hominum tangere ſolet; homines dico, qui nihil, niſi quod filiorum Adami eſt, ſapiunt. Itaq; hi non ſolùm religionem & pietatem neglexiſſe, ſed ne Gedeoni quidem vt bene verteret, cupiiſſe videntur, cui hoc reſponſi retulerint. Verùm optimus ac piiſsimus vir, diuiniq; conſilij ſtudioſiſsimus, quamquam hos à diuini beneficij cogitatione & fide, à pietate & humanitate alienatos, quamquam ſibi iniurios & infenſos, quamquam publicæ vtilitati aduerſatos, atque adeò hoſtibus fauentes cognouiſſet; tamen non ſtatim meritis afficiendos pœnis*
iudica-

iudicauit, ſed ſuam in eoſdem ſententiam ita temperauit, vt eadem opera & præſenti tempeſtatis procellæ proſpiceret, & illorum conſuluerit pœnitẽtiæ. Primùm enim, ſi tũc temporis in gentem animaduertiſſet, propoſiti ſui contentionem interrumperet, locumq́; hoſtibus, ac ſpatium ad fugam ſalutemq́; produceret, & accumulandis etiam inimicis impedimentum moliretur. Namq; & Succothani tametſi defendere ſe non poſſent, dimicarent tamen, populumq́; omnem integrum & armatum aduerſus paucos Gedeonis comites concitarent: quod ſi maximè non præſtarent, tamen inimicitia odióque furentes qui reliqui ex illis eſſent, ad victoriam intentos ponè inſequerentur, & vicinos etiam populos pagosq́; conuocarent, in quemcumque porrò locum res vergeret, tamen hoſti publico opportunitas ad omnia creabatur, augebaturq́;. Atq; huic publicæ cauſæ nullam priuatam anteponere oportere, res ipſa ratioq́; docebat; ſed docebat magis fides diuinusq́; Spiritus, quo ſanctus agebatur vir. Igitur breui reſponſo pœnas illis iure belli, ſed magis ob impietatem, debitas indicit, & peruerſam de ſe cauſaq́; ſua opinionẽ redarguit, & ad reſipiſcendum ſatis opportuna atque idonea concedit ſpatia, religionis maieſtate atque authoritate interpoſita, cuius cogitatio homines in ſe redire, ſibiq́; proſpicere cogeret. Veſtro, inquit, reſponſo manifeſtæ incredulitatis, & peruerſæ rerum ac temporum atque adeò dictorũ meorum interpretationis, iniuſtæq́; & inhumanæ, ac prorſus impiæ cùm erga fratres veſtros, tum erga Deum actionis arguimini: vtpote qui hoc ex Dei ſingulari gratia ac miſericordia conſtans Iſraëlitis beneficium, ad priuatum ambitionis, ſuperbiæ, audaciæq́; meæ vitium traduxeritis, dicentes: Numquid palmæ Zebahh & Tſalmunagh in manu tua ſunt? *quaſi ego vel id quod actum eſt, vel quod peragendum ſpero, meæ potiùs virtuti, quàm diuinæ arrogauerim authoritati, ita & petitionem meam tamquam iniuſtam repellentes, me contumelioſè eieciſtis. Atqui ego, quidquid hactenus factũ fuit, Dei conſilio atque ope factum manifeſtè profiteor. quòd ſi nõ ſatis in iis, quæ iam præceſſere, actionibus argumentorum & ſignorum vobis ad credẽdum fuit, vnum præterea addam ſignum: quod vbi eueniet, non tantùm credere, ſed ſentire cogamini, totius & præteritæ, & præſentis, ac reliquæ expeditionis meæ ſingularem verumq́; authorem Deum eſſe. Nam ſi ille non dederit Reges in manus meas, vos veſtræ ſapientiæ iſtam rerum mearum cognitionem, vt facitis, magis adhuc tribuetis, cùm tamen nulla ſapientiæ ſpecie, inhumanitatis notam vitare poſſitis, negato defatigatiſſimis fratribus pane; ſin verò, vt ipſe certiſſimè ſpero, vobisq́; conſtanter prædico, euenerit (eueniet autem haud dubiè) vt Deus, cui quæ præceſſere omnia accepta refero, non ſolùm Regum palmas, vti vos excipitis, ſed integros ipſos Reges, nominatim appellatos* Zebahh & Tſalmunagh, *cũ omni ipſorum maieſtate* in manum tradat meam; *vos certas atque præſenti actione & ſententia declaratas, inhumanitate, crudelitate, & impietate veſtra dignas pœnas luituros prонũcio: quod ſuccedet, ſi iuſta mea ſententia eſt; neq; enim*

O Deus

Deus mihi iniuſtè agere volenti ſeſe propitium, atque authorem opitulatoremq́ præbebit. Sed & me ita interturbabit, & Regibus ad effugiendum opportunitates augebit, vt ego, quas vobis indico pœnas irrogare nō poſſim; ſin verò Deum ego futuro hoc, vobisq́ impoſſibili exiſtimato ſigno, totius huius cauſæ Dominum & vnicum authorem commonſtrauero, mei huius aduerſum vos iudicij etiam principem declaratum probabo: atque illius, non mearum partium, vltorem, ſupplicio de vobis ſumendo, me ipſum fore profiteor. Pœnæ autem certa ratio & ſumma ex hoc tempore illa decernitur, vt ſicut vos oppidi veſtri conſeruandi, fouendi, atque tuendi cauſa, homines fratres de vobis benemeritos, præſentiq́ habitus ratione ac lege opportuno ſubſidio dignos, acerbè tamen acceptos, moleſtiſſimè affectos repulſosq́ eieciſtis: ſimilem animo atque corpore, ad interitū vſque, moleſtiam perferatis, carnibus veſtris, inter ſpinas iſtas, ex quarum copia Zzuchoth nomen veſtro factum eſt oppido, conterendis: vt ita veſtri oppidi nomine, & natura atque copia, haud immeritò fruamini. Idem ſignificat Zzuchoth *in ſacra lingua hoc loco, quod Hiſpanis,* Eſpinas, *ſiue* Eſpinar. *duo autē ſingulariter ſpinoſarum plantarum, quibus loca illa ſcatebant, hîc à Gedeone nominantur genera: alterum* KVTSIM, *quod communiter pungentem omnem ſiue fruticem, ſiue herbam ſignificat: alterum verò* BARCANIM, *duriorem ac maiorem herba, craſſioribusq́ ſpinis præditum ſignificat fruticem, cuiuſmodi Rhamnorum genera tria nobis nota ſunt, eodem generico nomine, quo Hebraicè & Chaldaicè appellantur. Tranſpoſitis tamen elementis Hiſpanicè dicta, ſiquidem* KAMBRON, *eaſdem quatuor præcipuas conſonantes obtinet cum* BARKAN: *& Chaldaicum nomen,* BARKANAIA, *idem ferè quod* Kambronera *eſt. tranſpoſitis tamen, vti diximus, litteris, quod non ſolùm in variis linguis, ſed in vna atque eadem frequentiſſimi exempli eſt.*

[Margin: קוצות; קוץ; ברקנים; Kambron.]

Et inde conſcendens venit in Phanuel, locutusque ad viros loci illius ſimilia. Cui & illi reſponderunt, ſicut reſponderant viri Socoth. Dixitque eis: Cùm reuerſus fuero victor in pace, deſtruam turrem hanc.

DISSENTIENTIS *& perturbatæ Reip. imaginem duo hæc, Sucothenſium & Phanuelitarum, exempla ad viuum depingunt. Nihil enim maiores ciuitatibus ac regnis ad calamitatem & perniciem cauſas affert, quàm priuati commodi cogitatio atque cura; ſicut contrà nihil firmiora fundamenta ac mœnia ad defenſionem conſeruationemq́ ſui ponit (de humanis rationibus loquimur) quàm communis vrbium ciuiumq́ conſenſus, cōiunctumq́ ſtudium. S. S. E. Et ſi quiſquam præualuerit contra vnum; duo reſiſtent ei. Funiculus triplex difficilè rumpitur. Madianiticæ oppreſſionis temporibus ita diuiſas Iſraëlitarum Reſpub. fuiſſe apparet, vt nullum oppidum, nulla ciuitas alterius iuuandæ rationem habuerit; ſed quocumque pacto*

[Margin: Commodū priuatum.; Eccleſ. 4.]

cto vnuſquiſque ſibi conſulere poſſet, honeſto an turpi, ſuas tantùm curauerit priuatè res. Namque aliàs qui fieri poterat, vt duorum oppidorũ minùs, vti arbitramur, ab hoſtibus oppreſſorum eadem ſententia eſſet? (nec communicata tamen mutuò: namque hæc temporis breuitas non permiſerat) fratribus laſſis, victoribus, ac de publica ſalute ac libertate ſectanda deliberato conſilio atque ſtudio agentibus, idq; miraculoſo, ac diuinam voluntatem & efficientiam probante exemplo, tamen negandi panis, quo ipſi non egebant, & non negandi modò, ſed contumelioſa repulſa reſpondendi, niſi priuata vniuſcuiuſque rerum cogitatio & cura, ab omni communione aliena, interceſſiſſet? Namque illi ſe inter ſpineta ſua incolumes conſeruari gaudebant; & hoc omnino perpetuum ſibi eſſe curabant, hoſte nulla ex parte lædendo vel irritando. Hi verò turrim habebant, cuius præſidio ſi minùs ab hoſtium exercitu magno tuti eſſe poterant, poterant tamen à priuata & repentina vi, atque inuaſione minorum copiarum, quales nunc Gedeonis erãt; & magnum Madianitarum erga ſe beneficium, & amicitiæ argumentum ducebant, exſtare ſibi ſuam illam turrim, cuius auſpicato & fauſto nomine à priuatis, ac minore impetu cuſtodiri ac defendi poſſe fidebant. Nam Phanuel longè conſpicuam fortitudinem ſignificat. ſanam igitur atque exſtantem eſſe volebant turrim, quæ decori ac præſidio ipſis erat, qua incolumi, nec magnum metuebant exercitum, nec exiguum. quod cõſilium cùm probè Gedeon intellexiſſet, irritum futurum prædixit, eadem mente eodemq; ſermone, quibus apud Succothenſes fuerat vſus, turri tamen ſingulariter declarata atque damnata, cuius præſidio illi fidebant. Dixitque eis. *Non pœnas irrogauit, ſed ad pœnitentiæ opportunitatem, atque ad fidei ſuæ argumẽtum, diuinæq; authoritatis confirmatiſſimam probationem,* Dixit eis. *In ſacra lingua eſt:* Et dixit etiam viris Phanuel. *Vox,* etiam, *omnia quæ ſuperiùs ſcripſimus, & plura quoque continet, duabus tantùm litteris* Gam. *viris Phanuel principibus, vt de Succothenſibus eſt declaratum; nam publicarum actionum ſiue laus, ſiue culpa penes hunc ordinem eſt. Ideo enim in Ieroſolymitanorum accuſationem morum, principes primi à Propheta vocantur: Audite verbum Domini principes Sodomæ.* Eſaiæ 1.

פנואל

Quidquid delirant Reges, plectuntur Achiui.

Cùm verò intellexiſſet Gedeon, oppidanos non inuitos ſubſidio panis fratribus proſpecturos, niſi primores veniſſet: neutrius oppidi plebi minatus quicquam eſt, ſed ipſis tantùm principibus pœnas & meritas indixit, & meliore conſilio declinandas, vel ipſa temporis cunctatione ſuadere viſus eſt. Cùm reuerſus fuero. *Non conditionem, ſed affirmationem conſtituit vocula,* Cùm. *Exemplaris lingua habet,* BESVBI, In reditu meo. *Ego ipſe, inquit, non tantùm incolumis, verùm* In pace reuerſus, diruam turrim hanc. BESALOM, *integer, incolumis, nulla accepta clade omnisq; incommodi expers, ita vt nec negati ab iſtis vel ab aliis panis, quo membra egebant, inopiam ſibi comitibusq; ſuis, aut impedimento aut moræ futuram eſſe*

 crediderit

crediderit Gedeon,illo reſponſo fretus: Dedi eos in manum tuam. *Non enim in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. tantum ſufficere atque efficere firmiſſima poteſt fides.*

Zebee autem & Salmana requieſcebant cum omni exercitu ſuo, quindecim enim millia viri remanſerant ex omnibus turmis orientalium populorum, cæſis centum viginti millibus bellatorum educentium gladium.

VIDENTVR *Reges illi ſequente poſt illam nocturnam cladem die, ſignis & vexillis ſublatis, curaſſe, vt quicumque euaſerant, diſiectiq́ fugiebant, rurſus in exercitus formam reciperentur; quo meliùs, commodiùs, ac tutiùs coniunctis animis ac viribus, vel procedere vlteriùs poſſent, inq́ ſuas regiones redire, vel prælium redintegrare, vel ponè ſequentem hoſtem minore quàm antea negligentia excipere, & ſuſtinere. Locus autē in quem conuentum fuit,* KARKOR *vocabatur, quod nomen in ſacra primùm lingua expreſſum, Chaldaica Paraphraſis, & Græca etiam verſio referunt. Atq́ narrationis huius illa ſeries eſt: Dum Gedeon fugiētes hoſtes inſectatur, dum ab Ephraitis interpellatur, dum apud Succohot atq́ apud Phanuel moratur (quamquam hoc breue fuerit) tantum ſpatij hoſtibus contigit, maximè metu conterritis atque fugam properantibus, vt ſeſe recipiendi atque coniungendi locus peti poſſet, Regibus præſertim id ipſum curantibus per duces, centuriones, præcones, ſatellites, aliosq́ militiæ miniſtros, vt fit; ita vt omnibus quò deueniendum eſſet demum conſtaret, tandemq́ in* KARKOR *deuentum fuerit. apparet autem publicis præconiis & communi clamore, quem* Paſſa parola *Itali milites dicunt, pronunciatum fuiſſe,* BAKARKOR, BAKARKOR. *quam rem ſingularis vocabuli pronunciatio & ſcriptura obſeruandam indicat. Nam* B. *præpoſitio ac litera propriis locorū nominibus adiuncta, perpetuò cum vocali breuiſſima, ſiue ſemibreui* E, *pronunciatur, niſi ſingularis cuiuſpiam notationis ratio pro e ſemibreui, a breue poſtulet. vt hoc loco in quo pro* BE, KARKOR *legimus* BAKKARKOR. *Cùm eadem vtrobique ſignificatio ſit* BE, & BA, *præpoſitionis, quam Latina* In, *plerumque refert: tamen pronunciationis variata ratio ſingularem ſignificationem arrogat voci omni, tum ad certum loci nomen fugientibus ac diſiectis indicandum, tum ad clamoris ac vocis perferendam vim, prima breui vocali* A. *cuius ſonus longiùs quàm* E, *ſemibreuis audiri poteſt. Deinde prima nominis proprij litera* K, *duplicata, & nomine ipſo in vocalem magnam accentu acuto affectam deſinente. Namque præpoſitio* BE, *ſequētem ſe conſonantem duplice ſono pronunciari non cogit:* BA, *verò hoc poſtulat, obſeruareq́ cogit. itaque prima cura Regibus fuit, diſiectas copias* KARKORAN, *conuocandi & colligendi; altera verò collectas iam recenſendi. diſtabat autem* KARKOR *à Phanuel, vt ex geſtarum rerum obſeruatione cōiicimus, dimidio militari itinere ſeptem vel octo ferè paſſuum millibus: vbi iam ſe-*

ב

eundum opus fuit, collectorum ac receptorum virorum recẽſere numerum, atq; ex iis, qui ſupereſſent, eorum, qui deſiderarentur, ſummam ſubducere. Atqui recenſitus exercitus non maiorem quàm quindecim millium numerum retulit, non maiorem inquam; nam vocula CHE, *dubitationem abſoluti numeri indicat, vt Latinæ ferè, & propè, & fermè, ac penè: ex quo deprenſum eſt, centum ac viginti millia deſiderari; quippe illis domo proficiſcentibus, centum triginta quinque millibus armatorum, atq; ad prælium promptorum, exercitus fuerat inſtructus. quòd verò exponitur educentium gladium, pueros, ſenes, feminas & ſeruitia reliqua excipiendi cauſa eſt adiunctum, quod quidem vulgus imbelle atq; inutile nec numero addicitur, nec vmquam in gerendarum rerum rationem venit; tantummodo enim ad vaſtandum, diruendum, diripiendum valet: quamobrem immenſum cum Madianitarum exercitu fuiſſe ex eo coniicimus, quòd non ad prælia præcipuè, quæ nulla hoſtes hi iam cogitabant; ſed ad vaſtationem ac direptionem quotannis prodibat. Ideoq; ſuperiùs narratum eſt: Ipſi enim & vniuerſi greges eorum veniebant cum tabernaculis ſuis, & inſtar locuſtarum vniuerſa complebant. Atq; hanc rerum actionumq; ſeriem ipſa ſacri ſermonis plana ac ſimplex lectio obſeruatioq; indicat. Namque ex verbo ita legimus:* Et ZEBAHH *&* Tſalmunagh *in* KARKOR, *& exercitus eorum cum illis (plurali numero exercitus) quaſi quindecim millia: omnes reliqui ex omni exercitu filiorum Orientis.* Et qui ceciderant centum ac viginti millia, vir educens gladium. *id eſt, qui non imbelles aut tyrones erant, ſed ſinguli ex illo numero viri ſtrenui ac fortes, ad armaq; prompti, & qui non eminus funda, iaculis, aut ſagittis; verùm cominus conſerto pede pugnam cum hoſte capeſſerent. Atque hæc narratio commodè inducta eſt, vt Madianitarum Regum diſciplina, cura, actionibusq; illius temporis declaratis, ex ipſorum met ratione, quantum illa nocte miraculum editum fuiſſet, cognoſceretur. Iam verò quid eadem tempeſtate à Gedeone actum fuerit, videamus.* Suprà c. 6.

Adſcendenſque Gedeon per viam eorum qui in tabernaculis morabantur ad Orientalem partem Nobe & Iegbaa, percuſſit caſtra hoſtium qui ſecuri erant, & nihil aduerſi ſuſpicabantur.

PRVDENTISSIMI *Ducis conſilium fuit, prouidere quemadmodum qui reliqui ex hoſtibus fuerant, omnes ſimul imparati inuadi opprimique poſſent per paucos illos, quos ſibi Deus deligẽdos imperauerat. Non quidem quòd ſe ab hoſtibus ſuperandum metueret, vt cui ex certa diuini promiſſi fide ad maiora etiam peragenda ſpes, animus, atq; robur ſuppeteret; ſed quòd intelligeret, fieri non poſſe, vt hoſtium exercitus, ſi in fugam verteretur, diſiectus ab exiguo ſuorũ numero cæderetur. vnuſquiſque namque ex fugientibus aliam atq; aliam in partem contenturus erat, qua ſperaret ab victoribus hoſtibus longiſſimè diuertere; atq; ita per paucos fugari multi poterant, ſectari verò, comprehendi, atque interfici non poterant: præcipuè patentio-*

ribus iam, quàm antea, ſpatiis & liberioribus, nullóque interiecto lacu vel flumine præcluſis. At verò ipſe ſibi in manum tradendos hoſtes fidere cœperat: quamobrem qua potiſsimùm ratione id fieret, prouideret vt exercitum integrum conficeret: id verò ſimulato inſectationis errore agendum ſibi duxit prudentiſsimus Dux. Namque acuta eſſe bellorum conſilia oportet, cùm belli diſciplina ad venationis referatur artem. S.S. E. Quaſi Nemrod robuſtus venator coram Domino. Atqui ſolertiæ ac induſtriæ non exiguæ pars eſt, diſpicere, & agere, vt, quam capere, aut occidere quærimus, fera vel in ſuo luſtro quieſcens, vel aliàs imparata anguſtiori opprimatur loco. Cùm itaque Gedeon vel per exploratores ſuos, vel potiùs per ſpiritus, quò ducebatur, vim hoſtem apud KARKORAM *conſediſſe ſciret, arte conſilioq́, circumueniendum inuadendumq́, ſtatuit: nimirum ab ortu ſolis opprimẽdum; vnde ipſum nihil periculi vel metuere, vel ſuſpicari intelligebat. Quippe Gedeonem à tergo ſibi eſſe, hoc eſt, ab occaſu exiſtimantem, ex ea tãtùm plaga cauere par erat eum, cui orientalis regio omnis patebat libera, cuiq́; nulli alij, præter Gedeonis turmas, metuerentur exercitus. Cumq́; (vt fieri ſolet) exploratores ab occaſu nihil ſibi conſpectum indicaſſent, ſecuritatem Regibus, & quieſcendi opportunitatem laſsis ex fuga exercitibus, atq; adeò armatorum numerum recenſendi ſpatium effecerant: nullo præcipuè illo toto die ad occiduam plagam viſo, qui hoſtium ponè ſequentium ſuſpicionem iniÿcere poſſet. Igitur cùm Madianitæ Orientem verſus fugientes, apud* KARKORAM, *ſiue hoſtem ab Occaſu fortaſſe venturum, exſpectandi conſilio, ſiue magis animo vlteriùs ad ſuas regiones contendendi: Gedeon, quamquam laſsis admodum ſociÿs, tamen diuinæ voluntatis fide inſtructus & animatus, longa itineris ambage ſuſcepta, totam ſibi lucem in fallendo atq; ſecuriore reddendo hoſte poſuit, certam metitus rationem temporis, quo via confici, & noctis ad inuaſionem opportunitas capi poſſet. A Phanuel igitur Ortum verſus tendentibus recta in* KARKORAM *via erat. hac relicta, ad dexteram, hoc eſt, in Meridiem Gedeon diuertit, velut in Arabas contendens, ita vt, quamquam ab exploratoribus fortaſsis proſpectaretur; tamen vel errare, vel aliò procul tendere, vel etiam, relicta contentione, diuerſum longè conſilium ſequi credi poſſet. Euenit autem, vt à nemine ex hoſtibus obſeruaretur, quippe quibus numquam eiuſmodi ſuſpicionis narratio in mentem venerat. Huius itineris atque conſilij deſcriptionem & ſignificationem Chaldaica verſio apertè indicat, hoc modo:* Et adſcendit Gedeon via habitationis Arabũ, qui habitant in Sechonim, ab Oriente Nobbahh & Ramatha. Et percuſſit caſtra, & caſtra poſita erant confidenter. *Temporis ac loci opportunitatem à Gedeone ſapienter quæſitam intelligimus, qui non ſolùm noctu inopinantes, verùm ex ſuperiore loco aggreſſus eſt, occupato videlicet monte, qui in plano atq; depreſſo loco poſitis caſtris ab ortu imminebat. Nam* Iagbeha *idem Hebraicè quod* Ramatha *Chaldaicè ſignificat, Hiſpanicè* Cumbre, *Latinè* montis culmen, *ſiue* cacumen *dici-*

Bellica diſciplina.
Gen. 11.
Opportunitas.

dicimus. Erat autem oppidi nomen ex ſitu factum, Nohbahh, *etiam ſublimi loco poſitum vel nomen ipſum indicat, quod latrantem ſignificat, idq́; videtur ex ventorum impetu & ſono, qualis in editioribus edi ſolet, vel rupibus, vel montibus. Atque ita deſcribendum eſt hoc Gedeonis iter, vt prima diei parte verſus Meridiem aliquantulum declinaret, ſpecie contendendi in Arabas; deinde verò Ortum verſus in Meridiem reflexerit, quoad Iagbeham perueniret, quæ Madianitarum exercitui Orientalis tunc erat. Ipſe autem exercitus ita ſitus conſtitutusq́; erat; vt, quemadmodum interpres noſter exponit, nihil aduerſi ſuſpicaretur; quippe qui ab Ortu nullum metueret hoſtem, haberetq́; duo veluti præſidia, alterum Iagbehan, Nobahhan alterum: à tergo autem, hoc eſt, ab Occaſu, vnde ſuſpicio eſſe poterat, militari prouidentia, arte, & opera atq; cuſtodia probè eſſet munitus. hoc ſacræ linguæ verba ſignificant,* Et percuſſit exercitum, & exercitus erat confidens. *quæ Chaldæus explicat:* Et caſtra poſita erant confidenter. *Illo etiam iam inuadente, & occiſioni operam dante, tamen caſtra ipſa rem nondum ſentiebant nec commouebantur. hoc primis noctis horis actum videtur, cùm hoſtes partim cenæ indulgerent, partim colloquiis & ſermonibus illius diei calamitatem commemorarent, vnuſquiſque euaſionis fugæq́; ſuæ rationem, & quam illi appellabant fortunam & ſortem, narraret; ita vt hoc tumultu nec deſcendentis Gedeonis ſtrepitus, nec inuadentis impetus ſentiretur.*

Loca alta ventoſa.

Fugeruntque Zebee & Salmana: quos perſequens Gedeon, comprehendit, turbato omni exercitu eorum.

INTERPRES *noſter rei ſummam reddidit, quam pluribus verbis exemplaris lectio narrat hoc modo:* Et fugerunt Zebbahh & Tſalmunahh, & perſecutus eſt, & cepit duos illos Reges, illum Zebbahh, & illum Tſalmunahh, & omnem exercitum. *Atque verba omnia hæc & Chaldaica & Græca verſio obſeruarunt, vnà cum adiunctis ſingularibus ſignis: quorum vicē quia Latina non obtinet lingua, nos pronominibus illos illum, illum, ſupplemus. Atqui rei geſtæ rationē, & fidei præſtantiam, cuius ductu & impulſu omnia hæc acta geſtaq́; fuère, lectio ipſa manifeſtè indicat. Totius belli illius, & præſentis Iſraëlitarum calamitatis finem & ſucceſſum, non ſolùm Madianitarū cædēdo, fundēdo, & fugando exercitu, ſed Regibus quoque capiēdis & perdendis conſtiturū ſibi Gedeon ex fide perſuaſerat, illo videlicet promiſſo inſtructus:* Ego ero tecum, & percuties Madian vt virum vnum. *Cuius promiſſi iam ſentētiam explicuimus. Atqui corpus ipſum Madian ſibi iam percuſſum cùm videret Gedeon, caput adhuc integrum conſtare ſciebat, quod petēdum ſibi eſſe ex fide intellexit. Erāt autē illius gentis caput, Reges, qui, quamquam duo eſſent, promiſſi tamen ſenſu vnum definiebatur caput, vt virum vnum. Hos igitur deſtinato ſtudio & contenta opera ſectari ab initio cùm cœpiſſet, Succothanis & Phanuchitanis declarauit; Et ego, inquiēs, perſequor Zebbahh & Tſalmunagh,*

Singularia ſigna.

Promiſſi ſententia.

Reges

Reges Madian, eoſdemq́; fidei ſuæ indicandæ, atq; pœnitentiæ illis ſuadendæ cauſa, dum pœnas prædiceret, nominatim compellauit, Cùm tradiderit Dominus, *&c. Igitur prima hoc in loco ac tempore cura Gedeoni fuit Reges capiendi; quibus captis, reliquum exercitum facilè turbatum, fuſum, comminutum, diſiectumq́; iri intelligebat: exercitus autẽ ſecuritas, noctisq́; opportunitas tantum ſpacij & commoditatis conceſsit, vt non antea Gedeonis ſentiretur impetus, quàm in ipſum caput, hoc eſt, in Regum tentoria, atque cuſtodiam factus eſſet. quam rem lectio ipſa proximè ſignificabat:* Et percuſſit exercitũ, & exercitus erat ſecurus ſiue confidens. *Cùm itaq; ea pars, in qua Regum tentoria erant, prima omniũ ex ſuperiori petita loco cædi cœpiſſet; Reges & præteritæ noctis recordatione, & proximi iam periculi metu, omni dimicandi cogitatione abiecta, fugæ ſeſe dederunt: nõ enim intelligentes qua parte Gedeon deſcendiſſet, exiſtimare potuerunt, illum ab Occaſu aggreſſum primas caſtrorum partes ſuperaſſe ac fudiſſe, quando ſuis tentoriis proximum iam, atq; operam cædi dantem cognouerant. Nec adeò longè erat Gedeon, vt fugientum Regum tumultum & ſtrepitum, atq; eorum qui cum illis fugerent, hoc eſt, familiariſsimorũ turbam ſentire obſeruareq́; non poſſet: cùm præſertim toto in illam partem ſtudio atq; animo eſſet intentus. quamobrem & illum tumultum eò vſque cædendo atq; obſeruando ſecutus eſt, quoad Reges ipſos aſſecutus, viuos cepit, captosq́; ligauit. Fugam autem ad ſiniſtram ab illis initam ex eo coniicimus, quòd Ortũ verſus montis importunus adſcenſus difficillimam redderet; ex quo etiam loco à Gedeonis exercitu (quem illi maximum eſſe exiſtimabant) cædem fieri ſentirent: retrorſum verò redire inconſultiſsimum videbatur, putantibus illinc cœptam cladem primùm, atque conſtitutos adhuc hoſtium cuneos rem agere, fugientesq́; præcludere. Ad dexteram quoque montana loca erant, ſecundùm Igbehhan. Atque inde etiam cædis turbationem clamoremq́; audiebant. quare vnica ad ſiniſtram Septemtrionis plagam effugiendi commoditas opportunitasq́; conſtabat; hanc verò nihilominus Gedeon antea animo & cogitatione præceperat, quam ipſi tunc primùm oblatam ceperũt: ideoq́; tanta celeritate ac dexteritate rem peregit, vt voti compos euaſerit, captis duobus Regibus Madian, non ſolùm regio cultu, & habitu, atq. diademate, ſed facie ac propria vtriuſque nomine appellatis & cognitis. quod articuli Hebraicè atque Chaldaicè adiuncti ſingulari notione indicant:* Illos Reges Madian, Zebbahh, & illum Tſalmunagh. *Quorum captura omnibus caſtris, totiq́; exercitui, cuius illi caput erant, calamitatẽ attulit maximam. Eam verò ſingulari verbo hiſtoriæ author exprimit.* HEHHERID. *ſimilitudine deducta ab ea ſtrage, quam fulmen, quocumque impetu contorquetur ſuo, edere ſolet. quædam enim rumpit, alia diruit, deijcit multa, penetrat, findit, ac demum omnia conquaſſans euertit, & confundit; ex animantibus verò multas interficiens, cæteras, quibus vel conſpectum fuerit, exanimes partim, ſenſu partim commotas, cunctas denique pertur*

batas

batas relinquit. Eſt autem verbum in tertia coniugatione, quam nos authorantem dicere ſolemus, cuius ſignificationem nec Græcus nec Latinus ſermo exprimere poſſunt, niſi per circuitionem, turbare fecit; ſiue, vt turbarentur effecit, non ſecus ac fulmen, quod quamquam non omnia tangat, omnia tamen commoueri cogit. Huiuſmodi itaq; caſtrorum faciem à Gedeone effectam, vnico verbo deſcribi ſatis fuit, ad fidei virtutem atq; efficacitatem ſignificandam, tantæq; rei declarandum exitum. Facilè autem ex illis vnuſquiſque, quid illo tempore hoſtibus priuatè ac publicè acciderit, commentari poterit; nobis verò ſat eſt, Reges captos duci, nullumq; iam conſtare Madianitarum exercitum.

Reuertenſque de bello ante ſolis ortum.

I N *exemplari lingua integer verſus eſt, atque ita ex verbo reddi poteſt:* Et reuerſus eſt Gedeon filius Ioas ex illo prælio ab adſcenſu BAHEREZZ. *Rei geſtæ celeritatem & felicitatem, gerentis etiam dexteritatem & virtutem, atq; omnium harum effectricem fidem, obſeruandam & cognoſcendam hæc temporis adnotatio indicat, viri nomine atq; cognomento repetitis:* Gedeon, filius Ioas. *Cui huius tantæ rei conficiendæ promiſſio facta, & prouincia data nuper fuerat in Ephra, quæ pertinebat ad Ioas, patrem familiæ Ezrri. Cumq; Gedeon filius eius excuteret atq; purgaret frumenta, audiit: In hac fortitudine tua liberabis Iſrael de manu Madian. In hac fortitudine tua. ita priuatus, tantùm filius Ioas, nullo alio apud tuos illuſtris titulo, tamen fortitudine hac meo verbo conceſſa inſtructus liberabis. Qui reſpondens ait; Obſecro mi Domine, in quo liberabo Iſrael? ecce familia mea minima eſt in Manaſſe, & ego minimus in domo patris mei. Atq; huic minimo, & nullis in Repub. titulis præclaro, ſapientiæ ac fortitudinis ſpiritus datus eſt, quo per fidem inſtructus, primùm illud aggreſſus eſt facinus diruendi aram Baghal, ſuccidendiq; lucum, cum admiratione omnium, qui tantam audaciam priuato homini fuiſſe audirent: quibus perquirentibus authorem facti, dictum eſt: Gedeon filius Ioas fecit hæc omnia. Atq; hanc priuati hominis conditionem, contemptui ac deſpectui ſibi habitam, Succothani & Phanuelitæ inſolenti atque inhumano reſponſo illo ſubnotauerãt: Numquid palmæ Zebbah & Tſalmunagh in manu tua ſunt, vt demus exercitui tuo panes? in manu tua, priuati & ignoti hactenus hominis, exercitui tuo, non Dei, non noſtro? Veritatis itaque diuinæ conſtantiam, & electionis ſanctitatem atq; authoritatem, fidei quoque efficacitatem indicat hæc huius nominis & cognominis viri appellatio, hoc loco repetita: Gedeon filius Ioas, qui aliàs præter paterni nominis cognomentum, nihil quamobrem ab aliis dignoſceretur, habuerat, nunc fide inſtructus, & diuino auctus Spiritu, re maxima celerrimè ac ſtrenuiſſimè geſta, victor à prælio reuerſus, hoſtium exercitibus cõfectis, Regibus captis, atq; in triumphum ductis, populo ſalutem libertatemq; reportat, exemplum atque monumentum ſtatuens virtutis & felicitatis, quam Deus iis præſtat, qui promiſ-*

Fides.

Suprà 6.

Suprà 6.

Veritas Dei.

P *miſſa*

miſſa ſua per fidem atq; obedientiã ſequũtur, quibus illa in mente atq; ore
Pſal. 18. *carmina ſemper ſunt: Deus qui præcinxit me virtute, & poſuit immacula-*
,, *tam viam meam. Qui perfecit pedes meos tamquam ceruorum, & ſuper*
,, *excelſa ſtatuens me. Qui docet manus meas ad prælium, & poſuiſti vt ar-*
,, *cum æreum brachia mea. Dilataſti greſſus meos ſubtus me, & non ſunt in-*
,, *firmata veſtigia mea. Perſequar inimicos meos, & comprehendam illos, &*
,, *non conuertar, donec deficiant. Huiuſmodi planè mente animoq; canẽs Gedeon, nec vllo cunctatus impedimento, nec vllo continuati laboris tẽpore & ſpatio fractus, totisq; heſterni diei horis in itinere, totis conſequentis noctis in prælio & reditu conſumptis, victor primo manè rediit; ita vt cùm iam dies apertiſſimus eſſet, nihil, quod ad bellum faceret, infectum ipſe relinqueret: quamobrem ſibi tunc iam redeundum adſcẽdendumq; duxit. Verbum autem, adſcendit, indicat illius noctis pugnam, & rem omnem in depreſſiore loco fuiſſe peractam, vt ſuperiùs exponebamus. Quod vero in notatione temporis dicitur,* Ab adſcenſu HA HHEREZZ *idem ſignificat quod Latina verba, Paulo ante æſtum. Plura namque in ſacra lingua ſunt nomina, qui-*
Sol. *bus aſtrum illud, quod Latino vocabulo Sol dicitur, pro efficientiæ & oppor-*
שמש *tunitatis ratione ſignificatur. Frequentiſſimum omnium* SEMES *à mini-*
חרס *ſtratione factum; aliud verò* HHEREZZ *quater tantùm in ſacris libris obſeruatum, à verbo* HHARAZZ *deductum, quod exſiccare, & excoquere, humoremq; exſugere interpretari poſſimus. atq; hoc nomine tunc Sol indicatur, cùm pro anni & diei horarum opportunitate, calore maiore terram exſiccat, animantesq; infeſtat; æſtate nimirum ab vna atq; altera poſt ortum hora ad veſperum vſque, pro cæli præſertim regione ac plaga, & pro ſoli natura ac ſitu. ita autẽ & tempora, & opera in actionem omnẽ metitus dicitur Gedeon, vt cùm grauis eſſe inciperet ſol, iam ille ex pugna reuerſus, viæ arduum ſuperaſſet adſcenſum: quod miraculi nomine obſeruandum, lectio oſtendit, potuiſſe tot res, tot opera, tot labores duarum noctium, vniusq; ſpatio lucis, nulla intermiſſione laſſis atque ieiunis hominibus confici; quod cùm alias ſecundùm naturæ facultatem impoſſibile factu videatur, tamen fidei adſcriptum, multis ſpectatum exemplis conſtare, beatus Paulus docet:*
Hebr. 11. *Deficiet me tempus narrantem de Gedeon, Barac, Samſon, Iephthe, David,*
,, *Samuel, & Prophetis, qui per fidem vicerunt regna, operati ſunt iuſtitiam,*
,, *adepti ſunt repromiſſiones, obturauerunt ora leonum, exſtinxerunt impe-*
,, *tum ignis, effugauerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate, fortes*
,, *facti ſunt in bello, caſtra verterũt exterorum, &c. Itaq; Gedeon, antequam ſocios, labore atq; viæ adſcenſu exercitatiſſimos, æſtus additus offendere poſſet, iam in planum minusq; difficilem deduxerat locum. Græci interpretes Hebraicum vocabulum, quibus litteris ſcribere potuere ſignificationis cauſa reliquerunt,* EOES. *ex Latinis, vti diximus, hoc tẽpus alij æſtum, alij gra-*
Verg. Eclog. 5. *uem ſolem dicunt. vt ille:* ——Quale per æſtum
Dulcis aquæ ſaliente ſitim reſtinguere riuo.

& al-

& alter: ——Ille ſalubres
Æſtates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet, ante grauem quæ legerit arbore ſolem. Hor. lib. 2. Sat. 4.

Apprehendit puerum de viris Socoth, interrogauitque eum nomina principum & ſeniorum Socoth, & deſcripſit ſeptuaginta ſeptem viros.

IN *prædicti iam teſtimonij confirmationem, atq; in publicæ authoritatis & fidei exemplum,* Succothanis *principibus pœnas iam decretas, atque Deo iudice, vel ipſo captorum Regum ſucceſſu declaratas, irrogandas curauit, ita tamen temperans, vt, authoribus tãtùm punitis, reliquo populo atq; oppido ipſi parceret. Nouerat enim illius iniurioſæ repulſæ decretum & reſponſum à principibus viris & ſenatoribus eſſe profectum, cùm cæteris in Rep., neq; ſenſum ſuum ſermone explicandi poteſtas per maiores permittatur, ſed per Vlyſſem aliquem os præcludi ſoleat. vt apud Homerum eſt:*

Δαιμόνι' ἀτρέμας ἧσο, καὶ ἄλλων μῦθον ἄκουε, Iliados.
Οἵ σέο φέρτεροί εἰσι. οὐδ' ἀπτόλεμος καὶ ἄναλκις,
Οὔτε ποτ' ἐν πολέμῳ ἐναρίθμιος οὔτ' ἐνὶ βουλῇ.
Heus bone, te deceat aliorum verba quietum
Audire, imbellis cùm ſis ac roboris expers,
Nec vmquam ad bellum numeratus conſiliúmve.

Diligenter autem cauit Gedeon, ne populares, quorum in illo crimine vel nulla, vel minor certè culpa fuerat, eadem cum primoribus pœna inuoluerentur: quamobrem per iuuenem quendam, vniuſcuiuſpiam ex ipſis principibus familiarem (namque hoc ſignificant hoc loco nobis verba illa, Puerum de viris Socoth*) & numerum & nomina eorum qui oppidum regerent, edoctus eſt, eorumq; nomina memoriæ cauſa deſcripſit, Septuaginta ſeptem viros videlicet. namque inter ſeniores atq; principes numerus ille conſtabat, apud quem totius Reip. ſumma erat authoritas, cùm illa tempeſtate populi illi, quamquam vnum aliquem haberent interdum iudicem, tamẽ ſinguli ſuis magiſtratibus conſtitutis, ariſtocratiæ formam obtinerent. Erat autem ſatis magnus, & ipſa ſeptenarij numeri maiore ac minore appellatione grauiſſimus conſeſſus, pro illius oppidi magnitudine atque ratione. Sic olim in Rebuspub. antiquis, decemuirorum ac centumuirorum collegia celebrantur: ſic varijs in locis hoc tempore, varijs numerorum nominibus, eorum, qui de Repub. conſultant, ordo appellatur; vt apud Leodienſes, triginta ac viginti nobilium collegia duo ſunt. Hiſpali atq; Cordubæ in Bethica viginti quatuor cùm antea conſtituti fuerint, perpetua conſultandi authoritate, patritij viri; nunc, quamquam multo plures his fuerint adiuncti, tamen numeri nomen pro magiſtratibus titulo conſeruatum ſinguliq; vſurpant; vt olim duumuir vel centumuir quiſpiam, ſic nunc vigintiquatuor in noſtris ciuitatibus, & triginta vel viginti Leodij ſinguli appellantur. Atq;*

ita apud Succothanos, *ex duobus principum atque ſenatorum ordinibus ſeptuaginta ſeptem virorum coaluerat numerus, quorum nomina ad diſtinctionem & memoriam (vti diximus) deſcribi oportuit, ne ex nominũ communione error incidens, plebeium pro patricio, vel pro ſeniore arriperet. Singulis itaque nominibus ordinis titulus adnotatus eſt. Mirandum verò maximè, tantam, tam communem fuiſſe omnium iſtorum & dementiam, & contumaciam, vt nec in prima conſultatione quiſpiam impio illi atque crudeli decreto intercederet, neque abſente iam Gedeone, & ſpacium ad pœnitentiam concedente, aliquis de miſericordia ac deprecatione conſultaret; vt nullus denique & admirandam illam, communemq́ omnibus ſalutem Deo adſcribens gratularetur. Sed quis hominum ſtultitiam, & in malo conſilio pertinaciam, aßiduis quotidie exemplis notatam, non his peiora & agere, & vrgere videt?*

Venitque ad Socoth, & dixit eis: En Zebee & Salmana, ſuper quibus exprobraſtis mihi, dicentes: Forſitan manus Zebee & Salmana in manibus tuis ſunt: & iccirco poſtulas vt demus viris, qui laſſi ſunt & defecerunt, panes.

SVPPLICII *de illis ſumendi ſententiam, ex diuino conſilio iudicioq́ profectam, ipſo prædicto antè, nunc verò oſtenſo ſigno confirmat. Prædixerat enim, non antea ſe illam omni Iſraelitarum Reip. factam iniuriam vlturum, quàm duorum Regum, nominatim exceptorum, victorem & dominum Deus effeciſſet. Id quod ſi non ſuccederet, ad illorum defenſionem arripi concederetur: ſin verò, vt ipſe prædixerat, eueniret, ſententiam quoque ſuam Deo ratam haberi conſequeretur. nunc verò cùm manifeſto exemplo ſuam ille cauſam probauerit; illorum omnem defenſionem excuſationemq́ interceptam & repulſam iure declarauit; Vos, inquit, Zebbahi & Tſalmanaghi ſiue metum, ſiue ſtudium, omni aliæ cogitationi & rationi ita anteponendum duxiſtis; vt non humanitatis modò, ſed etiam pietatis legitima officia deſerenda eſſe decreueritis: nunc verò eò redacta eſt res, vt ſublato, quo nitebamini, fundamento, cadendum vobis cauſa neceſſariò ſit. Nullam namque tunc fuiſſe vel virtutem, aut authoritatem, aut potentiam duorum horum Regum, vel ipſa illorum fuga & fuſione cognoſcere potuiſtis, vel mea etiam declaratione intelligere, vel ſaltem credere, ac ſperare, cùm ipſe profeſſus eſſem, me hos duos ſectari; quam profeßionem, tamquam ſtultam, & inſolentem aut arrogantem, vos mihi exprobraſtis: tãtum abeſt vt voto atq́ officio iuueritis. atq́ hoc vnum criminum caput eſt; ſecundũ verò, Dei bella non nouiſſe, nec veneratos fuiſſe, ſuaq́ pro parte promouiſſe, cùm tamẽ vicina eſſent, & ſua ipſa maieſtate omnibus non piis modò viris, ſed vel cor habentibus, probarentur. ſupinæ enim ac turpißimæ, defenſioneq́ carentis inſcitiæ eſſet, tam repentinam rerum mutationem, tantamq́ ſtragem hoſtibus, antea potentißimis, vna nocte allatam, aliæ cauſæ quàm diuinæ voluntati ac virtuti adſcribere: quod & ipſi, quibus calamitas incidit, cognouerant,*

rant, cùm audiret: Gladius Domini ac Gedeonis. Tertiũ verò crimen fuit, eſurientibus communi, atque adeò ipſorum cauſa laſsis & periclitantibus fratribus, panis viliſsimo ſaltem cibo ſuccurrere noluiſſe. Quod quidem multis nominibus grauiſsimum erat, vt ſuperiùs exponebamus. Exaggerabat autem facinus contemptus & irreuerentia cùm comitum, tum præcipuè ducis ipſius, cui non ex lege tantùm, ſed ex plebiſcito, inſtitutoq́; maiorum, non obtemperare capitale fuerat. S. S. E. Omnia quæ præcepiſti nobis, faciemus; & quocumque miſeris, ibimus. Sicut obediuimus in cunctis Moyſi, ita obediemus & tibi: tantùm ſit Dominus Deus tuus tecum; ſicut fuit cum Moyſe. Qui contradixerit ori tuo, & non obedierit in cunctis ſermonibus quos præceperis ei, moriatur. Tu tantùm confortare, & viriliter age. Hæc illorum erga ducem officia, non ſolùm non conſtitiſſe, ſed cum probro etiam deſerta abiurataq́; fuiſſe, conuincit Gedeon: atq; tria hæc criminum capita breui illa recitatione complectitur: Exprobraſtis mihi, duci, atq; bellorum Domini miniſtro. Vt demus viris, qui laſſi ſunt & defecerunt, panes. Vos & illos laſſos vidiſtis, & tamen crudeliter atque impiè vel pane iuuare, vel negauiſtis. Iosue 1.

Tulit ergo ſeniores ciuitatis, & ſpinas deſerti ac tribulos, & contriuit cum eis, atque comminuit viros Socoth.

POENARVM de illis ſumptarum præconium militari atq; ciuili etiam more pronunciari oportuit. Cuius ſententia & criminis reos, & cauſam breui complecteretur ſermone: huiuſmodi autem præconij ſumma duobus illis indicatur verbis: Tulit ſeniores ciuitatis. Namque Hebraicũ verbum LAKAHH, ſæpiſsimè ad ius relatum, pœnas indicat ſumendas; qua in ſignificatione interdum actiuè, interdum verò paſsiuè pronunciatum obſeruatur; in iis criminibus quæ verberibus puniri ſolent, ſine vllo alio adiuncto, frequẽtiſsimè actiuam vocem obtinet, ad eumq́; refertur, qui flagellis eſt afficiendus, vt ſi quis vltra terminum præſcriptum ſabbatho progreſſus fuerit, LOKEAHH accipiat, ſiue ferat, nullo alio addito intelligendum eſt, triginta nouem plagas illi eſſe ferendas, qui eius criminis reus fuerit conuictus. Atque huc illud pertinet: A Iudæis quinquies quadragenas vna minus accepi. Cùm verò ad iudicem refertur vocabulum, à iudice ad pœnam obligatum, & iuſto iudicio damnatum indicat. vt: Comprehendantur ſuperbi, quia iniuſtè iniquitatem fecerunt in me. huiuſmodi in ſermonibus verbum LAKAHH, frequentiſsimè vſurpatur. Latino autem idiomate cùm ad iudicem refertur, pœnas ſumere dici poteſt: cùm verò ad reum ſiue damnatum, pœnas ferre, vel accipere, vel ſuſtinere, aut ſubire dicimus. Hoc itaque loco idem nobis ſignificat, Tulit ergo, quod obligauit, damnauit, damnatos ad ſupplicium producendos tradidit. Alterum verò verbum, Seniores ciuitatis, perſonarum in ſententia præconioq́; conditionem & ordinem indicat, quorum vel ex nomine ac titulo exaggeratur culpa. Nam cùm

לקח

Miſnaioth magno de Sabbatho cap. 20.

Verberari, Vincire, Punire.

 in duas

in duas claſſes antea partiti fuerint ij, quorum ad Gedeonem referebatur Princeps, ſenex. *reſponſum, principes & ſeniores, minoriſq; potentiæ ſeniores quàm principes eſſe ſoleant: tamen quod ad Remp. conſtituẽdam attinet, ſeniorum conſilium præcedat oportet; quod principum potentia deinde, cùm opus fuerit, eſt promouendum. Præterea quamquam non omnis ſenator princeps vel dicatur, vel ſit; omnis tamen princeps, vt potentior, in ſenatorum deſcribitur ordinem; atque in conſilio, ſi non ferendo, tamen cogendo, primas vſurpat. Quamobrem cùm de Reip. ſumma quicquam agitur, totius ſenatus nomine decernitur. Igitur omnes illos ſeptem ac ſeptuaginta viros vno ſenatorum titulo hîc comprehenſos legimus, quorum crimen fuerat, pernicioſi erga ciuitatem ſuam atque omnem Iſraëliticam Remp. conſilij, ab ipſis, vt à ſenioribus vrbis, profecti atque decreti. Eſt itaque ſententiæ ac præconij explicatio, ſeniores vrbis comprehenſos, damnatos, atque obligatos ſupplicio teneri, ac deſtinari. Cætera verò quæ adiunguntur, pœnarum materiam & ſpeciem tam ſententia, quàm præconio pronunciatam indicant. Vt qui duriſſimè & acerbiſſimè Iſraëlitarum Reip. & ſuæ etiam ſingulariter conſuluerant, id quod fecerint, ipſi corpore experiantur. vnum verò verbum explicandum nobis reſtat in ſacræ linguæ exemplari,* ירע IODAGH. *pro quo Latinus interpres noſter, cõſulta, vti videtur, Chaldaica verſione, duo poſuit,* תבר Contriuit, atque comminuit. *quæ duo vnico Chaldaicè,* THABAR, *id eſt, fregit, comprehenſa videatur. Atqui verbum* IADAGH, *duo præcipuè ſignificat, non adeò diuerſa, videlicet, cognoſcere ſiue ſcire, & augurari ſiue ominari. ex qua ſignificatione, diuinatores auguriorũ, & ominum* ידעונים *ſtudioſi,* IEDGHVNIM *vocantur. Hoc verbo hoc in loco author vſus, vtramque ſignificationem complexus eſt. &* IODAGH, in viros Sucoth, *in priore ſignificatione reſpondit eleganti Latinorum verbo animaduertere. In poſteriore conuenit cum eo, quod infeliciter & infauſtè dici ſolet: hæc eſt autem præconij ſententia, in viros Succoth, qui ſibi & vrbi fauſtè & feliciter conſuluiſſe videbantur, animaduertendum eſſe, damnatos videlicet ad tribulorum & ſpinarum ſupplicium, infauſtum quidem, tamen malo crimine ac merito ferendum. & nõnulla loca in ſacris lectionibus, niſi hanc verbi huius teneamus animaduerſionem, difficilis interpretationis eſſe deprehendentur. Vt ille:* Prou. 10. „ *Qui ambulat ſimpliciter, ambulat confidenter: qui autem deprauat vias ſuas, manifeſtus erit.* „ TVADEAGH. *Tandem, inquit, infelici exitu infauſtum ſui dabit exemplum. & ille:* Prou. 14. „ *In corde prudentis requieſcet ſapientia, & indoctos quoque erudiet.* „ *In exemplari lingua, Et in medio imprudentium* TVADEAGH, *animaduerſionem parabit. Hæc adnotare nos interpres noſter coëgit, qui vnum verbum primæuæ linguæ duobus Latinis exponendum duxit.*

Turrim quoque Phanuel ſubuertit, occiſis habitatoribus ciuitatis.

SVCCOTHANOS, *qui priores mali exempli authores fuerant, priùs*

ad

ad pœnas damnatos oportuit: quos quia contumacia non æquarunt modò, ſed ſuperarunt etiam Phanuelitæ, exitio etiam ſubeundo ſecuti ſunt. Mirum autem videri potuit Gedeoni, non hos, vel ipſum antea victorem cum captis Regibus redeuntem, & ſuam turrim præteritum, animo videlicet in Succothanos priùs animaduertendi, non ſecutos ac deprauatos fuiſſe, exorareq́; conatos, aliqua ſaltem vel ſimulatæ pœnitentiæ exhibenda ſpecie: mirum magis, illos nec toto illo tempore, quod in adeundis & puniendis Succothanis poſitum fuerat, quicquam ſibi meliùs ac ſapientiùs proſpexiſſe, atque illi, ad ipſorum redeunti locum, obuios factos, aliquo pacto animum tentaſſe, mouiſſe, & ad clementiam flexiſſe. Verùm, quod omnem ſiue ſtupiditatis, ſiue contumaciæ, ſiue malitiæ opinionem ſuperat, mirum maximè fuit, illos de dimicatione ac defenſione cogitaſſe, & ſeriò egiſſe, fretos videlicet illius turris vano atq; inutili præſidio. Namq; hanc eſſe cauſam intelligimus, quamobrem iuſtiſſimus dux, qui, repulſam paſſus, turris tantùm euerſionem fuerat minatus, nunc & hanc dirui, & ipſos etiam vrbis ciues occidi iuſſerit. hoc autem ipſum ſimplex ſacri carminis lectio duobus membris conſtans indicat, ita ex exemplari expreſſa: Et turrim Phanuel diruit, & occidit viros vrbis. *Non omnes oppidanos occiſos interpretamur, ſed* viros vrbis; *qui ſeſe viros præſtare, & turris dirutionem impedire, & prohibere ſtudebāt. Nam cùm hi, vt hoc efficerent, ex vrbe prodiiſſent, eodem tempore duplex negotium Gedeoni, qui vnicum tantùm ſuſceperat, effecerant: alterum diruendæ turris, vna ſuorum comitum parte huic labori deſtinata; alterum verò impugnandi & occidendi eos, qui propugnare auſi, contendere cœperant. Exiſtimo autem hos eoſdem fuiſſe, per quos ſuperbo & inſolente reſponſo fuerat antea repulſus: namq; eodem vocabulo & illic, & hîc author vſus eſt,* Viri Phanuel. *Turbatis autem illa tempeſtate Iſraëlitarum rebus, ac malè concinnatis populis, minusq́; inter ſe conſentientibus, huiuſmodi ſtatui oportuit exemplum, ſimili impietate, cōtumacia, & ſuperbia dignum, quo cæteri & diuinum iudicium metuerent, & beneficium agnoſcerent, & meliùs ac ſapientiùs in commune deinceps conſultarent omnes; atq; virum hunc, vtpote à Deo delectum, venerati ſuſciperent; & bello ac pace ſibi ducem publicumq́; iudicem gratularentur.*

Dixitq́ue ad Zebee & Salmana: Quales fuerunt viri, quos occidiſtis in Thabor?

DIVINI *iudicij in his Regibus exemplum ſtatuere Spiritus ſanctus hac narratione parat, quale in homicidas ſolèt ſtatui. S. S. E. Quicumquè* „ *fuderit ſanguinem hominis, fundetur ſanguis illius per hominem.* „ *Namq; alind eſt, in prælio aliquem pugnantē occidiſſe; aliud verò, iam bello captum, ſiue vltro deditum trucidare. illud bellicæ ſortis & artis; hoc verò, niſi ſingularis cauſa vel culpa inſit, crudelitatis eſſe iudicatur.* Geneſ. 8.

Vendere cùm poſſis captiuum, occidere noli,
Seruiet vtiliter, ſine paſcat durus, aretque; Horat. epiſt. lib. 1. epiſt. 16.

Nauiget,

Nauiget, ac mediis hiemet mercator in vndis,
Annonæ proſit, portet frumenta penuſque.

Habendam quoq; in ipſo bello ſummorum ac præcipuorum virorum rationem, eorum maximè, qui vel ingenuitatis, vel virtutis ſpeciem præferunt, antiqui omnes, qui humanum ſentiebant, cenſuerant. Ita apud Vlyſſem Neoptolemus citharœdi necem deprecabatur, cuius nullam, vel exiguam culpam; eximiam verò, atque diuinam artem aſſerebat. Ita etiam nobiliores principes atque duces, vrbis cuiuſpiam poſt victoriam compotes effecti, certa capita, quorum nobile nomen fuerit, excipienda atque ſeruanda, publico edicto commendant. Huiuſmodi clementiæ Reges iſti, Zebahh & Tſalmunagh, obliti, duos elegantiſsimos iuuenes, ac ex ipſa ſpecie regno dignos æſtimatos, non propugnantes, ſed iam captos, inhumanè & crudeliter, prælerq; regium decorum occiderant, A ſang froid, *vt militari atque inuidioſo prouerbio Gallicè dicitur; qua re & homicidij crimine ſeſe alligarũt, & pœnas daturi, Deo iudice, comprehenſi fuere, exemplo illius, qui manuum ac*
Suprà 1. *pedum pollicibus mutilatus, diuini iudicij integritatem & conſtantiam*
» *huiuſmodi confeſsione prædicabat: Septuaginta Reges, amputatis manuum*
» *ac pedum ſummitatibus, comedebant ſub menſa mea ciborum reliquias: ſicut*
» *feci, ita reddidit mihi Deus. Iam verò cauſæ ſibi non ignoratæ examen ex ipſorum Regum confeſsione inſtituit Gedeon, ſumendi ſupplicij integritatem confeſsis ipſis, & arbitris omnibus demonſtraturus. examinis ratio ex definitiuo atque legitimo ſtatibus petita eſt: nam de coniecturali nihil agendum eſſe, ipſorum confeſsione conſtitit. qualis fuerit occiſio illa, num bellico iure à crimine aſſerenda, an crudelitatis nomine accuſanda, & loci, in quo facta eſt; & perſonarum, quibus illata eſt, deſcriptione atque notatione diſcernitur. non enim ait in pugna occiſos, ſed in* Thabor *editiſsimo monte, qui locus pugnæ aptus non eſt; capturæ autem eorum, qui eò ſeſe receperint, aptus eſſe potuit. Iam quòd illic capti fuerint fugiẽtes, Regibus his pari conditione repenſum eſt, captis videlicet ab illorum fratre. Nunc verò de illius capturæ exitu agitur: qualem enim illi habuerint, & hos habere, conſentaneum fuerit. Quamobrem examen in ſacra lingua ſignificantiore interrogationis nota cœptum eſt,* ACPOH. *Quæ & locum, & qualitatem ſiue ſpeciem inquirit. Latinè duobus ſimul vocabulis reddi poteſt* : Vbi nam huc, & quales? *Vtrumque ad ſuum deſiderium indicandum Gedeon interrogabat, & ad iſtorum conuincendum malum meritum, qui viris, præcipuè inſignibus, non peperciſſent, vel ſimilis aliquando fortaſſe futuræ conditionis cogitatione: Statuite vobis nũc hoc loco tãquam præſentes* viros illos, quos in Thabor occidiſtis; *& quid de vobis factum velitis, ex illorum exemplo per vos edito exiſtimate. Veſtram cum illorum conditione comparate, & quid de illis cenſueritis, declarate.*

Qui reſponderunt: Similes tui, & vnus ex illis, quaſi filius Regis.

SVPERBO *ac barbaro, regiæ tamen maieſtatis non experte, reſponſo confeſ-*

confeſsionem hanc editam intelligimus, non quæ pœnas deprecaretur, ſed ſponte ac deliberato animo factum declararet, non repentino incurſu, aut impetu, ſed perſpecta & explorata virorum ſpecie ac dignitate: & tamen nihilominus factum, cuius non ſe adhuc pœniteret; dolere autem non fuiſſe ipſum eũdemq́ qui interrogaret. Hanc ſuperbam reſponſionem exemplaris linguæ verba, conſtructioq́ ſignificat in hunc modum: Vt tu, vt illi, vnus vt ſpecies filiorum Regis. *Non ſolùm indicatiuo, ſed optatiuo etiam modo reſponſi prior pars excipienda eſt.* Vt tu & illi erant; *atque vtinam tu nũc, vt illi erant, eſſes. hoc ad priorem quæstionis ſignificationẽ reſponſum eſt.* Vbinam heîc, viri illi? *ad poſteriorem verò, quæ de qualitate, forma, & conditione fuit,* Quales? *altera reſponſi pars eſt referenda,* Vnus vt ſpecies filiorum Regis. *Quo ſermone ſignificarunt, ſè illorum ſpeciem & vultus accuratè fuiſſe contemplatos: & quamquam vtrumque generoſum atque elegantem, nec valde Gedeoni diſsimilem, obſeruaſſent; non tamen alterum alteri fuiſſe perſimilem: quippe cùm alter iunior, & decora grauiq́ forma adeò eſſet, vt Regũ filiis comparandus cenſeretur: ſiue hoc in ſpeciem dictum fuerit, quòd Regum filij, propter regiam educationem, cæteris iuuenibus forma, & authoritate, atque elegantia plerumq́ antecellere cõſpiciantur; ſiue ad Gedeonis filium, qui tunc præſens intererat, ſimilitudo fuerit ab illis relata: certè illud conſtat, fuiſſe ſatis diligenter illorum tum decus, tum etiam diſcrimen obſeruatum; & tamen non propterea illis fuiſſe parcitum. Vnde & deliberatam ſibi tum illorum necem, tum ſuam nunc mortem, confeſſi ſunt, vtpote qui nec eidem, à quo interrogabantur, Gedeoni, ſi cum illis eſſe acciderit, ſe tunc parcituros profiterentur.*

Quibus ille reſpondit, Fratres mei fuerunt, filij matris meæ: viuit Dominus, quia, ſi ſeruaſſetis eos, non vos occiderem. *In exemplari:* Si viuere feciſſetis eos.

CVM *illi ſe honeſtiſsimorum virorum homicidij crimine iam alligauiſſent, cuius dignis pœnis iure damnarentur, aliud etiam intellexerunt, quamobrem meritò à Gedeone interfici deberent, nimirum non tantùm viros nobiles atque generoſos, & clementia vitaq́ dignos, ſed ſuos ipſius fuiſſe fratres. quod non ſine dicentis animi dolore pronunciatum declaratumq́ fuit. quare illos duplici nomine capitis damnatos eſſe, & mortis immeritis viris, iiſdemq́ generoſis, conſultò illatæ (cuius magna ex gentium iure haberi ſolet ratio) & illatæ, inquam, fratribus eius principis, in cuius ipſi manus ex iudicio Dei demum deuenerint, quem fratrum ſuorũ vlciſci vicem iuſtiſsimum foret.* Fratres mei fuerunt. *In exemplari:* Fratres mei ipſi. *quod non ſine gemitu, ſuſpirio, ac lachrymis dictũ arbitramur. Quod verò addidit,* Filij matris meæ, *affectum auget vehementer, cùm non ſolùm ſibi fratrum deſideriũ renouari, ſed matris quoq́ ſuæ, ex amiſsis filiis, dolorem præſentem ſtatuì indicet. ad illud etiam referendum eſt, quòd Reges non eandem fuiſſe vtriuſq́ formã explicuerant, nihilominus tamen generoſum*

ambobus habitum & vultum arrogauerant. Quamquam, inquit, diſſimiles aliquanto fuerint, nec me omnino retulerint; fratres tamen mei erant, non eodem mecum patre ſati, verùm eadem nati ex matre; idq; in cauſa erat; vt non omnino mei ſimiles eſſent. Hoc verò ad naturæ quotidiana exempla relatum vſu plerumq; venit. Namq;, vt optimè (iudicio meo) omnium Hippocrates de hoc argumento philoſophatus diſſerit, facierum & formarum inter homines diuerſitas à diuerſitate in parentibus inuenta proficiſcitur, cùm rariſſimè euenire ſoleat, vt liberi non aliquam ex vtroque parente partem imitati referant: quamquam poſtremi omnium filij, qui iam ſeneſcentibus gignuntur, plus à matre quàm à patre accipere, identidem conſpiciãtur, atque ideo teneriores pulchrioresq; euadant; minùs tamen ſalubri & robuſta vtantur natura; contrà verò, primogeniti firmiores cenſeantur eſſe. S S. E. Reuben primogenitus, tu fortitudo mea. Igitur & ſuos illos fuiſſe fratres agnouit Gedeon, & cauſam diſſimilitudinis indicauit, & præelegantem illum, matrem magis quàm patrem retuliſſe, ſignificare voluit. Vos, inquit, fatemini vtrumq; dignitate & elegantia non vulgarem vobis fuiſſe iudicatum, imò alterum regio planè vultu obſeruandum; & tamen fratres illos eſſe, vos non ignoraſſe. Quamobrem eo tempore atque loco tantos viros ſeruatos oportuit, qui nunc vobis redemptionis, ſiue permutationis pignus eſſe poſſent præſtantiſſimum. Nam ſi vel apud vos captos retinuiſſetis, vel viuos dimiſſos feciſſetis, vel vẽdidiſſetis pretio, pari nũc afficeremini clementia. Viuit Dominus. Et iuramenti & iudicij interpretationem hoc loco hæc poſtulat oratio. Vt Dominus viuit, vitæq; author & fons eſt omnis; ita ego ex illius iudicio vobis hoc tempore vitam conſeruarem, ſi fratribus illis per vos conſeruatam cognoſcerem; ſed diuinæ ſententiæ eſt, vt qui homicidium conſultò, deliberatoq; animo fecerit, idem à ſanguinis redemptore, hoc eſt, ab occiſi propinquis, exſpectet. vos conſultò vobis commiſſum faſſi: iure vobis ferendum hîc eſt, quo viuentis Dei virtute, prouidentia, & iudicio deducti eſtis, eadem conditione qua illi, hoc eſt, capti, meliore tamen iure capti quàm illi. Atque ita huius diuini iudicij poſteris conſtabit exemplum.

Hippocr. de concept.

Geneſ. 49.

Diuini iudicij exemplũ.

Dixitque Iether primogenito ſuo: Interfice eos.

IAM videmur ſatis oſtendiſſe, hanc Regum iſtorum necem, non ad belli impetum & ſortem, ſed ad diuinum humanumq; iudicium eſſe referẽdam, ob fratres Gedeonis apud Thabora mõtem, extra pugnæ impetum ac tumultum, conſultò occiſos: cuius homicidij pœnas quamquam à iudice decretas, per proximum quempiam, quem ſanguinis redemptorem diuina lex vocat, ſumi oportuit, vt legis illius peritis manifeſtum eſt; & nos aliquando in magno opere, à Deo promoti, docebimus. quamobrem ſupplicij inferendi iudicem, vtpote ſummum illo tempore illius belli ducem, ſeſe ſtatuerat Gedeon: filium autem ſuum, occiſis antea fratribus, ſecundo à ſe loco proximum redemptorẽ ſanguinis eſſe volebat: ſimul etiam & proximis vlciſcendis, atq;

ita

ita ad legum diuinarum obſeruantiam erudiendum; & Regibus occidendis, eóque modo bellicæ fortitudini initiandum. Huiuſmodi enim auſpicatione, & illum animos ſumere, & cor deinceps poſthac intrepidum ad magnas gerendas res confirmare oportuit. Obiter autem animaduerſione digniſſimum videtur exemplum iis, qui, militiæ ſtudium profeſſi, iura etiam cognoſcere curant; quid inter eas neces interſit, quæ vel in ipſo pugnæ ac præliorum feruore incidunt, vel quæ iam victis, & captis, vel deditis inferuntur. Namq; illæ vel ad belli ſortem (modò iuſtum bellum fuerit) vel ad virorum fortitudinem relatæ, minus offenſionis & publicæ, & priuatæ, habere ſolent: hæ verò magnam plerumq; inuidiam publicè in authores concitãt, & iis, quibus occiſi curæ fuerant, magnum dolorem cum ſumma vltionis cupiditate iniiciunt, eamq; magno quæſitam ſtudio opportunè aliquando nacti, nullis, vt prætermittant, vel pretiis vel precibus adduci poſſunt: cuius obſeruationis exemplis non hiſtoriæ modò omnes, & ſacræ & prophanæ; ſed Poëtarũ etiam fabulæ, ad humanæ conſuetudinis atq; vitæ inſtruendæ normam decantatæ, plenæ ſunt. Nam ſæua & inexorabilis, atq; immiſericordis Hectori ab Achille illatæ necis cauſa fuit, dolor ex chariſſimi capitis, hoc eſt, Patrocli, deſiderio tenaciſſimè conceptus: & Turno victo cur non pepercerit Æneas, Latinus vates apertè docuit:

——— ſtetit acer in armis ——— Aeneid.12.
Æneas voluens oculos, dextramque repreſſit.
Et iam iamque magis cunctantem vertere ſermo
Cœperat, infelix humero cùm apparuit alto
Balteus, & notis fulſerunt cingula bullis
Pallantis pueri, victum quem vulnere Turnus
Strauerat, atque humeris inimicum inſigne gerebat.
Ille oculis poſtquam ſæui monimenta doloris,
Exuuiasque hauſit; furiis accenſus, & ira
Terribilis, Tu ne hinc ſpoliis indute meorum
Eripiare mihi? Pallas te hoc vulnere, Pallas
Immolat, & pœnam ſcelerato ex ſanguine ſumit.

Quamobrem eiuſmodi temporibus atque locis rationem habendam eſſe, & res ipſa & humanitas, & diuina iura monent: niſi quid fortaſſe vel Dei iuſſu, vel iuſtiſſima cauſa excipiatur.

Qui non eduxit gladium: timebat enim, quia adhuc puer erat.

PATERNÆ *diſciplinæ documentum hoc tempore etiam Gedeon ſtatuẽdum minimè oblitus fuerat, qui ad hoc Domini bellum proditurus, primogenitum ſibi filium, quamuis nondum firma ætate, tamen minimè relinquendum in otio & ignauia, ſed ſecum educendum duxit, cùm pleriq; hominum, maximè verò eorum qui ſummi habentur, liberorum teneriori ætati indulgere plus nimio ſoleant, muliebriq; magis quàm virili in ea re affectu ſenſuq; ducantur. Voluit igitur Gedeon educi ſecum pueri virtutis &* Liberorum doctrina.

 indolis

indolis periculum facere, oblata occaſione magni, vti ſuperiùs dicebamus, facinoris; qui tamen futuræ ignauiæ ſignum magis, quàm paternæ virtutis imitandæ exemplum exhibuit. Quippe qui, quamquam à patre patruorum ſuorum necem vlciſci iuſſus, tamen nec gladium quidem educere auſus eſt.

Regia maieſtas. *Et quamquam hoc loco maieſtatis regiæ reuerentiam (quæ neſcio quid vel in barbariſsimis Regibus diuinum habet) iuueni animum imminuiſſe dicere poſſemus: tamen aliam veram lectio ipſa rationem affert, quamobrem id quod iubebatur, nec aggreſſus quidem fuerit, pueri nempe timorem, degeneris argumentum animi, non reuerētiam aut pudorem: cui nullus erat locus in cauſa nō tam Regum, ſed hominum diuino iudicio captorū & ligatorum, atque iniuſti, crudelis, & regia clementia indigni homicidij damnatorum.* Timebat *enim timore: itaq; puerili, animiq́; imbecillitati vltra ætatis rationem nimiæ, hanc tergiuerſationem hiſtoriographus adſcribit. Nam qui gladium geſtare poterat, non tam exiguis aut corporis membris, aut viribus erat, vt educere & exercere non poſſet; verùm animi robore carere, ipſo timore deprehenſus eſt. Cuius timoris effectricem cauſam ſubiunctam legimus:* Quia adhuc puer erat. *Sacræ linguæ verbum,* NAGHAR, *duo inter alia ſignificat; alterum eſt, quod Latinè dicere poſſumus, eligere; vnde & iuueni nomen factum eſt* NAGHAR: *ei, inquam, iuueni, qui ad virorum miniſterium, atq; etiam ad bellum aptus eſſe iam poteſt. Alterum verò teneritudinis & infirmitudinis, ſiue imbecillitatis ineptiæq́;, & aliis hiſce affinibus verbis interpretari licet; vnde Latinorum ſtupæ* NEGHORETH, *illa in lingua factum eſt nomen. Huius igitur orationis,* Quia ampliùs is puer, *(ſic enim in exemplari eſt) illam excipimus ſententiam, quia is non ſolùm priore ſignificatione erat* NAGHAR: *ſed ſecunda adhuc etiam imbecillus inerſq́; erat. namq; vox,* ampliùs, *hoc certè illam linguam callentibus indicat: Latinum autem vocabulum,* adhuc, *hanc interpretationem proximè accedit. Nam cùm ſatis fuiſſet dicere,* Quia puer erat, *ſi ad ætatis tantùm rationem referenda res erat, additam particulam,* adhuc, *ſic explicare debemus: quia cùm imbecillis pueritiæ ætatem iam exceſsiſſet, tamē adhuc minorem armis præſtabat animum. Solent autem contrà præſtantioris indolis pueri vel à poſtrema infantia, pueritiæq́; initiis, futuræ virtutis exhibere ſpecimen, vt de Iacobo, Eſau, ac de Ioſepho legimus. ſimilem vituperabilem ineptitudinem obiicit Hebræis D. Paulus:*

Hebr. 5. „ *Etenim cùm deberetis magiſtri eſſe propter tempus, rurſus indigetis vt vos doceamini quæ ſunt ele-*
„ *menta exordij ſermonum Dei; & facti eſtis, quibus lacte opus ſit, non ſolido cibo. illum perſimilem exſtitiſſe intelligimus iis, de quibus Mela Geographus ait: Longa illis pueritia.* Pomp. Mela.

Dixeruntque Zebee & Salmana: Tu ſurge, & irrue in nos, quia iuxta ætatem robur eſt hominis.

EXEMPLARI *lingua ſic:* Quia ſicut vir fortitudo eius. *In huiuſmodi exemplis rationem haberi oportere, aiunt, non ſolùm virium, & imbecilli-*

becillitatis ac firmitudinis cuiuſquam, ſed dignitatis etiam atque perſonarum. Quamquam enim in extremo iam vitæ loco conſtituti eſſent iſti, tamen nec ignaua, nec obſcura, nec ignobili plaga perire volebant; ſed vt ſublimi dignitate hactenus viuendo fuerant functi, ita regio exitu defungi optabant. Præterea grauiſſimum mortis genus & crudele deprecantur, quale, ſi à iuuene eoq́; imbelli & ignauo occiderentur, laturi erant, nō vno ſed pluribus accipiendis vulneribus; cuiuſmodi ipſi Gedeonis fratribus non intuliſſe, indicare videntur. Quippe fortium & robuſtorum virorum plagæ robuſtæ ſunt, & quæ vno impetu hoſtem cominus petitum conficiant. de puerorum autem plagis non ita cenſendum, ſicut ſcriptum eſt: Sagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ eorum. Contra verò robuſtiorum & fortium efficaciſſimi eſſe memorātur ictus: Sicut ſagittæ in manu potentis. Indignum itaq; eſſe dicunt ſua ipſorum virtute ac dignitate, cùm fortes ſeſe in bello hactenus præſtiterint, cùm Reges fuerint, cumq́; regio ſplendore vixerint, pluſquam vnico vulnere vtrumque perire, eoq́; à fortiſſimo viro accepto, quandoquidem non in ipſo prælio nunc occiduntur, vbi nec mortis genus deligi optariq́; poteſt; ſed in iudicio vltionis ſanguinis occiſorum ab ipſis virorum; quamobrem & occiſis proximum, atque eundem fortiſſimum ſeſe vindicem præbere deceat, atq; ita & ſuæ fortitudini, & regiæ etiam dignitati ſatisfacere; illamq́;, quam fortitudinis iuueni arrogare volebat laudem, magis, melioreq́; iure ſibi ipſi propriam cognoſcere, & adſcribere. Atque dictum hoc à Regibus pronunciatum, ex communi & celebri apud bellicoſos viros ſententia petitum cenſemus, quibus ignominioſum atq; miſerrimum ducitur, forti viro non fortiter, à viro etiam forti, ſi pereundum ſit, interfici. Quamobrem, vt proximo capite legimus, Abimelek à ſuo armigero ſe confoſſum voluit, ne fortè, inquiens, dicatur, quòd à femina interfectus ſum. Et Dauid Saulem Regem priuato & obſcuro ſagittæ vulnere, quaſi non vnctum oleo, confectum lamentabatur.

Psal. 63.

Psal. 126.

Surrexit Gedeon, & interfecit Zebee & Salmana, & tulit ornamenta ac bullas, quibus colla camelorum regalium decorari ſolent.

ORATIONEM *Regum honeſtam arbitratus Gedeon, ipſe ſeſe fraterni ſanguinis vltorem præbuit; Surrexiſſe autem dicitur, cùm antea principis ac iudicis officio functus, cæteris omnibus cùm reis ipſis, tum ſociis & commilitonibus adſtantibus, ipſe ſederet. Iam verò nunc & quod facere iure poterat, & quod à reis ipſis rogaretur; ſanguinis redemptorem ipſe fortiter peregit. Atq; hæc cauſa eſt, quamobrem hi priuato cuipiam, aut tortori publico ad occiſionem ſiue ſupplicium non ſunt traditi, videlicet quòd ex homicidij lege punirentur, idq́; non ab alio, quàm à ſanguinis vltore ſiue redemptore efficiendum erat, vt in magno opere, ſi Deus nobis faueat, declarabimus. Iam verò quod de armillis, bullis, cæteriſq́; regiorū camelorum ornamentis à Gedeone ſublatis commemoratur, eò pertinet, vt illius noctis*

victoria magis illuſtris oſtendatur, quandoquidem non ita tumultuosè res peracta fuit (tametſi à pauciſsimis aduerſus permultos) quin illis Reges integris, ſuis camelis inſidentes, atq; ſatellitio minimè destituti, caperentur, ſimulq; cameli abducerentur, magna ſpoliorum, quæ referri ab illis poterāt, pars, nimirum auri atq; gemmarum, argenteaq; ornamenta, quibus nobiliores vtuntur Arabes, reportarentur. Hæc verò ornamenta ab illo ſingulariter excepta videntur, ad victoriæ monumentum in ſua familia relinquendum, quod Reges illos Madianitas captos & occiſos, atq; fraterni ſanguinis vltionem teſtaretur. Ipſi Madianitarum nationi, ſi quando anteactorum temporum memoriam ſuperbè repetere libêret, vel exitus commemoratione, quam monilia illa perpetuam cōſeruatura erant, minuerent arrogantiam. Siquidem non omnium in exercitu camelorum illius generis atq; formæ (quæ illorum lingua SAHARONIM *dicebantur) ſed regiorum tantùm ornamenta atq; ſigna erant: quod hiſtoria ipſa apertè indicat. hæc à Chaldaico interprete* GHINKAIA *appellantur: ex quo nomine videntur à ceruicibus innodata totum camelorum collum, munimentum aduerſus ſagittas futura ambiiſſe. Cùm verò ea omnia ſpolia, ſaltem quæ Regum fuerant, ſibi addicere iure ſuo potuiſſet dux; ex animi tamen magnitudine, diuitiarumq; contemptione, his tantùm ad eum, quem diximus, vſum exceptis, cætera omnia tam regia, quàm nobilium, aliorumq; cunctorum, quæ plurima eſſe oportuit, commilitonibus atq; aliis, qui illa tēpestate in agrum vel inſectandi fugientes, vel diripiendi cauſa prodierant, permiſit. vnica enim illi Iſraelitarum ſalus, atq; libertas per Deum effecta, non ſolùm diuitiarum, ſed opum omnium atq; potentiæ æſtimationem ſuperauit. Id quod altera mox conſequente maximi animi actione oſtendit.*

Dixeruntque omnes viri Iſrael ad Gedeonem: Dominare noſtri tu, & filius tuus, & filius filij tui; quia liberaſti nos de manu Madian.

HACTENVS, *à Ioſuæ temporibus, nemo apud Iſraelitas regnum vel principatum ita obtinuerat, vt hæredibus perpetuum relinqueret; ſed quicumque vel Dei conſilio aliqua ſalutis vel virtutis magnæ ratione cognito, vel ex populi ſuffragiis, vel ex tyrannorum, quibus interdum ſubiiciebātur, voluntate Reip. clauum teneret, is vita ac munere pariter perfunctus, nullum de ſucceſsione vſurpabat ius, eratq; illa magiſtratus forma quaſi conſulatus quidam, non tamen annuus, ſed Iudicis ætatem perdurans. Nunc verò cùm huius ſalutis atq; libertatis, Deo authore atq; Gedeone duce, repētè, ſine vlla ſuorum clade, ſine bellico ſumptu allatæ præſtantiam, populi totius, tribuumq; omnium primores cognouiſſent, in huius viri amplitudinem, ſibi & honeſtam & vtilem futuram perſuadentes, conſpirarunt, quæ ſi ab ipſo ſuſciperetur, rata & certa futura erat: tum propter publicam & grauem omnium virorum Iſraelis authoritatem, penes quos ex gentium iure ac moribus, Principem ſibi quocumque nomine, titulo, ac iure, quibuſlibet condi-*

Iudicum ratio & duratio.

tioni-

tionibus deligendi arbitrium poteſtasq́ eſſe cenſetur: tum etiam propter electionis explicatam rationem, quæ electo ius arrogare poterat, atq́ in electionis auctoramento ac documento conſcribenda erat. Quia liberaſti nos de manu Madian: *tuo, inquiunt, maximo de omni Rep. merito. Itaq́ primum electionis fundamentum erat, Gedeonis de omni Iſraele benemerentis ius, quo patriæ pater ſalutari ex illorum iudicio, atq́ eodem patris nomine obſeruari debuit. Alterum verò ipſorum deligentium atq́ præficiētium authoritas, quæ duobus nominibus conſtare videbatur, nempe ordinis totius pariter conſentientis.* Viri Iſrael. *quod ſua lingua ita ſonat:* Et dixerunt vir Iſrael. *vt ſingulariter vnumquemque rogatum, in commune conſuluiſſe intelligamus: atq́ hoc nomine omnis in poſterum ad exceptionē præcidebatur anſa; & conditionis, hoc eſt, libertatis etiam ratio ad authoritatem vehementer faciebat: namque antea dum ab hoſtibus oppreſſi erant, quumq́ ipſi primas inter populum, vt familiarum atque tribuum primores & capita tenerent, tamen non proprij erant arbitrij compotes, ſed potentiæ cogebantur cedere. Nunc verò liberati ab hoc viro, ſuæq́ ſpontis redditi, eam conditionem obtinere ſibi perſuadebāt, quam populus quiſpiam nouus, nulliq́ Regi aut principi addictus, tamen non vulgaris vel promiſcuus, ſed qui procerum & plebeiorum ordinibus conſtet, cuiuſmodi olim quicūque fuere eam Reip. quam optauere formam conſtituiſſe memorantur. quidam enim magiſtratibus vel perpetuis, vel certo tempore nouandis; alij paucis tantùm ex multorum numero delectis; alij vnicuipiam rerum ſummam, atq́ Reip. habenas conceſſerant: vnde tria gubernationis genera apud hiſtoricos commemorata extitêre. Iam itaque ſibi ius nunc Iſraelitæ conſtare arbitrati, Gedeoni poteſtatem in ſe omnem, ad quartam vſq́ progeniem, tradere conſtituerant, magis vtiq́ (vt ſignificabamus) ex Gentium more, quàm ex ſingulari Iſraelitarum (vti mox cognoſcemus) vel iure vel vſu. Quod ſi Gedeon ambitioſè admiſiſſet, haud dubiè occupare poſſet, & obtinere, ambitioſè tamen, ſicuti dicimus, magis quàm iuſtè; ſed non bonis demum ſucceſſibus, vt facile diuinare eſt. Atqui hanc nec prudentem, nec iuſtam fuiſſe conſultationem aut conſpirationem, ſed magis ex nouæ recentiq́ ſalutis letitiæ tumultu populariter ortam, quàm ex ſapiente deliberatione profectam, ipſa pij ac modeſti Gedeonis ſapienter repudiantis oratio docuit. Quod verò illi oblatum fuit, non erat facultas & authoritas iudicandi, conſulemq́ agendi, qualis Deboræ, Baraco, Aodo, Ghathnieli, & cæteris obtigerat; hanc enim non ex ipſorum delectu, ſed pari iure cum iis, qui ſe præceſſerant, iudicibus ipſe iam tenebat; vtpote vel illius ſalutis admirādæ ſigno ac manifeſto exemplo iudex per Deum declaratus, cuiúſque partes deinceps poſthac eſſent, populum ab externis inuaſionibus foris defendere, & patriis, hoc eſt, ſanctis, à Moſeq́ acceptis legibus, domi gubernare, in officioq́ continere, nullo alio vel præmio, vel ſtipendio, vel commodo aut ſplendore vſurpando, quàm quo alij antea fuiſſent vſi: verùm hi, regio excepto nomine, omnem*

Electio publica.

Gubernationis genera.

in ſe

in ſe poteſtatem imperandi, ducendi, ac deducendi, & quidquid ad principis commoditatem, maieſtatem, & facultatem atq; copiam pertineret, conſtituendi, illo verbo committebant: Dominare nobis, MESSAL BANV. *quod quia magis affini vocabulo Chaldæus Paraphraſtes reddere nō potuit, expoſuit,* REGNA IN NOBIS. *Præter nomen, inquiunt, omnem regni atq; imperij authoritatem tibi & filio tuo Iether primogenito (non aliis ſeptuaginta quos habes) ſed huic ſingulariter, perinde atq; tibi, & huius filio, id eſt, nepoti tuo ex hoc procreando, eodem iure atq; modo permittimus, & tradimus, quam tu tuo atq; ipſorum nomine quamprimum vſurpare poßis, nobis conſentientibus, atque adeò vltro offerentibus, adiuncto obligationis atq; cauſæ nomine ac titulo:* Et filius tuus: *ipſorum oratio ſic habet*, Etiam tu, etiam filius tuus, etiam filius filij tui. *Quæ repetitio integrum, conſtans, atq; par ſingulis adſcribit ius. Et quiſnam hominum tantum ſplendorem, tantam authoritatē, tantam potentiam & gloriā, tanto primorū atq; populi conſenſu & applauſu oblatā, atq; adeò in ſpecie iuſtā, & bono merito magis enatam, quàm vllo ambitu, vllòve negotio, ſed ne cogitando quidem partam, repudiaret? quis admittentem non laudaret? quis recuſantem non vel ignauiæ, ſocordiæ, & exigui animi, atq; ignobilis humillimiq; damnaret? præcipuè non ſuum decus tantùm, ſed filiorum ac poſteritatis amplitudinem auerſatum, & gloriam, cuius cauſa multi non ſolùm iura omnia, cùm humana, tum diuina, ſed humanitatem ipſam, atque etiam affinitatem omnem ac patriam prodiderunt? Atqui hîc nulla obſiſtere poſſe videbatur inuidia (cui potentia ſubiecta eſſe ſolet) vbi tantus populi atq; principū conſenſus applauſusq; conſtabat. Exiſtimo nullum noſtra memoria huiuſmodi exemplum viſum, nec facilè apud exteros antiquioréſque homines huic ſimile exſpectatum crediderim.*

Iuu Sat 10.

Viſne ſalutari ſicut Seianus? habere
Tantundem, atque illi ſellas donare curules?
Illum exercitibus præponere? tutor haberi
Principis anguſta Caprearum in rupe ſedentis
Cum grege Chaldæo? vis certæ pila cohortis,
Egregios iuuenes, & caſtra domeſtica? quid ni
Hæc cupias? nam qui nolunt occidere quemquam,
Poſſe volunt.

Sed quemadmodum huiuſmodi, quæ vulgo maximæ ducuntur, maximíque fiunt res, à ſanctis diuinæq; prudentiæ luce præditis viris accipiantur, ex Gedeonis iudicio atque reſponſo, ad noſtram vtilitatem cognoſcere operæprecium fuerit.

Quibus ille ait: Non dominabor veſtri, nec dominabitur in vos filius meus, ſed dominabitur Dominus.

V N A *etiam honeſta credita ratio, quamobrem tantus magiſtratus, ex vulgi, & fortaßis ex eorum, qui ſapere putantur, iudicio delatus, repudiari*

non

non deberet, nobis non fuerat ſuperiùs adducta, quæ hoc in loco inducetur cõmodè, ciuili nimirum & benignũ comis gratiq; animi officiũ, amicorum vel beneficiis, vel voluntatibus atq; ſtudiis rependendum. Namque indecorum illiberaleq; duci poteſt, amicis vel affinibus, noſtram dignitatem amplitudinemq; cupientibus & efficaciter curantibus, gratiam non referre, vel ſaltem habere: nedum illud ſtultum, ruſticum, atq; improbum ducatur, non tantùm amicis & notis, ſed ignotis etiam, imò cunctæ prorſus genti, eique frequentiſsimæ & nobiliſsimæ, bene & magnificè, atque adeò ampliſsimè de te conſulenti, & ſeſe tibi vltro ſubdere optanti, pari etiam animo non reſpondere, vt vel ipſos, quæ maximis votis digna exiſtimant, à te contẽpta, ſuperbiæ & arroganti cuiuſdam deſpicientiæ tribuentes, vel tanto munere indignũ eſſe arguentes, communis iudicij atque ſuffragij pœniteat: non ſine perpetua, quam ex hac re exſpectare conſequens fuerit, propinquorum & familiarium exprobratione & querela, quòd nec tuis, nec tuorum commodis, cùm ſine labore, ſine ſumptu, ſine vllo negotio potuiſſes, conſulere volueris. Etenim vel hoc vnicum argumentum hodie tantum ponderis ac momenti habet: vt vel quos opum atq; honorum cõtemptores aliàs, magnificaq; aduerſus auaritiam & ambitionem dicentes audimus; tamen & ad oblata vltro munia & munera ſubeunda, & ad maiora etiam deinceps ambienda impellat. His etiam centum alias & plures ſubtexere poteramus cauſas, cuicumque iam vel vulgari homini propter frequentem commemorationem atque repetitionem notas, quibus nemo ferè eſt, cui non magnas res & ambire, & aggredi, & gerere non perſuadeatur quotidie, ſi non aliorum oratione, at ipſa propria tamen & priuata cogitatione cuiuſquam, qui ſe aliquid eſſe aut ipſe putarit, aut ab aliis audierit; inter quas præcipuum iam locum, & frequentiſsimum illa de euangelico talento admonitio vſurpatur, an ad eum modum, quem Chriſtus poſuit, concinnata, nec ne, non huius temporis atque diſputationis inquirere fuerit. Nihil itaque in hoc genere aut dictum vmquam eſt, aut excogitari diciq; poteſt, quod ad huius Gedeoni oblatæ amplitudinis perſuaſionẽ non poſsit opportuniſsimè afferri, quodq; vir ille optimus ac ſapientiſsimus non intellexerit: qui tamen maiori iudicio rem à ſe examinatam & perpenſam, prudentiſsimè ac piiſsimè expediuit. Nam præter animi ſui ſtatum, ab omni ambitione & cupiditate alienum, præter ſuarum ipſius partium extenuationem, quæ optimos quoſque & præſtantiſsimos viros decet: populare illud conſilium duobus nominibus improbandum duxit, altero quod verè populare atque repentinum eſſet, nulla matura deliberatione tractatum, ſed præſentis magis libertatis lætitia & exſultatione, atque temeraria frequentia, quàm certa ac firma cunctorum amicitia & beneuolentia profectum, quippe quorum quæ oblati magiſtratus rationem reddebat oratio, illa fuit: Quia ſeruaſti nos de manu Madian. *quam non rectè ſubductam ſuo ipſe reſponſo, vt mox intelligemus, arguit. Altero verò, quòd quamuis maximè deliberata, certa, atque æquabilis illius ſibi præ-*

ficiendi omnibus cōſtitiſſet volūtas; facultas tamen, atque vſus ad eiuſmodi
actionem illa tempeſtate non conſtabat; cùm diuina Lege populo poteſtas
adempta eſſet, quemquam ad regnum, regniue ſimile imperium, niſi à Deo
antè probatum, indicatum, & manifeſtis documentis traditum, deligendi.
Deut. 17. Cùm ingreſſus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & poſ-
» ſederis eam, habitaueriſq; in illa, & dixeris, Conſtituam ſuper me Regem,
» ſicut habent omnes per circuitum nationes: eum conſtitues, quem Dominus
» tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Itaque quid populus, vel populi
principes (qui populariter magis, quàm pro dignitate tunc agebant) vellent,
quídve poſſent, Gedeon ipſe longè illis meliùs rectiuſq; peruidit, qui tantæ
authoritatis ſplendore nō præſtrictum à recta ſententia declinaſſe, magni
exempli eſt, & viris bonis omnibus ad imitandum obſeruandi, atque à Spi-
ritu ſancto conſtituti ac deſcripti. Iam verò reſponſum ipſum partibus (vti
vidimus) examinatis facilè capi teneriq; poteſt. Non dominabor veſtri,
Futurū tempus verbi. nec dominabitur in vos filius meus. Futuri temporis verba in ſacra lin-
gua magnam (vt ſæpè adnotauimus) obſeruationem ſignificationis habent,
præcipuè verò negatiuo, vel vetationem ſignificante vocabulo adiuncto;
namque idem valet quod imperatiuus, idem quod indicatiuus præſens cum
infinitiuo, idem quod perpetuum: atque hoc etiam ſingulare habet, quod ve-
tantibus legibus familiare eſt, & Prophetarum oraculis ac prædictionibus
familiariſſimum. Tantūdem igitur nobis hoc loco ſententiæ reddidit, Non
dominabor vobis, atq; illa, Non poſſum, non debeo, non fas duco, demum
nolo vobis dominari; atque adeò ſcio, tametſi nunc vos iſtud profertis, nec
me, nec filium meum vobis dominaturum. hæc poſtrema explicatio prophe-
ticæ prænotionis eſt, vt ſuo loco indicabimus. Prima igitur, Non poſſum vo-
bis dominari, & animi ſui ab illa cogitatione alienationem profitetur, &
virium ac meritorum tenuitatem confitetur modeſtiſſimè. Secūda, Nō de-
beo, quia nec à Deo id munus ſubire iuſſus ſum, nec veſtræ vel voluntati ob-
temperare, nec amicitiæ aut beneuolentiæ gratulari teneor, cùm ſciam quo
animo, atq; motu in iſtud conſilium coieritis; vobis inquam, quorum natu-
ram & ingenium calleo. Tertia, Non fas duco. Nam quamquam frater ve-
ſter ſim, quod & eſſe volo & profiteor; quamquam manifeſta Dei, vobiſq;
declarata volūtate, vel ad regium, vel ad imperatorium munus vocatus eſ-
משל ſem, tamen, iſtud MESSOL, ideſt, dominandi nec verbum, nec ius vſur-
pare poſſem, quod nulla in parte Lex vel Regibus tribuit, imò contrà potiùs
Deut. 17. cauet: Nec eleuetur cor eius ſuperbia ſuper fratres ſuos: quos fratres perpe-
tuò dicere, & habere, & fraterno affectu officioq; colere, ac regere conue-
Dominatio poteſtas regia Dominus. niat. Huiuſmodi exemplo ſuperbum Domini cognomentum ab Auguſto re-
pudiatum legimus: quamquam reapſe numquam relictum. Verùm vir hic
& optima perſpexit, & perſpecta, animo officioq; obtinuit. Quarta, Nolo
demum vobis dominari, vtpote à dominandi voluntate alieniſſimus, & ve-
ſtri ingenij nō ignarus, qui, quod hodie mihi offertis, cras numquā oblatum
fuiſſe

fuiſſe voletis; & libertatem, quam nec diuinæ gubernationi conſtanter addicere curauiſtis, meæ poteſtati ſubiectam, grauiter iniquoq́; feretis animo. Denique noui certiſſimè, nec me, nec filium meum, quos nunc ad dominationem appellatis, vobis cordi futuros eſſe: id quod res ipſa nõ multo poſthac docebit. Cognouerat enim prudentiſſimus vir vulgi illius ingenium & mores, & quid tandem familiæ filiisq́; ſuis futurum eſſet, diuino Spiritu præuiderat: atque eum hac in ſignificatione huius dicti ſenſum excipimus, quem in illo ſuperiùs declarato: Quemcumque dixero tibi, hic non ibit tecum, non ibit tecum. Huic verò imperij detrectationi opportuniſſimum adiunxit conſilium Gedeon, quo & illorum ſententiam redarguit, & optionem poſtulationemq́; correxit: Sed dominabitur vobis Dominus *dominationem, regnũ, & imperium in humanũ genus omne vni Deo proprium eſſe, illiq́; ſoli referendum, ſacra oracula frequentiſſimè atteſtantur: Poteſtas & terror apud eum eſt, qui facit concordiam in ſublimibus ſuis. Numquid eſt numerus militum eius? & ſuper quem non reſurget lumen illius? Et, Quoniam Domini eſt regnũ, & ipſe dominabitur gẽtium. Et, Qui dominatur in virtute ſua in æternũ: oculi eius ſuper gentes reſpiciunt. Quòd ſi propria hæc in omnes gentes dominandi authoritas Dei vnius eſt, quam ille aliquando legitimè conſtitutis Regibus, certo ſtatutoq́; modo concedit; ſingulari ac peculiari quodam iure, in populum ſibi ſingulariter delectũ & curatum, ac præcipuo quodam exemplo dedicatũ, huiuſmodi authoritas tribuenda fuerit. S.S. E. Et ſcient, quia Deus dominabitur Iacob, & finium terræ. &, Facta eſt Iudæa ſanctificatio eius, Iſrael poteſtas eius. Quibus omnibus in locis verbum* MASSAL *vſurpatur, quod liberam, certam, & perpetuam dominationem, iudicandi & gubernandi poteſtatem authoritatẽq́; ſignificat. Hunc igitur illis proprium Dominum optimum, potentiſſimum, iuſtiſſimum, & ſapientiſſimum ſingulari nomine* IEHVEH *ab initio perpetuo beneficiorum vſu cognitum, & hactenus ipſorum vitio atq; culpa offenſum, deinceps poſthac cognoſcendum, placandum, conciliandum, recipiendum, atq; colendum cõmemorat: & conſilio atq; ſuffragio ſua pro parte firmat, ea authoritate qua nunc fungitur vſus, hoc eſt iudicis ac ducis, cuiuſmodi alij, qui hactenus ipſis præfuerant, authoritatis magiſtratu defuncti ſunt.* Sed dominabitur vobis Dominus. *Fortis, æternus, & immortalis, quem regnum & poteſtas in iuſtos & iniuſtos vnicè decet, nedum in vos, qui hanc ſalutem non à me, nec ab alio quopiam homine accepiſtis, ſed ab illo tantùm. Atq; vt illi cura eſt in vos dominandi, ita vobis illi parendi eſto, vel ex præteritorum tum beneficiorum, tum etiam iudiciorum recordatione. Non longè hæc optimi conſulis, & conſilij ratio ab illa Ioſuæ ſententia diſcrepat:* Eligite vobis quod placet, *cui ſeruire potiſſimùm debeatis; vtrùm diis quibus ſeruierunt patres veſtri in Meſopotamia, an diis Amorrhæorum, in quorum terra habitatis. Ego autem & domus mea ſeruiemus Domino. Niſi quòd Ioſue illo loco de omni religione, & Reipublicæ etiam ex-*

Iob 25. | Pſal 29. | Pſalm. 65. | Pſal 59. | Pſal. 103. | Ioſue 24.

terno cultu agebat, Gedeon de magiſtratu tantùm videatur agere, quamquam re vera de vtroque agat cultus genere, aperteq́ doceat, illos errare, qui cùm ſingulari præter omnes gentes exemplo, Deum principem, & ſuarum rerum curatorem & promotorem habere poßint, ad ea aptanda traducãtur, quæ apud alias gentes nec ſapienter vſq́ inſtituta, nec adeò felicia vident, quæq́ cùm ipſi, non ex Dei conſilio, ſed ipſorum voto & inuento adepti fuerint, minùs profectò ex animi ſententia ceſſura experientur. Atq́ hoc omnium humanarum miſeriarum caput eſt, velle vnumquemque ſuam publicè ac priuatè viuendi agendiq́ formam ſibi confingere, ab illa diuini Spiritus norma ſimpliciq́ lege diuerſam, & ad hanc priuatam proprietatem diuina humanaq́ omnia pertrahere. S. S. E. Ecce qui elongant ſe à te, peribũt:
Pſal.72. „ *perdidiſti omnes qui fornicantur abs te. Mihi autem adhærere Deo bonum* „ *eſt, ponere in Domino Deo ſpem meam.*

Dixitq́ue ad eos: Vnam petitionem poſtulo à vobis: Date mihi inaures ex præda veſtra.

HOC *ab ipſo partæ primùm victoriæ tempore in animo habuiſſe videtur Gedeon, nempe inſigne aliquod huius geſtæ rei monumentum in familia domoq́ ſua ſtatuere, quod & delectus ſui à Deo facti, & admirandæ in illa expeditione felicitatis, poſteritatis memoriæ; ad Dei primùm laudem, & ad nonnullam familiæ ſuæ gloriam, atque adeò ad commemorationem meritam erga omnem Iſraelitarum gentem teſtaretur. Nec enim nullã poſteriorum harum cauſarum rationem ipſi habitam fuiſſe arbitramur, qui & initio camelorum torques vſurpauit, & deinde hoc poſtulauit, obtentumq́ non alibi, quàm in propria dicauit domo. Commodũ autem accidit, vt repudiato tantæ amplitudinis munere ipſi oblato, id quod minimũ æſtimatione, facileq́ conceſſu erat, poſtularetur; præſentibus præcipuè viris omnibus, iiſdemq́ exſultantibus, & nihil in illo lætitiæ tumultu tantum de ſe benemerenti viro negaturis, cuiq́ ex ratione ac iure belli maior multo ſpoliorum & prædæ portio, quàm ea quæ poſtulata eſt, deberetur. Atqui ſuæ ille partis nullam hoc loco mentionem facit, ſed ex iis quæ alij collegerant ſpoliis, inaures tantùm aureas ſibi concedi popoſcit.* Poſtulabo à vobis poſtulationem. *Ver-*
שאל *bum* SAAL *ad ea pertinet, quæ honeſtè peti, & gratioſè donari poſſunt.* A vobis inaures ex præda veſtra. *Teſtimonium atq́ documentum hoc volebat eſſe optimi ſui de illis omnibus meriti, & velut pignus quoddam obſeruantiæ illorum in poſterum erga ſe familiámque ſuam, monumentum etiam maximæ illius ſtragis hoſtibus illatæ, quorum vel inaures, quas non ita graueis ſingulorum fuiſſe par erat, tamen coniuncta ſumma, tantum conficerent ponderis.*

Inaures enim aureas Iſmaelitæ habere conſueuerant.

E x *exemplari ſic:* Nam inaures aureæ illis, quia Iſmaelitæ illi. *Hac expoſitione, velut per parẽtheſin inducta, plures indicantur ſimul res. Nam*

præter

præter antiquitatis commemorationem, quæ de gentium moribus inquirenti opportuna eſt, auguriorum etiam atq; ſuperſtitionum, variis populis familiarium, notatio commodè inducitur, cuius generis vſus omnis in ſacra damnatur lege. Voluiſſe autem hoc vno exemplo dux ille videtur, certũ & manifeſtũ victoriæ illius tantæ de illo tam numeroſo exercitu teſtimonium, & monumentum ſtatuere, iis ipſis inſignibus conſeruandis, quæ iidem gẽti geſtare moris atq; religionis fuit. Hoc eſt inauribus aureis, lunæ referẽtibus inſtar, quæ proprium ac ſingulare Arabum, Iſmaelitarum præſertim, eſſe ſolet ornamentum. Quippe Iſmaelitæ originem ſuam ad Abrahamum referentes, hoc primum inſigne monumentum ſingulis ex ipſorum gente nobilibus, præcipuè auribus (in quibus admonitionis ſedes eſt) appendendum ſtatuerunt, quod ad gentis ſuæ nobilitatem commemorandam, atq; omni animi robore & bellica virtute præſtandam perpetuò hortaretur. Nouerat namq; Iſmael, primum in electiſsimi illius viri Abrahami familia Iſaacũ à Deo appellatum; ſe autem, quamuis natu primum, ſecundo tamen loco ad humanæ præcipuè felicitatis amplitudinem vocatum. S. S. E. In Iſaac vocabitur „ Gen. 21.
tibi ſemen, ſed & filium ancillæ faciam in gentem magnam. Quia ſemen „
tuum eſt, quod promiſſum Agaræ matri etiam cælitus denuo confirmatum „
fuit. Surge tolle puerũ, & tene manum illius, quia in gentem magnam fa- „
ciam eum. Cuius promiſsi, à ſe non tantũ ex arcana ſignificatione, quantum ex communi ac rudi verborum interpretatione, excepti, ſymbolum ſibi, & poſteris omnibus ſuis inſtituere meditatus Iſmael, lunæ effigiem ſingulis perpetuò geſtandam ſtatuit. qua id ſignificaretur, ſe quidem, ſi temporis antiquitatisq; ſpectanda eſſet ratio, priorem quidem ſtetiſſe, eo modo quo nox die prior ab initio fuerat. S. S. E. Et fuit veſpere & manè dies vnus. Gen. 1.

Luna Iſmaelitarum inſigne.

Verùm quod ad claritatis prærogatiuam ſplendorisq; attinet, primas Abrahamicæ amplitudinis partes Iſaaco fuiſſe per Deum tributas; proximas verò atq; ſecundas ſibi vni conceſſas, cui ex eodem luminis fonte, hoc eſt, ex Abrahamo nobilitatis paternæ emanaret initium, nũquam tamen deſituræ, ſed vt luna perfecta in æternum, & teſtis in cælo fidelis, duraturæ. Itaque quamquam Iſaac primas illuſtriſsimasq; ſplendoris ratione ipſi deferat, ſibi tamen ſecundas arrogauit, illumq; cum ſole, ſe verò cum luna compoſuit, cui cæteri omnes ex Abrahamo & Ketura prognati populi, tamquam minora aſtra, & lumine & dignitate cederent. itaq; ſeſe omnium fratrum ſuorum, vno Iſaaco excepto, ſplendoris felicitatisq; nomine perpetuò præſtiturum, hoc ſymbolo declarabat: cuius quamquam non vmquam amplitudo rerum imminueretur, vt mortalium res (eæ præcipuè quæ maximæ habẽtur) non eodem ſemper perſeuerant modo; tamen numquam eſſet deſitura, ſed identidem inſtauranda pleniſsimè, atque adeò plus ſemper luminis quàm obſcuritatis habitura. Siquidem luna nullam per longam temporis moram luce caret: & quamquam ea facie, quæ terram ſpectat, nonnũquam non conſpiciatur; id tamen bidui, nũquam verò integri tridui eſt. itaq; & hoc ipſum

de ſe genteq́; ſua præceperat Iſmael, poſſe quidem ſuas res, temporum atquè hominum aliorum cauſa & inuidia, minores aliquando videri, occultari interdum; verùm perire funditus, exoleſcereq́; non poſſe, ſed cæterorum omnium rebus non modò pares, verùm ſuperiores etiam ſemper emerſuras, ita
Gen. 16. „ *prædictionem illam interpretatus: Hic erit ferus homo: manus eius contra*
„ *omnes, manus omnium contra eum: è regione vniuerſorum fratrū ſuorum*
„ *figet tabernacula. Atqui ſymbolum hoc non monimenti ſolùm nomine, ſed augurij etiam religione, Iſmaëlis poſteritati receptum ac ſacratum, ad noſtrum vſq; durat æuum, quòd Orientales illi populi huiuſmodi auguriorum & ſuperſtitionum (maximè quæ ex ſiderum ac temporum diſciplina petuntur) ſemper fuerint ſtudioſiſſimi, vt in lib. Phaleg docebamus. Quãobrem, quod in exemplari lingua* NEZEM *dicitur, Chaldæus interpres* RADASSE *vertit, quod ſanctum ſacrumq́; Latinè dicere poſſumus. Quod verò hiſtoriographus ipſe expoſitionis cauſa ſubiunxit,* Quia Iſmaelitæ ipſi; *Chaldæus ita etiam componit,* Quia Arabes ipſi. *Ex vtraque autem lectione illud docemur, non omnium illarum nationum, ſed Arabum tantùm hoc proprium eſſe geſtamen; iis verò eo nomine arrogari, quòd gentis ſuæ ortus ab Iſmaele ducatur. Huiuſmodi auguriorum & auſpiciorum omen imitatur antiquus Romanus:*

Iuu. Sat. 11. Tunc rudis & Graias mirari neſcius artes,
Vrbibus euerſis, prædarum in parte reperta
Magnorum artificum frangebat pocula miles,
Vt phaleris gauderet equus, cælataque caſſis
Romuleæ ſimulacra feræ manſueſcere iuſſæ
Imperij fato, & geminos ſub rupe Quirinos,
Ac nudam effigiem clypeo fulgentis, & haſta,
Pendentisque Dei perituro oſtenderet hoſti.

Ex monilium autem camelis Regiis detractorum effigie, quæ Hebraicè SAHHARON *dicitur, hanc etiam, quæ Iſmaelitarum familiaris eſt, arguimus. Etenim circulos illos lunam etiam imitatos intelligimus, altera parte craſſiores; extremis verò, qua curribus appenderentur, tenuiores. Quamquam verò Machometanæ ſuperſtitioni quàm plurimæ gentes adhæſerint; lunæ tamen inſigne Arabibus tantū tribuitur, eo quod explicuimus inſtituto. Fuere autem primi omnium Arabes à Machometo poſt Perſas aliquot ſeducti. Machometis autem ſingulare inſigne, manus expanſa fuit, quam ille per Deum capiti ſuo mentiebatur impreſſam. Atque hoc poſterius Mauri, Palæſtini, Perſæ, cæteriq́; ferè omnes, præter Arabas vſurparūt, non ſolùm qui illi incumbunt ſectæ, ſed qui eidem cùm antea inhæſerint, renunciaſſe, inq́; Chriſtianam Eccleſiam conceſſiſſe dicuntur, quales in omnibus Celtiberiæ regionibus quam plurimos videbamus, tum ruſticos, tum Agaſones, huiuſmodi manus imaginem iumentorū frontibus appendentes. Cuius etiam in noſtris antiquitatum monumentis effigiem ære inciſam, &*

ex

ex cocto vitro, quod ſmaltum vocant, inductam habemus. Porrò temporum ſeculorumq; ſpacio, & gentiũ confuſione euenit, vt inſignibus his tũ Arabes, tum Mauri promiſcuè vtantur, maiore etiam ſuperſtitione & errore. nam & Turcæ, quòd Machometis profiteãtur ſectam, ſignis & parmis lunæ effigiem hodieq; appingunt, quam tamen ſolis Iſmaelitis quondam ſcriptura vſurpatam indicat. Qua autem capitis parte inſigne hoc Iſmaelitis geſtari ſoleret, ex Latina atq; Græca verſionibus facilè indicatu eſt, quibus adſcribendum ducimus. Nam Græci interpretes ἐνώτιον, *Latinus inaures pro* NEZEM *reddidere; quamquam nos vno tantùm ſacræ lectionis loco nomen hoc, plurali numero pronunciatum, auricularum nomini adiunctum legerimus: &* NEZAMIM, *quæ erant in auribus earum. aliàs* Geneſ. 35. *autem perſæpè naribus appendi, vel ſi non ipſi naſo appenſum, ſaltem ornamenti vſu applicitum expreſſè legimus. Vt, Suſpẽdi itaq; inaures ad ornandam faciẽ eius. ex verbo ſic: Et poſui* NEZEM *ſuper naſum illius. Et quod* Geneſ. 25. *apud Iſaiam Latinè legimus, Et annulos & gemmas in fronte pendentes,* Eſaiæ 3. *propria in lingua eſt, Et* NEZAMEI *naſi. Et apud Ezechielem: Et ornaui* Ezech. 16. *te ornamento, & dedi* NEZEM *ſuper naſum tuum. Atq; illud etiam in noſtra verſione apertiſſimum: Circulus aureus in naribus ſuis mulier pulchra* Prou. 11. *& fatua.* NEZEM *auri in naribus, &c. Hiſpanica antiquiori lingua hoc genus, illa fortaſſis ætate geſtatum* Anaziue *vocatum legimus, vtro autem loco ſuum Iſmaelitæ* NEZEM *appenderint: nihil refert, cùm vtraq; capitis pars, hoc eſt, auriculæ & frons, atq; ea faciei portio, quæ à fronte inter oculos ad nares protenditur, monitioni, recordationi, animaduerſioniq; fuerit deſtinata. vt, Erigit manè, manè erigit mihi aurem vt audiam quaſi magi-* Eſaiæ 50. *ſtrum. & apud exteros: Cynthius aurem vellit, & admonuit. fronti autem & inter oculos atq; ſuper naſum quemcumq; apponebantur, ex antiquo inſtituto huc propriè pertinent, quamquam ſeculorũ vetuſtate, & hominum vitio poſtea ad ornatum magis fuerint vſurpata. ex qua ratione illud præceptum eſt: Et ligabis ea quaſi ſignum in manu tua, eruntq; & mouebuntur* Deut. 6. *inter oculos tuos. Atq; non omnes, quotquot ex occiſorum ſiue naribus ſiue auribus detracti fuerant huiuſmodi lunares circuli, ſibi dari poſtulauit Gedeon; ſed à ſingulis eorum qui ſpolia detraxerant, ſingulos tantùm, tamquam ſymbolum ſiue monumentum præſtantiæ. Moris enim & hoc fuiſſe antiquis vidimus, vt præter eam, quæ iure debebatur, ſpoliorũ partem, aliquid etiam ſingulare omnium conſenſu militum ſummis tribueretur ducibus, honoris ergô, quod apud Græcos Poëtas* γέρατος *nomine celebratur. hoc itaq; poſtulationem hanc ſpectare etiam intelligimus, vltra eam, quam antea indicabamus, cauſam:* Date mihi inaures ex præda veſtra. *Exemplar in hunc modum habet* Date mihi ſinguli NEZEM ſpolij ſui. *Singulari numero à ſingulis ſpoliatoribus tantùm ſingulos circulos popoſcit, non emptos ex aliis, non ad eam rem confectos; ſed, quod modeſtioris exactionis erat, nullo ſumptu comparatos ab iis tantùm, quibus inter ſpolia huiuſmodi orna-*

ornamenta contigerant; quod facilè ac libẽter concedi poſſet tam exigua res, in tanta ſpoliorum citra laborem partorum copia.

Qui reſponderunt, Libentiſſimè dabimus. Expandenteſque ſuper terram pallium, proiecerunt in eo inaures de præda: & fuit pondus poſtulatarum inaurium, mille ſeptingenti auri ſicli: abſque ornamentis & monilibus, & veſte purpurea, quibus Reges Madiã vti ſoliti erant, & præter torques aureas camelorum.

H A N C *ſpoliorum partem ex Regum ornamentis, atq; ex inauribus poſtulatis, omnem Gedeoni contigiſſe lectio indicat; ſed poſtulatarũ inaurium pondus ideo commemorat, vt virorum, qui ad inſectandam & vrgendam hoſtium fugam, atque adeò magis ad ſpolia colligenda conuenerant, ſubduceretur numerus: non autem vt hoſtium occiſorum ſumma ex his conſtaret, quæ iam ſuperiùs ex Iſmaelitarum Regum actione conſtiterat, quibus additi fuerant ij, quos proximæ noctis inuaſione periiſſe neceſſe fuit. nũc verò præter ea quæ iam declarabamus: illud Gedeoni conſilium fuiſſe videtur, vt ex ſolerti põderis ſupputatione intelligeretur, quanto plures ad ſpolia, quàm ad prælia prodierint: præliũ enim illud Domini trecentos delectos conſtanterq; perſecutos conſtat; poſt fugatos verò hoſtes, pluſquam quatuor mille exſpoliatores exſtitiſſe, ita conijcere poſſumus. Inaures initio numerari noluit Gedeon, nõ omnes, ſed ſingulas à ſingulis, ne conſilij ratio omnis manifeſtè perſentiretur: tot enim fuiſſe ſpoliatores, quot inaures numerabantur, facilè quiuis caperet: ponderis autem examinandi cura aliò tendere videri potuit, hoc eſt ad cognoſcendum, quantum auri eſſe oportuit Iſmaelitis omnibus. cùm ea tantùm pars, quæ ex ſingulorum ſpoliantium munere duci contigerat, circulis ſiue inauribus non ita magni ponderis ab vnoquoq; collatis, tot ſiclos confeciſſet; præter ornamenta regia, quæ belli iure Duci debebantur; atq; camelorum phaleras, ſiue monilia lunæ inſtar habẽtia, quæ ipſemet Dux detracta ſibi acceperat. Atque ita Gedeonis ratio ſpoliatores tunc latere potuit, qui libenter primùm conceſſere, & ſimul atq; conceſſum eſt, in veſtem ſolo inſtratam ſinguli ſingulos coniecere circulos; quorũ pondus, ſiue auribus illi appendendi eſſent, ſiue naſo admouendi, nõ exiſtimamus drachmam ſuperaſſe: neq; enim huiuſmodi partium capitis ornamenta, hoc pondere grauiora ad geſtandum habilia ſunt: onerarent quidem, magis quàm ornarent, quæ plus habuiſſent ponderis. Atqui ſinguli ſicli quaternas Atticas continent drachmas, vt in ſacro Apparatu diſſerebamus, vtq; noſter oſtendit ſiclus, quem ad veri monumentum & exemplum in D. Laurentij Regij ſacrarum reliquiarum theſauro dicare cogitamus. Igitur mille ac ſeptingenti ſicli vncias octingentas ac viginti quinque conficiunt, & libras Romanas ſexaginta octo, ac vncias nouem. Rurſus ſi in drachmas reſoluantur ſicli, ſex mille & octingentas efficient, quæ ſpoliantium facilè arguent numerum, cùm apertè ſinguli vnicam tantùm inaurem in veſtem coniecíſſe*

Siclus.

Lib. Thubal.

conieciſſe dicantur;ita ex verbo: Et extenderunt veſtem,& coniecerunt ibidem vir NEZEM ſpolij ſui. *Qui nihil ſpoliauerat,nihil coniecit; & neque ij etiam quicquam coniecerunt, quibus auri* NEZEM *nullus inter ſpolia contigerat. Atq; ita publicè tunc decantatum fuit,tantum fuiſſe auri pondus,quod ad Gedeonem ex communi donatione pertinuerat, præter ornamenta & monilia cætera ac veſtimenta regia purpurea, qualia Arabum principes,qui diuite ac molli cultu delectantur,induere ſolent.* Ornamentis.SAHHARONIM. *lunæ formam referentibus, quæ è regiis torquibus pendebant.*Et monilibus. HANETIPHOTH.*reſinaria,Latinè dicere vtcumq; poſſemus,ſiue vnguentaria potiùs. Nam inter Perſarum Arabumq; delicias vnguenta numerabantur : hoc eſt, balſama, opobalſama, & nardus, ac malobatrum;quorum vſus in capillis barbaq; præcipuè erat, præterquam quòd & ad vulnerum curationem huiuſmodi precioſa pharmaca principibus viris adhibebantur. Eſt autẽ* NETEPH, *idem quod gutta, ſtilla, ſiue lachryma. Lachrymarum verò præſtantiſsima opobalſamum eſt, Hebraicè* TSERI *dicta. Inter cætera Darij Regis ſpolia vnguentariam thecam, auro, gemmis, & operis elegantia inſignem repertam legimus, quam vnguentis transfuſis purgatam, cùm ſinguli ex principibus aliis atque aliis vſibus aptam cenſerent; Immo enim, Alexander ait, ad ſociũ inſeruandum & circumferendum. Socium autem ille appellabat Homeri libros, quorum lectione plurimum delectabatur. Huiuſmodi capſulas aureas, ſiue pyxides, ſiue onyches ſuauiſsimi vnguenti plenas, deliciarum cauſa non ſolùm Regibus Arabum, ſed & Principibus in vſu fuiſſe, ex antiqua lectione facilè cognoſci poteſt.* Balſama.

Horat.lib.1. Ode 29.

Icci, beatis nunc Arabum inuides
  Gazis,& acrem militiam paras
  Non antè deuictis Sabeæ
  Regibus, horribiliq; Medo
Nectis catenas. quæ tibi virginum
  Sponſo necato Barbara ſeruiet?
  Puer quis ex aula capillis
  Ad cyathum ſtatuetur vnctis?

Sed regias huiuſmodi pyxides, vel onyches vnguentarias, & materia & arte præſtantes fuiſſe oportet : exiſtimamus illas non adeò fuiſſe magnas, vtpote quæ ab ipſis Regibus cum cæteris geſtarentur ornamentis, vt nunc confectas ambræ, muſciq; ſpherulas, quæ poma dicũtur, geſtari à ditioribus feminis viriſq; nonnullis videmus : namq; omnia hæc cum purpurea etiam veſte, continuatis coniũctionibus enunciata, & Regum fuiſſe, & Gedeoni in partem ceßiſſe lectio indicat.

Fecitque ex eo Gedeon Ephod, & poſuit illud in ciuitate ſua Ephra.

SALVTIS *illius magnæ monumentũ ad poſteritatis memoriã ſtatuere*

voluit Gedeon, ſiue id vno tantùm diuini beneficij demonſtrandi conſilio inſtituerit; ſiue aliquid etiam (quod ſuſpicari facile eſt) humanæ gloriæ admiſcuerit: quandoquidem non in tabernaculo, aut alio in publico communiq; omnibus loco, ſed in ſua ipſius patria vrbe dicauit, quo illius viſendi cauſa multi ex Iſraelitis confluerent, vnde popularibus cognatisq; ſuis celebritas, & cum celebritate vtilitas naſceretur. Fuit autem Ephod *vel veſtis ſuperhumeralis, atq; thoracis vel lati balthei forma confectum ornamentum. namq; vtrumq; vox ipſa ſignificat. exiſtimo autē non fuſo auro fuiſſe opus illud confectum, ſed connexis circulis ipſis compoſitum ad eum modum, quo militaris veſtis, quam Giacum dicunt, ex chalybeis fibulis arctis & circularibus conficitur. Siquidem in exemplari ita legimus:* Et fecit illud *(aurum videlicet)* Gedeon ad ephod. *Ita comparauit, vt in ephod concinnaretur.* Poſuit. *Collocauit, & vt trophæum inſigne ſtatuit, non ſine publica pompa & certa obſeruatione, cum præconio quod facilè per omnem regionem diffuderit. Verbi* VAIATSEG, *ſignificatio huc ſpectat. verùm conſilium hoc, non ex Dei iuſſu aut oraculo initum, vitioſum tandem exitus arguit: vti multa alia, quæ à mortalibus recto, vti initiis videntur, ſtudio inſtituta, non multo pòſt in abuſum degenerant: atque ex abuſu in ſcelus, ex ſcelere in calamitatem, tum publicam tum priuatam, prolabuntur: quod quidem erro-*
Deut. 5. *rum genus omne ſæpè diuinis cauebatur legibus & monitis: Cuſtodite igi-*
Ioſue 1. *tur & facite, quæ præcepit Dominus Deus vobis: non declinabitis neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram.*

Fornicatus eſt omnis Iſrael in eo, & factum eſt Gedeoni & omni domui illius in ruinam.

GERMANA *lingua*: Fornicatus eſt omnis Iſrael poſt illum ibi. *Quàmdiu Gedeon vixit, nihil de prima illius monumēti inſtitutione mutatum fuiſſe videtur, tantumq; illo Remp. adminiſtrante id ab iis, qui eò iuris ac iudiciorum cauſa conuenirent, atq; à popularibus viſitatum cum celebri quadam commemoratione, ſalutis non tantū ſemel partæ, ſed quoad dux ipſe ſupererat productæ & conſeruatæ. Eodem & munere & vita defūcto, ex cognatorum & popularium deſiderio (vti fit) monumentū illud iam maiori obſeruantia cuſtodiri, cultiore apparatu oſtendi, atq; vt callidus ille humani generis hoſtis iſtorum artificia errorum, quacumq; capta anſa, inuenire, & hominibus commendare nouit, facilè Ephodo illi, ad inſtar ſacri ſacerdotalisq; ornamenti facto ex precioſa materia, atque non ſine miraculo comparata, numen virtutemq; diuinam ineſſe perſuadere potuit, allegatis ad eam rem monumenti illius cuſtodibus ac miniſtris, qui miracula credulo vulgo inculcarent indies noua, atque felicitatis exempla, nonnullis qui eò conuenerant edita referrent; atque ita porrò omnem Iſraëlem in opinionem diuinitatis pellicerent, vt qui monumentum manu contingeret, ore oſcularetur, oculis admoueret, is felicitatem ſibi augurio quodam promitteret. Ex hoc autem hominum ac mulierum concurſu & ſtudio, magnam vrbium*

gloriam,

gloriam, tum vtilitatem etiam accedere, conſequens fuit. Magnam quoque Gedeõnis familiæ ac perpetuam dignitatem arrogari, & amplitudinẽ etiam præter cæteras vel ſuæ vel aliarũ tribuum conciliantem putari. cõtrà etiam non exiguam aduerſus eoſdem inuidiam concipi apud eos, qui ambitionis atque cupiditatis morbo laborarent: metum quoque & ſuſpicionem innaſci aliis, fore vt ornamenti ac monumenti illius reuerentia inclinatus populus in illius Gedeoniticæ gentis ſtudium conſpiraret. Atque ex hoc initio inſidiarum aduerſus Gedeonis domum ſemina exorta ſunt. Omnis Iſrael fornicatus eſt ibi. *eũdem locum ſuperſtitioſa demum celebritate identidem frequentando, quod tandem illius domus ruinæ cauſam attulit. Hebraicum verbum* MOKES *offenſionem grauißimam, quam caſus conſequatur, ſignificat. Chaldaicè* THAKLA, *Latinè offenſionem ſiue impactionem dicas. Cur autem Gedeoni etiam ipſi periculum hinc dicatur ortum, facile explicatu eſt. Siquidem quod ille in nominis ſui monumentum, familiæ atque poſteritatis ornamentum perpetuum dicauerat, euerſionem potiùs familiæ, & nominis ſui odium inuidiamq́ molitum fuit. Sed hæc Gedeoni non præcognita intelligimus, verùm poſt illius ætatem ab hiſtoriæ huius concinnatore Samuele, opportunè animaduerſa & indicata, ad ſtatuendum lectoribus prudentiæ exemplum documentumq́: cùm omnis ſacrorum ſcriptorum ratio ad expetendorum fugiendorumq́ componendam diſciplinam referatur. S.S.E. Quæcumque ſcripta ſunt, ad noſtram vtilitatem ſcripta ſunt.*

מוקש

Sacrorum ſcriptorum ſcopus.

Humiliatus eſt autem Madian coram filiis Iſrael: nec potuerunt vltrà ceruices eleuare, ſed quieuit terra per quadraginta annos quibus Gedeon præfuit.

VICTORIÆ *illius magnitudinẽ, breui oratione indicatam, æſtimare operæprecium fuerit, quæ tanta fuit, vt toto illo æuo non ſolùm ſe ipſos vlciſci Iſmaelitæ non valuerint, ſed nec cuiquã mortaliũ nocere, negociúmve faceſſere; quippe qui nec etiam ſuis dißipatis & imminutis rebus integrandis, ſatis operæ atque ſtudij admouerint. Hoc expoſitione illa ſignificatur,* Nec potuerunt vltrà ceruices eleuare. *Siue, vt in exemplari eſt,* Caput ſuum attollere. *Non ſolùm rebus, ſed nec verbis etiam quicquã magnificum agere, ita vt humiliationẽ hanc ad res, & ad nominis ſuperbiam & gloriã pertinere interpretemur, quæ vel vnica Iſraelitici nominis cõmemoratione frãgebatur. Quòd verò terra quieuiſſe dicitur, perpetuã pacẽ ſecuritatemq́ ſignificat, ex illa victoria cœptam, atq́ toto Gedeonis æuo productam, nemine vndique vel vicinorum & confinium, vel remotiorum hoſtiũ quidquã tentare auſo, propter gẽtis illius atq́ regionis felicitatis opinionem, atque etiam propter Gedeonis famam, quæ plurimum perſæpè ad compeſcendam inſidiatorum inuidiam valet; ſed veram illius quietis cauſam, diuinam tutelam fuiſſe intelligimus, quæ populo illi religionem atque legis diſciplinam ritè obſeruanti numquam defuit: vt autem hæc ſtudio ac moribus conſeruarentur, optimi ducis atque præſidis perpetua cura fuit. Atque*

quadraginta perpetuæ pacis, quietisq́ communis annis, Iſraëlitarū res, tam priuatas quàm publicas, non ſolùm reſtitutas, ſed vehementer etiam auctas oportuit, cùm tempus illud ad vaſtas etiam antea, & nouo cultore occupatas terras colendas amplificãdasq́ ſatis fuerit, nedum ad ea, quæ priùs ædificata cultaq́ fuerant, loca reſarcienda, corrigenda, & amplificanda, maximè tam fertili ſolo, benignoq́ cælo, atque ſingulari Dei prouidentia & li-

Deut.11. „ *beralitate curato. S. S. E. Terra enim, ad quam ingrederis poßidendam, non*
„ *eſt ſicut terra Ægypti, de qua exiſti, vbi iacto ſemine in hortorū more aquæ*
„ *ducuntur irriguæ: ſed montuoſa eſt, & campeſtris, de cælo exſpectans plu-*
„ *uias: quam Dominus Deus tuus ſemper inuiſit, & oculi illius in ea ſunt à*
„ *principio anni vſque ad finem eius. Si ergo obedieritis mandatis eius, quæ*
„ *ego hodie præcipio vobis: diligatis Dominum Deum veſtrum, & ſeruiatis*
„ *ei in toto corde veſtro, & in tota anima veſtra: dabit pluuiam terræ veſtræ*
„ *temporaneam & ſerotinam, vt colligatis frumentum & vinum & oleum:*
„ *fenumq́ ex agris ad paſcenda iumenta, vt & ipſi comedatis, & ſaturemini.* *Huiuſmodi beatitate totis quadraginta pacis annis vſa regio, quantam cultoribus ſuis diuitiarum, annonæ, atque omnium rerum copiam ſuppeditauerit, cognoſci facilè poteſt, vel ipſa cogitatione animi, quam tamen verbum, quieſcere, confirmabit,* Et quieuit terra. *Nullo vel interno vel externo interturbata motu, nec fame, nec populari oppreſſa morbo, nec priuatis inteſtinis odiis, aut tumultibus vexata, tantum religionis obſeruantia, optimi gubernatoris ſtudio officioq́ procurata, commodorum & felicitatis efficere atque tueri potuit. At verò terrena illa rerum copia ac felicitas futuris vitiis materiam fomentumq́ parabat, vti ſæpè corruptis hominū ani-*

Deut.32. „ *mis accidit. S. S. E. Incraſſatus eſt dilectus, & recalcitrauit: incraſſatus, im-*
„ *pinguatus, & dilatatus. Dereliquit Deum factorem ſuum, & receßit à*
„ *Deo ſalutari ſuo.* *Quo minùs verò hæc tam citò irreperet corruptela, Gedeonis cura, diligentia, atque vigilantia obſtitit.*

Abiit itaque Ierobaghal filius Ioas, & habitauit in domo ſua, habuitq́ue ſeptuaginta filios, qui egreſſi ſunt de femore eius, eo quòd plures haberet vxores. Concubina autem illius, quam habebat in Sichen, genuit ei filium, nomine Abimelech.

VERBVM Abiit, *ſecuritatem populo ac terræ partam ſignificat; ex qua otium genti enatum eſt, idq́ quadraginta annorum; atque etiam iudici ipſi à bellis vacatio conceſſa: cuius tantū cura officiumq́ fuit, prouidendi quemadmodum Reſp. rectè riteq́ ex patriis legibus, moribus, ac religione adminiſtraretur. quòd verò hoc tempore Ierobaghal filius Ioas appellatus fuerit, qui proprio antea nomine Gedeon dicebatur, eò pertinet, vt intelligamus, illud antiquum ſuum conſilium perpetuò obtinuiſſe, diuini inquam ac veri cultus vindicandi & aſſerendi, aduerſus omnium variorum numinum ſuperſtitionem, ita vt, audito Ierobaghalis nomine, vnuſquiſq́ ſibi metueret,*

ac ne quidem de Baghalim mentionem cogitaret: in paterni autem nominis adiunctione, diuini cultus indicatur ſtudiũ; nam Ioas, Dei inquiſitionem vel curationem ſignificat. Atq; ita illum omnibus publicis edictis, conſiliis, & ſcriptis, ac mandatis, muneris authoritate ac ratione editis appellari ſolitum interpretamur. Hæc mandat, edicit, conſulit, &c. Ierobaghal filius Ioas Iudex Iſrael. Habitaſſe in domo ſua dicitur, non ſolùm propter ſecuritatem quietemq; terræ, ſed etiam propter amplificandæ familiæ propoſitum, cui poſt muneris publici negotia (cùm nulla, quibus diſtineretur, bella foris eſſent) quod reliquum erat temporis operam dabat; atque hoc modo euenit, vt ſeptuaginta & vno liberis auctus illis non totidem annis euaſerit. Nam quamquam aliquot ante bellum habuiſſet, quorum primogenitus Iether fuerat, magnam tamen partem in illo quadraginta annorum otio ex variis vxoribus ſuſcepit: id quod expoſitio illa ab hiſtoriographo inducta adnotat, Eo quòd plures haberet vxores. *Namq; hoc antiquis legibus non erat prohibitum, imò potiùs certis legum interpretationibus, humanis tamen, & à ſcribarum conſilio profectis, Iſraeliticæ gentis amplificandæ cauſa commendatum. Hæc enim illorum de hac re ſententia erat: Quiſquis vnum Iſraeli liberum donat, idem facit ac ſi orbem ipſe cõcinnet.* In nuntiarum lib. *Orbis namq; (vt illi aiebant) Iſraelis cauſa factus eſt, id quod ſecundùm arcanam ſignificationem non ineptè dictitabatur; de Iſraele verò ſecundùm* Iſrael. *carnem, non adeò aptè. Fuère autem complures illæ vxores legitimo ritu ductæ, quamobrem & vxorum nomen ac titulum obtinuere. Sichimitis verò illa concubina, proximo vxoribus conditionis gradu ac iure ducebatur: nõ autem iiſdem, quibus illæ, ceremoniis ducta erat, quæ nato ex ſe filio cum materni ſplendoris non tantum, atq; cæteris Gedeonis liberis tribui poſſet, paternæ dignitatis ampliſſimum nomen indidit, Abimelech, quod patreregium interpretari poſſumus: quamquam enim pater non fuiſſet Rex, tamẽ quòd munere penè regio functus fuiſſet, & ad dominationẽ regiæ ſimilẽ aliquando inuitatus, hoc illa filio nominis auſa eſt imponere. Atq; omnia hæc ad paraſceuen pertinent ruinæ illius, quã pòſt conſecutã cognoſcemus.*

Mortuuſque eſt Gedeon filius Ioas in ſenectute bona, & ſepultus in ſepulchro Ioas patris ſui, in Ephra de familia Ezri.

QVEM *viuentem, rerumq; tenentem habenas, Ierubaghal appellari ſolitum legimus, atq; hoc nomine cultum venerabilemq; bonis omnibus; improbis verò, & malè moratis, maléque animatis verendum intelleximus; nunc iam munere pariter & vita defunctum, priuato & familiari nomine dictitatum audimus, cuius rerum atq; honorum mutationi & inconſtantiæ in vulgi animis perſæpe ſpectatæ, non rara nec ſimplicia quotidie notantur exempla. Exiſtimo autem ſepulchri, atq; ſepulturæ, & familiæ mentionem in hunc locum inductam, eodem pertinere; vt nihil publicè illuſtrius aut magnificentius in viri funus decretũ collatúmve fuiſſe indicetur, quàm quod per ipſum priuato teſtamento potuerit eſſe mandatum: videlicet vt pa-*

terno ſepulchro in Ghaphrath, patriæ vrbis agro, conditus, Abighezeritarum familiæ tantùm adſcriberetur; isq́ marmori inſcriberetur titulus: GEDEONI FILIO IOAS ABIGEZERITÆ. *Namque tribus mentionē fieri non opus erat, quam vel Vrbs ipſa patria declarabat. Quod autē ſingulariter adnotatū eſt,* In ſenectute bona; *domus familiæq́, rerum & muneris etiam ſui vſum ad extremā vſq́ diem perpetuū, nullisq́ aduerſitatibus calamitatibúſve interruptum, ſed ne tentatum quidem ſignificat; quod diuinæ prouidentiæ, optimi viri integro atque probando erga religionem, publicæq́ rei ſtatum ſtudio fauenti, adſcribendum eſt.*

Poſtquam autem mortuus eſt Gedeon, auerſi ſunt filij Iſrael, & fornicati ſunt in Baalim: percuſſeruntque cum Baal fœdus, vt eſſet eis in Deum: nec recordati ſunt Domini Dei ſui, qui eruit eos de manibus inimicorum omnium per circuitum: nec fecerunt miſericordiam cum domo Ierubaal Gedeon, iuxta omnia bona quæ fecerat Iſraeli.

INSITÆ *hominum animis, antiqui ſerpentis opera, prauitatis animaduertendum exemplum, apud Iſraelitas perſæpe repetitum, lectio hæc adpingit, atq́ omnibus humanæ proteruiæ coloribus & vmbris abſolutum ſpectaculum producit.* Humana ſapientia. *Primum autem totius humanæ inſolentiæ ac peruerſitatis caput eſt, cupiditas quædā felicitatis ſuo ſibi modo fingendæ & cōſtituendæ, atq́ à conſtituta per Deum omnibus communi ac verè conueniente ratione, ad priuatæ cogitationis & inuentionis opinioniſque modum traducendæ. Quippe infantiæ atq́ ruditatis meræ eſſe putatur, vitam eo pacto inſtituere, quod à Deo ſimpliciſſimum apertiſſimumq́ naturæ ipſi humanæ fuerat demandatum.* Gen 3. *De fructu lignorum quæ ſunt in paradiſo, veſcimur: de fructu verò ligni quod eſt in medio paradiſi, præcepit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus illud: ne fortè moriamur. Hæc humani officij ſumma fuerat, ea præter omnem exceptionem velle, & agere, quæ Deus apertè conceſſerat; quæ verò vetuerat, ne cogitatione quidem temerare: ſed hanc viuendi conditionem ignobilem & puerilem nimiùm, atq́ humanæ mētis capacitate & ingenio minorem futuram, niſi ſua ipſi ſolertia atq́ induſtria promouerent, & amplificarent, callidi illius draconis oratio perſuaſit: Nequaquam morte moriemini; ſcit enim Deus, quòd, in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dij ſcientes bonū & malum. Vbi igitur illa ſerpētis obliqua atq́ induſtrioſa doctrina, femineo percepta animo, ad externi ſenſus examen relata eſt, probabilitatem habere viſa, facilè ad vſum ſui diſcipulos pellexit: quo vſu vbi ſemel fuit imbuta, cùm recentiſſima natura eſſet, numquam poſthac deinceps ſua ſponte ab illa errorum & peruerſitatis labe & conſuetudine purgata fuit, nec ſeſe purgauit. Vidit igitur mulier quòd bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, adſpectuq́ delectabile; & tulit de fructu illius, & comedit, deditque*

viro

viro ſuo, qui comedit. ſed quænam in humanæ naturæ viribus, ingenio, moribus, & ſtatu omni, ex illo vetito fructus eſu, ſiue ex illa diuini ſtatuti contemptione mutatio fuerit conſecuta, eueſtigio indicatur: Et aperti ſunt oculi amborum; cumq́; cognouiſſent ſe eſſe nudos, conſuerunt folia ficuum, & fecerunt ſibi perizomata. Atq; opportuniſſimus hîc ſeſe offerebat argumentorum locus, ex quibus cognoſci apertè poterat, omnem humanæ ſapientiæ & inſipientiæ, quamuis ingeniis, præceptis, inſtitutisq́; multiplicē & variam, variisq́; opinionibus diductam ſcholam, iſtis tantùm primis & communiſſimis duobus principiis, & quaſi fundamentis conſtructam inniti. hoc eſt, doctoris illius verſuti callido cōſilio ac monitu, humanos oculos ſemper apertum ac diuinum aliquid repertum iri promittentis, & feminei ſenſus, exterioris inquam hominis, erga ea quæ iucundiora in ſpeciem videntur appetentiam; atq; ita fortaſſe fieret, vt quam maximam in Iſraelitis prauitatem & rerum atq; religionum mutandarum cupiditatem damnamus, in nobis ipſis, aſſiduo exemplo repetitam agnoſcentes, corrigeremus. Etenim & nobis ſcripta hæc ſunt quemadmodum & illis: Exiſtimas autem hoc, ô homo, qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quòd tu effugies iudicium Dei? Sed redeamus ad inſtitutum explicandi munus. Nimis longa & faſtidioſa hominibus illis Iſraelitis viſa fuerat illa quadraginta annorum religionis colendæ ſimplicitas; nullis inuentis exornata humanis, qualibus cæteræ vterentur gentes, tum ad felicitatis cōmodiùs & citiùs obtinendæ vſum, tum ad Reip. ornamentum, atq; ad populi lætitiam, cuius rationem haberi oportere, eamq́; non minimam, qui in commune conſulūt, mundi ſapientes cenſuerunt. Quamobrem defuncto iam vita Iudice illo, à quo anguſtis illis, & communibus veteribusq́; religionis ac iudiciorum terminis tam diu coërcebantur, de amplificando exornandoq́; cultu actūm & peractū eſt. In exemplari lingua narratio hæc ſic inchoatur: Et fuit ſimul atque mortuus eſt Gedeon. *vt exſpectatam illius viri mortem, nimisq́; longam vitam ad tædium vſq; viſam illis fuiſſe intelligamus. tanta humanis animis nouarum rerū cupiditas, ex illo quod indicabamus primo ſemine, innata eſt.* Auerſi ſunt filij Iſrael. *verbum* IASSVBV, *deliberatā conſultamq́; auerſionem ſignificat, non ſine pœnitudinis notatione. Pœnituit (inquit) filios Iſrael ſimplicis illius diſciplinæ de vnius Dei cultu tot annis productæ, totidemq́; etiam interruptæ illius libertatis, conſtituendi ſibi, ſingulis gentibus & populis religionis colendæ rationem & modum, maximè cùm iam pridem id patrum maiorumq́; ſuorum fuiſſet exemplum & inſtitutum, vt præter aut vltra Iſraelis Deum, vel ſimul cum illo, vel illo etiā prætermiſſo, Baghalim, id eſt, numina colerentur. Igitur publicè de priuato ſingulariq́; numine ſibi ſuſcipiendo, & conſecrando atq; dedicando actū eſt, conſilioq́; de ea re inito, id præcipuè ſibi ad omnem cùm priuatā, tum publicā rem vtiliſſimum & opportuniſſimum viſum eſt, deligendū numen, quod quamquā diuinitatem habere credebatur, non tamen ab hominū conſuetudine adeò atq; cætera numina*

Erroris vitæ diuerticulū.

Rom. 2.

mina remotũ eſſet, immo medium quoddam inter ſuperna & infera munus officiumq́ fuiſſet ſortitum, & deorum cæterorum familiaritate ac ſocietate vſum, hominũ quoq; conſuetudinẽ non aſpernaretur, immo potiùs frequentaret. Huiuſmodi autẽ naturæ, ingenij, atq; authoritatis eſſe iudicatum fuit numẽ, quod ex munere atq; officio BERITH *appellabatur. Eſt autẽ* BERITH *idẽ in illa lingua, quod in Latina* Fœdus. BAGHAL *verò iam ſæpè aliàs adnotauimus cõmune eſſe pluribus nomen, idemq́ ferè quod Latinorũ numen ſignificare, adiunctoq́ alio ſingularis notationis vocabulo, ad hanc vel illã virtutem, authoritatẽ, & curam ſingulari ratione tributam excipi. vt* BAGHAL PEGHOR. BAGHAL TSAPHON. BAGHAL GAD. *Ita etiã Græca Theologia numinũ ſuorum indagationes ex nomine & munere cõpingebat. vt,* ζεὺς ὅρκιος. *Atq; hoc eſſe maſculinũ numinum nomen; femininum autem Dearum,* GHASTHAROTH, *quod beatas feliceſq́ Latinè vertere poſſumus, in quo & antiquos Græcos Romanoſq́ ſcriptores falli notabamus, vnam quampiam ſingularemq́ Aſſyriorum Deam,* ASTHARTEN *eſſe exiſtimantes. Igitur cùm Iſraelitæ non tantùm cum ſuperis, hoc eſt cum Deo & Angelis, atq; etiam cum aliarum gentium Diis; verùm etiam cum nationibus hominum, tam vicinis quàm remotioribus, negotia & res cùm bellum tum pacem ſpectantia, incidere ſibi poſſe putauiſſent, id ſibi numen duxêre exoptandum, cuius in belli & pacis rationibus componendis, firmãdis, & ſtabiliendis ſacroſancta crederetur authoritas. Id verò ipſum erat, quod ſingulari nomine* Fœdus *appellabatur. Nam ſi cum ſuperis Diis de populi vel defenſione vel conſeruatione agendum eſſet, Fœderis numinis tutela, interceſſio, atq; ſuffragatio oportuna erat, cui quidquid ex conuento promiſſum eſſet, propter numinis reuerentiam & gratiam præſtaretur, cùm aliàs & ipſi inter ſe Dij fœderis numine & officio interdum egerent. (Namq; inter Deos amicitias, inimicitias, contẽtiones, diſcordias, atq; ſimultates inuidiaſq́, inſana illa poëtarum theologia miſcebat) Si verò cum mortalibus hominibus res incidiſſet, nullum magis propitium numen, nullum magis æquum, magiſq́ obſeruandum videbatur quàm fœdus, quod quamuis placido, æquabili, & ad amicitiam facto videretur ingenio eſſe; violatæ tamen fidei acerrimus vindex credebatur; quod vel illis porcæ, vel alterius cuiuſpiam generis hoſtiæ, ſancito fœdere feriendæ, ritus declarabat. Atq; ita pro temporis ac loci ratione opportuniſſima & commodiſſima,* BAGHAL, *fœderis tutelam ſibi fore perſuaſi Iſraelitæ, id numen conſecratum publicè colendum decreuerunt, quod & ſuperos omnes ſibi propitios & inferos conciliare poſſe crederetur. Facilè enim ſperabant fore, vt cùm vicinæ finitimæq́ gentes Iſraelitis tutelarem Deum eſſe intellexiſſent; fœdus, amicitias, & ſocietates vltro proferrent, & prolatas ſancirent, ſanctaſq́ & ſtatas obſeruarẽt. Fornicationis, ſiue fornicãdi verbum, ad nouæ religionis ac ſuperſtitionis cuiuſcumque deteſtandum ſtudium ſignificandum vſurpari, quàm plurimis in ſacro ſermone exemplis obſer-*

Fœderis ſanctitas.

Fornicatio.

obſeruatum: tranſlatione videlicet ſumpta à feminis, quæ à debita maritis fide ad alios ardores libidinosè deſciſcunt. Percuſſerunt cum Baghal fœdus. *In exemplari lingua ſic ex verbo:* Et poſuerunt ſibi Baghal fœdus in Elohim. *Ponere verbum, & quod huic tam Hebraicè quàm Græcè reſpondet, cùm religionis incidit ſermo, ſacrum eſt, & idem quod dicare & ſacrare ſignificat; vt:* ——Poſuitque immania templa. *&,* Ponere

Iurandaſque tuum per nomen ponimus aras. *Cum autem hoc numen illis poſitum audimus, cætera omnia, quæ ad illius facerent cultum, decreta & conſtituta intelligimus, vt templa, altaria, aras, hoſtiarum & ſacrorum ritus, ſacerdotia, ac miniſteria ad faſtum etiam & ambitionem, vt tantum, tam nobilem populum decebat, ſcilicet in* Elohim. *Curam, gubernationem, prouidentiam, atq; tutelam cum virtute authoritateq; ſumma, hoc nomen ſignificare, & muneris magis quàm naturæ eſſe, identidē iam oſtendimus: atq; ita notamus, vt Græcis ſuum Hermetem, Romanis Mercurium facundum inter homines atque Deos medium internunciumq; ; ſic Iſraelitis modò ſuum* Fœdus *non tantùm Diis & hominibus, ſed hominibus ipſis, inter ſe aptum vtileq; iudicatum & ſuſceptum. quo autem iure, quo conſilio, quo exemplo, quo vnquam beneficio accepto, demum quo ſenſu id factum fuerit, ſi quis nunc quærat, reſpondebimus nimirum defectione ingrato, & beneficiorum immemori animo, atq; propriæ opinionis & electionis induſtriæq; amore inſaniente, ad hanc non ſolùm erga Deum, ſed erga benemeritiſſimos de ſe homines, pietatis atq; fidei proditionem repentè commigratum fuiſſe. hoc eſt quod ſubiunctum epiphonema indicat:* Nec recordati ſunt Domini: *illius, quem ſingulari præter cæteras gentes prouidentia, à ſuæ initio gentis Deum Elohim, ſuum beneficentiſſimum creatorem, tutorem, vindicemq; non intellexerant modò, ſed ſenſerant.* Qui eruit eos de manu inimicorum omnium per circuitum. *Nam, vt antiqua taceantur beneficia, quæ ipſorum patribus & maioribus in Ægypto, in ſolitudine, in occupatione terræ illius contigerant; recentia illa, quæ ipſorum parentumq; memoria collata erant, atque adeò hoc recentiſſimum, quo adhuc viuētibus ac ſentientibus frui dabatur, Iſmaeliticæ cladis Gedeonis miniſterio per Deum editæ, ſatis ſuperq; fuerant, non ſolùm ad ſacrā, patriam, antiquāq; religionem & pietatem conſeruandam, ſed etiam ad Gedeonis familiam in illius magnæ ſalutis commendationem, atq; in hoſtium opprobrium fouendam, imò amplificandam, prærogatiuis ac priuilegiis illuſtrandam. Quæ omnia officia non ſolùm deſerta, verùm etiam per ſummam impietatem, ingratitudinem, atq; adeò crudelitatem prodita notantur, verborum atq; rerum contentionibus aptiſſimis. vt Iſraelis, qui contra nominis ſui profeſſionem, Deum illum, à quo dignitatem felicitatemq; omnē adeptus fuerat, ne mentione quidem aliqua dignum duxerit.* Non recordatus eſt *in iis ipſis de conſecrando ſibi numine actionibus. Iam verò cauſæ ipſius ſtatus atq; definitio ſi expendatur, maxima profectò æſtimationum deprehendetur*

אלוהים

Fœdus.

fallacia, tum quòd eam rem, ſiue eam actionem ſiue cogitationem Deum appellari, Deiq́; loco ſibi haberi voluerint, quam diuinis legibus expreſſa exce-
Fœdus quemadmodum vetitum. *ptione non ſemel vetitam fuiſſe conſtaret. Fœderis enim vel nomen, vel ius non quod ad diuinum cultum modò, ſed etiam quod ad humanum conuentum inter Iſraelitas, & finitimos hoſtes exceptum & vetitum eſſe Deus cauerat: quippe quod ipſis, ipſorumq́; regionibus pernicioſiſſimũ fore, prædictum fuerat. Fœdus enim cum hoſtibus ſecuritatis cauſa ſancitur, nulla verò hoſtium alterius cultus atque religionis opinione imbutorum certa ſecuritas, nulla certa eſſe poteſt perpetuáve fides. Vnde ergo petenda ſecuritas? nempe ex populi ipſius virtute & fortitudine; ſed præcipuè ac primò ex ducis gubernatoriſq́; authoritate & præſtantia; cuiuſmodi ſecuritate cùm ex Dei efficientia, ac tutela, prouidentiaq́; ſingulari, perſæpè vſi fuiſſent Iſraelitæ, ad fœderis non modò religioſis ritibus conſecrandi, ſed nec moribus ineundi conditionem, abſque nefario ſcelere deſcendere non poterant.*
Deut. 7. " *S. S. E. Cùm introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, quam poſſeſ-*
" *ſurus ingrederis, & deleuerit gentes multas coram te, Hethæum, & Ger-*
" *gezæum, Amorrhæum, Chananæum, & Pherezæum, & Heuæum, & Ie-*
" *buſæum, ſeptem gentes multo maioris numeri quàm tu es, & robuſtiores*
" *te, tradideritq́; eas Dominus Deus tuus tibi, percuties eas vſq; ad interne-*
" *cionem. Non inibis cum eis fœdus, nec miſereberis earum. Ex cuius præcepti atque ſtatuti diuini contemptione, calamitatem illius maximam allatam fuiſſe, vel illo exprobrantis per nuncium ſuum Dei reſponſo edoctis, in po-*
Suprà c. 2. *ſterum cauiſſe conſentaneum fuerat. Eduxi vos de Ægypto, & introduxi*
" *vos in terram, pro qua iuraui patribus veſtris, & pollicitus ſum, vt non fa-*
" *cerem irritum pactum meum vobiſcum in ſempiternum: ita dumtaxat, vt*
" *non feriretis fœdus cum habitatoribus terræ huius; & aras eorum ſubuer-*
" *teretis. Huius præcepti deliberatam, & nefario conſilio temeratam violationem quam legimus, Dei ſui obliuionem hiſtoria nominat. Qui eruerat eos de manu inimicorum omnium per circuitum. Spõtaneam verò obliuionem, & conſultò affectatam, ipſa ſermonis forma ſignificat:* Nec recordati ſunt. *ſua lingua:* Et non meminerunt. *rem quidem illis nec commodam, nec vtilem, immo verò & legibus vetitam; Dei tutelaris nomine ſibi conſecrarunt. Dei autem veri & vnici, ſibiq́; ſingulariter propitij, nec mentionem quidem fecerunt, ſed nec vllam grati animi & humani erga virum optimum, de ſeq́; recenti victoriæ exemplo, ac diuturno gubernationis munere bene merentem, rationem habuerunt: immo, quod omne ſceleris exemplum vincit, acceptum à viro beneficium, crudeliſſimo in domum illius maleficio compenſauêre.* Iuxta omnia bona quæ fecerat Iſraeli. *Ex verbo. m atque rerum compoſitione & oppoſitione, culpæ & criminum ampli. tur magnitudo; in Iſraelem immiſericordem, crimino ſum inhumanúmque eſt, in Gedeonem verò ſcelus,* Iuxta omnia bona, *& beneficia tum foris tum domi accepta, immane nefas. Quid porrò crudeliſſimum*

ſeſe

ſeſe præbuiſſe? id quidem hominum fidem excedere videri poterat; verùm ad iſtum vſque præcipitem feritatis ac ſæuitiæ locū degeneraſſe Iſraelem, quæ mox adnectetur, hiſtoria declarabit.

CAPVT NONVM.

ABIIT autem Abimelech filius Ierobaghal in Sichem ad fratres matris ſuæ; & loquutus eſt ad eos, & ad omnem cognationem domus patris & matris ſuæ, dicens.

VNAM *ex inferni regni, in quo nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat, atq; adeò ex principis mundi huius miniſtris, eamq; peſtiferis modis turbulentiſsimam, ambitionem eſſe,* Ambitio

——Populos quæ longa in pace quietos
Turbare, ac gentes & magna euertere regna,
Pro nihilo ducat, *niſi omnes iam ætatum omnium atq; gentium hiſtoriæ docuiſſent, niſi etiam præſentia adhuc noſtræ memoriæ exempla frequentiſsima demonſtrauiſſent, vel in huius vnici facinoris ac ſceleris explicanda narratione paululum commorati oſtēdere poteramus: verùm cùm hæc ratio, ſiue hæc potiùs peruerſitas ad exſecrationem vſque nota omnibus iam ſit, nec ſine horroris ac doloris ſenſu à piis tractari poſsit, quid nam furia hæc, intra electioris gentis (qualem Iſraeliticam antea fuiſſe nouimus, qualemq; ſeſe ſemper præſtare oportuerat) fines admiſſa, turbarum calamitatumq; intulerit, breui commentatione intuebimur. Ac primùm quidem vulgi non facilitatem, ſed magis leuitatem inconſtantiamq; ſpectare cognoſcereq; licet, qui nullis iudicij fundamentis inſiſtens, ea tantùm agit, curat, & ſequitur, quæ in diem vel vtilia, vel commoda, vel iucunda videntur: præteritorumq; beneficiorum, vel publicè vel priuatè acceptorum, memoriam nullius ad officiū iusq; ſeruandū ponderis eſſe ducit; rerum autē in præſens ſuſceptarū conſequentias, non magis quàm cæcus longiſsimè remotos vel fluuios vel puteos, præuidet. Atq; ita nouarū rerum occaſionē quocūque vel iniquiſsimo pacto oblatam, ad tumultus atq; turbas præcipiti impetu arripit, & compoſitæ Reip. ruinā, in qua ſeſe etiam inuoluat, molitur. Quadrageſimus agebatur annus, cùm Gedeoni, Gedeoniſq; filio, ac nepoti, Iſraeliticæ Reip. ſumma ab omni Iſraele non modo tributim, ſed viritim etiā decreta, atq; vltro fuerat oblata; quam cùm benemerentiſsimus ille vir recuſauiſſet, perpetuis deinde toto æuo curis, officiis, ſtudiis, beneficiis, & laboribus magis fuit etiā promeritus: quæ quidem in quàm grato, pro, conſtanteq; populo poſita fuerint, qualeq; proſeminatori demum officiū retulerint, nunc iam inſpicimus. Inſpicimus vulgus, inquam,* Vulgi leuitas.

——In cuius mente pares ſunt
Sæuitia & leuitas, hominumque & numinis alti
Contemptus, rabies ſceleris ſtudiumque nefandi.

Atqui primos huiuſmodi nouandarum rerum coniurationumq́ authores, omnium ſui ordinis hominũ deterrimos, atq; vitiis contaminatiſſimos eſſe ſolere, (namq; huius farinæ mancipia ſibi fingere ambitio ſolet) niſi Catilinæ & Cethegi ſuo ipſorũ exemplo indicaſſent, præter alios omnes, quos prudens prætereũdos duco, vnus nobis Abimelechus ſatis idoneus eſſet demonſtrator. Qui ex concubina ortus, nihil à patre ſuo, præter nominis ſpeciẽ, nobilitatis prætextu ad fallendum commodam, retuliſſe videtur. Namque hic cùm matri vnicus eſſet, eidemq́ concubinæ, quæ ex eo vilioris animi arguitur, quòd cùm cõpluribus Gedeonis vxoribus annumerari poſſet, ſi ipſa accuratè poſtulaſſet, minore tamen loco, ac non legitimo ſacroq́ ritu, ex ignauia ac vilitate contenta fuit: quamobrem nec ipſi etiã Gedeoni digna iudicata eſſe videri poteſt, quæ inter honeſtiorẽ vxorum cenſeretur gregẽ, atq; adeò nec ita chara & grata vixiſſe exiſtimabatur, vt ſæpius repetenda, atq; inuiſenda, fouendaq́ duceretur; quippe cùm ex aliis, quamquã multis, tamen plures ex vnaquaque ſuſceperit liberos, hanc vnam ille vnius tantùm filij matrem fecerit. Huius autẽ filij qualis indoles, quibusq́ imbuta artibus fuerit, ex matris ingenio, patris abſentia, vel in publico miniſterio ſemper occupati, vel in patria reliquũ temporis commorati, æſtimare eſt. Certè illũ matri vnicũ, in omni petulantiæ atq; audaciæ licentia educatũ, exitus ipſe manifeſtat, vtpote qui in patris (quem ſolum vereri viſus eſt) quamprimum è viuis ſublati domũ, & familiam omnem tam immane parricidij ſcelus ac facinus, dominationis ambitu aggreſſus peregerit; quod non repentè excogitatũ, ſed deliberata meditatione conceptũ, in ipſa familiaris turbationis atque occupationis occaſione inuaſit. Exemplaris linguæ ſermo narrationem hanc ipſi Gedeonis funeri velut coniunctiſſimam adnectit, vt calliditatem ſæuitiamq́ notet hominis, qui eodem tempore, quo fratres omnes apud paternam vrbem atque domum in luctu ac funere, ſepulchroq́ curando occupati erant, & forſan etiam vel Dei reſponſum, vel populi decretum de ſucceſſore conſtituendo exſpectabant (namq; vtriuſq; rei opportunitatem funebres ac luctuoſi dies illi præbebant) ipſe, cùm vel eo loco antea aliquamdiu viuente patre hæſiſſet, vel nuper ad ſepulturæ officium conueniſſet, relictis cæteris, coniurationis excitandæ occaſionem arripiens, in Sichem ſeſe proripuerit. Quòd verò Ierobaghal *filius hic appellatur, ad exaggerandam ſceleris ac proditionis grauitatem pertinet, quod cùm quidquid honeſti decoris, ac præcipuæ dignitatis haberet, patri potiùs quàm matri acceptum referre deberet, præcipuè verò cùm legitimis gentis ſuæ moribus proſapiæ ac generis ratio ex patre tantùm ducatur (vt in magno opere, Deo propitio, docebimus) tamen in eos ſe ſæuiſſimum hoſtem inimicumq́ præbuit, quorum communioni ſeipſum, genus, ſplendoremq́ ſuum debebat. Atq; ab illa nobilitate, quam tueri iactareq́ poterat, præter ius & fas ad maternã cognationem degenerauit, idq́ callidiſſimè, quòd intelligeret Sichimitas propinquos, ob neglectam fortaſſe & nũquam ad vxorium ius prouectam cognatam,*

tam, atq; ideo ab hæreditatis iure exceptum affinem iuuenem, Gedeoni infenſos eſſe: conſentaneũ namque hominũ ingenio eſt, huiuſcemodi apud iſtos inuidia virũ laboraſſe tanto magis, quanto illũ ſublimiori loco poſitum conſtaret, facileq; illis hoc impertiri honoris poſſe, vt & nepotẽ legitimũ principis liberum appellari liceret, & eo nomine maiorẽ cum illius familia coniunctionem colere. Fratres autem, illius linguæ cõſuetudine, cognati omnes ac propinqui, quocumque cognationis agnationisq; cenſeantur ordine, appellantur. Iam igitur hominis audaciam, calliditatem, conſilium, loci ac temporis captandi curam, cùm notauerimus, orationem nũc deinceps obſeruantes, quaſi ob oculos viuum conſtituere poſſumus. Eloquere, ô iuuenis, vt te videam, aiebat Socrates. Primùm verò eum proximos quoſq;, hoc eſt, auunculos, ſeductos in ſuam ſententiam pertraxiſſe; deinde horum aduocatorum ſuffragio atq; opera, cognationem reliquam omnem (quam frequẽtem fuiſſe, res ipſa indicat) ad ſtudium ſui pellexiſſe, atq; hoc pacto coniurationem firmaſſe, ex narrationis coniunctionibus intelligimus. Et locutus eſt ad eos, *auunculos & propinquos maternos, etiam ex parte auiæ.* Et ad omnem cognationem domus patris matris ſuæ. *Cur autem ita ſingulariter auita ex parte matris domus appellata fuerit, oratione ipſa declaranda adnotabimus.* Dicens. *excogitatum, atq; certis opportunisq; argumentis & verbis inſtructum ſermonem, oratio illa* LEMOR *indicat, præcipuè cùm verbo,* loquutus eſt, *ſubiungitur.* Fratres. לאמד

Loquimini ad omnes viros Sichem: Quid vobis eſt melius, vt dominentur veſtri ſeptuaginta viri omnes filij Ierobaghal: an vt dominetur vobis vnus vir? ſimulque conſiderate, quòd os veſtrum & caro veſtra ſum.

ORATIO *ipſa breuis quidem & expedita, ac prorſus magis ad tempus in gerendo bello, quàm in ſermone exornando ponendum viri prompti eſt, quales Achilli, qualeſq; Aiaci affingere Homerus nouit; verùm argumentis & ponderibus inſtructiſſima, ad eos, quibus cum agebatur, inclinandos & pertrahendos. Ac primùm quidem totius vrbis primores, cùm ſingillatim, tum communiter conuentos perſuadendos curat, quorum conditionem ſuperbiorem eſſe cognouerat. Namq; vt nobiliſſimus quiſque ſibi eſſe videtur, ita grauiſſimè dominationem ferre ſolet, ſed neceſſariam tamẽ tolerat, maximè vnius, in cuius authoritatem Reſp. omnis conceſſerit: at verò plures ſimul dominos, plures rectores, eoſdemq; ad imperandum pari ſiue lege ſiue potentia inſtructos, nec viliſſima quidem ſeruitiorum capita pati poſſunt. in vna quidem domo vel patris ac filij, vel duorum etiam fratrum par imperium, non famulis modò, verùm & mancipiis grauiſſimum intolerabileq; cenſetur. Quam ob rem cum proceribus, ac primis totius ciuitatis vrbis conſilium ſermonemq; communicandum mandat.* Ad omnes viros. *Ex propria lingua:* In auribus omnium Baghalei Sichem principũ virorum omnium. בעלי שכם

nium. *Perſuaſionis autem exquiſitæ argumenta tribus potiſſimùm è locis petita ſunt, & antithetorum neruis ita connexa & inſtructa, vt facilè in dicentis ſententiam auditor pertrahi poſſe ſperaretur. namq́; auditorum ſelectum primum habendum curauit orationi ſuæ opportunum; fratres, inquam, & cognatos, minoris in populo conditionis, nec nobilitate pares cæteris, quos per hos ſubornabat: atq́; hos in maioris commodi, atq́; melioris notæ ſpem, ipſa animi ſui magnitudine, & ad gerendam rem dexteritatis opinione, induxit. Deinde nobiliorum omnium vrbisq́; primorum, quibus ſi hunc ciuem ſuum, atq́; quibuſdam fortaſſis aliquo nomine affinem, ad rerum tenendas habenas iuuare ac promouere placeret, ſummæ omnis debitorẽ exiſtimare in promptu erat, atque ſeſe in omni Iſraële primos conſtitutum iri ſperare. At ſingulos primùm populo prenſandos, in ſententiamq́; inducendos; deinde omnes pariter coniunctos, ad fouẽdas fulciendasq́; partes ſuas, firmandos illo monitu curauit.* In auribus omnium procerum Sichen, BEOZNEICHOL in geminis auribus omnium. *vt vnuſquiſque propriam cauſam putet, itáque putatam curet. Atqui cæteram turbam, plebeiorum inquam, non ita tentandam curauit, quam in hac ſummi magiſtratus ratione facilè maiorum authoritati obſecundatum ire intelligebat, præcipuè cùm conditionis eiuſdem cum cognatis ſuis eſſe conſtaret, libenterq́; ad proprij commodi opinionem & exſpectationem traducendam. Nam turba tremens ſequitur fortunam, vt ſemper, & odit damnatos.* Quid vobis eſt melius. *In propria lingua:* Quid vobis bonum *definitionem rei primùm quærendam, æſtimãdamq́; proponit, cùm propinquis ſuis, quorum minores; tum proceribus, quorum maiores in hac re partes erant. Primùm enim duæ res non ſimul cõponendæ, ſed ſingulariter examinandæ, offeruntur. Quandoquidem dominatio ſubeunda ferendaq́; eſt, vtra nam principibus viris bona commodaq́; cenſeatur, vnius tantùm, an plurium? in promptu autem certa eſſe ſententia videtur; multorum dominationis, vt inutilis, difficillimæ & grauiſſimæ, prorſus excludendæ, & vnius admittendæ, propter eas quas paulo antè dictabamus rationes. quòd ſi hoc omnibus ita definiendum ſtatuendumq́; videatur, qui in commune cõſuluerint, (quæ cauſæ huius hypotheſis eſt) altera etiam quæſtionis pars cognoſcenda, & ad eũdem definitionis ſtatum vocanda petitur, quæ ab artificibus theſis dicitur, atque ad praxim refertur, in qua ſumma non diſputationis modò, ſed ſuaſionis vel diſſuaſionis ineſt vis. Nam facilè quiuis, de communi rerum genere rogatus, ea reſpondit, quæ communia ſunt, maximæq́; hominum parti probabilia videntur, vt ſi quis conſultus num virtus pecuniæ poſthabenda, an præferẽda ſit? præferendam è veſtigio reſponſurum credere par fuerit; ſin verò idem rogetur, an virtutis cauſa rem omnẽ ſuã abijcere deſerereq́; velit? hæſurum vt minimum ac deliberaturum illum ſuſpicio eſt, non dicam nunc facturum*
» *id quod iuuenis ille ab Euangeliſtis feciſſe memoratur: Et abiit triſtis, erat*
» *enim multas poſſeſſiones habens. Itaque plurimum refert inter conſulta-*

tionem

tionem de hypotheſi, & eam quæ de theſi inſtituitur, præcipuè verò cùm res eius, qui conſulitur, in theſi agitur. Nam ſi poſteriori cauſæ parti cum cōſulti cōmodis nō conſtet, iudiciū friget, ambiguamq́; ſæpè, ac nonnūquam aduerſam ſententiam profert: quamuis apertiſſima communiſſimaq́; omnibus extiterit hypotheſis. Sin verò vtraque pars ad iudicis, ſiue auditoris conſtituendam & amplificandam rem ſimul iūcta faciat, certiſſimam ſententiam exſpectare, & perſuaſionis facultatem obtinere eſt. Atque hanc rationem callidiſſimè Abimelechus illo tantùm pronomine incluſit, Vobis. *ſciebat enim, vnius dominationem omnibus etiam cuiuſcumq; vel populi, vel ciuitatis nobilioribus viris probatam; plurium verò improbatam iri facillimè, quod ſi omnibus aliis, ipſis etiam, qui non minùs quàm cæteri de nobilium immunitate vellent ſentire. Sed hactenus ipſam vnius electionem nihil ad ſe præter cæteros pertinere, putare illi poterant, vt qui cæterorum populorum de eadem re conſultationem exſpectarent; & ſuffragium ſuum ad conſilij vſque communis tempus reſeruarent; tantùm verò hoc communiter tenerent, vnumquempiam ſibi optandum eſſe, ſiue is ex Gedeonis filiis, ſiue ex cæterorum maiori numero nobilium, ſiue alius quiuis deligeretur. Hanc ſuſpenſæ adhuc ſentētiæ circa ſingularem delectum ſecuritatem maximi apud ipſos momenti argumentis commouendam & ſolicitandam callidus hic orator curauit.* Vt dominentur veſtri ſeptuaginta filij Ierubaghal. *Primum argumentum ex nominis commemoratione ad inuidiam petitur. Namque offenſionem illam veterem, quam Gedeon Baghalis aram demolitus, lucūq́; populatus, ante annos quadraginta ſubierat, in ſuperſtitum adhuc animis reſidere, ac frequenti Ierubaghalis appellatione identidem refricari, & ipſe notauerat, & ille iam excitatus, de Baghalis inſtaurando cultu rumor arguebat. mouet itaque principio nominis inuidiam, qua viri liberos omnes non ſolùm ſuſpectione, verùm odio etiam inuoluat. Si vel vnus tantùm ſuperſtes eſſet Gedeonis filius, qui paternum illud atque inuidioſum Ierobaghalis nomen & titulis adſcripturus, & re præſtiturus putaretur, vobis inuiſus atque inimicus cenſendus eſſet, nedum, cùm ſeptuaginta exſtent, omnes operam daturi, vt quocumque loco, quocumque tempore fuerint, Ierubaghalis filij audiāt. Quòd ſi illi omnes ſimul imperēt, vt hactenus faciunt, cùm nemini eorum ſingulariter huius gubernandæ nauis commiſſus ſit clauus, ſeptuaginta domini vobis ferēdi ſunt, qui quamquam, quod ad religionem & publicam rem faciat, eiuſdem conſilij & ſtudij ſint; atque hoc nomine difficillimi propter potentiam atque opes euadant; tamen quod ad ſingulorū familiaris rei copiā, quā ex totius populi tributis ac donis inſtrui neceſſe eſt, ſpectat, totidē vobis Reges ferēdos alendosq́; exiſtimate. Nec verò leuius vobis fore credendum eſt, ſi vnicuipiam ex his rerum deferatur ſumma: nam quæ nunc, dum nemo adhuc quicquam præter cæteros obtinet, concordia eſt, eadem poſtea erit, vtpote fratrum vnius patris nomen retinere profeſſorum, quos nullo alio, quàm coniunctionis conſenſu & pacto,*

cto, ſe ſuaq; tuituros: & pater iam docuerat, & certos perſuaſosq; eſſe, nemo inficias ire poteſt: itaque ſiue omnes ſimul regnent, atq; optimatum adminiſtrationem ariſtocratiamq; ſuſcipiant, ſiue vnuſquiſpiam præponatur, cæteros nec à paterno ſplendore degenerare, nec à ſe abalienari ille patietur, quorum ope & auxilio principatum ſibi conſtiturũ putabit: atque ita quamquam Regem vnicum, ſeptuaginta tamen principes ac dominos vobis iam paratos, intelligere debetis, idq; breui ſentietis: ſeptuaginta, inquam, paternæ Ierubaghalis adminiſtrationis, tam in iis quæ religionem quàm quæ Remp. ſpectant, vindices potentiſsimos domi atque foris futuros. Quid autem ex illis vobis exſpectare liceat, vos æſtimatote, cũ ea parte, qua illis cognatio, coniunctio, concordia atque potentia conſtat, hoc eſt, ex Ierobaghalis nomine ac genere & ſanguine nihil vobis commune cum illis ſit: illi enim omnes Ierobaghalis filij, & à patre, nullo excepto, ſic nuncupati, iidemq; legitimi filij in eadem nominis concordia, patris conſilio ac mandato relicti, me vnum exceptum vobis, cui vt neque generis communicationem ex æquo, ita nec dignitatis ac potentiæ partem concedunt; atqui hoc non paterni nominis odio, quod omnes pariter & ſuſcipiunt, & venerantur, & iactant, in quo etiam ipſe illis nihil cedo, vtpote ex eodem ortus patre: conſequens igitur eſt, me illis non propter patrem, ſed propter matrem eſſe inuiſum. quòd ſi ego inuiſus, atque è filiorum numero excluſus matris cauſa ſum; quid vobis apud illos gratiæ futurum ſit, pernoſcite, qui ea parte, qua illis alienus ducor, vobis ſum coniunctiſsimus? Simulq. conſiderate, quòd os veſtrũ & caro veſtra ſum. *Nullo argumento, poſt communem illam de plurium vel vnius dominatione deliberationem, inclinatos ad ſingularitatem animos ad ſuam ſententiam impellere magis potuit, quàm hoc quod poſtremo loco monẽdum ſeruauit: in quo manifeſti tum incommodi, tum commodi ſtateram æqua libraret bilance: incommodi, ſi vel vnuſquiſpiam ex aliis, cæteris omnino remotis, optaretur; quocumque modo id acciderit, inimicus, vel certè illis abalienatus futurus; cõmodi, ſi ſua ipſius foueretur cauſa, quæ eadem ipſorum erat, apud quos agebat. Namq; hoc pacto illud fore ſperabatur, vt pro dominatione multorum, quam aliàs ferre neceſſe erat: ipſi cõtrà non populi modò totius primores ac principes, verùm & principis ipſius patres gubernatoresq; euaderent: vtpote quibus non ſolùm generis & ſanguinis neceſsitudo, ſed principatus quoque ſumma omnis accepta referenda eſſet. Itaque ille quidem nomine ipſo & officio ac labore princeps; ipſi verò tum neceſsitate, tum merito, principis parentes ac patroni, imò verò Reges ducerentur.* Os

Os. עלם

veſtrum & caro veſtra. *Os, corpus ipſum integrum; ego, pars quædam veſtri, quibus vt naturam debeo, ita ſemper debitam agnoſco, & iacto: atque etiam dignitatem ſi per vos adeptus fuero, debiturum me profiteor, eadem ratione, qua os veſtrum & caro veſtra ſum, hoc eſt, vt mea tantùm laboris atque induſtriæ ſit pars; ipſa verò rei ſumma, veſtra cenſeatur: atq; vt oſſa vim firmitudinemq; corporis ſibi vendicant, caro verò membrorũ formam, figuramq;*

figuramq́ omnem concinnatam exornat; ita mihi quidquid in principatu vel virium & roboris, vel dignitatis ac decoris contigerit, voluntati, authoritati, opibusq́ veſtris tribuendum erit. Atq́ hoc mihi in me receptum, vobis, vbi ex animi ſententia ceſſerit, ex me poſtulandum, non autem requirendum ex hoc tempore committo. Simulque conſiderate. *In primæua lingua:* Et meminiſtis quòd os veſtrum & caro veſtra ego. *Præteritum meminiſtis, coniũctione* V A V *præpoſita, ad præſentis ac futuri etiam temporis rationes pertinet: maximè verò quod recordandi verbo id ipſum indicatur, & nouiſtis, inquam, hoc ita eſſe, & vos in poſterum meminiſſe volo, atque vt memineritis moneo. In hac etiam oratione, inuidiæ atque odij aduerſus ſeptuaginta fratres fomes incenſus delitet, quem Sichimitis excipere, ardere, & flagrare neceſſe erat. Nam quòd omnes alios Ierubaghalis filios appellauerit; ſe vnicum Sichimitarum filium, non modò à ſe, ſed ab illis ipſis, quos in offenſionem conijcere ſtudet, declaratum voluit. Septuaginta ne vos principes ferre deceat, eoſdemq́ omnes à vobis abalienatiſsimos, ea ex parte qua vobis me coniunctiſsimum atque filium eſſe noſtis? & qua indignior illis ducor, ea me vobis cariorem natura conſtituit; itaq́ quod vobis iure charum coniunctumq́ in me eſt, id ipſis ignobile, indignum, alienum, reiiciendumq́ putatur. Quam ob rem veſtra hæc magis, quàm mea contumelia eſt, cùm vos in hoc cenſu corpus ipſum exiſtimãdi ſitis; ego verò veſtri tandem particula, ex vobisq́ nata ſim. Habet etiam vlteriùs ex lege ac moribus acumen ſermo hic, quod non leuiter tum cognatos, tum cæteros Sichimitas pungeret. Nam quamquam in generatione pater incertus eſſe dicatur, tamen eam, quam in legitimo coniugio natam conſtet, legitimã atq́ ſanctam eſſe haberiq́ prolem, iura cenſuerunt, nec vllo pacto à paternæ vel dignitatis, vel hæreditatis ratione excluſam, niſi manifeſta adulterij intercesſerit exceptio. Eam verò quæ ex concubina, aut alio congreſſu procreata eſſet, patri ac fratribus aliis ſuam agnoſcere, vel negare, integrum relictum nouimus; &, quamuis maximè agnitam, in hæreditatis tamẽ ius non admittendam. Atq́ hanc rationem à Ierubaghalis filiis nõ prætermiſſam, ſubindicare Abimelechus intendit; ſe illis aliis vix fratrem agnoſci, vel nec omnino agnitum ſignificans, quem in Ierubaghalis filiorum nec nomen nec numerum relatum dicat; ſed ſeptuageſimo iam cõfecto ab illis numero prorſus excluſum: vtpote vnicum, eumq́ nec in eadem patria, nec paris dignitatis matre genitum, nec ſimili ipſis modo educatum, vel habitum, ideoq́ nec ſummæ addendum; honeſtiorem præterea, decentiorem ac venuſtiorem iudicatum ſeptuaginta fratrum, quàm vnius ac ſeptuaginta titulo, maximè cùm nullæ vnius adſciſcendi, excludendi autem complures cauſæ, rationesq́ exſtent. Itaq́ ſe à paterni iuris, nominis & ſplendoris communione reiectum, ad Sichimitas tantùm ablegatum ſignificat, à quibus quidem nullo iure, nullo nomine, nulla nec ficta aut ſimulata, aut inuenta, vel apta vel inepta exceptione, excludi poſſe conſtet, qui matrem ex illorum proſapia na-*

Pater. Mater.

tam, atque apud ipſos ſemper commoratam ſortitus fuerit, in ipſaq́ illorum patria vrbe nutritus: quamobrem materni aui domum totam ad partes vocatam allegaſſe, paulo antè dicebatur. Atqui leges omnes quamquam incertum patrem, tamen natura cogente certiſſimam eſſe ſtatuerunt matrem. Et profectò breuiſſimæ huiuſmodi orationis, tot, tantis, ac tam validis ad perſuadendum argumentorum ponderibus, tot rationum momentis, tot ad affectus ineſcandos aculeis inſtructæ exemplum, cuncta ſimul antiquæ, Græcæ, atque Latinæ eloquentiæ principum caterua nuſquam oſtendet, cuius in principum illorum aures iaculatæ quanta fuerit vis, è veſtigio declaratur.

Pater incertus, mater certa.

Locutique ſunt fratres matris eius de eo ad viros Sichem vniuerſos ſermones iſtos: & inclinauerunt cor eorum poſt Abimelech, dicentes, Frater noſter eſt.

NON *in orationis tantùm forma ac ſententia ſummam vim, ſed in dicentium orantiumq́ actione & pronunciatione ſummam adhiberi efficientiam curauit ille; quippe cùm non alios conſilij ſermoniſq́ ſui interpretes aduocauerit, quàm eos, quorũ illũ perſuadere cauſam maximè intererat, nimirum* Fratres matris eius: *quos propter neceſſitudinẽ libenter eã curam ſuſcepturos, propter ætatẽ grauiter acturos, propter cõſuetudinẽ verò principibus admittendos, grateq́ audiendos eſſe putauit, atque ita elocuturos, vt ipſorum propria ageretur omnino res, vti certè erat; præterea etiam fidem pro nepote cognatoq́ ſuo, ad omnem, quam principes vellent, conditionem deſponſuros, qua nec maiorem, nec firmiorem deſiderare illi poterant.* Ad viros Sichem. *In exemplari:* In auribus omnium optimatum Sichem. *Diligentiam ac ſedulitatem, induſtriam atque ſolertiam omnem à cognatis poſitam ſignificat, atque ita actum eſſe, vt nulla ex parte opinionem euentus fefellerit. quod verò exprimitur,* Vniuerſos ſermones iſtos, *nihil omnino vel ex ratione, vel opportuna actione prætermiſſum ſignificat, idq́ dictiones quædam in exemplari lingua adſtruunt.* Et inclinauerunt cor eorum. *Cor cogitationum primum domicilium, deinde voluntatis regiam ſedem arcani ſermonis vſus docuit. In antiqua lingua:* Et inclinauit cor eorum poſt Abimelech; nam dixerunt, Frater noſter ipſe. *Quæ oratio illos, vti paulo antè dicebamus, nullam in partem potiſſimùm antea flexos, ſed & ſuffragij & conſilij incertos, cæterorum procerum ac populorum conuentum exſpectantes, hæſiſſe indicat; hoc verò audito cognitóque ſermone, quamprimum in ſuæ ipſorum cauſæ contemplationem deflexiſſe, atque in Abimelechi iuuandas & promouendas partes inclinatos conceſſiſſe. Quod verò dicitur,* Poſt Abimelech; *indicat nihil his de agendæ conficiendæq́ rei ratione opportunitate vel occaſione cogitatum, ſed perſuaſum prorſus fuiſſe, non temere, nec recenter hoc Abimelecho deliberatum decretum, vtpote cuius primum ac maximum eſſet periculum, quo potiſſimùm pacto, quibusq́ artibus conficiendum eſſet, prouiſum iam conſtitutúmque fuiſſe, nec*

Cor.

verò

verò id vel noua conſultatione, vel mora aliqua interturbari oportere, ne prætei lapſæ, quæ nunc illi arrepta credebatur, occaſionis, inutilis paulo poſt & incommoda tantùm pœnitentia ſubiret, quam ob rem ſingulariter conſtitutum, communiterq́; decretum eſt, vt illius voluntati atque conſiliis & actionibus publicè priuatéq́; obſecundaretur. Dicentes. Propria lingua: Namque dixerunt. *Sermonis illius breuis vocula* CHI, *rationem, conſiderationem, certamq́; affirmationem ſignificat; cui verbum illud* AMAR *adiunctum deliberatam ſententiam adſtruit. Nam penſitata re, illud ſibi præcipuè expedire pronũciarunt, vt is optaretur maximè, qui maximè ipſis & commodus & vtilis eſſet; isq́; reÿceretur, à quo vel incommoda certa, vel nulla ſaltem commoda, exſpectari poſſent: qua in nota Ierubaghalis omnes filios ponendos ſibi eſſe, efficax illa Abimelechi perſuaſerat oratio; illum verò præter cæteros vtilem fore ſperari, qui pluribus ac maioribus nominibus eſſet coniunctiſſimus, idemq́; ad efficiendum maximè idoneus & promptus; nemo autem promptior inueniri poterat, quàm is qui tantum iam excogitauerat ſuſceperatq́; facinus, nec ad conficiendum aliud quippiam, quàm ipſorum opem poſtulabat: neminem etiam ſibi magis coniunctum, quàm hunc, quem, quamlibet cæteri omnes abdicarent, ipſi tamen à fraternæ neceſſitudinis iure excludere minimè poterant: immo vel hoc ipſo fouere debebant, quòd ab aliis repulſum intelligerent; quamquam nihil omnino vel priuati ipſorum commodi, vel decoris & honoris in cauſa eſſet, nedum cùm tantùm interſit populi totius, principem familiarem ac maximè propinquum vnicum, à ſeſeq́; conſtitutum, & firmatum habere, an alium quempiam, vel plures etiam alios, nulla ſibi ex parte addictos, atque adeò iniquiorem iam mentem profeſſos, pati.* Frater noſter ipſe. *Quamquam enim patri huius olim poteſtas permiſſa fuerat, tum Regis nomine imperandi, tum vnum atque alterum ſucceſſorem prorogandi; tamen ab illo numquam admiſſa fuit, nec moribundo etiam repetita, cùm neminem ex ſeptuaginta, quos legitimos relictos manifeſtum erat, ad ſucceſſionem delectum nominatim vel dictatum conſtaret. Igitur ſibi nunc optionem liberam eſſe proceres hi Sichimitæ arbitrati, hunc deligendum adiuuandúmque decreuere, non eo nomine quo Abimelech Ierubaghalis filius diceretur, ſiue id à cæteris conceſſum & admiſſum, ſiue negatum iri putandum eſſet; ſed eo ſolùm, quòd & ſtrenuus vir, & ad gerendam rem iudicaretur idoneus, atque eo titulo & iure, quòd ipſorum frater eſſet, quo quidem pacto nihil quod exciperetur, vel cæteris Ierubaghalis filiis, vel populo, vel ipſi etiam Abimelecho reliquum foret. Nam ſi Ierubaghalis filÿ, vel cætera familia cognatioq́; omnis, aut populus alias reclamaret, indignam iniquamq́; fuiſſe vnius non legitimi Ierubaghalis filÿ electionem, ſeptuaginta legitimis prælati; illis in promptu reſpondendum erat, non illi vt Ierubaghalis filio, ſed ipſorum fratri, primas detuliſſe, easq́; pro virili defenſuros & propugnaturos eſſe; eidem verò Abimelecho, ſeſe Ierubaghalis filium aliquando apud ipſos, ſi de principatus libertate & ar-*

כי
אמר

 bitrio

bitrio incideret controuerſia, appellaturo, certa & conſtituta conſtaret exceptio, non illum vt Ierubaghalis filium, ſed vt ipſorum fratrem eſſe optatum, atque ex conſequenti, quæ ipſorum maximè expediret, ea conſequi, agereq́ obligatum. Itaque vel decreti, ac tituli iuriſq́; illi ac principatus conceſſi, ſummam quandam rationem & vim illa pronunciata ſententia contineri voluerunt; Frater noſter ipſe. *Fuit autem decreti formula huiuſmodi:* NOBILITAS POP. Q. SICHIMITAR. Abimelecho obſequendum obſecundandumq́ue ſtatuit, quòd frater noſter ſit. *Atque hoc pacto illum ſibi fraterno iure iuuandum, ſeq́; illi fratrum loco habendos & colendos firmarunt. Igitur decreti iam confirmatiq́; conſilij & ſtatuti expeditionem à religionis auſpicio inchoandam duxerunt: vt noui numinis recenter ſuſcepti ratio cum nouæ etiam dominationis maieſtate authoritateq́; concordaret, atque ita vtraque cauſa ſeſe mutuò deinceps iuuaret; humaniſq́; omnino cum diuinis conueniret.*

Formula.

Dederuntq́ue illi ſeptuaginta pondera argenti de Phano Baghalberith.

COMMVNE *ac ſolenne hominibus eſt, non ſolùm quæ manifeſtè honeſta, vereq́; vtilia ſunt, ſed quæ ipſis ex opinione & impetu optantur, à religionis maieſtate auſpicari: namq́; ita ſacrata felicioris euentus ſpem facere videntur, & vulgo auguſta ſanctaq́; habita, ſtudiis obſequiiſq́; probātur. Sed plerūque, vti apparet, vnuſquiſque & rem pariter, & Deum, cui commendatā velit, ſibi ipſe per errorem, ambitionem, & faſtū fingit. Atq́; hæc illa inter gentes non ſolùm ſtudiorū, verùm etiam numinum contentio ac pugna commiſſa eſt, quorū pars Græcorum, pars Troianorum rebus fauere credebatur. An verò noſtris in moribus tale quippiā hæſerit, nec officij, nec temporis huius perſcrutari eſt. Certè Abimelechi facinus Sichimitarum procerū arbitrio probatum, non ſine auſpicio inchoari oportere viſum eſt: id verò ex nouæ religionis ratione & authoritate peti placuit, vt eadem & negotij illius felicitas exſpectaretur, quæ inductæ religionis futura eſſe credebatur. Namque hoc pacto ſocietate cum numine inita, Abimelecho principatum pariter ſanctū ac perfectum fore ſperabatur, partita videlicet rerum ſumma, vt quæ ad animos, quæq́; ad religionis ſplendorē, & maieſtatem, & cultum faciunt, Baghalberitho, vt ſupremo ipſis ſuſcepto numini, cedant; quæ verò ad Reip. ſtatum, populiq́; gubernationem tam in bello quam in pace tractanda, Abimelecho deferantur, adhibito tamen eorū, per quos hæc decernuntur, conſilio; atq́; ita fœdus cum ipſo fœdere ineatur mutuæ curæ, vt quiſquis Baghalberithi religionem quoquo pacto violauerit, Principis potentiæ offenſionem, animaduerſionem ac mulctā ſubeat. Rurſus qui principis authoritatem detractarit, Baghalberithum vindicem vltoremq́; experiatur, vltra pœnas in imperij detractatores legibus ac iure ſtatutas. Atque huiuſmodi profeſſionem factam & pactam actio ipſa indicat, dum prima* ad

Religionis prætextus.

Deorū contentio apud Homerum.

ad conducendũ militem pecunia, non ex publico & profano ærario, non ex ipſorum ditiorum, qui in commune conſulebant, priuatis loculis; ſed ex ſacris donariis petenda decernitur, vt prima omnium cura fore indicetur, eos qui Baghalis cultui aduerſaturi dictabantur, è medio tollendi; quibus ſublatis, tum publicæ quietis, tum religionis rationem quàm rectiſſimè conſtitutum iri cenſeretur. Atqui ſeptuaginta Ierubaghalis filios in nouæ religionis abolitionem incubituros eſſe, vel retentus omnibus paterni elogÿ titulus docebat. Quamobrem in horum ipſorũ exitium Baghalberithi primas partes vocandas & petendas decernunt, totidem argenti ponderibus ex illius ſacrario productis, quorum pretio ſeptuaginta illorum Baghalberith inimicorum emerentur capita; quæ res ſi ex animi ſententia ſuccederet, auſpicatiſſimum vtriuſque felicitatis, tum religionis tum principatus, ſignum argumentumq́ non habendum modò, ſed tenendum etiam eſſet; & quidquid poſtea eueniret, tamquam felix fauſtumq́, tum ex publica, tum ex priuata pecunia, coniunctis omnium ſtudiis opibusq́, vrgendum & conficiendum. Septuaginta pondera argenti. *in exemplari lingua certum ponderis nomen non legitur, ſed tantùm* Septuaginta argentũ, *ita vt nomen* argentum, *eodẽ quo* ſeptuaginta *excipiatur caſu, atq́ hoc modo idẽ quod Celagh, ſiue quod ſiclus ſignificat, vt in ſacro Apparatu docebamus; & in magno opere, Deo votis annuente, fuſiùs exponemus. Si cui autẽ triginta & quinque vnciarũ argenti, quæ Italicos Iulios trecentos ferè faciunt, exigua admodum ad conducendũ militem videatur pecunia; tamen rei rationem & cauſam cogitatione recolenti, ſatis demum magna cenſebitur. Siquidẽ nummi illi, numinis ærario deprompti, ſacroſancti cùm crederentur, non tam ad militum viaticum & commeatum, quàm ad ſanctitatis nomen priuilegiumq́ referendi erant, pignusq́ ipſis conducendis ducebantur, ſui ipſorum in Baghal familiam ac tutelam aſcitorũ, atq́ profeſſionẽ poſtulabant, etiam ſeruandæ fidei, remq́ ſtrenuè agendi, quam deinceps, præter prædarum ac direptionũ licentiam, principis cura liberalitasq́ ſequeretur. Atqui pecuniæ illius partẽ, quæ ſingulos obtingeret, ſymboli magis ac profeſſionis, ſiue teſſeræ, quàm mercedis & ſtipendÿ nomine accipimus. Atq́ hanc rationẽ antiquam eſſe, hiſtoriarũ veterum exempla obſeruata indicabunt; noſtro etiam æuo aliquando vſurpatã, in iis præcipuè ciuilibus bellis, ac tumultibus, quæ religionis prætextu nonnũquam excitantur, hiſce oculis præſentes ſpectauimus, quod cùm nec ſine dolore recordari, nec ſine inuidia indicare poſſimus, nunc libenter tacemus. Exſtant nunc, hodieq́ viſuntur inter antiquitatis monumenta, quæ in muſeo noſtro ſunt, huiuſmodi ſacri nũmi, argento partim, partim ære cuſi, quæ, quas partes ÿ, à quibus geſtabantur, agerent, manifeſtò declarant. Sed quia nulli grauis eſt percuſſus Achilles, ad Æneas Rutulosq́ noſtros cõmittendos reuertamur. Equidem exiſtimo illi ex Baghalis fano depromptæ pecuniæ, ſacri ſymboli cauſa, notam aliquam fuiſſe adiunctã, quam quicũque, confecta poſtea re, exhiberet, & integri ſtipendÿ*

Siclus.

Iuu. Sat. 1.

mercede, & , vt religionis vindex, principatuſq; aſſertor, ſingularis priuilegij prærogatiua donaretur. In ipſa verò primæuæ linguæ germana ſignificatione aliquid etiam apertè indicatur, quod ad Latinas aures eodem vſu כאף *referri non poteſt. nam pro quo Romanus argentum reddit, vox* CHEZZEPH *eſt, quod cupere, auere, ambire, & huiuſmodi alijs exponitur verbis. Ipſa autem argenti, ſiue potiùs* CHEZZEPH *productio & enumeratio, illud ſignificabat, cupere numen illud, ſeptuaginta eos, qui principatus amplitudinem cupiebant, & ambibant ſibi, vt infenſos inimicoſq; declaratos, illis ſeptuaginta* CHEZZEPH, *ad vltionem emptos ac traditos. Quamobrem nec ex auro, nec ex alio æris genere, ſed ex* CHEZZEPH *tantùm pecunia illa deprompta eſt: ita vt quiuis intelligeret ſeptuaginta* CHEZZEPH *Baghal id quod exponimus portendere.*

Qui conduxit ſibi ex eo viros inopes & vagos.

DVO *genera hominũ ab Abimelecho ad peragendum facinus conducta memorantur; quorum vtinam in Chriſtianorum regionibus non maior copia eſſet, quàm in cæteris orbis partibus, in quibus Reip. aliqua ſpectatur facies: Vnum inopum, inopum inquam, eorum quibus peſſima primùm educatio, deinde verò deſidia, inertia, laboris odium inopiam peperit, quam magiſtratuũ poſtea negligẽtia creſcere permittit. Alterum vagorum, qui quamquam vel ex aliqua, quam callent arte, vel ex alia induſtria, vel ex domeſtica paternaq; re, viuere poſſent; tamen inquieto ingenio ſunt, cui vbi indulgere ceperint, in otium & deſidiam delapſi primùm, in omnia vitiorum ac ſcelerum exempla deinde præcipites feruntur. atq; hæc gemina latrociniorum, prædationum, homicidiorũ, ac parricidiorum, eiuſmodiq; in humano genere portentorum ſeminaria ſunt. Exemplaris lingua duo hîc verba habet;* RIKIM, & POHHEZIM. *prius, ingenium; poſterius, mores & conſuetudinem notat: Latinè cerebro vacuos, & inſtabiles dicere vtcumque poſſemus; ſunt autem velocis ingenij, perditæq; audaciæ homines. Nam facilè huiuſmodi ad facinoris ſuſcipiendi conſenſum ex animi leuitate inducuntur: atq; ex attrita iam propter vagationem fronte, ad primum audendi impetum facilè etiam impelluntur; qui ſi ſuccedat, tum iam prædarũ vſu animos concipiunt maiores, & melioris (vt ipſi appellant) fortunæ ſpe, diuina omnia humanaq; contemnentes iura, nihil non monſtroſi aggrediuntur exempli. Ante annos vndecim nos per mediam hyemem Burgundia peragrata, in Lotharingiæ fines delati (non longa eſt fabula) in pagum quendã, rara atq; paupere vicinia habitatum, iam multa nocte diuertimus: vbi cùm ab hoſpite ante focum cenante ad poſteri diei iter comitẽ deductoremq; poſtularemus (quòd viæ omnes, alta admodum niue obductæ, ipſis etiam accolis difficiles cognitu eſſent) aderant iuuenes duo, vti ferebantur, fratres, qui ſeſe id mihi miniſterij præſtituros vltro obtulerunt: illi verò num ex regionis illius incolis eſſent rogati, ſimul cum hoſpite negarunt. Calletis ne viam? inquam.*

Marginal notes: Inopes. — Vagi. — רוק — פחם

inquam. Maximè, inquiunt, quā vel hodie ambulauimus. Vndénam profecti? Nanſio reſpōdent (quæ Lotharingiæ Ducū aula eſt) Cur autē peractum iam relegetis iter? interrogati, alter ſic reſpondit: Quant à moy, c'eſt tout vn, ou aller auant, ou tourner arriere. *Perinde, inquit, mihi eſt, vel vlteriùs pergere, vel citeriùs rurſum redire. Tunc ego ad hoſpitem conuerſus,* Par ma foy, mon amy, ie ne demāde pas ſemblables oiſieuſes guides. Ouy monſieur, vous auez raiſon, *ſubiungit hoſpes, & filium mihi proprium itineris poſteri deſtinat comitem. Huiuſmodi homines* POHHAZIM *ſacra lingua vocat, in quemcumque non ſolùm euentum, ſed ventum etiam ac turbinem motu faciles ac promptos, quales Catilinis & Cethegis, atque eiuſmodi farinæ ducibus, adhæſiſſe commemorantur. Horum autem qui ab Abimelecho conducti, ſacramentóq; addicti ſunt, ſingularem fuiſſe alacritatem, res ipſa indicat; quippe quorum leuitas in religionis opinionem & felicitatis ſpem rapi facilè potuit, Teſſera accepta militiæ, ad numinis tuendam maieſtatem, idq; ex ipſius numinis non reſponſo & conſilio tantùm, ſed etiam argento pignoris nomine diſtributo & accepto. Iam verò quemadmodum conceptum facinus, atque ſuorum ope & auxilio adornatum, comparatis copiis aggreſſus fuerit Abimelechus, videamus.*

Et venit in domum patris ſui in Ephra, & occidit fratres ſuos, filios Ierobaghal ſeptuaginta viros, ſuper lapidem vnum: remanſitque Ioathan filius Ierobaghal minimus; & abſconditus eſt.

N E F A R I A *tanti parricidij immanitas, perſonarum ac locorum nominibus appellandis exaggeratur. Quid enim in hominum neceſſitudinibus nomine paterno ſanctius? quid fraterno coniunctius? quid patrio loco magis illuſtrandum, aut propria domo obſeruandum defendendumq; magis? & tamen horum omnium rationum atque nominum ſanctitatem, exemplo plus quàm ferino contemptam contaminatámque, violare potuit vir ille, ſi modò vel vir, vel homo dici poteſt.*

Et iam ſerpentum maior concordia; parcit — Iuu. Sat. 15.
Cognatis maculis ſimilis fera: quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore vmquam
Exſpirauit aper maioris dentibus apri?
Indica tigris agit rabida cum tigride pacem
Perpetuam; ſæuis inter ſe conuenit vrſis:
Aſt hominem adſpicimus fraterna cæde cruentum,
Natalem temerare vrbem, generiſque paterni
Multiplici iugulo ferrum laſſare, nec vſquam
Sacrilegas laſſare manus, rabiemque furentem.
Scilicet hæc demens dominandi ſæua cupido eſt.

Magnam itaq; amplificandi ſceleris materiem ſingulis in verbis breuis hæc obtinet narratio. Et venit. *deliberato iam, ac certo parricidij patrādi animo, nec vmquam etiam per viæ moram conſilij pœnitente. celeritatis etiam ſignifi-*

gnificationi verbo, Venit, *eſt vt non antè præuiſus intelligatur, quàm iam perueniſſet, notæq́ domus aditus & exitus occupaſſet, vnde priùs domus, quàm vrbis mentio facta eſt, vtpote qui qua parte irruendum, qua fratrum euaſio fugaq́ occludenda, qua facinus inuadēdum eſſet, ſtudioſè fuerat antè meditatus: iam verò & parricidij ſæuitia, & feritas impietasq́ augetur, oppreſsis tot intra paternam domum fratribus nihil tale opinatis, verùm ſumma concordia agentibus, quibus quidem nulla de illo lædendo cogitatio, nulla omnino eſſet mens, aliàs illo abſente nec adeò ſecuris, nec ſine præſidio aliquo futuris, nec ita vnica in domo omnibus ſeſe opprimi paſſuris, domo, inquam, ſancta illis omnibus, nec minùs etiam ipſi veneranda.* In domo patris ſui. *Cui, quidquid ipſe præclari habere potuit, acceptū referre debuit, cuiq́ tuendæ, conſeruandæ, & colendæ, curam atque operam omnem impendere æquiſſimum fuerat. Iam illud etiam proditionis indignitatem inuidiamq́ auget, quòd nec viriliter foris in campo dimicantes, nec ſeſe intra paternas ædes defendētes aggreſſus fuerit, ſed neq́ armatos quidem, nec aliquo pacto, nec verbo vno præmonitos, nulla quoque vel aliorū cognatorum, vel totius patriæ vrbis miſerrimo ob eam rem luctu inuoluendæ, & æternæ crudelitatis infamia deinceps damnandæ, ratione habita.* In Ephra. *quæ paterni nominis gloria inter illuſtriſſimas totius Iſraelis hactenus habita, exſecrandæ tragœdiæ nunc iam theatrum effecta, horrendæ habitationis ſedes in poſterum notanda erat. Cætera etiam verba, impij conſilij contumaciam deteſtandam oſtendunt:* Et occidit fratres ſuos. *hoc nomine agnitos, hoc nomine etiam proditos, atq́ nulla alia cauſa, quàm quòd fratres eſſe ſuos nouerat, crudeliſſimæ neci omnes addictos. vt autem bonorum coniunctio & affinitas decori atq́ præſidio quibuſdam eſt; ita contrà peſſimorum neceſſitudo hominum in exitium ac dedecus aliis vertitur.* Filios Ierobaghal, *qui ab huius quondam cognomenti auſpicio initium ſumens, de omni Iſraelitico populo, militiæ ac domi, optimè promeritus fuerat, paterq́ patriæ audierat, publiceq́ (ſi admittere voluiſſet) Princeps atq́ Imperator ſalutabatur; nunc hominum peruerſo ingratoq́ iudicio, hoc ipſo cognomento in crimen vocato, in Baghalberith gratiam (nam huiuſmodi cauſæ prætextu fucus vulgo fiebat) ſeptuaginta filij, viri omnes, & ad publicam vtilitatem procreati & inſtituti, ad vrbis etiam & generis gloriam, tam numeroſa florenteq́ prole conſeruatu digniſſimi, tamen omnes capitis damnati, perinde quaſi publica aliqua peſtis omni populo pernicioſiſſima eſſet,* Super lapidem vnum, *vno fratre cædis authore & ſpectatore, occiduntur. Quòd verò locus ipſe occiſionis ſingulariter notatur, eò pertinet, vt cædem illam, tamquam victimam vltori Baghal, religioſo nomine factam populus intelligeret. Namque huiuſ-*
1 Sam. 6. *modi lapides, ararū loco aliquando pro tempore vſurpatos legimus. vt, Erat autem ibi lapis magnus, & conciderunt ligna plauſtri, vaccaſq́ impoſuerūt ſuper ea holocauſtum Domino. Quin & Ierubaghal ipſe dicatos antè Baghali tauros, ſuper petram torculari vicinam, ſuo igne ex Baghalis luci ex-*
ciſis

ciſis lignis accenſo, Deo ſacrificauerat; ex qua re magnam vicinorum populorum incurrerat offenſam, cuius carbones, Ierubaghalis conſeruato cognomine, adhuc, quamquam ſub diſsimulationis cinere, in nonnullorum pectoribus latebant, incenſi tamen, vt ipſa inſtaurandi Baghalim cultus prima ac celerrima poſt illius mortem cura arguere potuit. Illius itaque offenſionis expiandæ prætextu, pro tauro illo annorum ſeptem à Baghalis iure ſubducto, exciſoq́; penitus Baghalis cultu, Ierubaghalis ſeptuaginta filij ſufficiuntur, illiusq́; cognominis monumentum horum ſupplicio expiandum decernitur. Septuaginta viros, ſuper lapidem vnum. *Ita res decreta, atque ita publicè dictata & in acta relata fuit. Atq; facinus illud hoc pacto videtur fuiſſe inſtructum, vt occupata primùm domo, ſingulos viros fratres ſuos, à ternis vel quaternis comprehenſos, non ſecundùm ſeriem; ſed ſecundùm numerum obſeruandos tenendosq́; præceperit; eos autem ſigillatim productos, ſigillatim etiam ſuper lapidem illum occiderit, qui fortè in ædium paternarum area, vſus cuiuſpiam cauſa, erat, vel tunc temporis aliunde, ipſo iubente, aſportatus. Accidere etiam potuit, vt in ipſo comprehenſionis tumultu, vnicuipiam, qui ex fratribus non fuiſſet, manus iniicerentur, illis ad ſeptuaginta numerum complendum iuratis, nec quamquã ſe filium eſſe negans crederetur, atque hoc pacto ſeptuaginta producti viri interficerentur, interfectionisq́; turba ac celeritate, huiuſmodi error ita admiſſus, certum ſeptuaginta iugulatorum numerum redderet numeranti Abimelecho (ſi tamen tantum animi ſupereſſe potuit ſpectanti) vel cuipiam alij ad eam rem conſtituto. Hoc igitur pacto euenire potuit, vt inter capiendos & numerandos ſeptuaginta, minimo ex fratribus latebras quærendi & animus & tempus ſuppetierit, ac poſtea ſeptuaginta numerarentur occiſi: magnam enim in occupãdis viris celeritatem, magnam in occidendis feſtinationem fuiſſe, res ipſa indicat, vtpote quæ eodem die, quo in domum irruitum eſt, confici potuit: idq́; non ſingulis eo, quo comprehenſi ſunt, loco occiſis; ſed productis, ad eundemq́; lapidem porrectis, feruente adhuc & æſtuante fratris ſæuitia, & ſatellitum, per quos res conficiebatur, nondum tepente crudelitate: ſiue ita etiam euenerit, vt ſexaginta nouem interfecti, numerantis turbata ratione, & cadauerum congerie & opinione ſeptuaginta putarentur; neque ideo is, qui ex numero aberat, requireretur. Namq; aliàs nulla omnino Abimelecho vel erga minimum, vel erga infirmiſsimum imbecilliſsimúmque omnium, clementia futura erat. Sacræ autem linguæ vſu obſeruatũ eſt, perfectum aliquem maiorem numerum, ex denariis vel centenariis, vel maioribus nominibus conſtantem, vnius tantùm ſingularis ſubductione aut additione non variari, ſed vt integrum tradi. Sic enim quæ legis præceptorum violatoribus plagæ ferendæ ſtatuuntur, cùm vndequadraginta ex more imponantur, tamen quadraginta ſemper dicuntur. ſic etiam illa ſumma excipitur: Erant igitur omnes animæ, qui egreſsi ſunt de femore Iacob, ſeptuaginta. Atq; ita ſiue ſeptuaginta viri occiſi fuerint, vnico per errorẽ inducto;*

 ſiue

ſiue vndeſeptuaginta occiſis, vnus per ſingularem Dei prouidentiam ſubductus, numeri nomen non mutat. Certè publica fama fuit occiſorum ſeptuaginta virorum, filiorum Ierubaghalis, atq; familiæ, domus, appellationisq; illius prorſus exſtinctæ. Illum autem filiorum omnium minimum ſuperſtitem, non ex illa tanta cæde, vel ducis, vel cuiuſpiam ex ſatellitibus clementia exceptum, hiſtoria indicat, ſed quia facto primùm in eos, qui maiores ac fortiores videbantur, impetu, minimo huic & animus, & latibuli locus præſtò fuit. Et abſconditus eſt. *In ſacra lingua:* Namque abſconditus eſt. *Vox* CHI, *rationem, modum, tempusq; euaſionis indicat: principio, inquit, ſe ipſum alicubi abdidit; deinde dum turbæ illæ durabant, perpetuò latuit; nec, vbi nam latuerit, declarat hiſtoria, vtpote quæ ad Dei prouidentiam iuuenis huius exceptionem refert. nec verò huiuſmodi latibulorũ indicanda ſemper fuerunt loca, ne ſceleratorum ac nocentum aſtuta malitia, aduerſus innocentiæ præſidia doctior callidiorq; fiat.* Et remanſit, *in exemplari: Et* HIVATHER, *paſſiuum verbum in futuro præteriti rationem habente, Latinè vix exulcari poteſt his verbis omnibus; relictus eſt, ſuperſtes factus eſt, reliquus fuit, ſuperauit. Hiſpanicè,* Y fue ſobrado. *magna ſanè ſignificatione prouidentiæ ac iudicij Dei, cuius conſilio minimus ille ſeruatus eſt, qui & paternũ Ierubaghalis cognomen re & officio tueretur, & domeſticæ cladis nefariam iniuriam vlciſci curaret, ſecuritatemq; ex illo facinore populo ſperatam, abundè ſatis ſuperq; perturbaret. Nec verò in nomine cognomineq; appellandis nulla latet ſignificatio:* Et ſuperauit Iotham filius Ierubaghal. *Nomen ipſum idẽ Latinis ſignificat quod,* DEVS INTEGER. *Eſt autem huiuſmodi arcani reuelatio: Quamquam ſeptuaginta Ierubaghalis filij de medio ſublati fuerint, tamen Iotham diuinitus ſuperauit; & ſuperauit* DEVS INTEGER, *prouidentiſſimus, qui Ierubaghalis ædificationem promoturus erat. Nam vocabulum* BEN, *pro quo Latinè filium dicimus, ædificationem ſignificat: atq; hæc ratio homines illos ſuperſtitionis & ambitionis furore dementatos latuit.* Nam abſconditus eſt. *hæc breuiter de ſententiæ huius myſterio; quod longiùs perſequi, alterius loci eſt.*

Congregati ſunt autem omnes viri Sichem, & vniuerſæ familiæ vrbis Melo: abieruntque, & conſtituerunt Regem Abimelech iuxta quercum quæ ſtabat in Sichem.

SPARSA *primùm & publicata ſeptuaginta fratrum occiſorum fama, tantum abeſt vt animis, ad ſuperſtitionem & priuatum commodũ intentis, dolorem horroremq; inferret (quem & alieniſſimis etiam nationibus audita inferre poterat) vt maiorem etiam fiduciam alacritatemq;, ad inceptum conſilium peragendum, addidiſſe videatur. Nam cædes illa ex animi ſententia confecta, ad boni auſpicij opinionem cœpta, numinis illius, cuius ærarij argentum, augurij nomine, petitum fuerat, maieſtatem, gratiam, tutelam,* &

& voluntatem declaraſſe iudicata eſt; maximè cùm tam breui tempore tam feliciter, vt putabatur, abſoluta fuiſſet: & quoniam ex iſtiuſmodi ſuperſtitionum diſciplina, magna in temporum horarumq; occaſione, ad ſtabiliendas vel infirmandas cùm priuatas tū publicas res, vis adeſſe creditur; tempus illud Baghali ſuo proprium ac ſecundum eſſe cenſentibus, omni ſtudio ac celeritate arripiendum decernitur; nec prolatandum aliorum populorum conſiliis vel expetendis, vel exſpectandis; ſed proximis quibuſque conuocatis, quàm breuiſsimè in principatus definitione & conſtitutione ponēdum. Hoc enim Baghali, de inimicorum ſuorum cæde gaudenti, gratum, atq; ipſis etiam pacto fœdere ratum, demum felix fauſtumq; omnibus futurū ſperandum. Omnes viri Sichē.. Primores illi, quorū ope & auxilio res illa cœpta erat: & quia ſucceſſu probabatur, eorundem etiam operâ feliciter peragenda eſſe decernebatur; ita vt illorum integra copia omnium Iſraelitarum procerum vicariam præſtaret operam (ideo omnes congregati memorantur) & pro reliquo minoris notæ populo, ac vulgo multitudineq; omni, proximi ipſis oppidi vicinia omnis, & nominis ratione, & officij munere ſufficeret. Et vniuerſæ familiæ vrbis Melo. propriæ linguæ voces ſic ex pondere reddi poſſunt: Et omnis BETH Milo. ſignificat autem Beth-milo, impletionis ſiue completionis domum. Latinè, completam domum dicemus: Hiſpanicè Caſa llena. Sortibus itaq; conſultis, & re ex auguriorum rationibus ac indiciis examinata; expedientiſsimum viſum eſt, principum Sichem virorum, & populi domus Milo, coactis coniunctisq; conſiliis & ſuffragiis, eum conſtituendum principem, quem, ex peracti facinoris felicitate, Baghalberith cognominis inimici vltor ſibi probatum gratumq; indicauerit, idq; quàm celerrimè in publico, atq; ad eam actionem idoneo loco conficiendum; in ea præcipuè vrbe, in qua negotium illud conſultum primùm, inſtitutumq; fuerat. Abierunt. certo iam inito conſilio, concordiq; omnium ſententia itum eſt, nemine diſcedente. Et conſtituerunt Abimelech in Regem. Proprio idiotiſmo: Et regnare fecerunt Abimelech in Regē. Acclamationum in huiuſmodi actionibus ſolennium formulam oratio indicat, quæ fauſto etiam nomine, atq; ſua ſponte imperium protendente, concepta & decantata eſt. Namq; Abimelech, Pater rex, ſiue Rex pater, Latinè dici poſſet; eadem ferè ſignificatione, qua Romanorum principes Auguſti, ac patriæ patres audiebant. Quòd verò in Regē dicitur, quamquam Regis nomine ſalutatum intelligamus; principem tamen conſtitutum interpretamur, quippe quem minimè inunctum hiſtoria commemoret, qui proprius ac peculiaris conſtituendi apud Iſraelitas Regis ritus ex Lege erat. vtcumque autem res eſſet, certè illis quoquo modo & pacto id præſtari poſſet, Rex dictus acclamatusq; fuit à principibus viris Sichem; & domus impletæ populo, qui repentinis illis comitiis, totius Iſraelis vicem & vocem referre viſi ſunt. loci autem opportuna pro tempore commoditas quæſita eſt, Iuxta quercum quæ ſtabat in Sichem. exemplari lingua, GHIMELOM MAZZEBAH

Tempus. Hora. Occaſio.

Acclamatio.

bimelech.

Vnctio.

ASSER BE SICHEM. *Cum* ELON ſtatuæ quæ in Sichem. *Chaldaicè*, Ghim meſſar ramatha, *Cum planitie ſtatuæ. Græcè verò* πρὸς τῇ βαλάνῳ τῆς ϛάσεως τῆς ἐν σικήμοις. *apud quercum ſtatuæ quæ in Sichimis. duo præcipua nomina hic ad interpretationem notanda ſunt*, ELON, *quod & quercum aliquando ſignificat, vt Græci reddidère; & planiciem, vt Chaldæus paraphraſtes vertit.* MAZZEBAH, *vtraq; lingua, Chaldæa & Græca, ſtatuæ ſignificatione excepit, à qua interpres noſter non alienum poſuit verbum*, ſtantem. *Atq; res ipſa indicat non perſonarum, ac temporis modò, ſed loci etiam, ad eandem cauſam idonei, rationem fuiſſe habitam, vt quæ ad prætextæ religionis concinnitatem facerent, omnia plenè integreq; conuenirent. Itaque ad publicæ acclamationis conuentum campus planus æquabiliſque optatus fuit, querceti nomine & copia celebris, qui vtraque ex parte, hoc eſt, nominis & quercus ſignificatione communis, æqui &* Planities. quercus. *ſtabilis, perpetui, nullaq; difficultate ardui imperij augurium daret. Idq; ex voluntate Baghal-berithi, cui campũ illum ſacrum dicatumq; fuiſſe, monumentum quodpiam indicabat, quod omnibus in linguis ad Latinæ ſtatuæ ſignificationẽ refertur. Equidem arbitramur, quo tempore Baghalis berithi vanum numen in tutelaris diui nomine conſecrabatur, prægrandẽ aliquem longeq; conſpicuum lapidem in planiſsimo loco, ad noui illius cultus teſtimonium & profeſsionem, fixum fuiſſe, atq; eundem locum ſacrum ſanctumq; eiuſmodi monumento euaſiſſe: ſiue autem lapidem illum hominis, vel alterius rei ſimulacro, quales Coloſsi vocantur, inſignem; ſiue in Obeliſci formam exciſum, cenſeamus: certè illum erectum & ſtatutum, ex verborum notione conſtat. Cùm itaq; ad tanti populi conuentum & acclamationis ſtrepitum Baghalis ædes minùs capax, idoneaq; eſſet; ſignatus locus fuit, qui & maieſtate numinis, & natiua amplitudine cenſebatur expeditiſsimus.* עם *Nec verò præter ſignificationem ab hiſtoriæ ſcriptore vocula* GHIM *delecta fuit, compluribus aliis relictis, quæ ſignando loco adiungi ſolent. vt,* אצל את ETSEL ETH LE BE, *& cæteris. Quod* GHIM *efficientiæ, iuris, au-* ל ב *thoritatiſq; partem ei rei, cui adiungitur, plerumque adſcribit. Ideoq; Lati-* CVM *nè etiam in* CVM *plus millies vertitur. Igitur loci authoritatem & ſanctitatem ad hanc rem quoque ſceleſto illo decreto quæſitam comparatamq; fuiſſe, ſcilicet, interpretamur, vt auguſtior fauſtáque magis duceretur actio, quam totidem etiam nominibus infauſtiſsimam diuinæ prouidentiæ iudicium declarauit.*

Quòd cùm nunciatum eſſet Ioatham, iuit, & ſtetit in vertice montis Garizim: eleuataque voce clamauit, & dixit.

MAGNÆ *atque præcipitis iniuriæ, quãta qualiſq; hæc fuerat, celerem vltionem eſſe Deus voluit, qui reddit vnicuiq; iuxta opera ſua. Quam ob rem ipſam iniuſti ac ſcelerati principatus furioſam initiationem certa ac notabili pœnarum prædictione turbandam curauit, excitato illius minimi filio-*

ſiliorum Ierubaghal ſpiritu,qui in compellatos præſenteſq; reos fratrum & totius Reip. cauſam diceret, Dei deinceps iudicio decidendam. Latibuli ſui Ioatham arbitros nonnullos eſſe voluiſſe,res ipſa docet, quorum indicio,quò demum illa Abimelechi crudelitas euaderet,opportunè ille poſſit intelligere. Quòd verò iuiſſe dicitur,ad deliberatam animi conſtantiam referendū eſt; idq; ex Dei iuſtitia & prouidentia factum,qui cùm neminem perire velit, ipſos etiam,qui propria culpa ſeſe damnationi addixerint, tamen ad pœnitentiam monendos,vel omnino contumaces ad iuſti iudicij audiendam ſententiam,vel externa voce,vel interna allocutione citandos,curat. Fuiſſe autem Sichimitarum vrbi montem Garizim proximum, ſacræ Geographiæ contemplatione intelleximus: eū verò montem veriore atq; certiore magiſq; efficaci ſtudio à Ioathamo petitum,quàm planiciem illam à Sichimitis felicitatis cauſa occupatam,ex vtriuſq; loci authoritate exiſtimare licet: huius enim nulla erat,niſi quæ ex hominū opinione falſo nomine putabatur: illius verò maxima & grauiſſima, vtpote qui coactis eodem quondam Iſraelitis omnibus,Ioſue vate Deiq; interprete,ſacerdotibus ac Leuitis præſentibus, benedictionibus ac maledictionibus vel obſeruandæ vel violandæ legis ergô prædicendis,commune ac pleniſſimum theatrum præbuerat,eoq; nomine ſacram locus ille obſeruandamq; meruerat famam. Opportunè verò euenit,vt recentis huius publici ſceleris accuſandi locus accuſandorum comitiis viciniſſimus eſſet. Et ſtetit in vertice montis Garizim. *ſitus ad dicentis habitum,locus verò ad auditionis commoditatem, effugiendiq; in tempore periculi copiam,vſurpatus eſt.* Eleuata voce, *quæ & ſtrepitum in ima valle agentium vinceret, & ſilentium atq; attentionem impetrare poſſet. Ac principio quidem vox emiſſa eſt grandior,incertioriſq; ſignificationis,quæ ex ſuperiore loco omnium aures feriens,ad attentionem,reiq; cognoſcendæ cupiditatem impelleret. Cuiuſmodi voces inconditæ vel Interiectiones, vel vocandi Aduerbia Latinis dicuntur,quales Latinorum & Græcorum ô, & ὦ, ſunt,Chananæorum* HAH. *Hiſpanorum* hao, *horum atque Italorum,* ola, *nautarum prolixior A. Igitur huiuſmodi primæ voces buccinæ vel tubæ vicem præſtitere. In exemplari lingua huiuſmodi polyſyntheton eſt:* Et ſuſtulit vocem ſuam,& vocauit,& dixit illis. *Prima vocis ſublatio fuit, deinde vocatio, in qua exordio locus datus; huic ſermo omnis annexus eſt. Exordio attentio conciliata,non ex dicentis vel authoritate vel gratia, ſed ex bene precationis in auditorum vtilitatem pronunciatæ officio, cum nonnulla ſignificatione miſerandæ dicentis ipſius conditionis. Nec tamen ſine prædictione,aut admonitione ſaltem ſimilis exempli, ex humanarū rerum viciſſitudine, ac potiùs ex iuſto Dei iudicio ipſis auditoribus exſpectandi, vel certè cogitandi.*

Garizim celebritas.

Ioſue 8.

Vocum ratio & vſus.

Audite me,viri Sichem: ita audiat vos Deus.

IN *exemplari:* Audite ad me primores Sichem, & audiat ad vos ELOHIM. *Atq; hoc orationis tropo non auditum, ſed obſeruationem,*

animaduerſionem, auditui attentioniq́; adiunctam, poſtulabat à primoribus illis, quorum cõſilio, decreto, atque opere illam ſibi atque Iſraëlitarum Reip. calamitatem allatam fuiſſe cognouerat. cùm autem diceret, Ad me, *cauſam ſuam æſtimandam commendauit, quam ex fraterni ſceleris audacia miſerabilem omnino eſſe indicabat. Sichimitæ, inquit, vos ô proceres ipſe appello, quorum authoritate atque ope ipſe in hunc afflictionis locum, non per externum aliquem hoſtem, ſed per audacem degeneremq́; fratrem, deductus ſum. ſi qua erga miſeros miſericordia mouere; ſi qua humanæ vicis cogitatio, veſtra etiam cauſa tangere poteſt: hoc tantùm poſtulo, obteſtorq́;, vt ſermoni percipiendo meo attentas præbeatis aures; obteſtor, inquam, Dei iudicis gubernatorisq́; mũdi nomine, à quo idem exſpectare vos in cauſa veſtra poteritis, quod in me excipiendo operæ atq; curæ poſueritis. Cauſa nunc mihi de Abimelechi fratris in me, paternamq́; domum, iniuria vobis audienda orabitur: veſtra autem aduerſus eundem aliquando non apud me, ſed apud Deum iudicem agenda cùm fuerit, Deum ipſum vobis eo modo attentum experietur, quo ego vos nunc attentos exſpecto. Sic itaq; vos audiet Deus, ab Abimelecho fratre veſtro oppreſſos, vt nunc me à vobis audiri poſtulo.*

Ierunt ligna, vt vngerent ſuper ſe Regem; dixeruntque oliuæ: Impera nobis.

Apologorũ vſus.

FREQVENS *peruulgatusq́; in his rationibus, quæ publicos priuatosq́; ſpectant mores, Apologorum quondam vſus fuit, quòd eiuſmodi orationes, propter naturæ rerum, quæ deſcribuntur, imagines, & faciliùs percipiãtur; & perceptæ diutiùs mentibus hæreant, cauſamq́; ipſam, quam ob rem excogitatæ fuerint, apertiùs repræſentent. Atque promiſcuo hominum, tam rudiorum quàm eruditiorum, captui nulla docendi ratio communis magis, vſuiq́; habilior cenſetur. Hoc autem cauſæ ſuæ apud illum, tum procerũ, tum populi cœtum atque theatrum, perorandæ genus commodiſſimum Iothamo pro tempore viſum vſurpatumq́; eſt: in quo, quamquam breuibus verbis, tamen regni ac Reip. ſummam ſapientiſſimè complexus eſt; quam qui explicatis rerum actionumq́; nominibus ſingulis, per otium perſequi indicareq́; rectè poſſet, pleniùs ac meliùs profectò philoſophis omnibus, atque etiam diſertiùs rem tractaſſe iudicandus eſſet. Eam verò nos, muneris officijq́; noſtri memores, ſcholaſtico potiùs modò perſtringemus. Igitur ſapientiſſimè inſtitutæ orationis huius argumentum communem ſimul & priuatam continet cauſam, id eſt, cauſæ genus vniuerſum, & ſpeciem ſiue formam; quæ aliis verbis apud artifices hypotheſin atq; theſin dici iam aliàs oſtendimus. Atque expoſitores ferè omnes poſteriorem partem, aliò atq; aliò referentes, tractarunt; priorem nemo, quem legerimus, attigit: cuius tamen vtiliſſima commentatio eſſet, ad omnemq́; Reip. inſtituendam partem opportuniſſima.*

De re publica & communi.

Ea verò, quantum contrahi à nobis poteſt, ſic breuiter habet: Coniunctio ſocietasq́; hominum variis capitibus, ingeniis, ac mentibus conſtat, iiſdémque

ex

ex humana illa primorum parentum labe corruptis, atque à natiua quodam integritate & æquabilitate degenerantibus. S.S.E. Cuncta cogitatio homi- ,, Geneſ. 8.
nis intenta eſt ad malum ab adoleſcentia ſua. quæ niſi aliquo gubernetur co- ,,
hibeaturq; pacto, ſibi ipſi generiq; ſuo, cæterarum ferarum omnium maleficentiſſima pernicioſiſſimaq; euadet. Cuiuſmodi aperta exempla & diluuij ætas, & Sodomorum vicinia edidere. Repleta eſt, inquit Deus, omnis terra iniquitate à facie eorum; non à facie ferarum, cæterarumq; animãtium, ſed à facie eorum. Quamobrem conſultiſſimum huic malo remedium decretum fuit, leges cum primis condendi, atque legum vindices vel plures æquè, vel vnumquempiam omnibus præſtantem toti populo præficiendi, quorum conſilio & opera cæteri in officio contineri, ſinguliq; ad rem ſuã ſine cuiuſquam iniuria curandam inſtitui poſſent. Nec verò hoc, quamquam ex cõmodo vtilitateq; profectum, vel caſu, vel humano tantùm placito, vt Philoſophi docere volunt, inuentum excogitatumq; fuit, ſed diuini cõſilij manifeſto reſponſo præceptum. S. S. E. Quicumq; effuderit ſanguinem hominis, fundetur ,, Geneſ. 8.
ſanguis illius per hominem. ,, Namq; ex præceptis, quibus Noahhi poſteritas inſtructa fuit, vnum hoc etiam eſſe obſeruauimus. Quales verò quibúſque Delectus.
artibus præditos ac inſtructos viros ad publicæ rei adminiſtrationem (cùm primùm deligendos temporis poſtulauerit ratio) deligi oporteat, peruidere, prudentis conſilij fuerit. Si tamen conſilio agendum ſit, ſine quo nihil in ho- Conſilium.
minum rebus expediri rectè apteq; poteſt; quam quidem ob rem ſignificandam orator hic nullum aliud vel quadrupedum, vel volatilium, vel aquatilium, vel variarum, quas natura parit, rerum ad Apologum ſuum vocauit genus, præter ligna, quæ ſua ipſius lingua GHETSIM *dicta, tantã cum* GHETSOTH, *affinitatem habent, vt maſculinæ ac femininæ vocum diſcrimine ſolùm internoſcantur.* GHETS, *lignum ſiue arborẽ;* GHETSAH, עץ
conſilium & conſultationem Latinè dicimus. Atq; ad hunc illuſtrandum locum permulta, eademq; perpulchra, afferri poſſent antiquæ lectionis lumina, ſi tempus admitteret; verùm ſatis modò fuerit indicaſſe, lignorum ſiue GHETSIM *nomine, animantes conſilij compotes hoc loco ſignificari, quæ* Homo arbor, homo conſilij capax.
hominis tantùm definitio eſt; nec rem hanc ſine conſilio inſtitui tractariq; poſſe, intelligere. Verbum autem plurale, Ierunt, *communicato conſilio, compoſitaq; cura, ac data opera rem inchoari oportuiſſe, docet: ſed cùm ſine conſilio huiuſmodi actiones minimè ſuſcipiendæ ſint, nec verò eadem omnibus ad conſultationem iaciantur fundamenta; magni referre videtur, quænam potiſſimùm conſiliorum ineatur ratio.* Mille *enim* hominum ſpecie, & rerum diſcolor vſus. *mille etiã in his optandis placita ac ſententiæ. Prima au-* Conſiliorũ diuerſitas.
tem omnium commodiſſimaq; ad gubernatorem deligendum ſapientiæ ratio Sapientia.
habenda putatur: cuius qui compos fuerit, ad omnes, tam publicarum quàm priuatarum rerum, curandas componendaſq; partes maximè cenſetur idoneus: quam ob rem cõſtituto in Regem Salomoni vnica hæc facultas optata Salomon.
ac poſtulata, &, cùm magna laude à Deo celebratur, impetrata. Atqui para-

bola

bola hac vniuerſam huiuſmodi argumenti rationem, quaſi in ipſis humanæ ſocietatis initiis conſtitutus eſſet, deſcriptam volens Ioathamus, primum ac potiſsimum conſilium eſſe potuiſſe ait deligendi eum, qui ſapientiæ, prudentiæ, atque lenitatis humanitatisq́; dotibus præſtaret; huiusq́; facultatis imaginem ac ſymbolum in oliua conſtituit: qua arbore nulla alia, vel perpetuæ frondis ſpecie, vel vmbræ ſuauitate & ſalubritate, vel innati ſucci generoſitate, vel remiſsi ex fructu liquoris vtilitate, atque etiam duratione, excellentior eſt; atque ita in laudatarum plantarũ cenſu, apud ſacros prophanosq́; Philoſophos prima numeratur: ſatis autem ad noſtrum inſtitutum fuerit illud indicari, inter omnia luminis & ignis (quorum nominibus ſapientia & efficacitas arcano ſermone ſignificantur) fomenta & pabula, primas & commodiſsimas oliuarum oleo partes tribui: ideoq́; hanc materiam, ad ſacrarum lucernarum ac lampadum vſum, vnicè à Deo in lege poſtulari. Addendum etiam his, quòd ſapientia non ſolùm viuentes homines, ſui compotes, illuſtres, vtilesq́; omnino præſtat: ſed eoſdem etiam vita functos, & celebritate nominis, & monumentorum à ſe relictorum exemplis, immortales cõſeruat: & perpetuo poſteritatis vſu renaſci quodãmodo quotidie facit. Cuius rei imaginem ſola nobis oliuæ materies repræſentat:

Oliua. | Oleum oliuarum.

Georg. 2. Quin & caudicibus ſectis (mirabile dictu)
Truditur è ſicco radix oleagina ligno.

Primùm itaque hominũ rectiſsimeq́; initum ſpectatæ ſapientiæ expetendæ conſiliũ eſſe potuiſſe, Ioathamus arcano illo ſermone indicabat: Dixerũtq. oliuę, Impera nobis. *Sua in lingua,* MALCHAH GHALENV, regna ſuper nos. *duo autem nobis non prætermittenda, verbum,* MALCHAH, *ipſa ſui pronunciatione præfert. Alterũ, nòn tyrannicam, ſed æquabilẽ, ſalutarem, atq́; ſapientiæ prudentiæq́; plenam regnandi formam poſtulare: namq́; ipſa vocis origo & etymologia à conſulendi ſignificatione petitur.* MALACH *vocabulum, pro quo Latinè regnare ſæpe vertimus, Chaldaico ſermone pro eo quod eſt conſulere, perpetuò vſurpatur. Alterum verò vocem ipſam perfectam non verbi tantùm, ſed verbi ac nominis formam obtinere, plenamq́; ideo & abſolutam regnandi rationem, ac dignitatem oliuæ, hoc eſt, ſapientiæ, tribuere videri. quod Latinè aut Græcè nullo ſimplici vocabulo repræſentari poteſt, pluribus verò coniunctis vix declaratur:* Tu regina, tu conſultrix regna, conſule ſuper nos: *te enim planè regni ius, ratioq́; exſpectat potiſſimùm.*

Regnum. | מלך

Quæ reſpondit, Numquid poſſum deſerere pinguedinem meam, qua & dij vtuntur, & homines; & venire vt inter ligna promouear?

PRIMAM *eorum, qui de eligẽdo ad Reip. adminiſtrationem viro conſultarent, ſapientiæ optionem eſſe oportere, illud lignorum conſilium, quod ſuperiùs modò legimus & explicuimus, docet. Verùm enimuero cùm non minùs ei qui deligitur, de re cauſaq́; ſua, quam iis, qui deligunt, deliberare expediat:*

expediat: proxima ratio eſt, an iis, quibus rerum conceditur, vltroq́; offertur ſumma, ſuſcipienda continuò ſit. Qua in re illud primum ſtatuendum fuerit, antiquam, veram, & probãdam regnorum adminiſtrationẽ, antequam tyrannica vis ac potentia occupaſſet, ad ciuium tantùm vtilitatem & tutelam, non ad eius qui capeſſeret commoda, fuiſſe relatam. ſed cùm res hæc vehementer ardua, laborum & periculorum cùm vitæ, tum aliarum rerũ, quæ ad vitam pertinent, plena eſſe cognoſcatur; iis qui à gloriæ cupiditate procul abſunt, non ſolùm deſpicienda, ſed detractanda etiam atque fugienda cenſetur: maximè verò animi tranquillitatem & ſapientiæ ſtudium expetentibus; quibus quæ alij & magna & pulchra putant, & animorum atque vitæ diſcrimine petẽda cenſent, parua duci, eaq́; ratione ſtabili ac firma contemni ſolent: maximè, cùm ſeueris & grauibus viris, animíque principis compotibus, nihil tam moleſtum eſſe videatur, quàm inconſtantes diſſentientis populi ac principum mores ferre; quos emẽdare omnino curantibus, difficultatem maximam, inuidiaq́; pleniſſimam ſubire, neceſſe eſt: tolerare autẽ ac conniuẽdo prætermittere, ab honeſti officij ac muneris ratione alieniſſimum cenſetur. Huiuſmodi ſapientis cuiuſpiam viri, ad regnum adminiſtrandum poſtulati, recuſationem, ſubiuncto oliuæ reſpõſo, Iothan ſignificabat: Numquid poſſum deſerere pinguedinem meam? *Sua in lingua:* Numquid ceſſare faciam pinguedinem meam? *qua oratione ſuauiſsimam ſuaq́; ſponte vtiliſsimam, atque expetendam maximè, ſapientiæ vim naturamq́; eſſe indicauit: & quæ non ſolùm iis quibus poßidetur, ſed aliis etiam iucundiſsima gratiſsimaq́; ſit. namq́; tantæ maiorisq́; etiam ſignificationis eſt verbum* DESSEN, *pro quo interpres noſter pinguedinem reddidit. Quin pinguedinis etiam apud Latinos nomen ad proſperitatem beatitatemq́; ſignificandam vſurpatur. vt:*

——— hac prece te oro, Pingue pecus domino facias, &c.

præter Ingenium. verùm nomen DESSEN, *vltra pinguedinis ſignificationem, flagrantiæ, ſuauitatis, atq́; etiam ſalubritatis adnotationem admittit.* ZAITH *in lingua ſancta, & oliuam & oleum ſignificat:* DESSEN *verò, ipſam pinguedinis natiuam vim, quæ & in arbore, & in fructu, & in expreſſo oleo ineſt, ſuauior quidem ac delicatior, minusq́; quàm oleũ craſſa, magisq́; penetrans. Ex quo illud eſt, Impinguaſti in oleo caput meum. & illud: Bona fama impinguabit os. vnde etiam principes & magni viri in illa lingua* DESSANIN *aliquando appellantur. vt: Manducauerunt, & adorauerunt omnes pingues terræ. Significantiſsimè autem oliua dixit,* Nunquid poſſum deſerere pinguedinem meam? *Ita verò interpretamur* deſerere, *vt ex primæua lingua indicabamus, ceſſare facere. fortaſſe Latiniùs intermittere diceremus. ſuum autẽ proprium natiuumq́; ſuccum nulli regno, nulli imperio, nullis opibus poſtponendum ſibi eſſe ait* Oliua: *vtpote cuius & natura præſtantiſsima, & vſus non ſibi ſolùm, ſed immortalibus gratiſsimus, & mortalibus eſſet vtiliſsimus. Nã in ſacris olei vſum perpe-*

Antiqua Regũ inſtitutio

Pinguedo.

זית

דשן

Pſalm. 23.

Prouerb. 15.

Pſalm. 21.

Principes.

perpetuum, candelabri lucernæ, igni ac lumini ſancto materiam ſuppeditaturum, poſtulabant. Perpetuus enim ignis diuinæ efficientiæ imaginē quodammodo refert. Neque verò hoc in veris ſacroſanctisq́ Iſraëlitarum ritibus tantùm ſpectabatur, ſed apud alias etiam gentes, ex naturæ ipſius contemplatione, diuinitatis quoddam ſymbolum ignis referebat: quam ob rem & Veſtam dearum Romanis præcipuam, ſibiq́ feliciſsimam iudicatam, perpetuo igni colere placuit, quem nulla magis materia, quàm oleo, conſeruari exploratum eſt: vnde & ille eiuſmodi ſacrum ignem perpetuò arſurum ſuo vouebat numini: Aris.

Virg. Bucol. Eclog. 5. Craterasque duos ſtatuam tibi pinguis oliui.

Ideo & oliua plurali numero deos appellauit: quòd parabola hæc non ad certam quampiam nationem, ſed ad ipſam omni hominum generi cōmunem cauſam, hoc eſt, ad regni inſtituendi rationem pertineret. Qua dij vtuntur & homines. *In exemplari lingua vtrique nomini magnæ ſignificationis adiungitur verbum, in hanc ſententiam:* Quod in me dij honorantur, & viri. *Verbum* CHABAD, *cùm ad diuinam refertur naturam, honorem, reuerentiam, cultumq́ omnem ſignificat; cùm verò ad homines, amplitudinem, obſeruantiam, &, iuxta vniuſcuiuſque ordinem ac dignitatem, exhibendam curam indicat. vt: Honora Deum de tua ſubſtantia, & de primitiis omnium frugum tuarum. &; Honora patrem tuum, & matrem tuam. & illud: Putáſne quòd propter honorem patris tui miſerit Dauid nuncios? vtrumq́ verò vſum, atq́ vtriuſq́ partis ſignificationē, appoſitiſsima verborum adiunctione Chaldæus interpres indicauit:* Num relinquam vnctionem meam, *ex qua incenditur coram Deo, & in qua deliciantur filij virorum? Nam magnus & frequens vnguētorum quondam vſus apud principes viros, à quibus in conficiendis vnguētis prima puriſsimi olei petebatur copia. Atque huc illud pertinet: Vt exhilaret faciem in oleo. &: Tu autem cùm ieiunas, vnge oleo caput tuum. Quod verò Oliua dicit:* Numquid ceſſare faciam pinguedinem meam? *naturæ vim rationémque exprimit elegantiſsimè. Nam ſi, vt viuendi creſcendiq́ facultas plantis omnibus tributa eſt, ita etiam ſentiendi cogitandiq́ contigiſſet; fieri omnino nequiret, vt oliua ad aliarum plantarum ſuſcipiendam curam, ſine propriæ habitudinis, ac virtutis detrimento, traduceretur: cùm ea anima, quæ pluribus iisq́ externis curis intenta eſt, ſui curatione neglecta, proprio corpori maciem tabemq́ interdum exitium afferat: id quod in animantibus lactantibus plerumque conſpicitur, atque in iis adeò plantis, quibus operandi vis facultasq́ ineſt. Namq́ hæ, quamuis ſubiectis ſtolonibus, aut alterius generis virgultis indulgent, minùs ipſæ lætæ, minusq́ feraces viſuntur. Quam ob rem qui colendarum arborum periti ſunt, non alterius modò generis plantas & arbuſta, verùm cognata etiam oliuæ ad fructum alendæ proxima, creſcere vetant: vt ſuo in ſolo ac ſitu pinguis arbor proprium ſuccum ducat, ductumq́ commodè concoquat, & concoctum demum in fructusq́ concinnatum, ad*

Margin: כבד (beside "viri. Verbum CHABAD"); Prouerb. 3.; Exodi 20.; 2. Sam. 10.; Pſalm. 103.; Matth. 6.

hominum

hominum vſus maturũ proferat. Quòd ſi vel venientes ad ſe cæteras plantas excipere, atque ex proprio loco legibus ferendis, & moribus emendandis gubernare, nec commodum oliuæ nec opportunum eſſet; longè verò importuniſsimum, & ab inſtituto ac voto alieniſsimum foret, relicto natali ſolo, atque mutandis aſsiduè locis ac regionibus, quæ vario plantarum generi diuerſæ ſunt, imperandi cauſa vagari. Neque enim variarum nationum formæ ſine cura gubernatoris, & peregrinatione aſsiduaq́ue viſitatione, adminiſtrari regiq́ue rectè poſſunt: id quod ſapientiſsima oliua bene ſibi notum & exploratũ recuſabat. Et venire vt inter ligna promouear? Duobus coniunctis verbis laborem, ſolicitudinem, varias ac multiplices curas, quibus publicarum rerum adminiſtratio referta eſt, indicauit, venire & promoueri, quæ in ſacra lingua ſic ſonant: VEHALACHTHI LANVAGH. Et ibo ad vagandum. Verbum Ibo, pro omni corporis motu ac labore per ſynecdochen vſurpari ſolet: nam cætera quæ exercẽtur vel opera, vel munia, vel opificia, vnius tantùm, vel ſaltem non plurium membrorum præcipuis operis præſtantur, vt manuum, brachiorum, interdum etiam & pedum, cuiuſmodi inciſorum, foſſorum, & piſtorum, atque figulorum labor eſt, & aliorum qui ad hos relati ſeruiles dicuntur: quorum ſummam nos aliquando opportunè deducemus: viatorum verò, iterq́ue agentium atque inambulantium membris omnibus excipitur exerceturq́ue labor: quam ſignificationem illud ſpectat: Ego elegi vos, & poſui vos, vt eatis, & fructum afferatis. & illud apud exteros: Ibo, & chalcidico quæ ſunt mihi condita verſu. quæ deliberatum ac ſuſceptum laborem iucundumq́ue indicant. Poſterius verò verbum NVAGH, non corporis modò laborem, ſed perpetuam animi ſolicitudinem, anxietatem, ſuſpicionem, agitationemq́ue mentis, ipſi cogitanti plerumq́ue moleſtiſsimas, deniq́ue id omne, quod Romanorum elegãtiſsimi curarum nomine complexi fuere, ſignificat; cuius exẽpli illud eſt: Humanum in curas natum genus. quas etiam ſagaces curas lyricus Poëta dixit. Demum vt ex re ipſa, quid verbum ſignificet, cognoſcamus; hæc altera ex duabus pœnis erat, quibus, ob fraternæ cædis crimen, Chainum in terra Deus perpetuò ferendis damnauit: Vagus & profugus eris ſuper terram. prius enim verbum, vagus, ad peregrinationis errores inſtabilitatemq́ue; poſterius verbum, ad perpetuam animi anxietatem & curam, ex metu ſuſpicionéque profectam, refertur, dum nemini fiditur, nullius non timetur occurſus, inuidiæ & inſidiarum plena omnia eſſe cenſentur. quod & ab ipſo Chaino declaratum didicimus: Ero vagus & profugus in terra: omnis igitur qui inuenerit me, occidet me; à ſingulis ſeſe occiſum iri pauebat ille, qui ſemel tantùm occidi poterat: quod tamen ad ſuſpicionis, atque metus, inquietudinisq́ue exprimendam imaginem, ſic dictum pronunciatumq́ue eſt. Nam quamquam vnum atque alterum nihil ſibi nocuiſſe Chainus experiretur, tamen vt obuium quemq́ue proximum grauiore cura non metueret, ſibi temperare non poterat. Et quidem ſi huius regnandi conditionis miſeræ veritatem, teſtimoniorum

Ambulationis labor.

Ioan. 15.

נוע

Curæ.

Tibull.

Horat. carm. lib. 3.

Geneſ. 4.

Vagus.

Profugus.

Conſcientiæ cura & pauor.

niorum copia confirmare pararemus;non modò Phalaridas, Ieronas, Mezentios,cæteroſq́; tyrannos , verùm & optimos quoſque , & laudatiſſimos Regum,quorum vel hiſtoriæ conſtant,vel exempla hodieq́; exſtant, adducere teſtes poteramus;quibus,gloriæ cupiditate excepta, nihil regnandi labore atque cura miſerius eſſe declararetur. Certè ſapientiſſima arborũ oliua errores & vagationes,inſtabilitatem,curamq́; perpetuam, hoc actionis adminiſtrationiſq́; genus eſſe definiuit: quod ſi ſibi ſuſciperetur , hoc pacto atque omine ſuſcipiendum intellexit. Neq; enim aliter vel iuſtè,vel ſapienter iniri ſuſcipiq́; poterat,niſi iis miſeriis,quas res ipſa ſecum fert, ſuſtinendis, laboribuſq́; exantlandis,quibus tamen illa pacatæ,quieti,animiq́; perturbationibus vacanti, ſapientiæ ſtudia poſthabenda minimè duxit: quæ tamen

Regnandi miſeria.

ſtudia non ad otium atq; deſidiam,ſed ad Dei cultum & honorem,ad hominum vtilitatem referenda profitebatur. Quæ quidem maximorũ virorum ratio menſq́; fuit:qui, quòd ab humanæ gloriæ , ambitioniſq́; contage alieni eſſent, à publicarum rerum tractatione ſeſe ſubducẽtes , ad ſapientiæ colẽda exercendaq́; ſtudia,ſua tantum re,eaq́; plerumq; exigua, contenti,traduxere: ſuiſq́; cùm conſiliis,tum ſermonibus,præceptis,ac vitæ inſtitutis,iucundos Deo, ſapientiæ ac modeſtiæ amatori; humano verò generi vtiliſſimos in omnem vitæ partem fructus ediderunt. Iam verò verborum in hac parabola pronunciatorum mythologiæ partem interpretati, partem etiam deinceps interpretabimur: ex quo numero illud eſt,quòd oliua , à qua ſapientiæ perſonã hoc loco ſuſtineri dicebamus,pinguedine ſua , hoc eſt , ſapientiæ vi, diuos viroſq́; amplificari aiebat: id quod ipſa interpretatione veriſſimum eſſe conſtat,quãdo ſacrorum librorũ paginæ omnes, & ſapientiæ diuinæ admirationis, & ſapientiæ in ſummis viris commendationis , in fronte & in

Pſal. 146. „ *tergo plenæ ſunt. Magnus Dominus & laudabilis nimis, & ſapientiæ eius*
„ *non eſt numerus,inquit Pſaltes. Quod ad viros attinet, illud ſatis nũc fue-*
Prou. 2. „ *rit citaſſe: Si intrauerit ſapientia cor tuũ, & ſcientia animæ tuæ placuerit;*
„ *conſilium cuſtodiet te , & prudentia ſeruabit te. Illud quoque non prætermittendũ videtur,quod oliua in vtriuſque,tum ſapientis,tum Regis,actionibus comparandis ſignificauit , cuius antè cognitam importunitatem prudenti ac ſapienti viro æſtimandam , atq; ideo vitandam ducebat:* Vt inter ligna promouear , ſiue , Vt ſuper ligna vager. *Iam quid promoueri, ſiue vagari hoc loco ſignificet,indicauimus. Lignorum autem nomine Hebraico, conſilium, rigorem, obturationem ſignificari obſeruauimus, ex cognatione*

יעץ עץ *coniugationeq́; (vt Dialectici dicunt) verborum.* IAGHATS. GHETS.
עצה GHATSAH. *Namque feminina forma* GHETSAH, *conſilium Latinè*
Prouerb. 16. *redditur: maſculina verbo* GHETS, *lignum ſiue arborem:* GHATSAH
Leuit. 3. 9. *verò verbum, interdum claudere, ſiue obturare, ac premere; nonnumquam eadem vox ordinum ſignificatione vſurpatur, vt citatos ad marginem locos conſulenti patebit. Ordines autẽ dicimus,quales in rerum natura rationeq́; cõſpiciuntur,qualéſque in oppidis ciuitatibúſque cõſtitui diſtinguiq́; ſolent:*

vt

vt patricios, cõſulares, equeſtres, & plebeios. Igitur vel ex hoc vno nomine, quo hominum genus ſignificatum parabolæ author voluit, quanta, quàm importuna, ac moleſta impeditaq́, quàm explicatu difficilis regnandi cura ſit, apertè ſatis oſtenditur. Non enim ex pecudum, armentorum, non ex ferarum, non demum ex belluarum nominibus; verùm ex arborum vocabulo GHETSIM, *ſimilitudo hæc petita eſt: vt longè faciliùs commodiusq́ animantium omnium brutorum generi, quam hominibus imperari poſſe oſtenderetur. Namque animantibus cæteris timorem, obſeruantiamq́ aduerſus hominem, communis naturæ conditor indidit: homini verò (niſi timor diuinus imperet) innata nequitia ad omne imperij iugum auerſandũ ſtimulos addit. Atq; ita cùm fallẽdi ſpes adeſt, profanis ſacra, remoto metu, miſcẽtur. Scriptũ eſt: Et terror veſter ac tremor ſit ſuper cũcta animalia terræ, & ſuper omnes volucres cæli, vniuerſis quæ mouẽtur ſuper terram; omnes piſces maris manui veſtræ traditi ſunt. Nihil hîc ab hominis imperio in omni animantum genere exceptũ præter homines, quos alia ratione, hoc eſt, timore ſui, præcipuè gubernatũ iri Deus indicabat: cuius timoris elemẽta eodem loco declarauit: Sanguinem animarũ veſtrarum requirã de manu cunctarum beſtiarũ, de manu hominis, de manu viri, de manu fratris eius requiram animã hominis. Quicumque effuderit ſanguinem hominis, fundetur ſanguis illius per hominẽ. Quamobrem ſapientiſsimè in quacumque gente legiſlatores totius conſtituendæ Reip. atq; condendi iuris initia à religione ducenda cenſuerunt, vt Lycurgi, Solones, Numæ, & omniũ antiſtes veriſſimus Moſes. Totius autẽ difficultatis ac negotij, quod Rempub. capeſſentibus obijcitur, ſumma cauſa in vario hominũ ingenio eſt; ſiquidem prudentes viri multarũ capitum belluam vulgus dictitare ſolent. Quot autẽ capitum viuunt, totidem ſtudiorũ millia. Cætera enim animalia omnia, cùm conſilij facultate careant, ideo hominẽ ſibi præeſſe patiuntur, quòd præſtantioris generis eſſe agnoſcunt. Homo verò, qui ſui ſe conſilij compotẽ eſſe poſſe intelligit, natura quidem alteri homini non debet, conſilio verò cedere non vult. Atq; hinc diſcordiarũ diſſentionumq́ origo omnis emanat: plerumque verò conſilia nimiũ diſcrepant, nec omnia vel aliorũ, vel ſui ſemper ſimilia conſtant, nihil humanæ vitæ ordinibus beatius, nihilq́ commodius aut facilius quàm his præeſſe. Nunc verò quando ſuum quiſque conſiliũ non niſi inuitus alterius conſilio ſubdit, gubernandi ratio difficillima adeò redditur, vt à gubernationis nomine ac virtute ad dominationis & imperij vim traducenda ſit. Quod verò non omnia conſilia vel paria, vel æqua, vel pura omnium ſunt hominum, ac pleraque pars debilis & imminuti, & incõſtantis conſilij ſit; aptiſsimè vſurpatũ eſt nomen* GHETS, *quod conſilij quidem ſignificationẽ habet, non tamen ea forma, qua* GHETSA, *hoc eſt, certum deliberatumq́ conſiliũ ſignificatur. Atq; vt* GETS *nomen, vna ſyllaba contractius eſt, quàm* GHETSA: *ita imperfectum conſiliũ hoc loco ſubindicat, quod pluraliter vſurpatum* GHETSIM, *plura vulgi conſilia, & quo plura*

Animantium pauor.
Hominis nequitia.
Gen 9.
Timor Domini hominum dux.
Hominum ingenia vulgus.
Iacobi 3.

 ſunt,

ſunt, eo perplexa magis imperfectioraq́ arguit; imperfectũ enim imperfecto, ac varium vario adiunctũ componendi auget difficultatem. huic autẽ ſignificationi ſi duæ illæ etiã obturationis, & varij ordinis addantur, illa conficietur forma conſiliorũ, quæ difficillimos explicatus habitura ſit, nimirum conſilia minora, eademq́ & varia, & clauſa, preſſa, obturata, quales lignorum materia eſt. Ex quarum omnium rerum obſeruatione & compoſitione, illa gubernandi regni ſumma conſtabit ratio, quæ à ſapientibus & prudentibus (quorũ perſonam oliua hoc in apologo tenet) ſubducta eſt. Quamobrem huiuſmodi prouincia ab iis, qui animorũ quietem expeterent, conſtantiſſimè repudiata fuit, cùm planè ſapientiæ ac virtutis plus quàm humanæ fuerit, poſſe multis populis tranquillo atq́ æquo animo, ſine iuris offenſione, ac ſine

3 Reg. 3. „ *inuidiæ inſidiarumq́ ſuſpicione, præeſſe. S. S. E. Dabis ergo ſeruo tuo cor*
„ *docile, vt populũ tuum iudicare poßit, & diſcernere inter bonũ & malum.*
„ *Quis enim poterit iudicare populum iſtum, populum tuum hunc multum?*
Illud autem ad huius argumenti explicationem opportunè animaduertendum fuerit, ſermonem hunc à Ioathamo non ex hiſtoriæ alicuius veritate, ſed ex philoſophiæ, & veri ſimilitudine inſtitutum, eo pacto, quo multa parabolarum atq́ apologorũ pars, petitis à rerum natura imaginibus, inſtitui ſolet: diuiſam autem fuiſſe omnẽ hanc regni atque dominationis rationẽ in ea nomina, ex quibus conſtare poſſe intelleximus. Vt ſi nunc primùm hominibus de eligendo ſibi Rege cogitatio conſultatioq́ incideret, quinam ad eam rem, qualeſq́ viri, quóque ordine, & quibus gradibus atq́ artibus præditi, optari, deligiq́ poſſent, cognoſceretur. In quo genere primum & optimum conſilium fuerit, animũ ad ſpectatæ ſapientiæ, conſtantisq́ prudentiæ viros adijcere. A qua ratione ſi vel ipſis diſcrepantibus, vel iis, qui optati fuerãt, renuentibus, diſcederetur; quónam deinceps diuertendum eſſet, immo quò plerumque diuerteretur, ex hominum ingenio ac moribus triplicem partitus cogitationem ineundam Ioathan ſubiungit.

Dixeruntque ligna ad arborem ficum: Veni, & ſuper nos regnum accipe.

Sapientia. P R I M Æ, *eiq́ optimæ ad gubernatorem deligendum cogitationi (quam eſſe ſemper certam & conſtantem, atq́ coactis etiam & inuitis iis, qui efficere poſſent, initam & confirmatam oportuerat) alteram proximè ſubiecit Ioathan, quæ vulgares animos maximè ad principum delectum impellere*

Diuitiæ & opes. *ſolet. Nam cùm plerũque vulgus eos, qui ditiſſimi ſint, efficaciſſimos ſtrenuoſq́ maximè, & vt ad propriam augendam rem, ita ad omnia negotia apprimè idoneos, ac demum omnium hominum feliciſſimos putet, euenit, vt prætermiſſa nudæ ac ſimplicis ſapientiæ optione, imperij ac regni dignitatem ex diuitiarum ac pecuniæ facultate & copia definiat.*

——quas qui conſtruxerit, ille
Clarus erit, fortis, pulcher, ſapiens etiam, & Rex,
Iob 29. Et quidquid volet. *S. S. E. Quando lauabam pedes meos butyro,*

tyro, & petra fundebat mihi riuos olei? quando procedebam ad portam ciui- ,,
tatis, & in platea parabant cathedram mihi? Videbant me iuuenes, & abſ- ,,
condebantur, & ſenes aſſurgentes ſtabant. *Hoc igitur veluti virtute para-* ,,
tum, opportuniſſimum ad regni adminiſtrationem, propagationem, & firmitudinem, vulgus hominum exiſtimat, & ipſis qui gubernandi fuerint, vtiliſſimum. Nam quibus ditiſſimus contigit Rex, minùs grauis in tributis & vectigalibus exigendis metuetur, magiſq́ in ornandis, ditandis, & amplificandis domeſticis aulicis, miniſtriſq́ ſuis liberalis futurus exſpectabitur; denique & publicas & priuatas res commodiùs ac meliùs ditiſſimus quiſque putatur, quàm pauper aliquis, ærisq́ egens; quamquam aliàs & ſapientia præſtans & mancipiis locuples, gerere poſſe. vti Cappadocum Rex quiſpiam fuerit. ——Adde quòd hunc, de Iuuenal.

Quo loquor, egregium populus putat, atque verendum
Artificem.

Huius autem conſilij iudicijq́ vulgaris imaginem Ficus ab arboribus in regnum delecta repreſentat. Quippe nulla ex omni plantarum genere, quæ vel fructum afferunt, vel diuturnioris vitæ ſunt, auaritiæ ſtudium aptiùs refert quàm ficus: cuius ad exſugendum Ficus. *vndique humorem, & frequentiſſimæ radices, & nonnullæ adeò longæ deprehenduntur, vt ad puteos, & ad fontes, ad paludes, & lacus longo interuallo diſtantes, pertineant: adeò etiã ſagaces (quod admirati cognouimus) vt intra domorum ædiumq́ ædificia loca quærere, ſubire, atq́ obtinere didicerint; in quibus lagenæ, hydriæ, cæteraq́ aquaria vaſa ad familiæ aſſiduum vſum conſtituta, ſolent diutiùs hærere. His accedit quòd externi diuitiarum ſplendoris ſpeciem præ cæteris non infelicibus plantis ficus refert, latiſſimorum foliorum, & eleganti ornatu, quæ & ipſa conſtantioris etiam, quàm arborum aliarum folia, naturæ texturæq́ ſunt, ita vt ex ramis quoque detracta, natiuum colorem & humorem longiùs retineant. Quæ quidem omnia fallentem iſtum, atq́ vulgi oculos animoſq́ præſtringentem diuitiarum nitorem exprimunt. Atq́ hæc eorum diuitum imago eſt, qui ſibi tantùm diuitias vndique corradentes, rem quocumque modo facere ſtudent, neque vllum acquirendi modum ſtatuunt, neq́ vllo in loco tam ſterili ſunt, in quo rationem non ineant, quemadmodum res creſcere poſſit, vt ficus etiam, quæ vel in ipſis quoque vetuſtiſſimis & ſole exſiccatiſſimis muris ex calce, ex intrito, ex cinere, ex puluere, atq́ adeò ex duriſſimis ſaxis ſuccos petere, exprimere, atq́ trahere nouit: ob eamq́ rem firmiſſima quoque alias ædificia diruere ſolet. Ad quæ diſcutienda valent,* Sterilis mala robora fici. Iuuenal.

Igitur optatam ſibi ficum huiuſmodi ſermone ad regnũ cæteræ arbores compellabant: Veni, & ſuper nos regnum accipe. *in exemplari lingua ſic:* LECHI ATH MALCHI GHALENV. Veni, tu regna ſuper nos. *Veniendi verbum curam & operam poſtulat. oportet enim non ſegnem eſſe,* Regni cura & labor. *nec otioſum eum, qui ſit regnum adminiſtraturus: immo nec ſemper eodem loco hærentem, ſuaſq́ tantùm curantem res; ſed regnantem conſulentemq́*

ſuper

ſuper nos, non ſuper vnumquodpiam arborum genus, ſed ſuper nos omnes arbores, quas vt natura & ingenio, ita etiam locis varias & diuiſas communis conditor eſſe voluit. Aliæ namq; in montibus, in campo aliæ naſcuntur & creſcunt; quædam ſterile, vberrimum ſolum aliæ poſtulant; frigidum hæ, illæ calidum. S. S. E. Et diſputauit ſuper lignis à Cedro quæ eſt in Libano, vſq; ad hyſſopum, qui egreditur de pariete. Et ſub vmbra dormit in ſecreto calami, & in locis humentibus, protegunt vmbræ vmbram eius, circũdabunt eum ſalices torrẽtis. Quod & poëta eleganter obſeruatũ canebat.

Arborũ natura varia.

3 Reg. 4.
Iob 40.

Virg. Geor. 2

Diuiſæ arboribus patriæ ſola India nigrum
Fert hebenum; ſolis eſt thurea virga Sabæis;
Media fert triſtes ſuccos, tardumq́ue ſaporem
Felicis mali; &c.

Hæc autem omnia noſſe, & curare, & opportunè adminiſtrare oportebat ficũ, quæ venire rogabatur, & regnare ſuper cæteras omnes. Quod verò ad regnandi rationem, facultatem, authoritatemq; faceret, vt non tam certa, conſtans, legitimaq; imperij capeſſendi virtus in diuitiis, quàm in ſapientia eſt, ita etiam in ipſa oblati regni propoſitione, varia pronũtiata eſt oblationis formula ab ea, quæ in appellanda oliua pronunciabatur. Nam cùm vtrumq; nomen etiam in ſacra lingua feminini ſit generis, oliuæ inquam & ficus. quippe cùm manifeſtum eſſet, oliuam, vtpote ſapientem, regni curã ſuſceptam omni officio atq; opera ſua ſponte expeditum ire. tantum autem illud acclamatum eſt: MALCHA GALENV. *adiuncto etiam in verbo* MALCHAH. *ſigno* VAV. *præter communem ſermonis vſum. quod verbum ita vt ſonat, vtq; ſcriptum exſtat, regnum non tam offert, quàm concedit; & ad nominis magis, quàm ad verbi formam ſignificationemq; refertur. eſt enim media vox inter nomen quod omnino refert, & infinitiuum atq; imperatiuum modos, iuxta mirabilem linguæ illius concinnandæ rationem, alij prorſus linguæ ex iis, quas nouimus, negatam. Habet præterea idem vocabulum, quamquam femininũ maiori ex parte ſit, quandam tamen maſculini generis notationem ac vim, vt Latinè ſonare vtcũque poſsit:* Regina, regnando regna ſuper nos. *ita etiam vt in regnandi verbo maſculinũ quippiam intelligatur; tanta vnius verbuli in lingua illa aliquando latet vis. Eſt autem huiuſmodi ſalutationis ſententia: Quamquam regnum hactenus in cæteras non poſsideas, mereris tamẽ tu vnicè ac præcipuè, quippe cuius virtus ſua ſponte regina ac præſtantiſsima cæteris arborũ generibus emineat: Tu itaq; quam regnũ certius ac plenius decet, regina es, ſuper nosq; regnando regnato; nam te rectè regnaturam nouimus. At verò longè minoris humilioriſq; ſententiæ oratio hæc altera eſt, qua Ficui regnandi permittebatur authoritas, quando imperatiuo femineo enũciatæ, regnum diuitiis ac diuitibus non tam firmum ſua natura eſſe poſſe, nec tam concedi quàm committi declaratur. Namq; profectò niſi regiis diuitiis vtendi aliquando, atq; illius quàm plurimæ ficulneæ lactis aliqua ex parte ſibi communicandi ſpes nonnulla*

nulla arboribus affulſiſſet, niſi illius externi ornatus ambitioſa ſpecies arriſiſſet, nulla præterea diuitis ipſius haberetur ad regnum ratio, ſicut de diuitiarum atq; egeſtatis viribus ſcriptum eſt. Si voluiſſem ire ad eos, ſedebam primus: cumq; ſederem, quaſi Rex circũſtante exercitu, eram tamen eorum conſolator. Nunc autem derident me iuniores tempore, quorum non digna bar patres ponere cum canibus gregis mei. Iob 29. 30. ,, ,, ,,

———Diffugiunt cadis
Cum fæce ſiccatis amici, Ferre iugum pariter doloſi. Hor. car. l. 1. Od. 35.

Quæ reſpõdit eis: Numquid poſſum deſerere dulcedinem meam, fructuſque ſuauiſſimos; & ire vt inter ligna promouear?

QVICVMQVE *ad familiarem rem omni ratione exaggerandam animum ſtudiumq; appulerunt, quamquam & opes & potentiam aliàs percupiant; à lucri tamen ſuauitate nullo pacto diuelli ſeſe patiuntur: maximè verò ij, quibus diuitiæ ad priuatam tantùm voluptatem, non ad publicã vtilitatem comparantur. Namq; hæc auaritiæ fallacia eſt, quam oculorũ concupiſcentiam Apoſtoli vocant: ſiquidem cultores ſuos cæcos dementeſq; agit, nihil in vita diuitiarum copiis felicius eſſe perſuaſos; quamobrem idolorum ſeruitus à Paulo ſtudium hoc dictitatur. Nam qui re ſua familiari ita delectantur, vt neq; ab eius vſu ſuos excludant, amiciſq; potiùs & Reip. ſi quando vſus fuerit, impertiant; ij in honeſto ponuntur loco, & digni videntur quibus honorum communicatio fiat, atq; hoc nomine & hac ſpe magiſtratibus præfici ſolent: quod & arbores in ficu experiri tentabant, arbitratæ cum illo ſuccus vndique combibendi ingenio, conſilium etiam eſſe ad publicas res ſuis diuitiis copiiſq; iuuandas. Sed quia illa ſibi tantùm viuere, ſibi quærere, ſibi rem congerere in animum induxerat ſuum, idq; facillimum putauerat, nullam occupationem ſibi ſubeundam decreuit, cuius cauſa vel rem impendendo minueret, vel non augendo ſiſteret, certiſq; finibus compeſceret.* Auaritia.

Nam bona pars hominum decepta Cupidine falſo,
Nil ſatis eſt, inquit, quia tanti, quantum habeas, ſis. Horat. Ser. Sat. 1.

Qui huius ingenij conſiliiq; ſunt, intelligunt ſe non propter alias artes aut partes, verùm propter diuitiarũ copiam ad magiſtratus optari: ex qua re diuitias magiſtratibus potiores eſſe argumentantur, vtpote quarum cauſa ipſi expetuntur; ex eadem etiam diuitias omni magiſtratui anteponendas ſtatuunt, præcipuè cùm has magiſtratibus rectè adminiſtrandis creſcere non poſſe norint, ſed contrà imminui neceſſe eſſe, certò ſciant. Hinc illud ſubit, indignum videri tantum laborem, quãtum publicarũ rerum adminiſtratio poſtulet, in ſua familiari re labefactanda ponere, quem in augenda amplificandaq; ponendũ eſſe potiùs duxerint, atq; veteres & notas acquirendi artes, nouis poſthac magiſtratus gubernandi artibus, multo ſtudio ac labore magna & frequenti cum populi vulgiq; ingentis conflictatione addiſcẽdis, præferre conſultiſſimum eſſe cenſent. atq; ita nullam nobilitatẽ, nullam voluptatem diuitiarũ ſingulari vſu, & priuato fructu maiorem definientes, Diuitiarũ & munerum collatio.

deliberata ſententia omni aliæ conditioni nuncium remittunt. Numquid poſſum deſerere dulcedinem meam? *In exemplari lingua:* Numquid ceſſare faciam dulcedinem meam, & prouentum meum; & ibo ad

Ficus natura vagandum ſuper ligna? *Succus humorq́; omnis à ficu vndequaque extractus in lac vertitur, quo ipſa alitur, quoq́; plerumque abundat; ex quo etiam humore & fructus nutriuntur & creſcunt; &, vbi maturuerint, dulceſcunt. Qui tamen fructus niſi maturè vel à cultoribus decerpantur, vel ab auiculis deuorentur, diutiùs arbori inhærentes, paulatim exſiccati, ſuccum illum ſuauem materni ſtipitis ramis reſorbendum præbent, atq́; ita illi areſcũt, vt, cùm demum deciderint, nulli ſint vſui: quod in cæteris felicibus arboribus non euenit, quarũ maturrimi fructus ſponte decidunt, ijdemq́; ſucco ſuo refertiſſimi, partim cultoribus, partim auibus, quadrupedibus, & reptilibus etiam vtiles euadunt, ac ſi qui his ſuperfuerint, tamen ſolo humectando, pinguioriq́; reddendo, proſunt. Sed ficus, vti diximus, niſi cultorũ manu ac vi, vel auium inſectorumq́; direptione anticipentur, nihil quod maturum probandumq́; fuerit, vltro remittit; ita vt ſibi tantã operam dare arbor hæc inter fructificas vnica videatur. hoc itaq́; cum primis ad reſponſi excuſationiſq́; ſententiam obſeruandũ fuerit. illud etiam deinceps, quòd præter cæteras arbores omnes, hæc nũquam ſterilis, numquam non fertilis eſt. Oliuæ, pomis, nucibus, cæteriſq́; non fugacis fructus plantarũ generibus annorum vices fertilitatem concedere abnuereq́; videmus, idq́; variantibus aliquando, interdum verò conſtantibus interuallis; ficui verò, niſi morbus aliàs in cauſa ſit, nullus annus fructum negat, ſiue eum frequentem, ſiue rariorem; qui tamen paucitatem magnitudine & elegantia compenſet: ex qua re efficitur, vt non, ſicut in cæteris, tempus fructuum, ſed fructus ipſe ficulneus temporis index ſit, adeò vt, niſi ficus indicarit tempus, nondum adeſſe pute-*

Cant. 2. *mus. S. S. E. Hiems tranſiit, imber abiit & receſſit. aduentantis verò, im-*

» *mo præſentis veris ſignum certiſſimum ſubiungitur, Ficus protulit groſſos*

Mar. 14. *ſuos. & : A ficu diſcite parabolam. Cùm iam ramus eius tener fuerit, &*

» *folia eidem nata, ſcitis quia propè eſt æſtas. In ramo tenero ficus groſſi ſunt, quos folia innata contegunt. Quamobrem primùm ſterilißimi temporis, atq́; ingratißimi anni ſignum illud annotandum Propheta indicabat: Ficus enim non florebit, & non erit germen in vineis. Igitur duobus nominibus cæterarum omnium arborum ditißima ficus cenſetur. altero, quòd, quamquam lacte ac dulcedine ſua pleniſſimè referta ſit, numquam tamen quærendi extrahendiq́; omni ex parte ac loco humoris curam operamq́; intermittit, ſiue hyeme examinetur, ſiue vere, vt ſæpe à nobis examinata eſt: altero verò, quòd fructu prouentuq́; ſuo nullis annorum viciſſitudinibus fraudetur. ſunt enim anni quibus nulla pyra, nulla mala, nullas oleas in toto arborum horto aut pago conſpici audias; nullas verò in toto ficeto ficus exſpectari, nullis memoria noſtra æſtatibus audiuimus. vtrumque autem diuitiarum ſuarum nomẽ duobus vocabulis ficus indicabat:* dulcedinẽ meam,

fru-

fructuſque ſuauiſſimos. *qui vno verbo* TENVBATHI *in germana lingua dicitur. vt autem ſegetum areæq́; fructus omnes* TEBVAH *, ſic arborum prouentus* TENVBAH *illo in ſermone dicuntur, qui Latinè autem communi, & non aliena voce, redditus dici poſſunt. adnotandum porrò eſt, nullam mentionem à ficu factam vtilitatis ex ſeſe ad aliud quodpiam genus promanantis: ſed omnem vſum fructumq́; ſibi tributum vni. Namque ab oliua publica aliàs excuſabantur commoda:* Quòd in me honorantur dij & viri. *à ficu verò nihil tale dicendum exſpectes, ſed,* An ceſſare faciam dulcedinem meam & prouentum meum. *Omnia ſibi.* תבואה תנובה

——— nempe videmus

Et formam & mentem ſemper properantis auari.

Quamquam, inquit ipſa, libenter principatum adirem, ſi modò è re mea eſſet; tamen cùm non ſine fortunarum mearum vel detrimento, vel ſaltem modo, atq; augendarum incommoditate vtrumque teneri poßit; nõ committam omnino, vt dulcedini ac voluptati huic iſtam veſtram anteponam gloriam, maximo præſertim continuoq́; labore ſuſtinendam: mihi potiùs vni commoda eſſe volo. Iam verò vt ad ſignificationẽ apologus componatur, duabus rebus familiaris res creſcere poteſt, negotiis videlicet & vectigalibus: quippe negotiis augetur continuis, & à vectigalium aßidua repetitione exactionéque maximè exaggeratur cumulus, iis præcipuè vel parcißimè inſumptis. De priore genere Satyricus: Familiaris rei augendæ rationes.

———Cùm te neque feruidus æſtus Horat. Ser. lib. 1. Sat. 1.

Dimoueat lucro, neque hyems, ignis, mare, ferrum,

Nil obſtet tibi, dùm ne ſit te ditior alter.

De poſteriore verò idem:

Si quis ad ingentem frumenti ſemper aceruum Lib. 2. Sat. 3.

Porrectus vigilet cum longo fuſte, nec illinc

Audeat eſuriens dominus contingere granum,

Ac potiùs foliis parcus veſcatur amaris.

Sunt autem quidam altero, hoc eſt, negotiorum genere locupletes, qualis ille fœnerator Alfius: alij verò altero, vt Vectidius, qui Diues arat Curibus, quantum non miluus oberret: *atq; vt diues ille, qui prouentui in ſui vnius vſum ſeruando horrea apothecaſq́; dilatabat. Nonnulli autem vtroque, vt is, qui quòd ſibi vni liberalis, cæteris verò omnibus auarus eſſet, reprehẽſus, reſpondebat:* Perſ. Sat. 4.

———Iure, inquis, Thraſius iſtis Hor. lib. 2. Sat. 2.

Iurgatur verbis; ego vectigalia magna

Diuitiaſque habeo tribus amplas regibus. ergo

Quod ſuperat, non eſt melius quo inſumere poſſis?

Cur eget indignus quiſquam te diuite? quare

Templa ruunt antiqua Deûm? cur, improbe, caræ

Non aliquid patriæ tanto emetiris aceruo?

Vni nimirum tibi rectè ſemper erunt res?

Alteram augendæ rei partem, quæ fœnore mercaturisq́; exercetur, dulce-

dinis ſuæ nomine ficus ſignificabat. Quippe huiuſmodi auarorum oratio eſſe

Iuu. Sat. 14. *ſolet:* ——— Lucri bonus eſt odor ex re

Qualibet; illa tuo ſententia ſemper in ore

Verſetur, Diis atque ipſo Ioue digna poëtæ.

Vnde habeas, quærit nemo, ſed oportet habere.

Vſque adeò celebris ſententia illa eſt, vt diuitiarum cumulandarum ſtudium, cùm de felicitatis rationibus, deq́; bonorum ac malorũ finibus diſputatur, inter maximè expetenda à nonnullis ponatur, vt ille referebat:

——— Quod magis ad rem

Attinet, & neſcire malum eſt, agitamus, vtrùm ne

Diuitijs homines, an ſint virtute beati:

Quid purè tranquillet, honos, an dulce lucellum?

Lucellum etiam, quamuis exiguum, tamen dulce iis cenſetur, quibus inſatiabile acquirendi votum ſuſcipitur. Alteram verò curam exaggerandæ rei ex compoſitis prædiorum atq; fundorũ redditibus, atq; coaceruandis in area vectigalibus, illo altero nomine indicatam ficus voluit: Et fructus ſuauiſſimos. *ſiue, vt exemplaris lingua habet*, Prouentum meum. *Vtramq; autem occupationem ex auaritiæ vitio natam ſapientiſſimè ſignificabat Salo-*

Prou. 30. *mon illo prouerbio: Sanguiſugæ duæ ſunt filiæ, dicẽtes, Affer, Affer. deliberato itaq; conſilio qui huiuſmodi tenentur ſtudio, reip. honeſtè ac diligenter adminiſtrandæ laborem diuitiarum augendo cumulo poſthabendum iudicant, atque honoribus, quamquam aliàs optandis, tamen vt inſtituto ſuo minùs aptis, vale dicunt.*

Horat. Sat. 1. Populus me ſibilat, at mihi plaudo

Ipſe domi, ſimul ac nummos contemplor in arca.

aiebat ille.

Locutaque ſunt ligna ad vitem: Veni, & impera nobis.

Electionis genus tertiũ. In *exemplari:* Veni tu, & regna ſuper nos. *Tertia hominum de eligendo ſibi Rege deliberantium conſultatio ad eum optandum initur, qui modeſtia, probitate, atque beneficentia in cæteros, morumq́; comitate, lenitateq́; animi probatiſſimus fuerit. Quam rationem à ſapientiæ optione ſecundam eſſe oportuit. Verùm hanc conſultationem non vnius tantùm ligni, hoc eſt, non conſilij vnius, ſed plurium cõſiliorum fuiſſe meminerimus, ac planè popularem, peneq́; vulgi ingenium referentẽ, qui ſpecies alias veri falſiq́; tumultu permixtas capere ſolet. Sanè ſi non recto ordine decreta, tamen recta hæc actio fuit deligendi vitem, quam tametſi non illa, qua oliua, ſemper virenti forma, ſemperq́; pingui natura, ſuisq́; virtutibus ac partibus ſeſe firmante intellexerant; ingenio tamen miti, leni, ac placido, cæterarumq́; arborum amico eſſe norant: quæ & fructus vbertate, & vſu homines iuuaret, operæq́; pretio numquam cultores fraudaret ſuos: quippe quæ ſecundæ poſt fi-*

Habac. 3. *cum feracitatis laudem ſit emerita. S. S. E. Ficus enim non florebit, & non erit germen in vineis. vbi enim in his duabus plantis deſideratur fructus,*

nullus

nullus in cæteris ſpem ſui promittit. Et quamquam non parem cæteris arboribus corporis atq; formæ ſpeciem ſortita fuerit, qualem oliua primùm ſemper virens, deinde ficus ſeſe ſuóſque ramos proprio in ſtipite continens, foliorúmque ambitu & ornatu totam veſtiens tamen; nec, vt diximus, infelix, ne, quo tempore viret, eleganti colore deſtituta, & quæ humilitatē naturæ roborîſque defectum arte & induſtria ſufficere norit, vlmis, alíiſque ſterilibus plantis innixa, quas, non vt hedera, iniquè ingratéque perdere, ſed ſine vllo detrimento fouere, ornare, atque curæ cultuiq; hominum ſua cauſa commendare nouerit: Vitis vt arboribus decori eſt; vt vitibus vuæ. Virg. Eclo. 5 *canebat ille. Quæ quidē omnia in vitis imagine nobis obſeruata, viri quamquam humilioris aliàs conditionis, nec illuſtri genere, tamen probi virtutibusq; præditi pluribus, humanū ingenium, compoſitosq; mores, atq; mitem & æquum animum, æquabilem ac familiarem cum cæteris conſuetudinem, & elegantem etiam venuſtumq; ſermonem, demum ad res domi foriſq; gerendas idoneam facultatem referunt: cuiuſmodi viri exemplum, omni inutili & ignauæ aliàs nobilitati comparatum, maximè antecellere author ille aiebat:*

—— Tamen ima plebe Quiritem Iuuenal. Sat. 8.
Facundum inueni. ſolet hic defendere cauſas
Diuitis indocti, veniet de plebe togata
Qui iuris nodos & legum ænigmata ſoluat.
Hic petit Euphraten iuuenis, domitique Bataui
Cuſtodes aquilas, armis induſtrius; at tu
Nil niſi Cecropides, *&c.*

Huius cenſus viros, hiſq; præditos artibus, perſæpè ad belli paciſq; adminiſtrandas res quæſitos, & ab aratro, ab horto, à grege, ab officiniſq; vtiliſſimè petitos; veterum hiſtoriarum exempla non rara docuere: quo in albo Seruios, Decios, Curios, Marioſq; ponimus, quorum optionis numquam populum pœnituit. Tranſeo Dauidem, Saulem, & Gedeonem, alioſq; in ſacris annalibus laudatos. Namq; horum electio non ad populi iudicium vel conſilium, ſed ad Dei authoritatem referenda eſt, qui non iuxta intuitum hominis iudicat. 1 Sam. 16. *Homo enim videt ea quæ parent; Dominus autem intuetur cor.* Veni tu, & regna ſuper nos. *Verbū* MALVCHI, *pro quo Latinè impera, ſiue regna, reddimus, mixtum ex actiua paſſiuaq; voce, affine ſatis illi voci eſt, quæ in oliua appellanda pronunciabatur, ſignificatq; voluntatem eorum qui optarent, & optatæ etiam perſonæ dignitatem. In hanc ſententiam fingamus paſſiuam vocem verbo Latino regnare, atq; ex regno regnas, quod præeſſe imperareq; ſignificat, regnor regnaris faciamus, cuius vis in ipſum, qui regno præficitur, tranſeat; ita vt regnari ſignificet, Regem conſtitui. hoc pacto ſic orationem interpretamur; Tu quamquam ex magnarum arborum genere non ſis, quippe quæ nec ſtatura, nec ſtipitis aut ramorum firmitudine ac robore, cæteris vel bacciferis, vel pomiferis parem ſpeciem ſortita fueris:*

ris: tamen in tuo ordine, hoc eſt, medio inter arborem atq; arbuſtum primas tenes, cùm cæteris procerior craſsiorq; euadas, & palmitum prolixitate ad magna etiam ſpatia pertinere poſsis. Adde quòd in toto iſto genere nullius neq; fructus, neq; folia tuis comparata æquentur: non malogranatorum, non citoniorum, quamquam aurea vocentur mala: præterea iſta comitas, lenitas, & caritas, qua vel ſteriles plantas complexa non foues modò, ſed ornas etiam, nobis placent, moresq; omnino integri & innoxij probantur: quam ob rem regnari te, hoc eſt, Regem nobis præfici, certum eſt: tu ergo tua ex parte regnum ſuſcipe, nobisq; imperato.

Quæ reſpondit eis: Numquid poſſum deſerere vinum meum, quod lætificat Deum & homines; & inter ligna cætera promoueri?

HVIVS *plantæ atq; oliuæ reſponſis & ſententiis quantũ nam regnandi gloriæ tribui, quantum curæ ac ſolicitudini adſcribi oporteat, apertè monemur, ſimulq; docemur naturas rationesq; rerum expendere ac iudicare, nec vulgi opinionibus, ſed rerum ipſarum veritate in omnem cùm priuatæ, tum publicæ vitæ conſuetudinisq; partem duci: nec tamen in otio ac deſidia ſegnes viuere velle, ſed actionibus vacare, quibus pietas colatur. (eſt autem pietas officium erga Deum & homines.) Propoſitis porrò duobus actionum generibus, id optare quod cum ingenio animoq; noſtro maximè quadret, quodq; ſine vlla vel numinis, vel hominis offenſione, vel animi proprij perturbatione, nocere nullis, prodeſſe quamplurimis poſsit. Magna quidem præclaraq; res regnum eſt, ſi gloriam ſpectes; ſed gloria quantalibet quid erit, ſi gloria tantùm eſt? aiebat ille. Profectò inter vaniſsimas res vaniſsimum locum apud Eccleſiaſten obtinet. Maxima verò omniq; laude digna, recta rerum regniq; adminiſtratio creditur: ſed hoc diſputatione magis, & legibus condendis tradi poteſt, quàm eorum, qui gubernãdi ſunt, moribus præſtari. Ex quo fit, vt ab iis maximè formidetur ac recuſetur, quorum artes ad eam rem idoneæ cenſentur; vtpote quibus & laborum & curarum incommodorumq; ſubducta ratio illam contulerit ſummam:*

Iuuenal. Sat. 10.

——— Quæ præclara & proſpera tanti,
Vt rebus lætis par ſit menſura malorum?

Quam ob rem ab inanis gloriæ appetitione remotiorẽ vitem, cùm ſuæ, hoc eſt, naturæ conditionis, minimè pœniteret, laboris magni paruo compendio ponendi tæderet, proprij officij munerisq; memorem, & numquam deſerendi cupientem reſpondiſſe intelleximus: Numquid poſſum deſerere vinum meum: *quod ſuo vocabulo* THIROS *pronunciatum, id ſignificat, quod ex vuis remittitur antequam excoctum vini nomen obtineat: Latinorum muſtum non adeo aptè reſpondet rei ipſi, quam idcirco genimen vitis aliquando interpres noſter vocat. Ex vino quidem nihil niſi vinũ acetumq; fit: ex* THIROS *verò, nondum illo nomine mutato, & multa variaq; vini genera, & acetum, & ſapa, alijq; dulces liquores, liquorumq; aliorum ſapores*

תירוש Genimen vitis.

pores & fermentationes conficiuntur: de quibus à medicæ materiæ authoribus, ab agriculturæ doctoribus, à phyſicisq́ varia traduntur; & nos aliquando nonnihil ex ſacræ lectionis obſeruatione, Deo annuente, trademus. Numquid deſinere faciam ETHTHIROSI, *cõmodiſſimam varij guſtus, multiplicisq́ vſus materiam, mihi vni ad conficiendum à natura conceſſam, nulliq́ aliæ vel arbori, vel frutici communem; ſed nec vllo imitationis modo conferendam, hoc adiunctum poſſeſſiuum,* meum, THIROS meum, *ſiue* vinum meum, *indicat. Non ſolùm igitur cùm vinum iam eſt, ſed ex quo* THIROS *eſſe incipit, iam tunc & deos & homines gaudio afficit. Quòd ſi apologus intra Iſraëliticæ tantùm ſapientiæ veros fines explicandus fuerit, quemadmodum hoc vitis genimen deos hominesq́ lætificet, rectè Chaldæus indicauit:* Numquid relinquam vinum meum, ex quo libatur ante Dominũ, & magnates lætantur? *Præter hanc libationẽ, cui vini portio adhibebatur, ſolenne fuit antiquis Iſraëlitis, ſacra celeberrimaq́ cantica à vini deguſtatione inchoare. Sin verò ad Gẽtium quoque opiniones, religiones, ſiue ſuperſtitiones pertineat imago, Libero patri ſacram vitem hilaritateq́ dicatam nemo non nouit, & vinum ipſum Dei lætitiam Poëtis dictitatũ, qui diis ſuis nullam maiorem voluptatem, quàm nectaris vſum tribuunt, cuius præcipuam materiam* THIROS *eſſe intelligimus. Nam inter curas contentionesq́ Olympi incolarum diuorum, pocula non rara ab Homero miſcentur. Quod verò adiungitur,* Et homines; *Sacra lingua* ANASSIM, *viros, eoſdemq́ præcipuos explicat, quibus cùm priuatarum ac domeſticarum, tum publicarum rerum continuas grauiſſimasq́ curas temperare ac lenire vinum dicitur. S. S. E. Et vinum lætificat cor* ENOS, *mæſti & curis oppreſſi hominis. Et excitatus eſt tamquam dormiẽs Dominus, tamquam potens crapulatus à vino.*

Tractatu de Canticis, & Chimh-us in hũc locũ.

" Pſal. 103.
" Pſal. 77.
"

Nobilis vt grandi cecinit Centaurus alumno,
 Inuicte mortalis Dea Nate puer Tethide,
Te manet Aſſaraci tellus: quam frigida parui
 Findunt Scamandri flumina, Lubricus & Simois:
Vnde tibi reditum certo ſub tegmine Parcæ
 Rupêre: nec mater domum Cærula te reuehet.
Illic omne malum vino, cantuque leuato,
 Deformis ægrimoniæ, Dulcibus alloquiis.

Hor. Epod. Ode 13.

Et illud: ——— O fortes, peioraque paſſi
Mecum ſæpè viri: nunc vino pellite curas:
 Cras ingens iterabimus æquor.

Hor. Carm. lib. 1. Ode 7.

Quamquam ij, qui Remp. regũt, maximas res gerere putentur, quòd eorum adminiſtratio latiſſimè pateat, ad plurimosq́ pertineat; non tamen illi ſoli magni animi eſſe iudicandi ſunt; ſed & ij omnes, qui vel in priuata vita magna quædam, atq́ hominum generi vtilia inueſtigauerint aut effecerint, aut certè conati fuerint; maximè verò ſi cum vtilitate innocentia, probitas, lenitasq́

lenitasq́ coniuncta ſit. nec omnes ideo ad ambitionem traducendi ſunt; quicumq́ virtutibus atque eleganti ingenio præditi probentur: ſatis vnicuiq́ & officij factum, & laudis veræ partum eſſe putandum, qui quibus poteſt rebus, quibuſq́ valet artibus non ſegniter indulgens, humanum genus pro ſuo modulo iuuerit, pietatemq́ vtroq́ nomine promouerit. hoc eſt, Dei cultu atq́ erga homines merito. & vt ille monebat:

Hor. lib. 1. Epiſt. 14.

Quam ſcit vterque, libens, cenſebo, exerceat artem.

Certè ſuum THIROS, *cuius vſu & dij & homines gauderent, regnandi ſiue regni, ſolicitudinis, vagationis ac tempeſtatum cauſa ſibi non commutandum eſſe vitis conſtituit, idemq́ etiam boni ac probi, animo ingenióque commendabiles viri ſenſere: qui ab appetendis rerum publicarum curis omnino abſtinuerunt, vel à commiſsis & oblatis ſeſe abalienauerunt: quamquam iudicio vulgi dementes exiſtimati, ſani fortaſſe iudicio Dei, quod nollent onus haud vmquam ſoliti portare moleſtum.* Quod ſis eſſe velis, nihilque malis. *Verùm hæc diſputatio omnis intra humani conſilij ac iudicij fines cohibenda eſt. Alia namq́ ratio fuerit eorum qui à numine deligũtur; vt Moſis, Aharonis, Dauidis, Gedeonis, & cæterorum. Nunc vero ligna ſuas in theatro noſtro partes agunt.*

Martialis.

Electi à Deo magiſtratus.

Dixeruntq́ omnia ligna ad Rhamnum: Veni, & impera ſuper nos.

QVARTVM *optandi præficiendiq́ Regis non tam conſilium, quàm tumultum, poſtrema apologi pars ad viuum exprimit, perpaucis quamquam verbis. Nam tria quæ præceſſerant genera, vel honeſtatis atq́ dignitatis, vel vtilitatis, vel commoditatis rationibus expenſa, probationis iudicium plauſumq́ merebantur: in quibus quamquam non plenum, integrum, omníque ex parte conſtans conſilium poſitum fuerit, conſilia tamen coniuncta cumulataq́ conſentiebant, quæ arcano nomine* GHETSIM *indicabantur, pro quibus Latinè legimus ligna. Verùm enimuero cùm conſilia non ex optimatum, nec ex procerum & magnatum tãtùm authoritate ordinibuſq́ ineuntur, ſed ex horum ſimul & plebeiorum confuſa multitudine petuntur, vt in militum tumultuationibus (quibus aliquando interfuimus) plerumq́ accidit; fieri non poteſt, vt in aliquam temeritatem non erumpatur, atq́ is præcipuè ad rem gubernandam ſumatur, qui populariſsimũ ſeſe audaciſsimumq́ præbuerit, & lingua promptum, & manu ad omne facinus expeditum. Nam in huiuſmodi tumultuoſis coitionibus potiùs quàm comitiis maior pars, quæ ſtultiſsima eſt, meliorẽ plerumq́ & ſuffragio, & voce, & viribus vincit; quam quidem tumultuoſæ actionis deformem formam apologi author illis expreſsit verbis:* Omnia ligna. *inter quæ multa vilia, infelicia, ſpecie atque ordine minora, verùm numero longè plura melioribus, ſicut in ſiluis conſpiciuntur totum ferè ſolum occupare, & maioribus ac proceribus impedimento nocumentoq́ eſſe.* Omnia *igitur* ligna, *omnia conſilia confuſa, vilia, & maiori ex parte communia, immo leuia omnia, inquam, vel ſponte, vel plerumq́ tumultuario motu impulſa, minimum omniũ, incommodiſsimum*

Tumultuaria conſilia vulgi.

&

& importuniſsimum arbuſtorum, Rhamnum ſcilicet, Regem ſibi adſci-
uiſſe dicuntur. Cuius nullus nec fructus, nec flos, nec ramorum, ac foliorum Rhamnus.
ornatus, ſed nec arboris ac ſtipitis adſpectus, in omniq́; arbuſtorum genere Arbo. ũ genera & ar-
nullius eo deterior ſtatus. Nam cætera vel ramis longioribus extenduntur, vt buſtorum.
rubi, roſæ tum hortenſes, tum ſilueſtres; vel truncis craſsioribus valent, inq́;
arbuſculæ ſpeciem reſecatæ & cultæ creſcunt, vt arbuti, cameleæ; vel folio-
rum grato odore, ac florum etiam varietate iuuant, & viroris amœnitate
delectant, vt marini rores, myrthi, & geniſtæ; vel ſuccus ac lachrymarum
lenitate ad ſuffitus medicinamq́; expetuntur, vt balſama, thura, terebin-
ti ac lentiſci; vel in alios demum vſus, vel vt minimum ad furnorum fo-
uendum ignem conferuntur, vt ſpartorum, minorúmq́; ſpinarum plantæ
variæ. Vna verò Rhãnus nihil nec in ſe habet, nec in ſpecie promittit, quod
vel hominem vel animantem quampiam, vel etiam alias arbores iuuare
poſsit: contrà verò habet manifeſtam nocendi vim, aculeis pro corporis ſui
modulo & maximis, & duriſsimis, quíq; carni infixi magnum dolorem, ve-
lut venenatæ cuſpides, inferũt. Sed nec aliam ſibi vicinã plantam vigere ſi-
nit, quam ob rem ſola in vinearum hortorúmque ſepibus non tam creſcit,
quàm horret, iumentis ac furibus arcendis tantùm addicta. Iam verò quod
nam hominum genus huius plantæ imagine indicetur, facilè cognitu eſt, ni-
mirum nequam, præcipitis ingenij, immanisq́; temeritatis, audaciæ, confi-
dentiæq́; perditæ, ad quodlibet nefarium ſcelus habile, ſermone moribus pa-
ri, & in omnem turpitudinis partem vertibili; quod quidem impotentum
hominum genus ſacra lingua filios Beliaal, ſiue Beliiaghal vocat, hoc eſt, Beliiaghal.
nullius omnino frugis, manifeſti verò incõmodi compotes, eoſdemq́; huiuſ-
modi nocentibus ſpinis adſimiles notat. S. S. E. Præuaricatores autem quaſi 1.Sam.6.
ſpinæ euellentur vniuerſi, quæ non tolluntur manibus: & ſi quis tangere »
voluerit eas, armabitur ferro & ligno lanceato, &c. vbi nos legimus præ- »
uaricatores, exemplar habet, Beliiaghal, quos KVTHS, hoc eſt, ſpinæ Da-
uid comparat, atq; adeò ſpinæ euulſæ, vt noſtra verſio habet, euellentur; ſiue
vaganti, vt exemplar ſignificat, & Græci interpretes vertunt. Namque
huiuſmodi vagantes ſpinæ nullibi non nocent, niſi vitentur: atque ita obſer-
uamus idem ſignificari arcano in ſermone nomine Rhamni, quod voce Beli-
iaghal ſignificatur. Beliiaghal, inquit, quaſi ſpina cauenda omnibus. Nihil Indignitas
magis oppoſitũ, abſurdumq́; magis cogitari aut agi potuit, quã nomẽ munusq́; ex cõditione & ingenio.
regiũ ei tribuere, cui propriè Beliiaghal conueniret vocabulũ. Atqui ſpinis
illud cõmuniter cõuenire, ex poſtremis Dauidis Regis verbis modò oſtendi-
mus; idẽ verò oppoſitũ ac maximè pugnans cũ Regis nomine ac ratione eſſe,
manifeſtè apud Iobũ Elihu docebat: Qui dicit Regi, apoſtata; qui vocat du- Iob 34.
ces impios. Vbi apoſtata Latinè legimus, proprio in ſermone Beliiaghal eſt: Apoſtata.
Igitur ſi res ratioq́; nõ patitur, vt, qui verè ſit Rex, Beliiaghal dicatur; lõgè
minùs feret eũ Regẽ optari, & adſciſci quẽ Beliiaghal eſſe cõſtiterit, qua-
lẽ Rhamnũ eſſe omnibus conſtabat lignis, & tamẽ Regẽ ſibi appellari libuit.

Quæ reſpondit eis: Si verè me Regem vobis conſtituiſtis, venite, & ſub vmbra mea requieſcite: ſi autem non, egrediatur ignis de Rhamno, & deuoret cedros Libani.

QVONIAM *in perſonarum inductionibus plurimum refert, quibus verbis quid dicatur expendere; interpretationem ex verbo explicandæ noſtræ editionis ſententiæ adiungere non pigebit:* Et dixit Rhamnus ad ligna: Si in veritate vos vngitis me in Regem ſuper vos, venite, tegimini in vmbra mea: & ſi non, exibit ignis ex Rhamno, & deuorabit cedros Libani. *Nullam ex tyranno vel vtilitatem vel commoditatem ſperandam, maximam verò incommoditatem, citiſſimam & vehementem calamitatem publicè priuatéq; metuendam, apologi finis appoſitiſſimè indicat. Numquid colligunt ex ſpinis vuas, aut ex tribulis ficus? inquit Sapientia. Atqui Rhamni ad cætera ligna reſponſum, quid ab ipſis de electione facta cogitandum ſit, commonet, & quid à ſe ſperari poſſit, apertè indicat. prior ratio in conditione propoſita latet:* Et dixit Rhamnus ad ligna: Si in veritate vos vngitis me in Regem. *Primùm impudentiam audaciamq;, ex temeritate & cupiditate natam, illa animaduerſio indicat.* Et quæ reſpōdit eis, *ſiue*, Et dixit Rhamnus ad ligna. *Nam ſi Rhamnus naturæ, humilitatis, & incommoditatis propriæ conſcientia magis, quàm regnandi cupiditate, ageretur; nec ſeſe inter ligna miſceri aut numerari pateretur, nedum illa alloqui auderet. in cæterarum arborum alloquiis & reſponſis illud perpetuò prænotatum eſt, Et dixit eis oliua, Et dixit illis ficus, Et dixit eis vitis, quòd vnaquæq; ex illis arbor eſſet, & ſuo in genere præſtaret, dignáque primorum & magnatum lignorum concilio colloquioq; haberetur. Hoc autem loco Rhamnus & ligna quaſi per admirationem opponuntur: ac ſi cætera omnia, quòd aliquo nomine prodeſſe poſſent, in lignorum cenſu habenda eſſent; hæc ob vilitatem, ignobilitatem, & nocendi ingenium eſſet potiùs à lignorum numero excludenda. & tamen hæc ſui ipſius immemor, ſiue potiùs memor, nimia impudentia reſponſum callidum, ſeq; dignum, arboribus reddidit, quo an verè & ex merito ſeſe Regem conſtituerint, ipſis cogitandum reliquit: quid verò illis in mentem venerit, quidq; præſtare ſibi ab electoribus poſſit, non ſuæ curæ eſſe conſiderari; quid autem à ſe exſpectandum ſit, manifeſtè prædicere. Neq; verò electionē de ſe factam repudiare in animo ſibi eſſe, nec ipſa ligna, quòd non rogata, nec ambitu ipſius corrupta aut prenſata, ſed ſua ſpōte communiq; conſenſu ſubire voluerint, poſſe iam imperium detrectare, ſibi nō repudiatum, ſed extemplo ſuſceptū.* Venite, &c. *Eſt itaq; reſponſi ſententia illa: Vos me Regem eſſe voluiſtis; meum autem non eſt cogitare, num aliqua veri ratione & examinatione id egeritis; vos hoc videritis, quorum communi conſenſu mihi poteſtas conceſſa eſt. Ego verò quàm minimè recuſo, quod ſi præter electionis arbitriū, poteſtatiſq; mihi, aut alij permittendæ ac tradendæ ius, vis vobis facultaſq; ineſt, ſpiritum mihi vel mutādi vel augendi, vel alio modo dandi, ad regni gubernationem*

Tyrannus.

Matth. 7.

idoneum & commodum, id efficere & præſtare veſtra retulerit. hoc ſignificabat illis verbis: Vngitis me in Regem. *Namq; Regis vnctio ſymbolum erat ſpiritus Regibus à Deo collati ad efficiendum, vt in Saule, & Dauide, & Ieroboamo obſeruauimus: de cuius vnctionis iure ac modo nos aliàs, diuino Spiritu duce, diſſeremus. Quod quidem Rhamni quamuis cupidæ callidæq; reſponſo moniti docemur, eorum, qui ad publica munia deliguntur, virtutem ſpectatam eſſe oportere, non exſpectandam; nam cuius nulla laudata exempla antea conſtiterint, eiuſdem poſt adeptam potentiam exſtitura credere aut ſperare, dementis magis quàm prudentis conſilij fuerit. Si enim traditam ab electoribus poteſtatem cætera, quæ ad bene gerendam rem opportuniſſima ſunt, pro electorum voto animiq; ſententia conſequerentur, facile eſſet ex lapideis vel plumbeis hominibus argenteos & aureos ſibi magiſtratus conſtituere; ſed hominum manus & ars externas rebus figuras affingere poteſt, naturam verò mutare vel corrigere nõ poteſt. S.S.E. Quomodo confunditur fur, quando deprehenditur; ſic cõfuſi ſunt domus Iſraël, ipſi & Reges eorũ, principes, & ſacerdotes, & Prophetæ eorum; dicentes ligno, Pater meus es tu; & lapidi, Tu me genuiſti. Verterunt ad me tergũ, & non faciem, & in tempore afflictionis dicet, Surge, & libera nos. Vbi ſunt dij tui, quos feciſti tibi? ſurgant, & liberent te in tempore afflictionis tuæ. Peruidendum itaq; fuerit, quinã qualesq; dij, quales principes, quales optentur rerum publicarum adminiſtratores; num ij, qui perſpectæ facultatis, ſpectatæq; virtutis exemplis, Deo grati, populoq; vtiles fore ſperentur: an ij potiùs, quorum nulla propria laus exſtiterit, imò quorum manifeſta vel inertia, vel improbitas, ac temeritas notata fuerit, ita vt vnctio humanam optionem præcedat, non ſequatur. vnctionem autem hoc loco appellamus, rectè agendi facultatem conſuetudine confirmatam, quæ ex Dei deducitur donis. S.S.E. Dei enim ſumus adiutores, Dei agricultura eſtis, Dei ædificatio eſtis, ſecundùm gratiam Dei quæ data eſt mihi. & : Noli negligere gratiam, quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiam, &c. Nam de iis, qui non ex perſpectæ virtutis maturo iudicio, ac merito, ſed ex ambitu, vel ex humana gratia, atq; ex alia priuati commodi opinione delecti fuerint, illa perpetua rhamni ſiue admonitio, ſiue potiùs exprobratio conſtabit:* Si in veritate vos vngitis me. *Vos, inquit, me optare, ac præficere potuiſtis, non iure optimo, ſed populari tumultu: verùm vngere non poteſtis, tamen vtcumque meis partibus potentiam addixiſtis, quibus profectò minimè fraudandos vos fore polliceor; quæ verò meæ partes fuerint, ipſa profitebor, nimirum commoditas vtilitasq; nulla, rebus quamuis compoſitis; iiſdem verò contrà turbatis, manifeſta incommoditas, peſtisq; certiſſima.* Venite, & requieſcite ſub vmbra mea; *ſiue,* Venite regimini in vmbra mea. *Si nullus præterea infelicium arborũ, alius tamẽ aliquis in vmbra hominibus, cæterisq; animantibus ad æſtum arcendum vſus eſſe ſolet: in quibuſdam autem commendatiſſimus, vt in hedera, atque in platano maximè; cuius, præter elegantiſſimam*

Vnctio Regia.

Ars humana.

Ierem. 2.

Vnctio.

1. Cor. 3.

1. Tim. 4.

Vmbra arborum.

mam trunci, ramorum, ac foliorum ſpeciem, ſalubris & ſuauis expetitur vmbra, quo meritò à magnis principibus ex natiuo ſolo adſcita, in hortóſque
Platanus. *aliis etiam vtilibus arboribus concedere iuſsis, tranſlata eſt.* Platanuſque cælebs euincet vlmos,
Nux. *canebat Lyricus. Nucis quamquam grauis, tamen maxima vmbra eſt, & ad vnius fortaſsis horæ requiem non adeò infeſta. Sola autem Rhamnus inhoſpitalis omnino habetur, vtpote cuius vmbra nulla, nullaq́ apricatio ſit. Nam cùm tenuibus, non adeoq́ longis virgultis creſcat, iiſdemq́ diſcrepātibus; non poteſt tantam ramorum comam facere, vt vel ſibi ipſi aptam ſatis vmbram præbeat, nedum aliis ad ſeſe accedentibus vel animantibus vel plantis commodam: quæ ſi non ſatis propè conſiſtant, magis ab æſtu lædentur ex Rhamni ramis in ſeſe reflexo; ſi propiùs accedant, non ſolùm vmbra carebunt, ſed horrentibus arbuſculæ ſpinis, vel leui aura commotis, vehementer lædentur. Itaque omnibus nominibus illaudatam plantam ſibi cætera ligna in Regem optaſſe, ipſius etiam ſermone arguuntur:* Venite, tegimini. *Hebraicum verbum* HHAZZV, *ab æſtu, à procella, ab aliiſq́ tempeſtatum iniuriis protegi ac defendi ſignificat, quam ob rem firmiſsimarum, editiſsimarum rupium, ſpeluncarum, & antrorum vſibus frequenter adiungitur, & auium, maximè gallinarum, erga pullos caritati ſignificandæ appoſitum verbum eſt; ideoq́ variis Latinis, in hanc tamen ſen-*
Pſalm. 16. *tentiam tendentibus, reddi ſolet. Vt, Sub vmbra alarū tuarum protege me. & vbi nos legimus, Deus refugium meum, ſaluator meus; Dauid ſuis ver-*
2. Sam. 29. *ſibus ita canentem audimus, Deus rupes mea, qua protegar ſiue liberer. eodemq́ in carmine: Scutum eſt omnium ſperantium in ſe. omnium, inquit,*
חסה HAHHOZZIMBO. *itaque* MAHHAZZ, *ab eodem verbo deductum*
מחס *nomen, Latinorum tutelæ aptè reſpondet. Quid verò magis pugnans, magiſq́ ad ironiam pronunciari potuit, quàm quod à Rhamno aduerſus populum ſuum de ſe promittebatur? Vtcumq́ enim res caderet, commoditas & vtilitas nulla; incommoditas verò & pernicies maxima exſpectanda illis fuit. Aut enim illæ tutelam ipſius expetentes, nullam experturæ erant: aut importunitatem iam faſtidientes, tamē ſibi ipſis maximā infeſtiſsimamq́, ſuo maximo malo ac dāno, ſentire debebāt. Namq́ tyranni familiaritas & amicitia, calamitoſa ſēper notatur; inimicitia verò ac ſimultas exitialis eſt.*

Cum quo de pluuiis, aut æſtibus, aut nimboſo
Iuuen. Sat. 4. Vere locuturi fatum pendebat amici?

Hæc familiariſsimorum conditio; inuiſorum verò illa:

Ibidem. Atque vtinam his potiùs nugis tota illa dediſſet
Tempora ſæuitiæ, claras quibus abſtulit Vrbi
Illuſtreſque animas impunè, & vindice nullo.

Nullum verò laſſo, & perfugij egenti viro importunius conſilium ferri poterat, quàm ſi quis illum ſub horrentiſsima ſpina latebras ſibi quærere moneret. Nulla, inquit Rhamnus, ego vos me amicè petentes magis quàm vmbra mea iuuare poſſum; quæ quanta, quamq́ opportuna ſit, venite, atque

vt ex-

vt experiamini, propiùs accedite. HHAZZV, *requieſcite, tegimini, confidite, ſperate. Quòd ſi hoc vel nonnihil videatur, vel non placeat, faſtidiumq́ pariat, illud tamen certiſſimè exſpectandum.* Egrediatur ignis de Rhamno, & deuoret cedros Libani. *Spinarum damna & incommoda nulla re meliùs, quàm igne, corriguntur, aut vitātur. Nam ſi quis longo etiam ferro reſecare paret, tamen & ipſe numquam non lædetur, & reſecatis atq; cæſis & ſibi & aliis non ſolùm animalibus, verùm & plantis, incommodū creat; quippe quibus venti vi depulſis, omnia quibus admouentur, lædi ſolent; quā ob rem cum generibus iis igni potiſſimùm ab agricolis agitur, id verò non ſine incendij periculo, cùm nulla planta flammas celeriùs concipiat, & meliùs foueat, quàm ſpinæ, quæ leui vento pulſæ, ingentes etiam ſiluas vaſtare deprehenduntur. Huiuſmodi autem tyrannidis omnis exitum fuiſſe, multæ de iis conſcriptæ teſtantur hiſtoriæ.*

Vis conſilî expers mole ruit ſua: Hor. lib. 3. Carm. Od. 4
Vim temperatam Dij quoque prouehunt
In maius; iidem odere vires
Omne nefas animo mouentes.

Ad generum Cereris ſine cæde & vulnere pauci Iuu. Sat. 10.
Deſcendunt Reges, & ſicca morte tyranni.

Verùm ij non niſi quàm plurimis antè perditis perire ſolent, id quod & Satyricus in Domitiano indicabat:

Sed periit poſtquam cerdonibus eſſe timendus Idem Sat. 4.
Cœperat, hoc nocuit Lamiarum cæde madenti.

Quippe huiuſmodi tyrannorum crudelitatem & ſæuitiam, cæterorum hominum ſceleribus infamium vindicem eſſe, primùm Deus permittit; quam ipſe demum iudex grauiſſimis quoque pœnis vlciſcitur. S. S. E. Væ qui prædaris, nonne & ipſe prædaberis? & qui ſpernis, nonne & ipſe ſpernêris? cùm conſummaueris deprædationem, deprædaberis: cùm fatigatus deſieris contemnere, contemnêris. Et erit, cùm impleuerit Dominus cuncta opera ſua in monte Sion, & in Hieruſalem: viſitabo ſuper fructū magnifici cordis Regis Aſſur, & ſuper gloriam altitudinis oculorum eius. Huiuſmodi tutelam, hoc eſt, nullam, à ſe ſperandam cæteris arboribus rhamnus pollicebatur: vt velut huiuſmodi imperij ſui illis faſtiditi exitum, hoc eſt, ſui ipſarumq́ certiſſimum incendium. Namq; ſpinarum vſus, propriusq́ demum finis in igne eſt. S. S. E. Succenſa eſt enim quaſi ignis impietas, veprem & ſpinam vorabit: & ſuccendetur in denſitate ſaltus, & conuoluetur ſuperbia fumi. In ira Domini exercituum cōturbata eſt terra, & erit populus quaſi eſca ignis: vir fratri ſuo non parcet. Quod verò ſingulariter Cedros Libani incendio ex ſe profectò deuorādas prædicit rhamnus, principes populi viros communi calamitate atq; exitio primùm inuoluendos vaſtandosq́ ſignificat: nam tyrannorum vis ac ſæuitia in claros primoresq́ viros, quos præcipuè ſuſpectos habet, inuidosq́ metuit, furere primùm ſolet. Cedros autem

Iſaiæ 33. Eſa. 10. Iſaiæ 9. Cedrus.

Libani, magnatum perſonam in imaginibus gerere, ſacri ſermonis peritis compertiſsimum eſt, idq́ à nobis multis iam fuit exemplis indicatum. Atq́ hunc parabolæ à ſe commentæ finem Ioathamus fecit, cuius (antequam theſim ab eodem adiunctam audiamus) doctrinæ ſummam breui ſermone, qua de omni publicarum rerum adminiſtratione diſſeritur, ſubductam habere operæpretium fuerit. Primùm quidem docemur iis, quibus magiſtratus deligendi ius fuerit, curam eſſe debere eos optandi viros, qui commodis atque opportunis ad res agēdas artibus, & virtutibus probati antè fuerint. Nam ſi arbores Regem ſibi deligerent, hoc ipſum profectò agerent, vt vel oleam, vel ficum, vel vitem, præſtātiſsimas in ſuis ordinibus & optimas plantas, optarent: à quo conſilio ſi diſcederetur, neceſſe erat ex tumultu ac temeritate in rhamnum quampiam, ſibi ſuisq́ pernicioſam, prorumpere. Deinde verò regni ac magiſtratuum potentiam nullo modo ambire decere, eos præcipuè qui ſapientia virtuteq́ valent, atq́ aliàs artibus moribusq́ ſuis prodeſſe hominum generi poſſunt, hisq́ potiorem ducēdam priuatam vitam, non tamen prorſus inertem otioq́ marcentem. Ex quo etiam conſequitur, non eſſe expetendum nec quærendum, nedum mala ratione ambiendum principatum, cùm oblatum vltro repudiare non niſi prudentis, remq́ expendentis animi conſiliiq́ fuerit; quod ſi nec ſponte quæri ſapientia permittet, num fugiētem ſequi oportuerit, viderint ij, quibus ambitio fucū facit. Demum illud compertum conſtitutumq́ omnibus eſſe debere, magiſtratum non priuatarū, ſed publicarum rerū & commoditatum cauſa ac ſtudio ſuſcipiendum, quarum curatio tum grauiſsima, tum difficillima eſt. atq́ hanc veram regni adminiſtrandi rationem quondam fuiſſe, rebus inquam conſulere, non potiri. Atq́ hactenus totius huius cauſæ ac negotij genus ab oratore illo tractatum eſt, magna rerum ac perſonarum diſtinctione, cum ſummo etiam ſingularum partium decoro. Nunc verò deinceps ipſa ſua cauſa, quam theſin dicimus, ex argumentis duobus, altero ex comparatione, altero verò pugnantium natura productis, peroratur.

In Appar. Sacr. lib. Ioſeph.

Doctrinæ de electionib. ſumma.

Theſis orationis.

Nunc igitur ſi rectè, & abſque peccato conſtituiſtis vobis Regem.

QVONIAM *magna (vti ſæpe monuimus) in huiuſmodi pragmaticis orationibus ſingularum non ſolùm dictionum, ſed coniunctionum & aduerbiorum vſurpatione vis eſt; ſecundam hanc ſermonis huius partem ex verbo adſcribere non pigebit, vt ex appoſitione maior verſioni noſtræ explicandæ lux accedat.* Et nunc ſi in veritate & in ſanitatibus feciſtis, & conſtituiſtis vobis Regem. *Quoniam in iudiciali genere verſatur oratio, & tota orantis actio ad accuſationem tendit, ea quæ iam nunc inſtituitur, oratoria nobis partitione diſtincta meliùs explicabitur, commodiusq́ tenebitur. Duo autem crimina Sichimitis obijcienda ab accuſatore ſuſcipiuntur: alterum peruerſi pernicioſiq́ in Rempub. conſilij atq́ facti; alterum grauiſſimæ iniuriæ benemerentiſsimis illatæ. Atq́ huius bimēbris partitionis illa propoſitio eſt:* Nunc igitur ſi rectè & abſque peccato cōſtituiſtis ſuper

Sichimitarū ſcelus duplex.

vos

voſ Regem; & : Nunc ſi in veritate & ſanitatibus feciſtis, & cōſtituiſtis ſuper vos Regem. *Primùm voculæ*, & nunc *ad orationum cataſtrophen, præcipuarumq́; partium coniunctionem, atq; ad dicentis intentionem inducendam, frequentiſſimè vſurpantur. vt, Et nunc Reges intelligite.* Et nūc vſus. Pſal. 2. *Nunc ergo filij audite me.* Prou. 1. Nunc ergo iuuenis ſpecie lætare tui. Iuu. Sat. 10. *Iam, inquit Ioathamus, vt, quò mea oratio tēdat, intelligatis, duobus vos criminibus inuolutos eſſe contendam, quibus an expediri poſſitis, & conſcientiæ veſtræ, & rei ipſius manifeſtæ rationi, & diuino iudicio decernendū relinquam. Primum crimen eſt, vos non rectè egiſſe; huic verò proximum, impiiſſimè feciſſe. alterum quidem, publicam Iſraelitarum; alterum verò, meam, familiæ, atq; tribus omnis meæ cauſam ſpectat. Quod verò ex conditione proponitur, negationis vim obtinere in accuſationibus ſolet. Habet autem hoc minus inuidiæ, quòd minus contentionis & affirmationis in accuſatore oſtendit; & quòd iudicium, ab ipſius perſona prætermiſſum, accuſatis vel auditoribus permittit. vt: Si feci iſtud, ſi eſt iniquitas in manibus meis.* Pſalm. 7. *Si verè vtique iuſtitiam diligitis, rectè iudicate filij hominum.* Pſalm. 57. Si bene qui cenat, bene viuit, lucet, eamus Quò ducit gula. Hor. lib. 1. Epiſt. 6. *Huiuſcemodi conditionum formulis negationis vim humanus ſermo conceſſit. Igitur cùm actio iniuriarū ſit, conditionalis propoſitio crimen in ſe manifeſtum continet, quod à negatione ſumptum, oppoſiti affirmationem intendit. hanc verò affirmationē ipſa poſtea confirmatio ex narratione facti petita ſtatuit, & munit. Atque ad amplificandam accuſationis vim inuidia primùm ex publica, deinde ex priuata cauſa, in accuſatos mouetur. Principiò, inquit, oſtendam ad optandum vobis & omni populo principem, non rectum conſilium initum; mox verò idem & vobis, & omni Reip. pernicioſiſſimum euincam. Atq; hæc pars ita proponitur :* Si rectè, ſi in veritate egiſtis. *Quamquā ex iſta veſtra actione nihil ad me ſingulariter præter cæteros Iſraelitas attineret; tamen totius Iſraelis nomine accuſandi mihi eſſetis, quòd de re grauiſſima, maximíque ad publicam vel ſalutem vel calamitatē momenti, non id egeritis, quod, quicumque conſilij alicuius compotes fuerint, agere deberent, imò quod & arbores ipſæ ac plantæ vel ex ſola nominis conſilij affinitate egiſſent, ſi de deligendo Rege deliberarent. Namq;, vt in apologo oſtenſum eſt, oliuā primùm, deinde ficū, poſtea vitem adirent, & rogarent; demum verò ſi generoſis & probatis omnibus arboribus ſuas vel honeſtas, vel alias prætextas rationes excuſantibus, ac principatus repudiantibus, non ſuccederet, atq; ita ex tot repulſarum faſtidio ad rhamnum quampiam, plantarum omnium viliſſimam, non recuſaturam, communi iam omnium arborū, ac vulgari tumultu magis quàm conſilio, iretur; tamen id nec bene ipſis verteret, nec vitij atque culpæ reprehenſione carere poſſet, cùm inter vitem & rhamnum complures eſſent plantæ aliqua virtute opportunæ, aut ſaltem non tam multis nominibus infames & incommodæ. Et quidem arbores illo pacto, ſi non poſtremam patientiam & maturitatem, tamen primam illam diligentiam præſtantiſ-*

ſimas

ſimas quáſque optandi ac rogandi, allegare poſſent, quamquam poſtremæ demum feſtinationis non ſine magno incommodo pœniteret. Hæc illis quidem verè quodammodo ac rectè (quatenus prima illi conſilia manebant) acta videntur fuiſſe, quibus quamquam extremi exempli temeritatem quis vitio vertat, tamen nullam etiam in populari tumultu, ac ſententiarũ confuſione, vel crudelitatem, vel iniuriam alicui plantarum priuatè illatam, nec quicquam præterea quiſquam obÿciat turpiter factum, præter commune ipſiſq; omnibus incommodum ignobilis optionis peccatũ. Nunc verò, quod ad hanc partem attinet, roganti mihi, vos reſpondete, ánne quicquam huiuſmodi, ad veſtram & totius populi vtilitatem & ſalutem, egeritis? Num quemquam ex optimis, atq; regno principatúque propter ſapientiam digniſſimis, num ex ditiſſimis aliquem, num ex humaniſſimis, & morum ac vitæ ſanctitate ſpectatis vllũ delegiſtis, adiiſtis, rogaſtis; demum verò num ab his omnibus repulſi, vos ex veſtro tantùm conſilio, atq; ex rogandi poſtulandíque tædio, vilem & abiectum quempiam, nihil tale vel ambientem, vel de ſe cogitantem, vltro petiiſtis, & non recuſantem aduocaſtis, tandémque vobis præfeciſtis? Nam ſi vel hanc iniiſſetis rationem, quamquã non plenè veram, nec magnorum virorum corde ac mente dignã; tamen, quam arripere ac tenere poſſetis, anſam aliquã haberetis, orationis ſi non prorſus honeſtæ, aut probabilis, ſaltẽ magnificæ, vel etiam ineptæ; quam nullã nunc conſtare, nec fingi, vllóve colore induci poſſe, & vos videre intelligo, & ipſe etiã conuincam. Hæc itaq; prima cauſæ pars propoſitióque eſt, vos, quantũ ad delectionis conſiliũ attinet, non rectè egiſſe, atq; hoc nomine impietatis in Rempub. crimine teneri grauiſſimo: cuius indignitas ex confirmationis argumẽtis amplificabitur : Si in veritate egiſtis. *In phyſicis ſermonibus, veri ac veritatis nomina ſimplicem rerũ, ſiue ſingularium, ſiue coniunctarũ, rationem habitudinémque ſignificant, ad cognoſcentis animũ ſenſúmque relatã; idem verò in morum concinnitate & modo quæſitum & repertum, decens ſiue pulchrum, ſiue decorum ab ethicis dicitur. vtrumque autem ſimul vnico verſu poëta ille complexus, pronunciauit.*

Verum.

Decens, pulchrum.

Horat lib. 1. Epiſt. 1.

Quid verum, atque decens, curo, & rogo, & omnis in hoc ſum.

Sed cùm de moribus tantùm ſiue priuatis ſiue publicis inſtituitur ſermo, verum & veritas pro decoro, pulchro, atq; pro honeſtate vſurpatur. Nam quod in humanæ vitæ conſuetudine pulchrũ dicitur, idem ſuo in genere verum, rationiq; conſentaneum habetur. Atq; huc illud pertinet: Si verè vtique iuſtitiam diligitis. & : Seruite ei in veritate. & : Ambulate in veritate coram me. Et apud exteros : Metiri ſe quemque ſuo modulo ac pede verũ eſt.

Pſal. 57. 1 Reg. 12. 3 Reg 2. Hor. lib. 1. Sat. 6.

Alterum verò crimen huic adiunctum : Et abſque peccato. *ſiue, vt in exemplari eſt:* Et in ſanitatibus & integritatibus. *Namque hæc & huiuſmodi plura ſignificat* THVMIM. *Si, inquit, innocenter, ſi candidè, ſi ſana ac ſimplici mente, nullo dolo malo, nulla cuiuſquam mortaliũ iniuria, nulla in Rempub. fraude, hoc eſt*, abſque peccato. *Atq; hoc loco rurſus cauſæ*

תומים

miſcen-

miſcentur, & quæſtio repetitur de facto ac de animi impulſu. Namque factum ipſum non rectè initum fuiſſe primùm accuſatur, deinde nec ſimpliciter, nec imprudenter, aut temerario repentinoq; tumultu populi, ſed malamente, maloq; animo, ac deliberato cõſilio, conceptoq; dolo, id quod ex adiuncto ſcelere euincetur, atq; adeò ex voto & cauſa. Namq;, vti dictum eſt, arbores nullo malo dolo, in cuiuſpiam plantæ perniciem admiſſo, poſt tentata meliora conſilia, in deterrimum proruperunt, ſibiq; ipſis cõmuniter incommodum pepererunt. Vos verò viri Sichimitæ, primores inquam populi, non mixti primùm aliis vulgaribus & plebeÿs, ſed authoritate veſtra vſi, nec verùm in Remp. commune bonum conſuluiſſe, nec honeſtã conſultationem, ſed turpiſſimam re ipſa expediiſtis, & confeciſtis; idq; non innocenter, ſed grauiſſimo adiuncto ſcelere non ſolùm iniuriæ immerentibus allatæ, ſed ingratiſſimæ proditionis, & cladis illatæ in domum & familiam omnem viri optimi, & fortiſſimi, atq; piiſſimi, optimeq; de vobis, deq; omni Iſraelitarum Rep. promeriti; Vtriuſque verò criminis breuitatem, Si verè egiſtis, *&*, in ſanitatibus, *ſubiunctis expoſitionibus explicat.*

Conſtituiſtis ſuper vos Regem Abimelech, & bene egiſtis cum Ierobaghal, & cum domo eius: & reddidiſtis vicem beneficiis eius, qui pugnauit pro vobis, & animam ſuam dedit periculis, vt erueret vos de manu Madian.

VTRVMQVE *crimen & ſeorſum expenſum graue, & ſimul connexum grauiſſimum eſſe demonſtratur. Primùm enim inſtat, Abimelechi inſtitutionem nec verè nec rectè initam, nec vtiliter aut honeſtè abſolutam, quod ſatis ſua ſponte indignum atq; impiũ facinus erat, etiam ſi id ſine dolo, ſine iniuria & inuidia fieret: nedũ tot, tamq; atrocibus primùm ſceleribus admiſſis, & huic cõmuni malo peragendo, fundamẽti loco, præpoſitis ac ſubſtratis. Nam ſi vobis Regem optare animus fuerat, illius viri, qui nuper vita & gubernatione apud vos defunctus erat, rationẽ haberi conſentaneum fuit: cuius ſi aliqua bona in Rempub. exſtitiſſent merita, filios & familiam honore affici oportuit; ex quibus ſi nullus patri ſufficiendus placeret, nullus tamen non honeſtè habendus dimittendusq; eſſet. Sin verò vel ipſi, vel ipſorum pater quicquam in vos ſingulariter, vel in Rempub. commiſiſſet, vel commeruiſſet, iudicio id actum damnatumq; puniri æquum eſſet. Atqui filiorum nullum demeritum indicari potuit, quorum diſciplina integra innocensq; viuente patre permanſit. Patris autem non ſolùm nullam culpam proferre poteſtis, ſed maxima & immortalia beneficia in vos collata, maximum laborem atq; vitæ diſcrimen veſtri cauſa aditum, perlatum, & ſuperatũ, negare vos poſſe nego: immo honoris officiiq; omnis ac pietatis aduerſus illum debitores conſtituo; quæ ſi non ſatis data, ſatisq; per vos præſtita docueritis, ingrati animi notam ſubeatis neceſſe eſt.* Si reddidiſtis vicem beneficiis eius? *ex propriis verbis:* Quòd vicem manuum eius feciſtis

 illi.

illi. *Si primùm hoc iniiſtis & præſtitiſtis conſilium, vt par illi referretur, non verbis modò ac laudibus, honeſtisq́; commendationibus & titulis, ſed beneficiis, actis & factis, rebusq́; ipſis. namq; ille non ſolùm iudicio, verbis, orationibus, & adminiſtrandi cura vobis profuit, ſed manibus vtriſq; veſtræ ſalutis cauſa occupatis, & exercitatis, ſed animo, ſed totius corporis labore, ac magno cum vitæ periculo.* Qui pugnauit pro vobis. *Beneficiorum & meritorum ſumma proponitur. Hebraicè:* Qui prælia ſubiit pater meus, pro vobis, propter vos. *Pater meus, relicta domo & familia ſua, pugnæ præliorumq́; laborem ſuſcepit, non pro filiis & filiorum loco, ſed pro vobis, hoc eſt, veſtra cauſa, & vice veſtra: nam vobis quieſcentibus, ipſe ſolus, cum pauciſsimis illis, tamen ipſe, vt caput, à Deoq́; delectus, ſuo nomine ac periculo, gladius Domini ac Gedeonis, clamantibus ſociis, prælia adiit, ſubiit, pertulit, ac ſuperauit. Non vos pugnaſtis, ſed pro vobis ille, & veſtri etiam cauſa; nec verò ille prælia per alios geſsit, nec ſine labore, ſed primus ipſe ſubiit, maximaq́; ſedulitate & cura ſe ipſum primum periculis obiecit, in medios hoſtes irrumpens ipſe cum pauciſsimis.* Et animam ſuam dedit periculis. *ex verbo:* Et obiecit animam ſuam ab ante. *Intrepidi ducis, & fortiſsimi pariter militis imaginem exprimit, qui ſeſe primum periculo ac diſcrimini opponit, ſociisq́; exemplum præbet, & animum addit, nō oratione aut exhortatione tantùm, ſed viribus & re. ſi diceret,* antè, *illud ſolùm ſignificaret, non poſtremum locum in pugna illi fuiſſe occupatum, nec hoſtes à tergo, ſed ex aduerſo adortū, Gallicè,* vis à vis. *Itaq; particula* antè, *ad hoſtes referenda eſſet. cùm verò præpoſuerit* ex, *ad ſocios quoque cōmilitones retulit ſermonem. ille, inquit, ſeſe hoſtibus aduerſum obiecit, ſeſe inquam primum omnium, & longè cæteros præeuntem, ita vt, cùm ſocij accederent, iam ille in medio verſaretur periculo. Qua in re ſuum erga vos animum & officium maximè & conſtanter, apertiſsimeq́; probauit, id quod, etiam ſi non ſucceſsiſſet, immortalis meriti iure agnoſci, laudari, atq; gratia haberi perpetuò debuit; & quamquā temere ac ſine conſilio fuiſſet cœptum, non tamen ſine ſtudio ac ſedulitate conceptum dici poſſet; nedū cum deliberato animo, certo conſilio, atq; excogitato ordine, maturoq́; facto, deniq; feliciſsimo ſucceſſu geſtum fuerit, victoria videlicet non ſolùm parta, ſed promota, abſoluta, & conſtabilita.* Vt erueret vos de manu Madian. *Sua in lingua aſſeuerans coniunctio præponitur:* Et eripuit vos de manu Madian. *Verbū* NATSAL, *ſalutem alicui iam perdito allatam ſignificat, pro-*
Amos 3. *prieq́; in huiuſmodi argumentis vſurpatur. Quomodo ſi eruat paſtor de ore*
» *leonis duo crura, aut extremum auriculæ; ſic eruentur, qui habitant in Sa-*
Mich 5. *maria, & in plaga lectuli. Et quaſi leo in iumentis ſiluarum, & quaſi catu-*
» *lus leonis in gregibus pecorum; qui cùm tranſierit, & conculcauerit, & ce-*
» *perit, non eſt qui eruat. Ita iam captos, oppreſſos, & hoſtiū iam crudelitati addictos, & expoſitos illos fuiſſe ſignificat, id quod hiſtoria ipſa docet apertiſsimè; & tamē ex huiuſmodi calamitoſa miſerrimoq́; ſtatu paterna opera libera-*

liberatos ait : Eripuit vos. *Eſt autem verbum in tertia coniugatione, quæ certam, integram, ſtabilem, ac perpetuam liberationem, ſalutemq́ adſtruit. quod verò notanter dicit,* De manu: *& periculi magnitudinem auget, & facinus factumq́ amplificat. Nam longè difficilius fuerit prædã iam leoni captam ſubſtratamq́ eripere, quàm adoriri, capereq́ auenti defendere; minoriſq́ negotij hoſtem inuadentem excipere, & arcere, quàm victorem, imò compotem iam & prædæ poſſeſsione potentẽ ſpoliare, fugare, pellere, & conficere.* De manu, *qua tenebamini poſſeſsi, oppreſsi, exhauſti, & corroſi,* Madian, *hoſtis numeroſiſsimi, ſæuiſsimi, vobis, agriſq́ veſtris peſtiferi, & importuniſsimè infeſti. quos autem eruit? ſi quæritis: vos ipſos ex miſerrima cõditione, quam ſub illo iugo ferebatis; quod tametſi ex ordine veſtro conari debueratis, tamen depellere non potuiſtis; vos inquam eripuit, & in eum, quem tenetis, gradum reſtituit, ita vt, quòd viri Sichemitæ ſitis, & appellemini, quòd perpetuum hoc vobis fuerit, vni, ſecundùm Dei prouidentiã & tutelam, patri meo acceptum referre debeatis. Atq́ hæc patris mei de vobis ipſis meritorum ſumma eſt: quam qua pietate, quibus officiis vos compenſaueritis, e veſtigio docebo. Atqui acceptum beneficiũ, quamuis exiguum, obliuione ſepelire, graue in omnium hominũ genere crimen eſt, humanæq́ conſuetudinis vſui vehementer pugnans: in nobilioribus verò clarioribuſq́ viris, eiuſmodi exprobratio flagitium cenſetur: ſed pro multis magniſq́ meritis, eiſdemq́ conſtantiſsimis, malam rependere gratiam, eandemq́ plurimam, nefariæ ac prodigioſæ immanitatis & impietatis, ac pluſquam ferinæ crudelitatis exemplum eſt, cui ſceleri nec humana cogitatio, nec natura ipſa nomen imponere, aut inuenire nouit.*

Qui nunc ſurrexiſtis contra domum patris mei, & interfeciſtis filios eius, ſeptuaginta viros, ſuper vnum lapidem.

QVI nunc, *Orationis huius duo ſunt ſtatus, definitiuus & legitimus: in definitiuo, de nomine & ratione cauſæ agitur; in legitimo verò, de indicij modo ac forma expeditioneq́ decernitur. Coniecturalis hîc nulla mentio, quia factum manifeſtũ, publicũ, atq́ recens, imò præſens conſtituitur. cauſæ duo capita ſunt, alterum indigni atq́ exitialis in Rempub. conſilij & commiſsi: alterum iniuriæ maximæ & impiiſsimæ, benemerentibus illatæ. vtrumque amplificatur, tum ex coniunctione & cõmunicatione factorum, in eundem finem tendentiũ; tum ex comparatione rerũ, perſonarum, temporum, & locorũ, atq́ etiam rationum quæ ex ſingulis oriuntur apparéntque locis: omnia verò argumenta ex narrationũ collatione producuntur. Patris ſui aduerſus Rempub. omne ſtudium cõmemorauerat.* Qui pugnauit pro vobis, *pro veſtra omniũ ſalute, libertate, ac dignitate, ídque efficienter. huic ſtudio grauiſsimum illorũ aduerſus patrem ſuum odium opponit, ídque præſenti exemplo manifeſtũ:* Qui vos, *ipſi, pro quibus ille pugnauit, nunc ſalui & liberi illius beneficio potentes,* Surrexiſtis contra domum patris mei, Status orationis.

quam omnem euertendam curaſtis, idq́; efficaciter, nec in tanta ſeruata regione, vnica ſeruatoris ipſius domus ſtare per vos potuit; quam ſi ab hoſtibus fortaſſis impetitam, vos veſtra opera ac dimicatione defenderetis, tamen ne milleſimam quidem gratiæ partem exſoluiſſetis. Ille animam ſuam dedit periculis. *longeq́; antè cæteros ſocios expoſuit pro vobis, prælij diſcrimine ac labore prorſus immunibus, hoſtem iam præſentem, iam agros veſtros vaſtabundum, vosq́; inedia & armis perditurum, nocere non paſſus eſt.* Vos verò interfeciſtis filios eius, ſeptuaginta viros. *non feminas, non vilia aliàs capita, ſed viros, vobis, & Reipub. veſtræ vſui futuros, quiq́; hoſtibus formidabiles eſſe poterant; tanti viri filios, tanto numero, atq́; paternæ virtutis apud exteros opinione, ſaltem patriæ diſciplinæ hæredes & promotores.*
בן *res. hoc ſignificat nomen* filios eius, *ex vi vocis* BEN, *de qua aliàs commentati ſumus: nec verò illos vobis nocentes aliquo pacto, nec cogitatione infeſtos, immo ne reſiſtentes quidem, vel dimicantes, ſed* Super lapidē vnum. *tamquam agnos in lanienā ligatos ac productos: id verò non tumultuante aliquo impetu, aut præcipiti animi impulſu, ſed conſtante ac deliberato conſilio, recto vultu, & tamquam iucundi alicuius ludi edito ſpectaculo, numerandis* Septuaginta, *quaſi per otium & voluptatem; quod tamen vel immaniſſima & barbariſſima hominum pectora tentare, & oculorum lumina turbare poterat. Namque huc illa numeri relatio tendit; vt apud Satyricum ſimile ſæuitiæ in femina exemplum reprehenſum:*

Numeri notatio.

Iuu. Sat. 6.

Verberat, atque obiter faciem linit, audit amicas,
Aut latum pictæ veſtis conſiderat aurum,
Et cædens longi relegit tranſuerſa diurni,
Et cædit, donec laſſis cædentibus, exi
Intonat horrendum iam cognitione peracta
Profectura domo Sicula non mitior aula.

Et illud huic ſententiæ germanum:

Ibidem.

———Minor admiratio ſummis
Debetur monſtris, quoties facit ira nocentem
Hunc ſexum, & rabie iecur incendente feruntur
Præcipites, vt ſaxa iugis abrepta, quibus mons
Subtrahitur, cliuoq́ue latus pendente recedit:
Illam ego non tulerim, quæ computat, & ſcelus ingens
Sana facit. *Huc & illud ſpectat:*

Ibidem.

Túne duos vna ſæuiſſima vipera cena?
Túne duos? ſeptem, ſi ſeptem fortè fuiſſent.

Itaque numeri adnotatio ad ſceleris amplificationem adducitur, quod certo ac deliberato conſilio ſuſceptum, confirmatur magna crudelitatis conſtātia, impœnitentiq́; animo. ad quem locum & illud pertinet: (Pſal. 21.) *Dinumerauerunt omnia oſſa mea. &, Videbunt in quem transfixerunt.* (Ioan. 19.) *Hæc de factis breuiter commemorata & collata ſunt, quæ deinceps ad definitionis rationem ex cauſæ nomine tractantur. Patri, inquit, meo vnica cauſa fuit pietas erga patriam,*

patriam, ergaq́ vos, quos hoſtium vi oppreſſos, liberandos ſuſcepit, atque liberauit; Madianitarum, inquam, quos vobis infenſiſſimos hoſtes, immortaliq́ in veſtràm gentem odio incenſos fuiſſe, manifeſtum eſt: vos verò paternam domum perdidiſtis prorſus, illius inimici domeſtici, ac familiaris proditoris & parricidæ amplificandi cauſa.

Et conſtituiſtis Regem Abimelech, filium ancillæ eius.

DVOBVS *nominibus exaggeratur crimen, quantum ad iniuriam Gedeoni illatam facit, & quòd ex omni familia ille conſtitutus fuerit, quem viliſſimum, & quem etiam inimiciſſimum eſſe patebat, viliſsimũ* filium ancillæ eius. *non ea parte, qua ipſius, ſed ea, qua ancillæ illius filius erat, atque ob eam rem cæteris illius filiis inuidum, inſidiatorémque ſe præbuerat; quod illis & certum & probatum fuiſſe, vel ſeptuaginta ſiclorum auſpicatum ſtipendium confirmabat. Atq; his argumentis ſcelus in benemerentiſſimi viri domum patratum conuincitur:* quod etiam contumeliæ in omnem *Iſraëlitarum gentem factæ accumulatione exaggeratur. Oſtenditur enim non ſolùm ex illa re malum & exitium Gedeonis domui, ſed Iſraëlitis omnibus allatum, quorum in conſilio factóque illo nulla ſalutis, nulla dignitatis, vtilitatis nulla fuerit ratio habita.*

Super habitatores Sichem.

PRÆPOSITIO GHAL, *non ſolùm relationem, ſed finem etiam & cauſam indicat, quam Latinorum, Erga, vtcumq; imitatur; huiusq́ adnotationis frequentiſſima exempla ſunt, ex quibus vnum illud; Et oſculatus eſt Ioſeph omnes fratres ſuos, & plorauit ſuper ſingulos ſingulorum nomine & cauſa. &, Pone Domine legiſlatorem ſuper eos. &, Munera ſuper innocentem non accepit. Itaq; orator hic publicæ iniuriæ, cum priuato commodo coniunctæ, cauſam aduerſus Sichimitas perorat, inuidiamq́ in illos totius reliquæ gentis concitat.* Super viros Sichem. *Ex verbo:* Super proceres, primates, potentioresque Sichem. *Hæc nominis* BAGHALE Sichem *ſignificatio in loco eſt: non, inquit, hac in re omni Iſraëlitarum publicè, ſed veſtræ tantùm priuatæ rei vos principes conſuluiſtis; qui hoc vobis conſtituto Rege, regni totius vſum, authoritatem ac decus vobis promiſiſtis, arrogareq́ voluiſtis, atq; ita priuati cõmodi, & publici incõmodi toti Reip. vos reos ſtatuiſtis: namq; huiuſmodi electio nulli alij, præterquam vobis, bono eſſe poſſe putata eſt. Quid enim Abimelecho ſingulare ac præcipuum cum omni Iſraëlitarum gente intereſſet? nihil profectò, præter id quod cæteris Gedeonis filiis, immo cæteris Iſraëlitis omnibus commune erat: illud autem illi ſingulariter minus erat, quàm cæteris, ac deterius, quòd ancillæ filius eſſet. hoc autem quod aliis minore in loco ponẽdum erat, vobis primum & re & conſilio fuit: namq; hac parte vobis ille coniunctiſſimus eſt, veſtra in patria natus, educatus ex matre, partim affine, partim populari vobis: atque non rogatum vt aliqua virtute præclarum, communi omnium populo-*

Marginalia: עַל — Geneſ. 45. Pſalm. 9. Pſalm. 14.

rum conſenſu poſtulatum, qualem qualẽ eſſe eueniret; ſed ambientẽ, vltroq́; poſtulantem, atq; matris & cognatorum opera vos preſantem priuatè conſtituiſtis, vobis ipſis, in veſtram vtilitatem.

Eo quòd frater veſter ſit.

NAMQVE *matris, cæterorumq́; prenſatorum illa frequẽs vox fuerat ab illo dictata:* Conſiderate quòd os veſtrũ & caro veſtra ſim. *Illa etiam perſuaſis omnibus communis culpa oratioq́; fuit:* Frater noſter eſt. *Atque ita illos ambitu & proprij commodi exſpectatione corruptos, peßimi & nefarij aduerſus pietatem, aduerſus publicam rem, aduerſus beneficẽtißimam & benemerentißimam familiam conſilij & ſceleris reos conuincit, orationisq́; definitiuo ſtatu abſolutè pertractato, ad legitimum opportunè accedit, quo totius cauſæ finem imponat.*

Si ergo rectè & abſque vitio egiſtis cum Ierobaghal & domo eius hodie, lætamini in Abimelech, & ipſe lætetur in vobis.

SVPERIORIS *ſtatus prępoſitionem, quam factorum commemoratione & comparatione confirmauit, nunc iam repetit, eodem conditionali ſermone vſus, cuius vis, poſt expoſitum ſcelus, negationem inducit manife-*
Pſalm.7. *ſtam. vt, Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam meritò ab inimicis*
Hor. lib.1. Epiſt.6. *meis inanis.* Si (Mimnermus vti cenſet) ſine amore, iocisque
Nil eſt iocundum; viuas in amore, iocisque.

Igitur ipſorummet reorum animos ad iudicij diuini exſpectationem primùm parat, conſcientiamq́; concluſionis pondere vehemẽter pulſat, & concutit. Infert enim id quod propoſuerat, illos non rectum aduerſus Remp. conſilium iniiſſe, immo aduerſus eandem, atque aduerſus omne ius & fas, nefarium prodigioſumq́; facinus conſultò ſuſcepiſſe & commiſiſſe. Hodie. *Singularis vocis huius eſt vſus ad rei cuiuſquam veritatem ſtabiliendam, atque ex omni controuerſia dubióque remouendam & vindicandam. vt:*
Pſalm. 2. 3.Reg.8. *Filius meus es tu, ego hodie genui te. &, Ore locutus es, & manibus perfeciſti, vt hæc dies probat. Sua in lingua, vt dies hæc, vt nunc apertum patensq́; conſtat, nullíſque controuerſiæ vel redargutionis exceptionibus obnoxium eſt, non magis quàm dies hic clarus à tenebris alienus eſt. Namque dies & tenebræ re ipſa opponuntur, ita vt ſimul conſtare non poſ-*
Pſalm. 101. *ſint. S. S. E. Poſuiſti tenebras, & facta eſt nox. Itaque in die vt die, tenebræ nullæ ſunt ſecundùm naturam. Si igitur vobis aliqua vel aperta, vel euidens defenſio aut ratio conſtat, qua manifeſtam orationis accuſationisq́; meæ lucem obſcurare, tenebrisq́; inuoluere, atq; adeò hoc diei mihi conſtãtis lumen à me ſubductum vobis vſurpare poteſtis, & oſtendere; rectè & innocenter, immo piè & gratè, officioſeq́; à vobis actum eſſe, mihi perpetuum luctum, vobisq́; lætam gratulationem indicite, quam ratam propriamq́; fore ex Dei iudicio exſpectabitis: atq; ita feſtum hilaremq́; diem agitate, meliori notatum lapillo, vt vobis omniq́; Reip. fauſtum & felicem, tanto Rege conſtituto, cui gratulari debeatis, quòd poſtulatus vobis annuerit; & ille viciſ-*

ſim vobis, quòd tantorum virorum tam ſapiente conſilio, tam maturo iudicio, tam legitimo atque compoſito more fuerit delectus, magnamq́ vtrique vobis inde beatitatem affuturam hodieq́ cœptam promittite. Omnia hæc per antiphraſin ironiamq́ dici, planum legentibus fit, & latenter conſcientiæ illorum tenebras & perturbationem notari. Siquidem Antiphraſis.

Mobilis & varia eſt ferme natura malorum
Cùm ſcelus admittunt, ſupereſt conſtantia; quid fas
Atque nefas, tandem incipiunt ſentire peractis
Criminibus. tamen ad mores natura recurrit
Damnatos, fixa, & mutari neſcia. nam quis
Peccandi finem poſuit ſibi?

Malorum conſcientia. Iuu. Sat. 13.

Atque ita iſtorum ſcelus non ſolùm ex antecedentibus conſiliis, ex facti immanitate, ſed ex conſequenti cõtumacia & proteruitate damnandum arguit Abimelech, vt quos tanti mali conſcios non ſolùm non pænituerit, nec puduerit, ſed feſtum etiam lætumq́ diem agere iuuerit. Lætamini in Abimelech, & ipſe lætetur in vobis. *Mutuã gratulationem oratio hæc ſignificat, & exprobat; non ait, Lætamini in Domino, aut in Iſraële, aut in facti honeſtate, vel in ſapientia prudentiaq́ veſtra; ſed,* in Abimelech, & ipſe in vobis. *Nihil enim illis, præter perſonarũ nomẽ rationemq́, ad lætitiæ illius, & gratulationis cauſam allegari poterat. atque in hac perſonarum appellatione, futuri exſpectandiq́ iudicij fundamentum prudenter occultéque iactum fuit, vt deinceps docebimus.*

Si autem peruersè; egrediatur ignis ex eo, & conſumat habitatores Sichem, & oppidum Mello: egrediaturque ignis de viris Sichem, & de oppido Mello, & deuoret Abimelech.

ALTERVM *huius cauſæ ſtatum, quem legitimum eſſe dicebamus, hoc vnico poſtremoq́ verſu Iothamus perorauit: cuius ratio omnis in pœnis & ſupplicijs ſcelere dignis inueniẽdis verſari ſolet. Atqui parricidis, rerumq́ publicarum proditoribus, ac patriæ euerſoribus nullam ſingularem pœnam lex ſtatuerat, quòd eiuſmodi prodigioſa facinora ne nominando quidem indicare voluerat; id quod etiam nec in Gẽtium antiquioribus legibus cautum vmquam fuit; quippe cùm nulla ſatis idonea & apta eſſe poßit de monſtris diſputatio: quam ob rem ad communia iuris iudiciorumq́ principia, tam ea quæ in naturæ diſciplina, quàm quæ in ſcripta lege conſtabant, huius flagitij rationem referendam orator duxit, quorum priora illa ſunt: Sanguinẽ animarum veſtrarum requiram de manu cunctarum beſtiarum, & de manu hominis, & de manu viri, & de manu fratris eius requiram animam hominis, & quicumq́ effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius per hominem. Ex quo iudiciorum diuinorũ fonte illa à Chriſto pronuntiata ſententia eſt: Qui gladio occidit, gladio peribit. poſteriora, hoc eſt, ſcripti iuris ad hanc rem capita illa: Maleficos nõ patieris viuere. & , quod ſæpiùs*

Legitimus ſtatus.

„ Geneſ. 9.
„ Matth. 26.
Exod. 22.
Deut. 13.

Deut. 17. piùs repetitur; Auferes malum de medio Iſraël. Hiſce atque huiuſmodi principiis pœnam Dei iudicio illis ſtatuendam prædicit orator, ipſum appellans iudicem, quem ſibi aduerſariiſq; ſuis præſentem initio conſtituerat, cùm diceret: Audite me viri Sichem, ita audiat vos Deus. Cùm itaque in priori cauſæ ſtatu vtrique proditionis, inſidiarum, ac parricidij accuſati fuerint; Abimelechus nimirum, quòd igni ſcintillas dediſſet; Sichimitæ verò, quòd fomentum ad Gedeonis domus incendium, & patriæ totius conflagrationem addiderint: parem ac perſimilem ipſis exſpectandam ſortem precatur, & prædicat, hoc eſt, mutui odij ac diſsidij, & exitialis inimicitiæ incendium, ad internecionem vſque vtriuſque partis pertinax. Nam ex parricida quid niſi parricidium exſpectandum? ex proditore proditio? Atque huc ſpectat quod dixerat: Lætamini in Abimelech, & ipſe ſimiliter lętetur in vobis. Namque Abimelechi nomen omnino illaudatū, nihil audientium auribus famæ commemorat, præter proditionem, parricidium, tyrannidem, Reip. euerſionem, dolos & inſidias. Lætamini igitur hoc nomine, & ille in vobis lætetur. quos authores, adiutores, promotores, demúmque ad omne nefas obeundum & explicandum patronos, & tutores allegare poteſt. Lætetur itaq; idem in vobis: cúmq; ille Abimelechus eſſe non deſinat, nec vos Sichimitæ, vt quam iam in alios exercuiſtis vim, in vos demum ipſos exerceatis, conſonum conſentaneúmque eſt. ſic ille in mali filij educatorem malum patrem præcinebat:

Iuuenal. Sat. 14.

> Ergo ignem, cuius ſcintillas ipſe dediſti,
> Flagrantem latè, & rapientem cuncta videbis,
> Nec tibi parcetur miſero, pauidumque magiſtrum
> In caueæ magno fremitu leo tollet alumnus.

Igitur dignos illos ex Dei iudicio cenſet, qui in ſeſe viciſsim experiantur, & exſpectet, quod mutuo auxilio in alios fecerint: atque ita qui parricidam conſtituerant, parricidam ſentient. ipſe verò eoſdem ſui exitij authores patietur, quos atrociſsimi cœpti adiutores habuit. Ignem, inimicitiarū & hoſtilitatis, bellorum, diſsidiorum, & exitij imaginem in loco referre, in ſacro Apparatu multis docebamus exemplis. Deuoret, conſumat, idem in ſua
אכל lingua verbum eſt ACHAL, & ignis nomini plerumque ex tranſlatione adiungitur. Atq; certum & prædictionibus conſonum pœnarum exēplum, nefarij ſceleris iudicem & vltorem Deum, hominibus demum probatū iri ſignificauit orator hic, cuius nos & apologū, & argumentū atq; ſermonem omnem, eo quo deſcripſimus modo, explicandū ſuſcepimus, addicti videlicet tum rerum naturæ ac rationi, tum verborum ſimplici & arcanæ ſignificationi, tum verò hiſtoriarum, perſonarum, ac temporū obſeruationi, quæ omnia an iis, quibus aliæ placuere explicationes, ritè comparata perceptaq; fuerint, lectoris arbitrio iudicanda permittimus: certè hiſtoriarum veritatem cum commentationibus minimè cohærere animaduertimus, quod ad rerum contextum faceret.

Quæ

Quæ cùm dixiſſet, fugit, abiitque in Bera: habitauitque illic ob metum Abimelech fratris ſui.

IOATHAMI *ac totius familiæ Ierobaghalis exitum hac vna actione & commemoratione hiſtoria declarat, ſimulque conſiliorum humanorum infirmitudinem atque inconſtantiam indicat, eaque tantùm cōſtare, florere, & perpetua eſſe docet, quæ Dei conſilio propoſitoque nituntur. Quid ante decem annos (ſecundùm hominem loquimur) Gedeonis domo florentius, quid beatius, non Syria modò, ſed Aſia omnis tulerat? virum accepimus virtute ac fortitudine præſtātem, magnorum & fortiſsimorum Regū & exercituum victorem & confectorem, oppreſsiſsimæ iam patriæ regionis liberatorem perpetuum, pacis ac felicitatis conſeruatorem, clariſsimis rerum geſtarum monumentis intra penetralia cōſtitutis omni populo celeberrimum, ſeptuaginta liberis viris auctum, qui magnæ cuiuſpiam Reip. immo frequentiſsimæ olim gentis futuræ ſeminarium fore credebantur: tamen hæc, & quæ ex his ſperari poterant, omnia vna die exſtincta, vno luctu inuoluta, atque vno funere prorſus ſublata ſepultaque periiſſe, idque fraude, proditione ac domeſtica vi in ipſis penetralibus enata, & nutrita, in quibus generis ac nominis decorisque æternitas fundata videbatur. Neque enim calamitas iſta omnis à victis iam pridem hoſtibus (qui nulli exſtabant) nec ab hoſtium filiis & amicis, maiorum ſuorū cladis vltoribus, verùm à proprio ipſius principis viri filio, amicis & contribulibus, atque adeò ſalutis acceptæ merito obligatiſsimis, allata fuit, atque ita omnis illa humanæ gloriæ Gedeoni concepta, magnoque ſtudio & compoſito conſilio fota ſpes, breuiſsimo tempore, ac repentino momento euanuit, eaque tantùm famæ ac nominis pars conſtabilita fuit, quæ diuinis iuſsis obtemperāti per fidem poſita fuerat, hoc eſt, totius rei ab initio viſi Angeli vſque ad partæ victoriæ finem hiſtoria. Cætera verò quæ non hoc fundamento, ſed humani ſenſus ac moris priuato opere cōſtructa videbantur, excitato intra viſcera incendio, in cinerem & fumum ſubito dilapſa abierunt. Exiſtimo autem eos omnes, qui ab Abimelecho occiſi ſunt, paterni illo aureo trophæo domi ſtatuendo conſilij cōmunione & congratulatione aliquando ſuperbiiſſe: quos tamen gloriam laudemque omnem vni authori Deo acceptam referre oportuerat, atque ex conſequenti nihil ſibi priuatè arrogare, præter eam partem quæ ex Dei manifeſta voluntate contigiſſet, quam vnam perpetuam ſperare, atque ſana fide, integroque obſequio conſeruare par fuerat, atque ad hanc nobis conſiderationem illud in mentem redit, quod in victoriæ illius admirabilis fine adnotādum Spiritus ſanctus dictauit: Fecitque ex eo Gedeon Ephod, & poſuit illud in ciuitate ſua Ephra: fornicatusque eſt omnis Iſrael in eo, & factum eſt Gedeoni & omni domui eius in ruinam. Nam cùm aliàs vir ille Ierubaghal plerumque, poſt primam illam à Deo excitationem appellaretur, atque hoc nomine celebris apud ſuos haberetur; tamen hoc loco bis Gedeonis domeſtico ac priuato nomine vocatur: quod nobis argumentum facit, illud nō eo ſpiritu, quo auctus*

Humanarū rerum exēplum.

Supr. 8.

Ierubaghal Gedeon.

Ierubaghal dictus eſt, ſed eo quo Gedeon, id eſt, homini ipſi ſingulariter adſcribẽdo, & rem inſtituiſſe, & rei etiam exitũ tuliſſe. huiuſmodi nãque rationes in iis, quibus duo nomina, alterum ex humano, alterum verò ex diuino conſilio indita fuerunt, numquam ſine certa ſententiæ differentia obſeruauimus, vt in Abram & Abraham, Sarai & Sara, Iacob & Iſrael. Atqui Gedeonis ſanguinem non totum fuſum, aut prorſus perditũ Deus eſſe voluit: ſed exiguis reliquiis, hoc eſt, filiorum omnium minimo ſuperſtite, conſeruandũ decreuit, ab omni tamen illius excogitatæ ac præceptæ claritatis & celebritatis vſu alienum, & quaſi ignobilem, nulliusq́ præter communem, hoc eſt, humanam vitam, & religionis veræ cõmunione fruentem, ſortis compotem. Quod poſtremo narrationis huius verſu indicatum, ſic explicamus: Quæ cùm dixiſſet, fugit. *Exemplaris lectio ſic:* Et proripuit ſe Ioatham, & fugit, & iuit Beeran: *Viro conſtantiam ad orationis vſque epilogum finemq́ ſuperfuiſſe, author indicat, deinde verò ſpem omnem ſalutis à fratre ſuo obtinendæ ademtam, conſiliumq́ captũ certiſſimum fuga ſibi proſpiciendi, eumq́ petendi locum, vbi quamquam ignoto ac priuato, vita tamen minori cum periculo, & cum patriæ, hoc eſt, Iſraëliticæ, religionis communione traduci poſſet, obſcuriſſima atq́ ab Abimelechi fratris notitia remotiſſma huiuſmodi mentem ac ſtudium verborum accumulatio, loci notatio, & perſonarum collatio ac relatio ſignificant:* Proripuit ſe, *ſiue,* aufugit, & fugit, & iuit. *Iotham priuato ac ſingulari nomine, nullo familiæ aut tribus cognomento, à cæteris qui Iotham vocarentur diſtinctus, atq́ ita ad latendum magis expeditus,* Beeran, *extremum Iſraëliticæ regionis oppidum, ſecundùm Ægypti & Arabum confinia ſitum, & à Sichem remotiſſimum, vt Iſraeliticæ chorographiæ deſcriptione conſtat: vnde ſi quid periculi aut ſuſpicionis forſan incidiſſet, breuis ac prompta eſſet in Ægyptiorum aut Arabum agros euaſio & fuga. Erat autem loco nomen Beer-Sebagh, cõtractionisq́ cauſa Beer dictitabatur, vt in vulgaribus & celebribus nominibus fieri ſolet. ſic:* Vrbem quã dicunt Romã, Melibœe, putabã, &c. *Vrbem frequentiùs appellatam legimus. vt:*

Verg. Eclog. 9. Quò te Mæri pedes? an, quò via ducit, in Vrbem?

& Libonis puteal, propter frequentiam Puteal tantùm dicitur. vt:

Horat. lib. 2. Sat. 6. ——— Ante ſecundam Roſcius orabat ſibi adeſſes ad puteal cras.

Et in Carpentani agri extrema parte, ac Toletani nunc media ferè regione locus ſparti copia & artificio atq́ mercatu notabilis, Pozuelo de la ſoga *vulgo dictus,* El pozuelo *ſæpiſſimè nominatur, cognomẽto* de la ſoga *detracto. Atq́ ita pro Beer Sebagh, Beer Iſraelitis, id eſt, puteus vſurpabatur. Atque hunc illius humanæ gloriæ, humanis rationibus à Gedeone quæſitæ, exitum ſacra hiſtoria, ad huiuſmodi contemnendam auertendamq́ cupiditatem, ex vero exemplo indicauit. Vanum enim eſt ante lucem ſurgere. Nũc verò deinceps quali affectatæ potentiæ ac tyrannidis, malisq́ artibus initi magiſtratus, ambitionis demũ omnis qualis ſpectãda fabula ſit, docebimur.*

Nominum duorũ vſus.

Regnauit

Regnauit itaque Abimelech ſuper Iſrael tribus annis.

NAM *ſi omnis potentatus, etiam legitimi, breuis vita eſt; quàm breuiſſimam tyrannidis eſſe oporteat, res ipſa ratioq́; demonſtrat, præſertim vbi res omnis dolo ac vi, iniuriáque ſumma geritur, quæ omnia diuini iudicij vltionem accelerant. Certè denunciatæ in Iothami ſermonis ſiue ſententiæ euentus vltra triennium non fuit prorogatus; cuius quamuis breuiſsimum ſpatium, nuſquam tamen quietum, nullaq́; parte tranquillum, ſed maximis diſsidiorum, inteſtinorumq́; bellorum procellis turbatum, maximis damnis, facinoribus, & ſuſpicionibus, trepidationibus, direptionibus infeſtatū, qualia turbulentis ciuilium bellorum temporibus ingruere ſolent. Neque enim diutiùs tantæ iniuriæ vltionē differri diuina prouidentia paſſa eſt; vt iidem ipſi pœnas darent, quibus ſcelus ſuſceptum, mutuoq́; auxilio admiſſum confectumq́; fuerat. S. S. E. Mea eſt vltio, & ego retribuam in tempore, vt labatur pes eorum. Iuxtà eſt dies perditionis, & adeſſe feſtinant tempora. In tempore, ait Deus, vt labatur pes eorūdem qui commeriti fuerint, atque vt nulla magno ſceleri quies ſecuritáſve ſit. Quòd verò ſcripta tribus annis tantùm Abimelechum regnaſſe ait, ad temporum ſeriem continuationemq́; pertinet. Nam ferè hæc ſacris hiſtoriographis obſeruatio eſt, vt totius temporis ſumma præponatur, & quid toto illo tempore actum fuerit, quam primum ex ordine repetatur. Verbum verò,* Regnauit, *quod ex Chaldaica verſione tranſtulit interpres noſter (cùm Latinum ſimplex non inueniret ad Hebraici vim exprimēdam) manifeſtè docet Abimelechi dominationem illam fuiſſe violentam, atque ex conſequenti iniquam. Neque enim verum legitimumq́; regnum illud fuerat, vtpote intempeſtiuum, ac per factionē magis quàm per electionē intruſum: idq́; Sichimitarū tantùm conſilio ac tumultu, cæteris Iſraëlitis non inuitis modò, ſed ne rogatis quidem: quod contemptionis atque contumeliæ, iniuriæq́; magnæ ac publicæ genus fuerat. Ideo non dicitur,* Et iudicauit, *vt in cæteris, qui anteceſſerāt, dictum, & in aliis etiam poſtea dicetur. Tempeſtatis illius dominationem alio verbo ſignificatam legimus Chaldaico,* regnauit, *præter temporis cōſuetudinem ac mores, quia nondum de conſtituendo Rege publicè atque ex Dei reſponſo actum fuerat. Hebraicè verò* IASSAR, *potentiam exercuit, Latinè dici poteſt: non enim ex legibus ac moribus publicam rem, ſed ex* SERARAH, *hoc eſt, potentia gerere inſtituit, populis quamuis inuitis, & obedire coactis.*

[Margin: „ Deut 32. / „ / Regnauit. / Iudicauit.]

Miſitque Dominus ſpiritum peſſimum inter Abimelech & habitatores Sichem.

DEVM *non ſolùm patentibus & manifeſtis in natura miraculis virtutem, voluntatem, prouidentiamq́; ſuam teſtari, ſed hominum etiam domandis, mutandis, ac flectendis conſiliis, ad publicarum priuatarumq́; rerum vel conſtitutionem, vel euerſionem, & ea quæ apud Ægyptum, & quæ apud Perſas Eſtheriæ tempore edita fuere exempla, ſatis apertè declarant,* multaq́;

[Margin: Prouidētia.]

multaq́; eſſe docent inter homines facta, quorum cauſas & initia ad occultā animorū ex diuina authoritate mutationē referri cōueniat. S. S. E. Qui facit mirabilia magna SOLVS. *cuius carminis propria in lingua concinnati ſententia hanc quam nunc agimus rationem indicat. Qui facit mirabilia magna* LEBADO *ſolus, ſecretò & ſeorſum, arbitrisq́; ſemotis; idem hic Deus nunc eos, quos tanti ſceleris ſponte ſuſcepti reos iam damnarat; ſuarummet pœnarum miniſtros eſſe voluit, inuidētia atque inimicitiarum immiſſo ſpiritu, qui quantum illis ad nefarium facinus conſpirationis & concordiæ fuerat, tantum odij ac diſcordiæ ad mutuū exitium diſſeminaret. Huiuſmodi immiſſiones eæ ſunt, quæ ad impietatis mulctam per angelos malos fieri dicuntur.* Inter habitatores Sichem. *inter eoſdem illos primores, quorum ope & auxilio facinus illud peractum fuerat. Namque idem verbum,* BAGHALIM, *hoc in loco vſurpatur.*

Pſal. 135. לבדו Pſalm. 77.

Qui cœperunt illum deteſtari.

HOC *toto verſu hiſtoriæ ſumma proponitur, cui cauſa ratioq́; in proximo ſubiungitur, deinde verò à tertio res omnis ex ordine narratur.* Qui cœperunt. *Inimicitiarum initium ab ipſis principibus Sichimorum viris factum indicatur, idq́; non verbis modò, ſed re & animo atq; ſtudio. Quod Latinè deteſtari nunc legimus, in exemplari lingua eſt,* BAGAD, *pro quo interpres noſter aliàs reddit, præuaricari, præterire, repudiare, auerti, & à pacto deſciſcere. Atq; ex vnico Pſalmi verſu, quam rem hoc verbum ſignificet, Latinè cognoſcere poſſumus: Vidi præuaricantes, & tabeſcebam, quia eloquia tua non cuſtodierunt. & hoc vnicum verbum pluribus ſimul coniunctis aliquando explicatur. vt, Omnes amici eius ſpreuerūt eam, & facti ſunt ei inimici. Chaldæus interpres* SAKARV *reddit, quod mentiri, fallere, violare, & huiuſmodi res agere ſignificat. Propoſitionis itaq; ſententia eſt, Sichimitarum primores tædio affectos primùm, deinde odio incenſos, ab illo priori ſtudio & conſenſu abalienatos, tandem à pacto & iureiurando, quod in principem ſibi conſtitutū celebratum fuerat, deſciuiſſe, Deo id prouidente, ne videlicet res illa per ſummam impietatem inſtituta radices altiùs ageret, maioriq́; deinceps cū Reip. calamitate euellenda eſſet; & ne quis ex tanti ſceleris authoribus, naturali morte præuentus, ſupplicij illius grauitatem euaderet, nec vlla exceptione ſententiæ illi vmquam detraheretur, Dominus iudicat populos. Atque omnis diuini iudicij ratio hæc ſubiuncto carmine indicatur.*

בגד 1 Sam. 14. Iob 6. Pſalm. 73. Pſalm. 78. Pſalm. 118. Thren. 1. Pſalm. 7.

Et ſcelus interfectionis ſeptuaginta filiorum Ierobaghal, & effuſionem ſanguinis eorum conferre in Abimelech fratrem ſuum, & in cæteros Sichimorum principes, qui eum adiuuerant.

NON *intelligimus ex hoc loco Sichimitas primùm id quod ipſi fecerant deteſtatos fuiſſe, quamuis ſceleris conſcientia agitatos non ambigamus; verùm hunc verſum, diuini iudicij aſſerendi cauſa, ab authore inductum accipimus: cuius ſententiæ ſeriem exemplaris linguæ verſio ex verbo indicabit:*

Vt

Vt veniret iniuria ſeptuaginta filiorum Ierubaghal, & ſanguinem illorum ponendum ſuper Abimelech fratrem eorum, qui occidit illos; & ſuper proceres Sichem, qui fulcierant manus ipſius ad occidendum fratres ſuos. *Huius iam orationis aperta ſententia concinnáque connexio eſt, præcipuè ſi ſingulis membris attentior adhibeatur animaduerſio.* Vt veniret iniuria HHAMAZZ. *id iniuriæ genus eſt, quo diuinam vltionem, aliàs lento procedentem gradu, accelerari ſolere, non ſemel adnotauimus: iniuria autem hoc loco, ex antecedente pro iniuriæ pœna vſurpatur, quam ſceleris attenta commemoratio exaggerat.* Septuaginta. *ex numeri prodigioſo exemplo, deinde ex perſonarum dignitate & ratione,* filiorum, BANIM. *ex quibus frequentiſſima familiarum propagatio exſpectabatur.* Ierubaghal. *viri de omnibus benemerentiſſimi, qui quocunq; modo de medio ſublati fuiſſent, vel exſilio, vel membrorũ mutilatione, vel carcere, tamen iniuriæ grauiſſimæ cauſam ſiſterent, nedum cùm occiſi fuerint omnes.* & ſanguinem illorum ponendum ſuper Abimelech fratrem illorum.

Cuius ſupplicio non debuit vna parari Iuu. Sat. 8.
Simia, nec ſerpens vnus, nec culeus vnus.

Qui occidit illos, & ſuper proceres Sichem. Qui, *quòd ille ſolus, quanquam mala mente, maloq; animo agitatus, tamen immane nefas nec aggredi auderet, nec aggreſſus peragere potuiſſet,* fulcierant manus ipſius ad occidendum: *non hoſtes publicos, vel illi ipſi inimicos, ac priuatæ iniuriæ reos, ſed* fratres ſuos. *Igitur iſtos tanti parricidij authores & opitulatores idem quod fecerãt, exſpectare oportuit, hoc eſt, parricidium ab iiſdem in illum, & ab illo in ipſos exercendum: quandoquidem & ipſi fraterno nomine in illam iniuriam coniurauerant. Hactenus propoſitio & cauſa; nunc verò deinceps rei ſubtexitur ſeries.*

Poſueruntque inſidias aduerſum eum in ſummitate montium; & dum illius præſtolabantur aduentum, exercebant latrocinia, agentes prædas de prætereuntibus.

PRIMVM *ad res nouandas conſilium ex graſſationis inſolentia arreptum fuit, vtpote quæ Abimelecho offenſionem grauem, & vehementem voluntatis commutationem allatura credebatur. Apertè enim illa in publicis viis (quas regia authoritate & reuerentia tutas eſſe oportuit) graſſatorũ ac latronum inuiſa iniuria, popularem licentiam & Regis contemptionem arguere, ac Regem ipſum ad vltionem irritare potuit. Nam quamquam iſte parricidio ac ſanguine tyrannidẽ occupauiſſet, tamen poſt publicam illã acclamationem, ac frequentẽ ſalutationem, Regium nomen ac ius iam ſibi certum, proprium, ac tutum rebatur (ſi tamen vlla in tyrannide ſecuritas eſſe poteſt) & officium etiam meditabatur principum ac Regum, quorum bona curæ pars in ciuitatibus atq; oppidis legum ac iudiciorum munere concinnandis & gubernandis, atq; etiam in viis communis conſuetudinis cauſa*

 ſternen-

ſternendis ac tutandis, conſumitur. Nulla autem res ciuitatum diſcordiam atq; tumultũ indicare poteſt apertiùs, quàm viarum turbatio. Quippe ſecuræ ac bene conſtitutæ Reipub. cùm ad priuatum commodũ, tum ad cõmune, vt quàm liberrimi acceſſus ac diſceſſus pateant, quàm expeditiſsimæ ſint viæ, curare cum primis conuenit. Præterea nulla ad laceſſendũ eum, quem hoſtem declarari libeat, conſilia magis in promptu eſſe ſolent, nulla ad inchoandũ bellum opportuniora ac faciliora præludia, quàm direptionũ ac rapinarum cùm priuatè tum publicè, per piratas mari, vel per graſſatores terra faciendarũ. ex quo genere tam in externis nationum ac gentium variarum, quàm in domeſticis & inteſtinis ciuitatum bellis, non rara exemplorum copia ſemper cõſtitit. Hoc itaq; ab iſtis primum vſurpatũ fuit facinus, quod tam ex raptorũ improbitate, quàm ex direptorum & exſpoliatorum quotidianis querelis inuidiam Regi populariter commouere, eiuſdemq; iram ad vlciſcendũ concire facilè potuit. Quippe accepti damni infamia & clamor, longè etiam vero maior vndique excitatus, ad principum aures quàm celerrimè perfertur. id quod factum eſſe ſcriptura narrat:

Nunciatumque eſt Abimelech.

L I C E N T I A M *illam graſſandi, atq; viatores exſpoliandi, Sichimitarum procerũ non tantùm permiſſui, verùm conſilio etiam ſacra lingua adſcribit, quorum mens fuerat, Regem latrociniorũ odio commotum, & inſolentiam compeſcere properantẽ, per inſtructas in montiũ cacuminibus inſidias ex improuiſo adoriri, & captum interficere. Curatum itaq; eſt, vt de viarum importunitate ac periculo compoſitus aliquis ad illum perferretur nuncius, quo primùm perculſum eſſe oportuit, atq; in deliberationem actum & conſultationem tum cauſæ, tum etiam rationis ad illum compeſcendum, animaduertendumq; facinus, ineundæ. Nec tamen ita temere & celeriter prorupiſſe ad vltionẽ conſtat, vtpote quem nondũ perſpecta rei magnitudo, nec cauſæ ac perſonarum authoritas incertũ adhuc, & ſibi officioq; ſuo maturiùs conſulentẽ morari paulum, & quorſum illa tam repentè in noui regni initiis excitata viarũ ad ſe ducentium interruptio ac turbatio ſpectaret, diſpicere. Quippe qui vnica tantùm regione, vnico regionis tractu, latrunculos illos vagari & excurrere intellexiſſet. Sed adiunctæ huic facinori publicæ defectionis, & nobiliorum coniurationis, certiſsima demum perculſit fama.*

Venit autem Gaal filius Obed cum fratribus ſuis, & tranſiuit in Sichimam: ad cuius aduentum erecti habitatores Sichem.

C V M *popularis tumultus & ſeditio atq; defectio, niſi certum atq; idoneũ caput nacta fuerit, nec conſtare ſibi, nec oppugnantis vim ſuſtinere poſſit; percommodè iſtis contigit vir quidam, nobiliori (vt hiſtoria indicat) loco natus, & fratrum atq; affinium frequentia & copia opulentior; cuius nomen* Ghelghal. *auſpicij cuiuſdam omine populo gratior accidit; idem enim*

atq; Latinis Iuuencus ſignificat. Atq; iuuencorum ad pugnam & cōtētionem vis & robur, cum laborum etiam tolerantia, cū primis commendatur. patris etiam cognomen non parum opportunitatis ad præſentē vſum afferre videbatur, Ghebed ſeruum interpretari Latinè volentibus; non qui priuatam ſeruiret ſeruitutem, ſed qui eo nomine quamquam appellatus, tamen liber eſſet, liberalemq; familiam ſortitus, & ſe, & filium natu maximum, & prolem omnē, cognationemq; ſuam, laboribus ac periculis pro republica ſua exponeret. Huius itaq; filium Ghegalum, ſiue ſorte ita offerente, ſiue conſilio impellente, eo tempore quo Sichimitæ tumultuari, atq; Regem ſolicitare cœperant, illac cum fratrum honeſto numero iter facere euenit, quē illi ſibi caput, conſultorem, ac ducem libenter ſuſceptum ſtatuerunt: non tamen inuitū, ſed nec reluctantem quidem, imò, vt res ipſa docet, facilē & obſequentem, atq; hoc pacto fidem ſuam iis, qui ſe crearant, commendantem & confirmantem. hoc eſt quod per expoſitionem adiungitur: Ad cuius aduētum erecti habitatores Sichem. *ex primæuæ linguæ verbis ita:* Et confiſi ſunt illo proceres Sichem. *Hanc ſiue fidem, ſiue fiduciam, multa illis peperere: nam præter nomen & genus, id primum deliberantibus occurrit, nimirum liber hominis per vrbem ipſam tranſitus; qui ſi Abimelechi partibus animo atq; conſilio fauere paraſſet, aliò prorſus diuertendum, quàm tumultuanti ciuitati ſeſe committendum, duceret; vtpote qui vel hac vna actione, populi magis quàm Regis profiteri crederetur ſtudium, cùm præſertim non ſolus, verùm ſuorum opibus comitatus acceßiſſet: quare defectionis cōmunionem apud Regem quoque ſuſpicioſè prodere exiſtimaretur. Porrò ipſa euentus explicatio communicatū ciuitati cum homine conſilium, atq; promiſſam pactamq; operam prodit. Nec enim illi fidere debuerant ei, cuius animus ab Abimelecho non putaretur auerſus, atq; iam apertè cenſeretur infenſus. id verò vbi ex viri, cùm oratione, tum actionibus compertū conſtitit, quamprimùm gerendæ rei commiſſa ſumma fuit. Siquidem nulli iam maius aut certius à Rege inſtabat periculum, quàm ei, qui cum tumultuante populo ſeſe eodem defectionis crimine inuoluiſſet, idq; non vt priuatum quempiam, ſed vt caput, authoremq;, nō ſolum, ſed cum ſuorū eodem iudicio addicendorum manu & opibus tradidiſſet. Hæc illius orationis explicatio eſt:* Ad cuius aduentum erecti habitatores Sichem. *Habitatorum nomine populi primores accipimus, quorū in huiuſmodi deliberationibus grauißima ſententia, & efficacißima habetur voluntas.*

Egreſſi ſunt in agros vaſtantes vineas, vuaſque calcantes: & factis cantantium choris, ingreſſi ſunt fanum Dei ſui, & inter epulas & pocula maledicebant Abimelech.

Popvli *iam ſecuri, & nouo duci fidentis prima actio fuit, in agros prorumpere, atq; proprias vineas, antea quàm bello experiendum eſſet, vindemiare, quæ hactenus Abimelechi metu nondum petebantur. Namque vt hi in-*

hi inſidias Regi occultas poſuerant, ita ſibi inſtructas ſuſpicari debebant, præcipuè cùm illum latrociniorum certiorē factum nihil apertè egiſſe intelligerent, cuius tamen animum non ita remiſſum aut negligentem cognouerāt, quin aliquid conſilij & capere, & negotij ſibi moliri putarent. Nunc verò ducem ex animi ſententia, cui ſe crederent, nacti, patentibus iam portis, vindemiam ſuam curant, eamq́ ex more feſtis gratulationibus abſoluunt, choris, cantibus, & epulis, conuiuioq́ vacantes ferias habēt, non modò ſecuri ac læti propter muſti copiam, verùm (vt humani ingenij puerilis petulantia eſt) propter præſentem ducem inſolentiores facti, adeò vt ad abſentē Regem inuidia contumeliaq́ maledictorū figendum prolapſi fuerint. Atq́ hoc quidem facto non modo principum virorum, ſed plebis etiam conſenſu, incepta pridem defectio atq́ alienatio, coniurationis vim ſortita eſt: cùm nemo enim ſibi iam indulgendum arbitraretur ex iis, qui epulis interfuiſſent, & maledicto atq́ opprobriis fuiſſent aſſenſi (namq́ vbi altera reipublicæ pars tantùm, hoc eſt, vel nobilitas, vel plebs tumultuatur, nec tam conſtans exiſtimatur defectio, nec tuendæ dignitatis, ac recuperandæ poteſtatis ſpes principi abijcitur) Egreſſi ſunt in agros. *Securitatis argumentum eſſe ſolet libera in agros prodeundi facultas, ſicut ille olim referebat:*

Hor.Car.lib. 3. Ode 5.

——— Vidi ego ciuium
Retorta tergo brachia libero,
Portasq́ue non clauſas, & arua
Marte coli populata noſtro.

Vaſtantes vineas. *Vindemiantes liberè & intrepidè. ex primæua lingua explicamus:* VAIBATSERV ETH CHARMEHEM. Et vindemiarunt proprias vineas. *ita vt præſidio ducis opportunè collocato, ſingulis vineas ſuas adire, & ex vſu vindemiare integrum eſſet. ex hac facultate ſuperbiam ac lætitiam; ex lætitia verò, vino atq́ epulis aucta, inſolentiam, ex hac porrò licentiā ad maledictum natam, lectio ipſa arguit, hoc gradationis ordine in principe lingua obſeruato:* Et venerunt in ædem Dei ipſorum [*Baghal-berith indicatur*] & comederunt, & biberunt, & maledixerunt Abimelech, *quem non iam honeſto & illuſtri titulo Regem vel principem, ſed priuato tantùm nomine, eoq́ ſpurij indicante, & quaſi exprobrante appellabant. Atq́ huiuſmodi ab iis, qui in præſentiarum duce audiente inſoleſcebant, partes initæ fuerunt: quales verò ducis ipſius exſtiterint, operæpretium fuerit audire.*

Clamante Gaal filio Obed, Quis eſt Abimelech, & quæ eſt Sichē, vt ſeruiamus ei? Numquid non eſt filius Ierobaal, & conſtituit principem Zebul ſeruū ſuum ſuper viros Emor patris Sichem? Cur ergo ſeruiemus ei? Vtinam daret aliquis populū iſtum ſub manu mea, vt auferrem de medio Abimelech. Dictumq́ue eſt Abimelech, Congrega exercitus multitudinem, & veni.

VT *hoſtem populo infenſum redderet, & contēptionis iudicio damnandum*

dum obijceret, maledicti argumenta præcipua ex probro petiuit, exordio à comparatione ſumpto, orationisq́; figura conciſa admodum & populari, hoc eſt, interrogatione, vſus eſt: quæ cum auditori æſtimanda permittitur, præſentiorē orantis, ac potiorem partem ſpecioſo colore inſinuare nititur, cuiuſmodi ſuperbiorum iuuenū militares actiones eſſe ſolent. Igitur vt aduerſarium in odiū ac inuidiam contemptionemq́; adducat, nudo ac ſimplice nomine primùm appellat; deinde alteri parti, grauiſſimo titulo atq; elogio dignæ, cōparat: vnde conditionis imparis peruerſitatem arguit. Quæſtionis autem ſumma eſt, non illa videlicet, An Regi delecto & ſalutato fidē ſeruari oporteat: ſed an populum priuato cuipiam, nobiliſsimos inhoneſto, ciues hoſpiti, eidemq́; inimico & infenſo, liberos ſeruo, generoſos ignoto, legitimos ſpurio, modeſtos contumelioſo ſeruitutē ſeruire deceat. Eſt igitur prima ab honeſto & vtili cōparata argumentatio; atq; oratio omnis mixti eſt generis: conſtat enim deliberatione & accuſatione, diuerſis omnino, immo oppoſitis è locis petita, atq; illa fuerat, qua eidē populo ad eundē hominem Regem optandum, creandum, & acclamatione ac plauſu ſalutandum, non ita pridē fuit perſuaſum. Siquidem illa ſuaſio omnis neceſsitudinis materniq́; ſanguinis fuco colorabatur, atq; robur ex ea re inducebat, quòd vnus ſingularis, idemq́; coniunctiſsimus, & beneficio obligatiſsimus, multis & opulentis atq; concordia potentioribus, ad populi huius vtilitatem, eſſet anteponendus. Nunc verò contrà dominationi illi non ex regij tituli decore & ſplendore, ſed ex tyrannidis ac ſeruitutis inuidia, nomen inducitur. indignum autē eſſe ſtatuitur, ignobilem, ſpuriū, atq; inimico & violento naturæ patre, nobiliſsimo & antiquiſsimo populo non imperare modò, verùm dominari etiam. Nam cùm omnibus graue ſeruitutis iugū eſſe debeat in libertate educatis, iis præcipuè grauiſsimū omninoq́; cenſetur repellendum, qui non liberi ſolùm, verùm principes ipſi, vel ſaltem principū ſocij & conſortes, ab initio fuerint. cuiuſmodi quondam Sichimorū ciuitatem fuiſſe conſtat antiquiſsimam & nobiliſsimā, principeſq́; ſortitam ex propria ipſorum gente. Nam hæredem ipſum, ciuitatisq́; primariū virum, ante quàm ſucceſsionis iure regnum adminiſtrare contingeret, ipſo vrbis nomine nobilitatum legimus. S. S. E. Quam cùm vidiſſet Sichē filius Hemor Heuæi, princeps terræ illius, &c. Gen. 34.
Atqui Regem ipſum, & eius hæredem futurū, nihil quicquam publicè vel decernere, vel ſtatuere, ſine ciuium ipſorum conſilio, conſenſu, & gratia valuiſſe, iiſdem antiquiſsimis pariterq́; veriſsimis hiſtoriarum monumentis memoriæ eſt proditum. Orationis itaq; propoſitio illa eſt, indignum, indecorum, atque adeò ignominioſum eſſe, Sichem ciuitatem præclarā ac liberam olim, nec proprio atq; eiuſdem ſanguinis Regi ſeruire ſolitam, nunc Abimelechi iugū pati & ferre. Atq; hic cauſæ ſcopus duabus rationibus argumentando fulcitur: tum ob ipſius domini conditionem & ingenium, tum etiam ob dominatus ſuperbiam & inſolentiam. Altera autem pars illa expoſitione agitatur: Numquid non eſt filius Ierobaal? *Altera verò huic ſubiungitur,*

Ouid. Aiax.

tur, Et conſtituit Zebul ſeruũ ſuum ſuper viros Emor patris Sichem, & quare ſeruiemus ei nos? *Vtraq; lectio efficaciam neruoſq; habet ad ſeruitutis dominatuſq; mouendam inuidiã, ac dedecus vitandum & animaduertendũ. Nam de Abimelechi vel matre, vel affinitate & neceßitudine ex parte matris, ne verbum quidem pronunciatum eſt; ſed omne cauſæ pondus & momentum ex patris nomine petitur, eoq; non proprio Gedeonis, verùm altero illis omnino graui & inuiſo, nempe Ierubaghal, quod vir ille à præclaro olim facinore euerſi vani cultus, atq; ſimulachri deturbati & luci incenſi duxerat, non ſine magna totius gentis offenſione; quæ vt mendacibus & nefariis illis ſuperſtitionibus impensè tenebatur, ita nomine & cõmemoratione Ierubaghalis acerbè indignabatur. Quid, inquit, à Ierubaghalis filio exſpectãdum vobis eſt, præter paternæ audaciæ exempla, quibus & veſtra numina contemnantur, & dignitas, authoritas, atq; gloria ciuitatis regioniſq; huius labefactetur? Nam quod contemptionis atq; inſolentiæ hominis aduerſum vos argumentum apertius requiri poteſt, quid veſtra dignitate excogitari indignius, quàm ſeruum illius loco, & non ſeruum modò, verùm infamis & probroſi nominis, vobis & ciuitati noſtræ fuiſſe præpoſitum?* ZEBVL, *habitatorem, ſiue habitatum, vertere poſſumus. Eum eſſe arguit, cui præter habitationem nulla cum populo illo amicitiæ, aut gratiæ, aut ſocietatis neceßitudo interceſſerit, quaſi aduenam, & à populi ipſius moribus & iudiciis alienum; cuius præfecturam ex Abimelechi voluntate & libidine magis, quàm ex populi vſu ac dignitate adminiſtratum iri, conſequens erat credere. Vtrumque igitur indignum, inuidioſum, maximeq; ſuſpectum ſtatuitur, videlicet Ierubaghalis filium tyrannidem exercere, eundemq; Zebulum, nouum ignotumq; hominem, præfecturæ authoritate inſtructum, tantæ, tamq; illuſtri atq; antiquæ ciuitati præpoſuiſſe.* Super viros Hemor patris Sichem. *qui regnum ſuum ex conſilio & voluntate virorum ſuorum adminiſtrare eſt ſolitus, & nomen filio hæredi non aliud quàm ipſi ciuitati imponendum duxerit; itaq; ſe paterno nomine non modò erga proprium filium, ſed erga ciuitatem omnem, Sichem dictitatam, pij parentis officio, ac iure, & munere addictum profiteretur. Hæc huius noſtræ lectionis, quam Vulgatam dicimus, quamq; explicare intendimus, declaratio eſt. Illius verò alterius, quam præterea in ſacra lingua habere dicebamus, ſua quoque indicanda ſententia venit:* Seruite viris Hhamor patris Sichem, & quare ſeruiemus ei nos? *Ex conditionum atq; perſonarũ comparatione, faſtidium & ſtomachum auditoribus mouere augereq; ſatagit: nam ex altera parte duos animo & voluntate, atq; etiam nomine alienos, longeq; à populi moribus & vſu diuerſos; ex altera verò, populum liberum, & principem atq; frequentem conſtituit, quem, vt ſplendore meliorẽ, ideo hac ſeruitutis conditione minùs dignum defendit, atq; ex conſequẽti ad potioris dominationis optionem incitat, oblatoq; vocum ſignificato ingenioſè ac prudenter vſus, populare iudicium conflare ſtudet. Antiquum enim &*

vetus

vetus vulgi opinionibus ac ſenſui arbitrium eſt, in publicis muneribus & honoribus indigenarum, quàm hoſpitum; neceſſariorum, quàm alienorum; contribulium, quàm remotiorum, potiorem rationem habendã ducere: cùm contrà ſapientiſſimi quiq; virtutem tantùm, & ad res agendas præſtantiam animi (qui homines omnes vnius patriæ, hoc eſt, mundi, ciues verè conſtituit) ſpectandam cenſuerint. Eſt itaq; deliberationis huius ſententia: Si ſeruiendum nobis neceſſariò eſt, ignauo & inerti cuiquam ex Sichimitarum gente, potiùs quàm inimicis ac inſolentibus iſtis ſeruiendũ eſſe exiſtimem. deligantur iudice me qui vobis placuerint ex filiis Hhamor, hoc eſt, aſini, profectò dummodo Sichimitarum ſint fratres; nam vel tales nobis præpoſitos æquiore animo tolerare debemus, quàm dominationem iſtorum perferre ac pati. Hhamor, *aſini in illa lingua nomen eſt. Sint illi, inquit, ex gente neceſſitudineq; noſtra, ſint filij patris Sichem, ſintq; qualeſcumque etiam ineptiſſimi. nam, vtcũque res cadat, magis ex vſu noſtro horũ ineptiæ erunt, quàm iſtorum crudelitas & inſolentia.* Et quare ſeruiemus ei nos? *Hactenus argumenta omnia ex honeſtatis & vtilitatis fontibus ac locis petita ſunt, quæ in omni ſuaſionis genere primas habere putantur ad auditorum inducendum animos; quibus ſi facultatis momentum acceſſerit, nihil vlteriùs ad impellendum requiritur. id autem ipſum orator hic deinceps agit ſedulò.*

Vtinam daret aliquis populum iſtum ſub manu mea, vt auferrem de medio Abimelech. Dictumque eſt Abimelech: Congrega exercitus multitudinem, & veni.

S ATIS *ſuperq; roboris & virium in vna Sichimorum ciuitate ſibi fore iactat, dummodo par ciuium voluntas cum ſtrenua & explorata virtute conſtaret. Namq; coniuncta omnium & mens & manus, maximũ hoſti negotium faceſſeret, vtpote quæ locorum peritia, & ſe ſuaq; defendendi neceſſitate, ac pro aris ac focis pugnandi cupiditate, inuictam inſuperabilemq; ſe præſtaret, eo præſertim duce, qui nihil aliud appeteret, quàm Reipublicæ illius libertatem ac dignitatem, ſuo etiam, ſuorumq; periculo, tueri. itaq; facultatem conficiendæ rei in vno populi conſenſu ſitam eſſe confirmat, quem hoc pacto impetrare conatur: nulla enim alia re, nullis præſidiis, nullis auxiliis opus eſſe ſibi aſſeuerat.* Vtinam, *inquit*, daret aliquis. *ex propria lingua:* Et quis dabit populum iſtum in manu mea. *duæ indeclinabiles voces,* ETH, & HA, *quarum ponderibus Latini carent, energiam amplificationemq; habent ad conciliandum apprimè vtilem: Si mihi, inquit, fortis & ſtrenui, atq; ad rem agendam prompti populi huius facultas accideret, id quod vnum percupio, confectum breuiſſimè conſtaret, nempe,* vt auferrem de medio Abimelech. *Suis verbis affirmanter pronunciatur:* Et recedere faciam Abimelech. *ipſe huius populi conſenſu ac viribus vſus, Abimelechum, quamuis numeroſis copiis occurrentem, tamen expulſum dabo. Atq; hac complexione, quæ orationis epilogum imitatur, ſuſpicionem omnem*

affectati principatus à ſe ſummouet, vt qui nihil in votis habere declaret, præter ſeruitutis publicæ depulſionem: Vt auferrē de medio Abimelech: *nam nihil præterea cupio. eadem autem opera omnium animos ad eandem libertatis publicæ ſpem erigere, atq; ex conſequenti conciliare, coniungereq; conatur. Siquidem res ipſa indicat, non omnes ab Abimelechi partibus abalienatos tunc fuiſſe; qui ſi eſſent, vel Zebulum præfectum ſuſtuliſſent, vel vrbe ſaltem pulſum excluſiſſent. Quod verò ſubiungitur,* Dictumque eſt Abimelech, Congrega, *&c. eodem tēpore eademq; actione pronunciatum intelligimus, ſiue à populo iam perſuaſo ad defectionem, & ad arma capeſſenda prompto ac feſtinante; ſiue potiùs ab Oratore ipſo, animum ſibi atque populo per comparationē augente, & hoſtem abſentē tamquam præſentem compellante. Atq; hic orationis tropus ad fiduciam plerūque vſurpatur. vt:*

Vir. Eclog. 3

Vis ergo inter nos, quid poſſit vterque viciſſim
Experiamur? ego hanc vitulam (ne fortè recuſes,
Bis venit ad mulctram, binos alit vbere fœtus)
Depono: tu dic mecum quo pignore certes?

& quod alter reſpondet:

Efficiam, poſt hac ne quemquam voce laceſſas.

Sic etiam Ghaghalus iſte, Ego, inquit, populum hunc mihi tantùm eligo atq; opto: tu verò, Abimeleche, quas maximas poßis ac velis cogito copias, tuas, inquam, atq; te dignas; & veni. *Hebraicè,* Et prodi; *quo quidem verbo illius vel ignauiam, vel timiditatem arguere atque exprobrare contendit; quippe quem intelligebat, quamquam antea certiorem factum graſſationis, in ditione ac regione ſua per nonnullos ex Sichimitarum fece magis, quàm ex nobilitate aut honeſtiore ordine, excitatæ; tamen compeſcendæ cauſa nūquam prodiiſſe, vel quòd ipſe non auderet, vel quòd ei, quam in promptu habebat, manui non ſatis fideret. Collige, inquit, quam numeroſum poßis ac velis exercitum, arbitrióque delectum; & prodito.*

Zebul enim princeps ciuitatis, auditis ſermonibus Gaal filij Obed, iratus eſt valde.

MAGISTRATVVM *& munerum nomina ac titulos, verbaq; omnia ſignificanter in ſacris vſurpari, tam aliàs identidem indicauimus. atque ad hanc rationē referendus eſt hoc loco titulus,* Princeps ciuitatis, *qui in oratione Ghaghal* PAKID, *id eſt, præfectus dicebatur; nunc* SAR, *hoc eſt, princeps & Imperator nuncupatur, vt qui potentiam & licentiam longiùs, quàm præfecturæ termini poſtulant, obtinuiſſet. Hic igitur cùm ſe crimine eodem cum Abimelecho in illa oratione inuolutum cognoſceret, nec ſecurum eſſe, nec pro arbitrio virum illum & populum compeſcere, nec dignitatem perſonamq; tueri poſſe intelligens, iram grauiter iniquóque conceptam animo, tamen quia impræſentiarum euomere non poterat, interim dißimulauit, dum Abimelechi potentia & opera vſus vlciſceretur.* Iratus eſt valde.

proprio

proprio tropo atque idiotiſmo: Et exarſit naſus illius. *nimirum aduerſus Ghaghalum, & aduerſus populi Ghaghali verbis irritatam & concitatam partē. ſed iram tantū & intra naſum cōpreſſam illo tempore, lectio indicat.*

Et miſit clàm ad Abimelech nuncios, dicens: Ecce Gaal filius Obed venit in Sichimam cum fratribus ſuis, & oppugnat aduerſum te ciuitatem.

REI *propriæ ipſius, quæ tamen cum Abimelechi cauſa agebatur, nulla ab iſto mentio facta eſt, quo magis illi & ſua commendaretur voluntas & fides, & ad vltionis cogitationem excitaretur animus. accuſatio autem ad ſeditionis authores & promotores tantùm pertinet, cum callida quadam oppidanorum excuſatione, qui non volentes, verùm coacti & inuiti quodammodo, ad defectionem impellantur.* Et miſit clàm. *pro Hebraico verbo* BETHARMAH, *Chaldæus interpres more ſuo* BERAZ *reddidit. hunc Latinus noſter imitatus, vnica voce* clàm, *expreſſit. eſt autem* THARMAH *nomen loci proprium, in quo illa tempeſtate Abimelechus agebat, idémque aliàs* ARVMA *dicitur. Atq; vox ipſa & altitudinem ſummitatemq; ſignificat, & à verbo* RAMAH *deriuatur, cui inſidiarum & ſimulationis, ſiue diſſimulationis ſignificatio accedit. Quam ob rem vtrumq; nobis explicatur, miſſos fuiſſe nuncios occultè, eoſdemq; Abimelechum in* THARMAH *ſiue* ARVMAH *conueniſſe.* Venit in Sichimam cum fratribus ſuis. *Hos tantùm in inuidiam illo nuncio vocatos vult, quos tamen paucos eſſe indicat, atq; adeò facilè perditum iri, dūmodo vrbe excludi contingat: nam interiùs commoratos difficilius fuerit ſuperari, vtpote vrbem præſidij firmitudine, atque partium alliciendarum ſtudio, munire ſibi ſatagentes.* Et oppugnat aduerſum te ciuitatem. *Hebraicè:* Et ecce illos TSARIM vrbem contra te. *Præſidium ac munitionem in ipſa vrbe inſtruētes. quod non ſolùm armis armatorumq; manu, ſed locorum etiam occupatione & inſtructione fit: cùm tamen nullum ab illis præſidium ædificatum legerimus, ſed præſidij loco illud Baghalis templum occupatum ſignificaſſe hunc credimus; atque omnia hæc, vero etiam maiora, ad inſtigandū vehementiùs Regem confinxiſſe. Negotij verò facilitatem vel difficultatem in hominibus vrbe extrahendis, vel continendis, poſitam eſſe docet: quibus extractis & excluſis, cætera omnia pacanda promittit, omnemq; rem, quemadmodum expediri conficiq; conueniat, adiuncto conſilio exponit.*

Surge itaque nocte cum populo qui tecum eſt, & latita in agro, & primo manè oriēte ſole, irrue ſuper ciuitatem; illo autem egrediente aduerſum te cum populo ſuo, fac ei quod potueris.

EXPEDIENDÆ *rei rationem & formam, commodiſſimam & breuiſſimam fore docet, ſi hoſtis ex inſidiis petitus concludatur: quo ſublato, nihil ad vrbem capiendam negotij reliquum fore ſignificat. Plus enim hoc pacto atq; maturiùs actum iri intelligat, quàm ſi coacto vndiq; magno exerci-*

tu, conſertoq́; prælio, experiundum ſit; quippe hæc alia vtriq; parti periculum minatur, & ancipitem promittit ſucceſſum, atq; in ciuilibus bellis principi ipſi, quamquã victori, tamen eſt calamitoſiſſima, qui extenuatis publicæ rei atq; militiæ ſuæ viribus, externo hoſti ad inuaſiones aditũ patefacit. Ideoq́; Zebul conſilium eſt, vt, quæ paucis cõfici poſſunt, ad magni exercitus cogendi moram non differantur; &, quæ vnius periculo capitis ſedari poſſunt, citra multorum domeſticorum ruinam & cladem maturentur. Cum populo qui tecum eſt. *In exemplari lingua:* Et nunc ſurge noctu tu, & populus qui apud te. *Celeritatem incepti exigit vox,* Et nunc; *& temporis nocturni conſtitutio, quod ad inſidias parandas, hoſteſq́; præueniendum, conſilium apprimè cenſetur opportunum. Quòd verò Regem ipſum compellat, ad efficientiam & authoritatem facit: quippe magni momenti res, & quibus de regia dignitate ac ſalute agitur, non tam cõſultè ac rectè aliis, quamuis fortiſſimis & coniunctiſſimis, miniſtris committũtur, quàm ipſi, cuius præcipuè intereſt, ſuſcipiuntur; quippe cuius adſpectu, præſentia, & voce, propriorum militum animi affici & erigi, fidorum ciuium recreari & confirmari, abalienatorũ verò reuocari, vel ſaltem perterrefieri poſſint. ideoq́; ipſe in hanc expeditionem prodire monetur:* Tu, & populus qui apud te. *Tibi tam notus, nec te deſerturus, atq; adeò iam exercitatus, non exſpectatis aliis, ad hanc rem, quam conſulo, non adeò opportunis.* Et latita in agro. *In primæua lingua:* Inſidias tendito in agro. *Non in domibus ſuburbanis, neque in villis, vnde nec tanto ordine, nec tanto impetu expediri res poteſt; ſed* in agro, *vbi coniunctiùs & commodiùs componuntur cunei. atque hoc etiam ad dolum pertinuit, quo Zebulus hoſtem deludere parabat, iuuenem nimirum non adeò his curis, acutisq́; belli artibus & conſiliis inſtructum.* Et primo manè, oriente ſole, irrue ſuper ciuitatem. *Noctis tẽpus, quod ante auroram ſupereſſet, inſtruendis collocandisq́; inſidiis, atq; in reficiendo per quietem milite ponendum eſſe cenſet: deinde proximo ac ſummo manè ſurgendum, atque ita properandum, vt primo ſolis exortu verſus vrbem procedatur, eaq́; prima inuaſio ab oriente inchoetur, quod illius temporis lux aggreſſos à tergo imbuens plurimum iuuet, occurrentes verò præſtringens fallat. Plurimum enim ad huiuſmodi cõflictus, ſolis ac ventorum rationem haberi retulerit, maximè cùm ventus orientem primo manè ſolem plerumq; præeat, ac excitatum puluerem occaſum verſus impellat. Atque ita explicamus verba illa,* Oriente ſole, *vt non tempus tantummodo, ſed locus etiam, vnde primùm prodeundum fuerit, indicetur.* Illo autem egrediente. *Significat ſe curaturum, vt Ghaghalus, aduenientis tantùm Regis certior factus, extra vrbem prodeat, celato interim animo ſui aduerſus populũ, atque adeò erga Ghaghalum ipſum, ſtudiĳ diſſimulatione tecto. Quòd verò ſubiungit,* Fac ei quod potueris. *facilitatem promittit, & modum etiam præſcribit. In exemplari lingua ex verbo:* Et facies illi ſicut inuenerit manus tua. *Illud in primis, inquit, cõfirmo, te ſuperiorem ea, quam indicaui,*

ratione

ratione futurum; addoq́; illud tibi præcipuè curandum, vt in hominẽ iſtum, qui ſeditionis caput eſt, impetus maximè fiat; quem an viuũ capi, an in prælio ac dimicatione interfici expediat, res ipſa atq; tẽporis opportunitas, loci ac circumſtantiarum commoditas indicabit. tu id vnum agito, nempe vt, quod facillimum commodiſſimumq́; pro tempore videatur, expedias; atque hoc vno ſuperato, ſæuire in populum interea deſinas, quoad, quonam res inclinatura ſit, perſpexeris.

Surrexit itaque Abimelech cum omni exercitu ſuo nocte, & tetendit inſidias iuxta Sichimam in quatuor locis.

IN *huiuſmodi rerum trepidantium initiis nihil opportunum magis creditur, quàm acuti conſilij matura explicatio & expeditio.* Cum omni exercitu ſuo. *Ex exemplari:* Et omnis populus qui cum ipſo. *Superiùs autem legeramus,* Tu, & populus qui apud te. *quia nondum certa exploratáq; monitori, populi illius mens & voluntas fuerat. Hanc verò nunc Abimelecho conſtantem & perſpectam ipſa verba indicant, præſertim vox,* Omnis, *& illa altera,* cum ipſo. *Nam dictio* cum, *ſiue* GHIM, *familiariùs & propiùs rem rei, perſonæq; perſonam, ex obſeruatione ſermonis, coniungit. vt:* Tecum habita, & noris quàm ſit tibi curta ſupellex. Perſ. Sat. 4.

Mecum vnà in ſiluis imitabere Pana canendo, Verg. Eclo. 2.

& in ſacris: Qui non eſt mecum, contra me eſt. indicat itaq; eandem fuiſſe omnium aduerſus Abimelechum voluntatem, illiusq́; diligentiam & celeritatem nullius cunctatione vel refragatione tardatam. Huiuſmodi exẽpla tyrannidis principio frequentia ſpectantur, & apud Romanos & Græcos leguntur ſcriptores, vbi tyrannus indulgentia, diſſimulatione, conniuentia ac largitionibus militum & comitum ſuorum licentiam permittit, audaciamq́; auget, animosq́; ſibi firmat. In quatuor locis. Quatuor capita, *ſic in exemplari. Chaldaicè verò:* Quatuor acies, *ſiue* ordines, *quibus diſpoſitus exercitus, vrbis inuaſionem à quatuor cæli plagis parauit, & ciuibus euaſionẽ præcluſit. interpres noſter loci nomen pro plaga ſignificãter poſuit.* Matth. 12. Lucæ 11.

Egreſſusque eſt Gaal filius Obed, & ſtetit in introitu portæ ciuitatis. (*Ex primæua lingua:* Et ſtetit apertione portæ vrbis.) Surrexit autem Abimelech, & omnis exercitus cum eo de inſidiarum loco.

NEC *ſatis ſecurum, nec ſatis tamen metuentẽ, ſibiq́; cauentem Ghaghalum lectio hæc nobis narrat: quem vel ſolum, vel paucis comitibus, nimirum fratribus tantùm ſuis, & cum Zebulo ſibi infenſo, diſſimulante tamen, vrbis portam adiiſſe memorat, viſendi videlicet cupidum quemadmodum res intus foriſq; haberent. idq; eo tempore factum, quo primo vrbis portæ aperiri ſolent, præſertim in locis atque oppidis parum quietis, qualia ea ſunt quæ confines habent aliarum ditionum agros: in his enim portæ publicæ non ante ſolem exortum aperiuntur. cuiuſmodi mos in tota Italia eſt, atq; in aliis regnorum,*

regnorum, quæ nos peragrauimus, vicinitatibus & confiniis. Chaldæus paraphraſtes apertionem, ſiue oſtium portæ MAGHALANA *vertit, atq; eam turris partem ſuperiorem ſignificat, qua portarum tegitur aditus, quò viſendi agri cauſa hominem adſcendiſſe indicat, pro quo Latinus interpres noſter* Introitum *reddidit, pari ſignificatione.* Surrexit autem Abimelech. *vno eodemq; verſu, vtriuſque ducis cura actioq; narratur: atque ita vtrumq; eodem articulo temporis accidiſſe intelligimus; nempe vt Ghaghalo agri ſpatium ex ſuperiore loco explorante, Abimelechus ex inſidiis prodire inciperet: id verò fuiſſe ſole primùm exoriente, atq; ab eadem parte, hoc eſt, ab Ortu, hunc ducem cum delecta ſibi manu exstitiſſe interpretamur.* Et omnis exercitus. *is nimirum, quem ſibi ducendum illo tempore ſecreuerat, hoc eſt, quarta totius exercitus parte. propria lingua:* Et populus [ille] quia apud ſe, *id eſt, qui ſibi in partitione inſidiarum obtigerat. Atque hoc pacto ex Zebuli ſententia, vt Ghaghalus falleretur, euenit.*

Cumque vidiſſet populum Gaal, dixit ad Zebul: Ecce de montibus multitudo deſcendit. Cui ille reſpondit: Vmbras montium vides quaſi capita hominum, & hoc errore deciperis.

ORIENTE *atq; occidente ſole opacorum corporum vmbras in aduerſam regionem ad infinitum protendi, Mathematici docent: eaſdem tunc accretione ac decretione celeriùs moueri, harumq; motus circa meridiem tardiores videri, eiuſdem diſciplinæ & aßidui ſpectaculi obſeruatione cognouimus. adq; hanc rationem illud ſpectat:*

Virg. Eclo. 1 Maioreſque cadunt altis de montibus vmbræ.

Accidit autem eodem tempore, vt illius facis radio mortalium à terra intuentium acies ſenſusq; vincatur, atq; ideo nec ipſa clarè videatur, nec ea facilè definiantur, quæ proſpicientibus obiecta ab ortu fuerint: quamobrem quæ huic talia exiſtimantur, alteri cuipiam diuerſi generis eſſe vel exiſtimari, vel fingi, & affirmari facilè poßint. Atq; ita populũ ex aduerſi montis culmine deſcendere incipientem, Ghaghal ſibi viſum indicabat, id quod res erat; quem tamen Zebulus montium creſcentes & cadentes vmbras callidè interpretatus eſſe aiebat, inimicum hominem hoc pacto eludere, atque temporis proſpiciendi ſibi anguſtiis premere ac turbare, ſtudens. Vmbras montium vides quaſi capita hominum. *Exemplar ſic habet:* Vmbram montium tu vides vt viros. *Latenti irriſione hominem decipere ac retinere voluit. Vmbram autem ſingulari numero dixit, quòd omnis illa acies certo ordine procedens, vnum veluti corpus conſtitueret, vnam tãtùm vmbræ ſpeciem protenderet: quæ tamen motu ac deſcenſu ipſo in arbuſta ac ſaxa illiſa, diuidi atq; in varias findi partes viſa, virorum imagines Ghaghalo vel non ſatis perſpicuè intuenti, vel turbato ac metuenti, fingeret. atq; hoc pacto & metum, & ſenſus hebetudinem homini fortitudinem profeſſo dißimulanter exprobrat, ac ſibi prouidendi curam cogitationemq; interturbans moratur.*

ratur. Namq; hoc conſilio eam, quam legebamus, inuadendi rationem Abimelecho in mandatis præſcripſerat.

Rurſumque Gaal: Ecce populus de vmbilico terræ deſcendit, & vnus cuneus venit per viam quæ reſpicit quercum.

COGNITAM *ſibi iam rei veritatem, ne refellere aut doloſa interpretatione eludere Zebulus poſſet, tribus argumentis Ghaghalus aſſeuerat: primo videlicet loci atque locati diſtinctione; ſecundo motus; partitionis ac diuaricationis tertio. Vmbilicum autē terræ, hoc loco ipſa ſumma & eminentiſsima, atq; adeò firmiſsima montium cacumina dici accepimus, Chaldæo paraphraſte firmitudinem interpretato. Eſt autē argumētationis explicatio: Satis mihi diſtincta atque patefacta conſtat res, vtpote montis culmen editum & immobile conſpicienti, atq; populum ab eodem iam culmine deſcendentem videnti; nec tantùm deſcendentem, ſed iam etiam in plures cuneos diuiſum, & diuerſis procedentem locis: id quod in vnius montis vmbra apparere minimè poteſt; quippe cùm vnius corporis vnica vmbra ſit, vnico ſolis radio in aduerſam tantùm partem obiecta. iam verò tantum abeſt vt vnica conſpiciatur mihi rei ſpecies, vt vna etiam illius pars ab aliis diuertens, verſus certum & notatum ſignum greſſus inceſſusq; tendat, hoc eſt, verſus eam quercum, ſiue vallem, cui Augurum eſt impoſitum cognomētum. Sua lingua ſic:* MIDERECHELON MEGHONENIM. *Alterū, inquit, caput diuertit vltra viam vallis querceti Augurum: præterea ſole adſcendente, vmbræ nō vlteriùs protrahi & deſcendere, ſed verſus initia retrahi & adſcendere conſpici ſolent. Namq; hoc loco illi nomen publicè conſtabat, ex antiqua fortaſſe aut recenti auguria illic captandi ſuperſtitione, qualē in Dodonæis quercubus, & in Deliis oliuis, atq; in Parnaſsi quondam lauris Gentium diſciplina confinxit. Atque ita ſententiam ſuam non ſpecie dubia, nec coniectura, ſed aperto ſenſu & clara luce, adeoq; Mathematica lucis & vmbrarum diſtinctione, & rerum ipſarum cum locis comparatione, confirmat Ghaghalus.*

Cui dixit Zebul, Vbi nunc eſt os tuum, quo loquebaris: Quis eſt Abimelech, vt ſeruiamus ei? Nónne hic populus eſt quem deſpiciebas? egredere, & pugna contra eum.

SVMMOTA *iam diſsimulantis perſona, animum ſuum Ghaghalo infenſum prodit Zebulus, atque ignauiam, timiditatem, inſolentiam, & audaciam arguit, defectionis & coniurationis culpam eidem vni impingit, luendamq; temeritatem denunciat. Atq; hoc exemplo quales eſſe ſoleant, inimicorum, præſertim potentium, ſimultates, æmulationes, diſsimulationes, ac demum vltiones, admonetur doceturq; prudens lector.* Vbi nunc eſt os tuum, quo loquebaris. *Fortium, inquit, virorum & honeſtas ſuſcipientium partes non verba magnifica, ſed geſta & facta æſtimari atque ex ſucceſſu definiri oportet; quippe quorum non tam lingua ad promittendū, quàm*

manus ad conficiẽdum idonea promptaq́; habeatur. nec magnanimi viri eſt, abſentem inimicum contumelioſis inuectiuis lacerare, ſed armis ac præſente virtute ſuperatum, cauſa minorem declarare. Namque timidi & ignaui ac muliebris ingenij cenſetur, clamoribus & conuiciis quemquam iactare, atq; longo ex interuallo verberare. quod qui fecerit, niſi præſentiſsima virtute & maxima celeritate confirmatum præſtiterit, audaciæ, inſolentiæ, iniuriæ pœnas det neceſſe eſt. Igitur vel tu nunc factis quàm ſermone meliorẽ, vel ſaltem parem te exhibe; vel contumelioſæ inuectiuæ eos quos læſiſti vltores ſentito. Nulla enim tibi vtriuſuis pacti optandi declinatio fugáue reliqua erit, vtpote cui intra vrbem, me iudice atque expulſore, non ſit latendum; extra verò niſi vi armisq́; via aperiatur, nulla vſquam patet euadendi, locis vndique per armatas acies occluſis; quas quidem non minùs quàm ducem ipſum infeſtas vt experiare, ipſe tibi in cauſa fuiſti, cui non ſatis fuit Abimelechum maledictis & conuicio inſectari, Quis eſt Abimelech, vt ſeruiamus ei? *Sed exercitum etiam hunc, qui ſe ad fortitudinis exemplum aſſueſcere atque exercere ſtudet, deriſum in inuidiam & contemptionem adducere.* Nónne hic populus eſt quem deſpiciebas? *Verbum* MAAZZ, *contemnere Latinè dici poteſt. eſt autem contemnere, eum, quem quis ſibi infeſtum, aut inimicum, aut alias aduerſarium putet, nihili facere; vt apud*

Iuuenal. Sat. 3. *Satyricum:* Me quem luna ſolet deducere, vel breue lumen
Candelæ, cuius diſpenſo ac tempero filum,
Contemnit. *Atq; ita Mezentius diuûm contemptor. Sed quando verbo huic adiungitur conſtructio* BO, *hoc eſt,* In ipſo; *deſpectionis quoq; ſignificatio additur, & abiectionis. huiuſmodi tropo vſus apud Iſaiam*

Iſaiæ 1. *Deus, ſe à populo ſuo deſpicatui datum queritur: Filios enutriui & exaltaui, & ipſi ſpreuerunt me. Sic apud Latinos:* —Ergo ſuperbum

Iuuenal. Sat. 11. Conuiuam caueo, qui me ſibi comparat, & res Deſpicit exiguas.

Cùm autem illam orationem iactaret Ghaghalus; Congrega exercitus multitudinem & veni: *& contemptionis & deſpicientiæ ſignificationem dabat manifeſtam, qua ignominia nulla grauior exercitui cuipiam inferri poteſt; cùm nullæ tam exiguæ copiæ ſint, quæ etiam inſtructiſsimo duci optari, ac ſuppetias ferre poſſe non putentur: nulla tam imbellis hoſtium manus, quæ prudenti imperatori contemptui eſſe debeat: nam contemptio ſecuritatem, ſecuritas negligentiam, negligentia verò calamitatem parere ſolet. Arguit igitur Zebulus aduerſarium temeritatis ac ſuperbiæ primùm, quippe qui maledictis abſentem Abimelechum laceſsiuerit, & illius exercitum quantumlibet numeroſum contempſerit: deinde verò ignauiæ atq; timiditatis & inertiæ, vel præſenti oratione patefactæ ac proditæ, nimirum:* Ecce populus de vmbilico terræ deſcendit. *Hebraicè pluraliter,* Deſcendũt. & vnus cuneus venit per viam, *&c. Hæc itaque ſententia eſt interrogationis illius:* Vbi nunc eſt os tuum? *Hebraicè:* Vbi nunc hic? *Quiſquis, inquit, & qualis quantusq́; tibi ipſi eſſe videaris, tamen varium ac diſsi-*

milem

milem te ipſum pro locorum ac temporum opportunitate oſtendis, ac mentis animiq́; tui ingenium ſatis peruerſum; quippe qui in media turba, vbi neminem tibi aduerſari præſentem intelligis, vbi, inquam, tutus à periculo es, magnifica dicere noueris, & hoſtem prouocare ac maledictis inceſſere, hoſtiles copias in contemptionem adducere non dubitas: cùm verò ad rem ipſam ventum eſt, vel primo nondum ſatis certo proſpectu trepidas, & quæ minora ſunt, maiora exiſtimas & pronũcias, primã illam viſam aciem in vnum coactam longè lateq́; extenſam ducebas: Ecce de montibus multitudo deſcendit. *Hebraicè:* De montibus populus. *Videbatur enim tibi vnus populus complures occupaſſe montes; nunc verò iam plures videntur populi, atque maximi & inſtructiſſimi, in plura, vti ais, diuiſi capita. cur autem nunc tam multi exiſtimantur populi, qui antea præ te optatiſq́; tibi ciuitatis huius copiis contemptione ac deſpicatu digni cenſebantur? oportuit autem, ſi pari animo ac virtute ſemper conſtares, vel illic illo tempore, cùm res integra eſſet, eadem, quæ nunc profers, pronunciaſſe verba; vel nũc, cùm ventum ad verum eſt, idem, quod tunc iactaueras, repetere;* Congrega exercitus multitudinem, & veni. *Nũc verò ſermo tuus timidum, & inertem ac degenerem arguit virum. Quòd ſi, quãquam ſermone varium, fortitudine tamen ac præſentia animi eundem te eſſe dicere velis; iſtud nobis & Abimelecho atque aliis probandi occaſionẽ nactus confirma, cùm nihil noui, quod excipere poſſis, acciderit; quippe cui idem hoſtis, quem laceſſieras, idem quem deſpexeras exercitus, ad laudis & iactationis tuæ materiam contigerit.* Nónne hic populus eſt quẽ deſpiciebas? egredere, & pugna contra eum. *Tu Abimelecho dixeras,* Egredere. *illo igitur iam ex animi tui ſententia egreſſo, reliquũ eſt, vt tu nunc egrediaris. quin, ſi fortis verè eſſes, primus egredi debuiſſes, vtpote qui prior vltro prouocaueris. nũc verò quando non ſponte, ſed laceſſitum aduentare vides,* Egredere quæſo nunc, [*ſic in exemplari lingua*] & pugna contra eum. *Atque hæc admonitionis concluſio, nec neruis nec ſignificatione caret. Iactauerat enim Ghaghalus in illa ſua concione ſibi delecta, tantùm Sichimitarum manu Abimelechum, quamuis maximo exercitu inſtructum, tamen facilè è medio tollendum, ſiue (vt in exemplari eſt)* pellendũ. *Pelli autẽ dicitur aliquis de loco quem obtinet, quod difficilius multo eſt, quàm nondum obtento loco arceri & excludi. eſt igitur argumentatio à difficultatis comparatione petita. Tu tibi pellendum hominem promittebas, ille nunc eo in loco eſt, vt minori negotio, hoc eſt, vnico prælio conſerto, arceri & repelli, ſi fortiter agas, poſſit, qui non tam citò, támque facilè ex vrbe pelletur, vbi iam te ceſſante fuerit ingreſſus. opportunitatem occaſionemq́; tibi oblatam anteuertendam cenſeo. Ita huiuſmodi partim aperto, partim diſſimulato ſermone, id quod Zebulus intenderat, confecit, vt videlicet Ghaghalus ſine vllo ſuo ipſius periculo, nullo ciuium à ſe illato incommodo, vrbe, quam diſſidiis turbauerat, pulſus, temeritatis & audaciæ pœnas daret, quod ante hac tutò curare & efficere non potuerat,*

propter partium ſtudia, & opes, & certam propugnantium dimicationem, maximè qui præter multos ex plebe, nobiliorum ordines ſingulos vel apertè alienatos, vel certè ſuſpectos omnes haberet. Atq; omnia hæc ex ciuilis prudentiæ præceptis & institutis petita ſunt; quibus tamen permiſſis, diuini iudicij decreta, in vtriuſque partis excidium & animaduerſionem facta, interim obſignabantur.

Abiit ergo Gaal ſpectante Sichimorum populo, & pugnauit contra Abimelech. Qui perſecutus eſt eum fugientem, & in vrbem compulit: cecideruntque ex parte eius plurimi vſque ad portam ciuitatis.

ZEBVLI *ſermone & occulta exprobatione punctus, & nobilium, quibus ſeſe vltro propugnatorem obtulerat, verecundia (qualẽ apud Homerum cum Achille manum conſerturus Hector præfert) atq; adeò temporis ac manifesti periculi neceſſitate coactus Ghaghalus, nobilitatis familiis atq; opibus in ordinem digestis, aciem instruit, ipſeq; dux præit.* Spectante Sichimorum populo. *Sichimorum nobilibus ipſum præcedentem ſequentibus, ad nutus & imperia promptis & paratis atque certis. Hæc huius abſolutæ constructionis ſignificatio eſt ex exẽplari petita, vbi ita legimus:* Et prodiit Ghaghal ad facies primorum Sichem. *Chaldaicè verò:* Ante ſeſſores Sichem. *ita dictione,* ad facies, *ſiue* ante, *quonam duce, quibus copiis in illam expeditionem itum fuerit, indicatur. Huius verò primi cõflictus qualis exitus fuerit, ſubiuncto narratur verſu:* Qui perſecutus eſt eum fugientem. *Abimelechum ſuperiores partes obtinuiſſe explicamus: namque ita ex exẽplari lingua legimus,* Et perſecutus eſt illum Abimelech. *Verbum,* perſecutus, *Ghaghalum primo congreſſu fuſum indicat, deinde verò cæſum. quam rem interpres Latinus illa oratione exprimebat,* Et in vrbem compulit. Vſque ad portam ciuitatis. *Ex exemplari:* Vſque ad apertionem portæ. *Quæ oratio magnam occiſorum partem iuxta & circa portam cecidiſſe ſignificat, partim ab inſequenti hoſte occiſos, partim ſua ipſorum festinatione, trepidatione, & fugæ atque euadendi contentione compreſſos, conculcatos, vulneratos, atque interfectos, vt in huiuſmodi exemplis paſſim euenit. Atque hoc pacto multos ex Sichimitis, diuino iudicio, impietatis, ſuperstitionis, & crudeliſſimorum homicidiorum pœnas dediſſe intelligimus.* Vſque ad apertionem portæ, *interim dum porta aperiretur, dumq; aperta iam neminem ex ciuibus, quem admitteret, haberet, rurſúmque hoſti ponè ſecuto obſeruaretur.*

Et Abimelech ſedit in Rumah: Zebul autem Gaal & ſocios eius expulit de vrbe, nec in ea paſſus eſt commorari.

POST *primum illud ciuilis belli periculum quidnam foris, quid domi factum fuerit, mox deinceps narratur. Atque cum primis Abimelechi non ſegnis, nec inertis, ſed callidi conſilium fuit, nihil impræſentiarum de inuadenda*

denda

denda vrbe contendere, quippe quam iam clauſam, & ducis illius præſentia atq; fratrum ope propugnandam, expugnatu fore difficiliorem exiſtimari oporteret, quamobrem Zebuli præfecti arbitrio, officio, & curæ relinquendam, cuius ipſe artibus multum fideret, & actionem omnem è re ſua, magis quàm ex populi vſu, futuram ſperaret. Itaq; ille, hoſte in vrbem coacto, receptui canens, in Arumam, quam Tharmam quoque vocari antea dicebamus, reuerſus conſediſſe dicitur, vt qui nihil ſe vlteriùs contra Sichimam rerum gerere velle ſimularet, viri illius nouas molientis res impetum fregiſſe contentus. ideoq; ſedendi *verbo diſsimulatio hæc narrata eſt, quòd hoc publicè dictitato, ſecuriores Sichimitæ ab hac parte redderentur, atq; ad ſedandam domeſticã turbam & ſeditionem, animis & ſtudiis intenti conuenirent. Nam quamquam nihil foris timeretur, interiùs tamen lædi, frangi, atq; imminui non poterant, quoad ſeditionis ignem exſtinguerent. At cùm ſeditio duobus factionum capitibus aleretur, altero Zebuli, legitimè ab Abimelecho præfecti; altero verò Ghaghali, iam fracti, & fratrum opi auxilioq; tantùm nitentis; facilis fuit ciuium, ancipiti hactenus voluntate laborantium, ad Abimelechi partes & ſtudiũ inclinatio, cui præſertim plebeij ordinis maxima pars faueret, vtpote fratri, atq; ex eodem cenſu conſanguineo: quam quidem rem probatam ſibi eſſe, duobus argumentis Zebulus agnoſcere potuit: altero, quòd concionis tẽpore Ghaghalus ipſe ſibi à plebe metuere viſus fuerat, qui cùm primorum ſtudia certa putaret, cæteros in hunc modum prenſare ac ſubornare ſatagebat;* Vtinam daret aliquis populum hunc in manu mea: *altero verò, quòd eundem ad certamen bellíque diſcrimen primum egreſſum, ſolus nobilium ordo ſecutus fuerit. Itaque hiſce rebus nitens Zebulus, quaſi qui nihil de ciuibus, ſed de ſeditionis promotore, periculorumq; authore ageret, ipſum Ghaghalum cum neceſſariis & coniunctiſsimis, hoc eſt, cum fratribus, tamquam inutilem, immo perniciosum ciuibus, è ciuitate eiectum, extorrem, exſulemq; pronunciat. Atque hac in re clementiam Regiam magis præferre, quàm potentiam & ſeueritatem oſtendere curat, vt qui eum, quem capite damnare poſſet, non ſupplicio, ſed exſilio, quod profugium portusq; ſupplicij habetur, mulctaret. ac præter fratres illius, quorum exceptum voluit nullum, cæteris ciuibus omnibus atque nobilitati cum primis parcendum duxit, cùm illi tanquã aduenæ neminem intus, qui de reſtitutione experiri poſſe crederetur, relinquerent, omnes omnino eijciendi cenſebantur. quibus ſi ex nobilitate aliquis eodẽ iudicio damnatus fuiſſet ac pulſus, affinium & familiarium offenſionem ſuſpicari ac timeri conſentaneum erat. quare iis tantùm, cum quibus ciuitas malè, & ſine quibus quietè agere poſſe putaretur, edicto publico exſulare iuſsis, cæteris clementia ac ſecuritas promitti credebatur.* Et ſocios eius, *eoſdem quos antea fratres dici audiuimus, neminẽ præterea. In exemplari ipſo, & Chaldaica atq; Græca verſionibus,* Fratrum *nomen exprimitur.* Nec in ea paſſus eſt commorari. *Perpetuo exſilio damnatos fuiſſe, lectio hæc ſignificat,*

hoc eſt, omni reuocationis ſpe & facultate præciſa. Ex exemplari lingua ad verbum: A ſedendo Sichimis, *quam ſententiam totidem vocibus expreßit Chaldæus. Græci verò interpretes legitima & forenſi formula vſi ſunt,* τοῦ μὴ οἰκεῖν ἐν σικήμοις, Vt non habitarent in Sichimis.

Sequenti ergo die egreſſus eſt populus in campum: quod cùm annunciatum eſſet Abimelech.

ABIMELECHO *eò vnde venerat recepto, & iudicio per Zebulum aduerſus coniurationis authores facto & conſtituto, ſecuritatem iam ſibi conſtare Sichimitæ putarunt: eademq́ vtendum ac fruendum eſſe ducẽtes, curandæ rei ruſticæ cauſa ſinguli in agros prodierunt. Quod nimirũ tempeſtas anni poſtulabat, cùm autumnus poſt vindemiã factam, ſementis operam parare adornareq́ cogat. vtramq́ verò rem, hoc eſt, Ghaghali expulſionem, & populi ſecuritatem, per varios nuncios Abimelecho indicatam, hiſtoria refert. Ex exemplari lingua:* Et nunciauerunt Abimelecho. *Vnius rei vnicum nuncium mitti ſatis fuerat, ſed pluralis numerus vnum & alterum miſſum indicat: priorem quidem, qui coniurationis capita vrbe eiecta narraret, atq́ ideo vrbem expugnatu minùs difficilem argueret: poſteriorem verò, qui populi vagationem non adeo breui Abimelecho ſperandam affirmaret, atq́ opportunitatẽ occupandæ vrbis, & defectionis authores puniendi, ad cæteras commoditates adiunctam oſtenderet. quos nuncios Zebuli occulto mandato ad Abimelechum allatos, intelligere conſentaneum eſt; id verò factum eadem nocte poſt exactos exſules: quippe qua populi cura & ſtrepitus non ad arma, ſed ad ruſticam ſupellectilem, ſentirentur intenta.*

Tulit exercitum ſuum, & diuiſit in tres turmas, tendens inſidias in agris. Vidensq́ue quòd egrederetur populus de ciuitate, ſurrexit, & irruit in eos.

EADEM *nocte copias omnes comparatas, & ad rem magna breuitate ac celeritate conficiendam, in tria capita diſtributas, teſſerasq́ ſingulis datas, hæc lectio indicat. Atq́ omnia hæc ſummo ſilentio, vt ne quicquã præſentiretur, facta, quo maior hoſtis ex improuiſo opprimendi commoditas crearetur. Summo autem mane idem ipſe locis ac rebus obſeruandis intentus, certam populi ſecuritatem intellexit, quem tempeſtiuè occupãdum, turbandum, atq́ opprimendum inuadere conſtituit. hoc eſt quod legimus,* Surrexit, & irruit in eos. *quemadmodum verò id confectum fuerit, e veſtigio exponitur.*

Cum cuneo ſuo oppugnans, & obſidens ciuitatem. Duæ autẽ turmæ, palantes per campos, aduerſarios perſequebantur.

IPSE *ſibi ad vrbem opprimendam, ex tribus, quas antea inſtruxerat, cohortibus vnam optauit; eamq́ in plura capita partitus, circum muros, &*

ante

ante portam protendit: duas verò per agros ordinibus variis diuiſas, iis qui foris eſſent trucidandis operam dare iußit. Cum cuneo ſuo pugnans, & obſidens ciuitatem. *ex Germanis verbis*: Et Abimelech, & capita quæ cum ipſo tetenderunt & conſtiterunt ad apertionem vrbis. *Capita autem appellantur hoc loco tribuni, centuriones, quinquagenarij, ac decuriones, quales in ſingulis cohortibus fuiſſe militaris docet ratio. ex his verò partim muros ambiuiſſe, partim ad portam cum Abimelecho conſtitiſſe legimus, vt videlicet nec aditus, nec exitus vllius, quàm ciuium, daretur copia.* Duæ autem turmæ. *Vocabulum* turmæ, *quod equitum propriè eſt, pro cohortibus peditum vſurpatur.*

Porrò Abimelech omni die illo oppugnabat vrbem: quam cepit, interfectis habitatoribus eius, ipſaque deſtructa, ita vt ſal in ea diſpergeret.

REI *geſtæ rationem partitionis membra ordine magis quàm conſtructione declarant. Nam totum diem in expugnanda & occupanda vrbe poſitum; deinde reliquum tempus ciuibus interficiendis, & muris diruendis, atq; ſolo exarando, & ſterilitatis ac deſolationis damnando poſitum, verſus narrat. Namq; hoc exemplo, quod in perduellionis ac imminutæ maieſtatis reos ſtatueretur, cæteris vrbibus ac tribubus metum iniectum voluit Abimelechus, ea, quæ huiuſmodi tyrannis frequentiùs vſurpari ſolet, ſententia;* ODERINT DVM METVANT. *verùm feritate ac ſæuitia iſtius, oppidanorum ſcelus, & exſtinctæ Gedeonis domus ac familiæ omnis cladem, iudex & vindex Deus vlciſcebatur: id quod initio hiſtoriæ huius Scriptor, ſacro dictante Spiritu, admonuit: Miſit Dominus ſpiritum peßimum, &c.* Suprà.

Quod cùm audiſſent qui habitabant in turri Sichimorum, ingreſſi ſunt fanum Dei ſui Berith, vbi fœdus cum eo pepigerant; & ex eo locus nomen acceperat: qui erat munitus valde.

NONNVLLA *hoc verſu explicationis cauſa à Latino interprete fuſiùs redduntur, & quædam etiam ex adnotato margine in contextum irrepſiſſe videri fortaßis poſſunt. quæ vt cognoſcãtur, nullumq; ſententiæ detrimentum afferre probentur, lectionẽ eandem ex primæua lingua, deinde ex Chaldaica & Græca verſionibus referre non pigebit.* Et audierunt omnes domini turris Sichem, & venerũt ad TSERIAH BETHEL BERITH. *Chaldaica in hunc modum:* Et audierunt omnes habitatores turris Sechem, & adierunt TSERIAHH BETHEL ad conſtituendũ fœdus. *Græca verò ita habent in Complutenſi & Regio*; καὶ ἤκουσαν πάντες οἱ ἄνδρες τοῦ πύργου σικήμων, καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ ὀχύρωμα οἴκου τοῦ [βηθὴλ] βερίθ. Et audierunt omnes viri turris Sichimorum, & ingreſſi ſunt in arcem domus [Bethel] Berith. *Ex quarũ collatione lectionum, illud narrationis compendium facimus: Apud Sichimam, non longè ab vrbe fuiſſe turrim, ſiue potiùs villam aut vicum, cui ex præcipui loci vicinitate*

nitate nomen illud conſtaret MIGDAL SECHEM, *hoc eſt, Caſtellum, ſiue Turris Sechem, cuius ſenſus complura loca in ſacra Geographia & Chorographia adnotauimus. Nam ditiorum villæ, vicinis & familiis frequentioribus inſtructæ, propter turrem aliquam conſpicuã magis quàm firmam, qua inſignitæ erant,* MIGDAL *nomen cum adiuncta ac præſente nota obtinebant; atq; ita Ieroſolymis vicinus locus,* IESV *ætate Lazari & aliorum focis habitatus, nonnumquam* Magdalus, *interdũ* Caſtellum *apud nos dicitur. Vnde inſigni illi atq; ſanctæ feminæ Mariæ, diſtinctionis cauſa Magdalenæ cognomentum acceſsit. Igitur quo tempore Abimelechus vrbem Sechem expugnabat, habitatores ac domini proximi pagi (cui* Turris Sechem *nomen ſiue à vicinitate, ſiue ab antiqua memoria Sechem, quondam terræ illius Regis, hærebat) expugnationis & cladis illius certiores facti, fuga ſalutem ſibi conſulentes, in Berith, hoc eſt, fœderis Dei templum, ſeſe omnes recepere, quem locum, pro tempeſtatis illius periculo & anguſtiis, ſibi ſubſidio fore exiſtimauerant, tum propter arcis ibidem conſtructæ munitionem, tum propter religionis reuerentiam, quam ſperauerant ab Abimelecho ei adhibendam numini, cuius auſpiciis ipſe ad regnum fuerat inauguratus, præſertim quod nomen ipſum* BERITH, *id eſt, fœderis tutelam eodem confugientibus promittere, & aſylum præſtare videretur. Atque ita vtrumque vocabulum* TSERIAHH, *quod arcem ſignificat, &* BERITH *ſignificanter in narratione vſurpatum eſt. In arce itaque & religione ſuæ defenſionis præſidium iſtis conſtituendum videbatur.* Qui erat munitus valde. *explicatio eſt nominis* TSERIAHH, *pro quo Græci interpretes* ὀχύρωμα *reddidere.*

Abimelech quoque audiens viros turris Sichimorum pariter conglobatos.

H VIVS *rei per eos qui agris pagisq; excurrentes, agricolarum & paſtorum interfectioni operam dabant, certiorem factũ Abimelechum intelligimus. quam idem ſiniſtrè ac perperam interpretatus, vt qui ſibi omnes infenſos inimicosq; duceret, in ſuſpicionem nouæ coniurationis atq; pertinacis rebellionis venit.* Pariter conglobatos. *Antiqua lectio ſic verti poteſt ex verbo:* Et indicatum eſt Abimelecho quòd congregati ſunt [mutuo] omnes domini turris Sichem. *verbum* HITHKABETSV *deliberatam congregationem, & indictum conuentũ ſignificat. cùm tamen illi non huiuſmodi conſilio, ſed ſimplici cogitatione, & opinione ſalutis ex loci dignitate obtinendæ, congregati narrẽtur: id autem ſiue fœdere ante deditionem ineundo, ſiue interim præſidio arcis occupando, quoad vel effugium daretur, vel aliorum finitimorum patrocinia vel auxilia peterentur. ideoq; ſimplici verbo* venerunt, *explicata fuit actio, quæ tamen, indicibus referentibus, conueniendi & congregãdi ſiue* conglobandi *verbo deſcripta eſt. ita enim huiuſmodi turbulentis temporibus in peiorem partem res omnes accipiuntur. facile autem hoc perſuaſu fuit Abimelecho tyranno, ac nemini iam ex*

Sichi-

Sichimitis fidenti, & cui loci munitio & firmitudo idem arguere viderentur. Numinis præterea nomen & religio non ad interceſsionem ac deprecationem petitum, ſed ad mutuam illorum conſtringendam voluntatem atque fidem, vſurpatum exiſtimabatur. ita nihil in hominum rebus & actionibus eſt, quod in varias partes, pro ingenij cogitantis opinione & vſu, nō poſsit arripi. Viros turris Sichimorum. *In exemplari*: Omnes domini turris Sichimorum. *ita tenues res delatorum verbis ſolent exaggerari.*

Adſcendit in montem Selmon cum populo ſuo; & arrepta ſecuri, præcîdit arboris ramum; impoſitumque ferens humero, dixit ad ſocios: Quod me vidiſtis facere, citò facite.

VIRI *huius dexteritatem & celeritatem, atq; in excogitandis rebus ad bellum idoneis pro tempore promptitudinē, multis partibus deſcribit hiſtoria: quæ omnia ſi in ſuperbam mentē cadant, & multis, & ſibi ipſi exitium maturare ſolent; contrà verò prudenti ac pio duci, vtilitati, ornamento, & ad gerendas res adiumento ſunt maximo. Atque taciturnitatem cum primis ad conficiendum opportunam, maximè cùm res cunctationem non ferat, omnibus in hiſtoriis, & noſtri æui exemplis adnotauimus. Conuentus dominorum turris in arcem illam, vni Abimelecho indicatus fuerat, qui ſilentio indicibus commendato, quemadmodū illam inimicorum partem vlciſci & expedire quàm celerrimè poſſet, ſubitò inuenit, & inuentum, ſine cunctatione faceſsit non militibus tantùm, ſed populo omni* qui apud ſe erant, *tam bellatoribus, quàm horum miniſtris & ſarcinarū baiulis ſecum montem conſcendere iuſsit: montem autem denſiſsima ſilua celebrem, qui à nemorum vmbra* TSALMON, *id eſt, tenebroſus, nomen obtinebat. de quo ſcriptum eſt: Salmon & Hermon in nomine tuo exſultabunt. Vbi verò ad* Pſal. 88. *ſiluam ventum fuit, ipſe conſilio cum nemine ex ſuis cōmunicato, quid cæteris faciundum ſit, exemplo monſtrat, & præcepto tradit.* præcîdit arboris ramum. *Cùm plura nomina Chananæa ſint, pro quibus Latini ramum reddunt, hoc loco* SOCHATH *legimus, quod & Chaldæus ita reliquit. ſignificat verò arboris ramum membris cōpluribus fultum, & foliorum & frondium multitudine ita tectum, vt vmbraculum conſtituat, ſolis repellat ardorem. Nam magnam cū nomine* ZZVCHA *ſono & ſignificatione affinitatem verbum hoc habet. eſt autem* ZZVCHA *idem quod Latinis caſa, tugurium, & tentoriū.* Impoſitumque ferens humero. *ex primæuæ linguæ lectione duo verba obſeruamus, duplici quoque actione explicanda:* & extulit illum, & impoſuit ſuper humerum ſuum. *denſum illū ramum in altum primò ſuſtulit, quaſi ſpeciem præferret experiundi num ſatis vmbroſum, ſatisq; ramuſculis & frondibus tectum, ſibi excidiſſet, quod conſpicientibus opinionē facere poterat petendi loci cuiuſpiam deſerti, in quo vmbraculorum opus vſusq; foret. quamobrem ipſe & ſuper ſe erexiſſe, ac deinceps humero ferendum impoſuiſſe, idemq; cæteris faciendum imperaſſe dici-*

tur: vnicuique videlicet ſuum cædendum, & eodem modo ad vmbræ experientiam erigendum, atq; humero exportationis cauſa imponendum.

Igitur certatim ramos de arboribus præcidentes, ſequebantur Ducem.

N O N *exemplum modò, ſed expediendi celeritatem ille imperauerat, ſimul vt conſilium celaret, atq; agendi feſtinatione, arbitrandi & diiudicãdi ſpacium præcluderet, & opportunitatẽ omnem anteuerteret ſuæ aduentationis iis, qui in arce erant, indicandæ, aut alio modo ſignificandæ. Namq; huiuſmodi celeritas obſeruatores & indices, qui in eodem exercitu plerumque verſantur, incertos ac ſuſpenſos detinet. Quod verò legimus*, certatim, *ad cædendi celeritatem, & ad ramorũ eligendorum contentionẽ pertinet, quod vnuſquiſque ſuum ramum quam denſiſſimũ eſſe curaret, atq; ita ſignificanter in exemplari legimus*: Et præciderunt omnis populus ſinguli T S V C H A, & ierunt poſt Abimelech. *Nihil aliud certi habentes, quàm ducem præeuntem ſequi.*

Qui circumdantes præſidium ſuccenderunt: atque ita factum eſt vt fumo & igne mille hominum necarentur, viri pariter & mulieres habitatorum turris Sichem.

E X I S T I M A R E *libet rem omnem illi populo ante exitum non fuiſſe cognitam, vel ſaltem id ab Abimelecho curatum, ne quiſquam è ſuis quoquo pacto miſeris illis vel ſalutem, vel euadendi locum aut prece & miſericordia, aut pretio & mercede concederet. ideoq; imperium illud*, Quod me vidiſtis facere, citò facite; *nullo alio modo quàm actione exemploq; ſuo declaratum voluit, vt qui primus depoſitum ramum arcis muris ac portis admouerit, primusq; ſubiecto igne incenderit, idq; quàm celerrimè.* Citò facite, *inquit, nullo interrogationi, deliberationi nullo relicto loco. hoc eſt quod interpres noſter ſignificare voluit illis verbis*: Atque ita factũ eſt, &c. *euenit, inquit, vt ferè mille capita tum virorum cùm feminarum, vno breuiſſimo incendio interempta, & præfocata deprehenderentur. quod verò explicuit*, fumo & igne, *ex rei ipſius æſtimatione diligenter arguit. Siquidem illa vnica cauſa fuit quamobrem denſiſſimos quoſq; ramos, & foliis refertiſſimos, Abimelechus cæſos aſportatosq; voluerat. quippe quamuis ignis calor & vis durioribus hæreat lignis, flammæ verò impetus & fumi copia frondibus, atq; iis præcipuè virentibus, excitatur. ita autem faces ſuppoſitæ admotæq; fuerant, vt fumi vim flammarumq; æſtum intra arcem ipſam propellerent. ideoq; in exemplari lingua explicatur*: Et incenderũt aduerſus illos arcem. *deinde etiam vt ſacrilegij inuidia ex eo minueretur, quòd non templum incendi, ſed perduellionum & inimiciſſimorum arx & præſidium firmiſſimum tolli iactaretur. Namque vt ſæpe admonuimus, verborum ac nominum ſemper obſeruanda æſtimandaq; ſignificatio eſt. præſidium incendi iuſſum, nulla numinis aut fani mentio habita eſt: poſtea verò rei*

veritas

veritas detecta & patefacta cunctis, non armatorũ phalange, ſed virorum ac mulierum multitudine reperta, Omnium habitatorum turris Sichem, *qui eò ſalutis cauſa confugerant, tamquam ad aſylum & firmum pariter, & ipſorum met opinione religioſum. In exemplari vocem* GAM, *id eſt*, etiam, *ſiue* quoque, *legimus in hunc modum*: Et mortui ſunt quoque omnes viri turris Sichem. *eò autem ſpectat lectio, vt non ipſi Sichimitæ incolæ tantùm, ſed horum affines ac vicini, qui tyranni huius conſilij & ſæuitiæ communione damnati fuerant, nullum euadendi ſupplicij locum reperire potuiſſe notentur, eumq́ maximè infeſtum fuiſſe expertos, quem ex ſuperſtitione tutiſſimum crediderant.*

Abimelech autem inde proficiſcens, venit ad oppidum Thebes: quod circumdans obſidebat exercitu.

DIVINI *iudicij decretum fuerat, vt ſæuiſſimæ tyrannidis fautores & adiutores primùm, deinde verò tyrannus ipſe ad ſupplicium poſtremus produceretur, idemq́ qui cædem aliis attulerat, ſibi mortem etiam conſciſceret quodammodo, & tantorum homicidiorum ac parricidij pœnas daret, ſicut ſuperiùs hoc eodem capite edocti fuimus. Ipſe itaq; Abimelechus, nondum cæde Sichimitarum atq; internecione expletus, rabido animo & adſpectu, ne quicquam vel ſæuitiæ ſuæ vel metus relinqueretur expers, proximam vrbem* THEBETS *inuaſit, quam, vtpote debiliori muro vallatam, atq; adeò propugnatoribus deſertam, facilè cepit, ingreſſusq́ rectà in turrem tetẽdit, in quam ſeſe populus receperat omnis.* quod circumdans obſidebat exercitu. *in exemplari lingua eadem operâ obſeſſam & captam legimus.*

Erat autem turris excelſa in media ciuitate, ad quam confugerant ſimul viri ac mulieres, & omnes principes ciuitatis, clauſa firmiſſimè ianua, & ſuper turris tectum ſtantes per propugnacula.

OPORTET *turrim illam & ſpacio ampliſſimam, & opere firmiſſimam fuiſſe, quæ publici præſidij & propugnaculi nomine & vſu cunctum caperet populum.* Et clauſa firmiſſimè ianua. *ex exemplari:* Et clauſerũt ſecundùm ſe. *id eſt, poſtquam eò recepti fuerunt omnes, oſtium clauſum, adhibitis interiùs cuſtodibus, munierunt.* Et ſuper turris tectum ſtantes per propugnacula. *ita & rem & cauſam Latinus interpres vertendo explicuit. Namque illi nuper incenſæ arcis Berithi periculo cauti ac prouidi, non omnes intra turris parietes deliteſcere voluerunt; ſed bona pars tectum occupauit, vt, quibus poſſet armis & conſiliis, inimicum à muri incendio, & à porta repelleret arceretq́.*

Accedenſque Abimelech iuxta turrim, pugnabat fortiter; & appropinquans oſtio, ignem ſupponere nitebatur.

NON *contentus vrbis occupatione ac direptione, quæ iam ingreſſo conſtabat, omniſq; moræ, nedum etiam æquæ cuiuſpiam deditionis, impatiens,* ad

ad excidium vſque ſæuiebat, ipſeq́; primus ſeſe in diſcrimen conijciebat, quo maiorem fortitudinis ſuæ opinionem ac metum propugnatoribus iniyceret, expugnatoribusq́; animo addito, omnem cunctationem præuerteret: quod tamen temerarij & audacis magis, quàm fortis, ac prouidi, & ſtrenui ducis habetur exemplum. Namque huius partes ſunt, curam operamq́; omnem in præuidendo & cõſulendo, atq; in aliis exercendis magis; quàm in militis officio præſtando, ponere. Sic enim aliquando Scipio, cùm ſeſe armis quàm diligentiſsimè inſtrui iuberet, cuidam ſuſpicionem metus obijcienti, ſe à parente ſua ducem, non militem futurum editum, reſpondiſſe dicitur.

Et ecce vna mulier fragmen molæ deſuper iaciens, illiſit capiti Abimelech, & confregit cerebrum eius.

N A R R A T I O *hæc, ſingularibus perſonarum ac numerorum membrorumq́; circumſtantiis explicata, rem non caſu, ſed conſilio, ac diuino iudicio factam declarat. Primùm quidem ſupplicij iſtius miniſtrum non virum, ducem, aut Regem, aut aliàs virum quempiam conſtitutum, ſed mulierem illius vltricem ſuperbiæ, quæ iſti ex materna educatione, atq; adeò maternæ affinitatis ſubſidio nata fuerat.* Vna mulier. *numerum excludit tum virorum tum mulierum: nam ſi à pluribus fuiſſet petitus, non eſſet mirandum, vna aut altera ex tot ſaxis accepta plaga: nunc verò tam certa vnius mulieris percuſsione illius caput illiſum & confractum, intrepidum petentis animum numinis vi impulſum quis non credat, cùm præcipuè id in mente, atq; etiam in voce fortaſſe iacientis fuiſſe hiſtoria ſubindicet?* Et miſit mulier vnica fragmen molæ ſuperioris ſuper caput Abimelech, & confregit caluariam eius. *ita in exemplari. At verò caluariæ ſiue oſsium capitis ſupernorum confractionem, ex alto loco, duro ſaxo, atq; iacientis ira impulſuq́; factam, cerebri comminutio neceſſariò conſequitur, quæ antiquis omnibus medicis letalis omnino iudicata eſt. quamquam non ita grauis exempli plagas, etiam cum cerebri detrimento, à Franciſco Arceo, noſtro in Chirurgica arte præceptore, ſanatas viſerimus: verùm ad plagæ huius grauitatem & dolorem, hominis indignabundi acerbitas adiuncta, deſperationem vitæ, mortíſque celeritatem attulit.*

Qui vocauit citò armigerũ ſuum, & ait ad eum: Euagina gladium tuum, & percute me; ne fortè dicatur quòd à femina interfectus ſum. Qui iuſſa perficiens, interfecit eum.

H O M I N I S *furorem, arrogantiam, & ſtultitiam, quæ nũquam à tyrannide ſeiunguntur, apertè ſatis proſopopœia hæc deſcribit. Namque huiuſmodi quicũque ſunt, alio modo quàm (vt ipſi loquuntur) generoſo interire indignantur. ad quam ſententiam illud pertinebat quod à Zebed &* Sup. 8. *Tſalmona ſuperiore capite pronunciatum eſt: Irrue tu in nos, &c. Huiuſmodi Neronis poſtea, aliorumq́; tyrannorum commemorantur exitus. Nam*

Saulis

Saulis in ſacra hiſtoria longè aliò ſpectat exemplum, vt ſuo loco (Deo deducente) diſſeremus. Quod verò hic tyrannicè & ſtultè magis quàm fortiter putauerit, ex eo arguitur, quòd inflictam ex ſuperiori loco plagam ad ignominiam fuerit interpretatus, perinde ac ſi conſerta cum inermi muliere cominus manu, vulnus ferro accepiſſet; cùm exemplum hoc non ad feminæ fortitudinem, ſed ad vltoris Dei prouidentiam & iudicium, referri potiùs oporteret. Quod verò legimus, Vocauit citò, *ſignificat illum curaſſe, vt antequàm primæ illius plagæ vis calorem excitaret, ſpiritusq́ in cerebrum euocaret, quorum impetu concidere neceſſe erat, vulnere aliunde accepto corruiſſe crederetur, atq́ ita ipſum ſibi mortẽ conſciſſe fama narraret: demum vtcũque interpretari vellet, rumor illum à femina læſum, & ab intimo ac familiari confoſſum percrebuit: quæ res iuſtum Dei iudicium declarauit in parricidam, qui familiæ ſuæ interitum familiaris cuiuſpiam operâ attulerat.* Interfecit eum. *non vno tantùm vulnere magna vi ac celeritate impacto confodit. Sic ex primæuæ hiſtoriæ verbis explicandum.*

Illo quoque mortuo, omnes qui cum eo erant de Iſrael, reuerſi ſunt in ſedes ſuas.

NOLITE, *ait Pſaltes, confidere in principibus, nec in filiis hominum, in quibus non eſt ſalus. Exibit ſpiritus eius, & reuertetur in terram ſuam: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Vltra fidem, ſocietatem, & ſedulitatem, quam inter principes & exercitum ſeruari conſentaneum fuerit, varia fuiſſe multorum vota & ſtudia, in illis bellis ex Abimelechi gratia & fauore exſpectanda, quæ omnia illo pereũte ſimul exſtincta, neq́ quicquam cuiquam amplius fuit exſpectandum aut ſperandum, nec quicquam præterea illius tyranni cauſa curandum, cui nullus qui vel interitũ vlciſceretur, vel etiam funus curaret, ex omnibus Iſraëlitis amicus relictus commemoretur. ſed,* Omnes qui cum eo erant, reuerſi ſunt in ſedes ſuas. *ita vt nemo bellum illud agi, vel produci, ſua intereſſe iam putarit, eoq́ tantùm ſuſceptum videri poſſet, vt de parricidij illius nefarij authore, & adiutoribus primis ſumeretur ſupplicium, idq́ non hoſtium aut inimicorum, ſed ſociorum fratrũ, congenerumq́ operâ fieret, vt res rei cõparata, manifeſtum Dei probaret iudicium. Adnotationem hanc ad legẽtium vtilitatem ex ipſa exemplaris linguæ lectione adiunximus, quæ ſic habet:* Et viderũt viri ſinguli Iſraelitæ quòd mortuus eſt Abimelech, & abierunt vir in locum ſuum. *Singuli Iſraëlitæ illius caſus & interitus teſtes ſpectatoresq́ fuiſſe narrantur, eoq́ viſo ſinguli rem ſuam faceſſiſſe dicuntur, tamquam ad hoc tantummodo producti viderentur, quod cùm vidiſſent confectum, demum cognoſcerent, atq́ inter ſe collatum frequenti narratione vſurparent. Namque nomen,* Viri Iſrael, *non ſine certa ſignificatione hoc loco appellatum eſt, quod potentem cum Deo forti, & omnia quæ ſeſe ſpectant, ad eiuſdem numen & conſilium referentem, interpretamur.*

Pſal. 145.

Et reddidit Deus malum, quod fecerat Abimelech cõtra patrem ſuum, interfectis ſeptuaginta fratribus ſuis. Sichimitis quoque, quod operati erant, retributum eſt: & venit ſuper eos maledictio Ioatham filij Ierubaal.

TOTIVS *iam ſuperiùs recitatæ tragœdiæ vtiliſsimum ad doctrinam exemplum hominibus propoſitum, ſumma hæc oratio breui atque ſignificante verborum numero magno cum ſententiæ pondere tradit, cuius initium à dictione,* ET, *factum eſt: quæ nõ tantùm verbum verbo, ſed rei rem, & cauſis effecta, atque antecedentibus conſequentia in ſacro ſermone adnectit, valetq́; perinde atque Latinis oratoribus, Itaque; & poëtis, Ergo. vt: Itaque vtamur potiùs bonitate noſtrorum verborum, quàm ſplendore Græcorum.*

Cic. Offic. 1

Prop. lib. 1. *Et illud:* Ergo ſollicitæ tu cauſa pecunia vitæ es.

Iuuenal. Sat. 9. *Et,* Reddidit ergo metu, non moribus.

Similem vim apud Hiſpanos obtinet vocabulum Aſſique, *& apud Italos* Dunque, *& in Belgarum idiomate* Maer. *quæ ſuis in linguis animaduerſionem excitant, vt Græcis ſuum illud* οὐκοῦν. *Huius, inquit, exempli illa obſeruatio, illaq́; explicatio publicis moribus atque etiam communi Iſraëlitarum omnium iudicio & ſermone exſtitit. Eorum qui tanta fratris crudelitate & impietate, tanta adiutorum ope, indignè atque immeritò corruiſſent, vicem* ELOHIM, *hoc eſt, Deum orbis iudicem, fuiſſe vltum, atq; non in auctorem tantummodo ſceleris, verùm in fautores quoque ſeuerè animaduertiſſe.* Sichimitis quoque. *ex germanis verbis:* Ita & omne malum virorum Sichem reddidit ELOHIM in caput ipſorum. *in authores, inquit, ipſos adhuc ſuperſtites ac viuos; quippe iudicium hoc intra quadrienniũ ab initio criminis editũ fuit, quod tẽpus ad pœnitentiã fuerat vtriq; parti conceſſum; qua neglecta, tamẽ ſupplicium maturatũ eſt. id quod ita factũ oportuit, vt præſentiſsima Dei prouidentia ſibi omnino conſentire hominibus probetur, ex cõſtante & cohærẽte iudicij pronũciatione primùm, & conſequente deinde exercitatione. Namq; ſententia quidẽ iuuene nuper paternã cauſam agẽte fuerat pronũciata: Si ergo rectè & abſq; vitio egiſtis cum Ierubaghal & cũ domo eius, lætamini in Abimelech, & ille lætetur in vobis. Sin autẽ peruersè, egrediatur ignis ex eo, & conſumat habitatores Sichem, & oppidũ Mello: egrediaturq́; ignis de Sichem, & de oppido Mello, & deuoret Abimelech. Huc itaq; illud hemiſtichium pertinet:* Et venit ſuper eos maledictio Ioatham. *Nam is mouẽte Deo illa prædixerat, quæ eueniſſe cognouit vltore Deo, qui quondam de viduarum ac pupillorũ immunitate ita cauerat: Viduæ & pupillo non nocebitis. Si læſeritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, percutiamq́; vos gladio, & erunt vxores veſtræ viduæ, & filij veſtri pupilli. illius autem iuuenis ad iudicem Deum clamor illa formula nobis antea excipiebatur: Audite me viri Sichem, ita audiat vos Deus.* Maledictio *hoc loco idem ſignificat quod exſecratio, obnunciatioq́; dirarum.*

Suprà

Exod. 22.

CAPVT

CAPVT DECIMVM.

POST Abimelech ſurrexit dux in Iſrael Thola filius Phua patrui Abimelech, vir de Iſachar, qui habitauit in Samir montis Ephraim.

ABIMELECHI *tyrannidem breuiſſimo exſtinctam tempore quæ conſecuta fuerint tempora deinceps narratur. ac primus in iudicibus atq́ ducibus Thola ponitur, vir paterno ſplendore ac tribu etiam nobilis, qui ob virtutis præſtantiam, reipublicæ adminiſtratione ac tutela ſuſcepta, Samiram vrbem in Ephraimi ſitam monte incoluit, quòd opportunum locum pro temporis & rerum ratione & vſu cenſuerit tum ad ius populo dicendum, tum ad regionem ab hoſtium inuaſione defendendam. Hunc verò non otioſum, aut deſidem ignauumq́, ſed ſtrenuum & fortem, atque vicinis finitimisq́ formidatum fuiſſe, verbum* Surrexit *probat, cũ adiuncta cauſa quam primæua lingua explicat:* Et ſurrexit ad ſeruandum Iſraelem Thola filius Phua filius DODO. DODO *autem patruum ſuum ſignificat, vel patruelem ſuum, cuius poſſeſſiuum cùm lectio non declaret, interpretes Abimelecho adſcribunt, maximè quod ad id admittẽdum Græca verſione quodammodo inducantur,* υἱὸς πατραδέλφου αὐτοῦ. *quamquam ſunt qui* DODO *proprium nomen eſſe exiſtiment, quo huius Phuæ auus appellatus fuerit, quando & nomen ipſum à Chaldæo interprete ſuis elementis integrum conſeruari conſtat. ad quod etiam accedit Gedeonis familia in Manaſſe tribu conſcripta, cuius fratrem, qui Abimelecho patruus contingeret, ad eãdem tribum referri conueniret; niſi vlla hîc ex affinitatum ratione intercedere poſſet exceptio. quam cõtrouerſiam aliis iudicibus dirimendam reſeruamus, illud obſeruaſſe cõtenti, Deum illis iudicum ſæculis ex ſingulis ferè, vt aliàs adnotabimus, Iſraëlitarum tribubus virum delegiſſe, cui reipublicæ cõmitteretur cura. Atque verbum* Surrexit, *non ex ſucceſſione, ſed delectu aut acclamatione, aut potentia & opibus, aut ſingulari diuinæ prouidentiæ ſententia, poteſtatis ſiue miniſterij ius huic vel illi conſtitiſſe ſignificat. cuius adnotationis exempla quamplurima per ſacros occurrunt libros. vt, Surrexit in terra Rex nouus ſuper Ægyptum: qui ignorabat Ioſeph, id eſt, pulſis iam & exſtinctis Regibus illis, quos tantis beneficiis, tanta amplitudine, tantis diuitiis auxerat Ioſephus, alius quiſpiam non hæres, verùm occupator, clauum tenere cœpit. ita hoc loco* Thola *ex alia familia atque tribu ſurrexiſſe cõmemoratur, ſingulari adnotatione ſucceſſionis, nõ hæreditatis: nã qui paternum auitumq́ locum in poteſtate vel magiſtratu obtinet, in ſacro ſermone* Regnare, *ſiue* Iudicare, *ſiue aliàs munus gerere pro illo dicitur, ſua verò in lingua* THAHHATHAV. *qui verò non hæreditario, ſed alio iure quẽquam ſubſequitur, Latinis ſuccedere dicitur, ac ſucceſſor idem appellatur: ſacri verò ſermonis vſu, regnare, vel aliàs rem adminiſtrare poſt*

Exod. 1.

alium

alium fertur. Cùm verò Tholam hunc Abimelecho ad populi ſalutem ac tutelam ſucceſsiſſe declaret hiſtoria; Abimelechum etiam ipſum, quamquam malis artibus & rationibus admiſſum, tamen eodem tuendi, defendendi, ac iudicandi Iſraëlis munere functum fuiſſe indicat, cuius culpa non in magiſtratus iure violato exſtiterat, ſed in eodem iure per ſummam iniuriam ſtabiliendo. Namque is publico Sichimitarum conſenſu princeps fuerat ſalutatus: verùm quia ea res non moribus & æquitate, ſed ambitu peracta, atque ſceleratis parricidiis firmata fuerat, vt & illi & illius fautoribus malè verteret, euenit, id quod vltima præcedentis capitis ſententia expreſſè
Supr. 9. *fuit adnotatum: Reddidit Deus malum quod fecerat Abimelech contra pa-*
» *trem ſuum, interfectis ſeptuaginta fratribus ſuis. & paulo etiam ſuperiùs eiuſdem culpæ communione Sichimitas damnatos vidimus, & ſcelus interfectionis ſeptuaginta filiorum Ierubaghal, & effuſionem ſanguinis eorum conferre in Abimelech fratrem ſuum, & in cæteros Sichimorũ principes qui eum adiuuerant. Itaque non tam electio Abimelechi, quàm electionis cauſæ & euenta in crimen vertuntur Sichimitis: qui tamẽ aliàs vnum quempiam ex tanto fratrum numero, vel ex alia etiam tribu, ſuffragiis & voce declarare potuiſſent. Hunc verò quamquam infelici conſilio declaratum, tamen toto triennio ad Reipub. gubernacula ſediſſe hiſtoria indicauit:*
Supr. 9. *Regnauit itaque ſuper Iſrael tribus annis. quod ſpacium in temporum ratione ac numero ad ſummam quoque refertur. Atque illas armatorum copias, quas ab Abimelecho aduerſus Sichimã deductas legebamus, prætorias fuiſſe, ac perpetuò in militari officio & exercitatione verſatas intelligimus, non autem tunc primùm coactas: nam & hoc ipſum mandato illo indicatur,*
Supr. 9. *Surge nocte cum populo qui tecum eſt. Quamquam verò nihil ab illo aduerſus externum hoſtem geſtum fama hiſtoriaq́ acceperimus; tamen illis copiis & populum in officio, & finitimos in metu contentos fuiſſe, exiſtimare licet, vtpote perculſos ac territos nomine & opinione viri ad rem agendam augendamq́ prompti, & ſuorum gratia atq́ opibus potentis, nec non incredibilis ferocitatis exemplo diffamati, qui ſeptuaginta fratres ſuper lapide vno, vna die, principatus ineundi & firmandi ſtudio ſuſtuliſſet. Iam verò huius ſucceſſorem Tholam fortitudine ac prudentia, conſularibusq́ virtutibus illuſtrem, & præſidiorum atque ſubſidiorum opportunis curis, & iuris dicendi muneri atque officio intentum, viginti ac tres annos perpetuos feliciter præfuiſſe, & vita pariter atque magiſtratu ac religionis pietate defunctum, in eadem quam iudex tenebat vrbe honeſtè ſepultura conditum cepimus. Exiſtimamus autem vrbi illi nomen factum à Samir lapidis eodem loci abundante copia, qui apud Græcos & Latinos exigua mutatione vocabulum retinet* SMIRIS, *Hiſpanis verò atque Italis* Smeril & Smerillo *dicitur, atque Latino interpreti noſtro plerumque in Adamanta vertitur. de quo nos iam aliàs pluribus diſſerebamus. Bono autem iudici bonoq́ cuſtodi (id nomen magiſtratibus omnibus à Platone tribuitur) celebre ſui*

cognominis

cognominis ſepulchrum decretum fuit; quippe Samir *ſignificatio ad cuſtodiam & firmitudinem pertinet.*

Huic ſucceſſit Iair Galaadites, qui iudicauit Iſrael per viginti duos annos, habens triginta filios ſedentes ſuper triginta pullos aſinarum, & principes triginta ciuitatum, quæ ex nomine eius ſunt appellatæ Auoth-Iair, id eſt, oppida Iair, vſque in præſentem diem, in terra Galaad.

V I R O *huic, propter diuitias & opulentiam, communi ac publico ſuffragio adminiſtrandæ reipublicæ munus delatum intelligimus, quippe conſentaneum fuerat eum haberi prudentem & fortem, quem Dei beneficio felicem eſſe conſtabat. Magnã autem ſeculis illis felicitatis partem in legitima, eaq́ numeroſa ac florente prole poſitã, & diuina illa promiſſa quæ vmbram atque imaginem futurorum bonorum ſacra continet lex, & multa etiam Vatum ac Pſalmorum oracula documentaq́ comprobant; præcipuè ſi eiuſmodi familiis diuitiarum honeſtis artibus paratarum abundans & cõmodus accedit vſus, cum vtentium honore ac dignitate cõiunctus. S.S.E. Beatus homo qui timet Dominum, qui ambulat in viis eius.* Pſalm. 127. *Labores manuum tuarum quia manducabis: beatus es, & bene tibi erit. Vxor tua ſicut vitis abundans, in lateribus domus tuæ. Filij tui ſicut nouellæ oliuarum, in circuitu menſæ tuæ. Ecce ſic benedicetur homo, qui timet Dominũ. Huc etiam illud ſpectat: Cùm dederit dilectis ſuis ſomnum, ecce hæreditas Domini, filij merces, fructus ventris. Sicut ſagittæ in manu potentis, ita filij excuſſorum. Beatus vir qui impleuit deſiderium ſuum ex ipſis, non confundetur cùm loquetur inimicis ſuis in porta. Neque verò apud Iſraelitas tantùm, quibus honeſtiſsimum ducebatur, populum pium ac religionis veræ colentem vel vnica ſobole propagare; verùm apud Gentes etiam, numeroſior filiorum familia publicis ornamentis & immunitatis priuilegiis afficiebatur. vnde apud Romanos illa trium atque duodecim liberorum iura nata ſunt. Hunc itaque virum felicem haberi oportuit, quem Deus triginta liberis auctum voluerat, iiſdemq́ ad ætatem vſque virilem perductis, atq́ non ſordidis, ſed ingenuis & nitentibus, patremq́ equeſtri apparatu, cùm prodire opus eſſet, comitantibus.* Sedentes ſuper triginta pullos aſinarum. *Mulos hoc in loco interpretamur, qui ex aſina & equo, vel ex equa & aſino gignuntur. Erat enim illis regionibus honeſta ac vel regia huiuſmodi iumentorum vectio. Chananæum nomen* G H A I A R I M, *cuius ſingulare eſt* G H A I R, *pullum ſignificat plerũque ex aſina vel aſino progenitum, ſed non ſemper eum qui in aſinorum genere ſit ponendus. Nam & apud Iobum* G H I R P A R E *inuenimus,* Iob 11. *pro quo interpres noſter onagri pullum reddit. Onagrum autem quamquam ſilueſtris aſini nomine Latini pariter Græcis indigitent, tamen natura ipſa mulis quàm aſinis oſtendit ſimiliorem. Atq́ ita Græcus interpres cum Chaldæo conſentiens,* τριάκοντα πώλους, triginta pullos *vertit,*

nullo poſſeßiuo adiuncto, quod nec in primæuo reperitur exemplari. Pullus autem & aſininus & equinus Latinè dicitur. itaque opulentum virũ hũc adnotatio hæc ſignificat, qui multos filios honeſtè ac liberaliter educaret, atque ſplendidè deduceret, Sedentes ſuper triginta pullos iuniores, atque ex conſequenti non ignauos, immo fortes & induſtrios, qui domitis pullis ex ſententia vti ſcirent. quibus verò artibus omnes illi ſeſe exercerent, ac rem familiarem augerent, regionis & patriæ adnotatio indicat, nempe Galaad, quæ & frugum vbertate, & pecorum armẽtorumq́ fecũditate nobilis fuit. Pecuariam itaque huic familiæ amplam rem & ruſticam etiam ſatis bene cultam fuiſſe cenſendum eſt. hæc verò omnia vitæ decorauerat grauitas & integritas, quam rectè inſtituta tot liberorum turma probabat. Nomen autem ipſum idonea ad agendas res ſignificatione acceſſerat. IAIR *lucentem, candidum, ſplendẽtemq́ dixerimus, quo etiam antiqui illius Iairi Manaſſes filij memoriam & exemplum repræſentari videbatur. Atq́ his ornamentis ad ſummam amplitudinem, & regendi Iſraëlis authoritatem vir ille peruenit, quam per viginti & duos annos diligenter & dignè tranſactos ad mortem vſque comprobauit, eoq́ temporis ſpatio triginta liberos, quorum ope in munere adminiſtrando opportunè vtebatur, in triginta ſuæ regionis antiquis oppidis collocatos, pro nominis ſui ratione claros nobilitatosq́ reliquit.* Et principes triginta. *Ex exemplari:* Et triginta GHEIARIM illis; illis vocabuntur HHAVOTHIAIR vſque in diem hũc quæ in terra Gilghad. *Gilghaditæ regionis partem eam, quæ nunc præcipuè indicatur, bis eodem nomine, verùm alia atq́ alia ex ratione celebrem exſtitiſſe, hæc lectio docet; quæ cùm breuiter ac ſignificanter tantùm relata fuerit, nobis erit diſtinctiùs explicanda. In concione illa celeberrima & ampliſsima, quam de omni gentis ac rei Iſraëliticæ initio, progreſſu, & ſtatu Moſes habuit, terram omnem Argob, quæ Gigantum quondam nomine inſignis fuerat, Iairo Menaſſes filio in vſum poſſeßionemq́ ceßiſſe narrabat, eamq́ multis oppidis habitatã, mutato deinceps cognomẽto* HHAVOTH-IAIR, *hoc eſt; Belluas Iair, deinceps dictitatã, quaſi ea ſermonis figura gigantes, id eſt, robuſtos terræ illius habitatores, non ſecus quàm belluas, Iairo ſuperatos & interfectos referret, poſteritatisq́ memoriæ ac monumentis mandaret. Sunt autem huiuſmodi de hac re concionatoris illius verba: Re-*
Deut. 3. " *liquam partem Galaad, & omnem Baſan regni Og, tradidi mediæ tribui*
" *Manaſſe, omnem regionem Argob: cunctaq́ Baſan vocatur terra gigãtum.*
" *Iair filius Manaſſe poſſedit omnẽ regionẽ Argob vſque ad terminos Geſſuri*
" *& Machati: vocauitq́ ex nomine ſuo Baſan,* HHAVOTH-IAIR *[id eſt, Villas-Iair] vſq́ in præſentẽ diem. Hæc illius nominis illi regioni impoſiti ratio & cõmemoratio vltra tercentũ annos producta fuit, quæ poſtea etiam alia de cauſa confirmata præſenti lectione refertur, hoc eſt, de nomine huius alterius Iairi, cuius triginta filiis triginta regionis illius frequentia oppida, ſingula ſingulis, ad habitandum regendumq́ ceſſere, non ſine gloria & rei*

bene

bene adminiſtratæ commendatione, quam ob rem euenit, vt eadē quæ antea HHAVOTH-IAIR, *id eſt, Belluæ Iair, ſiue (vt interpres noſter explicatio-nis cauſa vertiſſe videtur) Villæ Iairi dictitabātur, iā nūc deinceps horū fi-liorū gratia & merito* HHAVOTH-IAIR, *id eſt, Belluæ Iair, hoc eſt, à Iairi filiis illic conſidentibus gubernata oppida cognominarentur, rebus & voci-bus iam nunc aptiùs comparatis. Namq; olim à giganteo Barbaro genere do-mito & expulſo, Hhauoth dictæ fuerant, ac non ita frequenti populo Iairi occupantis ætate cultæ: quam ob rem in illo loco Latino interpreti ſiue expli-catori villarum nomine exponebantur. poſtea verò cùm loco & frequentia & cultura creuiſſent, ad vrbium propè rationem & cenſum atque nomen acceſſere, ita vt meritò à Latino ſiue verſore ſiue expoſitore fuerint oppida dicta, cùm in hoc ſermone nullum aliud ſuccurrat vocabulum, quo linguæ ſanctæ elegantia & germana proprietas hoc loco exprimi poßit. ea autem ſic habet:* GHIRIM, *in illa lingua id ſignificat quod Latinus* Vrbes. *huic nonnihil diſcrepans vox* GHEIARIM *oppida vrbibus minora, facie ta-men & cultu vrbium æmula, dicuntur, cuiuſmodi apud Hiſpanos in Car-pentania* Talauera & Eſcalona, *in Bethica* Cremona, *in Bethicæ & Luſitaniæ finibus* Zzafra *ſunt: & in Belgio* Hondiſcotum, *& in Lo-tharingia* Pont à Monſon, *& huiuſmodi alia in aliis regionibus inſignia, quibus, dummodo ſermonum non refragaretur vſus*, Vrbecularum *no-men fortaſſe quadraret. Hiſpani* Ciudadetas & medio ciudades *vocant. Habemus itaque* GHIRIM, *quod vrbes; &* GHEIARIM, *quod oppida, villas vel ſemiurbes interpretamur. tertia reliqua eſt vox* GHAIARIM, *pro qua pullos Latinis reddi docebamus. ex quibus adnominationis elegātia vtcumq; conſpici, delectareq; conſpicientem poteſt. Nam triginta Iairi filiis totidem* GHAIARIM *inſidētibus cū triginta etiam* GHEIARIM *in domici-lium atq; ditionem ceßiſſent, nomen etiam & celebritatē* HHAVOTH-IAIR, *hoc eſt, belluarum, ſiue potiùs vrbecularū Iairi meruerunt. itaq; nomen qui-dē retentum eſt; verùm nominis ratio aptior & opportunior horū cauſa ex-ſtitit, propter verborū affinitatem; quam Paronomaſiam dicendi artifices vocant. Hæc itaq; ſententia huius Latinæ verſionis*, Quę ex nomine eius ſunt appellatæ. *quæ antea prioris illius Iairi nomine inſignes fuerāt, huius poſterioris Iairi exemplo ac iure eodem ſunt celebriores cognomento, atque perpetuum viri & familiarū illius monumentum documentumq; in hanc vſq; diem conſeruant. Sacra ac germana oratio ex verbis cōuerſa rem ipſam obſeruatione indicat*: Et triginta GHAIARIM illis, illis vocabuntur HHAVOTH-IAIR. *Græcos interpretes locutionis figuram hanc exprimere conatos arbitramur:* ἐπιβεβηκότες ἐπὶ τριάκοντα πώλους· καὶ τριάκοντα πόλεις αὐτοῖς καὶ αὐτὰς ἐκάλεσεν ἐπαύλεις ἰαΐρ. *Ita accurata apparet allu-ſio* πώλους, πόλεις, ἐπαύλεις. *duos itaque Iairos in hac lectione indica-mus, non vnum, vti nonnulli opinantur, qui ſi eſſet, vltra trecentos pro-fectò vixiſſet annos.*

Mortuuſque eſt Iair, ac ſepultus in loco cui eſt vocabulum Chamon.

SEPVLCHRI *locus ad hiſtoriæ veritatiſq; teſtimonium & monumentum perpetuum indicari ſolet, ita vt nominis celebritas ex depoſiti amplitudine, vel obſcuris oppidis parta, vel illuſtribus auctior acceſſerit. Huius autem oppidi, prætex hanc, qua in Annalia & Iudicum commentaria relatum legimus, nullam antea mentionem factam meminimus. Sed iã ab huius ſepultura vnà cum viri memoria atq; fama loci etiam recolebatur nobilitas.*

Filij autem Iſrael peccatis veteribus iungentes noua, fecerunt malum in conſpectu Domini, & ſeruierunt idolis Baalim & Aſtharoth, & diis Syriæ ac Sidonis & Moab & filiorum Amon & Philiſtiim: dimiſeruntque Dominum, & non coluerũt eum.

HVMANI *ingenÿ prauitas, & in bonis ſtudiis ac rebus inconſtantia, nec non nouarum ac peregrinarum actionum auiditas & æmulatio, his antiquarum lectionum monumentis ad poſteritatis memoriam, eruditionem, ac prudentiam ad viuum expreſſa depingitur.* IAM *nimis vetus, nimiumq; vulgaris illa quadraginta quinque annorum ſpatio producta religionis ac reipublicæ facies, faſtidioſiſſimis hominum ſenſibus videbatur, cùm præter antiquos vetereſq; ritus & mores, à duobus proximis iudicibus inſtauratos, nihil præterea ludorum, nihil publicæ lætitiæ, quo populus oblectaretur, exſtaret. Vnus tantùm locus certis ſtatiſq; diebus, iſq; cum magna reuerentia, cum triſti ſeueritate eſſet petendus, atque ex priſca tantùm diſciplina colendus, idq; vnico ac ſingulari ſemper modo & ordine: cùm tamen Gentes cæteræ omnes, atque in primis eæ, quarum vicinitate & commercio vtebantur, aliis atq; aliis cultibus variarunt, & frequentibus ſacrorum, ludorum, & ſaltationum, conuiuiorum atq; epularum ſpectaculis deliciiſq; fruerentur, qui tamen homines quoq; erant, & publicarum ac priuatarum rerum vſu & ſplendore non minùs bene viuere feliciterq; agere viderentur, atq; iidem diis religionibuſq; propriis omnia accepta referrent, vt quibus numen eſſe, & non ita rigidam cultus diſciplinam placere crederent. Huiuſmodi itaq; rationibus putatis, filÿ Iſrael non modò intermiſſas iam pridem ſuperſtitiones poſtliminio recipere, ſed nouas etiam atq; recentes dedicare, & à vicinis pro libidine petitas inferre decreuerunt.* Peccatis veteribus iungentes noua. *Exemplaris verbi* IOZZIPHV *ſignificationem circumloquio expreſſit Latinus interpres, quod aliàs ſimplici vocabulo,* addiderunt, *imitari ſolet. Namq; non repetitio modò, ſed cumulus & auctio hoc verbo ſignificatur. Rurſus, inquit, antiquã ſuperſtitionẽ, illis paucis annis intermiſſam, reuocare, atq; temporis anteacti iacturã iiſdem quibus antea deditì erãt frequentiùs repræſentãdis, & nouis præterita inferendis adaugendiſq; reſarciendam curauerunt. idq; cùm priuatè, tum publicè, atque adeò contentiosè. id ſignificat appellatio filiorum Iſrael cum exacerbatione criminis*

ac ſceleris, quòd tantum ab illo Iſraele degenerauerint, qui familiam ſuam omnem iſtis ſuperſtitionibus immunem alienamq́ eſſe curauerat. Namque vltra intermiſſorũ Baghalim & Ghaſtharoth inſtaurationem & amplificationem, quidquid apud vicinos colebatur, nouis auctionibus indies accedebat. S.S.E. Noui recentéſque venerunt, quos non coluerunt patres eorum. Deut.30.
Baalim & Aſtharoth. *De nomine & ratione* Baghalim *fuſiùs aliàs diximus: tantùm hîc repetere ſat fuerit, hoc nomen maſculinæ & pluralis formæ eſſe, & eos deos ſignificare, quibus huiuſmodi ſexum deluſa tribuebat antiquitas, vt Saturnos, Ioues, Martes, Apollines, Mercurios, Vulcanos, & cæteros omnes. Hos ab Homero & antiquioribus poëtis conſecratos Diuos, ſiue Deos appellare, atq; in ſuos faſtos inferre Romana potentia, in populi gratiam atq; in Reipub. ementitam amplificationem, curauit. ex hoc genere Beli etiam, Chamoſi, ac Dagonis, & multa alia nomina apud Aſſyrios, Syros, Palæſtinos, Moabitas, & Idumæos dedicata ſunt, Barbarorum videlicet deorum. Verùm quia maſculorum tantũmodo numinum turbam non ſatis felicem fore exiſtimauerant, eò licentiæ à poëtis & huiuſmodi ſuperſtitionũ antiſtitibus progreſſum eſt, vt cælum quoque, maria, ac terræ, & elementa omnia, atque adeò infera ipſa regna deabus feminis tum virginibus tum nuptis, necnõ & meretricibus, implerentur, iſtíſque etiã numen, poteſtas, & iuuandi atque lædendi mortales arbitrium & vis tribueretur. Atq; ita Iunones innumeræ, Dianæ, Pallades, Cereres, Proſerpinæ, Hebes, & Irides, & Veneres, in Dearum ſunt relatæ numerum, præter Nymphas Dryadas & Hamadryadas & Oreadas, nonnullaq́ alia minoris cenſus nomina, quibus omnibus alia atq; alia ſacra, pro variis vtilitatis atq; efficientiæ opinionibus, inſtituta ſunt: & quamquam mares & feminæ crederentur, tamen nonnũquam Dÿ atq; Deæ diſtinctis appellabantur nominibus.*

Diíque Deæque omnes, ſtudium quibus arua tueri, Virg. Geor. 1
Quíque nouas alitis non nullo ſemine fruges,
Quíque ſatis largum terræ demittitis imbrem.

Nonnumquam maſculino vocabulo vterque concludebatur ſexus. vt:

Illa Deo ſciet agricolæ pro vitibus vuas, Tibul. lib. 2.
Pro ſegete ſpicas, pro grege ferre dapem.

Verumenimuero Chananæorum veteri diſciplina vterq; ſexus tam plurali quàm ſingulari numero ſua diſtincta, auguſta, ac ſancta nomina ſortitus eſt. Nam quicumque mares numen habere crederentur, ſinguli BAGHAL, *plures* BAGHALIM *dictitabantur; feminæ verò omnes, quæ conſecratione & cultu exiſtimarentur dignæ, ſingulariter* GHASERETH, *pluraliter verò* GHASTHAROTH *nuncupabantur. vocis autem etymo* GHASERETH, *diues femina ſignificatur, cuius pluralis eſt* GHASTHAROTH. *diuitiarum verò cumulus, eos quibus contingit, felices efficere vulgo putatur: vnde effectum eſt, vt beatitatis & beati nomina ad diuitias ac diuites Romano ſermone referantur. vt:*

Hor. lib. 2. Sat. 8. Idem lib Epod. Ode 8. Idē Car. lib. 2. Ode 19.

Vt Naſidieni iuuit te cena beati? &: Eſto beata, funus atque imagines Ducant triumphales tuum. *Hinc etiam euenit, vt beatitatis quoque nomen & epitheton cælicolis illis ac feminis præcipuè concederetur.*

Fas & beatæ coniugis additum Stellis honorem.

Atq; ita confusè diuitem pro beato, & beatum pro diuite vſurpare Latinis ſcriptoribus licet, quod & Græcis in ſuis vocibus μακάριος & πλούσιος contingit. Iam verò ad Chananæam linguam redeamus, in qua vox HASERIM *pluraliter enunciata, felicitatem ſiue beatitatem ſignificat, eidem illam valde affinem* GHASERIM *in diuitias Latini vertunt. atq; ita* HASEROTH *&* GHASTHAROTH *ſimillima ferè nomina in beatas vel diuites vertere nobis licet. & quia magna etiam cum ſimplicitate coniuncta vtilitas iunioribus ouibus feminis attribuitur, idem etiam nomen ad ſignificandum hoc genus pecudum traductum eſt. quamobrem audito nomine* GHASTHAROTH, *ſimplices ac beatas, & hominum generi vtiles, perpetuaq; iuuenta vſas feminas intelligere libet: quales eas quæ cælo ac deorum conſeſſu & conuiuio dignæ exiſtimarentur, Gentes illæ nominarunt. Atq; huiuſmodi nominibus & numinibus vario indigitatis cognomento, multa loca apud Chananæos ſacrata dicataq; traduntur, vt Baghal-Berith, Baghal-zebub, Baghal-Paghor, Baghal-Gad, Ghaſtharoth Karnaim, & complura alia, quæ aliàs ad catalogum antiquitatis ſtudioſorum gratia redigentur. Summa autem explicationis huius eſto: Nomina illa* BAGHALIM, *&* GHASTHAROTH, *Chananæis olim vulgatiſſima & celeberrima, ab Iſraelitarum degenere populo fuiſſe cum ſuis ritibus ac ſuperſtitionibus admiſſa & vſurpata per ſummũ nefas, cùm ſacra ac diuina lex vna & quinquaginta præceptionibus, ac multis dirarum prædictionibus, id vel commemoratione fieri cauiſſet. Hanc autem vocem* GHASTHAROTH *Chaldæa Aſſyriaq; lingua nonnihil immutatam* GHASTHARTA *pronunciat, quam poſtea Græcorum ſermo, quòd gutturalibus elementis & prolationibus deſtitutus fuerit, tranſlatam ἀςάρτη protulit: deinde verò ex minùs diligente & accurata rei notitia vnam quampiam deam eſſe putatam, &* Aſtarten *nominatam, Græci hiſtorici ſuis ſcriptis mandarunt, & Latinis tradiderunt. id quod & nos admonendum duximus; ne quis cum Plutarcho cæteriſq; ſcriptoribus in huiuſmodi Aſtarte Aſſyriorum ipſis vocata dea, nomine pariter atq; re decipiatur: quale in multis aliis corrigere facilè fuerat, ſi noſtri hoc laboris & inſtituti eſſet. Igitur Iſraelitæ antiquis regionis ſuæ ſuperſtitionibus multo ſtudio reuocandis, magno ſumptu & apparatu adornandis, non contenti, aliis quoque operam & cultum dicare voluerunt.* Et diis Syriæ, *Damaſcenis. Nam cùm triplex Syria ſiue Arã in ſacris Geographicis à nobis fuerit deſcripta, hæc Iſraelitarũ regioni viciniſſima confiniſq; erat ab Aquilone, cui adnexæ Occaſum verſus adiacebant Sidoniorum ac Tyriorum prouinciæ, quibus peculiares colebantur dij.* Et Sidonis. *A Meridie verò & Ortu Moabitæ Iſraelitarum claudebant fines, quorum*

etiam

etiam religionibus apud ſe ſanciēdis, ita vacaſſe arguuntur: Et Moab, & filiorum Amon, & Philiſtiim. *qui ab Ægypti fluuio dicto tractum omnem inter Iſraelitas & Sidonios tenebant. Animaduertendum autem eſt, in ſacræ linguæ narratione his omnium vicinarum gentium diis nomen non Baghalim & Ghaſtaroth, ſed* ELOHIM *adſcribi, ea quam modò explicabamus adnotatione. Quod nomen plurale eſt, & ad gubernationis, prouidentiæ, virtutis atq; efficientiæ, conſilij & iudicij rationes vſurpari, non ſemel docuimus, pro quo Latini interpretes interdum Iudices, nonnūquam Angelos, ſæpiſsimè deos reddunt. eſt autem in exemplari opportuniſsima conſilij, voluntatis, actionis, negotij, ſtudij atq; ſedulitatis exaggeratio ad hanc arguendam cauſam, quæ nomine Elohim repetito, ac ſingulis nationibus adiuncto fit, cum reiteratione duarum dictionū, coniunctionis inquam & articuli, quam figuram Polyſyntheton Rhetores vocant.* Et [*ipſos*] deos Aram, & [*ipſos*] deos Sidonis, & [*ipſos*] deos Moab, & [*ipſos*] deos Amon, & [*ipſos*] deos Peliſtiim, *quæ interpres noſter ſemel tantùm poſito accuſatiuo connectit: Græci verò, quòd articulis opportunis abūdant, ſingillatim expreſſerunt,* καὶ τοῖς θεοῖς συρίας, *&c. Ipſa autem repetita coniunctorum membrorum pronunciatio vel verboſum enumeratorē delaſſare potuit, & tamen Iſraelis filios tantum in illa re, in illa impietate poſitum ſtudium, tanta cura & opera minimè laſſauere. Deos autem numero multitudinis vnicuique numerationis membro adſcribit author, vt affectatum & contentioſum ſuperſtitionis ſtudium exprimat. Non, inquit, ſelectum aliquem & præcipuum ex ſingulis nationibus Deum, ſed Deos, & Deos, & Deos. Quippe hominum ingenio vbi à diuinæ legis orbita ad propriæ opinionis atq; delectionis ſemitas digredi libuerit, nullus vmquam inueniēdi, addendi, mutandi, atq; innouandi res ſtatuitur modus. hic enim licentioſè illius ſciendi bonum & malum facultatis fructus fuit; qui ſemel guſtatus,* Gen. 3. *inſanam & inſatiabilem infert famem curioſitatis, quam æmulationis & contentionis orexis quædam vehementiùs irritat. Vnde variarū ſectarum, diſciplinarum, atq; diſsimilium rituum & morum, ſecum & cum aliis pugnantium, origo eſt.* ATQVE *hanc quoque partem nos pio ac Dei cultori viro cuiuis, in ſuo etiam ſeculo obſeruandam cauendamq; indicamus. Igitur cùm Iſraelitæ rebus publicis atq; priuatis maximā ex religione vtilitatem afferri intelligerent, omnium vicinarum nationum, quam exiſtimabant felicitatem primùm petendam; deinde ipſarum quoque gentium amicitiā & ſocietatem cōciliandam ſibi eſſe duxere; id quod nulla re commodiùs aſſequi ſe poſſe putauerunt, quàm religionum communione: vt hoc pacto cæterarum religionum deos hoſpites adſcitos, & tēplis atq; aris poſitis cultos, iam quaſi ciuitate apud ſe donatos, experirentur propitios; vicinos verò ipſos, à quibus deorum illorum ſacra diſcebant & accipiebant, ſibi tum diſciplinæ communis, tum mutuæ conſuetudinis cauſa, & morum ſimilitudine ſocios confirmarent; atq; demum cæterorum omnium feliciſsimi euaderent. Quippe qui*

omnium

omnium vicinorũ deorum communi collegio atq; domicilio apud ſe conſtituto, regionem ſuam cæli æmulam reddidiſſent. Tam multis itaq; diis inducendis, conſecrandis, dedicandis, atq; colendis intenti, Dimiſerunt Dominum, & non coluerunt eum. *Namque hic huiuſmodi mutationis exitus, legiſlatoris vaticiniis fuerat prædictus:* Deut.30. *Deum, qui te genuit, dereliquiſti,*
» *& oblitus es Domini creatoris tui. Primùm enim tot nouis rituum & cultuum generibus & formis, tot ſimulacris deorum, non in vna tantùm vrbe, ſed in omni oppido, vico, pago, monte, fonte, atq; via collocatis, tot lucis nemoribusq; conſitis, tot templis ſtructis, altaribusq; erectis, ornatior & elegantior multo viſa eſt regio. Iam verò tanta veſtium & culturæ licentia & varietas, tanta ludorum, ſaltationum, & cantionũ, atq; carminum diuerſitas, ita nouarum cupidos puerorum, feminarũ, iuuenum atq; etiam ſeniorum animos oblectabat, vt priſcam illam antiquæ ac paternæ diſciplinæ ſimplicitatem faſtidio ac ſatietate abalienaret: maximè cùm illa vnum tãtùm ad diuinam rem agendam locum, eumq; ter ſingulis annis adeundum conſtituiſſet; atq; hoc modo quoſdã otioſos, atq; ſuperſtitioſos, vagandiq; auidos, ingrata deſidia continere; alios verò, quibus non tantum vel otij, vel facultatis eſſet ad excurrendum, viſendi templi copia priuare viſa eſſet (mentior, niſi hoc nomine Moſis tabernaculum, & Salomonis templum apud Chriſtianum ſcriptorem damnata legerim) ita adeò hac nouarũ religionum vice omnibus tum vagis & peregrinandi cupidis, tum etiam iis quibus non tantum diſcurrere liceret, magna opportunitas magnaq; commoditas creata eſt: cùm nemo eſſet cui vel in oppido, vel, ſi placeret, in horto proprio, vel etiam domi, templorũ atq; deorum illorũ frequens non conſtaret copia. Sordeſcere ergo primùm Dei nomen & cultus cœpit atq; contemni, ac deinde quàm citiſſimè iſtis nouis moribus obſoleuit, adeò vt derelictus fuerit Dominus, nec vllo pacto etiam inter tam multos hoſpites ille, ſi non vt antiquus, ac ſui ipſorum gentis, hoc eſt, Iſraelitarum verè tutelaris Deus, tamen vt iam diu in illa regione tribus & vltrà ſeculis notus, atq; innumeris modis illuſtris, vel ſaltem vt hoſpes etiam inter cæteros admiſſus, quinimo illorũ animo & propoſito excluſus, & contemptus fuit; tum quòd nec alium ſecum*
» *cognoſci Deum ipſe antè cauerat. Ego enim ſum Deus tuus qui eduxi te de*
» *terra Ægypti. Audi Iſrael, Dominus Deus tuus Deus vnus eſt. Non adorabis deos alienos. Tum quòd illius ſacra, & cultus omnis, cum cæterorum deorum ritibus, inſtitutis ac ceremoniis pugnarent. His autem admiſſis & inſtitutis, illa deſeri contemniq; conſequens fuit.*

Contra quos Dominus iratus, tradidit eos in manus Philiſthiim, & filiorum Ammon.

PRÆDICTIONES *illas in Moſis vaticinio non ad neceſſitatem, ſed ad monitum conſiliumq; decantatas, Iſraelitarum culpa & opprobrio ſuis euentibus veriſſimas atque certiſſimas declaratas, animaduertere eſt.*

Vidit

Vidit Dominus, & ad iracundiam concitatus eſt: quia prouocauerunt eum filij ſui & filiæ. Siquidem complures & magnæ, atq; graues admodũ prouocationis cauſæ ex iſtorum peruerſa mente, atq; libidinoſo electionis conſilio exſtitere. Prima illa offenſio fuit, velle aliam conſtituendæ Reipub. inire rationem ab ea, quam diuinis acceperant inſtitutis ac legibus. Secunda verò, decus & ſplendorem ac felicitatem ſibi ex alienis religionibus adſciſcere. huic autem propoſito res ipſa acceſſit, Chananæorum numinibus maribus ac feminis inſtaurandis, aliisq; præterea inducendis ex vicinarum regionum imitatione, & ,vt alia quàm plurima flagitia omittamus, ipſa expetita cum vicinis gentibus cõſuetudo atq; ſocietas, vitioſiſſima ipſis calamitoſiſſimaq; fuit, vtpote quarum corruptiſſimis moribus perniciem afferri neceſſe erat, maximè verò cùm id externarũ religionum affectata, & ſtudioſè quæſita communione conficeretur. quippe Iſraelitæ cum religione ſua, in illo medio totius terræ theatro conſtituti fuerant, non qui quicquam, quod ad religionem pietatemq; faciat, ab vlla vſpiam gente nationeq; mendicarent, ſed qui inſtitutorum morumq; ſuorũ exemplo, cæteris omnibus populis veræ pietatis magiſtri, doctores, authoreſq; eſſent. S. S. E. Ecce dedi te in lucem gen- Deut. 32.
tium, vt ſit ſalus mea vſq; ad extremum terræ. Atqui cætera omnia quæ hoc Iſaiæ 49. »
loco nobis indicata, Iſraelitis appetita crimini dantur, certa admonitionis ac prædictionis lege cauerat Deus: Non inibis cum eis fœdus, nec miſerebe- Deut. 7.
ris eorum, nec ſociabis cum eis coniugia. Filiam tuam nõ dabis filio eius, nec »
filiam illius accipies filio tuo: quia ſeducet filium tuum ne ſequatur me, & »
vt magis ſeruiat diis alienis: iraſceturq; furor Domini, & delebit te citò. »
Huius diuinæ offenſionis euentum huic narrationi ſubiunctũ legimus; cauſam verò atq; fomenta malorum & calamitatũ ab ipſis Iſraelitis excitata fuiſſe, res ipſa indicat, qui, ſimulatq; ſua ipſorum libidine à Deo ſeſe abalienare ſtuduerunt, perdito æmulationis furore (vt hominũ ingenium eſt) cum ijs quas æmulabantur gentibus ex conſuetudinis initiis, in generis, opum, diuitiarũ, induſtriæ, ſplendoris, atque adeò in religione colenda præſtantiæ, contentionem venire cœperunt. Nam non minima de hac re Gentibus eundem cultũ profeſſis altercatio, ac rerum & verborum diſcrepãtia eſſe ſolet, hinc autem rixæ oriuntur & iniuriæ mutuæ, ex quibus bellorum inchoantur incendia. Tradidit eos in manu Philiſtiim & filiorũ Ammon. *Traditionem hanc iure ſummo factam intelligimus, quam ſacer ſermo ita accipiendam indicat. ſic ex verbo:* Et exarſit naſus Domini in Iſrael, *&* vendidit eos in manu Peliſthim, & filiorũ Ammon. *Namque nomẽ ipſum,* Iſrael, *quaſi correlatiuum eſt nomini,* Domini: *nõ quidem ex natura alterius partis, hoc eſt, Domini; ſed ex cõditione & obligatione alterius, hoc eſt, Iſraelis. Quamquã enim Domini rationẽ & mentionem non continuò Iſraelis nomen & ratio ſequatur; tamen Iſraelis appellationẽ & conſtitutionẽ Dei poſſeſſio e veſtigio conſequitur; illudq; veriſſimè enunciatur, Si Iſrael eſt, Dei Domini eſt, quando idem eſt Iſrael, quod Dei Deo, & cũ Deo*

 potens.

potens. id eſt, quidquid Iſraeli ſub hoc tribuitur nomine, id omne ad authorem & Dominum Deum eſt referendū. Siquidē Iſrael à natura nihil plus quàm Iacob fuerat; beneficio autem, efficientia, gratiaq́; Dei, Iſrael factus, appellatusq́; fuit. id quod ex ingenuorum Iſraelitarum profeßione confir-
Pſal. 99. *mare libet. Scitote quoniam Dominus ipſe eſt Deus; ipſe fecit nos, & non*
" *ipſi nos. populus eius, & oues paſcuæ eius. Igitur cùm ſeſe iſti ab hac profeſſione per inſaniam alienare ſtuduerint, commeruerunt vt ab offenſo Domino ac paſtore lupis, quorum conſuetudinem optauerant, caſtigationis cauſa exagitandi, & lacerãdi permitterentur. atq; hæc traditio & permißio vendendi verbo declarata eſt. Namq; emptionis iure comparatum ſeruum, atq; iuſta & clemente ſeruitute exceptum ac tractatum, tamen ingratum officiíque deſertorem & fugitiuum, vendendi facultatē iura omnia hero concedunt: quod caſtigationis genus in ſeruitiorum iudiciis mitißimum cenſetur, ſed vt illa inutili atq; improbo ſeruo ſentiri poßit, aſperioribus dominis vendi huiuſmodi ſolent. Venditi autem fuerunt hac tempeſtate Iſraelitæ iis, quos amicos & ſocios affectauerant, vt tandem ſeruitutis vtriuſque diſcrimen experti reſipiſcerent. Quippe hanc cum Iſraelitis quondam emptis, deinde ob ſcelera & flagitia vendendis, atq; identidem redimendis, rationem perpetuam Deus tenebat. quam fuſiùs aliquãdo apud Prophetas declarauit:*
Amos 9. *Nūquid non vt filij Æthiopum vos eſtis mihi domus Iſrael? ait Dominus.*
" *Numquid non Iſrael adſcendere feci de terra Ægypti? &c. Hoc autem pacto atq; hac lege ſibi cum ſeruis officiū prodentibus agendum eſſe, Dominus*
Deut. 32. *ipſe prædixerat: Quomodo perſequebatur vnus mille, & duo fugarent de-*
" *cem millia? nonne quia Deus ſuus vendidit eos, & Dominus cōcluſit illos? Non enim Deus noſter vt dij eorum [nimirum qui nec lædere, nec iuuare ſui cultores vel deſertores poſſunt] & inimici noſtri ſunt iudices, &c. Hoc itaq; iure, & conſilio hoc, Iſraelitas nationibus vicinis traditos intelligimus; & hominum à Deo alienatorum conſilij quales ſint exitus, admonemur. Eſt autem in verſu hoc ſumma ac breuis mox deinceps enumeratione explicandarum calamitatū propoſitio, ſacris hiſtoricis perquam familiaris.*

Afflictique ſunt vehementer, & oppreſſi per annos decem & octo omnes qui habitabant trans Iordanem in terra Amorrhæi, quæ eſt in Galaad.

Vt *non Latinam tantùm, ſed etiam ſacram edoctis linguam hoc loco conſuleremus, carmen hoc ita ex exemplari vertebamus:* Et fregerunt, & quaſſauerunt filios Iſrael in anno illo: octodecim annis, omnes filios Iſrael qui vltra Iordanem in terra Emorrhæi, quæ in Gilghad. *Nec omnes vicinos ac finitimos ex ſociis inimicos repentè exſtitiſſe, nec eodem tempore omnes Iſraelitas fuiſſe inuaſos intelligimus, ſed ab iis cœptam calamitatem, qui primi ob Ortu habitabant, & cogitandi materiam, & pœnitentiæ ſpatium, & locū ipſis cum primis, & cæteris maximè tribubus fuiſſe conceſ-*

conceſſum, fruſtra tamen per id tempus, donec illud inſaniæ malum, plagis acceptis, ſentiri, & curationis ac ſanitatis deſiderium iniri cœpit. Vt verò Hebraica explicemus (Nam Latina nihil nodi habet lectio). Eodē anno quo Iairus è viuis deceſſerat, Iſraelitas magna feſtinatione, & ſumma contentione, regioni ſuæ illis implendæ ſuperſtitionibus operam dediſſe, ſcriptor indicat; quo etiam anno nondum plenè exacto, calamitatem populo ex Orientalioribus finitimis afferri cœptam, indiesq́; auctam, ad octauū ac decimum vſq; annum, perpetuis malorum & cladium incrementis & acceßionibus, duraſſe. Atq; ita hic annorū numerus illi qui Iairi gubernationi tribuitur, eſt adſcribēdus. Omnes qui habitabant trans Iordanem. *Iſraelitas, non alios, indicat: namq; Amorrhæorum regionem nulli alij tempore illo occupabant populi. duobus autem verbis prima hæc deſcribitur ærumna:* Afflicti ſunt & oppreſſi. *ita hoc loco Latinus interpres reddit* IIRGATSV *&* IIRTSATSV. *quæ in ſtragis atq; imminutionis argumentis vſurpātur, atq; ita etiā à noſtris vertuntur. Dextera tua Domine confregit inimicum.* Exod. 15. *& : Calamum quaſſatum non conteret. Alterum Hiſpanicè vertimus* que- Iſaiæ 42. brar, *alterum verò* caſcar. *vtroque autem Iſraelitarū res vehementer quidem vexatæ, afflictæ, atq; fractæ; non prorſus tamen deſcribuntur perditæ. Loci demum adnotatio cauſam etiam ſiue ſpeciem inferendæ iniuriæ ſubindicat: nimirum quòd direptionis prætextam cupiditatem repetitionis cuiuſdam ſimulatione colorarent Ammonitæ: vt qui Iſraelitarum regionē illam tantùm eſſe proferrent, quæ citra Iordanem iacebat Chananæorū quondam ſedes. hanc verò Amorrhæorum numquam, nec olim à Deo, vel à legiſlatore Moſe promiſſam; ſed obiter inter eundum habitatoribus interfectis occupatam, vtpote fertilem, & pecuariæ curandæ rei opportunißimā, quam tamen multo antea ab ipſis poſſeſſam, nūc poſtliminio recuperandā Ammonitæ iactabant. Atq; ita Iſraelitas premebant, vt, niſi loco concederent, diripiendos atq; euertendos omnino curarent, maximè rebus Iſraelitarum indies imminutis, ac viribus ex Dei iudicio debilitatis.*

Intantum vt filij Ammon tranſmiſſò Iordane vaſtarent Iudam, & Beniamin, & Ephraim: afflictuſq́ue eſt Iſrael nimis.

AMMONITAS *quondā Ghamorhæi illa regione expulerant, quam Ghamorhæis debellatis Iſraelitæ occupauerant, atq; duabus tribubus ac dimidiæ conceſſerant. quibus in bellis Iairus ille priſcus rem ſtrenuè geſſerat, Giganteo etiam perdendo genere, & tamen nunc tantus animus, tantum roboris Ammonitis accreuerat, vt non ſolùm vicinas illas tribus premere atque ſtringere licuerit; ſed tranſmiſſo Iordane, cæteras etiam tribus infeſtare, quæ ſecundùm fluuium aut non longè iacebant, atq; ita porrò Iſraelitarum res omnes exedere ac proterere cœptum eſt.* Iudam, & Beniamin, & Ephraim, *qui Iordani proximas habuere ſedes, vt ex noſtris geographicis cognoſcere eſt.* Vaſtarent, *non excurſionibus & latrociniis modò,*

ſed bello palàm illato, fortiſsimam & principem tribum Iudæ cum vicinis & coniunctiſsimis vexarent, Deo hanc calamitatem ad illorum curandam inſaniam permittente.

Et clamantes ad Dominum, dixerunt: Peccauimus tibi, quia dereliquimus Deum noſtrum, & ſeruiuimus Baalim.

IN *morbis quibus mens animusq́; ægrotat, prima curationis ſpes, doloris atq; mali ſenſu, & cauſæ cognitione, vel inquiſitione oſtenditur. hoc exemplum etſi non ſatis plenũ, tamen in his pœnitentiæ initiis proponitur, quòd Iſraelitæ intra propriam religionem ſeſe vexatos, nec tamen ab antiquis illis numinibus, quibus loca illa quondam dicata fuerant, vlla ex parte ſeruatos experirentur: ideoq́; conſilium illud nunc damnabant, quod de Baghalim & Ghaſtaroth colendis ſuſceptum fuerant exſecuti, nulla interim de aliis ſuperſtitionibus, quas à finitimis ſuſceperant, facta mentione. Nam quamquam nomine Baghalim, numina omnia, quæ à Gentibus falsò colebantur, dici poſſunt; tamen illam quam ſuperiùs explicabamus diſtinctionem inter deos & Baghalim, non pœnitendam ducimus, atq; obſeruandam commendamus. Non enim Iſraelitæ illam ſuam dementiã prorſus agnouerant, ſed eam tantùm partem, quæ præſentior videbatur, arripuerant pœnitentiæ & confeſsionis, ſiue id ex ſtudio facerent retinendi partem tam multorũ cultuum, tanta celeritate & alacritate ſuſceptorum ad vrbis regionisq́; ſuæ ornamentum, ne leuitatis notam apud cæteras nationes ſubirent, quam etiam inimicitias parituram timere poterant: in promptu namq; erat Sidoniorum cæterorumq́; offenſio ex tam ſubita mutatione conſilij, & abalienatione ſuæ religionis, & conſuetudinis vſu. Quamobrem, illis omiſsis, Baghalim tantùm improbant, hoc eſt, deos quos patrios putauerant, quod iam videlicet illos ſibi prorſus inutiles intelligerent, vtpote antea à ſe maioribusq́; ſuis non ſemel repetitos, damnosè tamen ſemper & calamitosè; ſiquidem nũquam antea cultos ſine conſequente mox publica clade & ærumna, meminerant. Cauſam verò eam eſſe argumentabantur, quòd præſente Deo, quo authore ſua illis regio in vſum ceſſerat, regionis ipſius dij vel pulſi & ſummoti loco, vel inopes atq; ſuperuacanei, vel nulli omnino cenſendi eſſent; quippe qui nec regiones, nec gentes ſuas, nec ſeſe etiam defendere tuerique potuiſſent, Deumq́; verum eſſe, qui illam regionem iam ſibi peculiarem feciſſet, atque ipſis eandem habitandam, ſeſeq́; Deum agnoſcendum colendumq́; præbuiſſet. magno itaq; ſcelere & piaculo fuiſſe deſertum eum Deum, quem Iſraelitarum vnicum tutelarem, ac ſingularẽ principem gubernatoremq́;, ab ipſo vſque gentis initio fuiſſe conſtaret. Hæc illius confeſsionis,* Peccauimus tibi, *explanatio eſt, quæ ex perſonarum collatione & comparatione inſtituitur.* Tibi, *quem noſtrum Elohim agnoſcere & colere debuimus, peccauimus tamen, idq́; gemino ſcelere admiſſo, deſertionis tui, & admiſsionis Baghalim, alienorum videlicet, & inimicorum gentis noſtræ, hoc eſt, quibus*

Chana-

Chananæi hoſtes noſtri addicti fuerant. Atque iſta imminuta, vti dicitur, confeßio fuit, quam diuina Sapientia taxatam voluit, ad veræ pœnitentiæ integritatem inſtituendam.

Quibus locutus eſt Dominus: Numquid non Ægyptij & Amorrhæi, filijque Ammon & Philiſthiim, Sidonij quoque & Amalech & Chanaan oppreſſerunt vos, & clamaſtis ad me, & erui vos de manu eorum?

ISRAELITAS, *qui vnius tantùm ſceleris reos ſeſe declarauerãt, piaculorum multorum enumeratione & exaggeratione Deus vrget, atque ad veram integramq́; pœnitentiam vocat accuſationis repudiationisq́; ſpecie, vt qui homines omnes ſaluos fieri, & ad veritatis agnitionem redire vult. quidquid autem effatur, miſericordiæ rationem præcipuè ſpectat. Audiam* Pſal. 84.
quid loquatur in me Dominus, quoniam loquetur pacem in ſeruum ſuum, „
& ſuper ſanctos ſuos, & in eos qui conuertuntur ad cor. Eſt autem accu- „
ſationis ſiue cauſæ ſtatus huiuſmodi:

Non eſt cardiacus, Craterum dixiſſe putato,
Hic æger, rectè eſt igitur, ſurgetque? negabit: Horat lib. 2. Sat. 3.
Quòd latus aut renes morbo tententur acuto.

Vos, inquit, vnum tantum crimen confeßi, meam ſolicitatis clementiam, quam tamen multis aliis, nec iſto minoribus flagitiis vobis abalienaſtis. exiſtimatis vobis in eo peccatum fuiſſe, quòd inutilium Baghalim cultus publicè reuocatus atque ſuſceptus fuerit, quorum populos vobis hoſtes manifeſtos cognoueratis; quam ob rem reiiciendum iam & explodendum cenſetis, atq; hoc pacto in gratiam meam vos receptum iri arbitramini, retentis adhuc cæteris diis, quos plurimos ex vicinis gentibus adduxiſtis, eoſdemq́; nunc vnà mecum retinendos colendosq́; procuratis. Quantum autem à vera ratione, veſtra iſta ratio oratioq́; aberret, doceri vos oportet. Namque Gentes omnes eos pro diis colere inſtituerunt, quos ſibi beneficos eſſe putauere, atq; beneficentiæ opinione, vel cælorum miniſtras formas, vel principes viros, vel alias res, quamquam falſo, tamen hoc efficacitatis ac tutelæ colore ſibi conſecrant: eos verò quos vel nullos eſſe credunt, vel aliis nationibus propitios, ſibi verò infeſtos exiſtimant, cũ gentibus ſuis reſpuunt & auerſantur.

Inter finitimos vetus atque antiqua ſimultas, Iuuenal. Sat. 15.
Immortale odium, ac numquam ſanabile vulnus,
Ardet adhuc Combos & Tentyra, ſummus vtrique
Inde furor vulgo, quòd numina vicinorum
Odit vterque locus, cùm ſolos credat habendos
Eſſe deos, quos ipſe colit.

Igitur ſi vos propterea Baghalim tantùm vobis abiiciendos exiſtimaſtis, quòd eos cum Gentibus ſuis inimicos infeſtosq́; ſenſeratis; & me recipiendũ, vtpote qui Chananæis expulſis, ac ipſorum Baghalim damnatis, terram hanc vobis poßidendam

ipſe conceſſerim: cõſequitur etiam vos ab iſtis, quos adhuc retinetis, diis aliquo beneficio fuiſſe obſtrictos, vel obſtringendos eſſe ſperare, quam ob rem illos retinendos & colendos decreueritis. vel igitur illi cultores iuuare poſſunt ſuos, vel non poſſunt: ſi non poſſunt, oleum & opera fruſtra iis colendis impenditur: ſi poſſunt, nuſquam tamen antea beneficos vobis fuiſſe docere poteſtis, immo cum ſuis Gentibus infeſtos vobis experti fueratis, non ſolùm iſtos, ſed alios etiam. vos Baghalim & Ghaſtharoth honore & cultu dignos decreuiſtis, iisq́ etiam quinque Gentium deos adiungendos curaſtis, deos Aram, deos Sidonis, deos Moab, deos filiorũ Ammon, & Palæſthinorum deos, ſed cùm vos à populis, qui vel iſtos vel ſimiles habent deos, afflicti antea & vexati mirum in modum fueritis, nullum à diis eorum beneficium, ab illorum gente damna quidem, incommoda & iniurias vobis accepta inficiari non poteſtis: diis autem ipſis nihil libertatis aut ſalutis, nihil commodi acceptum referre iure valetis, ſed vni mihi: namq́ illi populi oppreſſerunt vos, oppreſſos autem nullus illorum deorum liberauit, nullus aliqua ex parte iuuit, nec ex illis quemquam gens veſtra in aſperitatibus rerum, vel in anguſtiis temporum inuocauit. Et clamauiſtis ad me. *Ingrata improbáque gentis iſtius ratio reprehenditur, cui in ſecundis rebus magna contemptio & obliuio veri propriję Dei, in anguſtis verò & aduerſis certa recordatio atque inuocatio cum ſubſidij ſubſequentis experientia exſtiterit, & tamen ſalute renouata, rurſus in inſanam variæ ſuperſtitionis libidinem reditum ſit. Exemplaris oratio ita ex verbo habet:* Et dixit Dominus ad filios Iſrael, Nónne ab Ægypto & ab Emorrhæo & à filiis Amon & à Philiſtim: & Sidonij & Amalech & Maghon oppreſſerunt vos. *qua troporum conuerſione, antiquorum & præſentium temporum plena imago iſtorum oculis obijcitur, qua pulſati animi hunc vnicum Deum perpetuum ſeruatoremq́ agnoſcant, ſuumq́ inſaniæ deteſtetur morbum. Antiquæ oppreſſiones & calamitates ab Ægyptiis quondam illatæ commemorantur primùm; deinde verò cæteræ, quæ tum regionem ſubeuntibus Iſraelitis, tũ iam ingreßis & poßidentibus, allatæ fuerant Moſis & Ioſuæ temporibus; poſtremò verò hæ quæ ſua iſtorum, qui reprehendũtur, & patrum memoria quaſi præſentes erant, quæq́ antea in hoc libro narratæ ſunt.* Sidonij & Amalech & Maghon. Maghon *gentis nomen eſt, pro quo Latinus interpres, Græcum ſecutus, Chanaan reddidit. Aliàs ad Madianitas referri poſſet, qui cum Amalechitis non ita pridem regionem penè vaſtauerant. eſt itaque reprehenſionis pondus & vis illa, Iſraelis populo verum ac proprium Deum temporibus duris tutelarem & beneficum exiſtimatum, aduocatum & beneficentißimum auxiliatorem, ſeruatoremq́ probatum fuiſſe; eũdem rebus compoſitis, & pace quieteq́ parta, contemptum repulſumq́, quaſi eum neceſſitatis tantùm cauſa admittendum, deinde verò erepti faſtidiendum cenſerent. quo ingrati animi crimine nullum vel ruſticius, vel deteſtabilius videri poteſt. Verumenimverò huic tam veteri culpæ aliam nunc demum adiunctam*

iunctam oratio arguit, nimirum retentæ adhuc ſuperſtitionis, iis videlicet colendis diis, qui multi ac varij ex vicinis Gentibus, Sidoniis, Syris, Palæſtinis & Ammonitis ac Moabitis adſciti inductiq́ nuper fuerãt, perinde ac ſi impudica femina, ærumnis preſſa, à legitimo viro opem auxiliúmque imploret, & tamen interim adulteris domi retinendis ac fouendis det operam.

Et tamen reliquiſtis me, & coluiſtis deos alienos.

ITA *mihi veſtri curam & liberationem imponendam, alienis verò diis cultum impendendum decreuiſtis. Quod verò ait*, Et inuocaſtis me; *ad Iſraelitarum confeßionem extorquẽdam facit. neq́ enim vos docere poteſtis ab alio quàm à me liberatos, vt qui non alium quàm me ſingulariter aduocatum, libertatis vindicem experti eſtis. Nunc verò, retentis ad colendum alienis diis, mihi rurſus ſalutis veſtræ negotium dare pergitis.* Idcirco non addam vt vltrà vos liberem. *Amantis magis quàm repudiantis Dei iram oratio hæc indicat, & ad pœnitentiam potiùs quàm ad deſperationem vrgentis animum, atque medici ægrotorum inſolentiam increpantis ſtomachum faſtidiumq́ exprimit. Namq́ hic ſæpiùs à ſe recidiuos curatos, & tamen non temperãtes nec dicto obſequentes relicturũm ſe minatus, ſibi conſulere ac parcere cogit, atque hoc pacto ad mentem reuocat. quadrat verò indignatio hæc cum prædictione illa: Et dixi, Vbi nam ſunt dij eorum, in quibus habebant fiduciam? de quorum victimis comedebant adipem, & bibebant vinum? Surgãt & opitulentur vobis, & in neceßitate vos protegant.* Deut. 32.

Ite, inuocate deos quos elegiſtis; ipſi vos liberent in tempore anguſtiæ.

EX εἰρωνείᾳ *ac dißimulatione conſilium monitúmque naſcitur. vt:* I nunc, & ventis animam committe. *latet verò orationis aculeus in duobus verbis*, Deos quos elegiſtis. *Elohim enim gubernatores prouidentes, & vindices atque præfectos, iudicesq́ ſignificat. electio autem libera eſt, non coacta. quòd ſi quis ducem ignauum, vel iudicem imperitum, aut ſtultum vel inſolentem principem ſibi vltro præficiat, eum infelicis exitus culpam ſibi vni adſcribere oportuerit. Atque collatio comparatioq́ rerum huiuſmodi eſt: Vos me, quoties afflicti vexatiq́ fuiſtis, & opitulatorẽ appellaſtis & habuiſtis, iſtarum Gẽtium deos vel nullos vel infeſtos, ſaltem inutiles, cognouiſtis: & tamen vobis colendos principes, vindices, ac protectores, iudicesq́ optaſtis tales, vt periculo facto experiamini, ipſe vobis integrum relinquam; vtpote qui vos minimè iuuare ac liberare conſtituerim. iſti ſi iudices ſunt, ius inter vos hoſtesq́ veſtros dicent, iudiciumq́ exercebunt: ſin ſecus, quid vobis tanto conſilio ac ſtudio mali apportaueritis, demum ſentietis: id autem periculum duabus examinabitur rationibus, nempe inuocatione veſtra, & illorum opportuna ac præſenti ope: quod eo faciliùs factu fuerit, quo plures iſti ſunt. me antea quamquam vnicum, in multis tamen anguſtiis iiſdemq́ maximis & variis vocatum, non ſurdum neque tardum,* Iuuenal. Sat. 12.

neque

neque mancum, ſed efficaciſſimum liberatorem experti fueratis, iſtos tam multos nũc iam deinceps experimini an auditores, an in ipſo articulo tẽporis, cùm in ſummas anguſtias fueritis adducti, liberatores laudare debeatis. Ipſi vos liberent. *Vt auxiliũ non aliis quàm vobis clamãtibus & appellantibus allatũ, numinum ipſorũ præſentiam & voluntatem probet, quod non aliàs probabitur, ſi communis appellantibus & non appellantibus libertas atque ſalus contingat. quæ ſi maximè vobis aliquando conſtet, non autem in tempore anguſtiæ; ea accidiſſe potiùs, quàm euenìſſe dicetur: neque enim ſingularis prouidentiæ atque opitulationis miraculum, niſi certo atq; annotato tempore, ſpectatur, cùm aliunde quàm ex Deo res corrigi reſtituique non poſſit.* Nec Deus interſit, niſi dignus vindice nodus Inciderit.

Horat. Art. Poët.

Pſal. 9. *S. S. E. Et factus eſt Dominus refugium pauperi, adiutor in opportunitatibus; in tribulatione. Namq; vbi res vel ſecundæ ſunt, vel non ita preſſæ atq; graues; nec beneficium tam anxiè poſcitur, nec allatum tam facilè agnoſcitur.* Pſalm. 31. *Pro hac orabit ad te omnis ſanctus, in tempore opportuno. Verumtamen in diluuio aquarum multarum ad eum non approximabũt. Tu es refugium meum à tribulatione quæ circumdedit me. hoc ipſum verò obſeruandum quondam Vates monebat: Surgant & opitulentur vobis, & in neceßitate vos protegant. vnde fit, vt quæ hanc obſeruationem non admittant, in miraculorum nomen exactamq; rationem venire minùs cenſeantur. Atq; hanc orationem à Deo dictatam, & Prophetæ cuiuſpiam illo ſeculo creati ore peroratam, vtiliſſima populi conſecuta eſt pœnitentia.*

Dixeruntque filij Iſrael ad Dominum: Peccauimus, redde tu nobis quidquid tibi placet; tantùm nunc libera nos.

POENITENTIÆ *vnum argumentum, ſimplex atq; candida ſolidaq; confeſſio eſt; alterum verò, damnati facti & ſtudij euidens atq; manifeſta mutatio. Namq; vtrumuis prodentem animum nõ bene pœnituiſſe arguere licet. eſt autem pura ac non ſimulata confeſſio, non quæ hominibus tantùm (quibus imponi non difficile eſt) ſed quæ Deo etiam, animorum ac mentis arbitro, probatur. quam rem adnotatio,* Ad Dominum, *indicat. Verè, inquit, reſipiſcentes, atque ſermone diuino correpti, ſeſe accuſationis reos meritò agnoſcunt; ſibiq; conſcij, Deo interiùs confeſſi, publicè etiam ſuam edũt confeßionem.* Peccauimus. *qua publica & manifeſta voce non vnũ quodpiam, quale antea, peccatũ ſcelusq; ſibi admiſſum, ſed quæcumque ab accuſante corripienteq; Deo exprobrata fuerant, fatentur atque ex conſequenti pro repetitis toties multis ac variis tum deſertionis ac defectionis, tum proditionis criminibus, pœnas ſeſe commeritos agnoſcunt, quas tamen nõ omnino deprecantur (vtpote diuinorum iudiciorum nõ prorſus ignari) verùm mitiores, & quales parẽtes à filiis petere ſolent ſupplices poſtulant; eas quoque ad aliud tempus differri cupiunt, quo familiariùs & clementiùs dare iubeantur, idq; non hoſtium manu & opera, ſed ipſius Dei efficientia, quem*

clemen-

clementiſsimum, irarumq́; minimè tenacem eſſe didicerant. Namq́; huiuſmodi animo ac mente parentum concepta ira, quæ non efferueſcentis ſtomachi initiis expletur, vel breui hora remitti atq; ab vltione ad caſtigationem diuertere ſolet. quam ob rem, perſonæ ac tēporis definitione excepta, clementiſsimè ſecum actum iri credunt, ideoq́; aiūt: Redde tu, *manu tua, non autem hoſtium aut aliàs hominum manu, quæ temperamentum atque modum neſcit. Nam quamquam fortiſsima ac robuſtiſsima Dei manus ad puniendum ſit, numquam tamen vel iratus deſperandam viuentibus hominibus plagam inijcit; ſed, vt peritiſsimus ac fideliſsimus medicus, inſania laborantes ægrotos ita ferit, vt magis demum correxiſſe quàm læſiſſe dicatur, certis ad verbera membris, certis locis opportunoq́; tēpore petitis, vt ſine noxa fiat. quam ob rem caſtigandi hominis prudens ac ſapiens optio fuerit, quæ Dei ipſius clementiæ ac voluntati caſtigationis arbitrium modumq́; permiſerit. S. S. E. Coarctor nimis, ſed melius eſt vt incidam in manus Domini (multæ enim miſericordiæ eius ſunt) quàm in manus hominum.* Quidquid tibi placet. *non quod hominibus hoſtibus libeat. In exemplari eſt:* Fac tu nobis ſicut omne certum bonum in oculis tuis. *quo iudicio nihil clementius expeti potuit. Omne bonum quod verè atque prorſus bonū demum experiemur, dūmodo id oculis probetur tuis, qui homines ſe & ſua tibi permittentes, tibiq́; ſupplicantes, quamquam graues pœnas commeritos, tamen nō ad exitium, ſed ad correptionem ferire ſoles. Namq́; hunc vnum ex moribus, qui Deo ſub nomine* MIDOTH *attribuuntur, eſſe, antiqui Vates affirmarunt. In tribulatione ſua manè conſurgent ad me; venite & reuertamur ad Dominū, quia ipſe cepit, & ſanabit nos; percutiet, & ſanabit nos.* Tantùm nunc libera nos. *Ex exemplari:* Verūtamen libera nos quæſo hodie. *Antitheſis eſt alterius membri. effice, inquiūt, tu nobis quidquid bonum iudicabis; hodie verò, cùm premimur ab hominibus, libera nos. Sapiens profectò oratio atque deprecatio, ex diuinæ clementiæ cognito vſu profecta. Nam ſi Deus, cùm iratus fuerit, miſericordiæ recordatur; quid non ſperādum cùm miſericordem ſeſe præbuerit? ſi, dum caſtigat, iram remittit, de beneficioq́; cogitat; dum liberat, quid niſi cogitationes pacis cogitabit? itaque ex cōfeſsione ad miſericordiam implorandā progreſſus factus eſt; quam vt impetrare contingeret, ad veræ pœnitentiæ periculum deuenitur.*

2. Reg. 24. ,, Oſeæ 6. Habac. 3.

Quæ dicentes, omnia de finibus ſuis alienorum deorum idola proiecerunt, & ſeruierunt Domino Deo: qui doluit ſuper miſeriis eorum.

DECLINA *à malo, & fac bonum. Hæc ſolidæ pœnitentiæ ingenua examinatio probatioq́; eſt, quam ſacra lingua* THESVBAH, *id eſt, conuerſionem dici aliàs docuimus. rectè autem interpres noſter mutationem hanc illis verbis cōtexuit,* Quæ dicentes; *cùm huiuſmodi ſenſum in coniunctione* VAV *contentum intelligeret. indicat autem hiſtoria, communi*

decreto atq; ſtudio rempublicam illam iſtis fuiſſe ſuperſtitionibus repurgatam, poſt reſponſum à Deo Prophetæ interpretatione acceptum, peccatumq́; ab ipſis agnitum. De finibus ſuis. *de regione ditioneq́; ſua omni, tam iis quæ publicè & communiter, quàm quæ ſingulariter ac priuatè, quocũque nomine inducta fuerant. Verùm quia non ſatis hoc fuiſſet, niſi & melius iniretur inſtitutum, additum eſt,* Et ſeruierunt Domino; *tum corrigendis componendiſq́; moribus, tum ſacris ritibus legitimè inſtaurandis: atq; huiuſmodi pœnitentia pœnitentiæq́; fructibus expiatos, diuinæ miſericordiæ benignitas atq; ſingularis cura, liberatio ac tutela conſecuta eſt.* Qui doluit ſuper miſeriis eorum. *publicam calamitatem & miſeriam ipſos ſibi homines moliri, ipſoſq́; aduerſum ſe diuinam iram vltionemq́; peccando ſolicitare, ſacra doctrina frequentiùs teſtatur; Deumq́; natura ſua beneficentiſſimum miſericordemq́; maximè; beneficia cum priuata tum publica vltro in homines ponere; pœnas verò & ſupplicia non niſi ſceleribus prouocatum, & iuſtitiæ rationibus inductum ſumere; id verò quaſi inuitum, ſi ita loqui fas*
Geneſ. 6. *fuerit, ad illius miſericordiæ ſignificandam præſtantiam. S. S. E. Videns au-*
„ *tem Deus quòd multa malitia hominum eſſet in terra, & cuncta cogitatio*
„ *hominis intenta eſſet ad malum omni tempore, pœnituit quòd hominẽ fe-*
„ *ciſſet in terra: & tactus dolore cordis intrinſecus, Delebo, inquit, hominem,*
„ *quem creaui, à facie terræ. Huiuſmodi miſericordiæ affectum ad Iſraëlitarum reſtituendas res Latina huius hemiſtichij verſio indicat. quod in ſuo exemplari & hũc & alterum etiam admittit ſenſum. Sonat autem ex verbo:* Et afflicta eſt anima ſua in miſeria Iſrael. *vt Iſrael & recti & obliqui vim referre poſſit, atque ita eadem oratio duplicem pariter ſententiam indicet; alteram, Iſraëlitas diuinæ clementiæ conciliandæ ſtudio ſe ipſos laboribus, ieiuniis, lachrymiſq́; dediſſe, & cruciaſſe, ac valde maceraviſſe: atque ita exprimetur hæc res, & Iſraël ipſe animam ſuam in* GHAMAL *labore atq; ærumnis afflixit. Alteram verò huic reciprocã, videlicet, Deum tantæ Iſraelitarum afflictionis ſpectaculo animam ſuam, hoc eſt, ſe ipſum afflixiſſe, atque de maturanda populi ſalute quàm celerrimè egiſſe, in eóque*
Ierem. 18. *antiquum illud obtinuiſſe: Repentè loquar aduerſus Gentes & aduerſus*
„ *regnum, vt eradicem & deſtruam & diſperdam illud. Si pœnitentiam ege-*
„ *rit gens illa à malo ſuo, quod locutus ſum aduerſus eam, agam & ego pœni-*
„ *tentiam ſuper malo quod cogitaui vt facerem ei. Atque hoc & quàm plurimis aliis exemplis, quæ referre nimis longũ eſſet, illius linguæ, quæ olim ſacra dicitur, præſtantia probatur; quæ nulla verborum variatione aut mutatione ſæpè binas aut ternas, interdum & plures interpretationes nihil pugnantes, ſed ſeſe iuuantes confirmantéſque, recipit. Iam verò reſtituendarum Iſraelis rerum ac mutationis Ammonitarum initia exponuntur.*

Itaq. filij Ammon cõclamantes, in Galaad fixerũt tentoria: contra quos congregati filij Iſrael, in Maſpha caſtrametati ſunt.

IN *ipſa pœnitentiæ exercitatione tempeſtatem Deus mutare incipiens,*

animum

animum Iſraelitis addit, & Ammonitas ad aliã cogitationem impellit, quo res commodiùs, faciliùs atque citiùs conficiatur. Namque hos ab illis, quas exercebant, excurſionibus ac direptionibus ad expugnandam omnino, atque occupandam cis-Iordanenſem regionem, animo & ſtudio communiq; conſilio conuerſos accepimus: id verò commodiſsimè euenturum opinatos, capta cùm primis vrbe Galaad, regionis præcipua, quam olim Machirus Manaſſe filius bello captam, & populo atq; ædificiis auctam, filij nomine peculiariter adſcripſerat. S.S.E. De Manaſſe ortus eſt Machir, à quo familia Machiri- Num 26.
tarum. Machir genuit Galaad, à quo familia Galaaditarum. Præcepit er- Num.31.
go Moſes Eleazaro ſacerdoti, & Ioſue filio Nũ, & principibus familiarum ,,
per tribus Iſrael, & dixit ad eos: Si tranſierint filij Gad & filij Reuben ,,
vobiſcum Iordanem omnes armati ad bellum coram Domino, & vobis fue- ,,
rit terra ſubiecta, date eis Galaad in poſſeſsionem. & , Porrò filij Machir filij Ibidem.
Manaſſe perrexerunt in Galaad, & vaſtauerunt eam, interfecto Amor- ,,
rhæo habitatore eius. Dedit ergo Moyſes terrã Galaad Machir filio Manaſ- ,,
ſe. Cõclamantes. *Collecti atq; conuocati per præcones bellicos ex variis locis, in quibus graſſabundi errabant, diſperſiq; fuerant, iuſsi ſunt omnes in Galaadam conuenire, eius vrbis capiẽdæ cauſa, vt hoc pacto tota regione faciliùs & commodiùs potirentur. id verò vbi Iſraelitis compertum fuiſſet, atque prædones & excurſores in vnum locum receptos eſſe conſtitiſſet; de conuentu bellico faciendo, atque conſilio aduerſus hoſtem capiendo, ſtudioſè ac diligenter actum eſt. ea verò celebritas & frequentia apud Maſpham ſiue Miſpam habita eſt, qui locus ab altitudine & eminentia nomen acceperat (quod Latinè ſpeculam dicere licet; Hiſpani* La atalaya) *in tribu Beniamin ad Ghebalum montem ſitus; vnde & hoſtis quid rerum moliretur agerétue, faciliùs cognoſci poſſet. interim verò dum Iſraelitæ Maſphan conueniunt, Ammonitæ, ſiue noui conſilij capiẽdi, ſiue exercitus copias augẽdi & meliùs inſtruendi cauſa, ſeſe in ſuam regionem receperunt. id quod ex contexendæ hiſtoriæ filo deducitur. Nã qui poſtea Iſraëlitis dux exſtitit, Iephthes, in Ammonitarũ regionem legatos miſit, atque legationis ſuperbo prouocatus reſponſo, in ipſam regionem intulit bellum.*

Dixerũtque principes Galaad ſinguli ad proximos ſuos: Qui primus ex nobis contra filios Ammon cœperit dimicare, erit dux populi Galaad.

QVAMQVAM *Ammonitas in patriã regionem receptos Galaaditæ cognouerant, inſtructiores tamen reditum ire ſuſpicabãtur, vtpote quorum iam inde à primis inuaſionis initiis intellexerant conſilium, & ſuæ capiendæ regionis contentum ſtudium fuerant experti. quam ob rem maiori quàm antea animo, vtpote diuinitus aucto, defenſionem propugnationemq; curare incipiunt, atque ducem belli non ex ſuffragio, ſed ex virtute optare deligereq; conſtituunt, idq; non exſpectata aut petita cæterorum Iſraelitarum*

 conſul-

conſultatione vel ope, quippe quibus, celerrimi Ammonitarũ reditus opinione & ſuſpicione properantibus, ea res maioris moræ videretur, dum Iſraelitæ omnes & loco & propoſito conuenirẽt. Qui primus ex nobis. *Ex propria lingua.* Qui [certus] vir cœperit præliari in filiis Ammõ. *Eſto, inquiunt, quiuis, quocumq́ ex loco aut ordine, dummodo vir ipſe atque virilitate præditus, hac lege atq́ hoc pacto, vt primus ipſe non exſpectatos hoſtes, ſed petitos bello adoriatur, is, inquam, dux caputq́ Galaaditis omnibus, id eſt, regioni noſtræ ſuſcipitor. de cæteris autem tribubus nihil decretum fuit, ſed de illis cis-Iordanenſibus tantùm, quibus ad proximum ac veluti iam præſens diſcrimẽ, & ad perpetuam totius regionis tutelam & ſecuritatem, idoneum principem & gubernatorem cõmuniter præficere conſultiſſimum viſum fuerat.* Principes Galaad. *In exemplari:* Populus principum Gilghad ad ſocium ſuum. *Nam quamquã poteſtatis omnis authoritas à Deo ſit, principes tamen & potentes, Imperatoresq́ ipſi, alia atq́ alia ratione exſiſtunt. qua in re optima cauſa eorum eſt qui à Deo inſtituuntur, vt Saulis, & hoc abdicato Dauidis, & eorum quos liberatores populi ex hac hiſtoria complures cognouimus, huic verò proxima eorum qui populi voce principes declarantur; ſi tamen id conſilium ab ſpectatæ virtutis ac probitatis notitia profectum ſit. huic ſuccedit illa quorundam, qui conſuetudine ac legibus, antiquoq́ more principatum ex maiorum legitima hæreditate obtinent. poſtrema autem, tyrannidem occupantium eſt, eaq́ infeliciſſima. Animaduertendum verò fuerit, Iſraelitas illa tempeſtate, atque in his Galaaditas præcipuè partim Oligarchia, partim Democratia fuiſſe vſos. Nam cùm illi certũ & communem non haberent Regem, eorum, qui familiarum primi capitaq́ dicebantur, parebant arbitrio; hos verò generis in ſingulis tribubus indicabat*
Num. 26. *ſucceſſio. S. S. E. De Manaſſe ortus eſt Machir, à quo familia Machiritarum; Machir genuit Galaad, à quo familia Galaaditarum; Galaad habuit filios Iezer, à quo familia Iezeritarum; & Helec, à quo familia Helecitarum; & Aſriel, à quo familia Aſrielitarum; & Sechem, à quo familia Sechemitarum; & Semida, à quo familia Semidaitarum; & Hepher, à quo familia Hepheritarum. Atqui ex veteri per Moyſen inſtituto more ſingularum familiarum patrocinia ſuis ipſarum primogenitis, tamquam ſenatoribus, committebantur, quos ex muneris nomine & vſu ſeniores populi, ac tribuum capita dictos appellatosq́ accepimus. Atque hæc Oligarchiæ forma quædam erat, non inutilis quidem nec indecens, ſi rerum peritia, & opum copia ac virtute, cum primis verò concordiæ ſtudio, ad publica commoda in-*
Eccleſ. 4 *ſtructa eſſet, ſicut ſcriptum eſt: Et ſi quiſpiam præualuerit contra vnũ, duo reſiſtent ei. Funiculus triplex difficilè rumpitur. Verumenimuero hominum vitio & ignauia, ac plerumq́ priuatæ ſingulorũ rei cura non rarò euenit, vt publica à compluribus vel neglecta deſerantur, vel cõtentione & ambitione debilitentur, & inſidiatorum infeſtatione reddantur peruia, tutelamq́ ſuorum experiantur infirmam. id quod hoc ipſo, de quo agimus, tẽpore*

Galaa-

Galaaditis accidiſſe intelligimus, quibus in multorum huiuſmodi procerum numero firmiſſimum tamen deſiderabatur præſidiū: quamobrem adoptandum ſibi atq; Reipub. omni certum & fidelem ſtrenuumq́; tutorem conuentum eſſe, atq; ſeruata principum ſuorum reuerentia, tamen vnum omni regioni præfici oportere iudicatum, quem videlicet ſpectata virtus, & virtutem conſecuta ſalus potiſſimùm probaret. Hæc illorum verborum, Populus principum Galaad ad ſocium ſuum, *ſignificatio eſt. Nempe inter Iezeritas, Helecitas, Aſrielitas, Sechemitas, Semidaitas & Hepheritas (qui omnes quamquam nominibus varij, tamen Galaaditarum generis nomine atq; iuris communione ſocij erant) conſtitutum fuiſſe, vt, quicumque in illo aduerſus Ammonitas bello rem ſtrenuè gereret, is regioni omni, etiam tribuum capitibus, in poſterum imperitaret, non vt occupator & tyrannus, ſed vt adſcitus & ſalutatus patriæ pater, cui filiorum tam patriciorum quàm cæterorum, hoc eſt, totius populi cura & authoritas communi conſenſu conceſſa eſſet, non ſecus ac ſi nunc è mortuis exſtaret Gilgad ille progenitor, à quo familiæ ipſorum omnes diſſeminatæ ac deductæ fuerunt: quippe Manaſſes Machirum, Machirus Galaadum ſingulos reliquerunt hæredes, Galaad verò, compluribus ſuſceptis liberis, regionem & ſocietatē partitus eſt. Hæc itaq; ſententia eſt illius communis plebiſciti,* Erit dux populi Galaad. *ſiue, vt in exemplari,* Erit in caput omnibus habitantibus Gilghad. *Namque illis viſum eſt illud reipublicæ corpus, quamquam multis ac variis membris concinnatum, tamen capite adhuc carere, quod requiſitum ex præſentis virtutis manifeſto exemplo petendum eſſet, atque hoc pacto nulli ex cæteris membris ſuo ſingulorum loco conſtituris iniuria fieri, ſed ingens commoditas, vtilitas, authoritas, atque decus accedere cenſebatur. Huiuſmodi autem populorum conſilio, iudicio, atque decreto qui intercederet ex primoribus exſtitit nemo, vtpote ſingulis propter authorum conſenſum grauiſſimo, & propter inſtantis tempeſtatis neceſſitatem & vſum vtiliſſimo, nec minùs etiam propter orationis ac tituli rationem honeſto.* In caput omnium habitatorum Galaad. *Nam qui hanc vel reuerentiam, vel ſeruitutem, vel quocumque nomine appellare vel notare liberet, inſtituebant, primorum atque patriciorum nomina numero & facultate opibusq́; longiſſimè ſuperabant, ijdemq́; ſibi ſubeundum ius atque cæteris inſtituebant.* Omnium habitatorum, *ſine vlla vel ordinis, vel conditionis, vel perſonæ exceptione. Hoc itaque Democratiæ, ſiue popularis actionis exemplum fuit.*

CAPVT VNDECIMVM.

FVIT itaque illo tempore Iephthe Galaadites vir fortiſſimus atque pugnator, filius mulieris meretricis, qui natus eſt de Galaad.

BONA *conſilia, atque conſtanti ratione inita & curata, bono demum euentu firmari probariq́ ſolere, hiſtoria docet illuſtri exemplo fortiſsimi viri, eiuſdemq́ non tyrannidem adorti, ſed propter ſpectatam virtutem exoptati & adſciti. illud præterea indicat, nullam egregiam virtutem & facultatem eſſe, quam tametſi vulgaris opinio atq́ temeritas inimica inuidia loco ſuo aliquando dimoueat, tamen beatior occaſio multo cum fœnore demum non reſtituat, imò auguſtiore honeſtioreq́ amplificet. Quo tempore Galaaditarum res virum aliquem tutorem, felicem maximè, deſiderabant; vt ex animi ſententia idoneum experirentur, ex* DEI *beneficio contigit. id verò quemadmodum comparatum cõſtitutumq́ fuerit, narratione altiùs repetita, exponitur. Erat, inquit, illa ipſa tempeſtate vir quidam, & virtute, & rei militaris peritia inſignis, eiuſdem quidem regionis hominum cõciuis natus, atq́ adeò congener, ſed fratrum inuidia atq́ inſolẽtia excluſus, ac neceſſariò exſul, cui, vti virtuti veræ euenire ſolet, exſilium nõ miſeriam, ſed gloriam felicitatemq́ peperit: quippe nullibi magis fortis & ingenuus, virilisq́ animus, quàm in anguſtis & aduerſis rebus temporibusq́ perſpicitur. demum vulgi iniuſtum reprehenditur iudicium, virorum æſtimationem non ex propriis virtutibus & artibus, ſed ex externis partibus habentes.*

Nam genus & proauos, & quæ non fecimus ipſi, Vix ea noſtra voco,

aiebat ille. Sed in hac iniqua Iephthe repudiatione, non ſuperbia ſolùm, ſed auaritia etiam damnatur. Meretricem verò hoc loco vel vxorem non legitimis ductam ritibus, vel cum Chaldaico interprete tabernariam definimus. Namque ZONAH *mulierem vel ſui corporis faciẽda copia, ſiue pluribus, ſiue vni tantùm ea cõcedatur, vel etiam aliqua publica taberna aut caupona quæſtum facientem ſignificat, vt in Ioſuæ commẽtariis declarabamus. Accidere autem illo tempore potuit, vt quæ mulier inopia premeretur, ſeſe locupleti viro, quamquam non legitimo coniugio, permitteret aut traderet, fide tamen eidem vni ſeruata; quod genus etiam in* ZONAH, *hoc eſt, victum quærentis nomine & ratione cenſetur. certè vtcumque res habuerit, Iephthe Gilghadi filium eſſe publicè conſtiterat, idq́ lectio ipſa aſſerere intẽdit:* Qui natus eſt de Galaad. *in exemplari lingua:* Et genuit Gilghad [*ipſum*] Iephthe, *qui vt nemini in dubium venire poſſet, Galaaditæ, ſiue Gilghaditæ cognomen perpetuò habuit hæreditariúmque, quamquam aliàs cæteris hæredum commodis vſibúſque excluſus. exiſtimare autem licet hunc primum Galaadi eſſe genitum, cui alij poſtea ex legitima coniuge acceſſerint liberi.*

Habuit

Habuit autem Galaad vxorem, de qua ſuſcepit filios: qui, poſtquam creuerant, eiecerunt Iephthe, dicentes: Hæres in domo patris noſtri eſſe non poteris: quia de altera matre natus es.

HVNC *per vim iniurioſè atq; inuidioſè excluſum, & ætatis adnotatio, & verborum ratio apertè declarat*: Qui poſtquam creuerant. *Cùm plures eſſent, matremq́; domi haberent inſtigatricem, cum qua ipſi ſimul & patri imperare quodammodo poſſent; Iephthe natu maiorem ipſis atq; in paterna domo pro filio educatum, & virtutis authoritatisq́; argumentis præſtantem, iniquo animo ferentes, quem, dum pueri eſſent, obſeruabāt, & fortaſſe metuebant, viriliter ſeſe atq; grauiter ferentes propter matris diuerſitatem inſimulare incipiunt; deinde adultiores atq; potentiores facti, cōtemnunt, ac demum dura acerbaq́; conſuetudine, tamquam alienum à ſe omnes habent, perpetuò alterius matris opprobrio excipiūt, demum cohæredem ſibi futurum negāt, ac tādem excludunt, omniq́; in poſterū hæreditatis ineundæ ſpe deturbant, vt fortem animum hac impulſum contumelia, non ſolùm domo, ſed patria etiam omni regione abalienatum, ad mutandi loci cogitationem cogant. Ex narrationis ſerie tempora diſtinguentes, intelligimus illum primùm communi conſilio, & coniunctis fratrum opibus, vi excluſum, deinde etiā hæreditatis exſpectatione ac ſpe, qua pendere fortaſſis poſſet, fuiſſe quoque deiectum, nullo alio nomine, niſi* quia de altera matre natus es. *nam paternum nomen inficias iri non potuit*: In domo patris noſtri. *Illud verò*, Eſſe non poteris, *nō ad leges neq; ad mores, ſed ad volūtatem violentiæq; impetum & furorem refertur. quod in exemplaris verbi pronūciatione adnotatur*, Non hæreditaberis *(vt ſic explicandi cauſa loqui liceat)* in domo patris noſtri. *eſt autem in antitheto elegantia & grauitas Latino ſermoni negata.* Domus *in ſacra lingua non ædificiū ipſum, ſed familiam atq; ſobolem ex receptiſſima tranſlatione ſignificat*: Ben *verò, pro quo Romanè filium reddimus, ædificij partem ſolidam & firmam, cuiuſmodi lapides lateresq́; ſunt, indicat, alluſione ad lapidem facta.* Στύλοι γὰρ οἴκων εἰσὶ παῖδες ἄρσενας, *vti apud Euripidem dicit Iphigenia. lapidi verò nomē Hebraicè eſt* Aben; *lateribus autem coctis* Laben. *Tu, inquiunt, quamquam à patre noſtro Gilghadi, hoc eſt, Galaadites dicaris; tamē nobis in paternæ familiæ conſtructionem & amplificationem cohærebis minimè, quem numquā vel audiemus, vel patiemur cognominari* Ben Gilghad, *hoc eſt, filium vel lapidem Galaad; ſed Gilghaditem quidem, de quo non laboramus modò: verùm* Ben iſſah ahhereth athah, *filius lapis mulieris alterius* tu: *eam igitur domum, cuius tu* Ben *es, curato, nos autem patris curabimus & ornabimus, qui* Gilghad Banim *perpetuò dictitati ſumus. Atque ex his apparet ratio, quamobrem in ipſo primo huius capitis verſu Iephthe Galaadites, idemq́; meretricis mulieris* Ben, *ſiue filius, fuerit vocatus.*

Euripides in Iphigenia in Tauris.

Quos

Quos ille fugiens atque deuitans, habitauit in terra Tob. Congregatiq́ue ſunt ad eum viri inopes & latrocinantes, & quaſi principem ſequebantur.

MANIFESTA *vis proditur verbo ipſo fugiendi atq; deuitandi, quod idcirco interpres noſter adiunxit. terram autem Tob non longè ab illa regione remotam fuiſſe, conſecuta poſtea de Iephthei felicitate fama arguit. eſt verò nomen non regionis, ſed viri ea tempeſtate principis; quod ex eo apud omnes fere interpretes fidem obtinet, quòd nuſquam huiuſmodi nomen in ſacra ac prophana geographia topographiaq́; exſtet: quamquam Chaldæum exemplar vnum* Toba, *id eſt, bonam habeat; quod tamen cum cæteris exemplaribus non pugnat, Chaldaicis idem cum ſacris retinentibus nomen* Tob. *Fuit autem illi principi viro vocabulũ huiuſmodi, ſiue proprij nominis vſu impoſitum, vt ſancto illi ſeni* Tobiæ, *eiuſdemq́; filio* Tobi; *ſiue exploratæ atq; ſpectatæ virtutis ratione & commemoratione cognomenti elogio tributum, vt nunc in Hiſpaniæ Bethicæ finibus Aſidonenſis Medinæ ducibus ex egregiæ à maioribus acceptæ, & à poſteris conſeruatæ erga Regem Rempublicamq́; fidei teſtimonio, Boni cognomen perpetuò adhæret. Hunc itaque principem, ſuæq́; terræ defenſorem nec ignauum nec ingratum, vt vel nomen ipſum profiteri videbatur, ſibi, in cuius præſidio ac tutela lateret, Iephthe patronum petiit, cuius etiam gratiam boni fortisq́; viri præſtando officio promereri adipiſciq́; ſtuduit, nec certè voto fruſtratus, quippe qui collecta paulatim vacuorum virorum phalange, eadem ſapienter ac feliciter ducenda atq; exercenda, felicitatis in gerendis rebus opinionẽ publicè habuerit.* Viri inopes & latrocinantes. *Chananæum nomen* REKIM *vacuos, otioſos, atq; patrimonio & cura liberos ſignificat, qui cùm quid agant domi non habeant, militiæ, quam compendioſiſſimam ſibi fore ſperant, ſeſe vltro addicunt, ſiue ea iuſta & legitima ſit, ſiue improbior, qualis prædonum, & piratarum, ac graſſatorum. hos Latini* errantes, *Hiſpani* auentureros *vocitant, qui quòd ſtipendia non mereantur, faciliùs teneri poſſunt etiam à pauperioribus ducibus, ſpe tantùm commodorum, ex exſpoliis aut direptionibus diuidundis contenti. Græci* λιτοὶ *interpretati ſunt, quos Latinus ſecutus,* Inopes *dixit. horum vltrouenientium copiam, propter comitatis, humanitatis, atq; dexteritatis opinionem, paulatim ac ſingillatim collectã, certum in exemplari verbum* IITHLAKETV *declarat, tranſlatũ ab iis qui vel oleas, vel nuces, vel huiuſmodi fructus in terra ſparſos, colligunt. Hiſpanicè,* apañaronſe vno à vno, dos à dos, y tres à tres. *Non coactos verò, ſed ſponte conueniſſe, reciproca verbi forma docet:* Et quaſi principem ſequebantur. *ex exemplari lingua:* Et egrediebantur cum illo. *quo dicẽdi tropo militaris ordo ac diſciplina, exercitatio dexteritasq́; ſignificatur. vt illa:*
1 Sam. 18. *Et egrediebatur ad omnia Dauid quæcũque miſiſſet eum Samuel, & amo-*
» *uit eum Saul à ſe, & fecit eum tribunum ſuper mille viros, & egrediebatur*
& in-

& intrabat in conſpectu populi. Atq; hæc oratio virum non latronem, ſed prudentem ac ſtrenuum ducem deſcribit, qui ſociorum phalangem inſtructam, & in diſciplina contentam, dictoq; parētem, nuſquam inertem, nuſquam ſegnem, ac minimè vſquam deſidem, verùm prorſus alacrem, ita vt numquam ipſe prodierit in bellum, quin omnes, nullo excepto, haberet comites, concordi animo ad omne belli diſcrimen ſecum ſubeundum promptos: quæ res & ipſis, apud quos degebant, populo ac principi vtilis & grata fuit, & Iephthe dexteritatis ac virtutis opinionem celebritatemq; comparauit.

In illis diebus pugnabant filij Ammon contra Iſrael.

F V G A M *illam Iephte multo ante Ammonitarum inuaſiones & incurſiones fuiſſe, expoſitio hæc adnotat, ita vt quod Iephthe exſiliū dicebatur, tamen ad ſalutis populi opportunitatem diuina prouidentia tranſlatū fuiſſe videatur. ita Deus, quæ per iniuriam ab hominibus temerantur, ad eorum ipſorum, à quibus illata eſt, commodum & præſidiū conuertere nouit. cuius rei exempla quamplurima in ſacris obſeruantur hiſtoriis. vt illud: Nolite* Gen. 50.
timere: num Dei poſſumus reſiſtere voluntati? Vos cogitaſtis de me malum, „
ſed Deus vertit illud in bonum, vt exaltaret me, ſicut inpræſentiarum cer- „
nitis, & ſaluos faceret multos populos. Huiuſmodi rationem à Deo nunc „
initam, hiſtoria indicat, nempe opportunè iſtam calamitatem per Ammonitas Iſraelitis illatam ea tempeſtate, qua Iephthe Gilghadites florere in ſuo exſilio, atq; virtutis dexteritatisq; famam colligere cœpiſſet. Ex Hebraica figura ſic reddere Latinis verbis poſſumus: Et fuit à diebus & pugnabunt filij Ammon cum Iſrael. Et fuit, *orationum & narrationum contextum indicat, vt apud Latinos, Illa tempeſtate.* A diebus, *annum integrum ſignificat, vt in Abrahami hiſtoria. Maneat puella ſaltem decem dies apud nos:* Gen. 24.
& poſtea proficiſcetur. in exemplari eſt: Dies vel decimum, quo tropo vel annum totum, vel decimum vſq; menſem illam apud ſe hærere rogabāt: atq; ita apud Latinos diſiunctim explicandus eſt locus. Sic in hac narratione poſt excurſiones illas atq; inuaſiones, cōuentumq; Iſraelitarū in Miſpan actum, poſt receptos in Gilghad atq; in ſuas regiones Ammonitas, decurſo iam anno bellum apertè omni Iſraeli ab ipſis inferendum indictum promulgatumq; fuiſſe. interim verò & iſtos inſtructiores copias comparaſſe, & Iſraelitas pœnitentiæ ac pietati cum primis, deinde concordiæ & collectioni virorum, atq; aliis rebus opportunis dediſſe operam. Indicto autem atq; inferri cœpto Iſraelitis bello, Gilghaditas, quos, propter vicinitatem regionis, primos impetus ſuſtinere neceſſe erat, plebiſcitum illud antea declaratum edidiſſe, ac de eligendo quærendoq; duce ſedulò egiſſe.

Quibus acriter inſtantibus, perrexerunt maiores natu de Galaad, vt tollerent in auxilium ſui Iephthe de terra Tob.

H V I V S *iam aperti & manifeſti belli initia fuiſſe arbitramur diruptionem montium, quibus Galaaditis regio ab Ammonitis diuidebatur. Namq;*

hāc facilioris expeditionis, & celerioris occupationis cauſa multis magniſq; operis factam accepimus contra Gentium ius, contraq; fas; quam iniuriam & hoc tempore per Iephten victorem, & poſtea aliàs vlciſcendam Deus
Amos 1. *iudex ſuſcepit. S. S. E. Hæc dicit Dominus: Super tribus ſceleribus filiorum*
" *Ammon, & ſuper quartum non conuertam eum: eo quòd diſſecuerit prægnantes Galaad, ad dilatandum terminum ſuum. Prægnantes autem, idem quod montes non ſteriles illic ſignificare, in commentariis declarabamus.*
Ierem. 49. *& apud Ieremiam: Ad filios Ammon hæc dicit Dominus, Numquid non*
" *filij ſunt Iſrael, aut hæres non eſt ei? Cur igitur hæreditate poſſedit Melchon*
" *Gad, & populus eius in vrbibus eius habitauit? Iccirco ecce dies venient, dicit Dominus, & auditum faciam ſuper Rabbath filiorum Ammon fremitum prælij, & erit in tumultum diſſipata, filiæq; eius igne ſuccendentur,*
" *& poßidebit Iſrael poſſeſſores ſuos, ait Dominus. Igitur quo tēpore bellum hoc ardere, ac montes fineſq; vaſtare cœperat, Maiores natu, hoc eſt, Familiarum principes viri ac proceres, quorum titulos iam enumerauimus, admiſſo plebiſcito illo Iephten petiere, curam tutelamq; ſui rogantes, imperiumq; & ſuo & populi nomine vltro deferentes, qua in legatione ſeniorum ac primorum cum primis eſt habita ratio, vt res communi omnium conſilio acta conſtitutaq; crederetur: conſtabat enim de plebis rogatione & conſenſu, de primorum verò adſcenſu non conſtabat. id verò vt omni dubio eximeretur, proceres ipſi legatione ſuſcepta curauere ſimul, vt hoc ipſum exploratum eſſet, vtq; res maiore dignitate & authoritate perſonarum inita, maioris ad perſuadendum ponderis ac momenti eſſet, atq; adeò ſi ad conditiones deſcenderetur, nihil excipi demum aut mutari poſſet ex procerum à plebe ornatorum atq; præmiſſorum conceßionibus & pactis.*

Dixeruntque ad eum: Veni, & eſto princeps noſter, & pugna contra filios Ammon.

QVAMQVAM *in illo plebiſcito imperium ei decretum fuerat, qui Ammonitas bello impetiſſet; diuerſa tamen ratione fuit à legatis relatum, quibus commodius ad perſuadendum viſum fuit conſilium, ſi dignitas primùm authoritaſq; vltro offerretur viro; deinde verò cura & induſtria, quæ tanta dignitate digna eſſet, poſtularetur, cum promißione facilitatis, commoditatis, & fidei, quæ ſuſcipiendæ prouinciæ pondus grauitatemq; minueret. Magna enim res imperium atq; poteſtas eſſe creditur, quamobrem magnis laboribus ac ſudoribus, multoq; negotio ab iis qui gloriam aucupabantur petita, non tamen omnibus obtenta eſt, quandoquidem multi in ipſis occubuere initiis, nonnulli in gerendarum rerum feruore & æſtu obruti, alij vix portum iam tenentes periere. Quamobrem multi propter incertum exitum ſeſe diſcrimini committere verentur. Huiuſmodi ambiguitatem difficultatemq; omnem non emolliunt tantùm aut eleuant legati, ſed oratione ac re prorſus tollunt, idq; ſolum poſtulant vt Iephthe fidem ipſis habeat, ſeſeq;*

credat

credat iiſdem, atq; ſocium nunc præbeat; principem conſtituendum quàm primùm in locum deuentum fuerit. Veni. *Nam hoc ipſo & tua erga nos fides, & noſtra in te cognoſcetur voluntas, atq; hoc pacto ratio noſtra cōſtituetur, vt tu nobis princeps, nos tibi dediti atq; imperio parentes dicamur & ſimus. de reliquo populo nihil dubitandum eſt, vbi nos ipſi ſeniores & primores te nobis præficimus, cuius authoritas vel nobis obſidibus conſtabit, etiam ſi nullus populi accederet conſenſus; nedum nunc cùm populus ipſe vltro de vindice ſibi atque cæteris omnibus appellando legem tulerit, eumq; potiſsimùm deligendū decreuerit, qui Ammonitas bello adortus, rem ſtrenuè geſſerit. Horum verò qui rogationem ac voluntatem præſtaret, tu vnus nobis præter cæteros idoneus ac legitimus præcipuè iudicatus es, vt qui & natura Gilghadites, & virtute fortis ſtrenuusq; exſtiteris. Atq; ita nos populo conſilium acceptum ferimus, tu nobis iudicium debes, qui te populo & nobis ſtatuerimus principem. Quamobrem de componenda primùm & conſtituenda principatus tui ratione & poſſeſsione, cura altera nobis omnino ſine tuo negotio ſuſcepta; altera tibi tantùm de cōſeruatione reliqua eſt, eaq; non difficilis explicatu, tum propter honeſtatem, tum propter officiū, quod facultate etiam maiore, noſtra ex parte iuuabitur & fulcietur.* Et pugna contra filios Ammon. *in exemplari lingua ita eſt,* Et præliabimur in filiis Ammon. *Non poſſum ſatis admirari illius ætatis hominum, atq; linguæ illius elocutionem, tanto rerum & rationum pondere, tam breui verborum numero expreſſam. Viro omni, ac principibus præcipuè, rem dignitatemq; ſuam tueri atq; defendere, tum honeſtiſsimum & expedientiſsimum eſt; tum etiam longè facilius, quàm nondum ſuam inuadere & vſurpare. Namq; hoc tyrannidis, illud muneris officiiq; eſt proprij; illud commiſiſſe, hoc etiam omiſiſſe flagitium cenſetur. Cauſæ igitur commendatio in rerum ſerie & conſequentia verſatur. Antequam princeps fueris, non te vlli pro nobis periculo expoſitum volumus: vbi iam cōſtitutus ſis, tu ipſe dignitatem amplitudinemq; tuam conſeruandam ſuſcipies. Namq; hoc res ratioq; poſtulabit. eſt & alia vis & ſignificatio in verbo* pugna, *à perſonæ ipſius more, inſtituto, atq; ſtudio petita: quippe viro forti, & maximi ad res gerēdas animi, nulla res gratior contingere poteſt, quàm propriæ virtutis exercendæ opportunitas & occaſio, quam vel vltro quærere & antecapere, vel oblatā tenere, vel amiſſam plorare fortiſsimus quiſque ſolet. Cùm verò hoc vno ſtudio atq; negotio & rem & decus ſibi comparare Iephte conſtituiſſet, opportunè & ſapienter ad id agendum inuitatur, quod ipſi dulce ac decorū in primis habebatur, hoc eſt, ad pugnandum; quod eo libentiùs ſuſcepturus erat, quo honeſtius intelligeret. Iam verò ſi honeſtati vtilitas, atq; his etiā facultas accederet, nullus vel comparationi vel exceptioni reſtabat locus, quo minus magno ſtudio, intrepido animo, atq; ingenti ſpe rem alacris aggrederetur. Hæc autem omnia breuiſsimo hoc verborum compendio continentur. Non, inquiunt, te otioſum principem eſſe volumus, quippe cùm nec mens,*

nec ætas iſta ad otium vel ad vmbram comparata tibi videatur, atq; ita grauiter patiaris te à bellicæ rei ſtudio ad inertem & ignauum principatũ traduci: ad pugnam rogaris, eamq́; longè honeſtiorem ac iuſtiorem iſtis quibus das operam. Namq; iſtæ in alterius cauſam gratiamq́; tractantur, nẽpe principis terræ huius, in qua nunc hæres. At verò hoc, quod tibi ſuademus bellum pro patria, rebus, dignitate, authoritate, principatu, populisq́; tuis honeſtatis & vtilitatis ratione ac iure plurimum præſtat. Præterea hîc tu bellum non cum inimicis, non cum hoſtibus tuis geris, ſed, ſtipendiariorum more, principis terræ huius arbitrio voluntatíque obſecutus, alienos hoſtes inuadis & ſuſtines. At verò hoc non honeſtum modò, ſed neceſſarium pro aris & focis, pro patria & ſalute ac liberis, aduerſus legitimos hoſtes iam inde à principio gentis noſtræ declaratos & infenſos, nunc verò maximè infeſtos, filios Ammon; ita vt belli cauſa & materia nulla poſſit eſſe iuſtior, nec neceſſaria magis, quam tu vel priuatus fouere iuuareq́; deberes, nedum princeps declaratus, libenter ſuſcipias. Quod verò notanter pronunciatur, In filiis Ammon, *modum, locum, formam commoditatemq́; ſpectat. Namq; hoſtem in ſuis regionibus potiùs petitum adoriri, quàm in propriis operiri & exſpectare, bellandi peritiſſimis commodius, facilius, ſplendidius multo, atq; magis etiam compendioſum iudicatur. Quippe duobus alendis exercitibus terra exhauſta, & culturæ intermiſſionibus debilitata, atq; adeò militum licentia & frequentia multis partibus vaſtata, citiùs ad deditionem vel ad conditiones cogitur, ac deinceps in ſui reſtitutionem intenta, de alienis inuadendis cogitat minùs. præterea direptionis ac prædæ ſpoliorúmque ſpe, magis in hoſtili quàm in propria regione milites ducuntur. Nam hîc ſi vincere contingat, præter ſarcinulas impedimentaq́; bellica, nihil quod diripiatur vtile conſtat: illic victoribus & iſta multo commodiùs, & victi principis vrbes, oppida, ædes cùm priuatæ tum publicæ, ſpoliorum materia & copia abundant. His porrò addendum, vt res aleaq́; ſiniſtrè cadat, ſi is qui alterum inuaſerit, propulſetur; tamen ſuam regionem, quò ſeſe recipiat, quóque imminutum hoſtem minori cum periculo ſuſtineat, integram fauentemq́; ſit reperturus. Quamobrem huic eidem rationi in illa populari lege cautum fuerat,* Qui in filiis Ammon cœperit præliari, erit dux populi Galaad. *Porrò, quod maximi etiam in ſuaſionibus momenti eſt, facultas etiam & commoditas vnico verbo* Præliabimur, *exponitur, cùm Iephthe auſpice ac duce primores hi, non ſpectandi, aut aliud agendi, ſed pugnandi animo atq; ſtudio, ac dexteritate ſeſe prodituros profiteantur, qui cùm pro religione, pro vita ac patria, pro liberis & agris, pro libertate ac dignitate propria bellum ineant, ſtrenuè acturos ſignificant, vt offenſi iam & irritati prouocatiq́; ſæpiùs, contumeliam vlciſcantur ſuam.* Præliabimur in filiis Ammon. *nos præliabimur, tu imperabis.*

Quibus ille reſpondit: Nónne vos eſtis qui odiſtis me, & eieciſtis de domo patris mei, & nunc veniſtis ad me neceſſitate cõpulſi?

HVMANI *iudicij inconſtantiam temeritatemq́, prudentis ac fortis viri oratio hæc breuiter ac dilucidè arguit, quod plerumq́ ex opinionis tumultu agi ſolet, in rebus ſecundis præſertim: ex veri autem obſeruatione ac trutina rarò, idq́ aduerſis temporibus coactum ducitur. Tantum enim illa proprij commodi cupiditas hominum animos tranſuerſos agit, vt, ne ambitionis & ſuperbiæ materia deſit, ipſa ſibi certas vel leges vel conſuetudines fingat, quibus quæ vnica atque cõmunis deberet eſſe ſocietas, leuiſſimas ob cauſas nulla indicata culpa ſcindatur & diſſipetur. Sed hîc ingens immenſusq́ ſeſe aperit campus, in quo cùm oratio liberè vagari non poſſit ſine frequenti multorum atq́ importuna offenſione, in exiguum nobis gyrũ compellenda erit. Cùm natura ipſa veritateq́ rerum viri vniuſcuiuſque exiſtimatio ea eſſe ac manere debeat, quæ virtute, non quæ externa aliqua ope illata eſt; illud plerumq́ vel nullo vel poſtremo loco ponendum, hoc in primis ac ferè vnicè & ſolidè probandum & petẽdum homines arbitrantur, in quo ad iniuriam vſque, & ad humani iuris, ad ciuilis officij, ad fraternæ vſque pietatis contemptum & violationem peccare non verentur. Cuius malignitatis exemplum in huius viri cauſa arguitur: quod antequam explicemus, quibus nam iudicibus ac perſonis obiectum fuerit, indicare operæ pretium fuerit.* Quibus ille reſpondit. *Exemplaris lectio perſonarum authoritatem exprimit.* Et dixit Iephte ſenioribus Gilghad. *Vt cauſa ipſa ex perſonarum ratione iure perorata agnoſcatur, non ait, hominibus, ſed quibus, hoc eſt, iiſdem ipſis ſenioribus, eodem nomine ad partes vocatis. vosne ſeniores Gilghad, quorum vel iudicio, vel conſenſu è ciuitate ſocietateq́ veſtra eiectus, alienatus, expulſusq́ fueram, me nunc non vt ciuem, ſed vt auxiliatorem petitis, id eſt, non iuri meo, ſed veſtræ conſulentes inopiæ. oportet autem vel nonnullos ex his ex eadẽ familia, & fortaſſe etiam Iephtẽ fratres fuiſſe, cùm ſeniores Gilghad nominentur omnes, vel cum ſenioribus nonnullos ex fratribus rogãdi cauſa adſcitos veniſſe. Iã verò vt, quo iure, quóve more Iephte cauſam ſuam egerit, cognoſcatur; antiquorum Iuriſconſultorum reſponſum de hac re citare, atq́ interpretari non pigebit. Fuit olim, hodieq́ exſtat ciuilis iuris ex Moſis lege deducti cõmentarius triplex: vnus Miſne, hoc eſt, repetitio legis; alter Gamara, id eſt, integra; tertius Thozzepha, inſcripti; poſtremum autem opus Authenticam vel adiunctam dicere Latinè poſſumus. Huius Chaldaica interpretatio, quæ ad hanc rẽ facit, ſic Latinè ex verbo reddi poteſt: Hæc à principio in Iſrael fuerat lex, vt ne alienaretur hæreditas à tribu in tribum traducta. quam ob rem nemo vir ex aliena tribu vxorem accipere poterat; cùm verò accideret, vt cuiquam mulier ex aliena tribu propter amorem optaretur, ea dimittebatur ex viri domo ſine hæreditate, cui ex hominum ſermone nomen deinceps adhærebat* PVNDAKITA [*idem Chaldæis valet quod Hebræis* ZONAH, *ſignifi-*

De Sanctis & hæreditatibus.

 catq́

„ *catq́ Latinè quæſtuariam ſiue merentem*] *quam, inquam, vir illius non*
„ *contribulem amauerat. Huiuſmodi autem fuit Iephte mater, &c. Hactenus explicatio nominis* ZONAH *Chananæi, &* PVNDAKITA *Aſſyrij: quam ob rem vbi ſuperiùs Iephte à fratribus excluſus dicitur illo nomine*, Quia de altera matre natus es; *Chaldæus interpres vertit*, Quia filius mulieris ex tribu alia tu. *Atque hoc quod vxorem ipſam ſpectabat, indicatum, cuius in hæreditatis partem etiam viduæ relictæ, vel repudio excluſæ, vel aliàs diſcedentis nulla cauſa cõſtabat. Quod verò ad huius prolem ex huiuſmodi viro ſuſceptam attinet, ita in Miſne & in Gamara habet: Cui filius*
„ *eſt, ex quocumq́ loco, tamen filius ipſius eſt, idq́ ad omnem rem, exceptis iis,*
„ *quos vel ex ancilla, vel ex alienigena, hoc eſt, Gentili habuerit. in cuius de-*
„ *finitionis explicationem illud à iuris prudentibus adſcriptum eſt: Quid eſt*
„ *quod dicitur* AD OMNEM REM? *nempe ad hæreditatem & impuritatem eiuſdem. Hoc eſt, vt idem ad hæreditatis ius admittatur, quippe iiſdem cum patre ſuo obſeruãtiæ, & religionis, atq́ puritatis obligationibus deuinctus eſt. Quibus ex definitionibus ac legibus, legumq́ interpretationibus, illata Iephte à fratribus iniuria arguitur. quæ cùm hactenus patienter perlata fuerit nunc vt opportunè, ſic & confidenter his legatis obiecta exprobrataq́ fuit: vt, ſi repulſa daretur, iuſtiſſima videri omnibus poſſet. Namq́ quis beneficium, quod nõ debetur, poſtulat ab eo, quem ipſe ſuo iure per vim & ignominiam contumeliamq́ deiecerit? Iniuriã autẽ non ſolùm ex facto, ſed ex animi impulſu exaggerat;* Qui odiſtis me: *idq́ validiſſimo argumẽto confirmat, hoc eſt, iudicij reiq́ exemplo, non modò qui nullum apud vos mihi in repub. aut ciuitatis muneribus locum eſſe volueritis, ſed ex domo & familia patris mei, vobis notiſſimi, contra fas & ius eieciſtis me, quem ab ipſa pueritiæ indole noueratis, in paterna domo adoleuiſſe videratis; eadem cum patre religionis obſeruatione ſpectatum, & ſi nõ vtilem vobis, quia experiri propter inuidiam non placuit; tamen innocentem, tamen modeſtum, neminiq́ vmquam infenſum, neq́ fratribus iniurium, etiam cùm malè ab ipſis haberer, nec poſtea etiam vllo vel leui facto vel dicto infeſtum, ſed cedentem omnino, quem vos neque tunc defendendo aut iudicando aſſeruiſtis, nec toto hoc tempore poſtliminio reuocãdum curauiſtis, vtpote non neglectum modò, ſed odio habitum, interim dum nihil eſſe videbatur quo mei rationem habere cogeremini. Namq́ ipſa veſtra modò apud me actio nõ voluntatem probat, ſed neceſſitatem manifeſtam arguit: cui vt quàm occultiſſimè pareatis, iſto principatus prætexto titulo datis operam.* Et nunc ad me veniſtis neceſſitate compulſi. *Ex propria lingua:* Et cur veniſtis ad me nunc cùm anguſtiæ vobis? *Miror, inquit, vos hoc tempore veniſſe, cùm nullo pacto amicitiam vel curam mei, ſed veſtri vnicam docere demonſtrareq́ poteſtis, ad me ita vobis exceptum, cùm liberum iudicium, integrumq́ conſtabat officium, quem nihil auxilij vel opis ex vobis petere aut indigere ſcitis nunc, imo contrà vobis opportunum & opitulatorem exiſtimatis, ad*

ærumnæ

ærumnæ veſtræ vel depulſionem, vel communicationem petitis. cùm meæ res in anguſto eſſent, neminem veſtrum aduocatum aut vindicem expertus fui: cùm vobis anguſtiſsimæ ſunt, mihiq́ ſecundiores, vos omnes ad me confugitis. itaq; temporis occaſio nec diſsimulari verum, nec dolum celari ſinit. Cùm anguſtiæ vobis. *Quod quàm iuſtum ſit, res ipſa indicat: certè vobis nec liberale, nec decens videri debuit.* Cur *ergo* veniſtis?

Dixeruntq́ue principes Galaad ad Iephte: Ob hanc igitur cauſam nunc ad te venimus, vt proficiſcaris nobiſcum, & pugnes cõtra filios Ammon, ſisq́ue princeps omnium qui habitãt in Galaad.

INGENIOSA *neceßitas & ſenilis prudentia effecerunt, vt iiſdem argumentorum locis, quibus ad repulſæ honeſtatem cauſa Iephte conſtabat, ad efficacem tamen perorationem color inueniretur. Namq; ille ex abſurdo atque indecoro illorum petitionem exprobrauerat, hoc ipſum argumentum ipſi ad mouẽdum, impellendum, ac demum conuertendum viri animum arripiunt. Nobis, inquiunt, non vt priuatis, ſed vt ſenatoribus Galaad iniuriam tibi factam, vel vt authoribus, vel vt non propulſantibus exprobraſti, cùm illa non conſilio noſtro, ſed fratrum tuorum inſolenti tumultu illata ſit; nam tu non nos, verùm fratres tuos fugiens huc te recepiſti: ſed ex eo nos iſta culpa liberos cognoſces, quòd nos ipſi, qui tunc non tantùm à te ſtetiſſe videbamur, nunc nulla fratrum tuorum ratione habita, vltro te petierimus, non modò in tuum ordinẽ reſtituturi, ſed in ampliſsimum locũ promoturi, principem conſtitutum non fratrum tuorum modò, quibus vel minor antea, vel par, ſaltem non maior cenſeri haberiq́ poteras, ſed noſtrum, atque adeò omnium qui habitant in Galaad. Demus tamen & iſtud tibi, nos in partem iſtius criminis vocatos; vel, ſi mauis etiam, nos eſſe qui culpam omnem cùm fratrum, tum noſtram præſtare debeamus: quid nam tibi gratius, oportunius atque honeſtius contingere potuerat, quid magis in votum venire, quàm vt nos ipſi præſtaremus, & qui te, quem arbitrio vel interceſſione retinere priuatum, vt exiſtimas, poſſumus, nunc vltro itinere ſuſcepto, ac opera data petamus, & reuocandum deducendumq́ curemus tanto cum ſplendore ac honore, vt cuius priuatæ ſaluti non conſuluiſſe videri poſſumus, nunc publicæ patriæq́ ſalutis adminiſtrum ſalutatum & declaratum comitemur, ducemq́ nobis in bello præficiamus? itaque hæc ipſa noſtra, quam reprehendis, opera veniendi ad te magnam non ſolùm acceptæ tibi contumeliæ compenſationem, ſed gloriæ amplificationem affert: quam ſi tu repudiaueris, non iam noſtræ culpæ, ſed tuæ vel contumaciæ vel inhumanitati, vel etiam tumiditati ac pectoris anguſtiæ imputandum erit. nec enim diffidentiæ debet adſcribi, cùm nos ipſi ad te venerimus, nosq́ tibi crediderimus hoc loci, & comites itineris ac demum promiſſorum obſides præbuerimus.* Ob hãc cauſam. *Quia eiectus es: nam ſi id nõ accidiſſet, vel tu apud nos non tantam virtutem ac dexteritatem oſtendiſſes, vt illius ergô vnus delige-*

deligereris in omni regione dux, & vnus creareris princeps. Quod ſi maximè contingeret, non tamen tantam omnium noſtrum in te voluntatem experirere, atque nunc opera officioq; experiris, qui venimus ad te ſeniores primoresq; Gilghad, vt ſumus omnes, & non aliquem miſimus nuncium. Atqui ſi vel non excluſus, domo tamen propria relicta huc te ſponte tua recepiſſes, propter neceßitatis authoritatisq; patriæ ius non petitus à nobis, ſed accerſitus ac iuſſus venire debuiſſes. Ac nec quidem fortaſſe tu vmquam domo exceßiſſes tua, neque eam tibi, ciuili & rei familiari intentus, virtutis & fortitudinis opinionem comparauiſſes, quam iſtud quod vocas exſilium peperit. quam ob rem quam tu iniuriam accuſas, nos opportunitatē & commoditatem, ad nomen decusq; amplificandum tibi creatam, interpretamur, atque adeò nobis acceptam referendam; quam ſi ex odio atq; contemptu profectam criminaris, nihil eſt quod crimen iſtud vel declinemus, vel frangamus, vel condonandū vincamus, niſi vna tanti ſenatus pœnitentia, quæ noſtro aduentu comprobatur, cum oblati vltro principatus promiſſo: quem vbi obtinueris, pro arbitrio in omnes habitantes Galaad, atq; adeò in nos ipſos, exercere poßis. Sua ex lingua ſic orationis huius reddentur verba: Ideo nunc conuertimus ad te. *quo verbo facti pœnitentia integra non animis tantùm, ſed officiis atq; operibus declarata indicatur. niſi enim omnium noſtrum voluntas ad te conuerſa eſſet, non omnes viri tam graues ad te petendum conueniſſemus; nunc vero verſo ſtudio communiter conueniſſe vides, ac te rogantes propugnatoremq; poſtulantes & ſalutantes, primas vltro deferentes audis. Quid nam excipere excuſareq; potes, quo minus nobiſcum vnà venias pugnaturus, non tu ſolus, ſed nobiſcum, propugnationisq; præmium, hoc eſt, rerum ſummam commiſſam ſolus reportaturus?*

Iephte quoque dixit eis: Si verè veniſtis ad me, vt pugnem pro vobis contra filios Ammon, tradideritque eos Dominus in manus meas, ego ero veſter princeps.

Vt *redargutionis huius planior reddatur ſenſus, carmen totum ſingulorum verborum enumeratione ac ſerie vertendum cenſemus.* Et dixit Iephte ad ſeniores Gilghad: Si reuocantes vos me ad præliandum cum filiis Ammon, & dederit illos Dominus ad faciem meam, ego ero vobis in caput. *In dubiis ac ſuſpicione dignis actionibus cauere virtuti ac*
Publ. Mim. *prudentiæ adſcribitur:* Ad triſtem partem ſtrenua ſuſpicio, *inquit ille. Et quidem in colloquio hoc non minùs prudentem & circumſpectum ſeſe præbuit Iephte, quàm in bellica virtute fortem antea præbuerat: quæ res viri obſeruationi multum etiam ponderis apud ſeniores addidit, non minorem ad res agendas prudentiam, quàm ad gerendas dexteritatem miratos. Prima quidem ſalutatione ad imperium in ipſos, quàm primū in patriam ventum eſſet, ineundum inuitaſſe videbātur, idq; oratio ipſa præferebat:* Veni, & eſto princeps noſter, & pugna contra filios Ammon. *Id ille non ex*

animo

animo ac ſtudio, ſed ex neceßitate profectum arguebat, quam ſuſpicionem oratores delere curantes, eo quo explicuimus pacto reſponderunt, ſe ob eam cauſam veniſſe, vt ſecum reuocato bellum in Ammonitas demandarent, atque imperium in Gilghaditas decernerent, itaq; in poſteriori oratione imperij mentio belli curam demandandam ſecuta eſt. Hac ipſa autem ſermonis ratione illud ipſum, quod principio obiecerat, nunc rurſus cõfirmat Iephte, id eſt, ipſos non ex voluntate, ſed vſu coactos agere ſecum; id eſt, ita callidè promittere, vt non qui propter amicitiam ad honores, ſed propter metum ad labores aduocent; vt cùm, ſi victi eſſent, neceſſarium Ammonitarum iugum ſubire deberent, leuius ac ſatius arbitrarentur Iephte imperium pati, ſi per ipſum victores euaderent; atque ita illum non haberi inter Galaaditas & fratres primum, ſed ex inimicis leuiorem futurum duci. Ac verborum quibus hic ſenſus exprimitur explicatio iam ſeſe aperit: Si verè veniſtis ad me. *Iam veſtra ſeſe mens oratione iſta palàm prodit. Nam reuocatio iſta non ad honorem, ſed ad laborem mihi imponendũ decreta fuit,* Vt pugnem pro vobis contra filios Ammon. *Egregiam verò ac ſinceram reuocationem, magnumq; honorem, magnum potiùs onus,* Vt pugnem contra filios Ammon: *priuatus nũc ac tutus cùm ſim, eò veniam, vt priuatus etiam veſtra bella ſuſcipiam, priuatusq; geram: atqui victoriæ præmium honeſtiſſimum dicetis fore, principatum apud vos exercẽdum. quid, ſi ante victoriam occumbam, quid vel commodi vel honoris mihi ex vobis venerit, quod animum veſtrum mihi probet, quodq; periculum compenſet aditum? imò vnicum tamquam vobis inuiſum caput meum, quod diſcrimini obijceretur, petitum, huiuſmodi declarabit exitus. Quòd ſi dicatis, magnam vobis in Deo ſpem eſſe obtinendæ per me victoriæ: namque ego quidem illum ſolum modo victoriæ authorem appellaturus, ſpectaturus atq; habiturus ſum, neminem præterea alium; cùm hæc ſua ipſius atque Iſraelis ſui cauſa ſit. Atqui tunc* Ego ero veſter princeps *ſcilicet: verum principatus ille quónam iure ad me pertinebit, ſtudij ne ac voluntatis, & conceßionis declarationiſque veſtræ; an potiùs laboris & operis à me ſuſcepti, & belli atque victoriæ legibus? magis autem Dei vnius conſilio ac beneficio, qui me & victorẽ conſtituerit, & re proſperè geſta principem vobis vel inuitis præfecerit. itaque non libentibus, ſed coactis vobis me reuocari intelligo, à quibus id tantùm ſuſcepiſſe dicar,* Vt pugnem; *à belli verò ac periculi ſuperati iure, atq; adeò à Domino vt vobis præſim, qui ſeruitutis graue iugum vobis ab hoſte imminens fractum repulerim. Hanc verò ſuſpicionem qua ex propriis verbis à Iephte præſtringebantur, nulla commodiùs ratione delere potuerunt ſenatores illi, quàm deditione præſenti, ac declaratione ad Iephte arbitrium facta, iureiurãdo in præſentiarum dato, velut pignore, quo nullum vinculum ad adſtringendam fidem pij viri arctiùs eſſe voluerunt, Deo id probante, atque ita ſanciente: Reddes autem Domino iuramenta tua.*

Qui reſponderunt ei: Dominus qui hæc audit, ipſe mediator ac teſtis eſt, quòd noſtra promiſſa faciemus.

Hebr. 6. HOMINES *per maiorem ſui iurant, & omnis controuerſiæ eorum finis ad confirmationem eſt iuramentum, Deo videlicet immortali tum iudice tum teſte interpoſito. Atqui cùm ſe duplicis orationis quadam quaſi pugnantia vrgeri intelligerent, conſultiſsimum eſſe duxerunt, interpretationem non ſibi reſeruare, ſed Iephte ipſi totam permittere, atq; poſteriorem orationem cum priore hoc pacto confundere, vt nullus illis malitiæ, nullus Iephte ſuſpicionis relinqueretur locus.* Quòd noſtra promiſſa faciemus. *Hoc modo Latinus interpres pactum ad priorem orationem referendum declarabat, idq; ex exemplarium verborum ſerie explicamus:* Deus erit audiens inter nos, niſi ſecundùm verbum tuum ſic faciemus. *Pactorum, inquiunt, & conuentorum ea vis naturaq; eſſe debet, vt quocumque modo pronuncietur oratio, res tamen ipſa ſimplex immobilisq; conſtet. Non enim ex pactione verborum quibus iuſiurandum comprehenditur, ſed ex perfidia & malitia, per quam inſidiæ tenduntur alicui, Deus immortalis hominibus iraſci ſuccenſereq; ſolet. quam ob rem quæ nos tibi promittimus, non ex noſtro, ſed ex tuo vſu declarari accipiq; iure debent. ſed vt nihil etiam huiuſmodi nobis vel ad exceptionem, vel ad explicationem reliquum eſſe poßit, non noſtram, verùm tuam orationē valere Deo teſte atque iudice volumus: ita vt tibi orationem noſtram quolibet pacto explicare fas ſit; nobis verò eam ita à te explicatam fide ac re præſtare ſit neceſſe, idq; nunc religioſa affirmatione ſit promiſſum. ex te itaq; dictum, ex nobis exſpectabitur factum. Et profectò nec commodiùs, nec liberaliùs aut certiùs de re ipſa omni inter illos pangi ac tranſigi potuit, vbi neutri parti ad petendum, vel ad excipiendum reliqui quicquam fuerit. Fuit autem Iephte animus poſtulandi, vt ante belli initia præfectus declararetur, idem ipſum rurſus concedendi, ſenatoribus certa mens voluntasq; fuit. Vtrumq; verò ſubſequenti continuò exemplo, communi cùm populi tum patrum conſenſu, firmatum exſtitit.*

Abiit itaque Iephte cum principibus Galaad, fecitque eum omnis populus principem ſui: locutusque eſt Iephte omnes ſermones ſuos coram Domino in Maſphath.

BELLVM *illud tametſi ad Iſraelitas pertinebat cunctos, præcipuè tamen Galaaditas ſpectabat, qui primi hoſtium inuaſioni obnoxij, atq; horum cauſa cæteræ etiam tribus, vti ſuperiùs intelleximus, vexabantur. Quam ob rem omnis de Iephte eligendo ac ſibi præficiendo ratio, ad communem Iſraelitarum conuentum, qui apud Miſpā celebrabatur, à Galaaditis delata eſt; quorum præcipuè in illam expeditionem ſeſe parare & inſtruere intererat, quorumq; conſilium & iudicium, de imperio Iephte demandando, nullum in cæteras tribus præiudicium fecerat, vtpote tantùm in habitatores Galaad principatu decreto. id verò totum cum omni Iſraele communicandum videbatur,*

batur. Re verò atq; ratione omni collata & examinata, conditio demũ publicè renunciata fuit, atque præſente & probante concilio accepta, conſenſu vtriuſque partis, Iephte videlicet & Galaaditarum. Hoc eſt quod illa ſignificatur oratione: Locutus eſt Iephte omnes ſermones ſuos coram Domino in Maſpha. *Iſraelitarum communem cõuentum, ſiue Eccleſiã publica & communi de cauſa coniunctam ſanctam ſacramq; habitam antiquis, hac & multis aliis lectionibus obſeruauimus. S. S. E. Quoniã Deus æmulator Dominus Deus tuus in medio tui. &: Audi Iſrael, vos hodie contra inimicos veſtros pugnam committitis: non pertimeſcat cor veſtrum, nolite metuere, nolite cedere, ne formidetis eos; quia Dominus Deus veſter in medio veſtri eſt, & pro vobis cõtra aduerſarios dimicabit, vt eruat vos de periculo. Igitur in illo conuentu repetita à principio narratione omni, quam antehac legimus concionem à Iephte habitam, ac publica ſententia acclamationeq; probatam intelligimus.* Omnes ſermones ſuos, *res omnes initio altè repetito. Hunc verò eundem locum proprij domicilij nomine delectũ, ac deinceps cultum ſibi Iephten optaſſe notauimus, bono videlicet auſpicio muneris ſui, ibidem præſente Deo ac publico conuentui fauente, initi. Fuerat autem locus hic omni Iſraeli ſanctus fauſtusq; habitus abvſq; prima regionum illarum inuaſione & occupatione, propter manifeſtum beneficium victoriæ Ioſuæ promiſſæ ac præſtitæ, quo tempore Chananæorum Reges omnes, communis propugnationis cauſa, in eundem locum, Iabino Aſorita conuocante, fuerant coacti.*

Deut. 6. Deut. 20. Ioſue 11.

Et miſit nuncios ad Regem filiorum Ammon, qui ex perſona ſua dicerent: Quid mihi & tibi eſt; quia veniſti contra me, vt vaſtares terram meam?

ANTIQVIS *& ſacris populi illius legibus nullum bellum cuiquã vel vrbi vel regno mouere fas erat, niſi vel propulſandæ, vel vlciſcendæ publicæ iniuriæ cauſa; idq; ante denunciationem, oblatæ pacis temperamento fuerat cauendum, maximè in iis regionibus, quæ in Chananæorum cenſu ab initio non fuerant. Si quando acceſſeris ad expugnandam ciuitatem, offeres eis primùm pacem, &c. Cuius religioſæ legis clemẽtia ſibi rem omnem cum primis inchoãdam Iephte propoſuit, quãquam fortiſſimus & ſtrenuus vir, tamen qui fortitudinem omnem non ex libidine exercendam ducit, nõ ex gloriæ cupiditate, quæ quorundam animos ad ferociam incendens, iura ſibi nata negat, & nihil armis non arrogat, ſed ex humanitate & æquitate, atq; adeò ex iure, ita vt inuitus magis & prouocatus tueri ſua, quàm vltro aliena inuadere aut affectare cenſeatur. Huiuſmodi exemplo Iephte cauſam ſuam aliàs manifeſtam, tamen publicè conſtare voluit, antequã vel Ammonitis, vel illorum rebus quicquam vel incommodi vel damni inferre occiperet, miſſis legatis ad Regem ipſum, illarum, quæ antea ab Iſraelitis acceptæ erant, iniuriarum authorem, cui & ſeſe cum primis Iſraeliticis rebus præfectum*

Deut. 20.

fectum

fectum ac vindicem conſtitutum declarabat, & cauſam etiam vel culpam, ſi qua eſſet, præſtiturum pollicebatur; quæ ſi nulla eſſet, tamen iniuriam expoſtulatam retunſurum ſignificabat. Qui ex perſona ſua dicerent. *Hac circuitione Latinus interpres nominis Iephte in exemplari expreſſi notationem explicuit, atque verbi etiam* Miſit, *vim, quæ perſonæ mittentis authoritatem firmat. vt aliàs, Deo donante, in diſputatione de Apoſtolatu, explicabimus. Atqui legationis documentum & authoritatem, nihil præterea literæ continebant, ſed mandatorum ſumma ratio legatis ipſis credita fuerat. cuius argumentum illud fuit, vaſtationis ac direptionis notam & manifeſtam calamitatem Regi authori adſcribere, & iniuſtè illatam obycere.* Quid mihi & tibi. *Quid mihi culpæ, & quid tibi iuris, aut querelæ cauſæq́; iuſtæ eſt? cùm vtrumque conſtare oportuiſſet antequam vel tu moueres quicquam, vel ego vexarer: id enim Regis & vicini & conſanguinei officium fuerat. Contrà verò actum eſt, cùm tu non laceſſitus aut intra regionem tuam læſus, vltro tamen veneris ad me, non ad agendum de rebus tuis, ſed ad alienas perdendas ac diripiendas,* Vt vaſtares regionē meam. *Id quod non potuit ſuſcipi ſine magna vel mea culpa, vel cupiditate atq́; inſolentia tua. quam cùm ego vlciſci poſſem, vtpote manifeſtè offenſus & læſus, tamen iudicio tractanda experiri malui, paratus cauſam à te dictam vel iuſtam concedere, vel iniuſtam depellere.*

Quibus ille reſpondit: quia tulit Iſrael terram meam, quando adſcendit de Ægypto à finibus Arnon vſque Ieboc atque Iordanem. Nunc ergo cum pace redde eam.

ALIENARVM *rerum cupidis & appetentibus, vbi facultas & potentia ſuppetit, prætexendarum cupiditati ſuæ cauſarum materia & copia, ſiue ea ex vero, ſiue ex falſo, ex proximo, an ex remoto loco, vel tēpore petita, non deeſt tamen. Vbi enim ſemel mala inſedit mens, dictum factúmue facilè inuenit quo iure, quáve iniuria nocendo expleatur. callido iſti & improbo atque inuidia exardeſcenti alienæq́; felicitati inſidianti principi, Iephtei authoritas quadam tenus contemnitur, rurſus quoad ſe facere poſſe videtur, admiſſa appellatur. Nam cùm is ex legationis perſonis ac mandatis intellexiſſet, virum illum principem reipublicæ, & ducem belli cauſa declaratum, priori tantùm nomine in reſponſo accipiendum duxit, hoc ſenſu & colore: Cùm tu Galaaditarum iudex gubernatorq́; prædicêris, nihil à me ex te petendum poſtulandumq́; putes, vt ab authore iniuriæ, quam ego mihi factam exponam; ſed vt à iudice, cuius officiū eſt non modò curare ne quid cuiquam vel ciui, vel hoſpiti, vel vicino, vel remoto, damni aut mali præter ius afferatur; ſed etiam vbi allatum conſtiterit, eueſtigio reſarciatur. Cùm ergo tu rogas,* Quid mihi, quid tibi? *reſpondeo, mihi cauſam certam & magnam, tibi nullam eſſe culpam, ſed Iſraeli omni, à quo exſpoliatus fui. quam ob rem ego nihil aduerſum te hactenus egi molitúſue fui; ſed aduerſus Iſraelitas,*

idq́;

idq́ non nocendi ſtudio, ſed ereptam mihi iam pridem regionem atque poſſeſſionem recuperandi. Hæc itaque cauſa eſt, cuius confirmatio ab hiſtoria petitur; hiſtoria autem adnotationibus ac deſcriptionibus certis coloratur. Principio enim illud ſtatuitur, Iſraeli ante adſcenſum ex Ægypto nihil vſquam poſſeßionis in omni terrarum orbe fuiſſe, præter vnam fortaſſe ſpeluncam, ab Abrahamo vltra Iordanem in Chananæorum regione emptam ad ſepulchri vſum. Quòd ſi ex promißis Abrahamo & Iſraeli factis repetenda ratio fuerit, conſtabit, nihil illis cis Iordanem antea fuiſſe promiſſum à Deo. adſcendentibus verò ex Ægypto Iſraelitis illam vocem cauſámque ſemper fuiſſe vſurpatam, nempe Chananææ regionis occupationem & poſſeßionem à Deo promiſſam, & iam iam præſtandam. Namq́ huiuſmodi illorum profeßio erat: Tantùm eſt nobis vt concedas tranſitum, donec veniamus ad Iordanem, & tranſeamus ad terram quam Dominus Deus noſter datur us eſt nobis. ita adeò nec quicquam illi antea vſquam terrarum propriũ, nec alibi quàm vltra Iordanem quicquã promiſſum docere indicareq́ poſſunt. Quod verò ad me attinet, illud conſtat, regionem omnẽ A finibus Arnõ & Iaboq vſque ad Iordanẽ *dictionis meæ fuiſſe certis, & qui mutari non poſſunt, limitibus, hoc eſt, fluminibus tribus definitam. Hanc verò nec ſibi Iſraelitæ docebunt poſſeſſam antea, nec promiſſam quidem, ſed dolo ac fraude occupatam,* quando adſcendit de Ægypto, *cùm tantæ multitudini nec antea à meis offenſæ aut læſæ, vel caueri, vel obſtari illa tempeſtate ab imparatis incolis non poſſet. occupatam itaq́ & hactenus iniuria retentam, quia non ex æquo ac iuſto mihi meiſve redditam, adhuc deſiderare coactus fui, nunc iam bello repetendam experiri conſtitui. Neque enim vllum idoneum hactenus nactus fui iudicem, à quo poſtulare poſſem: quippe nullus toto hoc temporis interuallo Galaaditis exſtitit princeps; ſed Iſraelitarum quædam antea popularis gubernatio fuiſſe videtur. Nunc verò percõmodè & mihi & Iſraelitis accidit, cùm tu princeps omnibus conſtitutus & iudex, quæ mea ſunt, mihi adiudicare & reddere poßis ac debeas, atq́ hoc pacto & me immunem conſtituere, & Iſraelem ſuſtinendi belli moleſtia, neceßitate atq́ ærumna vindicare, & me illi pace atque amicitia conciliare ac vincire, certum aliàs & pugnando per vim recipere, quod ius meum perſecuto, & pacem danti negatum fuerit. Hæc Ammonitarum Regis dicendæ cauſæ ſumma fuit duabus, vt apparebat, munita rationibus; altera poſſeßionis propriæ iure, altera verò inſimulatione iniuriæ qua Iſraelitæ tenerentur. Ita facilè potentiores ad prætexendam cupiditatibus ſuis honeſtatem, colores reperiunt.*

Deut. 2.

Per quos rurſus mandauit Iephthe, & imperauit eis vt dicerent Regi Ammon.

Ex *exemplari ſic, quamquam minus Latinè*: Et addidit adhuc Iephthe, & miſit nuncios ad Regem filiorum Ammon. *Pulchra ac decora*

boni principis actio, qui non iure modò atq; cauſa, ſed officio abundare voluit, ac ſimul oſtendere parem ſibi eſſe & reſpondendi de iure, & bello etiam agendi ac decernendi facultatem & mentem; præterea tantam modeſtiam, vt quæ officia minimè deberet, tamen faciat: namq; vrbani ac ciuilis, nec ſuperbia elati principis fuerat, cauſam ſuam antè Iſraelitis per legatos probare, quàm bellum & malum inferre, maximè affinibus ac vicinis. Huius ciuilitatis nullũ exemplum editum fuit. verùm iam illud multo cenſendum ruſticius & inciuilius, atq; etiã ſuperbius, acceptis vltro per legatos mandatis per eoſdem reſpondere, nullis à ſe ex propria aula vel ſeorſum, vel cum iis redeuntibus, vel antea, vel poſtea delegandis. quod ex Gentium iure ac more etiam inter remotiſſimos fieri ſolet, maximè cùm æqua aut par poteſtatis ratio & forma eſt. Namq; in ſuperiore aliquo principe aduerſus inferiores, & legibus ſuis conſtrictos, hoc plerumque non requiritur; inter eos verò, qui proprio ac ſupremo vtuntur iure, deſiderari, vitio & culpæ adſcribitur. Hæc autem iniqua agendi ratio ſignificanter narrando indicatur. Namq; ſuperiùs legebamus, Et miſit Iephte nũcios ad Regem filiorum Ammon. *quos legationis authoritate ornatos, rem non per literas, ſed per mandata egiſſe oſtendimus. Deinde verò legimus,* Quibus ille reſpondit; *ſiue, vt exẽplar habet,* Et dixit Rex filiorum Ammon ad legatos Iephte, *non ipſi Iephte per legatos à ſe rurſus miſſos, ſed per eoſdem. Nec enim tantum illi tribuendum duxit, vt ipſe per ſuos reſponderet. Quæ res indignitate ſua ſatis ſtomachi mouere potuit principi alteri, niſi maior honeſtæ omnibus modis victoriæ, quàm offenſionis propriæ, aut moleſtiæ cura fuiſſet. cui tamen tanta modeſtiæ ratio habita eſt, vt qui vel bellum per curſorem denunciare, vel non denunciatum inire, vel denũciati ſibi conditionem accipere poſſet, tamen pluribus rurſus auctis legatis de cauſa iureq; ſuo reſpondere maluerit. Hoc eſt quod lectio ſignificat,* Et addidit adhuc Iephte, & miſit nuncios. *Nam rurſus & plures etiam non curſores, non tabellarios, verùm* legatos, *legationis dignitate authoratos, ex verbo* addidit adhuc, *intelligimus, quibus & ſeſe non Iſraelitarum aut Galaaditarũ principem, ſed Iephte nominare, illum verò Ammonitarũ Regem ſalutare & obſeruare præcepit. Demandatæ verò legationis exemplum grauiſſimum, & tali viro, taliq; cauſa dignum, in narratione ſubiunctum eſt.*

Hæc dicit Iephte: Non tulit Iſrael terram Moab, nec terram filiorum Ammon.

ADVERSARIVS *Rex hactenus Iephtei perſonam admiſerat, quatenus iudicem & vindicem ſibi fore poſtulabat: quo in iudicio ſe actorem, Iſraelem verò conſtituebat reum. Atque hoc pacto honorem quodammodo Iephteo deferebat, perſuadereq; ſuam cauſam & iudicium extorquere ſtudebat, id tamen ſatis pro imperio, non qui legatos proprios ad repoſcendũ conſtituiſſet, nec qui illius iudicium ſibi ſubeũdum conceſſiſſet, ſed factum à ſe*

proban-

probandum, contra ſe verò repudiandum, & potentia ſua vtendum ſignificaſſet. Nam ſibi nullum iudicem agnoſci, præter ſe, cui ſatis cauſæ eſſet ad repetendum, idq́ pro ratione eſſet, volenti repetere, vt qui Rex ac nulli alij principi eſſet addictus. quòd ſi ille principem & iudicem Iſraelitis ſe præbere vellet, conſultiſsimè ageret, non examinanda, nec atterenda diutiùs re per litem aut cognitionem nouã, ſed quàm primùm ipſi reddenda, ne plus damni & mali differendo afferret, quod poſtea cùm auertere aut deprecari non poſſet, & calamitatem populi augeret, & inuidiam in ſe concitaret. Quippe quæ breui ac ſine belli moleſtia reddere noluiſſet, magno cum malo amittenda imprudenter ſuaſiſſe, ac pro officio maleficium genti ſuæ tuliſſe diceretur. Hic ſenſus fuit illius perorationis regiæ: Nunc ergo cũ pace redde mihi eam. *Nam pacem poſtea non obtinebis, niſi nunc quàm primùm reddideris integram. Hæc ſignificat vox* BESALOM, *hoc eſt, quietam, pacatam, & perfectam, abſq́ detractione aut exceptione vlla. Atque hac in cauſa Iephte iudicis partes, tam iniqua conditione impoſitas, prætermittens, oratoris ac defenſoris accipit, & ſtrenuè agit.* Hæc dicit Iephte, *non vt princeps, ſed vt priuatus quiſpiam Iſraelites, qui cauſam non ex perſonæ dignitate, nec ex potentia & opibus, ſed ex vero & æquo dẽfendendam ſuſcipit. Fuerat autem duplex in Regis accuſatione ſtatus: definitiuus alter, alter verò legitimus. Definitiuus facti definitionem & nomen ſpectabat,* Quia tulit Iſrael terram. *legitimus verò facto iniuriam adſcribebat,* meam. *Namque vtraq́ pars in iudicio de repetundis exigitur, in quo altera tantùm nihil conficere poſsit. Nec enim ſat eſt docere ſublatam rem, niſi iniuſtè ſublatam accuſator euicerit. Vtramq́ verò criminis partem non modò refellit Iephte, ſed diſſoluit veriſsimè ſimul & ſapientiſsimè. Nam primo loco nihil de facto agit, quod vtriq́ parti communiter conſtabat, & ex Regis oratione ſatis liquebat, hoc eſt, teneri Iſraelitis regionem ab eo tempore quo ex Ægypto adſcendere contigiſſet, numquam verò antea poſſeſſam aut habitam: ſed quoniam nihil ad crimen ponderis in hoc erat, illa duo petita ſunt, hoc eſt, nomen facti, quod ad finitionem quæri primùm oportet, hoc eſt, an occupatione, an vſucapione, an hæreditatis, an victoriæ iure, an rapina & violentia res obtenta fuerit. Rex rapina factum accuſabat, quod iniuſtiſsimæ inuaſionis criminibus exaggerabat,* dum adſcenderet ex Ægypto. *Iephte primo loco definitionem diluit, deinde eadem negatione iniuriæ crimen refellit, vtrumque autem in orationis propoſitione defendendum ſuſcipit.* Non tulit Iſrael. *Hæc eſt altera prioŕq pars de facti definitione, qua & terra ſublata negatur, &, ſi maximè ſublata concederetur, id tamen non eſſe Iſraeli imputandum, vt qui in illa re nihil quicquam proprio ex conſilio egerit, ſed ne cogitarit quidem agẽdum. Quamobrem alij authori quàm Iſraeli adſcribendum eſſe illam ſublationem, ſi tamen ſublationẽ dicere fas fuerit, quod etiam ſuo diſſeretur loco. Poſterior pars de iniuria ſibi facta, quam Rex expoſtulabat, eadẽ quoque propoſitione negatur,* Terram tuam, *hoc ſenſu: Nec aduer-*

aduerſus Iſraelem iuſta cuiquam mortalium actio de hac re eſſe poteſt, nec aduerſus quemquam iſta actio iniri iure debet iſto nomine tulit, *nec cuiquam minùs quàm tibi vel actio vel repetitio conuenit, nempe quia* non tuam. *itaq; & actoris, & rei perſonæ, & definitio nomenq; facti, & iniuriæ conſtitutio per vnius negationis oppoſitionem ſeparata tolluntur, atq; ita tota cauſa ad deſperationem adigitur. triplicem hanc defenſionis partem grauiſſimis argumentis & rationibus, ex re atq; hiſtoria ipſa rectè ac diligenter ductis, confirmat Iephte, repetita altiùs hiſtoria. quod verò in propoſitionis oppoſitione additur,* Neque terram filiorum Ammon, *ad calumniæ exaggerationem facit. magna enim calumnia eſt, tuum dicere quod nunquam tu poſſediſti; ſed maior, ſi quod nec tu, nec maiores tui poſſederant, dicas tuum; maxima verò, ſi tuum affirmes, quod nec tibi vnquam proprium iure eſſe aut debuit aut potuit. itaque docebo te ea repetere, quæ nec ipſe tua eſſe vnquam potuiſſe probare poßis. docebo etiam ab iis aduerſus quos nihil tibi iuris eſt, ſed nec tibi, nec alij cuipiam fore euinces.*

Sed quando de Ægypto conſcenderunt, ambulauit per ſolitudinem vſque ad mare rubrum, & venit in Cades. Miſitque nuncios ad Regem Edom, dicens: Dimitte me, vt tranſeam terram tuam. Qui noluit acquieſcere precibus eius. Miſit quoque ad Regem Moab, qui & ipſe tranſitum præbere contempſit. Manſit itaque in Cades.

P R I M A *huius ex ordine initæ narrationis pars ad docendam & demonſtrandam Iſraelis in omni huiuſmodi actione & cauſa, immunitatem vſurpatur, hac argumentatione: Cuius nec volũtas accuſari arguíve poteſt, eiuſdem nec factum indicari, in criménve poteſt vocari. Iſraeli nulla fuit vnquam vel cupiditas vel voluntas, alienas cuiusquam mortalium res non inuadendi modò, ſed ne vlla quidem ex parte lædendi: falsò igitur & immeritò crimen iſtud obiicitur. Nam ſi maximè ille iſta libidine & cupiditate raptus egiſſet, tunc commodiſſimè ac tempeſtiuiſſimè experiri potuit, cùm totus & integer populus ex Ægypto eductus, viribus & opibus cõiunctis, ac tranſmiſſo iam ſemel mari, à regionibus cultis nõ longè aberat, quas inuadere & expugnare poſſet; id tamen nuſquam egit, nuſquámve tentauit agendum, atq; adeò nec animo aut cogitatione concepit. Quippe qui non ſuo ipſius conſilio ducebatur, ſed Dei vnius, cui ſe populum adſcriptum profeſſus, Iſraelis nomine appellabatur, hoc eſt, potentis cum Deo, atq; adeò nihil ſine Deo valentis. Hoc autem nomine ac titulo, hac etiam religione adſtrictus, multis annis* ambulauit per ſolitudinem. *neq; toto illo tempore cuiuſquam populi regiones aut agros contigit, adeò vt magna per deſertũ circuitione pererrata, quæ ex illius itineris manſionum deſcriptione cognoſci poteſt, ad rubrũ mare, vnde priùs ſoluerat, fuerit reuerſus, cùm inter agendum iter, ſecundùm plurium Gentium agros nunc diutiùs, nunc breuiùs,*

inter-

interdum propiùs, nonnumquam longiùs conſederit. atq; hoc vel vno argumento Iſraelis ſimplicitas, innocentiáque, & abſtinentia probari maximè poteſt, qui tanto tempore, tam longis erroribus & ambagibus viarum atque itinerum, ſemper ſeſe in ſolitariis tenuerit locis, vbi nemo quiſquam viuere poſſet, niſi à Deo ductus & altus, vtpote qui nihil cibi in tota illa ſolitudine, vnde paſceretur, haberet, atq; adeò indies imminueretur, maioribus & prouectioribus ætate indies mortem obeuntibus, in eademq; ſolitudine ſepultis. Hoc itaq; vitæ modo & more tot annos produxit, tantum abeſt vt mortali cuipiã vim iniuriamq; inferre cogitauerit. Nec ab iniuria tantùm faciẽda, ſed à damno vel minimo dando, illum abſtinentiſſimum fuiſſe docebo. Et venit in Cades, *primum, ſecundùm ſolitudinem illam, ab Idumæis habitatum locum; quem tamen non antè adiit, quàm de tranſeundi copia modeſtè & ciuiliter atq; amanter etiam rogaret, legatis ad Regem publica authoritate præmiſſis cum mandatis obteſtatione abſtinentiæ continẽtiæq; omnis. Hæc mandat frater tuus Iſrael: Noſti omnem laborem qui apprehẽdit nos,* Num. 20.
quomodo deſcẽderint patres noſtri in Ægypto, & habitauerimus ibi multo »
tempore, afflixerintq; nos Ægyptij, & patres noſtros; & quomodo clamauerimus ad Dominum, & exaudierit nos, miſeritq; Angelum qui eduxerit »
nos de Ægypto. Ecce in vrbe Cades, quæ eſt in proximis finibus tuis, poſiti, »
obſecramus vt liceat nobis tranſire per terram tuam. non ibimus per agros, »
nec per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis, ſed gradiemur via publica: nec ad dextram, nec ad ſiniſtram declinantes, donec trãſeamus terminos »
tuos. Cui reſpondit Edom; Non tranſibis per me, alioquin armatus occurram »
tibi. Dixeruntq; filij Iſrael (iiſdem videlicet legatis interpretibus) Per tritam gradiemur viam: & ſi biberimus aquas tuas nos & pecora noſtra, dabimus quod iuſtum eſt: nulla erit in pretio difficultas; tantùm velociter »
trãſeamus. Qui noluit acquieſcere precibus eius. *Nam præfractè prorſus reſpondit: Non tranſibitis. quem cùm tam contumaci repulſa offenſus adoriri, vel ad ſeſe cum armata manu prodeuntem, prælio ſuſtentato & ſuperato, ſaltem ad publicæ viæ copiam cogere poſſet, tamẽ impunem immunemq; prorſus relictum tranſiit.* Miſit quoque ad Regem Moab, qui & ipſe tranſitum dare contempſit. *Secundum innocentiæ atq; abſtinentiæ Iſraelitica exemplum in legatione ad Moabitas deſtinata, & non ſecus atq; ab Idumæis impunè accepta repulſa, ſtatuitur. Quamquam verò in Numerorum libro Moabitarum non fuerit facta mentio; tamen ita vt hîc ex ordine narratur factum fuiſſe, Moyſes in ſuorum temporum commemoratione ſignificauit. vti deinceps proximè exponemus. Ita duobus Regibus cõtemptus ac repulſus Iſrael, nihil moleſtiæ intulit, nihil damni: quod ſi voluiſſet, aut vmquam facere cogitaſſet, nihil opus erat tranſitus copiam & rogare, & tanta cunctatione exſpectare, cùm armata manu liberè trãſire poſſet, antequam illis alius exercitus comparari poſſet ad intercludendũ tranſitum. verùm & ciuiliter & amicè poſtulans, innocentiam pollicebatur,*

quam etiam, quamquam repulſa offenſus, præſtitit omnino, vtpote verbis tantùm & negatione, nonnullis irritatus armis aut pugnis. Manſit itaque in Cades. *dilationes ac temporis incommoda pati ac perferre maluit, quàm innocentiæ laudem ac propoſitum vllo pacto minuere. Atq; ex mari rubro profectis, & in Chananæam regionem tendentibus, proximi ac primi Idumæi erant, per quos rectus pateret tranſitus, vt qui ad Auſtrum iacerent; ſecundùm hos verò Moabitæ ab Auſtro ad Ortum vergẽtes, habitabãt; tertium autem locum magisq; Orientalem Amorrhæi occupauerant ad Iabocum vſq; flumen; quartum porrò tenuere Ammonitæ, à Iaboc ad Geſſureorum confinia protenſi: ita vt Iſraelitæ ad Ammonitas diuertere poſſent ſine longa circuitione, prætermiſſisq; omnino Amorrhæorum agris, qui Moabitis erant contigui ac proximi, quam tamen partem oratione & legatione tentandam & rogandam duxere, eodémque modo atque officio, atque cum duobus antea Regibus egerant.*

Et circuiuit ex latere terram Edom, & terram Moab: venitque ad Orientalem plagam terræ Moab, & caſtrametatus eſt trans Arnon: nec voluit intrare terminos Moab; Arnon quippe confinium eſt terræ Moab.

OMNIS *hæc tam ex ordine inſtituta narrationum ſeries, Iſraelitarum innocentiam aduerſus omnes regiones munit, ac maximè aduerſum fratres & affines, quales Idumæi, Moabitæ, atq; Ammonitæ habebantur, atq; etiam paraſceuen adornat ad Moabitas de præſumpto ac ementito ſibi iure pellendos. Nam ſatis ſuperq; omnem iniuriæ ſuſpicionem deleuit, qui permenſis omnibus Moabitarum à Meridie & ab Ortu terminis vltra Arnon, hoc eſt, è regione Amorrhæorum, circuitionis finem fecit. Namq; ab Arnon qui in Occaſum defluit, nihil tunc agri aut ditionis Moabitis cõſtabat, cùm omnia quæ inter Arnon & Iabocum fluuios continebantur, ſub Amorrhæi eſſent imperio.* Confinium terræ Moab, *illo tempore, & nunc etiam.*

Miſit itaque Iſrael nuncios ad Seon Regem Amorrhæorum, qui habitabat in Heſebon, & dixerunt ei: Dimitte vt tranſeam per terram tuam vſque ad fluuium.

LOCA *duo Heſebonis nomine in ſacra topographia notauimus, in ea regione qua tum Amorrhæi conſidebant; alteram regiam Orientaliorémq;, alteram ad Occaſum Iordani magis vicinam. illam priorem à legatis aditam intelligimus.* Qui habitabat in Heſebon, *in exemplari lingua atque in Chaldaicis & Græcis verſionibus legitur,* Regem Eſebon. *Nam quãquam Amorrhæorum Rex qui dicebatur, Heſebonis Rex etiam haberetur, tamen vrbs illa propter amplitudinem, propter ſitum & mœnia atq; elegantiam, & regia conſtitui & nominari meruit, vt qui Heſebonis Rex appellaretur, idem totius regionis eſſet notus Rex. quemadmodum memoria noſtra Franciſcus*

ciſcus inſignis atq; laudatus princeps cùm Galliarum eſſet, Pariſiorum Rex audire gaudebat, propter illius vrbis admirandam maieſtatem, magni regni inſtar habentis. Obſeruanda autem eſt annotatio hæc ad Iephte cauſæ firmitudinem Ad Regem, inquit, Amorrhæorum, qui, quamquam ex aliis locis in illam regionem veniſſent, tamen eam tenebant, & Esbonem regiam ſibi adſcribebant Dimitte vt tranſeam per terrã tuam vſque ad fluuium. *Hebraicè, Chaldaicè, & Græcè,* Vſque ad locum meum. *legationis ſumma eſt, qua & regionis dominium illi Regi adſcriptum agnoſcebatur,* & *nulla ex parte lædendum cauebatur, & ex Gentiũ iure poſtulabatur tranſitus copia. Namq; vt vaganti & nullam certam ſedem habenti, atq; ex conſequenti aliena vel inuadenti vel diripienti populo, vt non tuta & innocẽs meritò negari poßit admißio; ſic rurſus certum & proprium indicanti locum, aditum concedere, non humanitatis ac ciuilitatis modò, ſed humanæ ſocietatis ac iuris eſt, præſertim cùm publica & militari via eundum ſit cum innocenti fide; quæ ſi violaretur, iuſtam belli & vltionis cauſam relinqueret, atq; inuaſionis vicini indicatiq; loci. Nam quibus nihil eſt quod auferri poßit, non ita facilè creditur atq; iis, quibus certa conſtat res, vnde iniuriæ acceptæ mulcta petenda ſit: ideo & ſibi locum eſſe certum à Deo traditum, & eò ſe contendere, & recta via tantummodo tranſitum poſtulare Iſrael in hac legatione profitetur, cum continentiæ & abſtinentiæ profeßione, quæ ad beneuolentiam conciliandam plurimum valet. Iam verò hoc legationis breue argumentum ex ipſo exemplo à Moſe repetito explicaſſe, operæpretium fuerit. Miſi ergo nuncios de ſolitudine Cademoth ad Sehon Regem Heſebon* Deut. 2.
verbis pacificis, dicens: Tranſibimus per terram tuam, publica gradiemur „
via: non declinabimus neq; ad dexteram, neq; ad ſiniſtram. Alimenta pre- „
tio vende nobis, vt veſcamur: aquam pecunia tribue, & ſic bibemus: tãtùm „
eſt vt nobis concedas tranſitum (ſicut fecerunt filij Eſau, qui habitant in „
Seir; & Moabitæ, qui morantur in Ar) donec veniamus ad Iordanem, & „
tranſeamus ad terram quam Dominus Deus noſter daturus eſt nobis. quo „
in exemplo explicando nihil nunc morabimur, præterquam in vno loco ad Iephte cauſam opportuno, Tantùm eſt vt nobis concedas tranſitum. *quem ex Hebraicæ lectionis breuitate & idiomate ſic connectimus: Cùm nihil à te priuatarum rerum niſi emptum poſcamus id quod publicum eſt, hoc eſt, regiæ & militaris viæ quàm celerrimè conficiendæ vſum, nõ tanti facere debes, cùm Rex ſis à nobis ſalutatus, & oratus, vt non gratis concedendum putes, ſicut fecerunt Idumæi & Moabitæ, quos tu hoſtes habes, & non æquos vicinos; qui negantes quod iure gentium notis hominibus negari non debeat, humanitatem æquitatemq; tuam experiri coëgerunt. atque hoc loco ſeſe eodem modo à Moabitis atq; ab Idumæis acceptos commemorauere. ex quo etiam illa partitio à Iephte facta, ſuis conſtat & conſonat numeris. Hactenus orator Iſraelis abſtinentiam demonſtrauit, non qui vagè & inſolenter ex Ægypto adſcẽdiſſet, atq; obuia quæq; & caſu oppoſita occupaſſet,*

aut diripuiſſet; ſed qui à certo loco, certa de cauſa, authore Deo, conſtituto compoſitoq; itineris conſilio, omni procul nocendi cuiquam ſuſpicione, multo tempore, atq; etiam multis oblatis tentationibus innocens probatus, ad locum proprium ſibi deſtinatum contendiſſet, interim verò ſua vniuſcuiuſque Regis & regna, & imperia agnouiſſet & obſeruauiſſet, & vel vna abſtinentia, & ſingulari ad vnumquemque legatione confeſſus eſſet. Quod verò deinde poſtea euenerit, ad cuius culpam, cuiusq; authoritatem referendum fuerit, narrando aperitur.

Qui & ipſe Iſraelis verba deſpiciens, non dimiſit eum tranſire per terminos ſuos: ſed infinita multitudine congregata, egreſſus eſt contra eum in Iaſa, & fortiter reſiſtebat.

Noui, & ab Iſraeliticis antea moribus differentis exempli culpam in quem potiſſimùm transferri oporteat, narrando orator indicat, iniuria videlicet patefacta, quam Heſebonis Rex populo tranſitum poſtulanti inferre molitus fuerat, quámque, niſi Deus propulſaret, grauiſſimam intuliſſet. Qui non, vt cæteri duo, modeſtè tranſitum & candidè petentibus, inofficioſè negauit; ſed nulla prouocatus offenſione, bellum inhumaniſſimè fecit. Qui& ipſe Iſraelis verba deſpiciens. *diffidentiæ criminis cum primis inſimulatur Amorrhæus, qui vel viæ vſum poſtulanti per legatos Iſraeli non crediderit. Nam ex iure & moribus Gentium, nullum ſuſpicioni locum relinquit, quiſquis de poſtulando tranſitu legatos mittit, præcipuè cùm nulla antea offenſione ſui, nullo exemplo alienæ, legatio repulſam aut cūctationem dilationemq; mereatur, cumq; eadem honeſta ſit, & modeſtiſſimis conditionibus inſtructa. Namq; huiuſmodi ratio à quocumque inita, probādam atq; officio iuuandam ſeſe commendat, nedum ab Iſraele, cuius vel nomen ipſum innocentiam & abſtinentiam profitetur, & obſeruantiam reuerentiamq; poſtulat, præcipuè cùm ſeſe moresq; ſuos manifeſtis declarauerit exemplis, nihil vſquam officiens iis quorum cōfinia peragrauerat, hoc eſt, Idumæis & Moabitis, quamquam liberè tranſeundi copia negata offenſus. Hanc huius loci explicationem exemplaris lectio exhibet:* Et non credidit Sehon Iſraeli tranſire in termino ſuo. *non ſolùm per mediam regionem, regia, vt dicitur, via, ſed nec in termino ſuo, per extremas partes termini ſui, cùm tamen nec Idumæi terminis ſuis montana regione proximis Iſraelitis interdixerint. Namq; à Cades ad Arnon vſque, perpetua itinera per vtriuſque regionis extremos terminos peracta ſunt, quamquā recta per medias terras via non fuerit conceſſa, ex qua proximus in Chananitiden erat*
Deut. 2. *trāſitus. de altero ſic legimus: Populo præcipe, dicens: Vos tranſibitis per ter-*
» *minos fratrum veſtrorum filiorum Eſau, qui habitant in Seir, & timebunt*
» *vos. Videte ergo diligenter ne moueamini contra eos: neq; enim dabo vobis*
» *de terra eorum quantum poteſt vnius pedis calcare veſtigium; quia in poſ-*
» *ſeſſionem Eſau dedi montem Seir. Cibos emetis, &c. De Moabitis verò ita*
cautum:

cautum: Tu tranſibis hodie terminos Moab, vrbem nomine Ar: & accedens in vicina filiorum Ammon caue ne pugnes contra eos, nec mouearis ad prælium: non enim dabo tibi de terra filiorum Ammon; quia filiis Lot dedi eam in poſſeßionem. Quod ita diligenter actum & obſeruatum teſtati fuerant legati apud Sehon, cùm dicerent, Sicut fecerunt filij Eſau qui habitant in Seir, & Moabitæ qui morantur in Ar. Namq; illi quamquam interiora terrarum peruadere non ſiuerunt, non tamen à finibus montanis ſecundùm Seghiram & Aram arcendos duxerũt, ſed prætereuntibus alimenta pretio ſuffecerunt. Quod quidem exemplum cùm beneficentia & humanitate ſuperare debuiſſet Sehon, tamẽ malignitate magis & inhumanitate damnare viſus eſt, cùm Iſraelis bonitati & religioni diffidens (quod primum crimen fuit) non ſolùm interiore via ac mediterranea, ſed omni prorſus termino arcere molitus eſt, idq; grauißimo bello illato, Infinita multitudine congregata. *Rectè reddidit Latinus interpres exemplaris linguæ pondus:* Et congregauit omnem populum ſuum. *omnem, inquit, populum ad inimicitias & inuidiam in Iſraelem incendit, atq; ad pugnam comparauit. nomen verò loci ad fidem etiam hiſtoriæ facit, & opportunitate & commoditate indicata, cuius veſtigia & monumenta longo etiam tempore durare ſolent. erat verò Iahhatſa ſiue Iaſa in ipſis regni illius confiniis opportuno ad pugnãdum agro, & Iſraelitis, pugnam excepturis, incommodum. duo igitur ſunt iam iniuriæ crimina: impulſus animi, hoc eſt, diffidentia; conatus, id eſt, populi coactio ac deductio in locũ, vnde non tranſitus modò, ſed acceſſus etiam impediri potuit. ſed nec ſatis hoc contumeliæ viſum fuit, niſi etiam Iſraeli quieto, & nihil tentanti, ſed antiquum ſuum morem obtinenti, malum afferretur.* Et fortiter reſiſtebat. *cui nam? inuadenti ne Iſraeli? imò nihil minùs agenti: ſed reſiſtere hoc loco idem quod aggredi, impetere, & impugnare ſignificat, quod exemplare declarat verbum:* Et præliatus eſt in Iſrael. *ipſe vltro nihil lædentem vi irritauit, ferroq; laceßiuit. Chaldaicus interpres:* Et iniuit prælium cum Iſrael. *Græcus,* καὶ ἐπολέμησεν μετὰ Ἰσραήλ. *Quis autem huius rei fuerit exitus, quis etiam euentus, narratur deinceps.*

Traditque eum Dominus in manu Iſrael cum omni exercitu ſuo, & percuſſit eum.

SVPERBIÆ, *& violati per ſummam iniuriam gentium iuris, atque impietatis, ob nominis numinisq; ſui contemptionem, pœnas, à iuſtißimo & potentißimo iudice ac vindice Deo de illo Rege populoq; petitas, commemorat. cuius iudicio ſimilium ſcelerum pares exitus decretos eſſe ſubindicat. Namq; vltra tria illa crimina, diffidentiæ, iniuriæ, & violentiæ, quantum etiam acceſſerat impietatis, & religionis contemptæ, quando non in populum illum eo nomine quòd vel hoſtem declaratum dicerent, vel vagum & alieni appetentem cauſarentur, impetum feciſſent, ſed Iſraelis nomine vocatum, quẽ cum nomine etiam ſuo perditum cuperent, & perdendũ ac peſſumdan-*

dum aggrederentur. quo profectò in conſilio atque diſcrimine non tantum populi, quantum Dei ipſius res agebatur, cuius authoritatis nomen illud fuerat, cuiusq́; dignitatis erat tueri. Quam ob rem ita confecta eſt pugna illa, tanta celeritate atque felicitate victoria conſtitit, vt vnius Dei virtuti, non humanis aut conſiliis aut viribus adſcribenda fuerit. Tradidit eum cum omni exercitu ſuo. *In exemplari ſic:* Et dedit Dominus ELOHEI Iſrael [*id eſt, gubernator, iudex, vindexq́; Iſraelis hoc nomine atque munere vſus*] Seon & omnem populum ſuum in manu Iſraelis. *Græcè,* τὸν σηὼν καὶ σύμπαντα τὸν λαὸν αὐτοῦ. in manu Iſrael. *eo modò atque iure quo princeps iudex legitimè damnatum capitis hominem, vincliſq́; colligatum, ſatellitibus puniendum tradere ſolet. qua in re ſatelles nihil agit, niſi quòd iudicis decretam ſententiam, gladio vel igne vel alio ſupplicij genere exſequitur. Atque illos non ab Iſraelitis vi & conſilio ſuperatos, verùm à Deo iudice ac vindice traditos, & ipſa conficiendæ rei magnitudo ac temporis breuitas docuit, & ſententiæ decretum iam antea præſcriptũ declarauerat, cùm Deus, qui Regis inuidam & obſtinatam mentem, & populi furo-*
Deut. 2. *rem præuidens damnauerat, ita Iſraelitis, Moſe interprete, præceperat: Sur-*
„ *gite, & tranſite torrentem Arnon. ecce tradidi in manu tua Seon Regem*
„ *Heſebon Amorrhæum, & terram eius incipe poßidere, & committe aduer-*
„ *ſus eum prælium: hodie incipiam mittere terrorem atque formidinem tuam*
„ *in populos qui habitant ſub omni cælo. Hic itaque illius malitiæ ac ſuperbiæ exitus fuit. ex quo quid vltrà porrò euenerit, eueſtigio commemoratur.*

Et poſſedit omnem terram Amorrhæi habitatoris regionis illius.

DEFINITIVI *ſtatus erat indicare, cuiusnam gentis regio illa eſſet cùm ab Iſraelitis capta fuit: deinde quo iure fuerit poſſeſſa cognoſcere, ad legitimum pertinebat ſtatum, ad quem etiam tituli ac nominis definitio referri ſolet. Omnia hæc breui quidem oratione, ſed luculẽtè ſatis dicit Iephte. Primùm enim vſurpationis titulus & nomen ex verbo,* Poſſedit, *traditur. eſt autem poßidere, ſiue Hebraicum* IARAS, *perpetuũ propriumq́; ſibi tenere, non tamquam commodatum, nec malo dolo initum, ſed manifeſta & quieta publiceq́; comprobata lege obtentum, quodq́; interceßionem vel exceptionem patiatur nullam, nec cuiuſquam repetitioni ſit obnoxium. Nam ſi quis maximè repetere poterat, is erat cenſendus qui antea tenebat & habitabat, quiq́; & regni & Regis titulo potiebatur, vt Sehon Rex Heſebon, ſed eo cum tota prole, domo, ac gente ſua, pariter exſtincto, terra & hæreditas, quæ cultore ac poſſeſſore vacua manſit, alicui in vſum iure cedere debuit, victori nempe, ac præcipuè ſi victoria non ex libidine & vi procurata, & per fraudem quæſita, ſed ex manifeſta ſui defenſione & propugnatione parta conſtiterit, cuiuſmodi hæc fuerat ex Amorrhæis reportata habitatoribus regionis illius, non ab Ammonitis, vt minimè illam habitantibus. ita definitiuæ conſtitutioni vel indicato habitatore ſatisfactum eſt. titulus autem verbo,* Poſſedit, *eſt repræſentatus. quòd ſi Iſrael eodem veniens, terram de-*

ſertam

ſertam, & habitatore vacuam reperiſſet; tamen occupationis iure inire ac tenere potuiſſet, nedum ab habitatore iniuſtè laceſſitus & vexatus bello, ſuperiorq́; euadens, victoriæ & expugnationis iure teneret. ſed nec hoc tantùm iure, poſſeſſionis titulum & nomen ſibi adſcriptum defendit, verùm alio longè illuſtriore & grauiore, maiorisq́; authoritatis iure, donationis videlicet & aſſignationis, à legitimo & veriſſimo principe Deo factæ, ad quem, tamquam ad authorem veteremq́; dominum, & primum terrarum omnium diuiſorem, & regnorum prouinciarumq́; Imperatorem, regio omnis, quæ cultoribus eiectis vel exſtinctis, vel aliàs deſideratis, vacua deprehendatur, iure, vti dici ſolet, deuoluto reuerti debet. S. S. E. Meus enim eſt Pſalm. 49.
orbis terrarum, & plenitudo eius mecum eſt. Quod quidem ius vt æternum, ita etiam Deo vni æterno, & propter dignitatem, & propter authoritatem, proprium eſſe conſtat. ſed præter hoc ſingularis etiam ratio exſtitit, quam ob rem regio hæc Deo ſingulariter in ditionem dominatumq́; conceſſerit, hoc eſt, vindicatio ipſa, qua Deus iudex ac princeps, malæq́; fraudis vindex, illatam Iſraëli iniuriam & cladem propulſare, & nominis ſui maieſtatem tueri, & impietatis ac ſuperbiæ noxam punire decreuit, ſceleratis improbis Rege ac populo poſſeſſione exſpoliandis, & capite mulctandis, quorum rem ad ſe imperij ac fiſci legibus pertinentem, Iſraeli, cui immerito periculum ab illis intendebatur, cuiq́; decretum ſupplicium irrogandi cura commiſſa, & opera fuerat imperata, vltro donare voluit. Hæc ad poſſeſſionis titulum & nomen, atque adeò ad cauſæ definitiuum ſtatum firmandum, à Iephte petita ſunt, cum expoſitione ac deſcriptione terminorum regionis ab illis antea vſurpatæ, atque ab Iſraëlitis poſt victoriam poſſeſſæ. Et vniuerſos fines eius ab Arnon vſque Ieboc, & de ſolitudine vſque ad Iordanem. *Hæc enim terra omnis ab Amorrhæorum gente non omni, ſed ab habitatoribus regionis illius manifeſtè tenebatur & colebatur, atq́; adeò cognominabatur Amorrhæi Heſibonisq́; regio. ex qua Ammonitæ Regis calliditas redarguitur, qui calumnia belli res alienas pro ſuis petebat, authoremq́; fraudis Iſraëlē inſimulabat:* Quia tulit Iſrael terram meā. *quā petitionē cōſtanti negatione refellit Iephte:* Non tulit Iſrael terram tuam. *nec tua terra fuit, nec Iſrael tibi, aut cuiquam quicquā cōſilio, aut ſtudio, vel dolo, operaq́; dedita abſtulit: terra enim Amorrhæi fuit, eaq́; per Deū iuſtè ablata, Iſraeli donata fuit. Hæc autē redargutio amplificatione & expoſitione cōfirmatur.*

Dominus ergo Deus Iſrael ſubuertit Amorrhæum, pugnante contra illum populo ſuo Iſrael, & tu nunc vis poſſidere terram eius?

HVIVS *loci explicatio planior fiet exemplari verſu ex verbis trāſlato:* Et nunc Dominus ELOHIM Iſrael expulit Amorrheum à faciebus Iſrael, & tu expelles eum? *Verbum* IARAS *in illa lingua, oppoſitam ſiue relatiuam quodammodo ſignificationem habet eleganti tropo. Nam in vna*

coniu-

coniugatione idem quod poſſidere, ſiue ſuccedere in poſſeſſionem; in alia verò poſſeſſione pellere ſignificat. vtraque verò coniugatio hoc in loco vſurpata eſt, THORIS *&* THIRAS. *eſt autem multiplex ad hanc redargutionem petitum argumentum, ab authoritate, iure, & potentia.* Dominus, *cuius nominis notationes miſericordiam, beneficientiam, liberalitatem, & conſtantiam, veritatemq́ ſpectare docebamus; præterea ſingularem erga pios curam.* ELOHIM, *quod prouidentiam continere ſæpiùs commemorauimus, tum mundi, humanarumq́ rerum omnium; tum Iſraëlitarum peculiarem tutelam, qua in illo delecto ſibi populo principatum, iudicia, patrocinumq́ exerceat ſingulariter. habet autem vnumquodq́ nomē ſuas proprias obſeruationes, quæ ſimul coniunctæ maxima ad rem amplificandam pollent vi. eſtq́ in Rhetoricis ornamentis exaggeratio dicta. vt illud:*

Ouid. Metamorph. 1.

Cùm mihi, qui fulmen, qui vos habeoq́ue regoq́ue,
Struxerit inſidias notus feritate Lycaon.

Dominus, inquit, ille miſericors & beneficentiſſimus, Gentium omnium, atque Iſraëlis iudex, gubernator, patronus, ac tutor expulit Amorrhæorum commeritā damnatamq́ gentem à facie populi ſui Iſrael. *Hoc ſentit orator, non Iſraelis conſilio aut virtute, ſed voluntate ſententiaq́ iudicis Dei illam gentem damnatam, vita, dignitate, & loco mulctatam, atq́ eodem loco ſucceſſorem decretum Iſraëlem, cui vt poſſeſſionis adeundæ expeditior copia fuit, totus Amorrhæorum populus vno impetu, vnoq́ die è medio ſublatus fuit. Namq́ in Iatſa coactus omnis populus, ibidemq́ vnica clade conſumptus, manifeſto diuini iudicij argumento fuit. Quis enim vmquā Rex ſeſe gentemq́ ſuam vniuerſam, vni diſcrimini & prælio vnico obiecit, niſi quem Deus iuſto iudicio damnatum, atque vno die cōmuni ſupplicio afficiendum perdendumq́ decreuerit & produxerit? cuius decreti ac ſententiæ exemplum Iſraeli, vt miniſtro atque ſatelliti, pronunciatum illud fuerat: Ecce*

Deut. 2.

„ *tradidi in manu tua Sehon Regem Heſebon Amorrhæum, & terram eius*
„ *incipe poſſidere. & paulo pòſt: Noluitq́ Sehon Rex Heſebon dare nobis*
„ *tranſitum: quia indurauerat Dominus Deus tuus ſpiritum eius, & obfir-*
„ *mauerat cor illius, vt traderetur in manus tuas, ſicut nunc vides. quod vt prædictum antea, ita re præſtitum & confectum referebat Iephte, eiusq́ rei euentum affirmabat fuiſſe, terræ à Deo principe Iſraeli poſſeſſionis ergô traditionem, idq́ donationis ac voluntarij beneficij iure, in quo maximum & nefarium ſcelus, ac facinus Ammonitæ Regi obiicitur, volenti contra fas, contra manifeſtum Dei iudicium, id repetere quod nullo vmquam iure ad ſe pertinuerit. Non humano, quia numquam tuum fuerat: non diuino, quod ab Iſraelitis conſtat: non belli iuſtè illati, quippe numquam offenſus: ſed ex cupiditate & ſuperbia concepto nomine, & ſiniſtra rerū factorumq́ interpretatione, quòd, vt Iſraël vi & armis oppreſſos habitatores exſpoliauerat, ita tu Iſraelitas vi & armis oppreſſos loco pellere, atque ſuccedere in animum induxeris tuum; cùm tamen nec Iſrael Amorrhæum pepulerit, ſed*

Deus.nec factam à Deo donationem & agrorum aßignationem reſcindere tu potes, & tamen hoc iam pridem tentatum agere tendis. Dominus ergo. *opportuna illatio & argumentatio conſilij & voluntatis aduerſarij ex eiuſdem tum oratione, tum facto.* Subuertit Amorrhæum. HORIS. *de poſſeßione deiecit, & tamen tu conaris in poſſeßionem venire, non Dei beneficio, ſed vi* poſſidere terram eius. & tu THIRASENV, poſſidebis eum. *Deum tu vis pellere, & occupare ius nobis ab illo conceſſum vltro? Simili tropo elegans ille Satyrarum ſcriptor colludebat:*

——— Nos expulit ille; Horat.lib.2. Sat.2.
Illum aut nequities, aut vafri inſcitia iuris,
Poſtremum expellet certè viuacior hæres.

Hactenus & rei ratio, & authoritas vera ac certa, & exitus, atque exitum conſecuta euenta, & ſingulorum iura indicata & commonſtrata ſunt. Nunc verò ſubiuncti ratiocinatione, iniuriæ immanitas per ſimilitudinem & comparationem amplificatur.

Nónne ea quæ poſſedit Deus tuus Chamos tibi iure debentur? quæ autem Dominus Deus noſter obtinuit, in noſtram cedent poſſeſſionem.

INVADENDÆ *Iſraëlitarum poſſeßionis conſilium ab Ammonita ſine maxima impietate iniri non potuiſſe primùm, deinde verò ſine maxima etiam infelicitate obiri & ſuſtineri non poſſe, commonſtrat Iſraeliticæ cauſæ defenſor hic, & demonſtrando peruincit, his argumentationibus compluribus & efficacißimis vnico loco, hoc eſt, diuinæ authoritatis obſeruatione inuentis. vna quidem eſt: Quidquid diuino iure alicui conſtat, idem optimo conſtat iure. ſed Iſraeli poſſeßio hæc diuino iure conſtat: ergo optimè* I.
conſtat & maximè legitimè. SECVNDVM *argumentum: Quod Deus* II.
alicui poßidendum donat, ab alio tẽtari nefas cenſetur. TERTIVM: *Cùm* III.
quiſpiam per vim contra diuinum ius tentatur, piè ac purè ac iuſtißimè
propugnatur & defenditur. QVARTVM: *Quidquid Deus alicui non* IV.
vult datum, iniuſtè ab illo qui petit optatur. QVINCTVM: *Quod iniuſtè* V.
& impiè optatur, infeliciter inuaditur. SEXTVM *porrò: Quod nec à* VI.
Deo proprio nec ab alieno conceditur, impiißimè atq; inſolentißimè initur. Ex quibus omnibus illa conficitur ſumma, huiuſmodi conſilia & facta, impiè & nefariè inita, infelici exitu, atq; probroſo euentu excipi, & authoribus ſuis infame tyrannidis & immanitatis nomen æternumq; dedecus parere. Atq; prima argumentationum harum pars, quæ Dialecticis Maxima, Rhetoribus Propoſitio abſolutè dicitur, quamquam ſeſe authoritate dignitateq; ſua ſuſcipiendam & probandam præbet; tamen ab hoc oratore prudentißimè ex ipſius aduerſario extorquetur. Qui ſi rogaretur, quo potißimùm iure ea, quæ impræſentiarum poßidet, obtineat, quoq; poßit dicenda in cauſa tueri; promptum & certum haberet reſponſum, voluntatis ac virtutis Dei ſui. Quandoquidem nec ille, nec ſui quondam originem ſuam illo ex

loco eſſe docere poſſent, vtpote ex vtriſq; parentibus primiſq; authoribus, à Loto aduena, eiuſdemq; filia, & gentem & nomen deducerent: neq; ſeſe primos illius regionis vacuæ occupatores demonſtrare valerent. quam ob rem vt ibidem conſediſſent & manerent, Deo cuipiam acceptum referre, idq; ſibi ſummum ius habere, laudare, atq; tueri debebant. Sed quoniam illi plures eſſe deos putabant, & tutelarem ſuæ gentis Chamoſum prædicabant; conſequens erat, & hæreditatem poſſeſſionemq; ſuam Deo ſuo Chamoſo, vt regionis domino ac ſingulari protectori poſſeſſoriq;, adſcribere. Hoc autem argumentum cùm illis vſurpandum non ad rei veritatem, ſed ad cauſæ & argumentationis comparationem permittit Iephtæ, propoſitionē à ſe inſtitutam altè & conſtituit & firmat, ex qua aduerſario defenſionem omnem præripiat. Atq; ita feſtina & efficaci enthymematis iaculatione argumentatur: Vt, quæ tu habes, Deo tuo accepta referre, pulchrum & iuſtum ducis; ita & quæ Iſrael habet, optimo iure poßidet, tantoq; illuſtriore & efficaciore, quanto res ipſa minus habet dubitationis. Nam vt tu habeas tua à Chamoſo deo tuo, tamquam poſſeſſore diuiniq; iuris tibi authore, non diſputo, ſed alleganti permitto. Certè Iſraeli hanc terram ab ADONAI, noto & apud omnes gentes nominato Iſraelis Deo, nobis contigiſſe donatam res ipſa, & quam breuibus à principio repetiui, declarat. Ego Iſraelis poſſeßionem tamquam à Deo acceptam aſſero. Tu dic tuam à quo habeas: nihil ſplendidius dare potes, quàm dei tui Chamoſi voluntatem, à quo iſtam terram donatam tibi propriam vendicas. eam illius voluntate colito & poßideto, ſinitoq; Iſraelem frui ea, quam, Deo ſuo authore & donante, potitus eſt. Iure tibi debentur? iure per te allegato vel allegando. ita explicanda eſt verſio noſtra. Exemplaris lectio ſimplicem præfert ſenſum: An non quæ expelli te faciet Chamos deus tuus, id poſſidebis? & omne quod expelli fecit Dominus Deus noſter à faciebus noſtris, id ipſum poſſidebimus? Vt enim tibi nefas videatur, quæ à deo tuo habeas, non poßidere & defendere vbi quis tentauerit; ita ſacrilegū cenſeri conuenit, noſtra appetere, quæ manifeſta Dei noſtri donatione cōtigere. Huic etiam illa adſtruitur argumentatio: Cùm tu hactenus numquam hanc regionem habueris, nullo iure tibi propriam arrogare potes. Nam proprium id quod numquam fuit obtentum quis dicat? Proprietatem autem nullam aut copiam tibi ex Dei tui volūtate factam docere vales. Siquidem à principio gentis veſtræ, cùm his regionibus viuere cœpiſtis, numquam hæc pars tibi tributa, numquam poſſeſſa fuit, ſed iſta quam obtines tantummodo. Quare velle nunc & appetere multo plura quàm Deus tibi fuerit partitus, etiam ſi ea nullius alterius eſſent, nefarium & impium ducere deberes, nedum ea tentare quæ totius orbis ac noſter, ſingulari prouidentia, Deus nobis, Amorrhæo eiecto, præbuit. ex his autem manifeſtè impius argueris, qui, quæ à Deo habueris numquam, Deo noſtro eripere nobiſq; rapere coneris, atq; ex conſequenti infeliciter tentes, Deo tuo id non probante, ac noſtro Deo aduerſo infenſoq;. Atque in hac redargutione

maxima

maxima Regis audacia atque incredibilis temeritas petitur & expugnatur: qui neque hoc etiam ius, hoc eſt, Dei proprij nomen & voluntatem, in cauſam ſuam citare poterat, niſi noua atq; ementita fictione. Namque, vt paulo inferiùs oſtendemus, regio illa fuerat cultorum Chamoſi, hoc eſt, Moabitarum, non autem Ammonitarum, à quibus non Chamos colebatur, ſed Melchon. duobus enim iſtis nominibus eos, quos ſibi tutelares & patrios habebant, deos, illi duo populi, Moabitæ & Ammonitæ, indigitauerant. Hi Melchomen, id eſt, Mercurium, animarum ductorem; illi, Chamoſum ſibi peculiariter conſecrantes. ita quo tempore Moabitæ ab Amorrhæis expugnati, & illa regionis ſuæ parte magna & optima pulſi fuerant, Poëtarum verſibus ac monumentis ratio hæc omnis luculenter decantata fuit. Cuius carminis exemplum à Moſe non modò in hiſtoria relatum, ſed breui atq; aperto argumento illuſtratum accepimus, hoc modo: Vrbs Heſebon fuit Sehon Num 21.
Regis Amorrhæi, qui pugnauit contra Regem Moab: & tulit omnem terram quæ ditionis illius fuerat, vſque ad Arnon. idcirco dicitur in prouerbio; Venite in Heſebon, ædificetur & conſtruatur ciuitas Sehon: ignis egreſſus eſt de Heſebon, flamma de oppido Sehon, & deuorauit Ar Moabitarum, & habitatores excelſorum Arnon. Væ tibi Moab, periſti popule Chamos. dedit filios eius in fugam, & filias in captiuitatem Regi Amorrhæorum Sehon. Iugum ipſorũ diſperiit ab Heſebon vſq; Dibon, laßi peruenerũt in Nophe, & vſque Medaba. Sunt & alia teſtimonia, quibus vtrique ex his gentibus proprij, qui colerentur, dij Chamos & Melchon diſtinguuntur. vt, Colebat 3. Reg. 11.
Salomon Aſtharten deam Sidoniorum, & Chamos deum Moabitarum, & Moloch idolum Ammonitarũ. & illud: Tunc ædificauit Salomon fanũ Chamos idolo Moab in monte qui eſt contra Ieruſalem, & Moloch idolo filiorum Ammon. & apud Hieremiam in Moabitas prædicentem: Ibit Chamos Ierem. 48.
in tranſmigrationem; ſacerdotes eius & principes eius ſimul. Et confundetur Moab à Chamos, ſicut confuſa eſt domus Iſrael à Bethel. &, Væ tibi Ierem. 49.
Moab, periſti popule Chamos. Atq; vt ille Moabitis, ita quoq; Melchon Ammonitis tribuitur. Ad filios Ammon hæc dicit Dominus: Nũquid non filij ſunt Iſrael? aut hæres non eſt ei? cur igitur hæreditate poſſedit Melchõ Gad, & populus eius in vrbibus eius habitauit? de qua etiã re vaticinatus Amos ait: Et ibit Melchon in captiuitatem ipſe, & principes eius, dicit Dominus. Amos 1.
Quibus locis examinatis & obſeruatis, quid Iephte Ammonitarum Regi verè obijcere voluerit, facilè perſpicitur. Nempe nullam ipſi ſubeſſe, aut produci poſſe rectam & iuſtam rationẽ, qua illius terræ petitio niteretur. Nam cætera omnia, quæ ab illo dicta prætextáue fuerant, manifeſta inficiatione depulſa ſunt. Cur verò terram ſuam diceret, nihil ſupererat, niſi voluntatẽ fortaſſe Dei ſui allegaret, qua ſe iuſtè id petere contenderet, id eſt, Deum illius regionis velle illi terram ſuam tradere in poſſeßionem: quod duobus argumentis Iephte oppugnat; altero quidem, Deum Iſraeli voluiſſe & velle eandem regionem populo donare ſuo poßidendam, & non voluiſſe modò, ſed

tradidiſſe & conſeruaſſe hactenus, ut verum Dominum terræ, populiq; è medio ſublati victorem, & verum Iſraelis tutorem, cuius prouidentiã atq; tutelam, & promiſſum antè factum, & mox conſequuta ac præſtita res docuerant, ipſum verò nihil habere certi atq; veri quod contrà diceret, aut in ſuam cauſam proferret, niſi falſam orationem & profeßionem voluntatis Dei Chamos, quem ſuum deum falsò appellaret, cùm tamen numquam hactenus coluiſſet. Atq; in loco verſus repetitus vtriuſque orationis indicabit ſenſum. An non quod expellere faciet te Chamos deus tuus, idipſum poſſidebis? & omne quod expellere fecit Dominus Deus noſter à facie noſtra, idipſum poſſidebimus. *Prior pars ad Regis intentionem refertur, poſterior ad depulſionem ex contentione petitam à Iephte opponitur. Eſto, inquit, terram hanc Chamoſi fuiſſe, qui Moabitarum habetur deus: & tamen ille non expulit Amorrhæum inuaſorem & expugnatorem terræ à cultoribus ſuis habitatæ. dices non expuliſſe quidem, ideoq; non tibi poſſeſſam, nunc autem expulſurum te duce & miniſtro, ac id tibi in poſſeßionem venturum [magna vis & ſignificatio in verbo* IARAS *&* HORIS *conſtat] atqui ille non expulit, nec tu poſſediſti; Deus noſter expulit à facie noſtra, præſentibusq; nobis poßidendam dedit, & iure poßidebimus non tantùm hoc, ſed omne quod ipſe à facie noſtra expulit, vt terrã Chananæorum, quam nos hoc iure poßidemus, quòd pulſo habitatore nobis præſentibus tradiderit. quòd ſi illam iure expulſionis antecedentis, & donationis præſentis, noſtram verè dicere poſſumus, vt poſſumus certè; & hanc etiam eodem iure antecedentis expulſionis, & ſubſequentis eueſtigio donationis & poſſeßionis, noſtram dicimus, atq; adeò omni iure iam acto & tranſacto vendicatam aſſerimus. Tu verò hanc nullo nec præſenti, nec præterito tuam dicis, ſed omnino futuris rationibus, callidè & malitiosè diuinatis, atque ex tua mente, non ex vero profectis, arrogas. Hæc eſt vis verborum ac temporum, quæ in iuris interpretatione magnum habet acumen.* Quod expellere faciet, ipſum poſſidebis. quod expellere fecit, ipſum omne poſſidebimus. *Namque in poſſeßionis cauſa & iure futurum vel nihil valet, vel leuißimum eſt; præteritum verò ac præſens ponderis habet plurimum: Hæc mea fuerunt, & ſunt mea; poſſedi, & poßideo; poſſedi iure expulſionis antecedentis, & donationis ſubſequentis, eodem iure poßideo. Hæc mea erunt, quia vel tu ex metu, non vltro aut volens, ſed inuitus metuq; coactus dabis, vel, ego, Deo terræ ac meo te expulſuro, poßidebo. quid callidius iniquiúsve, maximè verò quum & hoc etiam falsò pronuncies, Chamoſum tuum deum allegans? qui quamquam Moabitarum, quorum hæc regio fuerat, dicatur deus, nec tuus tamen, nec populi tui vmquam eſt appellatus. & tamen hunc in tuam gratiam expulſurum ais, quo tu poßideas: quaſi ſi id facere poſſet, ille tibi potiùs quàm genti ſuæ ſit proſpecturus; quonam malo merito ſuorum, quos antea non potuit defendere ac tueri, nec cùm ab Amorrhæis occuparetur; nec poſtea reſtituere, cùm, illis à*

Deo

Deo noſtro pulſis, terra nobis ceſſit? quo bono tuo, quem antè ſui negligentem, ille non amauit?

Niſi fortè melior es Balac filio Sephor Rege Moab.

AMMONITARVM *diuiſas & regiones & religiones iam diſtinximus, atq; ideo variam vtriuſque in rerum ac poſſeſſionum iure conſequẽtem rationem indicauimus: quam Iephte in hac depulſione ſapientiſſimè perſequitur, duplici tum præteritorum tum futurorum comparatione, atque in vtraque Ammonitæ improbitatem coarguit & refellit. Si de diuino iure tibi dicenda ratio eſt, nulla iam aduerſus me cauſamq; meã conſtat, cùm nullo pacto, nulloq; nomine terram hanc, quam Iſrael poſſidet, tibi adſcribere poſſis, ſed nec ſperare etiam, in poſterum tuã vlla ratione poſſe dici. Nam quod Chamoſum ſpectat, non ad te, ſed ad Moabitas attinet, quorum terra hæc fuerat, quo tempore ab Amorrhæis expugnata eſt. hos illo tempore Chamoſus ſuus defendere ac tutari noluit, vel certè nõ potuit, ſed nec poſtea inſtaurare, cùm Iſraelitis hæc à Deo ſuo traderetur. Cur igitur te ſemper antea à ſe alienum nunc demum ſuſcipiat Chamoſus? ánne quòd vel cauſa ipſa, vel ſingularibus meritis tu antiquos illos huius regionis poſſeſſores antecellis? an quòd præſtanti aliqua virtute & felicitate ſuperas? atq; de hoc non laboro, cùm cauſari poſſes offenſionẽ aliquã, quamobrẽ primi illi Moabitæ mulctati fuerint, ſed eos qui ſuperſtites fuerũt, atq; eorũdẽ poſteros, quibus laudibus, quo iure tãtum te præeuntẽ probabis, vt tibi regionẽ, quæ ad ſe verè ab initio pertinuerit, tu propriã vendices, recepturũq; mineris?* Niſi fortè melior es. *ex exẽplari lingua:* Et nũc an bonus bonus tu præ Balac filio Sephor Rege Moab. *Cõparatione duplici Ammonitæ Regis cauſam examinãdo vrget: altera iuris, virtutis altera. Cùm manifeſtè cõſtet Balaachũ, Sephoris notiſſimi Regis filiũ, & ipſum illuſtrem, Moabitarum imperium tenuiſſe eo tempore, quo, Amorrhæis interfectis, regio hæc Iſraelitis in poſſeſſionem conceſſit, cumq; eundem regionis ſuæ tutorem ac diligentẽ principem hiſtoriæ tradiderint, cùm etiam Iſraelitis inuidentem, & nocendi cupidum commemorent; conſequens eſt, eũdem numinis ſui exiſtimari cultorem, tibiq; in iis quæ Moabitis tribuenda venerint negotiis & cauſis, non modò vt extero, ſed vt impari etiam anteferẽdum, cuius partes & iure ſuo, & perſonæ etiam laude, cæteris omnibus antiquiores cenſentur. Namq; ille tunc Moabitarũ Regis Sephori filius, & hæres, atq; Rex etiam erat. quamobrem quæ illi tunc adſcribi vel iure vel opinione poterant, tibi tanto poſtea interuallo arrogari non licet nunc nouo iure, quo illum viceris, non melior quidem regni iure, cùm ille Moab Rex Regisq; filius fuerit, tu verò nõ fueris, nec illi proximæ ſtirpis cõiunctus ramo, quippe neq; ab illo, neq; ab illius patre ortum habes: non pietate, quippe ille Chamoſum obſeruabat, cùm regio hæc ex Amorrhæis caperetur: non virtute aut opibus, cùm illi tot duces, tot principes ſuperfuerint, qui de arcendo atq; minuendo, & labefactando* Num. 22.

Michææ 6. *Iſraele ſtudioſiſſimè curabant & agebant, nullumq́ lapidē non mouebant, vt populo huic molirentur exitium; & tamen hanc, quam tu molitus es, calumniam numquam tentandam arbitrati ſunt. ita qui duobus nominibus ſuperare debuiſſes Balachum illum, vt cupiditati tuæ vel fictam orationem prætexeres, neutro illi par aut ſimilis, aut vllo pacto cohærens deprehenderis. Prima hæc orationis pars in redarguenda Ammonitarū Regis petitione & iniqua poſtulatione, à Iephte conſumpta eſt, idq́ argumentis confectum ex hæreditatis iure productis. Quòd non fuiſſet res ab Iſraele ſublata, ac nec tentata quidem, quod ante Iſraelem de petentis ditione ac iure numquam fuiſſet, ſed de Amorrhæi dominio. Quòd Iſrael, ab iniuria perpetuò abſtinens, iniuſtè fuiſſet vexatus & inuaſus. Quòd Amorrhæus malo ſuo merito fuiſſet, iudice Deo, mulctatus; illiusq́ res, eodem iudice atque authore Deo, Iſraeli in poſſeſſionis vſum ceſſiſſet. Iam verò deinceps ſecunda tractatur pars, in qua depulſionis verſatur vis ac cardo omnis; qua peracta, nihil exceptionis reliquum eſt, quo minùs malignitatis, inhumanitatis, ac ſacrilegi ſceleris aduerſarius conuincatur. Hæc autem pars Depulſio dicta eſt, qua ita aduerſarij refellitur intentio, vt nihil, quo lædere poſſit, reliqui habeat.*

Aut docere potes quòd iurgatus ſit contra Iſrael, & pugnauerit contra eum.

ARGVMENTATIO *hæc Dialecticis Comparatio, Rhetoribus Contentio, Poëtis Examen dicitur, Philoſophis verò Magis ac minus, hoc modo: Si, cui magis videtur ineſſe, non ineſt; ergo nec ei, cui minùs videtur ineſſe, inerit. oſtenderat ſuperiùs nullum ad repetitionem Ammonitarū Regi ius conſtare: deinde verò cùm indicauit cui aliqua cauſa in hac re vel opinādo adſcribi poterat, hoc eſt, Moabitarum Regem. ex cuius tamen aperta confeſſione omnis aduerſum Iſraelitas cauſa perit: quippe cui ſi vlla ſuperfuiſſet, non dubium quin ſedulò ſuſcepta, diligenter actitata, & fortiter defenſa ſuſtentataq́ eſſet, vtpote Iſraelitarū inimico, & nocendi materiam atq́ opportunitatem & facultatem omnibus, non communibus modò & homini parabilibus, artibus & pactis, verùm naturam excedentibus, magna cura & contentione ſtuduerit, & nulli ſumptui parcendum duxerit. & tamen cùm cætera omnia, etiam ante occupatam ab Iſraelitis regionem illā, de qua nunc agitur, tentauerit, non præiudicio tantùm, ſed manifeſto iudicio ſe ab eiuſmodi cauſa alienum ſtatuiſſe cognoſcitur. Nam ſi ille quicquam de hac re agendum cenſeret, vel oratione, ſermone, ſcripto, aut poſtulando, aut expoſtulando ageret; vel, ſi hoc non proficeret, armis tētandum duceret, magna ſpe & exſpectatione non propriarum opum ſolummodo, ſed vicinorū auxilij atq́ ſubſidij, qui Iſraeli, ob inuidiam in deſpoliati Regis gratiam, propulſandæ iniuriæ ſimulatione, ſeſe exhiberent infenſi: verùm cùm neutra ex huiuſmodi*

iuſmodi rationibus per Moabitas inita fuerit, manifeſtā legitimæ poſſeſſionis confeſſionem Iſraelitarum partibus adſcribi neceſſe fuerit. Quòd iurgatus ſit. *quòd in iudicio vel extra iudicium verbo, vel oratione, vel quauis querela aut incuſatione Iſraelitas tentauerit.* Quòd iurgatus. *in exēplari:* An iurgari iurgatus eſt. *omnem iurgij formam, vel grauem vel leuem, hæc verbi geminatio & conſtructio excludit, vt etiam omne pugnæ, tum illatæ, tum irritatæ, etiam leuiſsimum genus illa altera,* An præliari præliatus eſt in illis? *pro quo interpres noſter reddidit,* Et pugnauerit contra eum? *quem odio plus quàm capitali odiſſe, ex propriis actionibus conatibusq́ arguitur. quibus ex rebus omnibus illud conficitur, nullum fuiſſe Moabitis ius repetendi aliquo pacto ab Iſraelitis, id quod ex Amorrhæo iuſtiſsimi belli ac diuini iudicij iure ablatum poſsidebatur. Atq́ hoc Moabitarum iudicium quamquam ſatis ſuperq́ fuiſſet ad Iſraelitarum probandam firmandamq́ rem, tamen perpetuæ poſſeſsionis inuiolato longiſsimi iam temporis vſu, nulláque ex parte contaminato aut ſollicitato, pleniſsimè comprobatum ſtabiliuit.*

Quando habitauit in Heſebon & viculis eius, in Aroër & villis illius, vel in cunctis ciuitatibus iuxta Arnon per trecentos annos.

CERTE *quædam annorum ac temporis definitiones apud ſingulas gentes præſcriptæ ſunt, quibus tranſactis, rerum poſſeſsionem moueri iuriſprudentiæ periti omnes iniquum cenſent. Atqui Deus ad quinquageſimū vſq́ annum repetendæ rei actionem tantùm differēdam ſtatuit. id quod ex venditionum & emptionum iure poſtliminio reuocando cognoſcitur. Oſtenderat autem Iephte, Iſraeli ex Dei iudicio, quod ſemper primum eſſe voluit, atq́ ex victoriæ authoritate, deinde ex legitima, atq́ nulla vel lite, vel pugna, vel alia exceptione interturbata, vſucapione ſuam illam regionem conſtituiſſe; nunc verò eandem ſibi confirmatiſsimam defendit tēporis longiſsimo, atq́ omnibus nationum omniū præſcriptionibus productiore vſu, nēpe trecentorum annorum, quibus nihil vmquam Moabitæ aduerſum Iſraelitas de hac re vel mouerūt belli, vel fecerūt negotij, vtpote qui terrā illā non ſibi ereptam, ſed ex Amorrhæis iuſtiſsimè expugnatam & captam ſcirent, nefariumq́ arbitrarentur, quod ſuum non eſſet, inuadere. Nam ſi ſuum putaſſent, iureq́ repeti poſſe intellexiſſent, cùm fortes armatiq́ eſſent, adeò vt Iſraeli, per mediterraneam viam tranſitum petenti, obſiſtere pararent, vel tunc eodem tempore huius terræ ergò bellum inferrent, vel eidem in expugnandis Chananæorum regnis occupatiſsimo facilè hanc poſſeſsionem, nullo præſidio relicto defenſam, abſtuliſſent, capta primùm Heſebone vrbe regia, & munitionibus aucta, aut ſaltem illorum poſteri tāto temporis interuallo, quod habere ſe exiſtimarent ius, apparatis ad bellum opportunis copiis, atq́ prudenti conſilio expectata occaſione, quæ multiplex & varia ſeſe obtule-rat,*

rat, repetiſſent. Nam ſæpius, vt iam vidimus, Iſraelitarum res & opes afflictæ, debilitatæ, & in magnas anguſtias redactæ fuere; & tamē Moabitæ in hanc regionem, quæ cis Iordanem, ſibiq; vicina & proxima iacebat, nihil vel belli vel damni intulerūt, non modò vrbibus maximis ac regiis petendis & impugnandis, quod maioris periculi eſſe potuiſſe fortaſſe quis diceret; ſed nec viculis, apertisq; oppidis ac pagis diripiendis, quod nullo diſcrimine atq; adeò labore nullo confici poſſet. Amplificatur autem argumentatio per enumerationem & varietatem rerum, & opportunitatum cùm temporū tum locorum. In Heſebon & viculis eius, in Aroër & villis illius, *quæ primæ ac præcipuæ vrbes erant, quibus captis, cætera omnia facillimè caperentur. Atq; magnorum & frequentiſſimorum oppidorum expugnatio, bellicarum artium peritis multo quàm credi poſſit, leuior ac facilior eſt, occupandis, exſpoliandis, atq; diruendis oppidis, & pagis, & vicis, vnde illa aluntur, & agrorum impedito cultu, ruſticorū profugatione, qui in magnas vrbes profugientes, & metum & famem augent, & peſtis periculū creant, vel idem ipſi deditionis neceſſitatem ciuitati accelerant. Vna autem huiuſmodi interiorum ciuitatum expugnationem capeſſentibus prior atq; durior cura eſſe debet, acceſſus atq; receſſus proſpiciendi, ne intercluſis atq; minùs prouidis & inſtructis, labor aliquis vel à tergo, vel à latere comparatus, vel ſalutis propriæ cogitationem, vel inceptæ rei deſperationem inyciat. Quamobrem conſultiſſimum ducitur, bellum à finitimis ac poſtremis vrbibus inchoare, atq; his expugnatis & pacatis ad interiora terrarum, atq; ad cor ipſum, hoc eſt, ad regiam, vel opulentia & mercatura præſtantem vrbem promouere, finibus, vti diximus, iam prolatis, & via vndique quàm latiſſimè aperta. neutrum autem horum Moabitis vnquam antea actum manifeſtam confeſſionem optimi iuris & poſſeſſionis legitimæ Iſraelitis arrogauit. priorē partem duabus illis vrbibus Heſebon & Aroër indicabat Iephte; poſteriorē verò illa adiunctione expreſſit,* Et in cunctis ciuitatibus iuxta Arnon. *Trecentorum annorum contracta à Iephte ſumma, quamquam ex ſacro apparatu cum cæteris temporibus cognoſci poſſit, ne tamen his in commentariis omnino requiratur, ita breuiter ſubduci poteſt. Ex mundi annalibus ſacra lingua conſcriptis accepimus, Ioſuam terræ iam expugnatæ atq; ſubactæ annis octo & viginti ab ingreſſu primo præfuiſſe. Ghathnieli quadraginta adſcribit ſacra hiſtoria, Chuſan Riſgathaim tyrannide adnumerata. Ahhud octoginta tribuuntur anni, decem & octo Gheglonicæ ſeruitutis computatis. Hinc Iabini tyrānis, quæ ad quadraginta refertur Deboræ. A Madianitis Iſraelem ſeptennio afflictum legimus, atq; ab illorum debellatore Gedeone annis quadraginta gubernatum. his accedunt Abimelechi tres, totidem ac viginti Tholaghi, Iairi viginti duo, ita tamen vt vnus his duobus diuidatur. quibus Ammoniticarū inuaſionum ac direptionū octodecim adiuncti tercentum vno plus conficiunt. ſed vnus hic, quo Ammonitæ belli inſtruendi cauſa in ſua ſeſe receperant, & Galaaaitæ de reuocando Iephthe egerant,*

Lib. Daniel.

Deus.nec factam à Deo donationem & agrorum aſſignationem reſcindere tu potes, & tamen hoc iam pridem tentatum agere tendis. Dominus ergo. *opportuna illatio & argumentatio conſilij & voluntatis aduerſarij ex eiuſdem tum oratione, tum facto.* Subuertit Amorrhæum. HORIS. *de poſſeſſione deiecit, & tamen tu conaris in poſſeſſionem venire, non Dei beneficio, ſed vi* poſſidere terram eius. & tu THIRASENV, poſſidebis eum. *Deum tu vis pellere, & occupare ius nobis ab illo conceſſum vltro? Simili tropo elegans ille Satyrarum ſcriptor colludebat:*

——— Nos expulit ille; Horat.lib.2. Sat.2.
Illum aut nequities, aut vafri inſcitia iuris,
Poſtremum expellet certè viuacior hæres.

Hactenus & rei ratio, & authoritas vera ac certa, & exitus, atque exitum conſecuta euenta, & ſingulorum iura indicata & commonſtrata ſunt. Nunc verò ſubiuncti ratiocinatione, iniuriæ immanitas per ſimilitudinem & comparationem amplificatur.

Nónne ea quæ poſſedit Deus tuus Chamos tibi iure debentur? quæ autem Dominus Deus noſter obtinuit, in noſtram cedent poſſeſſionem.

INVADENDÆ *Iſraëlitarum poſſeſſionis conſilium ab Ammonita ſine maxima impietate iniri non potuiſſe primùm, deinde verò ſine maxima etiam infelicitate obiri & ſuſtineri non poſſe, commonſtrat Iſraeliticæ cauſæ defenſor hic, & demonſtrando peruincit, his argumentationibus compluribus & efficaciſſimis vnico loco, hoc eſt, diuinæ authoritatis obſeruatione inuentis. vna quidem eſt: Quidquid diuino iure alicui conſtat, idem optimo conſtat iure. ſed Iſraeli poſſeſſio hæc diuino iure conſtat: ergo optimè* I.
conſtat & maximè legitimè. SECVNDVM *argumentum: Quod Deus* II.
alicui poſſidendum donat, ab alio tētari nefas cenſetur. TERTIVM: *Cùm* III.
quiſpiam per vim contra diuinum ius tentatur, piè ac purè ac iuſtiſſimè propugnatur & defenditur. QVARTVM: *Quidquid Deus alicui non* IV.
vult datum, iniuſtè ab illo qui petit optatur. QVINCTVM: *Quod iniuſtè* V.
& impiè optatur, infeliciter inuaditur. SEXTVM *porrò: Quod nec à* VI.
Deo proprio nec ab alieno conceditur, impiiſſimè atq; inſolentiſſimè initur. Ex quibus omnibus illa conficitur ſumma, huiuſmodi conſilia & facta, impiè & nefariè inita, infelici exitu, atq; probroſo euentu excipi, & authoribus ſuis infame tyrannidis & immanitatis nomen æternumq; dedecus parere. Atq; prima argumentationum harum pars, quæ Dialecticis Maxima, Rhetoribus Propoſitio abſolutè dicitur, quamquam ſeſe authoritate dignitateq; ſua ſuſcipiendam & probandam præbet, tamen ab hoc oratore prudentiſſimè ex ipſius aduerſario extorquetur. Qui ſi rogaretur, quo potiſſimùm iure ea, quæ impræſentiarum poſſidet, obtineat, quoq; poſſit dicenda in cauſa tueri, promptum & certum haberet reſponſum, voluntatis ac virtutis Dei ſui. Quandoquidem nec ille, nec ſui quondam originem ſuam illo ex

loco eſſe docere poſſent, vtpote ex vtriſq; parentibus primiſq; authoribus, à Loto aduena, eiuſdemq; filia, & gentem & nomen deducerent: neq; ſeſe primos illius regionis vacuæ occupatores demonſtrare valerent. quam ob rem vt ibidem conſediſſent & manerent, Deo cuipiam acceptum referre, idq; ſibi ſummum ius habere, laudare, atq; tueri debebant. Sed quoniam illi plures eſſe deos putabant, & tutelarem ſuæ gentis Chamoſum prædicabant; conſequens erat, & hæreditatem poſſeſsionemq; ſuam Deo ſuo Chamoſo, vt regionis domino ac ſingulari protectori poſſeſſoriq;, adſcribere. Hoc autem argumentum cùm illis vſurpandum non ad rei veritatem, ſed ad cauſæ & argumentationis comparationem permittit Iephtæ, propoſitionē à ſe inſtitutam altè & conſtituit & firmat, ex qua aduerſario defenſionem omnem præripiat. Atq; ita feſtina & efficaci enthymematis iaculatione argumentatur: Vt, quæ tu habes, Deo tuo accepta referre, pulchrum & iuſtum ducis; ita & quæ Iſrael habet, optimo iure poßidet, tantoq; illuſtriore & efficaciore, quanto res ipſa minus habet dubitationis. Nam vt tu habeas tua à Chamoſo deo tuo, tamquam poſſeſſore diuiniq; iuris tibi authore, non diſputo, ſed allegãti permitto. Certè Iſraeli hanc terram ab ADONAI, *noto & apud omnes gentes nominato Iſraelis Deo, nobis contigiſſe donatam res ipſa, & quam breuibus à principio repetiui, declarat. Ego Iſraelis poſſeßionem tamquam à Deo acceptam aſſero. Tu dic tuam à quo habeas: nihil ſplendidius dare potes, quàm dei tui Chamoſi voluntatem, à quo iſtam terram donatam tibi propriam vendicas. eam illius voluntate colito & poßideto, ſinitoq; Iſraelem frui ea, quam, Deo ſuo authore & donante, potitus eſt.* Iure tibi debentur? *iure per te allegato vel allegando. ita explicanda eſt verſio noſtra. Exemplaris lectio ſimplicem præfert ſenſum:* An non quæ expelli te faciet Chamos deus tuus, id poſſidebis? & omne quod expelli fecit Dominus Deus noſter à faciebus noſtris, id ipſum poſſidebimus? *Vt enim tibi nefas videatur, quæ à deo tuo habeas, non poßidere & defendere vbi quis tentauerit; ita ſacrilegũ cenſeri conuenit, noſtra appetere, quæ manifeſta Dei noſtri donatione cõtigere. Huic etiam illa adſtruitur argumentatio: Cùm tu hactenus numquam hanc regionem habueris, nullo iure tibi propriam arrogare potes. Nam proprium id quod numquam fuit obtentum quis dicat? Proprietatem autem nullam aut copiam tibi ex Dei tui volũtate factam docere vales. Siquidem à principio gentis veſtræ, cùm his regionibus viuere cœpiſtis, numquam hæc pars tibi tributa, numquam poſſeſſa fuit, ſed iſta quam obtines tantummodo. Quare velle nunc & appetere multo plura quàm Deus tibi fuerit partitus, etiam ſi ea nullius alterius eſſent, nefarium & impium ducere deberes, nedum ea tentare quæ totius orbis ac noſter, ſingulari prouidentia, Deus nobis, Amorrhæo eiecto, præbuit. ex his autem manifeſtè impius argueris, qui, quæ à Deo habueris numquam, Deo noſtro eripere nobiſq; rapere coneris, atq; ex conſequenti infeliciter tentes, Deo tuo id non probante, ac noſtro Deo aduerſo infenſoq;. Atque in hac redargutione*

maxima Regis audacia atque incredibilis temeritas petitur & expugnatur: qui neque hoc etiam ius, hoc eſt, Dei proprij nomen & voluntatem, in cauſam ſuam citare poterat, niſi noua atq; ementita fictione. Namque, vt paulo inferiùs oſtendemus, regio illa fuerat cultorum Chamoſi, hoc eſt, Moabitarum, non autem Ammonitarum, à quibus non Chamos colebatur, ſed Melchon. duobus enim iſtis nominibus eos, quos ſibi tutelares & patrios habebant, deos, illi duo populi, Moabitæ & Ammonitæ, indigitauerant. Hi Melchomen, id eſt, Mercurium, animarum ductorem; illi, Chamoſum ſibi peculiariter conſecrantes. ita quo tempore Moabitæ ab Amorrhæis expugnati, & illa regionis ſuæ parte magna & optima pulſi fuerant, Poëtarum verſibus ac monumentis ratio hæc omnis luculenter decantata fuit. Cuius carminis exemplum à Moſe non modò in hiſtoria relatum, ſed breui atq; aperto argumento illuſtratum accepimus, hoc modo: Vrbs Heſebon fuit Sehon Num 21.
Regis Amorrhæi, qui pugnauit contra Regem Moab: & tulit omnem terram quæ ditionis illius fuerat, vſque ad Arnon. idcirco dicitur in prouerbio; Venite in Heſebon, ædificetur & conſtruatur ciuitas Sehon: ignis egreſſus eſt de Heſebon, flamma de oppido Sehon, & deuorauit Ar Moabitarum, & habitatores excelſorum Arnon. Væ tibi Moab, periſti popule Chamos. dedit filios eius in fugam, & filias in captiuitatem Regi Amorrhæorum Sehon. Iugum ipſorũ diſperiit ab Heſebon vſq; Dibon, laſſi peruenerũt in Nophe, & vſque Medaba. Sunt & alia teſtimonia, quibus vtrique ex his gentibus proprij, qui colerentur, dij Chamos & Melchon diſtinguuntur. vt, Colebat 3. Reg. 11.
Salomon Aſtharten deam Sidoniorum, & Chamos deum Moabitarum, & Moloch idolum Ammonitarũ. & illud: Tunc ædificauit Salomon fanũ Chamos idolo Moab in monte qui eſt contra Ieruſalem, & Moloch idolo filiorum Ammon. & apud Hieremiam in Moabitas prædicentem: Ibit Chamos Ierem. 48.
in transmigrationem, ſacerdotes eius & principes eius ſimul. Et confundetur Moab à Chamos, ſicut confuſa eſt domus Iſrael à Bethel. &, Væ tibi Ierem. 49.
Moab, periſti popule Chamos. Atq; vt ille Moabitis, ita quoq; Melchon Ammonitis tribuitur. Ad filios Ammon hæc dicit Dominus: Nũquid non filij ſunt Iſrael? aut hæres non eſt ei? cur igitur hæreditate poſſedit Melchõ Gad, & populus eius in vrbibus eius habitauit? de qua etiã re vaticinatus Amos ait: Et ibit Melchon in captiuitatem ipſe, & principes eius, dicit Dominus. Amos 1.

Quibus locis examinatis & obſeruatis, quid Iephte Ammonitarum Regi verè obijcere voluerit, facilè perſpicitur. Nempe nullam ipſi ſubeſſe, aut produci poſſe rectam & iuſtam rationẽ, qua illius terræ petitio niteretur. Nam cætera omnia, quæ ab illo dicta prætextáue fuerant, manifeſta inficiatione depulſa ſunt. Cur verò terram ſuam diceret, nihil ſupererat, niſi voluntatẽ fortaſſe Dei ſui allegaret, qua ſe iuſtè id petere contenderet, id eſt, Deum illius regionis velle illi terram ſuam tradere in poſſeſſionem: quod duobus argumentis Iephte oppugnat; altero quidem, Deum Iſraeli voluiſſe & velle eandem regionem populo donare ſuo poſſidendam, & non voluiſſe modò, ſed

tradidiſſe & conſeruaſſe hactenus, vt verum Dominum terræ, populiq́ę è medio ſublati victorem, & verum Iſraelis tutorem, cuius prouidentiā atq; tutelam, & promiſſum antè factum, & mox conſequuta ac præſtita res docuerant, ipſum verò nihil habere certi atq; veri quod contrà diceret, aut in ſuam cauſam proferret, niſi falſam orationem & profeßionem voluntatis Dei Chamos, quem ſuum deum falsò appellaret, cùm tamen numquam hactenus coluiſſet. Atq; in loco verſus repetitus vtriuſque orationis indicabit ſenſum. An non quod expellere faciet te Chamos deus tuus, idipſum poſſidebis? & omne quod expellere fecit Dominus Deus noſter à facie noſtra, idipſum poſſidebimus. *Prior pars ad Regis intentionem refertur, poſterior ad depulſionem ex contentione petitam à Iephte opponitur. Eſto, inquit, terram hanc Chamoſi fuiſſe, qui Moabitarum habetur deus: & tamen ille non expulit Amorrhæum inuaſorem & expugnatorem terræ à cultoribus ſuis habitatæ. dices non expuliſſe quidem, ideoq́; non tibi poſſeſſam; nunc autem expulſurum te duce & miniſtro, ac id tibi in poſſeßionem venturum [magna vis & ſignificatio in verbo* IARAS *&* HORIS *conſtat] atqui ille non expulit, nec tu poſſediſti; Deus noſter expulit à facie noſtra, præſentibusq́; nobis poßidendam dedit, & iure poßidebimus non tantùm hoc, ſed omne quod ipſe à facie noſtra expulit, vt terrā Chananæorum, quam nos hoc iure poßidemus, quòd pulſo habitatore nobis præſentibus tradiderit. quòd ſi illam iure expulſionis antecedentis, & donationis præſentis, noſtram verè dicere poſſumus, vt poſſumus certè; & hanc etiam eodem iure antecedentis expulſionis, & ſubſequentis eueſtigio donationis & poſſeßionis, noſtram dicimus, atq; adeò omni iure iam acto & tranſacto vendicatam aſſerimus. Tu verò hanc nullo nec præſenti, nec præterito tuam dicis, ſed omnino futuris rationibus, callidè & malitiosè diuinatis, atque ex tua mente, non ex vero profectis, arrogas. Hæc eſt vis verborum ac temporum, quæ in iuris interpretatione magnum habet acumen.* Quod expellere faciet, ipſum poſſidebis. quod expellere fecit, ipſum omne poſſidebimus. *Namque in poſſeßionis cauſa & iure futurum vel nihil valet, vel leuißimum eſt; præteritum verò ac præſens ponderis habet plurimum: Hæc mea fuerunt, & ſunt mea; poſſedi, & poßideo; poſſedi iure expulſionis antecedentis, & donationis ſubſequentis; eodem iure poßideo. Hæc mea erunt, quia vel tu ex metu, non vltro aut volens, ſed inuitus metuq́; coactus dabis, vel, ego, Deo terræ ac meo te expulſuro, poßidebo. quid callidius iniquiúsve, maximè verò quum & hoc etiam falsò pronuncies, Chamoſum tuum deum allegans? qui quamquam Moabitarum, quorum hæc regio fuerat, dicatur deus, nec tuus tamen, nec populi tui vmquam eſt appellatus. & tamen hunc in tuam gratiam expulſurum ais, quo tu poßideas: quaſi ſi id facere poſſet, ille tibi potiùs quàm genti ſuæ ſit proſpecturus; quonam malo merito ſuorum, quos antea non potuit defendere ac tueri, nec cùm ab Amorrhæis occuparetur, nec poſtea reſtituere, cùm, illis à*

Deo

Deo noſtro pulſis, terra nobis ceßit? quo bono tuo, quem antè ſui negligentem, ille non amauit?

Niſi fortè melior es Balac filio Sephor Rege Moab.

AMMONITARVM *diuiſas & regiones & religiones iam diſtinximus, atq; ideo variam vtriuſque in rerum ac poſſeßionum iure conſequẽtem rationem indicauimus: quam Iephte in hac depulſione ſapientißimè perſequitur, duplici tum præteritorum tum futurorum comparatione, atque in vtraque Ammonitæ improbitatem coarguit & refellit. Si de diuino iure tibi dicenda ratio eſt, nulla iam aduerſus me cauſamq; meã conſtat, cùm nullo pacto, nulloq; nomine terram hanc, quam Iſrael poßidet, tibi adſcribere poſſis, ſed nec ſperare etiam, in poſterum tuã vlla ratione poſſe dici. Nam quod Chamoſum ſpectat, non ad te, ſed ad Moabitas attinet, quorum terra hæc fuerat, quo tempore ab Amorrhæis expugnata eſt. hos illo tempore Chamoſus ſuus defendere ac tutari noluit, vel certè nõ potuit, ſed nec poſtea inſtaurare, cùm Iſraelitis hæc à Deo ſuo traderetur. Cur igitur te ſemper antea à ſe alienum nunc demum ſuſcipiat Chamoſus? ánne quòd vel cauſa ipſa, vel ſingularibus meritis tu antiquos illos huius regionis poſſeſſores antecellis? an quòd præſtanti aliqua virtute & felicitate ſuperas? atq; de hoc non laboro, cùm cauſari poſſes offenſionẽ aliquã, quamobrẽ primi illi Moabitæ mulctati fuerint, ſed eos qui ſuperſtites fuerũt, atq; eorũdẽ poſteros, quibus laudibus, quo iure tãtum te præeuntẽ probabis, vt tibi regionẽ, quæ ad ſe verè ab initio pertinuerit, tu propriã vendices, recepturũq; mineris?* Niſi fortè melior es. *ex exẽplari lingua:* Et nũc an bonus bonus tu præ Balac filio Sephor Rege Moab. *Cõparatione duplici Ammonitæ Regis cauſam examinãdo vrget: altera iuris, virtutis altera. Cùm manifeſtè cõſtet Balaachũ, Sephoris nõtißimi Regis filiũ, & ipſum illuſtrem, Moabitarum imperium tenuiſſe eo tempore, quo, Amorrhæis interfectis, regio hæc Iſraelitis in poſſeßionem conceßit, cumq; eundem regionis ſuæ tutorem ac diligentẽ principem hiſtoriæ tradiderint, cùm etiam Iſraelitis inuidentem, & nocendi cupidum commemorent; conſequens eſt, eũdem numinis ſui exiſtimari cultorem, tibiq; in iis quæ Moabitis tribuenda venerint negotiis & cauſis, non modò vt extero, ſed vt impari etiam anteferẽdum, cuius partes & iure ſuo, & perſonæ etiam laude, cæteris omnibus antiquiores cenſentur. Namq; ille tunc Moabitarũ Regis Sephori filius, & hæres, atq; Rex etiam erat. quamobrem quæ illi tunc adſcribi vel iure vel opinione poterant, tibi tanto poſtea interuallo arrogari non licet nunc nouo iure, quo illum viceris, non melior quidem regni iure, cùm ille Moab Rex Regisq; filius fuerit, tu verò nõ fueris, nec illi proximæ ſtirpis cõiunctus ramo, quippe neq; ab illo, neq; ab illius patre ortum habes: non pietate, quippe ille Chamoſum obſeruabat, cùm regio hæc ex Amorrhæis caperetur: non virtute aut opibus, cùm illi tot duces, tot principes ſuperfuerint, qui de arcendo atq; minuendo, & labefactando* Num. 22.

Michææ 6. *Iſraele ſtudioſiſſimè curabant & agebant, nullumq́; lapidē non mouebant, vt populo huic molirentur exitium; & tamen hanc, quam tu molitus es, calumniam numquam tentandam arbitrati ſunt. ita qui duobus nominibus ſuperare debuiſſes Balachum illum, vt cupiditati tuæ vel fictam orationem prætexeres, neutro illi par aut ſimilis, aut vllo pacto cohærens deprehenderis. Prima hæc orationis pars in redarguenda Ammonitarū Regis petitione & iniqua poſtulatione, à Iephte conſumpta eſt, idq́; argumentis confectum ex hæreditatis iure productis. Quòd non fuiſſet res ab Iſraele ſublata, ac nec tentata quidem, quod ante Iſraelem de petentis ditione ac iure numquam fuiſſet, ſed de Amorrhæi dominio. Quòd Iſrael, ab iniuria perpetuò abſtinens, iniuſtè fuiſſet vexatus & inuaſus. Quòd Amorrhæus malo ſuo merito fuiſſet, iudice Deo, mulctatus; illiusq́; res, eodem iudice atque authore Deo, Iſraeli in poſſeſſionis vſum ceſſiſſet. Iam verò deinceps ſecunda tractatur pars, in qua depulſionis verſatur vis ac cardo omnis; qua peracta, nihil exceptionis reliquum eſt, quo minùs malignitatis, inhumanitatis, ac ſacrilegi ſceleris aduerſarius conuincatur. Hæc autem pars Depulſio dicta eſt, qua ita aduerſarij refellitur intentio, vt nihil, quo lædere poſſit, reliqui habeat.*

Aut docere potes quòd iurgatus ſit contra Iſrael, & pugnauerit contra eum.

ARGVMENTATIO *hæc Dialecticis Comparatio, Rhetoribus Contentio, Poëtis Examen dicitur, Philoſophis verò Magis ac minus, hoc modo: Si, cui magis videtur ineſſe, non ineſt; ergo nec ei, cui minùs videtur ineſſe, inerit. oſtenderat ſuperiùs nullum ad repetitionem Ammonitarū Regi ius conſtare: deinde verò cùm indicauit cui aliqua cauſa in hac re vel opinādo adſcribi poterat, hoc eſt, Moabitarum Regem. ex cuius tamen aperta confeſſione omnis aduerſum Iſraelitas cauſa perit: quippe cui ſi vlla ſuperfuiſſet, non dubium quin ſedulò ſuſcepta, diligenter actitata, & fortiter defenſa ſuſtentataq́; eſſet, vtpote Iſraelitarū inimico, & nocendi materiam atq́; opportunitatem & facultatem omnibus, non communibus modò & homini parabilibus, artibus & pactis, verùm naturam excedentibus, magna cura & contentione ſtuduerit, & nulli ſumptui parcendum duxerit. & tamen cùm cætera omnia, etiam ante occupatam ab Iſraelitis regionem illā, de qua nunc agitur, tentauerit, non præiudicio tantùm, ſed manifeſto iudicio ſe ab eiuſmodi cauſa alienum ſtatuiſſe cognoſcitur. Nam ſi ille quicquam de hac re agendum cenſeret, vel oratione, ſermone, ſcripto, aut poſtulando, aut expoſtulando ageret; vel, ſi hoc non proficeret, armis tētandum duceret, magna ſpe & exſpectatione non propriarum opum ſolummodo, ſed vicinorū auxilij atq́; ſubſidij, qui Iſraeli, ob inuidiam in deſpoliati Regis gratiam, propulſandæ iniuriæ ſimulatione, ſeſe exhiberent infenſi: verùm cùm neutra ex huiuſmodi*

iuſmodi rationibus per Moabitas inita fuerit, manifeſtã legitimæ poſſeſſionis confeſſionem Iſraelitarum partibus adſcribi neceſſe fuerit. Quòd iurgatus ſit. *quòd in iudicio vel extra iudicium verbo, vel oratione, vel quauis querela aut incuſatione Iſraelitas tentauerit.* Quòd iurgatus. *in exẽplari*: An iurgari iurgatus eſt. *omnem iurgij formam, vel grauem vel leuem, hæc verbi geminatio & conſtructio excludit, vt etiam omne pugnæ, tum illatæ, tum irritatæ, etiam leuiſſimum genus illa altera,* An præliari præliatus eſt in illis? *pro quo interpres noſter reddidit*, Et pugnauerit contra eum? *quem odio plus quàm capitali odiſſe, ex propriis actionibus conatibusq́; arguitur. quibus ex rebus omnibus illud conficitur, nullum fuiſſe Moabitis ius repetendi aliquo pacto ab Iſraelitis, id quod ex Amorrhæo iuſtiſſimi belli ac diuini iudicij iure ablatum poſſidebatur. Atq; hoc Moabitarum iudicium quamquam ſatis ſuperq́; fuiſſet ad Iſraelitarum probandam firmandamq́; rem, tamen perpetuæ poſſeſſionis inuiolato longiſſimi iam temporis vſu, nulláque ex parte contaminato aut ſollicitato, pleniſſimè comprobatum ſtabiliuit.*

Quando habitauit in Heſebon & viculis eius, in Aroër & villis illius, vel in cunctis ciuitatibus iuxta Arnon per trecentos annos.

CERTE *quædam annorum ac temporis definitiones apud ſingulas gentes præſcriptæ ſunt, quibus tranſactis, rerum poſſeſſionem moueri iuriſprudentiæ periti omnes iniquum cenſent. Atqui Deus ad quinquageſimũ vſq; annum repetendæ rei actionem tantùm differẽdam ſtatuit. id quod ex venditionum & emptionum iure poſtliminio reuocando cognoſcitur. Oſtenderat autem Iephte, Iſraeli ex Dei iudicio, quod ſemper primum eſſe voluit, atq; ex victoriæ authoritate, deinde ex legitima, atq; nulla vel lite, vel pugna, vel alia exceptione interturbata, vſucapione ſuam illam regionem conſtituiſſe; nunc verò eandem ſibi confirmatiſſimam defendit tẽporis longiſſimo, atq; omnibus nationum omniũ præſcriptionibus productiore vſu, nẽpe trecentorum annorum, quibus nihil vmquam Moabitæ aduerſum Iſraelitas de hac re vel mouerũt belli, vel fecerũt negotij, vtpote qui terrã illã non ſibi ereptam, ſed ex Amorrhæis iuſtiſſimè expugnatam & captam ſcirent, nefariumq́; arbitrarentur, quod ſuum non eſſet, inuadere. Nam ſi ſuum putaſſent, iureq́; repeti poſſe intellexiſſent, cùm fortes armatiq́; eſſent, adeò vt Iſraeli, per mediterraneam viam tranſitum petenti, obſiſtere pararent, vel tunc eodem tempore huius terræ ergô bellum inferrent, vel eidem in expugnandis Chananæorum regnis occupatiſſimo facilè hanc poſſeſſionem, nullo præſidio relicto defenſam, abſtuliſſent, capta primùm Heſebone vrbe regia, & munitionibus aucta, aut ſaltem illorum poſteri tãto temporis interuallo, quod habere ſe exiſtimarent ius, apparatis ad bellum opportunis copiis, atq; prudenti conſilio exſpectata occaſione, quæ multiplex & varia ſeſe obtulerat,*

*rat, repetiſſent. Nam ſæpius, vt iam vidimus, Iſraelitarum res & opes af-
flictæ, debilitatæ, & in magnas anguſtias redactæ fuere; & tamē Moabitæ
in hanc regionem, quæ cis Iordanem, ſibiq́; vicina & proxima iacebat, nihil
vel belli vel damni intulerūt, non modò vrbibus maximis ac regiis petendis
& impugnandis, quod maioris periculi eſſe potuiſſe fortaſſe quis diceret; ſed
nec viculis, apertisq́; oppidis ac pagis diripiendis, quod nullo diſcrimine atq́;
adeò labore nullo confici poſſet. Amplificatur autem argumentatio per enu-
merationem & varietatem rerum, & opportunitatum cùm temporū tum
locorum.* In Heſebon & viculis eius, in Aroër & villis illius, *quæ primæ
ac præcipuæ vrbes erant, quibus captis, cætera omnia facillimè caperentur.
Atq́; magnorum & frequentiſsimorum oppidorum expugnatio, bellicarum
artium peritis multo quàm credi poßit, leuior ac facilior eſt occupandis, ex-
ſpoliandis, atq́; diruendis oppidis, & pagis, & vicis, vnde illa aluntur, &
agrorum impedito cultu, ruſticorū profugatione, qui in magnas vrbes pro-
fugientes, & metum & famem augent, & peſtis periculū creant, vel idem
ipſi deditionis neceßitatem ciuitati accelerant. Vna autem huiuſmodi inte-
riorum ciuitatum expugnationem capeſſentibus prior atq durior cura eſſe
debet, acceſſus atq́; receſſus proſpiciendi, ne interclupis atq́; minùs prouidis &
inſtructis, labor aliquis vel à tergo, vel à latere comparatus, vel ſalutis pro-
priæ cogitationem, vel inceptæ rei deſperationem inyciat. Quamobrem con-
ſultiſsimum ducitur, bellum à finitimis ac poſtremis vrbibus inchoare, atq́;
his expugnatis & pacatis ad interiora terrarum, atq́; ad cor ipſum, hoc eſt,
ad regiam, vel opulentia & mercatura præſtantem vrbem promouere, fini-
bus, vti diximus, iam prolatis, & via vndique quàm latiſsimè aperta. neu-
trum autem horum Moabitis vmquam antea actum manifeſtam confeſsio-
nem optimi iuris & poſſeſsionis legitimæ Iſraelitis arrogauit. priorē par-
tem duabus illis vrbibus Heſebon & Aroër indicabat Iephte; poſteriorē ve-
rò illa adiunctione expreßit,* Et in cunctis ciuitatibus iuxta Arnon. *Tre-*
Lib. Daniel. *centorum annorum contracta à Iephte ſumma, quamquam ex ſacro appa-
ratu cum cæteris temporibus cognoſci poßit, ne tamen his in commentariis
omnino requiratur, ita breuiter ſubduci poteſt. Ex mundi annalibus ſacra
lingua conſcriptis accepimus, Ioſuam terræ iam expugnatæ atq́; ſubactæ an-
nis octo & viginti ab ingreſſu primo præfuiſſe. Ghathnieli quadraginta ad-
ſcribit ſacra hiſtoria, Chuſan Riſgathaim tyrannide adnumerata. Ahhud
octoginta tribuuntur anni, decem & octo Gheglonicæ ſeruitutis computa-
tis. Hinc Iabini tyrānis, quæ ad quadraginta refertur Deboræ. A Madia-
nitis Iſraelem ſeptennio afflictum legimus, atq́; ab illorum debellatore Ge-
deone annis quadraginta gubernatum. his accedunt Abimelechi tres, toti-
dem ac viginti Tholaghi, Iairi viginti duo, ita tamen vt vnus his duobus
diuidatur. quibus Ammoniticarū inuaſionum ac direptionū octodecim ad-
iuncti tercentum vno plus conficiunt. ſed vnus hic, quo Ammonitæ belli in-
ſtruendi cauſa in ſua ſeſe receperant, & Galaaditæ de reuocando Iephthe
egerant,*

egerant, non refertur ad ſummam, vel libenter ab oratore condonatur, cui abundè trecentorum ſuppetierat ſumma. Iam verò comprobato vndequaque Iſraelitarum iure, ex illegitimo actore primùm, ex legitimi poſſeſſoris documento, ex diuina authoritate, ex diuturniſſima poſſeſſione: ad euincendam Regis improbitatem & importunitatem, eam cauſæ ſuæ partem rurſus repetit, quam in Rhetoricis noſtris Firmamentū vocabamus, Poëtis Quæſtionem ſummā dictitatam. Ea autem in hoc loco eſt, negatio omnis iuris repetendæ atq; aſſerendæ terræ, non ſolùm Ammonitis, quibus nullum vmquam fuerat; ſed Moabitis etiam, quibus aduerſus Iſraelitas nullum prorſus poſt victos Amorrhæos. Nam antea vt exſpoliatis adhuc conſtiterat, quod tamen vel diſſimulatione & conniuentia minuerant, vel diffidentia deſperauerāt, vel omnino abiecerant. Nam prætexere poſſet rebellis atq; contumax petitor, fratris ſui illam fuiſſe terram, hoc eſt, Moabitarum Regis, quod ex Iephte narratione confectum eſt, atq; ita illius recuperandæ curam à ſe nō eſſe alienam fratris partes adiuturo, &, ſi opus fuerit, ſoli acturo. hanc improbitatem anthypophora excipit Iephte: defendit enim illam nec petentis vnquam nec iam ab Iſraele captam & poſſeſſam Moabitæ fuiſſe; verùm ſi illi ſibi ab Amorrhæis contendant ſublatam, ab iiſdem bello ac virtute & labore receptam oportuiſſe, atque hoc pacto ius conſeruaſſe proprium, ſuperato atq; punito hoſte, à quo fuiſſent læſi.

Quare tanto tempore nihil ſuper hac repetitione tentaſti?

TEMPVS *hoc loco illud ſignificatur, quo regio illa in Amorrhæi poteſtate fuerat, cùm Moabitis, & horum etiam, ſi placeret, adiutoribus Ammonitis, & cauſa ad repetendum ſupererat, & facultas non prorſus deerat, & occaſio ſeſe aliquādo obtulerat, quæ vel eo ipſo in tempore arripi potuit, cùm Amorrhæorum & Rex & populus omnis, vt bello Iſraelem opprimeret, ad vltimum vſq; regni ſui progreſſi finem, regionem defenſore vacuam reliquerant, qua opportunitate nulla ipſis commodior potuit optari: tunc enim & ipſorum conſilium probare fortaſſe, & minorem Iſraelitis iniuriā facere viderentur. Hanc explicationē exemplaris lectio nobis donat:* Et quare non eripuiſtis in opportunitate illa. GHET *maturum opportunúmque cuiuſque rei tempus in ſacra lingua ſignificat, in qua* ZEMAN, *pro quocumque vel longo vel breui temporis vſurpatur ſpatio; ſed* GHET *ad naturæ rerum terminos & modos, & ad idoneas humanarum actionum occaſiones refertur. Atq; de huiuſmodi opportunitate & commoditate Pſalmi multa commemorant. vt: Fructum ſuum dabit in tempore ſuo. &, Adiutor in* Pſal. 99. *opportunitatibus in tribulatione. &, Tu das illis eſcas in tempore. Eccleſiaſtes quoque ſapientia plurima diſtinctè diſſeruit: Omnia tempus habent, &* Eccleſ. 3. *ſuis ſpatiis tranſeunt vniuerſa ſub cælo. tali aliqua occaſione vel neglecta,* ,, *vel prætermiſſa, omne ius non Ammonitis modò, quibus nullum cōſtiterat; ſed Moabitis quodcumque fuerat, ſublatum exſtinctumq; ait Iephte:* Non

eripuiſtis, *vel tu, vel Moabitæ, vel ambo.* HITSALTHEM *Verbum à paſtorum & cuſtodum cura atq; celeritate tranſlatum, qui raptam per inſidias pecudem, vt à lupi vel leonis violentia eripiant, ſeſe periculo obijcere ſolet.* 1 Reg. 17. *quo vſus aliquãdo Dauid, aiebat: Veniebat leo vel vrſus, & tollebat arie-* ›› *tem de medio gregis, & perſequebar eos, & percutiebam, eruebamq; de ore eorum. Huiuſmodi operam à vobis poſitam oportuit, ad regionem veſtram ex hoſte violento & iniurioſo eripiendam. Quam ab alio illius interfectore honeſtè repetere nec tunc quidem potuiſtis, cùm primùm vſucapi videbatis. Atq; hæc de tranſlatione iuris cauſa grauiſsima, & oratio honeſtiſsima in omni conſilio atq; exemplo haberi ſolet. Sic enim quidã apud Poëtam:*

Ouid. Met. Præmia magna petis; quæ ſi tibi magna videntur,
Ex illis ſcopulis, vbi erant affixa, petiſſes.

Conſtitutam verò totius cauſæ ſuæ propoſitionem, & confirmationem omnibus numeris abſolutam, breui ſermone perorat, in quo aduerſarium vehementer vrget, & manifeſtæ coarguit contumeliæ.

Igitur non ego pecco in te, ſed tu contra me malè agis, indicens mihi bella non iuſta.

Ex *exemplari ſic:* Et ego non peccaui tibi, & tu feciſti ad me malum ad præliandum in me. *Totius orationis concluſio & peroratio eſt, qua intentionem aduerſarij Iephte refellit, ſuámque firmat. Fuerat enim Iephte rogatio & querela,* Quid mihi & tibi? *qua ſe nulla in culpa eſſe affirmabat, quãobrem bello aduerſarius vexaret.* Quia veniſti contra me vt præliareris in terra mea? *Ammonita nihil ſibi aduerſus Iephte cauſæ obijciebat, nec eſſe profabatur, ſed aduerſus Iſraelem. Hanc nullam exſtare aut exſtitiſſe vmquam defenſor affirmauit & euicit: reliquum itaq; erat, ipſum tantùm ab aduerſario ad lædendum peti, idq; iniuſtiſsimè: quippe qui vel ipſius aduerſarij confeſsione, aut ſaltem ſilentio innocens probetur.* Et ego non peccaui tibi. *Iſraelem non peccaſſe docui efficaciſsimè, me etiam minimè antiquis peccaſſe manifeſtum eſt. ſed nec tibi: nam neq; conſcius mihi, nec tibi ſum accuſatus. Conſequitur igitur te, iniuſto odio in me vnum commotum, malũ hoc moliri & parare. Nam neq; maiores tui, nec tu etiam Iſraeli quicquam nocuiſtis, antequam ipſe nomine aliquo celebris eſſe cœpi: nunc verò demum vnius mei lædendi & perdendi ſtudio iſta incepiſti, & incepta vrges ac proſequeris, atque ita iniquam cauſam non corrigere, ſed vi & potentia promouere & obtinere paras: quam quia ratione & veritate componi non pateris, ego etiam virtute defendendam ſuſcipiam, & iudicandam permitto mortalium omnium communi iudici æquiſsimo, & iniuriarum priuatarum ac publicarum ſupremo vltori, fraudíſque omnis vindici, Deo.*

Iudicet Deus arbiter huius diei inter Iſrael & filios Ammon.

Ex *exemplari verbo ſic*: Iudicabit Dominus [*ille*] iudex hodie inter, *&c. Principibus ſupremis, qui nullum quempiam principem aut dominum vel legibus conſtitutum, vel vltro ſuſceptum arbitrum, cuius iudicio parere debeant, agnoſcunt, niſi ipſa rerum ratio atq; æquitas, & communis hominum omnium regina iuſtitia veritatis luce prætenſa imperet, niſi humanitas etiam perſuadeat, ſolum belli arbitrium reliquum eſſe putatur, quod finire litem poßit. in quo iudicio, quamquam vtrique parti grauißimo, ac maximè importuno & incommodo, propter populorum calamitates & ærumnas, tamen durior plerumque ratio exſpectari apparereq́; ſolet eius qui vim iniuriamq́; infert, quàm alterius, qui illatam ſuſtinet: maximè vbi is qui vexatur, & iuſtitiam præfatus obteſtatusq́; ſuam, pacem præfert & offert, & neceßitatis teſtem atq; iudicem appellat Deum. Hanc verò rationem cum adiuncta proteſtatione Iephte init, quam ſibi ac populo ſuo confidit opportunißimam fore, cauſamq́; ſuam omnem, & Ammonitarū etiam illi permittit, præſenti atq; aperto inſtantis belli exitu declarandam. Deus, qui mundi omnis imperium, & iuris dicendi atq; præſtandi arbitrium tenet, quamquam idem etiam patrocinium Iſraelis perpetuum ſuſceperit, hodie tamen à me non tam patroni, quàm iudicis nomine appellandus venit, qui, quod ratione & æquitate examinatum inter Iſraelitas & Ammonitas, à te tamen non eſt admiſſum, ipſe vt iudex definiat, & veri trutina expenſum, euentus bellici exemplo præſenti declaret & exſequatur. Namq; inter cætera quæ de Deo cognoſcuntur, hoc etiam præclarum iudicij exemplū conſtat. S. S. E. Et ipſe iudicabit orbem in iuſtitia, iudicabit populos in æquitate.* Pſal. 103 *Nec verò vt iudicium Dei manifeſtum appareat, diutius proferri poſtulat Iephte, ſed quàm citißimè edi optat, idq́; præſcriptione ac definitione tēporis indicat:* Hodie. *Quo die cauſam perorauit ſuam, eodē profeſſus eſt nihil præterea ſibi cunctandum aut nouæ orationis curandum, ſed exſpectandum iam ex illo eſſe Dei iudicium. quod interpres noſter intellexiſſe videtur, ac illa oratione,* Huius diei arbiter, *expreßiſſe.*

Noluitq́ue acquieſcere Rex filiorum Ammon verbis Iephte, quæ per nuncios mandauerat.

Nam *cuius illa ſuperbia, inuidia, & auaritia animum atq; ſenſum occupauerant, omnis honeſtæ rationis atq; iuſtæ defenſionis, omnisq́; conditionis æquæ impatientem reddiderant, maximè ſibi iniquæ ſuæ cauſæ cōſcium, & iura nata ſibi negantem, atq; armis arrogantem prorſus omnia.* Verbis Iephte, quæ per nuncios mandauerat. *Nec enim vel ad orationem & cauſam animum adiecit, neque nunciorum, perſonæ, atq; authoritatis rationem habuit, neq; alia etiam admiſit aut auſcultare voluit, quæ ex more nunciis mandata fuerant, pro rerum atq; incidentium ſermonum ratione &*

vſu agenda. Quæ per nuncios mandauerat. *ſua in lingua:* Qui & quæ miſerat ad eum. *hinc omnia honeſtè, recto more, ac cum decoro acta, illinc omnia indignè atq; inciuiliter excepta narrantur; vt actionũ etiam collatio Ammonitarũ partes premat & improbet. Iephte bis cũ honeſtis mandatis, & cũ dignitate miſit, ille alter nec ſemel miſit, nec miſſos liberaliter, aut ſicut Regẽ decebat, excepit, imò nec proloqui iuſſos audire voluit. Quæ res vel patientiſſimo cuiq; bilẽ & ſtomachũ facere potuit, nec tamen bono ac pio viro fecit, qui nihil ex ira ac perturbatione, ſed ex magno ac forti animo, atque adeò ex voluntate & conſilio Dei peragenda ſibi propoſuerat. id quod à iuuenta ipſa vſque commonſtrauerat, diſſimulatione ac patientia iniuriæ ſibi à fratribus atque cognatis illatæ.*

Factus eſt ergo ſuper Iephte Spiritus Domini: & circuiens Galaad & Manaſſe, Maſpha quoque Galaad, & inde tranſiens ad filios Ammon.

V I R V M *fortem, eundémque probum, ad gerendam rem apprimè ſtrenuum, tamen non proprio aut priuato ſenſui indulgentem, ſed omnia ex Dei voluntate agere curantem, accepimus à Deo auctum & informatum Spiritu diuino, cuius virtute & efficacitate omnia, quæ ad bellum & pacem foris ac domi agenda eſſent, & inſtituere, & agere tractareq; valeret, cuius Spiritus conſilio non exſpectandum Ammonitarum impetum, nec hoſtem intra regionem ſuam admittendum, ſed vltro petendum ſibi eſſe decreuit, idq; quàm primùm ſuſcepit, itineribus per ea loca inſtitutis, quæ copiis ſuis commoda magis, & incolis ac regioni minùs eſſent damni paritura, atque ad hoſtium regionem peruia opportunaq; magis. ille enim tunc erat in Mizpa ſiue Maſpa, celeberrimo illo Iſraelitarum ad Iudæ tribus & Biniamin fines conuentu, vnde Galada primùm, deinde Menaſſei agros pertranſit, vnde etiam, quòd militaris via illac meliùs duceret, ad Galaadis Maſpam deuentum eſt, ex qua proximus in Ammonitarum fines tranſitus erat. vt verò omnia, quæ ſibi agẽda eſſent, à vero & feliciſſimo auſpicaretur initio, vir pius, & iuſtam cauſam, & ſeipſum Deo commendare, & nuncupatis votis obligare conſtituit, idq; conceptis verbis primùm expreſſit.*

Votum vouit Domino, dicens: Si tradideris filios Ammon in manu mea, quodcumque primùm fuerit egreſſum de foribus domus meæ, mihíque occurrerit, reuertenti cum pace à filiis Ammon, eum holocauſtum offeram Domino.

I N *exemplari hæc poſtrema voti pars ita habet:* Et erit Domino, & adſcendere faciam illud holocauſtum [*ſiue*] adſcenſionem. *De votorum nuncupatione & materia ac formulis, deq; huiuſmodi obligationum varia differentia, aliàs, Deo propitio, diſſeremus, ad eorum vſum, qui ſacra ſcripta non ex diuinatione aut ſententia priuata, ſed ex re ac veritate cognoſcere ſtudent. Nunc verò illud indicaſſe operæpretium fuerit, huius voti condi-*

tionem primùm, deinde ſponſionis verba omnia, & partes, atque partium notationes teneri oportere. Conditiones duæ ſunt: victoriæ impetratio, felix in domum reditus. deſponſio rem vnam ſimplicem indicat, animantem videlicet quamcumque reuertenti primùm è domus foribus occurſuram. forma obligationis duplex: conſecratio ſiue dedicatio, & deſtinatio atque ſanctificatio, cum definitione adſcenſionis ſiue holocauſti.

Tranſiuitque Iephte ad filios Ammon, vt pugnaret contra eos: quos tradidit Dominus in manu eius.

V O T O *iam concepto & nuncupato; quod an domi adhuc manens, an in expeditionem egreſſus fecerit, non indicatur; deliberato animo, atq; firmato pugnandi propoſito, Galaaditarum agro omni relicto, in ipſam Ammonitarum regionem inuaſit: quo pacto & ſuorum commodis conſuluit, & principatus ſibi adſcripti conditionem præſtitit. ea autem fuerat à populo expreſſa: Qui primus ex nobis cœperit dimicare cõtra filios Ammon, erit dux populi Galaad.* Suprà 10. *Magna verò felicitate atq; celeritate cõfectam rem eam Dei* „ *beneficio & efficientiæ acceptam, atque ex animi ſententia & voti conditione contingentem hiſtoria explicat.* Quos tradidit Dominus in manu eius. *Namque iiſdem verbis, quibus fuerat pronunciata conditio, præſtita etiam affirmatur.* Si tradideris *tu Domine* in manu mea. *&*, Tradidit Dominus in manu eius. *quemadmodum autem & qua ratione, quantaq; celeritate id actum fuerit, locorum & ſpatiorum deſcriptione declaratur.*

Percuſſitque ab Aroër vſque dum venias in Mennith, viginti ciuitates, & vſque ad Abel, quæ eſt vineis conſita, plaga magna nimis: humiliatique ſunt filij Ammon à filiis Iſrael.

S V P E R I V S *legimus Iephten ſpatioſa ambage, & longis itineribus vſum, in Ammonitarum agros perueniſſe, prudenti conſilio occupandi hoſtes ea parte, qua minùs ſibi cauentes intelligeret. Namque Miſpha ſiue Maſpha in Beniamin agro Iudæ proxima, longè diſsita, Ammonitis ad occiduũ meridionalémque tractum vergebat. petituro autem rectà Idumæos, Galaadites regio, tranſmiſſo Iordane, proxima erat, & Ammonitas ad Occaſum claudebat. Manaſſe verò agri Septemtrionales erant Ammonitis, quos tamen, vel vt copias opportunas interim cogeret, vel vt amnem opportunè traijceret, prudenter petiit, interq; agendum iter hoſtes latuit, viam tenens tutiſsimam inter maioris lacus ripas, & montes qui lacui imminent; deinde verò in Manaſſenſis dimidiæ tribus campos euadens, Ammonitas quos ad ortum & meridiem reliquerat, conuerſo in Auſtrum itinere, atq; ſuperato monte qui Manaſſen à Galaad diuidit, in Miſpa Galaaditarum deſcendit, vnde planus & opportunus ad Ammonitas erat acceſſus: quos vbi inuaſerat, ſibi à Deo traditos fide cognoſcens, magna ac perpetua affecit clade, tanta felicitate ac proſperitate, vt continuatis vnica expeditione pugnis, decem vrbes interiora terrarum tenentes, ad quas ſeſe hoſtium fuga perten-*

debat, victoriam perſecutus pertranſierit ad vſque magnam planiciem, vinetis in illa regione laudatiſsimis celebrem, vbi & hoſtis interficiendi modum eſſe voluit, & victoriæ collocauit monumentum. Abel, *campum ſignificat latum & vndique patentem, atq; ita Chaldæus interpretatur* MEISAR. Plaga magna nimis, *clade ingenti allata, quæ diuinum teſtabatur apertè iudicium, in ſuperbam, contumelioſam, & violentam gentem editum.* Humiliati, *vt Chaldæus explicat, fracti, debilitati, ac propè diſsipati à filiis Iſrael: vt facilè intelligeretur eandem partem cauſa & virtute ab iis ſuperatam, qui oppreſsi nuper & de iure ſuo reſpondentes, tamen auditi cùm non fuerint, ad Deum prouocauerint illa formula: Iudicet Dominus hodie inter filios Iſrael & filios Ammon. Huiuſmodi autem eſſe in rebus ex pia atque iuſta cauſa ſuſceptis, atque piorum virorum ſucceſſum, apertè Spiritus ſanctus docuit, qui hoc exemplum ad fidei efficientiam inter multa alia re-*
Hebr. 11. *ferendum Paulo ad Hebræos ſcribenti dictauit: Deficiet me tempus nar-*
„ *rantem de Gedeon, Barach, Sampſon, & Iephte, Dauid, Samuel, & Prophe-*
„ *tis, qui per fidem vicerunt regna, &c. Nec enim ad aliam quàm ad diuinam virtutem tanta victoria, tam longo vrbium & agrorum tractu, tam breui tempore conſtare potuit. quod nec ipſos victos latuit, cùm filios Ammon à filiis Iſrael fractos ac debilitatos audirent: ita enim & fama publicabat, & res habuerat. in nominibus autem huiuſmodi patronymicam rationem referentibus, communis ac publica includitur cauſa, cuius præcipua pars religionis maieſtas habetur.*

Reuertenti autem Iephte in Maſpha domum ſuam, occurrit ei vnigenita filia ſua cum tympanis & choris: non enim habebat alios liberos.

PRVDENTIAM *in omnes vitæ partes apprimè eſſe vtilem atque opportunam, multis huiuſmodi docemur exemplis. adeò vt cordati quoq; inter gentes viri, Fortunam, quam vulgus humanis rebus imperare exiſtimabat, non ex alia matre quàm ex hominum imprudentia ortam & conſecratam affirmarēt. fabrū vnumquemq; eſſe ſuæ fortunæ, aiebat ille: & alter etiam:*

Iuuenal. Sat. 10.
Nullum numen habes ſi ſit prudentia: ſed te,
Nos facimus, fortuna, deam, cæloque locamus.

Horat. lib. Carm. 2. Ode 13.
Quid quiſque vitet, numquam homini ſatis Cautum eſt.

Mirabilem verò ex victoria lætitiam, quam Iephte redeunte publicè atque priuatè capi oportuit, domeſtico familiæ mœrore interturbatam legimus: verùm nihilominus quocumq; pacto, quacūque iactura, voti ſanctitatem à pio viro obſeruatam animaduertimus. Nam quod ille indiſtinctè nuncuparat, præſtare omnino cum dolore incommodoq; ſuo, quàm interpretari maluit. Oportuerat ſiquidem vel vouentem id excipere, quod ſeruatum exceptumq; voluiſſet, vel redeuntem domus ſuæ incolumitati cauere nuncio præmiſſo, qui id, quod actum nollet, agi vetaret. Hippocrates medicus è lōga

peregri-

peregrinatione reuertens, matri ſuæ, quam ex inſperata filij conſpecti lætitia repentè exſtingui poſſe intellexerat, aduentãtem ſe quidem, ſed fracto crure malè habentem denunciari curauiſſe fertur. tanti refert ſubiti caſus non eſſe improuidum. Atqui neceſſe erat, niſi prouiſum antea fuiſſet, virginem vnicam filiam, eandemq́; dulciſſimam, chariſſimo patri, cum triumpho domum redeunti, primam ex familia omni occurrere tympanis inſtructã, quæ feminarum muſica organa quondam fuere, & puellarum choreis comitatam, qui in antiquis huiuſmodi lætitiis mos fuit. S.S.E. Ne annuncietis in 2.Sam.1.
Gath, nec annuncietis in compitis Aſcalonis, ne fortè lætentur filiæ Phili- „
ſthiim, nec exſultent filiæ incircumciſorum. Et cùm reuerteretur percuſſo 1.Sam.18.
Philiſthæo Dauid, & ferret caput eius in Ieruſalem; egreſſæ ſunt mulieres „
de vniuerſis vrbibus Iſrael, cantantes, chorosq́; ducentes, in occurſum Saul „
Regis, in tympanis lætitiæ, & in ſiſtris. & apud exteros: „

Vnico gaudens mulier marito Hor. Carm.
Prodeat iuſtis operata diuis: lib. 3. Od. 14
Et ſoror clari ducis, & decoræ
Supplice vitta.
Virginum matres, iuuenumq́ue nuper
Soſpitum, vos, ô pueri & puellæ, *&c.*

Superiùs Iephte, cùm primùm principem optauiſſent Gilghaditæ, domicilių̃ in Miſpha fauſto incepto collocaſſe adnotauimus; vnde egreſſa filia vnica, vniceq́; dilecta, vtpote cui nullus alius ex vxore legitimus contigiſſet hæres quod indicandum ſacer hiſtoricus duxit, ad commendandam viri pietatem animiq́; fortitudinem, Abrahamum ſtudio imitati. Hebraica lectio diligentem explicatorem poſcit, quam nos relinquimus nunc, noſtra verſione ſatis Latinis verbis, abundeq́; rem explicante; quibus cùm operam demus, aliarum linguarũ ſubſidio tantùm cùm opus eſt, non præterea aliàs, vtimur.

Qua viſa, ſcidit veſtimenta ſua, & ait: Heu me filia mi, decepiſti me, & ipſa decepta es: aperui enim os meũ ad Dominum, & aliud facere non potero.

GRAVISSIMOS *animi dolores, quos cum primis neceſſariorum obitu, quicumq́; humanitatem non exuerunt, ſubire ſolent, veſtium diruptio ſiue ſciſſio olim primùm declarabat, quam luctus lamentaq́; ſequebantur. de quo genere in ſacro agebamus Apparatu. Id igitur quod nunc Iephte primum egit, ſublatam iam ſibi gnatam ſignificabat, quòd huiuſmodi actio non niſi in ſimili duriſſimo euentu ſpectaretur, vel numinis diuini profano dicto vel facto offenſi, vel naturalis conſuetudinis chariſſimo pignore è medio ſublato. diruptioni ſuſpiria geminata; his verò doloris cauſa adiũcta eſt:* Lib. Ierem.
Decepiſti me. *Sua in lingua:* HECREAGH HICRAGHTHINI VEATH BEGHOCHRI. *Chaldæus paraphraſtes tranſlationem eſt doctè imitatus, qui ita exponebat:* Curuare facere curuare feci me, & tu fuiſti

fuiſti in cõturbatoribus meis. *mirabili atq; ex tempore concepta allegoriæ vſurpatione, ſe filia & poſteritate orbatum declarauit. Namq; ad plantarum arborumq; præcipuè imagines animum adiecit: quæ ſi vel vẽto, vel alia quapiam vi eò compellantur vt inclinatæ terræ ſolum tangant, diſcrimen quidem ſubeunt interitus; verùm qui non ita proximè accidat, vel vitari poſſit & corrigi, radicibus adhuc terræ hærentibus. eas verò ſi quis euellat, & ex imo in altum eruat, arborem omnino corruere neceſſe eſt, & fructus in poſterum ſpem omnem fallere. Nomen* Ben, *pro quo Latinè filium dicere ſolemus, ex tranſlatione ædificiorum ſumitur,* Bath *verò filia Latinis dicta, ex plãtarum natura atq; cultura ſumitur, quòd ea planta vel arbor ſit, ex cuius fructu & cultori vſus percipiatur, & generis propagetur ſoboles. Cùm primùm igitur Iephte votum indiſtincta nec indicata materia nuncupauit, verborum vi atq; obligatione familiam ſuam impuliſſe aut inclinaſſe viſus eſt, non qui arborem omnem euulſerit, ſed qui ita verterit & inclinauerit, vt, niſi proſpiceretur, periculum fecerit: poterat enim vel pecus, vel taurus, vel iumentum, vel ſeruus, vel quodcumq; aliud, quod ad familiam familiaremq; rem pertineret, domo primùm prodire, quod tamen vel domũ, vel rem non penitus turbaret. denique, vna filia excepta, quidquid occurreret, quamquam integritatem minueret rerum, nõ tamen tolleret. prodeunte verò primùm è domo vnica nata, id actum eſt, quaſi ipſa arboris prima & viua radix à terra, in qua altè adhuc hæſerat, protinus euulſa atque eruta, arborem omnem voto damnatam ſacramq; conſtituiſſet. Ego, inquit, me ipſum voto in terram impellendum curaui; ſed non tantum effeci atq; tu, quæ fuiſti mihi in cauſa vt prorſus te ſperatoq; ex te fructu ſit carendum.* In conturbatoribus meis. *tu vna inſtar habuiſti omnium, qui me funditus è terræ ſolo eruere poſſent. interpretis noſtri Latini verba, quamquam tranſlationem hanc non expreſſere, tamen exhibuere ſententiam, explicandaq; ſunt ad eam rationem qua polyonyma explicantur, vt decipere, idem quod fraudare ſignificet: fraudari autem aliquem dicimus, cui id quod propriũ, quod vtile, quod opportunum eſt, ſubducitur: vt, fraudare ſtipendium equitum, & Cæcilium à Pub. Vario magna pecunia fraudatum Cicero dixit: ſe ipſum geniumq; ſuum defraudare quiſpiam dicitur. eſt itaq; ſenſus: Heu meipſum qui fraudare cœperam, tu filia omnino fraudatũ reddidiſti.* Aperui enim os meum ad Dominum, & aliud facere non potero. *Multa in hunc locum diſputari poſſunt, atque ab interpretibus diſputata videmus, quæ in proprium potiùs reponenda tempus ducimus, cùm de omni ſacrorum antiquorum materia, vſu & abuſu agendum ſit. hîc verò ex lectionis aperta ſimplicitate, votum à Iephte factum iure ſolui debere oſtendemus, verbis ipſis, quibus nuncupatum eſt, relatis.* Quicumque fuerit primus egreſſus de foribus domus meæ, mihique occurrerit reuertenti cum pace à filiis Ammon, eum holocauſtum offeram Domino. *Cuius verſionis ſenſus ex verborum exemplarium numero ac pondere diſtinctior euadet:* Et erit exiens

quod

quod exierit è foribus domus meæ in occurſum meum in meo reditu in pace à filiis Ammon, & erit Domino vel adſcendere fecero illud holocanſtum. *Quidquid ſub voto cadebat, ſanctum habebatur, neque ſui alteriúsue iuris cenſeri poterat, quàm ſuperni, atque iuridica formula vocari ſolet*, DABAR GEBVHAH, *ſiue* MAMONGEBVHAH, *id eſt, res alta vel diuina, à terrenis & profanis ſemota vſibus. eius duplex erat materies: pars enim ſacrificiis & victimis apta commodaq́; eſſe poterat, vt pecudum armentorumq́; genus omne, cui nullũ tamen ineſſet vitium, ad quam rationem & frumenta, & vinum, & oleum, & ſal pertinebat, & lignorum etiam copia, & fructuum variæ formæ ex arboribus decerptæ, quæ vel igne incenſa arderent partim, vel ad ſacrorum miniſtrorum alimenta ſeruarentur. Altera autem pars, quam exuri aut incendi nefas fuerat, duplici etiam modo diuidebatur. Quædam enim ad theſauros referebantur, ex quibus, quidquid in ſacra facienda vel reficienda, ædificia inſtauranda, atq; miniſtrorum exſoluendam mercedem inſumi opus eſſet, depromeretur, vt aurum, argẽtum, metallaq́; omnia tum rudia, tum cuſa vel elaborata: veſtes præterea ac telæ, & huiuſmodi complura. Alia verò quamquam ad ſacrificium non admitterentur, vel quòd impura eſſent, vt equi, muli, aſelli, armentaq́; & pecora vitioſa; vendi tamen poterãt, & pretio ſui vſum præbere ſacris, in quo cenſu & ſerui numerabantur, qui, quòd homines eſſent, vel vendebantur, ſed ad certa ſeruitutis genera addicebantur. Liberorum tamen capita nec ſacrificari, nec vendi ſinebat lex, ſed perpetuo ſeruitio deſtinari, ſi vſui eſſent; vt viri quibus nulla maculæ vitioſitas ineſſet: ſin verò feminæ omnino ſecerni atq; ab hominum vulgiq́; conſuetudine ſemoueri debebant. In poſtremum hunc cenſum virgo illa Iephte filia vnica incidit, quæ cùm nõdum nupſiſſet, in patris tenebatur poteſtate ac iure. Pater autem eorum, quæ voueri atque quocũque modo ſacrari per leges licuit, ſummam omnem duabus voti partibus complexus eſt.* Et erit Domino, *quidquid ad hoſtiam ineptum fuerit; quidquid verò aptum*, aſcendere fecero illud in holocauſtum. *Iam verò lex illud cauerat, vt qui liber prorſum ſuiq́; iuris eſſet, vbi ſemel vouiſſet votum, non poſſet reſcindere: qui verò alterius ſpectaret poteſtatem, certo tempore infirmioris teneretur voti reus, quo tempore obligationis arbitrium ei demandabatur, cuius in poteſtate erat is qui vouiſſet, cuiuſmodi vxoris apud virum, filiæ innuptæ apud patrem, & ſerui apud herum cauſa erat. igitur ſi filia vouiſſet, à patre poterat votũ reſcindi: verùm ſi filiam deuouiſſet pater, extemplo filia ad* MAMONGABVAH, *hoc eſt, ad poteſtatem & vſum ſacrorum pertinens, ſancta ſacraq́; decernebatur. Hoc eſt quod pater confeſſus reddendum ſibi eſſe ait, nulloq́; pacto redimi, nulla exceptione liberari poſſe affirmabat.* Aperui os meũ ad Dominum, & non potero aliud facere. *In exemplari*, Non potero reuerti. *Nullum mihi ius, nullum arbitriũ ſupereſt, quod dixi indictum vt ſit; iam verò dictum mihi à Deo exceptum & ratum habitum, ipſe victoriæ mihi*

collatæ demonſtrauit exitus. Huius quoque formulæ fuit votum illud ab Hanna Samuelis matre ſuſceptum. Si reſpiciens videris afflictionem famulæ tuæ, & recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederisq́ ſeruæ tuæ ſexum virilem, dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius, & nouacula non adſcendet ſuper caput eius.

1.Sam.1.

Cui illa reſpondit: Pater mi, ſi aperuiſti os tuum ad Dominum, fac mihi quodcumque pollicitus es, conceſſa tibi vltione atque victoria de hoſtibus tuis.

FILIÆ *virginis pietas clariſsimè ſpectata compertaq́ laudatur; quæ cùm vnica tanto patri eſſet, quo diutiſsimè frui felicitatis haberet loco, & cuius in Iſraele nomen & genus ac poſteritatem ſuis nuptiis propagare in votis habere poſſet, huiuſmodi tamen commodorum cogitationem omnẽ vni Dei voluntati & gloriæ poſthabendam cenſuit, & patrem ipſum viriliter conſolata exhortataq́ eſt, vt tantæ victoriæ beneficium Deo auctori eo munere gratularetur, quod ipſi conſtabat chariſsimum, quodq́ numini probatum euentus ille palàm declaraſſet.* Conceſſa tibi vltione. *Sua in lingua,* Poſtquam fecit tibi Dominus vltiones de inimicis tuis de filiis Ammon. *ita Chaldaicè, ita Græcè legimus. Æquum, inquit, eſt, te animæ tuæ partem, hoc eſt, me vnicam tibi charam filiam Deo dicare, qui & hoſtes tuos animæ ac vitæ tuæ infenſiſsimos, tam multos, tam fortes, obſtinatosq́ vltus eſt. nominatim verò indicat filios Ammon, quorũ vis, proteruitas, & malitia, atque inimicitia maximè iam fuerat perſpecta, habetq́ expolitio hæc adnotationem magnitudinis beneficij diuini, & obſeruationem euentus ad votum relati: quamquam enim fuerint alij Iephte inimici, de quibus poſtea agendum eſt, ſed hi in aliam notam tranſlati fuerant.* Vltiones *verò multitudinis numero dixit, quòd non vnico, ſed compluribus prælijs per totos decem Vrbium agros ſuperior, ſemper pugnas continuatas vicerit, idq́ Dei dono ac beneficio, ſingulariq́ prouidentiæ piiſsima puella acceptum retulit.*

Dixitque ad patrem, Hoc ſolum mihi præſta, quod deprecor, Dimitte me vt duobus menſibus circumeam montes, & plangam virginitatem meam cum ſodalibus meis. Cui ille reſpondit: Vade. & dimiſit eam duobus menſibus. Cumque abiiſſet cũ ſocijs ac ſodalibus ſuis, flebat virginitatem ſuam in montibus.

ISRAELITARVM *genti ſobolem ſuam propagare, feliciſsimum ducebatur: vnicuiq́ enim cupiditas inerat adiuuandi pro ſua parte promiſsi illius Abrahamo facti, Sic erit ſemen tuũ ſicut ſtellæ cæli. quod cùm illi etiam ſecundùm carnem intelligerent, animarum & capitum augendo numero, & poſteritatis Iſraeli ſufficiendæ cauſa interpretabantur, beatumq́ putabant, vnum aut plures Dei cultores ex ſeſe procreatos præſtare. Qui verò interiùs ſenſu & cogitatione penetrauerant, ad arcanum etiam promiſſum*

hanc propagandi generis rationem referebant. Et quamquam hoc, ſiue mandatum, vti ipſis credebatur; ſiue conceſſum, vti potiùs dici poſſe videtur; feminas non propriè ſpectabat, ſed viros (quod aliàs pleniùs, Deo propitio, referemus) tamen vbi viri copia, quæ familiæ ac domus nomen tueretur, deeſſet, ſufficiendæ ſobolis ius ad feminas deferebatur legitimè. S. S. E. Ad filios Num. 27.
Iſrael loquêris hæc: Homo cùm mortuus fuerit abſque filio, ad filiam eius ››
tranſibit hæreditas. Ita effectum eſt, vt quæ vnica Iephte ſobolis propagãdæ ››
ſpem conceperat filia, nunc illam amiſſam ſibi deplorandi copiam fieri poſtulet, idq́; duorum menſium ſpatio, certisq́; locis & montibus peragrandis & luſtrandis, vt vel huius longi fletus memoria vixiſſe illam teſtari poſſet, & rei hiſtoriam ad poſteritatem tranſmittere, pietatisq́; narrare ſtudium tum parentis, tum gnatæ etiam, & Iſraelitarũ gentem tanti erga rem publicam officij ac beneficij perpetuam recordationem conſeruare. Atqui montium peragrationem duabus cauſis poſtulatam intelligimus: altera, vt clamor & lamentatio in ſublimi loco edita, longiùs ac latiùs ad circumvicinorum aures pertineret. namq́; hæc eſt vocis natura & vis. S. S. E. Vox in Rama au- Ierem. 31.
dita eſt, ploratus & vlulatus multus. atque etiam vt longus montium pro- ››
ſpectus monumentum rei tam incolis, quàm hoſpitibus & viatoribus, frequentiùs repræſentaret. Altera verò cauſa fuerat, vt ipſa, quando intra clauſtri cuiuſpiam parietes incluſa, vitam ſolitariam peractura erat, locum ſibi ex iis, quæ pererraſſet, probatum optaret. Nam planctus in vnico factus monte, ibidemq́; diutiùs productus, ſatis monumento relinquendo fuerat: verùm plurium montium peragratio, ea quam indicabamus mente poſtulata videtur, vtq́; interim animus coæuarum puellarum ac virginum, quibus perpetuò valedicendum erat, colloquio ſatiaretur. Vt fleam virginitatem meam cum ſodalibus meis. *Ex exemplari lingua:* Et flebo ſuper Bethulai ego & ſociæ meæ. *Latinæ linguæ inopia ſingularium verborum defectum communibus & affinibus ſolatur. Feminarum ætas in ſacris libris & chartis huiuſmodi partibus ac nominibus diſtinguitur propriè: primum infans puella ad tertium vſque annum* IONEKETH *dicitur: inde ad duodecimũ* NAGHARAH: *poſt hæc verò ſex menſibus integris vocatur* BOGERETH: *hinc vſque ad primarum nuptiarum deſponſationem* BETHVLAH *vocatur: cùm autem legitimè deſponſata eſt,* MEVRETSETH; *demum ducta viro* ESSETHIS *perpetuò appellatur ad viduitatem vſque vel repudium. Lamentationis ergo argumentum fuit, ſe ad ipſam nuptiarum maturitatem feliciter educatam & prouectam, tamen paternæ domus, cui nulla alia ſpes ſupererat propagandæ, felicitate & gaudio abdicatam, ita interpretamur,* Super virginitatem meam, *ſuper ætatem meam nuptiis opportunam, tamen ſterilitate damnatam. eſt autem illius ætatis nomen in illa lingua plurale* BETHVLIM, *vt Latinis* NVPTIÆ. *ac de huiuſmodi antiquarum rerum & rationum atque dictionum copia, vtilem (vti ſperamus) edituri ſumus aliquando commenta-*

Claudian. de Rap. 1. Iã vicina toro plenis adoleuerat annis Virginitas.

mentationem, ſacrarum lectionum ſtudioſis pretium operæ facturam. adſpiret conatibus Deus.

Expletiſq. duobus menſibus, reuerſa eſt ad patrẽ ſuum, & fecit ei ſicut vouerat, quę ignorabat virũ. Exinde mos increuit in Iſrael.

I A M *ſignificabamus ſuperiùs virginem illam non fuiſſe à patre aræ ſanctiſq; ignibus deſtinatam, vt de Iphigenia ſua Gentiũ fabulantur Poëtæ. Neque enim eiuſmodi ſacrorum victimas diuina lex admittebat, quarum vel ſimulachrum & periculi expertem ſpeciem damnabat. Nec patri, vti diſtinximus, nuncupando voto ea fuit mens, ſed illa tantùm in hanc partem pronunciata verba,* Et erit Domino. *idipſum votum quemadmodum redditum præſtitumq; fuerit, hoc loco hiſtoria indicat.* Quæ ignorabat virum. *In propria lingua & formula apertiùs* : Et illa non nouit virum. *Vocem,* Et, *illationis ſiue expoſitionis vſu interpretamur,* Itaque non nouit virum. *Curante patre eam ab omni hominum conſpectu & conſuetudine ſequeſtratam, viuere vni Deo, cogitando, & precibus atq; obſecrationibus, totiuſq; vitæ exercitatione ſibi conciliando, atq;, quod ad humanarũ rerum curam attineret, ſeſe tamquam vita iam defunctam perpetua mortis meditatione ſepeliendo, ita vt neque vllius mortalis, nec feminarum etiam conſuetudine vel allocutione vteretur. Verumenimuero vt huius admirabilis facinoris, ex publicæ ſalutis ſtudio profecti, fama cum ſignificatione grati animi ad poſteritatis memoriam perpetuò manaret, celebris monumenti nomine quatuordiales lamentationum feriæ quotannis peragendæ Iſraeliticis puellis imperatæ ſunt. Hæc illius concluſionis,* Exinde mos increuit in Iſrael, *explicatio nobis probatur; quam ſacer ſermo ita indicat:* Et erit H H O K in Iſrael. *Singulare ius, quod alicuius vel ordinis vel perſonæ vel conditionis cauſa aut gratia decernitur, in illa lingua* H H O K *dicitur. Hiſpanè* Fuero *dicitur, Latinè aliàs priuatum decretum ſiue ſtatutum, aliàs verò priuilegium, ſiue prærogatiua iuris appellatur. Nonnulli quidem expoſitores decreti huiuſmodi ſententiam diuinantes cõmentantur: Statutum, inquiunt, fuit, Ne quis in poſterum liberos voueret. ſed vnde huiuſmodi deſcripſerint ſtatutum, non planè eſt nobis compertum: illud verò conſtat, Hannã piam, ſanctam, & cordatam feminam, primum ſibi à Deo donandum filiũ, etiam ante conceptionem, templo deſtinaſſe; quod minimè contra publicum edictum feciſſet. Verùm eadem hæc hiſtoria ſtatuti in Iephte gratiam editi exemplum eueſtigio ſubiecit.*

Et conſuetudo ſeruata eſt, vt per anni circulum conueniant in vnum filiæ Iſrael, & plangant filiam Iephte Galaaditæ diebus quatuor.

I P S A *verborum expreſſa conſtructio, ſi ex propria lingua petatur, decreti formam planè refert. vbi enim ſuperior verſus ita finiretur,* Et erit H H O K in Iſrael; *continuò ſubiungitur* : A diebus in dies ibunt filiæ

Iſrael

Iſrael ad lamentandum filiæ Iephte Ghilgaditæ quatuor diebus in anno. *Latini antiqui huiuſmodi decretum, ſiue ſenatusconſultum, in hanc formulam edidiſſent opinor :* ISRAELITICÆ PVELLÆ QVATVORDIALES FERIAS IN HONOREM FILIÆ IEPHTE GHILGHADITÆ QVOTANNIS HABENTO. EIVS REI ERGO CONVENIVNTO FILIÆ, AC PATRIS MEMORIAM LAMENTIS CELEBRANTO. *Huiuſmodi denicales ferias, à nece appellatas, quia reſidentur mortui, apud Romanos etiam factas legere meminimus. Has autem lamentationes, compoſitis elegis & lugubri carmine, non modò ipſi viuenti virgini ad conſolationem, ſed etiam poſt defunctæ ad laudis monumentum, ſtatis anni diebus, fieri ſolitas intelligimus; quibus faciendis ac toto quatriduo celebrandis, magnam & prolixam virtutis filiæ, & rerum à patre geſtarum commemorationem admixtam, res ratioq; indicat.*

CAPVT DVODECIMVM.

ECCE autem in Ephraim orta eſt ſeditio. Nam tranſeuntes contra Aquilonem, dixerunt ad Iephte: Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon, vocare nos noluiſti, vt pergeremus tecum? igitur incendemus domum tuam.

RES *magnas atq; fortiter geſtas, & quamcumque præſtantis viri virtutem, æmulatorum inuidentia, & eorum qui probare deberent obtrectatione ac maledictis, nonnumquam etiam contumelia & iniuria lacerari, humanarum rerum hiſtorias legentibus, atq; ſui etiam temporis mores & exempla obſeruantibus, compertiſſimum eſt. Huiuſmodi offenſionē Iephte illatam hiſtoria narrat, & forti animo pro temporum atq; rerum ratione ſuperatam exponit. Salutem illam ad Iſraelitas omnes pertinentē, Ephraitæ non ſolùm ſibi communem gratulati non fuerunt, vt par dignúmque fuerat; ſed ingrata inuidia atq; contumelia exceperunt.* Nam tranſeuntes contra Aquilonem. *Geographiæ atq; Chorographiæ peritis negotium factura fuerat lectio hæc, niſi ſcripturarum fontes inuiſerentur. Namque Miſpa, vbi Iephte domicilium locauerat, in Biniamini tribu non longè à Iuda diſtans, vti iam monſtrauimus, erat. Ephraitæ ab Aquilone Biniaminitis adiacebant. Quamobrem ſi Latini nominis communiori ſignificatione locus hic explicandus eſſet, potiùs videretur legendū, Ephraitas Iephtem incuſaturos ad Auſtrum, quàm ad Aquilonem tranſiiſſe. Verùm ſacram Chorographiam diligenter legētibus, noſtrasq; de illa diſciplinæ parte tum deſcriptiones, tum etiam tabulas inſpicientibus, vrbs inuenietur in Galaaditarum regione non longè à Iordane fluuio, eodem dicta nomine quo ventus ille appellatur, quem Latini Aquilonem ſiue Boream dicunt. eſt autem nomen* TSAPHON, *quod interpres noſter in conſuetam ſibi aliàs*

Latinam vocem Aquilonem vertit. Cur verò tribus illa ſe magis quàm cæteras contemptam & reiectam conqueſta fuerit, occaſio ex eo ſumpta videtur, quòd à Miſpha Biniaminitide ad Gilghad iter agenti Iephte, ſi recta inſtitueretur via, per mediam ferè Ephraitidem regionem tranſitus erat. Id quod aliter actum indicata ſuperiùs itinera ſignificabant, ex ambage quadam per extremos Ephraitarum fines Iordane tranſmiſſo, illis nec vocatis nec monitis etiam, Galaad primum omni ad ortum relicta, deinde Manaſſe deuentum in agros, ex quibus rurſum per montium anfractus in Maſpham Gilghaditarum, atq; illinc demum in Ammonitas fuiſſe peruentum. ita cùm cæteræ omnes citra Iordanem tribus, quæ Chananæorum terram incolebant, vel citeriores Miſphæ eſſent, vel ad dexteram læuamq; iacerent, ſola Ephraitarum regio media inter Biniamin & Galaad, recta viam ad Ammonitas profecturo Iephte præbebat, quam ille, vti dicebamus, ſine vllo ſtrepitu confecit, vt qui Dei præſidio vnicè fideret, nec hominum ſubſidio vſq; adeò crederet. Ecce autem in Ephraim orta eſt ſeditio. *ita Latinus interpres explicuit tres voces,* Et appellatus eſt vir Ephraim: *quibus indicatur magnus tumultus, virorum omnium conſenſu excitatus, cum inuidiæ commotione & accuſatione prætenſa contumeliæ, ita vt nullo alio examine propriæ cauſæ, ſed communi clamore, quiſquis virum ſe profeſſus fuerat, quaſi coniuratione quadam aduerſus Iephten obſtrictus raperetur. Neque verò quiſquam eius conſilij fuit, vt, antequam vis denunciaretur, cauſa & querela, ſi qua eſſe videbatur, vel ageretur per nuncios, vel ſcripto obijceretur, ſed magna inſolẽtia* tranſeũtes contra Aquilonem. *ex primæua lingua:* Et tranſierunt Saphonam. *Iordane tranſmiſſo, Saphonam vſq; peruenerunt, vt ipſa fluuij tranſmiſsio certam ac deliberatam nocendi voluntatem argueret, atq; tumultus & coniurationis crimẽ exaggeraret. Saphonam vrbem Galaaditarum eſſe diximus, Ephraitis præteruadantibus vltra Iordanem ſitam, in quam tum Iephte ſtatim poſt Ammonitarum cladem, dum victor reuertebatur, venerat. Namq; hanc rem antè geſtam, quàm in Maſpham peruentum eſſet, hiſtoria videtur indicare, quam filiæ deſtinatio & dedicatio poſtea conſecuta fuerit, ſed antea narrata propter connexionem conſecuti euentus cum antecedente voto. Quod & ex filiæ oratione etiam doceri poteſt, patrem videlicet ſuum hortatæ, ad reportatæ victoriæ gratulationem voti ſui exſolutione perficiendam.* Poſtquam fecit tibi Dominus vltionem de inimicis tuis, de filiis Ammon. *Namq; diſtinctio atq; diſpunctio duplicem vltionem ſubindicat de inimicis factam: ſed votũ ad eam tantùm referendum quæ de filiis Ammon facta fuerat, cùm altera nõ modò præter votum, ſed præter conſilium & voluntatem, atq; adeò ex neceſſitate adiuncta fuiſſet. Redeunti autem ex bello non omnis, qui, quum in expeditionem antea exiiſſet, ducebatur exercitus, ſed Galaaditarum & Manaſſenſium pars maxima ſuas in domos redire permiſſa fuiſſe videtur, vtpote nihil, iam deuictis hoſtibus, metuenti, nihilve minùs cogitanti quàm dome-*

domeſticas inſidias. Maxima verò, non temeritatis modò, ſed inſolentiæ, ſuperbiæ, audaciæ, atq; inimicitiarum culpa fuit, publico clamore Ephratæos omnes cogi, Iordanem tranſmittere, ſecuritatem ac lætitiam redeuntis occurſu turbare exercitus armati; ſed omne crimen exceſsit ipſa iniuſtæ ſuperbæq; querelæ ac minarum plena oratio: Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon vocare nos noluiſti, vt pergeremus tecum. *Primæua lectio ſic ex verbo:* Quare tranſiiſti ad præliandũ in filiis Ammon, & nos non vocaſti ad eundum tecum? *Ipſa verborum exiſtimatio cauſam indicat, quamobrem hanc ignominiam ſibi præcipuè ſoliſq; acceptam prætexant Ephratæi, quòd non oportuerit per ſuam ipſorum regionem ad expeditionem tranſire, ipſis in partem laboris atque laudis minimè vocatis. quòd nullo alio loco fuerit iter factum, niſi per ipſorum agros, quòd cæteri, per quos etiam cum circuitione via facta fuerit, vocati fuerint, vt Gilghaditæ & Manaſſenſes, quòd ipſi cæterarum omnium cis-Iordanenſium tribuum Ammonitis proximi ac viciniſsimi fuerint, & propter viciniæ ſimultatem infenſiſsimi. Hanc ſiue accuſationem ſiue culpam vni Iephte impingunt, quam ex ambitione admiſſam, obycere moliuntur, atq; adeò in inuidiam rapiunt, vt grauiſsimo exemplo vlciſcendam non minitẽtur modò, ſed apertè denuncient.* Igitur incendemus domum tuam. *Longè verò inſolentior atq; immanior illorum fuiſſe videtur audaciæ pleniſsima oratio, ſummoq; iure vindicanda* BEITHE CHANISRAPH GHALECHA BAES. Domum tuam incendemus ſuper te in igne [*certo*] *Nihil profectò pro temporis, perſonarum, atq; rerum geſtarum dignitate, & impudentius, audacius, indignius, nihil crimminoſum magis excogitari ac dici potuit, nedum committendum ſuſcipi facinus. In te, inquiunt, vnum noſtram communem iram & cauſam vlciſcemur, quem gloriæ cupiditate tibi vni arrogandæ, & familiæ domuſq; hoc victoriæ nomine amplificandæ actum, laudis huius partem nobis inuidiſſe intelleximus. idq; non minore pœna quàm tui ipſius primùm, domus deinde tuæ incendio, non caſu, ſed conſultò adparatis & admotis facibus excitato, caſtigandum conſtituimus.*

Quibus ille reſpondit: Diſceptatio erat mihi & populo meo contra filios Ammon vehemens, vocauique vos vt præberetis mihi auxilium, & facere noluiſtis.

ORATIONIS *imprudentiam & inſolentiam reſponſo duriore excipi, & facinoris audaciam ſeuero exemplo reprimi & puniri oportere intellexit Iephte, quamobrem non ea facilitate & vrbanitate cum iſtis actum fuit, qua pridem Gedeon cum iis egit, qui ciuiliorem & boni ſtudij, atq; adeò officioſam querelam mouerant. Eſt autem reſponſi ſcopus, iſtorum inuidiæ & ingrati animi, atq; etiam proditionis & infidelitatis in patriam publicamq; ſalutem, notatio & redargutio. Argumentatio verò ex comparatione & inductione conſtat, & cauſa in coniecturali verſatur ordine. hoc modo:*

Vos

Vos voluntatem, & ſtudium, atq; animum vobis fuiſſe mecum in hanc expeditionem proficiſcendi venditare conamini, eámque operam à vobis aliàs dandam mihi neglectam obijcitis, cuius negligentiæ pœnas vnius mei nece & clade ſumendas profitemini: itaq; apertam in me declaratis inimicitiam; qua vna excepta, cætera quæcũque prætexuiſtis omnia vana & conficta eſſe conuincam. Atque illud demum ſtatuam, vobis nullam vel Ammonitas lædendi, vel mei meoſq; iuuandi voluntatem fuiſſe; mihi verò non defuiſſe cupiditatem, imò neceſsitatem auxilij à vobis vel ſubſidij petendi, atq; hoc non vna tantùm, ſed compluribus fuiſſe occaſionibus demonſtratum; illud verò à vobis numquam declaratum, ſed nec ſignificatum quidẽ, imò verò & negatum ſæpius petenti. vtrumque autem ita confirmabo. Non noua & recens hæc noſtra atq; Ammonitarum cauſa fuit; ſed antiqua iam & vetus inter nos tot annorum interceſſerat ſimultas, in quibus contribules mei ſæpius vexati, exſpoliati, atq; direpti, veſtram, tamquam vicinam, atq; ideo opportunam magis ac debitam, imploratam opem atq; fidem non modò non fuêre experti, verùm penitus deſperauere. hæc illius reſponſionis partis ſententia eſt, Diſceptatio erat. RIB *in ſacra lingua rixam ſimultatemq; ſignificat longiore exercitam tempore, tam diuq; durantẽ, quoad vel iudicio, vel partium concordia, vel, ſi aliter fieri non poßit, pugna demum ſopiri & exſtingui contingat. Huiuſmodi inter Abrahami & Loti paſtores de paſtu exſtitiſſe narratur. Ait igitur Iephte:* Vir rixæ fui ego & populus meus, & filij Ammon valde. *Cùm, inquit, ego & populus meus (nam vt princeps iam atq; etiam contribulis publicam calamitatem ſuam ducit) diu atq; multum vexaremur ab Ammonitis, noſq; vtcumque defenderemus, verùm infelici ſemper periculo ac malo noſtro, veſtram voluntatem, veſtramq; exſpectauimus operam & opem, quæ in ipſis calamitatum initiis, atq; toto etiam tempore noſtris æmulis timorem & abſtinentiam, nobis autem ſalutem & ſecuritatem afferre, minoriq; à vobis negotio & ſumptu præſtari poterat.* Vocauique vos vt præberetis mihi auxilium, & facere noluiſtis. *Ex propriis verbis ita:* Et clamaui ad vos, & non liberaſtis me de manu illorum. *Aptißima tranſlatio, ab iis ſumpta, qui priuata cuiuſpiam iniuria oppreſſi & vexati, à vicinis & proximis opem petunt, facilè, ſi libeat, ferendam, vtpote à multis: ideoq; ſe & populum ſuum ſingularis perſonæ pronomine, illos autem pluraliter exprimit. amplificat autem indignitatem & inhumanitatem hæc perſonarum, temporum, atq; rerum comparatio, & opportunitatis notatio etiam. Non enim, inquit, vocaui vos cùm illis malũ afferre, vel damnum dare ſtuderem, atq; priuatam ipſe vltro rem facere cuperem; nam huiuſmodi fortaßis auxilium honeſtè negare poſſetis: verùm cùm ipſe valde atq; diutius premerer, cùm diriperer, exſpoliarer, & iniuria incommodisq; afficerer, clamaui, nec tamen auxiliares, nec ſalutares expertus fui; nullo enim tempore nec loco vel mihi ſubſidio, vel Ammonitis impedimento fuiſtis. Ipſa autẽ huius rei affirmatio veritate facti nititur, quam,*

vt ma-

vt manifeſtam, Iephte longiore oratione non eſt perſecutus. Fieri enim non potuit quin primis illis excurſionum temporibus Galaaditæ vicinorũ quorumq; auxilium non exſpectarent. atq; hos non ſolùm nõ protuliſſe, verùm neq; Ammonitis negotium vllum feciſſe ex eo arguimus, quòd illorum excurſiones ad Iudæam vſque regionem pertinuiſſe legebamus, quos & per horum agros tranſiiſſe neceſſe eſt. Siue igitur Ephraitæ initio noluerint, Galaaditarumq; calamitatem non publicam, ſibiq; communem, ſed priuatam duxerint, (quod Iephte oratio indicat ipſa: Vir rixæ fui ego, & populus meus) *ſiue demum Ammonitarum animis & opibus auctis Ephratæi obſiſtere non ſunt auſi, vtcumq; interpretari velis, nulla tandem fuit Galaaditis ab Ephratæis non allata modò, ſed nec ſperata quidem ſalus. hoc eſt quod ait:* Et noluiſtis, *ſiue* Non ſeruaſtis me de manu illorum.

Quod cernens, poſui animam meam in manibus meis, tranſiuique ad filios Ammon.

QVOD cernens. *Id refert quod antè narrauit; atq; iudicium ex eadem re deductum confirmat, ſed id ſua in lingua facit apertiùs:* Et vidi quòd non tu ſeruator. *Vidi, inquam, nullam mihi ſalutis aut libertatis eſſe ſpem poſſe in te. Nam quem ab initio longo tempore, minore cum periculo, maiore facultate, honeſta cauſa, vna atq; altera calamitate, ac pluribus etiam appellatos vos vel mei negligentes, vel vobis indulgentes, vel priuatam meam rem exiſtimantes, ideoq; deſpicientes & inutiles compluribus exemplis cognoueram, quales mihi fingere aut cenſere futuros poteram, vbi rei omnis meæ ſumma diſcrimine obeundo ageretur? Nullum aliud cõſilium opportunius viſum eſt, quàm non exſpectato humano auxilio, vno meo, populiq; mei periculo experiri, atq; Deum rixæ illius veteris arbitrum appellare, eundem mei ipſius mearumq; rerum deuotione placare.* Poſui animam meam in manu mea. *Antiquus ac vetus, vſitatiſſimusq; in ſacro ſermone modus, ſiue, vt Grammatici vocant,* τρόπος *eſt, quo quiſque in ſummo vitæ capitisq; diſcrimine eſſe verſariq; ſignificatur, nullo ſperato humano ſubſidio, ſed tantùm diuina ope quaſi per miraculum exſpectata. huius ſignificationis & illud eſt: Anima mea in manibus meis ſemper, & legem tuam non ſum oblitus. ipſe, inquit, cum ſociis gẽtilibusq; meis hanc longam ſimultatem, quam diu multumq; cum magno meo incommodo ſuſtinueram, cum rerum ac periculorum ſumma finiendã ſuſcepi, atq; deliberato conſilio Ammonitas vltro ſum aggreſſus, idq; feliciter, Deoq; probante, cuius vnius præſidio fultus, prouinciam hanc ſubij.*

Et tradidit illos Deus in manus meas.

ACCVSATIONEM *ſiue obiurgationem Ephraitarum non ſolùm improbam, ſed etiam impiam & ſacrilegam arguit, argumentis ex euentu exituq; rerum accumulatis. Ego, inquit, ſolus hanc rem ſuſcepi, nec vocare vos*

 ad

ad bellum debui, quos ſciebam in minora pericula fruſtra à me fuiſſe vocatos. Vocaui verò ſolum Deum, cùm ipſe ſolus, aut cum his tantùm quos habebam, nihil aliud mihi parare poſſem quàm periculum, vtpote qui tantum regnum, tantumq́ populum tam diu mihi ſuperiorem bello impeterem. Itaq́ mea ex parte, ſumma diſcriminis fuit; ex parte verò Dei, ſumma erat auxilij, quod certum atque præſens ipſa victoria oſtendit. Nam, tradidit illos Deus in manu mea: *quos à me aliàs vinci non potuiſſe manifeſtum eſt. ex qua re manifeſtè tua vel ſumma inuidia & malignitas, vel maxima conuincitur impietas.*

Quid commerui, vt aduerſus me conſurgatis in prælium?

Ex *verbo ſic:* Et ad quid adſcendiſtis ad me die hoc ad præliandum in me? *Eſt autem argumentum duplex. vtrumque verò ad facinoris indignitatem arguendam vrgentiſſimum, quod aliis etiã exaggeratur nominibus ac partibus. Duo, inquit, à me acta eſſe ipſe ſum confeſſus, & res etiam oſtendit apertè. Alterum quidem fuit, manifeſtum & rerum mearum & capitis obire diſcrimen: quod ſi vos accuſatis, non ſtudium, & voluntatem veſtram probatis, quam in leuioribus occaſionibus longo tempore alienã declaraſtis; ſed planè odium inuidiamq́ proditis. Alterum verò, Deo vni fidere, eiq́ hanc committere curam, cui ipſe prorſus impar fueram. hoc ſi vos à me factũ damnatis, ipſius Dei iudicio atq́ rei exitu condemnamini, quaſi verò vos eam gloriam Deo inuideatis, & vobis arrogatam volueritis, atq́ inuidiam hanc in me, vt authore inuocationis illius, bello inferendo explere molimini. alterum inhumanũ, crudele, atq́ publicæ ſaluti aduerſum; alterum verò prophanũ, impium, planeq́ ſacrilegũ eſt; vtrumq́ verò nefarium facinus, tanto grauiore dignum ſupplicio, quanto maiore deliberatione, conſenſu, ſtudio atque adeò maiore conatu, & apparatu, & tumultu eſt admiſſum.* Adſcendiſtis. *etiã cum labore itineris, & viarũ difficultate.* ad me. *vnicum & ſingularem virũ, de vobis ac republica omni bene merentem, nihilq́ minùs timentem, quàm inſidias & inuidiã, aut periculum, & malam gratiam: deinde multi ad vnũ, vt nulla veſtra gloria, ſed maxima infamia actum demum conſtaret, ſi res vobis ex ſententia caderet.* Die hoc, *cùm ego à labore quietẽ petere, cùm Iſrael omnis gaudere deberet, cùm vos præcipuè gratulatione atq́ lætitia publica mihi, per regionem veſtram reuertenti, occurrere oportuerat. tanta verò celeritate, vt neq́ exſpectaueritis quoad hoc cõmunis lætitiæ perageretur tẽpus, ſed* hodie. *& quid acturi* adſcendiſtis? *nimirum* ad præliandum in me *Egregiam verò laudem, egregio conſilio atq́ facto, egregiamq́ ob cauſam. Demum hoc vnum ex omni iſta actione compertũ exploratumq́ apparet, vos neq́ commune, neq́ ſingulare bonum mihi vnquam conſuluiſſe, aut proſpexiſſe etiã egenti ac poſtulanti diutius: contrà verò maximum malum importuniſſimo tempore, communi conſilio & conatu fuiſſe molitos, nec voluntatem cuiquam veſtrum, nec manum aduerſus*

uerſus Ammonitas conſtitiſſe; aduerſum me vnum veſtram omnium inuidiam & malitiam apertè nunc eſſe declaratam.

Vocatis igitur cunctis viris de Galaad, pugnabat contra Ephraim; percuſſeruntque viri Galaad Ephraim.

DIVINI *iudicij fide cum primis animatus, & innocentiæ cauſæq́; ſuæ bonitate fiſus Iephte, atq; etiam temporis & periculi compulſus anguſtiis, gentiles ſuos tantùm, quorum illa præcipuè communis offenſio erat, quam celerrimè coëgit, quorum opera, inimicorum inſolentem impetũ dexterrimè perfregit, exercitumq́; omnem cecîdit ac fudit, reliquias verò non idem Iephte (cuius, vt viri fortis, ira poſt peractam primam pugnam reſederat) ſed Galaaditarum, qui offenſam publicam ad extremum vlciſcendam populariter cenſuerunt. Namq; huiuſmodi populorum odia ſimultatesq́; vbi ſemel radices egerint, perpetua acerbitate permiſcẽtur. Duas huius cladis partes vno hemiſtichio coniunctas, ita diducimus:* Pugnabat cõtra Ephraim. *ad ipſum refertur prælium, in quo Ephraim cæſus, victus, & fuſus fuit: ad euaſorum verò internecionem illud alterum pertinet membrum,* Percuſſeruntque viri Galaad Ephraim. *Atque totius quidem belli ſummam, & Ephraiticæ inſolentiæ exitus in breue coëgit author; ſed poſterioris membri rationem & partes longiore explicuit narratione.*

Quia dixerat: Fugitiuus eſt Galaad de Ephraim, & habitat in medio Ephraim & Manaſſe.

SACRARVM *hiſtoriarum enarratorem in illarum partitionibus, numeris, atq; temporibus dignoſcendis diligentem exercitatumq́; eſſe oportet, & ſermonis etiam hiſtorici minimè ignarum; aliàs enim non raro perplexum & impeditum fore prædicimus. Id quod non paucis exemplis & in hoc & in Ioſue oſtendimus commentariis, & in Elucidationibus etiam, quibus Euangelia & cætera Apoſtolorum ſcripta edidimus. Atq; in hoc loco interpretes cùm Græcos & Latinos, tum verò explicatores etiam Hebraicos & Chaldæos variè coniectaſſe deprehendimus, quorum ſenſus quòd longũ eſſet referre, & nobis etiam minimè inſtitutum, integros lectoribus relinquimus ſuis in ipſorum ſcriptis inſpiciendos. Noſtram verò explicationem adiecturi, locum totum dignum duximus, quem ex verbo, ſuis intermiſsis diſpunctionibus, Latino ſi non ſermone, at ſono tamen, vtcumq; redderemus:* Et percuſſerunt viri Gilghad Ephraim; quòd dixerunt: Euaſi Ephraim vos: Gilghad in medio Ephraim & in medio Manaſſe. *Primam, vti dicebamus, pugnam, Iephte duce commiſſam & ſuperatam, primo verſus huius initio indicauimus; extremam verò Ephraitis cladem, non à Iephte, vel ab illius integro exercitu, ſed à diuiſis Galaaditarum turmis confectam, indicabamus. Cuius demum conficiendi opportunitas, ratio, & forma, atque euentus, Galaaditarumq́; ad eam rem ſolertia, hîc exponuntur. in hunc*

modum confecto prælio, Gilghaditisq́ victoriæ compotibus, Ephraitarum reliquiæ fuſæ, diſperſaq́ errare coactæ, quia intra Gilghad conſiſtere nō poterant, nec vltra etiam Ortum verſus profugere ob metū Menaſſenſium, quibus Gilghad regio munita ab Ortu erat. Vnicum ad ſalutem perfugium patria propria erat, ſtudioſè atq; anxiè repetenda; ea verò communes cū Galaaditis habebat fines, niſi quantum Iordanis alueus interſecaret, quē à Gilghad in Ephraim tranſituris tranſmittere neceſſe erat. Porrò Iordanis ea parte, qua Galaad ab Occaſu terminat, cōtinuis ferè vallatus montibus, certa tantummodo, eaq́ rara, ideoq́ Gilghaditis & vicinis omnibus notiſsima, vada præbet: cùm aliàs vel altior ſit quàm vt pedibus aut equis tranſiri poſſit, vel præceps rapidusq́ fluat. Quamobrem quod alteris ad fugā conſilium reſtabat, idem alteris ad fugæ interceptionē, ad vltionem internecionémque Ephraitarum, captū eſt, fluminis videlicet vada illis petenda, illis antè capienda & occupanda viſa ſunt. Fuit autem hoc Gilghaditis cōmodius expeditumq́ facilius. Nam prælio ad Saphonam cōmiſſo, quicūque effugere potuerant, variè diſperſi fuere: quos ita diſsipatos Gilgaditæ non duxere inſectandos, ſed cōpoſitis turmis, & apud quamprimum petita vada latentibus exſpectandos, atque agnitos quosq́ trucidandos: agnitos inquā, hoc eſt, deprehenſos, ex fugitiuis Ephraim eſſe. Hactenus conſilij à Gilghaditis cepti occaſio, cōmoditas, & ratio explicata, expeditum lectionis ſacræ contextum, vti arbitramur, præſtabit. Percuſſerunt viri Gilghad Ephraim, *hoc nomine, quòd euaſos ſiue fugitiuos eſſe arguerēt ex illo bello, impiè, iniurioſè, atq; ignominioſè ab ipſis Ephraitis in illorum regionem, gentē ac ducem allato. opportunitas verò cladis huius ex locorum ſitu atq; habitu petita fuit. Namq;* Gilghad in medio Ephraim, & in medio Menaſſe, *ita vt nullus ad effugiendum locus Ephraitis relinqueretur, præter propriam regionem, quæ Gilghaditidi Occidentalis erat. Iam verò qua diligentia cū portæ montium, tum fluminis vada occupata, tum verò Ephraitarum fugitiui intercepti deprehenſiq́ fuerint, dilucida oratione ſubiicitur.*

Occupaueruntque Galaaditæ vada Iordanis, per quæ Ephraim reuerſurus erat. Cumque veniſſet ad ea de Ephraim numero fugiens, atque dixiſſet, Obſecro te vt me tranſire permittas: dicebant ei Galaaditæ, Numquid Ephratæus es?

IDEM *vocabulum Hebraicum* PELITEI EPHRAIM *in ſuperiore verſu ita redditum eſt,* Fugitiuus eſt Galaad de Ephraim: *in hoc verò ita,* De Ephraim numero fugiens. *vtriuſque verò ſignificatio eadem eſt, nempe notatio Ephraitarum qui ex pugna effugerant.* Obſecro te vt me tranſire permittas. *in propria lingua vnum dūtaxat verbum ab omnibus vſurpatum refertur,* EGHEBORAH, *quod hîc ſuis partibus expreſſum, rationem explicandam tenendamq́ totā non leuiter iuuat. verti poteſt Latinè* Tranſibóne? *ſiue,* Tranſibo vſque? *Namque adiecta adſpiratio* HE,

vel.

vel motum ad locum, vel interrogationem, vel vtrumq; etiam in hoc exemplo indicat. quo in vocabulo nihil erat, cuius obſeruatione Ephraitæ à Galaaditis deprehendi poſſent. Nam quæ voces in gutture, quæq; in labiis formantur, & faciliores natura ſua ſunt, & Oriẽtalibus omnibus, Syris, inquam, & Aſſyriis, Iſmaelitis & Iſraelitis, ferè communes & conſonæ. de qua re, vt ſcitu cognituq; digna, nos in ea, quam iam inchoauimus, communi linguarum omnium arte, pleniùs, Deo fauente, agimus. Itaq; GHAIM, BETH, *&* RES, *literarum quæ vocatur poteſtas mollior & facilior cùm ſit, in variarum linguarum gẽtibus & ore cõmunior eſſe obſeruatur: ad quam etiam facilitatem & lenitatem* LAMED, *ſiue Græcorum λάμβδα, ſiue Latinorum* L, *referenda eſt. Galaaditæ igitur, qui plures vadum antè ceperant, Ephraitarum vnumquemq; qui ad fluuium deueniſſet, ſe de tranſitus copia rogantẽ, ita examinaſſe dicuntur:* Numquid Ephratæus es? Quo dicente, Non ſum. *Sua in lingua ita legimus,* VAIOMER LO, *id eſt,* Et dixit. LO. *eſt autem negationis vox vno conſtans elemento pronunciationis leniſſimæ* L, *& vocali graui rotundoq; ore pronuncianda* O. *itaque hactenus nihil à communi poteſtate & conſuetudine diuerſum in iſtorum vocibus notari poterat.*

Interrogabant eum: Dic ergo Sebolet; quod interpretatur ſpica. Qui reſpondebat, Ceboleth: eadem litera ſpicam exprimere non valens. Statimque apprehenſum iugulabant in ipſo Iordanis tranſitu: & ceciderunt in illo tempore de Ephraim quadraginta duo millia.

NEMINI *legentium non manifeſtum putamus, hac Gilghaditarum ſolertia non in ſignificatione verbi, ſed in pronunciatione tãtùm, atque expreſſione fuiſſe factum periculum. quam ob rem in Latina atque Græca interpretatione, nomina ſpica & ςάχυς σύνθημα, nullum nobis, aut lectori cuipiam, faceſſere negotium debent: ſed illud nobis iam ſæpè obſeruatum adnotandum eſt, magnam eſſe variandæ prolationis opportunitatem in iis vocum elementis, quæ humanæ linguæ officio, aëre ad inferiores dentes illiſo, formantur: ex qua origine vnica, multarum literarum poteſtates diductæ ſunt; vt* D. Θ. T. Z. S. *in Latina & Græca linguis, vt alias interim omittentes ſuũ in locum reſeruemus. Harum autẽ tanta eſt affinitas, vt vel leuiſſimo oris vitio, vel negligentiori parum cura, prona omnino promptaq; deprehendatur permutatio; eaq; paulatim in vſum conuerſa, linguæ ſiue potiùs dialecti, vt Græci vocant, diuerſitatem efficiat: quod interea dum publicè & communiter non admittit vſus, vitio & Barbariſmo verti ſolet, & apud germanæ pronunciationis compotes riſum interdum mouere & cõtemptum pronunciantis, & nonnumquam (vt in hoc & in Petri Galilæi exemplo) creare periculum. At verò hoc potiùs, quàm alio vocabulo, Ephraitarũ pronunciationem examinandi Galaaditis opportunitatem à vicino fluuio adiunctam*

iunctam exiſtimare licet. Nam nomen SIBOLETH, *in agricultorũ ſermone ſpicam ſignificat, idemq́; per imaginem transfertur ad medium profluentis amnis alueum, quo aquæ impetus directus, frumenti in ſpicis ordines imitari videtur, & certam velut ſemitam, quam ſequatur, tenere. quam ob rem eodem vocabulo anguſtior via, quam Latini ſemitam dicunt, appel-*
Ierem. 18. *latur. huius ſignificationis exempla ſunt apud Ieremiam: Impingentes in*
Pſalm. 76. *viis ſuis, in ſemitis ſeculi. & apud Pſalten: In mari via tua, & ſemitæ tuæ*
Pſalm. 68. Ibidem. *in aquis multis. Illius verò illa: Et tempeſtas demerſit me. &, Non me de-*
Iſaiæ 27. *mergat tempeſtas aquæ. & in Iſaia: Et in illa die percutiet Dominus ab alueo fluminis vſque ad torrentem Ægypti. his omnibus in locis* SIBOLETH *legimus, quam vocem Latinus pro ſententiæ commoditate variè nunc ſemita, nunc tempeſtas, nunc verò alueus interpretatus eſt. Atque hac ipſa voce Iordanis fluminis alueum apud Iſraelitas communi vſurpatione indicari, Iſaiæ carmen apertè docet, Ab alueo fluminis vſque ad torrentem Ægypti; quod de Iordane flumine intelligit, extremo quondam Chananæorum ad ortum termino habito, ad extremum vſque meridionalem finem, hoc eſt, Ægypti Torrentem, ſiue Rhinocuram dictum. Hanc ſiue viam, ſiue ſemitam, ſiue ſpicam decurrentis aquæ, Hiſpanus ſermo* Raodal, *ſiue* Raudal *vocat. Itaque obiecti ante oculos fluminis alueum ſiue fluentum proprio nomine* SIBOLETH *exprimere iuſſi Ephratæi, non per primum germanum elementum, ſed per affine aliquo modo, verùm durius & preſſius, pronunciabãt. germanæ prolationi initium à ſibilo fit* SIBOLETH, *barbaræ verò & corruptæ à voce quã cicadæ edunt* ZZIBOLETH. *quod verò vna in vniuerſum natio huiuſmodi pronunciationes variet, quamquam ſunt qui ad cæli aërisq́; naturam referant; ipſa tamen rei ratio, & experientia etiam diligenter obſeruata, ad gentis vitium, & corruptæ ſemel imitationis vſum referre nos docuit. Nam perſæpè accidit, vt cuiuſdam vel viri vel feminæ mollior elementorum prolatio, quæ illi fortaſsis vel naturæ vitio, vel patrio vſu iam diu hæſerit, ab aliis, ac plerũque feminis, imitatione expreſſa, paulatim imitando vſurpetur, atque mollitudinis æmulatione in vulgus omne permânet, ac demum priuatus ſiue morbus, ſiue error linguæ commune ac publicum vitium fiat. ita Græculorum quorũdam conſuetudine & imitatione* C & G *Latinarum literarum æquabilem lenitatem & grauitatem, certis cum vocalibus* E & I *in ſtridulum ſonum coactam, graues authores notarunt, & Satyricus Stoicus ſui temporis ciuium culpæ adſcribit.*

Perſ. Sat. 1. Hos pueris monitus patres infundere lippos
Cùm videas, quærîſne vnde hæc ſartago loquendi
Venerit in linguas? vnde iſtud dedecus, in quo
Troſſulus exſultat tibi per ſubſellia læuis?

Gallicæ mulieres, præcipuè quæ aulæ delicias admirantur, recepta mollitudinis opinione, R *in* S *commutant, ac pro* Mon pere, ma mere, Mon peſe & ma meſe *pronunciant. Nobis pueris Bethicorum in Hiſpania, atq́; Hiſpa-*

lenſium maximè eadem cum Carpetanis & cum ſuperioribus Caſtellanis pronunciatio, ſimilisq́; omnino ſonus erat, quorum intra vigeſimum deinde annum tanta exſtitit diuerſitas, vt, niſi verborum fortaſſe quorũdam diſcrimen interſit, Hiſpalenſem à Valẽtino planè non diſcernas, cum vtriſq; pro S, ZZ; *& contrà pro* ZZ, *ſiue pro Caſtellanorum* Ç, S *vſurpetur; ita vt, ſi à Bethico verbum* SIBOLETH *exigatur, nullum aliud quam Ephraitarum* Zziboleth. *ſiue* çiboleth *audiatur. verùm hoc non natura Bethici aëris, qui & purus & ſalubris eſt, ſed gentis vel negligentia & incuria, vel vitio & matrum indulgentia natum, ex eo facilè arguitur, quòd antiqua & communis pronũciatio à grauiorum ſenum bona parte adhuc retinetur, & à nonnullis ex iuniorum numero meliùs monitis facilè atque aptè repetita inſtauratur. Atq; hoc Ephraitarum exemplo admonemur, quanti referat, ita linguam temperare & exercere, vt ſingularis in ſua quiſq; prouincia vel vitij, vel notationis proditricem metuat minimè: id verò fiet, cùm nihil mollius, nihil aſperius, nihil priuatæ ſimilitudinis affectetur, ſed ea tantùm vſurpentur, quæ quam plurimis eiuſdem linguæ compotibus conſtant. Nullius enim qui impeditioribus membris non laboret, lingua adeò inepta eſt, quin vt vitium quorundam, ſic & aliorum virtutem ſtudio atq; diligentia ſequi imitariq́; non poßit. Fuimus varias apud gentes non pro peregrinis pronunciando habiti. Vidimus in Belgio præcipuè Belgas feminas & viros variarum linguarum ſermonem felici imitatione exprimere. ſed de his ſatis. Optarent autem Ephraitæ diſcrimen inter* SIN *&* ZZAMAHH *meliùs tenuiſſe, vt non affectatæ atque retentæ diſſonantiæ poſtea tam multos magno malo pigeret, nimirum plus quàm quinq; mille, cùm in toto illo bello breui tempore ad quadraginta duo millia virorum perierint.*

Iudicauitque Iephte Galaadites Iſrael ſex annis, & mortuus eſt, & ſepultus in ciuitate ſua Galaad.

HVNC *ad patriæ atque Iſraeliticarum regionum ſalutem & liberationem excitatum, rebus compoſitis & ſecuritate parta, breui etiam vita perfungi Deus voluit, numquam tamen, dum vti licuit, otioſum aut ſegnem, ſed vt magiſtratus initio rebus gerendis celebrem excepere, ita reliquum totius ſexennij tempus in republica ſtudioſè ac feliciter curanda & adminiſtranda, ad extremum vſque diem occupatum tenuit. Sic explicamus,* Iudicauitque Iephte Galaadites Iſrael ſex annis. *Patriæ autẽ cognomentum ad nominis diſtinctionem adiungitur, & ad monumentum dignitatis & authoritatis à Galaaditis primùm decretæ, & deinde ex Ammonitica victoria confirmatæ, atque omnium Iſraelitarum conſenſu receptæ. Docemur autem ex ſermonis formula, non nomen ſolùm, ſed cognomen etiam in omnibus publicis edictis, decretis, ac mandatis fuiſſe vſurpatum.* Ac ſepultus eſt in ciuitate ſua Galaad. *Latinus interpres Græcam lectionem hoc in loco ſecutus eſt. fortaßis vtrorumq; mens fuit ambiguitatem vitandi, quam*

exemplar

exemplar ipſum præferre videtur: Et ſepultus eſt in vrbibus Gilghad. *Gilghad prouinciæ ſiue regionis, complures vrbes continentis, nomen eſt, quod nulli ſingulari vrbi aliàs inditum legere meminimus. Atq; ita in vna ex vrbibus Gilghad illum ſepultum fuiſſe intelligunt expoſitores iJ, qui totum pro parte vſurpatū cenſent. cuiuſmodi complura exempla ſermonis in* 1. Reg. 18. *ſacra vſurpātur lingua. vt illud: In duabus rebus gener meus eris hodie. &,* Zachar. 9. *Sedens ſuper pullum filium aſinarum. Homiliarum priſci authores more ſuo commentantur, virū illum elephantiaſi percuſſum, per omnes Gilghad vrbes delatum, in ſingulis ſingula membra, quæ ex morbo decidebant, amiſiſſe & humaſſe; idq; in deuotæ filiæ pœnam fuiſſe perpeſſum. verùm huiuſmodi explicationes cùm ſimpliciter accipiuntur, legentium fidem excedunt; cùm verò ad allegoriam referuntur, mentes exiguo cum fructu magno exercent labore. Nobis autem lectionis huius facilis atq; ex vſu explicatio eſt, nempe virum illum Galaaditem genere atq; contribulibus ſuis decus & ornamentum habitum, in Miſpa quidem vita defunctum, nec tamē ſepultum; ſed omnium Galaaditarum vrbium conſenſu, ſtudio atq; opera, & communi ac publico ſumptu, ex loco vbi mortuus fuerat, in ſuam ipſorum regionem delatum, & magnifico funere atq; inſigni ſepulchro honeſtatum, non intra vrbem aliquam, quippe non is mos Iſraelitis fuit ante tempora Regū Iuda, vt aliàs oſtendemus; ſed in loco pluribus vrbibus confini, quo tanti viri monumentum regionem totam celebriorem redderet.*

Poſt hunc iudicauit Iſrael Abeſan de Bethlehem.

INTERIM *dum certus, & perpetuæ ſucceſsionis iure cōſtitutus Princeps Iſraelitis non contingeret, iudicē, ſiue conſulem, atque vindicem, non ex vna tantùm tribu præfuiſſe legimus, ſed ex alia atque alia vel manifeſto Dei conſilio datum, atq; notæ præſentisq; ſalutis exemplo amplificatum; aut populi ſuffragio, propter manifeſtam virtutis præſtantiam, vel familiaris rei amplitudinem & opum copiam, optatum. ex quo cenſu Abſanus ſiue* IBTSAN *exſtitit, Iudæus vir, in exigua, ſed clara, & propter frumenti copiam laudata vrbe Bethlehem natus, qui egregia felicitate Iſraelitis mirabilis, & virtute ac probitate commendatiſsimus fuit. Oportuit enim eum fortem, ſapientem atq; beatum, & publico ac principe magiſtratu dignum duci, cui, ſingulari atque obſeruanda prouidentia benignitateq; Dei, tam numeroſa proles domi nata eſſet, eademq; honeſtis diſciplinis inſtituta, & liberali prorſus atque ingenuo more educata, demumq; ſapienter & aptè conſtituta. Nempe,*

Qui habebat triginta filios, & totidem filias: quas emittens foras, maritis dedit: & eiuſdem numeri filiis ſuis accepit vxores, introducens in domum ſuam.

NVMERVS *cùm primis par, & ſibi in vtroque ſexu conſtans, manifeſtam Dei prouidentiam benignitatemq; probat. Quippe ſobolis procreatio*

non

non tam ad humanam operam, quàm ad diuinam opem & efficientiam referenda eſt. S. S. E. Cernens autem Rachel quòd infœcunda eſſet, inuidit ſorori ſuæ, & ait Iacob marito ſuo: Da mihi liberos, alioquin moriar. Cui iratus reſpondit Iacob; Namquid pro Deo ego ſum, qui priuaui te fructu vētris tui? itaq; liberorum copia diuinum creditur beneficium, eoq; maius, quo numeroſior illa contigerit. S. S. E. Vxor tua ſicut vitis abundans in lateribus domus tuæ: filij tui ſicut nouellæ oliuarum in circuitu menſæ tuæ. Ecce ſic benedicetur homo qui timet Dominum. in Iſraeliticæ autem felicitatis ratione, ſi quiſquam ſuſceptum filium, vel puerum, vel iuuenem ſepeliuſſet, tamen tam diuini beneficij ac promiſſi compos ducebatur, cùm vel vnam animam Iſraelitico populo adiunxiſſet. Sed beatior is habitus, qui vel filiæ nuptias, vel filij videret coniugium. Hic verò triginta filias domi natas adeò prudenter, adeò honeſtè eduxit, vt omnes, nulla prorſus excepta, viris locauerit petentibus, iiſdemq; dignis. Nihil enim accidit quam ob rem vllam domi retineret, vel repudiatam vel viduam ad ſe reuertentem exciperet, ſed Emittens foras, maritis dedit, *cum idonea dote. Sacri ſermonis verba,* SALAHHHAHHVTSAH. *illas non vulgariter, ſed liberaliter locatas indicant, à variis variarumq; familiarum filiis expetitas, non intra vnam tantùm aut pauciores cognationes coactas, ſed* Foras, *hoc eſt, in varia loca diſtributas; ex qua re affinitatum & opum copiam illi accreuiſſe magnam intelligimus. eandem verò non minùs etiam ex liberorum coniugiis auctam, ſubiuncta expoſitionis pars indicat,* Introducens in domum ſuam. *Sua in lingua,* Et triginta filias adduxit filiis ſuis è foris. *ex variis domibus ac familiis ipſe delectas vxores liberis propriis tradidit, ſingulas ſingulis; quod ad modeſtiam & tranquillitatem atque pacem domeſticam non parum conferret: nulli, inquam binas, quamquam id moribus liceret, ſed triginta filiis triginta vxores, quas præter affinitatis coniunctionem, & tot parentum contractam neceſſitudinem, ita liberaliter tractauit, vt non nurus tantùm, quod ex lege efficiebatur, ſed filias & obſequio ſui, ac filiorum amori & cultui comparauerit. Præterea in tanta familia atque domo nihil vmquam niſi pudicum, niſi ex optimo more & ſanctiſſima diſciplina viſum, hæc eadem oratio demonſtrat, dum neminem ex filiis ſibi vxorem quæſiſſe, ſed à patre optatam duxiſſe commemorat, atque omnes maxima in concordia & charitate vixiſſe ſignificat. Huiuſmodi itaq; tum virtutis, tum beatitatis exēplo ſpectatus vir, Iſraelitis toto ſeptennio præfuiſſe, iúſque dixiſſe narratur. Quem oportet iam ſeniorem id ſuſcepiſſe munus, rebus omnibus domeſticis compoſitis, vitamq; in illo gubernationis honore conſummaſſe. Sunt ex antiquis authoribus qui hunc Abſanum eundem fuiſſe dicant cum Boghazo illo Ruthæ marito, Dauidiſq; progenitore, qui ex hiſtoriæ obſeruatione primas in Iſraele tenuiſſe videtur: vtcumque ſit, certè Abſanus & Iephte humanarum rerum diſcrimina, variamq; ſortem apertè commonſtrant, hic vnica tantùm filia auctus, quam nec locare potuit; ille verò ſexaginta libero-*

Geneſ 30.

rum non ſolùm numero inſtructus, ſed nuptiis & cōiugiis inſignis & beatus, tamen vterque Deo charus, quæ vera felicitatis ac ſumma ratio eſt.

Poſt hunc iudicauit Iſrael Abdon, filius Hilel, Pharathonites.

HVNC *etiam ſpectata virtus, & inſignis quoq; opum fama ex Ephraitarum tribu euocatum, publico ſuffragio rebus Iſraeliticis præfecere.*

Qui habuit quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes, adſcendentes ſupra ſeptuaginta pullos aſinarum : & iudicauit Iſrael octo annis.

AD *Abſani iam demortui exemplum hic etiam vir ex numeroſa ſobolis copia dignus exiſtimatus fuit, cui rerum gubernanda ſumma publicè traderetur, cùm præcipuè nihil eſſet quod nō ad id munus ſuffragaretur. Nam liberorum frequētia, maximè verò eorum qui honeſtè educati fuerint, cum primis commendatur, niſi fortaßis rei familiaris anguſtia prematur, quæ vel ad auaritiam patrem ipſum, vel ad viliores artes turbam domeſticam impellat. verū in hoc viro nihil tale verendū fuit, cuius familiæ adeò abundans ſuppetebat res, vt non filiis modò ſingulis, verùm & nepotibus triginta, iam ad virilem ætatem prouectis, ſingula ſuperarent iumenta, hoc eſt, muli regij (vt Ioſephus antiquus auctor hoc vocabulū explicat) quibus vehi ſolerēt, nec ipſe pedibus viam facere, nec terram agróſue colere, nec propria armenta aut pecora ſequi paſcereq; cogerentur; tantum abeſt vt ſordidis artibus operam darent, imò patrem loca opportuna muneris cauſa obeuntem inſigni & admirabili comitatu ſtiparent, nec cuiquā hominum graues aut ſumptuoſi, nec vrbibus damnoſi eſſent; atque ita moderatis omnes moribus agerent, vt nihil in ſe admitterent quod iniuſta & legitima atque innocēti patris gubernatione excipi poſſet. quo in officio atq; ſplendore cùm iam ſenex admodum, hoc eſt, tot nepotibus iam viris inſtructus, clauum reipublicæ ſeptem tenuiſſet annis, ampliſſimo honore extremum clauſerit diem, nomenq; & familiæ & honeſtum patriæ monumentum reliquerit.*

Mortuuſque eſt, ac ſepultus in Pharathon terræ Ephraim, in monte Amalech.

IN *germana lingua proprium viri, atq; patris etiam nomen & patrium repetitur:* Et mortuus eſt Ghabdon, filius Hilel ille Pirghathonites, & ſepultus eſt in Pirghathon, *&c. Quam repetitionem ad commemorandum viri elogium, paternæq; familiæ decus, & patriæ ornamentum inductam, interpretamur, cum ſignificatione laudum, ex ipſis nominibus ad poſteritatis memoriam transfundendarum.* Ghabdon *enim miniſtrum magnum;* Hilel *commendatum laudatumq; Latinè dicere poſſumus: ita vt vel ipſa viri & patris nomina, Dei ac reipublicæ verum laudatumq; miniſtrum prædicarent. Atque epitaphij, ſiue inſcriptionis monumento inciſæ formulam, poſtremus huius narrationis verſus repræſentat.*

CAPVT

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

RVrſusque filij Iſrael fecerunt malum in conſpectu Domini: qui tradidit eos in manus Philiſthinorum quadraginta annis.

V T *res hominum ſunt, quos internæ ac natiuæ mala nequitiæ, perpetuæ pacis faſtidio afficiunt, ſimilitudinis temporum tenet ſatietas. Iam trium ætatibus, quamquam breuibus, eiuſdem religionis & conſtantis reipublicæ, maximè verò ſacrorum formæ pigebat ac tædebat. Igitur non priuatè modò, ſed publicè etiam curatum eſt, vt quædam adderentur & mutarentur, nouaq́; adſciſcerentur, qualia vulgus & cupit, & libenter agit. non quidem quòd illis mala omnino crederentur, ſed pro temporum, vt dici ſolet, ratione atque vſu probari ac defendi poſſe viſa eſſent: verumenimuero diuino iudicio atque decreto damnata improbataq́; prorſus erant. Namq́; omnis mutandi facultas & legibus olim adempta fuerat, & mutationis audacia grauibus antè ac ſeueris vindicata exemplis. S. S. E. Quod præcipio tibi, hoc tantùm facies Domino Deo. & tamen filij Iſrael, quibus à Dei voluntate & doctrina nec tantillum quidem diſcedere fas fuerat,* Fecerunt malum : *non in oculis ſuis, vti videre videbantur; verùm* In conſpectu Domini. *Sua in lingua:* In oculis Domini. *apertè, publicè, & communiter, palàm vidente & improbãte Deo, cuius iudicio vicinorum Palæſthinorum inuidiæ, & inſolentiæ, atq́; ſæuitiæ permißi ſunt* quadraginta annis *exercendi & caſtigandi. Atque hæc explicandæ narrationis breuis periocha argumentiq́; ſumma eſt, quam deinceps ordine author perſequitur. Primùm autem illud in hac hiſtoria propoſitum eſt, oſtendere magnam hanc quadraginta annorum calamitatem Iſraelitis iudicio Dei allatam, ob pietatis religionisq́; violatæ ſcelus; eam verò ita temperatam, vt vtraq́; pars, tam oppreßi quàm oppreſſores, diuinæ prouidentiæ planè adſcribendam agnoſcerent, cuius nutu Iſraelitæ puniretur, & hoſtes non pro animi ſententia permitterentur ſæuire. Hæc autem ratio, ne planè quemquam cordatum hominem fugeret, ita à Deo inſtituta narratur.*

Deut. 12. 32

Erat autem quidam vir de Saraa, & de ſtirpe Dan, nomine Manuë, habens vxorem ſterilem.

P R O V I D E N T I A *ratioq́; diuina ex omni narrationis parte obſeruanda commendatur, vt ex loci ac patriæ nomine* T S I R G H A H, *quod Latinè veſpam interpretari, & ad futuræ in Palæſtinos vexationis omen obſeruare licet. ita vt prodituram ex illa vrbe virum veſpæ aculeum infeſtißimum coniectare poßimus.* Vnus, *ſingularem ſignificat, & ſingulari cauſa delectum præter cæteros eiuſdem vrbis, cùm ob nomen* M A N V A H H, *quod quietem ſiue intermißionem afferentem ſignificat, atque in illo longo Iſraelitarum labore reſpirationem quandam exſpectandam portendit. his duabus*

 rebus

rebus tertia & quarta adiunctæ ſingulari conſilio initam compoſitamq́ rationem probant. tertia verò illa fuit, Ex tribu Dan. *ex qua iudicem præſente nota obſeruandum exſtiturum aliquando, in oraculis & paternis prædictionibus erat.* Geneſ.49. *Dan iudicabit populum ſuum, ſicut & alia tribus Iſrael.* ›› *Fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita, mordens vngulas equi, vt cadat adſcenſor eius retrò. Salutare tuum exſpectabo Domine. Huius vaticiniÿ in illa vmbra Iſraeliticarum rerum præſtandi tempus & opportunitatem apparari, & inſtare, omnis deſcriptio indicare iam videtur. Nam de ſublimiore & ad publicam ſalutem pertinente ratione nunc ex profeſſo non agimus, niſi quantum identidem non deſiſtimus lectorem certiorem facere, omnia hæc in figura illis contigiſſe, ac noſtri cauſa literarum monumentis ad poſteritatis memoriam & vſum fuiſſe mandata, vt per conſolationem ſcripturarum, vt Paulus docet, ſpem habeamus. Quarta autem huius paraſceues pars eſt,* Habens vxorem ſterilem. *Cuius poſtea partus cùm ad ſingularem Dei efficientiam ſit neceſſariò referendus, magnam ſui exſpectationem apud affines, atq; adeò apud omnes quibus notus eſſet, concitaturus erat. In propria lingua pars hæc ita enunciatur:* Et vxor eius ſterilis, & non pepererat. *quam orationis formam ad heteroſin poëticam, vel oratoriam repetitionem Hebræi expoſitores referunt; nos autem ita coniunctam conſertamq́ accipimus, vt poſteriore membro prioris indicium contineri intelligamus. Nam vt partus fœcunditatem à natura conceſſam probat, ita rurſus exſpectata diu ſoboles, nec definito contingens tempore, feminæ ſterilitatem arguit. Tempus autem quod in antiqua lectione, atque adeò in ſcribarum diſputationibus de repudio, omnium conſenſu, præſcriptum adnotauimus, viginti annorum eſt à celebrato coniugio, ad quem vſq; finem vxor ſterilitatis cauſa dimitti non poterat; poterat autem illorum moribus poſt exactum vigeſimum annum; vel, ſi id viro non placeret, alteram ducere licebat, ex qua ſobolis propagaretur poſteritas. Itaque interpretamur exſpectandæ fœcunditatis tempus omne feminæ illi peractum, ſterilitatis opinionem, imò cenſuram veriùs adſcripſiſſe, nec tamen eam fuiſſe à viro expulſam, quòd nec lex neceſſariò id imperaret agendum, nec bonæ ac piæ aliàs feminæ virtus & modeſtia digna eſſet, quæ mariti viri optimi gratia & conſuetudine priuaretur. Notanter autem perfecto tempore, ac plus quàm perfecto potiùs verbum hoc pronunciatum eſt:* Et non pepererat, *ſiue,* Et non peperit. *Nam perfectum ad res abſolutas & peractas illa lingua vſurpatur. Chaldæus paraphraſtes deſperatam ſobolem intellexit, atque ita expreſſit:* Et genitus non [erat] illi. *alluſitq́ ad antecedentem ſignificationem,* De ſtirpe Dan. *oportet autem* MANVAHHVM *illum recto, vt dicitur, ſtemmate ex Dan prognatum, interpretari, eíque iam poſthac ex illa vxore non fuiſſe ſperandam progeniem; quod non ipſi tantùm, ſed vxori etiam erat moleſtiſſimum.*

Cui

Cui apparuit Angelus Domini, & dixit ad eam: Sterilis es & abſque liberis; ſed concipies, & paries filium.

DIVINA *virtus, ac ſingularis prouidentia tum maximè & apertiſſimè cognoſcitur, cùm nulla ingenio iudicioq; hominum ad communem & obſeruatum naturæ exemplum ſupereſt prouocatio. Atq; in huiuſmodi argumentis præcipuè piorũ animorum exploratur fides, & fidei ipſius præſtantia & vis cognoſcitur, ita vt nec maxima miracula, niſi vbi fidei magnitudo & firmitudo conſtiterit, Deus facere ſoleat, nec magna fides vmquã ſuo præmio, ac ſingulari Dei beneficio naturæq; modum ſuperante, fruſtretur. de qua re multa, & copioſiſſimè D. Paulus cõpluribus agit in locis. Verùm Angelum nunciumq; Domini ex ſpirituum natura hunc fuiſſe credimus, humana verò ſpecie illi ſanctæ feminæ viſum.* Sterilis es. *Naturæ vitium illi certũ certius etiam confirmat, ad promiſſi beneficij faciendam & confirmandam fidẽ.* Et abſque liberis. *propria in lingua.* Et non peperiſti. *Vides iam te ex deſiderati tam diu partus defectu ſterilitatis damnatã, atque rectè vereq; de hac re ſentis. ſed quod natura aſſequi non potuiſti, nũc iam diuino promiſſo & munere obtinebis. Namq; iſta naturæ ſterili conſtitutione, & negata pariendi facultate, diuini tamen promiſſi virtute & efficientia* concipies, & paries filium marem, *qui patris domũ familiamq; augebit. Hæc ſignificatio eſt nominis* BEN, *pro quo ſæpè filium Latinè dicimus. Atque prior hæc nunciationis & promiſſi pars ad rem ipſam definiendam, atque efficientiæ rationem indicandam refertur; cætera verò deinde oratio cauſam rei indicat, & , quemadmodum Deus ad felicem euentum rem deducendam conſtituerit, præſcribit & præcipit.*

Caue ergo ne bibas vinum ac ſiceram, nec immundum quicquam comedas.

FILIVM *non ex vulgato & conſueto naturæ, ſed ex ſingulari ac rariſſimo diuinæ efficientiæ ac prouidentiæ exemplo edendum, in maiores præſtantioreſq; vſus comparatũ iri, res ipſa ratioq; indicabat, hoc eſt, ſingulare beneficium hominibus, authore Deo, conſtiturum. Eum igitur non vulgari etiam modo ac more enutriendum educandumq;, verùm ad magni muneris exſpectationem, ſingulari cura & ſedulitate, à vitiorum & voluptatũ materia & conſuetudine alienum, ad temperantiæ, frugalitatis, & virilitatis, deniq; ſanctitudinis diſciplinam non modò à primis annis imbuendũ, ſed ipſa etiam matris aluo informandum, commendat Angelus. Et quia multa in vino mala, pueritiæ atq; adoleſcentiæ pernicioſa, ſubeſſe aliàs perſæpe ſacra docet philoſophia, omni vini & ſiceræ potu, omniq; immundorum ciborum eſu mulieri per Angelum interdicitur. Namq; cùm maximã ac præcipuã in concepto, & in vtero creſcenti fœtui materiam ſuppeditet maternus ſanguis, & ille ex cibo ac potu genitus vel temperetur, vel vitietur, pro ſumptarum rerum ratione ac natura; plerũq; efficitur vt matrum appetitiones,*

& natiuas vel inhærentes animæ affectiones, nati iam infantes imitentur & ſequantur, atq; deinde adulti, vſu conſuetudineq́; promoueant:

Iuu. Sat. 14.

——— Serpente ciconia pullos
Nutrit, & inuenta per deuia rura lacerta.
Illi eadem ſumptis quærũt animalia pennis.
Vultur iumento, & canibus, crucibuſq́ue relictis,
Ad fœtus properat, partemq́ue cadaueris affert.
Hic eſt ergo cibus magni quoque vulturis, & ſe
Paſcentis, propria cùm iam facit arbore nidos.
Sed leporem aut capream famulæ Iouis, & generoſæ
In ſaltu venantur aues: tunc præda cubili
Ponitur: inde autem, cùm ſe matura leuabit
Progenies, ſtimulante fame, feſtinat ad illam
Quam primùm rupto prædam guſtauerit ouo.

Futurum itaque fortem ac ſtrenuum virum, atq; à voluptatũ vſu & ſtudio ſemotum, ad virtutis & fortitudinis præſtantiam effictum, ab ipſo matris vtero vini oſorem ac deliciarum contemptorem prodire curat Angelus; deinde verò ipſum diuinũ athletam continentia, laborum patientia, & omni ad virtutem & ſanctitatem diſciplina & exercitatione inſtrui iubet. Siceram. *Quidquid immodico hauſtu temulentiã ebrietatemq́; facere bibenti poteſt,* SECHAR *in ſacra lingua dicitur, vnde Latinis interpretibus ſiceræ nomen traductum. Vidimus complures à mellis, vel caſei, vel lactis, eſu abhorrentes, quorum matres, dum vterum geſtarent, eaſdem eſcas omnino reſpuerant.*

Quia concipies, & paries filium, cuius non tanget caput nouacula; erit enim Nazaræus Dei ab infantia ſua, & ex matris vtero, & ipſe incipiet liberare Iſrael de manu Philiſthinorum.

EXSTITVRI *ex diuino miraculo ac beneficio cauſam, & cauſæ antecedentia atque opportuna hoc verſu explicat Angelus, filium mulieri concipiendum & edendum, ad Iſraeliticæ ſalutis initium faciendum comparari docens, ideoq; ab ipſo vtero deuotũ & ſacrum dicatumq́; Deo, per omnemq́; vitã à communi & vulgari conſuetudine & vſu ſemotum poſtulari. Erat autem in legitimorũ votorum genere ſanctitatis ratio ac diſciplina quædam religioſo nomine dicta* NAZIR, *quod ſeparationẽ ſignificat, cuius voti rei, toto damnationis ſiue profeſſionis tempore, cùm voluptatibus cæteris, tum vino prorſus abſtinebant, irraſoq; peragebant capite. de cuius voti forma & ſignificatione, diuina præcepit lex, & nos, duce Deo, in Magno diſſeremus opere. Perpetuum autem ſibi Nazaræum huiuſmodi, ab ipſa matris aluo & conſecrari, & initiari, atq; conſeruari Deus præcipit, vt vel ex eodem tempore, vt in publicum beneficiũ natum, populo exſpectandum proponat. Atq; ad hoc deuotionis & ſanctitudinis atq; vſurpationis genus Hieremiæ vatis & Iohannis Baptiſtæ natiuitas referenda eſt, & aliorum, quos ſingulares*

humano

humano generi ſuorũ beneficiorum miniſtros, variis diuini Spiritus inſtructos donis, & auctos virtutibus, certis nationibus atque ſeculis altiſsima prouidentia creauit. Ipſe incipiet liberare Iſrael. *Ipſe, idẽ filius ſolus, his modis imbutus & inſtructus, ac diuina virtute ſingulariter auctus, non ſalutem ac libertatem abſolutam; quòd nondum maturum tempus poſtulare aut impetrare videatur; ſed reſpirationem, atq; futuræ demum liberationis argumentum & initium præſtabit, & Iſraelitis obſeruare ac reſipiſcere volentibus, fidem & ſpem conciliabit, diuinæ miſericordiæ & virtutis, quam pœnitentiæ & pietatis cura & ſtudio certam, & præſentem, efficacémque poſcere, & opportunè experiri concedatur. Interea verò & populus hic non ita opprimetur, quin ſalutem ſibi paratam ſperare & quærere poſsit, nec ea Palæſtinis hoſtibus permittetur licentia & impunitas, vt, metu ſublato, omni Dei cura Iſraelitas relictos atq; deſertos prorſus perſuaderi poſsit, ſed illud conſtet, eoſdem ſibi propter peccata ad correptionem traditos, quæ plus iuſto prolata, ipſis correptionis miniſtris ac ſatellitibus iuſtiſsimas pœnas & grauiſsimas molitura ſit. Igitur iubetur mater ita filium excipere, vt ab ipſa infantia alieniſsimum à Palæſtinorum moribus, vſu, & conſuetudine educaret, vtq; ipſe ſeſe non ad ſuum ipſius commodũ, ſed ad Dei obſequium & miniſterium intelligeret editum, vtq; comam nutriens, Deo dicatũ ſeſe profiteretur, & perpetuum luctum indicaret publicæ Iſraeliticarum rerum calamitatis, quam vel vindicandam, vel minuendam meditaretur. Namq; capilli, barbæ, & vnguium prolixitas, & huiuſmodi ſtudioſa aliquorum habituũ negligentia, tale quid ſignificare & admonere ſolet, vt multis exẽplis in ſacro docebamus Apparatu. Hæc itaq; omnia futura mulieri prædicebantur, & ſua pro parte curanda commendabantur.* Lib. Ierem.

Quæ cùm veniſſet ad maritum ſuum, dixit ei: Vir Dei venit ad me habens vultum Angelicum, terribilis nimis: quem cùm interrogaſſem quis eſſet, aut vnde veniſſet, & quo nomine vocaretur, noluit mihi dicere.

DIVINA *authoritate firmatum reſponſum mulier vti animo & cogitatione conceperat, ita viro ſuo narrare & commendare ſtudet: primùm à miniſtri ſiue denunciatoris repræſentatione, quem, quia locutum audierat, & futura prædicentem, vatem eſſe crediderat; quia verò præſtantiſsima & humanis exemplis venerabiliore ſpecie conſpexerat, homine maiorẽm exiſtimabat, ſaltem diuina virtute interiùs plenum, & maieſtate exteriùs venerabilem.* Vir Dei. *Chaldæus paraphraſtes, Propheta Domini interpretatur. Namque ita ſeculis illis vates appellatos, diuinæ hiſtoriæ tradunt. vt: Ecce vir Dei eſt in ciuitate hac, vir nobilis. omne quod loquitur, ſine ambiguitate venit.* Habens vultum Angeli. *Namq; huiuſmodi ſpeciem humanã vulgus hominum affingere ſolebat Angelis, quos ita aliquando conſpectos audierant.* Terribilis nimis. *Nõ qui terreret, horroremq; inferret; quippe de-* 1. Reg 9.

corem

corem dignitatemq́; præferebat maximam; ſed qui obſeruantiam cultumq́; intuentium poſtularet propter inſolitam vultus maieſtatem, adeò vt ſeſe præ reuerentia & verecundia nihil auſam fuiſſe vel interrogare vltro, vel alloquutum ſponte quæ cuperet percontari. Quem cùm interrogaſſem. *Ex Græca verſione oratio hæc inducta eſt. Nam nihil illa interrogaſſe ſuperiùs narratur. Primæua lectio, cui Chaldaica etiam interpretatio conuenit, ita habet:* Et non interrogaui eum vnde ipſe, & nomen ſuum non indicauit mihi. *Neq; ego propter muliebrem verecundiam, atq; etiam propter tantæ dignitatis reuerentiam quicquam rogaui, neq; ille quicquam, quod ad ſe cognoſcendum faceret, explicuit; ſed mihi tantùm ea, quæ ad me attinerent, enunciauit, quorum exemplum hoc eſt, videlicet:*

Sed hoc reſpondit: Ecce concipies, & paries filium. caue ne vinum bibas & ſiceram, nec aliquando veſcaris immundo: erit enim puer Nazaræus Dei ab infantia ſua, & ex vtero matris ſuæ, vſque ad diem mortis ſuæ.

PRVDENS *femina omnem mariti interrogationem præuertit, & ſe curioſitatis liberauit ſuſpicione, & ea tantùm retulit quæ marito grata, atq; ex vtriuſque voto atq; vtilitate erant: ea verò, quæ hoc tempore nec opportunum, neq; commodum erat euulgari, ſilentio prætermiſit. Cùm ſe propter verecundiam, & viri Dei reuerentiã, nihil interrogaſſe ait, vltro reſponſi vaticinij fidem arrogat. Neq; enim ille, niſi Propheta eſſet, voti deſideriíque mei rationem cognouiſſet, & vltro prior indicatam expoſuiſſet, mihi omnino ſilenti & admiranti tanta explicuiſſet ſerie, & religione præcepiſſet. ne verò excipi poſſet, illum fortaſſe quempiam ex vicinis aut finitimis eſſe, qui illam tam longo tempore & nuptam noſſet, & ſterilẽ intellexiſſet; formam viri priùs indicauit non vulgarem, nec noſtris, imò nec cæteris hominibus ſimilem, ſed lõgè præſtantem.* Vt ſpecies Angeli Dei. *quæ illũ noſtris nobiſq́; notis hominibus maiorem probabat.* Vſque ad diem mortis ſuæ. *Hoc ab Angelo non expreſſum, cogitando, ſecumq́; animo reputando ex eo intulit, quòd ab vtero Nazaræum futurum, & illa in ſanctitate ſalutis initia populo ſuo facturum audierat, atq; ita ſibi ab immundi eſu cauendũ intellexerat & conſtituerat, ne mortis diſcrimen fœtui afferret, ſi quicquam vel impurum ederet, vel vetitum biberet. Cur verò nihil præterea adiunxerit de promiſſa Iſraelitis per filij operam ſalute, in cauſa eſſe credimus prudentem metum, ne vulgata ſemel ratio, vel tumultum apud Iſraelitas, vel cõſilium apud Palæſtinos ederet in pueri perniciem, & domus ſuæ ruinam.*

Orauitque Manue ad Dominum, & ait: Obſecro Domine, vt vir Dei, quem miſiſti, veniat iterum, & doceat nos quid debeamus facere de puero, qui naſciturus eſt.

NVNCII *lætitia in ſpem erectus, & veri pernoſcendi cupidus, beneficium, quod ſibi & vxori commune fore intelligebat, ſibi etiam aperiri; quid à ſe*

à ſe, ad eam rem fouendam, agendum curandumq́; ſit, præcipi poſtulat. Obſecro Domine. *In propria lingua:* In me Domine. *quam ſermonis figuram Latini interpretes vnico verbo, Obſecrare, ſolent reddere, in quo poſtulantis perſonæ ſignificatio latet. Græci ex verbo vertunt, ἐν ἐμοὶ κύριε. Ea, inquit, quæ in vxore expoſuiſti, in me etiam explicato, ac rationem præſcribito, quemadmodum vtrique noſtrum agendum ſit, atq; in ſuſcepto filio curandum, cùm infante, tum etiam adultiore.* Quid facere debeamus, *vltra communem curam quam parentes adhibere ſolent natis.* Qui naſciturus eſt. *ſua in lingua,* Illi nato? *illi, qui & miro modo natus, ſingulariter educandus videtur, vt qui Nazaræus ac ſanctus naſciturus dicitur.*

Exaudiuitque Deus deprecantem Manue, & apparuit rurſus Angelus Dei vxori eius ſedenti in agro. Manue autem maritus eius non erat cum ea.

FIDELIS *viri votum, Dei prouidenti gratum, felici euentu comprobatum narratur. Namque oratio ipſa fidem obſeruantiamq́; indicabat, credentis læto nuncio ac promiſſo, & ſeſe vltro ad ſuas curandas partes inſtruendum præbentis. Viſus autem fuit iterũ vxori, vtpote ex priore exemplo, ad huiuſmodi conſuetudinem & ipſum eundem, quem antea audierat & viderat, facilè agnituræ, rem ab eodem ſibi nunc denuo confirmatam, promptiùs atque diligentiùs excepturæ, atque eodem tempore ſolitariè conſidenti, & in illa quiete de promiſſo diuino, vt ipſa rei ratio exiſtimandum docet, cogitanti.*

Quæ cùm vidiſſet Angelum, feſtinauit, & cucurrit ad virum ſuum: nunciauitque ei, dicens: Ecce apparuit mihi vir, quem antè videram.

OBSERVANDA *cum primis eſt diligentia curaq́; Dei, qui ex propria miſericordia & benignitate, Iſraelitarum quamquam moribus offenſus, rebus tamen publicis ita proſpiciebat, vt, quæ de ſalute inſtituerat publica, repetitis actionibus prædicenda adornandaq́; curaret; deinde verò ſingulari cùm mulieris tum viri fidei conſuleret. adhæc etiam prudentis ac piæ feminæ officioſa ſedulitas cognoſcenda, quæ mariti deſiderio & voto ſua etiam opera reſpondere ſatageret.* Quem antè videram. *in propria lingua, Chaldaicaq́; paraphraſi, & Græca verſione, eadem dies fuiſſe indicatur, qua Angelus à muliere bis viſus eſt:* Qui venit in die hac ad me.

Qui ſurrexit, & ſecutus eſt vxorem ſuam: veniensq́; ad virum, dixit ei, Tu es qui locutus es mulieri? Et ille reſpondit, Ego ſum.

DILIGENTIAM, *induſtriam, & prudentiam à viro adhibitam, commendat narratio, cuius votũ hæc non minuebant, ſed confirmabant magis, atq; adornabant. Namq; is, vt locum obſeruaret, rationemq́; attentiùs caperet actionum eius, quibus eadem die vxorem adiiſſet ſuã, præire iuſſam*

paulo citeriùs, conſequutus, demum verò perueniens rogat, num idem ipſe mulierem antea conuenerit, cupiens videlicet ex vtriuſque declaratione & confeßione cognitam rem, collatis rationibus, & veram, & obſeruantia dignam pernoſcere, & ſibi proponere ac ſuſcipere obſeruandam. dum verò rogat, num ille ſit qui antea venerat, rem omnem de prole obtinenda ſibi iam narratam ſubindicat, & illius reſponſo non repeti, ſed affirmari poſtulat. reſponſi verò veritatem prudenti conſilio, opportunóque examine, explorat hoc pacto.

Cui Manuë, Quando, inquit, ſermo tuus fuerit expletus, quid vis vt faciat puer, aut à quo ſe obſeruare debet?

VERITATIS *affirmatæ ſignum non aliud optauit, quàm certam rei rogatæ expoſitionẽ, incertæ & inexplicatæ interrogationi præſtandam: quæ ſi cum vxoris narratione conſtaret, manifeſtum conſtituti & conſtantis conſilij argumentum præberet. Namq; aliàs ſi alius quiſpiam mulierẽ antea fuiſſet allocutus, nihil ab hoc nunc reſponderetur, quod à rei ſimplicitate & ratione non diſcreparet. Rogatus enim alius, quid de puero nato faciendum eſſet, niſi ipſe idem eiuſdem compos rei fuiſſet, diuinare omnino, vel diſſentanea reſpondere cogeretur, vel tacere.* Quando ſermo tuus. *in exemplari lingua ſic*: Nunc veniet verbum tuum. *Græca verſio ita habet*, νῦν δ' ἐλθόντος τοῦ ῥήματος τοῦ. *Chaldaica autem*: Nunc firmentur verba tua. *Sententiæ verò illa ſimplex fuerit explicatio: Nunc mihi præſenti rei, quam effatus iam es, repetitionem expoſitionemq; factam cupio & poſtulo. puerum natum ea ratione qua naſciturum prædixiſti, quid ſeruare oportet, quid etiam facere decet. Alterum de pueri iam adulti diſciplina & obſeruatione, quod proprios mores atq; educationem ſpectat; alterum de officio, quod ad communis hominum ſocietatis rationem pertinet. Hebraicè*: Quæ erit regula pueri, & factum illius? *Puer* NAGHAR *eo tempore vocatur, quod ab infantia ad iuuentã vſq; peragitur. Nam quod ad cunabula infantiamq; facit, parentum curam tantùm & operã exigere videtur: vlterius his tempus iam doctrinam diſciplinamq; poſtulat; quam à Deo profectam, & ipſis acceptam, diuinæ authoritatis religione & metu inculcandam puero parentes curaturi erant. Verum, inquit, conſtantémque ſermonem tuum mihi probato præceptione eorum, quæ puero ferenda, quæq; fuerint facienda.*

Dixitque Angelus Domini ad Manuë: Ab omnibus, quæ locutus ſum vxori tuæ, abſtineat ſe.

DIXITQVE Angelus Domini. *Reſponſi ipſius conſtantia & cohærentia Angelum Domini, hoc eſt, nuncium certum probauit, eundemq; eſſe docuit qui antea mulierem fuerat allocutus. Non enim aliàs tanta tamq; ſequax rerum ac ſermonum conſtrui connectiq; poſſet ratio, præcipuè cùm expoſitio hæc poſterior viro ipſi Manuë fuerit repetita, muliere vel ſemota,*

vel

vel prorſus ſilente, perinde ac ſi nulla intereſſet. ideo notanter ſcriptum, Ad Manuë. *vt non ad vtrumque, ſed ad virum tantummodo ſermo factus intelligatur.* Vxori tuæ. *Hebraicè* Mulieri, *ſic & Græcè & Chaldaicè etiã, quod etiam vxorem interpretari ſolemus, cum adiuncto tamen nomine, vel nominis vicem obtinente vocabulo. ſubindicat autem ea omnia quæ mulieri obſeruanda, & per illam filio commendanda erant: quæ cùm eueſtigio repetit, ſe eundem eſſe euincit, qui mulierem antea de eadem re præmonuerat.*

Quidquid ex vinea naſcitur, non comedat: vinum & ſiceram non bibat, nullo veſcatur immundo; & quod ei præcepi, impleat atque cuſtodiat.

D V O *ſibi declarari poſtulauerat Manuahh, rationem videlicet educandi nati, & munus atq; partes, ſiue perſonam ab illo ſuſtinendam. alterum Angelus repetens reddit, & vxori commodiùs prædictum fuiſſe indicat, vtpote cuius cura & opera puer ad continentiam & temperantiam comparandus aſſuefaciendusq; erat. id verò nunc roganti refertur, vt omnis de nuncij ac prædictionis veritate dubitatio auferatur. Alterum verò celatur prorſus, quod & à prudente femina fuerat ſilentio inuolutum: indicatur autem viro percontanti ſatis eſſe ea declarari, quæ ipſis ad filium in virtute & morum ſanctitate inſtituendum cognoſci expediebat; vſum autem ipſum, & officium futuri viri, curioſè exquirendum non eſſe, ſed Dei conſilio & authoritati permittendum. eſtq; huius reſponſi ſumma: Veſtrarum partium fuerit, curare diligenter, quemadmodum natus veſter ad Dei obſequium & cultum ex præſcripto ſanctè inſtituatur: Dei verò poſtea erit, illo ſibi dicato ac delecto ad publica vti commoda: nec futura, quæ non vltro indicauerit Deus, cognoſcere tibi nunc fas eſt.*

Dixítque Manuë ad Angelum Domini: Obſecro te vt acquieſcas precibus meis, & faciamus tibi hœdum de capris.

I N S O L I T O *cùm ſpeciei, tum colloquij & nuncij exemplo, lætus & admiratus vir, quàm diutiſſimè poſſet, frui cupiebat; quamobrem Domini Angelum, quem vatem quendam rebatur, detinere ſtudet, & voluntate atq; officio experitur: rogat igitur vt apud ipſos hæreat, munere aliquo honeſtoq; conuiuio illi gratulaturos. vtitur verò verbo* Faciemus, *quod ad vtramque officij pietatis partem aptè vſurpatur. ſignificat enim & cibos epulaſq; condire, & ſacra operari, atq; hoſtiam cædere & incendere: quo verbo experiri parabat, quiſnã is, num Deus, num homo eſſet.* Obſecro te vt acquieſcas. *ſua in lingua:* N A G H T S E R A H N A O T H C H A, Detinebis obſecro te. *Nolumus, inquit, te à nobis diſcedere nullo munuſculo dimiſſum, ſed aliqua grati animi ſignificatione affectum, quam tibi probari cupimus, non doni magnitudine, ſed ſedulitate curantium.*

Cui reſpondit Angelus: Si me cogis, non comedam panem tuum: ſi autem vis holocauſtum facere, offer illud Domino. Et neſciebat Manuë quòd Angelus Domini eſſet.

SI me cogis. *Idem verbum retulit quod fuerat à Manuahh vſurpatum.* IMTHAGHATSERENI, Si me detinebis. *Cùm autem ille duplicis ſignificationis vocabulo,* Faciemus, *vel illi ponendum hœdum, vel ſacrificandum ſignificaſſet; vtrumque ſenſum ſibi cognitum, & conſilium dicentis exploratum, indicauit Angelus. Nam vel tu mihi conuiuium paras, vel ſacrificium: ſi conuiuium, etiamſi moram fueris molitus, non comedam panem tuum. Panis autem nomen, cùm pro* LEHHEM *vſurpatur, omne cibi genus, quo humana vita nutriri aliq; poteſt, cõplectitur. Significauit autem hoc reſponſo Angelus, ſe non iis cibis viuere, quibus homines veſcuntur, nec fame vlla affici, quamquã longiſſimè detentum, atq; ideo humana ſorte longè ſuperiorem indicauit. quod ſi Manue cognoſceret, tamen nec altero officio proſequi deberet, ſacrificandi videlicet, cùm ſacrificia iure ac legitimè inſtituta, nemini, præterquam vni Deo, debita referri oporteret. S.S.E.* [Exod. 22.] *Qui immolat Diis, occidetur, præterquam Domino ſoli. Atq; ita ſeſe homine præſtantiorem, non tamen Deum eſſe, inſinuabat, ſimúlque probabat propoſitum & conſilium ſacrificandi Manuahh, quod tamen ritè & piè atque legitimè expediri monebat, vt quocumque nomine id curaretur officium, ſiue voti ob poſtulatum, ſiue gratulationis ob acceptum beneficium, ſiue expiationis & placationis, vni tamen Deo exhibendum eſſet; non vt illa ætate ac tempeſtate ſuperſtitioſè atq; impiè agebatur, corrupta & immutata omni veri cultus ratione & norma, ſanctitateq; ſacrorum variis inuentis ac vitiis contaminata. Atq; his quidem omnibus tum rationibus, tum verbis ac ſignificationibus ad veri cognitionem incitatus & prouocatus, tamen* neſciebat Manue quòd Angelus Domini eſſet. *in germana lingua* CHILOIADAGH. Atqui non nouit. *nihilominus ille non altiùs de illo intelligebat aut ſentiebat, quàm de viro aliquo Propheta. Namque ita longè ab hominum mente abeſſe ſolet, ac differri diuinarũ cognitio rerum, vbi cum humanis opinionibus ac ſententiis miſcetur.*

Dixitque ad eum: Quod eſt tibi nomen? vt, ſi ſermo tuus fuerit completus, honoremus te.

CVM *neq; conuiuium nec ſacrificium admitteret Angelus, tamen non aliqua ratione officium illud gratulari indignum bono & pio animo arbitrabatur Manuahh; quamobrẽ nomen rogat: quo vocabulo non naturæ tantùm, ſed dignitatis, authoritatis, & ordinis notationem contineri, iam aliàs pluries admonuimus. Ediſſere igitur, quo in rerum loco & ordine, quo in munere ſis, vt pro meriti erga nos tui, vbi ſeſe opportunitas obtulerit, pro dignitatis ratione, agnoſcentes profiteamur, ſiue id verbis, ſiue muneribus, ſeu obſequio & reuerentia præſtari oporteat; nam deberi fatemur.*

Cui

Cui ille reſpondit: Quid quæris nomẽ meum, quod eſt mirabile?

NOMEN *à Manuahh rogatum tametſi non declarauit Angelus, indicauit tamen eatenus, vt ſe homine maiorem ſignificaret; eo tamen vſus eſt verbo, quod celatum, occultum, arcanumq́ & mirandum Latinè interpretari licet. Continet autẽ duplicem ſenſum reſponſio hæc. Alter eſt: cùm tibi vxoriq́ tuæ meum ab initio celatum fuerit nomen, nec antea quidẽ, nec nũc etiam editum; id conſultò factum cenſere debes; nec eſt cur curiosè quæras. Nam ſi editum oporteret, eadẽ ratione, qua cætera tibi explicata ſunt, etiam non roganti tibi aperiretur. Quod ſi me tibi ignotum, ex nomine formáque agnoſcendum exiſtimas, vt magnorum virorum nomina etiam longè remotis celebria eſſe ſolent, nec hoc quidem modo me cognoſcere poſſis, ex nomine, quod non vulgare, nec cuilibet obuium, ſed planè mirandum & ſanctum, & à communi exemplo longiſsimè diſtans eſt. vtrouis modo reſponſum acceperit Manuahh, intellexit ſibi non eſſe in ea inquiſitione inſiſtendum, ſed id tantùm agendum quod fuerat imperatum, tum de prole ſuſcipienda & educanda, tum etiam de gratulationis ſacrificio in Dei cultum procurando.*

Tulit itaque Manuë hœdum de capris, & libamenta, & poſuit ſuper petram, offerens Domino qui facit mirabilia: ipſe autem & vxor eius intuebantur.

QVAMQVAM *illo tempore, manente adhuc ſacro tabernaculo apud Silo, nullo alio in loco ſacris operam dare fas fuerat; nihil hîc à Manuë peccatum eſt, Angeli conſiliis & monitis ad horam obtemperanti. Exſtitere enim, etiam illis ætatibus, tempora, in quibus edendi ſigni, aut aliàs magni momenti rei confirmandæ cauſa, altaria in priuatis locis poni, & ſemel ſacrificio imbui expedierit. Cuiuſmodi in Eliæ hiſtoria inſigne obſeruatur exemplum. Hoc autem in loco inuitatus Angelus ad hædi eſum, non repudiauit, neque reprehendit prorſus officium; ſed rationem indicauit quẽadmodum id rectè fieret, non vt ſibi apponeretur, ſed vt Domino dicatum ſacraretur. id quod à Manuë diligenter curatum fuit, eodem inuocato nomine quod fuerat à nuncio illo nuncupatum. Atque tunc, ſiue arcana ſiue aperta oratione, viſus eſt Angelus legationis mandatiq́ ſui ſignum præſcribere. Namq́ hactenus, præter ſermonem & colloquia, & ſibi cohærentes dictorum ad vxorem & virum ſentẽtias, nihil præterea interceſſerat, quo facta fides firmaretur in re tanta, tam noua, ac tanti momenti & vſus. quare huiuſmodi pronunciatæ per Angelum exceptionis ſententia fuit, Mihi quidem nihil à te appoſitum volo: ſi verò facere velis, Deo facito; id enim probo. id eſt, gratulatio quidem à te iure debetur, verùm illa non mihi, ſed Domino, quam curandam moneo. id quod Manuë narratur feciſſe.* Domino qui facit mirabilia. *Hæc lectio ſuperiori parti adiuncta, ſignificat Manuam, de ſterilis vxoris fœtura cogitantem, Deo mirabilium authori munus in viua petra, velut in ara vel in menſa, appoſuiſſe: ſed in exẽplari lingua pro Latino*

no relatiuo qui, *coniunctio eſt in oratione copulata, ſignificatum atque rem diſtinguens, & hemiſtichij diſpunctione alterum ab altero ſeiungens, in hunc modum*: Et accepit Manuahh [illum] hœdum caprarum, & [illud] munus, & impoſuit ſuper rupem Domino: & mirificans ad faciendum: & Manuahh & vxor eius videntes. *Hactenus, vti dicebamus, Angelus ille, qui Manuë & vxori vir aliquis vel propheta eſſe cenſebatur, orationem tantùm ſuam probauerat, repetita ſententia Manuë interrogationi ſatisfaciens; ſed nullum præterea opus, nullum exterius ediderat oſtenderátve ſignum, quo prædictionem firmaret ſuam, & tamen nomen rogatus, mirabile eſſe dixerat; mirabile quidem, non elementis & pronunciandi modo, ſed virtute & efficacitate (quam vocabuli Hebraici* SEM *ſæpè admonuimus eſſe ſignificationem.) Nomen autem illius linguæ, pro quo arcanum ſiue mirabile Romanè reddidimus, eſt* PALE, *à verbo* PALA *deductum, quod occultare, arcanum eſſe, & admirari interpretabimur. Hanc verò vocem ſuperiùs ab Angelo pronunciatam, nunc reapſe declaratam narrat lectio,* VMAPHLE; *quod vertere poſſumus,* Et facit miraculum. *ille quod ſibi mirabile nomen eſſe indicauerat, manifeſto miraculo ante illorum oculos edito probauit.* Intuebantur. *præſentibus ipſis & ſpectantibus, & finem exitumq́; rei ſibi imperatæ obſeruantibus; obſeruantibus, inquam, ederétne, an tolleret, an quid aliud ageret.*

Cumq́ue adſcendiſſet flamma altaris in cælum, Angelus Domini pariter in flamma adſcendit. Quod cùm vidiſſet Manuë & vxor eius, prociderunt in terram: & vltrà non apparuit eis Angelus Domini. ſtatimq́ue intellexit Manuë Angelum Dñi eſſe.

MIRACVLI *ſeries ita habuit. Ignis flamma, primùm in rupe ſponte accenſa, appoſitum corripuit munus; vbi ei flammæ accreſcēti & adſcendenti ſeſe Angelus inſinuauit, & ſimul conſcendere cœpit: deinde in altum ſublatus, humanam, qua viſus fuerat, formam exuit, atq́; ita illis cōſpici deſiit. id cùm ita factum vidiſſent illi, intellexerunt planè, non hominem, ſed Angelum Domini ſibi fuiſſe viſum & conuentum.* Cumq́ue adſcendiſſet flamma. *Subiunctiua oratio indicatiuā arguit præteriti temporis, quam primæua lingua ſuo idiotiſmo explicat,* VAIHI BEGHALOTH, Et fuit in adſcendere flammā. *Fuit vt flamma vltro adſcenderet; qua adſcendente ex altari in cælum, &c. Singulæ partes adnotandæ ſunt. tempus, modus, locus vnde & ad quem ignis repētina flamma ex lapide, natura ſua frigido ac duro, accenſa, ac in morem ſacrificiorum impoſitum abſumens munus, petra imaginem altaris iam repræſentante, rectaq́; cælum verſus tendens, Angelum ſibi adiunctum ita tollens, & deinde humanæ formæ ſpectaculum adimens, & fidem & metum religionemq́; hominibus auxere, & ad confeſſionem etiam pauentes adegere.* Et vltrà eis non apparuit. *Hebraicè,* Et nō addidit vltrà Angelus Domini videri illis. *Quod Latinus*

nus interpres in Euangelij hiſtoria ſcripſit verbum, Euanuit ex oculis eorum, *in hunc quadrat locum. ſublatus cum flamma cælum verſus, illis ſeſe conſpiciendum præbere deſiit, ac tunc demum Manuë non hominem, ſed ſpiritum eſſe intellexit.*

Et dixit ad vxorem ſuam: Morte moriemur, quia vidimus Deum.

NATVRAM *omnem homine præſtantiorem, vt Angelos atque ſupremum ipſum Angelorum ac mundi rectorem, nomine* ELOHIM *vocari ſæpiùs obſeruauimus. hanc à ſe viſam confitetur admiraturq́ Manuahh, & vitæ ſuæ ex eo metuit, quòd huiuſmodi ſpectra nec vulgata, nec frequentia, humani ſenſus facultatem vincere credebat antiquitas; atq; ideo eos, qui talia viſerent, vel morti proximos eſſe, vel in letalem morbum caſuros exiſtimabat, cùm ad hoc etiam genus pertinere arbitrarentur illud Dei dictum, Non poteris videre faciem meam: non enim videbit me homo & viuet.* Exod. 33. *Nam quamquam Domini Angelum eſſe cognouerat; eo nomine quo* ELOHIM *vocabat, ſibi letiferam viſionem futuram argumentabatur.* Morte moriemur. *certè moriemur; ne de cætero cum hominibus verſemur, poſtquam tanta ſpecie oculos ac ſenſum pauimus.*

Cui reſpondit mulier: Si Dominus nos vellet occidere, de manibus noſtris holocauſta & libamenta non ſuſcepiſſet, nec oſtendiſſet nobis hæc omnia, neque ea, quæ ſunt ventura, dixiſſet.

DVPLICI *conſpectu & alloquio Angeli, mulier, cùm nihil ſibi pauoris, nihil horroris incuſſum ſenſiſſet, imò animum fide firmaſſet; ſapiente argumentatione marito metum adimere ſtudet, & potiùs fauſtam felicemq́ viſionem ipſis fore vaticinatur; idq́ tribus argumentis, ab ipſa viſionis & allocutionis obſeruata ratione ac ſerie petitis, agit. Nam mortem quam maritus metuebat ex viſione proximam, vel ipſorum peccata & ſcelera mereri dici poſſent, vel audacia videndi curioſeq́ adeundi & rogandi atque compellandi* ELOHIM. *neutrum tamen vt vererentur, triplex efficiebat ratio: prima quidem, quòd eorum, quibus pœnæ ſentẽtia decreta iam fuerit, ſacrificiis non reuocetur, maximè impietate adhuc perſeuerante: quando* Prou. 15. *impiorum victimæ abominatio ſunt apud Deum. Cùm verò munus ab ipſis poſitũ non modò nõ repulſum, ſed vltro acceptum ratumq́ fuerit; ita vt litare planè viſum fuerit; id ipſorum incommodo eueniſſe, minimè oportuit interpretari.* De manibus noſtris holocauſta & libamenta non accepiſſet. *Itaq; vtraque muneris pars cæleſti igne abſumpta, bonam certamq́ diuinæ voluntatis fecit ſpem. Alterum verò argumentum fuerat, tot ac tam mirabilium rerum ſpectaculum, cuius teſtes & narratores illi conſtituti euaſerant. Nam ſi ſupernorum ſpirituum viſio ſola mortem allatura erat; quorſum pertinebat iteratio? quorſum commendatio & inſtructio muneris Deo ſacrandi? quorſum etiam ignis cælo delapſi vel è rupe erumpentis ſubita illa vis, atque adeò Angeli in cælum euolantis conſpectio? Nam prior ipſa*

viſio

viſio ſi letifera fuit, animum turbare atque membra omnia corporis tremefacere ac debilitare debuit. huiuſmodi cùm nihil prorſus paßi fuerint, ſed ſani, integri, videre & audire loquentem & interrogare & rogantes doceri potuerint, & ſimul illa miranda circa munus facta intuiti fuerint, ſalutaria & ſoſpitalia omnia ſibi exiſtimanda potiùs eſſe quàm letalia. Namque ſol cùm integro ſenſu conſpici non poßit, attendentiũ oculos quàm primùm præſtringit: idem verò ſi conſpectus ſeſe planè videri atq; conſiderari ſinat, perficere potiùs ſenſum, quàm corrumpere cenſendus eſſet. Nec oſtendiſſet nobis hæc omnia. *nobis duobus tamquam teſtibus ſpectanda exhibuiſſet. Namque in ore duorum vel trium ſtabit omne verbum. Tertium autem argumentum longè eſt efficaciſsimum: continet enim ſummam tum prædictorum, tum etiam præceptorum, quæ ab Angelo fuerant enunciata de conceptu, de partu, de educatione naſcituri ipſis ex diuina voluntate filij (vt interim, quæ per illum gerenda fuerint, taciturnitate celentur.) Namq; omnia hæc manifeſtè pugnant cũ proximè inſtantis mortis metu. Eadem verò non vana fore, aut fallere poſſe, præcipuè credentes & obtemperantes ipſos, diuinorum dictorum & conuentorum veritas conſtantiaq́; euincit. Vera igitur cùm credere atq; ſuſcipere oporteat, conſequens eſt, nobis non pauciores vitæ annos diuino beneficio ſuppetendos iis, qui ad prædictam rem explicandam ſatis atque ſupereſſe poßint.* Neque ea, quæ ſunt ventura, dixiſſet. *Ea verò vt præſtentur, tempus poſtulant idoneũ. In primæua lingua breuibus, ſed appoſitis verbis hæc indicatur ſentẽtia:* VCHA GHETH LO HISMIGHANV CHAZOTH, & iuxta GHETH nõ audire feciſſet nos huiuſmodi. GHETH *idoneũ, maturũ, & opportunũ cuiq; rei tempus in illo ſermone ſignificat; eſtq́; Philoſophis & agrorũ cultoribus familiare nomen,*
Virg. Geor. 1 *vt Latinis Poëtis tempus, ac dies:* Meſſiſque diem, tempuſque ſerendi. *ait ille. Atque ita in fructuum atque plantationum ratione ac tractatione*
Pſal. 1. *ſæpè vſurpatur. vt, Quod fructum ſuum dabit in tẽpore ſuo. & illud:*
Eccleſ. 3. *Tempus plantandi, & tempus metendi, &c. Tempeſtiuitas Latinè dici poſſet, ex imitatione Poëtæ:* Et tempeſtiuam ſiluis euerte pinum. *Græci medici atque philoſophi καιρὸν dicunt, atque ita Græci hunc locum interpretantur:* καὶ καθὼς ὁ καιρὸς καὶ ὀυκ ἂν ἀκουςὰ ἐποίησεν ἡμῖν ταῦτα. *id eſt,* Et iuxta tempeſtiuitatem non audita feciſſet nobis ipſa hæc. *Namq; & cõceptus & partus & lactationis atque educationis certa ſecundùm naturã exſpectanda erant tempora; quæ cùm non denunciata modò, ſed mandata & imperata illis fuiſſent, vtrique vitæ idoneæ & opportunæ ad eadem præſtãda fides atque ſpes fiebat. nãque aliàs quæ prædicta erant, quónam pacto euenirent? Huiuſmodi itaque oratione prudens femina timore turbatum virum ad fidei reuocauit conſtantiam, quam rei euentus eſt ſecutus.*

Peperit itaque filium, & vocauit nomen eius Samſon: creuitque puer, & benedixit ei Dominus.

NOMINIS *impoſitionem matri adſcribit hiſtoria. illa enim ab Angelo*

de nati

de nati munere atque officio edocta, nomen opportunum inuenit, quo conceptæ exſpectationi reſponderet. SAMAS *miniſtrare in illa lingua ſignificat: vnde ſol* SEMES *dictus, qui in viſibilium ordinibus rerũ præcipuus naturæ miniſter ducitur. Eſt etiam aliud huic affine vocabulum* SAS, *ſiue* SASAS, *quod in Latinum lætari plerumq; interpretes vertunt; ex quo verbale nomen* SASON *lætitiam ſignificat, præſertim publicam. Ex vtroque fonte commixtum eſt nomen* SIMSON *(namque ita ſuis illic pronunciatur vocalibus) quod ad miniſtrationem atq; ad lætitiam etiam referendum eſt. illius enim mirandus ortus lætitiam parentibus atque propinquis allaturus erat: educatio verò ac cætera vitæ ratio cùm publico populi, tum Dei miniſterio ſacranda erat à puero: pueri autem felicem indolem ingentemq; adultæ ætatis exſpectationem illa poſtrema oratio indicat:* Et benedixit ei Dominus. *Proſpera enim ac fauſta omnia,* Benedicere, *verbum ſacrum ſignificat. Eſt etiam alia nominis* SIMSON *ſignificatio, quam præcipuè intendiſſe mater cenſeri poteſt, noluiſſe tamẽ explicare, ſed inter alias etiam rationes arcanam atq; diuinandam relinquere.* SAMAN *eruere, diruere, popularíq; noſtra lingua dicere poſſumus;* SEMES *verò ſolis nomen eſt, vti diximus: atq; ex vtraq; voce conflatum vocabulum* SIMSON, *populabundum ſolem interpretari licebit, ſiue ſolem vaſtantem dicere malimus.*

Cœpitque Spiritus Domini cum eo eſſe in caſtris Dan inter Saraa & Eſthaol.

HISTORIAM *hanc (vt & cætera ſacra ſcripta) non fuiſſe ab initio in capita diuiſam, & Hebraicorum fontium ſpecies oſtendit, & varia etiam Latina exemplaria indicant; quam ob rem non ſemper capitum principia narrationis exordium inchoant, nec fines etiam argumentum perpetuò abſoluunt. Atque vnum ex compluribus exemplis hunc proferre licet verſum: quem ſi ſubiuncto mox capiti præfixerimus, lectionis contextum ſequaciorem experiemur. Continet autem verſus hic ſummam periocham primi experimenti virium ac fortitudinis viri huius, quod certo atq; notato in loco factum eſt, videlicet* in caſtris Dan, *quo loco in bellum proditura tribus Danitis bellatores ſuos cogere atque conſcribere conſueuit.* Inter Saraa & Eſthaol *vrbes, quarum poſterior hæc alio nomine* Kiriath-Iegharim *dicta eſt. Quod verò legimus,* Cœpit cum eo eſſe, *initium tum tẽporis tum actionum ſignificat. Namq; aliàs iam inde ab aluo matris, atque ab infantia vſque ipſa, diuini Spiritus virtutem & efficacitatem ſuperior proximus verſus arrogabat. Prima igitur maximæ ac diuinæ virtutis viro conceſſæ documenta illo in loco edita conſtitere, quibus deinde varia alia per occaſionem exempla addita ſunt. In exemplari lingua hæc propoſitio ſatis aperta eſt. ita ex verbo:* Et cœpit Spiritus Domini impellere eum. *Cùm eſſet, inquit, in eo loco vbi Dan caſtrametari conſueuerat, feliciorum temporum fortaſſe memor, & præſentiũ pertæſus, animo diuinitus excitato, de Iſrae-*

liticarum rerum correctione & reſtitutione, deq; hoſtium damno & labefactatione cogitare cœpit. PAGHAM *motum, greſſum, paſſum, vicem, atque ancipitem cogitationem ſignificat. Ex qua voce* PAGHAMON *deducitur, quod apud nos cymbalum, ſiue campanum æs dicitur; quo in diuerſa agitato, ſonus redditur: itaque primam ſpiritus illum agentis oſtenſionem hoc loco editam interpretamur.*

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

DEſcendit ergo Samſon in Thamnatha: videnſque ibi mulierem de filiabus Philiſthiim, adſcendit, & nunciauit patri ſuo & matri ſuæ, dicens: Vidi mulierem in Thamnatha de filiabus Philiſthinorum, quam quæſo vt mihi accipiatis vxorem.

DIVINAM *prouidentiam hominum ſtudiis, affectionibus, & cõſiliis ad propoſiti ſui expeditionem aliquãdo vti, hoc, & permultis aliis docemur exemplis. Atq; hanc vnam eſſe ex admirandis arcaniſq; viis, quibus humanæ res, quamquam in ſpeciem turbatæ atq; incertæ videantur, tamen curſus ad inſtitutum Deo conſilium tenuiſſe directos demum cognoſcantur. Tantus hic, de quo nunc agimus, vir Samſon animi ſui affectibus tantum indulgere permiſſus eſt, quantum ad cauſas opportunitateſq; Palæſtinorum caſtigandorum inueniendas facere poſſet. Ac primùm amore correptus dicitur, quæ perturbatio cùm blandè animos oppugnat & vehementer domat & poßidet, quàm diutißimè ac pertinacißimè, & perpetua cupiditate exercet, quoad optatæ amatæq; rei compotes eſſe contingat. Nihil fortaßis ſibi non licere exiſtimabat Samſon, præter ea quæ ex materno ac paterno monitu ab Angelo ſibi prohibita intellexerat: quam ob rem conſpectæ apud Thamnatha oppidum puellæ tum forma ac vultu, tum etiam decore captus, nuptias quamprimum auidißimè cœpit appetere. Eſt autẽ duplex exterior ſpecies, quibus præcipuè incautæ hominum mentes illectæ, in amoris ſeſe dedunt laqueos. Altera forma dicitur non ſolùm faciei, ſed totius corporis ac membrorum concinnitas, ſiue vera ac natiua, ſiue arte atq; induſtria comparata. Altera verò in geſtu atq; habitu & motu ſpectatur, quæ magis à diſciplina, exemplo, ſtudio, atq; meditatione, quàm à natura paritur; quamquam & ſuæ in hoc genere partes naturæ etiam concedantur. ad hoc autẽ genus verborum ac ſermonum, cum primis elegantia canendi ac ſaltandi, deambulandiq; facultas & dexteritas, riſus & lachrymæ etiam atq; intuitus, & non ſecius irarum & rixæ motus referuntur, quæ omnia atq; illis adiuncta venuſtatis ac decoris nominibus Latinus ſermo indicat, & Poëtæ tam Latini quàm Græci diligenter ac minutim perſecuti celebrant, & ad ſalis ſymbolum referunt. Veſtium verò atque cultus ratio hanc ſpectat partem. & cùm variarum nationum varij quoq; in omni vitæ parte ſpectentur mores, feminarum*

minarum tamen in hoc formæ atque decoris ſtudio maxima luxum vſque apud Gentes varietas eſt, quæ nulla comprehendi ſumma poſſit. vnde verò, aut qui fiat, vt incautiores ac minùs ſibi proſpiciētes animi peregrinis tum formis, tum actionibus ac moribus magis quàm domeſticis & patriis admirati delectentur, & in amorem pelliciantur, longum eſſet nunc diſputando explicare. certè verò aſſiduis omnium ætatum ac ſæculi noſtri exemplis compertum exploratumq́; eſt. quam ob rem & patriæ ac familiares feminæ, vt vulgatæ apud ſuos conſuetudinis faſtidia vincant, alienos cultus, habitus, atque etiam mores vel ſingulariter imitantur, vel cum patriis miſcent.

Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo: & fingitur artibus
Iam nunc, & inceſtos amores
De tenero meditatur vngui. *Et quod ille notabat:*
Ite quibus grata eſt picta lupa barbara mitra.

Horat. lib. 3. Carm. Od. 6

Iuuenal. Sat. 3.

Vtraque eius quæ vulgo pulchritudo dicitur, pars in narratione ſignificatur. Nam quod legimus, Et videns ibi mulierem, *ad formam; quod verò adiungitur*, De filiabus Philiſthiim, *ad vultum, geſtum, atque habitum referimus, & ad mores motusq́; etiam, qui omnes Italicè eleganti vocabulo* Gliatti *appellantur. Namq́; filij & filiæ nomina apud Hebræos*, BEN BANIM, BAT *&* BENOTH, *non ſanguinem & ſucceſſionem tantùm, ſed educationem, neceſſitudinem, & conſuetudinem quoque cōplectuntur, qua ſignificatione filios Prophetarum legimus, & filios Dei, cuiuſmodi conſuetudinis odio Abrahamus filio ſuo Iſaaco ex gentilitia potiùs ſuorum familia vxorem proſpiciens optabat. Non accipies, inquit, filio meo vxorem de filiabus Chananæorum, in quorum terra habito. idem etiam Iacobo filio ad ſe vocato præcipiebat Iſaac: Noli accipere tibi coniugem de genere Chanaan. cuius conſilij etiam Rebeccam matrem fuiſſe prælegimus: Tædet me vitæ meæ propter filias Heth. ſi acceperit Iacob vxorem de ſtirpe huius terræ, nolo viuere. illud autem perpetuò nobis ad probandorum exempla morum obſeruandum eſt, optimos quoſque laudatæq́; indolis liberos, cuiuſmodi Iſaac Iacobusq́; fuerunt, nuptias nullas præter parentum ſuorum ſententiam & mentem expetiiſſe; contrà verò qui ſecus fecerunt, grauem parentibus attuliſſe offenſionem, vt Eſau, qui quadragenarius duxit vxores duas, Iudith filiam Beeri Hethæi, & Baſamath filiā Elon eiuſdem loci, quæ ambæ (ſubiungit hiſtoria) offenderunt animum Iſaac & Rebeccæ. Proborum verò filiorum rationem inire cæpit Samſon, ſed ob amoris impotentiam non eſt ad amuſſim perſequutus. Nam principio parentibus vtriſque animum aperuit, atque iiſdem authoribus Palæſtinæ feminæ nuptias comparari ſibi cupiuit: verùm cùm matrem diſſuadentem ægrè ferret, clàm per patrem ſolum voti compos fieri ſtuduit, demumq́; euaſit.*

Geneſ. 24.

Gen. 27. 28.

Cui dixerunt pater & mater ſua: Numquid non eſt mulier in filiabus fratrum tuorum, & in omni populo tuo, quia vis accipere vxorem de Philiſthiim, qui incircumciſi ſunt?

CONSVLTOS *& rogatos ſimul patrem & matrem diſſuadere cœpiſſe legimus, idq́; honeſtis argumentis egiſſe, tum ex æquo, facili, tum etiam ex pietatis ac religionis ratione petitis, ex quibus abſurdum indecensq́; conſilium filij redarguebatur. Primùm quòd iniuria contemptioq́; exiſtimaretur propriæ ipſorum genti facta, ſi nulla in omni populo, atque in familiis neceſſariorum (quas natura ipſa, præcipuè lex conſuetudoq́; commendabat) reperiretur virgo quam ille coniugio ſuo dignam duceret, quacumq́; ex parte eligenda optandaq́; cenſeretur, ſiue ex forma, ſiue ex educatione ac decore.* Non eſt mulier *cuius forma tibi* in filiabus fratrum tuorum, *cuius venuſtas & elegantia probetur. ita neque illæ pulchræ, nec ad gratiam eductæ exiſtimantur. quòd ſi cætera minùs placerent, illud tamen primo in loco figendum eſſe, optandam eſſe vxorem, vitæq́; ſociam, quæ virum diligat, & obſeruet, atq́; vnà iugum æqualiter ferre poßit; cuiuſmodi nulla vel aptior, vel notior eſſe poterit, quàm quæ in eodem populo, ex eodem ſanguine nata, in communi atque certa & conſtituta diſciplina fuerit enutrita: qua in re quamquam non omnes pares euaſerint, non tamen fieri poßit, vt in magno populo nulla non præſtet, expetituq́; ſit digniſsima.* In filiabus fratrũ tuorum, & in omni populo tuo. *Hebraicè:* In omni populo meo. *Vt iniuriam repudiationis publicæ ad ſe etiam pertinere parentes conquerantur.* Quia vis accipere. *Sua in lingua,* Quia tu is acceptum vxorem, *quod verbum ad facilitatem ac difficultatem vſurpatum eſt. Namque nullo negotio, nullo ſuſcepto itinere, intra propriũ oppidum, vel intra proprium genus quæri, comparari, obtineri, atq́; confici poterat. eam ex alieno loco maiore nuptiarum deductionis & conuiuiorum apparatu & ſumptu, minore cum futuræ conſuetudinis notitia petere, ſtultum pariter atque damnoſum cenſendum fuerit. Iam verò illa maximè diſſonant, maximeq́; ſuſpecta apparent, atq́; adeò maximè ſunt vitãda, quæ, quòd omnino imparia pugnantiaq́; ſint, concordiæ ſpem adimunt, contrà verò perpetuæ diſcordiæ opinionem atque metum afferũt. ea ſunt apertæ inimicitiæ ſemina & fundamenta, quæ cùm in diſcrimine ſtatus publicarum rerum, tum verò in religionis differentia & contentione reperiuntur. Nam cùm gentes duæ non æquo viuunt iure, ſed altera victricem dominamq́; agit, altera verò victa & oppreſſa ſeruit; coniugiorum fides ita iniquis conditionibus laborat, vt potentior pars plerumque in inferiorem ſuperba ſit, tyrannidemq́; exerceat, atque in hoc genere feminæ eſſe ſolent inſolentiores.*

Iuuenal. Sat. 6.

Sit formoſa, decens, diues, fœcunda, vetuſtos
Porticibus diſponat auos, intactior omni
Crinibus effuſis bellum dirimente Sabina,
Rara auis in terris, nigroque ſimillima cygno:

Quis

Quis ferat vxorem cui conſtant omnia? malo,
Malo Venuſinam, quàm te Cornelia mater
Gracchorum, ſi cum magnis virtutibus affers
Grande ſupercilium,& numeras cum dote triumphos.

Huiuſmodi exceptionem primam notauerunt parentes in ea, cuius nuptias Samſon filius expetebat, De Philiſthiim, *qui nobis inimici infenſiq́; ſunt, atq; hac tempeſtate imperant. cui alteram etiam adiunxerunt longè indigniorem, videlicet cultus diſparis; vt non conditionis modò, ſed religionis diuerſitate inimicam vxorē ſibi optare, monitus à propoſito deſiſteret. Nam ſi maximè ea mariti religionem ſequi, atq; legis Moſaicæ ritu initiari vellet, tamen à paternæ diſciplinæ moribus, maternisq́; exemplis difficillimè abalienaretur, præſertim quæ non vt capta bello, aut ſeruituti addicta, ſed vt libera, atq; ex imperante populo petita ductaq; eſſet. Nulla verò maiores vulgo non ciuiles modò, ſed domeſticas etiam diſcordias, & aſſiduas rixas mouere cauſa ſolet, quàm religionis contentio atq; diſſidium, nulla ex coniugio procreatos liberos magis corrumpit & perdit. Hoc itaq; in primis cauendum vitandumq́; indicabant parentes illo epitheto:* Qui incircumciſi ſunt, *atque à Dei (cui tu ex materna aluo dicatus es) cultu alieniſſimi & abhorrentes. itaq; relicta tua tribu, atq; omni etiam Iſraelitarum, quorum plures tribus ſunt, gente, externum coniugium optas mulieris, & ex potentiore inimico genere, & ex alieno à legibus moribusq́; noſtris populo, cum multo ſumptu, & tuorum dedecore, ducendæ. vtrumque durum quidē eſt, ſed poſterius hoc duriſſimū. His parentes piè quidem, prudenter, & amanter filium ab imparis feminæ amore abſtrahere ſtudebant; qua in re matrem præcipuè pertinacem fuiſſe oportet; namque mulierum de nurubus deligendis maxima eſſe ſolet cura. Quippe nullibi maiores quàm inter ſocrus & nurus, vbi moribus non conuenitur, ſimultates æmulationéſque oriri vigeréque ſolent. Hanc verò pertinaciam metuens, eluderéque cupiens,*

Dixit Samſon ad patrem ſuum: Hanc mihi accipe; quia placuit in oculis meis.

S I V E *iam amore captus ac domitus ita fuiſſet Samſon, vt nullum neque conſilio, neque parentum imperio in animo ſuo reliquiſſet locum, quali morbo qui laborant, illud obſtinatè cantare ſolent:*

Et vos qui ſerò lapſum reuocatis amici,
Quærite non ſani pectoris auxilia. Propert. lib. 1. Eleg. 1.
Fortiter & ferrum, ſæuos patiemur & ignes,
Sit modò libertas quæ velit ira loqui.
Ferte per extremas gentes, & ferte per vndas,
Quà non vlla meum femina norit iter.

Siue etiam ille interno monitu Dei iam conſilium cognouiſſet, qui arcanis modis, interdum humanarum affectionum impulſibus, iuxta prouidentiæ

ſuæ rationem, locum ad nouandarum cauſas rerum apprimè opportunum permittit? quippe cùm Dominus omnium, idemq́; ſit ſapientiſsimus, quid cuique in humanis rebus tempori conueniat, proſpicit & conſulit. Certè Samſon, matre iam ex conſilio ſemota, deliberato animo patri author eſt, vt de vxore illa ſibi comparanda ſeriò agat, quam, præter omnem iam explicatam exceptionem, ſibi probatam atq; dilectam, idoneamq́; viſam aſſeuerat, Quia placuit in oculis meis. *proprium idiotiſmum ita interpretamur:* Illam eandem accipe mihi, namque illa recta in oculis meis. *Non dixit amatam aut cupitam, ſed rectam ſuis in oculis eſſe, vt non tam ex amore & ſtudio, quàm ex iudicio ſibi delectam ſignificaret, atq; ita perſuaderet patri, exiſtimanti fortaſſe illam, re & ratione diligenter ſubducta, idoneam viſam fuiſſe filio, cuius vitam omnem Deo dicatam ſciret, cuius iudicium in Iſraelitico gubernando populo omni integrum, æquum, atq; certum conſtitiſſet. & fortaßè iam ex colloquio & diligente examine compertũ illi eſſe, nihil à femina vitij aut ſuſpicionis metuendum, ſatisq́; ſpectatam eſſe oportere, quæ in oculis tanti viri recta viſa eſſet.*

Parentes autem eius neſciebant quòd res à Domino fieret, & quæreret occaſionem contra Philiſthiim: eo enim tempore Philiſthiim dominabantur Iſraeli.

PRIMAM *huius rei authoritatem diuinæ prouidentiæ tribuendam docet hiſtoria, quam ex conſequenti euentu cognoſcere poſtea potuit humana mens. namque hæc, præter communia exempla, nihil indagare aut iudicare poteſt. Quamobrem ea à parentibus agebantur, quæ agenda ipſis curandaq́; viderentur. atq; ita primùm diſſuadebant ambo coniugium: deinde verò alter facilè perſuaſus, nurum illam non ſibi inutilem fore, vtpote à filio ſatis probatam, curauit comparandam, non quidem qui id futurũ præſciret, quod poſtea euenit: namq; res non hominum, ſed Dei agebatur conſilio, qui animum Samſonis aduerſus Palæſtinos commouerat, & ita informauerat, vt ipſe ſolus inimicitias & rixas exercendas ſuſciperet, ſine vllo Iſraelitici populi detrimento aut tumultu; quandoquidem tempus illud exordium tãtùm atq; indicium ſalutis ex Deo profecturæ, non autem integram ſalutem afferebat Iſraelitis.* Quod à Domino fieret. *Ex verbo ſic,* Quod à Domino illud. *quòd illa permiſsio petendæ ex inimicorum gente vxoris à Domino conſtaret, idq́; amore illo Samſonis ageretur, vt propter eum offenſæ exorirentur, ex offenſis autem ad rixas & vltiones caperentur anſæ; eæ verò eiuſmodi forent, vt nihil præiudicij aut cauſæ Palæſtinis aduerſus Iſraelitas arripi poſſet, vel vſurpari publicè, cùm de priuatis offenſionẽ inter Samſonem atq; inter ipſos ageretur.* Et quæreret occaſionem. *Samſon ipſe iam antea in Palæſtinorum damna & incommoda animatus à Deo, opportunitatem quærebat, qua ipſe iuſtè nocere inciperet; nec verò antea nactus fuerat: verùm cùm ille ad eam gentem ſæpius deſcenderet, rerum Iſraeliticarum*

ticarum cauſa quas ipſe ſuſceperat, quibusq́; Palæſtini imperabant, accidit vt mulieris amore captus, nuptias expetiuerit. Nihil autem opportunius pro perſonarum ac temporum conditionibus offerri potuit ad offenſionum materiam, quàm coniunctio & affinitas inter tam diſpares mores atq́; animos conflata: vnde vel domeſtica diſsidia, ac ſingulares rixas, vel publicas contentiones, æmulationes, & inimicitias exſpectari conſonum fuerat. ita verò multa fiunt in terrarum orbe, atq́; in humanarum rerum mutationibus, quæ arcano huiuſmodi iudicio Dei inſtituuntur, quamquam ea hominibus aduſque euentum ipſum celata fuerint. de quibus ſcriptum eſt: Qui Pſal. 135. *facit mirabilia magna ſolus. hoc eſt, ipſe ita ſecretò & clàm res inſtruit, vt cùm ediderit, ad exitumq́; perduxerit, authoritatem ſibi ſolus vendicet omnem: atq́; ita quæ hominibus fieri non poſſe videntur, temperatis clàm rationibus ac modis demum facta, ſpectandaq́; exhibet. Atq́; ad hanc rationē cùm aliæ multæ, tum Heſteræ tota refertur hiſtoria. Quod verò adiungitur,* Eo tempore Philiſthiim dominabantur Iſraeli, *expoſitionem præfert opportunitatis & occaſionis, tum conſuetudinis ac negotiorum, propter quæ Samſon, cùm Iſraelem tamquam iudex regeret, ſæpiùs Palæſtinos aditurus conuenturusq́; erat, vtpote potentia & dominatione in populum ſuum vtentes, & ideo ipſorum mores, vrbes, res, exitus, ingreſſus, conſilia, & vires pleniùs cogniturus; deinde verò ſimultatis & offenſionum cauſas ipſe tantùm ſuſcepturus, vt qui non tam vt Iſraelita, quàm vt ipſis affinitate coniunctus, priuatas ipſi à ſuis affinibus factas iniurias vlciſci, non Iſraelitarum calamitates & damna ſarciri, videri poſſet. Nam nulla in iis quæ ſequuntur narrationibus publica aduerſus Iſraelem querela vel cauſa agitur, ſed tantùm ſingularis ipſorum cum Samſone contentio & ſimultas.*

Deſcendit itaque Samſon cum patre ſuo & matre in Thamnatha: cumq́ue veniſſent ad vineas, apparuit catulus leonis ſæuus & rugiens, & occurrit ei. Irruit autem Spiritus Domini in Samſon, & lacerauit leonem, quaſi hœdum in fruſta decerperet, nihil omnino habens in manu; & hoc patri & matri noluit indicare.

OMNEM *narrationem hanc ab hoc loco ad peccatum vſq́; Samſonis, Dei conſilio atq́; inſtitutioni, & arcano impulſui arbitramur adſcriptam. Præceſsiſſe autem intelligimus conuenta, & pacta, & ſponſalia, inter Samſonis patrem & puellæ parentes celebrata, quæ paulo pòſt, Samſonis matre iam perſuaſa, hæc prima viſitatio eſt conſequuta, ad nuptiarum conuiuia, & ritus, atq́; lætitiæ, & affinitatis communionem. Hoc autem tempore ex obiecti exempli obſeruatione rerum à ſe ſingulariter gerendarum, Samſonem monitum edoctumq́; Deus voluit.* Cumq́ue veniſſent ad vineas. *Ex narrationis filo, Samſon præeuntes parentes aliquanto interuallo ponè ſubſequutus fuiſſe videtur, aut per vinearum & ſeptorum calles, qui frequentes circa oppida eſſe ſolent, nonnihil diuertiſſe, & in hoc diuerticulo in ir-*

ruen-

ruentem incidiſſe feram, cuius inſolentem ſæuitiã ætas ipſa indicat. Namq; hoc genus animantis variis pro ætatis ac ferociæ ratione nominibus lingua ſacra appellat: lactantem adhuc & tenerum, GVR; *hoc grandiorem, & ob ætatis imprudentiam audacem & inſolentem valde,* CHEPHIR; *quem æuo ſuperat* LEBI, *hunc verò* ARIEH. *Atq; horum omnium præſtantiſsimus habetur* LAIS, *vnde leonis nomen Græcis pariter ac Latinis acceptum eſt. Fuit autem hic qui Samſoni occurrit,* CHEPHIR, *propter ætatem inſolentiſsimus, & iuuentutis feruore rabidus & implacabilis, cuiuſmodi difficillimam cicurationem eſſe accepimus. atq; ita Florentiæ duos viſimus; alterum hoc æui, alterum iam* ARIÆ, *hoc eſt, adultum & maturum, eodem anno ex Libya in Principis illius caulas delatos; terribili feritate illum perpetuò frementem, hũc verò mirabili manſuetudine caput extra cancellos promentem, ſeq; ſpectantibus tractandum, ſcalpendum, & fouendum vltrò præbentem.* Irruit autem Spiritus Domini. *Verbum ſacrum* TSALAHH, *proſperitatem & felicitatem adſignificat. vt in illo verſu:*
Pſal. 44. *Intende, proſpere procede, & regna. Imbutum itaq; Samſonem intelligimus efficaci atq; felici fortitudinis ſpiritu, qui omne humanæ dexteritatis atque roboris exemplum vinceret. huiuſmodi autem diuina & ſuperna dona, cuiuſcumque ea generis fuerint, felicitatis nomine apud Latinos adnotantur. vt apud Poëtas:* Exempla nouorum
Fatorum tranſi felix, & pulcher, & acer,
Felix, formoſus, & nobilis & generoſus.

Animaduertendum verò eſt, puritatem & ſeparationem, atque Nazaræi vim & religionem, Samſoni ab vtero adhærentem, ſimul etiam dici poſſe adnatam. Admirandam verò & rariſsimam, vel potiùs numquam aliàs viſam, fortitudinis felicitatẽ nec natiuam fuiſſe, nec perpetuam, ſed ex Dei voluntate pro tempore contigiſſe, &, vt inferiùs obſeruabimus, abſceſsiſſe abdicatam; & rurſus, cùm commodum fuit, inſtauratam. Quaſi hœdum in fruſta decerperet, nihil omnino habens in manu. *Quippe non fortitudinem modò animi, ſed corporis membrorumq; robur, & firmitudinem induit maximam, ita vt quod vix ferro & plagis à robuſtiſsimo aliàs viro effici poſſet, hic manuum viribus atq; actionis dexteritate confecerit.* Dilacerauit. *diductis cruribus medium toto pectore ac ventre aperuit, ea forma qua hœdi, inteſtinorum exſerendorum cauſa, diſrumpi ſolent. Verùm totum cadauer ita ex ventre ac pectore diſruptum, ſuperiori parte, hoc eſt, à dorſo & capite atq; collo integrum iacuit. Atq; hoc illi ſignum eſſe Deus voluit virtutis ab ipſo ſolo, atq; inermi, aduerſus communem & ferum hoſtem Palæſtinum populum exercendæ, nullis aliis adſcitis aut euocatis laborũ ſociis, ſicut nec hoc loco ac tempore, vel parentibus ipſis rei huius non ſolùm efficiendæ ſocietas, verùm nec notitia quidem communicata fuit.* Et hoc patri & matri noluit indicare. *Rogantibus fortaſſe vel miratis moræ cauſam, tamen vel ſiluit, vel aliud potiùs narrauit, quàm rem à ſe factam. ita*

in

in ſua lingua: Non indicauit quod fecerat. *Namque ab eodem ſpiritu & quid effecturus, & quemadmodum factum celaturus eſſet, fuerat edoctus, & fortiſsimorum virorum exemplum ſtatuit, quibus maxima inuadendi, & difficillima quæq; ſuperandi cura & voluntas, ſuarum autem rerum venditandi ac iactandi nulla eſſe debet.*

Deſcenditque, & locutus eſt mulieri, quæ placuerat in oculis eius.

S P O N S A L I A *inter parentes antea celebrata nunc ipſe, colloquio feminæ allectus, & animo & facto confirmauit. Nam præterquam quòd formam & venuſtatem probauerat priùs, elocutionis elegantiam & illecebras poſtea admiratus eſt, cùm ea pars potiſsimùm ad conſuetudinem expetatur, diligentérque obſeruetur in feminis.*

Quo ſermone metum, quoque iras, gaudia, curam,
Quo cuncta effundant animi ſecreta. *Cætera omnia, quamquam probatiſsima aliàs, tamen vel tempore minuuntur, vel morbo turbantur, vel nimia conſuetudine frigeſcunt & faſtidiuntur. Sermonis verò maior ac diuturnior eſt vſus, & ad vitæ neceſsitudinem præcipuè idoneus habetur. Quamobrem Socrates iuuenem rariſsimo ſpeciei exemplo laudatum, vt ſibi viſum fateri poſſet, eloqui iubebat:* φράζε ὡς σὲ εἰδῶ. *Magna igitur matrum filias ad virorum & amatorum conciliationem in ſermonis & colloquiorum peritiam inſtituendi cura eſt.*

Illa docet miſſis à corruptore tabellis
Nil rude, nil ſimplex reſcribere. *Hinc illa apud Gallas & Belgicas feminas frequens diſciplina,* Des propos & des diuiſes; *apud Italicas,* De i bei diſcorſi; *& apud Hiſpanicas,* De conuerſacion diſcreta. *Huiuſmodi itaque colloquiis optata antea Samſoni femina Palæſtina denuo perplacuiſſe dicitur, vtpote cuius ſermo vulgari & communi illi Iſraeliticarum puellarum ſimplicitati longè diſsimilis, & ad inſidias viris tendendas multo eſſet aptior. Germana lectio ita ex verbo habet:* Et deſcendit, & locutus eſt mulieri, & recta fuit in oculis Samſonis. *Tunc quoque in illo colloquio recta fuit & probata in oculis Samſonis, non tamen in oculis parentum fortaſſe. hoc enim nominis ſingularis adnotatio ſubindicat.*

Et poſt aliquot dies reuertens vt acciperet eam, declinauit vt videret cadauer leonis, & ecce examen apum in ore leonis, & fauus mellis.

P R I M A *actio ſponſaliorum, parentum conuentione ac pacto fuerat incepta. Secunda, Iſraelitico more ac ritu, fuit ipſa iuuenum collocutio, quæ, pignore dato, firmabatur. ea ipſorum lingua* I A R I Z Z V T H *dicitur. Tertia, hæc nuptiarum feſtum & ſolenne conuiuium, atque communem affinium lætitiam ſpectabat, cum libera poteſtate familiæ iam atq; domus communiter conſtituendæ.* Caſamiento *Hiſpanicè; Latinè verò* Vxoris ductio

 voca-

vocatur. Poſt aliquot dies. *Hebraicus idiotiſmus annum integrum ſignificat, qui poſt ſponſalia, ex gentium more illarum, permittebatur liber puellis ad ſui ipſarum curationem, vt ex hoc loco, & ex Abrahami hiſtoria adnotauimus.* Declinauit vt videret. *Exempli illius antea ſibi diuinitus oblati quis euentus fuiſſet, non tam curioſè, quàm ſtudioſè viſere decreuit.* Et ecce examen apum in ore. *Exemplar habet:* BIGVIATH, in cadauere, *ſiue* corporis cauo. *Nec nobis alienum à naturæ ratione videtur, examen illud intra cadauer ipſum natum exiſtimare, cùm huiuſmodi beſtiolarum varia genera ex aliis atq; aliis animalium corporibus corruptis exoriri legerimus, & experimento cognouerimus, vt ex canibus muſcas, ex aſinis crabrones. certè ex vitulorum viſceribus apum ſobolem ſuffici poſſe,* Georg. 4. *in abſoluto illo opere luculentiſſimè docuit Maro.* Et fauus mellis. *Hebraicè,* Et mel. *non exiguum fauum, ſed magnum, & melle refertum interpretamur.*

Quod cùm ſumpſiſſet in manibus, comedebat in via: veniensque ad patrem ſuum & matrem, dedit eis partem: qui & ipſi comederunt; nec tamen ipſis voluit indicare, quòd mel de corpore leonis aſſumpſiſſet.

HOC *loco Latinus interpres pro eodem nomine* GEVIATH corpus *reddidit. Victoriæ diuinitus conceſſæ dulcem tandem fructũ exſpectandum eſſe, & pluribus ſalutarem, non ipſi tantùm victori vtilem, exemplum hoc portendit ac docuit: maximeq; eſſe opportunum & felicem quemcumque laborem pro religione, pro pietate ac patria ſuſceptum, quamquam euentum rei temporis interualla diſtulerint.*

Deſcendit itaque pater eius ad mulierem, & fecit filio ſuo Samſon conuiuium. ſic enim iuuenes facere conſueuerant.

ANTE *conuiuium paratum, viris ſponſarum domum frequentari non erat mos. Parentum autẽ ſponſi partes erant, conuiuia inſtruere, nuruumq; opera ad eam rem vti: quamobrem Samſonis pater interim hæc apud nurum agebat, dum filius ea, quæ ad ſe pertinerent, curabat.*

Cùm ergo ciues loci illius vidiſſent eum, dederunt ei ſodales triginta qui eſſent cum eo.

HOC *etiam moris apud veteres fuit, ſponſo ac nouo marito ſodales adhibere, communis lætitiæ conſortes, & miniſterij ad nuptias opportuni comites, quorum in poſterum amicitia atque conſuetudo confirmata coleretur. Hi apud Iſraelitas ſponſi filij vocabantur, & ab omni publico onere, atque etiam ab indicto ieiunio immunes erant toto nuptiarum tempore, vt aliàs pleniùs oſtendemus.*

Quibus

Quibus locutus eſt Samſon: Proponam vobis problema: quod ſi ſolueritis mihi intra ſeptem dies conuiuij, dabo vobis triginta ſindones, & totidem tunicas: ſin autem non potueritis ſoluere, vos dabitis mihi triginta ſindones, & eiuſdem numeri tunicas. Qui reſponderunt ei: Propone problema, vt audiamus. Dixitque eis: De comedente exiuit cibus, & de forti egreſſa eſt dulcedo.

TOTVM *illud conuiuiorum tempus quod celebrandis nuptiis impenditur, cantibus, luſibus, atque iocis, & lætis ſermonibus, confabulationibusque vacare ſolet, in quibus varia atque iucunda tractantur argumenta, dicteria iactantur ſalſa, atque grata & acuta: ambigua etiam pronunciantur verba, pro linguarum ratione, atque ingeniorum dexteritate; quo in genere Gallos facetiſſimos, Belgas autem lepidiſſimos obſeruauimus; poſt hos verò Teuthones & Germanici tractus incolas, qui humanitatē cum grauitate in ſermonibus coniunxêre. in his autem ſermonibus ij etiam miſceri ſolent, quas Græci ænigmata, Latini ſcrupos vocant, quorum obſcuritas & perplexitas non in verbo tantùm, ſed in oratione, id eſt, verborum continuatione eſt. Hiſpanis modus hic,* Que es coſ' y coſa *dicitur. ita autem inter miſcēdos ſermones ad hoc genus etiam ventum eſt, in quo fortaſſe quiſquam priùs aliquod quippiam obiecerat, quod facilem exceperit interpretationem, cum depoſitione præmij, vt fieri ſæpe ſolet. Ac tum quidem opportunum Samſoni tempus viſum fuit, ſuum componendi ænigma, & non vni cuipiam ex iuuenibus, ſed omnibus pariter proponendi, præmio omnibus promiſſo, per vnum proponentē exſoluendo, aut ab omnibus ſimul eodem modo euincendo.* Dabitis mihi triginta. *Cùm ipſe vnus triginta redditurum ſe recepiſſet, æquiſſimam conditionem poſuit, quæ maiori ſibi victo damno foret, quàm illis qui ſingulas tantùm veſtes dare damnabantur. Atque ij & præmij ſpe illecti, & varietate etiam ingeniorum ſiſi, conditionem accipere non recuſauere. quid enim poterat ab vno viro tam arduum, difficile, atque implicitum tradi, quod à triginta ex elegantiori, vt par erat, cenſu virorum, ingeniis, curis, & ſtudiis, & collatis penſitatis vltro citroque rationibus, non peruictum exſolueretur, præcipuè cùm verbis pronūciatum eſſet communibus, & rerū naturæ ſignificationē ſeruātibus. quamobrē hac lege conditionē admittūt, vt nō obſcuris, ſed communibus & vulgatis verbis oratio efferatur. hoc ſignificat illa exceptio* Et audiemus. *Ita, inquiūt, eloquere ænigma tuū, vt noſtris vſitatiſque vocibus percipiamus, auditūque, qui primus verborū arbiter eſt, cōſulamus. Nāque alienis & nouis vel ignotis vocabulis & cōſtructionibus pronunciatā orationē perinde eſt vel audiri, vel non audiri, & in linguis quas nō intelligimus ſurdos nos eſſe docti viri dixerūt; & Paulus:* Cic. Tuſcul. *Si ergo neſciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus; & qui loquitur* 1 Cor. 14. *mihi, barbarus.* De comedente exiuit cibus, & de forti egreſſa eſt dulcedo. *Hoc orationis genus Chananæorū lingua* HHIDAH *dicitur, à verbo*

HHVD, *cuius in hac tantùm ſignificatione obſeruantur exempla. habet verò magnam affinitatem cum* IAHHAD, *quod vnitatem ſiue ſingularitatem ſignificat. quamobrem ita definiri poteſt* HHIDAH, *vt ſit oratio quæ ſingularem ſententiam contineat, in natura rerum ex ipſis verbis conſiderandam; differt vero à parabola, ſiue allegoria & metaphora, vt aliàs opportunè docebimus: in Hhidah autem non quid verba ſignificent, ſed quemadmodum cũ natura rationeq́ rerũ aptiſſimè conueniant, diſpiciendum eſt. Nodus verò ſiue crux in verborum, vti ſuperiùs dicebamus, continuatione ſtatuitur: quæ ſi alio modo concinnata eſſent, vel nullum, vel longè minùs negotium darent. Si enim ita pronunciauiſſet Samſon,* De fortiſſimo comedente exiuit dulciſſimus cibus, *leuiorem inueniendi faceſſeret laborem.*

Non potuerunt per tres dies propoſitionem ſoluere.

IDEM *nomen ſuperiùs problema, nunc propoſitionem, aliquando ænigma Latinus interpretatur. id autem, totis tribus diebus à propoſitione in excogitando & conferendo poſitis, ingenium tamen & conatum certãtium ſuperauit.* Per tres dies. *perpetuam operam communi ſtudio poſitam, indicat ſermonis huius formula in exemplari.*

Cumq́ue adeſſet dies ſeptimus, dixerunt ad vxorem Samſon: Blandire viro tuo, & ſuade ei vt indicet tibi quid ſignificet problema: quod ſi facere nolueris, incendemus te & domum patris tui. An idcirco inuitaſtis nos ad nuptias, vt ſpoliaretis?

SEPTEM *illi dies à Samſone antea præfixi, pridie quàm nuptialia conuiuia fierent, finiebantur. Nam ſic interpretamur illam ſuperiorũ verſuum partem,* Intra ſeptem dies conuiuij; *ex quibus tres in ſtudio poſiti ſunt, cuius deſperata ope, quatuor ſequentibus rationẽ inuenire curauere, quemadmodum, quod virtute conſequi non poterant, arte atq; dolo aſſequerentur. nullum demum potiùs commentum, nullum maius placuit compendium, quàm vt ipſum fallaciarum peteretur caput, hoc eſt, vt noua nupta vel perſuaſione, vel minis corrumperetur, quòd ſexus ille ad blanditias, & ad fictiones & ſimulationes ſingulariter effictus videatur, ſiue id natura his affectionum artibus compenſarit, quod viribus & robori negauit; ſiue humanæ labis venenum hoc in illa hominis parte inhæſerit. Certè in præuaricatione primorum parentum mulierem primùm ſeductam annotauit Paulus, atq; illius operâ virum quoque in ſcelus & culpam coniectum conſtat. Rationem verò conficiendæ rei primùm docetur mulier:* Blandire. *Nulla enim re magis capitur imprudens amantis animus. Verùm blandiendi modus, mulieris ingenio pro temporum opportunitate adhibendus, mutandus atque vertendus permittitur.*

Tibul. lib. 1. Blanditiis vult eſſe locum Venus ipſa, querelis
Supplicibus, miſeris flentibus illa fauet.

At

At cùm nulla re magis femina quàm metu turbetur & commoueatur; relictis aliis vel pollicitationibus vel precibus, hoc ſingulariter tentatur, quo & viri amorem & reuerentiam vinceret, & deprehenſa atque conuicta, facinus tamen tanti pauoris pondere excuſare poſſet. Quis enim vel robuſto animo, niſi & idem religionis obſeruantiſsimus vir eſſet, non permoueretur illa ſententia triginta inſolentium iuuenum, de liberatione decreta & pronunciata; Te, & domum patris tui incendemus? *Huius verò iudicij vel veram, vel vero ſimilem cauſam ſibi repertam aſſerunt, defendendamq́ profitentur, fraudis videlicet ipſis in illa domo & familia creatæ, & compilationis exſtructæ, quam iniuriam non leuiore quàm incendij pœna vindicandã cenſeant.* An idcirco vocaſtis nos ad nuptias, vt ſpoliaretis? *Mali doli in ipſos comparati authoritatem & communicationem non minùs puellæ patri, & puellæ ipſi adſcriptum iri aiunt. Quod crimen vel diluendum illis eſſe ænigmatis declaratione, vel ſuſtinendum ac luendum incendio. Nam vel ipſi ænigmatis & conſilij conſcij fuerũt, vel non: ſi fuerũt, direptionis ſpem & ſtudium vindicari oportere aiunt, maximè quæ contra mores gentiumq́ iura, & contra amicitiæ officium per proditionẽ & fraudem inita eſſet: cùm ſceleſtiſsimum ſit, conuiuij & nuptialis honoris nomine quemquam exſpoliare, hoc eſt, magnæ amicitiæ & neceſsitudinis ſimulatione iniuriam facere grauiſsimam. hanc verò cupiditatem facilè argui ex copia & numero; quippe cùm non vnum tantùm veſtimentum, aut vnicum aliud ab omnibus præmium deponendum decretum fuerit, ſed à ſingulis ſingulæ & veſtes & linteæ ſindones; ita vt non ſolùm præda, ſed contumelia etiam intentata ſignificetur.* Vocaſtis nos vt ſpoliaretis. *Non vnũ quempiam, ſed* Nos. *nec enim æquam nobis & vobis propoſitam conditionem excuſare poteſtis, vtpote cùm ænigma propoſueritis inſolubile, atque omnino inextricabile, nullo veſtro prorſus vel ancipiti, ſed aperto noſtro incommodo: quod ne vobis ex animi ſententia ſuccedat, magno veſtro efficiemus malo. tantæ igitur pœnæ ab inſolentibus iuuenibus prædictæ metu primùm, deinde etiam popularibus ſuis blandiendi conſilio ſuas mulier exercere atque perſequi artes cœpit, nec niſi voti compos effecta deſtitit.*

Quæ fundebat apud Samſon lachrymas, & querebatur, dicens: Odis me & non diligis: idcirco problema, quod propoſuiſti filiis populi mei, non vis mihi exponere. At ille reſpondit, Patri meo & matri nolui dicere, & tibi indicare potero?

FEMINEÆ *perſuaſionis vel potiùs victoriæ præcipua & grauiſsima arma ſunt affectionum indices cùm geſtus, tum voces & ſermones. ſiue illa ex vero ſiue ficto petita animo, tamen in promptu ſemper ſunt, & nũquam non officiunt imprudentibus viris.* Apud Samſon. *Sua in lingua ita,* Et plorabat vxor Samſon ſuper illum. *quo tropo inſtans perpetuò bellum illi amanti & nuptiarum tempore, vt fit, vxori blandienti & obſequenti*

illatum ſignificatur. Nam ille modeſtiores, illa verò ſuperbiores & grauiores agebat ſemper partes: ille obſequium riſu, illa imperium querelis & accuſationibus imitabatur, atque leniter cedentem graui aſperitate angebat vrgens. Sic ille:

Iuuenal. Sat. 6.

Tunc grauis illa viro, tunc orba tigride peior,
Cùm ſimulat gemitus occulti conſcia facti,
Aut odit pueros, aut ficta pellice plorat
Vberibus ſemper lachrymis, ſemperque paratis
In ſtatione ſua, atque exſpectantibus illam
Quo iubeat manare modo: tu credis amorem,
Tu tibi tunc eruca places, fletumque labellis
Exſorbes.

Lacrymis autem amantis viri animo irrigato ac tincto, ſi ſermonum inſtructa machina atq; inſtrumēta adhibeātur etiam, vel repentinus ruinæ impetus, vel aßiduitate feriendi & exedendi magna plerumque diruptio ad expugnātis victoriam accidit. Hæc itaque vehementer alternatis plagis à muliere adhibebantur: primus autem & importuniſſimus expugnationis aries fuit, Odis me, *quem alter conſecutus adiuuabat,* Et non diligis. *Namque odij affirmatio amanti grauior multo quàm amoris inficiatio eſt. Tu me tibi charam ſimulas, ego manifeſtum mei odiū planè perſpicio & accuſo.* Odiſti, *inquam,* me, *tantum abeſt vt me ames. hæc accuſationis & querelæ propoſitio argumentis corroboratur ex antecedentis contrario ſiue oppoſito productis. Namque amantium vt eundem animum eſſe conſtat, ita idem conſilium, aut commune ſaltem eſſe debere conſequitur. atqui illa non modò ſeſe pari atque digno amore dilectam, ſed etiam odio & iniuria affectam ex eo cōfirmat, quòd minori etiā loco apud illum ſit, quàm populares ſui. namque, vti videtur, cùm à Samſone proponeretur ænigma ſodalibus, illa non intererat: fingit autem ſeſe nūc propoſitum ænigma primùm reſciuiſſe, cùm & primam ſcire & ſolutionem doceri oportuerit, ſi verum eſſet ab ipſo amari. Vſa autem fuit verbo* HIGAD, *quod & indicare, & explicare ſignificat. Aliis, inquit, ſi non explicuiſti, propoſuiſti & indicaſti tamen, & ad elegantiam cogitandi & inueniendi præbuiſti materiam: mihi verò nō tātùm non explicare, ſed nec indicare aut recitare ſaltem voluiſti, atque hoc pacto te illis familiarem & æquum magis, mihi verò iniquum & alienum oſtēdiſti. ita vafra & fallax femina non tam de re & facto, quàm de voluntate & affectu agere ſeſe ſimulat, cuius proditione nullum magis graue inter amantes exſtare crimen poteſt, dum alter amat, alter verò amoris ſpecie ac ſimulatione, ſpernit & odit. quam grauißimam accuſationem efficaci & probabili admodum reſponſo à ſe depellere molitur Samſon, & faceret, ſi vera ac ſimplex mulieris querela atque ſuſpicio, & non potiùs callidißima fraudis dißimulatio fuiſſet. Quòd non tibi indicauerim, inquit, non nego; ſed non ideo rectè atque iuſtè odij crimen à te mihi eſt conflatum: non enim ex illo hoc neceſſariò conſequitur, Non indicauit,*

igitur

igitur non amat; Nō indicauit, odit igitur. Nam quod ex conſilio agitur, minùs violens eo eſt, quod ex neceſsitate debetur. Te ex cōſilio atque ex deliberatione amo quidem, ſed parentes mihi à natura datos, ex naturæ vi & neceſsitate, atque ex diuinæ legis authoritate non amare ſolùm, ſed venerari, colere, amplificareq́ debeo. quòd ſi celatum tibi ænigma odium interpretaris tui; idem etiam in me, ſed longè grauius odij ſcelus & natura debiti amoris proditionem cenſeas oportet, cùm nec parentibus ipſis meis verbum de eadem, quam tu indicas, re fecerim. quam ob rem vel me huius maioris impietatis accuſato, qui populi tui filios gratia & conſuetudine parentibus propriis prætulerim: vel accuſati erga te odij & amoris proditi abſoluito, cùm te iniqua argumentatione intelligas fefelliſſe: niſi me & impium & præpoſteris omnino moribus hominem ſtatuere iſto pacto ſtudes, qui omnia & minora amicitiæ & maiora pietatis officia peruerterim & corruperim.

Septem igitur diebus conuiuij flebat ante eum: tandemq́ue die ſeptimo, cùm ei eſſet moleſta, expoſuit. Quæ ſtatim indicauit ciuibus ſuis.

FLEBAT ante eum. *In exemplari,* Flebat ſuper eum, *vt exponebamus antea: atque ita importunitate & pertinacia flendi, verborumq́ excogitato & aſsiduo pondere, iis præſertim diebus qui lætitiæ & hilaritati debebantur, incautus amantis animus expugnatus, ipſum ſe prodidit inimicis demum tradēdum.* Ciuibus ſuis.] Filiis populi ſui, *Hebraicè. qua oratione mulieris infidele & iniquum indicatur ingenium, quæ maiorem eorum quibus cùm educata fuerat, quàm viri, cui diuinis & humanis legibus addicta erat, rationem ſibi habendam duxit. Quamquam verò ex more & ritu antiquo ac legitimo Iſraeliticæ religionis & ſacra lectione initiata fuiſſet (neque enim aliàs Iſraelitæ viro ſummo atque iudici nubere potuit) tamen ad mores natura recurrit Damnatos, fixa & mutari neſcia, vulgaremq́ hominum, ac mulierum præſertim, opinionem ſecuta, mariti proprij & rem & honorem propter metum, & propter populariium ſuorum gratiam, prodendum cenſuit. Durauit autem illa contentiſsima pertinacia totos ſeptem conuiuij dies, quod ſpatium temporis fuerat à Samſone ad ſolutionem ænigmatis prorogatum.*

Et illi dixerunt ei die ſeptimo ante ſolis occubitum.

DIVRNVM *tēpus antiqui ab occaſu metiri incipiūt, illud ſecuti quod ſcriptum eſt: Et factum eſt veſpere & manè dies vnus, dies ſecundus, dies tertius, &c. Callidè verò illi cùm antea quatuor aut etiam pluribus horis à muliere edocti eſſent interpretationem ad extremum vſque tempus diſtulere, vt nec termino peracto victi iudicarentur, nec ante terminum feſtinantes fallaciæ ſuſpicionem darent; magisq́ viderentur ex ſtudio & cura maturum, quàm ex arte ac fraude feſtinum eueſtigio protuliſſe reſponſum.*

Quid

Quid dulcius melle, & quid fortius leone?

PROPOSITI *ænigmatis materia duplex fuerat, bipartitamq́ indicauerat rationem: namq; & communem naturæ rerum contemplationem genericiq; argumenti cognitionem pars altera, altera verò ſingularis hiſtoriæ explicationem requirebat. Prius genus ad ſtudiũ, ingenium, & philoſophiæ compotem ſenſum pertinebat. Poſterius verò vel enarratorem ac teſtem, vel authorem ipſum, vel alium quempiam rei factæ arbitrum, vel omnino diuinatorem vatemq; exſpectabat. neq; verò in hoc ænigmatis ſolutio erat, quod ſingulare, & ex priuato & obſcuro, rariſsimo, neminiq; certo exẽplo profectum, nec ad ſcientiam, neque ad prudentiam humanam, ſed omnino vel ad authoris confeſsionem, vel ad oraculum & vaticinium referebatur: quod ſi illi indicaſſent qui minimè prophetæ habebantur, furtum & fraudem, quæ ad victoriam celata prorſus eſſe oportuerat, manifeſtè detegerent. Hanc itaque partem, vt minimè ſibi neceſſariam, nec in ænigmatis lege numeratam, prætermittentes, nec ſcire nec curare ſimulantes, alteram illam ſibi cogitando, agitando, & conferendo tandem perceptam explicant, idq́ certis atque communem rerum naturam ſignificantibus & ex philoſophia petitis verbis pronunciant, orationisq; conſtructione vtũtur, quæ diligentẽ, attentam, & exactam rerum inter ſe comparationem, compoſitionem, & differẽtiam declararet. Nam duo præcipua verba, quæ huiuſmodi induſtriam & ſolertiam poſcerẽt in ænigmate, erant,* Fortis *&* Dulcedo: *duo verò altera, quæ ænigma quidem & conficiebant & adornabant, nec tamen ſolutioni difficultatem, nec ſingularitatem rei cuipiam afferebant,* Comedens *&* cibus. *Nam duo hæc ſeorſum ad quodcũque animal referri poſſent, quod & cibo paſcitur, & ad cibũ & eſcas petitur; vt ad hædum, aprum, taurũ, caprum, turturem, columbam, piſciumq; innumeras formas. Illa verò præcipuam rationem & definitionem ſuis certis naturis adſcribendam exigebant;* Fortitudo *videlicet ac* Dulcedo : *quarum rationem ita ſibi indagatam, inueſtigatam, & compertã ſignificare voluerunt, vt, cùm audiſſent, fortitudinem ad comedentem, dulcedinem ad cibum referri intellexerint; in comedentum, hoc eſt, animalium genere fortitudinem, dulcedinem verò in genere ciborum ſibi eſſe quærendam: tandem verò, animalium omnium naturis ac viribus penſitatis, nullum leone fortius eſſe inuentum; ciborum verò nulli parem atq; melli conſtare dulcedinẽ. Porrò vt magis hæc ex rerũ ſtudio & inquirendi labore præmium ſolutionis meruiſſe putarentur, explicationis pondera potiùs, quàm ſeriem & ordinem, ſibi obſeruata confingunt. Atque ita vocabulum* Dulce, *quod poſterius propoſitione fuerat, priùs ad ſolutionem arripiunt; cui alterum eueſtigio adiungunt,* Quid fortius leone? *Porrò cætera omnia tamquam illis, vt diximus, minimè curata, minimúmque ad rem facientia, relinquunt, atque ſeſe & rerum peritia magnos, & propoſito præmio dignos prædicant.*

Qui

Qui dixit ad eos: Si non araſſetis in vitula mea, non inueniſſetis propoſitionem meam.

DISTICHO *carmine repente compoſito, ſeſe illis vxoris fallacia & fraude proditum ſignificauit. acerbitatem autem animi ſui & indignitatem actionis illorum pro loco atque tempore diſsimulauit prudentiſsimè. ita tamen & orationem temperauit & mentem, vt, ſi quid in poſterum durioris experirentur exempli atque iudicij, præiudicium ſibi iam factum recordarentur. Eſt autem carmen Choriambicum, ex illius linguæ modis & pedibus concinnatum; ſimile ferè illis militaribus Latinorum verſibus, quos in hiſtoriis relatos interdum reperimus:*

Cæſar Galliam ſubegit, Nicomedes Cæſarem.
Vrbani ſeruate vxores, Mœchum caluum adducimus.
LVLE HHARASTEM BE GHEGLATHI
LO MATSATEM HHIDATHI.

Ac præter ſententiæ & verborum elegantiam, ſtructuram continet artificioſam: membris quoque conſtat paribus atque æqualibus ferè, iiſdemq́ pariter cadentibus & pariter etiam deſinentibus, quod genus Iſocolon Homæoptoton & Homæoteleuton artifices vocãt. Hiſpanè ita vtcũque imitari poſſemus, Si con mi nouilla non labraras,
Mi coſicoſilla non fallaras.

Sententiæ autem aculeus in verbo HHARAS *latet, quod meditari, excogitare, veſtigare, rimari atq; etiam arare Latinis verbis vix plenè exprimitur. vnde ingenioſiſsimi artifices & artium inuentores atq; amplificatores* HHORSIM *dicuntur, cuiuſmodi ingenij & ſtudij opus & labor in ſimilibus ænigmatibus enodandis poni ſolet, & ita à ſe poſitum coniectores iſti Samſoni venditare curabant, qui verbi* HHARAS *amplitudinem ad alteram allegoriam vſurpauit, arandi videlicet, & ex conſequenti rimandi & eruendi ænigmatis ſenſum; ideoq́ pro puella ſiue ſponſa vitulam dixit: nec verò vaccæ nomen nuncupauit, quòd cum ætate minimè conueniret; deinde quòd vitula ob imperitiam inſolentioris atque proteruioris mentis imaginem præfert, vt apud Hoſſeam vatem fuſiùs diſputabamus. quam ob rem & pro toto armento apud Gentes mactabatur:* Tibul 2. Eleg. 1.

Tum vitula innumeros luſtrabat cæſa iuuencos.

Irruit itaque in eum Spiritus Domini, deſcenditq́ue in Aſcalonem, & percuſſit ibi triginta viros: quorum ablatas veſtes dedit iis qui problema ſoluerant. Iratusq́ue nimis adſcendit in domum patris ſui.

ACCIDIT *nonnumquam vt iudicium non ex veri ratione, quòd ea manifeſta nõ ſit; ſed ex euentu, quãquam aliunde profecto, exerceatur. Præmium ænigmatis ſolutoribus fuerat propoſitum, vnde ſolutio petenda eſſet nihil fuerat exceptum; quod ſi maximè exciperetur, tamẽ proditio in ſuſpi-*

cionem venire potuit, non autem in iudicio conuinci: atque ita illis de ſolutionis præmio publica & conſtans actio erat; illi verò de malo dolo nulla reſtabat exceptio, niſi coniecturalis quædam querela. Quam ob rem compendium viſum fuit maius, & publicè illis iudicio ſatis facere, & non niſi gentis ſuæ iam diu inimicæ incõmodo & malo id agere, anſamq́ ad opportunam vltionem integram ſibi reſeruare. Spiritus autem, hoc eſt, vis & fortitudo. ad illius iuſtæ iræ erga hoſtium genus vltionem illi à Domino addita affirmantur, quæ ipſo rei geſtæ ſigno & exemplo demonſtrata ſunt; quippe cùm vnus ſolus & inermis triginta ex celeberrimæ vrbis Aſcalonis ciuibus viros illæſus ipſe interfecerit, & veſtibus exſpoliarit, quæ vel ipſæ pondere ſuo robuſtiſſimum quemque laſſare poſſent: tamen & allatæ & diſtributæ fuerunt iis qui ænigma ſoluerant, hoc tantùm nomine quòd ænigma ſoluiſſent; cùm aliàs illi nec iuſtè petere, nec accipere debuiſſent. Verùm in Hebraica lectione tunicas tantùm ſiue mutatorias redditas legimus, ſindones autem non legimus. res autem ipſa indicare videtur, illos primis ante conuiuium ſeptem peractis diebus & prorogationem temporis impetraſſe, & de minori præmio, hoc eſt, tunicis tantùm conueniſſe. Hinc verò iram Samſoni conceptam fuiſſe legimus, non ſolùm in æmulatores illos, verùm & in puellam ipſam vxorem ſibi addictam, quam magis illorum gratiæ, quàm amori ſui indulſiſſe cognouerat; & aduerſum ſe pariter, qui ita demum ſeſe ab illa vinci fuiſſet perpeſſus, & fictis fallacibus conceßiſſet inſolentioris puellæ muliebribus artibus. Quam ob rem conuiuio quidem celebrato, verùm thalamo nondum petito, ſeceßit.

Vxor autem eius accepit maritum vnũ de amicis eius & pronubis.

I N I V R I A M *vel temeritate & inſolentia, vel mala mente malóque animo Samſoni cumulatam, maioris iræ cauſam fuiſſe, & anſam ad vltiones dediſſe, ex hac lectione notauimus; idq́ omne ad prouidentiæ rationes remittimus. Nam ſatis ſuperq́ ab obſequio officioq́ coniugali alienã ſe oſtenderat mulier, cùm virum de ænigmatis præmio iniuſtè, quàm populares ſuos iuſtè damnatos euaſiſſe mallet, niſi & hoc etiam indigniſſimæ proditionis crimen addidiſſet, vt irati viri ſeceßionem nõ ſolùm nõ doleret, pœnitentia corrigeret, & modeſtia atque deprecatione reconciliationem expeteret & exſpectaret, ſed inuidiam intolerabilem factura viro, alium ſibi maritum optaret, eúmque non remotum quempiam, ſed omnium Samſoni in nuptialibus conuiuiis, atque adeò in ipſa celebritate & ceremonia nuptiarum, familiariſſimum, nempe pronubum ipſum, quem Gentium etiam iure coniugalis fidei aſſertorem & vindicem eſſe oportuit: & tamen ipſe primus & præſens proditor exſtitit, non ſine ſuſpicione malè antea initæ conſuetudinis.*

CAPVT

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

POſt aliquantulum autem temporis, cùm dies triticeę meſſis inſtarent, venit Samſon inuiſere volens vxorem ſuam, & attulit ei hœdum de capris. Cumq́ue cubiculum eius ſolitò vellet intrare, prohibuit illum pater illius, dicens, Putaui quòd odiſſes eam, & ideo tradidi illam amico tuo: ſed habet ſororem, quæ iunior & pulchrior illa eſt: ſit tibi pro ea vxor.

INIVRIARVM *vlciſcendarum opportunitatem diuino iudicio aduerſus improbos afferri, multis & frequentibus conſtat exemplis; atque iis qui læſi aliquando contumeliam vel tolerauerunt, vel patientia diſsimulauerunt, non diutiùs deſiderari poſſe iudicatæ diuinitus cauſæ ſuæ diem, tota huius capitis narratione docemur. Videmus etiam fortiſsimorum magniq́ animi virorũ nõ lõgas eſſe iras, aduerſus ea præcipuè capita, quæ cariſsima aliàs habuerint. Nam Samſon, quamquam ſponſam iratus grauiterq́ offenſus reliquiſſet, tamen amore victus, rurſus inuiſit, atque, conuiuiali munere vltro delato, ad reconciliationem adducere ſtuduit.* Hœdum de capris. *tenerrimum, & paſtus omnino expertem, herbæq́ inſcium, qui plus lactis quàm ſanguinis haberet.* Cumq́ue cubiculum eius ſolitò vellet intrare. *Sua in lingua non ruiſſe improuiſus, ſed vxoris adeundæ atq́ ſalutãdæ copiã petiiſſe ſignificatur, (ſic ex verbo:* Et dixit, Veniam ad vxorẽ meam in cubiculum) *idq́ cum illius patre egiſſe, quem domũ ingreſſus primum offenderat; patrem verò id curaſſe, videlicet, vt contractam à muliere culpam ipſe in ſe transferens, & cauſa dicta eleuaret, & meliore propoſita conditione corrigeret.* Putaui. *Sua in lingua,* Dixi quòd odio oderas. *exiſtimaui atq́ adeò intellexi, mihiq́ perſuaſi, illam à te ex grauiſsimo odio relictam, numquam eſſe deinceps repetendam: & ne deſertam prorſus mœrere, atq́ populi fabulam fieri viderẽ, marito honoris cauſa tradidi amico tuo: quod & tibi reſciſcẽti non ingratum fore credidi, & ipſi honeſtum puellæ; vtpote quæ ei, cui propter te nota erat, duceretur, illa tibi ex ira, non ex innato & occulto vitio relicta fuiſſe putaretur. id quod nec tu nimis ſuccenſere debeas, qui eo tempore deſerueris, quo nemo niſi ex ingenti deſertam odio interpretari poſſet, hoc eſt, ipſa nuptiarum ſuprema nocte. deinde quòd nihil de animo erga nos tuo cuiquam indicaueris, vnde te ad nos redíturũ exſpectaremus. Quod ſi tibi vel domus neceſsitudoq́ noſtra probatur, vel puella ipſa propter formã atq́ ætatẽ placuerit; adeſt tibi copia puellæ, duobus nominibus huic, quã amiſiſti, anteponẽdæ, hoc eſt, forma præſtãtioris, & ætate iunioris, cæteris autẽ partibus nihil etiã huic priori cedẽtis, vtpote,* Sororis illius, *ex eadẽ familia, eiuſdẽ educationis atq́ diſciplinæ, ſimillimisq́ moribus.*

Cui Samſon reſpondit, Ab hac die non erit culpa in me contra Philiſthæos: faciam enim vobis mala.

OCCASIONEM *ſibi aduerſus gẽtem illam Iſraelitis infenſiſsimam,*

quam diu cupierat Samſon: iam nunc nactus, tenere diligenter inſtituit; & anſam ſibi ab illis datam arripuit, atq; res omnes aduerſum ſe admiſſas, priuatarum in ſe inimicitiarum argumenta fuiſſe affirmauit, cùm non ſolùm ſe ab vna vxore bis proditum, & à ſociis ſuis dolo atq; fraude exſpoliatum, ſed à ſocero etiam deſertum ac repulſum, atque adeò ab eo iniuria adulterij affectum, quem coniugij ſui ſtudioſum patronum & aſſertorem eſſe oportuerat. ex quibus rebus omni Palæſtinorum genti ſeſe inuiſum eſſe intellexiſſe ait, atque multarum in ſe iniuriarum vltorem deinceps futurum profitetur & palàm prædicit, vt nihil à ſe poſtea diſſimulanter aut per fraudem factum accuſari poſſit, cùm fortium & apertè inimicorum modo ac more ſeſe declarauerit acturum.

Perrexitque, & cepit trecentas vulpes, caudaſque earum iunxit ad caudas, & faces ligauit in medio: quas igne ſuccēdens, dimiſit, vt huc illucque diſcurrerent. Quę ſtatim perrexerunt in ſegetes Philiſthinorū. Quibus ſuccenſis, & comportatæ iam fruges, & adhuc ſtantes in ſtipula, concrematæ ſunt, in tantum vt vineas quoque & olíueta flamma conſumeret.

INGENIOSISSIMO *inuento fraudulentorum inimicorum dolos & maleficia vindicauit, nempe fraudulentiſſimarum beſtiarum comparata copia, quorum operâ tamquam gregariorum & inſolentium militum manu agros publicè atque hoſtiliter incendit; ita tamen, vt vno authore ipſo videlicet ſe indicato, Iſraelitæ omnes culpa vacare cenſerentur, & tamen maius atque citius & minus etiam reparabile damnum inferretur, quàm ſi per plurium hominum excurſiones acta fuiſſet res. Facilè verò fuit in tam fertili regione, maxima ex parte nemoribus ac ſaltibus frequenti illa tempeſtate meſſis, tantam vulpium copiam ingenio atq; arte venatoria capere. Binas verò colligatas fuiſſe, exēplaris lectio declarat, eaſq; nō ſimul coniūctas, ſed vtriuſq; caudæ fortiter adnexo & longiùs etiā tracto funi medium titionem alligaſſe ex materia quæ conceptum ignem fouere & diutiùs poſſet conſeruare; qualia pinea, cupreſſina, cedrina atque oleagina ligna ſunt. ea vbi incenſa eſſent, vulpiumq; fuga traherentur, curſu ventilari neceſſe erat; binis verò vulpibus alligatæ lampades fortiùs trahi, minuſq; obiectis ſtipulis aut impedimentis*

retineri;

retineri; ſicubi verò implicarentur, acuto animalculorum ac verſuto ingenio faciliùs expedirentur. Porrò euentus ipſe conſilium probauit, cùm non modò ſata læta, boúmque labores, verùm vineta & olìueta incendio conflagrauerint.

Dixeruntque Philiſthiim, Quis fecit rem hanc? Quibus dictum eſt, Samſon gener Thamnathæi, quia tulit vxorem eius, & alteri tradidit, hæc operatus eſt.

PVBLICVM *& commune damnum, publica animaduerſione puniendum duxerunt Palæſtini: ideoq; de facinoris authore, & animi impulſu, & facti cauſa diligenter inquirunt.* Philiſthiim. *quibus publicæ Palæſthinorum rei cura erat, vt magiſtratus & ſatrapæ. nam cùm non priuatū fuiſſet damnum, nullo etiā accuſante, publici magiſtratus intererat rem cognoſcere & factum punire, atque ita in authores animaduertere.* Quis fecit rem hanc? *Conſulto atque data opera factum verbum,* GHASSAH *ſignificat; in quo etiam conſilij cauſa cognoſcenda fuit. quæritur itaq; de authore, ac de conſilio authoris. Author indicatur* Samſon. *Animi verò impulſus, hoc eſt, conſilij cauſa, non ex coniectura arguitur, ſed ex manifeſta offenſione atq; iniuria accepta à ſocero. Cuius filia, cùm Samſoni publicè nupſiſſet, tamen alteri ducta viro fuit, nempe amico & pronubo, idq; admiſſum indigno exemplo, & ab omni gentium iure, & à fide publica alieno.* Et alteri tradidit. *in exemplari,* Et dedit eam ſocio illius.

Adſcenderuntque Philiſthiim, & combuſſerunt tam mulierem quàm patrem eius.

INQVISITIONEM *factam, iudicium conſequutum fuit, quamquam & importunum & nimis ſerum. quondam enim apud Gētes, præcipuè verò apud Chananæos & Palæſtinos, adulterij pœna ignis fuerat, vt ex Iudæ aduerſus Thamaram nurum iudicio obſeruauimus. hoc igitur adulterium à Samſonis coniuge, ex patris conſenſu & authoritate, vt apparebat, commiſſum, vt rari exempli, & tātæ calamitatis occaſionem, incendio vlciſcendum & placandum duxere Palæſtini iidem, quibus de re & cauſa omni fuerat ſuſcepta cognitio.*

Quibus ait Samſon: Licet hoc feceritis, tamen adhuc ex vobis petam vltionem, & tunc quieſcam.

INTEMPESTIVVM, *& ſibi magis iniurioſum atq; odioſum, quàm opportunum, illorum fuiſſe iudicium, & ſumptum de vxore ſupplicium, accuſat Samſon, & ſibi vlciſcendum denunciat. Nam ſi illis & crimen illud odio, & Samſonis offenſio curæ fuiſſet, nuptias illas puellæ ſecundas, ac publicè initas, prohibitas primùm oportuit, atq; antea impeditas, vel, vt primùm factas iam conſtitiſſet, iudicio conſtituto vindicatas, & digna punitas animaduerſione. nulla huius rei cognitio, nulla ratio habita fuit, quoad is*

qui ſingulariter offenſus fuerat, certior factus iniuriæ, & ira commotus, vltorem ſeſe ipſe præbuit, incenſis eorum agris, qui ſceleris conſcij, arbitri, & diſsimulatores, atq; adiutores fuerant. Nunc verò quamquam illi vxoris & ſoceri incendium ex iudicio à ſe decretum probare Samſoni vellent, tamen vt intempeſtiuum & poſt damni accepti dies factum, ad ſui ipſius offenſam factum interpretatur Samſon: quippe quod iam ſuperuacaneum eſſet, eo tempore quo ipſe iam ſtomachum ſuum incenſis ſedauiſſet meſsibus; qui ſi vxoris & ſoceri incendio placandus eſſet, non illorum tarda & lenta exſpectaſſet iudicia, cùm idem ipſe potuiſſet conficere; peperciſſe autem illorum corporibus, propter antiquum puellæ amorem; rebus verò damnum intuliſſe, propter vltionem, quæ ſatis ſibi illo pacto fuerat: nunc verò illam incenſam, vehementer ſe dolere, & non poſſe non vindicare ait, atq; ita animum iterum à Palæſtinis irritatum & commotum explere; maximè cùm fortiſsimus quiſque ignauum & ignominioſum putet, offenſiones iráſque ſuas alterius manu & iudicum opera vindicare. Licet hoc feceritis, *quod facere veſtri muneris fuiſſe dicetis; tamen cùm non antè feceritis, quàm ego reſcirem & punirem, nihil à vobis mea cauſa factũ intelligo, ſed magis inuidia & odio mei, quia iſtam vltionem ego non appetiuerã, propter amorem puellæ; nec, ſi appetiſſem, à vobis poſtulaſſem, ſed mihi ipſe ſumpſiſſem, atq; ita quieuiſſem; more generoſorum hominum, qui contumeliã ſuam non aliena, ſed propria manu vlciſcendo vel vindicando propulſant. Nunc verò iſtud veſtrum factum intempeſtiuè in meum magis dolorem & cruciatum, quàm in legitimum aduerſus ſupplices iudicium, ipſe rurſus grauiſsimè commotus, ita grauiter atq; iniquo animo ferre cogor, vt non antè quieſcam onuſq; deponam, quàm pœnas ipſe de vobis ſumpſerim. Atque hæc præfatus, ſeſe ad vltionem parat publicam. eam verò non alio quàm belli atq; pugnæ pacto & more init: quòd hæc ratio & forti viro aduerſus multitudinem & populum magis expedire videatur, & ad homicidij iudicium reuocari non poßit; quippe cùm apertè indicta ſit offenſæ nomine, atque iure belli, neq; Nazaræa profeßionis viro vitium aut impuritatẽ afferat. namque & Sacerdotibus & Nazaræis mortui corporis contactu, & homicidio priuato, interdictum omnino erat; publico autem prælio, & cæde hoſtium publicorum, aut reipublicæ cauſa perdendorum, non fuiſſe interdictum, Phineæ Sacerdotis à Deo probatum exemplum apertè declarauerat. Neque verò huiuſmodi homicidia in Angeli præceptionibus ac prædictionibus fuerant excepta.*

Percuſſitque eos ingenti plaga, ita vt ſtupentes ſuram fœmori imponerent. Et deſcendens habitauit in ſpelunca petræ Ethan.

PALÆSTINORVM *turbam illam omnem tam iudicum & magiſtratuum, quàm miniſtrorum atq; ſatellitum, & aliorum ex vulgo, qui ad iudicium illud & ſupplicium vxoris & ſoceri Sampſonis confluxerant,*

pugna

pugna laceßitos, turbatos, fuſos, & grauiter cæſos repentino & vnico impetu intelligimus: idq́ nullo ipſius periculo, ſed cum magna illorum clade expeditum fuiſſe, illa metonymica oratione indicauit hiſtoria: Ita vt ſtupentes ſuram fœmori imponerent. *quæ cùm ſua in lingua non adeò impedita ſit, interpretando impeditior atq́ obſcurior euaſit. ex verbo autem ſic:* Et percuſſit eos ſuram ſuper fœmur. *Primùm idiotiſmus ille,* Suram ſuper fœmur, *idem in lingua ſancta valet quod in Romana Pariter, vel Tam quàm. vt: Non capies matrem ſuper pullos eadem die. id eſt, pullis è nido direptis non capies pariter & matrem. atq́ ita idem nobis erit* Suram ſuper fœmur, *quod Latinè dici poſſet, Tam ſura quàm fœmore, ſuram pariter ac fœmur. indicatq́ lectio ex metonymiæ ratione, eorum qui à Samſone cæſi ſunt, quoſdam pedites, alios verò fuiſſe equites, omnesq́ pariter à viro inuictißimo turbatos, confuſos, in fugam verſos, & cæſos. Namq́ reperto caſu, aut à primo quouis hoſtium abrepto gladio, tanta dexteritate atq́ celeritate rem agebat ille, vt perturbatorum atq́ in fugam verſorum cùm ſuras tum fœmora petens cæderet. Suras quidem equitũ, quas ſublata manu percutiebat; fœmora verò peditum, quas conuerſa afficiebat plaga. Hiſpanicè ſic imitari idiotiſmum poſſemus:* Daua en ellos quando arriba, quando abaxo, quando en pierna, quando en anca. *in quo celeritas, dexteritas certum ſemper vulnus, atq́ vulneratorum fugientium & procumbentium velut picta, immo viua exponitur imago; neminem enim in pectore vel ventre percuſſum intelligimus; atq́ ita omnes in fugam verſos deſcribimus. pedites cruribus, equites verò fœmore currunt. Chaldaica paraphraſis habet:* Et percuſſit eos equites cum peditibus. *Libet verò & interpretis noſtri ſenſum indicare, qui cùm verteret,* Ita vt ſtupentes ſuram fœmori imponerent, *habitum & imaginem expreßit eius, qui, dum fugiens & à tergo vulneratus in terram procumbit, ipſo caſus impetu crus plicare, & ſura fœmur tangere cogitur.* Et habitauit in ſpelunca. *Cùm poſthac deinceps Palæſtinos ſibi infeſtos fore intelligeret, in locum ſeſe recepit natura munitum, vnde non niſi volentem extrahi ſe poſſe exiſtimabat: atq́ ita ab inſidiis tutus, cætera ſecurus agebat; quippe qui virtute diuina, ad rem palàm in bello agendam, præditus erat. Noluit autem ſe in patria, vel alia in vrbe abdere, ne vllam hoſtibus ſuſpicionẽ faceret communis conſilij cum Iſraelitis initi; ſed ſeſe vnicum Palæſtinis inimicum profeſſus, ſuorum incolumitati proſpiceret.* Petræ Ethan. *à firmitudine & inacceſſibilitate nomen locus ille ſortitus fuerat.*

Igitur adſcendentes Philiſthiim in terram Iuda, caſtrametati ſunt in loco qui poſtea vocatus eſt Lechi, id eſt, maxilla: vbi eorum fuſus eſt exercitus.

IGNOMINIOSVM *atq́ turpe admodum ſibi fore ducentes, vt tam multi ab vno cæderentur, nec id ad diuinæ virtutis rationem reuocantes,*

ſed

ſed hominum more, inuidia atq; odio cæci, de vltione ſeriò agunt, vel vnius hominis ſupplicio, vel illato genti ſuæ bello facienda. quamobrem communicato conſilio, copioſoq; coacto exercitu, certum locũ occupant, vnde vel Samſonem ad ſupplicium poſtulatum & traditum referre, vel Iudæis negantibus, nocere poſſent: cui loco nomen poſtea ex euentu factum fuit Lehhi. Hiſtoriæ ſcriptor, non ex prolepſi ſiue anticipatione, ſed ex nota iam ac celebri ſuo tẽpore fama indicauit, In loco qui nunc dicitur Lehhi, id eſt, maxilla. *cuius nominis ratio mox explicabitur.* Fuſus eſt exercitus. *in varia loca diſtenſus ac diffuſus, vt in obſidionibus diuidi atq; conſtitui ſolet: vt & populo in agros prodituro exitus, & Samſoni euaſio præcluderetur.*

Dixeruntq; ad eos de tribu Iuda: Cur adſcendiſtis aduerſum nos?

N O V Æ *atq; indignæ iniuſtæq; obſidionis & iniuriæ querelã Iudæ tribus per nuncios & curatores ſuos aduerſus Palæſtinos habere ſe ſignificãt; quòd, cùm ipſi oppreſſi ſatis atq; quieti ſileant, tamen nunc allato bello infeſtentur, & obſidionibus vexentur, nulla ſua culpa. Nam ſi quæ eſſet, vel antea obijci declarariq; debuerat, vel nunc demum vti declararetur, ius ratioq; poſtulabat. Nemo enim vmquam fuit, niſi planè tyrannus & prædator, qui huiuſmodi expeditionum vel cauſam non indicet, vel ſaltem non prætexat. Antehac itaq; nihil nobis prædictum fuit, nihil nos vobis damni aut mali intulimus: quamobrem nec prodire vos oportuit, nec nobis, nunc ratione non indicata, nocere.*

Qui reſponderunt: Vt ligemus Samſonem venimus, & reddamus ei quæ in nos operatus eſt.

N V L L A M *ſibi aduerſus Iſraelitas cauſam hactenus incidiſſe aiunt; poſſe tamen deinceps incidere non leuem, niſi id quod expetitur, contingat ipſis, vel intercedentibus, vel non adiuuantibus Iſraelitis: eſſe tamen manifeſtam adſcenſus cauſam & legitimã, hoc eſt, contumeliam publicè à Samſone acceptam, quam publicè vindicare decretum fuerit; quippe quem vnicum pluribus Palæſtinis, ac toti ferè genti illorũ ignominiam attuliſſe conſtet: oporteat quoque eum qui multos vexauerit, à multis ignominiosè vexari, ac ludibrio ſupplicioq; exponi. nec vos bello petere, nec illum hîc apud vos occidere, ſed tantùm ligare volumus, vt apud nos in eadem regione, in qua nobis illuſerit, ludibrij pœnas ferat.* Et reddamus ei quæ in nos operatus eſt. *ſua in lingua,* Sicut fecit nobis. *nihil excipiunt, nec locum, nec modum, nec genus vltionis. Deinde illo verbo,* Ad ligandum, *ſeſe non pugnatorum more aut animo adſcendiſſe, ſed legitimo iure Magiſtratus, & reipublicæ ſuperioris atq; dominæ vti, atq; iudicij ſatellitium, non Ducũ aut Imperatorum exercitũ ducere. neminem autem in regione imperij ſui impediri poſſe iure, nec prohiberi à captura ſcelerati, vel criminoſi, vel aliàs iudicium effugientis viri, immo deberi eiuſmodi iudicium & imperiũ ſubditorum*

ditorum omnium ope, manu, & ſtudio iuuari: contrà verò, ſi quid mali vel incommodi impedientibus vel obſiſtentibus illatum fuerit, ipſis culpæ fraudiq́ futurum. ideoq́ actio iudicialis indicatur; captura, & ligatio, & iudicij cauſa declaratur: Sicut fecit nobis, *veſtri atque illius dominis ac ſupremis iudicibus, in capitali cauſa præcipuè.*

Deſcenderunt ergo tria millia virorum Iuda ad ſpecum ſilicis Ethan, dixeruntque ad Samſon: Neſcis quòd Philiſthiim imperent nobis? quare hoc facere voluiſti? Quibus ille ait: Sicut fecerunt mihi, ſic feci eis.

IVDICII *nomen, munus, & officium prætextũ cùm audiſſent Iudæi, nec quicquã ea in cauſa excipere poſſent, præſertim tãta dominantiũ coacti manu; ipſi, vt ſibi, reipublicæq́ ſuæ caueant, de Samſone vinciendo & cõſtringendo paciſcuntur, quod ſine ſtrepitu, tumultu, atque vtriuſuis partis periculo conficiendum in ſe recipiunt: vtq́ magis etiam Palæſtinis perſuadeãt, non pauci aliquot, ſed tria millia id curæ ſuſcipiunt, cuius manus effugere Samſon, ſine tantæ multitudinis diſcrimine, non poſſet, vtpote fideiuſſorum & ſpondentium pro omni Iſraelitarum republica. Deinde etiam quòd per magnam atq́ frequentem manum capiuntur ij, qui vinciendi petuntur, minori vtriuſque partis labore atq́ periculo. Hi igitur virum conueniẽtes, neceßitatem primùm allegant; deinde culpam à ſe omnem remouent, & in ipſum, quem alloquuntur, deriuant.* Neſcis quòd Philiſthiim imperent nobis? *& eorum imperio debemus obtemperare, in iis maximè cauſis & rebus, quæ ad ius magiſtratumq́ pertinent, aliàs pœnas daturi interturbatorum aut impeditorum iudiciorum. illi cauſam aduerſum te habere aiunt, nos iudicij ſui adiutores & ſequaces volunt & poſtulant, ad eam rem, quam acturi venimus: quod nec culpæ, nec voluntati noſtræ adſcribi debet, ſed tuæ potiùs, qui nos in hanc compuliſti neceßitatem, vt vel te tradamus, vel ipſi damnum malumq́ feramus, atq́ vt imperij & iudiciorum rei plectamur.* Quare hoc facere voluiſti? *in propria ipſorum lingua,* Et quid hoc feciſti nobis? *Cùm tu illis nocueris, nos in anceps diſcrimen conieciſti, vel te tradendi, vel illorum vltionem ferendi, vltra offenſionem perpetuam, quam illi, vti domini, aduerſus nos, ex generis odio, ſemper perſequentur. Incuſationem ita Samſon excepit, vt nullam gentis ſuæ ad inuidiam, atq́ dãnum, malúmve, publicè anſam ſibi quæſitam aut datam fateatur; ſed priuata & ſingulari, eademq́ grauißima iniuria affectum, neceßitate magis quàm voluntate, quam iure non acceperat vltionem, manu propria ſibi ipſum quæſiiſſe & feciſſe ait. non, inquit, iſta cauſa vlla ex parte vobis cum illis communis eſt, ſed mihi cum illis interceßit ſingulariter. illi me vnum indignis modis præter ius & importuno tempore exceperant, primiq́ læſerant, idq́ non ſemel tantùm, ſed iterum atq́ iterum: ego, cùm neminem opitulatorem inter homines haberem, nimirum vnicũ ac ſingulare caput, multis, & pub-*

lico nomine, atq; adeò à iudicibus & vindicibus ipſis læſum, vicem meam, quibus potui modis, vltus fui; id quod ex naturæ & Gentium iure facere potui. Sicut fecerunt mihi,*non vobis, ſed mihi ſingulariter;*ita feci *etiam ego vnicus ac ſingularis non vobis, nec veſtra, ſed* illis,*mea cauſa. & illi primi contumeliā fecerunt: ego, qua ratione potui, propulſaui, & mihi cōſului.*

Ligare, inquiunt, te venimus, & tradere in manus Philiſthinorum.

CVM *quæſtio illa de facto non eſſet, quippe quod apertè conſtaret, nec alterutra ex partibus inficiaretur; definitiua atq; legitima ratio in his actionibus miſcebantur, quæ non apud Iſraelitas tractandæ erant, ſed eo in loco & iudicio vbi facinus fuiſſet admiſſum, atq; à Palæſtinis ipſis, vtpote imperantibus, & ſuæ ipſorum cauſæ ſupremis vindicibus. Quam quidem ob rem Iſraelitæ, ad opem ferendam, vt miniſtri, atq; imperio ſubiecti, appellati fuerant & demandati, non qui iudicium facerent, ſed qui hominē apud ſe agentem, & iudicij reum, in iudicio ſiſtendum, vinctum & conſtrictum, citra tumultum turbamq; traderent. Non ſunt, inquiunt, iſtæ nunc noſtræ partes, vt cauſæ tuæ nos cognitores præbeamus, ſed vt te vinctum Palæſtinis tradamus, quorum iuri & foro vel te ex iſto facto obligatum; vel nos, niſi tradiderimus, obligandos nouimus; quod vitare poſſe cupiuſſemus certè: id cùm non ſine noſtro periculo poßimus, minori ſaltem incommodo, hoc eſt, nihil præterea tibi nocentes, agi optamus. ideo venimus multi, vt publicā cauſam communi conſilio initam cùm videas, nō ex priuata cuiuſquā noſtrum maleuolentia aut voluntate, ſed ex Reipub. vſu & incolumitate actum intelligas; atq; etiam vt multitudinis tantæ conſpectu, de publica magis totius populi, quàm de tua vnius ſalute cogites, & quod ex pietate ſubiturū te credimus, id non inuitus ſubeas; quod etiam per vim recuſare non adeò poßis, cùm neceſſe ſit, ſi dimicare velis, vel te, vel nos, vel vtroſq; læſum iri, nec tamen euadere tibi facile ſit, tanto vallatum numero.*

Quibus Samſon, Iurate, ait, & ſpondete mihi quòd non occidatis me. Dixeruntque, Non te occidemus, ſed vinctum trademus. Ligaueruntque eum duobus nouis funibus, & tulerunt eum de petra Ethan.

NON *minorem in Rempub. pietatem, imò maiorem quàm iidem ipſi erga ſe ipſos curā, & erga illum clemētiam, ſe illis probaturum, Samſon pollicetur, vt qui omniū aliorū periculum, nulli præterea communicandū, vnicè ac ſingulariter ſubire velit, dummodo ab iiſdem gentilibus ſuis, quos valde obſeruat, quamquam vinctus, tutus tamen ire poßit. cæterùm ipſos ſuo munere & demandato officio ſe facilè paſſurū, æquoq; animo laturum ait.* Quòd non occidatis me. *vos, quos ego minimè à me, aut mei cauſa offenſos volo, & nihil præterea excipio præter mortem, quā non veſtra, quos diligo & obſeruo, manu mihi, vt non meritus fui, ita illatam nolim, ſed*

vitam

vitam tam diu conſeruatam, quoad Deus produci voluerit. Me, qui vobis numquam nocui, inſeruiui autē ſeriò atq; ſedulò, vt iudex ac miniſter publicus. Non occidatis. *Cætera omnia, quamuis grauia, in me ſi exercueritis, vt Palæſtinis dominis ſatisfaciatis, non recuſo; tantùm illud prædicens caueo, vt non occidatis.*

Et dixerunt, Non te occidemus, ſed vinctum trademus.

F I D E M *quam ab illis de vitæ ſecuritate poſtulabat, ampliori etiam officio obſtringunt, polliciti non modò ſe viuum ſeruaturos, verùm nihil omnino læſuros, vinculis ac traditione exceptis, quòd nec ipſe illis quicquam commeritus fuiſſet quamobrem vexandus eſſet; nec integrum illis eſſet eum non tradere, quem iudicij nomine, à ſe potentiores domini poſtulaſſent: neq; verò aiunt ſe illum in mortem tradituros, quamquam audiſſent,* Et reddemus ei quę in nos operatus eſt. *tantùm ſe illum reum poſtulatum potentioribus magiſtratibus tradituros declarant, nihil præterea omnino læſuros. in primæua lingua negatio hoc modo geminatur:* Et dixerunt ei, dicentes. *amplius etiam reſponderunt, quàm rogati fuerant.* Non, ſed ligare ligabimus te, & dabimus te in manu eorum, & morte non mori faciemus te. *prior negatio* Non, *cætera omnia excipit, etiam quæ ab illo non fuerant excepta, & plus etiam, quàm ille popoſcerat, promittit; nec illius defenſioni cauet. vbi iam ipſi ſuo officio defuncti fuerint, hoc eſt, vinciendi atq; tradendi. nihil, inquiunt, nos tibi omnino timeas nocituros. nihil tu nec nobis nec illis noceas, quoad iam traditus fueris in manu eorum, quòd verò de morte caues & adiuras, nec nunc te nos occidemus, nec, vbi traditus fueris, illos aduerſum te iuuabimus, aut tuam mortem vllo modo pactóve curabimus, Tu vide quid, poſtquam traditus fueris, agendum tibi ſit; à nobis verò nihil prorſus metuendum pollicemur. verùm hoc tātùm patiere, vt te quàm validiſſimè vinciamus, vinctúmque tradamus; ne illi nos vel negligentiæ, vel rebellionis inſimulare poſſint, ac lædendi cauſas anſáſque inuenire.*

Ligaueruntque eum duobus nouis funibus, & tulerunt eum de petra Ethan.

S A T E L L I T V M *munus diligenter atq; accuratè, atq; adeò ſatis ſuperq; ſibi abundè præſtitum & auctum, Palæſtinis probare ſtuduerunt Iudæi, qui non vno tantùm fune, vel tauris vinciendis ac trahendis idoneo, ſed duobus, iiſdemq; recentibus, atq; ideo fortiſſimis, poſtulatum ſibi hominem ligantes, de loco etiam inacceſſo & tutiſſimo deductum, atq; ita captū, itaq; habitum, integris vinculis in manus tradidere eorum, à quibus id agere iuſſi fuerant. Quòd ſi vel ex pacto, vel aliàs non vinctum deduxiſſent, tamen vbi in poſtulantium poteſtatem, atque in medium illorum cœtum manu tantùm captum redegiſſent, non malè officio ſuo functi fuiſſe dici poſſent, qui vnum hominem inermem, multis armatis & non imparatis commiſiſſent.*

Qui cùm veniſſet ad locum maxillæ, & Philiſthiim vociferantes occurriſſent ei, irruit Spiritus Domini in eum: & ſicut ſolent ad odorem ignis lina conſumi, ita vincula, quibus ligatus erat, diſſipata ſunt ac ſoluta.

SAMSONIS *vim illam admirandam, non ex naturæ ſingulari aliqua parte, nec ex aſtrorum aut artis cuiuſpiam efficientia inſitam, neque ex Nazaræi habitus virtute innatam, aut inhærentem, ſed ex diuina voluntate & affluentia pro loco ac tempore contigiſſe, apertè declarat illa identidem repetita animaduerſio:* Irruit Spiritus Domini. *Qui nunc eò loci irruiſſe indicatur, in quo Iſraelitis, quid amplius ageretur, nihil reliquum erat, & Palæſtinis hominis ad vltionem expetiti facta erat copia, quam ipſi gratulatione magna, & lætitia, atque adeò irriſionis indice vociferatione exceperant. eiuſmodi enim clamor compotes illos factos declarabat. Quod ſi quippiam contrà molitus aut conatus fuiſſet Samſon, vt quidem euenit, id nihil ad eos attinebat, per quos vinctus, deductus, ac traditus fuerat: ab his enim non vt occideretur, ſed vt vinciretur, fuerat poſtulatum. Namque nec Palæſtini illum à gente propria, ſed ab ipſis occiſum, ignominioſè, atque crudeliter, petulanterq́; habitum cupierant. Vt reddamus, inquiunt, ei quæ in nobis operatus eſt. Quamobrem vltionis huiuſmodi ſua manu atque ex libidine ſumendæ, iam ſibi compotes viſi, obuiam vincto, deducto, ac tradito facti, gratulabundi atque alacres vociferantur. eodem verò loco ac tempore quid conſilium, quid robur humanum poßit, quid diuina virtus efficiat, ſuo magno periculo atque malo ſentiunt.* Ad locum maxillæ. *qui poſtea id nominis obtinuit. Namque indicatio hæc ex perſona ſcribentis excipienda eſt, vt apud Poëtam:* Altaque Pangæa, & Rheſi Mauortia tellus, *quæ longè poſt Ariſtei paſtoris ætatem, Rheſi fuit.* Spiritus Domini. *Vis ac virtus præſtantißima, ac planè diuina efficacißimaq́; fortitudo, omnem naturæ mortalis aleam ſuperans agilitate ac dexteritate maxima, qualis fulminis eſſe ſolet, cui fortißima quæque dißipantur celerrimè. Namque huc illa ſimilitudo brachiorum & funium, igni atque lino comparata, ſpectat. in exemplari ſic:* Et fuerunt illi funes craſſi, qui ſuper brachia illius, ſicut lina quæ exuſta fuere igne; & diſiecta ſunt vincula illius deſuper manibus illius. *non enim brachiis tantùm ligatus fuerat, ſed reuinctus poſt terga manibus, plures fuerant atque difficillimi nodi coacti, quibus diſſoluendis, aut gladio, aut ignea vi, qualis illi contigit, opus foret. O quàm verè, quàm aptè, quàm expreßè immortalem Chriſti virtutem & efficacitatem immortalibus atque rediuiuis membris, hac imagine expreſſam intuemur, ſi myſteria reuelare iam tempus eſſet! Adſit clauis Dauid, & aperiat quod præterea nec aperire, nec claudere quiſquam poteſt alius.*

Georg. 4.

Inuen-

Inuentamque maxillam, id eſt, mandibulam aſini, quæ iacebat, arripiens, interfecit mille viros.

HI *in curribus, hi in equis, nos autem in nomine Domini ſperauimus, canebat Vates: cuius viuum admirandumq́ exemplum Samſon præbuit, qui ſolus & inermis, oblata tantùm aſelli mādibula, magnā & paratiſſimam atq́ inſtructiſſimam armatorum hominum manum ſuperauit, & fuſam in fugamq́ verſam tamen bona ex parte cecîdit, atq́ incolumis ipſe, vbi voluit, cædendi finem fecit, tanta dexteritate, vt breuiſſimo tēpore, exiguóque ſpatio campi, mille hominum neci dederit; tanta etiam animi integritate atque præſentia, vt iudicem magis, quàm vltorem egiſſe viſus fuerit; & victoriæ compos factus, ipſe Deo virtutis ſuæ authori carmen condiderit, monumentumq́ ſtatuerit, quod in huiuſmodi magnis euentibus, quicumq́ ſuperiores euadunt, propter lætitiæ inſolentiam & arrogātiam rariſſimè præſtare poſſunt. Vix enim recta eloqui ſolent in illo victoriæ feruore, nedum carmina valeant condere.* Inuentamque maxillam, id eſt, mandibulam aſini. *Ipſa rei oblatæ imago viro prudenti atq́ cælitus afflato rei gerendæ ſignificationem modumq́ præbuiſſe viſa eſt, quæ Latinis verbis minùs exprimi poſſit, quàm ipſa genuinæ linguæ ſimplicitate:* Maxillam humētem hhamor. *ita ex verbo vtcumq́. Cùm nihil illic ex omni aſelli cadauere præter maxillam fuerit inuentum, eaq́ non ſicca, ſed humeſcens, atque pelle carneq́ exuta reperiretur, aliunde à cane, leone, vel ab alia fera allata, ibidemq́ relicta, argui potuit; id verò Samſon non ad caſum, verùm ad prouidētiam retulit: cuius cogitationis nobis id ſignū argumentumq́ eſt, illud ipſum armorum genus, vt diuinitus oblatum, ad confectæ vſque rei finem non illi fuiſſe relictum, nec aliud vel firmius vel commodius, vel ex hoſtiū cadentium manibus vſurpatum. iam verò quod humidū os illud lectio deſcribat, & ad vim durationemq́ pertinet; quòd eiuſmodi oſſa, vbi valde ſicca ſunt, ad frequentiorum plagarum ictus minùs, quàm humentiora, reperiuntur idonea. Eſt autem* TERIAH *Latinis humidum, non quouis humore, ſed lento atq́ craſſo, qualis ex vulneribus & vlceribus manat; vnde Iſaias Plagam* TERIA *dixit. intellexit ergo vir prudentiſſimus, mandibulā illam ſibi ad plagarum letiferarum vſum fuiſſe oblatam; nec tamen victoriā fore omnino perſequendam, ſed vltionem tantùm parandam, qualem in magni populi crimine ac ſcelere parare leges ac principes conſueuere, nimirum certis quibuſdam capitibus cæſis, quorum exemplo cætera turba caſtigata reprimatur. id vt magis putaretur, animalis, cuius maxilla fuerat nomen, adiuuit.* HHAMOR *grauitatis ac ponderis, deinde etiam cumuli ſignificationem obtinet, ex quo etymo nomen etiam ei iumento factum, quod Latini aſinum dicunt. Grauiter igitur puniendos ſibi intellexit, ita tamen vt ex* HHAMOR *ſignificatione & ratione non excederet: quod ipſum diligēter & accuratè obſeruatum, exitus indicauit; quippe cùm vbi millenario cæſorum perfecto numero & ſtragi modum poſuit, & maxillam abiecit, inſtar* Iſaiæ 1.

 eius

eius qui tumultuantem populum nihil metuens, nihilq́; ipſe ſibi cauens, oblata fuſte compeſcit; quam vbi ſatis exercuiſſe viſus fuerit, è manu abiicit. Atq; animi præſentia, fortitudo, & integritas, vel ipſa numerãdi attẽtione perſpicitur, cui ab vno ad mille vſque quaſi per luſum petiti & occiſi ſunt.

Et ait: In maxilla aſini, in mandibula pulli aſinarum deleui eos, & percuſſi mille viros.

RERVM *præclarè geſtarum euentus verſibus, quos pæanas Græci vocant, celebrare conſueuit antiquitas. Atq; hic Poëtarũ vnus inter præcipuos labor fuit:*

Horat. Art.

Poſt hos inſignis Homerus
Tyrtæuſque mares animos in Martia bella
Verſibus exacuit. *Et illud:*

Theocr. εἰδ. 16.

Α'ιεὶ τοῦτο Διὸς κούραις μέλει, ἀιὲν ἀοιδοῖς,
Υ'μνεῖν ἀθανατοὺς, ὑμνεῖν ἀγαθῶν ΚΛΕΑ ἀνδρῶν.

Huius generis breue quidẽ, ſed elegans carmen trophæi ſui gratulatorium authori ſpirituſq́; ſui amplificatori Deo, ex tempore Samſon edidit, cuius exemplum totius rei geſtæ ſummam rationem complexum, hiſtoriæ ſcriptor ad perpetuum monimentum poſuit. Et ait *verbum* AMAR, *animi ſenſum primùm, deinde elocutionem ipſam cum certa ſententia ſignificat, quam ob rem ſæpiſſimè à Latinis vertitur in* dicere, *atqui vocabulum hoc Oratoribus atq; Poëtis ſua in arte vtriſque familiare & graue eſt. Nam illis idem ſignificat dicere, quod diſertè, ornatè, & aptè loqui, atque demum perorare: his verò idem quod rectè, ſapienter, & concinnè canere. vt:*

Dicite, quandoquidem in molli conſedimus herba.

Et, Dicere res grandes noſtro dat muſa Poëtæ.

ita hoc loco verbum, Ait, *ſiue* dixit, *idem valet quod aptè, commodè, & poëticè cantauit.* In maxilla aſini. *Carmen dicolon idémque diſtichon eſt, in primæua lingua eleganti tum numerorum atq; accentuum, tum etiam figurarum, ſchematum, ac troporum ſtructura conſtat artificioſa, quæ rei geſtæ non ſolùm ſententiam breui oratione cohibet, ſed modũ, etiam geſtum, & habitum gerentis ipſa numerorum atq; modorũ æſtimatione oculis quaſi ſubiicit, atque auribus repræſentat. Nec verò idem nos aut Græca aut Latina, aut alia, quam nouerimus, lingua totidem partibus atq; ornamentis reddere poſſumus: explicare vel indicare conabimur verborum ſonum Latinis notis vtcumque imitati:* BILHHI HAHHAMOR HHAMORATHAIM, BILHHI HAHHAMOR HICHETHI ELEPHIS. *Latinè ſic ex verbo reddemus duobus vocabulis ſuo in ſono relictis:* In maxilla HHAMOR HHAMOR HHAMORATHAIM, in maxilla HHAMOR percuſſi mille virum. *Prior verſus tredecim, poſterior duodecim conſtat ſyllabis, quos Græcorum & Latinorum elegi imparitate numerorũ æmulari videntur. Iam verò ſenſum explicemus, cuius illud ſummum argumentum eſt, Samſonẽ videlicet animo præſenti, viribus integris,*

nihil

nihil trepidantem, ac veluti in ludo & arena ſeſe exercentem, non vt dimicantem, vnica aſini mala mille ſtrauiſſe viros, ex quibus bini acerui confici poſſent, qui quingentena continerent corpora. id verò animo primùm conſtituiſſe ſuo, monitum nimirum ipſo percutiendi inſtrumento & nomine. Namq; HHAMOR *in illa lingua idē ſignificat, quod Aſinus Latinè; aceruus etiam grauium rerum eodē aut affiniſsimo vocabulo dicitur* HHAMOR *&* HHOMER. *id verò quod animo inſtitutum fuerat, euentu ipſo fuiſſe præſtitum, videlicet, vnius* HHAMOR *vnica mala, duo* HHAMORATHAIM, *duos, inquā, aceruos fuiſſe confectos mille viris numeratis & occiſis à ſe vnico viro. Namq; nomē* IS, *pro quo Latinè reddimus* vir, *& virū & ſingularē ſignificat, & hoc loco integram ſignificationem obtinet, hoc ſenſu, Ego vnicus vir mille ſingillatim numeratos occidi viros vnica aſini mala. Interpres noſter partem illam carminis* HHAMOR HHAMORATHAIM *vertit,* In mandibula pulli aſinarum, *quod etiam* HHAMORATHAIM *duas aſinas ſignificet, & duas etiam piſtrinorum ſuperiores molas, quæ Græcè ὄνοι dicuntur, id eſt, aſini.*

Cùm hæc verba canens compleſſet, proiecit mandibulam de manu, & vocauit nomen loci illius Ramath-lechi, quod interpretatur eleuatio maxillæ.

CASTIGANDI *vicemq; illam ſuam vlciſcendi finem factum ſibi illo habitu ac geſtu ſignificauit, atq; loco, in quo geſta ſibi res fuerat, nomē dedit, quod æternum eſſe voluit diuinæ virtutis ſibi collatæ monumentum.* Ramath-lehhi. *verbum* RAMATH *Chaldaicus ſermo pro* SALAHH, *Chananæo vſurpat: ſignificat verò Latinè mittere, iacere, abiicere, in altum iactare. id autem more eorum factum videtur, qui bello ac victoria defuncti, arma ex voto in templorum poſtibus vel in tholis ſuſpendunt, Deoq; tutori ac propitio dedicāt. proiecerat autem Samſon maxillam in ſublime; quæ deinde reuerſa decidens, locum plagæ in imo ſignauit ſolo, vt ferè ex ponderoſo aut graui durioris corporis caſu fieri ſolet. Namque vel lapides ipſi huiuſmodi plagis feriti ſignum accipiunt, vt ille aiebat:*

Quoties rimoſa & curta feneſtris
Vaſa cadunt, quanto percuſſum pondere ſignent
Et lædant ſilicem.

Quod interpretatur. *Siue ab interprete explicationis cauſa, vt fit, hæc adiūcta fuerint, ſiue aliàs ex aliquo marginis ſcholio in contextum irrepſerint, aptè quidem & percommodè cecidit res.*

Sitienſque valde, clamauit ad Dominum, & ait: Tu dediſti in manu ſerui tui ſalutem hanc maximam atque victoriam; & en ſiti morior, & incidam in manus incircumciſorum.

EX *viæ qua vinctus deductus fuerat labore, excurſus agilitate, plagarum imponendarum frequentia, diei atq; ſolis æſtu calorem; ex calore verò*

ſitim

ſitim incendi neceſſe fuerat, qua nulla importunior humano corpori, nulla impotentior affectio eſt; adeò vt ægrotantibus ex febri tolerabilior periculi metus, quàm ſitis videatur ſenſus. loco igitur arido, & ſiti & aquæ inopia laboranti Samſoni fides præſtò fuit, orationemq́; dictauit ad ſingularis prouidentiæ Dei exemplum efficaciſsimã, quæ & firmo rationis argumento, & opportuno querimoniæ affectu non modò perorata eſt, ſed quàm celerrimum impetrauit laboris ſubſidium, cum æterno monumento diuinæ virtutis atque voluntatis in eos, qui pro vera pietate in temporum vel locorum anguſtias quocumq́; modo inciderint. Tu dediſti. *Rem omnem, quæ à ſe geſta confectaq́; fuerat, non ſuæ, ſed Dei virtuti acceptam referens, argumentum capit, quo ſe ab illo maximo ſitis labore liberandum credit & ſperat. Cùm, inquit, tu me ab hoſtium impetu, inuidia, & odio non modò eripueris, verùm victorem maxima cum vltione ſtatueris; quî fieri poteſt vt nunc ſiti peream, atque hoc pacto vel ſemiuiuus vel mortuus incircumciſorum poteſtati permittar, atq́; ita, qui tuum nomen numenq́; veneror, colo, atque adoro, eorum, qui à tua religione alieni ſunt, ludibrio atque deriſioni exponar, dicarq́; à te ereptus, illis tamen à ſiti, quã tu non mihi expleueris, fuiſſe proditus, atque ita tua maxima & in omnem partem efficaciſsima virtus in dubiũ reuocetur, & prouidentia in ſeruos cultoresq́; tuos apud homines laboret. Quare non tantùm de me ſaluteq́; mea hoc in periculo, quàm de nominis tui maieſtate & authoritate agitur; quã vt tu apud hoſtes aſſeras, mihi voluntatis tuæ, atq́; ſalutis huius miniſtro conſulendũ ſtatues. idq́; cùm credam & opto, & anxius etiam poſtulo; hanc fide plenam, & querelæ teneritate blandam precationem feliciſsimus, & ad pietatis exemplum piorumq́; ſpem commodiſsimus, conſequutus eſt euentus.*

Aperuit itaque Deus molarem dentem in maxilla aſini, & egreſſæ ſunt ex eo aquæ. Quibus hauſtis refocillauit ſpiritum, & vires recepit. Idcirco appellatum eſt nomen loci illius, Fons inuocantis de maxilla, vſque in præſentem diem.

C V M *huiuſmodi exempla omnia quæcumq́; quondam edita ſunt, ad præſentium & poſterorum hominum eruditionem, pietatem, fidem, atque ſpem promouendam conſtare Deus voluerit, iis modis rationibusq́; comparanda curauerat, quæ manifeſtam veritatem indicare ac diutiſsimè conſeruatam referre poſſent. Potuit ille aridam illam Samſoni ſitim, vel temperata ventriculi, præcordiorum, atque membrorum cæterorum refrigeratione & humectatione, vel humidiore immiſſo ſpiritu, vel aliis plurimis modis reſtinguere aut ſedare: ſed nulla ad prouidentiæ manifeſtum exemplum atque firmum augmentum res potior fuit, quàm naturalis aquæ ſuppeditata copia, cuius vis magna cum ſuauitate ſitim leuare potuit; & perpetuitas conſeruati fontis, memoriam beneficij in poſterum propagauit. Verùm quemadmodum miraculum hoc editũ, qua materia, quo loco atque vſu factum fuerit,*

ex lectionis Latinæ ſimplici contextu declaratu difficilius fuerit, ni ex aliis etiam verſionibus, atq; adeò ex primæuæ linguæ obſeruatione ſuppetant auxilia. Aperuit itaque Deus molarem dentem in maxilla aſini. *Simplex Hebraica lectio ita habet:* Et fidit ELOHIM illud MICTHAS quod in LEHHI. *Chaldæus paraphraſtes exponit:* Rupit Deus rupem quæ in maxilla. *Græci verò interpretes ſic*, Et aperuit Deus τὸ τραῦμα τῆς σιαγόνος. *i.* vulnus *ſiue* percuſſionem maxillæ. *itaq; omnis huius aperiendi loci cardo duobus illis verbis inuertitur,* MICTHAS *&* LEHHI. *Nomen autem* LEHHI *malam ſiue maxillam Latinè dicere licet, & illud os partemq; illam capitis ſignificat, qua dentes continentur inferiores, alio Latino vocabulo mandibulam dictam ab iis qui de animalium partibus diſputant. Sed in hoc ipſo hiſtoriæ capite animaduertendum fuerit, locum, in quo Samſon hoſtium ſtragi modũ impoſuerat, mandibulæ ictu percuſſum, nomen quoq;* Ramath-Lehhi, *ſiue* LEHHI *abſolutè, deinceps in poſterum obtinuiſſe, & ſuperiùs ita legi: Cumq; veniſſet ad locum qui vocatus eſt Lehhi.* „ *Atque locum illum, in quem proiecta maxilla deciderat, rupem ſiue ſilicem fuiſſe intelligebamus, duri oſsis plaga læſum & ſignatũ, vti fieri ſolet, atque vt in huiuſmodi exemplis viſitur ſepiſsimè. nam cùm vehementi aliquo ictu vel lapis, vel murus, vel tignũ quodpiam, vel aliud corpus ex durioribus petitur, & plagam accipit, & plerumque vel partis alicuius eliſione mordetur, damnumq; fert, vel contuſione abſcedit, & cõuexam vaſculi formam, vel aliquam aliam excipit ac retinet notam. Atqui robuſtiſsima Samſonis vi proiecta in altum maxilla, auctis etiã vehementi deſcenſu viribus, locum, vbi decidit, non modò notatũ, ſed altiùs etiam percuſſum ac læſum euaſiſſe oportet. id ſignũ, ſiue id cauum quod viſendũ manſerat,* MICTHAS *dictitatum interpretamur. vocatur autem* MICTHAS, *quidquid in mortarij formam cauum vel ſubcauum ſpectatur, cuius deſcriptio* Y *pſilõ Græcæ literæ figura indicari poteſt, ſiue ea laxior, ſiue anguſtior ſit, hoc modo* υ U. *Igitur ex eiuſmodi loco, quem proiectæ ac magno impetu decidentis mandibulæ ſignauerat plaga, Deo miraculis miracula addente, & rei memoriam atq; volũtatem ſuam teſtante, diffiſſa rupes aquã effudit copioſam & perennẽ. cùm verò locũ* ETH HAMICTHAS ASSER BALEHHI, *ſcriptor appellauit, Latinè vtcumq;*, Illum mortarium qui in LEHHI (*ſic poſtea dicto loco*) erat, fidit, & egreſſæ ſunt ex eo aquæ, *ex eodem loco percuſſo antea, nũc verò diuinitus tacto, quæ ab imo terræ ſinu eruperũt magna copia.* Et refocillauit ſpiritum. *Ex propria lingua:* Et rediit ſpiritus ſuus, *qui præ æſtu & ſitis vi atq; ardore penè efflatus fuerat. ex qua deſcriptione ſitis cauſa & effecta etiam cognoſcũtur.* Et vires recepit. *rectè explicatum eſt verbũ* LEHHI, *quod viuere, & ſanari, valereq; ſignificat.* Ideo appellatum eſt nomen eius. *Nomen loco ex re atq; efficientia authoritateq; factum, monimenti perpetui vicem tenuit, atq; id ipſum non ad maxillam oſ-*

 ſeam,

ſeam, ſed ad illam rupem LEHHI *vocitatam totius huius hiſtoriæ rationem referendam docuit.* Fons inuocantis de maxilla. *Sententiæ ac dictionis germana vis in primæua lingua cōſtat, quæ in alias nō pari numero æqualíve lance transfundi poteſt.* GHAIN, *oculum ſignificat in illo ſermone primùm ſimpliciter, deinde etiam viui fontis ſcaturiginem non alio verbo vel frequētiùs vel aptiùs exprimi notauimus. Quam ob rem ab interprete noſtro idem vocabulum interdū oculi, ſæpè etiam fontis nominibus redditur; vt Græcorum gloſſa interdum lingua, nonnumquam adnotatio & commentatio nobis dicitur: quod cùm contingit, ad vtriuſque ſignificationem veram & certam ſenſum tenere volentibus eſt reſpiciendū. hoc vocabulo per Samſonem vſurpato, diuina prouidentia ſingulariter ſibi declarata, & manifeſto exemplo cognita, laudatur. Namque oculus in arcano ſermone, tutelæ & prouidentiæ imaginem exhibet. vt, Oculi Domini ſuper iuſtos, & aures eius » in preces eorum. Idem itaq; ſignificat* GHEN, *quod oculus primariò, & ſecundò fontem: quare idem valet,* Fons inuocantis, *quod fons inuocanti ſuppeditatus ex diuinæ prouidentiæ oculo atq; ſingulari beneficio.* De maxilla. *de loco illo cui* LEHHI *nomen factum fuit. In germana lingua,* Qui in LEHHI vſque in diem hanc. *Perennem ac perpetuū vſque ad ſua tempora fontem eò loci viſum fuiſſe, hiſtoriæ ſcriptor narrat, eumq; prætereuntibus tantarum memoriam rerum conſeruaſſe. Hunc locum Græci interpretes ita verterunt:* Ideo vocatum eſt nomen illius, Fons inuocanti, qui eſt in Maxilla vſque ad diem hanc. *Chaldæus autem ſic,* Vocatum eſt nomen eius, Fons qui datus eſt in oratione Simſon. ecce ipſe conſtans in LEHHI vſque ad diem hanc.

Iudicauitque Iſrael in diebus Philiſthiim viginti annis.

QVAMQVAM *antea propter virtutem in honore ac dignitate habitus, & rerum in republica agendarum arbiter nonnumquam datus aut ſtatutus fuiſſet; ex hoc tamen tempore, propter tantæ ſalutis atque diuinæ erga illum gratiæ ſpectatum exemplum, Iſraeli omni præfectus fuit, eaq; præfectura per totos viginti annos producta eſt, rebus tamen Iſraeliticis ſub Palæſtinorum potentia manentibus; ita vt hi viginti anni in maiori quadraginta annorum numero ſint inſcribendi, cùm ille Palæſtinorum iugum non fregerit, ſed aliqua ex parte quaſſauerit. Hæc illius exceptionis ſententia eſt,* In diebus Philiſthiim.

CAPVT

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

ABiit quoque in Gazam, & vidit ibi mulierem meretricem, ingreſſusque eſt ad eam. Quod cùm audiſſent Philiſthiim, & percrebuiſſet inter eos intraſſe vrbem Samſon, circumdederunt eum, poſitis in porta ciuitatis cuſtodibus, & ibi tota nocte cum ſilentio præſtolantes, vt facto mane exeuntem occiderent.

ALIVD *diuinæ ac ſingularis prouidentiæ admirandum teſtimonium huius capitis narratur initio; quod manifeſtè indicat, nihil periculi ab hominibus metuendum ei, quem Dei ſibi vindicauerit tutela, ſiue populo omni, ſiue ſingulari cuipiam capiti; & contrà humanam vim induſtriamq́ omnem vanam omnino euadere, quæcumq;, quocumq; tempore & modo, cæleſti vi aduerſari aut repugnare contenderit. Quam ob rem in illam vrbem, quæ inter Palæſtinorum primas numerabatur, venerit Samſon, cùm ſcripta hiſtoria apertè non enarret, certam indicare non poſſumus: ſed ex illius tamen ſtudio ac mente conijcere, non prorſus ducimus alienum. Erat autem mens, quam ſuperiùs iam hiſtoriæ author patefecerat: Parentes autem eius neſcie- ,, bant quòd res à Domino fieret, & quæreret occaſionem contra Philiſthiim. ,,* Et vidit ibi mulierem meretricem. *Quamquam Græcus interpres vocabulum* ZONAH, *in* πόρνην *plerumq; transferat; tamen perpetua & conſtans Chaldaicæ verſionis conſenſio, cui doctorum antiquorum ſchola ſemper ſubſcribit, ad munus magis quàm ad vitium refert, idemq́ ipſa nominis etymologia adſtruit. Namq; ex* ZANAH, *quod victum quærere ſignificat, nomen* ZONAH *fit, commune iis quæ operam domumq́ ſuam, & merces viliores omnium publico vſui proſtituunt, cuius generis cauponæ, meritoriæ tabernæ, tonſtrinæ, & iumentorum locatores, & plura alia ſunt, in quibus etiam eæ interim ponuntur, quæ corpore ſuo quæſtum faciunt. in Latino ſermone etiam à verbo mereri, meritoria, & meretrix, & multa alia deducuntur: & meretricis honeſtiùs quàm lupæ, aut ſcorti, aut procacis vocabulũ eſſe obſeruauimus. certè Chaldæus paraphraſtes* PVNDAKITHA *ſemper vertit, id eſt, mulierem quæſtum facientem ex* PVNDAK. *eſt autem* PVNDAK *domus omnis, quæ vel ad diuertendum, vel ad mercatum conſtituta eſt. Italicus ſermo nomen idem hodieq́ frequentat* Fondaco. *Si quis verò hanc atque illam alteram in Ioſue hiſtoria Rahab celebrem, atque duas illas quæ ad Salomonem iudicij cauſa venerunt, meretrices, hoc eſt, lupas fuiſſe contendat, idq́ ex Græco vocabulo apud Iacobum* πόρνη *vrgere ſtudeat, remittemus profectò contentionem vnica adnotatione tantùm adhibita, videlicet, ſuſpicionem huic nomini non ex perſona ſemper, ſed ex munere, & muneris periculo atque occaſione naſci, vt in commentariis in Ioſue inſinuabamus. Hoc verò loco libẽter illis adhæremus, qui Samſonem virum optimum, Iſraelitarum iudicem integrum, Nazaræum profeſſione &*

electione atq; præcepto, fortem, & ſtrenuum, & multis aliis partibus mirabilem, hoſpitij potiùs, quàm libidinis cauſa ad mulierem illam diuertiſſe; quam etſi ſcortum eſſe noſſet, non modò ſine infamia, ſed nec ſine nefario aduerſus Iſraelitarum ſanctas leges crimine ac ſcelere adire poſſet. Quod verò dicitur, Et vidit ibi mulierem : *ſimulatq; vrbem ingreſſus eſt, mulierem tabernariam, ſeſe ad hoſpitium inuitantem, vidit, & rectà petiit. Namq; huiuſmodi hoſpitia meritoria prima vrbem ingreßis viſuntur ſecundùm mœnia, quo ſitu etiã illa Rahhabæ apud Ierichũta erat.* Et ingreſſus eſt ad eam. *Sua in lingua ſimplici oratione,* Et adiit eam. *diuertit ad illius domum. oportet autem illius vrbis vel vnicam tãtùm fuiſſe publicam portam, vel nullam Samſoni ex ſua regione venienti opportuniorem fuiſſe, nullam redituro poſſe commodiorem indicari, cui ad vnicam tantùm portam excubiæ atq; inſidiæ ſunt poſitæ.* Quod cùm audiſſet Philiſthiim, & percrebuiſſet inter eos. *In exemplari lectio conciſa ac breuis, ſecretum rumorem non ſolùm indicat, ſed imitatur & exprimit etiam hoc tropo,* Gazathenſibus dicendo, Venit Simſon huc. *Vt in antecedentibus enarrationibus Palæſtinorum nomine magiſtratum ipſum præcipuè ſignificari adnotabamus; ita hoc loco etiam non ad omnes Gazæ ciues, ſed ad populi primores & præfectos occultè ex eadẽ domo ſiue taberna fortaſſe delatũ eſt Samſonem eò veniſſe: ſiquidem huiuſmodi proditionem illa ſingularis loci notatio ſubindicat,* HENAH, *Latinis* Huc. *id quod Gazathenſibus auditu gratißimum fuit, & occaſionem afferre viſum ad perdẽdum inimicum publicum, in gratiam & gratulationem ciuitatum cæterarum, atq; adeò totius regionis. verùm quod ad rem conficiendam faceret, conſultum viſum eſt, nihil noctu aut in tenebris mouere, nihil tentare, cùm vni ac ſingulari capiti, vel ad effugiendum, vel ad lædendũ eos qui ſe aggrederentur, illud tempus nocturnum magis quàm ipſis ad illum perdendum iudicaretur idoneum. Igitur per inſidias imparatum, nihilq; ſibi proſpicientem, interficiendũ ſibi eſſe ſtatuerunt, ſilentio interim per totam noctem indicto & ſeruato, omnibus cõſciis vallare quidẽ domũ & obſeruare, verùm quieſcere atq; ſilere prorſus iußis, nequid ſibi parari vel præſentiret vel metueret Samſon.* Vt facto mane exeuntem occiderent. *Exemplar ita habet :* Dicentes, Vſque ad lucem matutinam, & occidemus eum. *Conſilij atq; decreti ſumma fuit, nocte tota ſingulis ſuo inſidiantibus loco, quietè agendum atque ſilendum prorſus: prima autem poſt aurorem luce, omnium ſtudium non in capiendo, ſed in occidendo communiter ponendum eſſe, cùm certior de occiſo atq; facilior minusq; periculoſus videretur peti poſſe triumphus, quàm de capto; & illud aliud antè conſilium de vinciendo viro, infeliciter Palæſtinorum reipublicæ ceßiſſet.*

Dor-

Dormiuitque Samſon vſque ad medium noctis: & inde conſurgens, apprehendit ambas portæ fores cum poſtibus ſuis, & ſera; impoſitasque humeris ſuis, portauit ad verticem montis qui reſpicit Hebron.

SAMSONEM *paratarum inſidiarum vel ſuſpicionem ex animi ſapientia & prudentia ſibi ipſi mouiſſe, vel indicium ab ipſo, quo agebatur, fortitudinis ſpiritu accepiſſe credimus, atq; ideo ſecurum ad eam vſque horam cubuiſſe, qua obſeruatores atq; cuſtodes ſomno ſopitos intelligeret: id quod facilè incidit, cùm illi omnino quietem & ſilentium ſibi imperatum curauiſſent, atq; ab excubiis ad ſoporem traducti eſſent, exiſtimantes numquam illum ad lucem vſq; proditurum, quem ſomno ſaturi valentiùs quàm*

vigilia debilitati impetere atq; perdere poſſent. Mediæ itaq; conticinio noctis euigilans, atq; domo prodiens, & proximam vrbis portam petens, maxima pariter celeritate & fortitudine non ſolùm patefeciſſe ſibi ad exeundũ, ſed exſpoliaſſe, atq; in hoſtium ignominiam, Dei verò ſalutaris gratulationem & laudem, vtraſque fores ad montis vſq; editiſſimi cacumen humeris ſublatas, & procul vndique tam hoſtibus quàm Iſraelitis conſpiciendas ſta-

tuiſſe narratur. quo trophæo nullum poſt hominum memoriam ſingulari cuipiam viro admirabilius poſitum conſtat. Cum poſtibus ſuis. *Ex Hebraicorum nominum ſignificatione, & architecturæ ratione, geminum limen interpretamur, ſuperius & inferius; non ea quidem quibus porta ipſa murorum nectitur, quæ ſupercilium & limen vocantur, ex eademq́; materia in rectè conſtitutis ædificiis ſunt, quo poſtes ſiue paraſtatæ. Hi verò quos interpres noſter poſtes dicit, lignei, vt fores ipſæ, fuerunt, foraminibus excauati, quibus cardines volui poſſent, atq; à poſte in poſtem pertinentes, atq; cuneis vtrimque & paxillis obfirmati, ita vt hærerent firmiſſimè, &, cùm fores reficere opus foret, poſſent citra murorum atq; portæ rupturam fabrorum induſtria mutari. Verùm omnia hæc inter ſe coniuncta & cohærentia, atq; tranſuerſi vectis & ſeræ firmitudine connexa, vno nixu conuelli nulla humana arte, nulla niſi Samſonis vi, hoc eſt, à diuino Spiritu communicata, conuelli ſimul potuere, ne dicam & in editum montem aſportari: cùm vel expeditiſſimo cuique & agillimo vel vnicus adſcendendi motus & labor laſſitudinem pareret. quemadmodum verò vtraſque fores humeris impoſitas aſportauerit, adiūcta nobis depicta imago repræſentauit.*

Poſt hæc amauit mulierem quæ habitabat in valle Sorech, & vocabatur Dalila. Veneruntq́ue ad eam principes Philiſthinorum, atque dixerunt.

Qvantvm *ſapientiæ ac prudentiæ immoderata humani amoris vis turbare, quantum rerum perdere, quantum etiam feminarum ars, fallacia, & importunitas cōficere poſſit, hoc Samſonis ac Dalilæ exemplo docemur.* Poſt hæc adamauit. *in exemplari,* Et fuit poſt hæc. *Singularis hiſtoriæ exordium in ſacris ſcriptis huiuſmodi eſſe ſolet. ita enim & Ioſuæ liber inchoatur, Et fuit poſt mortem Moſis. Ex amore Samſonis conſuetudinem, ex conſuetudine familiaritatem natam intelligimus; idq́; demum Palæſtinorum principibus perpetuo viri odio laborantibus fuiſſe compertum; atq; iis modis tentatum, quibus peruinci poſſe ſperabatur, nimirum amore, & feminæ ingenio muneribus corrumpendo.*

Decipe eum, & diſce ab illo in quo habeat fortitudinem, & quo modo eum ſuperare valeamus, & vinctum affligere. quod ſi feceris, dabimus tibi ſinguli mille centum argenteos.

Pvblicam *ignominiam & inuidiam communi omnium principum conſilio & publico impendio vlciſci oportere, decretum fuerat: cuius adornandæ & efficiendæ rei cura, nullis legatis, nullis priuatis nunciis credita eſt, ſed ipſis maximarum vrbium ſatrapis pariter ſuſcepta: id quod maius apud mulierem authoritatis, taciturnitatis, atq; fidei pondus ac momentum habere potuit. Quid enim illius moris & conſuetudinis femina, quinque maximorum virorum, atq; ſuæ gentis principum (qui ſua lingua* zzar-

nim,

NIM, *id eſt, ſatrapæ appellabantur) præſenti amplitudini negaret? cùm is ſexus gratiæ & gloriolæ atque celebritatis quocumque pacto comparandæ auidiſsimus eſſe, iam inde à principio humani generis notatus ſit. S. S. E. Eritis ſicut dij, ſcientes bonum & malum. Itaq; primùm authoritas rogantium, & gratiam pollicetur, & ſecuritatem promittit, atq; omnem amoris excuſationem præoccupat, omnem etiam proditionis atq; doli culpam obſcurat: quippe cui priuata res publicæ vtilitati ac dignitati poſthabenda inſinuabatur; minusq; eſſe indicabatur damni & incommodi, ſi valde noxiũ & iniurium caput perderetur, quàm ſi tot millia quotidie magno cum dedecore perirent. Huiuſmodi itaq; ratio perſonarum in hac actione fuerit habenda. Oratio verò ad perſuadendum callida, & aptè compoſita, & ſuis partibus inſtructa refertur. Conſtãt enim huiuſmodi petitiones honeſtate primùm vel manifeſta, vel adumbrata & colorata cauſæ ipſius de qua agitur; deinde facultate eius qui rogatur; tertiò autem deſcriptione modi ad agendã rem; quartò verò depulſione obiectionum atq; hæſitationum, ſiue exceptionum, vt iuriſconſultorum vocabulo vtamur; poſtremò præmij inſignis promiſſo, quod pro eius, qui rogatur, ingenio deligendum fuerit. Honeſtas ipſa ex perſonarum notatione præponitur, videlicet ſatraparum præſentia, quos non priuatum, ſed publicum Palæſtinorum ſtudium eò loci deduxerat omnes pariter ad mulierem rogandã, quosq; illa vel ſingulares obſeruare ac reuereri debuiſſet aliàs. Facultas verò, atq; cõficiendæ rei modus, illo verbo comprehenditur,* Decipe. *exemplare vocabulum eſt* PATHI; *pro quo Latina plura ſuffici poſſunt, blandire, allice, pellice, perſuade, &, quod interpres noſter poſuit,* decipe. *Eſt autem huiuſmodi actio per figmenta, prætextus, ſimulationes, diſsimulationes, atque importunas contentiones, mulieribus vel abſque ſtudio vllo promptiſsima. S. S. E. Vt eruaris à muliere aliena, ab extranea, quæ mollit ſermones ſuos. quibus modis, quibus artibus, quibúſque verbis poſsis, id effice, quod nec tibi incommodum aut graue fuerit efficere, & omni Reipub. accidet vtiliſsimum. Nec verò quicquam à te in illum, ſi amas, crudeliter factum volumus; ſed tantùm id curatum, vt ſeriò peruideas & cognoſcas* in quo habeat fortitudinem. *ſua in lingua,* BAMEH CHOHHO GADOL, in quo vis eius magna. *Non enim de ea virtute agimus, quæ aliis etiam in hominibus inueniri poſsit, cordis inquam magnitudine, & membrorum robore. namq; nihil eiuſmodi ita magnum eſt, vt ab aliis etiam hominibus non poſsit obſeruari, & vel arte ſuperari vel numero. Verùm illam iſtius inauditi exempli vim vel fato, vel natura, vel induſtria & ſolertia conſtare oportet: quidquid verò huiuſmodi fuerit, nulli magis quàm eidem ipſi notum exſtiterit. Nulla verò tam efficax, inſuperabilis, atq; neceſſaria res in homine mortali eſſe poteſt, quæ modum nõ habeat, atq; contrarium quippiam metuere poſsit; à quo ſi non perdi prorſus, minui tamen labefactariq; accidat. Quare vtrumque à te inquiſitum, obſeruatum, atq; adeò exploratum cupimus:* Et diſce; *ſua in lingua,* Et vide. *Nec*

Prou. 2.

dicenti

dicenti aut faſſo credas temere, ſed periculo facto ad ſenſum & ad tactum, omnino pernoſce & virtutis originem atq; ſedem, & illius domandæ modum exemplumq; veriſsimum. Namque alterum ſine altero cognoſcere non ſat erat ad illorum efficiendum propoſitum. Vt ne verò crudelitatis metu illa deterreretur, callidè ab ipſis docetur, non eam mentem eſſe vt pereat vir; ſed vt arte atq; viribus perdomitus, ferociam illam, quam in ipſos hactenus exercuit, deponat, ſiue id ex pacto & promiſſo, ſiue ex imperio conficiendum fuerit. hoc eſt quod adiungitur, Et quomodo eum ſuperare valeamus, & vinctum affligere. *in exemplari*, Et in quo compotes erimus illius, & vinciemus eum ad humiliandum eum. *Præter cicurationem illius, noſtramq; omnium ſecuritatem, nihil præterea aut cupimus, aut quærimus. nec verò tua vnius operâ aſſequi, obtinereq; poterimus; nec tu verò illo priuaberis omnino; vtpote quem non peremptum, verùm domitum, ac nobis tibiq; magis vſui habilem, minusq; timendum cupimus: id quod tibi acceptum referemus; & non modò honeſtum, atq; è Reipub. vſu factum prædicabimus, verùm vtile tibi atq; glorioſum, & generi tuo decorum efficiemus, præmio ex ſingulis noſtris præfecturis certo, ſingulari, atq; nobili collato, à nobisq; numerato, ex noſtra publicaq; pecunia; quod perpetuum tui in Rempub. omnem Palæſtinorum meriti teſtimonium atq; monumẽtum futurum ſit. id quidem erit*, Dabimus tibi, *doni honorarijq; præmij nomine nos ipſi, non miniſtrorum noſtrorum, ſed noſtra manu* ANAHHNV, *nos ipſi*, ſinguli mille centum argenteos. *quo munere cõmuniter te de quinque præfecturis noſtris, atq; pariter æquè de omnibus benemerentem teſtabimur: ita vt à ſingulis ciuitatibus millenis; à nobis verò, qui præfecturarum capita ducesq; ſumus, centenis argenti ſiclis donata, laudem publicam, gratulationemq; reportes. nemo verò ſe tibi non debuiſſe profiteri iure poſsit, cùm & nos ipſi appenſum pro populo aſſem denario à nobis numerato auctum velimus. Quanti verò quondam huiuſmodi ex publica pecunia collata præmia atq; dona æſtimarentur, qui in antiquitatum examinandis rationibus operam poſuere, ſatis norunt. in hoc autem præmio millenarius numerus libræ, ſiue aſsis integri; centenarius verò denarij ſiue aſsis minoris nomen vſurpabant. Quinquies verò multiplicatus argenteorum numerus (namque tot Palæſtinorum ſatrapias fuiſſe obſeruauimus) ſiclorũ argenteorum ſeſquimilleſimam conficiebat ſummam, vnciarum verò argenti bis mille ſeptingenta & quinquaginta; quæ per duodenarium diſtributa, libras argenti conficiunt ducentas viginti ſeptem cum dimidia. ſatis vtile munus mulieri nec adeò ingenuæ, nec aliàs diuiti, aut à cupiditate alienæ: quippe neſcio quid non auderet his moribus femina, cui regales nummi ex noſtris ad duo & viginti millia proponerentur, vltra donationis ſplendorem & authoritatem, atq; famam, & gloriæ opinionem; cùm aliàs Romanas matronas non maritos modò ob auaritiam prodidiſſe, ſed proprios etiam filios perdidiſſe legamus.*

Sup. cap. 3.

Ode-

Oderunt natos de pellice, nemo repugnet, Iuu. Sat 6.
Nemo vetet, iam iam priuignum occidere fas eſt.
Vos ego pupilli moneo, quibus amplior eſt res,
Cuſtodite animas, & nulli credite menſæ.
Liuida materno feruent adipata veneno.
Mordeat antè aliquis, quidquid porrexerit illa,
Quæ peperit, timidus prægustet pocula pappas. *Et paulo pòſt:*
Nos vtinam vani, ſed clamat Pontia, feci,
Confiteor, puerisque meis aconita paraui,
Quæ deprehenſa patent, facinus tamen ipſa peregi.
Túne duos vna ſæuiſſima vipera cena?
Túne duos? ſeptem, ſi ſeptem fortè fuiſſent.

Quod ad amatores & viros attinet, ſubiungit:

———Spectant ſubeuntem fata mariti
Alceſtim, & ſimilis ſi permutatio detur,
Morte viri cupiant animam ſeruare catellæ.
Occurrent multæ tibi Belides atque Eriphylæ.
Mane Clytemneſtram nullus non vicus habebit.

Vt non videatur mirandum, in illo ſexu, in illa ſuperſtitionis impuritate, ignobili mulieri, à tantis viris, tali in cauſa, publicæ ſalutis colore, tali oratione & ſpe, tam vtili atq; honorabili in ſpeciem præmio, cum capitalis periculi exceptione fuiſſe perſuaſum.

Locuta eſt ergo Dalila ad Samſon: Dic mihi, obſecro, in quo ſit tua maxima fortitudo, & quid ſit, quo ligatus erūpere nequeas.

MAGNI *in ſe amoris, quem ille profitebatur, argumentum nullum aliud ſibi fore præſtantius, fidemq; facturum certiſſimam ſimulat, quàm magnæ illius, qua ipſe pollebat, virtutis certam indicationem, ſibi vni tamen credendam, neminiq; præterea communicandam. Oportere namq; eum, qui ſuum animum illius amore vinciri paſſus fuerat, & corporis etiam ligationem eidem fidere, cui cor traditum prædicaret. hoc pacto ipſam mutuo atq; pari prorſus amore obligaturum.* Dic mihi. *Ex verbo,* Indica mihi. *mihi vni, atq; tibi, vt exiſtimo, vnicè caræ, ideoq; à te nihil animo & beneuolentia abalienatæ: quippe coniunctiſſimorum vt idem animus, ſic vnum idémque oportet eſſe conſilium & arcanum: atque ita mihi amorem probaueris tuum.*

Cui reſpondit Samſon: Si ſeptem neruiceis funibus necdum ſiccis, & adhuc humentibus ligatus fuero, infirmus ero vt cæteri homines.

CVI reſpondit. *Vt illa ſibi vni credendum poſtulabat arcanum, ita etiam Samſon ipſi vni ſeſe aperire ſimulat; cautus nimirum prioris feminæ exemplo, cuius fuerat antea deluſus indicio; nec tamen, vti videtur, quicquā mali ſuſpicatus ex hac muliere, cùm nihil illi in mentem veniret de depoſi-*

tione aut contentione, qualis in illa hiſtoria inciderat. Hoc verò reſponſum ad humanæ philoſophiæ rationes relatum eſt, cuius opinionibus ætates nationesq; illæ imbutæ fuere. iis enim quidquam vltra communem & publicum naturæ vſum, conſuetumq; exemplum exſtitiſſet, vel ad certas ac ſingulares rerum ſympathias & antipathias, vel ad incantamentorum occultam vim & efficacitatem referebatur. in priori genere, cùm materia, tum etiam forma atq; modus, habitus & ſitus, locorúmque & poſitionum adſpectuumq; notabantur & cōponebantur rationes: in poſteriori, & eadem ipſamet, ac præterea numerorum, maximè imparium, poſtremò verborum, pronunciationum, vocum & accentuum, murmuris, ſuſurri, & huiuſmodi nugarum congerebatur diſciplina, non ſine acuta impoſtorum perſuaſione. Vtriuſque generis partes Samſon ſimulans, ad naturam primùm, deinde ad ſeptenarium numerum retulit rem, quòd propter paris atque imparis Eccle. 4. *complexū haberetur efficaciſſimus. Nam ſi funiculus triplex difficilè rumpitur, ſeptemplicem impoſſibile fuerit perfringere, qui & geminam triplicitatem, & huius perfectum nodum, nempe quadruplicitatem, cohibet.* Neruiceis funibus. *Hoc priorem ſpectat partem, qua ſignificabat, membra artusq; ſuos nulla alia quàm ex animalibus ſumpta materia vinciri poſſe: materiam verò eſſe neruos vel taurinos, vel huiuſmodi iumentorum quàm craſſiſſimos; nam hoc indicat vocabulum* IITHARIM: *eos verò humentes adhuc, & ex humoris lentore tenaces, atq; minùs rupturæ cedentes; atq; adeò natiui ſucci vi vinctorum membrorum robur emollientes.* Vt cæteri homines. *ex exemplari,* Vt vnus Adam. *Peculiare ac ſingulare ſibi aliquid eſſe aiebat, quo ſublato vel impedito, quamquam fortis robuſtusq; maneret, nihil tamen vltra vnius ſingularem hominis vicē retineret, quam vel vnus alius quiſpiam æquè fortis, vel fortior, vel plures vnà peruincere valerent* vnus Adam.

Attuleruntq; ad eam ſatrapæ Philiſthinorum ſeptem funes, vt dixerat: quibus vinxit eum.

OBSERVATIONIS *atq; opinionis cauſa funes in hoc verſu iiſdem quibus in ſuperiori verbis deſcripti & allati atq; traditi commemorantur; idq; per ipſos ſatrapas curatum & confectum fuit, quorum præcipuè agebatur & ſalus, & res: & ſilentium grauius & certius erat. Nec enim dubium eſt, illos ab illis Samſonis veluti præludiis actionum atq; pugnarum, ſibi, ciuitatibus ac præfecturis ſuis vehementer metuiſſe, & communi conſilio atq; cura conſuluiſſe, de hoc vno capite ad multorum ſalutem ſufficiendo: (Myſterium indicamus, qui legit intelligat) atqui Samſonem non ſomno correptum, nec inuitum, ſed vigilantem, atq;, vti cenſemus, ſubridentem, ab illa etiam ridente, & velut periculum iocosè ad amoris experimentum faciente, fuiſſe deuinctum, dictantem etiam vinciendi, & nexus atque nodos coniungendi formam.*

Laten-

Latentibus apud ſe inſidiis,& in cubiculo finē rei exſpectantibus.

VNVM *quempiam ex illis, vti arbitramur, ſatrapis intra cubiculum abditum atq; ſecretum latuiſſe, lectio indicat, ſingulari nomine ſingulariter etiam adnotato.* HAOREB, *obſeruatorem interpretari poſſumus, qui, quid & quemadmodum ageretur, attentè atq; ſtudioſè obſeruabat, & femineæ diligentiæ arbiter certiſſimus erat, illumq; ſatis ſuperq; vinctum & perplexum teſtari poterat. Verùm quid demum præſtitum fuerit vbi ad rem eſſet deuentum, operæprecium fuerit cognoſcere.*

Clamauitque ad eum: Philiſthiim ſuper te Samſon. Qui rupit vincula, quomodo ſi quis rumpat filum de ſtupa tortum ſputamine, cùm odorem ignis acceperit: & non eſt cognitum in quo eſſet fortitudo eius.

CONSTITVTVM *(vti res ipſa docet) inter eos fuerat, vt & ipſa perquam accuratiſſimè neruos inijceret, nodosq; necteret, & ipſe etiã, vbi ad experimentum deuentum eſſet, quantum poſſet quoque conaretur & contenderet, vt hoc pacto, nũ ille verè indicaſſet, amoremq; probaſſet, pernoſceretur. Et tocari ipſe videar, niſi ſuſpicer illam propria arte, hoc eſt, muliebri ſimulatione vſam, verba ad eam rem idonea, ſiue carmina pronũciaſſe, qualia ab iis decantari ſolent, qui huiuſmodi experimentis vel per ſertas & compoſitas actiones, vel per incantationes operam dant. cuius exemplum Romanus poëta expreſſit elegantiſſimum:*

Terna tibi hæc primum triplici diuerſa colore Virg. Eccl. 8.
Licia circumdo: terque hæc altaria circum
Effigiem duco. numero Deus impare gaudet.
Ducite ab vrbe domum mea carmina, ducite Daphnin.
Necte tribus nodis ternos Amarylli colores:
Necte Amarylli nodos, & Veneris dic vincula necto.

Quare huiuſmodi à Dalila inter vinciendum decantatum, aut pronunciatum verſum exiſtimare licet.

Nodus vt hic artusque tuos ſeptemplice neruo
Vincit, ita experiar quàm ſis mihi vinctus amore.

Et non eſt cognitum in quo eſſet fortitudo eius.

EX *verbo ſic*: Et non fuit cognita vis eius. *ſignificat verò adnotatio, tanta celeritate neruos illos fuiſſe diſſipatos, vt nihil potuerit ab obſeruatore notari, ad cognoſcẽdam tantæ virtutis vel ſedem, vel rationem, vel circumſtantiam aliquam; quandoquidem nihil ille conari vel eniti viſus fuerit. hoc enim ſignificabat ſimilitudo illa,* Cùm odorẽ ignis acceperit. *Namq; hoc plerumque accidit, vt ſtupa nondum admoto igne incenſa, ardere conſpiciatur, ex* odore *videlicet, hoc eſt, ex ambientis aëris calefacto ſpiritu; atque ita virtus quidem ignis arguatur efficaciſſima, efficientia autem non*

conſpiciatur eius qui obiectam materiam nondum contigerat. Atque ita efficacitas quidem manifeſta fuit; vis autem an eiuſdem, an alterius cuiuſpiam rei eſſet, minimè dignoſci potuit ex præſenti exemplo. Hoc eſt quod dicitur, Fortitudo eius; *ſiue eius, ſiue alterius eſſet.*

Dixitque ad eum Dalila: Ecce illuſiſti mihi, & falſum locutus es: ſaltem nunc indica mihi in quo ligari debeas.

DISSIMVLATO *vultu ac geſtu hæc à muliere dicebantur, non tantum, vt videri cupiebat, de re ipſa, quantum de animo ac voluntate & diffidentia ſibi laboratum fingente: quippe nihil aliud ab illo poſtularet, quàm fidem & conſtantiam, atque eiuſdem amoris parem communionem; cuius argumentum id vnum optauerat, ſingularis videlicet illius virtutis declarationem, taciturnitate perpetua ſibi conſeruandam. hoc verò fruſtra ſe expetiiſſe & rogaſſe ait, cùm res præter imò contra votum ſucceſſerit. Namque hactenus ipſi amorem erga ſe ſuum profitenti aſſentiri vtcumque illa poterat, ſi non certa fide, at opinione tamen aliqua de viro forti atque iudice apud ſuos, eoque qui non rogatus, ſed rogans ſeſe vltro amantis nomine petierit; cuius amoris cùm illa vnum certiſsimum poſtularit argumentũ ac pignus ſibi fideliter ſeruandum, tamen nunc iam vanum experta omnino intelligere ſibi omnibus modis, dictis, atque factis fuiſſe hactenus impoſitum.* Ecce illuſiſti mihi. *Præſenti exemplo, quod nec inficiatione mutari, neque interpretatione colorari poteſt, comperi te mihi impoſuiſſe, quando re, in qua nihil periculi erat, nemo conſcius aut arbiter, inter me ac te ſolos oſtendenda, tamen apertè mihi imponere voluiſti. quod autem re ipſa docetur, verborum interpretatione atque exceptione minimè indiget. Ego rem vnam ex te optaueram, tuorum mihi dictorum indicem certiſsimam: hanc cùm experta fuerim, fallacem prorſus, & te omnino mendacem aduerſum me intellexi. quidquid enim de amore, de cõſuetudine, deque aliis animi erga me tui actionibus affectionibusque hactenus dixeras, mera mendacia, à te in me immeritò conficta, reapſe comperio.* Et falſum loçutus es. *ex verbo,* Et loqui ſoles ad me mendacia. *Hoc enim ex iis arguo, quæ modò loquutus me parare atque exſpectare iubebas; quæ cùm vana deprehenderim, te etiam leuem mihi eſſe apertè video, niſi aliquo pacto denuo emendare, & te mihi veracem probare cures, atque amori deſiderioque meo ſatisfacere, par parique referre ſtudeas: quæ ſi te non tantum amarem, tui erga me amoris fidem non tam anxiè expeterem; quam non totidem, vt antea, argumẽtis, ſed vel vnico mihi cognitam velim. Antea quidem & arcanorum tuorum me conſciam eſſe poſſe ſperabam, mentemque tuam meæ comparem cognoſcere auebam; quod quamquam valde familiare videretur, tamen amore meo non erat indignum: nunc verò vno tantùm contenta ero ſigno, nimirum, vt indices mihi, cuius te amore vinctum profiteris, quo modo, quo iugo, quo paxillo, quibus rebus verè ligari poſsis, ita vt vinctus hæreas. nam neruis te non poſſe ligari,*

nec

nec brachia tibi eſſe, quæ vllo cohibeantur vinculo, iam peruidi. In quo. *quare & qua corporis tui parte.*

Cui ille reſpondit: Si ligatus fuero nouis funibus, qui numquam fuerunt in opere, infirmus ero, & aliorum hominum ſimilis.

CVM *robur virtutemq; viri ad ſingulares cauſas, & propriam quandam vim vel naturam membrorum illa referret, exiſtimaretq; oppoſitæ ac pugnantis virtutis rebus vinci vinciriq; poſſe, quæ vel occulta, vt dici ſolet, efficacitate hoc aut illud certis comparatæ modis conficerent; commodè eluditur diſsimulatione circumſtantiæ in præcedenti indicatione prætermiſſæ.* Nouis funibus. *Simulat ſe ſuperiùs conditionis ac modi oblitum, alias rerum docuiſſe & indicaſſe. namq; non modò neruis, verùm funibus craſsiuſculis vinciri ſe poſſe ait, iis verò non qualibuſcumq;, ſed nouis ac recẽtibus, & quorum primus vſus in ſe vinciendo ponatur, atque adeò prima ac firma artificis mens in illis conficiendis ad vincula tantùm intenta fuerit. Namque & hoc nonnihil poſſe ac valere, & ij credunt, qui huiuſmodi ſuperſtitionibus operam dant; vnde & certos quoque dies ac temporum diſcrimina obſeruant. itaque hoc pacto ille feminã differendam, illudendam, ac demum laſſandam putabat, nihil prorſus de proditione ac dolo ſuſpicatus, ſed meram curioſitatem femineamq; cupiditatem ratus.*

Quibus rurſum Dalila vinxit eum, & clamauit, Philiſthiim ſuper te Samſon; in cubiculo inſidiis præparatis. Qui ita rupit vincula, quaſi fila telarum.

VINCVLA *hæc Samſonis brachiis eodem quo ſuperiora modo iniecta fuere, nec maiori verò conatu rupta.* Quaſi fila telarum. *In propria lingua ſingularem legimus numerum,* quaſi filum. *vnicum ex filis, quod nulla virium aut conatus comparatione rumpitur.*

Dixitque Dalila rurſus ad eum: Vſquequo decipis me, & falſum loqueris? oſtende quo vinciri debeas.

MVLIEBRIA *ſiue meretricia prorſus acumina, importunamq; pertinaciam, quis in hac femina non intelligat? Fingit autem hîc nihil iam de re, nihil de illius fortitudine laborare ſe, de fide tantùm iam conqueri, quam nullam eſſe fuerit hactenus experta: quam ob rem ſe non hoc tantùm nomine, ſed omnibus aliis ſermonibus ſecum habitis deceptam, irriſam, ac deſpectui habitam lamentatur, ſiue de amore, ſiue de quocumque alio argumento fuerit actum.* Vſquequo. *Ex verbo* GHAD HENAH, *explicare licet* hactenus. Et falſum loqueris? *plurali numero,* Mendacia, *in exemplari legimus. Duplici etiam periculo ac manifeſto exemplo comperi, te mihi omnibus in rebus hactenus fuiſſe mentitum; mihi, inquam; nemini fortaſsis præterea; quod grauiſſimæ ignominiæ loco duco, ducamq; perpetuò, & nihil*

vſque tibi iam ampliùs credam, niſi hãc vnam, quæ poſtrema erit, rem mihi verè ediſſeras & probes: Quo vinciri debeas. *Hoc vnum reſponſum, quod tibi expeditu leue eſt, tu meo præfers vſque amori: ego nullũ aliud præterea volo tuæ in me voluntatis argumentum, præter hoc, quod mihi credere recuſas; ego verò, quo tibi credã, nihil reperire poſſum ſingulare, niſi hoc vnum, quod in te ſingulare eſt.*

Cui Reſpondit Samſon: Si, inquit, ſeptem crines capitis mei cum licio plexueris, & clauum his circumligatum terræ affixeris, infirmus ero.

S I B I *vni tantùm creditum ſuperiori verſu poſtulabat Dalila, nihil prorſus alij cuipiam indicaturæ. Namque ita ex verbo rogauerat,* Indica mihi in quo vinciaris? *quaſi affirmãs iam ſe nihil illi credituram, niſi experimento vero atque euidente ſibi vni ſua manu curando & obſeruando: Cuius importunitate penè victus Samſon, rei partem prodit, partem verò turbat & confundit; vt quoquo modo feminam, quam amabat, interim retineat, ac demum ad aliud agendum diuertat: quippe in his actionibus & experimentis temporum intercapedines poſitas intelligimus. Iam verò quis reſpõſo ad aſſentiendũ color, quiſve fucus fuerit factus, audire eſt operæpretium. Hactenus quidem ſeſe toto corpore atq; corporis artubus inuincibilem inſuperabilemq; oſtenderat Samſon; nequidquam differre docuerat, quibus rebus quáve parte ligaretur; nec fidem iam faceret, ſi ſe cruribus, collo, aut medio corporis cinctorio, aut vno aut pluribus ſimul artubus, vinciri poſſe diceret: cùm vis illa ſiue ex ſingulari naturæ efficientia, ſiue vltra naturam eſſet, omnibus corporis partibus videretur eſſe diffuſa, ac ſibi ſimul conſtare ad inſtar animæ, quæ, quibus ſentire corpus poteſt, partibus omnibus ineſſe dicitur. Vnicus reſtabat capillus, qui nec inter corporis mẽbra nec inter partes cenſetur; & cùm ſenſus expers omnino ſit, nec reſiſtere nec agere quicquam nec pati exiſtimatur: cùm verò capiti innatus tenaciter hæreat, impedire magis quàm iuuare, retinere atque ligare magis quàm reluctari poſſe putatur; quam ob rem à nautis, à luctatoribus, ab omni exercitatorum ſiue athletarum grege, dãnatur prorſus ac reijcitur prolixioris capilli vſus. Qui & propter flectẽdi & innectendi facilitatem, & propter ſummi loci quem occupat, hoc eſt, capitis extremum finem, totũ corpus ſecum inclinatum adeò facilè flectit, vt vel imbelli mulierculæ ab ſubijciendum ſibi robuſtiorem virũ commoditatẽ anſamq; præbeat. ſic enim ille de leuiſsima amica fatebatur:*

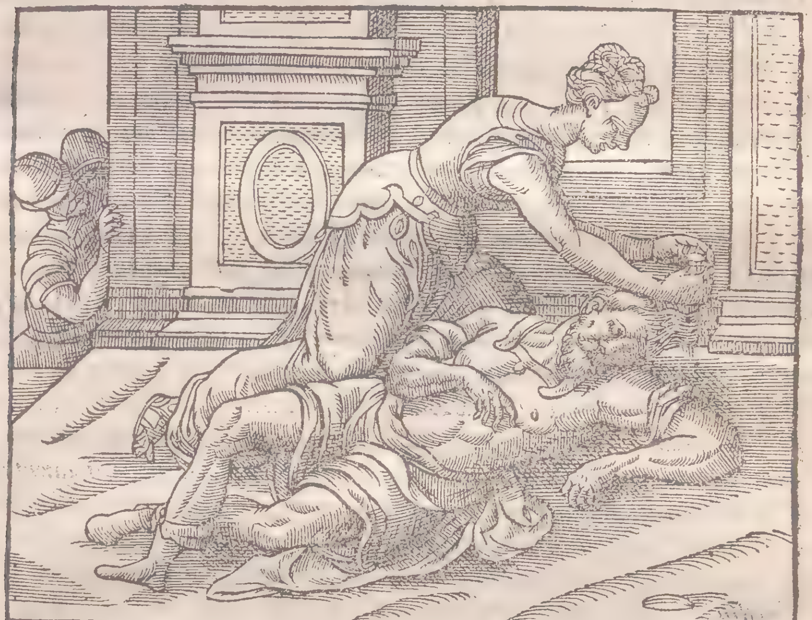
Tibul. lib. 1. Eleg. 6.

Et ſi quid peccaſſe putat, ducorque capillis
Immeritò, proprias protipiorque vias.

Huiuſmodi infirmitudinem ſibi, vti cæteris mortalibus, natiuam ſimulabat Samſon: ita tamen ad credendũ adornabat, vt maiorem, quàm aliis, ad vinciendum & vincendum vim adhiberi oportere doceret; non tam pro capilli ratione, qui ſenſu & motu, pulſu & impulſu, vt cæterorum pili, careret; ſed

propter

propter capitis, cui innatus erat, pondus & vim, quam certo modo certisq́ nexibus impeditam, robuſto ligno alligari opus eſſet. Si ſeptem crines. *Numerus ad impedimẽtum facit. Nam cùm nitentis vis vno loco iuncta ſimul non firmatur, diuiſa minus poteſt, quòd reſiſtentium ſingulorum minor ſit virtus: quippe dum vnum ex iis quæ reſiſtunt laxatur, aliud contrà tenditur; atque ita interturbata impugnantis efficientia, laſſatur demum. Capitis autem rotundi partes non æquè ſimul reniti poſſunt, propter variam diſtantiam & habitudinem ortus criniũ, quos occiput, & ſinciput, & vertex, atq; gemina temporum confinia nutriunt. Itaq; hac ratione ſeſe ligari poſſe aiebat, adiuncto etiam ſeptenario numero, nonnihil ad efficiẽtiam, vt Gen-*

tium opinio ferebat, iuuante. Cum licio plexueris. *Ex verbo*: Si texueris ſeptem tricas capitis mei cum liciatorio. *Mirabilis & exquiſita ligandi forma, quam nemo, niſi pertinaciſſimo animo & contento propoſiti conficiendi ſtudio, tentaret: ſed nihil à cupidæ mulieris audacia alienum vel remotum eſt.* Et clauum circumligatum terræ affixeris. *ſic Latinus interpres. Græci verò*, καὶ ἐγκρούσῃς ἐν τῷ πασσάλῳ εἰς τὸν τοῖχον: Et affixeris paxillo in parietem. *Chaldaicus ita*, Si texueris ſeptem crines capitis mei cum iugo telæ. *Oportet mulierem illam telæ ac texendi peritã fuiſſe, quod olim in vſu & laude fuit etiam magni nominis ac diuitibus feminis, vt Penelopes, Helenæ, atq; Chryſeidis exempla apud Homerum confirmãt. Quam ob rem illa tandem, ſopito apud ſe Samſone, non ſegniter hoc opus*

quoque

quoque fuit experta. Namque & licio crines implicitos contexuit, & iugo aduoluit opus, ac iugum palo ſiue clauo, textorum more, firmauit.

Quod cùm feciſſet Dalila, dixit ad eum: Philiſthiim ſuper te Samſon. Qui conſurgens è ſomno extraxit clauum cum crinibus & licio.

CONSVRGENS è ſomno. *Simul atque excitatus expergefactusq́ fuit, leui capitis momento & palum, quo iugum figebatur, euulſit; & iugum ipſum, cui crines alligati fuerant, è carceribus ſuis detraxit, mirabili pariter ac iocoſo ſpectaculo. O qualis facies, & quali digna tabella! In hoc etiam experimento nihil illum nixum intelligimus.*

Dixitq́ue ad eum Dalila, Quomodo dicis quòd amas me, cùm animus tuus non ſit mecum? per tres vices mentitus es mihi, & noluiſti dicere in quo ſit maxima fortitudo tua.

CONSTANTISSIMA *peruicacis feminæ de ſimulato & falſo amore querela & contentio, numquam ſuæ oblitæ artis, ad victoriam vſque deſcribitur. Neque enim ſe de alia re tantum agere, quàm de veritate amantis prætexuit vmquam, ideoq́ rogat,* Quomodo dicis quòd amas me? *quaſi nihil à ſe optatum, expetitum, & actum affirmet, præter veri amoris certum indicium & argumentum: quod cum triplici periculo iam fallax, imò vanum experta fuerit; tantum abeſt vt ſui credat amantem, vt etiam inimicum & oſorem planè intelligat, omninoq́ à ſe exiſtimet alienum.* Cùm animus tuus non ſit mecum. *Ex verbo*, Et cor tuum non apud me. *Manifeſtò deprehendi te à me abalienatum, omninoq́ auerſum, imò neque de me quicquam boni cogitare vmquam: atque hanc tanti mei erga te amoris mercedem quî putare aut exiſtimare poſſem vmquam, niſi iam tribus apertis mendaciis docta atque certa euaſiſſem? Amantis enim cor alio corde abalienato falli indigniſſimum eſt, & vel opinione, nedum ſenſu miſerrimum & infeliciſſimum. Meum quidem cor apud te ſemper fuit; quòd niſi te tantum amarem, numquam vel hanc rem adeò anxiè quæſiiſſem, vel ſemel decepta repetiiſſem; nũquam tibi quicquam ipſa negaſſem hoc meo animo, tui, vti iam planè oſtendiſti, diſſimillimo. Non ſumus ergo in amore pares. vt ego tibi virtute & membrorum firmitudine iſta impar ſum; ita tu mihi amore comparari non potes. quid comparari dicam? quod alienum omnino atque remotum eſt, comparationem non admittit. Nam cõparatio eandem rem ſiue rationem atque naturam ſpectat: hîc diuerſa ratio.* Animus tuus non eſt mecum. *meus tecum fuit; quem conſtantem in te examinando iam perſpexiſti.*

Cumq́ue moleſta eſſet ei, & per multos dies iugiter adhęreret, ſpatium ad quietem non tribuens; defecit anima eius, & ad mortem vſque laſſata eſt.

IMPORTVNITATIS, *inſolentiæ, atque moleſtiæ artes omnes, quæcumque*

eumque prompta atq; volubili mulierum lingua adhiberi poſſunt, à Dalila, maxima cum pertinacia, continua iurgiorum ſerie adhibitas, duo Hebraica verba oſtendunt, HEZZIKALO *&* THEAL ATSEHV. *incipit autem verſus à verbo* VAIHI, Et fuit, Et factum eſt. *cuius in memorandarum rerum initiis & conſequētiis eſt vſurpatio. Demum, inquit, euenit vt mulier* verbis ſuis (*namque ita in exemplari adnotatur*) *hoc eſt, inuentionum, argumentationum, elocutionis, querelarum, repulſarum, lamentorum, & maledictorum vberrima, aßidua, atque perpetua copia & vi adeò virum aliàs amantē premeret & affligeret, idq; tam diu, noctibus, inquā, atq; lucibus omnibus vrgeret, vt ad extremum vexatū, & in anguſtias redactum & compreſſum penè iam animā efflare cogeret. tanta in illo ſexu aduerſus deditos vocum, acclamationum, exclamationum efficacitas & improbitas eſt, de quo in minori cauſa & ſtudio illa adnotata ſunt:*

Cedunt Grammatici, vincuntur Rhetores, omnis Iuuenal. Sat. 6.
Turba tacet, nec cauſidicus, nec præco loquatur,
Altera nec mulier, verborum tanta cadit vis.
Tot pariter pelues & tintinabula dicas
Pulſari. iam nemo tubas atque æra fatiget,
Vna laboranti poterit ſuccurrere lunæ.

Defecit anima eius. *In breue contracta fuit illius vita. in maximas anguſtias redactum, exemplaria verba ſignificant, eoq; deductum importunitatis, vt vel mortem ſubire potiùs, quàm pugnam illam contentißimam perferre, optaſſe dicere poßis. Tandem ex hoc iam ad vitæ finem properantem deſcribere hiſtoriæ author videtur.*

Tunc aperiens veritatem, dixit ad eam: Ferrum numquam tranſiit ſuper caput meum, quia Nazaræus, id eſt, conſecratus Deo ſum de vtero matris meæ: ſi raſum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo mea, & deficiam, eroque ſicut cæteri homines.

APERIENS veritatem. *Ex exemplari:* Et indicauit illi omne cor ſuum. *Amorem integrum & maximum illi, totius cordis intimo arcano atq; conſilio indicando, probauit. Namque illud ferre non potuit, quod ab improba femina obiectū ſibi audiuerat:* Cùm animus tuus non ſit mecum, *ſiue*, Et cor tuū non apud me. *declarauitq; cum primis virtutem illam nec natura, nec arte, nec humana vlla ſorte ſibi conſtare, ſed planè adhærere ex ſingulari prouidentia Dei, cui ipſe ad eam rem, antequam genitus eſſet, delectus, aptatus, ac inſigniter dedicatus fuerat; idq; prolixo ſemper capillo in ſeruitutis perpetuæ profeßionem oſtenderat. Narrationis autem expoſitio ac ſeries cum rebus ipſis comparata & perpenſa, veri iam explicati & arcani aperti mulieri fidem fecit. Namq; hactenus nihil de fundamento illius virtutis maximæ dictum fuerat, & videri poterat illa facultas ſingulari aliquo & rarò naturæ ac membrorum ingenio conſtare, atq; aliqua in parte*

corporis potiſſimùm reſidere: nunc verò cùm illud non naturalis efficiẽtiæ vi, ſed diuini tantùm doni virtute ſeruo ad eam rem comparato conceſſum, nomenq́ Dei, quod iuramenti etiam religionem continebat, appellatum audiuit, & profeſſionem ſeruitutis intellexit, atq; adeò modum edocta eſt, quo illa ſeruitus prodi poſſet, nimirum detracto ſigno atque deleta nota profeſſionis, hoc eſt, capillo ſemel abraſo; rem ita habere perſuaſa, & aggredi & conficere minimè dubitauit. bis antea dixerat ille, Et infirmus ero: *nunc verò illud prædixit,* Recedet à me fortitudo mea. *Ita non innatam, ſed inditam, atque, volente Deo, ſeparabilem ſibi virtutem ac fortitudinem adeſſe confeſſus eſt; quã quoad ex Dei voluntate retineret, inuictus vndequaq; perſeueraturus erat. Voluntatem autem Dei conditione pacta, & ab ipſo obſeruata, certam ſibi eſſe ex illo declarauit:* Quia Nazaræus ſum de vtero matris meæ. *id eſt, conſecratus ſiue addictus miniſteriis diuinis, hoc fortitudinis genere exercendis: eam verò ſeruitutis addictionem vbi contaminandam permiſero,* Recedet à me fortitudo illa mea, *mihi vnicè diuinitus adiuncta:* Eroq́ue ſicut cæteri homines. *Atqui exceptio hæc, ſua lingua diuerſis pronunciata verbis, diuerſam hoc loco ſignificationẽ indicauit. Namq; duobus in antecedentibus periculis, quamquam varia Latina verſio formulam expreſſerit, Chananæo tamen ſermone iiſdem verbis dixerat ille,* VEHAIITHICHE EHHAD HA ADAM, *quod magnã emphaſim continet, duabus vocibus ſingularitatem indicantibus:* Ero ſicut vnus quidam certus homo. *quæ quidem oratio, quamuis non plus illi videatur tribuere, quàm vni cuipiam ſingulari homini, tamen non obſcurè indicat ſingularitatem illam exemplo aut comparatione carere: tantumq́; apud me, atq;, vt arbitror, apud illius linguæ peritos omnes valere poteſt, atque illa,* Et ero ſimilis mei ipſius. *nam ſingularitas illa, duabus vocibus pronunciata,* EHHAD & HA, *non tam vnum quẽpiam, vel vnũ quemq;, vel quẽlibet, quàm vnum quendam viribus inſignem hominem, ſingulariq́; fortitudine celebrem ſignificat, qualis ipſe erat, qualisq́; nemo præterea reperiri aut indicari poterat. Quamquam enim dixiſſet,* Et infirmus ero; *tamen adiũcta expoſitione, quali infirmitudine futurus eſſet, indicabat. manifeſtum enim eſt, eum ligatum infirmiorem eſſe quàm ſolutum: ſolutus enim quiſpiam, nihil conari, nihil agere cogitur, vt ſui compos omnino ſit; ligatus verò ſeſe exſoluendi atq; expediendi cauſa nonnihil agit, ſiue id magno vt pleriſque, ſiue exiguo, vt fortiſſimo cuique, conatu fiat; tamen experiũdum omnino eſt ad ſolutionem, antea quã quicquam aliud præterea agatur. ſaltem huic antea tantum agendum fuerat, quantum vel alij in telarum rumpendis filis, vel igni in ſtupeo funiculo incendendo; quæ cùm naturæ modum ſequantur, tamen in agendo, vt philoſophi noſtri loqui ſolent, pro ratione virium & reſiſtentiæ patiuntur etiam. Nunc verò nihil Samſon de ſua vel exigua vel magna infirmitudine ſubindicauit, nihilq́; de ſingulari virium ſuarum exemplo ambiguum pronunciauit, vt antea; ſed planè prædixit, ſuam illam ſingularem*

larem fortitudinem ſibi detractum iri,ſeq́; non ſicut vnum quendam hominem,verùm ſicut omnem hominem euaſurū: appellatione autem omnis hominis,vel infirmiſsimus quiſque continetur,tantumq́; ſeſe mutatum iri ſignificauit,vt qui antea vni cuidam certo,hoc eſt,ſui ſimilis euaſiſſet, detracto ſacræ ſeruitutis ſigno cuilibet homini ſine vlla exceptione comparandus eſſet.ita prima reſponſa ambiguè,poſtremùm hoc apertiſsimè datum mulier intellexit: quam ob rem nihil hæſitans, nihilq́; cunctata,mentem ſuam explendam,remq́; prorſus conficiendam ſuſcepit.

Vidensq́ue illa quòd confeſſus eſſet ei omnem animum ſuum,miſit ad principes Philiſthinorum,ac mandauit,Adſcendite adhuc ſemel,quia nunc mihi aperuit cor ſuum.

COR *non amoris modò & affectuum curarumq́;,ſed cogitationū conſiliorumq́; omnium officinam & ſedem eſſe,ex ſacra doctrina intelleximus. vt, De corde exeunt cogitationes, furta, homicidia, blaſphemiæ, &c. Et,* Matth. 15. *Non quod intrat per os, coinquinat hominem; ſed quod exit de corde, illud coinquinat, &c. de cuius membri ratione plura in ſacro Apparatu diceba-* Lib oſeph. *mus. Sua autem lingua,*Cor omne ſuum *ſibi Samſonem patefeciſſe aſſe-* &lil. Ierem. *uerat mulier.*Omne cor ſuum.*qua oratione & amorem erga ſe illius planè conſtare,& nihil veri aut certi de tādiu quæſito, exſpectato, atq́; ſolicitato reſponſo relictum,quin omnia prorſus aperta,expoſita, & explicata eſſe, affirmare minimè dubitauit;iamq́; & rei ſibi agendæ & exitus certa,Palæſtinorum principes ad pactum exſoluendum audens confidensq́; euocauit, miſſo nuncio atq́; mandato compoſito,*Quia nunc mihi aperuit omne cor ſuum. *Ex illius lingua mandatum hoc tertia perſona enunciatur. In contextu ſcriptum in Mazzoret prima enunciatur perſona, quam interpres reddidit noſter,vtpote planiorē:vtraq́; verò lectio ſimul & mandātis & mandati vires præſtat.quod ſibi ſuum omne cor eſſet manifeſtatum,idq́; in coniugatione tertia dicitur, quæ non aſſeuerationem modò, ſed etiam teſtimonium ex alterius opera continet,hac ſignificatione,Iuſsit cor ſuum ſe ipſum mihi indicare.quod vt Latinè & ſimpliciter noſter interpres redderet,vſus eſt verbo,*Aperuit.adhuc ſemel,HAPAGHAM,nunc hac vice.*certam & exploratam rationem ac rem formula hæc in ſacro ſermone indicat: & cùm cætera experimenta non ſucceſsiſſent, hoc iam nihil dubitationis habere defenditur. Hoc tropo primus omniū pater homo ille vxorem ſibi adiun-* Gen. 2. *ctam apprimè vnicèq́; conuenire aiebat:* ZOTH HAPAGAM, *Hoc nūc os ex oſsibus meis, & caro de carne mea. Latinus verò ſermo verba,Iam nunc, &, Iam, in huiuſmodi enunciando ſenſu vſurpat. vt,*

———Iam nunc in balnea ſalua Fronte licet vadas. Iuuenal.Sat.

Et,Iam ſecura potes totis tuſſire diebus. Nil iſtinc quod agat tertia tuſſis habet. Atticus. Martialis.

& Cicero: Hermæ tui Pātelici cū capitibus æneis,de quibus ad me ſcripſiſti,

iam nunc admodum me delectant. Iam nunc venite, inquit illa, nihil omnino cunctabundi, quando res mihi omnis comperta & integra conſtat.

Qui adſcenderunt, aſſumpta pecunia quam promiſerant.

HACTENVS *non ſatrapas, ſed obſeruatorem ab illis inſtructum & miſſum & veniſſe & latuiſſe, & quot quibusq́; modis illa eluſa eſſet, adnotaſſe intelleximus: nunc verò, conſtituta iam atq; certa ſuperataq́; cõtentione, principes ipſos euocatos, & proditionis ac doli mercedem delatã legimus.* Pecunia quam promiſerant. *Ex verbo,* Et adſcendere fecerunt argentum in manibus ſuis. *Ingens, conſtans, contentumq́; ſtudium, & commune conſilium adnotat oratio hæc. tanta enim illos cura, tanta auiditas conficiendæ rei vrgebat, vt graue alias argentum, nimirum quingẽtas & quinquaginta vncias, ſingulos tollere, & aſperiore via aſportare non piguerit: quæ res humanarum inimicitiarum cùm omnium, tum earũ præcipuè quæ inter principes exercentur, viuum nobis repræſentat exemplum.*

At illa dormire eum fecit ſuper genua ſua, & in ſinu ſuo reclinare caput.

IMPVRÆ *feminæ artes, hoc eſt, blanditias & fraudes, amoris nomine ac ſpecie fucatas, hæc nobis imago ante oculos ponit, potentiores illas quidem quàm virorum robur & virtutem, quamq́; magicarum artium incantamenta atque deuotiones, vt ille alter expertus aiebat:*

Non facit hoc verbis, facie teneriſque lacertis
Deuouet & flaua noſtra puella coma.

In proprio autem ſinu hac vice hominem iacentem deliniſſe, & ad ſoporem vſq; mulcendo ac blandiendo fefelliſſe dicitur, quod antea nuſquã fecerat; vt nunc ſecuriorem redderet, non cogitantem aut veritum ab illa quicquã poſſe lædi, vtpote ſedente atque interim hærente, quoad ipſe excitaretur; neque enim poſſet, tametſi vellet, ab illo ſinus premente ac tenente, non excitato delabi, minusq́; timebantur inſidiæ ab ea quæ habitum geſtumq́; amantis complexu ac ſinu gremioq́; exprimebat. Sinum eleganter vertit interpres noſter, qui idem ferè cum gremio eſt, & partem veſtium ſignificat laxiorem, vt illud, Nuda genu nodoque ſinus collecta fluentes.

Atqui non in gremio tantùm, verùm ſuper mulieris genua illum allectum collocatum, iacentem ac ſopitum fuiſſe, ex natiuæ linguæ verbis accepimus: Et ſopinit eum ſuper genua ſua. *Non ſolùm locus & ſitus, verùm etiam ars diſsimulatioq́; propoſiti, amorisq́; tenerrimi ſimulatio ab improba hac Sirene comparata & adhibita fuiſſe intelliguntur. Namque demulcendo capiti, digitisq́; ſcalpendo ac tractando, vocem cantumq́; additum, & cætera, præter vinum quæ ſomnum adducere & conciliare ſolent.* Sopiuit. *Ex primæuo verbo,* Dormire fecit. *Genua antiquis amoris, gratiæ, beneuolentiæ,* Lib. Ioseph. & Ieremiæ. *& beneficij ſignificatione tractabantur aut tangebantur, vt in ſacro Apparatu declarauimus: cuiuſmodi ratio apud Homerum frequentiſsima eſt.*

Voca-

Vocauitque tonſorem, & raſit ſeptem crines eius, & cœpit abigere eum, & à ſe repellere: ſtatim enim ab eo fortitudo diſceſſit.

C*ÆTERA omnia, quæ hactenus narrata ſunt, experientis mulieris manu tentata ac parata audiuimus, vtpote non omnino amantis verbo credētis, verùm ambiguè adhuc agentis: nūc verò omni ſibi iam hominis aperto, vti expoſuimus, corde, ipſa nihil agere omnino conſtituit, nihilq́ ad rem conficiendam parare, præter ſomni conciliationem, idq́ apud ſe in propriis genubus, quo ſecurior dormiret vir, exiſtimans, detectum iam illi arcanum, feminæ amorem prorſus confirmaſſe, nihil aliud poſcentis, quàm illius magnæ virtutis rationem ſibi credere, in ſignum veri, ſolidi, atque ſuo paris amoris teſtimonium. Quamobrem nunc illa alienâ iam operâ vſa dicitur, nimirum tonſoris periti, qui magna celeritate ac dexteritate, hoc eſt, ſepties tantùm ſeptem capitis regionibus ducta nouacula capillum diligenter ita abraſit, vt nihil omnino reliquerit, quod inhærentis fortitudinis dubitationem faceret. In iis capitibus virorum ac feminarum, quibus prolixior crinis, atq; compoſitus magis creſcit, ſeptem areas ſiue regiones, à vertice ad ambitum diſcretas, obſeruare eſt, quas tonſoriæ artis experti ac docti facilè indicare, &, vbi opus eſt, percurrere tondendo poſſunt. hoc verò miniſterium à tonſore exhibitum, feminæ ipſi, vt authori, hiſtoria adſcribit.* Et cœpit abigere. *Ipſa iam ſecurior, iam certior, &, vt verè erat, iam rei compos reddita, antequam quemquam extrinſecus adhiberet, ſua manu periculum facere voluit, atque hominem iam abraſum an eadem, an minor, an nulla prorſus inſtrueret virtus, tentare, duriùs nimirum tractans, atq; à genubus demittens propriis. Ex propria ſcriptoris lingua ſic verba reddi poſſunt:* Et cœpit humiliare illum. *quod interpres noſter ſignificātiore actione declarauit,* Abigere, & à ſe repellere. *id quod cùm leuius ac facilius, quàm antea, ſibi factu experta eſſet, quòd illius capitis pondus grauius, atque colli membrorúmque vim languidam ac lentam, ægrotantium inſtar, comperiſſet; intellexit profectò, atque apud ſe confirmatum accepit,* Fortitudinem ab eo diſceſſiſſe. *Namque orationem hāc, ſiue verſus poſteriorem partem, prioris expoſitionem eſſe ducimus. Atque voluptatis, vitij, & cupidinis, diuina humanaq́ omnia prodētis, qualis exitus, qualisq́ ſit merces, abunde ſatis huius viri ſiue herois veriſsimum, atq; omni tragœdia maius, oſtendit exemplum.*

Dixitq., Philiſthiim ſuper te Samſon. Qui de ſomno conſurgens, dixit in animo ſuo, Egrediar ſicut antè feci, & me excutiam; neſciens quòd receſſiſſet ab eo Dominus.

V*EL ille primùm expergefactus crines ſibi deficere nondum animad-*

 uerte-

uerterat, cùm huiuſmodi reſponſum apud ſe daret, vel quamuis capillo carere ſeſe cognoſceret, vim tamen illam diuinam, ſingularíſque prouidentiæ efficacitatem præſentem adhuc ſibi adeſſe exiſtimabat, vtpote qui planè intelligens confeſſus fuerat mirabilem illam fortitudinem nullo pacto natiuam ſibi eſſe, ſed gratia voluntateq́ Dei conſtare; velle verò Deum ipſius manu Palæſtinorum potentiam ſuperbiamq́ retundere, atq́ ita in reſponſo
Sup.13. *ac promiſſo fuiſſe declaratum: Et ipſe incipiet liberare Iſrael de manu Philiſthinorum. quos cùm ſibi nunc imminere audiret, non ſecùs nunc quàm antea ſeſe excipere valiturum putabat, præſente ac propitio Deo; cùm nihil adhuc, vti ſibi videbatur, egiſſet, quam ob culpam alienatum à ſe numen exiſtimaret.* Neſciens quòd receſſiſſet ab eo Dominus. *Exemplaris linguæ verbo,* Et ipſe non nouerat quòd Dominus receſſit deſuper ſe. *quo tropo ſingularis prouidentiæ abalienatio ſignificatur. Quamquam enim ipſe nihil, vti videri ſibi potuit, feciſſet, aut commiſiſſet, quod ſanctitudinem illam ſuam contaminaret; apertè tamen contaminandam temerario & inſano mulierculæ amori prodiderat, & præceptum illud matri prædictum contempſerat: Cuius non tanget caput nouacula; erit enim Nazaræus Dei. ſeparatum, ſanctum, vniq́ Dei miniſterio & ſeruituti addictum perpetuò fore, ac tam diu in Palæſtinos valiturum, declarauerat Angelus. Qui tamen hac tempeſtate amori magis indulgere, quàm ſanctitudinis ſuæ arcanum celare, maluit; atque ita, quod commiſiſſe negaret, tamen admiſiſſe inficiari non poterat.*

Quem cùm apprehendiſſent Philiſthiim, ſtatim eruerunt oculos eius, & duxerunt Gazam vinctum catenis, & clauſum in carcere molere fecerunt.

MAXIMORVM *ac fortiſſimorum virorum animus nullo magis cruciatur ſupplicio, quàm cum probro, dedecore, & ignominia ab inimicis afficitur: quam calamitatem, quod morte ipſa longè grauiorem ducerent, vti declinarent nōnulli, tam in noſtris, quàm in externis hiſtoriis, manus ſibiipſis inieciſſe dicuntur, vt Saul, Abimelech, & Cato, ac Thraſeas. Atque ita hoſtes ipſi, quo ſæuiores efferatioresq́ ſunt, eo grauiora ac turpiora in viros illuſtres & honeſtos, à ſe captos, huiuſmodi inſultationum & dedecorum genera excogitant. Atq́ hoc ipſum conſilium Palæſtini ſecuti, Samſonem, à ſe comprehenſum, iis modis afficere gaudent, quibus ignominioſiſſimè tractari, atq́ animo cruciari poſſe intelligebant, oculis primùm exemptis, quod ſecuritatis ipſorum cauſa curatum eſt, atque etiam diuturnioris miſeriæ & ærumnæ comparandæ ſtudio, ſimul etiam ſtultitiæ probrū conijciendi, quòd nimirū, quamuis ille fortiſſimum ſeſe præbuiſſet, corporisq́ robur oſtendiſſet maximum, tamen ſtultiſſimum, animiq́ conſiliis minimum declaraſſet, ſeſe ipſum mulierculæ prodens atq́ tradens; ita verò eueniſſe, vt ob mentis inopiam, nullum alium exitū, quàm corporis etiam imbecillitatem haberet:*

dignum

dignum verò ſupplicium illi oculis eruendis decerni, qui corde adeò cæcus fuiſſet, vt ſeſe aperiret. Cuius ergo dexteritas & ſolertia propter imprudentiam cordis minùs timenda exſtiterat, iam nunc quoque corporis vires & robur, propter oculorũ defectum, nihil eſſet cur timeretur, ſed iſte in perpetuam cõſeruaretur ignominiã, cum aliquo vſu publico, quo ipſe ſibi victum pararet ſeruilem, vt neq; malum vllũ, ſed neq; damnum aut ſumptum ipſis illis, quoad viueret, poſſet inferre, nimirũ qui ſuo labore victurus erat, non lautiùs quàm mancipium piſtrino addictum. Et duxerunt Gazam vinctum catenis. *Gaza, vna ex Palæſtinis vrbibus celeberrimis fuit, atq; in medio regionis poſita; quò quicumque ex cæteris locis cõuenirent, communis inimici ſupplicium ſpectare & irridere, atq; aliis referre narrareq; poſſent. Videtur autem quondam in nonnullis locis moris fuiſſe, vt ſerui capti bello, & qui in publico vincti eſſent carcere inferioris notæ homines, molendo frumento operam dare imperarentur, atq; eius laboris mercede ſeſe vtcũque alerent; cuius etiam mercedis pars alij cuipiam vſui publico addici potuit, vt catenis & compedibus emendis ac reficiendis. Atque huiuſcemodi morem attingere videntur lectiones illæ: Morietur omne primogenitum in terra Ægyptiorum, à primogenito Pharaonis, qui ſedet in ſolio eius, vſq; ad primogenitum ancillæ quæ eſt in mola. de eodemq; dicitur, Vſq; ad primogenitum ancillæ quæ erat in carcere. & apud Iſaiam: Tolle molam, & mole farinam, denuda turpitudinem tuam, diſcooperi humerum, reuela crura. ad hoc verò conſilium ac iudicium ignominiæ quoque acceſſit ratio & cauſa, vt duriſſimo & viliſſimo ſeruitutis genere illius vires dignæ eſſe publicæ dicerentur, quod non ſolùm inferioris notæ ſeruis, & quibus nulla melior opera imperanda videatur, verùm ignobilioribus, ac minùs ad curſum idoneis equis imponitur, vt ille aiebat:* Segnipedes, dignique molam verſare nepotes. *Hiſpanico prouerbio huiuſmodi ignobilium vires appellari ſolent*, fuerças de gana pan.

Exod. 11. » » Iſaiæ 47. » Iuu. Sat. 8.

Iamque capilli eius renaſci cœperant.

VT *in ſententiæ rationem penetremus, totum carmen ex verbo conſiderandum eſt,* Et cœpit capillus capitis eius pullulare vt detonſus. *Nazaræi, hoc eſt, ſerui Deo addicti, capillus detonſus fuerat, idq; ipſius detonſi hominis vitio ac temeritate, qui creditæ & commendatæ ſibi ſanctitudinis aperuerat myſterium, & contaminandum prodiderat. Nazaræi rurſus capillus pullulare cœpit. quo tropo interiectam pœnitentiam intelligimus, atq; cum amiſſi boni dolore ſtudium mutatum, & diuinam clementiam imploratam, veniamq; poſtulatam, animo ac mẽte ſimplice, ac priorẽ culpã deteſtante. quamobrem rurſus in Nazaræi ordinem & gratiam vir ille reſtitutus eſt, eaq; res confirmata & oſtenſa, capillo eodem pacto creſcente, eademq; corporis habitudine & membrorum vi redeunte, quomodo ante abraſum capillum habere ille ſeſe ſenſerat. itaq; non dicitur modò, Et creſcere*

cœpit

cœpit capillus. Namq; id nec mirum, nec nouum eſſet, naturæ vi agente, quæ ſua ſponte pilos citra vllum ſenſum corporis procreat; citiùs autem, denſiùs, & prolixiùs in his qui vel macie contabeſcunt, vel animi mœrore laborant. ſed dicitur, Vt detonſus. *Iam, inquit, capillus Nazaræi reſtitui cœperat, cùm ea, quæ ſubijcientur, euenere. Atq; ita viri pœnitudinem toto illo carceris tempore ſubſecutam intelligimus. Nec verò fortitudinis ſpiritum vnà cum crinibus redditum, ſcripta indicant, ſed mentem religionemq; eandem, & Nazaræi vota illi in illa calamitate ſeruata, atque ita ſibi renatum capillum, qualem ante tonſuram eſſe contigerat.*

Et principes Palæſtinorum conuenerunt in vnum, vt immolarent hoſtias magnificas Dagon deo ſuo, & epularentur, dicentes: Tradidit Deus noſter inimicũ noſtrũ Samſon in manus noſtras.

METVS *atque calamitatis præteritæ finem, & ſecuritatis iam perpetuò ſibi promiſſæ initium patrio ac tutelari credito deo publica gratulatione & ſupplicatione celebrandum Palæſtinorum principes ac proceres decreuere: neq; id hoſtiis modò mactandis, ſed epulo etiam dando, agere, feſto ad hanc rem dicto, & ſtatuto die, ludiſq; deſtinato, in laudẽ Dagon; quod præcipuum apud Palæſtinos numen fuiſſe, multis ex locis obſeruauimus, cuius celeberrimum fanum Gazæ frequentabatur. erat autem ille ex marinorum numinum grege præcipuus quiſpiam, quales Neptunos, ſiue Poßidones Tritoneſq; ſuos Græci & Latini conſecrauere. certè piſcibus præpoſitum fuiſſe, nomen ipſum Dagon indicat, cùm piſcium genere omni commune vocabulum ſit* DAG. *Qui principes nunc appellantur, quinque illi primi ac maximi fuere, quibus omnis Palæſtinorũ diſtributa regio parebat. hos & Græci, & verſio noſtra Satrapas dicere aliàs ſolet. exemplaris lectio perpetuò* ZZARNIM, *Chaldæa verſio* TVRNAIA *nominat: ex quo vocabulo* TYRANNI *nomen eſt deriuatum. Magnam autem fuiſſe oportet celebritatem illam, quæ omnium principum atq; primorũ populi conuentu ageretur: quamobrem hoſtias magnificas decretas noſter interpres rectè vertit. Magna ſacrificia, qualia Hecatombas fuiſſe legimus, nempe quæ & regiã magnificentiam ſacrificantum, ac totius gentis, decerent, & tanto numini tutelari ac liberatori, tam magni, publici atq; communis in omnem regionem beneficij authori gratæ probarentur, & perpetuã deinceps impetrarent populo atq; principibus ſecuritatem.* Tradidit Deus noſter inimicum noſtrum in manus noſtras. *quamobrem & nos illi deditos gratulari ac profiteri oportet. Ita ſtultiſſima gens, non ſine numine beneficiũ illud ſibi contigiſſe perſuaſerat: atq; hoc quidem illi rectè cogitauerant; verùm illud vanè atq; inſipienter, videlicet Deo ſuo, qui nullus erat, acceptũ referre, quod ab ipſo Samſonis Deo fuerat permiſſum, propter violatæ ſanctitudinis flagitium, & manifeſtam culpam, cùm ille ſic fuiſſet confeſſus:* Nazaræus ſum Dei, ab vtero matris meę. *Verùm illi cæca opinione ducti, & nullum ſibi*

ſibi magis propitium numen, quàm Dagonem ſuum, & nullū communem quem timerent inimicum, præter Samſonem, exſtare arbitrabantur. Tradidit deus noſter inimicum noſtrum Samſonem. *Gratulationis & ſupplicationis à principibus decretæ elogium & carmen huiuſmodi fuit à Poëta aliquo ex illorum ordine conditum.*

Quod etiam populus videns, laudabat deum ſuum, eademque dicebat: Tradidit deus noſter aduerſarium noſtrum in manus noſtras, qui deleuit terram noſtram, & occidit plurimos.

HOC *genus carminis pæana antiqui Poëtæ vocabant, cuius frequens apud Homerum ac celebris mentio eſt. nihil autem aut certius aut frequentius in hominum moribus obſeruamus, quàm vulgi ac populi animū ac rumorem ad ea, quæ principibus probari videantur, ſecundiſſimum & obſequentiſſimum, in iis præcipuè rebus, quæ vel religionem vel ſuperſtitionem ſpectant, in quibus popellus omnis & ſibi placet, & maioribus mirificè applaudit. S. S. E. In malitia ſua lætificauerunt Regem, & in mendaciis ſuis* Oſeæ 7.
principes. Omnes adulterātes, quaſi clibanus ſuccenſus à coquente: quieuit »
paululum ciuitas à commixtione fermenti, donec fermentaretur totum. »
Dies Regis noſtri, cœperūt principes furere à vino: extendit manum ſuam »
cum illuſoribus. quem locum in Cōmentariis noſtris explicabamus, & *quo-* »
tidiana etiam nunc exempla patefaciunt, idq́; nobis huius hiſtoriæ Scriptor apertè indicat: Quod etiam populus videns, laudabat deum ſuum, eademque dicebat. *Populus Samſonem, in vinculis molentem, principum iuſſu ſpectatum admiſſus, gratulationem quoque, pluribus nominibus adiunctis, prolixioréque elogio referebat.*

Hoſtem quem nuper cuncti durumque ferumque,
Vaſtantemque agros, & multa cæde madentem
Horruimus, Deus, ille Deus, cui læta dicamus
Feſta hodie, manibus noſtris en tradidit vnus.

Tribus maximæ in bellica re laudis epithetis & nominibus viri virtus vltro ab hoſtibus celebrata fuit. Hoſtis communis, qui vnus ac ſingularis aduerſus omnem regionis gentem, tam principes quàm populares, contentionem ſuſceperat; idq́; tanta dexteritate & felicitate egerat, vt & vaſtatoris, & homicidæ nomen ſibi peperiſſet. Quæ nec Herculi ſuo Gentium antiquitas adſcribere potuit, ea omnia vel ipſa inimicorum carmina vni ex Iſraelitarum gente viro canendo confeſſa tribuebat. Hectorem Homerus ἀνδρόφονον *laudis cauſa vocare ſolet, quem imitatus Horatius homicidam dicit: ſed nihil ad veram Samſonis fortitudinem, qui & viribus, & dexteritate armatos complures inermis ſtrauit; & excogitato conſilio, & inuento nouo, agrorum meſſes, vineta & olíueta depopulatus eſt. cuius domiti ac ſibi traditi gratiam & laudem, vnico deo ſuo Palæſtini mendoſè arrogabant.*

Lætanteſque per conuiuia, ſumptis iam epulis, præceperunt vt vocaretur Samſon, & ante eos luderet.

N o n *ſatis illis fuerat magna illa publicæ gratulationis lætitia, ſolenni epulo celebranda, niſi capti hoſtis inſultatio atq; irriſio accederet, ac miſerabilis aliàs, ebriis tamen & ſaturis iucundus, ſpectaretur ludus; tanta nocẽdi & illudendi rabie ignobile vulgus inſanire ſolet: cui vt gratificentur principes, varia ac plerumque humanitati diſſentanea vel edunt ipſi, vel edenda permittunt ſpectacula. Hinc olim theatra cædibus ac ſanguine plena; hinc noſtro tempore, noſtriſq; moribus impura, & ab omni arte ſemota, ſcenarum & comœdiarum licentia, & gladiatorum cæde funeſtiora crudelioráque taurorum ac belluarum munera, quæ vel renuentibus ac deteſtatis ſuperorum animis dicata conſecrataq; viſuntur. Atqui omnia hæc tunc ſpectantur iucundiſsimè, cùm ventri atq; gulæ abundè ſatis fuerit indultum.* Exod. 32. *S. S. E. Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere.* Lætanteſque per conuiuia. *Ex germanis hiſtorici verbis:* Et fuit, cùm bonum cor illorum, & dixerunt: Vocate Simſon, & ludet nobis. Cùm bonum cor illorum. *cùm cibo ac vino pleni eſſent, curaq; omni depoſita, nihil niſi lætitiam & riſus cogitarent; nullos ludos gratiores ſibi fore putauerunt, quàm robuſtiſſimi antea viri, nũc verò miſerandi atq; oculis capti, viribuſq; deſtituti hominis, iners & incerta ſaltatio. Ita quem indigno labori addixerant, ludibrio nunc & deſpectui eſſe volunt.* Et ante eos luderet. *ex verbo*, Et riſum faciat nobis. *Qui nobis aliquando curam dolorémque peperit, nunc vice verſa lætitiã riſumq; turpiter ſaltando moueat. Manifeſta vulgaris ingenij imago, quod, præſentis tantùm lætitiæ voluptate captum, conſequentia nihil omnino cernit, ideoq; timet minimùm.*

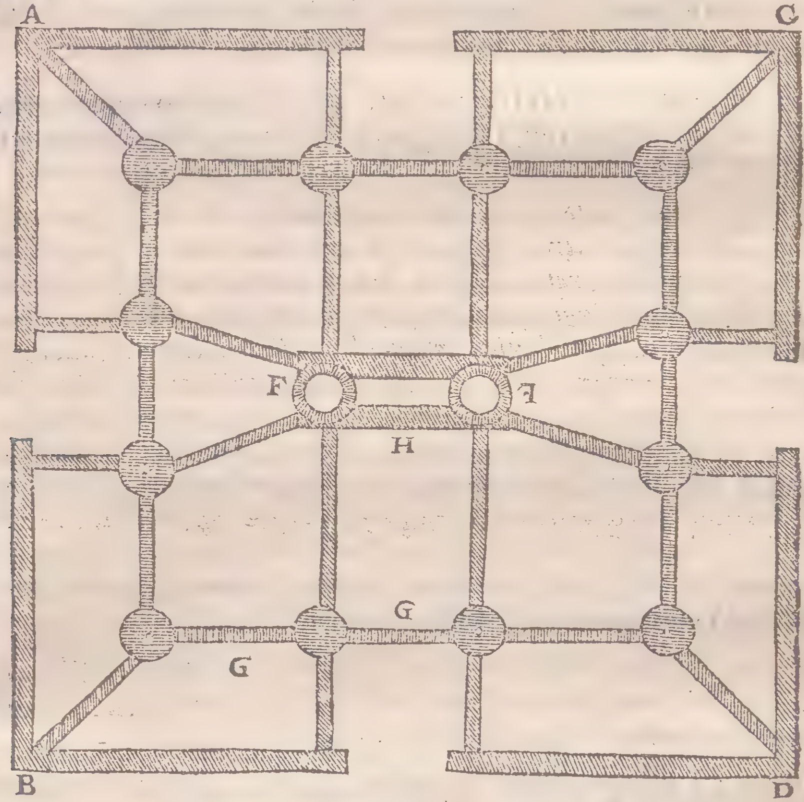
Qui adductus de carcere, ludebat ante eos, feceruntque eum ſtare inter duas columnas.

C a l a m i t a t i s *& iniuriæ indignitatem auget locorum & actionis oppoſita adnotatio, cum expreſſione nominis in ipſo primæuo contextu appellati, ſic:* Et vocari fecerunt Simſonem ex domo vinctorum. *Samſon ille fortiſſimus, quem Palæſtina omnis nuper vel nominando pauebat, quem vel viſum fugiebat, nunc euocatus adeſt, atq; ſeruilibus modis tractatus obedit; nec aliunde euocatus, quàm ex carcere; nec ad digniorem & honeſtiorem agendam rem, quàm ad ridiculum atq; turpe de ſe ſpectaculũ ſaltando præbendum inimicis, principibus, ac populo. Huiuſmodi euanidi ſalis exitum & vſum eſſe, ſapientia diuina dictauit. Qui legit, intelligat. Publicè ſaltantes, & huiuſmodi ſpectaculorum perſonas, turpitudinis atq; infamiæ nota inuſtas, & ratio ipſa, & antiqua iura ferè omnia volunt, diuina verò lex minimè admittenda cenſuit, in vulgaribus etiam ac vilibus capitibus, nedum in honeſtioris ordinis atq; cenſus viris. neq; verò tantùm vltro non quærenda & optanda, ſed nec, ſi inuitis fuerint illata, ferenda eſſe cenſet.*

cenſet. vnde illa in Machabæorum hiſtoriis Gentium violenta potentia, ac quorundam Iſraelitarum facilis acerbè accuſatur, qui inducta feſta atque ſacra aliena, quàm mortem, pati maluerant. Certè qui de virtute vera, deq; corruptis hominum moribus prudenter locuti ſunt, huius generis actiones ingenuo homine indigniſsimas duxerunt. vt ille de Nerone:

——In ſcena numquam cantauit Oreſtes,
Hæc opera, atque hæ ſunt generoſi principis artes,
Gaudentis patrio peregrina ad pulpita ſaltu
Proſtitui, Graiæque apium meruiſſe coronæ?

Inter duas columnas. *In exemplari Hebraico, Chaldaicaq; interpretatione, plurali numero* Columnas *hoc loco legimus: ſubiuncto verò verſu,* Columnas ſuper quas ſtabilitur domus. *verſu autẽ vigeſimonono duarum columnarum ſingularis adnotatio eſt. vt verò res ipſa quemadmodum*

effici potuerit, cognoſcatur, ædis illius forma breuiter perſtringenda nobis cenſetur. Fuere olim ædium ſiue templorum varia genera, inter quæ principem elegantiam illa obtinebant, quæ columnis ornabantur & conſtruebantur. ex his duo ſumma capita ἐνδόστυλα καὶ ἐξόστυλα, *id eſt, quæ vel interiùs columnis fulciebantur, vel muniebantur exteriùs. vtriuſque verò*

variæ fuere formæ. locus verò hic, in quo & epulum & ſpectaculum celebratum fuit, prioris generis fuiſſe obſeruatur, cuius imaginem nos ex Ichnographia tantùm deſcribemus. Igitur murus erat ſiue quadrus, ſiue quadratus, qui totum ambiebat ſpacium a, b, c, d. *intra hunc certis locis ac modis diſtinctæ columnæ complures ex arte confectæ, quarum loca,* e, *littera indicat. medium tenebant locum duæ maiores columnæ* F. F. *ſupra columnas epiſtylia poſita, quæ,* g, *nota indicantur. A columnis ad murum epiſtylia alia, ſiue ex lapide, ſiue meliùs ex ære, aut cedro, aut ligno quouis idoneo. in medius duabus columnis abacus erat,* H. *à quo ad ambiẽtes columnas lignei vectes, vel ferrei potiùs, aut ænei, aut etiam marmorei, velut radij tendebantur. inter columnas & murum, tabulatum, ſiue contignatio aſſeribus inſtructa, ad adſtantium & ſpectantium commoditatem & vſum; ita vt tota templi area ſacrificantibus, epulantibus, & ludentibus vacaret; ac principibus primariisq́; viris præberet ſubſellia. Huiuſmodi verò forma ædis animo comprehenſa, lectionis huius integra conſtabit explicatio.*

Fecerunt eum ſtare inter columnas. Qui dixit puero regenti greſſus ſuos: Dimitte me, vt tangam columnas quibus omnis imminet domus, & recliner ſuper eas, & paululum requieſcam.

C V M *ipſe oculis captus, nec ludendi, nec intermittendi & quieſcendi locum noſſe poſſet, vt à puero comite ac duce in media columnarũ area ſiſteretur opus fuit; vbi imperata ſaltatione, & iis qui ex ſuperiore, & iis qui ex æquo ſpectabant loco, luſum riſumq́; præberet; qui demum riſus magnã cladem attulit. Nam cùm inſultationem non ſibi modò, ſed religioni ſuæ, atque adeò contemptionem veri Dei, quem ille colebat, quémque Palæſtini ſuo comparatum minorem iactabant, tantus vir perferre minimè iam poſſet; ſacrilegæ atq; deteſtandæ iniuriæ vltionẽ, diuino iudicio probante ſibi quærendam, & iam nunc opportuniſſimè parandam, meditatus animo, ſpe, atq; fide concepit; ſpem verò exitus ipſe demum firmauit: itaq; deliberato ac certo conſilio, ſaltationis comitem atq; ductorem puerum reſpirandi ſimulatione monet, vt ſeſe ſecundùm medias geminas columnas, quibus omnis illa ædis moles tamquam centro nitebatur, ſiſtat.*

Domus autem erat plena virorum ac mulierum, & erant ibi omnes principes Palæſtinorum, ac de tecto & ſolario circiter tria millia vtriuſque ſexus ſpectantes ludentem Samſon.

Q V A N T A *eſſet hominum frequentia, quamuis cæcum virum fallere non potuit, cui principum maieſtatem cum omni aulica pompa, ſacrificulorumq́; grege, intereſſe diei celebritas, ac feſti indictio, declarauerat. his verò innumerabilem promiſcui vulgi multitudinem accedere, nemo dubitare potuit, cùm hoc nuſquam non conſtet, rumorq́; ipſe ac ſtrepitus ridentium & conuiciatorum clamor arguebat. quam rem ita interpretatus fuit Samſon,*

vt

vt diem ſibi iam paratum duceret, quo illa ſalus matri ſuæ ab Angelo promiſſa inchoaretur, vno, vt ita dicam, prælio cõmiſſo, in quo ipſe à magno hoſtium exercitu oppreſſus, vitæ iam deinceps futuræ ſibi miſerabilis, patriæ ſalutem, religionis veræ decus & ſanctitudinem, Dei Iſraelis gloriam anteponeret; vtq́ ſtrenuus vir, cui tandem atrocior atq́ crudelior, & pro inimicorum odio longior fortaſſis ad necem parabatur cruciatus, in ipſos ſeſe vallãtium, & irriſione, probris, atq́ inſultatione vndiq́ petẽtium, cuneos, quos aliàs pro animi ſententia effugere non poterat, ſeſe cõyciens, Dei ſuiq́ vicem vlciſceretur, in eorum Imperatorum morem, qui aliquando ſeſe ipſos etiam diis immortalibus, capite velato, certis verbis pro repub. deuouiſſe memorantur; quorum vt neque cauſa par, ita euentus longè minor, minúſque efficax vtilisq́ fuit. Namque hic non pro repub. ſolùm, ſed pro aris ac focis, vti dici ſolet, hoc eſt, pro ſacroſanctæ religionis, Iſraeliticæq́ fidei authoritate. De ſpectantium autem numero & ordine ſic ex germana lectione ac diſpunctione æſtimamus, principes primoresq́ viros ac mulieres in illorum trium millium ſumma non eſſe ponendos, quorum ſine vllo graduum ordine multitudo ſuperiorem occupabat & implebat locum, hoc eſt, cõtignationem ipſam, quam verſio noſtra tectum ac ſolarium, duobus nominibus explicat: ſacra verò lingua vnico verbo GAG, *omnem ſuperiorem locum ſignificat, eumq́ præcipuè, qui conſcenſus, & ſedendi, ſtandi, & ingrediendi commoditatem præbet. Architecti veteres contignationes hoc genus vocant, quas ordine deſcribere ſolent primas, ſecundas, tertias, quartas etiam. ſiue autem locus ille templum ipſum Dagonis, ſiue principum aula, ſiue publica iudiciorum domus baſilica dicta fuerit, certè ædes ampliſſima erat, & magni populi capax, quippe quæ in ſuperiori contignatione tria ſpectatorum millia contineret. Namq́ indicato numero eos tantùm haberi, qui ſuperiora occupabant, exemplaris lectio, & Chaldaica verſio, Græcaq́ diſpunctio manifeſtè declarant. Exemplar ſic:* Et ędes plena [nobilium] virorum ac [nobilium] mulierum, & ibidem omnes ZZARNEI Palæſtinorum. *Hactenus hemiſtichium prius, cui poſterius adiungitur ſic:* Et ſuper ipſum GAG circiter tria millia vir & mulier ſpectantium Samſonem, dum ille luderet. *Antiqui moris obſeruatione receptum eſt, vt in huiuſmodi ſpectaculis ac ludis inferior locus nobiliorũ ordinibus tribuatur: Romæ enim, quantum ex varia lectione didicimus, ad quartumdecimumvſque gradum à primo, & ſcenæ ſiue areæ proximo, maiorum ſubſellia conſtabant: his altiora ſpatia Quirites ac promiſcuum vulgus, vt quiſque primus præueniſſet, occupabant. itaque hanc Samſonis ridiculam ſaltationem frequentiſſimus optimatum cùm feminarum, tum virorum conſeſſus in primis ex inferiore; populi verò reliqui magnus concurſus, nempe trium millium vtriuſq́ ſexus, ſuperiore ex loco ſpectabat. Vt verò hanc & locorum & ordinũ diſtinctionem agnoſcamus, expreſſis notationibis ducimur. In priori hemiſtichio* HAANASSIM & HANASSIM, *id eſt, certorum ac nobiliũ virorum*

& certarum mulierum;in poſteriore verò ſine vlla adnotatione aut ſingularitate, Vir & mulier. *Huius generis ichnographiam & ortographiam etiam prioris contignationis tenus, exceptis columnis mediis, Romæ D. Laurentij in Damaſo templum exhibet, quod hæc legentibus, quàm primum in mentem venit; niſi quòd hîc columnas internè ambientes habemus; illic verò columnarum vicem quadrãgulæ pilæ præbent, quibus fornicum fulciuntur arcus. Græca lectio ſic habet :* καὶ ἐπὶ τοῦ δώματος ὡσεὶ τριχίλιοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐμβλέποντες ἐμπαιζόμενον τὸν σαμψών.

At ille inuocato Domino, ait: Domine Deus meus, memẽto mei, & redde mihi nunc fortitudinem priſtinam, Deus meus; vt vlciſcar me de hoſtibus meis, & pro amiſſione duorum luminum vnam vltionem recipiam.

VERSIONIS *huius noſtræ explicationem, atq; dubiorum quorũdam controuerſiarumq; de vltionis propriæ, deq; ſibi ipſi inferenda morte diremptionẽ, ſingula verba ab exẽplari petita non leuiter, vt arbitror, adiuuabũt.* Et clamauit Simſon ad Dominum, & dixit: Domine IEHOVIH, memento mei obſecro, & corrobora me etiam vice hac, ô ELOHIM; & vlciſcar vltionem vnam de duobus oculis meis de Peliſthim. *Licebat profectò, ſi otij & ingenij ſuppeteret copia, neruos eloquentiæ & induſtriæ omnes in orationis huius argumentis & ornamentis declarandis contendere: ſed huiuſmodi argumenta iis relinquentes, quos meliùs quàm Hanibalis deliberationes & Herculis labores tractare orando aut declamãdo decuerit, ſumma nos tantùm capita rerum, & rationum diſputationumq; locos ipſos indicabimus. Verbum* Inuocauit, *ſiue* clamauit, *oppreſſi hominis, & iniuria affecti, vocem exprimit hoc loco: idq; apud iudicẽ integrũ, & ſeuerum, atq; ſanctiſſimum agi intelligimus, ex duorum nominum appellatione: alterius quidem illius arcani quatuor literis pronunciati, quod ad ſingularem Dei notitiam, eiuſdemq; prouidentiam, & humanæ ſalutis myſteria Iſraeli plerumq; appellari ſolere, iam ſæpè ſæpiùs adnotauimus. Alterius verò* ELOHIM, *quod diuini in mundum totum, atq; adeò in gentes nationesq; omnes, imperij atq; iudicij momenta omnia continet. & quamquam id ad alios qui falſo dij putantur, & ad cæleſtes animos ac ſpiritus, nec non ad populorum iudices viros ſignificandos vſurpetur, tamen nulli adeò propriè, adeoq; rectè conuenit, quàm illi, cui vni,* IEHVEH, *vocabulum verè adſcribitur. Eſt igitur Iudicialis cauſa, quam oratione ſua Samſon agit, in qua duplicem iniuriam perſequitur: alteram publicam, ſibiq; cum omni Iſraelitarum gente communem, de communi religionis odio & inuidia, contemptione atq; deſpectione, qua Palæſtini Iſraelem proſequebantur: ideoq; & perſonarum cùm accuſantis, tum accuſatæ expreſſa fit mentio, nempe Samſonis ipſius à Deo ſingulari prouidentia delecti atq; ſacrati, ad cõmunem inclementem illam ſeruitutem, qua Iſraëlitica gens premebatur, vlciſ-*

cendam

cendam aliqua ex parte, eaq́ nō leui: atq; etiam Palæſtinorum, qui afflictum & oppreſſum Iſraelem durè nimium excipiebant, idq́ ſe & rectè, & purè ſancteq́, atq; dei ſui iudicio & conſilio, imò mandato ac iuſſu etiam facere iactabant & prædicabant: Tradidit deus noſter aduerſarium noſtrum in manus noſtras. itaq; & iniuriarum & perſonarum actio contentioq́ inſtituta eſt. altera pars Samſonem inimicum ſuum ſibi traditum, pro arbitrio ac libidine cruciandum iactat: altera verò, hoc eſt, Samſon, iniuriam contumeliamq́ grauiſſimam ſibi impoſitam queritur, ab inimico declaratiſſimo, inimicitiasq́ verbis & factis identidem confeſſo. Vtraq; pars cauſam iusq́ ſuum ex euentu æſtimandam & probandam ſuſcipit. Nam Palæſtini iudicio dei ſui, quem ELOHEINV, *id eſt, gubernatorem iudicemq́ ſuum laudant, inimicum, ſibi ex animi ſententia torquendum, vexandum, ac demum crudeliter interficiendum, traditum affirmant. Contrà verò Samſon ſuam cauſam meliorem & iuſtiorem eſſe clamat, qui multis modis ac ſæpiùs vnus homo iniuriis impetitus affectusq́ fuerit, nec vmquam cuiquam niſi laceſſitus nocuerit: id verò ex euentu quoque declaratum confirmatumq́ eſſe contendit. Neque enim vnus tot res aduerſus multos tam feliciter conficere potuiſſet, niſi dextro, propitio, præſenteq́ numine, & ſpiritū, robur, atq; animos ſeruo ſuo ſibi dicato ſuggerente: cui nec numē ipſum diuinum niſi iuſta in cauſa adfuiſſet. Namq; id veri Dei ac iudicis naturæ ingenioq́ minimè conſentaneum eſt. Hæc interpretatio eſt petitionis illius,* Domine IEHVIH. *nomē verò,* Domine, *ſiue* ADONAI, *ius authoritatemq́ adſcribit ei, qui appellatur ad cognoſcendam diiudicandamq́ cauſam. Appellatur autem Deus ipſe nomine illo arcano, ad Iſraeliticā tutelam amplificationemq́ pertinente. hunc enim Deum cauſæ ſuæ cognitorem primùm, deinde iudicem atq; vindicem ſibi poſtulat Samſon: Tu, inquit, qui ſæpè alias mihi grauiter illatas ab inimicis iniurias, me miniſtro, ſeuerus iudex puniſti; hanc demum grauiſſimam contumeliam, crudelemq́ iniuriam animo pariter atque corpori factam meo, eo quo conſueuiſti pacto vindex ac iudex in hos animaduertendas curato; viribus, inquam, non meis, verùm à te, vt antea, ſuffectis, quibus meam vlciſcar vicem.* Et redde mihi nunc fortitudinem priſtinam. *In exemplari,* Et corrobora me etiam vice hac. *Vnde nō perpetuam atq; continentem, quaſi innatam, ſed pro ratione atq; vſu ſuffectam & auctam, ſtupendam illam roboris vim viro adfuiſſe intelligimus.* Deus meus. *Iudicis, gubernatoris, vltoris, ac prouidentis nomen,* ELOHIM, *hoc loco vſurpatum, iudicij diuini probationem ex euentu firmandam poſtulat; idq́ fide duce ac magiſtra fit, cuius admirabilis ad conciliandum Deum virtus atq; experientia eſt.* Vt vlciſcar me de hoſtibus meis. *Iudicialem vltionem implorari iam diximus, quam iuſta querela & grauis mereretur cauſa.* De hoſtibus meis, *duplici nomine iniurioſis & infeſtiſſimis, hoc eſt, cùm priuatarum inimicitiarum aduerſum ſe, tum publicarum aduerſus religionem & paternam diſciplinam, Iſraeliticamq́ dignitatem. Namque*

Suprà.

in exemplari perſonæ nomen vtraque ſignificatione notatum eſt : De Peliſtim. *De Palæſtinis, quos in contemptum nominis tui, meiq́ contumeliam & calamitatem grauiſſimam, vtroque me lumine priuaſſe doleo & conqueror.* Pro amiſſione duorum luminum. *Vnum oculum ſibi erutũ contumelioſæ ignominiæ ac iniuriæ crimine accuſare poterat, nedum vtroque ſe orbatum grauiſſimè doleat, iudiciq́ dolendum ac miſerandum exhibeat: atque adeò inſaniæ ſuæ morbum ab illis conquiſitum, ſummoq́ ſtudio excitatum, ſignificanter indicat. Igitur duplex cauſa hîc agitur: altera Palæſtinorum, Deo ſuo gratulãtium, & ius proprium ex Samſonis calamitate laudantium; altera Samſonis, iniuriam ſibi illatam clamantis ac lamentati, & iudicium fidemq́ Dei ſui veri implorantis. vtriuſq́ cauſæ rationẽ ex euentu declarandam fides iam poſtulat, & terrarum orbis hominumq́ animi exſpectant. nam eas partes valere conſtiterit, quas exitus oſtendet. Nam ſi quas vires ille ſibi optat & poſcit, Dei beneficio obtinuerit; votum quoq́ ſuum eiuſdem Dei iudicio probatum declarabit.*

Et apprehendens ambas columnas quibus innitebatur domus, alteramque earum dextra, alteram læua tenens.

IN *ſummis minimiſq́ rebus agendis intellectum, delectũ, & conatum tantummodo noſtra in nobiſq́ eſſe, humani ingenij indagatores definiere; cetera verò omnia externa atq́ aliunde profecta confeſſi ſunt: quæ ſi ex animi ſententia ſucceſſerint, ei parti, vnde nata ſunt, accepta referẽtur. culpa itaque, atque huic oppoſita laus, ex illorum trium vſu vnicuiq́ adſcribitur. Nam ſi quis rectè intelligat, recteq́ velit & conetur, is profectò commendationem; ſin verò perperam illa agat, vituperationem commeretur, quemcumq́ demum exitum res, de qua agitur, habuerit. Quam ob rem in cõmunibus ac promiſcuis rerum generibus nõ ſatis probè ex euentu vel vituperationẽ, vel laudem peti conſentaneũ eſt, meritoq́ illud imprecabatur quidam:*

——————— Careat ſucceſſibus opto,
Quiſquis ab euentu facta notanda putat.

Verùm in maximis & communia exempla ſuperantibus auſis, quibus tam difficilis inciderit nodus, vt, niſi Deus interſit, vindicari & ſolui non poſſit, ſi inuocationem, implorationemq́ fidei certus conſequatur euentus, cauſæ cum primis honeſtas, & aperta Dei conſtare dicenda eſt voluntas. Senſum igitur voluntatemq́ Samſonis in cauſa aduerſus Palæſtinos inſtituta, ſuperiores verſus oſtenderant; conatus verò hîc iam ſpectatur, alteram atq́ alteram ex mediis iiſdemq́ maximis columnis, dextra læuaq́ tenente viro, atque poſt poſtulatum diuinum numen & robur impellente: ſiquidem conatum illum adhibitum impellentis, non trahentis habitu ſpectandum, exemplaris lectio docet apertè: Et innixus eſt ſuper eas, alteram in dextera eius, alteram in ſiniſtra ſua. *ita vt in illo ipſo extremo rerum à ſe geſtarum exemplo authorem ſuperioremq́ agens, ruinam ipſe feciſſe & intuliſſe*

magis

magis quàm paſſum fuiſſe diceretur, atq; poſtea cùm in tanta lapidum ac ruderum mole ſepulturæ cauſa educendus eſſet, non recubans ac iacens, ſed incumbens potiùs maximo cum ſpectãtium ſtupore viſeretur. Huic etiam cogitationi illud addendum, videlicet maiorem multo vim ad magna pondera impellenda, quàm ad trahenda exigi; quod facilè æſtimabunt iȷ̈, qui mechanicarum diſciplinarum expertes non fuerint. Atque hæc ſimul coniuncta omnia dubitationem prorſus controuerſiamq; adimunt, de huius à Samſone maximi facinoris ſuſcepti & peracti iure atque honeſtate; cùm exitu ipſo vltra humanam omnem ſortem obſeruato, voluntatem authoritatemq; probent iudicis Dei, cui vno prælio, per vnum bellorum ſuorum miniſtrum facto, tot impiorum hoſtium millia vnico impulſu occidenda ac perdenda, vnicaq; maximi templi Deo illorum dicati ruina, impietatis vanitatisq; redargutæ ignominioſum monumentum æternè ſtatuendum decreuerit, atq; eadem opera peccatum proditæ antea ſanctitatis in eundem cladis miniſtrum expiari puniriq; voluerit: maximo tamẽ cum honore & præconio, tantæ iniuriæ tam præclarè atque fortiter, imò tanto cum victoriæ miraculo vindicatæ. Iam verò & viri vltro pro patria religione, pro cauſæ ſuæ honeſtate ſeſe deuouentis, atq; votum apud ſuperos probantis, extremã vocẽ audiamus.

Ait, Moriatur anima mea cum Philiſthiim.

MORTALIS *huius vitæ vſuram tantùm hoſtium perdendorũ, atque religionis propriæ exornandæ & aſſerendæ cauſa, extremo caſui ſibi exponi, cætera verò omnia integra, propria, perpetuaq; manſura eſſe ait. Namq; hic nomen* NEPHES *vſurpatur, quod animam ſignificat, ea ratione qua corporis vitæ miniſtram & opificem eſſe, Philoſophi definiunt; qua, inquam, cibum potumq; appetere, qua concoquere, qua vigiliam & ſomnum diuidere, qua nutrire & incrementum parare, denique qua aſpirationi ac reſpirationi continenter operam dare, qua corporis membris motum ac ſenſum ſufficere cognoſcimus: qua verò intelligere, ſapere, & iudicare deligereq; homini datur, nõ* NEPHES, *verùm* RVAHH, *id eſt, ſpiritus, illa princeps humanæ naturæ portio appellatur. Latinis verò antiquis ac doctis hic animus, anima illa dicitur, quæ, qua parte vitam adminiſtrat animantibus omnibus, perſimilem & actionem & vocem ſortitur.*

——Mundi Iuu. Sat. 15.
Principio indulſit communis conditor illis
Tantùm animas, nobis animum quoque.

Superior illa pars, quam ſpiritum ſiue animum vocamus, nec interit, nec actione etiam poſt huius vitæ decurſionem vacat: inferior verò altera NEPHES, *atque anima dictitata, exacto vitæ ſpatio, nihil interim agit, quàm diu à corpore ſeiuncta fuerit. S. S. E. Vẽter eſcis, & eſca ventri: hũc & has deſtruet Deus.* 1 Cor. 6. *Namq; hæc eadem poſt reſurrectionẽ alio modo ſuas corpori impendet vires & efficientias, in iis præcipuè, quibus immutatio illa con-*

1.Cor. 15. *tinget, de qua ſcriptum eſt: Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes im-*
" *mutabimur. His enim Chriſti viuentis inſtar viuendo agnoſcetur, qui nec moritur, nec morti vltrà obnoxius eſſe, nec doloribus vllis tangi poteſt.*
Philip. 3. *S. S. E. Qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori*
" *claritatis ſuæ. Nam de iis, quibus hanc ſortem ſua vitia inuiderunt, alia diſſerendi ratio fuerit. Igitur illam tãtùm animæ portionẽ ſibi deuoueri, Samſon profitetur, quæ humano corpori ſemel diſſocianda neceſſariò eſt, idq́;*
Geneſ. 3. *fuit olim ſtata diuini iudicij ſententia fixum: Puluis es, & in puluerem re-*
" *uertêris.* Moriatur, *inquit*, anima mea cum Philiſthiim. *adnotanter dixit*, Cum Philiſthiim, *non autem cum animabus Philiſthiim: ſiquidẽ ipſe animam tantùm ſibi morituram, cæterorum verò non animas ſolùm, ſed animos, eo modo quo impij pereunt, interituros, hoc eſt, à Dei ſuperorumq́; felicitate ſeiungendos, vt hædos ab agnis, credebat. Nam vt vita æterna Deus eſt, ita è diuerſo æterna mors Deo carentes conſequitur. Hoc aliisq́; compluribus locis, quid & quemadmodum antiqui Iſraelitæ de animorum immortalitate ſenſerint, obſeruatione diligenter adhibita, cognouiſſe expe-*
Matth. 10. *diet. Huc planè illud pertinet. Nolite timere eos qui corpus occidũt, animam*
" *autem non poſſunt occidere; ſed potiùs timete eum, qui poteſt corpus & ani-*
" *mam mittere in gehennam ignis: Namq; altera pars ad* NEPHES, *altera verò ad* RVAHH, *hoc eſt, ad ſpiritum referenda eſt: quamquam vocabula hæc interdum non ita diſtinctè vſurpentur. Quod verò adiunctum eſt*, Cum Philiſthiim, *animaduerſionem attentionemq́; legentium poſtulat, ad varium piorum atq; impiorum cognoſcendum exitum. Quippe Samſon tantum animam ſuam morituram, Palæſtinos verò totos perituros aiebat, hoc eſt, corpore ſecum vnà, animo autem in gehennam detrudendo, ſine vlla redemptionis expectatione: vtrũque autem ex iudicio Dei, qui poteſt & corpus & animam, ob malum pereuntium meritum, perdere.*

Concuſſisq́ue fortiter columnis, cecidit domus ſuper omnes principes, & cæteram multitudinem quæ ibi erat: multoq́ue plures interfecit moriens, quàm antè viuus occiderat.

QVAMQVAM *morte venalem, tamen victoriam hanc verè appellandam, atque hoc nomine celebrandam, lectionis ratio & obſeruatio indicat: namq; Palæſtinorum ſatrapas omnes cum omnibus ferè ipſorum aulicis comitibus, atque adeò feminis & pueris principibus, quorum plena tunc ædes erat, tantum præterea reliqui populi ex omnibus ſatrapiis eodẽ coacti, vnico viri impetu, vnica plaga periſſe, prælij diuini tamen exemplum admirabile atque manifeſtum fuit, in quo altera pars aduerſus alteram concurrerat. hi omnes, vt illi vni capto, atque crudeliſſimè excepto, immaniter ac turpiter inſultarent, & necem poſtea pro libidine afferrent; ille verò, vt læſæ & irriſæ ſuæ, hoc eſt, veræ religionis, atque illatæ ſimul ſibi iniuriæ vicem vlciſceretur. In media igitur illorum de victoria ſua lætitia, in ipſo inſulta-*

ſultationis clamore atque cachinno ſuppeditatis diuinitus viribus vſus vir, vincendi illam conſuetudinem, quam viuus probauerat, vincendi, inquam, non armis, curribus, aut turmis equitum, cateruíſve peditum, ſed fortitudine cælesti planè, & quouis oblato ad plagas inſtrumento, vel inepto, vt aſini maxilla, nunc demum morti deuotus ac iam moriturus longo interuallo ſuperauit. Multoque plures interfecit moriens, quàm antè viuus occiderat. *Ita qui promiſſus, datus, notusq́ ad hoc fuerat, vt Iſraelē de manu Palæſtinorum liberare inciperet, quam gerendam commiſſam ſibi crediderat, quoad vixit, ſtrenuè ac fortiter præſtitit, moriturus quoque fortiſſimè peregit, atque ita diuinum de ſe reſponſum reapſe firmauit.* Concuſſis fortiter columnis. *In exemplari lingua actoris incumbentis, & è regione pugnantis habitus ac geſtus exprimitur, deliberatioq́ certa, & efficax indicatur voluntas, verbis* VAIET BE COAHH, incubuit in virtute. *diuina fretus ope, atque poſtulata & obtenta virtute vſus. non qui recumbens aut retrorſum conatus columnas traheret ſecum; ſed qui incumbens potiùs impetumq́ faciens impelleret. itaque in ipſa ruina cæteris temerè iacentibus, vt quemq́ caſus occupauerat, ipſe non reſupinus nec obliquus, ſed prorſus repertus fuit; vt ſuperior etiam mortuus fuiſſe, vel inuitis hoſtibus agnoſceretur.*

Deſcendentes autem fratres eius, & vniuerſa cognatio, tulerunt corpus eius, & ſepelierunt inter Saraa & Eſthaol, in ſepulchro patris ſui Manuë.

SEPELIENDI *cura apud Iſraelitas antiqua & conſtans obſeruatur, pro locorum ac temporum perſonarumq́ ratione, diligenter inita. Namque ſepulchrum ad vitæ ac veritatis teſtimonium ac monumentum refertur in primis: deinde in honoris viuentibus debiti ius, mortuis funus ac ſepultura decernitur. Potiſſimùm verò atq́ maximum illud eſt, quam ob rem publicè de corporum ſepultura ageretur ſtudioſiſſimè, quòd videlicet certa non modò de animæ immortalitate, ſed de corporum etiam reſurrectione tenebatur & colebatur ſpes; quæ in illo ad Abrahamum diuinitus facto promiſſo fulta quondam ſtabilitaq́ fuerat: Ego protector tuus ſum,* ET MERCES TVA MAGNA NIMIS. *Ex hoc aliisq́ ſimilibus Dei promiſſis & oraculis illa cognoſcendarum familiarum, atque in morte etiam obſeruandarum & colendarum diſciplina orta, illaq́ hiſtoriarum frequens eſt profecta commemoratio: Et ſepultus eſt in ſepulchro patris ſui. Et connumeratus eſt ad patres ſuos. Et ſepeliuit Saram vxorem ſuam in ſepulchro ſpeluncæ duplicis. & quæ ad hoc genus referūtur cōplures aliæ animaduerſiones. Fuit igitur Samſonis fratribus & propinquis diligenter adhibita cura, viri corpus ad ſepulturam poſtulandi & impetrandi, atq́ honeſtiſſimo funere aſportandi, & in maiorum ſuorum ſepulchro condendi: in quo & cognatorum ſedulitatem, & Palæſtinorū humanitatem laudare eſt: illorum quidem, qui nihil*

Genes. 15.

veriti vel hoſtium potentiam, vel conceptum aduerſus Samſonem odium, frequenti turba ad cadauer poſtulãdum prodierint: horum verò, qui corpus eius, à quo tantam in ſe ſuosq́; factam ſtragem ſenſerant, funeris tamen ac ſepulchri honore non prohibuerint, ſed facilè permiſerint magna cum hominum celebritate efferri, atque in magni ducis victorisq́; morem triumphi inſtar habente funere cohoneſtari; cui permiſsioni rerum geſtarum admirationem quoque, & futuræ fortaſſe calamitatis dubitationem ac metum, viam muniiſſe arbitramur. Namq; vero ſimillimum eſt, eos, qui non viuentem modò, atque ſentientẽ, nũquam ſine ſuo magno malo læſerunt, ſed etiam morientem ſibi perniciosiſsimum experti fuerant, ne etiam ſi mortuũ apud ſe retinere, vel quoquo modo ſepulturæ iure arcere tentarent, vltorem etiam paterentur expauiſſe; cùm præſertim illa omnia, quæ euenerant, non iam ad humanas cauſas naturæve exempla alia, ſed planè ad diuinam efficientiam referri res ipſa cogeret; conſtaretq́; publicè, illum curæ eſſe Deo ſuo, vtpote quem Nazarenum, hoc eſt, peculiari ritu ac modo ſeruum addictum fuiſſe, ipſius etiam confeſsione peruulgatum eſſet. Funeris porrò exſequias & fratrum & cognatorum frequẽs turba proſecuta fuiſſe dicitur. Namq; horum huius rei præcipua cura ex more officioq́; fuit. Fratres verò dicuntur, quicumque proximis gradibus coniuncti ſunt: cæteri verò, qui ad aliquam ex nepotum Iſraelis familiis adnumerantur, BETH ABIHV, domus patris eius, *ſiue* cognatio *nominantur. & fortaſsis poſt illius ortum alij quoque liberi parentibus procreati ſunt, quorum, quia nihil ad hiſtoriam attinebat ampliùs, breuis hæc mentio facta eſt. Sepulchralis verò loci adnotatio & indicatio ad veritatis monumentum facit, & ad familiarum tribuumq́; dignoſcendam rationem.*

Iudicauitque Iſraël viginti annis.

ÆTATVM, *ſæculorum, ac temporum rationem numeri huius nomen ſpectat, quam apud Iſraelitas à promiſſorum initio ad Chriſtum vſque Regem quàm diligentiſsimè ſubductam obſeruatamq́; eſſe oportuit. Omnes verò vinculorum Samſonis ſiue menſes ſiue dies, hoc annorum continentur numero. Nam idem vitæ atque peracti magiſtratus finis viro fuit. ſed bis huius numeri facta mentio, hîc ad vitæ finem, ſuperiùs verò ad honoris ac muneris durationem refertur.*

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

FVitque eo tempore vir quidam de monte Ephraim nomine Michas.

TVRBVLENTVM, *inconcinnum, atq; à veræ virtutis ac ciuilitatis forma diſcrepantem reipub. ſtatum eſſe, interim dum nec princeps nec magiſtratus teneat, cui paternarum legum obſeruatio curæ ſit, hoc atq; huic ſubiunctis*

iunctis capitibus docemur, tribus deſcriptis hiſtoriis immoderatæ libertatis, & ſuperſtitionum atq; prædationum licentiæ. Antè verò quàm explicationem inimus, certum vtriuſque hiſtoriæ tempus indicare ad inſtitutum nobis officium pertinere arbitramur. Sunt enim qui hæc ad Cuſam Riſgha- סדר עולם *thaim tyrãnidis ætatem referant, idq; adſtruant ex lectione libri qui Mũdi ſeries inſcribitur: in quo Gathnielis filij Chenaz tempore facta hæc dicũtur, propterea quòd ſcriptum ſit: Mãſitq; apud eos idolum Michæ omni tempore* Infrà 18. *quo fuit domus Dei in Silo. Sed cur magis à Cuſani tempore inchoãda hæc* ,, *ratio ſit, quàm à Ioſuæ diebus, cùm primùm Dei domus in Silo conſtituta fuit; nulla alia vel ratio producitur, vel authoritas citatur, præterquam illa: In diebus illis non erat Rex in Iſrael. Numquam autem conſulem, vel* ,, *iudicem, vel præfectum aliquem deſideratum Iſraelitis legi, niſi Cuſam Riſgathaim tyrannidem exercente. Namq; Regis nomine principem quẽpiam Reipub. habenas tenentem ſignificari his lectionibus, expoſitores fatentur omnes. Quod vbi conceditur, Gathnielis tempus ab hac ratione excludendum erit, in quo nihil publicè audere quiſquam potuit, quod vel à tyranno antea, vel ab ipſo Gathniele non compeſceretur, præſertim nouãdis bello rebus, quales inferiùs narrabuntur. Quamobrem hoc potiſsimùm loco narrationes hæ inductæ ſunt, quòd numquam magis Iſraeliticum populum vitiorum vindice caruiſſe exiſtimamus, quàm Samſonis temporibus extremis, hoc eſt, dum ille primùm Dalilæ amori vacaret; deinde verò, dum vinctus apud Palæſtinos retineretur; ac interim etiam, quoad quiſpiam, qui Samſoni ſuccederet, exſtaret. Atq; ita rectiſsimè ab interprete noſtro Latino explicationis cauſa additum eſt,* Eo tempore. *Ea, inquam, tempeſtate, qua Samſon indignis modis diſtentus, Iſraeliticis rebus adminiſtrandis nullam operam dabat, id quod mox narrabitur nouarum rerum, tum in religione, tum in ciuilis ſtatus turbatione euenit.* Vir quidam. *vnicum nomen* IS, *duabus vocibus ſingularitatem ſignificantibus, aptè explicatur. Nam ſingularem virum appellare, appellatumq; indicare, hiſtoriæ author voluit.* De monte Ephraim. *locus tribum indicat, tribus autem facti arguit indignitatem, & audaciæ crimen amplificat, vtpote rebus extra ordinem confuſis ac perturbatis.*

Qui dixit matri ſuæ: Mille centum argenteos, quos ſeparaueras, & ſuper quos, me audiente, iuraueras, ecce ego habeo, & apud me ſunt.

Ex *colloquio facti ſeries velut certo confeſsionis teſtimonio narratur; idq; breuiùs & ſignificantiùs ab hiſtoriæ ſcriptoribus aliquando vſurpari ſolet, quàm ſi res aliàs didaſcalico exponeretur ſtylo. Atq; narrationis genus hoc etiam apud exteros obſeruatur, vt in prima Terentij comœdia videre eſt, vbi Simo Soſiæ ſemel ad ſcenam inducto, totius rei, de qua agitur, argumentum rogando & reſpondendo enarrat. quod ad hiſtoriarum & poëmatum cognitionem adnotaſſe retulerit. Eſt autem hiſtoriæ argumentum*

 huiuſ-

huiuſmodi. Vidua quædam ex Ephraitarum gente mille ac centum ſiclos argenteos, certo in domus loco ſepoſitos, condidit; ex quibus nonnihil ſibi atque ſuis ad religionis priuatum cultum comparare cogitauerat. eam pecuniam filius, Michas nomine, ſiue caſu, ſiue ex obſeruatione repertam, aufert. mater, damnum ſibi datum grauiter ferens, raptori incerto quamuis dira & mala multa muliebri impatientia precatur: quæ filius audiens, euenturáque metuens, matri tandē confeſſus rem, vt egiſſet, indicat. nec verò argentum clàm referre, & opportuno ad reperiendum loco reponere, ſatis eſſe arbitratur, vt qui maternæ imprecationis diritatem & pondus efficacitatemq́ horreat. Mille centum argenteos. *Siclos intelligimus ſemūciæ ponderis ſingulos, conficientes in ſumma vncias quingentas & quinquaginta. quod non citra augurij ſuperſtitionem à femina obſeruatum arbitramur. Argenteus, ſiue* CHEZZEPH, *cùm certo numero indicatur, ſiclum apud veteres ſignificabat.* Quos ſeparaueras. *quos furto amiſeras. ita explicandam verſionē, nos Hebraica oratio, Chaldaicaq́ & Græca interpretatio docent.* ASSER LVCAHH LACH, τοὺς συλλήφθεντας τοι. Et ſuper quos, me audiente, iuraueras. *dira deteſtatione egeras aduerſus raptorem quemcūque: quam niſi ego audiiſſem, non tam horruiſſem efficacem. Primæuum verbum* ELITH, *hoc precationis genus indicat. atqui furtum ipſum peccatum ducebat filius hic. quod ad damnū matri datū attineret, id repoſita ac reſtituta re præſtari potuit: ſed quòd deteſtatio illa grauiſsima, nō niſi placato matris animo expiari poſſet, arbitratus homo, cōfeſsione facinus à ſe peractum detegendum curauit:* Ecce ego habeo, *atq; ita ſoſpitem pecuniam aſſero, quod ad factum damnum attinet: quod verò ad iram deteſtationemq; tuam,* Apud me ſunt. *apud neminem alium fuere hactenus; ita vt vtraque culpæ pars in me ſit caſura. ſua in lingua* VE ANILAKAHHTIV. Et ego ſuſtuleram illud. *Quo ſermone mater & reperti argenti gaudio, & filij religionis cura pariter affecta, vtrumque ad viri expiationem & commodum conuertere ſtudet.*

Cui illa reſpondit: Benedictus filius meus Domino.

VT *deteſtatio antea certis verbis concepta & pronunciata fuerat; ita rurſus, expiationis cauſa, bonis verbis & fauſta precatione agitur. Quandoquidem te furti ſolum authorem accuſas & confiteris, curandum mihi eſt vt ſecurus de hac re agas: neq; enim mihi in mentem venerat, potuiſſe te mihi nummos ſurripere: non enim ipſa natum dira deteſtatione proſequerer, quem potiùs fauſtè ac feliciter beateq́ viuere peropto, & nunc etiam curo, precor, atq; oro, vt ne quid tibi eueniat mali vnquam, ſed vt benedictus ſis Domino; tantum abeſt vt maledictum & infelicem te velim.*

Reddidit ergo eos matri ſuæ, quæ dixerat ei, Conſecraui & voui hoc argentum Domino, vt de manu mea ſuſcipiat filius meus, & faciat ſculptile atque conflatile: & nunc trado illud tibi.

NARRATIONIS *initium ex facto petitur. Non enim illa argētum filio*

filio concedere voluit; ſed orationem, ſiue veram, ſiue confictam reperit, qua religionem prætexens, ſublatos furto nummos reciperet, exponēs nimirum, non profanam nec vulgarem eſſe pecuniā, ſed iam pridem Deo dicatam, & ſanctam, in vſum ſimulachri ad cultum conficiendi, eamq́ omnem rem filio curandā vouiſſe ſeſe ait. Ne verò ille ſeſe curaturum reciperet, acutè illa cauit illo ſermone, Vt de manu mea ſuſcipiat filius meus. *Atq́ ita omnem aliam curandi rationem exceptam voluit; quod & ſubiuncta etiam expoſitione muniuit:* Et nunc trado illud tibi. *In exemplari lingua futurū verbi tempus exprimitur,* Tradam illud tibi. *Tu modò mihi reponas tibi e veſtigio mea manu reddendum. nam mea manu ac ſponte mea tibi curaturo numerandum, cùm pridem ſepararem, conſtitueram. Hæc autem oratio illum ad neceſſariam ſolutionem adegit.*

Reddidit igitur eos matri ſuæ: quæ tulit ducentos argenteos, & dedit eos argentario, vt faceret ex eis ſculptile atque conflatile, quod fuit in domo Michæ.

Qvæ tulit ducentos. *Interim dum illa argentum ſibi reſtituendum curabat, totum ſacrum ac dicatum aiebat: pòſt verò, iam pecuniæ compos facta, partem tantùm ſimulachro faciendo impendit, reliquum omne ſibi retinuit. Neq́ enim quicquam ampliùs ex lectionis filo & ſtylo, de illa pecunia factum intelligimus. Ex centum itaq́ argenti vnciis effigies lignea, vt apparet, primùm facta & exſculpta fuit, eademq́ deinde argenteis bracteis, artificis periti operâ, obducta, quæ totum exterius opus argenteum, nitensq́ præſtaret. hoc enim nobis duo nomina* PEZZEL *&* MAZZECHAH *indicant. quod quidem operis genus antiquis in vſu fuiſſe, & quæ nunc reperiuntur argento affabrè impacto, numiſmata arguunt, & illi apud Satyricum verſus diſtinctè referunt.*

Hæc ibi ſi non ſunt, minor exſtat ſacrilegus, qui Iuu. Sat. 13.
Radat inaurati femur Herculis, & faciem ipſam
Neptuni, qui bracteolam de Caſtore ducat.
An dubitet ſolitus totum conflare Tonantem?

Itaque Sculptile *effigiem ipſam interpretamur, ex ligno aut alia materia quæ modò dolari poſſet:* Conflatile *verò bracteas, quibus effigies obducta, totum opus velut argenteum venditabat, à verbo* נסך. *idq́ totum ducentorum ſiclorum impenſis confectum eſt. reliquum verò argentū omne mulieri retentum; quæ, vt filium religione ad damnum ſarciendum adigeret, illud à ſe Deo dicatum aiebat. facilè autem imponere poſtea potuit, cùm non omne, ſed* argentum *à ſe ſacratum diceret. Nam ita illa pronunciauerat:* Sanctificare ſanctificaui argentum ipſum. *Animaduertendum verò eſt, quàm facilè ſexus ille à veræ pietatis candore ac ſimplicitate ad ſuperſtitionem delabatur, ſeſeq́ nunc in hanc, nunc in illam cogitationem vertat, ſemper addiſcens, & numquam ad veritatis ſcientiam perueniens, vt diuus* 2. Tim. 3.

Paulus

Paulus ait. unde prouerbio apud Iſraelitas celebratũ eſt עצירה אירת עצירה כל הרעות מן נקבץ *Violatio violationem promit, à feminis mala omnia. Atq; in diſputatione de votis apud antiquos inſtituta mulierum nota, nec vero nec ſibi ipſis conſtare admonemur.* Quod fuit in domo Michæ. *Hoc matrem filio indulgendi ſtudio voluiſſe egiſſeq́;, intelligere poſſumus, atq; hoc pacto exſecrationis metum adimere curaſſe, & reſtitutæ pecuniæ deſiderium lenire; ei verò rei ipſum Micham opportunitatem commoditatemq́; præbuiſſe, ædicula nimirum intra propriam domum exſtructa ad priuatum cultum, quæ tamen nondum vel ſacra, vel alicui numini dicata fuerat: hæc enim huius atq; ſubiuncti verſus connexio eſt.*

Qui ædiculam quoque in ea Deo ſeparauit, & fecit ephod & theraphim, id eſt, veſtem ſacerdotalem, impleuitque vnius filiorum ſuorum manum, & factus eſt ei ſacerdos.

Qui ædiculam. *Expoſitio eſt rationis quamobrem in filij ædibus ſimulachrum illud fuerit collocatum, quòd videlicet ille iam pridem ædiculam priuatam, ſiue ſacellum domi ſuæ ponendum curauiſſet, Deorum colendorum cauſa, vbi tamen nullũ nominatim Deum hactenus collocauerat. Ex verbo verſus hic ita ſonabit:* Et vir ille Michas ei [erat] ædes ELOHIM. *ædicula non Domini ſolo nomini ac numini, ſed deorum, hoc eſt, ſacra ſepoſitaq́; ædes, nondum tamen initiationibus conſecrata. Nihil autem procliuius in antiquis ac ſacris lectionibus obſeruauimus, quàm ſuperſtitionis morbum ex materni erroris contagio filiis inhærere, cùm conſuetũ & familiare ſpectaculum puerorum teneros animos facilè corrumpat; qui, vbi ſemel illa in ætate vitium fecerint, foueri magis & augeri, quàm corrigi nouerunt.*

Iuu. Sat. 14. Sic natura iubet, velociùs ac citiùs nos
Corrumpunt vitiorum exempla domeſtica, magnis
Cùm ſubeant animos authoribus. vnus & alter
Forſitan hæc ſpernant iuuenes, quibus arte benigna
Et meliore luto finxit præcordia Titan.
Sed reliquos fugienda patrum veſtigia ducunt,
Et monſtrata diu veteris trahit orbita culpæ.

Tantum maternæ ſtultitiæ indulgere voluit Michas, vt quẽ puer errorem ſuxerat, iam vir factus, ad inſaniam vſque foueret. ideoq́; bis in hac narratione vir appellatur; initio capitis, Fuit vir de monte Ephraim; & quinto verſu, Et vir ille Michas habuit ædem ELOHIM. *Sed cùm non ſatis inſaniæ hoc eſſet, ad furorẽ vſq; progreſſus ipſe, de ſua pecunia* Ephod & Theraphim *facienda curauit: quorum alterum vocabulũ ſacerdotalem veſtem, vt interpres noſter explicat, ſignificat; alterum verò imagines quaſdam cæli aſtrorumq́; certa obſeruatione confectas, & ritibus ſacratas, ad auguriorũ,*
Gen. 31. *diuinandiq́; abuſum, quales ex Labani domo Rachel filia diſcedens, quõdam abſtuliſſe memoratur. Nec verò hoc ſcelere contentus Michas, materno,*

ſuoq́;

ſuoq́; morbo indulgendum decreuit; ſed vnum quoque ex liberis ſuis ſacris initiandum, atq; flaminem ſibi ſacrificulumq́; conſtituendum curauit, nulla nec diuina, nec humana, præterquam libidinis mentíſque ſuæ authoritate ac facultate, ad eam rem adhibita: ita vt breui tempore, non numinis tãtùm veri maieſtas vano & ſacrilego ſigno læſa, ſed omnis diuini cultus ratio, templo erigendo, veſtibus & imaginibus auguralibus conficiendis, & ſacerdote, nec legitimæ tribus homine, nec legitimis ritibus conſtituendo, contaminata ac perturbata euaſerit. Impleuit manum. *Initiationis, inſtitutionis, atq; doctrinæ inſtructionisq́; ſignificationem huiuſmodi tropo exprimi obſeruauimus, exemplis compluribus in Leuitico rituali adnotatis.* Et factus eſt ei ſacerdos. *priuatus homo, atq; vnus ex tribu genteq́; ſua, tamen publicum ſacerdotale miniſterium & officium, quod nulli, præterquam Aaronis filiis obtinere atq; exercere fas fuerat, omnibus exceptionibus contemptis & poſthabitis, ſibi non ſuperſtitioſè modò, verùm & ambitioſè ad gloriam vſurpauit. Siquidem ambitionis ſuperba ac teterrima peſtis, non humanas tantùm, publicas & priuatas res, verùm diuina etiam & cæleſtia tentat, ſibiq́; ſubijcere molitur.*

Atque vtinam noſtri ritus, Chriſtianaque tantùm
His intacta malis agerentur ſacra. ſed vnus
Iam ſibi quiſque ſuas priuatas ducit in ædes
Quidquid communi veteres coluiſtis honore.

Sed præſentes mores corrigere odioſum nimis, nec noſtri vel muneris, vel inſtituti eſt. Igitur breui tempore in vna familia multorum in religione ſcelerum à matre inchoatum, à filio auctum, promotum, & abſolutũ exemplum notauimus. Vnde hæc monſtra tamen, vel quo de fonte requiris? Rogationi huic hiſtoriæ author eueſtigio reſpondet:

In diebus illis non erat Rex in Iſrael, ſed vnuſquiſque quod ſibi rectum videbatur, hoc faciebat.

QVANTA *ſit ſtrenui, fortis, ac legitimi gubernatoris in ciuitatibus, ac publicis rebus commoditas, quanta vtilitas, aperto epiphonemate declaratum intelligimus. Nam principis & moderatoris diligentia quamquam aliquando requiri ſoleat; corrigi tamen, & reſtitui poteſt, atq; adeò timeri conniuentia, vt aliquando expergefacta, labantes aut nutantes vindicet, ac reponat res. numquam autem tantum vel ſceleratiſſimo cuique viuis atque incolumibus principibus licere potuit, atq; iis licere viſum eſt, qui nullum, quem colant, quem obſeruent, quem metuant, vel Regem, vel magiſtratum agnoſcunt.* Oderunt peccare boni virtutis amore. Tu nihil admittes in te formidine pœnæ. *Hæc vbi non formidatur, vel ignauiſſimi & impotenti animo præditi, atq; infirmo, qualis muliercularum eſt, diuina humanáque omnia vſurpare, miſcere, & euertere non dubitant; nemoq́; horum eſt, qui ſibi rationem non inueniat, quam honeſtatis nomine auſis atq; facinoribus prætexere ſtudeat.* Vnuſquiſque quod ſibi rectum videbatur. *Quippe*

ſpecie recti nos decipi, antiqui omnes docti confeſſi ſunt. atq; hoc pacto rectum non ex propria recti honeſtiq; ratione, ſed ex vnius cuiuſque libidine definitur. In exemplari legimus. Singuli rectum in oculis ſuis facient. *Quocumque & qualicumque modo ſingulorum oculi affecti erant, tali ratione de recto atq; obliquo non tantùm iudicabant, ſed ad mentem vſq; explendam agebant & curabant. Nec verò obſeruatione caret, quod adnotanter legimus,* Rex in Iſrael. *Nam Regis, ſiue* MELECH *nomen conſulem, gubernatorem, ac principem virum ſignificat, qui modò conſilio rempublicam adminiſtret; à verbo* MALACH *deductum, quod conſulere apud Latinos dicitur. Samſonis autē apud Palæſtinos capti temporibus, nemo princeps vir erat, qui in curando ac procurando publicarum rerum, ac præcipuè religionis ſtatu ſeueritatem & ſanctitatem repræſentaret Iſraelis illius antiqui, cui huiuſmodi contaminationibus familiam gentemq; ſuam expiandi, & vnico Dei veri numini cultum exhibendi, cura fuerat efficaciſſima.*
Gen. 35. *S. S. E. Iacob verò, conuocata omni domo ſua, ait: Abijcite deos alienos*
» *qui in medio veſtri ſunt, & mundamini, ac mutate veſtimēta veſtra. Sur-*
» *gite, & adſcendamus in Bethel, & faciamus ibi altare Deo, qui exaudiuit*
» *me in die tribulationis meæ, & ſocius fuit itineris mei. Huius viri exēplum Iſraeliticos Reges & magiſtratus in religionis inſtauratione obſeruare oportuit. Cuius etiam rationem habere noſtros Chriſtianos principes maximè decuerit. Deſiderati itaq; boni vindicis defectum magna licentiæ atque temeritatis monſtra pronum eſt conſequi: quorum cùm vnum iam exemplum notauerimus, alterum nunc deinceps diuerſo argumento, ſed pernitioſo exitu audiemus.*

Fuit quoque in tempore illo alter adoleſcens de Bethlehhem Iuda ex cognatione eius, eratque ipſe Leuites, & habitabat ibi.

EADEM *tempeſtate qua Samſoni capto ac detento Iſraeliticis rebus conſulere non licebat, ſumma inter Iſraelitas licentia graſſabatur, quæ nihil omnino nec publicè nec priuatè pro hominum audacia confici vetabat. Hæc autem impunitas ad Eli vſq; Sacerdotiū & miniſterium duraſſe videtur toto ferè anno. nam qui diligentiùs temporum ſubducunt rationes, ducentos interregni dies à Samſonis morte, vſque ad Eli præfecturam numerant.* (Kamhius in hūc locum.) *Igitur non ſatis fuit Michæ ſimulachrum domi ſacratum collocaſſe, ædiculam dicaſſe, filio ſuo Ephraitæ authoritatem ſacerdotij & munus officiumq; demandaſſe, niſi aliud etiam ex occaſione admitteretur, quo conſilium ſuum de priuatæ religionis authoritate ſtabilitum crederetur.* De Bethlehhem Iuda, ex cognatione eius. *Pronomen* eius *ad* Iuda *refertur, & vrbem ipſam adnotat, non iuuenem. Fuere enim duo oppida hoc nomine dictitata, vt in ſacra Geographia didicimus: quāobrem diſtinctionis cauſa huic vrbi vel Iuda, vel Ephrata plerumque adiungitur. ſignificat verò adnotatio iuuenem illum non fuiſſe ex loci indigenis, qui omnes ex Iuda*

ortum

ortum ducebant, ſed Leuitem omnino fuiſſe, eóq; commigraſſe aliquando comparandi ſibi victus cauſa, aut alio fortaſſe conſilio. Nam quamquam ſuæ Leuitis vrbes ad habitationis vſum adſcriptæ fuiſſent, hunc atq; illum ex illa tribu hominem alio atq; aliò diuertere nihil prohibebat, modò profeſſio & ſenſus ad ſuum vnumquemque genus referret. Nam quod nonnulli exiſtimant matre Bethlehemitide, & patre Leuita hunc fuiſſe ortum, nulla ex lectionis coniectura pendet, immo aperta exceptione veritas explicatur, Ipſe erat Leuites, *notus & manifeſtus omnibus, atq; eodem cognomine ab incolis appellatus;* & habitabat ibi. *in exemplari ſic apertiſſimè:* Et is Leuites, & is peregrinus [ſiue aduena] ibi. *non ciuis, nec in Iudæorū cenſu conſcriptus, ſed hoſpes & Leuites, ad Leuitarum munus officiúmque pertinens. cúmque nihil illo in loco haberet, cuius neceſſitudine detineretur, aliò commigrare conſtituit.*

Egreſſusque de ciuitate Bethlehhem, peregrinari voluit vbicumque ſibi commodum reperiſſet. Cumque veniſſet in montem Ephraim, iter faciens, & declinaſſet parumper in domo Michæ, interrogatus eſt ab eo vnde veniſſet.

INOPIA *plerumque & commodioris artis defectus, nonnumquam verò ingenij inquietior natura, iuuenes ad locorum mutationem peregrinandíq; conſuetudinem incitat. Namq; maturior ætas, niſi aliàs vagandi licentia diffluat, plerumque certo fine, & conceptis animo cauſis, migrandi laborem ac moleſtiam ſubit. Atqui iuuenem hūc fuiſſe, & Bethlehhemi primò hoſpitem egiſſe, inde verò nullum ad certum locum iter deſtinaſſe legimus, ſed* vbi commodum reperiſſet. *in exemplari:* Ad eſſe hoſpitē vbicumque inuenerit, *nec locum, nec artem, nec munus aut officium, nec miniſterium vllum ſibi aut propoſitum, aut exceptum indicat locum; ſed quocumque in loco oblatam ac repertam commodam vitæ victusq; conditionem accepturum declarat: conſilio itaq; certo, incerti euentus iter arripuit. Oportet verò Micham ditiorem fuiſſe hominem, atq; etiam hoſpitalem, quòd ea antiquis laus grata eſſet, ex humanitatis nata ſtudio, vt credere par eſt, vel etiam ex ambitione nonnullis glorioſè petita. Namq; & Græcorum & Barbarorum hiſtoriæ & poëmata multis huius rei exemplis paſſim lectores inſtruunt. Nec verò tantam olim fuiſſe iter agentium, non dicam vagorū hominum copiam, atq; nunc, exiſtimamus, vt nec ignotorum hoſpitia timorem & ſuſpicionem, nec notorum ſumptuoſiora & grauiora conuiuia tædium parerent. Nec meritoriarum tabernarum tam frequēs vſus fuerat, in montanis præſertim regionibus, quò rariores viam facere ac diuertere, & non niſi certis ferè de cauſis, ſolerent. Atq; ita iuuenem illum ad Micham, non commorandi, ſed pernoctandi animo diuertiſſe, verſio noſtra rectè indicat illa vocula* parumper, *quam ex primæuo verbo expreſſit*, LAGHASSOTH-DARCHO, ad faciendum iter ſuum; *vt poſtridie inde vltrà profectus,*

viam tenderet ſuam ad frequentiorem locum; quippe cùm in monte illo, raris habitato focis, nullam ſibi conditionem opportunè repertum iri putaret. Verùm cùm iam ſemel victum ſibi parare quocūque loco, quocumque pacto conſtituiſſet, facilè in conditionē adduci potuit, ſua ſpe & cogitatione longè vtiliorem honeſtioremq́ viſam. Interrogatus ab eo vnde veniſſet. *Interrogationis formula in exemplari lingua* ME AIN THABO *diuiſam reſponſionem poſtulat, ac ſi Latinè diceretur, Vnde tu, & vnde iter hac agis? cui non diſſimilis illa ſciſcitatio erat, Quære & refer vnde domo, quis? Cuius fortunæ, quo ſit patre, quóve patrono? Namque ex reſpondentis oratione, rogantis conijcitur mens.*

Atque illa Diomedis ad Glaucum apud Homerum, τὶς, πόθεν εἰς ἀνδρῶν, τισοι γένος; ἠδὲ τόκηες.

Qui reſpondit: Leuita ſum, de Bethlehhem Iuda, & vado vt habitem vbi potuero, & vtile mihi eſſe proſpexero.

Ex *verbo autem*: Leuita ego de Bethlehhem Iuda, & ego vadens ad peregrinandum in quo reperero. *Generis ac gentis profeſſione quærenti verè ſatisfacit, ac ſibi ipſi conſulit honeſtiùs excipiendo, propter ſacræ ac Deo dicatæ tribus reuerentiam. id verò vt faciliùs crederetur & promptiùs, non patria, quam fortaſſe longiùs diſſitam multo antè reliquerat, ſed proximæ conſuetudinis locum, teſtimonij cauſa appellandum cēſuit, quod maiorem fidem faceret, ac ſi ſeſe Iudæum ex Bethlehhem eſſe dixiſſet. Nam cùm rogatus diligenter de notis apud Bethlehhem hominibus, & locis indicare omnia rectè poſſet, atque ita ibidem natus credi, maluit aperta ac diſtincta partitione ad interrogata reſpondere, & rem, vt ſeſe haberet, exponere. Atq; ita in antiquis iuris regulis communi vſu ac ſtatuto præceptum legimus, vt ei fides habeatur, qui ſeſe primùm, ſuis obligatum verbis, mox exſoluerit. vt ſi proſelytus ad locum, vbi notus anteà non fuerit, accedens, quíſnam & vnde ſit rogatus, ex Gentibus antea ſe fuiſſe, deinde verò Iſraelitam factum declarauerit, maiorem habeat fidē, quàm ſe vel Gentilem vel Iſraelitam tantùm profeſſus. Reſpondit ergo, ſe Leuitē eſſe. Quòd ſi quænam Leuitæ partes fuerint interrogaretur, facilè rationem redditurum præferebat: deinde verò Bethlehhemi hoſpitem egiſſe ait; atq; hoc ſermone & Bethlehhemitenſibus notum, & illos ſibi non ignotos indicat. peregrinationis verò ſuæ apud Bethlehhemitas cauſam non aliam fuiſſe ſubindicat ab ea, quamobrem nunc viam faciat.* Ad peregrinandum in quo reperero, *ſiue, vt verſio noſtra habet*, Vbi potuero, & mihi vtile eſſe proſpexero. *Namque interpres noſter mentem ſimul reſpondentis, & orationem explicuit. Atqui genus atque ortum ſuum profeſſus vir, quibúſnam artibus operam dare poſſet, ſignificanter indicabat, iis nimirum, quæ Leuitas viros decerent. hos autem ab agriculturæ ſtudio alienos, Lex, Moſe ſcriptore tradita, ſanxerat. Igitur Michas, qui iam nimis anxiè, nimiumq́ ſtudioſè in priuatam religionem, & familiarem cultum domi ſuæ ſacrando incubuerat, nec tamen quieto ſatis animo erat propter legis ac præceptorum diui-*

Miſnaioth de Repudio.

diuinorum conſcientiam; viri occurſum ac reſponſum boni ominis rationibus auguratus, proponenda miniſterij ac mercedis conditione experiri tendit, rem omnem ex hoſpitis voluntate vel felicem vel infelicē exiſtimaturus.

Dixitque Michas: Mane apud me, & eſto mihi parens ac ſacerdos, daboque tibi per annos ſingulos decem argenteos, ac veſtem duplicem, & quæ ad victum ſunt neceſſaria.

QVAMQVAM *humanum ingenium & conſilium (quale ex primorum hominum temerario auſu ad poſteros deriuatum eſt) diuinis inſtitutionibus agendo, ſibiq́ue conſulendo, aduerſari ſua ſponte ſolet; non tamen ſemper ex abrupto in maxima quæque ſcelera proſilit, ſed cœptū ſemel à vera via errorem paulatim fouet ac proſequitur, quoad in extremum inſaniæ vitiū delabatur, præſertim cùm vindex, iudex, atque princeps aliquis timetur, qui ſingulorum audaciam & licentiam legibus cohibeat, & moribus emendet; vel cum populi etiam cenſura priuatis nōnullorum inceptis obſtat. Atque ita verum plerumque illud experimur, Nemo repentè fuit turpiſsimus. Multa quidem in antiquorum hiſtoriis, & in noſtrorum temporum exemplis abſona, ac prorſus inconcinna notata ſunt, quæ ex leui initio ſumptis & auctis indies viribus eò progreſſa fuere, vt corrigi & emēdari vix poſsint, tolli omnino ſine magno periculo minimè queāt. de quo genere toto ſcriptum eſt: Et dixerunt ſerui patrifamilias, Domine, nónne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo, & vnde habet zizania? Reſpondit paterfamilias, Inimicus homo hoc fecit. Dixeruntq́ue ſerui ad illū: Vis imus & colligimus ea? & ait: Non, ne fortè colligentes zizania, eradicetis ſimul cum eis & triticum, Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem, & in tempore meſsis dicam meſſoribus: Colligite primùm zizania, & alligate ea in faſciculos ad cōburendum, triticum autem congregate in horreum meum. Sed hæc plerumque ex earum rerum forma ſunt, quæ non abſentibus nec deſideratis principibus & magiſtratibus, imo præſentibus aliquam initio vel pietatis, vel honeſtatis, vel publicæ vtilitatis prætulere ſpeciem, quibus tamen (dum dormirent homines) lolij infelicia ſemina adiecta fuere. Nam quæ repentè prodeunt vndequaque temeraria, & nihil cum receptarum legum ſanctitate communicantia, ea ſua ſe ſponte produnt, & infamiæ atque culpæ obnoxia arguunt, & ipſum cum primis authorem malè habent, nec ſecurum agere patiuntur, metuentem ruinæ in eo actionum genere, quæ nulla parte ſui fundamētum in legibus legitimisq́ue iecerit. Non ſatis ſibi fidebat Michas, & fortaſsis malè audiebat, quod breuiſsimo tēpore ſculptile ſacrare, domiq́ue ſuæ dicare, Theraphim Ephodq́ue cōparare, & ex liberis ſuis vnū quempiā ſacerdotē inſtruere inſtituereq́ue auſus fuiſſet, quorū nihil prorſus iure, legitimè, aut ritè factum probare populo poſſet; maximè verò ſi conſultis Theraphim nihil certi atque oportuni reſponſi retuliſſet, quod euentus ipſe laudaret. Atque hæc & ſimilia his illo cogitante, Leuitæ hoſpitis occaſionem ſibi per Deos immortales ob-*

Matth. 13.

latam arbitratus, quocumque pacto atque modo tenendam, nullaq́ ratione amittendam putauit, vt vel Leuitici nominis authoritate & ſanctitudine propoſitum facinusq́ ſuum totum duceret, ac pro pio, iuſto, & ſacro venditaret. Quare viro miniſterij duplicem conditionem tulit, vtramque in ſpecie honeſtam, & ad hominem vagum, egenum, & leuioris, vt res ipſa arguit, ingenij pelliciendum ſatis idoneam: alteram quidem ſacerdotis, alteram verò patris, hoc eſt, præfecti ac præpoſiti ſibi totiq́ familiæ ſuæ regendæ, inſtruendæ, & curandæ. Nam quem rei ruſticæ præponi nefas eſſe exiſtimauerat, familiari curæ præficere, decorum atque vtile fore ſibi perſuaſit: noſtris nunc quibus vtimur verbis ſacellanum ſiue capellanum & œconomum dicere poſſemus. Parens ac ſacerdos. *qui ſacra facias, qui ſortes mihi atque meis ducas, qui etiam conſilio, cura ac doctrina mihi atque meis præſtò ſis: atque vtriuſque muneris mercedem quotannis feras, certam, repoſitam, & ſtatutam apud me habeas, victus & cultus honeſti, & argenti præterea pro temporis & loci montani ratione ſatis idonei,* decẽ ſiclorum, *hoc eſt, argenti vnciarum quinque,* Veſtem duplicem, *laneam & lineam craßiorem ac tenuiorem, alteram hiemi, æſtati alteram aptam, vtramq́ verò integram, vt lateri pedibusq́ tuis bene commodeq́ ſit:* Et quæ ad victum ſunt neceſſaria: *ad victum tuũ, Leuita ſacerdote, & patre noſtro dignum.* מִחְיָתֶךָ *ſic explicamus hanc partẽ ex verbo* MIHHIATHECHA, *id eſt,* victum tuum. *in verſione noſtra, qua plerumque vtimur, regia. conuentionis deſideratur conſenſio in verſu hoc, quam exemplaris & Chaldaica & Græca lectiones habent,* Et iuit ille Leuita. *conditionem accepit & ſubiit nomine atque titulo Leuitæ, iis, ad quæ optatus fuerat, muniis operam daturus. ſed eandem cõſenſionem ſubiuncti verſus initium præfert, verbo,* Acquieuit.

Acquieuit & manſit apud hominem, fuitq́. illi quaſi vnus de filiis.

EXEMPLARIS *lectionis expenſa verba, ſingularem adnotationem poſtulant:* Et cœpit Leuita ille habitare apud virum, & fuit iuuenis illi vt vnus ex filiis ſuis. Leuita, *nomine atque authoritate cœpit habitare, atque munere ſuo fungi apud virum illum, aliàs diuitem, & honeſti ordinis, præcipuumq́ in locis illis incolam; cui, quod ad muneris ac perſonæ obſeruantiam, ſacerdotis ac patris nomine colebatur, quãuis iunior eſſet: quod verò ad amorem, animum, & affectum, non ſecus habebatur & curabatur, quàm vnus idemq́ præcipuus ex liberis. hæc ſubiunctæ expoſitionis ratio ac ſententia eſt.*

Impleuitque Micha manum eius, & habuit puerum ſacerdotem apud ſe, Nunc ſcio, dicens, quòd benefaciet mihi Deus habenti Leuitici generis ſacerdotem.

HVIVSMODI, *ſcilicet ſapientiæ humanæ ſibi ipſi blandientis ingenioſa loquacitas eſt, vt nihil ſibi inuentum excogitatumq́ optarit, quod non* ſuis

ſuis argutiis perſequatur, ac fucata nomine Dei oratione dicendo coloret ac roboret. Aliena à legibus inſtitutisq́ diuinis, immo nefaria ea omnia erant, quæ à Micha toto hoc in conſilio & facto admiſſa fuerant: eadem nunc falſa ſpecie ſanctitatis, Deo cū primis grata & rata, & ſibi hominibusq́ commoda probare ſtudet: non qui ſe erraſſe aut deceptum fuiſſe, ſed nec dubitaſſe antea confiteatur; ſed qui rectum cōſilium iniiſſe ex eo oſtendere velit, quòd opportuno propoſiti ſui miniſtro non quæſito, ſed vltro adducto & oblato, fuerit à Deo donatus & auctus, nempe Leuita iuuene in ſacerdotem ſibi inſtituendo, cùm tamen nullum ex Leuitis, præter vnicam Aaronis familiam & poſteritatem, ſacerdotio idoneum Deus declarauerit. ſed callida interpretatione ſpeciei atque formæ ad genus referendæ ſibi gratulatur, & felicem fauſtumq́ ominatur ſibi fore, quidquid in tanta re egerit.

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

IN diebus illis non erat Rex in Iſrael, & tribus Dan quęrebat poſſeſſionem ſibi, vt habitaret in ea: vſque ad illum enim diem inter cæteras tribus ſortem non acceperat.

VT *hiſtoriæ rationibus ac temporibus componendis omnis pugnæ & controuerſiæ adimatur anſa, verſum hunc ex verbi ponderibus Latino ſi non ſermone, ſono tamen vocabulorum deſcribere operæpretium fuerit.* In diebus illis ipſis non MELECH in Iſrael, & in diebus illis ipſis tribus Danitica quærens ſibi poſſeſſionem ad ſedendum: nam non ceciderat ei vſque ad diem illum ipſum in medio tribuum Iſrael in poſſeſſione. *Inquietos ac temerarios hominum animos vbi legibus & legū vindice compeſci ac regi non contingat, facilè atque breui tempore publica & priuata omnia turbare, diuina & humana miſcere, variisq́ motibus terras quaſſare, huius capitis initio repetitum epiphonema docet, principiumq́ dat aliorum, quæ mox exponentur, facinorum enarrationi. Nam præter illud apud Ephraitas procuratore Micha admiſſum, totq́ partibus editū auctumq́ nefarium peruerſæ ſuperſtitionis ſcelus, aliud licentiæ & audaciæ à Danitis proditum hoc in capite legimus, iniuria ſimul & ſuperſtitione permixtum. Epiphonematis rationem & ſententiam ſuperiore lectione expoſuimus, rei verò geſtæ enarrationem breui ſequemur, atque hoc pacto orationis, id eſt, verſionis vtriuſque concinnitatem facilè dignoſcemus. Daniticæ tribui Ioſue tempore ſortem ſuam conceſſam fuiſſe, apertè intelleximus, cuius authoramentum teſtimoniumq́ ab illo vſque æuo exſtabat, hoc ſcilicet: Tribui filiorum Dan per familias ſuas egreſſa eſt ſors ſeptima: & fuit terminus poſſeſſionis eius Saraa & Eſthaol, & Hirſemes, id eſt, ciuitas ſolis: Selebin & Aialon & Iethela, Elon & Themna & Acrō, Eltheche, Gebbethon & Balaath, & Iud & Bane & Barac & Gethrēmon; & Meaiarchon & Arecon,* Ioſue 19. ,, ,, ,, ,,

„ *Arecon, cum termino qui reſpicit Ioppen, & ipſo fine cõcluditur. Hac tamen ſorte diuino ex iudicio ſibi conceſſa, ſatisq́ ampla, & bonis vrbibus celebri, non contentus Daniticus populus, nouas præterea ſedes vel inſidiis vſurpandas, vel virtute expugnandas, ea tempeſtate appetiuit, qua nullus, qui lege agens audaciam huiuſmodi comprimeret, Iſraelitis rector aderat, abſente videlicet Samſone, & apud Palæſtinos capto; qui Palæſtini in conſiliis de Sãſonis ſupplicio capiẽdis, in ludis illis & feſtis deo aſſertori ſuo celebrandis toti, vti legimus, abunde ſatis occupati erant, nec tamen quid de religione apud Iſraelitas ageretur, curabant, nec verò quicquam nouarum rerum ab illis patratum iri metuebant. Atque iſti Danitarum audaci facinori illa prætexta cauſa fuit, quòd nimirum ſua ſors in reliquarum tribuum hæreditate poſtremum teneret locum; vtpote ſeptima, atque ad Ioppenſium fines porrecta, nullam ferè aliarum Iſraeliticarum ſortium ſuis terminis confinem ſociamq́ ſibi haberet: cupere autem & optare magnopere, ſi non omni ex latere, at quàm pluribus poſſet, finitimos agnoſcere & colere fratres (hæc vt commodiùs accipiantur, tabulam Iſraeliticarum tribuum in ſacro Apparatu, vel in noſtris Ioſue Commentariis inſpexiſſe retulerit) Igitur cauſa orationeq́ huiuſmodi ad colorem facto ſuo inducendum inuẽta, rem ipſam callidè aggrediuntur. Iam verò ſatis apertam arbitramur huius primi verſus interpretationem.* Tribus Dan, *quamquam hæreditatem iam à principio fuerat ſortita, tamen* quærebat poſſeſſionem ſibi: *ipſa ſibi ſuo conſilio, nullis aliis conſciis, poſſeſsionem quærebat* ad habitandum; *non ad tributum exigendum, non ad alium vſum; ſed* vt habitaret in ea, *atque ita duplici regione potiretur, altera ſortitò, altera verò manu & bello obtenta.* Vſque ad diem enim illum inter cæteras tribus ſortem non acceperat, *ſiue,* Nam non ceciderat ei vſque ad diem illum ipſum in medio tribuum Iſrael in poſſeſſione. *Non cauſam quam probet, ſed expoſitionem, ſiue, vt conſulti loquuntur, exceptionẽ reddit oratio hæc, lõgo poſt rem geſtam interuallo ſcripta. Nam cùm narrationem hanc contexeret Samuel, duas regiones Danitæ occupabant: alteram quam ſuperiùs retulimus, ſeptima ſorte datam; alterã verò in ipſis Iſraelitici agri finibus, ad introitum Hamath, ſecundùm Libani montis radices: quam ne quis conceſſam exiſtimaret, non ſorte, ſed vi captam & poſſeſſam declarat author, conſilij & facinoris occaſionem, ſeriem atque euentũ deinde ex ordine expoſiturus. itaq́ exceptionis huius illa ſententia eſt: Danitarum gens, interim dum Iſraeliticas res iudex, vel conſul, vel aliàs præfectus quiſpiam moderabatur, intra ſuos ſeſe fines continebat, eamq́ incolebat ſortem, quam numero & ordine ſeptimam Ioſue diuiſore obtinuerat. & quamquam illo in capite hiſtoriæ Ioſue Leſem ſiue Laiſam à Danitis inuaſam, & captam, atq́ habitatam legerimus; id tamen ad id vſque tempus, cùm nullus in Iſrael Rex princépſve fuit, neque actum neq́ cœptum fuerat. Namq́ vt nunc prætereàm quæ poſtrema Iſraelitis ad occaſum ſita eſt regio, alterã quoq́ ad ſeptẽtrionẽ quam*

poſſideat

poßideat prouinciam, aliis tribubus proximam ac confinem, ex eo, quod indicauimus, tempore habet. atque hoc ſenſu & modo accipiẽdum eſt id, quod in Ioſue libro poſt conceſſæ Danitis narrationem ſortis ſubiunctum legimus: Adſcenderuntq́; filij Dan, & pugnauerunt cõtra Leſem, ceperuntq́; eam, ,, & percuſſerunt eam in ore gladij, & poſſederunt, & habitauerunt in ea, ,, vocãtes nomẽ eius Leſem-Dan, ex nomine Dan patris ſui. Hæc eſt poſſeßio ,, tribus filiorum Dan, per cognationes ſuas, vrbes & viculi earum. Id quod illo in loco ab hiſtoriæ concinnatore atque chorographiæ deſcriptore in ſumma propoſitum, nunc, quo tempore, quibusq́; modis actum confectumq́; fuit, certa ſerie à principio repetitum, atque diſtincta oratione explicatur. Dan ſortem ante hoc tempus habebat, ſed non inter cæteras tribus: nunc habet duplicem poſſeßionem; alteram quàm priùs ſortitò obtinuerat, alteram verò aliis tribubus proximam atque confinem, quam ab illo tempore obtinet, cùm non erat Rex in Iſrael; eam verò non ex Chananæorũ antiqua regione captam, atque ex conſequenti ad promiſſum Iſraelitis agrum non pertinẽtem; quod à legiſlatore Moſe nominatim exceptum cautumq́; legimus: Factíque Geneſ.10. *ſunt termini Chanaan venientibus à Sidone Gerarã vſque ad Gazam, do- ,, nec ingrediaris Sodomam & Gomorrham, Adamã & Seboim vſq; Laſa. ,, Ex quatuor mũdi regionibus, quatuor etiam noti termini Chananæis præſcripti finitimorum locorum agros excludebant: in ſorte etiam Zebulon Sidon diuiſione atque occupatione excluditur Iſraelis vaticinio ac ſortibus: Zabulon in littore maris habitabit, & in ſtatione nauium pertingens vſ-* Geneſ.49. *que ad Sidonem.* ,,

Miſerunt ergo filij Dan ſtirpis & familiæ ſuæ quinque viros fortiſſimos de Saraa & Eſthaol, vt explorarent terram, & diligenter inſpicerent: dixeruntq; eis, Ite & conſiderate terram.

DANITARVM *familias omnes vno nomine Hußim appellatas legi-* Geneſ.46. *mus. ex his viri quinq; ingenio conſilioq́; præſtantes, & virtute ſtrenui, delecti, quòd is numerus cum antiquis familiis conueniret, & ad ſententiam, vbi opus eſſet, dicendam legitimus idoneusq́; eſſet. Nam diuiſis aliquando placitis, maiori parti acquieſcendum erat: quam ob rem impar numerus huiuſmodi in conſiliis actionibusq́; probatur.* Stirpis & familiæ ſuæ. *Prima delectus ac delegationis conditio ad fidẽ, atque adeò ad taciturnitatẽ & diligentiam petita non ex aliis tribubus, ſed ex propria; vtpote cuius intererat rem ſtrenuè, accuratè, ac prudẽter agere; nec ex vna tantùm cognatione, ſed ex omnibus, quæ quinq; fortaſſe fuerant, omnes Hußim dictæ. In exemplari lingua* MISPAHHOTH *multitudinis numero legimus, adiuncto numero* quinque. viros, *qui non ſegniter, aut timidè, aut temerè, ſed ſtudioſè diligenterq́; agerent.* Stirpis. *idem nunc ſignificat vocabulum hoc, atque Latinorum primarij, præcipui, & capita ſiue proceres.* MIKETSOTHAM, *Hiſpanicè*, De ſus cabos. *Perſius primores populi hunc ordinem appellat.* Satyr.3.

Nam præter fidei ac diligentiæ opinionem, authoritatem quoque horum plurimum ad rem facere exiſtimatum eſt. publico enim concilio, & comitio, ac populi totius conſenſu hæc acta fuere, ita tamen vt cæteras tribus latere interim poſſent, dum conficerentur. De Sara & Eſthaol, *primis ac præcipuis regionis ſiue ſortis ſuæ vrbibus, in quas capiendi conſilij cauſa conuentum fuerat, quarumq́; ciuitatum de huiuſmodi rebus decreta cæteræ ſequerẽtur vrbes. Fortißimos autem hos fuiſſe legimus, ſiue, vt exemplar deſcribit,* Viros filios virtutis, *virtute ac fortitudine præſtantes; qui non ex timore aut ex imperitia, ſed ex rei bellicæ diſciplina, atq; animi magnitudine, & agenda perſpicerent, &, cùm opus eſſet, perſpecta exſequerentur. Nam* BENE HHAIL, *idem ſignificat ex verbo quod ædificatos & inſtructos virtute, vt iam ſæpius de vocabulis* BEN *&* BANAH *diſſerere meminimus. Negotium verò his certa definitione datum eſt, nõ agendi aliud præterquam explorandi & cognoſcendi: quæ prima in huiuſmodi conſiliis eſſe ſolet pars, ne temerè aut incertè quicquam cœptũ, infelici atq; ærumnoſo claudatur exitu.* Vt explorarent terram, & diligenter inſpicerent. *Quoniam non teſtes modò, ſed iudices etiam conſtituebantur, quorum deinde iudicio res ineunda erat, aut dimittenda, duo iubentur ſuſcipere: alterum, regionẽ omnem peragrare, quod ad teſtimonium verum ac certum pertinebat, ſi non ex auditu aut relatu aliorum, aut coniecturis aliis, verùm explorato & perſpecto loco, de ſitu, deq́; natura & fertilitate, atque de cæteris quæ tum ad expugnationem, tum ad occupationem, conſeruationem, atque habitationem culturamq́; pertinent, rebus reſpõderent. in quo reſponſo de locis, aëre, & aqua, de vrbium & oppidorum ſolo ac munitione, de incolarum ingeniis, exercitiis, & animis, atque habitudine omni, deq́; vicinorum neceßitudinibus reſpondere certißima & exploratißima oportuit.* Ite & cõſiderate terram. *Nihil præterea vel agendum vel tentandum experiundumq́; ſuſcipiunt.* ארץ Terram ARETS, *vt in ſacro Apparatu diſſerebamus, nomen hoc terram vt hominum cæterorumq́; animantium aptam ſedem ſignificat, &, quidquid ad animalem vitam facit, continet. Namq; vt ferendis fructibus idoneam alterum verbum repræſentat* ADAMAH. אדמה

Qui cùm pergentes veniſſent in montem Ephraim, & intraſſent domum Michæ, requieuerunt ibi.

MICHÆ *viri domum præcipuam & frequentißimam, totius illius montis fuiſſe oportet: quam, qui iiſdem locis peregrinabantur, hoſpitij cauſa peterent, & humanè ac liberaliter excepti ornarent nobilitarentq́;. Nam plena ſunt antiquorum cum poëtarum, tum hiſtoricorum ſcripta, huiuſmodi officij & ſplendoris commemorationibus, præter illa in ſacris lectionibus hoſpitalitatis laudata & commendata exempla.* Requieuerunt ibi. *Pernoctarunt. namque maiorem facere moram negotij ſui ſtudio non permittebantur.*

Et agnoſcentes vocem adoleſcentis Leuitæ, vtenteſque illius diuerſorio, dixerunt ad eum, Quis te huc adduxit? quid hîc agis? quam ob cauſam huc venire voluiſti?

VERSVS *huius explicationem, quamquam claram ac perſpicuam, clariorem reddet ſimplex exemplaris carminis verſio, tametſi minùs Latina atq; impeditior videatur.* Ipſi cum domo Michæ, & ipſi cognouerunt vocem iuuenis Leuitæ illius, & ſeceſſerunt eò, & dixerunt illi, Quis adduxit te huc? & quid tu faciens in hoc? & quid tibi hîc? *Vt iam ex ipſa Michæ cum iuuene conuentione obſeruauimus, Leuita duplici munere in illa familia fungebatur, ſacerdotis & præpoſiti domus, ita vt excipiendi atque tractandi hoſpites quoq; cura tangeretur; videturq; ex lectionis contextu accedentes ac proximos domui viros prior ſalutaſſe, atque ad hoſpitij inuitaſſe uſum, iis verbis, atque humanitate, ac vocis lenitate, quæ planè religioſum, atque ſacris addictum, Leuitamq; iuuenem probarent. Namque huiuſmodi ſigna & indicia cognitu perfacilia ſunt iis, qui vel linguas rectè tenent, vel varios terrarum, vrbium, ac religionum mores & habitus obſeruarunt. Oportet Leuitam iuuenem, vtpote inter ſtudioſos religioſoſq; educatum ac diuerſatum, aliis vocibus, aliiſq; verbis aſſueuiſſe ab iis, quibus Ephraitæ, maximè verò mõtanorum aſperiorumq; locorum incolæ, vterentur. Facilè quis in Alpibus aut in Carpentanis montibus Romanum ciuem, vel Toletanum agnoſcat, longè faciliùs monachum etiam diuerſo cultu indutum internoſcat, quod nobis inter peregrinandum ſæpè ſæpius vſu venit.* Agnoſcentes illius vocẽ. HICHIRV. *Hiſpanicè,* Eſtrañaron. *Bonum verò omen dicentes, quòd à iuuene Leuita, id eſt, dedicato diuinis rebus ac muniis, ad hoſpitij gratiam inuitarentur vltro, facilè acquieuerunt; mirati verò nouitatem rei inquirere cognoſcereq; auent & rogant. Primùm igitur aduentus atque commorationis in illo loco authorem petunt; deinde munus & officium, cui vacare illa in domo contingat; poſtremo verò commodum & compendium, quo detineatur, cognoſcere cupiunt.*

Qui reſpondit eis: Hæc & hæc præſtitit mihi Michas, & me mercede conduxit, vt ſim ei ſacerdos.

TRIPARTITAM *rogationem totidem membris conſtanti reſponſo abſoluit:* Hæc & hæc præſtitit mihi Michas. *Pars hæc omnem profectionis ſuæ ex Bethlehem, & hoſpitij apud Micham obtenti, & oblatæ conditionis officij ſummam complectitur rationem, quam recitare ac referre ſuperuacuum hiſtoriæ author duxit.* Et me mercede conduxit. *Tertiæ quæſiti parti,* Quid tibi hîc? *ait ſibi mercedem pactam,* Vt ſim ei ſacerdos. *Secunda quæſtionis pars hoc membro expletur. de œconomia nihil reſpondet, quæ honorem magis & charitatem, quàm mercedem, ſpectabat, & illam etiam filij familiaritatem conſequebatur. Atque hanc vel ſilentio prætermiſiſſe*

miſiſſe videtur iuuenis, vel illo in primo reſponſi membro inuolutam exiſtimare licet: Hæc & hæc præſtitit mihi Michas.

Rogauerunt autem eum vt conſuleret Deum, & ſcire poſſent an proſpero itinere pergerent, & res haberet effectum.

QVÆSITI *ac reſponſi huiuſmodi verba ſingula ſi quis ex primæuo exemplari conſulat, nihil diſpendij ad ſententiæ cognitionem fecerit.* Et dixerunt ei: Pete quæſo in ELOHIM, an proſperabitur via noſtra, quam nos ambulantes ſuper eam. *Qui huiuſmodi oracula quærũt, reſponſi miniſtro rem ipſam celare plerumque conſueuere, atque hoc pacto diuinationis facere periculum. Nam ſi conſilij & cœpti, quod animo ac mente voluunt, apertam explicationem retulerint, ex numine ſibi ſortem datam credunt, ac rem promptè confidenterq́ conficere pergunt. Atque hoc etiam conſilio principes aliquando ſomniorum ſuorum argumenta ſiue imagines & interpretationes etiam à coniectoribus exigebant.* Daniel. *Nihil igitur de tota viæ ſuæ cauſa Danitæ exploratores Leuitæ iuueni explicant, ſed viam tamen ſibi initam & communi conſilio ac ſtudio inſtitutam aiunt, cuius euentum ex illius ſacerdotio & munere ſibi indicatum cupiunt, hoc pacto etiam fidem & reuerentiam miniſterio exhibituri. Viæ nomine & imagine conſilium cœptum atque inſtitutum, negotiumq́ omne ſignificari, in ſacro Apparatu docebamus.* Pſalm. 118. *Cogitaui vias meas, & conuerti pedes meos in teſtimonia tua. Interpres noſter & verba ſimul reddidit, & ſenſum expoſuit. Neque verò illi Deum eo nomine, quo Iſraelitæ ſingulariter appellatum colerent, conſulendum rogauere, ſed in* ELOHIM, *hoc eſt, communi nomine Dei vel Deorum; quod & Deo, & cæleſtibus aliis animis, atque etiam principibus iudicibusq́ tribuitur. quippe qui non illum iuuenem ex Leuitico munere, ſed priuato ſacerdotij officio apud Micham exercendi, atque adeò ex aliis diuinandi modis, vel ſiderum aſtrorumq́ peritia petitis, reſpondere exiſtimarunt. Vulgus enim hominum, etiam eorum qui diſciplinarum non prorſus rudes habentur, huiuſcemodi rationem ineunt, vt iſtis nugis fidem concilient: Deus, inquiunt, inferiora omnia per cæleſtes moderatur ſpiritus. hi verò aſtris præſunt, quorum motibus & concurſionibus vel diſcurſionibus cætera voluuntur, mutantur, & exercentur. aſtra ab hominibus peritis cognoſcuntur, qui tum ſcientia, tum etiam imaginum certis obſeruationibus conſecratarum interuentu intelligentias illas placant, ſibiq́ propitias reddunt, & ad rerum humanarum tam tractationem & mutationem, quàm denunciationem, inducunt. Atque ad hanc rem Theraphim ficta, & Ephod vſurpatum etiam adnotauimus. Iſto quidem modo ac pacto Danitæ propoſiti ſibi itineris exitum qualem exſpectare poſſint, Leuitæ iuuenis ſacrificuli operâ cognoſcere auent, ſimúlque diuinationum ac præſagiorum huiuſmodi fidem experiri.*

Qui

Qui reſpondit eis: Ite cum pace, Dominus reſpicit viam veſtram, & iter quò pergitis.

CONSVLTATIONIS *implicitæ & obſcuræ non incautius aut apertius reſponſum conſtituit, ſacrificuli illius ingenio & arte excogitatum, qualia in huiuſmodi oraculis ſæpe ſæpius reddita legimus, qualia hodiéque ab Aſtrologis noſtris præſagia eduntur verbis enunciata plumbeis & ambiguis, quæ facilè in omnem exitum flecti torqueriq́; poſſint; id quod Lesbia regula factitare olim artifices quidam ſolebant. Illi vnum tantùm verbum ſingulariter ſibi abſoluendum propoſuerunt*: An proſpero itinere pergerent, *ſiue*, An proſperabitur via noſtra. *cætera occuluerunt omnia. Huic autem quæſito oraculum datum eſt, quod prudentioribus animis non planè inſtinctu diuino afflatuq́; fuſum, ſed callido reſpondentis ingenio excogitatum ad exemplum eorum quæ ancipiti ſententia edi ſolent.* Crœſus Halin ſuperans, magnam peruertet opum vim. Qui reſpondit eis. *Supercilio atque grauitate oris ac vultus, & verborum conciſione ac pondere, ſacerdotis orationem ac geſtum imitatus videtur. quippe in exemplari legitur*, Et dixit eis ille miniſter; *atque ita Græci interpretes reddidere*, καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἱερεύς: *vt ſacerdotali geſtu & habitu reſpondiſſe exiſtimetur.* Ite cum pace, *ſiue*, Ite ad pacem. *Orationis initium ex medio genere ſumptũ eſt. Non enim ſolùm ad itineris felicitatem prædicendam, ſed ad gratam & humanam dimiſsionem quoque referri potuit. Tritiſsima enim in illa, omnibusq́; Aſiaticorum linguis huiuſmodi in venientium, abeuntium, & occurrentium ſalutationibus precationis formula eſt*; PAX TECVM, PAX TIBI, &, ABI IN PACE. *Et iam primùm non magis polliceri quàm precari rogareq́; quærereq́; pacem & felicitatem, ſanitatem, atq́; bonam valetudinem, ſermo ille videri potuit ac debuit. Sed credula mens hominum facilè in ſuam ſententiam huiuſmodi ambigua concipit. Reliqua erat reſponſio ad petitum verbum de proſperitate, hoc eſt, de ſucceſſu itineris quod ab illis pronunciatum fuit:* HATHATSLIAHH DARCHENV. *nam vocabulum*, TSALAHH, *felicitatem, proſperitatẽ, euentumq́; bonum diſtinctè* צלח *ſignificat. Quòd ſi oraculũ funderetur, verum omnino reſpondendo repeti debuit, vt in veriſsimis atq́; certiſsimis reſponſis factum obſeruauimus. vt: Quis* ASCENDET *ante nos contra Chananæum, & erit dux belli? Dixitq́; Dominus, Iudas* ASCENDET. *Ecce tradidi terram in manu eius.* Sup. c. 1. *Quo in loco & Dominum reſponſi authorem legimus, & verbum*, ASCENDET, *cum ſecundiſsimi euentus explicatione repetitum. Hîc verò non Dominum, ſed ſacerdotem, ſiue miniſtrum, vel potiùs ſacrificulum reſpondiſſe accepimus, eumq́; non legitimum, ſed à Micha inſtitutum: cui cùm nulla diuina authoritas eſſet, nec orationi alia maior fides habenda fuit. Iam verò verbum ipſum cum itineris nomine coniunctum indicare licet.* Dominus reſpicit viam veſtram. *Si Latinè quondam pronunciatum fuiſſet, tamen nihil certæ aut explicatæ ſententiæ habebat nihil flexuoſum hoc & obſcu-*

rum oraculum reſpicit *verbo; cuius quamquam ſecunda & in bonam partem plerumque ſignificatio eſt, tamen quin aliam interpretationẽ in loco admittat, nihil prohibet, vt: Reſpice nunc alia & diuerſa pericula noctis. Verùm ipſum à reſpondente vſurpatum verbum manifeſtæ explanationis indigebat, non qualem euentus ipſe afferret, cùm dicentis mentẽ ambiguam prorſus argueret.* NOCHAHH ADONAI DARCHE CHEM ASSER THELCVBAH. *illi rogauerant ex verbo,* Num proſperabitur via noſtra quam nos ambulantes ſuper eam? *duobus diuerſis temporibus vſurpata duo verba, totidem verbis iiſdemq; tẽporibus excipienda fuerãt, ſi certum, planeq; diuinum ac ſibi cõſtans oraculum cum petitione ipſa primùm, deinde etiam cum euentu prorſus quadraret. Namque hæc breuiter quæſiti ſententia, hæc mens fuerat quærentium: Hanc quam modò inſiſtimus viam, num ſecundo euentu excipiet & abſoluet Deus? Ad hæc ille non verbis variis modò, ſed temporibus etiam inuerſis retulit:* Obuiat Dominus viam veſtram quam ibitis in ea. *Sic vt potuimus, verborum flexum retulimus; ſed ſua in lingua verbum* NOCHAHH *valde ambiguam præbet interpretationem, quæ non minùs in infeſtum, quàm in propitium occurſum verti poteſt; cui perſimilem Hiſpanicus ſermo orationem imitatur:* Encuentra el Señor vueſtro camino. *ita præſenti tempore occurſum, viam verò futuro pronunciauit,* quam ibitis in ea. *igitur ſiue id quod nunc agitur, eueniat, rectè quadrare videbitur cum,* Obuiat Dominus viam veſtram quam ibitis. *Quippe futurum in illa lingua ad omnem temporis partem extenditur, præteriti, præſentis, ac venturi. Præteritum ac præſens ſingulas tantùm tuentur parteis. Si verò hoc loco ac tempore non ſuccedat, verbum* obuiare *nihil præſtantius expreſsè promiſerat aut exceperat; ſin hac viæ ſpe fruſtrentur, continget fortaſsis aliàs negotium aliquod ex animi ſententia peragere, quod ad illud tempus referri poſsit,* Viam veſtram quam ibitis in ea. *ita illi ancipiti dicto confiſi magis quàm excitati & animati, iter ſuum pergunt, minùs fortaſſe quàm antea dubitantes, propter felix fauſtumq; Domini nomen in reſponſo auditũ, quod tamen ipſi non vnicè conſulendum popoſcerant, ſed* ELOHIM *commune atque amplum vocabulum vſurpauerant.*

Euntes igitur quinque viri, venerunt Lais, videruntque populum habitantem in ea abſque vllo timore, iuxta conſuetudinem Sidoniorum, ſecurum & quietum, nullo eis penitus reſiſtente, magnarumque opum, & procul à Sidone, atque à cunctis hominibus ſeparatum.

NARRATIONIS *huius explicatio facilis admodum eſt, faciliórque euadet exemplarium verborum quorundam ſubſidio; interim verò quæ ad vrbium & locorum munitionem conſilio, prudentia, ac diligentia curandam faciunt, hoc exemplo indicare operæpretium fuerit. Omnia igitur quæ*

hoc

hoc in verſu commemorata enumerataq́; legimus, ſi quis eo iudicio exceperit, quo vulgus hominum plerumque viuit, & agit, feliciſsimam depingere videri poſsint vel ciuitatem vel Rempub. Hoc eſt, amœnus cum primis ac ſaluber vrbis ſitus, populus frequens, diues, & quietus, iiſq́; artibus tantùm deditus, quæ iucundiorem, cultiorem, atq; elegantiorem vitam efficere poſſunt, cuiuſmodi mercatura eſt, non tenuis ac ſordida, ſed magna & copioſa, multa vndique apportans, multisq́; impartiēs; & cæteræ artes omnes, quæ mercatoribus materia mercium vel comparanda, vel apparanda, & inſtruenda adornandaq́; ſeruiunt, atq; emendi & vendendi commoditatem & copiam ſuppeditant. Nam quæ hoc hominum genere & munere excoluntur & habitātur vrbes, præterquam quòd publicis priuatisq́; domibus, ædibus, templis, cæterisq́; ædificiis ornatiſsimæ conſpiciuntur (vt quondam Tyrus & Sidon, & noſtra patrumq́; memoria Venetiæ, Florentia, & Mediolanum, atq; etiam has imitata Ferraria, Antuerpia, Lugdunum, & Hiſpalis) agros præterea quæcunque fertiles natura ſortitæ fuerint cultiſsimos & pulcherrimos oſtentant, tum fundorum elegantia, tum etiam villarum, fontium, pontium, hortorum, lacuum & ſtagnorum, atq; nemorum & ſiluarum varietate & frequentia, vbi non pauci ſunt, qui ſatiati quæſtu, vel huius cura aliis commiſſa, ſæpe ex alto in portum, & ex ipſo portu in agros poſſeſsionesq́; ſeſe conferunt. His autem partibus ſi tres quoque adiungantur, pax videlicet, libertas, & ſecuritas, nihil omnino ad beatæ vitæ poſſeſsionē & vſum requiri poſſe, homines arbitrantur. Namq; de huiuſmodi rerum publicarum ac ciuitatum laudibus multa, ſiue vera, ſiue falſa, ſcripta leguntur, quæ recenſere nunc nobis non vacat, & humana opinio referre, ſuperuacaneum putauerit. Atqui huiuſmodi reipublicæ viuum exemplum, cui nihil prorſus addi vel demi poſſe dicas, exploratores illi Danitæ quinque eodem ſenſu, ac pari iudicio animaduerſum ſpectaſſe commemorantur in Laiſa vrbe, quæ aliàs Leſem appellata eſt, ad ipſum Libani montis portum ſita, eleganti & feraciſsimo ſolo, populo refertam prædiuite, & mercaturæ ſtudiis dedito, quem nec vlla earum, quæ ad vitæ delicias appetuntur, rerum inopia premeret, nullus caritatis annonæ turbaret metus, nulla etiam externarum deliciarum egeſtas affligeret. Hoc enim illa ſignificat oratio Habitantem in ea abſque vllo timore. *In primæua lingua verbū* LABETHAHH *quietem, & ſecuritatem, ſufficientiamq́;, vt vel ex illo Pſalmi verſu obſeruamus: In pace in idipſum dormiam & requieſcam: quoniam tu Domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me. & quod ad animorum habitū atq; curam attinet, ſatis abundeq́; fuit illorum verborum vſus:* Habitantem in ea abſque vllo timore, *ſiue*, Sedentem in medio illius ad ſecuritatem & copiam. *Quod verò ad ſtudia refertur*, Iuxta conſuetudinem Sidoniorum. *quos iiſdem fere legibus vſos, iiſdem etiam vixiſſe moribus cum Tyro antiquiſsima ciuitate, & totius orbis celeberrimo emporio, hiſtorici poëtæq́; omnes memoriæ prodiderunt, & ex ipſis ſacris lectionibus accepimus:*

לבתח

Pſal. 3.

"

Iſaiæ 23. *mus: Tacete qui habitatis in inſula [Tyro] negotiatio Sidonis. Verùm gubernationis genus qualénam apud Laiſenſes eſſet,* Securũ, *inquit,* & quietum. *Hoc ad Reipub. faciem ſtatumq́. referendum eſt, quem ſumma ac longa pace eatenus vſum, atq. iis legibus inſtructum, quæ libertatem & quietem promitterent & fouerent, hoc eſt, ne quis quemquam interturbaret, publica & communia omnes, priuata ſinguli, certis modis ac rationibus curarent, nec tamen vllius cuiuſpiã perpetuo parerent imperio: qui ciuitatum ſtatus aliquando felix iudicatus fuit, interdum etiam ſua ſponte vitiũ fecit. Quod Latinè legimus,* Nullo eis penitus reſiſtente; *in exemplari ita ſonat:* VE AIN MACLIM DABAR BAARETS IORES GHETSER. *Ex verbo ferè:* Et nemo exprobrans verbum in terra hæres interdicti. *Cuius tropi ſenſus huiuſmodi eſt: Liber omnino populus libera fruebatur vita, non tamen legibus atq. inſtitutis experte, ſed iiſdem quibus Sidonij vtebantur & normis, & moribus, & magiſtratibus; ita tamen vt nullum perpetuum paterentur vllius poteſtatis, cenſuræ, aut dominationis hæredem, ſed ipſi ſibi popularibus conſiliis & ſuffragiis ſingulis cõmunium rerum partibus curandis & adminiſtrandis optatos deligerent viros, quos generico vocabulo* GHETSER, *hoc eſt, vetitorem, ſiue cenſorem, ſiue vindicem, ſiue dominum appellabãt. Namque huiuſmodi ſignificationem verbum*

עצר GHATSAR *nobis præbet. Nullam autem huiuſmodi poteſtatum partem ad quempiam virum hæreditatis iure venire, ſed ſuffragiorum authoritate ac ſucceſſione mandari ſolere, indicat lectio. Qualem reipublicæ formam*

Cõtarenſis. *hodieq́. apud Venetos conſeruatam, & qui de illorum magiſtratibus volumina edidere docent, & nos, cùm ter iam in illa ciuitate fuerimus, obſeruauimus, certaq́. adnotauimus curatorum & magiſtratuum collegia, quibus Domini titulus adiũcta curæ parte datur:* I ſignori de la ſanità, i ſignori de l'aque, *& cætera in hunc modum plurima. Atqui Venetorum gentem & rempublicam à Tyro ac Sidone antiquiſſimis vrbibus originem ducere, ex certis coniecturis & peregrinæ hiſtoriæ lectionibus in Prophetarũ commentariis ſcribebamus. Et quidem quæ ad internam quietem & libertatem facerent, hæc, quæ hactenus explicuimus, indicaſſe ſatis fuerit. Quæ verò rerum & ſtatus mutationem, exteriori aliqua vel inuidia, vel contentione, & inuaſione allatam, ſpectare poſſent, mox deinde ſubiunguntur. Multa & magna fuiſſe, ſatisq́. idonea ad ſecuritatem ciuitati gentiq́. illi promittendam, & perpetuò ſperandam. Iam primùm nullam ciuilis belli cauſam interiùs eſſe, aut fomenta vlla timeri populo ſuis legibus vſo, & magiſtratus, & faſces pro arbitrio concedenti, ac nullis hominibus armorum & militiæ imperium ac ius danti, vnde inteſtinorum malorum & bellorum excitari ſolent incendia: cùm præcipuè nihil ſibi vel metus, vel contentionis, vel inimicitiarum cum vllis mortalium intercederet, non cum finitimis gentibus ac populis, quos magis commerciorum vſu & communicatione iuuabant, quàm iniuria aliqua prouocabant; non etiam cum Sidoniis, quorum vel co-*

lonia

lonia erant,vel omnino ſocij,ſaltem ſimiles prorſus & rerum, & legum, & morum ſpecie atq; forma. Nihil enim magis alium populum ab alio alienat, quàm religionis,cultus, atq; legum diuerſitas.accedit etiam,quòd,vt ne ſibi mutuo impedimento eſſent,ac pro loci & agri anguſtia commodorum vſum turbarent, atq; ita in contentionem venirent, longa ſpatij interualla prohibebant,quæ nec finitimos terminos ſtringerent, nec agris compuſcuis irritarent. Procul à Sidone,atque à cunctis hominibus ſeparatum. *Sua in lingua ita hæc ſcripta ſunt, vt diſtinctam & planam reddant ſententiam:* Et remoti ipſi à Sidoniis, & verbum non illis cum homine. *Si incommoditates magnarum vrbium,quæ ſibi proximæ ſunt, ſpectes; procul à Sidoniis ſua loca incolebant: ſi alias cauſas & offenſiones,quibus gentes ad iram atq; ad bella incēdi ſolent,nullum omnino vel factum, vel verbū erat, quod mortalium quempiam illis redderet ſuſpectum, vtpote qui ſua curantes,nocebant nemini, & non vicinis modò, ſed remotis etiam commerciorum & artium communicatione,proderant quàm plurimis. Cuiuſmodi rerum ſtatu ad noſtra vſque tempora Belgas vſos nouimus,gentem ſimplicem & humanam,maximeq; hoſpitalem,atq; in exteros etiam officioſam,nocēdi prorſus rudem; quam tamen ab antiquo & perpetuo pacis & bonarum artium ſtudio tempeſtatis huius inuidia & malitia deturbauit:quod ſine dolore commemorare non poſſumus grauiſſimo, adeò genus illud hominum diligimus. Hæc itaque Laiſſenſium terrarum, gentium, & morum, atque rerum omnium ſumma deſcriptio, & expreſſa imago tunc fuerat. qui nec mortalium quemquam læſum,nec fœdere etiam ſibi coniunctum habebant, vtpote qui nihil metuerent ſibi mutationis, vel aduerſitatis in tanta ſecuritate & quiete,ac rerum copia.*

Reuerſique ad fratres ſuos in Saraa & Eſthaol, & quid egiſſent ſciſcitantibus.

RECTE *ac plenè obſeruata omnia,ſingulaq; à viris illis exploratoribus adnotata,atq; communibus rationibus ſubducta,verſus huius initium indicat:* Reuerſiq; ad fratres ſuos. *Ex verbo*, Et venerunt ad fratres ſuos, *incolumes & ſalui; vtpote qui nihil vmquam incommodi accepiſſent, neq; in ſuſpicionem veniſſent, dum ea conſiderarent, & contemplarentur quæ apud Laiſenſes erant, gentem ſecuram, quietam, nihil quicquam ab vllo mortalium timentem, in ciuitate libera, & ob mercaturæ communionem nulli non aperta & peruia, imò,vt ferè fit,ſuas ipſa res oſtentante, & hoſpitibus explicante, & indicante,atq; ſtatus ſui formam & rationem exponente, cum laudis & commendationis elogio.* Ad fratres ſuos. *Quorum cupiditati & voluntati magis indulgere,quàm Laiſenſium ſaluti conſulere,ac damnis abſtinere ſtudebant. Namq; hos fratres habuere,illos vt hoſtes cædendos ac diripiendos duxere.* In Saraa & Eſthaol, *ſuæ regionis metropoles & primarias vrbes, in quibus ad communia & publica negotia conuentus*

uentus fiebat, vnde illi primùm amandati & profecti, ab iis, quorum conſilio iter illud fecerant, exſpectabantur. Et quid egiſſent ſciſcitantibus. *verborum exemplarium breuitatem Latina interpretatio ad ſenſum producit:* Et dixerunt illis fratres eorum, Quid vos? *Fratrum nomē repetitum, ſeriò, & ex animo, ac ſecreto, vti expediebat, rem actā, & tractatam, & communicatam induat: neq; enim inter fratres aliter agi decuit. Tantum verò quinque viris illis ab aliis fratribus, & ab omni gente tributum, vt ſententia priùs roganda, quàm alterius rei narratio exſpectanda duceretur. Namq; perſpecta & explorata illorum virtus, & fraterni nominis fides, nihil aliud poſtulabat. Græca tranſlatio verbum aliud addidit, τι ὑμεῖς κάθησθε? Quid vos ſedetis? exemplar verò ipſum ex linguæ vſu, atq; adeò ex adiuncto reſponſo, interrogationem exſpectātium magis quàm quinque virorum perſonis adſcribit, in hanc ſententiam: Quid vos de toto conſilio hoc, atq; de itineris veſtri euentu cenſetis? opportuna ne vobis & tempora, & loca viſa ſunt ad id, de quo agimus, experiundum ac tētandum? an aliter ſeſe rem habere arbitramini? quippe negotium hoc omne fidei, prudentiæ, atque dexteritati veſtræ commiſſum eſt.*

Reſponderunt: Surgite, eamus ad eos. vidimus enim terram valde opulentam & vberem: nolite negligere, nolite ceſſare. eamus, & poſſideamus eam. Nullus erit labor: intrabimus ad ſecuros, in regionem latiſſimam; traderque nobis Deus locum, in quo nullius rei eſt penuria eorum quæ gignuntur in terra.

CONCILIATA *iam & parta ſibi apud populum authoritate & fide, exordio nihil opus eſſe ducunt ad concionem orationemq; perorandam, in eo genere quod ad conſultationes præcipuè petitur: in quo tria potiſſimùm tractantur loca, vtilitatis, facultatis, & honeſtatis. has enim probatas partes perſuaſio eueſtigio conſequitur, maximè verò ſi facultati modus etiam ratioq; conficiendæ rei adiuncta explicetur. Orationis autem caput ex rogata ſententia factum eſt, quæ deliberationis vel conſultationis propoſitio dici ſolet. Rogati fuerant quinque viri,* Quid vos? *reſpondent, Breuē veſtram petitionem breui ac deliberata ſententia excipimus, nempe, Quamprimùm nobis in hanc expeditionem eundum eſſe, nec vllam moram aliquo pacto faciendam: nihil enim magis conſilio propoſitoq; noſtro conducere, quàm feſtinatio ac celeritas; nihil magis obeſſe, quàm lenitudo vel tarditas. Atqui nos vſque adeò rem iam confectam vobis pollicemur, vt præter animi promptitudinem, & iter nobiſcum pariter capeſſendum, nihil præterea imperemus, adeò vt ne ipſi quidē conſiſtere aut reſpirare aliquantum velimus, ſed vobis, qui nihil laſſi, imò qui integri & valentes eſtis, ſurgentibus tātùm, nos, qui adhuc ſtamus, pariter viam remetiri ſumma animi alacritate cogitemus.* Surgite vos, eamus ad eos. *in exemplari.* NACHALEH GHALEHEM, Adſcendamus ſuper eos. *quo tropo rem omnino cōfectam ſignificant,*

ficant, perinde ac ſi illi, contra quos bellum capeſſeretur, ſupini iacentes, & paßim porrecti, atq; ſomno oppreßi, à vigilantibus & ſtrenuis repentè inuaſi atq; ſuperati, peſſumdari & proteri viderentur. Atq; ita quo habitu, quo ſpiritu, quo loco, & quàm ad direptionem & perniciem opportuno in ſtatu eſſent, indicat oratio. Hactenus facultas breuiter tractata ad excitandos animos ad celeritatem & expeditionem. Namque voluntatis nulla dubitatio fuerat, quando idem omnibus appetebatur, dummodo obtinendi conſtaret ratio, & vtilitatis certa fulgeret ſpes; quam iam deinceps oratores ac duces illi confirmant: Vidimus terram valde opulentam & vberem. *Non ex aliorum narratione, neq; ex hiſtoria aliqua petitã regionis laudem, ſed ex ſuo ipſorum teſtimonio perſpectam, & commendatione dignam, & ſibi, vt nihil ſuprà, expetendam optandamq; indicant.* Vidimus. *non audiuimus, ſed ipſi diligenter peragratam contemplati ſumus, non ignari rationum atq; partium cæli, atq; ſoli, & aquarum, quæ habitationis commoditatem parare ſolent. Sua ex lingua,* Vidimus terram, & ecce bona valde. *Terram* ARETS, *ad hominum vitam & cultum idoneam, vt iam aliàs adnotauimus. Vox,* ecce, *maturo ac certo iudicio rem examinatam ſignificat. vt, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. ex verbo,* Et ecce bona valde. *Latinus interpres pro* IOBAH, *opulentam & vberem reddidit, idq; rectiſsimè ſæpè etiam aliàs docet vnicum ſacræ linguæ verbũ pluribus alterius idiomatis vocibus eſſe explicandum. atq; terræ natura, quod ad aërem, & glebam, atq; aquam attinet, hoc vnico bonitatis nomine ſatis commẽdatur, ad animos, iam ſua ſponte cupidos, occupationis ac poſſeßionis auiditate & ſpe incendendos: quod vt vehementiùs fiat & alacriùs, propoſitio cum noua increpatione & exhortatione repetitur:* Nolite negligere, nolite ceſſare. eamus, & poſſideamus eam. *in exemplari ſic:* Et vos ceſſantes, ne pigritemini ire ad poſſidendam terram. *Commendatam terræ fertilitatem & commoditatem maximam exhortatione proſequuntur, nihil præter voluntatem & viæ laborem exigentes ab iis quibus perſuadere ſtudent, nulla belli aut periculi mentione facta, cùm nemo ſit qui magnam hæreditatem, conditione tantùm capeſſendi propoſita, adire negligat, vbi nihil diſcriminis, litis, & contentionis futurum ſibi intellexerit: ideo nihil petunt præter alacritatem ac diligentiam, breuisq; itineris operam; celeritatẽ verò cum primis neceſſariam poſtulant, qua omne aliorum hominum atq; incolarum præcipuè conſilium præueniri facile ſit: moram, cunctationem, tarditatemq; omnem nimiùm obeſſe poſſe, cùm vel præſentiri ab hoſtibus, vel ab aliis gentibus ipſi præoccupari poßint. ideo duo verba coniunguntur:* Nolite negligere, nolite ceſſare. eamus, & poſſideamus eam. *Atque vtilitatis ratione aſſeueranter declarata, facultatem ſimul & honeſtatem his adiunctam docent, quæ in omni deliberationis conſilio plurimum valẽt: vtilitas enim cupiditatem creat, facultas verò conatum excitat, quæ honeſtatis nomine confirmantur & impelluntur, maximè verò ſi eadem hone-*

Gen. 1

 ſtas

ſtas diuino conſilio ac iudicio declarata exiſtimetur. Nullus erit labor, intrabimus ad ſecuros in regionem latiſſimam. *In exemplari*: Cùm veneritis, intrabitis ad ſecuros in terram ſpatioſam manibus. *Nihil in viis, nihil in expugnatione & occupatione laboris, vel difficultatis, moleſtiæ aut negotij futurum; quandoquidem incolæ, qui defendere ac propugnare deberent, nihil minùs cogitent, quàm de bello vlla ex parte ſibi inferendo, nihil minùs quàm de armorum & propugnationis ſtudiis agant, vtpote diuitiis ac deliciis affluentes, perpetuamq́; ſibi felicitatẽ & requiem promittentes, nec verò cuipiam homini aut regioni negotium ipſi faceſſere velint, cùm nulla rerum ad vitam & voluptatem opportunarum penuria laborent, nec gentibus vllis aliqua ex parte inuideant. Itaq; imparatos, & ad defenſionem ſui prorſus ineptos opprimi facile fuerit ipſâ primùm inuaſione. Nec ſi maximè defendendi ſeſe, aut aditum præcludendi, vlla volũtas aut ſpes excitaret, tamen facultas iuuare poſſet in tanta celeritate inuaſionis, in latiſſima regione, ad quam complures eſſent aditus, & omnes ijs, qui explorauerant, noti, quos defendi ab incolis, & præoccupari poſſe impoſſibile eſſet: à vicinis verò & accolis, ac ſociis nihil eſſet ſperandum, quibus cum, vt ſuprà indicatum eſt, nullum nec amicitiæ ſingularis, nec inimicitiæ verbum, & ideo nullum commune eſſe periculum. Atq; hæc ſecunda ad perſuaſionem impulſio eſt, in qua manifeſta oſtenditur humani iudicij fallacia, & ignorantia vulgaris, quæ regionum & ciuitatum beatitatem ex opulentia, fertilitate, atq; ex incolarum deliciis, otio & ſecuritate metitur ac definit, quando eadem iſta omnia periculum magis & perniciem quàm felicitatem pariant. Fertilitas enim ac rerum copia inuidiam, cupiditatem, & inſidias, vel in ipſis Reipub. viſceribus, & inteſtina bella mouere, vel exteros excitare, & longiùs prouocare & adducere, otium verò & ſecuritas inopinantes, & nullis bellicis artibus inſtructos exercitatosq́; incolas & ciues tamquam vinctos prodere ac tradere ſolent. Tertius honeſtatis locus ad perſuaſionis vim grauiſſimo atque auguſtiſſimo diuinæ tum voluntatis, tum poteſtatis & authoritatis argumento abſoluitur, quo omnis dubitatio, omnisq́; cunctatio abijcitur.* Tradetque nobis Deus locum, in quo nullius rei eſt penuria eorum quæ gignuntur in terra. *In primæua lingua præterito tempore verbum hoc pronunciatur.* Tradiditque vobis ELOHIM locum. *Quamquam non apertè, ſignificanter tamen oraculum ſibi de hac re conſultum indicant, & ad Leuitæ reſponſum, dum hæc agerent, animum mentemq́; conuertiſſe videntur. Non enim illud ſingulare Dei nomen appellant, quod à ſacrificulo illo reſponſum referente fuerat vſurpatum, ſed commune illud aliud quod ipſi, dum oraculum ſciſcitarentur, vel augurium captarent, nominauerant. Quod verò de rerum affluentia & copia addunt, cùm ad vtilitatis repetitionem facit, tum verò ad diuini beneficij confirmationem plurimùm valet. Quippe tanta regionis pulchritudo, fertilitas, redundantia, & copia locum ipſum Deo charum, ſingulariq́; cura*

Vide Thucydidem initio lib. 1.

fotum

ſotum & comparatum ipſis probabant; eundem verò locum nulla incolarum vel vi, vel arte, vel diligentia munitũ atq; defenſum: ob eam ſolũmodo rem oratores iſti referunt ac depingunt, vt non illis conceſſum, ſed colendi cauſa tantum indultum dignis demum poſſeſſoribus tradendum confirment. In terra. *Notificatiuus articulus ſingularem quandam terram indicat, atq; ipſam ſibi cognitam Iſraelis regionem ſignificat, vt omnino ſuæ ipſorum ſimilis terra ad ſe pertinere credatur. Huiuſmodi etiam perorationis exemplum, & apud ſcriptores exteros obſeruare eſt.*

Nos manet Oceanus circumuagus: arua beata Hora. Epod.
Petamus, arua, diuites & inſulas:
Reddit vbi Cererem tellus inarata quotannis,
Et imputata floret vſque vinea:
Germinat & numquam fallentis termes oliuæ,
Suamque pulla ficus ornat arborem:
Mella caua manant ex ilice: montibus altis
Leuis crepante lympha deſilit pede.
Illic iniuſſæ veniunt ad mulctra capellæ,
Refertque tenta grex amicus vbera:
Nec veſpertinus circumgemit vrſus ouile,
Nec intumeſcit alta viperis humus.
Pluraque felices mirabimur, vt neque largis
Aquoſus Eurus, arua radat imbribus,
Pinguia nec ſiccis vrantur ſemina glebis,
Vtrumque Rege temperante cælitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus,
Neque impudica Colchis intulit pedem.
Non huc Sidonij torſerunt cornua nautæ,
Laborioſa nec cohors Vlyſſeï.
Nulla nocent pecori contagia, nullius aſtri
Gregem æſtuoſa torret impotentia.
Iuppiter illa piæ ſecreuit littora genti,
Vt inquinauit ære tempus aureum.
Ære, dehinc ferro durauit ſæcula: quorum
Piis ſecunda vate me datur fuga.

Hæc poëta ille ſigillatim tot carminibus elegantibus profectò perſecutus, ex vnico huius orationis & perſuaſionis verſu grauiſſimo & efficaciſſimo deduxiſſe videri poſſet: Quia dedit ELOHIM in manus veſtras locum, quo non ibi penuria vllius rei quæ in terra. *Conſultationis demũ ac perſuaſionis huiuſmodi quãta fuerit efficiẽtia, adiũcta narratione declaratur.*

Profecti igitur ſunt de cognatione Dan de Saraa & Eſthaol, ſexcenti viri accincti armis bellicis.

CVPIDIS *aliàs & iam diu nouas auentibus ſedes, certisq; occaſionem quamlibet oblatam arripere, efficaciter quinq; viri arma capeſſere, & rem*

 aggredi

aggredi perſuaſerunt. eam verò rationem initam animaduertimus, vt non magno exercitu primùm, ſed paucis delectis iiſdemq́; probè inſtructis, hoc eſt, ſexcentis viris ſtrenuis, inuaſio atque expeditio committeretur. Namq; ad imparatos ac nihil tale metuentes incolas repentino impetu inuadendos & opprimendos, is numerus ſatis ſuperq́; fore iudicatus eſt, in quo nemo ſegnis, nemo non animo & manu promptus notaretur, atque ita nec magno ſtrepitu, dum iter fieret per vicinos aut finitimos agros, præſentiretur, nec longiùs proſpectus attendētium metuentes turbaret, ac ſibi cauere cogeret. Ea autem lege atque exceptione illi inſtructi, atque ad rem gerendam fuere miſsi, vt quidquid ageretur, quidquid contingeret, quidquid denique quocumque modo captum occuparetur, nulli nouo nomini, nulli genti, vllo vel certo prætenſo titulo, niſi Daniticæ familiæ adſcriberetur. Quamquā enim eam quam ab initio ſortem Danitæ obtinuerant, retinere ac tueri cogitabant, quidquid tamen aliàs expugnarent & occuparent, non alio quàm coloniæ iure poſsideretur, ac eodem appellaretur nomine, quo tribus illa, vnde coloni fuerant deducti, hoc eſt, Danis familia. hanc nobis adnotatio illa ſententiam repræſentat, De cognatione Dan. *Vt verò non aliter interpretari rationem hāc omnem liceret, locorum præcipuorū nomina appellata ſunt.* De Saraa & Eſthaol. *Quæ omnia breui nunc oratione & quaſi argumento expreſſa, fuſiùs in acta publica relata fuiſſe intelligimus.*

Adſcendenteſque manſerunt in Cariath-iarim Iudæ: qui locus ex eo tempore caſtrorum Dan nomen accepit, & eſt poſt tergum Cariath-iarim.

LOCORVM *nomina, ſi rectè conſeruata teneantur, magnam hiſtoriarum authoritati fidem, & antiquarum rerum cognitioni lucem admouent: vnde à ſacrarum rerum enarratoribus, hæc nominum explicādorum forma & ratio diligenter tractatur. tractatur etiam à Græcis & Latinis ſcriptoribus, verùm ab illis mentiendi & audendi, ab his verò diuinādi nimia licentia. alteris enim ne quidquam ignorari exiſtimetur, nihil non excogitatur vel hiſtoriæ vel fabulæ ad nominis & famæ cuiuſlibet rationem effingendam: alteris, vtpote recentioribus, & Græcorum ferè diſcipulis, vel illorum imitatione, vel naturali facilitate facilè perſuadetur. Sed ad inſtitutum noſtrum redeamus. Magnis itineribus Danitæ breui tempore ad Leſmam perueniſſe memorantur, vtpote qui non multi eſſent, ſed ſexcenti tantùm viri agiles ac ſtrenui, & celeritatem ſibi cum primis commodiſsimam arbitrati, nihil aliud quàm de conficienda re, nullis aliis mortalium conſciis agitarent. Nam pro militaris greſſus ratione & vſu valde longum iter fuit primùm à Tſirghah & Eſthaol ad Kiriath-ieghariM, intra Iudæ agros poſitam vrbem vſque, cùm & ſua ipſorum Danitarum pertranſeunda eſſet regio, & pars etiam ex Iudæ tribu pedite metienda. Primo autem loco, in quo pernoctatum eſt caſtrorum Dan, ex eodē quo diximus exceptio-*

nis ac monumenti iure adhæſit, vt in aliena etiam tribu conſeruatam communionem generis ac familiæ vtriſque Danitis comprobaret, iis, inquam, qui citra Iudam ad Occaſum & Auſtrum, & iis qui ad Orientalem Boream poſtea habitantes viſerentur: ita vt interrogantibus nominis cauſam in aliena tribu ipſi etiam Iudæi, quorum permiſſu nomen perduraret, certam exploratamq́; redderent.

Inde tranſierunt ad montem Ephraim. Cumq́ue veniſſent in domum Michæ.

V E L *via neceſſariò per illum locum facienda erat, propter cõmoditatem & compendium, vel quinque viris illis, quibus ducendi authoritas demandata fuerat, conſulto ita agendum eſſe viſum fuit. Namque iĳ cùm reſponſo per ſacrificulum illum relato priorem negotĳ ſui partem, hoc eſt, terræ explorationem conſonam fuiſſe opinarentur, cætera omnia ſecunda ſibi fore perſuaſi ſunt, ſi eodem auſpice iiſdemq́; auſpiciis ac numinibus propitiis peragerentur: ita enim vel ſuperſtitione, vel curioſitate, vel etiam populari & communi errore homines de mente atque conſilio abducuntur, vt, quæ naturæ adſcribi debeant effecta, miraculis ac ſingulari numinis efficientiæ; quæ verò prorſus miranda, atq; rariſsima, vel ſingularia nullam aliam minorem quàm Dei virtutem probẽt, ea vel caſui, vel naturæ exemplis ac rationibus tribuant. Nemo enim prudenti animo, & ab huiuſmodi vanis cogitationibus alieno eſt, qui Laiſenſium rerum ſtatum non cuiuſpiam vel exiguæ manus, modò probè inſtructæ, inuaſioni, expugnationi, ac direptioni patentem peruiumq́; eſſe cognoſcens, in eodem occupãdo ſingularem aliquam diuinæ prouidentiæ demonſtrationem non adeò exigendam eſſe duceret, ſed rem omnem ad cæterorum bellorum ac populorum comparationem reuocandam; cùm ſæpiſſimè eueniat, vt multi imbelles, imparati, inertes ac ſecuri, à paucis conſilio & armorum vi atque peritia inſtructis perdãtur. Cæterùm viri illi conceptam iam felicitatis ſpem cum augurĳ vel ſuperſtitionis opinione aliis, quos ipſi ducebant, inĳcere ſtudent.*

Dixerunt quinque viri, qui priùs miſſi fuerant ad conſiderandam terram Lais, cæteris fratribus ſuis: Noſtis quòd in domibus iſtis ſit Ephod, & Theraphim, & ſculptile atque conflatile? videte quid vobis placeat.

V E R Æ *doctrinæ vel obliuione, vel turbatione, Danitarum mentes corruptas, & ſuperſtitionum amore atq; cupiditate etiam erroribusq́; perplexas, facilè intelligere poſſumus ex notitia morum hũmani generis, & ex communis illius hominum hoſtis diaboli fallacia ac dolo; ex qua re quinque virorum conſilium natum credimus, videlicet perſuadẽdi ſociis ad raptum Ephod, Theraphim, reliquiq́; ſuperſtitionum illarũ apparatus, ac deducendi ſecum iuuenem illum, cuius reſponſo ſeſe adiutos antea crediderant, ac deinceps quoque promotũ iri ſperabant. Eam verò rem duobus argumentis ſuadere*

dere ſtuduerunt; altero ex vſu atq; exẽplo, altero verò ex comparatione. vſus à commodo & vtili ſignificatus eſt, comparatio ex dignitate petita. vero autem ſimile videtur nonnihil à quinque viris illis, cum ſexcentis contribulibus in via communicatum fuiſſe de reſponſo ſibi per Leuitam iuuenẽ dato, cuius authoritas hactenus firmata fuerit, nulla inter eundum, redeundum, atq; inter explorandum terram offenſionis impedimento oblato. cùm verò ad ipſum Ephraitarum montem, paucis domibus quidem, verùm diuitibus feliciter habitatum, ventũ eſſet, tum demum, quod illis iam in animo erat, quinque viris commune conſilium cæteris fuiſſe explicatũ, atq;, quemadmodum expediri conueniret, indicatum. Dixeruntque quinque viri. *idem hoc loco ſignificat* Dixerunt, *quod verba fecerunt, ſiue concionem habuerũt breuem & militarem; quam facilè probauerunt propter dicentium authoritatem & gratiam apud auditores conſtantẽ. Nam oratores erant quinque viri, exploratorum antea, deinde verò ducum titulo ac poteſtate dignitateq; ornati; auditores verò fratres, quorum res agebatur publica, & communis, & priuata etiam. Exemplaris linguæ oratio ita ex verbo:* Et reſponderunt quinque viri illi [qui] euntes [fuerant] ad explorandam terram Lais, & dixerunt fratribus ſuis: Noſtis ne quòd eſt in domibus his ipſis Ephod & Theraphim & pezzel & mazzechah? & nunc intelligite quid facietis. *Quantum conferat rebus actionibusq; humanis omnibus, cùm priuatis tum publicis, numinis voluntatem ac mentem ſibi propitiam habere, nemo ſanus non intelligit. illud tamen non omnes rectè putant, videlicet quid verè pro numine haberi, & quemadmodum placari & conciliari oporteat: vnde tanta apud mortales deorum atque cultuum erupit immenſitas & confuſio. Danitæ & vtile cum primis, & pulchrum decorumq; ſibi ducunt, diuinam prouidentiam atq; voluntatem expeditioni ſuæ præficiendam quærere: rationem autem qua id agatur & curetur, mendoſam eligunt, eam tamen ſuis fratribus probare ſtudent, quòd ipſi, vana opinione ſeducti, iam probatam habeant, nimirum auferendi ſecumq; aſportãdi nugas illas, quas ipſi ſanctas ſacrasq; res, & ſibi maximè vtiles atque felices fore exiſtimabant. id autẽ quod animo agitabant, fratribus, vt perficiatur, ſuadent oſtenſione loci, pro natura atq; ſitu ſatis proſperi, cuius ſecundas res ex poſſeſſione & vſu Theraphim, & cæterorum ſacrorum natas & conſeruatas arbitrabantur. Namq; Michæ & illius matris domos, montanas quidem & ruſticas, verùm diuites ac locupletes, tunc viſere erat; cæteras autem in eadem vicinia habitatas, his non diſsimiles exiſtimari par fuit. hoc exemplum ad vtilitatem ac dignitatem oſtendendam exploratores illi vſurpãt:* Noſtis quòd in domibus iſtis ſit Ephod & Theraphim, &c. *Quidquid boni, cõmodi, atq; ſplendoris domibus iſtis contigit, Ephod & Theraphim, &* PEZZEL, *&* MAZZECHAH, *virtute atque vſu effectum eſt; quæ felicitas vt ad nos transferatur, & nobis curandum, & vobis etiam ſatagendum eſt. Namq; longè præſtat nos tot tantosq; viros, tam magnam*

rem aggreſſos, & magnæ atque felicis regionis compotes ac poſſeſſores futuros, hanc felicitatem nobis comparandam curare: quocumq; iure, quacumq; vi id fieri poßit, vel dolo, vel arte, vel armis, nihil refert, dũmodo id, quod nobis expedit, obtineamus. Etenim numen ipſum conſilium factumq; noſtrum probabit, & ſtudiũ ſui laudabit gratumq́; habebit, vtpote qui ex anguſtiori ac ignobiliori loco ad illuſtrem vrbem frequentemq́; populum, ſua ſacra transferenda conſtituerimus. Videte quid vobis placeat. *Hoc ſermone modus inſinuatur, quem ipſis agendo & obſeruando tenere expediret, quemq́; narranda deinceps actio declarat. Ex verbo:* Et nunc intelligite quid facietis. *Id verò quid nam fuerit, quod armatis fratribus agendum committeretur, facti naratione exponitur.*

Et cùm paululum declinaſſent, ingreſſi ſunt domum adoleſcentis Leuitæ, qui erat in domo Michæ, ſalutaueruntque eum verbis pacificis. Sexcẽti autẽ viri, ita vt erãt armati, ſtabãt ante oſtium.

R E R V M *atque ſententiarum huius narrationis continuatio & ſeries illa eſt: Quinque viri duces, conſtitutis ante vrbis portã ſexcẽtis fratribus, rectoq́; inſtructis ordine, atque exſpectare ſeſe iußis, ipſi tantùm ad Michæ domum diuertunt, prætextu ſalutandi Leuitæ, cui ſe ob beneficium cum hoſpitij, tum etiam reſponſi felicis gratos & officioſos probare ſimulabant; & interim quo loco ea eſſent, quæ auferre ſecum cogitauerant, explorare & perſpicere ſtudebant, vt breuiùs, minoriq́; negotio, ac nullo tumultu deinde arriperent.* Ita vt erant armati. *Rectè inſtructi armis atq; præcincti, ne, ſi vicini repentè dimicare vellent, imparati offenderẽtur. Interim enim dum iter ageretur, onuſti magis armis, quàm armati, via carpebant, vt ferè militaribus itineribus fit. cùm verò ad vrbis pomœria ventum eſt, armari & exſpectare iußi ad portam conſtiterunt. In exemplari legimus,* Qui ex filiis Dan, *non citra ſignificationẽ: namq; aliàs, niſi noſcerentur, qui nam & vnde eſſent, totam illam viciniam vehementer turbarent, atque ipſum Micham ad res carißimas celandas atq; tuendas, cum primis verò ad myſteria illa ſua conſeruanda excitarent. nunc verò cùm & quinq; viri illi, qui domum ingreßi fuerant, iam noti & hoſpitum officio atq; nomine obligati eſſent, cæteriq; omnes quamquam armati viſerentur, tamen ex filiis Dan omnes dicerentur eſſe, nihil metus aut ſuſpicionis Ephratis inferebant, quamquam quò expeditio illa tenderet incertis, tamen exſpectationem illam interpretatis fieri quinque illorum ducum, qui bona cum fide ad Micham diuerterant, operiundi cauſa.*

At illi qui ingreſſi fuerant domum iuuenis, ſculptile & Ephod & Theraphim, & idola atque conflatile tollere nitebantur, & ſacerdos ſtabat ante oſtium, ſexcentis viris fortiſſimis haud procul exſpectantibus.

R E S *ita connexa eſt: Sexcentis in ſtatione ſua ante portam attendere*

HH *iußis,*

iuſsis, quinque viri illi, Leuitam iuuenem ſalutaturi, Michæ domum ingrediuntur: ſalutant breuiter; & veluti feſtinantes, quàm primum ſalutauiſſent, diſcedunt. Hos Leuites ad portam vſque ſequitur, armatorum nimirum & ordinem, & numerũ, & ſpeciem viſurus: hæret in porta, manentibus adhuc ibidem armatis: interea quinque viri, abſente iuuene, domum redeunt, & ſpoliant.

Tulerunt igitur qui intrauerant, ſculptile, idola, atque conflatile. Quibus dixit ſacerdos, Quid facitis?

ORATIO *conciſa iuuenis improuiſo atque indigno facinore turbati animum repræſentat, qui, antequam vel clamare vel aliàs longiorem ſermonem pronunciare poßit, & terrore occupatur, & pariter promiſsis, & ſplendidioris conditionis ſpe, ad conſentiendum obſequendumq́; pellicitur.*

Qui reſponderunt, Tace, & pone digitum tuum ſuper os tuum, venique nobiſcum, vt habeamus te patrem & ſacerdotem. quid tibi melius eſt, vt ſis ſacerdos in domo vnius viri, an in vna tribu & familia in Iſráel?

NVLLVM *ius, nullum tam præſtans atque firmum officium eſt, quod cupiditate atq; ambitione tentatum, nõ violetur & corrumpatur in iis, qui cæco ſui amore impulſi, à ſimplici ac recto virtutis ac pietatis calle deducti fuerint. Leuita iuuenis iſte, ventris & gloriæ gratia, ſacerdotium immeritus, atq; indignus, prorſusq́; ineptus oblatum ſibi vſurpauerat, magis adeò mercedis & quæſtus, quàm religionis aut pietatis rationem habiturus. quare nihil mirandum, ſi nunc pinguioris, vti dici ſolet, ſacerdotij opinione & ſpe non modò eum, à quo beneficium acceperat, deſerat, ſed & ſpoliari ac diripi patiatur.* In domo vnius viri. *Quod cùm ſingulare ac priuatum munus ſit, minus commodi atque ornamenti parare tibi poteſt. Adde quòd tu iuuenis, ille ſenior, aliisq́; propriis liberis auctus eſt; apud quos, cùm ille vita functus fuerit, nihil præterea commodi vel gratiæ tibi conſtabit, nunc fortaſſe iſtum domi locum occupatum inuidentes.* An in vna tribu & familia in Iſrael? *Hæc enim & frequens & diues ad te alendum & ornandum, & perpetua eſt & ſibi conſtans, nec vllo pacto dißidens aut diuiſa. Namque quamuis maxima & numeroſiſsima ſit, numquam tamen in diuerſas diducta fuit familias, vt cæteræ tribus; ſed vnicum familiæ nomen, ac titulum,*
Geneſ. 46 *& ius perpetuò conſeruauit, videlicet Huſſæorum. S.S.E. Filij Dan, Huſsim. adeò vt ſi huius tribus populo locis ac regionibus diſtingui ac diuidi contingat, retinendus tamen fuerit vnius familiæ cenſus ac titulus, atque tibi illius totius ſacerdotij honos vnicè deferendus.*

Quod cùm audiſſet, acquieuit ſermonibus eorum, & tulit Ephod, & idola, ac ſculptile, & profectus eſt cum eis.

IMPRVDENTIORES *ætatis iuuenis, animo nondum, cõſilio, & ratione*

tione firmatus, atque iam alieno cibo citra laborem, & otio aſſuetus, eadem vitæ ratione cum maiore vtilitatis atque dignitatis opinione & ſpe facilè in fraudem pellectus adductus eſt, & officium omne erga eos, qui de ſe bene meriti fuerant, deſeruit, amicitiamq́. prodidit: ſed huiuſmodi amicitiarum, priuati vſus ratione initarum, ſimiles huic exitus eſſe ſolent.

Qui cùm pergerent, & ante ſe ire feciſſent paruulos ac iumenta, & omne pretioſum, iamque à domo Michæ eſſent procul, viri qui habitabant in domibus Michæ, conclamantes ſecuti ſunt.

INIVRIÆ *immerentibus illatæ conſcientia authores non ſatis ſecuros viuere æquè ſinit, ſed vereri ac ſibi proſpicere cogit. Non adeò multi erant Michæ familiares ac vicini, vt ſexcentis Danitis armatis metum incutere poſſent; dubitationem tamen & ſuſpicionem potuere facere vel vltionis, vel dimicationis, aut ſaltem conatus: quam ob rem non ſegniter aut negligenter agendum viſum fuit Danitis, verùm ita ordinandum iter & inſtituẽdum, vt, ſi quid turbæ aut negotij ab Ephraitis afferretur, citra puerorum ac iumentorum diſcrimẽ, citra ſarcinarum iacturam ſuſtineri poſſet.* Omne pretioſum. *Verbum* HAKEBODAH, *& graue ac ponderoſum & pretioſum dignumq́. ſignificat. quidquid graue erat, quod in dimicationis conflictu impedimentum afferret, ac præcipuè id quod ipſis pretioſum ducebatur: quo nomine illa quæ ſacra ipſis exiſtimata fuerant, & ideo ex Michæ domo ſubducta fuerant, cenſentur.* Qui habitabãt in domibus Michæ. *viciniæ illius incolæ & accolæ omnes, quorum communis illa iniuria habebatur, vtpote participum Theraphim & cæterorum ſacrorũ: qualiacumq́. illa eſſent, opinione tamen vſus & ornamenti non negligenda credebantur. his accedit, quòd natura ita comparatum eſt, vt qui proximi ſibi ſunt vici, in huiuſmodi periculis coniunctione etiam vicinitatis vehemẽter moueantur.* Conclamantes. *Re cognita, atq́. iniuriæ fama celerrimè diuulgata, ſeſe mutuis vocibus & clamoribus ex agro, & ex ipſis domibus ad dimicationis opem incitarunt, vt ferè vſu venire ſolet, maximè apud ruricolas & paganos, qui, nullo ſeruato ordine, iis quæ præſto ſunt armis inſtructi concurrunt.*

Et poſt tergum clamare cœperunt. Qui cùm reſpexiſſent, dixerũt ad Micham, Quid tibi vis, cur clamas?

QVERIMONIA *& compellatione experiri cõſtituit Michas, quippe qui ſeſe aliàs non ſatis idoneum atq́. inſtructũ videret, ſi dimicare primùm inſtitueret: blandioribus igitur ſermonibus iniuriam ſibi illatam conqueritur; quamobrem, vt in exemplari legimus, Danitas ſuo vocabat nomine, à quibus etiam non manu aut armis, ſed voce ac reſponſo exceptus eſt:* Quid tibi vis? *Quidnam tibi incommodi eſt, quamobrem perinde atq́. oppreſſus atque aliena vexatus vi clamas?* NIZGHAKTAH. *oppreſſorum & iniuria affectorum clamorem verbum hoc plerumque ſignificat.*

Qui reſpondit: Deos meos, quos mihi feci, tuliſtis, & ſacerdotem, & omnia quæ habeo; & dicitis, Qu d tibi eſt?

QVOD *iniuriarum agere ille quaſi nihil omnino læſus reprehenderetur, rei ipſius explicatione refellit, nec re ſolũmodo atque rapina ipſa, verùm iſta quoque reprehenſione ſeſe grauiter offenſum confirmat: iniuria autem compluribus nominibus ac rationibus exaggeratur. primùm quòd illi, qui & cõmunione generis, & vicinitate regionis, & hoſpitij iure prodeſſe & commodare ſibi debuiſſent, vehementer contrà obeſſe & nocere voluerint ablatione & rapina atq; abductione, & quaſi captiuitate: rapina quidẽ non vilium rerum, ſed optimarum & maximarum, ſibiq; maximè cararum & cultarum, nempe deorum ſuorum, cùm nihil homini diuinis rebus non antè ponendum, ſed nec comparandum quidem ſit; & illi non diuina, ſed dij ipſi fuerint ſublati, quo nihil dici maius potuit. nec verò qualeſcumq; dij, cõmunes videlicet, aut aliunde allati, ideoq; fortaſsis minùs æqui, & efficaces, ac propitij; ſed mei proprij penates atq; domeſtici lares, non à parentibus accepti, ſed quos ipſe de mea pecunia feceram, ideo & cariores mihi & obſeruatiores atq; cultiores; namque operum ſtudiorumq; propriorũ ac priuatorum amantior vnuſquiſque eſt, quàm alienorum; atq; adeò ij ſibi vt maximè pio ac benemerenti benigniores & propriores crederentur; & non ſolùm hoc ſeſe fraudatum conqueri, ſed etiam abducto ſacerdote, quẽ à ſe inſtitutum, ornatum, altum, & educatum conſtabat, ita vt, religione ac religionis cultu & miniſterio priuatus, nihil præterea niſi ſummam infelicitatem exſpectaret. Nam præ his tantis ſibi creditis magno ſtudio & ſumptu comparatis commodis, quid boni reliquum duceretur, nihil erat.* Et omnia quæ habeo. *Præter illa quæ explicata ſunt ſacra illis habita, nihil ſubductum omnino fuerat: ſed quia hæc maxima exiſtimabantur, ſeſe omnino exſpoliatum ac direptum conqueritur. In exemplari ſic:* Et quid mihi præterea? *Huiuſmodi enim ſtudio & affectu hæc, quæ homines ſacroſancta habent, proſequi conſueuere. Cuius illud apud exteros exemplum occurrit:*

Iuuenal. Sat. 8.

Nunc ſociis iuga pauca boum, & grex paruus equarum,
Et pater armenti capto eripietur agello,
Ipſi deinde Lares, ſi quod ſpectabile ſignum,
Si quis in ædicula Deus vnicus: hæc etenim ſunt
Pro ſummis; nam ſunt hæc maxima.

Et dicitis, quid tibi eſt? *Rogauerant illi quanam re ipſe ſeſe læſum, aut quo facto permotũ, vt ſe inſecutus ita cõpellaret; nõ quòd neſcirent ipſi quid feciſſent, ſed quòd fortè diſsimularẽt ſibi notũ eſſe, Theraphim, & cætera quæ ablata erãt, ad Michã quicquã attinere, cùm potiùs illa Leuitæ eſſe viderentur, qui ſpõte illis ſeſe ſociũ addidiſſet. vtraq; verò Michas ſibi reſpõſo vendicat, videlicet & ſacra quæ ipſe ſibi fecerat, & Leuitã quẽ ex priuato & hoſpite ſibi filiũ adoptauerat, patrẽ optauerat, & ſacerdotẽ præfecerat; quibus & perſonis & rebus nihil nõ anteferendũ, ſed nec cõparandũ ipſe duceret.*

Dixe-

Dixeruntque ei filij Dan: Caue ne vltrà loquaris ad nos, & veniant ad te viri animo concitati, & ipſe cum omni domo tua pereas.

VIOLENTORVM *& iniurioſorum hominum ingenium, atque adeò latronum aliquando exemplum huiuſmodi conſilio exprimitur, qui, vbi ea, quæ ſibi diripuerint & abſtulerint, à ſpoliatis repetuntur, gratiæ ac beneficio apponi velint, ſi vitam animamq; ſeruent; cuius cùm nullus ipſis fuerit vſus, rationem habuiſſe tamen videri volunt, atq; ita violentiam ſuam clementiæ nomine commendare ſtudent, & repetentium importunitate ſeſe expediunt. Atq; hoc iniuriarum genere militum collegia cum primis malè audiunt, qui omnes conſenſu magno officiunt, admiſſi aliquando facinoris reprehenſi culpam, quam omnes ſuſtinent, ad nonnullos, eoſdemq; gregarios & inſolentiores, minusq; militari diſciplinæ parentes, nota iam & callida oratione transferunt, & nihilominus iniuriam cõmuniter factam, communiter etiam fouent, atq; delictũ defendunt, tantum abeſt vt vertant.* Caue ne vltrà loquaris ad nos. *In exemplari.* Ne audiatur vox tua nobiſcum. *Ne altiùs quicquam proclames aut proloquaris: quippe non deſunt inter nos inſolentiores quidam, quibus magna auiditas eſt pulſandi & concidendi eos, qui ſibi quoquo modo moleſtiam vel verbo exhibeant. Ex quo eueniet, vt cùm nihil tibi nunc boni ſupereſſe quereris, tua, tuorumq; animæ, quæ nunc tamen ſuperſunt, amittendæ ſint. Huiuſmodi inſolentiæ ac violentiæ genus frequentiſſimum quendam in militia eſt, vbi quamquam prætorum authoritas iudicij cauſa conſtituta viſatur, tamen ab exteris, quamquam iniuria atque ignominia affectis, rariſsimè ſine maximo diſcrimine imploratur.*

Commoda tractemus primùm communia, quorum — Iuu. Sat. 16.
Haud minimum illud erit, ne te pulſare togatus
Audeat, imo & ſi pulſetur, diſſimulet, nec
Audeat excuſſos prætori oſtendere dentes,
Et nigram in facie tumidis liuoribus offam,
Atque oculos medico nil promittente relictos:
Bardiacus iudex datur hæc punire volenti;
Calceus, & grandes magna ad ſubſellia ſuræ,
Legibus antiquis caſtrorum, & more camilli
Seruato: miles nec vallum litiget extra,
Et procul à ſignis. iuſtiſſima centurionum
Cognitio eſt igitur de milite, nec mihi deerit
Vltio, ſi iuſtæ defertur cauſa querelæ.
Tota cohors tamen eſt inimica, omneſque manipli
Conſenſu magno officiunt. curabitis, vt ſit
Vindicta grauior quàm iniuria? dignum erit ergo
Declamatoris Mutinenſis corde Vagelli,
Cùm duo crura habeas offendere tot caligatos, Millia clauorum.

Quamobrem huiuſmodi oppreſſorum conditio, cùm nihil omnino, quo ſeſe vlciſci poßit, vel opis, vel virium nacta fuerit, iis quibus nondum fuerit priuata commodis quieta ac tacita vt ſeſe contineat, conſultiſsimum fuerit.
Libertas pauperis hæc eſt, Pulſatus rogat, & pugnis conciſus adorat,
Vt liceat paucis cum dentibus inde reuerti. *Hoc eſt quod verſu narratur ſubiuncto.*

Et ſic cœpto itinere perrexerunt. Videns autem Michas quòd fortiores ſe eſſent, reuerſus eſt in domum ſuam. Sexcenti autem viri tulerunt ſacerdotem, & ea quæ ſuprà diximus, veneruntque in Lais ad populum quieſcentem atque ſecurum, & percuſſerunt eos in ore gladij, vrbemque incendio tradiderunt.

CVM *Danitis ius omne iam in armis atq; potentia eſſe videretur, nihil minùs actum eſt, quàm de incommodo Michæ corrigendo, reſarciendóque damno: imò potiùs boni ominis interpretatione exceptum fuit, quòd cognitas iam atq; repetitas, & armata manu, alterius res tamen nullo negotio retineri, & ſecum abducere contingere, res inquam, diuinas, atq; ſibi cum primis vtiles exiſtimatas, quod felix fauſtumq; fore augurabantur, & ſecundi euentus in ea quæ præcipuè agebatur ipſis res non obſcurum ſignum, nimirum diis atq; ſacerdote Michæ ſecum in eandem expeditionem ire volentibus, atq; adeò annuentibus.* Et ſic cœpto itinere perrexerunt. *contempto Micha, nulloq; præterea in pretio habito, quibus tamen ille, vti impar, cedendum duxit: atq; ita ſua illa ſibi ipſi facta & iactata felicitate priuatus & orbatus, cariſsimorumq; bonorũ deſiderio mærens domum reuerſus, illud verè vſurpare potuit:* Nullum numen abeſt ſi ſit prudentia, ſed te
Nos facimus Fortuna deam, cæloque locamus. *Senſitq; tandem miſer homo nec illos, quos ſibi ipſi paraſſet, deos verè fuiſſe, qui nec ipſi grati, nec ſibi ipſis vtiles eſſe valuerint. Quo profectò exemplo veriſsimam illã Poëtæ ſententiam decantare, ac commendare poſſumus, in eosq; iacere, qui huiuſmodi vanis rebus, ac demum perituris, operam, ſumptum, curamq; impendunt*: Mortalia facta peribunt. Tuleruntque ſacerdotem, & quæ ſuprà diximus. *Hæc in exemplari recenſentur, poſſeßionis pronomine adiuncto; quod ad eam ſignificationem, quam indicauimus, pertinet*: Et ipſi acceperunt ea quæ fecit Micha, & ſacerdotem qui fuit illi. *Non quæ ipſi fecerant, nec ſacerdotem quem ſibi conſecrauerant, aut ex propria ipſorum patria deduxerant, atque ideo ſibi commodo fore ſperare poſſent; ſed rapta omnia ac ſubducta ex aliena domo, ex alia tribu, & alienis impenſis comparata, ſingulari ac priuata cauſa inſtituta ac dicata: ita vt, iuxta Gentium doctrinam, maiori etiam errore à Danitis peccatum hac in parte fuerit, cùm aliàs familiares non populorum tãtùm, ſed etiam ſingularum domorum dij iis præcipuè ac maximè propitij, & felices, ac ſalutares, & tutelares eſſe crederentur, à quibus primùm conſecrati, ac dicati, cultíque fuiſſent. Ex qua opinione illa Poëtarum explicantur carmina:*

Hor. Arte.

O no-

O noctes cœnæque Deûm, quibus ipſe meique
Ante larem proprium veſcor, vernaſque procaces
Paſco libatis dapibus, prout cuique libido eſt.

Horat lib. 2. Sat. 6.

Et Tibullus in Voto:

At mihi contingat patrios celebrare penates,
Ponereque antiquo menſtrua thura Lari:
Nunc ad bella trahor, & iam quis forſitan hoſtis
Hæſura in noſtro tela gerit latere.
Sed patrij ſeruate Lares, aluiſtis & iidem,
Curſarem veſtros cùm tener ante pedes.
Neu pudeat priſco vos eſſe è ſtipite factos:
Sic veteres ædes incoluiſtis aui.
Tunc meliùs tenuere fidem, cùm paupere cultu
Stabat in antiqua ligneus æde deus.
Hic placatus erat, ſeu quis libauerat vuam,
Seu dederat ſanctæ ſpicea ſerta comæ.
Atque aliquis voti compos liba ipſa ferebat,
Poſtque comes purum filia parua fauum.
At nobis ærata Lares depellite tela,
Hoſtiaque è plena ruſtica porcus hara,
Hunc pura cum veſte ſequar, myrtoque caniſtra
Vincta geram, myrto vinctus & ipſe caput.

Tibul. lib. 1. Eleg. 3. & 10.

Ita ſibi vnuſquiſque ſuos cùm fingere olim ſoleat deos, tamen Danitæ aliena ſacra, eademq́; per dolum ac rapinam ſublata, ſibi vſurpauere, & pro ſuis populo venditare & conſeruare duplici mendacio ſtuduere; cuius fallaciæ in huius capitis fine notantur, cuiusq́; falſitatis quàm plurima exempla & quondam fuiſſe, hodieq́; non rariora exſtare, hiſtorias diligenter euoluentibus compertum eſt. Ad populum quieſcentem atque ſecurum. *Calamitatem & perniciem ciuitati illi, non numinum illorum vanorum vi & authoritate, ſed Danitarum inſidiis ac dolo, atq; ipſorum incolarū ſecuritate atq; otio allatā, hac imagine intelligimus.* Et percuſſerūt eos in ore gladij. *Populares videlicet inermes, ac repentino impetu oppreſſos, armati aggreſſores magna celeritate iugularunt, eadémque opera, & vno eodemq́; tempore, vrbis domibus ac templis flammas admouere, & cædi operam dare ac ſatagere, vt turbatis vtroque periculo ac malo ciuibus nulla vel conſilij, vel defenſionis, vel ſaltem fugæ ſupereſſet copia. Namq́; incendia exſtinguere parantibus, hoſtilis gladius nocebat; arma verò ſumere volentibus, ignis intra publicas ac priuatas ædeis graſſabundus obſtabat. Atq; ita breuiter vtroq; ſtragis genere & voto, & loco potiti Danitæ, occiſorū corpora, & quidquid impurum erat, incendio abſumpſerunt, vt fana, vt publicas ædeis, cibóſque lege vetitos, ac titulos etiam & ornamenta quæcumque ciuitati illi religioſa haberentur, & minoribus regionis oppidis atque vrbibus etiam metum incuſſere, in deditionem venire coactis, eademq́; operâ vicinis atque finitimis auxilij*

auxilij ferendi cogitationem ademerunt, vtpote numquam poſtulati, nec antea ſocietatis iure ac fœdere conſtituti, nec vltro iam deinceps, niſi nimium ſerò ac fruſtra præſtandi. hoc eſt quod ſubiungitur:

Nullo penitus ferente præſidium, eo quòd procul habitarent à Sidone, & cum nullo hominum haberent quicquam ſocietatis ac negotij. Erat autem ciuitas in regione Rohob, quam rurſus exſtruentes, habitauerunt in ea.

NVLLVM *quamuis ditiſſimum atq; frequentiſſimum populum ita tutum eſſe, & conſeruari poſſe, vt non longè magis deceat atq; oporteat amicorum & ſociorum fœdere atq; communione ad caſus dubios vti, hac annotatione docemur, ex quo conſilio illa Romanis potentiſſimæ quondã omnium genti, ſociorum ſibi comparandorũ, & omni officio retinendorum, cura non poſtrema nata eſt. Quippe quo magis felix ac beatus ciuitatum ac regnorum ſtatus videatur, eo magis aliorum hominũ inuidiæ, cupiditati, & ambitioni, atq; inſidiis obnoxius eſt, eoq; magis præſidio ac ſubſidio aliorum indiget, vbi ſingularis veri numinis tutela non adſit præſens. Namque huius qui compos fuerit, inimicos ſuos cornu ventilare, & in ſe ſurgentes ſpernere non dubitabit.* Quam rurſus exſtruentes. *in eum modum quem illis ex lege ac moribus, atq; ex conſuetudine, & vſu vitæ, & ſtudiorum ſuorum domos & oppida fabricare integrum erat. ita vt quamquam ſolum idem quod antea eſſet in regione ſiue planicie, cui nomen erat* BETHREHHOB, *tamen ipſa ædificiorum, tam priuatorum quàm publicorum, forma ac ſpecies, aliam prorſus vrbis faciem exhiberet, alioq; deinceps appellaretur nomine, iuxta præſcriptum & conſultum atq; decretum publicum apud Saraam & Eſthaolem, in illius expeditionis initiis factum.*

Vocato nomine ciuitatis Dan, iuxta vocabulum patris ſui, quem genuerat Iſrael, quæ priùs Lais dicebatur.

ANNOTATIO *hæc nihil humanum vel perpetuum, vel diuturnum valde eſſe poſſe docet, eoq; magis obnoxias mutationis periculo publicas & priuatas eſſe res, quo feliciores eſſe & ſecuriores videri contingat; ſimulq; teſtatur, parum felicem eſſe eorum hominum ſortem, qui ſuis non contenti, aliena appetunt & occupant, cùm ea res ad ſuperbiam, ſuperbia verò ad inſolentiam, inſolentia ad omne nefas animos impellat. Satis enim amplam, ſatisq; ad habitationis & cultus commoditatem & vſum opportunam regionem duodecim Iſraelitarum tribus, pro ſingularum ratione ſortitæ fuerant; quam ſi cum religionis patriæ ſanctitate tuerentur, nullo prorſus vitæ mortalis fructu indigerent. Verùm ex illis quidam, vbi præſcriptos terrarum fines cupidè excedunt, alienis ad breue tempus potiti, nihil præſtantis commodi ſibi comparaſſe, imò magnum ſuperſtitionis malum adſciuiſſe demum ſenſerunt.* Vocato nomine ciuitatis Dan. *non ex ducum, aut priuati*

uati ſingularis, vel ex cuiuſquam alterius principis, aut miniſtri, aut viri titulo & cognomine, ſed Iuxta vocabulum patris ſui, quem genuerat Iſrael. Namque hoc præcipuè ſibi vni tribus illa vſurpauerat nomen, quod numquam in familias diuidi paſſa eſt, eo modo quo alias diuiſas nouimus: ita vt vrbs hæc Dan vocitata, coloniæ deductæ ius ac nomen idem, quod cæteri Danitæ, retineret, & hoc amplius haberet prærogatiuæ, vt nulli certæ aliarum totius tribus vrbium id eſſet nominis ac tituli, ſed cæteræ omnes tribus Dan dicerentur, illa verò tantùm Dan vocabulum vſurparet, atque extremum locum in Iſraelitarum finibus, imò caput ipſum, habere dictitaretur. Nam poſt hac deinceps, vbi de toto in vniuerſum Iſraeliticæ regionis agro ſecundùm cæli latitudinē mentio fieret, à Dan vſq; ad Beerſebagh citari ſolitum legimus. Quæ priùs Lais dicebatur. Primum à fundationis initio nomen hoc vrbi fuiſſe, vocabulum LARISONAH declarat: hoc autem à primis cultoribus iure impoſitum, poſtea per vim & inſidias occupata & incenſa, vnà cum prima facie amiſſum, à ſecundis poſſeſſoribus, ſiue vſurpatoribus, in Dan mutatum eſt. Quod etiam poſtea, Romanis Aſia & Palæſtina potitis, obſoleuit, atq; in Cæſareæ nomen abiit.

Poſueruntque ſibi ſculptile, & Ionathā filium Gerſam filij Moyſi, ac filios eius ſacerdotes in tribu Dan, vſque in diem captiuitatis ſuæ.

QVIDQVID in illius vrbis rationibus fuerit, nec proprium, nec legitimum, nec honeſtum contigiſſe animaduertimus; nec religionem, nec ſacerdotium, atq; adeò nec poſſeſſionem, ac nomen aliud quàm temeritatis, cupiditatis, atq; inſolentiæ, ambitioniſq; humanæ initium habuiſſe. Poſueruntque ſibi ſculptile. Optimo verbo, atq; planè ad hāc rem à poëtis vſurpato, rem interpres noſter expreſſit. vt illud: Poſuitque immania templa. &, Templum de marmore ponam. Exemplare vocabulum IAKIMV, ſtatuere, inſtituere, ac dicare ſignificat. Sibi, idq; mendosè. Namque quamquam ſibi poſitum illi prædicent, numquam tamen ſibi factum docere potuerunt; quippe Michæ fuerat ex ſua pecunia factum. Nec hoc tantùm auſi dicuntur, ſed ſacerdotem à Micha initiatum, ſibi, ſuoq; nomini adſcripſiſſe Leuitam, illum videlicet, cuius nomen antea celatum, iam nunc indicatur, Ionathan filium Gerſom filij Manaſſe ex tribu Leui, cum ipſius poſteritate: ita vt non modò vrbem, ſed cultum, & ſacerdotium, & ſacerdotij rationem priuato conſilio & auſu vſurpauerint Danitæ. Animaduertendum verò obiter fuerit librariorū vitium in noſtris Latinis codicibus, vbi Moyſi, pro Menaſſe legimus, cùm & exemplar ipſum MENASSE, ſuſpenſa litera N, non ſine myſterio habeat, & Chaldaica atq; Græca verſiones idem referant. Atq; nefas illud non modò in illa ciuitate conſtitiſſe, verùm ad omnem Danitarum tribum communionis contage dimanaſſe accuſatur, vt obliti Dei patrij Danitæ etiam ij, qui antè captā Laiſam ſuum ius ac nomen tenue-

מְנַשֶּׁה ME N ASSE

tenuerant, vnius vrbis per dolū vſurpatæ acceſſione eò inſolentiæ venerint, vt alienum ac vanum cultum proprio ac vero prætulerint. Vſque ad diem captiuitatis ſuæ. *Pronomen* ſuæ, *obſcuriorem indicat relationem, quam exemplaris lectio, & Græca etiam verſio illuſtrant. Ex exemplari ſic :* Vſque ad diem migrationis terræ. μετοικεσίας τῆς γῆς. *Nec aliud tempus adnotatio hæc indicat, quàm id quo prima Iſraelitarum terra ſacrarum ac publicarum mutatio rerum exſtitit. ea autem fuit, cùm ob incolarum culpam atq; noxam reipublicæ illius facies omnis inuerſa fuit, Palæſtinis præſtantibus, & Iſraelitarum partem occidentibus, partem verò vnà cum fœderis arca, quod ſacroſanctum illius gentis fuerat, ſacrarium abducentibus. Nec aliam interpretandi planiorem rationem rerum ac temporum ratio & ſeries capit, nec ſubiunctum etiam carmen cogitari permittit. Atq; nefarij ſceleris iſtius commemoratione & exprobratione illud à vate decantatum*
Pſal 77. *legimus: Et tentauerunt, & exacerbauerunt Deum excelſum, & teſtimo-*
„ *nia eius non cuſtodierunt. Et auerterunt ſe, & non ſeruauerunt pactum:*
„ *quemadmodum patres eorum, conuerſi ſunt in arcum prauum. In iram con-*
„ *citauerunt eum in collibus ſuis, & in ſculptilibus ſuis ad æmulationem eum*
„ *prouocauerunt. Audiuit Deus, & ſpreuit, & ad nihilum redegit valde Iſ-*
„ *rael. Et repulit tabernaculum Silo, tabernaculū ſuum, vbi habitauit in ho-*
„ *minibus. Et tradidit in captiuitatem virtutem eorum, & pulchritudinem*
„ *eorum in manus inimici. Et concluſit in gladio populum ſuum, & heredi-*
„ *tatem ſuam ſpreuit. Hæc itaq; tempeſtas captiuitatis ſiue migrationis terræ, dies hoc loco dicitur, eadémque apertè ſubiuncto declaratur verſu.*

Manſitque apud eos idolum Michæ omni tempore, quo fuit domus Dei in Silo.

FVIT *autem in Silo vſque ad miſerabilem exitum Sacerdotis Heli, cui inter cætera negligentiæ crimina hoc etiā vitio datur, diſsimulatæ apud Danitas ſuperſtitionis, & vani cultus non aboliti. Ab eiuſdem enim morte Samuelis munus & officium, authoritas & cura vigere cœpit, cuius operâ & ſtudio iſtud etiam ſcelus expiatum fuit. idem autem Samuel hiſtoriæ huius creditur ſcriptor, quæ inter Prophetarum monumenta, diuinaq; dictata, vt Ioſuæ & Regum libri, connumeratur. Horum autem magnorum atq; peſsimorum exemplorum occaſionem non aliunde captatam, quàm ex legitimi atq; prouidentis rectoris defectu, ipſe libri author declarauit.*

In diebus illis non erat Rex in Iſrael.

QVI *ſi adfuiſſet, huiuſmodi inceptorum & facinorum audaciam damnans, atque impiam iudicans, comprimeret, iuſtéque in authores animaduerteret.*

CAPVT

CAPVT DECIMVMNONVM.

FVIT quidam vir Leuites habitans in latere montis Ephraim, qui accepit vxorem de Bethlehem Iuda.

OB *feminarum imprudentiam, multarum & maximarum calamitatum cùm priuatis tum publicis rebus allatam, compluribus exemplis cognouimus: ex quorum numero duo grauiſsima hoc in libro narrantur, ea tempeſtate edita, qua, qui publica facinora compeſceret, apud Iſraelitas rector deſiderabatur. Harum autem hiſtoriarum connexio propterea facta eſt, quòd vtraque ex Bethlehem Iudæ ortum habuit, & ad montem Ephraim pertinuit, & ex mulierum vitio vtraque ad publicam communemq́; multorum perniciem dimanauit. Quantum enim mali ex Michæ matris ſuperſtitione cùm Ephraitis, tum Danitis allatum fuerit, in iis quæ præceſſere capitibus accepimus: nunc verò quantũ Beniaminitis, atq; adeò Iſraeli omni ex vnius mulieris temeritate ac leuitate acceſſerit, impræſentiarum docemur. Leuitis quamquam certæ quædam vrbes, habitationis cauſa, aſsignatæ erant; tamen non omnibus eodem ſemper loco fuit neceſſariò hærendum. Siquidem multa in vita accidere potuere vel commoda vel incommoda, vel aliàs opportuna negotia, quæ hunc atq; illum ex eadem gente in aliarum tribuum regiones & vrbes migrare cogerent, inter quæ & colligendarum ex cæteris tribubus decimarum, quibus Leuitæ alebantur, cura eſſe potuit certis quibuſdam contribulibus communiter demandata. Huiuſmodi quicquam acturus Leuites quidam nobilis & honeſtus aliàs vir, vt exemplaris lectionis verbum ſignificat, hoſpitem in Ephraitici montis latere agebat, qui eodem tempore vxorem non legitimo ritu, ſed* PILEGES, *hoc eſt, concubinæ conſuetudine acceperat. de quo coniugij genere iam ſuperiùs diſſeruimus, cùm de Abimelechi rebus geſtis commentaremur. Hæc, quia non erat legitimo ſacrata atque dicata ritu, virum, quem faſtidiſſe videtur, deſerendum duxit, atq; eorum quæ euenire poſſent incommodorum, vel parum prudens, vel omnino ſecura atque negligens, voluntati ſuæ indulgere, quàm honori & officio conſulere maluit.*

Quæ reliquit eum, & reuerſa eſt in domũ patris ſui in Bethlehem, manſitque apud eum quatuor menſibus.

QVÆ reliquit eum. *Verbum* THIZNAH, *hoc loco pronunciatum, argumento eſt, nomen* ZONAH, *non ſemper impudicam aut meretricem ſignificare mulierem, ſed interdum eas quæ nulli viri iugo colligatæ viuere agereq́; gaudent. Nam ſi hæc adulterij cauſa à viro diſceſsiſſet, reuoc[illegible] non poterat, legibus & moribus id vetãtibus. Fuit itaq; diſceſſus huiuſ[illegible] faſtidio atq; temeritate mulieri gratus, quæ tamẽ nulla alia, quàm pate[illegible] viri domum cõmutare inſtituit; ita vt magis iræ, quàm fraudis, ſeſ[illegible] ri pateretur.* Quatuor menſibus. *In exemplari eſt,* Dies qua[illegible] menſes. *ita vt* dies *annum non ineptè nonnulli interpretent[illegible]*

menſes additi, ſedecim conficiant. Chaldaicus paraphraſtes eam lectionem fouet, quam verſio noſtra refert, quatuor menſium dies, hoc eſt, tot dies, quot quatuor menſibus percurruntur, quamquam non ab initio ad finem vſque menſium enumerati.

Secutusq́ue eſt eam vir ſuus, volens reconciliari ei atque blandiri, & ſecum reducere, habens in comitatu puerũ, & duos aſinos: quæ ſuſcepit eum, & introduxit in domum patris ſui.

A dilectæ ſibi mulieris deſiderio impulſus vir, feminea iræ atq; leuitati parcendum, & amori ſuo indulgendum ducens, omnem ad reuocandum curam opportunamq́; operam impendit, vltro ipſe eam proſecutus, quæ non coacta, ſed ſponte ſua diſceſſerat; ſatis ad explendam mentẽ interualli totis illis diebus interceßiſſe arbitratus, mollibusq́; verbis, atq; miti officio, ſuiq́; præſentia leniendam & ſedandam, ac ſecum reducendam ſperans. vtq́; ſtudium atq; conſilium ſuum meliùs probaret, aſellorum par, & iuuenẽ comitem deduxit, vt honeſtiùs & liberaliùs deduceret reconciliatam, quam iratam diſceßiſſe viderat. illa verò viro apparatuq́; conſpecto, & pœnitentia, quæ iam deferueſcenti iræ ſucceſſerat, mota, & amore etiam impulſa, ſalutantem ſeſe hominem blandè excepit, atq; in paternas receptum ædeis gratum veniſſe declarauit.

Quod cùm vidiſſet ſocer eius, eumq́ue vidiſſet, occurrit ei lætus, & amplexatus eſt hominem, manſitq́ue gener in domo ſoceri tribus diebus, comedens & bibens familiariter.

GENERI *authoritate permotus, & officio etiam vltro facto allectus ſocer, omnes pietatis, & humanitatis, atq; hoſpitalitatis partes præſtare ſategit. non qui vel filiam retineret, quod nefas putabat; nec qui eodem loci habitare vtrumque oraret: ſed qui, quàm diu poſſet, ambos conuiuiis & lætitia exhilararet, curaretq́;, quantum poſſet, & ageret, vt, quod moleſtiæ puella viro diſcedendo dederat, ipſe indulgendo compenſaret: quamobrem hoſpitij tempus apud ſe, quàm longißimè poſſet, producendum ſatagebat.* Comedẽs & bibens. *conuiuæ modo & more, non hoſpitis tantùm, epulo atq; vino abundè ac lautè expletus. Quo tempore & ſoceri erga ſe animum cognouit beneuolum, & à via facta nuper ſatis quietis ſibi & iumentis conceſſum duxit, & ſpatium ſeſe ac ſarcinulas ſuas præparandi vxori dedit, ac de reditu in propriam domum ſeriò egit.*

Die autem quarto de nocte conſurgens, proficiſci voluit. quem tenuit ſocer, & ait ad eum: Guſta priùs puſillũ panis, & conforta ſtomachum, & ſic proficiſcêris. Sederuntq́ue ſimul, ac comederunt & biberunt.

REDITVS *atque itineris certus, cùm iam de mulieris voluntate nihil dubitaret, conuiuio atque hoſpitio ſatis ſuperq́; indultum exiſtimauerat.*

Nam

Nam ſunt talis quoque tædia vitæ Magna: voluptates commendat rarior vſus. *nec continuis quinque diebus epulationi atq; genio vacare debet ac poteſt, quiſquis aliquid negotij aut officij ac muneris habet; nec etiam qui viam instituit, ſolis ortum exſpectare antequã ſua præparet, ſeſeq; accingat, cùm maximum & impeditiſſimum proficiſci volentibus primum iter eſſe ſoleat, iis præcipuè, quibus mulieres aliò traducendæ ſunt, quarum grauius & importunius eſſe ſolet cum motu onus. Quamobrẽ vir ille profecturus ſummo mane conſurrexiſſe dicitur: dumq; iam ſocero valedicere vellet, interim fuiſſe retentus, dum quicquam pranderet, ne inani ventre viam tenderet, ac diem duraret; quod laborantibus moleſtum ducitur. Verùm dum prãdium producitur, & vini atque ſermonũ prolixitate tempus luditur, intempeſtiuior iam cupiente adhuc detinere ſocero viſa hora eſt, ad primum iter certo, commodo, & opportuno loco abſoluendum.*

Dixitque pater puellæ ad generum ſuum: Quæſo te vt hodie hîc maneas, pariterque lætemur. At ille cõſurgens cœpit velle proficiſci, & nihilominus obnixè eum ſocer tenuit, & apud ſe fecit manere. Mane autem facto, parabat Leuites iter. Cui ſocer rurſum, Obſecro, inquit, vt paululum cibi capias, & aſſumptis viribus, donec increſcat dies, poſtea proficiſcaris. Comederunt ergo ſimul. Surrexitque adoleſcens, vt pergeret cum vxore ſua & puero. Cui rurſum locutus eſt ſocer, Cõſidera quòd dies ad occaſum decliuior ſit, & propinquat ad veſperum: mane apud me etiam hodie, & duc lætum diem, & cras proficiſcêris vt vadas in domum tuam.

NON *adeò propriis affectionibus indulgendum eſt, vt amicorum commodis non conſulatur in primis. Namque rerum omnium agendarum ſua cuiuſq; tempora, ſuæq; opportunitates ſunt, quæ negligere aut prætermittere calamitoſum fuerit. Dies ipſe hominibus ad agendum cõceſſus, cuius rationibus & momentis vitæ munia metiri oportuerit. S. S. E. Poſuiſti tenebras, & facta eſt nox: in ipſa pertranſibũt omnes beſtiæ ſiluæ. Catuli leonum rugientes vt rapiant, & quærant à Deo eſcam ſibi. Ortus eſt ſol, & congregati ſunt, & in cubilibus ſuis collocabuntur. Exibit homo ad opus ſuum, & ad operationem ſuam vſque ad noctem. Itineris ratio ita ſubducta fuerat Leuitæ, vt ex Bethlehem tempeſtiuè, hoc eſt, ad diluculum profecto, ſatis longa conſtaret dies, quoad Ephraim vſque montium latera deueniretur. quamobrem illi cura ſemper erat ſummo mane ſurgẽdi, ac ſeſe ad viam parandi: ſed ſoceri officio & ſtudio cõcedendi animus facilè retineri patiebatur, ne rogãti cenſeretur aſperior.* Nil moror officium quod me grauat, *ait poëta. &*, Sedulitas autem ſtultè quem diligit vrget. *ita ſocer, dũ genero ſedulus eſſe contendit, impedimento eſt ad profectionem; adeoq; imprudenter vterq; agit, vt nec ille tempeſtiuè illũ diſcedere ſinat, nec hic opportunè retinen-*

Pſalm. 103.

tinentem demum audiat. Nam quinta die, cùm itidem ad prandium retentus, diutiùs, quàm oportuerat, accubuiſſet, & inter vina temporis falleretur horis; moræ demum pertæſus, repentè conſurgit, intempeſtiuè atq; obſtinatè viam capeſſiturus, quā tamen ſocer, ſiue amicitia, ſiue prudentia, ſiue vtroq; commotus, quàm ſtudioſiſſimè deprecatur, argumentis à neceſſitate & vtilitate petitis. Altero, quòd non ſatis ſupereſſet horæ ad iter, quò intēderat, peragendum, eſſetq; neceſſariò in via alicubi pernoctandum. Altero verò, quod nullibi commodiùs & gratiùs duci nox illis poſſet, quàm domi ſuæ, vbi nihil præter hilaritatem & quietem curandum eſſet, præſtareq; vno integro itinere viam abſoluere, atque proxima nocte ſecuros intra proprias ædes agere, & conſueto requieſcere lecto, quàm, partitis itineribus, noctem vnam integram interponere, atque ita laborem, & curam, moleſtiamq; ingratè augere, maximè cùm vitare integrum eſſet. Conſidera quòd dies ad occaſum decliuior ſit. *Eorum animalium omnium, quæ interdiu exercentur, & vires & ſpiritus à meridie remitti ſolēt; cumq; declinante ſole paulatim lenteſcere, atque ita minus & viæ & operis à prandio ad occaſum, quàm ab ortu ad prandium conficitur, minùs etiam animus ad agēdum intenditur. id ſignificare volens Leuitæ ſocer, dum & filiæ amori indulget, & generi labori parcere ſtudet, horam indicat importunam, verbo proprio vſus, quod hanc, quam indicauimus, rationem ex conſequenti arguit.* Cui rurſum locutus eſt ſocer. *In exemplari vtraq; affinitas κατὰ τὸ πάθος exprimitur:* Et dixit illi ſocer ſuus, pater puellæ. *vt cui vtriuſq; commoda & incommoda curæ non mediocri erant.* Conſidera quòd, *&c.* Ecce quæſo remiſſus eſt dies ad occidendum. *Iam diei impetus lenteſcit, & horarum opportunitas decreuit.* Mane apud me etiam hodie. *Neceſſariò enim tibi alicubi hac nocte manendum eſt, nullibi autē quàm apud me commodiùs, apud quem, præterquam vobis indulgendi, & gratam requiem donandi, nulla ſupereſt cura.* Et cras proficiſcêris, vt vadas in domum tuam. *Id hoc modo dixit, quòd non longior à Bethlehem ad illius domum vſque, quàm vnius itineris via conſtaret: cōmodiſſimum autem erat, ſoceri, hoc eſt, penè dicam propria domo profectum, eadem die proprium ad larem venire citra vllam interceptæ noctis moleſtiam. id autem facilè & aptè fieri poſſe, poſtridie ſummo mane proficiſcenti. ideoq; in exemplari legimus:* Et conſurgetis diluculo cras ad viam veſtram, & ibis in tentorium tuum. *Ita peragetis viam, vt in veſtrum tentorium tempeſtiuè deueniatis: id quod conficere hodie poteſtis minimè.*

Noluit gener acquieſcere ſermonibus eius, ſed ſtatim perrexit, & venit contra Iebus, quæ altero nomine vocatur Ieruſalem, ducens ſecum duos aſinos onuſtos, & concubinam.

LONGIORIS *fortaſſe in loco hæſionis tædio affectus, ac propriæ domus reuiſendæ, puellæq; reducendæ cupiditate, aut alio ſimili conſilio impulſus,*

ſus,eadem illa nocte ibidem pernoctare recuſauit,& quamquam deprecanti ſocero,tamen valedixit,viamq́ capeſsiuit. Acquieſcere ſermonibus eius. *quibus proximam noctem apud ſe manere rogabatur. namque hæc ſermonum ſumma fuit,quam verbum* LALVN *apertè explicat.* Contra Iebus, quæ altero nomine. *Tota regio illa Iebuſæorū fuerat,ex illorumq́ nomine Iebuſæa dicta quondam,cuius prima ac regia vrbs ob ſitus altitudinem* Ieruſalem *cognominata,ab aliaq́ diſtincta,quæ ſine adiuncto aliquo Salem fuit appellata: de quibus in ſacro Apparatu ſcripſimus.Eadem vero Ieruſalem ab antiquo habitatore, qui nondum per Beniaminitas fuerat eiectus, Iebus nomen tenebat. namque ager ille omnis Beniamini tribui ſorte ceſſerat. In illum agrum,imo in illius vrbis atq́ gentis proximum tractum ante ſolis occaſum Leuita deuenerat,adeò vt facilè atque breui diuertere eodem poſſet.* Ducens ſecum duos aſinos. *Ratio ſignificāter exponitur tum tardi itineris,tum etiam deliberationis proximo verſu explicandæ. Expeditis enim atque altiùs præcinctis longè maior viæ pars pari tempore confici potuit; at verò iumenta agenti,eademq́ ſarcinulis onuſta,ac puellam iuuenem atque teneriorem,non ancillam,ſed charam ſibi;id eſt,* PILEGESSO, *ducenti lentiùs incedendum neceſſariò fuit ,parcendumq́ huius inſueto & aſellorum nimio labori.*

Iamq́ue aderant iuxta Iebus,& dies mutabatur in noctem, dixitq́; puer ad dominum ſuum: Veni obſecro , declinemus ad vrbem Iebuſæorum,& maneamus in ea.

NOCTVRNVM *tempus cùm labori operiq́ omni,quod extra domum initur,importunum incommodumq́ cenſetur,tum itineri faciendo incommodiſsimum,ac plerumque non tutum : iisq́ maximè , quibus & regio & via ignota eſt: quamobrem diei noctisq́ viciſsitudo hominis operibus quiete leniendis ac temperandis diuinæ prouidentiæ munere conſtitit. S. S. E. Po-* Pſalm. 103.
ſuiſti tenebras,& facta eſt nox: in ipſa pertranſibunt omnes beſtiæ ſiluæ. ››
Catuli leonum rugientes vt rapiant,& quærant à Deo eſcam ſibi.Ortus eſt ››
ſol,& congregati ſunt,& in cubilibus ſuis collocabuntur. Exibit homo ad ››
opus ſuum,& ad operationem ſuam vſque ad veſperam. Quàm magnificata ››
ſunt opera tua Domine!omnia in ſapientia feciſti. Prior autem iuuenis de ››
diuertendo,deq́ petendo ad quietem proximo loco herū monuit, vt qui propter ætatem timidior,ac propter itineris & onerum regendorum , atq́ mulieris importunitatem vectionemq́ feſsior eſſe potuit : tum etiam quòd huiuſmodi famulis,dum modò cibo ac victu prouiſum fuerit, ſeriùs an citiùs peragatur via,minùs curari conſueuit: imò quo breuius,eo gratius ducatur iter. religionis verò in rebus agendis ratio his minùs exacta,quàm viris ac dominis habeatur,præſertim initiatis ac ſacris,qualis Leuites hic erat; cui, quod in ſpeciem honeſtius ac tutius videbatur,optanti,tamen propter malitiam hominum infeliciter ſucceſsit. Iebus illa tempeſtate dicebatur Ieruſa-

lem,

lem, atque regio omnis illi vrbi quondam vicina, quam Iudæ ac Beniamini tribus poſt Ioſue mortem bello ceperant, vnicis Ieroſolymis exceptis. S.S.E.
Iudic. 1. *Iebuſæum autem habitatorem Ieruſalem non deleuerunt filij Beniamin:*
,, *habitauitq́; Iebuſæus cũ filiis Beniamin in Ieruſalem vſque ad præſentem*
,, *diem. Ex quo apparet, regionem illam omnem & Ieruſalem & Iebus fuiſſe appellatam. namq; intra ipſa Ieroſolymorum mœnia nulli hoc tẽpore Beniaminitæ conſederant. Nec verò hiſtoria hæc iis, quæ antè recenſitæ ſunt, narrationibus temporum ordine ac ſerie contexitur, ſed opportunè hoc loco poſt Michæ exemplum ponitur, quòd vtrumque inter Ioſue Ducis & Regum initia quaſi interregno quodam exſtiterit, vtrumque Bethlehemo in Ephraitas per Leuitem apportatum fuerit, & magnam Iſraelitarũ publicæ rei attulerit calamitatem. Antè ergo quàm de Regibus inchoaretur hiſtoria, quid nam publicè actum fuerit, dum Regibus aut vindicibus populus carebat, ad poſteritatis exemplum literarum monumentis mandatum Spiritus voluit ſanctus: vt quid nam & quantum incommodi rectoribus deſtitutæ reſpub. patiantur, quantum licentiæ, tum in religione & in moribus, ad perniciem vſque graſſari ſoleat, notetur. Nam dum homo, homo tantùm eſt, id eſt, dum Spiritu Dei non agitur, niſi iudiciorum, & legum, atque potentiorum authoritate & metu cõpeſcatur, ad libertatem cogitationis primùm declinans, paulatim ad impudentiam, ac demum ad intolerandam prorumpit licentiã. Puero in Iebuſæorũ vrbe proxima cẽſebatur manendũ, vbi profectò minus iniuriæ fuiſſet acceptum, vtpote populo ſub principũ ac ducum poteſtate gubernata, & ideo legibus parente ſuis, atq; ex conſequenti meliùs atque innocentiùs agente, quàm ij, quibus nullus eſſet rector. Nam niſi Iebuſæus & pacis & belli diſciplinam teneret, tam vicinus hoſti conſiſtere ac durare potuiſſet minimè.*

Cui reſpondit dominus: Non ingrediar oppidum gentis alienæ, quæ non eſt de filiis Iſrael, ſed tranſibo vſque in Gabaa.

IN *communi hominum conſuetudine nihil incommodius experiri eſt, quàm generalis & nulla exceptione temperata cenſura, ſiue ea in odium, ſiue in gratiam, ſiue in miniſteriorum ratione, ſiue aliàs quacumque re ſtatuatur: fereq́; omnes antiquas ac noſtri etiam ſeculi Reſp quaſcumque labefactatas nouimus, ex eo detrimentum primum accepiſſe obſeruauimus, quòd tum de ordinibus, tum etiam de conditionibus hominum, non ex delectu, ſed ex genere ipſo omni decretum fuerit: Omnes nobiles ad rerum adminiſtrationem aptos admittendosq́;, nullum ex ima plebe, nullum ex hoſpitibus, ex aduenis nullum, ex illo, vel illo ordine, ex illo ſanguine, ex illa vel illa diſciplina nullum, ex illis vel illis cunctos. Hæc ita exiſtimare ineptum; ita verò ſtatuere, atque inſtituto & more defendere, iniuſtum, ac tandem exitiale*
Pſal. 61. *deprehenſum. Mendaces filij hominum in ſtateris ſuis, vt decipiant ipſi de*
,, *vanitate in idipſum. Quamobrem iuſtè, quod iuſtũ eſt, perſequêris, diui-*

ni Spiritus & oraculi doctrina eſt. Atq; Leuites hic, vel gentium aliarum odio ad faſtũ vſque concepto, vel ſingulari nimis nominis ac ſanguinis proprij profeßione, vel vnius noctis commodum hoſpitium apud Iebuſæos vel horruit, vel certè recuſauit, eiuſmodi omnem illum exiſtimans populũ, apud quem diuerſari minùs tutum, aut pro ſui ordinis dignitate minùs decorum putaret: cùm tamen nullus locus adeò inhumanis, adeò feris moribus infamis ſit, in quo peregrinantium atque hoſpitum ratio non habeatur, maximè ſi ex vrbium & frequentiorũ oppidorum ſit numero, qualis Ieruſalẽ erat, ciuitas regia, & ſuis legibus atque inſtitutis gubernata, cuius commoditas natura ſua pagis, & vicis, & minoribus oppidulis potior vidẽda fuit. Nam ſi vſpiam inſolentia, & inciuilitas, inhoſpitalitasq; viget, inter paganos & montanos maximè: inter vrbanos verò ac ciuiles homines namquã defuere aliqui, qui, tametſi non eandem religionem obſeruent, humanitatẽ tamen colant & exerceant, exterisq;, vt Paulus Lucasq; teſtati ſunt, exhibeãt id, quod nos noſtris in peregrinationibus mari ac terra obitis, ſæpiùs ad remotas etiam gentes, fuimus experti: atque in Hiberniæ portubus & frequentioribus vrbibus præcipuè, quò ne appelleremus, nautæ & comites vehementer verebantur, obnixeq; contendebant. Gentis alienæ, quæ non eſt de filiis Iſrael. *Quamquam enim in Beniaminitarum & Iudæ ſortem incidiſſent Ieroſolymi, nondũ tamen illis in poſſeßionem vſumq; cõceſſerant. Omnes itaque alienæ gentis homines, vel conſuetudine breui vnius noctis hoſpitij indignos ſibi duxit, vel omnes metuit: nullos verò Iſraelis filios, quocumq; loco & modo agentes, horruit, nullos non eſt dignatus: vtraque verò ſententia deceptum res ipſa exitusq; prodidit; & planè docuit, homines non ex generis aut ſanguinis nomine, ſed ex moribus cenſendos eſſe: ſimpliciùs certè ac tutiùs puer monuerat pro tẽporis, loci, & ſua ipſorum ratione. Nam cum iuuene, & venuſtæ formæ muliere, ad frequentem vrbem, quàm ad paruum oppidũ diuertere, cõſultius multo fuiſſet. Vicit tamen heri ſentẽtia.*

Tranſibo vſque Gabaa: & cùm illuc peruenero, manebimus in ea, aut certè in vrbe Rama.

DVO *oppida erant in Iebuſæorum terra à Beniaminitis occupata: alterum in accliui colle, cui ex ſitu Gibgha nomen fuit, Hiſpane* Cueſta, *ſiue* Coſtera: *alterum in montis cacumine ex loco Rama dictum, quod culmen Latinè dici poßit. Hiſpanis in Bethica duo oppida ſunt,* Cumbres majores, y Cumbres menores. *Ita etiam plura loca apud Iſraelitas Rama & Gibgha vocitata. Itaq; vnum ex his Beniaminitarum oppidis petendum ſibi decreuit, & comiti perſuaſit Leuites: vtrum nam, incertum, ſed ex lucis tempore & opportunitate ſtatuendum.*

Tranſierunt ergo Iebus, & certum carpebant iter: occubuitq; eis ſol iuxta Gabaa, quæ eſt in tribu Beniamin.

OCCVBVIT eis ſol. *Lucis ac diei horæ, quæ ſecundùm naturæ dimen-*

ſionem fiunt, ſuos certos ſingulis in locis curſus ac terminos habent: verùm eædem ad hominum operas relatæ, varios ſortiuntur exitus; breuiores illis, longiores his viſæ, pro operis celeritate vel tarditate, proq; incepti ratione. Ideoq; alia aliis videntur breuiora, aliis verò longiora itinera, vel operum penſa. Sol quidem ſuo tempore occaſum petiit, pro ratione horarum anni, ac pro regionis modo: illis verò intempeſtiuiùs vlteriùs peruenire cupiētibus, nempe iuxta Gabgha Bēiamin. Hiſpanicè, Al paraje de la cueſta de Benjamin. *ita vt ad Ramathan nō niſi noctu peruenire poſſent; quod etiam conſultius fuiſſet, vtpote locum frequentiorem, atq; ideo cultiorem & ciuiliorum hominum conſuetudinem experturis.*

Diuerteruntque ad eam, vt manerent ibi. Quo cùm intraſſent, ſedebant in platea ciuitatis, & nullus eos recipere voluit hoſpitio.

IAM *primùm non inciuilem tātùm, ſed agreſtem inhumanumq; locum arguit communis illa & publica incolarum omnium negligētia ac durities animi; qui officij ac pietatis omnis immemores, honeſtum in ſpeciem virum, & cultu atque habitu non ſordidum, ac fortaßis Leuiticis inſignibus commendatum, cum vxore iuuene ſatisq; ornata, & puero comite atq; iumētis, quæ omnia conditionis honeſtatem præferebant; tamen omni hoſpitij vel leuißima commoditate priuatum manere paßi ſunt, non ſolùm cibo & potu vnius noctis, verùm etiam tecto ad ſecuritatem, atque noctis intemperiem vitandam negato; quod vnum vel à pauperrimo quoque præſtari potuerat, vbi nulli etiam ditiores eſſent, nulli qui aliquando peregrinati idem beneficij apud alios accepiſſent. turpe ſanè & infame peccatum, atque ab illa antiquorum patrum Abrahami, Iſaaci, Iſraelis, & Lothi, atque adeò Raguelis Madianitæ comitate & humanitate prorſus alienum, quorū non in notos, vicinos, & cognatos, verùm in ignotos hoſpitalitatis exempla celeberrima exſtiterant, atq; iſtis non ignorata oportuit. notanter verò indicatus eſt locus,* In platea, *publica nimirum ac frequenti, vbi nemo peregrinos ſibi non viſos excuſare potuit, vti ad inferendam iniuriam nemo ſibi viſos diſſimulauit poſtea.* Nullus recipere eos voluit hoſpitio. *Hoſpitij nomen Latinum maiora & minora hoſpitalitatis complectitur officia. Id verò quod in exemplari lingua legitur, minimam hoſpitalis commoditatis partem tantùm denotat, tecti videlicet opportunitatem & copiam, ad noctis metum & incommoda vitanda: nam de cibo, de iumētorum pabulis, de alia omni re nihil vel his poſtulabatur, vel iſtis cogitabatur, etiam tectum, quò ſuccederetur, non concedentibus. Quid inhumanius, quid ruſticius notari poſſet, quamquam nulla præterea addita fuiſſet iniuria? Huiuſmodi leuiſſimam & facillimam hoſpitij incommoditatem, tamquam inhumani animi indicem, Troiani hoſpites apud Reginam Carthaginenſibus obijciebant:*

Aeneid. 1. Quod genus hoc hominum? quæve hunc tam barbara morem
Permittit patria? hoſpitio prohibemur arenæ.

Nec

Nec illud apud Satyricum inhumanitatis erga probum ac doctum virum adnotatum exemplum diſsimile eſt:

——— vltimus autem
Ærumnæ cumulus, quòd nudum & fruſtra rogantem
Nemo cibo, nemo hoſpitio, tectoque iuuabit. Iuuenal. Sat.

Quippe vt hoſpitalitas quondam non ſolùm bonis viris laudata, ſed multis etiam nobilibus ac præcipuis vrbibus & locis magno decori habita, & ſtudioſè curata exercitaq́, atque inter primas humanitatis pietatisq́ parteis commendata fuit: ita rurſus inhoſpitalis nomen & inuidiam, & opprobrium æternum cum ignominia certis peperit regionibus: vnde inhoſpitalem Caucaſum poëta dixit. Alterq́ etiam minùs tutis maris tractibus & ſinubus, huiuſmodi epithetũ attribuit, inhoſpita Syrtis. Hoſpitem itaque ſui generis honeſtum ac minimè grauem futurum, & præ modeſtia nemini ſe ingerentem, ſed incolarum benignitatis exſpectantem exempla, in medio foro hærentem, nemo tamen vel tecto iuuaſſe dicitur: quare omnes vel hoc primùm ruſticitatis & crudelitatis flagitio notandi fuere.

Et ecce apparuit homo ſenex, reuertens de agro, & de opere ſuo veſperi, qui & ipſe de monte erat Ephraim, & peregrinus habitabat in Gabaa. Homines autẽ regionis illius erant filij Iemini.

M v l t a *hîc obſeruanda commemorat hiſtoria, vt, quantum homo homini præſtet, legendo æſtimetur. Conditio, ætas, munus, patria, tempus, quorum oppoſitam prorſus rationem & cogitationem loci incolis tributum iri conſequitur. Homo, ſiue, vt exemplar ſignificat, vir animo ac mente virtutis compos, idemq́ ſenex, ætatis prudentia, & rerum ac temporum vſu valẽs, & humanitatis exemplis iam antea inſtructus, idemq́ non otio aut ſegnitie torpens, non luxu effluens, & effrenis, verùm operi diurno aſſuetus, & labori intentus adeò, vt, quamquam ſenex, tamen ſeriùs domum rediret, veſperi, cùm illa eadem hora iam loci incolæ in oppido eſſent, omnéſque in platea hoſpitem & vidiſſent, & non modò neglectum reliquiſſent, ſed mala mente, maloq́ animo adnotaſſent, concepto, quod poſtea peragere contenderunt, facinore. illud quoque obſeruandum, Illos incolas omnes, atque ideo pluribus & maioribus tum domorum, tum rerum commoditatibus præditos, & minori incommodo hoſpitem excipere ac fouere valentes: hunc verò peregrinum & montanum hominem, qui non in oppidis educatus vixerat, ſed in monte Ephraim, & huc ex patria migrauerat, vbi ſuo labore magis quàm prædij proprij fructibus alebatur, verùm meliore diſciplina imbutus, moribuſq́ aſſuetus & humanis & piis, idemq́ ſolus in oppido tali ingenio & animo præditus, cùm cæteri omnes oppidani, quibus diſsimilis prorſus fuerat mens,* Filij Iemini. *quod ad genus attinet, Iſraelitæ omnes, vt ſenex hic, & hoſpes ille: quod verò ad ſtudiũ, & mores, conſuetudinemq́ vitæ, vt vnius familiæ Ieminitarum poſteri, ita nequitia, & vitio, & prauorum*

amore conſimiles, ac velut vnico ex partu nati, ex quibus nemo illa ruſticitatis nota exceptus fuit. Superiùs, Nullus eos recipere voluit hoſpitio. *nullus ex iis, quorum proprium erat oppidum, qui omnes Beniaminitæ erãt; quorũ notã ſenex hic non modò nõ deleuit, aut defendit officio faciẽdo, ſed magis etiã arguit, vtpote ſenex, hoſpes, aliena ex tribu, nec, perinde atq; incolæ, domo & re inſtructus; qui ſi neglexiſſet, forſitã, vt alij, minori obnoxium culpæ apud homines ſeſe oſtendere poſſet: rurſusq; meliore ac fortiore animo, qui non modò beneficium hoſpiti conferre ſtuduit, ſed inuidiã etiam improborũ ciuium neglexit. nam vero ſimillimũ eſt, iſtos iſtis moribus ægrè laturos, hoſpitẽ cura & mente ruſticitatẽ contrario ipſis exẽplo vel tacitè arguentẽ. Nam de facinore, quod poſtea editum eſt, hoſpes homo ne ſuſpicari quidem debuit, qui quamuis nonnullorũ ex incolis, quibus conſueuerat, mores & ingenium fortaſſe minùs probaſſet, omnes tamen communiter ac pariter improbos, cunctumq; populũ, nemine exempto, flagitioſum exiſtimare non poſſet, niſi ipſi ſe tales prodidiſſent. Monſtri enim perſimile eſt, ac deteſtandi, prodigioſi, ac diuina eademq; grauiſsima vltione digni exempli, totum populum eodem inferendæ aliis iniuriæ & contumeliæ faciendæ ſtudio delectari, adeò vt Deo ipſi, tamquam rariſsimum & inauditum, huiuſmodi publicam nequitiã diligenter ac ſingulari inquiſitione examinandam ſuſcipi ſacra oracula narrent; vt in quinque illarum ciuitatum videmus hiſtoria, vbi Deus, non contentus querela publica, rem ipſam examinaturus deſcendiſſe, ac inquiſitionis ſuæ diligentiam cum Abrahamo communicaſſe*
Geneſ. 18. *ſcribitur. Dixitq; Deus: Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multi-*
» *plicatus eſt, & peccatum eorum aggrauatum eſt nimis. Deſcendam, & vi-*
» *debo vtrùm clamorem, qui venerit ad me, opere compleuerint; an non eſt*
» *ita, vt ſciam. ita ille ſapienter adnotauit:*

Iuu. Sat. 15. Nam ſcelus à Pyrrha, quamquam omnia ſyrmata voluas,
Nullus apud tragicos populus facit.

Illud verò Sodomorum ſcelus, vnà cum conſecuto ſupplicio, omnibus etiam barbaris & à vera religione alienis nationibus notũ ac formidatum oportuit, nedum iſtis Gibghæ incolis, qui omnes Iſraelitæ erant, & Beniaminitæ omnes; ideoq; non ſolùm ex huiuſmodi flagitij imitatione, ſed vel ex vna inhoſpitalis animi ruſticitate, & probrum & pœnam commeruiſſent.

Eleuatiſque oculis, vidit ſenex ſedentem hominẽ cum ſarcinulis ſuis in platea ciuitatis: & dixit ad eũ, Vnde venis? & quò vadis?

VEL *ipſa ſingulorum verborum ſignificatio mentem, pietatem, humanitatem viri legentibus probat. Nemo enim in publica & frequenti platea fuerat, qui hominem vel eò appellentem, vel appulſum, non conſpexiſſet: verùm omnes videre ſe diſsimulabant, aut limis adſpicientes, aut conſpectum negligentes; nedum verbo vel ſalutantes, vel rogantes, aut alio pacto adeuntes. At verò ſenex, quamquã aliud tunc ageret, hoc eſt, nõ in platea hæreret,*

ſed

ſed rectà domum ab opere laſſus tenderet; oculos tamen eleuaſſe, id eſt, attentè atque ſtudioſè conſideraſſe, & hominem viatorem obſeruaſſe dicitur. Iam illa prima officij & pars, & laus fuit, eleuaſſe oculos; & huic proxima, Virum viatorem, *vt Hebraica lectio, & Chaldaica & Græca verſiones habent, contemplatum ac miſeratum fuiſſe: vtpote & hunc ſenem, & propter ætatis vſum cæteris prudentiorem, ac propter peregrinationis experimentum quoque humanitatis magis cultorem, nihilq́ humanum à ſe alienum putantem, & meliùs etiam, qualis ſit peregrinorum in alieno loco animus, & lege, & periculo ſuo edoctum. Aduenam non contriſtabis, neque* Exod. 22.
affliges eum: aduenæ enim ipſi fuiſtis in terra Ægypti. & rurſus: Peregri- ››
no moleſtus non eris: ſcitis enim aduenarum animas, quia & ipſi peregri- Ibid. 23.
ni fuiſtis in terra Ægypti. & vt illa etiam de ſe profitebatur: ››

Me quoque per multos ſimilis fortuna labores Æneid. 1.
Iactatam, hac demum voluit conſiſtere terra.
Non ignara mali, miſeris ſuccurrere diſco.

Quòd ſi in aduenas etiam, alienæq́ gentis homines, tam mitē animum & humanos mores lex eſſe voluit; quid nam erga eiuſdem generis & ſanguinis hoſpites cogitandum agendumq́ cenſeri oportuit? quamobrem ſenex ille & pius, & prudens, hominem, vt opportuno officio & hoſpitio, ſi opus fuerit, foueat, rogare cœpit: Vnde venis? & quò vadis? *in exemplari interrogatio tranſpoſita eſt:* Quò vadis? & vnde venis? *Prius quærit, vt ſciat, an eò tantùm, vbi erat, contendiſſet; an aliò inde eodem veſperi pergere cogitaret, quò per temporis breuitatem peruenire poſſet; aliàs hoſpitium vltrò illi oblaturus.* Vnde venis? *vt ex factæ iam viæ ſpatio tempus etiam cognoſceret ad pergendum vlteriùs opportunum, vel importunum; atq; ita re cognita, officij rationem commodiùs deliberaret. De conditione verò, munere, officioq́ hominis, ne verbum quidē interrogando fecit: nam ea, quæ rogauerat, ad humanitatis cauſam ſatis erant, quæ ſibi cum primis curæ fuerat. Cætera verò omnia ad curioſitatem pertinerent, cuius ſtudio viri boni minimùm delectantur, ac ſeniores præſertim, quibus ætas & curioſitatis, & admirationis laborem imminuit. Hanc verò interrogationem hominis habitus ac ſitus excitauit, qui in platea nondum conquieuerat, ſed adhuc onuſtis iumentis, & muliere ac puero ſtantibus, hærebat; ita vt vel quempiam vel quippiam exſpectare & attendere videretur; & an manere, an aliò tendere pararet, huic, qui rogabat, fieret incertum.*

Qui reſpondit ei, Profecti ſumus de Bethlehem Iuda, & pergimus ad locum noſtrum, qui eſt in latere montis Ephraim, vnde ieramus in Bethlehem: & nunc vadimus ad domum Domini, nulluſque ſub tectum ſuum nos vult recipere, habentes paleas & fœnum in aſinorum pabulum, & panem ac vinum in meos & ancillæ tuæ vſus, & pueri qui mecum eſt: nulla re indigemus, niſi hoſpitio.

DVO *tantùm rogatus, Quò vadis, & vnde venis? plura etiam reſpondendo reddit, quæ ad ſuſpicionem de ſe omnem tollendam, & quæ ad auditorum animos à ruſticitate ad humanitatem, ac potiùs pietatem, traducendos facere, & egeſtatis præſentis nunc ſuæ facilitatem oſtendere poſſe arbitrabatur. Principiò ſe ſuosq; non incerta vagatione agi ſignificat, certum indicans locum vnde fuerit profectus.* Profecti ſumus ex Bethlehem Iuda. *in exemplari lingua & phraſi:* Tranſeuntes nos de Bethlehem Iehuda vſque ad latera mõtis Ephraim, vnde ego. *Non ex magno itinere ſe huc deueniſſe, ſed non longè hinc profectum illac viam facere ad vicinæ tribus oppida; nempe ad Ephraim montis latera, apud quam tribum ipſe erat ortus, indeq; non ita pridem ſuarum rerum cauſa diſceſſerat: ita vt ſimul ex patria & vicinia perſonæ conditionisq; ſuæ honeſtatem commendaret, & viæ faciendæ neceſsitatem, magis quàm libidinem, aut vagationis amorem, cauſam fuiſſe indicaret.* Vnde ieramus in Bethlehem. *in exemplari ſe ſolum iuiſſe innuit,* Et iui vſque ad Bethlehem Iehuda. *Inde verò mulierem deductam vxorem ſibi ſignificare voluit. atq; ita ſe, illam, puerumq; ſuum, & vicinos eſſe, & facilè cognoſci poſſe, ſubindicabat. Cauſam verò quamobrem, cùm aliâ iter facere potuiſſet, hâc potiſsimùm faceret, poſtremam expoſuit: cuius mentione ſe commendatiorem fore, & pietatis ac religionis nomine libentiùs exceptum iri putauit.* Et nunc vadimus ad domum Domini. *Quæ cùm illo tempore eſſet in Silo, viam illac inſtitutam & breuiorem & commodiorem probabat. Hoc ſignificauit interpres vocibus illis,* Et nunc. *quòd nunc huc diuerterim, inde eſt, quòd ex Bethlehem profectus, ea re, cuius cauſa eò veneram, iam peracta, decreuerim Domini domum viſere; indeq; noſtram lætior deuenire, poſt ſupplicationem ad ſacrum Dei puluinar factam. Hæc res & ratio non ſolùm mouere, ſed pietatis nomine ſingulos ad hoſpitij beneficium homini vltrò exhibendum impellere debuit, ac potuit. Quippe omnium gentium moribus antiquum fuit, huiuſmodi peregrinos, etiam ignotos, etiam vagos, qui religioſa ac ſacra loca peti ſibi profiterentur, humanitatis officiis, atq; hoſpitiorum, vel priuatorum, vel publicorum commoditate & copia iuuare: nedum hunc vicinum ac ferè notum & ſanguinis neceſsitudine coniunctum, honeſtatem ipſo habitu, geſtu, comitatu, & vehiculis præferentem, mulieremq; ſecum vxorem deducentem, propriam domum repetentem, atq; beneficij memoriam confirmaturũ, gratiam habiturum, &, vbi occaſio poſtulaſſet, redditurum, omni honore & commodo excipi, affici, exhilarari, & lætum dimitti oportuit: quod vnius noctis hoſpitio vel à pauperrimo quoque præſtari potuiſſet, nõ à diuitibus modò: omitti verò ac negligi, cùm pauperibus, tum etiam ditioribus, inciuile, inhumanum, turpe, atq; oppido ipſi probroſum, maximè verò cùm ipſe præter tecti, quò ſuccederet, copiam, nihil egere ſe prædiceret, nihil poſceret, atq; ita minimè grauem hoſpitem ſe profiteretur fore: quem vel ad confabulandi commoditatem & gratiã quiuis domum ſuam ducere meritò expetiiſſet,*

&

& contendiſſet. Habentes paleas & fœnum. *A minima & viliſſima re incipiens, nulla re alia quàm tecto facili indigere oſtendit: à paleis, inquam, quæ, quocumque habitato loco, facillimè reperiri & comparari, vel à ruſtico quouis præberi vltro ſolent. Tamen has ſibi non deeſſe ait, vtpote qui vel hanc curam nemini imponere decreuiſſet, nedum pabuli iumentis præbendi, vel cibi ac potus præſtandi ſibi ac ſuis.* Fœnum MITSPO. *omne pabulum iumentis opportunum ſignificat, vt hordeum, auenam, ſpeltã: nam generale nomen eſt, quale apud Italos,* La biada. Panem & vinum. *Panis proprius, ac ſingularis, præcipuusq́ hominis victus habetur. S.S.E. Panis* Pſal. 103.
cor hominis confirmat. vinum autem ad vitam non eſt neceſſarium. Nam, vt Sapiens ait, Initium, ſiue quod ſatis eſt vitæ hominis, panis, & aqua, & veſtimentum, & domus protegens turpitudinem. Melior eſt victus paupe- Eccli. 29.
ris ſub tegmine aſſerum, quàm epulæ ſplẽdidæ in peregre ſine domicilio. ,,
Verùm ad iucunditatem, & moleſtiæ in via leuamen, atq; ad comites exhilarandos, vinum adhiberi ſolet iis, qui elegantius ac ſuauius iter agere volũt. Vinum enim, vel Pſalte celebrante, cor hominis lætificat: cum pane iunctum omnis alterius cibi inopiam & deſiderium lenit. vnde prouerbio locus apud Hiſpanos datus: Pan y vino anda el camino. *Hoc autem nõ ſibi ſolùm, ſed vxori, ſed famulo etiam abundè prouiſum refert hoſpes; atq; vrbano, & ciuili, modeſto gratoq́ auditori ſermone exprimit in illa lingua inter honeſtos homines frequente atq; decente:* In meos & ancillæ tuæ vſus, & pueri qui mecum eſt. *Ex verbo ita hæc explicantur,* Eſt mihi & ancillæ tuæ, & puero, cum ſeruo tuo. *Quo tropo non modò ciuilitatem probat, ſed ſe & illos, cum iis quæ habet omnibus, illi impartiri velle, & in vſum atq; obſequium paratos, vltrò pronunciat. Habeo, inquit, quod ſatis ſuperq́ ſit nobis, & quod tibi ac tuis, vnà cum meo & vxoris obſequio libenter offeram: ac præter hæc, quæ dixi, nec veſtis ſtragula, nec opportunum aut commodum quod eſſe poſſit, quidquam deeſt.* Nulla re indigemus. *In exemplari,* Non defectus rei omnis. *Illud verò,* Niſi hoſpitio *ex re ipſa, & præcedẽti oratione adiunctum eſt. Quis nam hominum talem virum, tam humanũ, modeſtum, ciuilem, liberalem, & elegantem, vel multorum dierum, nedũ noctis vnius, non optaret expeteretq́ hoſpitem? quis nam reyceret? quis auerſaretur? quis diſſimulando declinaret? cùm & antiquiſſimũ ac laudatiſſimum fuerit, hoſpites etiam remotæ longeq́ ſepoſitæ regionis, & domum inducere, & diligentiſſimè fouere, nudos & inopes reficere, atque adeò ſecedentes non tantùm viatico proſequi, ſed magnis etiam ac pretioſis donis onuſtos dimittere: quam humanitatis partem frequenter Homerus inter bonorum virorum præcipuas laudes plenè & eleganter commendat: ſed & noui ac veteris Teſtamentorum huiuſmodi officij plenæ omnino paginæ leguntur. hoc verò in exemplo, non humanitas modò, ſed pietas, ſed æquitas, ſed religio agebatur.*

Cui

Cui reſpondit ſenex, Pax tecum ſit: ego præbebo omnia quæ neceſſaria ſunt: tantùm quæſo ne in platea maneas.

BENIGNÆ *poſtulationi, atque æquæ iuſtæq́, humanum, benignum, prudens, honeſtum, decorum, ac planè bono ſene dignum reſponſum redditum, officioq́ confirmatum eſt. Atqui hominum inhoſpitalium ruſticitas & inhumanitas, illaq́ obſtinata vel ceſſatio, vel diſsimulatio, non ſuſpicionem tãtùm, verùm etiam metum iniuriæ, aut improbitatis aliàs cuiuſpiam, Leuitæ feciſſe videbatur; quod vel querela illa, ſiue admiratio indicabat:* Nulluſq; ſub tectum ſuum nos vult recipere. *Huiuſmodi verò ſuſpicionem tollere, in ſecuritatemq́ mutare bonus vir ſenex primùm ſtudens, ſalutatione præmiſſa, hoſpitij officium omne vltro offert, &, ratione etiã adiuncta, accipere beneficium perſuadet.* Pax tecum. *verbum* SALOM, *quidquid boni, fauſti, atq́ ſecundi poſtulari poteſt, ſignificat, ac plus etiam valet, quàm Latinæ illæ voces pariter coniunctæ, pulchrè, benè, rectè. Namq́ & animum quoque ſecurum eſſe iubet, & confidenter agere. quod ſalutationis & ſermonis officium aliquo pacto violaſſe, extremè flagitioſum ducitur. id quod ex Pſaltis accuſatione & criminatione cognoſcimus: Nam ſi*

Pſal. 54. *tur.* [margin]

„ *inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtiq́. Tu verò homo vnanimis,*
„ *dux meus, & notus meus, qui dulces mecum capiebas cibos: in domo*
Pſal. 40. *Dei ambulauimus cum conſenſu. Etenim homo pacis meæ, in quo ſperaui:*
„ *qui edebat panes meos, magnificauit ſuper me ſupplantationem. Et illud:*
Pſal. 34. *Quoniam mihi quidem pacificè loquebantur, & in iracundia terræ dolos*
„ *cogitabant. Cuiuſmodi exemplum, vt prodigioſum ac mõſtroſum planè, humana ipſa deteſtatur fides. Igitur ſecurum eſſe iubet hoſpitem ſenex illo exordio,* Pax tecum. *Quod de hominũ vereri potes ruſticitate, à me vt alienum ducas, pacem tibi vltro offero, quam pro viribus tecum proſequar, & tu certam experiere apud me, ſi manere volueris; ac præterea, vt ex re etiam animum cognoſcas, nihil tibi defuturum polliceor: quamquam tu nihil tibi deeſſe dicas, tamen id non tuæ, ſed meæ curæ eſſe volo, hoc eſt, prouidere & ſuppeditare quidquid opus tibi erit.* Ego præbebo omnia quæ neceſſaria ſunt. *ſua in lingua*: Tantùm omnis defectus tibi ſuper me, tantùm in platea non pernoctes. *Summa ciuilitate & modeſtia officium extenuat ſuum, eademq́ opera animum ſtudiumq́ commendat proprium. hac ſententia: Quòd tibi nihil deeſſe ad pabulum, ad cibum, & potum ais, eo libentiùs meo hoſpitio vti potes, quamquam modico aut paruo, iuxta familiaris rei tenuitatem: tamen ſi quid tibi deerit, id mihi curatum volo: nec plura nũc promitto, ea tantùm pauca, quibus præterea quæ contingunt, opus fuerit. quòd ſi nihil aliud mihi eſſet, quo vti poſſes & frui; tamen tecti ac domus opportunitas libenter oblata, libentiùs etiam tibi fuerit admittenda, cui vel iſtud vnicum iam deeſt, ac tu tibi deeſſe ſentis. hoc igitur à me libentiſsimè habebis; at tu gratè & humaniter accipies, quod exiguum quidem, verùm præſtantius ac potius exiſtimabis, quàm in media platea noctem traducere. Neque*

que enim ego, vt id feras, pati poſſum; nec tu hoc, animum cum primis probans inuitantis, ſpernere aut dedignari debes. Hiſpanicè ſimillimo tropo ſic dici hæc poſſunt: Seais muy bien venido, y lo ſereis en mi caſa: donde yo me encargo de lo que os faltare, aun que no ſea mas que no dexaros traſnochar en la plaça. *Plateam verò propter multorum tranſitum, & publicũ concurſum, ac loci etiam amplitudinem, minùs tutã quàm agrum, imò & quàm vias vrbium & oppidorum eſſe, hoc loco prudens ille ſenex ſignificabat. Eſt autem hoc loco Platea, capaciſsimus & frequentiſsimus oppidi locus, cui Latinũ nomen eſſe ſolet Forum. Idq́ ſignificat nomen* REHHOB, *amplitudinem, ex cuius imitatione plateæ nomen factum eſt apud Latinos, idq́ rectè; ſed poſtea vſus obtinuit, vt ipſe in oppidis viæ plateæ dicerentur; Gallicè,* les rues. *Itaq; quamquam officium extenuat ſuũ propter modeſtiam, tamen ex animi liberalitate, & ex ſecuritate amplificat, maximè verò cùm vltro cætera, quibus opus fuerit, polliceatur; demumq́ plura ſponte rebus præſtet, quàm verbis receperat.*

Introduxitque eum in domum ſuam, & pabulum aſinis præbuit: & poſtquam lauerunt pedes ſuos, recepit eos in conuiuium.

QVAMQVAM *aduena ſenior ac pauperior, tamen hoſpitium non modò hilaritate animi, ſed officiis ornauit, quæ laſsis ex via commoda opportunaq́ habentur. Inter quæ vnũ antiquis pedum lotio fuit, valetudini, munditiæ, atq; virium inſtaurationi conferens, ad balneiq́ vicem proximè accedens, cuius apud veteres frequentiſsimus fuit vſus. Atqui & Abrahamum & Lothum, cum cæteris qui hoſpitalitatis laude commendantur, ex hoc beneficij genere, ſtudij ſui initium duxiſſe commemorantur. Domine, ſi* Gen. 18.
inueni gratiam in oculis tuis, ne tranſeas ſeruum tuum: ſed afferam pauxil- »
lum aquæ, & lauentur pedes veſtri, & requieſcite ſub arbore: ponamq́ buc- »
cellam panis, & confortetur cor veſtrum, & poſtea tranſibitis. Pabulum »
aſinis præbuit. *Pulchra rerum œconomia & ſeries, vt iumentis primùm pabula præberentur; deinde hominum curatio maturè iniretur: id quod non tantùm curam & ſtudium erga dominos ipſos auctiorem oſtendit; vt vulgari prouerbio fertur,* Quien bien quiere a beltran, bien quiere a ſu can; *ſed huiuſmodi rationem bonis viris non poſtremam eſſe debere indicauit. Humanitatis enim eſt, animantibus iis proſpicere, quæ in hominis vſum & ſeruitium conceſſere, quæq́ natura ad obedientiam magis præſtandam, quàm ad ſui ipſorum curam effinxit. Atq; in Dei beneficiis hoc idem ſi numeretur, quemadmodum excipiendum ſit, res ipſa, ratióque declarat. Atque his oppoſita exempla, immanitatis & crudelitatis nomine damnat.*
S. S. E. Nouit iuſtus iumẽtorum ſuorum animas, viſcera autem impiorum Prou. 12.
crudelia. Recepit eos in conuiuium. *Exemplaris verba duo, omni oppor-* »
tuni cibi & potus copia tam hoſpites, quàm eum qui exceperat, exhilaratos ſignificant. Et comederunt, & biberunt. *Familiaris linguæ ille idiotiſ-*

 mus.

mus. Ita bonus ſenex & viæ laßitudinem minuere, & propriæ domus deſiderium, atq; loci, in quo erant, tædium lenire, ac ruſticitatis oppidanorum recordationem epulis ac vino fugare ſtudebat. Sed quis nam inter improbos ac ſceleratos, vel ſibi, vel alij ſecuritatem promittere, aut præſtare poßit?

Illis epulantibus, & poſt laborem itineris cibo & potu reficientibus corpora, venerũt viri ciuitatis illius, filij Belial, id eſt, abſque iugo; & circumdantes domum ſenis, fores pulſare cœperunt, clamantes ad dominum domus, atque dicentes: Educ virum qui ingreſſus eſt in domum tuam, vt abutamur eo.

M A X I M V M, *publicum, atque commune omni ciuitati illi nequitiæ ac ſceleris exemplum non modò impunitum, ſed conſuetudine iam inueteratum, & aliquo etiam honeſto nomine defenſum fuiſſe oportet, cuius huiuſmodi ederentur fructus. tantam verò morum corruptelam parentum negligentiæ atq; improbitati adſcribendam, nomen illud indicat,* Filij Belial. *quod vel interpres noſter, vel interpretationis explicator,* Abſque iugo, *reddidit. Quòd verò filiorum nomen præponatur, ad culpam pertinet parentibus præfigendam, qui, cùm & ipſi improbißimi fuerint, non ſolùm indulgentiam, ſed licentiam omnem pueris & adoleſcentibus filiis, laxasq; in omnem nequitiam habenas permiſerint: quibus vbi vires cum annis creuerint, nihil non mali flagitij ac ſceleris auſi aggreßique peragunt, mirantibus quamuis parentibus, & fortaßis ſeſe numquam talia ſuaſiſſe cauſantibus, vt ille aiebat:*

Iuu. Sat. 14.

> Nullus enim magni ſceleris labor. hæc ego numquam
> Mandaui, dices, olim nec talia ſuaſi.
> Mentis cauſa malæ tamen eſt & origo penes te. *& idem:*
> Vnde tibi frontem libertatemque parentis,
> Cùm facias peiora ſenex, vacuumque cerebro,
> Iam pridem caput hoc ventoſa cucurbita quærat?

Ex pluribus verò iiſdemq; affinibus verbi huius ſignificationibus vnicã interpres delegit, Ac abſque iugo: *vtpote qui interpretem ageret, non commentatorem. Sunt verò tria verba in ſacra lingua iiſdem ferè notis variè tamen concinnata, quorum ſingulæ ſignificationes huiuſmodi hominum figurã ſuis depingunt coloribus.* I A G H A L, *vtilem eſſe, prodeſſe Latinus vertit:* G H A V A L, *facere, dolore afficere, illudere, inuoluere; vnde* G H O L, *iugum dictum:* G H A V A L, *iniquè agere, peruertere. Omnia hæc pariter illi adſcribuntur, cui nomen* B E L I I A G H A L *conuenit. Idem enim inutilis, idem temerarius, dolore afficiens, illuſor, iugi ac diſciplinæ expers, vrbanitate & modeſtia carens, omnino intemperans, nihil non permiſcens & confundens cenſetur. Qui verò talis habetur pater, qualem ſit natum producturus, horrere magis quàm exiſtimare oportet. Huiuſmodi verò quoſdam notæ nequitiæ, atq; à parẽtibus acceptæ, eosque non paucos aut pueros*

diuerſæ

diuerſæ mentis, ſed nequitia, & ſcelere, & prauorum amore, magnoq́; conſenſu perſimiles, viros iam atq; ideo inſolentiores, nihilq́; diuina aut humana iura metuentes, in ſenis hoſpitis domum irruiſſe legimus. Nec verò paucos fuiſſe, vis ipſa, & contumelia, atq; iniuria domo & hominibus parata atq; facta arguit; nec obſcuros etiam, nec innumerabiles, vt nomen ANASIM *bis repetitum declarat, prius ad ætatem, numerum, & ordinem; poſterius ad vires & conſtantiam appellatum; hac ſignificatione, viri quidam certi prouectæ iam ætatis, viri conſtantes, & paternam licentiam fortiter imitati filij parentum nequam, & ipſi nequiſsimi. Namq; fortitudinis & veritatis nomina ad prauos quoſque, & flagitioſos animos per abuſum aliquando traducuntur. Quod & Satyricus notabat:*

Ecce iterum Criſpinus, & eſt mihi ſæpè vocandus Iuu. Sat. 4.
Ad partes, monſtrum nulla virtute redemptum
A vitiis, æger, ſolaque libidine fortis. *& iterum:* Sat. 3.
Quid facias cùm te furioſus cogat, & idem
Fortior? *Et,* Mobilis & varia eſt fermè natura malorum, Sat. 13.
Cùm ſcelus admittunt, ſupereſt conſtantia.

Huiuſmodi libidine ac nequitia fortiorum & notorum virorum copioſa & inſtructa manu ſenis peregrini domũ obſeſſam author narrat. Idemq́; ſingulis verbis emphaſim annunciationemq́; propriã arrogauit. Illis epulantibus, *&c. in exemplari*, Illi recreabant cor ſuum. *quod non ſolùm cibo ac vino, ſed colloquij comitate & familiaritate, exhilarationeq́; mutua fiebat; vt honeſtis atque officioſis hoſpitiis agi moris ſemper fuit, aliquando etiam cantoribus adhibitis, vel pudicis, vel impudicis, pro conuiuarũ & conuiuatoris ingenio. ſed quod his ad lætitiã gratamq́; requiem ſumebatur, vt in mærorem, pauorem, curam, & acerbitatẽ verteretur maximã, nequiſsimorũ fraus, & aſtutia, atq; violentia effecit; qui nullũ magis opportunũ tempus ad facinoris audaciã duxerunt, eo, quo & hoſpes, & qui hoſpitio excepti erant, ſecuriores, minusq́; cauti eſſe poterant, dũ præ exhilaratione nihil timerent, & præ ſermonũ ac miniſtrationis ſonitu, obambulantium foris pedum crepitũ, & hominum ſtrepitũ non antè ſentirent, quàm occupato obſeſſoq́; loco, ne quiſpiã effugeret, ab inuaſorũ parte fores pultari cœpiſſent. Huiuſmodi tempora ab improbis inhumanisq́; hominibus ad nocendũ obſeruata in Machabæorum libris legimus, Sabbatho, qui dies quietiſsimus & lætiſsimus ex religione, Iudæos bello inuadentibus. & apud exteros:*

——— Sed tempore feſto Iuu. Sat. 15.
Alterius populi capienda occaſio cunctis
Viſa inimicorum primoribus ac ducibus, ne
Lætum hilaremq́ue diem, ne magnæ gaudia cœnæ
Sentirent, poſitis ad templa & compita menſis.

Itaque præter perſonarum notam, tempus etiam & occaſio iniuriæ indignitatem auget, quam & loci, & alterius partis hominum irreuerentia adauget. Circumdantes domum ſenis. *Quantum enim honoris tribui habe-*

rique ſenibus debeat, nationum quondam omnium inſtitutis moribusq́; declaratum fuit. Nempe apud Iſraelitas non religioſum modò, ſed legitimum etiam huiuſmodi cenſebatur officium, & authorem commendabat Deum,
Leuit. 19. *eundemq́; vel negligentiæ, nedum contemptionis vindicem allegabat. Coram*
" *capite cano conſurge, & honora perſonam ſenis, & time Dominum Deum*
" *tuum, Ego Dominus. Et apud exteros etiam, quo tempore humani mores, ac ciuilis diſciplina viguit,*

Credebant hoc grande nefas, & morte piandum,
Si iuuenis vetulo non aſſurrexerat, & ſi
Barbato cuicumque puer, licet ipſe videret
Plura domi farra, & maiores glandis aceruos.
Tam venerabile erat præcedere quatuor annis,
Primaque par adeò ſacræ lanugo ſenectæ.

Hanc verò reuerentiæ partem non modò contemptam & neglectã ab iſtis, verùm etiam irritã, & contumelia affectam fuiſſe, nomen ipſum venerandum ſenis in loco appoſitum ſignificat, cum annotatione, Et clamantes ad dominum domus. *in exẽplari*: Et dixerunt ad virum illum dominum domus, ſenem illum. *Iniuriæ crimen ſingulis nominibus amplificatur.* Virum illum, *honeſtũ videlicet, domi ſuæ aggreſſi, cõpellantes, &* ſenem *vocantes. Nam ſenis nomen & vocandi, & accuſandi forma, ſua in lingua ſcriptum eſt ita. Singula criminationis membra capitalia cenſentur, legibus quoque antiquis, vltra id etiam quòd peregrino & aduenæ inferenda contumelia ſingulari iure atq́; præcepto cauebatur eodem volumine & capite, quo de ſenum ornamentis actum eſt. Si habitauerit aduena in terra veſtra, & moratus fuerit inter vos, non exprobretis ei, ſed ſit inter vos quaſi indigena, & diligetis eum quaſi voſmetipſos: fuiſtis enim aduenæ in terra Ægypti. ego Dominus Deus veſter. Cùm verò aduenis & alienigenis hoſpitibus ſiue incolis ita proſpexerit Deus, quantum iis qui ex eadem gente, hoc eſt, Iſraelitis, cùm ad aliud oppidum cõmigrare contigerit, deferendum ſit, æquitas ipſa, ratioq́; declarat. Iam verò quàm importuna, quàm turpis, quàm nefaria ac flagitioſa compellatio petitioq́; fuerit, audire etiam ſenſus horret:* Educ virum qui ingreſſus eſt domum tuam, vt abutamur eo. *Exemplaris ſermo, qui huiuſmodi turpia verba ferre non poteſt, ita habet:* Et cognoſcemus eum. *Turpitudinis infandæ ſignificationis verbũ cognoſcendi, quod vix feminis honeſtè tribuitur, ad virum tranſlatum eſt; cum duplicis iniuriæ denunciatione, & profeſſione alterius in ipſum ædiũ herum, quem vel metu, vel monitu, ad criminis communionem inducere ſtudebant.* Educ. *in exemplari*, Exire fac, *ſiue iuſſu, ſiue impulſu ac vi. ita fieret, vt & ipſe iniuriæ factæ parte, quamquam contumeliam & violentiam allegans, notaretur, tametſi nulla alia adhibita diligentia vel defenſione, id quod exigebatur, admitteret. Alterius iniuriæ expoſitio fuit aduerſus hoſpitem:* Et cognoſcemus eum. *id quod, quia ſummum grauiſſimum,*

mum, & ſceleſtiſſimum exiſtimandum erat, inſtanter poſtulant, vt & hoſpitem & ſenem ad leuioris iniuriæ ferendæ conditionẽ cogant. Neq; enim aliud illis appetitum arbitramur, quàm quod peractũ demum fuit, hoc eſt, puellæ hoſpitis copia viro vel inuito ſibiq; metuente facienda: qua non contenti forent nequiſſimi & improbiſſimi homines, ſi aliud quippiam fœdius animo propoſuiſſent, nec virum tantùm poſtulaſſent, ſed vel puerum, vel vtrumq; pariter. Oportet verò herum ipſum hoſpitem digna facie & decoro fuiſſe habitu, vt illi ſimulationis ſuæ colorem inducere poſſent. nam vt ille aiebat: ———— Nullus ephœbum Iuu.Sat.10.

Deformem ſæua caſtrauit in arce tyrannus.
Nec prætextatum rapuit Nero loripedem, vel
Strumoſum, atque vtero pariter gibboque tumentem.

Illum itaque petunt ſolum, vt petitione territum, & vi turbatũ, ad vxorem tradendam adigant: cuius tamen vocem ac deliberationem honeſtus atque officioſus præuenit ſenex, non ſermone modò ac deprecatione, verùm priuatæ ac ſibi familiæq; ſuæ offerendæ contumeliæ optione & tolerantia hoſpitis iniuriam & vexationẽ re[illegible]e ſtudens. Id quod forti animo agere cœpit, ipſe vltro homines foris excipiens & allocutus, atque ſeſe primùm contumelioſorum proteruitati obiectans. Egreſſuſque ad eos ſenex, ait. *In exẽplari conditiones illæ repetuntur,* Vir ille dominus domus. *qui nihil ſibi, domui ſuæ prius & antiquius reputauit, quàm boni ac pij fortiſq; hoſpitis partes agere. Is cùm viribus iniuriam propulſare non poſſet, vtpote vir, id eſt, ſingularis aduerſus multos & viros, ac nequiſſimos, magnoq; conſenſu fortes: tamen iis nominibus reprimendam curauit, quæ vt honeſtiſſima, & efficaciſſima, maximiq; momenti eſſe poterant apud eos, qui humanitatis quouis vel minimo ſenſu, vel pudoris ac ruboris gutta præditi eſſent. Nam primùm partes omnes præſtitit, quæ ad perſuadendum opportuniſſimæ habentur, hoc eſt, perſonæ authoritate ac dignitate, & oratione ipſa. Conſtat enim laudatũ probatumq; oratorẽ definiri, virũ bonũ, dicendi peritũ, quem & poëtæ Latini carminibus eleganter deſcriptũ ac repræſentatũ legimus:*

Ac veluti magno in populo cùm ſæpè coorta eſt Vir.Ænei.1.
Seditio, ſæuitque animis ignobile vulgus.
Iamque faces & ſaxa volant: furor arma miniſtrat.
Tum pietate grauem, ac meritis, ſi forte virum quem
Conſpexere, ſilent, intentiſque auribus adſtant.

Hactenus priorem definitionis partem Poëta expreſſit, virumq; bonum deſcripſit, pietate grauem ac meritis. huiuſmodi & animum, & grauitatem, & perſonam præbuiſſe narratur vir ille ſenex, non triuialis aut ignotus quiſpiam, ſed Vir ille dominus domus; *qui familiam honeſtè educatam apud iſtos haberet. Idemq; ſenex annis, & ætate venerabilis, & notæ & obſeruandæ probitatis atque innocentiæ, & qui annis & canis prudentiam præferret, probandiq; conſilij & moniti author meritò exiſtimari deberet.*

Alteram verò definitionis partem, hoc eſt, qua orator non declamandi, ſed in veris cauſis dicendi peritus depingitur, ſic Poëta indicabat:

Virg. Aen. 1. Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

Quam eandem ab hoc ſene diligenter & grauiter præſtitam, hiſtoria indicat: nihil enim argumentorum eſt prætermiſſum, nihil opportuni ornamēti, actionisq́; commodæ, ad ſedandam hominum nequiſſimorum rabiem, ſi modò iſti humani ſenſus partem retinuiſſent. Egreſſus eſt ad eos. *forti ac deliberato animo, quo ſe vel periculo directum iſtis reuerentiæ, vel conſpectum pudori & obſeruantiæ fore exiſtimare potuit. perſonam verò non præſentia modò ſua ac facie, verùm digna tali animo & tempore oratione ſuſtinuit; & ait:*

Nolite fratres, nolite facere malum hoc: quia ingreſſus eſt homo in hoſpitium meum: & ceſſate ab hac ſtultitia.

B R E V I S S I M V S *quidem ſermo, quantum perditorum hominum impetus & feſtinatio admittere poterat; verū duobus argumētis grauiſſimus, & peroratione vehementer amplificatus, ex*[illegible] *vicem omnem fratrum nomen plenè præſtat.* Nolite fratres. *In exemplari.* Ne fratres mei. *Namque ita compellans, non ſuam tantùm, aut hoſpitis, verùm ipſorum etiam rem, cauſam, & infamiam ſibi curæ eſſe, & agi. Atq; illos blando neceſſitudinis & ciuilitatis nomine lenire ſtuduit. Non enim quiſpiam vel barbariſſimus eiuſmodi facinus fraterna & familiari domo peragendum ſuſciperet. Negationis verò aut vetationis vocula* Ne, *ſiue* Nolite, *repetita, ingentem dicentis affectum indicat, & audientis animum pulſare contendit. ſimilium*
Pſalm. 113. *namq; geminationum talis eſſe ſolet vis. vt, Non nobis Domine, non nobis,*
,, *ſed nomini tuo da gloriam. Et apud Poëtas:*

Hor. Epod. Iam iam efficaci do manus ſcientiæ. *Et,*
Canidia parce vocibus tandem ſacris,
Citumque retrò ſolue, ſolue turbinem.

Itaque rei indignitatem amplificat, dicentisq; mentem ſolicitam oſtendit, & eius, qui cum agitur, contentionem & feſtinationem interpellare & compeſcere nititur, vel ſaltem auertere & retardare. Eſt autem ſermo totus diſſuaſorius, generalem communemq; cauſam ſimul cum priuatis coniungens, partes agens omnium, eius videlicet qui dicit, & eius de quo dicit, atq; eorum quos alloquitur. Primùm, facinus ipſum, à quocumq; ſuſceptum fuerit, malum eſt, ideoq; vitandum, fugiendum, ac deteſtandum omnibus, nedum iis, quos fratres nominat ſuos, diſſuadendū ac improbandum curet. Cuilibet enim immeritò atque innocenti quocumq; modo nocere, malum eſt: interq; malum inferre, & malum pati, hoc etiam intereſt, quòd qui malum patitur, à culpa alienus non rarò cenſetur; qui verò malum facit, numquā culpa & vitio immunis eſt. Deinde verò, cùm aliud fieri non poſſit ei cui malum infertur, patientiæ conſilium adhiberi ſolet: ei autem qui

infert,

infert, nihil aliud conſuli debet, quàm ceſſatio, pœnitentia, & , quocumq; pacto commendari ac perſuaderi poſsit, abſtinentia. Quòd ſi in quacumq; cuicumq; inferenda iniuria hoc caueri & agi ius ratioq; poſtulat: quid in ea quæ viris bonis, & innocentibus, ac ſecuris, atque adeò exteris & vindice carentibus inferri paratur? iam profectò hoc nomine cauſæ grauitas, & facinoris immanitas creſcit, atque præſentis petitionis exempliq; turpitudo ac fœditas augetur maximè: vt quæ non ſolùm à libidine, ac petulantia, & audacia, verùm etiam à probri ac dedecoris ſtudio, deliberato conſilio nata, & magno conſenſu ſubita arguatur.

Quia ingreſſus eſt homo in hoſpitium meum.

In *exemplari*: Poſtquam quidem venit ille vir, hic ille ad domum meam. *Ambarum perſonarum rationem remq; vna periodo complexus eſt, vnoq; verbo cõiunxit. Namq; iniuria grauiſsima cenſenda eſt, quæ viro peregrino, innocenti, immeritoq; paratur, quocumq; modo ea fiat, ſiue damno dando, ſiue alio afferendo incommodo: longè autem grauior quæ ei infertur, qui, cùm nihil vlli nocuerit, tamen ſecuritatis cauſa ſeſe in locum aliquem hominibus habitatum contulerit, quamquam is aperto foro, mediáue platea maneret; namq; idcirco vrbium vſum à Caino inuentum legimus, qui cùm ſibi ſemper metueret, vrbium & oppidorum tutelam opportunam fore iudicauit. At verò qui præterea domum aliquam ſubit, qua noctem traducat, etiam ſi vacuam & habitatore carẽtem petat; is primùm nemini hominum officere ſe velle indicat, vtpote non vagum, ſed certo loco ſe incluſum præbens, vbi aut vnde, quidnam rerum agat, animaduerti notariq; poſsit, & eadem ſeſe tutum fore ſperans, perinde atq; cæteri, quibus domus & ædes hunc vſum præſtant. Maximum verò flagitium aduerſus gentium iura & mores admiſſum cenſebitur ei, qui huiuſmodi communem totius populi tutelam contaminare & violare auſus fuerit. Iam verò hoſpitalitatis ſanctitatem quouis vel minimo incommodo temerare, longè fuerit grauiſsimum, & multis variisq; obnoxium criminibus, publici primùm dedecoris, ac deinde iniuriarum ei, qui quempiam volens & lubens hoſpitio acceperit, irrogatarum; vtpote cuius qui domum ſubierit, fidem tutelamq; vna petiiſſe iudicetur: cuiuſmodi contumelia nemo eſt tam agreſtis qui non moueatur; viri verò honeſti hanc peiùs malis omnibus odiſſe ſolẽt. Nec verò res hæc omnis vni tantùm prudentiorum, & ſapientius viuentium hominum partim probabilis, ſed omnibus gentibus, apud quas vel tenuis officij humani ſcintilla lucet, nota & obſeruata eſt.*

———————— Molliſſima corda Iuuenal. Sat. 15.
Humano generi dare ſe natura fatetur,
Quæ lachrymas dedit, hæc noſtri pars intima ſenſus.
Plorare ergo iubet cauſam lugentis amici,
Squaloremque rei, pupillum ad iura vocantem
Circumſcriptorem, cuius manantia fletu

Orã

Ora puellares faciunt incerta capilli.
Naturæ imperio gemimus, cùm funus adultæ
Virginis occurrit, vel terra clauditur infans,
Et minor igne rogi. quis enim bonus aut face dignus
Arcana, qualem Cereris vult eſſe ſacerdos,
VLLA ALIENA SIBI CREDAT MALA? ſeparat hæc nos
A grege mutorum, atque ideo venerabile ſoli
Sortiti ingenium, diuinorumque capaces,
Atque exercendis capiendisque artibus apti,
Senſum à cæleſti demiſſum traximus arce,
Cuius egent prona, & terram ſpectantia. mundi
Principio indulſit communis conditor illis
Tantùm animas, nobis animum quoque, mutuus vt nos
Affectus petere auxilium, & præſtare iuberet,
Diſperſos trahere in populum, & migrare vetuſto
De nemore, & proauis habitatas linquere ſiluas,
Ædificare domos, laribus coniungere noſtris
Tectum aliud, tutos vicino limine ſomnos
Vt collata daret fiducia, protegere armis
Lapſum, aut ingenti nutantem vulnere ciuem,
Communi dare ſigna tuba, defendier iiſdem
Turribus, atque vna portarum claue teneri.

Omnia hæc, quæ longo ac ſapiente ſermone, ex naturæ ac gentium iure atque vſu, author hic perſecutus eſt, paucis quidem pro improborum hominum feſtinatione verbis, verùm acribus ac vehemẽtibus ad diſſuadendũ ſcelus, bonus hic ſenex oppoſuit; vltra propriæ iniuriæ & contumeliæ ſibi atque ſuis priuatim inferẽdæ deprecationem. Quia ingreſſus eſt homo hoſpitium meum. *Quamobrem ſuarum eſſe partium ait, virum illum modis omnibus tueri: illorum verò, nec viro hoſpiti, fidei ſuæ cõmendato, nocere; nec domui ſuæ quoque, vtpote vicini & incolæ, iniuriam ignominiamq́; afferre, quam tamen ipſe hoſpitis incolumitati poſthabendã induceret: adeò enim ſibi ſanctum eſſe hoſpitij officium, adeò antiquum haberi, vt quouis etiam proprio damno, incõmodo, ac dedecore redimẽdum putet: & ſi verbis & honeſta oratione illorum libidinem ſedare non poſsit, rebus etiam ſibi familiaribus & chariſsimis ſatiare & explere potiùs decreuerit, quàm tantũ ſcelus, tam nefariumq́; facinus pati, quod Deo in primis inuiſum, domui ſuæ contumelioſum, omnibusq́; gentibus deteſtabile, atq; adeò oppido ipſi atq; authoribus æterno infandæ turpitudinis opprobrio fore denũciabat.* Et ceſſate ab hac ſtultitia. *Si vera Academicorũ ſententia eſt, quæ peccatorum ſcelerumq́; omnium fontem caputq́; vnicum ſtultitiam eſſe aſſerit; nullum Latinum verbum aptiùs ad rem iſtam ſignificandã vſurpari potuit, quàm ſtultitia, quod pro exemplaris linguæ vocabulo,* NEBALAH, *aptè redderetur. Significat autem,* NEBALA, *defectum & caſum omnem homine indignum*

Plato in Protagora.

dignum, & probrum, atque crimen omne minus, turpi tamen vocē comple-ctitur: quidquid deniq; vel dicto vel facto admitti poteſt, quod à recto offi-cio degeneret, huiuſmodi verbo tamquam generico continetur; adeò vt qui-cūq; huius vocis nota inuſtus fuerit, indignus cenſeatur, cuius ratio inter viros honeſtos habenda ſit vlla. Atque hac vel vnica cenſura virum ſuum Abigail ab irati Dauidis cogitatione & æſtimatione excipiendum eſſe do-cebat. Ne ponat, oro, Dominus meus Rex cor ſuum ſuper virum iſtum ini-quum Nabal, quoniam ſecundùm nomen ſuum ſtultus eſt, & ſtultitia in eo eſt. Artificioſè autem & prudenter vocabulum hoc in loco vſurpatum eſt, potiùs quàm aliud quod apertè nefas, vel ſcelus, vel flagitium ſignificaret, vel aliud quippiam crimini vel culpæ obnoxium; ne videlicet inſolentium animos exacerbaret verbis, quæ pœnā vel vltionē, vel diuinā vel humanam cenſuram ex conſequenti minari viderentur: ſed id vocabulū obiecit, cuius corripiendi authoritas, & ratio, ac facultas ipſis, quibus cum agebatur, vi-deretur tribuenda. Vnuſquiſque enim, vel perditus etiam, ſuæ vitæ modum habere, ac temperare, & blandioribus verbis monitus & correptus, meliùs leniri poſſe præ ſe fert: duriori verò verborum criminatione magis irrita-tur, & accuſantis ſiue corripientis inuidiæ & odio magis, quàm ſui corri-gendi ſtudio, factum ac dictum autumat. contrà verò, cùm in ipſo nocendi feruore minùs grauibus, tamen idem agentibus verbis monetur. Ceſſate ab hac ſtultitia. *Ex verbo:* Ne faciatis HANEBALA. *qualem iſtā Gal-lici:* Vne faute ainſi que cela ici. *Hiſpanicè,* La tal mengua como eſta. *Latinè idiotiſmū ita imitaremur, Ne iſtiuſmodi labem faciatis, vobis vi-delicet & genti omni indecoram. Atq; ita tribus nominibus orationis vim abſoluit, diſſuaſioni aptiſſimis: mali ſiue iniuriæ nō inferendæ viro: hoſpitij ſui iuris non inuertendi: ipſorum demum & famæ non violandæ. Ne verò ſuam priuatè rem magis, quàm illorum voluntatem æſtimare; ſed officium potiùs ipſorum, atque hoſpitis incolumitatem curare diiudicaretur, è veſti-gio rebus ipſis agere rurſus occipit. Nouo argumento improborum impetum retardare ſtudet, propoſito & oblato chariſſimo pignore, cuius iacturam ipſe apud illos, quàm hoſpitis iniuriam inferendā pati malle ſeſe declarat. Atque hoc pacto vnumquemq; ex illis ad mentem & innocentiam reuocare ſtudet, tantam hominis bonitatem & fortitudinem admiraturū, illiusq; compara-tione & exemplo ſibi temperaturū ſperans. Nam qui, vt ipſis morem gere-ret, vnicam natam potiùs quàm hoſpitis violationem permittebat, alterius peccati atrocitatem declarabat, & vnumquemq; illorum monebat, ſibi tem-perare, libidinemq; propriam magis ac magis deteſtari potiùs, quàm in ea re pergere; cuius fœditatem vel maxima iniuria ſibi accepta declinandam ac redimendam bonus cenſeret ſenex: qui etiam propter oblatam conditionem digniſſimum ſeſe præbebat, cui obtemperaretur: & qui propter illos domui ac filiæ familiæq; propriæ non parcebat, vt perditiſſimorū contumaciā vin-ceret, atque oblati obſequij pudore potiùs retunderet, quàm acueret.*

1. Sam. 25.

Habeo filiam virginem, & hic homo habet concubinam: educam eas ad vos, vt humilietis eas, & veſtram libidinem compleatis: tantùm obſecro, ne ſcelus hoc contra naturam operemini in virum.

INTERPRES *noſter ſignificationem verbi* NEBALAH, *exprimere ſtuduit Latinis verbis, iiſdemq́ grauibus: cùm ſuperiùs Græcam verſionem imitatus,* Stultitiam, *vertiſſet, nunc,* Scelus contra naturam, *reddidit. nec verò hoc, tamquam potius eſſet, propoſuiſſe cēſendus eſt, vt verbis,* Tantùm obſecro, *indicari quis putare poſſet: ſed vt minùs nefariū flagitium, & contumeliæ genus non ita monſtroſum, atq; alterum quod illi moliri videbantur, ferendum ſibi magis declarabat. exemplaria verba ita verti poſſunt Latinis, non tamen Romano ſermone:* Ecce filiā meam illam virginem, & concubinam ipſius: producam nunc illas, & humiliate eas, & facite ipſis illud bonum in oculis veſtris: & viro huic ne facitote verbum illius NEBALAH iſtius. *Si deliberato certoq́ animo ad iniuriam huic viro faciendam veniſtis; ne totā ille accipiat, partiri ego potiùs ſecum opto, atque ita minorē ipſi efficere, vobis verò nihil de veſtri propoſiti æſtimatione detrahere: quippe cùm & meam gnatam, eamq́ virginem; quod iuuenili furori optabilius videri debeat; & illius concubinam, decoram facie ac vultu, producam, vt mentē expleatis veſtram quocūque libeat pacto: hoc vnum exceptū poſtulo, vt non ſolùm facto, verùm neq; opprobrio turpi virum hunc lædatis; quod aliquando dictum & cōmemoratum, maximæ infamiæ authoribus eſſe poßit.* Veſtram libidinem expleatis. *nō ſolùm ſtupro offerendo; namq; hoc iam ſignificauerat verbum,* Humiliate eas: *ſed quidquid præterea libuerit, ſi etiam in ancillas accipere, etiam illudere, vel vendere, vel occidere velitis, minùs hoc recuſandū aut defendenū ducam, quàm vel turpi verbo virum hunc vexare. Nihil profectò potuit haberi vlterius, quo poſtulando procederetur, quóve improbißimorum hominum diuerteretur impetus.* Bonum in oculis veſtris. *Nam nemo, vti Philoſophi aiunt, vel maximum ſcelus admittit, quin aliquem boni colorem ipſe ſibi, quo ſponte decipiatur, inducat. & vt ille ait:*

Nam quod turpe bonis Titio Seioque, decebat Criſpinum.

Nónne hodieq́ huiuſmodi turpia & iniurioſa peccata à nequißimis admiſſa, adulteria, homicidia, ſtupra, & alia quæ ad hæc referuntur, facta hominum vocari, atque hoc nomine non ſolùm leuari & excuſari, verùm defendi, & ne dicam laudari audimus? Virginis *cognomentū ab officioſo ſene conſultò additum eſt; propterea quòd eiuſmodi cogitationē in maximis deliciis hominū libido numerare ſolet: ac præterea vt indicaret, quanti ſibi viri hoſpitis incolumitas fieret, atq; vt, quod dignitati mulieris deerat (quā concubinam nominabat) puellæ ſiue virginis decore abundè compenſaret.*

Nole-

Nolebant acquieſcere ſermonibus illius. quod cernens homo, eduxit ad eos concubinam ſuam, & eis tradidit illudendam: qua cùm tota nocte abuſi eſſent, dimiſerunt eam mane.

PRVDENTEM *& cordatum virum Leuitam illum hiſtoria omnis deſcribit, qui facilè animaduerterat, turbam illam, ac libidinoſorum hominum procellam, non ſibi, ſed mulieri ſociæ ſuæ parari: eamq́; cùm effugere aut vitare non poſſet, ferendam leuius duxit, quàm vlteriùs fruſtra addito labore arceri curãdam, cum ſuo magno malo, atq; hoſpitis; quem plus ſatis egiſſe, ac partes ſuas præſtitiſſe incaſſum viderat.* Nolebant acquieſcere ſermonibus illius: & noluerunt illi viri audire illum. *Quod ad propoſitæ filiæ conditionem attinet, ſiue id ex ætatis ac probitatis perſpectæ pudore & reuerentia aliqua, ſiue ex perpetuæ querelæ & offenſionis metu, cùm exiſtimarent viro ſeni iam vicino & conciui, atque ibidem loci manſuro, acceptæ iniuriæ memoriam numquam iri exſtinctum, & vlciſcendæ occaſionem aliquando oblatam non fore prætermittendam, atque adeò etiam ſtudioſè captandam. hoc eſt, quod ſingulare pronomen in exemplari poſitũ indicat,* Noluerunt viri audire illi. *quod ad illum pertinebat, ne audire quidem velle ſe declarauerũt.* Quod cernens homo. *intelligens nimirum ſuam rem tantùm vt hoſpitis, & quàm primum abituri, non autẽ alienam appeti; atq; ſtuprum non ſibi, verùm concubinæ ſuæ parari, quippe cùm nullum de puero verbum factum notauerat: ideoq́; ipſe foras prodiit, nihil omnino ſibi cauens, mulieri autem ampliùs cauere non valens.* Et eis tradidit illudendam. *Non qui eo nomine, aut propoſito, aut animo tradiderit; ſed qui tantùm produxerit illis foras, ancipiti fortaſſe mente, vel illos obſequio frangendi, & ab iniuria retinendi, exẽplo filiæ ſenis, quæ propoſita quidem illis, non tamen fuerat accepta; vel, quod proximum erat, maioris incommodi ac mali, niſi protuliſſet, vitandi. In exemplari ita legimus hemiſtichium hoc:* Et apprehendit ille vir concubinam ſuam, & produxit illis foras: & cognouerunt eam. *Quam primùm productam vexare & ſtupro afficere cœperunt, ipſo viro nondum in domum recepto: deinde verò turpiſſimè & flagitioſiſſimè vexare, & indigniſſimis modis opprimere perrexerunt, magno riſu & contemptu, more eorũ, qui nocentiſſimo ac fortiſſimo antea hoſti aut inimico aliquando ſuperato & vulnerato inſultãt, magno tumultu, & vocum, cachinnorum, ſibilorumq́; ſtrepitu exprobrãtes. huiuſmodi ſignificatio eſt verbi frequentatiui* IITHGHALALV; *quo etiam Saul moribundus vſus fertur, Ne veniant incircumciſi iſti, & interficiant me, illudẽtes mihi.* 1. Sam. 31. *Vtrumq; verbum interpres Latinus pro,* IITGHALELV, *ſimul reddidit. Impuriſſimorum verò hominum proteruia, & petulantia, atque immanitas non ex facto ſolùm, verùm ex cõtumacia ac temporis augetur ſpatio.* Cùm tota nocte abuſi eſſent, dimiſerunt eam mane. *In exemplari :* Omnem noctem vſque ad mane, & miſerunt eam in adſcenſu auroræ. *Nam qui malè agit, odit lucem. nec priùs à vexatione &*

iniuria deſtiterunt, quàm lucis aduentantis metu depulſi ſunt: veriti fortaſſe, ne publicè deprehenſi ac palàm vel à marito notarentur ac deſcriberentur, vel à ſuis conciuibus aut reprehenderentur arguerentúrve in luce ſinguli ſeorſum; quod, cùm plures eſſent, ac tenebrarum præſidio fiderent, ſeſe minùs paſſuros verebantur. addit etiam ignominiæ atque iniuriæ acerbitatem verbum, Miſerunt eam. *Nec enim ſicut omnes rapuerant pariter & abduxerant, ita omnes rurſus, vel aliqui ſaltē ex illis, ad hoſpitij vſque oſtium reduxere: ſed illuſam & afflictam exſibilantes eo tempore miſerūt, quò virum illius iam ad diſceſſum vel parari, vel paratū eſſe arbitrabantur, nihil in illo cōmoraturum loco, nec vindicandæ iniuriæ moras quæſiturum aut laturum, vtpote fruſtra tentaturum iudicio experiri, cùm nemo reperiri poſſet teſtis facinoris intempeſta nocte per tumultum patrati; nemoq́; ſeſe proditurus vltro eſſet; nec, ſi ſe proderet, damnari tamen illorum legibus poterat, niſi duobus vel tribus oculatis teſtibus productis. miſerunt itaque ſolam, afflictam animo vehementer nimirum, & membris ac toto corpore præ vexationis contumacia, & improbitate, atque tumultu perditam, viribusq́; deſtitutam adeò, vt vel domum vſque viuam peruenire accepti mali grauitas non ſiuerit.*

At mulier, recedentibus tenebris, venit ad oſtium domus, vbi manebat dominus ſuus, & ibi corruit.

NIHIL *ægrius miſerumq́; magis depingi poſſit, quàm mulieris illius animus tot modis afflictæ, tanta contumelia per totam noctē vexatæ; quam relictæ ſemel domini ſui domus & perpetuò meminiſſe & pœnituiſſe oportet, cogitantem ſuo ipſi merito malum illud allatum, quo carere poterat, niſi, leui acerbitate commota, domum ac dominum reliquiſſet antea, qua leuitate curam & ſolicitudinem viro primùm, deinde verò hanc ſibi & illi iniuriam peperiſſet. huiuſmodi cogitationes reditus in hoſpitium domini, & ipſum domini ſui nomen inter redeundum frequenter, vt par eſt, repetitum, atque in hiſtoria commemoratū ſignificat. Nam quæ antea diſceſſerat, domini non domum modò & nomen ſpreuiſſe viſa eſt: quæ verò nunc domini hoſpitium repetebat, præteriti erroris amariſſimum dolorem & pœnitudinem præ ſe ferre cenſenda. Atque res ipſa indicat, illā ab impuriſſimis hominibus, inſultatione & petulantia bacchatis, procul à domo ſenis tandem fuiſſe diſtractam, ac nunc in illū, nunc verò in alium locū, quò libidinis impetus agebat, abductam & impulſam, in ſingulis verò humiliatā; vt ſacræ linguæ verba imitemur. quandoquidem illam aurora ſurgente miſſam domini hoſpitiū repetiſſe, & ægrè perueniſſe legimus; adeò vt nec vocis compotem eſſe debilitas & ægritudo ſiuerit, ſed animi priùs quàm corporis vigore deſtitutam, ad ipſum limum iacentem dominus offendiſſe narretur. In exemplari & redeundi mora, & tēporis etiam quo poſt caſum iacuit, ſignificatur:* Et venit mulier ad conuerſionem matutinam, & cecidit oſtio

domus

domus viri illius,in qua dominus ſuus vſque ad lucem. *Mulieri iuueni,ac mollius educatæ,multæ, & repentinæ, atq; cumulatæ rerum acerbitates breue exitium afferre potuerunt, animi primùm perturbatio ac metus, antè quàm producta eſſet;deinde accedens productæ tremor, nuditas quoque, nocturna tempeſtas, labor, & impudentium inſolentia, atque diſtractionis laßitudo, & omnibus his accedens ægrimonia: demum huiuſmodi tragœdiæ nihil mirum huiuſmodi finem fuiſſe factum.*

Mane facto, ſurrexit homo, & aperuit oſtium, vt cœptam expleret viam. Et ecce concubina eius iacebat ante oſtium, ſparſis in limine manibus.

QVAM *iniquo, acerbo, imò quàm amaro animo vir ille proximam lucem exſpectauerit, certus atq; appetens fugæ ex iniurioſiſsimo loco, & de vltionis modo atq; opportunitate cogitabundus, & rei ipſius natura arguit, & hiſtoria facilè indicat; quippe quem deſcribit primo mane oſtiũ aperire, iter arrepturum,nihil de muliere vel exſpectanda, vel quærenda,aut eodem tempore repetenda ſolicitum; atq; inopinatè feminã iacentem offendere, eò prolapſam habitu ac geſtu, quo facilè cognoſci poſſet reuerſæ animus, nimirum fideliter & anxiè dominum ſuum repetentis.*Ecce,*rem non ſperatam ſignificat* Concubina eius. *in exemplari,* Mulier illa,concubina eius. *affectum & commiſeratione͂ vtrumque nomen poſtulat.* Mulier illa.*tenera atq; infirmior natura, ideoq; & miſericordia digna, tametſi peregrina atq; ignota fuiſſet; ne dum cùm eſſet concubina eius, quæ vxoris loco ducebatur olim,ceremoniis legitimis exceptis.* Sparſis in limine manibus. *que͂ habitum atq; geſtum ſpectare ſolemus in iis, qui alterius vel fidem, vel miſericordiam, vel auxilium implorant, vel familiarem caritatem repetunt. Namque huius etiam generis illud apud Terentium eſt*: Tum illa (vt facilè conſuetum amorem cerneres) Reiecit ſe in eum, flens quàm familiariter. Terentius.
Cùm miſerrima mæſtiſsimaq; mulier dominum ſuum anxia & exanimata repeteret; manibus extenſis, qualis quæ opem imploraret, atque vim iniuriámque indicaret,reuertebatur. Huiuſmodi illud apud Poëtam eſt de Eurydice:

Iamque vale: feror ingenti circumdata nocte, Georgic.4.
Inualidasque tibi tendens, heu non tua, palmas.

Eo itaque habitu à morte occupata corruit, eodémque iacuit, cùm præ debilitate immota manſiſſet.

Cui ille (putans eam quieſcere) loquebatur: Surge, vt ambulemus. Qua nihil reſpondéte, intelligens quòd erat mortua, tulit eam, & impoſuit aſino, reuerſuſque eſt in domum ſuam.

IN *verſione Latina, quam explicare ſuſcepimus, nonnulla verba commentationis cauſà interiecta legimus, videlicet* (putans eam quieſcere) intelligens quòd erat mortua. *Namque exemplar ipſum, cui Chaldaica*

& Græca tranſlatio ferè ex verbo conueniunt, ita habet: Et dixit ad eam, Surge, & ibimus. Et non reſpondens, & accepit eam ſuper aſinum, & ſurrexit ille vir, & abiit in locum ſuum. Dixit ad eam. *Verbum,* dixit, *humanè, ac benignè, blandeq́; compellatam indicat: nam deliberati atq; certi ſermonis præferre ſignificationem ſolet. Nihil enim vir aduerſus illam præter humanitatem miſericordiamq́; cogitabat: dolorem verò ex grauiſſima iniuria acceptum, eiusq́; animo inſidentem, pro tempore diſſimulabat; ne & hoc ad mulieris ægritudinem accederet, & hoſpiti, ſa[illegible] ſua ſponte turbato, grauior eſſe videretur. cui tamen, præ mæſtitia, nec valedixiſſe fertur.* Surge, ambulemus. *Perinde locutus eſt, quaſi factum minimè moratus eſſet, ſaltem nihil feminæ imputaret.* Qua nihil reſpondente. *Primæuum participium maſculino genere poſitum eſt,* Et non reſpondens. *Prouerbialis in illa lingua ſermo eſt in re proclamata ac deſperata. Ita in Regum libris*
3.Reg.18. *vſurpatum legimus: Inuocabant nomen Baghal de mane vſq; ad meridiem,*
„ *dicentes, Baghal exaudi nos. & non erat vox, nec qui reſponderet. Hiſpanicè huiuſmodi in eandem ſignificationẽ ſermo eſt frequẽs,* A es otra puerta. *Igitur neq; mortuæ iam puellæ, quam amauerat, caſus clamoribus aut querimonia, gemitu alióve doloris indicio proſecutus eſt; ne quo pacto vel oppidanos magis irritaret, vel contrà ad ſe placandum induceret: præterea etiam ne ardorem, quo flagrabat, ipſe ſibi aliqua parte reſtingueret aut minueret, ſed integrum ad vltionis impetum retineret, & cogitando atq; inueniendo vindictæ modo augeret: quamobrem nec puellam mortuam eodem loco ſepelire, aut ſepeliendam relinquere voluit; ſed aſello impoſitam, ad locum vſque ſuum pertulit. quo triſti atq; miſerando ſpectaculo magis ac magis in horas incenſus, in cogitationem impulſus eſt, cuius explicatio nō modò eorum, qui in tragœdiis maxima facinora fortiter feciſſe memorantur, animos, verùm exempla ipſa tragica, cum exitu euentuq́; ſuo, omnia vicit.*

Quam cùm eſſet ingreſſus, arripuit gladium, & cadauer vxoris cum oſſibus ſuis in duodecim partes ad fruſta concîdens, miſit in omnes terminos Iſrael.

NEFARIAM *flagitij atrocitatem non vnam tantùm Iſraelitarum tribum, ſed omnium communem ac publicam rem tangere arbitratus, omnes tribus incitandas ac mouendas duxit. id cum verbis ac ſermonibus minùs acriter effici poſſe intelligeret, nouo & ſtupendo rerum ipſarum ſpectaculo molitus effecit.*

Horat. de arte Poët.

Segniùs irritant animos demiſſa per aurem,
Quàm quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus, & quæ
Ipſe ſibi tradit ſpectator.

Huiuſmodi enim res vbi ſolummodo narrantur, dolorem quidem & miſericordiam auditorum mouere poſſunt, iram tamen, odium, & indignationem, vltioniſque cupiditatem non excitant: excitarent autem, ſi re vera eadem exempla in fabulas inferrentur.

Nec pueros coram populo Medea trucidet: Horat. ibid.
Aut humana palàm coquat exſta nefarius Atreus:
Aut in auem Progne vertatur, Cadmus in anguem.
Quodcumque oſtendis mihi ſic, incredulus odi.

Quamobrem tanti ſceleris dignam vltionem cogitans Leuita ille, à crudeliſſimo & maximè horrendo ſpectaculo inchoandam cenſuit: quo populum poſtea odio incenſum, & ad vindictam promptum, ſuaq; ſponte ad pœnas repetendas perſuaſum, præſente deteſtabilis narratione ſceleris impelleret, nullis criminationibus, nullis grauibus verbis vſus apud eos, quos reapſe commotos & irritatos intelligeret. Accipiens gladium. *affectum, ira incenſum, ac miſericordiæ immemorem, geſtus hic indicat, oppoſitum prorſus illi affectui à Poëta decantato:*

Ter conatus erat notos effingere vultus,
Ter patriæ cecidere manus.

Cum oſſibus ſuis. *in exemplari,* Ad oſſa eius. *ſecundùm rationem & connexionem præcipuorum membrorum. Namq; nomen* GHETSEM, *in illa lingua & os & membrum ſignificat primaria ſignificatione; quemadmodum & in Cymbrico ſermone,* Been, *cruri & oſſi impoſitum eſt vocabulum. ſic autem numerari poſſunt, caput vnicum, manus duæ, gemina brachia, pedes gemini, crura duo, totidē femora; reliquum corpus, hoc eſt pectus ac dorſum: ita vt, numeratis per vnumquemque agrorum finem ſingulis membris, integrū conſtaret corpus, remq; ipſam cunctis tribubus mali quippiam portendere indicaret. Nec verò in omnes tribus diuiſas & miſſas partes legimus, ſed in omnes terminos Iſrael; quæ videlicet populi illi omnes vicina gentibus, aliis confinia tenebāt: vt hoc pacto non ipſis modò Iſraelitis, verùm aliis quoque nationibus rei fama & rumor ſparſus perferretur; atq; rei authore ignorato, maior vnicuique de cauſis atque prodigiis, déque euentis dubitatio, cura, ſollicitudo, & metus accederet.*

Quod cùm vidiſſent ſinguli, conclamabant: Numquam res talis facta eſt in Iſrael, ex eo die quo adſcenderunt patres noſtri de Ægypto, vſque in præſens tempus. Ferte ſententiam, & in commune decernite, quid facto opus ſit.

HVIVS *verſus initium in exemplari ſic habet:* Et fuit omnis ille videns, & dixit. *Qua ſermonis formula, & multos priùs ſuſpenſas in agrorum terminis partes vidiſſe, & alios ad ſpectaculum incitaſſe intelligimus; nulli verò veritatem rei conſtitiſſe, quam author ipſe nemini hactenus indicauerat; omniū autem eandem vocem fuiſſe, nulla ſenſus aut coniecturæ diuerſitate diſcrepantium, vtpote quos exempli ac monſtri potiùs atrocitas & nouitas admiratione maxima tantùm affecerat, quam huiuſmodi caſus habere perpetuò ſolent: ea verò, quàm diu durat, ſuſpenſum incertumq; ſenſum tenet. Quidquid enim noui & inopinati accidit, nec ad communes &*

notas

notas vel naturæ vel humani conſilij cauſas quemadmodum referri poßit, indicat: eodem prorſus pacto doctos & indoctos, vulgares ac prudentes primùm turbat, donec vel authore, vel cauſis, vel initiis, aut modis cognitis, demum de re ipſa decernatur. Numquam res talis facta eſt in Iſrael. *in exemplari,* Non fuit, nec viſa eſt, vt hæc. *Exemplum & natura ſua nouum, & hominum memoria inauditum, oratio hæc ſignificat. Namque minor admiratio debetur ſummis monſtris, quorum anteactis iam ſeculis vel hiſtoria, vel præiudicia exſtiterint. Accidit autem aliquando nonnulla in orbe fieri, quæ nemini tamen conſpecta fuiſſe dicantur: non rarò etiam, vt quædam ſint, quæ ſpectata alio atq; alio modo cenſeantur, pro ſpectatorũ variis cùm ingeniis, tum iudiciis aut affectibus; ita vt aliis ad miraculum, ad prodigium aliis, nonnullis ad naturæ cauſas & efficientias referantur; & ſi ex hominum factis aut actionibus exemplum exſtiterit, his ad virtutem ſolidam, illis ad vitium, quibuſdam ad inſaniam & temeritatem, vel ad ſimulationem & fictionem, dolũ & fraudem referantur; atq; ex conſequẽti, vel plauſu vel exploſione, vel laude aut vituperatione, vel præmio & honore, vel ſupplicio & probro cenſeantur digna. Hoc autẽ exemplum nũquam antea editum, neq; viſum, quamquã atrociſsimum, & , vt apparebat, immaniſsimum, quale tamen reuera dici poſſet, omnibus pariter in ambiguo incertoq; latebat. Quod autem priùs facta, poſteriùs verò viſa negetur huiuſmodi res, non ad poeticam figuram, quam inuerſionem, ſiue* ὑπαλλαγὴν *dicunt; ſed ad argumentationem reuocamus, ea formula, qua Latini, vocẽ Nedum interijcientes, vti ſolent: numquam huiuſmodi exſtitiſſe rem, nedum viſam fuiſſe, vt vel ex eorum qui antea viderint iudicio, vel ex naturæ & cauſarum æſtimatione definiatur. Furta, homicidia, rapinas, vim & fraudem, & huiuſmodi mala vel raris, vel frequentibus exemplis & exſtitiſſe, & viſa fuiſſe, nec nouam, nec mirandum cenſeri potuit fortaßis: niſi enim huiuſmodi eſſe poſſent malefacta, profectò latis ac ſancitis legibus non fuiſſent vetita. Aliquando etiam accidit vt exempla ederentur noua, quæ, quòd certo iure cauta non inuenirentur, ad præſens Dei reſponſum reuocanda cenſerẽtur. cuius generis illud fuit: Ecce autem egreſſus filius mulieris Iſ-*

Leuit.24. *raelitidis, quẽ pepererat de viro Ægyptio inter filios Iſrael, iurgatus eſt in*
„ *caſtris cum viro Iſraelite. Cumq; blaſphemaſſet nomen Domini, & male-*
„ *dixiſſet ei, adductus eſt ad Moyſen (vocabatur autem mater eius Salomi,*
„ *filia Dabri, de tribu Dan) miſeruntq; eum in carcerem, donec noſſent quid*
„ *iuberet Dominus. Qui locutus eſt ad Moyſen, dicens: Educ blaſphemum*
„ *extra caſtra, & ponant omnes, qui audierunt, manus ſuas ſuper caput eius,*
„ *& lapidet eum populus vniuerſus. Et ad filios Iſrael loquêris: Homo qui*
„ *maledixerit Deo ſuo, portabit peccatũ ſuum: & qui blaſphemauerit nomen*
„ *Domini, morte moriatur. lapidibus opprimet eũ omnis multitudo populi, ſiue*
„ *ille ciuis, ſiue peregrinus fuerit. Itaq; huiuſmodi rara facinora, vel nefaria peccata, publicè aut priuatè admiſſa, quorum olim ſupererat memoria, præ-*

ſentis

ſentis exempli ſimilitudinem excludebant omnem. In Iſrael. *Namque aliàs fortaßis inter gentes ſimilia his edita viſáq; fuiſſe, non erat aut diſputatione dignum, aut morandum, mirandúmve cuipiam ex Iſraelitis. Quandoquidem nil tam turpe, tam immane, tam ferũ, quod ab aliis aut aliis nationibus, vel in ſuperſtitioſa ſacrorum ſuorum genera, vel in vltionis, aut iudiciorum, aut etiam barbarum belli gerendi morem, non fuerit relatum. S. S. E. Non polluemini in omnibus his quibus contaminatæ ſunt vniuerſæ gentes, quas ego eiÿciam ante conſpectum veſtrum, & quibus polluta eſt terra: cuius ego ſcelera viſitabo, vt euomat filios ſuos. & rurſus: Quando ingreſſus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gentium. Nec inueniatur in te qui luſtret filium ſuũ aut filiam, ducens per ignem: aut qui hariolos ſciſcitetur, & obſeruet ſomnia atq; auguria. nec ſit maleficus, nec incantator, neq; qui pythones cõſulat, nec diuinos, & quærat à mortuis veritatẽ. Omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter huiuſmodi ſcelera delebit eos in introitu tuo.* Leuit. 18. Deut. 18.

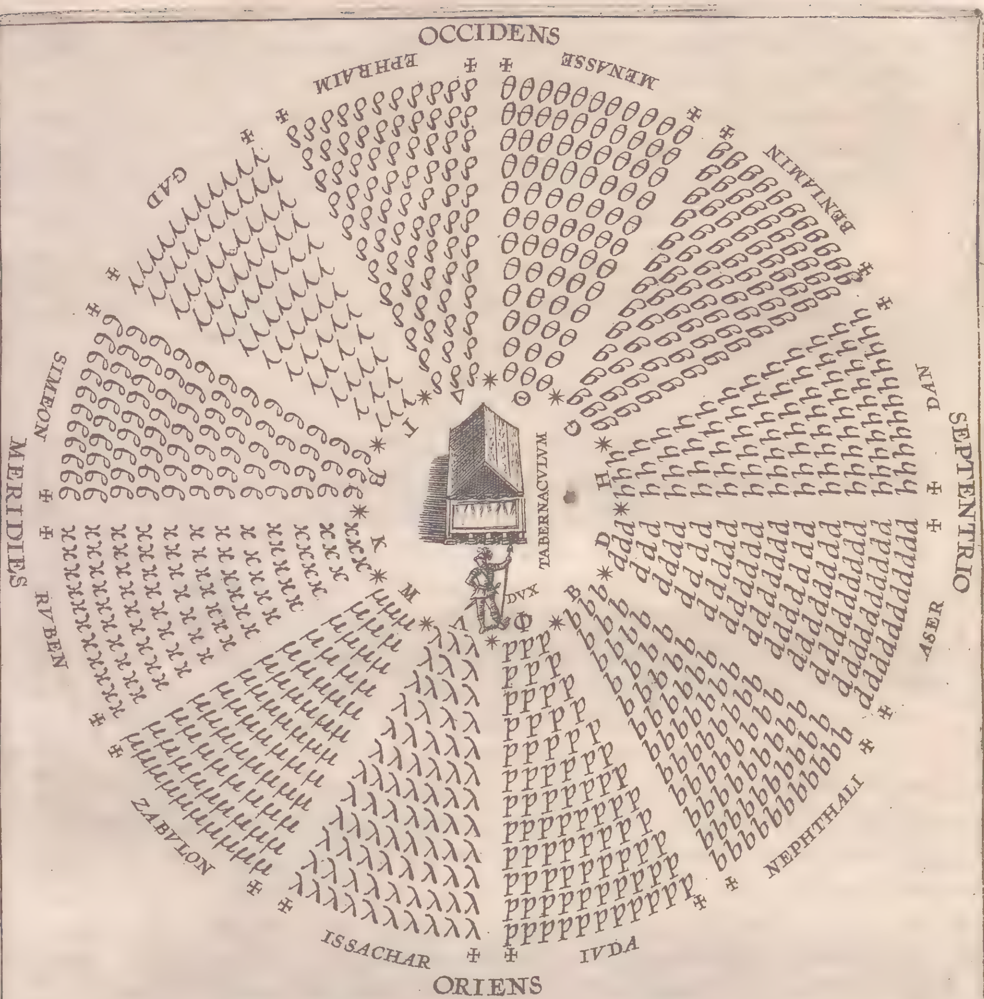
Inter alias itaq; gentes huiuſmodi monſtra vel admitti, vel videri, nihil fortaßè mirandũ, aut talia quondam in illa ipſa regione exſtitiſſe, ante Iſraelitarum primã inuaſionem. Verùm Ex die adſcenſus filiorum Iſrael de terra Ægypti, vſque ad diem hanc. *ita exemplar habet. Numquam huiuſmodi quippiam in Iſrael, aut ibidem editum, aut aliunde allatum, indicare quiſquam poßit. Incertum igitur rei & exemplum & genus, nullam humanorum facinorum partẽ, ad quam referatur, æſtimandam prodit; ſiue ad alienorum deorum cultũ, ſiue ad gentis noſtræ crudelitatẽ infamandam, ſiue ad ludibrium & ignominiã nationis, ſiue ad bellum indicendum. Eam tamen & cõmunem cauſam eſſe, & ſingulos noſtrũ tangere, locorum atq; temporis docet ratio: quippe in omnibus regionis totius finibus numeratæ cadaueris huius partes duodecim compertæ ſunt; & integrũ hominis conſtituunt corpus: quamobrem commune eſſe ac publicum oportet malum, quod hoc ſpectaculo portenditur; à cuius cogitatione & metu, atq; etiã correctione neminem exceptũ eſſe expedit.* Ferte ſententiam, *& in cõmune decernite,* quid facto opus ſit. *in exemplari:* Ponite vobis ſuper eam, conſulite, & loquimini. *Singulorum coniecturas, & deinde omniũ collata, poſtremò declarata cõſilia oratio poſtulat. Gallicè huiuſmodi ſermonis familiaris formula eſt:* Penſez ſur cela, & parlez les vns auec les autres. *Fuit autem prima hæc actionis ratio, quam coniecturalem artifices vocant. Quis nam illius facinoris author, quamobrem ſiue cauſam, quemadmodum & quando, quóve loco, quibus opibus aut auxiliis, qua audacia, quáve fiducia admiſſi: quibus indiciis, quibus teſtibus doceri, aut aliàs cognoſci verum poſſet. Namque vbi res ipſa planè conſtitiſſet, quemadmodum definiri atq; iudicari, corrigi vel vindicari deberet, proxima ſupererat deliberatio.*

NN CAPVT

CAPVT VIGESIMVM.

EGRESSI itaque ſunt omnes filij Iſrael, & pariter congregati quaſi vir vnus, de Dan vſque Berſabee, & terra Galaad ad Dominum in Maſpha.

REI *nouitate perculſi, & magnitudine atque grauitate impulſi Iſraelitæ omnes, ad commune, publicum, & generale, vti dicitur, concilium vltro profecti ſunt, illi perſimile ad quod olim populus cunctus, Ioſua rem publicam adminiſtrante, eſt adductus. Namque rerum & exemplorum nouitas, hominum animos ad exquirendas cauſas ſolet excitare; præcipuè verò vbi communis culpæ vel periculi metus ad admirationem acceſſit. Dicebamus in commentariis Ioſue, quemadmodum, quámque ob rem huiuſmodi publici ac pleni conuentus legitimè fiant. Nunc ſatis fuerit indicare omnium in communi & nouo exemplo animos fuiſſe perculſos, ac tam patritiorũ quàm plebis quaſi conſpirantibus ordinibus, comitium fuiſſe habitum; quod ad certam diem, vti legitimum erat, denunciatum ſiue edictum communiter fuit. Nam cuius rei cauſa omnes tangere, culpa & expiatio omnes pariter latere videbatur, inquirendæ & cognoſcendæ cupiditas & ſtudium omnes etiam agebat, præcipuè cùm illius facinoris nullus vel ſibi, vel alij cuipiam conſcius eſſet; atq; ideo, cur conuentum vitaret aut declinaret, non habebat; cur autem peteret, compluribus impellebatur cauſis: magnum enim illud putabatur malum omni gentis illius multitudini, ſiue ciuitati potiùs, vel interiùs natum, vel exteriùs allatum. in exemplari ſic:* Et egreſſi ſunt omnes filij Iſrael, & congregatum eſt concilium vt vir vnus. *magna omnium conſenſione & feſtinatione, vt ne alius alium præuertiſſe videretur. Non ſolùm autem eos, qui cis Iordanem ad mare vſq; Palæſtinum habitabant,* A Dan, *Boreali termino,* vſq. ad Beerſebagh, *ad Auſtrũ in terræ fine ſitam, ſed eos etiam, qui vltra amnem occupatas incolebant regiones.* Terra Galaad. *Locus verò comitij, vel concilij potiùs, indicatur,* Ad Dominum in Maſpha. *quòd res & cauſa ipſa religionem tangere, & vniuerſum Iſraelem ſpectare cenſeretur, vbi quemadmodũ cognoſcenda eſſet, ſiue conſultatione & coniecturis, ſiue oraculi ſciſcitatione vſq; expianda & corrigenda, ſiue ſacris peragendis, ſiue pœnis repetendis cõmodiùs tractari ſtatuique poterat. Namq; Iſraelitarum omnium ſingularis, proprius, ac tutelaris Deus* IEHVEH *erat, cuius vnicũ illo tempore fanum vel tentorium templi nomine frequens & celebre, altareq; ſanctũ* MITSPAH *viſebatur: vbi manifeſta ſingularis erga Iſraelitas prouidentiæ ſigna & argumenta ab vſque Ioſue tempore edita commemorabantur. Loci verò ſitus & ſpatiũ habendis comitiis commoditates præbebat multas: quibus illa quoque accedebat ratio, rem communem & publicam, eandemq; grauiſſimam, atq; omnibus pariter ignoratã, à cõmuni & publica deprecatione ſiue ſupplicatione eſſe inchoandam.*

Φ B D H G Θ
Δ Γ ϐ K M Λ
ראשי אבות
Primi patricij ſiue proceres tribuum.

* * * *
✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠
Anguli tribuum ſiue magiſtratus tribunitij viarum latera claudunt שיערם *exactores & minores miniſtri pacis ac militiæ.*

dum.hoc ſignificat adnotatio, Ad Dominum *orandum,obteſtandũ,placandum,& conſulendũ. Nec verò temeraria aut tumultuoſa comitia illa fuiſſe, ſed legitimo facta more, & ſuis ordinibus diſtincta,qualia quæ apud Romanos iuſta dicta habitaq́; legimus. id eſt, tributa curiata & centuriata. Superior verſus concilij frequentiam & celebritatem indicauit: qui verò ſubiungitur,ordinem,ſeriem, legitimamq́; formam oſtendit.*

Omnes quoque anguli populorum , & cunctæ tribus Iſrael in eccleſiam populi Dei conuenerunt quadraginta millia peditum pugnatorum.

QVONIAM *de legitimis gentis ordinibus agitur , verba ipſa ad primæuam inſtitutionẽ conuerſa exhibebimus:* Et adſtiterunt anguli totius populi,omnium tribuum Iſrael in eccleſia populi quadraginta quatuor mille vir pedes educens gladium. *Huiuſmodi ſermonis idiotiſmo rem illam ſeriò & magno conſilio conſenſúque initam intelligimus, vtpote quæ, quamquam incerta, ignota , & occulta, hactenus tamen populi totius publicã vel religionem,vel ſalutem,vel infamiam, vel denique curam tangere credebatur & quemcumq; exitum habitura eſſet,tamen eiuſmodi paratum inſtructumq; comitium vel ipſa ſui nouitate ac magnitudine poſtulabat,videlicet,vt populi omnis,in ſuas tribus primùm,deinde in familias,ac poſtea in centurias diuiſi,turmæ ſingulæ ſuum locũ ſitumq; tenerent,ac proprios tribunos mille viros, centũuiros, quinquagenarios ac decuriones adſiſtentes agnoſcerent,cuiuſmodi conuentuũ, quoties opus fuiſſet, illa decora atq; opportuna corona diſpoſitioq; erat, vt in maximi & capaciſſimi circuli figuram locus primùm formaretur;eiuſq; circuli orbis,ſiue circumferentia, ductis à centro lineis , in duodecim æquas diuideretur partes. Inter binas quaſq; lineas,ad centrum vſq; ductas,triangulare ſpacium fiebat,ſiue pyramidale dicere malimus, cuius conus in centro, baſis verò in poſtrema ſuperficiei linea,geminis terminata punctis,ita conſtructa,atq; ſuis partibus diſtincta,figura duodecim latera,ac duodecim præſtabat baſes,ex ſingulorum verò laterũ externis,& baſis contactæ puncto angulus conſtabat: atq; ita figura omnis perfectè duodecupla oſtendebatur, id eſt, duodecim latera, duodecim baſes,duodecim angulos in baſi æquales,hoc eſt, ſpheralis,ac totidẽ in centro cõtinens, duodecimq́; æqualis ſuperficiei cõplexu partes, & quãquam ſingulæ baſes re vera rectis lineis conſtarent. Omnis autẽ figura rotundum ſiue circularem,eumq́; pulcherrimum præbebat proſpectũ. Figura itaq; concinnata,vt ſingularũ tribuum primores ij, qui vel belli, vel domi cæteris ex antiqua iam & legitima ſerie inſtituti , anteibant ſuis locis diſpoſiti, baſin vnã, & alterum trianguli ſui latus tenerent,atq; inter ſe proximũ ex ordine latus,cæteros omnes contribules medio ſpacio concluſos,munirent,obeundisq́; muneribus, pro rerũ ac temporum vſu alloqui, monere, & iubere, & exercere poſſent. Atqui primores illi omnes ſic diſpoſiti & aptati,vt verè*

angulum conſiciebant, ita honeſto ac venerando cognomento & omnes pariter, & ſinguli dicebantur anguli, eodem more, quo ÿ omnes, qui apud Romanos priuati non agerent, Magiſtratus vocatos accepimus, ſiue in bello, ſiue in pace honoribus fungerentur ſuis; & quo apud Bethicos Hiſpalenſis, Cordubenſis, & Granatenſis Rerumpub. ſenatores ac perpetui curatores vigintiquatuor, apud Leodiēſes quendā ordinem triginta, aliū verò viginti appellatū adnotauimus. Noſtris militiis ac linguis Gallica, Hiſpanica, & Italica Chefs, Cabos, Capi, *huiuſmodi vulgo vocitantur. Horum verò ordinū ea tempeſtate, quā hiſtoria noſtra nunc deſcribit, frequens collegiū fuiſſe legimus, & contribulibus viris adeò inſtructū, vt ex illis cæteris, hoc eſt, priuatorū turmis, quadringēta millia virorū bello gerendo, & committendo prælio idoneorū in comitium & figuram fuerint coacta ac diſtributa, ſingulorumq́; idē animus, idem ſtudium, atq; promptitudo fuerit par; vtpote gladio accinctorū, & manu ad rem agendā expeditorum. Verbum* IITHIATSEBV, *angulorū nomini adiunctū, ordines illos ritè ac legitimè diſpoſitos, ſuis locis ac partibus obtentis cōſtitiſſe, indicat. idē namq; vocabulū à vate in ſecundo*
Pſal. 2. *Pſalmo vſurpatū eſt: Adſtiterunt Reges terræ. Atqui ipſa, cuius cauſa conuentus fiebat, cæteris tribubus ignota hactenus videtur fuiſſe, præterquam Beniaminitis, quibus non tantùm illa corporis humani membrorum laniena, partitio, diſtributio, & collatio, vti cæteris, narrata fuit: verùm inuaſionis & ſtupri nefarium ſcelus, quod in illorū vrbe factum fuerat, vel ex illius noctis tumultu ac turba, vel ex improbiſſimorū authorum manifeſtatione, &, vt fieri aliquando ſolet, impudēte iactatione, vel ſaltē coniectura, & ſuſpicione, ac rumore non erat prorſus abſconditū. Solent enim nequitia ac libidine impotētiores homines, ea, quæ turpiter admiſerint, palàm iactare, præcipuè verò qui nobilitatis, aut diuitiarū, & opum nomine, nihil non ſibi licere volunt, & maxima facinora admiſiſſe pulchrum ducunt, in quos*
Pſal. 51. *illud decantatum audimus: Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Et apud exteros:*

> ———Monſtrum nulla virtute redemptum
> A vitiis, æger ſolaque libidine fortis,
> Delicias viduæ tantùm aſpernatur adulter.

Nec latuit filios Beniamin, quòd adſcendiſſent filij Iſrael in Maſpha.

B E N I A M I N I T A S, *cæteris Iſraelitis vltro conſcendentibus in publicum conuentum & comitium, pariter etiam vltro adſcendere oportuit, quamquam à nemine ad eam rem vocatos; vtpote quos nec latebat occaſio comitÿ, nec ipſa etiam res fugiebat, ex qua occaſio nata eſſet: verùm hæc poſterior notitia partim conſcientia & metu trepidantes, partim verò audacia & ſupercilia auerſos, à cæterorum voluntate & conſilio abalienauit, vel diſſimulationis tegumentis tutos euadere poſſe, ſtulta opinio inſſit.*

Inter-

Interrogatusq́ue Leuita maritus mulieris interfectæ, quomodo tantum ſcelus perpetratum eſſet, reſpondit, Veni in Gabaa Beniamin cum vxore mea, illucq́ue diuerti.

ACTIONVM *illarum ſeriem huiuſmodi fuiſſe, exemplaris lectio indicat. Prima omnium conſultatio ad artem diuinationis reuocata eſt, quã diuinationem Opinabilem antiqui authores agnominarunt: eamq́; ratione & coniectura notatis obſeruatisq́; ſignis niti volentes, in publicis iudiciis conſultationibusq́; primam petendam cenſuerunt. Præcipuæ cauſæ pars ſua ſponte aperta ac manifeſta oſtenditur: hoc eſt, cùm res ipſa ſiue factum conſtat, author autem & cauſa in dubio occultoq́; adhuc delitеſcit. Namq́; diuinationis genus alterum, quod concitatione quadam animi, aut ſoluto liberoq́; motu innititur, quodq́; arte carens dicitur, non omnibus conceditur, ſed vatibus tantùm veridicis, aut aliàs ex oraculorum diuinorum adytis petitur, idq́; non temerè, ſed vbi omni humanæ mentis diligentia & induſtria adhibita, certi quicquam conſtare non poteſt: cuiuſmodi illud exemplũ fuit, quod in occulto Ghacami ſacrilegio prudentiſsimus Ioſue ſecutus narratur. & vt ille præcipiebat author:*

Nec Deus interſit, niſi dignus vindice nodus Inciderit. Horat. de Art. Poët.

Huius primæ actionis forma in exemplari deſcribitur: Et dixerunt filij Iſrael, Loquimini qualiter eſſe potuit malum hoc. *Dictionis initiũ ab iis factum eſt, qui ſummos filiorum Iſraelis angulos claudebant: quorũ intererat res, de quibus vel deliberandum, vel decernendum eſſet, totius gẽtis nomine proponere: quæſtio verò ipſa non erat de facto, nec de facti natura & genere. Nam factum ipſum conſtabat, & naturæ ſuæ genus prodebat: ſiquidẽ lex grauiſsimi, & pernicioſi, atq́; publicè horrendi metuendiq́; exempli eſſe definierat, hominis occiſi cadauer in regionis cuiuſpiam agris repertum, idq́; magna diligentia inquiſitum procurari, atq́; vlciſci. quòd ſi nullo pacto deprehendi poſſet author, tamen publica expiatione ac deprecatione de Dei ira & animaduerſione auertenda ſatagere. Quando inuentum fuerit* Deut. 21.
*in terra, quam Dominus Deus tuus daturus eſt tibi, hominis cadauer occiſi, »
& ignorabitur cædis reus, egredientur maiores natu, & iudices tui, & me- »
tientur à loco cadaueris ſingularum per circuitum ſpatia ciuitatũ: & quam »
viciniorem cæteris eſſe perſpexerint, ſeniores ciuitatis illius tollent vitulam »
de armento, quæ non traxit iugũ, nec terram ſcidit vomere, & ducent eam »
ad vallem aſperam atque ſaxoſam, quæ nũquam arata eſt, nec ſementem re- »
cepit: & cædent in ea ceruices vitulæ. Accedentq́; ſacerdotes filij Leui, quos »
elegerit Dominus Deus tuus, vt miniſtrẽt ei, & benedicãt in nomine eius, »
& ad verbum eorum omne negotium pendet: & quidquid mundũ vel im- »
mundum eſt, iudicetur. Et venient maiores natu ciuitatis illius ad interfe- »
ctum, lauabuntq́; manus ſuas ſuper vitulam quæ in valle percuſſa eſt, & »
dicent: Manus noſtræ non effuderunt ſanguinem hunc, nec oculi viderunt. »*

» *propitius eſto populo tuo Iſrael, quẽ redemiſti Dñe, & ne reputes ſanguinem*
» *innocentem in medio populi tui Iſrael; & auferetur ab eis reatus ſanguinis.*
» *Tu autẽ alienus eris ab innocẽtis cruore, cùm feceris quod præcepit tibi Do-*
» *minus. Cadauer in vnius vrbis agro repertũ, totius Iſraelis religione procurari, & expiari poſtulat: ideoq́ maiores natu & iudices vicinarũ ciuitatum, atq́ etiam ſacerdotes ad partes vocantur, & procuratio communis Iſraelis nomine ſuſcipitur, ex quo noui huius exempli religio & cura totius Iſraelis rẽ tãgere indicata, & conciliũ coëgit, & cauſam à ſenioribus relatã, conſultationemq́ publicè omnibus iniunctã propoſuit. Prius verbũ,* Et dixerunt, *deliberatũ, & certũ cõſtitutumq́ inter ſeniores dictũ indicat: huius namq́ ſignificationis eſſe obſeruatur vocabulũ* AMAR. *poſterius autẽ,* Loquimini, *liberã vnicuiq́ ſentẽtiæ ſuæ proferẽdæ copiã facit. In magno enim populo multorũ effata audita, non rarò profuiſſe viſa, & holitorẽ valde opportuna locutũ, antiqua prouerbia prodiderũt. Quòd ſi omnes in eandẽ rem rectè atq́ aptè cõueniant, nõ ſuo tãtùm ingenio, ſed cæleſti inſtinctu locuti videtur. Eſt itaq́ propoſita cõſultatio ſiue diuinatio nõ de facto aut facti genere: nam pronomẽ* Hoc, *factũ ipſum indicat; & nomẽ* Malũ, *ſiue, vt noſtra verſio habet,* Tantũ ſcelus, *naturã qualitatemq́ definit ſua ſponte malũ, & niſi procuretur, nobis omnibus vehementer pernicioſum; id quod de-*
» *precationis formula cõfitetur: Propitius eſto populo tuo Iſrael, quẽ redemi-*
» *ſti, Domine; & ne reputes ſanguinẽ innocentẽ in medio populi tui Iſrael.*
Quæ verò hactenus ignota ad quæſtionẽ reuocantur, illa ſunt, nimirũ author, cauſa, & modus; libertate & copia ſingulis facta, vel indicãdi rẽ ſcientibus; vel cõiectandi, ſi nulli nouiſſe cõtigerit, & ſententiã dicẽdi, vel antea conceptã, vel ex tẽpore atq́ circũſtantiis nũc ſeſe offerentẽ. Authoris rationẽ comitatur affectio, ſiue impulſio animi; cauſam dicimus, finis atque vſus intentionẽ. Quod in Caßianis veterũ iudiciis maximi ad coniecturã momenti eſſe ducitur: videlicet cui bono fuerit, poſtremò verò quemadmodum cõmiſſa ac facta fuerit res, qua de quæritur; ad quã partẽ copiæ, opes, auxilia, & vires facultasq́ omnis, & agẽdi forma: poteſt namq́ idẽ facinus & grauius, vel leuius & mitius, vel crudelius peragi. omnia hæc in quæſtionẽ cõſultationemq́ prima hac actione veniũt; ex quorũ certa notitia definitionis ſtatus, atq́ ex hoc legitimus petitur. Eſt itaq́ quæſtio, Quom;odo. *Latinum*
איך *vocabulũ anguſtius eſt illo primæuo* ACH, *omnia in ſe continente, quæ cauſam, qualitatẽ, & modũ, ſiue magnitudinẽ rei ſpectant: videlicet, quis, cur, quando, & quemadmodũ, qua facultate, quóve impulſu,* Perpetraiũ eſſet. *In exẽplari, verbũ ſubſtantiuũ paßiua voce legitur: vt illa lingua ad omnẽ rerũ & actionũ certã ſignificationem diues apprimeq́ diſtincta eſt. Cuius verbi vim quoniã exprimere ſubſtantiuo Latinus non poteſt ſermo, aliã opportunã vocem vſurpare interpretẽ cogit: non enim Romanus audire poteſt, eſtur, aut eritur; vti audit, legitur, & legetur: ideoq́ editio noſtra verbum, Perpetratũ eſt, vſurpauit. Nobis affinioris cauſa ſignificationis hoc loco ſic*

vertere

vertere cōcedatur: Quemadmodū exſtitit malū hoc. *Adeò namq́ immane, adeò nouum, adeoq́ ab omni humani facinoris exemplo alienū videbatur malū illud, vt magis diuinandū videretur, quo pacto exſtiterit, quàm à quo, vel quemadmodū factū fuerit. exſtitiſſe enim compertū erat: factum verò à quoquā fuiſſe, vix pro certo affirmari poterat; quod prodigiū vel prodigio maximè cēſebatur affine. Huiuſmodi verò diuinādi, & ad comitium referendi, & loquendi libertas, cuilibet ſine vlla exceptione facta, deſideratā & quæſitā opportunitatē Leuitæ dedit, ad ſuam querelam Beniaminitarumq́ accuſationē factitandam, attentione cū primis poſtulata, ſiue ea clamore ac verbis, ſiue manuū ac totius corporis habitu petita fuerit, & omniū conſenſu ac ſilentio conceſſa. Hoc allocutionis initiū ab interprete noſtro ſignificatur, huiuſmodi narrationē præmittente*: Interrogatusq́; Leuita, reſpondit. *Exēplaris lectio verſum ab hoc verbo inchoat :* Et reſpondit ille vir, vir illius vxoris interfectæ. *Verbū* IAGHAN, *pro quo Latinū, reſpondere, ſæpè redditur; cùm alteri verbo* AMAR, *ſiue dixit, præponitur, conceptū, meditatū, atq́ certo animo conſtitutū ſermonem indicat, quamquam à nemine antea quæſitū aut rogatū. vt, Et reſpondit Iob, & dixit, Pereat dies in qua natus ſum. &, Reſpōdens Ieſus, dixit, Cōfiteor tibi Pater, &c. Non diſsimilis apud Latinos orationis illius, Verba facere, ſignificatio eſt. vt apud Satyricū*: Quid tum? venêre frequentes. Verba facit leno: quidquid mihi, quidquid & horum, &c. *Talē habitu atq́ ſitu animum indicās Leuita, eiuſmodiq́ ſermonē ſibi habendū ſignificans, attētione captata, rei cauſæq́ totius rationē nuda, ac ſimplici, liberaq́ narratione expoſuit, nullo alio procæmio vel exordio vſus; quod ſuperuacaneum duxit in tanta auditorum & concilij totius veri cognoſcendi cupiditate, ſiue auiditate, & anxietate potiùs.* Vir Leuita. *dicendi authoritas indicata eſt, & cauſæ pondus additum deſcriptione perſonæ eius qui verba facere parabat, nempe viri ſingularis, atque matura ætate, & ſeueritate, decoroq́ virili obſeruandi, præcipuè verò Leuitæ habitu, veſte, atq́ geſtu notabilis: qui cùm primùm allocuturus in mediū prodiit, vel rei ipſius conſequente ſuſpicione, vel aliorum, quibus notus fuerat, indicio,* Maritus mulieris interfectæ *putatus exiſtimatusq́ fuit. nam mulieris cadauer eſſe, & capitis & membrorum ſingulorum ſignis compertum cōmuniter, proditumq́ fuerat: cuius maritus facilè creditus fuit is, qui ſeſe ad dicendum parabat. Iam verò vel ex ipſis perſonarum circumſtantiis & rationibus cauſæ magnitudo apparere incipiebat, cùm tot tamq́ ſeueræ leges in alienæ vxoris raptores, occiſores, vel quocumque modo violatores editæ fuiſſent; ita vt ex præcipuis capitibus, ad quod complures referuntur ſanctiones, habeatur illud vnum* ESETH AS, *id eſt, vxor viri, quod frequenter à Scribis iuriſq́ peritis diſputando vſurpatur. Hic itaque hac perſonæ authoritate inſtructus, & quadam quaſi prærogatiua iuſti comitij confiſus, orationi ſuæ initium ſine procæmio, admodum verò firmum, & ſine affectibus vllis, aut excogitatis agendi affectibus, in hunc modum fecit:*

Iob 2.
Matth. 11.
Horat. Ser lib. 2.

Veni

Veni in Gabaa Beniamin cum vxore mea, illucque diuerti. *Facinoris ſceleriſq́; immanitas, & cauſæ totius magnitudo, ſimplici ac vera narratione oſtenditur, ſingulorum verborum examinatis ponderibus. Principiò, indicat ea, quæ narraturus eſt, ſibi ipſi, non cuipiam à ſe miſſo vel mandato, eueniſſe; quo maiorem obtineat fidem tantus vir, ſuæ ipſius calamitatis & contumeliæ ſpectator primùm, ac tolerator, & nunc narrator.* Ipſe veni: *non in hoſtiũ vel exterorum & ignotorum vrbem, ſed* In Gabaa Beniamin. *oppidum videlicet habitatum, & quòd ciuilibus atque legitimis moribus ornatum eſſe oportuit. ſanè ſibi eo diuerſuro tale exiſtimatum & creditum fuiſſe ſubindicat, atque ad illud alludit, quod puero aliter monenti reſponderat: Non ingrediar oppidum gentis alienæ, quæ non eſt de filiis Beniamin, ſed tranſibo vſque Gabaa. Itaq; ſe ipſum conſultò illuc veniſſe ait, magna fiducia non amicitiæ modò, ſed affinitatis ac neceſsitudinis potiùs. Quis enim vmquam propriis fratribus ex eodem ſanguine, eodem religionis cultu, iiſdẽ legibus vſis ſeſe credere dubitaret? à quauis potiùs quàm ab huiuſmodi gente metuendum fuerat. itaque prudenter oppidi nomen tribus etiam appellationem adiunxit:* Gabaa Beniamin. *Si qua enim priuata iudicia ſummæ exiſtimationis penè etiam capitis eſſe debent, tria hæc eſſe antiqui voluerunt: Fiduciæ, tutelæ, ſocietatis. quæ cùm ſingula talia habeantur; omnia ſimul in vnum reum coniuncta, grauitatis amplificationem ſuperant omnem. Nam ſi quos inter ſocietas eſt, aut fuit, aut futura eſt, eorum eſt habendus optimus beatiſsimuſq́; comitatus, & in quocumq; tẽpore vſus. Horum autem qui ad partes vocantur, cum ipſo qui vocat, & cauſam agit, ſocietas nec noua, nec leuis, nec temerè inita, ſed naturæ vinculis neceſſariiſsimis conciliata, & à Deo immortali conſtituta, & huiuſmodi præſente declarata reſponſo. Apparuit autem iterum Deus Iacob, poſtquam reuerſus eſt de Meſopotamia Syriæ, benedixitq́; ei, dicens: Non vocaberis vltrà Iacob, ſed Iſrael erit nomen tuum. Et appellauit eum Iſrael, dixitq́; ei: Ego Deus omnipotens: creſce & multiplicare: gentes, & populi, & nationes ex te erunt, Reges de lũbis tuis egredientur: terramq́; quam dedi Abraham & Iſaac, dabo tibi, & ſemini tuo poſt te. Atque hanc à Deo conſtitutam, & formatam, ſacratamq́; ſocietatem vnius ex ipſa vel ſingulariſsimi capitis offenſione violatam læſamq́; interpretari, & communi totius Iſraelis nomine vlciſcendam aſſerendamq́; cenſeri oportere, antiqui horum patres gentileſq́; duxerunt, grauiſsimis de vna integra ciuitate repetitis pœnis ob vnam ſororculam puellam, principis audacia violatam. vindictæ verò cauſa ratioq́; communicata, & inter ipſos deliberata pronunciataq́; fuit, illa verborum formula: Ecce filii eius veniebant de agro: auditoq́; quod acciderat, irati ſunt valde,* EO QVOD FOEDAM REM OPERATVS ESSET IN ISRAEL. *Hoc verò præiudicio in alienam gentem facto, Beniaminitarum damnatio ſua ſponte parabatur etiam in leuiore crimine, communis neceſsitudinis violatæ; nedum in grauiſsimo & nefario illo, quod narran-*

Suprà 18. Geneſ. 35. Geneſ. 34.

narrando exponitur. itaque hactenus perſonarum rationes, neceßitudines, & officiorum obligationes indicatæ ac relatæ ſunt. Quippe quocunq; nomine ille eò appuliſſet, dignus erat, qui propter communem hominum ſocietatem humanè primùm, deinde propter ſanguinis coniunctionem amanter & officioſè, ac propter Leuitici ordinis reuerentiam piè etiam ac religioſè exciperetur: adeò vt, tametſi nocēdi animo & conſilio ad illos acceßiſſet, non tamen hoſtiliter, verùm modeſtè & legitimè retinendus, compeſcendus, ac dimittendus eſſet. verùm ipſe qua mente, quóve propoſito venerit, apertè exponit, atque ex Apparatus deſcriptione declarat: Cum vxore mea. *In exemplari:* Ego & PILEGSI. *& pellex ſiue concubina mea. Inter* ISSA, *&* PILEGES, *hoc intereſt, quòd, cùm vtraque legitima ſit, hæc tamen abſque rituum ceremoniarum celebratione ducitur, nec tanto apparatu atq; ſplendore domi tractatur, aut foras deducitur. Quamobrem, quamquam hæc Leuitæ viro adiuncta fuiſſet; vnico tamen puero comite ſatis honeſtè atque decenter domum reducebatur. Ipſe autem perſonarum proſpectus, ſecuritatem omnem ciuibus promittebat: nempe viri vnius Leuitæ, puellam coniugem vel vxorem, vel vt habitus præferebat, concubinam deducentis, cum puero pediſſequo: quorum trium capitum facies inſpectioq; ipſa, nō modò mali & incommodi quicquam, verùm negotij aut occupationis oppido oppidanísve adferri negabat: ſed id exiſtimandum petebat, quod reapſe erat; nimirum nocturnæ diuerſionis & hoſpitalitatis egeſtatem, appulſionis aduentusq; exſtitiſſe cauſam.* Illucque diuerti. *In primæua lingua,* LALVN, ad noctem peragendam, *ſiue (vt vno verbo, eóque Latino, vnicum verbum reddamus)* Noctabundus. *nihil præterea negotij, aut moleſtiæ, aut curæ, aut occupationis ciuibus allaturus; nihil vſus mihi ibidem petiturus, quàm tecti copiam in vnius noctis tempus: nec cibum neq; aliud quippiam exigēs, quod officij leuißimi genus neque hoſti cuipiam priuato, atque cum puella vxore eò appellēti, ſalua humanitate negari poterat: ideo namque domus & oppida inſtituta ſunt, vt & dominis ſemper & peregrinis atque hoſpitibus, atque aliis eò ſeſe recipientibus, opportunè pro tempore præbeant ſecuritatis vſuram. Atque prima narrationis pars hæc fuit, in qua per expoſitionem & comparationem perſonarū, & apparatus innocentiæ, ac ſimplicitas eius, qui iniuria affectus fuit, oſtenditur, auditorumq; animi diuerſè mouentur hinc ad miſericordiam, illinc verò ad inuidiam, deteſtationem alterius partis; hoc eſt, eorum qui malum ſcelus admiſerint. Hinc itaque imago propoſita eſt hominis pij, ſimplicis, atq; innocentis, nullo apparatu, nulla negotij, vel grauis etiam hoſpitij ſuſpicione ad oppidum hominibus frequens diuertētis, cauſa tantùm ſecuritatis & quietis vnius noctis. Atque de inciuilitate & ruſticitate illa, quam primùm expertus fuerat apud illos (à nemine videlicet exceptus aut rogatus) ne verbū quidem fecit: quippe cùm ea res, quamquam ad officij communis deſertionem referenda erat, ad iudicialem tamen definitionem non ita faciebat. exprobrari quidem ciuitati illi, dedecoriq; eſſe*

ruſticitas illa & inhoſpitalitas plus quàm barbara; accuſari verò, in capitaleq́ crimen deduci non ita poterat, præſertim cùm leue iſtud videri debuit præ magnitudine, & grauitate, atque immanitate ſceleris quod huic iam à ſe actæ & expoſitæ parti ſubiungit, & natura ſua, & perſonarum atque rerum comparatione æſtimandum cenſendumq́ ſtatuitur.

Et ecce homines ciuitatis illius circumdederunt nocte domum in qua manebam, volentes me occidere, & vxorem meam incredibili furore libidinis vexantes, denique mortua eſt.

C V M *actionis qualitas ex ſingularum rerum circumſtantiarumq́ æſtimatione cognoſcatur, verborum germana proprietas non ab re hoc nobis petetur exhibebiturq́ loco:* Et ſurrexerunt ſuper me domini Gibghah, & circumdederunt illam domum noctu, viſi parare occidere me, & concubinam meam oppreſſerunt, & mortua eſt. *Multiplex multiſq́ partibus immane & flagitioſum narratur ſcelus, cuius confirmatio iiſdem ipſis narrationis circumſtantiis & facti exitu conſtituitur. Primùm à deliberatione & facultate:* Homines ciuitatis illius: *non infimi aut obſcuri, & ex poſtrema plebis fece, ſed* B A G H A L E H A G I B G H A H, *qui cæteris ciuibus potentia, viribus, & authoritate præcedere videtur,* B A G H A-L I M *dicũtur, quorũ videlicet ordinis officiũ fuerat, reliquũ vulgus ducere, moderari, & cõpeſcere, vel propter dignitatẽ & authoritatem, vel propter opes, Hiſpanicè,* Ciertos varones dueños de la Gibghah. *Ita ex maioris perſonæ notatione criminis amplificatur magnitudo. Auget etiã indignitatẽ oppidi ipſius appellatio, in quo ipſi huiuſmodi quicquã iniurioſũ aut turpe aggredi, impudentiſſimũ erat, in propria videlicet patria, quãdo in externis locis minor eſſe ſolet ad facinus verecũdia.* Inſurrexerũt ſuper me. *deliberatũ ſcelus ipſa cõſenſio & magna manus indicat, atq́ etiã numerus exaggerat. Multi enim & conferti aduerſus vnicũ & ſingularẽ, nihil huiuſmodi merentẽ. Quod ſi vel ab vnico tantũ ſuſciperetur, grauiſſimum duci opportuerat flagitiũ: ne dum à tot tantiſq́ admiſſum, tanto tumultu, tantaq́ violentia peractum, idq́ eo tempore, quod ipſis ad nefarij auſus opportunitatem commodiſſimum, mihi verò ad maioris metus perturbationem incertiſſimum & obſcuriſſimum, atque ad fugam capeſſendam, latibuláve petenda, nulla ex parte idoneum, in loco ignoto, atque omni euadendi ſpe opinionéve deſtituto.* Namque circumdederunt contra me domum nocte. *ita vt nullum mihi tempus, nullus locus ad ſalutem ſupereſſet. Hæc omnia cùm verè narrata fuerint, plura ſimul inuoluebant crimina: nam locus ſingulari lege ſanctus erat. neque enim homini in propatulo agenti vis illata fuit, ſed in domum, quæ omnium gentium moribus certũ hominibus cunctis ac innocentibus & quietis præcipuè præſidium habetur: in quam vel impetus factus, quamquam res infecta euaderet, dignus vindice capitaliſq́ erat, maximè verò cuius domus non hoſtis cuiuſpiam, aut in alieno oppido eſſet,*

eſſet, ſed in ipſa Gibghah, vbi illi domini ac primores erāt, & ex cōſequenti tutores aſſertoresq́; eſſe debuerant. Ait vero, Super me, *ſiue,* Aduerſum me; *quòd ipſe primum illius accipiendæ iniuriæ caput erat, quod peteretur; vtpote cuius res agebatur; cuiusq́; vxor ad ſtuprum petita, ſi defenſorem maritum, vt illi certè putabant, præmiſiſſet, occidendum eſſe conſtabat, neque alio pacto effugiturum, aut vxoris pudicitiæ & incolumitati conſulturum. quamobrem ſubiunxit,* Volentes me occidere. *ſiue,* Viſi parare occidere me. *Hiſpani ex verbo,* Hizieron ſemejas de matarme. *Neque enim aliud ex illorum petulantia ac temeritate exſpectari poterat; cùm præcipuè cum maxima obſtinatione, me ipſum vt ſibi proderet, flagitarent. Non meminit petitionis illorum ad ſenem factæ,* Vt cognoſcamus eum. *namque eam illis mentem fuiſſe, nec ipſe crediderat, nec res ipſa arguerat; ſed necem ſibi, ſi propugnare libuiſſet, certam ſtupri vxori inferendi: quod deniq́; maximè omnium, quæ vmquam audita ſunt, nefarium fecere.* Incredibili furore libidinis vexarunt. *Omnia hæc ad vnicum verbum,* G H I-N V, *noſter circumlocutus eſt interpres: adeò graue & inhumanum facinus ſignificari intellexit. Significat autem verbum ignominioſam cōtumelioſamq́; oppreſſionem: adeò verò hanc nefariam fuiſſe, vt mihi ſuprà exitus ipſe declarauit.* Denique mortua eſt. *In exemplari coniunctio illatiua obſeruatur, quæ certam illius contumeliæ efficientiam declarat, ac ſi diceretur, non modò contumelioſè, ſed crudeliter, inhumanè, & inſolenter in illam debacchatos fuiſſe ad necem vſque. nulla enim alia re aut occaſione, quàm iniuriæ illius immanitate, mortem illi repentinam, & prorſus miſerandam, nouo tormenti genere fuiſſe oblatam. Hactenus ſceleris aliorum expoſitio narratioq́; veriſſimè producta fuit, quæ ab illorum impetu ad puellæ vſq́; obitum pertinuit: ſed quoniam vltra hæc aliud quippiam immane in cauſa & iudicio eſſe videbatur, hoc eſt, cadaueris membrorumq́; dilaniatio; id non illis, verùm ſibi ipſi cœptum atque expeditum confectumq́; adſcribit Leuites.*

Quam arreptam in fruſta concidi, miſique partes in omnes terminos poſſeſſionis veſtræ: quia numquam tantum nefas, & tam grande piaculum factum eſt in Iſrael.

QVID *ab illis admiſſum fuerat, vbi ſimpliciter (atque vt res erat) narrauit; quid ipſe, & quo animo atq́; conſilio egerit, deinde ſubiungit: & cauſæ ſummam omnem ad vnum tantum caput ſibi redactam perſoluit. Eſt autem caput illud videlicet: Ante vxorem traditam ſe ſibi vni, atque ſuis etiam fortaſſe cauiſſe & metuiſſe, pro periculi oblati magnitudine: verùm peracto iam ab illis facinore, nullam de ſalute ſua, nullā de vltione propria vel poſtremam fuiſſe cogitationem, ſed ſuam ipſius cauſam ad gentis omnis, hoc eſt, ad omnem Iſraelitarum remp. tranſtuliſſe, cuius grauiſſima maximiq́; momenti res agebatur. Quod enim ad ſe attinebat, quamquam malefactores illi facinus non feciſſent, ſed tantùm aggreſſi, vel contentionem*

vltro remiſiſſent, vel propulſationis vi coacti reliquiſſent; tamen tribus illis grauiſſimis criminibus ſeſe inuoluerant, fidei, tutelæ, & ſocietatis ſiue impietatis, quorum iudicium ſummæ exiſtimationis & capitale eſt. verùm enimuero poſt tantam tamq́ nefariam acceptam iniuriam, omnem ſibi cogitationem ad publicam totius Iſraelis ignominiam, ad ſimilis communisq́ omnium periculum fuiſſe tranſlatam. ideoq́ nullam de funere vxori parando & adornando ſuſceptam curam; maximam verò de illis monendis, & ad ſuam ipſorum ſalutem, pietatem, famam, ac dignitatem tutandam excitandis fuiſſe iniectā ſolicitudinem, quod nullo nuntio, nullis litteris, epiſtolis, mandatis, aut pacto alio citiùs aut efficaciùs parari poſſe exiſtimauit, quàm miſerrimo & horrendo illo ſpectaculo exhibendo, cuius ſpectatores omnes pariter tribus fierent. Itaque poſt mortuam puellam quidquid actum erat, omne ſibi ipſi imputat; & quo cōſilio peractū fuerit, exponitur. nam quamquam nouum exemplum eſſet, humanum corpus in fruſta conciſum diuidere, & certis in locis publicè ſtatuendas partes curare, idq́ ab Iſraelita viro, Leuita, & religioni impenſiùs adſtricto, atque adeò marito, qui non niſi ingenti cum dolore animi illud iubere, nedum videre, atque adeò facere ipſe potuerat; fuiſſe tamen ſibi communem totius gentis ſuæ rationem omni priuata cogitatione antiquiorem, atq́ adeò vehementem, vt & animo ad conſilium, & manibus facultatem non defuiſſe affirmet. Quam arreptam. *Ex propriæ linguæ verbo,* Et apprehendi concubinam meam: & concidi eam. *Se id conſilij ſingulariter cepiſſe, nullo monitore adhibito; ſe nemine adiuuante conciđiſſe ait; ſe demum quoque miſiſſe* In omnem terminum poſſeſſionis veſtræ, *ſiue,* In omnem agrum hæreditatis Iſrael. *Legitimis verbis in exemplari eſt vſus, vt rem & cauſam illis ex lege cōmunem inſinuaret. Nam quoſcumq́ illorum agrorum hæredes diuinum atque paternum conſtituerat ius, eoſdem huius exempli opprobrium, infamia, & periculum attingebat.* Quia numquam tantum nefas, & tam grande piaculum factum eſt in Iſrael. *Ex primæuæ linguæ verbis illa duo adnotare operæpretium videtur,* Quia fecerūt ZIMAH & NEBELAH in Iſrael. *Nomen* NEBELAH *quid ſignificet, in ſuperioribus oſtenſum eſt;* ZIMAH *verò nomen eſt legibus cautum, à verbo* ZAMAM *deductum, quod cogitare, animoq́ voluere, ac deliberare, demumq́ conſtituere ſignificat: atque ita* ZIMAH *idem apud nos definietur, quod deliberatum, concoctum, ac tandem certum decretumq́ ſcelus aduerſus aliquem admiſſum, cuius pudicitiæ, decori, atque incolumitati proſpectum cōſultumq́ oportuit.*

Leuit. 18. *Exemplis autem ex lege petitis res ipſa fiet clarior.* „ *Turpitudinem vxoris tuæ, & filiæ eius, nō reuelabis. Filiam filiæ eius, & filiam filij illius non ſu-* „ *mes, vt reueles ignominiam eius: quia caro illius ſunt, & talis coitus* ZIMAH *eſt. Hoc loco Latinus interpres noſter, pro rei, de qua agebatur, exi-*

Hoſeæ 6. *ſtimatione vertit,* Inceſtus eſt. *& apud Hoſeam:* „ *Galaad ciuitas operantium idolum, ſupplantata ſanguine. Et quaſi fauces virorum latronū, par-*

ticeps

ticeps ſacerdotum, in via interficientium pergentes de Sichem: quia ZAMAH *operati ſunt. Ex vtriuſque loci comparatione, certa verbi huius conſtituetur ſignificatio. Eſt itaq; cogitatum & commiſſum maleficium libidinis, aut commodorum ſpe, cum magno eius, cui fit, malo ac dedecore. vtramq; enim perſonam reſpicit vocabulum accipientis, & inferentis iniuriam. Hiſpani huiuſmodi facinus,* hecho penſado, aleue, *ſiue* aleuoſia *vocant; Gallicè,* grand meſfaict. *Atq; cenſura & nota* ZIMAH, *ad vnā quampiam, vel plures etiam interdum poteſt: vt authori opprobrio, ei verò, cui fit, ignominiæ adſcribatur.* NEBELA *verò publicum dedecus, & communis infamiæ omni tum admittentium, tum ferentium, diſsimulantium, vel tolerantium populo aut genti notam inurit: vtrumque verò ſimul in eodem facto coniunctum, definitioneq; conſtitutum, eos, qui cauſæ præſunt, ad iudicium maturandum impellit, maximè rem ad ſe attinere perſuaſos. Eſt autem oratio omnis, quæ hactenus habita eſt, mixta ex coniecturali, vel quaſi coniecturali, atq; definitiuo ſtatu. coniecturalis vicem narratio ipſa abūdè præſtitit, vnà cum rei ſpectaculo quo factum conſtitit. definitiuum perſonarum, loci, temporis, atq; facultatis, & impulſionis circumſtantiæ firmarunt, & nomina, qualia imponi deberent, protulerunt.* ZIMAH & NEBELAH. *Quæ quamquam exemplo in ſe edito conſtarent, ſibi tamen non tanti fieri aiebat, quanti publici tum periculi, tum dedecoris curam & ſolicitudinem: quamobrem nec de adulterio, de vi, de cogitato ac deliberato homicidio, in definitione mentionem vllam fecit; quippe qui non ſuam ipſius, verùm communem & publicam iniuriam ſibi ad agendum ab initio ſuſceptam profitebatur. de legitima verò cauſæ conſtitutione nihil ad ſe ampliùs attinere, vtpote non priuatam, ſed publicam rem perſequutum. hoc eſt quod in peroratione ſubiungit:*

Adeſtis omnes filij Iſrael : decernite quid facere debeatis.

Ex *verbo*: Ecce vos omnes filij Iſrael: date vobis verbum, & conſilium hîc. *Prudente occupatione culpam omnem præuertens, in officij ac pietatis nomen tranſtulit. Namque inſimulari fortaſſe à quoquam poterat crudelitatis in mortua femina exercitæ, quod ille meritò potiùs ſibi adſcribendum indicauit, qui dolorem ſuum, ac propriam iniuriam in grauiſsima totius gentis re & cauſa ſepelierit; neq; proprium ac priuatū, ſed publicum malum curauerit, cuius mali ſeſe non iudicem, verùm indicem certiſsimum præbuerit, facti veritate narranda & exponenda, quæ ſceleris illius nefarium exemplum Iſraelitas omnes. tangere declarabat, hactenusq; ipſum officio ſatisfeciſſe ſuo, neq; vltrà quid agendum eſſet vel monere debere, ſed neq; cogitare quidē, cùm ea, quæ ad communem & publicam pertinēt rem, authoritatem ampliorem, quàm priuata, & multorū conſultationem poſsident. Atq; de authoritate & opportunitate, occaſione & facultate primùm admonens, ait:* Adeſtis omnes filij Iſrael. *Operæpretium fuerit, meminiſſe*

notationis temporum illorum, quibus hæc, & quæ ſuperiùs proximis capitibus facta fuiſſe accepimus; cùm non eſſet Rex in Iſrael, qui in publica regni à ſe gubernandi commoda conſuleret, curam ſollicitudinemq́ de magnis rebus omnem apud concilium ipſum gentis, atq; populi comitium excubare, vti paulo pòſt diſſeremus. quamobrem cogitandi, deliberandi, & cenſendi, ſtatuendiq́;, & legitimam conſtitutionem inueniendi negotium ipſis, quorum intererat, agendum permittit. Decernite quid facere debeatis. *ſiue,* Date vobis verbum & conſilium hîc. *Temporis ac loci opportunitatem nullam poſſe meliorem, quàm præſentem, apud ſacrum ſanctumq́ tentorium conſtitui, re adhuc recente & calente, de qua, quidquid placeat, inquirere ſit facillimum, animis propter nouitatem & magnitudinẽ rei vehementer perculſis, copiis ad quiduis conſulendum, decernendum, ſtatuendum, ac demum conficiendum coniunctis, ſententiis multorum conferendis: ideoq́; dicit,* Hîc, HALOM. *temporis, loci, cõmoditatumq́ omnium præſentẽ copiam ſignificat vox. duo autem paranda cõmendat verbum, in quo animi agitatio & ſententiæ propriæ prolatio eſt:* Et conſilium. *ad quod ſententiarũ communicatio, deliberatio, atq; decreti faciendi ratio refertur. Nullum autẽ ſapientum decretum eſſe debet, niſi comprehenſum, præceptum, & cognitum: ideoq́ vtrumq; coniungit nomen* DEBAR *&* GHETSAH. Verbum & conſilium. *eaq́; certæ perſonæ adiunxit,* Vobis. *quorũ videlicet res agitur, & periculum commune: neq; verò, vt iudicent, poſtulat; ſed, vt ſibi caueant, prædicit. Quoniam vt homines omnes bona naturâ appetunt; ſic à malis naturâ declinant: quæ declinatio, ſi cum ratione fit, cautio appellatur. ea intelligitur in ſolo eſſe ſapientum conſilio: cuiuſmodi cõſilium Iſrael nomine appellato indicatur. Namq; & ita cogitare, ſiue dare verbum, ita conſulere ac proſpicere ſibi monet, vt filius Iſraelis dignè actũ dici poſſit: non tumultuarium aut vulgare vel verbum, vel conſilium, ſed quale Iſraelem omnẽ oporteat atq; deceat. Atq; hoc monitu ad illius antiqui Iſraelitarum filiis de vlciſcenda domeſtica iniuria aduerſum Sichimitas deliberationis exemplum tacitè alluſit. Atque ita ſuam, vel populi potiùs cauſam, Leuites vir in comitio publico perorauit.*

Stanſque omnis populus, & quaſi vnius hominis ſermone, reſpondit: Non recedemus in tabernacula noſtra, nec ſuam quiſque intrabit domum.

DECRETVM, *decernendiq́ ratio, pariter vna eademq́; communi omnium ſententia cõtinetur; cum ſignificatione authoritatis eorum, qui decernerent. Ac primùm habitus & geſtus ipſe notandus, qui deliberati animi index eſt. Vt enim in ſenatu olim, qui ſententiam dicit, ſtare; & qui dicenti ſubſcribit, pedibus ire ſolet: ita in comitiis, & populi conuentibus, placiti ac ſententiæ ſignificatio corporis ſitu & habitu magis quàm verbis fit: verborum enim à multitudine pronunciatorum ſenſus ipſo ſeſe clamore & ſtrepitu*

pitu confundit & obſcurat,quem vel ſeßio,vel ſtatio,vel diſceßio meliùs, certiùs,promptiusq́ declarat. Communem itaq́ cauſam iudicatam, cōmunem ſententiam probatam ac definitam,iiſdémque verbis nulla variatione pronunciatam, notatio illa ſignificat: Stansq́ue omnis populus, & quaſi vnius hominis ſermone reſpondit. *in exemplari:* Et ſtetit omnis populus vt ſingularis vir vnicus ad dicendum. *Habitus authoritatem, & certum indicat animum.* Quaſi vnius hominis. *ſingularitatem pariter & communionem ſignificat. Primùm namq́,gentium omnium antiquus mos eſt,vt quàm diu Reſpub. aliqua Rege caret,cuius conſilio & imperio gubernetur,populi totius conuentus & cōſenſus vel Regias partes,vel plus quàm regias,interdum agat. Quippe Regem conſtituendi, populi authoritas eſt, cùm nemo hominum Rex naturâ exſtiterit; Rex verò populum ſibi creare poßit minimè. Quòd ſi populi cōmune ſuffragium Regis inſtitutio ſpectat; ea quoque quæ in cōmune ſtatuēda ſunt,vbi nullus fuerit,qui præcipuè imperet,communis conſilii & authoritatis eſſe nihil vetat: idq́ cum primis locum & vim ſortitur,vbi nullius neq́ publicæ, neq́ priuatæ perſonæ cōſenſus requiritur. Hoc autem cùm in natione omni fuerit legitimum,tum verò in Iſraelitarum gente maximè,quæ nō vnius tantùm religionis ac Reipub., ſed vnius etiam familiæ & ſanguinis, atq́ adeò vnius paterni nominis communione coniunctiſſimi erant; & quidquid in concilii formā conſentientes conſpirantesq́ decernerent, ſanctum,& plus quàm regium ſtatutū haberi poterat, cùm in hoc,argumentoq́ omni alio,cuius certa nō eſſet præſcripta lex;tum verò præcipuè in ea cauſa, quæ ad publicam omnium ſalutem ac dignitatem attinere cenſeretur; qualis iſta fuerat,in qua non conſilii modò, verùm & dictorum ac verborum tantus exſtitit conſenſus,vt, quod populus omnis dixerit,velut vnius ſingularis viri voce pronunciatum cenſeretur. Fuit autem vnicum decretum gemino inſtructum edicto, quorum prius illud commemoratur:*

Non recedemus in tabernacula noſtra, nec ſuam quiſque intrabit domum.

EDICTVM *prius graui, & prudente, & ſeuera deliberatione,quamquam breui tempore,tamen publico & communi habita conſilio & cōſenſu exſtitit. Nam tanta multorū ingeniorum cōſtantia, conſultationis vel longioris etiā vim pondusq́ præſtitit: ad huius verò decreti maturationē,præiudicata iam rei notitia publica maximum attulit momentum, vt mox indicabimus. Principiò igitur cauſa illa omnis,vti communis atq́ publica,recepta eſt,quæ non tantum nota atq́ infamia apud alias gentes, poſteriorūq́ temporum memoriā producenda. (quæ inter ea,quæ maximè vitanda ſunt, numerare præcipuè ſolet) quantū de omnium ipſorum ac ſingulorum capite ac ſalute curam ſuſcipi oportere decretum eſt. Tanta enim eſſe ſolet ſceleris cuiuſpiā publicè initi & admiſſi vis,vt,niſi matura iudicii ſeueritate compeſcatur*

peſcatur aut vindicetur, exemplo ſuo ad communis exitij periculū vſq; procedat. Nam quod à priuato quopiā ſingulari audacia vel temeritate factum fuerit flagitiū, & à pluribus damnatur, & pœnis etiam ſubijcitur priuatis, tantumq; vni vel perſonæ, vel familiæ, hoc eſt, ei, aduerſum quam admiſſum eſt, nocuiſſe, aut ei cōtrà, à qua fit, infamiæ ac dedecori fuiſſe cenſetur; cuius exemplum horrere magis cæteri, quàm ſequi ſolent. Quæ verò iniuriæ à populo, vel populi primoribus cōmuniter in quempiā inferuntur, ipſa inferentium authoritate licentiā alijs ad imitationem præbent. Neſcio enim quo pacto, vnde nam potiſſimùm hæc publici exempli peſſima contages breuiſſimo tempore tam latè pateat, vt non ſolùm inſolentiores ac temerarios, verùm etiā eos qui cordatiores exiſtimari poſſint, contaminet; adeò vt nemo ſibi certam ſecuritatem promittere, neq; perpetuam puritatem profiteri audeat. Corrumpunt enim bonos mores colloquia praua, nedum libidinoſorum ac ſceleratorum hominum publica, communis, & non inulta modò, verùm etiā defenſa conſuetudo. Quamobrem ſacerdotū ac principum peccata, etiā per errorem admiſſa, diuinis legibus, non cōmuni aliorum, verùm ſingulari ac notabili ſacrificio expiari debere conſtitutū eſt, ea præcipuè quæ nomine ASSAM, id eſt, exemplaris delicti notanda ſunt. Ita publica peccatorum impura lues, non vicina modò, ſed remotiora quoque polluit loca, vbi alij alijs eadem imitando, ſi obſequi libeat, aut paria atq; maiora etiam contendendo & vlciſcendo faciunt. ad quod mali exempli genus diſſuaſio illa
Oſeæ 4. apud vatem pertinet: Si fornicaris tu Iſrael, non delinquat ſaltem Iuda.
„ Nolite ingredi in Galgala, nec adſcenderitis in Bethauen: neq; iurauerітis,
„ Viuit Dominus. Quoniam ſicut vacca laſciuiens declinauit Iſrael. Serpit autem illud inſitum naturà malum conſuetudine peccandi libera, finē vt audaciæ ſtatuere ſibi non poſſit; cui ipſis principiis cauendum obſiſtendumq;
Deut. 17. eſſe, ratio docet, atq; diuina cenſet lex: Auferes malum de Iſrael, cunctusq;
„ populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia. Igitur vno eodemq; populi conſtanti reſponſo, duo ſignificata ſunt pariter; quorum alterū indicatiuo, alterum verò imperandi verbo ac modo Latinè ſunt nobis explicanda: ita vt eodem ſermone & concilij ſententia, & ſententiam conſequens edictum contineatur: ſententia quidem, qua multiplex immani ſceleris periculum commune omnium eſſe definitum eſt; edictum verò, quo de vlciſcendo flagitio, & auertendo exemplo, decretum pronūciatumq; fuit. Hæc ita explicamus. Principiò definitio facti, quam Leuita adhibuit, ſiue informatio verbi, publicè recepta ac probata fuit. appellauerat enim ſcelus il-
עוון פלילי lud ZIMAH, vt iam adnotauimus; quod diſerti in illa lingua viri, GHAVON PELILI, interpretantur, hoc eſt, immane, prodigioſum, ſtupendumq; ſcelus: idq; vel nomine ipſo vltione atq; expiatione digniſſimū cenſetur. Deinde verò huius exempli partes omnes notandæ, & ſingulis ipſorum, qui aderant, metuendæ & cauendæ ſtatuuntur. Notationum verò genera illa ſunt: hoſpitij officium, quod & alienis negare nefas fuit, ab omnibus

bus illius vrbis ciuibus publicè & communiter deſertum, & ab vnico aduena ſuſceptum. Ad hæc verò hoſpites ita affectos euadere, vt & ipſi grauiſsimam patiantur iniuriam; & is, à quo ſuſcepti fuerint, damnum & contumeliam accipiat: ex quo ſequitur, non modò diuertendi, ac ſeſe in oppidum vel tectum aliquod recipiendi copiam deinceps nulli futuram, verùm neq; vias ipſas vlli mortalium tutas aut liberas conſtituras. Porrò autem hoc ipſo facto Sodomiticum illud ſcelus inſtaurari, quod omnibus gentibus & ſeculis notum, niſi nunc ſeuerè puniatur & expietur, idem demum Iſraelitis omnibus exitium minetur, quod quinque illis vrbibus quondã attulerat: illud autem præiudicium diuinum, quid in hac eadem cauſa agendum conficiendumq;, vel, ſi negligatur, quid metuendũ exſpectandumq; ſit, ipſis apertè oſtendiſſe. Quamobrem publico omnium incommodo & malo vtrauis ex parte certo quàm primùm proſpiciendum, & quàm celerrimè occurrendum, &, ne calamitas remorata lõgiùs ſerpat atq; progrediatur, præcauendum. Senſu itaque aperto, orationis formulas Latinè ſtatuimus huiuſmodi: Nemini noſtrûm liberũ in tabernacula ſua iter iã deinceps cõſtat, ſed neque vlla intra proprias ædes ſecuritas cuipiam erit, quando hic vir huiuſmodi periculum ſubierat, dum in foro maneret; ac demum tantam iniuriam paſſus eſt, quamuis in hoſpitium receptus, deprecatorem ac defenſorem ſortitus fuerit hoſpitem, virum fortem, qui hoſpitis incolumitati, propriæ familiæ decus & integritatem poſthabuit. Atq; hoc pacto oratio illa, Non recedemus in tabernacula noſtra, *Indicatiui verbi eſt, hoc ſenſu: Non expedit ergo cuiquam noſtrûm in propriam vrbem vel hinc diſcedere, vel domi ſuæ tutos fore ſperandum, quando huic in ſuum tabernaculum redeunti, & in boni viri ac tutoris ædes recepto, ſecurè pernoctare non licuit. Quamobrem huiuſmodi vt malum, in quo iam penè ſumus, nobis propulſetur, prouidendum protinus, curandum, & expediendum eſt; ita vt nec ſinguli ex nobis, neq; multi pariter, propriam patriã repetamus, aut domum ſubire antè cupiamus, quàm vtrumque liberrimè agere, ſine vllo metu, vel ſuſpicione vlla, poſsimus. Hiſpanicè:* Deſta hecha no yremos à nueſtras tierras, ni entraremos en nueſtras caſas. *vtriuſque modi vim Hiſpanicè hæc oratio exprimit. Quemadmodum verò huiuſmodi malum corrigi poſſet, idq; quàm maturrimè, communi omnium conſilio & conſenſu, atq; certo rerum ordine conſtitutum eſt:*

Sed hæc contra Gabaa in commune faciemus.

COMMVNIS *rei correctionẽ communiter ſuſcipi decretum eſt: eamq; cum primis vnius tantùm vrbis caſtigatione tentari, eius vnde prima labis illius origo exſtiterat, nulli præterea vel oppido, vel capiti, labore aut periculo offerendo. immo communi etiam atq; publico ſumptu, quantũ ad conficiendam rem opus eſſet, vti placuit: & ne cuipiam grauiores & iniquiores imponerentur partes, atq; ratio omnis quàm æquiſsimè expediretur, ad ſortis*

religionem & munia, & onera, & miniſteria reuocata ſunt. In primæua lingua ſic: Et nunc hoc verbum quod faciemus ipſi Gabaa, ſuper eam in ſorte. *Cuius verſus hemiſtichium*, Super eam in ſorte, *Græcus interpres ita explicuit:* ἐπ' αὐτὴν ἐν κλήρῳ: *Adſcendemus ſuper eam in ſorte. Chaldæus verò paraphraſtes latiùs adiunxit verbũ*, NITHMANE GHALEHA BEGHADBA: *Numeremus ſuper eam in ſorte. vt nec temeritate, nec furioſo populi impetu, ſed certo numero, eoq́ noto & explorato, atq́ per ſortitionis catalogum præſcripto, res ageretur, maturo conſilio rerum, perſonarum, & munerum, ac magiſtratuum digeſtis & conſeruatis ordinibus, nempe in hunc modum.*

Decem viri eligantur è centum ex omnibus Iſrael, & centum de mille, & mille de decem millibus, vt portent exercitui cibaria, & poſſimus pugnare contra Gabaa Beniamin, & reddere ei pro ſcelere quod meretur.

MEMINERIMVS *comitium iſtud tributum, curiatum, & centuriatum fuiſſe; quod genus maxime iuſtum ac legitimum habebatur: ita vt ſinguli per ſuas tribus, curias, centuriasq́ diuiſi, vel ſuffragia, vel ſententias ferrent, vel munera ac miniſtrationes, aut alias partes ſuſciperent. Igitur prima ſors à centuriis cœpta fuit, ex quibus decimi quique ad cibaria reliquo populo paranda deſtinarentur, quam primam in omni expeditione eſſe oportet curam. hæc vt æquè ac pariter ab omnibus & in omnes ſuſciperetur ac peragerετur, neq́ quiſquam alteri vel plus detraheret, vel plus exigeret, vel ampliùs aut liberaliùs erogaret, par numerus, eodémque pacto ac modo exceptus, in ſingulis tribubus fuit conſtitutus.* Vt cõportet exercitui cibaria, &c. *ex verbo ſic:* Ad accipiendũ cibaria populo, ad faciendum ad aduentum illorum [ipſi] Gibgha Biniamin, ſicut omnem HANEBELAH, quam fecit in Iſrael. *Complures autem miſſos oportuit cibariorum curatores, vt faciliùs, breuiùs, & expeditiùs res illa conficeretur: neque cuiquam ante comportatam annonam quicquam incipere vel tentare licuit. Atqui præter animaduerſionem in ſceleratos illos nefarij flagitij authores conſequentem caſtigationem oppidi, nihil præterea initio fuit aut cogitatum, aut decretum. in eam rem diligentia omnis excitabatur:* Sicut omnem HANEBALAH, quam fecit in Iſrael: *quod in Iſrael dedecus illatum fuerat per certos impuros Iſraelitas, id omne in Gabaa Beniamin transferendum, certis illis authoribus punitis: ita vt ex populo omni infamia propter ſeueram vindictam ſublata, eos, quorum in patria malum commiſſum fuerat, & malefactorum ſupplicio, & rei actæ atque vindicatæ memoria notaret: ne quiſquam dicere verè poſſet, Apud Iſraelitas huiuſmodi extitit exemplum: ſed, apud Gabaenſes tantùm; ne id tamen impunè latum eſt.*

Conue-

Conuenitque vniuerſus Iſrael ad ciuitatem quaſi homo vnus, eadem mente, vnoque conſilio.

DELICTVM *& ſcelus quodcumque, quamquam probroſum nimis, quod tamen ab vno, vel paucis, vel temere, vel conſultò ſuſcipitur, niſi cæterorum vel negligentia, vel diſsimulatione impunitum, vel aliàs defenſum euaſerit, nullo iure, nulloq́ pacto vel populum, vel vrbem, vel gentem aliquam infamare poteſt: imò ſeueritatis potiùs atque iuſtitiæ nomine commendare debet, vbi iuſta & cõtumelia vacante animaduerſione fuerit matura pœna compreſſum. Quamobrem huiuſmodi iudicij expediendi cura ita ſingulis inita eſt, vt, quamquam publica exſtitiſſet, non minore cõcordia & conſtantia ſuſtineretur, quàm ſi vnius ac ſingularis viri fuiſſet.* Quaſi homo vnus. *Ex verbo:* Vt vir ſingularis vnicus ſocij. *Quorum verborum conſtructio, non in conſilio modò, ſed in opere, labore, atque cura neminem eſſe, qui non aliis ſeſe coniunctiſsimum præbere vellet. Namque ita & flagitium ſingulare, & punitio publica cenſebatur.*

Et miſerunt nuncios ad omnem tribum Beniamin, qui dicerent, Cur tantum nefas in vobis repertum eſt?

IVSTITIÆ *primum munus eſſe dicitur, vt ne quis cui noceat, niſi laceſsitus iniuria: ſed hoc apud hoſtes etiam ſeruandum commendatur. cùm verò iniuria ab iis fit, à quibus nemini timenda, nedum exſpectanda fuit; ab iiſdem ipſis corrigi debet, antequam ad diſcordiam, ciuiliaq́ diſsidia, & bella res deueniat: quo in loco & ſtatu, communicatione iudiciorum & curæ potiùs, quàm vi aut priuato conſilio decerni oportuerit. Atque hanc rationem cum Bẽiaminitis inire ac tenere, cæteris Iſraelitarum tribubus, conuentui videlicet concilioq́ omni, placuit: vt ſcelus quod ipſis magnopere diſplicuerat, non tantùm ſua ipſorum, ſed multo magis etiam Bẽiaminitarum, apud quos editum fuerat, honoris ac dignitatis cauſa vindicandum expiandumq́ ſuſciperetur: atque hoc pacto nullus cauſationi, querelæ, vel excuſationi, vel reprehenſioni, aut ſimulationi apud Beniaminitas relinqueretur poſtea locus, quamcumque in partem demum res caderet. Nam ſi illi, vt vis ratioq́ exigebat, expurgare, ac ſuſpicionem omnem à ſe dimouere ſtuderent, antequam ad vim & arma deſcenderetur; & pulchrè ſibi & vtiliter conſuluiſſe, & eodem quo cæteri pacto in commune proſpexiſſe viſi omnem infamiæ notam effugere, imò laudem quoque meruiſſe, atque communem cauſam dignitatemq́ curaſſe viderentur: ſin verò aliter conſtituiſſent, nihil cæteris tribubus quod quererentur præterea haberent, aut quod exciperent; imò ſi quid durius paterentur poſthac proteruitatis ac cõtumaciæ damnati, culpam omnem non alij, quàm ſibi ipſis, tribuere poterant. Quamobrem quamquam illi in concilium venire noluiſſent (quod iam fraudi, vitio, atque crimini verſum oportuit) admonentur tamen denuò, & ad communis, imò magis ipſorum propriæ cauſæ, atque adeò ignominiæ curam aduocantur &*

excitantur. Primum itaq; decretum fuit, iudicio atque moribus expediẽdum eſſe. Igitur qui miſſi ſunt nũcij, non leues, aut ex media plebe temere delegati, neque curſores aliqui aut præcones fuere, ſed ANASIM, *viri delecti, & quos ſeuerè, fortiter, atq; modeſtè acturos conſtabat: quibus tamen non eſt libera permiſſa legatio, ſed certo mandato ex cõcilij authoritate præſcripto, quo & rem indicatam, & quid demum agendum eſſet, quid petendum, cum certi & conſtituti iudicij ſignificatione contineret.* Qui dicerent. *non ſuis, verùm totius eccleſiæ verbis:* Cur tantum nefas in vobis repertum eſt? *Latinè interrogationis nota ipſa ſeſe indicat ad acclamationem admirationemq; properare, quam primæuæ linguæ ſermo apertè oſtendit:* Quid illud malum hoc, quod fuit in vobis? *Latinè dici poſſet:* Quidnam tantum iſtud malum apud vos exſtitit? *Subſtantiuum paßiuè enunciatur, ea, quam ſuperiùs indicabamus, ratione. Hiſpanè,* Que es eſto tanto mal que ha apareçido en voſotros? *ita vt iiſdem ipſis malum illud detrimento, damno, dedecoriq; fuiſſe primùm, deinde ad omnem Iſraelem pertinere indicet mandatum. Cuius prior pars ad definitionem facti, cum deteſtatione coniuncta refertur. Poſterior verò iudicium, præiudicium, atque legem continet, & conſenſum etiam ſententiæ ab ipſis exigit.*

Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetrarunt, vt moriantur, & auferatur malum de Iſrael.

POSTVLATIO *omnis diuina lege facta, non ſolùm legitima, verùm religioſa habetur: fuerat verò ſcelus illud multiplex, multisq; ſtatutis cautum, ac non vni tantùm pœnæ ſupplicióve obnoxium, ſed pluribus potiùs mortis generibus vindicandum, quamquam priuatum fuiſſet factum, & vnius tantùm vel perſonæ, vel familiæ incommodo & contumelia admiſſum, nedum hoc quod à pluribus in multorum, atque adeò in totius Iſraelis opprobriũ fuerat peractũ. Eſt autem hoc poſtulationis genus æquißimum, quippe quo tantũ ij poſtulãtur, qui facinoris authores habebantur: nec vno illo contenti fore exiſtimari poterant, quibus quicumq; parceret innocentiæ inſidias & crudelitatem moliri credendus erat. Itaq; non parentes, nõ amici, non cognati, aut ſi qui hactenus iſtorum fortè defenſores tutorésve exſtiterant, poſtulantur; ſed eos quos nocuiſſe conſtat, quoſq; vlteriùs etiam nocituros prudens & legitima ſuſpicio eſſet.* Homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetrarunt. *Ex verbo:* Et nunc date illos viros filios Beliaghal. *Gallicè,* Ces enfans de ville perdus. *Italicè,* Li figlioli guaſti. *Quos non ſolùm telluris inutile pondus, verùm peſtes & luem terræ haberi duciq; legitimum eſt.* Tradite. *vt commune & poſtulantibus, & iis à quibus poſtulabatur, iudicium eſſet, ſimpliciter dicitur,* Tradite; *quod Latinus dicere ſolet, producite. Verbum de piratis, latronibus, & huiuſmodi ſceleratis vſurpatum: qui cùm iam damnati ex carcere ad ſupplicium rapiuntur, produci dicuntur. Ita honeſta appellatione Beniaminitæ, tamquam*

cuſtodes

cuſtodes illorum malefactorum, adeũtur: qui ſi, vt poſtulabãtur, paruiſſent, excuſari poterant, quòd non conueniſſent in concilium; vt qui ſeſe illorum flagitioſorum cuſtodes præbuiſſe dici poſſent, & exſpectaſſe cæterarum tribuum ſententiam, quam ipſi ſecuti iuuarent. ſic itaq;, vt carceris præfecti compellantur, producite perditos iſtos, qui nobis & vobis facto exemploq; ſuo plurimũ intulere incommodi & ignominiæ; & , ſi euaſerint, plus etiam allaturi putantur. Vt moriantur. *nõ vt crudelius aliquid ferant, vti digni fuerant; ſed vt moriantur ex iure & lege, ſententiaq; iam lata, & præiudicio aliorum, qui minoribus delictis damnati, ac producti, occiſiq; ſunt: iſti verò morte tantùm ſtuprum iſtud nefarium luant, & ignominiam cõmuneq; omnium noſtrum probrum expient. Nec enim mirum apud alias nationes, vel apud poſteros videbitur exſtitiſſe huiuſmodi flagitium aliquãdo, dũmodò nõ impune latũ, authoribus tantùm ipſis fraudi & opprobrio fuiſſe fama diuulget.* Vt moriantur. *communi noſtro & veſtro iudicio. nam vel eo ipſo quòd ſunt filij Beliaghal, è medio tolli merentur, nedũ cùm tanti flagitij damnati ſint, ijq; vno tantùm in oppido, quod vindicatum cæteris Iſraelitis nec fraudi, nec ignominiæ fuerit; impunitum verò, omnibus probroſum exitialeq; euadet: cuius generis exemplum; legitima & præiudicata animaduerſione exſtinguendum, iura toties repetita ſententia præcipiũt: Auferes malũ de Iſrael.* Et auferatur malũ de Iſrael. *Grauiſſima & ſceleſta peccata, atq; perniciem publicè ſuo exemplo trahẽtia, huiuſmodi verborum formula deſcribuntur:* Malum de Iſrael auferatur. *In primæua lingua verbũ* NIBAGHERAH, *ab igne tranſlatũ, Latinè verti ſolet in exſtingui; atq; hoc loco vſurpatum, magnum omni populo atq; Iſraelitarum reip. minatur incendium, niſi matura ſeueritate iudicij compeſcatur: nimirum ſcelus eiuſmodi libidinoſi vitij, ad quod plerịq; omnes iuuenes procliues habentur, tanta impudentia, ac demũ impunitate à viris, iiſdemq; primoribus populi vnius, admiſſum. Hæc fraterna legationis atq; poſtulationis publicæ ſumma ratio agumentatioq; fuit ad Beniaminitas omnes expoſita.*

Qui noluerunt fratrum ſuorum filiorũ Iſrael audire mandatum.

In *exemplari:* Et noluerunt Beniamin audire vocem fratrum ſuorum filiorum Iſrael. *Quo iuſtior & æquior, atq; magis officioſa cauſa, quo temperantior actionis modus, eo maiori crimine contempta, & iram molita eſt maiorem eorum, qui ſpreti fuerunt, & diſsidiorum atq; publicæ animaduerſionis conſilium & voluntatẽ vehementiùs incitarunt, & probatiorem quoq; reddiderunt. Meminerimus verò examinis verborum, quæ in huiuſmodi actionibus apud ſacros ſcriptores vſurpantur: vt ſingulis propriam ac ſingularem ſignificationem tribuentes, rerum ipſarum pondera ac momenta rectiùs exactiuſq; ſubducamus. Eſt autem magna comparationum in vnoquoq; verbo vis & efficacitas. Hinc ſumma authoritas filiorum Iſraelis, de publico & communi incommodo opprobrioq; decernentiũ: ſumma humani-*

tas actionis; quippe quorum legatio non hoſtili, ſed fraterno modo, ſermone, & monitu, nomine atq; æquo iure fuerat peracta; idq; communi omnium conſilio, iudicio, ſenſu, atq; mandato: vt cætera multa taceantur, quæ de re ipſa, de perſonis, de aliis circũſtantiis repeti poterant: tamen omnia illa non ſolùm repulſa reiectaq; ſunt, quod grauiſsimũ crimen fuiſſet; ſed adeò ſpreta & contempta, vt neq; audita quidem, imò neq; digna habita, quibus aures præberentur, nedum quibus obſequerentur auditores; quod in re tanta, vſq; adeò nefaria, portentoſum, piaculoq; dignum, publica cenſura exiſtimatum eſt. Noluerunt audire. *vel audire etiam, nedũ obſequi. & quoniam publica ac communis cauſa erat, non negligenda iudicata fuit, verùm maximè vrgenda & vlciſcenda; tum propter diuinam legem, quæ in huiuſmodi voluntariis & obſtinatè defenſis flagitiis minimè conniuendũ eſſe ſanxerat; tum etiam quòd illi de aſſerenda Iſraelitarũ dignitate & fama non conſpirauerant modò, verùm voto iam ſeſe adſtrinxerant, in hanc formulã:* Non recedemus in tabernacula noſtra, nec ſuam quiſq. intrabit domum. *Itaq; magnum ſcelus & iudicio vindice dignum fuit, fratrum mãdato aures negaſſe: longè verò maximũ, ad ſontes defendendos, aduerſus totius Iſraelis dignitatẽ & ſalutẽ arma capeſſere, & huiuſmodi immane ſcelus communi cõſenſu atq; labore, ſumptu, & modis omnibus propugnãdũ ſuſcipere.*

Sed ex cunctis vrbibus, quæ ſortis ſuæ erant, conuenerunt in Gabaa, vt illis ferrent auxilium, & contra vniuerſum populum Iſrael dimicarent.

C A V S A *ipſa atque deliberatio, nec non & conſenſio, propoſitiq; contumacia, & opera etiam certo conſilio adhibita, arguit populum iſtum aliis iam huiuſmodi ſceleribus inuolutum & obſtinatè contaminatum, diuino iudicio ad ferendas pœnas ſeſe comparaſſe, ſicuti de Pharaone, deq; Sodomorum ciuibus populoq; legimus. Namq; aliàs quæ tanta dementia, quæ impudentia, quæ demum impietas fuit, vnicam tribum propter paucorum ex vno oppido ſceleribus magnis contaminatorum impunitatem, humana omnia diuinaq; iura contemnere, fraternum fœdus rumpere, & inteſtinum ciuileq; bellum ſuſcipere voluiſſe, paucos aduerſus quàm plurimos, & cauſa, iure, atque viribus longè meliores, armis inſtructiores, &, quod maximè fuerat formidandum, voti religione conſtrictos, atque legibus impulſos diuinis, proq; ſalute ac dignitate pugnaturis? Nempe dementiſsima ſententia exiſtimanda eſt hominum ob proprias culpas in reprobum ſenſum deditorum, cuiuſmodi exempla quoque in Chananæorũ vrbibus & gentibus antea extiterant. Illud verò maximæ inſolentiæ adſcribendum fuit, quòd non ſolùm ciuile, verùm etiam hoſtile bellum ſeſe ſuſcipere velle declararunt iſti, nimirum nomine iam diuiſo à cæterarum tribuum communione, & priuatum ac ſingularem titulum ſibi profeſsi,* Contra vniuerſum populum Iſrael dimicarent. *In exemplari vtriuſque partis nomen appellatur:* Et

coacti

coacti ſunt filij Beniamin ex vrbibus illis Gibgha, tam ad prodeūdum in prælium cum filiis Iſrael. *Ipſi ſibi patrem proprium titulo & imaginibus adſcribunt, æmuloſq́ ſeſe prædicant cæterorum omnium, quos filios Iſrael ſeorſum tamen à ſe appellatos volunt. Demum non omnes promiſcuè bellum capeſſunt; ſed delectu virorum habito, numerum cõficiunt pugnatorum pro vrbibus illis magnum quidem, quamquam pro cæterorum Iſraelitarum ratione exiguum, quem tamē eorum, qui ſuas partes acturi præcipuè deligebantur, dexteritate æquandum putarent.*

Inuentique ſunt vigintiquinque millia de Beniamin educentium gladium, præter habitatores Gabaa, qui ſeptingenti erant viri fortiſſimi, ita ſiniſtra vt dextra præliantes: & ſic fundis lapides ad certum iacientes, vt capillum quoque poſſent percutere, & nequaquam in alteram partem ictus lapidis deferretur.

RECENSIONIS *huius à Beniaminitis facta ratio illa fuit, vt præter oppidanos ipſos vrbis Gibgha, quorũ numerus non exprimitur, vigintiquinque millia pugnatorum in illam expeditionem prodierint: ex his verò ſumma vna cum Gabaitarum acceſſione ſeptingenti inuenti ſunt; quibus quamquam impedita dextera eſſet, atque ideo ad gladium & haſtã inepta, iaculationis ac fundæ aſsidua exercitatio admirabilem ad pugnam vſum præbuerat, alligatis nimirum ad brachia fundis; nam vbi intenderis ingenium ſtudiumq́ valet. Quod quidem exemplum ad ſuperbiæ & inſolentiæ cumulum illis acceſsit, ſibi victoriam promittentibus, qui illum paruum numerum, hoc modo impeditum, tamen inter ſelectiſsimos quoſque ponendum eſſe iactarent; cæteri omnes integris membris viuidoq́ robore atque animo promptiſsimo haberentur: quod Græcus interpres* ἀμφωτεροδέξιοι, *Latinusq́ hunc ſecutus, ambidextri, vertit. Verbum primæuũ* ITAR IADIEMINO, *impeditum dextera ſua, deſcribit Chaldaica lingua; & interpretatio,* GEMIR BIDEH DEMMINA, *explicat; cuiuſmodi Aod ille iudex fuerat, cuius in ſuperioribus hiſtoriam legebamus.* Et nequaquam in alterutram partem ictus lapidis deferretur. *Verbum antiquum* HHATA, *errare, fallere, ac peccare ſignificat: Latinus in huiuſmodi ſermonibus, fallere, vſurpat eleganter. Hæc itaque Beniaminitarum recenſio, hæc eadem iactatio & arrogantia fuit. quæ tamen cum oppugnatorum exercitu comparata, vel manifeſtam proderet inſaniam; vel diuini iudicij ſententiam, vti dicebamus, indicaret.*

Virorum quoque Iſrael abſque filiis Beniamin inuenta ſunt quadringenta millia educentium gladiũ & paratorum ad pugnam.

QVIS *enim Rex, iturus committere bellum aduerſus alium Regem, non ſedens prius cogitat, ſi poſsit cum decem millibus occurrere ei qui cum viginti millibus venit ad ſe? Alioquin adhuc illo longè agente, legationem mittens* Lucæ 14. » »

mittens rogat ea quæ pacis ſunt. Hæ autem vtriuſque partis cauſæ, hic animus, hic apparatus, hæc fuerat promptitudo. Igitur bellum à Beniaminitis ex contemptione, proteruia, contumacia, & ſimultate; ab Iſraelitis verò, ex ira iam, & ex indignatione, & contemptionis impatientia decretum & ſuſceptum, quemadmodum vtrimque geſtum fuerit, ſingularibus ac variis euentis narratur; cuius ratio vt ſumma percipiatur, ad odium iam potiùs, quàm ad pietatis curam & ſtudium referenda eſt. namq; hactenus iudicio actum fuerat; nunc verò vtrorumq; animi ad propriæ iræ explēdæ & vlciſcendæ cogitationem conuerſi ſunt. De Iſraelitis primùm agitur.

Qui ſurgentes venerunt in domum Dei, hoc eſt, in Silo: conſuluerunt que Dominum, atque dixerunt, Quis erit in exercitu noſtro princeps certaminis contra filios Beniamin? Quibus reſpondit Dominus, Iudas ſit dux veſter.

EXPOSITIO, Hoc eſt, in Silo. *conſultò interpoſita eſt ab interprete noſtro; ne videretur oraculum ex altero illo loco petitum, cui nomen à Iacobo factum fuerat Bethel. Nam quamquam oppidum illud antè* LVZA *vocitatum, non longè à Siloh diſsitum eſſet; tamen in Beniaminitarum agro recenſitum Ioſue hiſtoria docet. ſed cùm Bethel domus Dei, ſiue domus valentis, ſignificet; tabernaculum quod in Silo erat, hoc nomine nuncupatur in loco: quoniam ex multis nominibus ſiue cognomentis Dei, id nunc opportunè appellabatur, quod ad fortitudinem refertur; quippe cùm de bellis agebatur, ſolet verò ab antiquioribus Iſraelitarum ſcribis duplici nomine vetus illud fanum dici,* MENVHHAH, *&* HAHALAH, *id eſt, requies, & hæreditas: Requies ea dicitur, in qua ſacra longo tempore factitata ſunt; eadem verò apud* SILOH *ſtatuitur: Hæreditas autem ſeculorum domus dicitur, id eſt, ea quæ poſtea Ieroſolymis erecta fuit, & tamen vtraq;* BETH ELOHIM *frequenter, & ex temporis atque rerum ratione* BETHEL *dicitur. Itaque conſultò nomen* BETHEL, *Latinè interpretatus expoſitione adiuncta declarauit: ne quis voce ipſa ductus, mutatum oraculi putaret locum. Atqui oraculum de duce tantùm conſultum interrogatumq; fuit, idq; ſimpliciter, nullaq; de victoria dubitatione; quippe cum magna illis eſſet armorum armatorumq; fiducia, nec non & cauſa cenſeretur honeſta, cuius tamē minor iam ratio, quàm propriæ iræ, habebatur. De cōſultatione ſingulari reſponſum etiam redditum eſt ſingulare, quod ſciſcitātibus cognoſcendum fuerat, antequam pugna ſuſciperetur:* Iudas ſit dux veſter: *Namque hoc antea à parēte communi omnium prædictum, aliis etiam fuerat confirmatum reſponſis, neque à Deo immutabili hactenus mutatum. hoc itaq; relato reſponſo, nec præ iræ tumultu ac feſtinatione expenſo & cognito, bellum geri cœptum eſt, idq; infelici euentu: quamquam nihil in ciuilibus bellis feliciter cadere poteſt, dum & victoris & victi nec minor luctus, nec impar ſpectatur calamitas; atq; niſi maxima res inſtet, & diuina voluntas conſtet, formidanda vitandaq; prorſus huiuſmodi mala cenſeantur.*

Statim-

Statimq́ue filij Iſrael ſurgentes mane, caſtrametati ſunt iuxta Gabaa.

FESTINATIONEM *& moræ impatientiam ſignificat horæ notatio*, Surgentes mane. *contemptionem etiam locus*, Iuxta Gabaah.

Et inde procedentes ad pugnam contra Beniamin, vrbem oppugnare cœperunt.

IN *primæua lingua præliorum ſeries indicatur, initio à prouocatione facto, hoc pacto: Primi Iſraelitæ iuxta vrbem conſtiterunt, & filiorum Iſraelis nomine atque vociferatione Beniaminitas ad pugnam laceſſunt. Illi verò non ſegniùs conditionẽ accipiunt, & animis, & viribus, atque dexteritate confiſi, & loci præſtãtia ſuperiores ſibi viſi, vt qui ex ſuperiore prodeuntes in eos, qui decliui erant, impetum facerent. Siquidem Gibghah, editum oppidum, atque ſitus natura præſtantem, ſignificat. Hiſpanicè*, La Cueſta.

Egreſſiq́ue filij Beniamin de Gabaa, occiderunt de filiis Iſrael die illo viginti duo millia virorum.

IAM *hic aleæ iactus aduerſo numine prælium initum ſignificare potuit, tanta clade à paucis imparibusq́; numero facta; animosq́; ad cauſam vel culpam examinandam excitare debuit; niſi huiuſmodi hominum ingenia & conſilia ſint, vt præ ſtudio & contentione ibi minùs ſapiant, minimeq́; ſibi proſpiciant, vbi maximè proſpectum oportuit.*

Rurſum filij Iſrael & fortitudine & numero confidentes, in eodem loco, in quo priùs certauerant, aciem direxerunt.

NE *videri poſſent pulſi aliis ceſſiſſe; quod genus inter eos, qui bellum gerunt, ad notam vſurpatur; maiori iam animo, numero, atque impetu occupant, & ſeſe defenſuros oſtentant.* Fortitudine, & numero, *quem heſterno maiorem multo præmiſerunt.*

Ita tamen vt priùs adſcenderent, & flerent coram Domino vſque ad noctem, conſulerentq́ue eum, & dicerent, Debemus vltrà procedere ad dimicandum contra filios Beniamin fratres noſtros, an non? Quibus ille reſpondit, Adſcendite ad eos, & inite certamen.

FLETVS *ille non tam à pœnitentia, nec à propriæ culpæ conſcientia & confeſſione, quàm à cordolio manaſſe videri poſſet, vtpote cùm ſibi à fratribus, cauſa & numero minoribus, iactura allata irriſione adſcribenda putaretur; nec cedendi iam vlla videretur cauſa, præterquam neceſſitudinis nomen, quod violatum Deo fortaſſe offenſionem attulerat; qua de re iterum ſciſcitandum oraculum cenſuere:* Debemus vltrà procedere? *Ex exemplari*: An ne addam accedere in prælium cum filiis Beniamin fratris mei? *Singularis vox communem omnibus rem ſignificat, tamquam omnes*

illæ vndecim tribuum cateruæ vnius viri nomine & capite cenſeretur. Adſcendite ad eum. *Id tantùm reſponſi relatum eſt, quod fuerat ex oraculo quæſitum: namque illi de victoria nihil rogauerant; ſed an iterum acceſſuri eſſent, nec ne? hoc enim ſatis ſibi fore reputabant, nempe acceſſus facultatem & copiam: qua conceſſa, cætera ſibi comparatu facilia fore arbitrabantur; quippe cùm maiori pugnatorum numero & inſtructiore deinceps vti ſtatuiſſent. Itaq; hactenus vera & cãdida ſimplicitas requirebatur in iſtis, quorum partes fuerant, ſeſe, remq́; omnem ex Dei reſponſo, quandoquidem contingebat, gubernandos tradere. partem itaq; rogant, partem reſponſo referunt: huiuſmodi namq; ſors eorum eſt, quibus cùm diuina ac ſingularis tutela & cura præſto ſit, minùs tamen attentè poſcitur, ac minùs piè religioſeq́; obſeruatur: ſed partim ex Dei monitu, partim verò, vel etiã plurimum, ex priuato humanoq́; cõſilio res adminiſtranda ſuſcipitur; quod genus actionum à moribus, conſuetudine, atque exemplo Gẽtium non nimis procul abeſt: id verò ne ſic inſtitueretur aut cogitaretur vmquam, diuina lege cautum eſt, cum prædictione adiũcta, fore, vt, dum hoc pacto de diuinis humaniſq́; rebus cum Deo agere pararent, iiſdem modis exciperentur, quos ipſi*
Leuit. 26. *ſibi comparauiſſent. S. S. E. Si ambulaueritis ex aduerſo mihi, ego quoque*
» *contra vos aduerſus incedã, & percutiã vos ſepties propter peccata veſtra.*
» *Vbi Latinè legimus,* Ex aduerſo, & aduerſus; *in exẽplari eſt,* BEKARI, *quod vtcumq;, quamuis barbarè, accidentaliter vel fortuitò dicere liceat. Hiſpanicè purè dicimus,* A poco mas o menos. *quem locum ita vt breuiter indicauimus, ad veram multarum narrationum cognitionem, imò ad magnam partem humanarum rerum obſeruare operæpretium fuerit, atque*
Pſalm. 17. *huc illud ex Pſalmo referre: Cum ſancto ſanctus eris, & cum viro inno-*
» *cente innocens eris, & cũ electo electus eris, & cum peruerſo peruerteris.*
» *Quoniam tu populum humilem ſaluum facies, & oculos ſuperborum hu-*
» *miliabis. Sane ab huius belli initio vtrique ſuperbè & contentioſè egerunt, poſt contemptos Iſraelitas, & illorum legatos reiectos: quare vtrique diuino iudicio depreßi ſunt; ſed priores Iſraelitæ, vtpote numero plures, ne victoriam de aduerſariis reportatam ſibi arrogarent, quod in promptu erat. Rogant igitur, an accedere ad fratres fas ſit: audiunt fas eſſe adſcendere: nec quicquam vlteriùs vel petendum vel agitandum ſibi putant.*

Cumq́ue filij Iſrael altera die contra filios Beniamin ad prælium proceſſiſſent, eruperunt filij Beniamin de portis Gabaa: & occurrentes eis, tanta in illos cæde bacchati ſunt, vt decem & octo millia virorum educentium gladium proſternerent.

IN *exemplaribus repetitur,* Altera die, *ſiue,* In die ſecundo, *non ſine ſignificatione admiranda, quòd ex bellorum vſu & exemplo longè melior Iſraelitarum conditio videretur, nouas multoq́; maiores pugnatorum cateruas educentium ad inſtaurandum prælium aduerſus Beniaminitas paucio-*

res numero, atq; heſternæ pugnæ labore fatigatos, & tamen poſtera Beniaminitæ ex oppido prodeuntes, non ſegniùs quàm pridie egerant, rem confecere, decem & octo millibus cæſis, non ſolùm virorum, vt antea, ſed armatorum, atq; adeò gladiis eductis contrà pugnãtium. Quæ calamitas & clades Iſraelitis allata, Dei iudicium vltionemq; manifeſtè declarauit & probauit. Quæri autem ſolet ratio, quamobrem Iſraelitæ, Deo iudice, huiuſmodi pœnas bis dederint. Atq; antiquiores ſcribæ & interpretes cauſam hanc ad neglectam paulo antè & inultam ſuperſtitionem ſimulachri apud Micham dedicati & conſecrati referunt: indignè videlicet ferente Deo, ad vltionem huius ſceleris, quod ad homines, &, vt ipſi loquuntur, ad carnem & ſanguinem attinebat, tantum irarum, tanta cõcordia, tanto molimine fuiſſe conceptum; & illud alterum, quod pietatem, religionem, atq; ſingularis Dei maieſtatem tantopere violarat, fuiſſe publicè & cõmuniter prætermiſſum, ac patientia, vel magis conſenſione perlatum. Quam rationem ſatis apparentem, & ſuapte natura honeſtam ac iuſtam, nos ex illorum dictis allatam in medium ponimus; &, quam ipſa lectio indicare atq; docere videtur, eueſtigio obſeruamus; nimirum rem omnem à deliberato iam in Beniaminitas decretoq; bello nec purè nec ſanctè inſtitutam, nec ritè etiam procuratam. Oportuerat enim, etiam in ipſo coacti concilij initio, ſupplicationẽ decerni, & culpæ etiam ab vna tribus parte, quamquam exigua, admiſſæ veniam publicè poſtulare atq; orare: quippe cùm totius Iſraelis puritatem ac ſanctitatem exemplo illo contaminatam interpretari par eſſet, & tamquam monſtrum ac prodigium quoddam deprecatione iræ diuinæ expiandum, atq; de re omni, quemadmodũ ſtatuere, decernere, & agere conueniret, ſciſcitari, cùm præſertim præſtò eſſet, in tam graui, tantiq; momenti negocio, diuini reſponſi referendi copia & facultas apud fanũ illud, cuius ſingularem ſanctitudinem & religionem ſingulari prouidentia & maieſtate Deus perpetuò aſſerebat, cumq; opus eſſet, reſponſa reddebat ex ſacroſancto illis temporibus adyto & ſolio, hoc eſt, ex arca illa arcana, magnis & admirandis vſq; modis tunc ſacrata, operâ etiam legitimi miniſtri, quem Deo carum & gratum tum alia multa probauerant, tum rariſsimi inter homines, ac potiùs vnici exempli longæua ſenectus ad annos pluſquam trecentos producta: quæ omnia, quatenus & quemadmodum publicæ res & cauſæ maximæ, quanta hæc ipſa erat, inchoandæ, ineundæ, & peragendæ eſſent, ſatis ſua ſponte docebant, vltra præſcriptam quoq; rationem & legibus definitam, quæ, quidquid maximi & noui inſtaret, ad Deum ipſum, ſacerdote miniſtro & procurante, referendum eſſe præceperat. Igitur Iſraelitæ, qui ex affectu, ſtudio, & conſilio humano hactenus magis, quàm ex diuini iuris præſcripto, aut maiorum antiquorúmque exemplo, totum illud bellum conſtituerant & geſſerant; nunc aduerſo numine ſe agere duplici animaduerſione edocti, ſemetipſos res rationéſque ſuas reprehendunt & corrigunt, atque vni Dei conſilio & arbitrio dedunt; quidquid antea egerant damnantes, & ani-

mi dolore, atque fletu, lamentiſque deteſtati, ſacríſque ritè peragendis procurantes & expiantes.

Quam ob rem omnes filij Iſrael venerunt in domum Dei, & ſedentes flebant coram Domino: ieiunaueruntque die illo vſque ad veſperam, & obtulerunt ei holocauſta, atque pacificas victimas, & ſuper ſtatu ſuo interrogauerunt.

IAM *ex hoc tempore ac loco non tam iniuriā perſequi, ſed pœnitentiam agere, & ad Dei fidē confugere, ſeſeq́; omnes resq́; ſuas cōparare velle oſtendunt.* Sedentes flebant. *Habitus ac ſitus mæſtorum, atq; deditorum, & nihil magnum moliri velle ſe indicantium eſt, vt in ſacro Apparatu oſtendebamus* Ieiunaueruntq; die illo vſque ad veſperam. *ritu ac more eorum, qui, accepta aut inſtante calamitate, precationibus placare ſtudent diuinam iram.* Obtulerunt ei holocauſta. *pro erroribus ac peccatis antea admiſſis.* Pacificas *verò, ad reconciliationis fidem atq; ſpem obteſtandam. Iam hoc emendatè ac ſapienter actum, quod ab initio agi cōſultiſſimum fuerat, præſertim cùm præſtò eſſent omnia, quæ ad hoc pacto agendum commoda opportunaq́; cognoſcebantur.*

Eo tempore ibi erat arca fœderis Dei, & Phinees filius Eleazari filij Aaron præpoſitus domus.

HVNC *illum fuiſſe, qui Moſis tempore Dei in populū iuſtiſſimam animaduerſionem, ob Moabitarum ſuperſtitioſam imitationem placauerat (ſublato de medio magni ſceleris exemplo ac duce) in commentariis Prophetarum declarauimus; & vixiſſe eundem vltra trecentos annos, ex diuino promiſſo oſtendimus. Hunc verò ſanctum, ſacrum, ac Deo dicatum, & gratum virum, huiuſmodi rerum & actionum publicarum cauſas, errores, euenta, & expiationes probè callentem, ab initio aditum conſultumq́; oportuerat: id quod nunc, exulceratis iam rebus, remedij cauſa, quamquam ſeriùs, non tamen repetitur inutiliter.*

Conſuluerunt igitur Dominum, atque dixerunt, Exire vltrà debemus ad pugnam contra filios Beniamin fratres noſtros, an quieſcere?

SESE *iam non ex odio vel inuidia agere velle profitentur, ſed tantùm ex Dei conſilio ac iudicio: quamobrem fratres ſuos Beniaminitas appellant; & num pugna, num alio pacto correctos diuina mens velit, ſciſcitantur: an potiùs rem omnem Dei aliàs peragendæ vltioni permittere, ipſi verò ceſſare ac deſiſtere debeant: quæ omnia legitimo peracta ritu, iudicis ac prouidentis Dei reſponſo inſtruuntur. Quamquā verò bis à Beniaminitis cæſi, quamquam primo ac ſecundo reſponſo videri ſibi poſſent eluſi, tamen ſuam culpam agnoſcentes, nec à conſulēdo deſiſtunt, nec vltionis cogitationē perſequūtur; ſed Beniaminitas fratres appellant ſuos, & rationē, cauſam, modumq́; omnem de integro ad numinis voluntatem ac monitus referunt.*

Quibus

Quibus ait Dominus: Adſcendite; cras enim tradam eum in manus veſtras.

RES *hactenus ſic inſtituta fuerat: Iſraelitæ odio incenſi, & numero fidentes, de duce tantùm ſciſcitati, Iudam ducem perpetuum definitum referunt. Nam de primatu tantùm ambigere videbãtur: de reliquis verò illius maximæ rei partibus nihil ſibi conſultandum eſſe arbitrati, bellum eo modo, quo gentes cæteræ, gerebant: atq; ideo humanis modis exercendi, à Deo relicti ſunt; quos Beniaminitæ, non quia magis Deo grati, fuderunt & ceciderunt: verùm ſuæ etiam naturæ viribus, & animi impulſibus permiſſi, cùm propter loci opportunitatem & præſtantiam, tum propter deliberatum conſilium oppetendi potiùs mortem quàm cedendi, atq; ſe ignominiosè tractari ſinendi, rem ſatis ſtrenuè geſſere, vt altero etiam prælio fuſos Iſraelitas ceciderint. Namq; hi pro iræ iam vltione, illi verò pro vita & honore pugnabant. Vtrique ſuis artibus & partibus relicti, belli euentum, qualem cæteri homines experiri ſolent, habuerunt; videlicet, vt meliores partes Beniaminitis contingerent. Id quod diuini præſcripti rationes turbantibus euenturum prædixerat lex, & vates etiam iuſtè euenire declararunt. Væ filij deſertores, dicit Dominus, vt faceretis conſilium, & non ex me; & ordiremini telam, & non per Spiritum meum; vt adderetis peccatum ſuper peccatum. Atqui primi prælij exitus talis fuit. Secundi verò non diſſimilis: namq; Iſraelitæ adſcendere iuſſi ſunt, vt videlicet punirentur, vt qui peccatum ſuper peccatũ addiderant. Nec enim ſecundo reſponſo aliud retulere, præter vnicum verbum,* Adſcendite ad eum. *expoſitio autem,* ad eum, *rei exitum ſecundùm Biniaminitas fore ſubindicabat; quam tamen Iſraelitæ, præ pugnandi ſtudio, non ſatis acutè exceperunt. Namq; in illa lingua duæ particulæ ſunt,* EL *&* GHAL, *quarum interpretationem Latinus miſcere ſolet ſermo: verùm prior minùs aduerſam, imò ſecundã magis rationem adſignificat: poſterior verò oppoſitionem & præſtantiam, vt Latinorum cõtra, ſuper, ſupra, & in. ex his prior in ſecundo reſponſo pronuntiata fuit:* Adſcendite EL AV. *ita verò adſcenderunt, puniendi & caſtigandi videlicet: & exitus ipſe declarauit id quod ab iſtis minùs diligenter fuerat expenſum. Demum tertiò planè ac ſincerè interrogantes, apertum referunt reſponſum:* Adſcẽdite; cras enim tradam eum in manus veſtras. *Quod antea non erat factum, faciendum promittitur.* Tradam eum. *qui nondum traditus fuerat. Eiuſdem verò exempli hiſtoria hæc cum illa apud Ghaiam vrbem commiſſa pugna eſſe videtur: vtraq; autẽ violatæ religionis cauſam indicat. Igitur primo prælio clade accepta, Iſraelitis peccatum ſibi admiſſum putatur. id è coniectura repentina magis, quàm ex perſona & cauſa interpretatis ex eo factum cenſebatur, quòd in fratres bellum fuiſſet motũ: ideóque rogationi ſecundæ,* Debemus vltrà procedere ad dimicandum contra filios Iſrael fratres noſtros? *reſpondetur, poſſe adſcendere. verùm nondum illi ſatis puniti erant, ideoq; adſcendere iubentur, & ſecundò plectuntur.*

Iſaiæ 30. » » Ioſuæ 7.

tur. Nunc verò iam tertiùm apertè adſcendere iußi, cum promiſſo conficiendæ rei & certi, & ſecuri adſcendunt, atq; ex conſequenti rem ex reſpõſi ſententia conficiunt: Tradam eum in manus veſtras. *non ad victoriam, quæ de fratribus nec haberi, nec dici merebatur; ſed ad pœnas iudicio diuino repetendas: ita vt non militum aut hoſtium, ſed miniſtrorum ac ſatellitum Dei munere & nomine hoc loco Iſraelitæ cenſendi erant.*

Poſueruntq; filij Iſrael inſidias per circuitum vrbis Gabaa: & tertia vice, ſicut ſemel & bis, cõtra Beniamin exercitũ produxerũt.

IN *vtroque verſu nomen oppidi citatur apud exemplarem linguã, quod & Chaldæus paraphraſtes, & Græcus interpres retulerunt, magna ſignificatione propoſiti Iſraelitarum, de expugnando tantùm oppido illo, malefactorum patrio receptaculo: vtq; etiam indicaretur, bellum ob vrbis illius noxam Beniaminitis omnibus dimicare ac defendere paratis inferri. quod à Deo iam damnatis atq; ſibi traditis quemadmodum afferendum eſſet exitium, ex antiquo apud Ghaian vrbem exemplo conſilium captum eſt, inſidiis ad vrbis expugnationem collocandis, & hoſte extra vrbem ad pugnæ cupiditatem, & victoriæ ſpem prouocando & extrahendo, ſicut ſemel & bis, eodem loco & ordine, non maiore numero aut impetu, nec alio laceſſendi modo, vt ſuperiorum exemplorum fiducia allecti deluderentur. Quid verò deinceps actum fuerit, quorſumq; euaſerit, in ſumma primùm, deinde verò rerum capitibus enumeratis ac deſcriptis exponitur.*

Sed & filij Beniamin audacter eruperunt de ciuitate, & fugientes aduerſarios longiùs perſecuti ſunt: ita vt vulnerarent ex eis ſicut primo die & ſecundo, & cæderent per duas ſemitas vertentes terga, quarum vna ferebatur in Bethel, & altera in Gabaa, atque proſternerent triginta circiter viros.

TOTIS *quinque verſibus conſilij atq; ordinis, nec non & euentus ab Iſraelitis excogitata ratio proponitur: quemadmodum verò eadem expedita ſit, trigeſimo quinto verſu, ac deinceps explicatur. Fuit autem deliberatum & conſtitutum eodem tempore variè diſtractos Beniaminitas partim intra vrbem, partim in campeſtri prælio cædere, fundere, ac fugare, reliquos in fugam verſos ad internecionem vſque perſequi; atq; hoc pacto ſemel bello illi finem imponere, & diuino iudicio ſceleris illius nefarij, atq; innocentis ſanguinis, tum reorum, tum propugnatorum, nõ priuati iam odij vltores agere. res autem ita cœpta & producta fuit: Inſidiæ primùm certis locis poſitæ, non longè ab oppido, ita tamen vt nec videri, nec aliàs prænoſci poſſent: deinde exercitus pars ad oppidum expugnandum per ſimulationem præmiſſa; quam Beniaminitæ contemnentes, non adeò, vt par fuerat, ordinata inſtructaq; acie præuenerunt, deluſi, vti videntur, exſpectatione ſimilis euentus ei, quem ſemel & bis fuerant ſortiti. Iſraelitæ bipartitos illos diſtrahendos conſti-*

conſtituerant, tum in deſcenſu ex Gibgha in agrum; tum verò rurſus in adſcenſu ex agro ſiue planicie, ſiue valle intermedia in Bethelan.

Putauerunt enim ſolito eos more cædere. Qui fugam arte ſimulantes, inierunt conſiliũ vt abſtraherent eos de ciuitate, & quaſi fugientes ad ſupra dictas ſemitas perducerent. Omnes itaque filij Iſrael, ſurgentes de ſedibus ſuis, tetenderunt aciem in loco qui vocatur Baalthamar. Inſidiæ quoque, quæ circa vrbem erãt, paulatim ſe aperire cœperunt, & ab Occidẽtali vrbis parte procedere. Sed & alia decem millia virorum de vniuerſo Iſrael, habitatores vrbis ad certamina prouocabant. Ingrauatumq́ue eſt bellum contra filios Beniamin, & non intellexerunt quòd ex omni parte illis inſtaret interitus.

Ex *linguæ exemplaris idiotiſmo interpretatio Latini codicis, rurſusq́; ex interpretatione hac exemplaris idiotiſmus facilè explicabitur, quando vtriuſque orationis collatio multum ad ſenſus conſtitutionem valere cenſetur.* Et dixerunt filij Biniamin, Percuſſi iſti ad facies noſtras vt in prima. Et filij Iſrael dixerunt, Fugiemus, & euellemus eum ex vrbe ad ſtrata illa. *Huiuſmodi vtriuſque partis ſentẽtiæ fuerant, antè etiam quàm pugna vtrimque inſtaurari cœpiſſet: ſuas verò partes vt perſequerentur Iſraelitæ, locum occuparunt idoneum.* Et omnis vir Iſrael ſurrexerunt de loco ſuo, & conſtituerũt acies in Baghalthamar, & inſidiator Iſraelis iniuit de loco ſuo de plano Gilghah, & venerunt à Meridie Gilghah (*qua parte proſpectus apertior*) decem mille vir electus ex omni Iſrael, & prælium graue fuit, & ipſi non nouerant quòd attingeret ſuper eos malum. *Quale autem malum hoc foret, eueſtigio declaratur inſtare, videlicet malè facti, maleq́; aſſerti pœnas à Deo repetendas.*

Baghalthamar, à palmetis ita dictus ager.

Percuſſitq́ue eos Dominus in conſpectu filiorum Iſrael, & interfecerunt ex eis in illo die vigintiquinque millia, & cẽtum viros, omnes bellatores, & educentes gladium.

IDEM *ſignificat,* Percuſſitq́ue eos Dominus in conſpectu filiorum Iſrael. *quod Latino diceretur ſermone, Tradiditq́; eos Dominus Iſraelitis cædendos. Id autem effectum eſt exanimatione atq́; metu, animiq́; pauore, quem, deſerente Dei communi & omnibus hominibus neceſſaria efficiẽtia, eueſtigio conſequi neceſſe eſt ad internecionem vſq́;. S.S.E. Auertente te faciem tuam, turbabuntur: auferes ſpiritum eorum, & deficient.* Educentes gladium. *Iam nobis formula hæc ſuperiùs explicata eſt. Hactenus rei confectæ ſumma, quæ nunc deinceps ſuis temporibus atque articulis deſcribitur.*

Pſal. 103.

Filij autem Beniamin, cùm ſe inferiores eſſe vidiſſent, cœperunt fugere. Quod cernentes filij Iſrael, dederunt eis ad fugiendum

dum locum, vt ad præparatas inſidias deuenirent, quas iuxta vrbem poſuerant.

HVIVS *loci durior explicatio, vnius verbi certo habitu ab ipſa exemplari lingua petendo expeditur facilè. Eſt verbum* NAGAPH, *quod infrangere, cædere, percutere, & fugare, Latinè verti poteſt. Hoc in paßiua voce tertiæ pluralis numeri* NIGHEPHV *facit. verùm in coniugatione graui (qua Latinus caret ſermo) facit* NIGAPHV. *atq; ita hoc loco & ſcriptum & lectum actiuam ſignificationem habet. Cur verò paßiuã vſurpauerit interpres noſter, in cauſa fuit codex ſine vocalibus deſcriptus; quo vſus arguitur, non ex hoc tantùm exemplo, ſed ex mille aliis, quæ linguam illam callentibus nec negotium vllum, nec admiratione efficiunt, nec quicquam de veteris interpretis fide ſubducunt: quam quidem ob rem longè minore labore linguam ſacram diſcere conſulerem, quàm de huiuſmodi verſionum varietate quotidie controuerſias ad inuidiã vſq; & inimicitias perſequi. Exemplaris igitur lectio in hunc modum habet:* Et viderunt filij Biniamin quòd percuſſerũt, & dederunt vir Iſrael locum Biniamino, quia confiderunt in inſidiis, quas poſuerant ſuper Gibghah. *Iſraelitæ vbi Beniaminitas ab vrbe prouocatos traxiſſent, cedere ſe ſimularunt, vt iis, qui fortiores audacioresq; ſeſe præberent, protractis, opportunitas inſidiatori crearetur; quem cùm non ſenſiſſent, nec ſuſpicati quidem fuiſſent, ſeſe tertiùm ſuperatum ire ſperabant, præcipuè cùm hoſtem, cedere viſum, fractum exiſtimarent. Atque ita in ipſa non victoria, ſed victoriæ opinione intercepti ſunt inter Iſraelitas qui cedere videbantur, & eos qui in inſidiis locati erant.*

Qui cùm repentè de latibulis ſurrexiſſent, & Beniamin terga cædentibus daret, ingreſſi ſunt ciuitatem, & percuſſerunt eam in ore gladij.

OCCASIONEM *ab inſidiatoribus cognitam & captam deſcribit author. Vrbem mediam primùm Beniaminitæ Iſraelitas inſequentes reliquerant: inſidiator magna celeritate inuaſam & occupatam vaſtare cœperat, & habitatorum & propugnantium cædi operam dare.*

Signum autem dederant iis quos in inſidiis collocauerant, vt, poſtquam vrbem cepiſſent, ignem accenderent: vt adſcendente in altum fumo, captam vrbem demonſtrarent.

INTERPRES *Græcus verbum in exemplari lectum,* HEREB, *quaſi pro nomine vſurpatum vertit in* μαχαίρα, *id eſt, gladium, vocis affinitate maxima ductus. id quod ita explicari poßit: conſtitutũ videlicet fuiſſe inſidiatori, vt, cùm primùm vrbem ingredi, & gladio rem agere contingeret, incendendi ignis, atq; occupatum locum fumo ſignificandi cura quoque eſſet. verùm* HEREB *per* HE *ſcriptum, infinitiuus eſt à verbo* RAB, *ſignificatq; abundè augere: vt ſenſus loci huius fuerit, iuſſos fuiſſe quàm copioſißimum*

mum fumum excitare, igne ex ea materia accenſo, quæ maximè ad eam rem apta reperiretur, qualis fœni & humidiorum ramuſculorum eſſe ſolet. Hactenus namque Iſraelitæ extrahendis & auertendis ab vrbe Beniaminitis cedere conſtituerant.

Quod cùm cernerent filij Iſrael in ipſo certamine poſiti (putauerunt enim filij Beniamin eos fugere, & inſtantiùs perſequebantur, cæſis de exercitu eorum triginta viris) & viderunt quaſi columnam fumi de ciuitate conſcendere. Beniamin quoque reſpiciens retrò, cùm captam cerneret ciuitatem, & flammas in ſublime ferri: qui priùs ſimulauerant fugam, verſa facie fortiùs reſiſtebant. Quod cùm vidiſſent filij Beniamin, in fugam verſi ſunt.

IMPEDITIORIS *contexturæ forma, petito ex exemplari lectione ſubtegminis filo, faciliùs cognoſci poterit.* Et rediit vir Iſrael in prœlio, & Biniamin cœpit ferire cæſos in viro Iſraelita quaſi triginta viros. Nam dixerunt, Etiã cædi cæſus eſt ille ad facies noſtras, vt prælio illo primo. Et eleuatio cœpit adſcendere ab vrbe columna nubis, & adſpexit Biniamin poſt ſe, & ecce adſcendebat conſumptio vrbis in cælum. *Facilè nunc ratio hæc omnis tẽporibus partibusq́; ſuis cognoſcendam ſe præbet. Beniaminitarum frequentioribus copiis vrbe extractis, Iſraelitæ locum cedunt, & ad longiores tractus deſcenſum permittunt, vel non pugnantes, vel metum ac fugam ſimulantes, maturè tamen, & conſeruatis ordinibus; quod vnum inter vtiliſſima in bello conſilia laudari ſolet (Gallicè,* s'en retirer bellement, & en ordre) *ad multaq́; valere iudicatur, cùm aliàs, tum præcipuè ad redintegrandũ, vbi opportunitas tulerit, bellũ. Cùm primùm itaq; fumus creſcere, denſaríque in aëre ſupra vrbem cœpit (quæ teſſera iis, qui ad inſidias miſſi ſunt, data antea fuerat) rem omnem ex ſententia iam ſuccedere, atq; Biniaminitas in cædem ſibi traditos interpretati Iſraelitæ cæteri pugnam ſtudioſè & fortiter committere cœperunt: qua in pugna triginta illi, quorum antea mẽtio ſummatim facta fuit, Beniaminitarum prima dimicatione ceciderunt; atq; ita ſibi illis meliores partes promittentibus & arrogantibus, prælium non ordine, ſed impetu ſuſtineri cœptum eſt, quoad repentinum maximi ac denſiſſimi fumi ſpectaculũ vrbem incenſam & exuſtam non oſtentauit modò, ſed confirmauit etiam. Hoc enim nomen* CHELIL, *id eſt, conſumptio ſignificat, quòd opinionem fecerit conſumptæ incendio vrbis. Idq́; cùm ſubitum ac repentinum accidiſſet, metum incuſſit maximũ, & propter inſidias à tergo poſitas, atq; maximam oppugnatorum manum vtrimque ſeſe vallantem, deſperata ſalute fugam paſſim & ſparſim capeſſere ſuaſerit, nullo ordine, conſilio nullo, nullaq́; belli arte aut virtute confiſis. hoc eſt quod ſubiungitur:* Quod cùm vidiſſent filij Beniamin. *In exemplari huiuſmodi narratio eſt:* Et vir Iſrael rediit,

(in occurſum & pugnam) & turbatus eſt vir Biniamin, nam vidit quòd contingeret ſe malum. *Vir, in vtroque exercitu & omnes, & ſingulos variè affectos fuiſſe ſignificat: illic ſingulos animatos pugnam fortiter obiiſſe; hinc verò ſingulos turbatos, pauoreq́ correptos, promptum ſingulareq́ ſibi malũ iam imminere intellexiſſe, ideoq́ terga continuò vertiſſe.*

Et ad viam deſerti ire cœperunt, illuc quoque eos aduerſariis perſequentibus. ſed & hi, qui vrbem ſuccenderant, occurrerunt eis.

QVIBVS *anguſtiis concluſi interceptiq́ fuerint Beniaminitæ, declarat hic verſus: dum fugientes & palantes illos non tantùm ab Iſraelitarum exercitu & ordinibus fractos, cæſos, & perditos, verùm etiam ab iis qui in vrbibus manſerant, nec in bellum hoc numerati, ventreq́ iuſſi fuerant, confectos narrat. Neque enim omnino vacuas, ac defenſore, ſi opus foret, prorſus egentes vrbes reliquerant Iſraelitæ; namque id rei bellicæ non permittit ratio. Ab iſtis igitur, qui ad inſtructionem cuſtodiámque vrbium excepti fuerant, non ſegniùs quàm ab exercitu per ſingulos vicinorum oppidorum agros Beniaminitarum cædes facta narratur: atque hoc ſenſu explicandum eſt hemiſtichium illud:* Sed & hi, qui vrbem ſuccenderant, occurrerunt eis. *Nam totus verſus in exemplari ſic habet:* Et diuerterunt ad facies viri Iſrael ad viam deſerti, & prœlium conſequutũ eſt eum. [*Beniaminitam*] & qui de vrbibus illis, iugulabant eum in medio ſui. *Græca verò verſio in hunc modum Latinè refertur:* Et declinauit coram viro Iſrael in viam deſerti: & bellum præuenit eum; & qui à ciuitatibus, interfecerunt eum in medio eorum. *Chaldaica autem expoſitio huiuſmodi reddit interpretationem:* Et reſpexerunt ante hominem Iſrael ad viam deſerti: & facientes bellum, apprehenderunt eos; & homines inſidiarum ſurrexerunt ex vrbibus ſuis, occidentes in illis hinc & hinc. *Quam explicationem ſecutus videtur interpres noſter, vrbium tantùm prætermiſſa mentione. Iam verò huius cladis finẽ attendere licebit.*

Atque ita factum eſt, vt ex vtraque parte ab hoſtibus cæderentur, nec erat vlla requies morientium. Ceciderunt atque proſtrati ſunt ad Orientalem plagam vrbis Gabaa.

SENTENTIAM *& factum Latinus interpres declarauit. habet namque exemplar in hunc modum:* Vallarunt Biniaminum: inſectati ſunt eius quietem: conculcauerunt eum vſque è regione Gibghah, ad ortum ſolis. *A diuerſa enim regione illi ex vrbe prodierant, qui fugere & circumcurſare coacti, demum in Orientali plaga confecti: quam deſcriptionem Chaldaica & Græca verſio reddidere.*

Fuerunt autem qui in eodem loco interfecti ſunt, decem & octo millia virorum, omnes robuſtiſſimi pugnatores.

HOS *in prælio propugnantes, & non ſegniter agentes, ſed qui mortem potiùs*

potiùs oppetere, quàm pugnam deſerere, aut fugam turpiter capeſſere optandum duxerant: quos quia Deus puniendos tradiderat, nec animi virtus, neque corporis ac membrorum vis, nec deliberata conſtantia ſeruare potuit. Omnes robuſtiſſimi pugnatores. *in exemplari,* Omnes hi viri virtutis. *quorum exitus mors ineuitabilis fuit. nec verò eorum clementior exſtitit ſors, qui ſalutem ſibi fuga conſulere arbitrabantur.*

Quod cùm vidiſſent, qui remanſerant de Beniamin, fugerunt in ſolitudinẽ: & pergebant ad petram, cuius vocabulum eſt Remmon. In illa quoque fuga palantes, & in aduerſa tendentes, ociderunt quinque millia viros. Et cùm vltrà tenderent, perſecuti ſunt eos, & interfecerunt etiam alia duo millia.

MANIFESTAM *diuini iudicij ſententiam hæc exacta cædis temporum & locorum deſcriptio indicat, vt nullo pacto vel pugna, vel fuga, vel quæſitis latibulis cuipiam ſuperfuerit ſalus, quin omnes funditus perierint, pauciſſimis ex tanto numero exceptis, quos in gẽtis poſtea ſeminarium Dei clementia reſeruatos voluit. Erant in ſolitudine inuia quædam & prærupta loca, quæ magno labore atq; nixu occupata, tutum latibulum præbere poſſent. his à rupium & ſaxorum denſitate nomen factũ fuerat,* ZZELAGH HARIMON, *Rupes mali granati; quòd eam ſpeciem procul adſpicientibus præberet, acutis ac denſis crebriſq; ſaxis. Huc dum animum fugamq; intenderet maior Beniamitarum pars, propter inſtantium à tergo Iſraelitarum celeritatem peruenire non potuerunt incolumes; quippe quorum occiſi ſunt in illa fuga viginti duo millia* palantes, & in diuerſa tendentes. *Latinus interpres noſter ſummum rei caput expreſſit, quod certis nominibus in exemplari deſcriptũ eſt. Namq; fuga nõ vno eodemq; modo ab omnibus inita fuit; ſed, vt in profligatis ac deſperatis rebus fit, alij hoſtium impetum diuertere ac declinare audentes, variis viarum ſtratis ſeſe diuidere & abdere conati ſunt: quos tamen ij, qui ex vrbibus prodierant, oppreſſos, & malè ſui compotes cecidere ad quinque virorum millia. Alij verò ad Gidghon locum fuga contendentes, intercepti quoque periere: quorum maior ſumma bis mille fuit; neque enim minoris numeri in his rebus fit mentio. Reliqui, ad viginti duo millia numerandi, in ipſa fugæ contentione interierunt. Habet autem lectio hæc huiuſmodi in exemplari narrationem:* Et intenderunt, & fugerunt in deſertum ad rupem Rimon: & inuoluerunt illum ſtratis quinque millia virorum. Et aſſecuti ſunt poſt eum vſque Gidghon, & ceciderunt ex illo bis mille virum. *Cæteros autem, in rupem Rimon contendentes, necauerunt.*

Et ſic factum eſt, vt omnes qui ceciderant de Beniamin in diuerſis locis, eſſent viginti quinque millia, pugnatores ad bella promptiſſimi. Remanſerunt itaque de omni numero Beniamin,

min, qui euadere potuerunt, & fugere in ſolitudinem, ſexcenti viri: ſederuntque in petra Remmon menſibus quatuor.

BENIAMINITARVM *dum cenſeretur exercitus, numerum ſex atque viginti millium integrauerat, cui etiam ſeptingenti ex Gibghah fuerant adiuncti. Tertio autem prælio decem & octo millia perierunt; poſt captam verò fugam, ſeptem millia interfectorum: ex quibus, & ſexcentis euaſis, viginti quinque millia & ſexcentum ſumma conficitur: reliqui ſunt ex omni numero ſexcenti, qui hoc in loco propterea non numerantur, quòd in primo & ſecundo prælio deſiderati ſunt. Id namq; & rerum ratio manifeſtè arguit, & ipſa narrationis taciturnitas indicat; præcipuè cùm ij, qui in duabus illis pugnis ex Iſraelitis ceciderant, non otioſi neq; fugientes, ſed ferro vſi, gladiisq; diſtrictis occubuiſſe narrentur.*

Regreſſi autem filij Iſrael, omnes reliquias ciuitatis à viris vſque ad iumenta gladio percuſſerunt: cunctaſque vrbes & viculos Beniamin vorax flamma conſumpſit.

CONTVMACIÆ *ac perduellionis publico conſenſu admiſſæ pœnas dedit Beniaminitarum tribus omnis iudicio Dei; qui de re, atque iure, & facultate conſultus, illam poſtridie tradendam ſibi eſſe declarauerat.* Reliquias ciuitatis. *Non Gibghæ ſolummodo, ſed cuiuſlibet alius in Beniaminitarum cenſu numeratæ, cum cæteris oppidis, pagis, atque villis etiam. Hoc enim ſignificat,* METHOM, *in exemplari poſitum; quod Græcus interpres vertebat* ἑξῆς, *id eſt, conſecutiuè. Hiſpanicè,* à hecho. *Chaldaicus paraphraſtes vt compoſitum explicuit* GAMRINVM. Conſumpſerunt eos. Vorax flamma conſumpſit. *Poëtico ſtylo rem ipſam interpres expreſſit. Huiuſmodi miſerrimus & calamitoſiſſimus illius pluſquam tragici ſceleris & ſtupri fuit exitus, tanta hominum ſtrage vindicati, atque vnius ferè integræ tribus internecione & vaſtatione expiati, cum maximo etiam Iſraelitarum cæterorum detrimento & incommodo: vt meritò Tuſci illius poëtæ dictum vſurpari in exemplum poſſit.* S'Africa pianſe, Italia non ne riſe. *Adeò ciuilium diſſidiorum ac bellorum grauiſſima exempla, duriſſima ſtudia, inſolentiſſimæ pugnæ, exitialisq; vtrique parti victoria eſſe ſolet. qualia tempeſtate noſtra cum magno animi dolore, atq; ingenti Chriſtianæ Reipub. pernicie apud Belgas, Britannos, Gallos, & Hiſpanos experti ſumus; in quibus & victi, & victores nihil, præter ſuum magnum malum, iactare poſſint: certè & irati Dei iudicium horrere, atque ſolidæ pietatis procuratione & ſtudio placandum ſuſcipere debeant.*

CAPVT

CAPVT VIGESIMVMPRIMVM.

IVRAVERVNT quoque filij Iſrael in Maſpha, & dixerunt, Nullus noſtrûm dabit filiis Beniamin de filiabus ſuis vxorem.

MAGNA ſemper ac perpetua Iſraelitis cura fuerat duodecim tribus, quibus omne ipſorum conſtabat genus, conſeruandi, omniq́; ex parte fouẽdi, atque affinitates eas tantũmodo ineundi, quæ gentem quidem ſufficere poſſent, familias verò atque tribus turbare & confundere non poſſent. Id autem non virorum tranſlatione ex vna in aliam tribum, ſed filiarum conceßione & permutatione celebrari ſolitum. Namq; filium vnius tribus in aliam tribum concedere, nefas ducebatur: vt illud antiquum duodecim liberorum ius, beneficio diuino Iſraeli patri donatum, nulla ex parte imminueretur; quod cõſeruatum, magno commodo ac decori omnibus eſſe crederetur, cùm ad multa alia quæ hominibus maxima & amplißima habentur; tum verò ad promiſſa & priuilegia quondam à Deo ipſis facta, atque patribus antiquis Abrahamo, Iſaaco, & Iacobo explicata; vltra gloriam illam, qua ipſi præter alias terrarum orbis nationes omnes fruebantur, conſeruati & amplificati tot ſeculis gentis ſuæ decoris & nominis integri, ab vnico Abrahamo deducti, nec vmquam inter alios populos diſperſi aut exſtincti, ſed continuatis per ſingulas tribus familiis domibusq́; propagati: quod non ſine ſingularis prouidentiæ numine & munere factum quiſquam diceret; cùm aliàs nulla natio hoc verè tanto temporũ interuallo iactare, & oſtẽdere, docereq́; poſſet. Huiuſmodi gloriationi poſt illam Beniaminitarum cladem detrimentum maximum allatum intelligentes Iſraelitas victoriæ ſuæ vndique calamitoſæ valde tandẽ pœnituit; diuinamq́; punitionẽ ob mala vtriuſque partis merita interpretatos, quemadmodum, ſi non reſarcire, inſtaurare, aut reſtituere, ſaltem aliquo remedio corrigere oporteret, communis ac publica cura ſubiit, atque rei totius à principio & capite repetitæ cogitatio turbare, & ad conſultationem impellere cœpit. Plura autem occurrebant incommoda & importuna, quæ rei corrigendæ voluntati ac diligentiæ difficultatem ſummam afferre viſa eſſent, duoq́; cum primis: alterum fuerat, nullam ex Beniaminitarum ſtrage & vaſtatione omnibus vrbibus, oppidis, & pagis, viciniisq́; facta feminam euaſiſſe, ſuperſtitémve reperiri: atq; ita ex propriis & in ſua gente natis mulieribus nulla tribui illi ſuffici ſoboles poterat: ſed neque ex aliis etiam tribubus vllum deſideratis contribulibus feminis ſupererat remedium. Quippe cùm inter alia conuentus & comitiorum illorum decreta aduerſus Beniaminitas facta, vnum etiam grauißimum iuramento ac deteſtatione firmatum exſtiterat, negandæ omnino affinitatis vſuræ. Quod in religioſißimis deuotionum generibus apud illos habitum eſt, & à nobis in Euangeliorũ elucidationibus ex parte declaratum, formulã explicãtibus illam, MVNVS, *quodcumq; eſt ex me, tibi proderit: plenius etiam Deo propitio in magni operis corpore tradituris. Nũc verò ſatis* Matth. 15.

 fuerit

fuerit ſignificare, iuramentum illud ſiue votum de vſura neganda maximè populare eſſe, & inter grauiſſima & ſummè religioſa habitum. Huiuſmodi voto ſeſe adſtrictos Iſraelitæ damnatosq́; agnoſcentes, quemadmodũ perditis Beniaminitarum ſuccurrere poſſent rebus, maxima cura à victoria redeuntes agere cœpere. Plura autem illo in concilio fuerant fortaſſe contra Beniaminitas, præcipuè verò contra ciues Gibgha, conſulta ac decreta; quæ non omnia hiſtoriæ author commemorat, ſed ea tantùm quæ pro re nata opportuna iudicauerit. Videntur autem contumeliam illam vnius aut duarum tribuum familiis ab Gibghitẽſibus factam, tamquã publicam communemq́; omnibus interpretati Iſraelitæ omnes accepiſſe: nimirum Bethlehemitidem, atque ex Iudæ cenſu mulierem, Leuitæ vxorem ſiue concubinam, adeò crudeliter, probroſè, & immaniter, turpiterq́; habitam, tantum illorum aures animosq́; offendiſſe (maximè verò poſt negatos à Beniaminitis nocentes, atque defenſionem impudenter pugnamq́; oblatam) vt, nemine intercedente, omnes ſe illius vſuræ voto deuinxerint: Nullus noſtrûm dabit filiis Beniamin de filiabus ſuis vxorem. *Voti formula ex verbo ſic erat:* Vir ex nobis non dabit filiam ſuam Bẽiamino in vxorẽ. *Hæc vna reſarciendæ illius iacturæ maxima difficultas fuerat, ex ipſorum ira & offenſione primùm orta: ſed quæ decreto publico omnium ſingulorumq́; ſententiis producto primùm (quod maximam vim obtinebat) deinde verò voti religione confirmato preualuerat, adeò vt reſcindi ſummum putaretur nefas. hoc eſt, cur in formula pronunciatum legimus:* Vir Iſrael iuratus fuerat. *Singuli conceptis verbis iureiurando ſeſe obſtrinxerãt. Hoc primæ difficultatis caput, veluti ſuperioris narrationis finis, conſequenter adiunctum eſt; initiumq́; dedit ei, quæ mox deſcribitur, hiſtoriæ. Notanter verò iuramenti ſacer locus indicatur, ad maiorem voti religionem à cõcilio deliberatis & certis animis publicè & in publico ſanctoq́; loco ſuſceptam.*

Veneruntque omnes ad domum Dei in Silo: & in conſpectu eius ſedentes vſque ad veſperam, leuauerunt vocem, & magno vlulatu cœperunt flere, dicentes, Quare Domine Deus Iſrael factum eſt hoc malum in populo tuo, vt hodie vna tribus auferretur ex nobis?

COMMVNIS *ac plenus totius populi conuentus, quæ eccleſia dicitur, & rem communem declarat, & ad deprecationem atq́; ſupplicationem magni momenti eſſe ducitur: quãdoquidem, quamquam non omnes pari animi affectu adſint, aliorum tamen communicata pietas alios adiuuare, & diuinam clementiam conciliare creditur. hoc enim & in Niniuitarum cauſa Ionæ Vati declaratum fuit:* Ionæ 4. *Tu doles ſuper hederam, in qua non laboraſti, nec » feciſti vt creſceret; quæ ſub vna nocte nata eſt, & ſub vna nocte periit: & » ego non parcam Niniue ciuitati magnæ, in qua ſunt pluſquam centum & » viginti millia hominum, qui neſciunt quid ſit inter dexteram & ſiniſtram ſuam,*

ſuam, & iumenta multa? Sediſſe verò dicuntur Iſraelitæ; qui habitus mæſtorum atq; lugentium eſt. vt, Quomodo ſedet ſola ciuitas plena populo? &, Sederunt ſenes in platea, & tacuerunt. De quo etiam plura in Apparatu ſacro ſcribimus. Atq; illius magni & accelerati ciuilis belli euentum pœnitudo publica excepit, ex damni, incōmodi, atq; mali publici ſenſu nata: quem ſenſum, quamquam Deo notum & apertum, tamen ipſi iidem fletu, lamentis, querimonia indicarunt. Eſt autem lamentationis grauis cauſa & ſententia, argumētationemq́; habet miſerabilem, cum appellatione duplicis nominis Dei, vtriuſq; etiam argumenti rationem opportunè pronunciati: alterius videlicet IEHVEH, *cuius arcana ſignificatio miſericordiam, clementiam, atq; adeò humanæ ſalutis voluntatem ſpectat, vt ſæpiùs aliàs interpretati ſumus: alterum verò* ELOHE ISRAE, *ſingularem Dei prouidentiam atq; tutelam erga Iacobi domum, dignitatem, amplificationem, & felicitatem, quæ nomine Iſrael declarantur, ſignificat. Quibus Dei nominibus & rationibus exempli præſentis exitum diſcrepare queruntur: quippe quem magno detrimento, magno labori, maximo incommodo, atq; adeò imminutioni, & calamitati Iſraelitici nominis atque ſplendoris, imò etiam ſalutis, ac rerum omnium Iſraeliticarum fuiſſe, periculo ipſo conſtet. Argumentationis autem querimoniæq́; initium ab interrogatione factum eſt, ex earum genere quæ cauſam vſumq́; ſciſcitantur:* Quare, LAMAH. *Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Solet enim huiuſmodi vocula vſurpari in actionibus quæ vel ſecum pugnant, vel fruſtra incūntur: cuius muneris apud Latinos vocem; quorſum, eſſe obſeruauimus. vt,*

Threa. 1. Lib. Ierem. Pſalm. 2.

Quorſum pertinuit ſtipare Platona Menandro?
Eupolin, Archilochum, comites educere tantos?

Horat. Ser. Sat. 3.

Itaq; non de ratione, iure, atq; iudicio interrogatio eſt, ſed de vſu & cauſa: quamobrem numen iis appellatur nominibus, quæ ad voluntatem de Iſraelis felicitate declarandam adorari vocariq́; ſolent. Quorſum, inquiunt, attinet, tantum Iſraelitis laborem, tantum damnum, tam graue incōmodum & nocumentum fuiſſe allatum, te Deo miſericorde, benigno, atq; Iſraeliticis rebus ſingulariter proſpiciente? Namq; nulla ex parte Iſraelitis cōmoda, vtilis, aut aliàs opportuna hæc victoria, ſed vndiq; laborioſa, grauis, calamitoſaq́; extitit. quippe aliàs ita tu Iſraelitarum gentem fouere, deducere, ſeruareq́; ſoles, vt ſine vllo ſanguine aut diſcrimine, magnorum exercituum, ducum, Regum victorem, multarum vrbium & regionum compotem, ſpoliatorem, poſſeſſoremq́; ſtatuas. Quòd ſi aliquando externis bellis & prælijs numero aliquo pugnatorum imminui permiſeris; tamen vel parte victoriæ vſu reficere, vel ab hoſtibus externis acceptæ cladis vltione ſolari conſueuiſti. Nunc verò magnam ſtragem nobis, qui victores euaſimus, acceptam dolemus & querimur: cuius tamen cauſa, atq; exitus, & vſus nō minoris, imò longè grauioris detrimenti, & incommodi, atq; calamitatis dolorem ſenſumq́; nobis attulit, nempe, Factum eſt hoc malū in populo tuo.

vno

vno atq; altero in prælio: ſcilicet tertio ac poſtremo quamquam victores, tamen nulla parte aucti, aut beati, ſed longè etiam miſeriores & mæſtiores, magnaq; iactura deteriores euaderemus. Vt hodie vna tribus auferretur ex nobis. *In exemplari:* Vt requiratur ex Iſrael tribus vna. *Verbum* LEHIPAKKED, *in graui coniugatione poſitum, graue & calamitoſum vnius integræ tribus deſiderium indicat: eſtq; tranſlatum à paſtoribus & imperatoribus, illis gregum numerũ è luporum inſidiis, his verò exercitum ex pugna receptum recenſentibus. Itaq; malo, incommodo, atque labore detrimentoq; multo noſtro, & clade accepta, victor factus Iſrael, longè imminutior euaſit vbi vicit, quàm fuerat dum cæderetur: quippe id obtinuit, vt vna integra tribu minor quàm antea deinceps futurus ſit. quàm diuerſum verò hoc à propoſito nomineq; tuo, apertè arguitur, cùm tu Iſraelem amplificandum ſuſceperis, idq; hactenus præſtitum viderimus, quod identidem*
Geneſ. 35. *fueras pollicitus. Rurſus apparuit Deus Iacob, poſtquã reuerſus eſt de Me-*
" *ſopotamia Syriæ, & venit in Bethel, benedixitq; ei, dicens: Non vocaberis*
" *vltrà Iacob, ſed Iſrael erit nomen tuum. Et appellauit illum Iſrael, dixitq;*
" *ei: Ego Dominus Deus omnipotens. creſce, & multiplicare: gentes, & po-*
" *puli nationum ex te erunt, Reges de lũbis tuis egredientur: terramq; quam*
" *dedi Abraham & Iſaac, dabo tibi, & ſemini tuo poſt te. Huius apud Bethel promiſſi Iſraeli facti quondam, & hactenus præſtiti, detrimentum nunc acceptum, in eodem Bethel Iſraelitæ queruntur. Namq; conuentũ luctumq; hunc hoc loci factum legimus: idem enim nomen eſt in exemplari primo, atq; in Græcis Chaldaicisq; verſionibus; pro quo Latinus interpres domum Dei ex propria ſignificatione reddidit. Quod verò in querimonia vox,* hodie, *exprimitur, rei ipſius certitudinem veritatemq; ſignificat: neq; enim aut futurum metuitur, aut præteritũ narratur, ſed præſens oſtenditur: præteriti enim ac futuri vel interpretatio, vel exceptio eſſe poteſt; præſentis verò rei nec exceptio eſt, nec teſtimoniũ exigitur, ſimul etiã rei perditæ celeritatẽ indicat maximã. Nam nudiuſtertius & heri duodecim tribubus integer conſtabat Iſrael: hodie vna tribu iam viduatus eſt, vt nulla peſtis, nulla bellica ſtrages tantam ruinam tam breui tempore huic reip. afferre potuerit, atque ipſi nobis ipſis attulimus. Nec verò ſexcenti illi Beniaminitæ, qui ex tanta clade ad rupes & montes ſeſe fuga proripuerant, futuræ inſtaurationis pignus aut ſpem facere videbantur; vtpote quibus nullæ reliquæ erant, vnde ſoboles ſufficeretur, feminæ propriæ & contribules: ex aliis verò tribubus negatæ omnes, & voti ſanctitate exceptæ: nec verò è nationibus vicinis aut peregrinis legitimè & piè peti poterant. Magnum enim id nefas fuerat, & ſanctionis interdictione prohibitum, atq; publicè eatenus obſeruatum, præterquam in bello captis, quas certo ritu initiatas accipere licebat: verùm hoc rarioris exempli & vſus. itaque de tota Beniaminitarum tribu iam actum conclamatumq; putatur, niſi deprecatione ac procuratione opportuna primùm; deinde deliberatione, atq; conſilio magno, quemadmodum huic malo*

proſpe ctio

proſpectio medicinaq; fiat (idq; legibus ac moribus ſaluis) ratio prudenter ac ſapienter ineatur. Prima itaque de patrio atque tutelari numine placando & conciliando cura ſuſcepta eſt.

Altera autem die diluculo conſurgentes, exſtruxerunt altare, obtuleruntque ibi holocauſta & pacificas victimas.

QVAMQVAM *quotidiana, & anniuerſaria, ac menſtrua ſacra, Iſraelitis cùm priuata tum publica, præterquam in vno eodemq; loco, hoc eſt, in tentorij atrio, atque altari ibidem olim exſtructo, factitari nefas fuerat; pro temporum tamen opportunitate, ratione, & vſu, ſingularem aliquando aram conſtruere, atque ſacrificiis imbuere non fuerat interdictum: cuius rei exempla aliàs pro teſtimonio producemus, & vnũ iam apud Gedeonem habuimus hoc ipſo in volumine. Nunc verò vt nouum altare conſtrueretur, effecit renouata ſiue inſtaurata Iſraelis patris perſona, cuius partes populus hic omnis agebat. Atqui Iacobo, ſecundùm illud quod modò referebamus promiſſum, huiuſmodi etiam præceptum fuerat demandatum, atq; obſequio pietateq; omni e veſtigio præſtitum: Surge, & adſcende Bethel, & habita* Geneſ. 35.
ibi, facq; altare Deo qui apparuit tibi, quando fugiebas Eſau fratrẽ tuum. „
Iacob verò, conuocata omni domo ſua, ait: Abijcite deos alienos qui in me- „
dio veſtri ſunt, & mundamini, ac mutate veſtimenta veſtra. ſurgite, & „
adſcendamus in Bethel, vt faciamus ibi altare Deo, qui exaudiuit me in die „
tribulationis meæ, & ſocius fuit itineris mei. Dederunt ergo ei omnes deos „
alienos quos habebant, & inaures quæ erant in auribus eorum. At ille in- „
fodit eas ſubter Terebinthum, quæ eſt poſt vrbem Sichem. Cumq; profecti „
eſſent, terror Dei inuaſit omnes per circuitum ciuitates: & non ſunt auſi „
perſequi recedentes. Venit igitur Iacob Luzam, quæ eſt in terra Chanaan, „
cognomento Bethel; ipſe, & omnis populus cum eo. Ædificauitq; ibi altare, „
& appellauit nomen loci illius Domus Dei: ibi enim apparuit ei Deus, cùm „
fugeret fratrem ſuum. Nunc eodem exemplo populus hic omnis, Iacobi pa- „
tris perſonam partesq; agens, de purganda, concilianda, atque inſtauranda domo familiaq; omni cum Deo acturus, Bethel, id eſt, Dei fortis domũ petitam frequentat, & ſacris tum ſupplicationibus, tum pacificis operam dat. Animaduertendũ verò, atq; mente recolendũ hoc loco diſcrimen illud inter Iacobi & Iſraelis nomina, ſtatus, & res, diuerſa ratione æſtimãda, vt germanus hiſtoriæ ac myſteriorũ teneatur ſenſus. Duo verò ſacrorum genera facta legimus, holocauſta, & pacificas victimas: holocauſta, vt iam debita ob victoriæ gratulationẽ, & calamitati bellorum finẽ impoſitũ, atq; adeò ob iuſta ſoluenda iis fratribus, ex vtraque parte, qui in illo bello occubuerant: altera verò ſacra, hoc eſt, pacificæ victimæ, populi expiationẽ, & publici mali deprecationẽ agebãt. Namque illi ſe in crimine fuiſſe, ideoq; illis laboribus, pœnis, & cladibus mulctatos intellexerant. Huiuſmodi vtrorumq; ſacrificiorum ratio legitima, ritúſque fuit; qualia quoque apud Gentes præter

legem etiam in ſimilibus exẽplis natura ipſa ſupplicantibus dictat. ſic Nympha illa filium ſuũ agere, & ſibi rebusq; ſuis conſulere apud Poëtã monebat:

Virg. Georg. lib. 4.

Quattuor eximios præſtanti corpore tauros,
Qui tibi nunc viridis depaſcunt ſumma Lycæi,
Delige, & intacta totidem ceruice iuuencas.
Quattuor his aras alta ad delubra dearum
Conſtitue, & ſacrum iugulis demitte cruorem:
Corporaque ipſa boum frondoſo deſere luco.
Pòſt, vbi nona ſuos Aurora oſtenderit ortus,
Inferias Orphei lethæa papauera mittes:
Et nigram mactabis ouem, lucumque reuiſes:
Placatam Eurydicen, vitula venerabere cæſa.

Igitur procuratis & peractis ſacris, ſpe iam reconciliationis concepta, de reſarcienda Beniaminitarum fratrũ iactura ſeriò deliberari, agi, & in commune conſuli cœptum eſt. Id enim Deũ non vetare, ex eo cognouerant, quòd ſexcentos Beniaminitas illi ſtragi incolumes ſemper fuiſſe, certiores facti erant; quos numinis voluntate ſuperſtites, ad ſufficiendam tribum relictos eſſe interpretabantur: huiuſmodi namq; virtutis illius, quam fidẽ vocamus, accurata & prudens ſolertia eſt. Quamobrem cùm de veritate rei non ambigeretur, de facultate & modo, vt ſaluis legibus, votorum ſanctitate obſeruata fieret, conſilium inibatur, quod pro tempore opportunum & commodum, quamquam aliàs durè expediendum occurrit.

Et dixerunt, Quis non adſcendit in exercitum Domini de vniuerſis tribubus Iſrael? Grandi enim iuramento ſe conſtrinxerant, cùm eſſent in Maſpha, interfici eos qui defuiſſent.

C O N V E N T V S *illius primi, à populo non ad bellum, ſed ad rei cognitionem examenq; in Mitſpah facti, quamquam communis, popularis, & publica fuiſſet voluntas, tamen authoritas ex religionis maieſtate petita fuerat; iis Iſraelitis aduerſariorum, ac rebellionis, atque diſſenſionis nomine damnatis, quicumq; in Iſraelis comitia ad Dominum, cuius cauſa hoc indicebatur concilium, non venirent, lege pronunciata, & omine iuramentoq; conſtabilita capitalis pœnæ in deſerentes aut negligentes: id verò iuramentum quod publicè conceptum & factum eſſet, violari infringiq; non poſſe exiſtimabatur; maximè vbi nullus adeſſet princeps aut præfectus, qui vel diſpenſaret, vel interpretaretur; nec vllus aliàs interceſſor, qui mitiorem iniret, aut præſtaret expediendæ rei modum. Itaque quod populus decreuerat, atque filiorum Iſraelis nomine pronunciarat, iuramentiq; religione ſanxerat, ratum, firmum, immutabileq; ducitur, & inquiſitionis diligentia agendum & conficiendum ſtatuitur.*

Ductique pœnitentia filij Iſrael ſuper fratre ſuo Beniamin, cœperunt dicere, Ablata eſt hodie tribus vna de Iſrael.

A N I M O R V M *impetum, quem ſcelus primùm, deinde ira atque contentio*

tentio excitauerat, ſedatum, pœnitudo ſubſecuta eſt ſubductæ & penè deperditæ vnius ex duodecim Iſraelis tribubus. Namq; vltra dignitatis & gloriæ imminutionem, vltra id etiam quòd res illa ad irati auerſiq; numinis cogitationem reuocabatur, nihil incommodum exitialeq; magis; nihil ex inuidorum atq; inimicorum votis importunius haberi poſſe exiſtimabatur, quàm vt ſuis ſe ipſi odiis & contentionibus diſſiparent, ſuisq; ſeſe perderent armis. Atqui ita impeditam tribus illius inſtaurationem adeò difficilem arbitrabantur, vt ſingulari exquiſitoq; conſilio quærendam ducerent. Quippe ex aliis gentibus vxores ſuffici, nec iura ſinebant, nec fas ducebatur: ex propriis ipſorum filiabus concedi, communi interdicto, & iuramenti ſanctitate vetitũ erat. Quãobrem deliberatio huiuſmodi inita narratur:

Vnde vxores accipient? omnes enim in commune iurauimus, non daturos nos his filias noſtras.

VT *ex certa verborum formula interdicti vis & ratio cognoſcatur, ita locus hic Latinè vtcumque reddi poteſt*: Quid faciemus eis, reliquis in vxores? & nos iurati ſumus in IEHVEH, vt ad non dandum illis de filiabus noſtris in vxores. *Itaque ſeſe vſuræ huius negandæ iuramento adſtrinxerant ob noxam populi vnius, qua mulier Iſraelitis vna contumelioſè, & nequiter, atque flagitioſè fuerat accepta.*

Idcirco dixerunt, Quis eſt de vniuerſis tribubus Iſrael, qui non adſcendit ad Dominum in Maſpha? Et ecce inuenti ſunt habitatores Iabes Galaad in illo exercitu non fuiſſe.

CVM *nemo Rex aut princeps eſſet, cuius authoritate & potentia concilium cogi poſſet, iuramento religioni ſummam ad cogendum atque ad vindicandum vim & efficacitatem tribuendam populus cenſuit. Namque hoc tempore eccleſia & conuentus omnis Iſraeliticam domum repræſentabat, in qua ipſum Iſraelis paternum nomen ſummæ erat authoritatis: præcipuè cùm non populi tantùm, ſed magis Dei prætenſa cauſa conuentus indiceretur: quam rem ipſa inquiſitio ſingulariter prætexebat*: Ad Dominum in Maſpha. *Itaque ſeuero iudicio puniendi cenſentur, quicumq; in illo concilio requiſiti notarentur; ſiue illi plures, ſiue pauciores, ſiue ſingularis quiſpiam de tribu aliqua defuiſſet. id verò exempli ſtatuendum iudicabatur, ne qua poſtmodũ ciuitas, néve tribus aliqua deinceps conuentum vel recuſaret, vel contemneret; vel communem cauſam deſereret, vel etiam ſingulariter declinaret periculum, quod publicè & cõmuniter opporteret ſubiri. Iam verò duplex in his actionibus iuramentum cõceptum fuerat, vtrumq; grauiſſimum, ſed prius omnino importuniſſimum pro temporis ratione, atque rerum vſu, & Iſraelitici nominis amplitudine; id nimirum quod de negandis vxoribus factum erat: quo ſanctè, & ritè, atque ſeuerè præſtito, vnam tribum non exterminari ſolùm, verùm interire prorſus neceſſe erat;*

id quod extremæ calamitatis loco habebatur: atque iuramenti religione ad has anguſtias, imò ad hanc maximam difficultatem redacta erat res, vt pœnitentiæ locus non eſſet relictus. Quamobrem in huiuſmodi publicis cauſis atque rerum feruoribus, quónam euaſura ſint ea quæ ſtatuuntur, proſpicere & cauere cum primis fuerit conſultiſſimum. Alterum verò iuramentum huic prorſus erat oppoſitum re atque euentu. Nam cùm è reip. commodo authoritateq́; eſſe cenſeretur, vt ne quis communi conuentui deeſſet, eóque pacto Iſraelitica authoritas integritatem amplitudinemq́; ſuam ſeruare poſſe cenſeretur; id cum primis aſſerendum eſſe, ac pœnis in deſertores exercendis vindicandum, iudicatum eſt. Ex quo illud euenit, vt vtriq; iuraměto fieret ſatis, & curæ illorum de inſtauranda Beniaminitarum tribu opportunè proſpiceretur. Atqui Iabeſitarum, id eſt, Galaaditarum gentis, quæ cis Iordanem Iabeſam vrbem incolebant, non operam tantùm, ſed voluntatem, ſed præſentiam tum in priori conuentu, tum in hoc poſteriore comitio requiſitam eſſe accidit: id quod maximam illorum vel contemptionem, vel defectionem, vel publicæ & communis dignitatis, honeſtatis, ac ſalutis neglectionem arguebat.

Eo quoque tempore (cùm eſſent in Silo) nullus ex eis repertus eſt.

NON *contenti cenſu apud Miſpan habito, quo nullus Iabeſita repertus fuerat, ne quis eoſdem poſtea in bellum veniſſe allegare poſſet, ad ſummam iterum redacta eſt res, capitibus per tribus ſingulas enumeratis: quo etiam tempore nemo ex illis homo, qui Iabeſiten ſeſe profiteretur, exſtitit: quæ res illos iam ex iuramenti authoritate damnatos euicit, & pœnis addixit iudicij in Beniaminitas exerciti ſimilibus; vtpote qui, vbi publicam illam cauſam cum cæteris pariter non eſſent perſecuti, facinus quod editum fuerat grauiſſimum probare, ſaltem diſſimulare, vel ſeſe omni peccato Iſraelitarum cæterorum exemptos profiteri viſi eſſent, atque ideo à Beniaminitarum cæde immunes & incolumes conſeruatos iactare poſſent. Interpres noſter declarationis cauſa illud interſcripſit,* Cùm eſſent in Silo.

Miſerunt itaque decem millia viros robuſtiſſimos, & præceperunt eis: Ite, & percutite habitatores Iabes Galaad in ore gladij, tam vxores quàm paruulos eorum. Et hoc erit quod obſeruare debetis, Omne generis maſculini, & mulieres quæ cognouerunt viros, interficite, virgines autem reſeruate.

IN *primæuæ linguæ exemplari, atque in Chaldaicis Græcisq́; verſionibus, emendatioribus Latinorum codicibus, duodecim armatorum millia miſſos legimus, id eſt, totidem Iſraelis tribuū authoritatis ac iudicij miniſtros; quibus perdendæ ciuitatis illius poteſtas facta eſt; cum occulta tamen & cauta exceptione, quæ propter iuramenti religionem apertè fieri non poterat ex iuratorum ſententia. neque enim illi clarè virgines excipiendas aut ſeruan-*

ſeruandas commendaſſe dicuntur: verùm neq; Hebraica, Chaldaica, Græcaq; lectio exprimit, quod in quibuſdam quoque Latinis exemplaribus manuſcriptis omittitur. ij, qui rem expedituri mittebantur, idipſum ſibi agendum ex prædictione intellexerunt. Nam nihil quicquam de exceptione vlla in iuramento fuerat pronuntiatum, ſed de cæde & interfectione, vt paulo antea legebamus. Grandi enim iuramento ſe conſtrinxerant, cùm eſſent in Maſpha, interfici eos qui defuiſſent. Sua in lingua LEMORMOTH IVMATH, *dicendo, mori morietur. Itaq; nihil de ſalute, aut exceptione, aut redemptione cuiuſquam in illo voto, nihil etiam hîc expreßè de ſalute dictum; ſed eorũ, qui mittebantur, menti & fidei commiſſum id fuit, quod poſtea euenit. Mandatum hoc ex verbo exemplaris linguæ ita ſonat:* Ite, & ferietis habitatores Iabes Gilghad ad os gladij, & mulieres, & paruulum. & hoc verbum quod facietis, Omnem marem, & omnẽ mulierem cognoſcentem cubile maſculi, anathematizabitis. *vti Græcus interpres exactè vertebat. Itaque & iuſsione, & iuſsionis faceſſendæ ratione accepta, qui miſsi fuerant, rei finem & cauſam cognoſcentes, id tantùm, quod iuſsi fuerant, confecere: hoc eſt, viros & feminas, non virgines, ferro omnes necauerunt.*

Inuentæque ſunt de Iabes Galaad quadringentæ virgines, quæ neſcierunt viri torum, & adduxerunt eas ad caſtra in Silo, in terram Chanaan.

PRVDENTISSIMI *ex iis qui ad pœnas de Iabeſitis repetendas deſtinati fuerant, ex accepti mandati interpretatione earum quæ reperirẽtur puellarum ſalutis & capitum rationem habendam duxerunt, idq; ſedulò egerunt, quadringentis enumeratis, & prædæ nomine in caſtra deductis, tamquam ancillis, vel mancipiis, belloq; captis, iis tamen ex Iſraelitarum gente, quamquam damnata & exciſa. Neque verò huiuſmodi exceptionem iuramento illo prohibitam interpretabãtur; quamquam ſimilem aliàs prorſus Beniaminitis mulctam Iabeſitas ſubire oportere, ex iuramento cenſeri poſſet. Verùm ipſæ vtriuſque voti concipiendi & nuncupandi formulæ interpretationibus huiuſmodi locum reliquiſſe iudicatæ ſunt; ſi non ex iure ſummo, tamen ex æquitate & clementia, atq; adeò ex miſericordia, maximè verò ex totius Reipub. conſeruandæ ſtudio ac lege, quaſi non inteſtinis odiis & diſcordiis perdere, ſed potiùs, religionis authoritate ſalua, mutuis ſtudiis & officiis iuuare & conſeruare par eſſe cenſebatur. Quod verò ſingulariter additur,* In terram Chanaan, *adnotationem adiuuat loci, ex quo puellæ abductæ, & tamquam captiuæ ab iis, qui cædem fecerant, deductæ fuere, iisq; oblatæ, à quibus illi fuerant miſsi. Namque Iabes Galaad cis Iordanem ſita erat, in regione non promiſſa patribus quondam; ſed poſtea bello expugnata, & iis, qui ex Ægypto adſcenderãt, conceſſa. ita euenit, vt, quãquam virgines illæ ex Iſraelitarum gente eſſent, non tamen eſſent ex ea*

 regione,

regione, quæ propriè ac præcipuè Iſraelitica dicebatur; nec eſſent ex eorum familiis, qui ſeſe vſuræ ſacramento damnauerant; ſed ex iis potiùs, qui ex Iſraelitarum numero ſeipſos quodammodo excipientes, eius defectionis pœnas dare iuſſi, pignoribus charis, hoc eſt, filiabus exſpoliati ſunt: quas quia iuramento minimè comprehendi definitum eſt, in reparandæ gentis vſum, Beniaminitarum reliquiis vltro donari placuit. Neque enim iuramentum omnem prorſus coniugij facultatem illis adimendam exceperat, ſed affinitates tantùm eorum omnium qui in comitia cõueniſſent. Nullus noſtrûm dabit filiis Beniamin de filiabus ſuis vxorem. *Nullus noſtrûm de filiabus ſuis. qua formula nec abſentium, nec aliorum filiæ definiebãtur. Quamobrem alterius iuramenti obſeruatione, alterius æquitati proſpiciendum decernebatur; vxoribus donandis, quæ nec cuiuſquam ex ipſis filiæ eſſent, nec ſingularis perſonæ etiam ancillæ: namque illæ, quamquam ab iis, per quos res expedita eſt, exceptæ; non tamen vlli vel publico, vel priuato capiti fuerant mancipatæ, ſed omni cõuentui traditæ: ita vt omnium iuris quidem in commune, nullius verò ſingularis eſſent, atq; ita hoc nomine & iure Beniaminitis donari vltro poſſent, ſalua & obſeruata duorum verborum fide & religione,* Nullus noſtrûm, filiam ſuam. *hoc enim nihil cum illo pugnabat, omnes nos, aliorum filias.*

Miſeruntque nuncios ad filios Beniamin qui erant in petra Remmon, & præceperunt eis, vt eas ſuſciperent in pace.

RESTITVTIONIS *curã victoribus magnã, & ſatis piè ſuſceptam, atq; bonis humanisq; viris omnibus imitationis cauſa propoſitã, retulit hactenus hiſtoriæ author: nunc verò ſtudioſè, maturè, ac prudẽter adhibitam & poſitam narrat, ex ordineq; exponit. Principiò quidem puellas in caſtra deductas, honeſtè exceptas, ac depoſitas intelligimus; vtpote Beniaminitis in tribus ſufficiendæ ſpem & vſum concedendas. Harum copiam reuocandorum ex fuga & latibulis fratrum conſilium, & ſtudium, atq; officium ſecutum eſt, nuncius ab omni conuentu publica & communi voluntate authoritateq; miſsis, qui pacis, & concordiæ, atque neceſsitudinis recolendæ mandata perferrent vltro, atq; certis verbis denunciatam ſacramentis præconiisq; publicè obteſtarentur:* Vt eas ſuſciperent in pace. *Non puellas indicat pronomen,* eas, *verùm Beniaminitarũ perſonas & animos. In exemplaribus manuſcriptis emendatioribus,* eos, *legimus. Itaq; totus verſus hic de pace ſolemni ritu & formula quàm placidiſsimè cum victis & metuentibus conficienda agit. Sic ex verbo:* Et miſerunt omne concilium, & locuti ſunt ad filios Beniamin, qui in ZELAGH RAMON, & clamauerunt illis pacem. *Singula verba pondus ac ſignificationem habent, ex pacis iure & formula petitam. Nullus in toto concilio de offerenda vltro pace interceſſor, nullus ex omni reliquo Beniaminitarum numero exceptus: quin potiùs omnes ipſa fuga & metu, ac latendi ſtudio illarum partium*

habiti,

habiti, ad ſummæ pacis ac tranquillitatis conditionem, ad propriæ regionis poſſeßionem ſecuram reuocati; idq́ non mandatis modò & interpretibus vltro mißis, ſed alta voce & clamore certis verbis, quibus res clarè percipi poſſet, & ex ſuperiori loco ab iis, qui in rupe illa agebant, exaudiri. Chaldæus Paraphraſtes, Et clamauerunt illis adlocutiones pacis. *nempe blandè amanterq́ compellantes & ſalutantes, cæteraq́ adlocuti, quæ metuentibus timorem adimerent, & amicitiæ neceßitudinisq́ inſtauratæ fidem facerēt, pro loco ac tempore, proq́ interrogationum atq́ reſponſorum vſu; in quibus veroſimillimum eſt, cauſam eam expoſitam fuiſſe, quamobrem illud ab Iſraelitis concilium ſuſciperetur, videlicet miſericordiam, pietatem, atque de conſeruanda tribu cogitationem grauem & ſeriam. qua fide freti, atque publici nominis authoritate permoti,*

Venerunt filij Beniamin in illo tempore, & datæ ſunt eis vxores de filiabus Iabes Galaad: alias autem non repererunt, quas ſimili modo traderent.

FORMVLÆ *in exemplari lingua expreſſæ ſenſum interpres noſter circuitione reddere ſtuduit, cuius vim ex duobus verbis mox explorabimus; illud priùs adnotantes, quòd in tempore illo veniſſe ſiue rediiſſe Beniaminitæ narrantur. ſua in lingua,* BEGHETH HAHI. *In opportunitate & maturitate illa. Hiſpanicè*, En aquella ſazon. *Singula namq́ tempus habere dicuntur; & ſummæ prudentiæ tribuitur, præſentem occaſionem non prætermittere. Antehac neutris illorum de pace agendum putabatur; victis propter imbecillitatem & inuidiam, victoribus propter iram: iam verò ſponte ab omni populo victore oblata fuit, nemine intercedente, pax; cuius conditiones Beniaminitis quàm primùm accipere cōſultißimum fuit, antequam vel offenſiuncula aliqua, vel ipſa cunctatione vulgus in contraria, vt ferè ſit, ſcinderetur ſtudia.* Et datæ ſunt eis vxores. *publica donatione; quæ & legitima, & magis honeſta erat, atq́ Iſraelis totius nomine ac iure celebrior, nulliusq́ rurſum priuati authoritate & affinitate excipienda. qua re atq́ ratione vtriuſque partis fidei ac ſaluti conſultum fuit: ſed cùm non ſatis omnibus fieri poſſet, quippe quibus adhuc ducentæ deeſſent, nouo conſilio, vel potiùs inuento ac permiſſo opus fuit.* Alias non repererunt, quas ſimili modo traderent. *Qui Hebraicè callent, interpretis Latini diligentiam hoc loco valde probabunt. Duo in primæua lingua ſunt verba, quæ ſingularem hîc ſignificationem habent: alterum* MATSAH, *alterum verò* CHEN. *Pro illo, Latinè plerumque, inuenire; pro hoc, ſic, vel ita, vel rectè. Eſtq́ propriè vox iudicialis, quæ in probata cauſa, vel ratione vſurpari ſolet. Porrò, inuenire, verbum, ſiue* MATSAC, *negatione adiūcta, defectum, vel penuriam, vel egeſtatem declarat: atq́ ita frequenter in ſacrificiorum materia vſurpatur: Si non inuenerit manus eius agnam, vel vitulum, &c. offerat par turturum, aut duos pullos columbarum. Eiuſdem autem ſignificatio-*

cationis hæc in loco eſt, Alias autem non repererunt;*ſiue, vt ex verbo vertamus*, Et non repererunt illis CHEN. *Diximus* CHEN, *& ad ſufficientiam, & ad ius & iuſtitiam referri, hac ſignificatione: Et non ſic ſatis illis legitimè ſuffectum eſt. Nam nulla huic ſimilis ſuppetebat puellarum copia, quam, ſalua religionis ac deuotionis fide, facere poſſent ducentis iis, qui ex Beniaminitarum numero integro reliqui erant. In illa tribuaria petitione, quam filiæ Salphabhath apud Moyſem inſtituerunt, conſultus Deus, ac de iure reſpondens, eadem hac voce vſus obſeruatur*, CHEN BENOTH TSALPHATH DABERV; *Latino ita reddente, Rectè ſiue iuſtè filiæ Salphabbat locutæ ſunt. hîc verò vox* CHEN, *quæ illo in reſponſo affirmata eſt, eadem in hac negatur deliberatione publica; atque ita maximæ huius difficultatis ambiguitas nouum dolorem, nouamque pœnitudinem attulit, necnon & conſilium de integro ineundum ſuaſit: non quòd populus ipſe omnis iniret, cuius in tam graui ac difficili argumento varias neceſſe erat exſpectari ſententias; verùm dolorem communem atque dubitationem ad magiſtratus concilium & conſultationem communiter placuit referre: vt, quod patrum conſilio, ac decreto, vel permiſſu fieret, id ſecutus populus, legitimum ducens, à culpa omni immunis cenſeretur. ex antiquo Dei reſponſo, Illos audietis, ac iuxta eorum dicta facietis.*

Vniuerſusque Iſrael valde doluit, & egit pœnitentiam ſuper interfectione vnius tribus ex Iſrael.

ANCIPITEM *quæſtionem populo difficillimã habitam conſilium præpediſſe intelligimus, & præter dolorem atque curam nihil præſtitiſſe certi. Ex primæua linguæ verbo hæc oratio ſic enunciari poteſt*: Et populus ille miſeratus eſt Beniaminum, quòd fecerat Dominus interceptionem in tribubus Iſrael. *Hiſpanicè*, Que abia hezo el Señor portillo en tribus de Iſrael. *Meminiſſe oportet illius figuræ dodecagonæ, in Iſraelitarum conuentibus fieri & conſtitui ſolitæ; quæ totidem lateribus conſtructa, circulum quàm proximè imitata, integrum, firmum, & ſpectantibus apprimè iucundũ formabat. quam ſpeciem vnius lateris detractione contaminatum, deformatum, atque debilitatum iri conſequens erat. Hunc itaque defectum non conſideratum modò, ſed ſpectatum etiam, vehementer commiſeratus populus: eiuſque reſarciendæ partes magiſtratuum ordini, quorum id præcipuè ius iudiciumque erat, permiſiſſe narratur.*

Dixeruntque maiores natu: Quid faciemus reliquis, qui non acceperunt vxores? omnes enim Beniamin feminæ conciderunt; & magna nobis cura ingentique ſtudio prouidendum eſt, ne vna tribus deleatur de Iſrael.

OMNIVM *magiſtratuum primores ordines in ſacrorum verborum formulis, ſenes ſiue ſeniores Iſrael dicuntur: quam vocem Romani imitati,*

ſenatum

ſenatum ſuum appellauere, ad quem de præcipuis Reipub. cauſis & rebus deferri ſolitum eſt. Igitur Senatuſconſultum populi totius voluntate & ſuffragio Beniaminitarum cauſa factum, cuius deliberatio, cui vtilitas publica, & illius tribus reſtitutio finis vnicus eſſet, partibus, ſiue argumentis, ſiue membris tribus eſt conſumpta. Quæſtio verò fuit: Quid faciemus reliquis pro vxoribus? *ita ex verbo reddita quæſtio ſonat. Quæſtionis ratio ſumma illa ſubiuncta eſt:* Omnes enim Beniamin feminæ conciderũt. *ſua ex lingua:* Quia deſiderata eſt vxor. *Cuius rationis illa argumentatio conſtituitur: Conſilium eſt, Beniaminum totum reſtituere: Beniamino verò reſtituendo vxore opus eſt: hac verò deſiderata, Beniamini reſtitutionem fieri non poſſe conſequitur. Nec verò, quantumuis paucis coniugio priuari accidat, Beniamin reſtituitur, ne dum multis, hoc eſt, ducentis exceptis. Namque totum Beniaminum vocamus eum integrum numerum virorum, quem diuina clementia ſeruatum nouimus: non enim fruſtra hunc ita exceptum intelligimus, ſed miſericordia & prouidentia Dei volẽtis huic tribui & hæreditatem propriam, & nomen, iusq́ ſuum manere, & perſeuerare. Atq́ hæc ſecunda deliberationis & conſultationis pars, totius conſilij fundamentum ſubſtruxerat: niſi enim Deus hanc tribum poſthac deinceps conſtare voluiſſet, nullum ex ea virum feciſſet reliquum, neminem ſaluum euadere ſiuiſſet: atqui ille ſeruatos exceptosq́ hos voluit; quare* Magna nobis cura, &c. *Hæc diſputationis aſſumptio clara ac perſpicua in primæua lectione eſt, huiuſmodi verbis:* Et dixerunt, Hæreditas euaſit Beniamino. *quam Græcus interpretatus eſt:* καὶ εἶπεν, κληρονομία διασεσωσμένη τῷ Βενιαμὶν. *Chaldaicus Paraphraſtes: Poſſeſſio euaſionis iis, qui domus Beniamin. Ex quibus planè communis conſecuta ſententia eſt, oportere omni ſtudio, ac potiùs pietate proſpicere, rationemq́ inire, quemadmodum iis omnibus, qui ſuperſtites fuere, ſufficiant vxores. Nam aliàs, niſi id cæteri fratres curẽt, non modò ſibi ipſis, & generi nominiq́ ſuo Iſraelitico, ſed Deo authori clementi ac prouidenti defuiſſe videbuntur. Hæc itaq́ totius cõſultationis concluſio fuit:* Et magna nobis cura, ingentiq́ue ſtudio prouidendum, ne vna tribus deleatur ex Iſrael. *Neq́ verò id ſatis abundeq́ curatum dici potuit quadringentis illis, quibus vxores contigerant: namq́ nihilominus conſulendum erat reliquæ totius numeri parti, cuius etiam ſaluti, Dei clementia proſpexerat. tum etiam humanorum caſuum habenda ratio fuit: multi enim ex iis, qui iam vxores habebant, à Deo variè diſtineri poterãt; ita vt abſque liberis decederent: nuptarum etiam pars aliqua ſterilis euadere potuit: quamobrem, vt nulli in hac re, quoad id præſtari poſſet, nõ propria duceretur vxor, prouidere veriſsimũ conſultiſsimumq́ erat: id verò quemadmodum citra religionis impedimentum fieret, nouo inuento fuit conſtitutum. Nam religionem cumprimis ſeruatam, vel ſapienter interpretatam, obtinere maxima cura ſollicitudoq́ erat.*

Filias enim noſtras eis dare non poſſumus, conſtricti iuramento & maledictione, qua diximus: Maledictus qui dederit de filiabus ſuis vxorem Beniamin.

H V I V S *deuotionis, ſiue interdicti, ſiue voti rationem iam paulo antè breuiter indicauimus, & longiùs etiam in elucidationibus Euangeliorum* Matth. 15. Marc. 7. *explicuimus illo loco: Qui dixerit patri ſuo, Munus quodcumq; eſt ex me, tibi proderit. Itaq; hoc interdicto volũtariam filiarum locationem ſibi ipſis communi & ſolemni iuramenti ritu ademerant, ex illorum verborum formula:* Qui dederit de filiabus ſuis. *Verùm enimuero, quòd vltro ſeſe daturos, negarant, rapi permiſſuros non abnuerant; minimeq; defendere, aut repetere, & vindicare, ex interpretatione verbi ſe eſſe conſtrictos intellexerant.*

Ceperuntque conſilium, atque dixerunt: Ecce ſolemnitas Domini eſt in Silo anniuerſaria, quæ ſita eſt ad Septemtrionem vrbis Bethel, ad Orientalem plagam viæ quæ de Bethel tendit ad Sichimam, & ad Meridiem oppidi Lebona.

F E R I A R V M *mos antiquiſſimus, vti obſeruauimus, eſt, iiſq; præſertim ſolennis & celebris, qui vicina ſacro tabernaculo vel templo incolebant loca; namq; horum puellis & virginibus cantu laudes diuinas dicere, & choreas agere, fas erat, eo tempore præcipuè, quod totius anni lætiſſimũ, hoc eſt, vindemiæ, cùm tabernaculorum feſtũ octonis diebus colebatur. quæ in aliis oppidis remotioribus degebant mulieres, non adſtringebantur lege viſendi tabernaculi ſacri ter in anno. namq; illa lex viros tantùm appellabat, non item feminas: quas ſi aliquando cum viris ad feſtum veniſſe legimus, id ſponte & vltro factitatum intelligimus, nõ iure aliquo ac præcepto coactas: verùm Siloentes puellas, propter præſentis tentorij opportunitatẽ, & domi, & pomœriis, ac ſuburbanis in agris luſiſſe, & feſtas choreas duxiſſe, nihil prohibuit; imò, vt videbatur, decuit. Hanc verò occaſionem Beniaminitis ad ſufficiendas vxores indicandam Iſraelitarum magiſtratus cenſuerunt: loci etiam opportunitate iuuante, quòd ſecùndùm illam longiorem & ſtratam viam vineæ cisſitæ eſſent, in quibus illi deliteſcere poſſent: Beniaminitis illis qui coniugiis egebant: hærentibus adhuc nimirum apud illas rupiũ Rimon latebras, quæ non procul, nec auerſæ adeò ab his locis diſtabant; quorum locorum nomina hîc indicantur:* Ad Septemtrionem vrbis Bethel, ad Orientalem plagam viæ quæ de Bethel tendit ad Sichimam, & ad Meridiem oppidi Lebona. *Harum vrbium regiones ac ſitus ex ſacro* Lib. Caleb. *Apparatu cognoſcere eſt.*

Præceperuntque filiis Beniamin, atq. dixerunt: Ite, & latitate in vineis. Cumque videritis filias Silo ad ducendos choros ex more procedere, exite repentè de vineis, & rapite ex eis ſinguli vxores ſingulas, & pergite in terram Beniamin.

S I N E *tumultu, ſine bello, aut vllo crudeli & inhumano inſultu, rem illam*

illam confici patres voluerunt: idq́; facillimum factu fuit, virginibus ex inopinato occupatis, & quamprimum in illorum patriam abductis, interimq́; perſuaſis ad legitima coniugia, & blanda oratione & reuerentia eorum qui authores fuerãt, atq; promiſsione amplioris rei familiaris; quam in tot vrbibus, domibus, & prædiis, atq; villis, quòd vacua, cultoremq́; deſiderantia Beniaminitis conſtabant, neceſſe fuit eſſe non exiguam. Ita verò res hæc demandata & credita illis fuerat, vt ante ipſius expeditionis diem ſilentium præciperetur etiam: poſt rem verò geſtam, & conſilium, & conſilij authores indicari non eſt prohibitum; imò etiam permiſſum, quo minùs graue facinus cognatis & propinquis duceretur, propter ſenatus authoritatem ſummam; & res ipſa nullam de raptu actionem habere poſſet, vtpote non ex libidine & improbitate Beniaminitarum, ſed ex patrum conſenſu, atque adeò ex Reipub. ſalute & vſu cœpta & confecta: adeò, vt nemo ex propinquis cauſam illam cum alio quopiam, niſi cum magiſtratu, agendam ſibi intellexerit.

Cumq́ue venerint patres earum, ac fratres, & aduerſum vos queri cœperint, atque iurgari, dicemus eis, Miſeremini eorum: non enim rapuerunt eas iure bellantium atque victorum, ſed rogantibus vt acciperent, non dediſtis, & à veſtra parte peccatum eſt.

HVIVS *verſus ita Latinè ſcripti, nobis difficilis & impedita ſententia eſt, quam aliquanto clariorem Græca verba videntur efficere:* Καὶ ἔςαι ὅταν ἔλθωσιν οἱ πατέρες αὐτῶν· ἢ οἱ ἀδελφοὶ αὐτῶν κρίνεσθαι πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἐροῦμεν πρὸς αὐτούς, ἐλεήσατε αὐτούς, ὅτι οὐκ ἔλαβεν ἀνὴρ ἑαυτῷ γυναῖκα ἐν τῷ πολέμῳ, ὅτι οὐχ' ὑμεῖς δεδώκατε αὐτοῖς κατὰ τὸν καιρὸν ὃν ἐπλημμελήσατε. *id eſt, Quando venerint patres earum, vel fratres earum iudicari ad nos, & dicemus ad illos, Miſeremini eos: nam non accepit vir ſibi vxorem in bello: nam vos non dediſtis illis ſecundùm opportunitatem, quia piaculum admitteretis. Namque huiuſmodi hoc in loco ſignificatio obſeruatur in verbo* πλημμελήσω. *Chaldaicus verò interpres in hũc ſenſum circumloquebatur: Quãdo venerint earum patres, vel fratres earum ad iudicandum coram nobis, & dicemus eis, Compaſsi ſumus illis: quia non ſuffecimus ad dandum eis viro vxorem ſuam in bello: namq; non vos dantes eis iuxta tempus, ne fortè peccetis. Ex quarum verſionum collatione loci huius propria lux ſine multo labore erui vix poteſt, niſi etiam primæuæ linguæ interpretatione ex verbo petita:* Et erit, quando venerint patres earum, vel fratres earum ad litigandum ad nos, & dicemus eis, Miſereamur eos: nam non accepimus vir vxorem ſuam in prælio: nam non vos dediſtis eis ſecundùm tempus [*quo*] delinqueretis. *Huius orationis (quam ſenatus omnis authoritate, conſilio, iudicio, ac nomine pronunciatã, illius facti defenſionem vel excuſationem habere credendum erat) ſenſus, & ex germanorum verborum ſignificatione, & ex re ipſa erudiendus eſt: vt nobis etiam ſatisfaciat, quemadmodum & iis ipſis qui pronunciarunt,*

& illis etiam quibus perſuaſerunt, ſatisfecit. Principiò illo in iuramento, ſiue interdicto, ſiue anathemate (namque his nominibus interpretamur HHEREM) conceptum deieratumq́; erat, ne quiſquam Beniaminitis vxores de filiabus daret ſuis. quod violare omnibus pariter fuit religio. Quam ob rem nec patres ipſi, vel Senatores, nec plebeij, nec etiam vlli ex ciuibus Silo dare ſuam potuit filiam, tametſi rogarentur ac poſtularentur; quod nec factum quidem à Beniaminitis legimus; nec ignoratam quoque illis ſacram interdictionem. Quidquid igitur actum eſt, ita compoſitum conſultumq́; fuit, vt, ſalua religione, & conceptorum verborum formula ac fide incolume, & Dei de Beniaminitarum reliquiis voluntati obſecundaretur, & Iſraelis nomini, tribubus, & ordinibus conſeruandis atq; inſtaurandis conſuleretur: id quod cùm ſatis præſtari non potuiſſet, captis ex Galaad puellis raptu Siloitarum indicato ſatis præſtitum fuit. Supererat parentum & fratrum querela & expoſtulatio, quæ vel aduerſus raptores inſtituenda erat, vel iuſtiùs etiam aduerſus magiſtratus & ſenatum. Illa querela tribus partibus conſtare potuit; vel conſenſus & authoritatis à patribus profectæ; vel improbitatis, & audaciæ, atq; inſolentiæ raptorum; vel culpæ eorum, qui filias aut ſorores ſuas Beniaminitis, contra iuramentum & interdictum, permitterent. Trium huiuſmodi argumentorum depulſionem, ſeniorũ continet reſponſum. Primùm ſe non odio, non iniuriæ faciendæ ſtudio, ſed commiſeratione tantùm inductos, illam ſufficiendarum Beniaminitis vxorum iniiſſe rationem: quam miſerationem & curam illis, qui poſtulabant, non alienam videri, aut eſſe debere, propter communem totius Iſraelis cauſam. Hoc eſt quod illo verbo graui, & ad ſententiæ formulam pronunciato, ſignificatur: Miſeremini eorum, ſiue, vt in primæua lectione eſt, Miſerati ſumus eos. Id eſt, Quod ſenatus decreuit, non ex dolo malo, ſed ex miſericordia decreuit & conſtituit: idq́; adiuuare & obſequi, veſtri eſt officij, qui nobiſcum miſereri etiam debetis. Secundum expoſtulationis argumentum erat, Beniaminitas iniuriarum teneri, qui alienas puellas vi rapuiſſent, anſamq́; ad bellum dediſſent, ſi vel patres, vel fratres præſentes tunc adeſſent; vel, re cognita, vlciſci iniuriam vellent. Cuius argumenti inuidia non modò patrum reſponſo mitigatur ac tollitur; ſed ad miſericordiæ etiam & veniæ rationem reuocatur acutè ſanè atque prudenter. Immo eo ipſo, inquiunt, & venia, & condonatione digni, quòd propter tribus propriæ ſtudium & vtilitatem ſeſe eiuſmodi periculo obiecerunt, vt, quas vltro vxores obtinere non poterant, arte & vi ſibi compararent. Non enim rapuerunt eas iure bellantium, atque victorum. Ex verbo proprio: Non enim accepimus vir vxorem ſuam in prælio. Mos omnium gentium eſt, vxores non bello aut vi rapere atque vſurpare, ſed affinitatibus contrahendis gratiam quærere, & amicitiæ nomine connubia expetere. id verò quod aliis omnibus vſui eſt, in nobis ipſis ſtatuimus exemplum: nam neque nos vxores noſtras bello accepimus; neque

iſtas,

iſtas, quas nobis authoribus raptas dicitis, puellas nos ipſi nobis pugnando vſurpauimus; nec quiſquam vſquam mortalium, niſi neceſſitate magna preſſus & coactus, huiuſmodi coniugiorũ rationem & formam admiſit; cui neceſſitati & illi dederunt operam, vt quàm innocentiſſimè ac ſine vlla cæde parerent: & ideo à crimine procul abeſſe, quin potiùs veniam à vobis mereri iudicandi ſunt, qui id coacti fecerint, quod nullo pacto à vobis impetrare poterant: eáque re effectum eſt, vt & illis conſultum, & vobis non inconſultum eſſet; quippe quibus nec voluntas, nec mens quidem fuerit, religionis piaculũ pati, vxorum illis vel facta, vel conceſſa, vel permiſſa vltro copia, quas vobis etiam inuitis raptas, res ipſa oſtendit, & querela incuſatióq; veſtra profitetur, atque adeò ab omni criminis contra interdictum admiſſi ſuſpicione poſitis immunitatem magni & communis illius voti dat, quod hoc tempore vobis minimè violatum eſt. Vt acciperent non dediſtis: & veſtra parte peccatum eſt. *Quo Latinæ verſionis noſtræ ſententia cum exemplari lectione, atq; cum re ipſa cohæreat, negans vocula,* Non, *ad vtramque orationis partem pertinere debet, ex D. Auguſtini dialectica regula.* Non dediſtis eis rogantibus, non & à veſtra parte peccatum eſt. *Quod exemplar adnotat,* In tempore, *& Græcus interpres,* κατὰ τὸν καιρὸν, *id eſt, ſecundùm opportunitatem, idem ſignificat, ac ſi Latinè dicatur, præſenti in exemplo, vel, vt Iuriſconſulti loquuntur, in caſu nullum crimen eſt vobis.*

Feceruntque filij Beniamin, vt ſibi fuerat imperatum: & iuxta numerum ſuum rapuerunt ſibi de his, quæ ducebant choros, vxores ſingulas: abieruntque in poſſeſſionem ſuam, ædificantes vrbes, & habitantes in eis.

RAPVERVNT ſibi. *In exemplari,* Tulerunt, *ſiue,* duxerunt vxores ad numerum ſuum ex feria quas rapuerunt. *vt raptus cauſa ad coniugij neceſſitatem referatur, aliàs nullius futuri.* Ædificauerunt vrbes. *quas belli primùm tumultu & inſolentia, deinde cultoris egeſtate vacuas breui corruiſſe, & tantùm non vaſtatas ac funditus dirutas eſſe, neceſſe fuit.* Et habitauerunt in eis. *antiquis retentis & conſeruatis per ſingulas familias nominibus.*

Filij quoque Iſrael reuerſi ſunt per tribus & familias in tabernacula ſua.

CONCILII *illius conuentuſq; ſolutionem actiones duæ præceſſerunt: altera recenſio ſiue cenſus familiarum ad ſingulas tribus pertinentium; ita vt nominibus acceptis, & ſubducta ſumma, Iſraelis filiorum numerus integer ſuis cum familiis conſtare obſeruaretur. Altera verò fuit dimiſſio ac diſceſ-*

diſceßio cum bona, vti dicitur, gratia; facultas vnicuique facta, ſua loca, oppida, ac prædia repetendi. Vtraque res ipſis exemplaris diſpunctionibus atque verbis indicatur: Et contulerunt ſe inde filij Iſrael opportunitate illa vir ad tribum ſuam, & ad familiam ſuam: & exierunt inde vir ad hæreditatem ſuam. *Priore hemiſtichio recenſio publica, poſteriore concionis diſceßio indicatur. Non inconcinnè hoc loco antiquiores homeliaſtæ adnotant interdictionis illius exceptione tantùm filias vetitas, non item neptes aut proneptes, vel vllas alias ex poſteritate eorum qui interdixerant. Nam cùm interdicti vnde vi, quæq; ratio ſit quæratur: verba ipſa filiarum tantùm collocationem abnuebant:* Vir ex nobis non dabit filiam ſuam Beniamin in vxorem. Vir ex nobis, *præſentes tantùm indicat, non item abſentes aut futuros. Namque & Galaaditarum, qui tunc aberant, filiæ permiſſæ interpretando declaratæ ſunt. Addunt etiam ſolertes illi ſermonis atque notarum examinatores, non potuiſſe illos de illa re poſteritatem ſuam voto obligare, cùm Dei promiſſum atque omen in Iacobo quondam pronunciatum obſtaret: Reges de lumbis tuis egredientur. id quod Beniamini cauſa primò reſponſum interpretantur, ex cuius familia primus Rex creatus fuit Saulus, qui nondum hac tempeſtate natus erat: ex altera verò Dauid: atque ex tertia Ieroboghamus. itaque multitudinis numero Reges prædicti ſunt.*

In diebus illis non erat Rex in Iſrael: ſed vnuſquiſque quod ſibi rectum videbatur, hoc faciebat.

VNDE *hæc propter Leuitas duos ſpectata apud Iſraelitas monſtra, & quo de fonte orta requiſituris, hiſtoriæ huius author Spiritus ſanctus cùm in narrationũ ipſarum principio, tum in fine etiam declarauit: ex eo nimirum, quòd, vbi legum vindices deſunt, ingenium hominum ad licentiam ac temeritatem pronum eſt: & vbi vitia ſemel incitata ſunt, in procliue labuntur, & ſuſtineri vel nullo modo, vel difficillimè poſſunt, propter ſuperbiæ illius & inſolentiæ concepta ſemina: Eritis ſicut dij, ſcientes bonum &* Geneſ. 2. *malum. Nec deſunt tamen argumenta hominibus, quibus delicta ſua colorari videantur, vbi iam delictum defendere, quàm vertere, magis libeat: atque ita fit, vt qui factus ad veram libertatem fuerat homo, poſtquam licentia libertatem mutauit, niſi poteſtatis authoritate compeſcatur, turpißimorum vitiorum ſeruitutem ſubeat; idq; rectißimum ducat, quod non cum legibus diuinis, ſed cum animæ libidine & ſenſu non communi, verùm ſuo ipſius corrupto conuenit.* Vnuſquiſque quod ſibi rectum videbatur. *Exemplaris lectio ita ex verbo habet:* Vir [*illud*] rectum in oculis ſuis faciet. *Itaque epiphonema hoc, quo hiſtoriæ finis imponitur, catholicam continet animaduerſionem ſingularis inſolentiæ, ſuperbiæ, & contumaciæ hominum: in quibus vbi qui præſit, conſulat, atq; imperet, pro tempore deſideratur.*

ratur, omnia priuatis ſingularibuſq; iudiciis & ſtudiis tractantur & aguntur; neque illius iniuriæ inferendæ, neque vindicãdæ & vlciſcendæ modus vllus tenetur; contrà atque diuina lege cautum prohibitúmque eſt: Non facies quod bonum videbitur in oculis tuis. Quod præcipio tibi, hoc tantùm facito Deo tuo. Itaque huiuſmodi documento diuinus Spiritus librum hunc abſolutum voluit, qui ad meliorem temporum, quæ poſt hac enarrabuntur, vſum paraſceuen facturus erat; hoc eſt, ad Samuelis ætatem, qui & huius & ſui voluminis fideliſſimus miniſter ſcriptorq; fuit. Huiuſmodi itaque exempla eſſe ſolent eorum qui à Dei præceptis & inſtitutis alienati, & monitore, vindice, animaduerſoréque carentes ingenij ſui, ex ingenio modóque ſuo viuere conſtituunt.

Hiſpali, in villa ſuburbana, Idib. April. 1589.

Benedictus qui dat laſſo virtutem.

BENEVOLO LECTORI S.

CVM in hoc Commentario paſſim mentio Terræ Chanaan fiat; operæpretium nobis viſum fuit, deſcriptionem eiuſdem, ab ipſo authore olim delineatam, & nunc huius libri formæ accommodatam, adiicere: vt eo faciliùs, Lector, authoris mentem in locorum diſpoſitionibus aſſequaris. Vale.

TABVLA TERRÆ CANAAN
ABRAHÆ TEMPORE ET Ã-
TE ADVENTVM FILIOR.
ISRAEL CVM VICINIS ET
FINITIMIS REGIONIB.
ex deſcriptione Benedicti Ariæ Montani.
Babel turris
TERRA SENAR
Herculis ara
A S S
Apollonia
Characharta
Garamæi
Babel turris
Purida
Zigiinta
Arbalis Orda
Cantara
Banana
Sipatera
Arciulepa
Apamia
Babilon
Didigua
Chumana
ANCHANITIS.R.
Dabarſa
Padan
Chupuca
CHASDA
MESOPOTAMIA
Orſaca
Arbera
ANCOBARITIS.R.
Abana
Terminus terræ Iſra
Colarma
Pharda exod.23.
Baſanica
Regama
Nubes
Heſzabo
Ortaca
Therata
Palmira
Auena
CANCHABENI
SACHARA
Ecbatanis
Bathanea
trachonitæ Arabes
Nobe
Barbariſſus
Apalmatris
Coara
Maronia
Atera
Danama
Geſſar
Edreghi
Aram
Geſſuri
REPHAIN
Acoraba
Thema
CALLIBONIAS
CHALCIDICA
Ribla tha
Boghalgad regio
Edvam
Tolmidoſsa
SYRIA DAMAS
Ermonim
Hermonmons
Aſor
Ladomaria
CIRRESTICA
Aſaphadama
Chalus
Emiſa
ADAMEA
Chrona
Machath
MACHATI
KEDAR
Sephama
Mara
Beroea
Siga
Telbeniſſus
Epiphania
SELEVCIS
Orons flu
Phaspha
Sedada
Fons daphnis
Pons ti beradis
Genereth
Cartha
Antihelina
Arphad
Emath
Damaſco
Hethæus
Hamatæus
Abana flu.
Abila
Cedes
Prima regia
Antiochia
Aroer
Eliopolis
Libanus mons
Hasor
Cbul
Copha
Cilicia
Mallus
Rhonus
Gabala
Charis
Eſeb
Samana
Ronſel
Galbala
Cypprus insula
Helim
Orez
Bethenath
SIDONII
Fons Tyri
Tyrus
Sidon
Salaſsida

Caracena regio
Teredon
Rhaon
Aſia
Aracena
Tigris flu.
Chiripha
ASSAPENI
Batrabartha
Blana
Halatha
Altha
STROLADES
Rhagia
Orthog
Iamba
Aminxa
Idicara
Lucana
Thedium
Odargea
Sabna
Calana
Maſanytæ
Tenna
Zalams
Balumon
ARGEI
ESSITÆ
Ethſon
Geſa
Deſertum unum
externinis Iſrael
Daphia
Amalek
Abana
Thamident
Oſthama
Mons Edom
Gallum
Seghir
Mons Hor
Seghor
Sodoma
Gomorha
Adama
Sebaim
Arad
Iericho
Hai
Beth horon ſuperior
Thirſa
Conuallis illuſtris
Ieruſalem
Hebron
CANANÆI
EMORR
Bethel
AMORREVS
Sanir mons
Carutharim
Debir
Gabaon
HEVÆVS
Sichem
Lachis regia
Lebna
Gath regnum
Azotus
Aſcalon
Gaza
PALESTINA
Gerarís
Rinocura
Fluuius Aegypti
Carma
Kades Barnea
Maon mons
Rimon Phares
Pharan
Baalſaphon
Vnus ex terminis
Rubrum
Arabicus
ſinus
FOELICIS PARS
ÆGYPTI PARS.

INDEX RERVM, AC VERBORVM MEMORABILIVM.

A.

A A Ieremiæ, ahah. 206
Abimelech quid. 347
Abuſus ex leui initio ſenſim. 589
Abuſus rei primùm non malæ, tãdem in ſcelus prolabitur. 322
Academicis ſtultitia fons peccatorum. 640
Accentuum vis. 25
Acclamatio in electione Regum. 347
Adhortationum formula. 263
Aditus & exitus obſeruatio in bello. 120
Admiſiſſe & commiſiſſe quid. 566
Adonai etiam ad homines relatum. 196
Adorare, latria, Dei cultus. 62.66.251
Adulterium igni punitum. 533
Ædificij quod ruit per Samſonem, deſcriptio. 572.573
Ænigmata Latinè ſcrupi. 523
A facie, id eſt, authore & voluntate. 169
Affines è diuerſa tribu, Manaſſe & Iſachar. 415.445.
Afflictio dat intellectum. 432
Aliena appetere ſuo non contentos. 616
Alij res intenta, ſe negligit. 354
Alluſio ad nomen oppidi. 290
Alma dea quid. 57
Amalec 165.224
Ambitio. 331
Ambitio peruertit officium. 610
Ambulationis labor. 355
Amicitiæ vtilitate initæ. 611
Amicorum res. 142
Amonitæ è Lot Abrahæ nepote. 80
Amor excæcat, exoculat, ſtultum reddit. 566
Amor in peregrinam perſonam. 515
Amore capti. 514.550.561
Amoris & voluptatis exitus. 565
Angeli pios inſtruunt & iuuant. 201
Angeli vultus. 503
Angelum videre, vel Deum. 206
Angelus, id eſt, nuncius, nomen muneris, non naturæ, datur & homini, & cacodæmoni, nõ ſoli bono ſpiritui. 29
Angelus Propheta. 180
Angulis quid indicatum olim. 652
Animæ immortalitas. 579
Anima pro ſenſitiua, animus & ſpiritus pro intellectiua. 577
Animæ quæ vel pars mortalis, quæ immortalis. 577. eadem aliter poſt Reſurrectionem animabit idem corpus. 578
Animi conſtantiam vel debilitationem ſequitur animalis ſeu corporis vis, vel debilitatio: vt metu potentia retentiua alui. 255
Animi paſſio acrior non erumpens. 646
Annorum ratio. 162
Annorum trecentorum ante Iephte ſummæ ratio. 472
Antiphraſis & ironiæ vis. 383
Apes è leone vt & vitulo. 522
Apologorum vſus. 350
Apoſtata. 369
Apparatus ſacer, liber authoris. 85.100
Apparere quomodo interpretatur. 183
Aqua edax, vigilia edax. 177
Aræ priuatæ. 208
Arborum & arbuſtorum genera. 369
Arborum natura varia. 360
Aracenenſis rupes. 164
Arcana Regia. 88
Arenariæ cryptæ Romæ. 164
Argenteus quid, cuiuſque ponderis. 582
Argumentum à nominis etymo. 219
Argumenta ex euentu rerum. 489
Argumentandi ſacræ rationes. 189
Argumentatio & dialectica ex natura vulgoque 186.187.188
Argumentorum loci. 171
Argumentum ab abſurdo & pugnanti. 219
Arma antiquorum. 242
Armorum oblatio. 13
Arocitana ciuitas. 192
Ars humana. 371
Artis in Cantico annotatio. 133.134.136
Aſelli Aſiatici laus. 138. Albus color. ibid.
Aſſeritarum tribus turpiſſimam conditionem tulit, vt & nomina vrbium victarum manere ſineret, quæ Phœnicea, Panchaia, Sydon, Tyrus, Syria Palæſtina. 25
As integer & minor. 552
Aſtaroth, id eſt, beatæ. 57
Aſtharte. 328.422
Aſthartis dea. 58
Aſtrologorum prædictiones generali nomine incertæ. 97
Aſtrologicæ diuinationis obſeruatio. 596
Attentio auditorum re ipſa adducta. 655.660
Auaritia. 361
Audire pro obedire. 178
Augem quem vocent Aſtrologi. 162
Auguria maximè à mulieribus obſeruata. 157
Auguſtini dialectica regula. 701
Aulicorum obſeruantia. 88
Aures admonitionis ſedes, hinc inaures. 317
Auſpicari à religione hominib. commune. 340
Auſpicium Alexandro captatum. 250
Auſpicium in omni re à Deo placando. 689
Authoritas muneris & mandati non nomen

gratiaque dicentis fidem poſtulat. 29
Author eſt Deus omnis rei, vt naturæ, non culpæ aut vitij. 33
Author ſolus facinoris petendus in pœnam. 668
Azymi nomen quonam tendit. 202

B.

Baalim, Baghal Hebraicè variè exponitur. 52. 57.219.658. Baal. 421.428
Bacillum & virga. 205
Balſama. 321
Balſamum. 81
Barak, fulgur. 109
Beare, beata, beatitudo. 57.421
Belgæ. 601
Bella & inimicitiæ magnas non modò ſtudiorum & morum, ſed religionis etiam ſimultates retinent. 1
Bellica diſciplina, & conſilia, vt venationis. 294.476.477.
Bellicæ inſidiæ vel ſtratagema. 678
Bellicum conſilium. 240
Belli commeatus. 281
Belli communis & publica cauſa religio. 478
Belli conſilia & curæ. 122
Belli extra pugnam occidere, vel captum vel dedentem ſe, crudele eſt. 303. periculoſum quoque. 307
Belli iudicium, quo & Deus publicas iniurias iudicat. 475.673.675. punit vtrimque. 684.
Belli iure qua modeſtia vtendum. 280
Belli iure panis impertiri poteſt. 279.289
Belli mala vtrimque Deo puniente. 684
Belli ratio non fert vt vlla vrbs omnino vacua linquatur defenſoribus. 682
Belli præſertim ciuilis caducæa victoria. 673. 676.684.685.691
Bello captorum ratio diuerſa habenda. 304
Bello carere quomodo poterant principes, vel debebant. 475.684
Bellum ciuile ſemper vtrimque malum, exitusque. 672.674.677.684
Bellum initio iuſtè initum, ita geritur iniuſtè. 672.674.684
Bellum quicum gerendum. 97
Bellum denunciatio præcedere, paxque oblata debet. 451.454
Bellum venationis inſtar. 112
Belijaghal, Belial. 369.634.668
Blaſphemi punitio. 648
Beneficia Dei. 174
Beneficentia Dei vt communis, ad commune nos commodum hortatur. 40
Beneficij obliuio turpis, magiſque in præclaro vel nobili, quale verò mala pro bonis. 379
Benedicere quid ſignificet. 513.582
Bethania. 265
Bethel. 672.688.689
Bethlehem duæ, Iuda, & Ephrata. 586
Boni & mali. 161
Boni viri lenis oratio. 276
Bonum agenti, malus inuidet, quaſi exprobranti. 628
Brutorum animantium pauor. 357

C.

Cæſarea. 617
Caleb quæ geſſit, quare diſtinctè ſcripta. 10
Caleb tergeminos fratres vicit, vt Hercules Geryona tricorporeum. 17
Campo pro caſtris. 253
Canticum Deboræ. 129.133
Canticum, Pſalmus; canere, pſallere, differant. 131
Capilli citiùs, denſiùs, prolixiùs quando creſcunt. 568
Capilli prolixi, nociui. 558.562
Capillitij ſeptem areæ ſeu regiones. 565
Capita ſola conſulunt & agunt, & punienda. 299
Caput non tonderi, luctus ſignum. 503
Caput omnis rei & belli, vt iugulus petendum. 6
Carmine diſticho choriambico reſpondet Samſon. 529.542
Carminum interpretatio. 128
Caro & ſpiritus. 226
Carthago non eadem iam quæ Romani nominis olim æmula. 22
Caſſiana veterum iudicia. 654
Caſtellum. 408
Caſtigatio diuina. 168 per malos. 169
Caſtra Iſrael & Iacob. 252
Cauſis quibus adſcribendi ſint euentus. 49
Cautio & cauere prudentis eſt. 448
Cautio rei periculoſè agendæ. 87
Cautionem aut euaſionem non docendi mali ſunt. 346
Cedrus. 373
Celeritas, &c. nocuit differre. 603
Celeritas iudices fallit. 410
Chananæi regio vnde nomen ſumpſerit. 4
Chananæus firmus antiquitate manſerat. 74
Chriſti reſurgentis typus. 540. dantis ſe cibum. 523.528. vnius ad multorum ſalutem. 554
Ciuilis ſermo, & ancillæ, & ſeruo, &c. 631
Clamor quando vſurpatur frequenter. 170
Cœpitque habitare, explicatur. 24
Cognatio. 580
Color eloquentiæ, fucus rei. 285
Comitia. 650.651.666
Commodum priuatum pernicies Regū. 290
Commodum priuatum neglectus publici. 40
Communia propriis & priuatis anteferenda. 661. communi ope, opere, opera ſumptuque gerenda, ordineque non tumultuario. 665.666

Comparatio quid apud Rhetores. 470
Comparatio beneficiorum exprobrat exaggeratque contumaciam & ſtultitiam. 30
Comparationum efficacia. 148.152
Complexio poſt inductionem. 140
Compoſitus ſenſus quid. 171.187
Concha genericum vaſis genus. 219
Concilium generale. 650.651.654
Concubina vxor non legitimis ceremoniis. 619.645.657
Confeſſio & pœnitentia integra. 428.429
Confeſſio peccati cum pœna ſatisfac. 432
Conflictus ſolis & venti rationem habet. 398
Congregati ad patres, exponitur. 47
Coniecturalis ſtatus ac definitiuus. 174
Coniecturalis actio prima. 649.661
Coniugium 60.liberorum per parentem. 497
Coniugium anno toto differebatur poſt ſponſalia. 522
Coniugia vinculum conſuetudinis. 75
Coniugia ex mente vel conſenſu parentum. 515
Coniurationis arcana. 91
Coniux, vxor, metaphoricè. 107
Connexa ordinata numero. 211
Conſcientiæ cura & pauor. 355.611
Conſcientiæ vis ad metũ aut conſtantiã. 237
Conſcientia malorum. 383
Conſenſu vrbium & concordia res firmiſſima. 290
Conſilia & ingenia præ ſtudio & contentione minus ſapiunt. 673
Conſilia in principes. 86
Conſilij acuti matura expeditio. 399
Conſilij fidelis & candidi animi exemplum. 113.114.115
Conſilij priuati ſpiritus. 61
Conſiliorum diuerſitas. 351
Conſilium infelix vnde. 28
Conſilium per ironiam datum. 431
Conſilium ſtatus. 282. abuſus eius. 283
Conſuetudinis vinculum religio. 75
Conſultationum bilanx & ſtateræ. 282
Conſultationum loca tria. 602.654
Contemni nullæ copiæ nec hoſtis debet. 402
Contemptio præceptorum cauſa malorum. 34
Contentio quid apud Rhetores. 470
Contraria contrariis curantur. 177
Contumacia humana contrà promiſſa & beneficia Dei, ei ſibique defuit Iſrael. 28
Conuentus ſacri ſunt coram Domino. 451
Conuiua quatriduanus. 621
Conuiuatio laſciua licenter & improuida. 570
Conuiuatoris & conuiuæ munus. 202
Conuiuia priſca. 199
Copiæ vicium. 167
Copia & fertilitas nocent. 604
Cor cogitationum primùm domicilium, deinde voluntatis regia ſedes. 338
Cor contritum & humiliatum ante ſacrificia ritusque. 38.39
Cor officina ſedesq́ cogitationum, &c. 563
Corpora non pura quo plus nutris, plus lædis. 168.
Corripiendi modus & modeſtia verborũ. 641
Culpæ cauſa calamitates & iacturæ ſequuntur. 13
Cultus Dei ad proprium ſenſum, neglectus eſt. 47
Culpa vel laus ex intellectu, delectu ſeu voluntate & conatu, non ex euentu ſemper in communibus & promiſcuis rebus. 576
Cupiditas & ambitio peruertit omne officium 610
Curare animi affectiones. 207
Curæ quidnam efficiant. 355
Curruum vſus ferreorum. 103
Cymbrico ſermone, Been, crus & os. 647
Cymbricorum lingua. 263

D.

Dan, & tribus Dan. 617
Danitica tribus vi capit & alteram regionem. 592
Danitis ſpatia per hoſtem arctata, per fratres Ioſeph tribum defendendis. 271
Dauid vt orat. 171.176
Deæ ſacratæ in gratiam feminarum. 57
Debora nomen apis. 109.135. munus duplex. 134
Decemuiri, centumuiri, & nunc apud nos ſimiles. 299
Decens, pulchrum, pro vero. 376
Decipimur ſpecie recti. 586.591
Decretum ſapientum non ante vel citra conſilium. 662
Decretum, ſtatutum, mos. 484.485
De, Ex, A, quam vim habeant. 29
Dei beneficia ex miſericordia, ſupplicia ex iuſtiſſ. iudicio. 68
Dei clementia. 168
Dei cognitio quatenus, & vnde habetur. 55
Dei cura & ſedulitas. 173
Defatigatio quæ mala. 277
Dei eſt beare vel iuuare. 419
Dei honor & nomen aſſurgere facit Reges. 90
Dei honor & religio pluris eſſe debent, & vindicari potiùs quàm alia minora. 675
Dei ira non citò fit, eſtque effectus, non affectus. 67
Dei nares ampliſſ. cùm longanimis. ibid.
Dei opera & dona ſibi adſcribit homo. 233
Dei pactum. 67.68 ipſe ſeruat, homo violat. 69.70
Dei propoſitum conſtans. 61
Dei reſponſum vt oraculum an fallat. 672.674.677
Dei ratio habita & cura, quanti. 608
Dei Sanctorumque è templis Eccleſiaſticorumque bonis militib. data ſtipendia, præſertim in ſacro religionis bello, & ſaltem ſym-

ſymboli ſacri teſſeræque nomine. 341

Dei viribus opeque non propriis puniendus Dei populus. 102. 105

Dei vox neglecta. 25

Delectus virorum in bello. 239

Deorum contentio apud Homerum. 340

Deorum inueniendorum origo. 53

Depulſio. 470

Deum in aduerſis inuocare, in proſperis obliuiſci rurſus, deteſtanda ingratitudo. 430

Deum vtraque pars allegat æquè, ex euentuque rei iudicat de ſua cauſa. 573. 575. 576.

Deuouere ſe diis manibus. 573. 577

Deus creat multo antè rei cauſas. 116

Deus dimiſit Gentes, explicatur. 71. 74

Deus & Religio res precioſiſſima. 612

Deus eſt vita æterna: ita Deo carentes, in morte æterna ſint oportet. 578

Deus foris, vel intus, vel vtroque modo monet. 349

Deus vbi iuuat, inualida valent. 91

Deus vlciſcatur ſe, explicatur, 219. 220. 221. 222. 223.

Deus vt omnia ſuauiter diſponit, ita eligit ad officia ſua qui aptum quiddam habent. 190. 191. 678

Dies ab Occaſu cœpit antiquis. 527

Dij proprij. 614

Dilemmatis vis. 184

Diuinatio genere duplici. 653

Diuina vis & tutela. 547

Diuini iudicij decreta quomodo obſignata. 404

Diuini iudicij exemplum. 306

Diuinorum cognitio miſceri non fert humanis opinionibus & ſententiis. 508

Diuitiæ & opes ſpectantur in eligendo Gubernatore. 358

Diuitiarum & egeſtatis vires. 361

Diuitiarum & munerum collatio. 361

Dodrans menſuræ genus. 84

Dominatio poteſtas regia, Dominus. 314

Dominationem vel vnius ægrè fert nobilis. 333

Dominator Dominus Deus. 315

Domine ſiue Adonai, quid arcani dicat. 575

Dominos plures & ſerui viles ægrè ferunt. 333. 336.

Dominus tecum. 184

Domus patris, ſeu cognatio. 580

Domus. vide, Hoſpitium.

Duc, pro induc. 111

Duci non obtemperare, capitale. 301

Ducis & militis partes. 278. 412

Ducis optimi exemplum. 232

Ducis partes tres. 117

Ducis prudentia. 289

Ducum partes, & culpæ euentus in alios. 42

E.

Ecce pro extemplo. 126 ſecus. 244

Eccleſia, & ſimul orans. 686

Eccleſiam quis numerus conſtituat. 212

Eccleſiaſtica actio, ſupplicatio. 173

Ego ſum Dominus, explicatur. 186

Electi à Deo Magiſtratus. 368

Electio ad miniſterium, & electi partes. 191

Electio ex virtute, non ex ſuffragio. 435

Electio publica. 311

Electionis genus tertium. 364

Electionum doctrinæ ſumma. 374

Eligi minus malum. 643

Elocutio feminæ. 521

Elohim. 423. 574. 575. 596 687

Eloquentia ſacra. 272. 338

Ephod. 322. 596. 608

Ephraim ſine tributo videtur in amicitiæ ius ſuſcepiſſe Chananæum. 24

Eripere. 474

Erroris vitæ diuerticulum. 327

Et ecce. 603. 645

Et factum eſt. 561

Et nunc. 375

Et, pro, itaque, ergo. 414. 484

Euaneſcere. 205

Euangeliorum elucidatio. 272

Euentus prædictioni, & pœna culpæ conuenit. 56. 59

Exaggerant rem antitheſes. 627. circumſtantiæ. 638. 639. 658. comparatio. 669

Exaggeratio peccati Iſraelitarũ, & pœnæ. 80

Exaggerat rem nuncius, & magis delator. 409

Excludere facilius quàm expellere. 403

Excuſatio in Reip. duro tempore. 146

Exemplare delictum. 664

Exempli publici contagio peſſima. ibid.

Exemplorum examen. 95. 154. 155

Exemplum vicinum decoris vel dedecoris quanti ſit. 26

Experimentum periculoſum. 73

Expiatio. 582

Exploratores, vigiles, cuſtodes. 19

Expugnatio maiorum oppidorum vt facilior. 472.

Externis, generi, patriæ, religioni, &c. in vtrãque partem non nimis fidendum aut diffidendum. 625

F.

Facere, ſacrificando apparare. 507. 508. 510

Facierum & formarum diuerſitas ex parentibus. 306

Facinoroſi, peſtis & lues terræ, non modò vt mali inutile pondus, & reus qui fouet nec punit. 668

Facta, non verba æſtimanda. 401

Fames & ſitis in alio reſtinguenda, etiam (niſi

in

in bello) hoſte, ex humanitate & lege. 279
Familiaris rei augendæ rationes. 363
Famulus Dei, laus Veteris Teſtamenti, Filius Noui. 44
Fatum poëticum. 127.135
Feliciſſimi per ſe ſapiunt, felices per alios, miſeri neutro modo. 41
Felicitas & miſeria non ſimul. 187
Felicitas, fides, & obſequium. 23
Femina. 584.619.622
Feminea inconſtantia. 56
Feminei ſexus, id eſt, exterioris hominis, appetentia, & ad virum inducendum, manans. 327
Femineum ſtudium circa religionem veram aut falſam, eſt non parui momenti. 56
Femineus ſexus blandiens & fallax. 524.554 arma. 525.550.561.564. gloriæ & rei auidus. 551,552
Femininum genus Hebræis pro neutro quo carent. 187
Feſto Tabernaculorum non obſtrictæ feminæ. 698
Ficus arbor, auari ditiſque figura. 359
Ficus arboris natura. 362
Fidei alacritas vix ſentit laborem. 19
Fidei cum induſtria iuncta datur euetus. 266
Fidei defectu fit timor. 237
Fidei obſeruantiæque Dei præmia. 17
Fidei ni niterentur inſtructi & animati, aliàs nihil pari ſucceſſu euenire poterat. 9.10.11
Fides adhibenda Deo, & efficax. 118.119.575
Fides cui habenda, è regulis iuris. 588
Fides diligentes, attentos, eruditos, diſcipulos ſuos reddit. 225
Fides ex denunciatione voluntatis Dei. 227. 248.
Fides fratri data ſeruata donatur felici ſucceſſu, ſecuritatem cumulans. 12
Fides Gentium. 112
Fides hoſti ſeruanda magis aliis. 20
Fides omnium fundamentum. 192 vis & effectus. 193.265.297.501
Fides pietaſque ſigna impetrant pro aliis. 232
Fides, virtutum dux. 212
Fide vicerunt regna. 478
Fiducia ſummæ æſtimationis. 656
Filij virtutis, vt olei, mortis, &c. 594
Firmamentum in Rhet. 473
Flumina ad bellum. 150
Fœderatio & communicatio, per interiecta loca diuerſa interturbatur. 2
Fœderis ſanctitas & Deus. 328.329
Fœdus & ſocij quærendi. 616
Fœdus quemadmodum vetitum. 330
Fœdus ſecurum eſſe nequit cum hoſte diuerſę religionis. ibid.
Formulæ ſacræ. 257
Fornicatio myſtica vel ſpiritalis. 528
Fortitudinem vaſtat amor feminæ. 550.561
Fortitudo officioſa. 184
Fortuna ex hominum imprudentia. 47
Fortunæ numen nullum, vnumquemque ſuæ fortunæ fabrum eſſe. 23
Fratres qui dicantur. 580
Fratres lingua ſacra cognati omnes. 353
Fulgur impios mouet. 109.110
Funus honeſtiſſimum. 579

G.

Galgala qui locus. 29
Garizim montis celebritas. 349
Gaudij mali extrema luctus occupat. 572
Gedeon credit Angelo Dei, ſed ſigna petit ob alios. 230.231
Gedeonis pater Ioas. 182.209.212.213.214. 224.
Gedeon per fidem vicit regna 298
Geminationis vis & effectus. 638
Gemitus ad Deum ex metu pœnaque non rectus, tamen mouet ad miſericordiã. 64.77
Generalis ſine vlla exceptione lex & conſuetudo, iniuſta ſæpè & noxia. 624
Generationis nomine qui comprehenſi. 46
Generis & proſapiæ ratio è patre tantùm ducitur. 332
Genimen vitis quid. 366
Gentium religio & Iſraelitica diuerſis cultib. & finib. conſtant. 70.649
Genua quare antiquis tractabantur. 564
Geographia temporum quare errorem admittat. 22
Geographica ratio ad loca. 227
Gerendarum rerum impulſiones. 113
Gloſſa, lingua vel adnotatio. 546
Gomer menſura. 86
Granatæ nomen vnde. 22
Gratitudo beneficiũ præmiumq́. cumulat. 21
Gratulationes & ſupplicationes. 118
Gubernationis genera. 311

H.

Heluetiorum circuli. poſt præf.
Herculi collatus Samſon. 569
Hiericho. 81
Hippocrates. 478
Hiſtoriæ ſacræ mos. 209
Hodie, quid ſignificet. 382.688
Holocauſta differunt à victimis. 689
Homeri libros Alexander ſocium vocat. 321
Homeri laus. 259
Homicida conſulto deliberatoq́ue animo, lege Dei occidendus. 306
Hominis nequitia. 357
Hominum ingenia. ibid.
Homo arbor, homo conſilij capax. 351
Hordei grani obſeruatio. 245.247
Hoſpes defendens hoſpitem, ſimul tribus cauet conſulitq́ue. 638
Hoſpitalior tutiorq́ue vrbs maior, quàm minor,

nor, vt vel pagi. 625.626
Hoſpitalitas. 200.587.594.626.630.637
Hoſpitij domusque ius & violatio. 639.640.658
Hoſtem in ſuis adoriri, quàm domi in propriis operiri præſtat, & cur. 444
Hoſtes & inimici populi diuerſi. 97
Hoſtiarum materia & ritus & virtus. 211
Hoſtis diuiſus minori negotio debellari poteſt. 2
Hoſtium conſilia explorare. 241
Humanæ miſeriæ ratio. 56
Humanæ vires ſine Deo vanæ. 72
Humana & ſcribarum lex & expoſitio. 325
Humana malitia ſæpè grauiſſimis eget remediis. 104
Humanarum rerum exemplum. 385
discrimina. 497
Humana ſapientia. 326
Humana vis & tutela ad diuinam. 547
Humani & vulgaris iudicij error. 604
Humano ingenio Dei orbitam egreſſo nullus eſt modus opinandi mutandiq. curiosè. 423
Humiliatus, id eſt, fractus. 100.127
Humilitas virtus apriſſ. ad omnem Dei electionem. 191
Hyberniæ ſtatus. 137

I.

Iacob vt ad populum orabat. 171.176
Iactantia de donis Dei vitanda. 521
Ias diſſyll. pro Deus. 129.132.133
Idem in diuerſas partes à diuerſis intellectu arripitur. 408.409
Idoli vanitas. 614
Idololatria cultus rerum naturæ. 54
Idololatria vt ſurrepat. 322
Iehueh Iſraelitarum Deus. 650.687
Iephte iniuria excluſus à fratrib. 446
Iephte virginem dicat Deo, &c. 481.484
Ierubaghal & Gedeon. 385
Ieruſalem Salem appellata. 623.624
Iezraghel vallis fructifera. 225
Ignis duplex. 203
Ignis odore nondum admoti ſtupa ardet. 555
Ignis perpetuus (vt & Veſtæ) in ſacris, diuinæ efficientiæ imago. 354
Ignis tropo quid. 384
Ignominia grauior habita morte. 566
Ilex, quercus. 180
Imagines aſtrorum ad auguria. 584
Imperatores pro Repub. deuouere ſe diis. 573
Imprecationis metus. 582
Improuiſa ſubita nocent, etſi læta. 479
Inaures. 317.319
Incantationes antiquitus. 554
Inclinare ſe, proſterni ad pedes, adorare. 66
Indignitas ex conditione & ingenio. 369
Infelicis ſucceſſus origines. 13
Ingenium vulgi. 268
Ingenium (& ſtudium & mos) vbi intenderis, valet. 671
Inimici nomen. 97
Iniurioſorum exitus, qui virga Dei. 169
Inopes, vagi, ſeminaria latrociniorum. 342
In pedibus ſuis, vel, pedib. fugit, quid. 120
Inquiſitio authoris in facinore. 214
Inſolentiæ ſuperbæ exemplum. 8
Inſultatio & irriſio miſeri. 570
Intentio & mens artificis, vel agentis efficax. 557.
Interpreti negotium quid faciat. 13
Inuidia nociua. 267
Inuidia præclaris imminet. 266.485
Ioannis Baptiſtæ & Hieremiæ natiuitas ſancta. 502
Iordanis fluuius exundans. 225
Ioſue filius Nun, Ieſus Filius Dei, quantum differant. 44
Ira fortis animi magniq. non longa. 531
Iratus cur nunquam fuit Deus, quin miſericordiæ recordaretur. 60
Iſrael à Deo factus dictuſque deſciſcit ab eo. 80.
Iſrael ruit in omnem licentiam. 76
Iſrael, id eſt, potens cum Deo. 100.134.413.425.688.689
Iſrael priùs artis bellicæ expers, ope Dei vicit, pòſt didicit à Gentibus. 73
Iſrael, vt adulteræ, degenerat nimium à vocatione & nomine. 61.649
Iſraelis cauſa factus orbis. 325
Iſraelis Deus. 111
Iſraelis filiorum appellatio. 127.254.662
Iſraelis in conuentu dodecagona figura. 696
Iſraelitæ præter ius faſque Chananæos habitare paſſi ſunt, creſcereque. 23
Iſraelitæ vario conſilio à Dei iuſſu diſceſſere. 28.
Iſraeliticarum hiſtoriarum ſumma. 172
Itinera domuſque vt ſint tuta. 665
Iudæi huius temporis Romæ, Venetiis. 23
Iudæis nefas ducere vxorem è gentibus niſi captiuam, & raro. 688
Iudex Dux. 672
Iudicare eſt, domi bellique regere, præeſſe. 78
Iudices ex ſingulis tribubus præter Simeonitidem ob libidinem. 101.415
Iudices hîc, id eſt, ſummæ rerum gubernatores, vt Chaldaicè. 61.64
Iudicij Dei aduerſus Chananæos pronuntiati ſatellitem ſe præbet Iudæ tribus. 9
Iudicis partes. 221
Iudicia violatæ fiduciæ, tutelæ, ſocietatis. 656 660.
Iudicialis cauſa. 174
Iudicij Dei cauſa occulta. 675.676
Iudicium cauſæ ex euentu non niſi miraculo. 575.576
Iudicium non ex veri ratione, non ex æquo & bono, ſed è verbis expreſſis ſummo iure. 529

Iudi-

Iudicium ſuum homini non præferendum voci Dei. 34
Iudicum ratio & duratio, non vt Regum. 310
Iumenta vt beneficia Dei, non malè tractanda. 633
Iuramenti diſpenſatio, interpretatio. 690. 694 697. 702.
Iugo non ſubeſſe. 634
Iuramenti vis; quod homini fit, reddendum Deo. 449.450.693
Iuriſdictionis genera, ciuilis cauſæ vel criminalis. 77
Iuris Gentium de via tranſituque dando violati pœna. 461
Iuris tranſlatio. 474
Iuſtè, quod iuſtum eſt, perſequêris, ex æquo & bono, non iure ſummo & generali. 614
Iuſtitiæ munus. 667

K.

Kambron Hiſpanicè vt Hebraicè & Chaldaicè tranſpoſitis elementis. 290

L.

Lactis ad ſomnum efficientia. 124
Lactis vſus quibus interdictus medicè. 125. 153.
Lampas à Lapidoth. 107
Lapis pro ara, tropo, & ad contemptum. 344
Legati ante bella. 668
Legitimus ſtatus. 383
Leo à lais, vel lebi, & quid catulus. 520
Leodienſes. 652
Leuitæ ab agriculturæ ſtudio alieni lege Moſis. 588
Libanus excellit fertilitate & pulchritud. 74
Lib. Miſdras. 181
Liber de miraculis. 250
Liberi vel ſoboles. 496.498
Liberorum doctrina. 307
Libertas mala ſeu licẽtia dum præfectus nullus eſt. 581.585.591.592
Lingua ſacra ad diſtincta certaq. diues. 654
Lingua ſancta. 140
Linguarum idiomata, dialecti, mutatio vel vicia. 493.494
Linguarum omnium ars. 493
Loca ad bellum. 150
Loca alta ventoſa. 295
Loca munita finium. 98
Loca ſynonyma. 22
Loci deligendi, explorandi, occupandi, cura prima ad gerendum bellum. 257
Loci temporiſque commoditates ad res. 89
Locorum nomina. 606
Locorum variorum nomen, idem nec caſu modò, ſed & conſilio è deſiderioque. 22
Locus ſacrificij. 509.689
Longa pueritia. 308
Lotio pedum. 633
Lucretianæ contra deos ſententiæ explicatio. 225
Luna Iſmaelitarum inſigne. 317
Luna quòd non cernitur, bidui tantùm res eſt, nunquàm integri tridui. Simile ab ea. 317. 318.
Luza à nucum copia elegantiaq. vocatur. 19

M.

Madian. 165.224
Madianitarum lingua. 267
Magiſtratus. 652.696
Magiſtratus iudex & cuſtos. 416
Magiſtratus qualis ſit, permagni intereſt. 65
Magiſtratus ſine ſacerdote nil magni nouiq. in Repub. decernit; ac ne Ioſue quidem, etſi Moſis ſpiritu donatus, Vatis etiam officio fungeretur. 3
Magnes, & ſimile ab eo. 206
Mahometo primi decepti adhæſere Arabes, pòſt Perſæ. ei manus inſigne. 318
Maior pars vincit meliorem in tumultu. 368
Maius petitur vt magnum detur. 627
Maledictio & prædictio impleta. 414
Malorum genera, confeſſum, ſimulatũ. 49.50
Malum honeſti ſpecie difficilius ſanatur, eſtq. malum in conſpectu Domini. 51.52
Malum vertit Deus in bonum. 441
Manaſſes. 263
Manus pro virtute. 234
Manus extentæ. 645
Manus, palma, vola. 287
Maria virgo mater. 153
Mariæ interrogatio non ex defectu fidei. 195
Mars Veneri cur addictus. 159
Maſpha, Mitſpah. 650
Mater cur Debora. 135
Mater inferens filio bonum aut malum. 584
Matris affectiones & naturas imitatur infans. 501.502
Matris cura & conſenſus de nuru. 517
Maturitas rei temporiſq. ad opus. 99
Medicari. 168
Medicina diuina & medicina naturalis. 208
Medicinæ artis benignitas. 172
Melchomen (id eſt, Mercurium) animarum ductorem Ammonitæ colebant. 467
Menaſſe. 617
Mendacium vitans ambiguè reſpondit Samſon primis duabus vicibus. 562
Menſurarum nomina. 84
Meretrix. 415.438.445.446.547
Metatheſis. 232
Metonymia in quibus. 248
Militaris & violentorum mos. 613
Militaris prouidentia. 264
Milites plures ad ſpolia quàm ad prælia prodeunt. 320
Militum & ducis partes. 278
Minæ obiurgatioq. amantis medentiſq. 431

Miniſtrorum diſcrimen. 45
Miracula præpoſterè habita quæ non ſunt, & non habita quæ ſunt. 607
Miracula vt falſa ſurrepant. 328
Miſeriarum humanarum caput. 316
Miſericordiæ Dei conſtantia. 64
Miſericordiam faciemus, interpretatũ. 20.21
Moabitæ è Lot Abrahæ nepote. 80
Monitor diuinus. 173
Morbum & peccatum noſſe faterique, primus gradus ad ſanitatem. 428
Mores myſticè Iſraelitarum ad noſtros comparati. 41
Mortis modus generoſus, ſtultis tyrannis. 412
Moſis excuſatio non defectu fidei. 195
Mulier iudex à Deo, ac Propheris. 105.106.108
Munus per gratos nec ſuſpectos mitti. 83
Muſcæ è canibus, crabrones ex aſinis. 522
Munuſcula vatibus adferebantur. 198
Mutationi obnoxia humana. 616
Myſterium nominis Abigeſer. 183

N.

Naaman Syrus. 208
Naſus pro ira. 67.397
Natio nulla vt Iudaica ab vno Abrahamo per 12. tribus impermixtas. 685
Nazaræi. 502.534.561.562.566.568.580
Neceſſaria dat primùm citiusque Deus, alia pòſt & paulatim. 1
Neceſſitatibus naturæ deſperatis adeſt oportunè Deus. 501
Neruicei funes. 554
Nox apta quieti. 623 malè agenti. 644
Nox incutit metum. 254.255
Noctis horæ. 260
Nomen quid. 508.509.510
Nomen ſimplex. 83
Nomina arcana Dei prouidentiæ. 574.575
Nomina apta ad rem & ſpem. 110
Nomina locis victis mutanda erant. 26
Nomina virtutis traducta ad vitia. 635
Nominum omen. 223
Nominum propriorum impoſitorum ratio & ſignificatio, ex Dei prouidentia. 346
Numeri notatio. 380
Numerus impar & ſeptenarius. 554.559.593.
Numerus innumerabilis. 242
Numinis ratio habita, quanti. 608
Nux arbor vmbroſa. 372

O.

Obeſitas corporis. 86
Obeſis cur minus ſit ſanguinis. 93
Obiectionum callidarum origo. 288
Obſequij exemplnm. 112
Obſecro eſt cupientis doceri. 185.188.194
Occaſio, tempus, hora. 347.473.695
Officia ſuſcipi & ambiri fucata purgatione ambitionis & auaritiæ. 313
Officio nimio vel intempeſtiuo nocere. 621
Officium omne corrumpit ambitio & amor ſui. 610
Oleum oliuarum. 352
Oligarchia. 436
Oliua. 352
Opinabilis diuinatio quænam. 653
Oportunitas temporis & loci. 294.662
Oppidula, ſemiurbes. 419
Opportunitas iudicij diuini. 531
Oracula generalia. 597.598
Orator. 637
Oratio & verba apta rei. 687
Oratio in neceſſitate cum fide. 544
Ordo rei geſtæ alius quàm narrationis. 624
Orientis filij quinam dicti. 224.225
Otij paciſque bonus vſus & abuſus. 79
Otia paxque ad vicia luxusque ducunt. 69.70
Otium malum & ſecuritas. 604

P.

Pacificæ victimæ. 689
Pacis & otij bonus vſus. 79
Pacti ſeruantiſſimus eſt Deus. 32
Pæan. 542.569
Palæſtini florentiſſ. 74
Palmæ. 81
Palmus. 84
Panis. 508
Panis tumultuarius. 245
Paruulorum ſagittæ. Pſalmo 63. potentis. Pſalmo 126. 309
Paſſus eadem compati didicit. 629
Pater incertus (non mater) at in coniugio iure certus habendus. 337.338
Peccati ſemper color extenuandi vel excuſandi. 642
Peccatorum fons ſtultitia. 640. reus qui non punit. 670
Peccatum nullum impunitum. 94
Pendere totos à Deo oportet, non à caſu. 674
Peregrinandi, migrandi, vagandi cauſæ. 587
Peregrinationis vſus & abuſus. 52
Peregrini & aduenæ. 629
Periculum amantis. 24
Perſeuerantia in ardua & omnia re. 95
Perſeuerantiæ, culpam agnoſcentis & emendantis exemplum. 675
Petitio quibus partibus conſtet. 551
Phiala. 153
Phinees trecentos annos vixit. 675
Pietas quænam ſit. 366
Pietas & fides impetrant ſigna pro aliis. 232
Piorum fides. 224
Piorum mos. 251
Platanus. 372
Platea & forũ noctu minùs tuta quàm ager. 63

Pœna & ſatisfactio. 432
Pœna publica publicæ inobedientiæ. 692
Pœnitentia. 567. 568
Pœnitentia ritusque ſacri non mutata vita. 38. 39.
Pœnitentiæ argumenta, confeſſio & emendatio. 432. 433
Poëticę orationis genus & ſtylus. 128
Pollices à pollendo dicti. 7
Pomponius Mela. 308
Ponere, offerre. 202
Ponere pro ſacrare. 329
Popularis licentia ex boni principis defectu. 163
Populi tumultus vt ventus. 27
Populo in vrbis punitione parcendum. 299
Populus non exercitus aut copiæ. 233. 236
Populus ſequitur mores principum. 569
Populus tumultu iudicem agere non poteſt. 217
Potentia inuidiam, inuidia ſuſpicionem parit. 76
Poteſtas omnis à Deo. 436
Præſentia Regis aut Ducis. 113. 115. 398
Prætextus & cauſa nūquam deeſt malis. 452
Preces votaque iungenda fidei obſequioq. 28
Princeps & ſenex. 302.
Princeps electione, non ſucceſſione hæredis. 496. 498
Principem minimè decet fugere. 7
Principes pingues terræ. 353
Principum & ſacerdotum peccata. 664
Principum exploratores. 116
Principum opprimentium conſilia. 82
Principum vxores non obligari pactis. 122
Pro formali. 171. 187
Promiſſi ſententia ſeu ſenſus. 295
Promiſſo Dei fides debetur, iuſſioni obſequium. 5
Prœliari. 246
Promptitudo, celeritas, dexteritas, &c. in malis mala, bonis bona. 409
Propheta pro elocutore, &c. 135
Propheta Angelus. 180
Prophetarum varia miniſteria. 106
Prophetica promiſſa complentur. 4
Propria ob laborem vel ſumptum chariora. 612
Prouentus & redditus arborum. 363
Prouerbium Iſraeliticum, Violatio violationem promit, à feminis mala omnia. 584
Prouidentia Dei ad diuerſa relata. 179. 496. 501. 514. 519. 544. 547.
Prouidentia in rebus Iſraeliticis. 54. 517. 518
Prouidentia iuſtiſſimumque Dei iudicium. 8. 387
Prouidentia ſingularis. 78. 81. 105. 168. 226. 685
Prudentiâ priuat Deus quem punire vult. 670
Prudentia virtutum moderatrix. 212
Publica peccata mali exempli. 664
Publica priuatis propriiſque anteferenda. 661
Publica res & communis. 359
Publica ruina vnde. 23
Publicæ calamitatis verus ſenſus paucos tangere ſolet. 288
Publicarum actionū laus & culpa penes principes eſt. 291
Pudori, timori, & inuidiæ faciendæ parcendum. 235
Puer, miniſterij, non ætatis nomen. 241
Pugnatoris artes & occaſio nil negligentis. 19
Pugnatur Marte dubio, dum Deus neutram partem perire vel inſoleſcere vult. 59
Punire non turbam omnem, ſed partem, in exemplum omnium. 541
Punit Deus ſeuerè ſcelera contumaciæ, iniuſtitiæ, adulterij, raptus. 684
Punit Deus vt medicus, certis membris, modoque. 433
Punitio iuſta & apta. 384. 389
Punitio res exempli, & contra rem mali exempli. 303
Punit Deus, nec refert per quos. 179
Purpuræ laus olim. 160
Pygmęi. 85

Q.

Qua manu pereat fortis refert. 309
Quare, quorſum, quando vſurpentur. 687
Quercus, ilex. 180
Qui vtraque manu pro dextera vtebatur, verſio explicata. 83
Quid, Ex farinæ ſatis tribus. 200
Quid mihi & tibi eſt? 454
Quintati quinam dicti. 242
Quomodo fiet iſtud, vt, obſecro, vel cur, Gedeonis. 185. 188. 194. 195
Quietis tædet malitiam curioſam hominum. 499.

R.

Racemi & vindemia. 273
Rachelis idola. 584
Rahab quo iure potens & Iahel. 124
Rahab vt meretrix. 547. 548
Redemptor ſanguinis. 306
Redundantiæ curatio. 168
Reges ab aratro, ab ouibus, &c. 365
Regia maieſtas. 308
Regiarum ædium pars. 89
Regis loco Reſpub. à qua, & ob quam fit, non contrà. 663
Regis aut ſuperiorum peccata magis nocent exemplo. 664
Regis aut præfecti defectus vel abſentia. 618 619. 624. 702
Regnandi miſeria. 356
Regni adminiſtrandi vera ratio, Reipub. & regni

regni recuſati exemplum. 312
Regni cura & labor. 359
Regnum quid poſtulet. 352
Regum tituli varij. 103
Regum antiqua inſtitutio. 353
Reipub. ſtatus. 600
Reipub. & communis boni intereſt, ſcelera in priuatos admiſſa puniri. 661.662 663.665
Religio popularis politicaque. 48
Religionis ratio. 177
Religionis mutatio turbas concitat. 212
Religionis prætextus. 340
Religionis prætextu ex ambitione parricidium 70. fratrum. 344
Religionis pax & communio. 423
Religionis diuerſæ vxorem Iſraelita non ducebat, niſi, &c. 527
Reliquiæ Sanctorum. 45
Rerum copia vmbræ. 186
Remotio argumentoſa. 214
Rebus conſulere, non potiri tantùm. 374
Repudij iuſta cauſa ſterilitas 20. annorũ. 500
Res magis quàm verba mouent & docent. 556.646.
Reſipiſcentia inconſtans, inefficax, ac vulgaris, puerilis, pœnarum cauſa. 37
Reſpicere attentionem indicat. 191
Reſpondit. 655 Non reſpondit. 646
Reſponſa Dei aperta, &c. 97
Reſpub. & vrbes, quas felices vulgus appellat. 599
Reſtitutionis Iſraeliticæ cauſa. 64
Reſtitui furtiuum non ſatis eſt. 582
Reſtitutionis exemplum. 694
Reſurrectio corporum. 45. 579
Rhamnorum genera. 290
Rhamnus pro Rege adſcitus. 369
Rhetiæ alpes. 164
Rixa, iurgium. 217
Ros myſticè. 228.231

S.

Sabbatho longiùs progreſſi pœna. 301
Sacerdotum ac principum peccata. 664
Sacræ hiſtoriæ enarrator. 489
Sacra eloquia. 287
Sacræ linguæ fœcunditas in ſenſibus. 434
Sacra ſingularia, ad horam, pro tempore. 202 689
Sacrificandi miniſterium ſoli mandatum homini. 201. 481.484
Sacrificandum Deo ſoli. 508.509
Sacrorum genera duo. 689
Sacrorum ſcriptorum ſcopus. 325
Salomon quid petierit & impetrauerit à Deo. 351
Salutatio, pax tecum, &c. 597.632
Samuel ſcripſit lib. Iudicum. 592.618.703
Samſon, Simſon. 513
Samſon iudex 20. annis, &c. 546
Samſon vt iure ſe occiderit. 573.574.577.579
Samſonis hiſtoriæ veritas. 580
Samſonis vires vnde. 540
Sancti petunt ſigna ob alios incredulos. 231 239
Sapiens bonuſque præit quò vocat. 129
Sapiens eligendus in gubernatorem. 358
Sapientia Gentium, idem quod nunc Status conſilium. 69
Sapientia humana, &c. 224. 351.352
Sapientiam vaſtat amor feminæ. 550
Saræ riſus non contra fidem. 195
Sat & ſatis ex Sad. 148
Sata tenera minùs lædit vaſtatio. 165
Saulis victoria. 142
Scindere veſtimenta, grauiſſimi doloris indicium. 479
Scipio. 412
Scriptura non ſemper per capita diſtincta. 513
Scripturarum vſus & ſcopus. 48
Sectarum origo. 423
Sedere pro habitare, &c. 180. 199.687
Sedere, docentis & ius dicentis. 108
Seminaria latrociniorum. 342
Senſus multiplex. 271
Senſum ſuum ſequi vetat homini Deus. 703
Senecta veneranda. 636
Senectutis authoritas peritæ, piæ. 42
Sepulchrorum cura memoriæque omnibus, vt immortalitatis. 44
Senes, Senatus, Magiſtratus. 696
Sepulchri locus adnotatus cur. 579. 580
Sepultura extra vrbes. 496
Sermo hominis index: qualis vir, talis oratio. 333
Sermonum Iudicum ad Iſrael capita. 62
Seruit Iſrael homini, quia non Deo. 77
Sicera quidnam denotet. 502
Sichimitarum ſcelus duplex. 374
Siclus cuius ponderis. 341. 582
Signa dantur incredulis. 230.231
Silo, locus in quo oracula petebantur. 672
Simulatio & diſſimulatio. 401. hypocriſis. 50
Sincerus aliis Deoque, non ſibi ſeruit. 114. 115.
Singularia ſigna. 291
Singularis pro plurali. 108. 109. 181.248
Sitis vnde, & quàm moleſta. 543
Societas mali periculoſa. 74. 75
Sodomæ peccatum. 628.665
Sol celerior & tardior, pro re varia hominum non in ſe. 626
Solis locus ſupremus. 162
Somnia minitantia tum obſcura. 245
Species recti fallax, & vnum genus mali. 49
Spiritus Domini vis vt fulminis. 540
Spiritus Dei. 476. 520
Spiritus & caro. 226
Spiritus timoris Domini vnde diſcedit, eodẽ Spiritus opinionis ac priuati conſilij ſuccedit. 46

Spi-

Spiritus vnus & idem ſanctus domi belliq́ue 78
Sponſi filij non ieiunant dum cum ipſis eſt ſponſus,&c. 522
Stimulus boum. 101
Stratagemata. 123.254.678.681
Stultitia fons peccatorum. 640. 641
Stultitia numquam à tyrannide ſeiungitur. 412.413.
Stylus & radius. 143
Sughirath. 94
Sumptus ad opus præcogitandi, præaptandi. 671.
Surdos facit lingua ignota. 523
Surgere. 135.140.415
Sympathiæ & antipathiæ rerum. 554
Syria triplex. 422

T.

Tabernaculum pro quiete. 240.248
Taciturnitas conſilij in bello. 409
Talabera vnde dictum. 265
Talenti euangelici defoſſi officia. 313
Talionis exemplum. 304
Tauri hoſtiæ ſignificatio & virtus. 211
Telorum impetus. 258
Templorum & ædium genera. 571
Templum S. Laurentij in Damaſo Romę. 574
Tempus rei gerendæ in quo ſit magis impendendum. 333
Temporum & morum mutatio. 102
Tempus, commoda oportunitas. 106
Tempus,hora,occaſio captanda. 347.635
Tempus longum vitia affert omni rei. 63
Temporis ratio habenda,& itineris. 621
Temporis ſupputatio poſt Samſonem. 581. 586.
Tentare Deum quid ſit. 34
Terra myſticè. 231
Terribilis non ſemper in malam partem. 503
Thabor mons editiſſimus. 111
Theraphim quinam fuerint. 589.596.608
Ter,tera Latinorum. 157
Terminos modosq́ue ſuarum partium ne quis excedat. 217
Teſſera bellica. 256
Teſtamenti veteris imbecillis imperfectio. 43
Teſtamenti noui excellentia. 43.44.45
Theſis orationis. 374
Timor Dei. 64.65. 178
Timor Domini, hominum dux. 357
Timor & pauor defectu fidei vel conſcientiæ bonæ. 237
Timor ignauiæ & degeneris animi nota. 308
Tribus Iudæ & Simeonis amicitia. 5
Tribuum 12. Iſrael conſeruatio. 685
Trans Iordanem ad quam fluminis ripam referatur. 267
Trophæum. 550
Tumultuantis turbæ ſententia,moresq́ue. 215 368
Turbatio inſolentiaq́ue Siſaræ. 124
Tutela ſummæ æſtimationis. 656
Tyrannus. 370
Tyranni exitus. 413
Tyrus & Sidon. 145
Tyrannis breuis & miſera. 387
Tyrannorum ſententia, Oderint dum metuant. 407
Tyrannum occidere quatenus liceat. 94.95
Tyranni ac mali tandem puniuntur,&c. 373
Tyrannorum conſilia. 105

V.

Vagi ſeu vagabundi ſeminaria ſcelerum. 342
Vagi & profugi metus & cura. 355
Vellus myſticè. 228.231
Vendidit eos, interpretatum. 188.425.426
Venatio bello comparata. 112
Venæ ventris raræ, in obeſis tenuiſſimæ. 93
Veneti vnde originem ducant. 600
Venuſtas duplex, membrorum, & motuum. 514
Verba minùs quàm res ipſæ mouent. 646
Verbum Dei, & Verbum Deus. 135
Verbum hoc. 214.269
Veritas Dei. 297
Verſus vnde. 128
Verum ſimplex ſemper. 376
Veteris Teſtamenti benedictio & felicitas. 417.482.483
Via,pro vitæ moribus. 66. pro inſtituto. 596
Viarum præcluſio in bello. 98
Victarum gentium conditiones. 23
Victima & lucus apud antiquos. 210
Victoria vt vtendum, ne refugiat. 7
Victoria Samſonis morte venalis. 578
Victoria cur ad tempus, etiam cauſa peiori. 675.676
Videre Deum vel Angelum. 511
Vigiliæ nocturnæ. 260
Vindemia & racemi. 273
Vindices ſcelerum & ſpeculatrices furiæ. 223
Vini deguſtatio ante Cantica ſacra. 367
Vinum lætificat cor mæſti, & curis oppreſſi. 367.
Vinum ac ſicera. 501
Vinum deorum nectar. 367
Viri Iſraelitæ fortes, ſtrenui. 245
Vir, variis linguis myſticum quid ſignificat. 213.263.266
Vir Dei, Propheta. 503
Virgines prædæ belli. 159
Virgo per antonomaſiam Mater Domini. 58
Viri vis per feminam deficit. 561
Virtus omnes ſtrenui viri partes complexa. 99
Virtus preſſa vel exſilio glorioſior emicat. 438
Virtutum fides dux, prudentia moderatrix. 212

Vitæ genera tria quæ plurimum inter ſe differunt. 144
Vita in Deo, & ex eo. 208
Vlyſſipone Luſitanorum regio qualis. 103
Vmbra arborum quænam commendatur. 371
Vnctio Regis. 347. 371
Vnguentaria theca. 321
Vociferationes in præliis diuerſæ, à variis nationibus vſurpatæ. 267
Vocum clamorumque ratio. 257
Vocum ratio & vſus. 349
Voluntas magis propria homini & in fide. 192
Voluntas noſtra conformanda diuinæ, &c. 482
Votum. 476. 481. 484. 686
Votum Nazaræi. 502
Vrbes quæ nunc inter præcipuas. 599
Vrbium conditores honore dignos eſſe. 21
Vrbium vſus & inuentio à Caino. 639
Vſus hiſtoriæ. 94
Vulgi fauor & iudicium iniquum. 114
Vulgi numerus imbellis. 234. ingeniũ. 38
Vulgi leuitas & cæcitas. 331
Vxor ex alia tribu. 415. 438. 445
Vxor qualis quærenda ſit potiſſimùm. 516
Vxor non legitima. 619. 645. 657
Zabulon conditione tributi cepit Chananæos. 25

FINIS.

ERRATA.

Pagina 82. *linea* 3. *lege* demittens 95. 14. copiæ 101. 34. familiæ 110. 3. fulgurum 129. 2. ſumus 175. 20. vobis 182. 14. prouidentis 187. 3. interrogandi 202. 2. deligens 202. 5. deligere 237. 9. ibit 271. 16. confirmatio 276. 15. confirmatio 302. 21. videantur 330. 21. illis 584. 3. vota 641. 18. inuidia 689. 17. fratrem 703. 2. vllius.

APPROBATIO.

In his doctiſsimis in librum Iudicum Commentariis, quod ſanctæ Catholicæ Romanæ Eccleſiæ religioni, bonis moribus, vel Regiæ Maieſtati contrarium eſt, nihil inueni: & propter dignitatem & vtilitatem vtiliter & imprimi, & ab omnibus legi poſſe iudico. Datum Antuerpiæ, Anno 1590. *die* 13. *Ianuarij.*

D. Henricus Sibertus Dunghæus, Sacræ Theologiæ Doctor, Cathedralis Eccleſiæ B. Mariæ Virg. Canonicus, lib. cenſor.

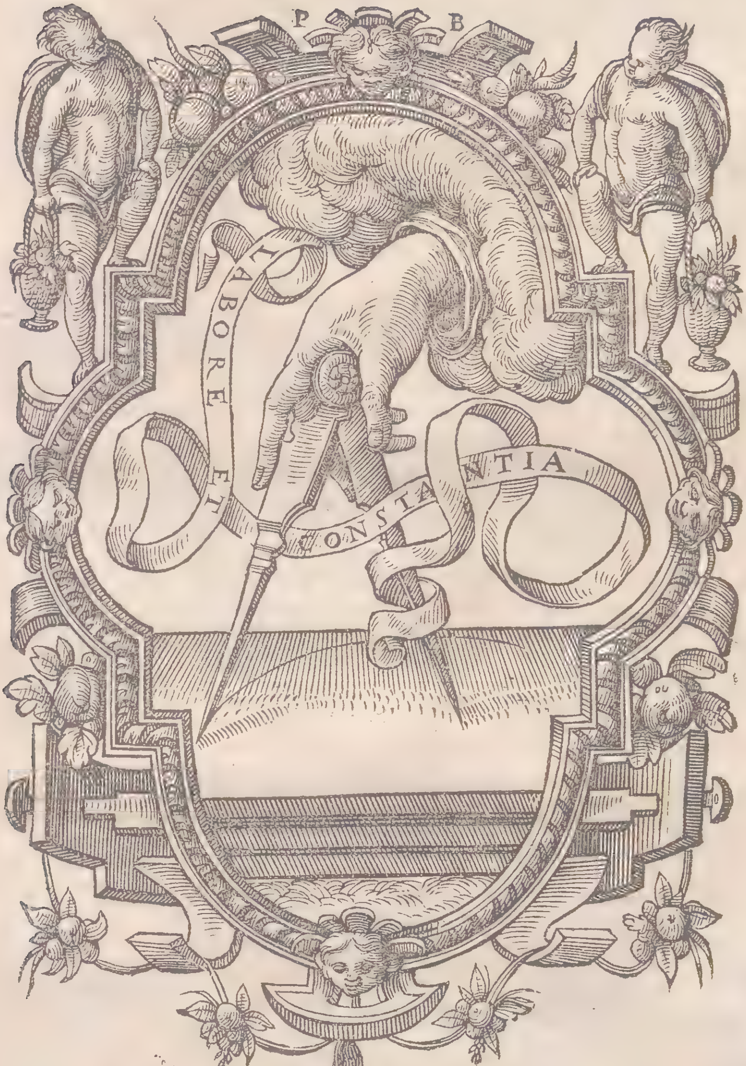
Svmma Privilegii.

Regis priuilegio cautum eſt, ne quis citra voluntatem Ioannis Moreti, Typographi Antuerpienſis, librum cui titulus eſt, *De varia Republica, ſiue Commentaria in librum Judicum*, Benedicto Aria Montano Hispalensi deſcriptore; vllo modo imprimat, aut alibi impreſſum in ſuas ditiones importet, venalémve habeat. Qui ſecus faxit, præter librorum omnium aliter quàm ex dicti Moreti voluntate impreſſorum confiſcationem, pœna viginti florenorum pro quolibet libro, quotieſcumque id fecerit, multabitur: vt latiùs patet in ipſo diplomate dato Bruxellæ, xxx. Ianuarij, M. D. XCI.

Signat.

J. De Buſchere.

ANTVERPIÆ,
IN OFFICINA PLANTINIANA,
APVD VIDVAM, ET IOANNEM MORETVM.
ANNO M. D. XCII.

P B
LABORE ET CONSTANTIA

i 20250472

BENE[illegible]

M[illegible]

[illegible]

[illegible]